The Catholic
Theological Union
LIBRARY
Chicago, IH.

SCOTUS ACADEMICUS

SEU

THEOLOGIA SCOTI

SCOTUS ACADEMICUS

SEU

UNIVERSA DOCTORIS SUBTILIS THEOLOGICA DOGMATA

QUÆ AD NITIDAM ET SOLIDAM

ACADEMIÆ PARISIENSIS DOCENDI METHODUM CONCINNAVIT

R. P. CLAUDIUS FRASSEN

ORDINIS FRATRUM MINORUM PROVINCIÆ FRANCIÆ

S. FACULTATIS PARISIENSIS DOCTOR.

Editio nova

Juxta correctiones annotationesque ipsius Auctoris in Nationali Bibliotheca Parisiensi asservatas

---

Tomus secundus

De Deo Intelligente et Volente.

WITHDRAWN

208.85
F843
v.2-3

The Catholic Theological Union LIBRARY Chicago, Ill.

ROMÆ

EX TYPOGRAPHIA SALLUSTIANA

(MATER AMABILIS)

Via S. Nicola da Tolentino, 4

1900.

208.87
12343
F 843s
v. 2-3
c. 2

TRACTATUS SECUNDUS

THEOLOGICUS

DE DEO ESSENTIALITER OPERANTE.

Vulgare est philosophicum effatum, quod *operari sequatur esse,* et rei cujuslibet actio et operatio ejusdem existentiam et essentiam necessario præsupponat. Rationi itaque consentaneum est et Scientiæ Theologicæ tradendæ methodo valde congruum, ut qui hactenus in aperienda, explicandaque divina Existentia et Essentia suis omnibus præcellentiis et Attributis tam Negativis quam Affirmativis, omnem nostrum posuimus laborem; jam ad explicandas divinas Operationes tota nostra sese convertat exercitatio. Cum autem Theologis compertum sit, duplicem esse divinam operationem, aliam quam dicunt *Essentialem,* tribus videlicet adorandis Personis communem; aliam vero, quam *Notionalem* appellant, qua scilicet divina fœcunditas in Verbi divini et Spiritus sancti productione exuberat et effunditur; hoc in Tractatu priorem solam auspicamur explanandam, posteriorem autem in Tractatu *De Trinitate,* recto justoque ordine transmittimus reserandam.

Quoniam autem duplici Deus illustratur activa et operativa potentia, Intellectu videlicet et Voluntate; ut exacta et accurata utriusque divinæ facultatis et operationis habeatur notitia præsentem Tractum tres in Disputationes distribuemus: quarum *Prima* illa omnia, quæ divinum intellectum spectant, aperiet: *Secunda* divinæ voluntatis operationem, virtutem et characteres reserabit: *Tertia* denique operationes intellectui simul, ac voluntati communes, nimirum Providentiam tam generalem circa creaturas quaslibet, quam specialem circa singulas creaturas ratione prædita suum in finem ordinandas et dirigendas per Prædestinationem, explanabit.

DISPUTATIO PRIMA.

DE INTELLECTU DIVINO ET SCIENTIA DEI.

Intellectus operationem voluntatis exercitium natura, aut ordine saltem antecedere, Philosophis omnibus compertum est, nihil enim volitum, quin præcognitum: ideoque recta justaque methodo prius de divino intellectu, quam de voluntate divina disserendum est: quod ut fiat planius et accuratius, præsentem Disputationem tres in Articulos distribuemus. Quorum *Primus* Intellectum ipsum, quatenus est operativus, explicabit. *Secundus* varias illius intellectus operationes et scientias aperiet, seu intellectum divinum ut scientificum explicabit. *Ter-*

tius denique ipsummet divinum intellectum ut *practicum*, seu ut ideis divinis fœcundatum, exponet.

ARTICULUS PRIMUS.

DE INTELLECTU DIVINO QUATENUS EST POTENTIA OPERATIVA.

Non levis est inter Theologos disceptatio, num in Deo admittenda sit intellectiva facultas, ab ejus essentia formaliter, aut virtualiter, aut saltem ratione distincta: illam qui propugnant, non invicem de propriis ejus characteribus et objecto consentiunt. Quocirca tres censuimus proponendas esse Quæstiones sequentes, in quarum *Prima* existentiam, quidditatem et ab Essentia divina ipsius divini intellectus distinctionem resolvemus; in *Secunda* ejusdem divini intellectus objectum primarium; in *Tertia* vero ipsius objectum secundarium aperiemus.

QUÆSTIO PRIMA.

AN ET QUID SIT INTELLECTUS DIVINUS, SEU POTENTIA DEI INTELLECTIVA.

Notandum 1. Potentiam intellectivam in Deo posse trifariam usurpari: primo *Præcisive*, quatenus nimirum significat id cui non repugnat actu intelligere, abstrahendo videlicet ab eo, quod Deus actu intelligat, eo scilicet modo quo quis dicitur posse loqui, dum actu loquitur; non enim de facto loqueretur, nisi loquendi vim et capacitatem haberet: secundo *Negative*, quatenus nimirum negat actualem intellectionem: sicut enim quando Petrus dicitur posse esse actu, illa possibilitas negat actualem existentiam Petri, qui dum erit existens, non amplius erit possibilis; ita pariter ego possum actu intelligere id, quod non intelligo actu: tertio denique *Active* et *Operative*, pro facultate vitaliter elicitiva actualis intellectionis. Hæc autem sic usurpata potentia, iterum triplex dicitur, nimirum: 1. *Productiva*, quæ vere producit intellectionem, seu Verbum mentis tamquam terminum realiter a se distinctum. 2. *Receptiva*, quatenus recipit intellectionem, seu Verbum mentis productum. 3. *Operativa*, quæ nimirum vere et realiter intellectionem actualem non producit: sed est veluti fons et radix, unde ipsa immediata intellectio metaphysice emanat, sicut attributa ab essentia immediate effluunt. De hac præcise solum præsens movetur Quæstio, an videlicet talis in Deo sit admittenda facultas.

Notandum 2. Hoc esse discrimen inter intellectum et intellectionem, quod ille sit actus primus intelligendi, seu activitas substantiæ spiritualis ad cognoscendum et percipiendum objectum intelligibile: hæc autem est actus secundus, seu ipsamet operatio substantiæ spiritualis, qua de facto objectum intelligibile percipit. Ille autem dicitur *actus primus*, quia nimirum est prima ratio cur substantia spiritualis sit capax percipiendi objectum intelligibile: hæc autem dicitur *actus secundus*, quia nimirum emanat ab ipsamet vi et capacitate intelligendi, velut effectus a causa: unde prior non solum dicitur *actus*, sed etiam *potentia*, eo quod ordinetur ad ulteriorem actum, qui ab eo

emanat et eum ultimo perficit: posterior vero simpliciter *actus* nominatur, quia nimirum est ipsius virtutis intellectivæ quasi forma eam ultimo perficiens in ratione intelligendi.

Notandum 3. Ut aliquid dicatur intelligens et sciens in actu primo, tria solito desiderari. *Primo* quidem ut habeat vim et activitatem, seu potentiam ad intelligendum. *Secundo* ut habeat objectum intelligibile præsens, vel per se immediate, vel per vicariam sui speciem. *Tertio* denique ut habeat facilitatem percipiendi tale objectum, sive per activitatem sibi innatam, sive per habitum comparatum. An autem hæc tria in Deo reperiantur saltem secundum aliquam proportionem et similitudinem, invicem non consentiunt Auctores; *quidam* namque volunt in Deo præter objectum intelligibile, etiam necessario prærequiri aliquid quod habeat rationem speciei intelligibilis determinantis intellectum ad perceptionem objecti. Volunt item *aliqui* etiam admittendam esse quamdam formalitatem per modum habitus, qua divinus intellectus prompte et expedite percipiat objectum intelligibile. Tria sunt itaque hac in Quæstione resolvenda. Primum, an sit aliqua virtus intellectiva in in Deo, tum ab essentia, tum ab actuali intellectione formaliter distincta. Secundum, an hæc virtus concipi debeat complenda per speciem impressam aut habitum, antequam concipiatur actualis intellectio. Tertium, an hæc divina virtus intellectiva varios ac multiplices habeat actus, an vero unicum simplicem et indistinctum realiter.

Conclusio prima.— Admittenda est in Deo virtus intellectiva ab Essentia divina et intellectione formaliter distincta.

Hæc est expressa Doctoris sententia, ut colligi potest ex variis ejus assertionibus quas in longum refert Smising. *Tract.* 3. *disp.* 2. *n.* 13. Primo quidem quod intellectus ut est vis et potentia intellectiva *distinguatur formaliter ab Essentia divina*, aperte indicat Doctor in 1. *dist.* 13. ubi ait: *Personas et productiones divinas esse formaliter distinctas seipsis, et tamen principiative, seu origine distingui a suis principiis,* intellectu scilicet et voluntate, *quæ non tantum distinguuntur ratione, sicut argutum est contra penultimam opinionem, sed intellectus formaliter non est voluntas ex natura rei: ergo pariter Essentia propter paritatem rationis.* Insuper dist. 26. quæst. unica: *Productio non convenit soli Essentiæ ut Essentia est, tamquam productivo; sed etiam intellectui et voluntati tamquam principio productivo cum Essentia.* Quibus Doctor aperte duo fatetur: primum quidem vim intellectivam in Deo habere rationem principii, seu potentiæ: secundum autem illam potentiam esse ab essentia distinctam. Quod confirmatur ex eodem *dist.* 8. *q.* 4. maxime autem *q.* 2. *Quodlibetica in* 3. *responsione ad primam sententiam,* ubi docet Essentiam divinam esse principale, non tamen totale principium productionis ad intra, sed cum intellectu et voluntate constituere unum et totale principium. *Si quæras,* inquit, *istorum duorum concurrentium in principio formali, nonne alterum est principium formale et reliquum concomitans? Ergo ab illo altero formali, vel diceretur principium formaliter idem vel omnino alterum. Respondeo: duo quæ concurrunt in principio, scilicet memoria perfecta, essentia et intellectus, et in voluntate perfecta, voluntas et obiectum diligibile præsens, non se habent per accidens, nec sicut remotum principium*

et propinquum: sed totum hoc, intellectus infinitus habens objectum infinitum intelligibile sibi præsens, est per se unum (totale) *principium; ita quod alterum sine altero non est principium producendi: et ideo est unicum totale principium simpliciter productivum, non distinctum in duo principia productiva per accidens sese concomitantia. Similiter de voluntate et objecto respectu spirationis, et consimiliter de terminis respectu productionum. Si quæras quare non potest Essentia sola, ut distinguitur contra voluntatem et intellectum, esse principium communicandi se? Respondeo essentia mere intellectualis, non est principium alicujus productionis, nisi ut coincidit cum memoria et voluntate.* — Quod autem etiam censeat vim intellectivam *ab actuali divina intellectione distingui*, aperte satis indicat *in* 1. *dist.* 2. *q.* 2. ubi probat intellectum et voluntatem realiter identificari Essentiæ divinæ quia intellectio et volitio ipsimet divinæ Essentiæ realiter identificantur; cum tamen intellectio et volitio ordine rationis posteriores sint intellectu et voluntate, *Velle*, inquit, *intelligitur quasi posterius voluntate; si ergo velle est idem illi naturæ, multo magis voluntas.* Idem de intellectu subdit: *Rationem intelligendi esse ex se necesse esse, si intelligere* (hoc est intellectio) *actuale sit necesse esse; ratio enim intelligendi se quasi præintelligitur ipsi intelligere.* Quibus Doctor aperte indicat, intellectionem et vim intelligendi ex natura rei esse distinctas. Patet idipsum ex innumeris propemodum ejus textibus, maxime in 1. *dist.* 2. *q.* 7. et *dist.* 13. *q. unica* ad *secundum principale*, et *dist.* 35. *q. unica*, ad secundum, et *Quodlibeto* 1. *art.* 3. ubi diserte affirmat intellectum et voluntatem esse potentias et actus primos, non tantum productivos respectu Personarum procedentium in Deo, sed etiam operativos respectu actus intelligendi et volendi essentialis communis tribus adorandis Personis.

Hæc eadem veritas probatur ratione: *primo* quidem quod potentia intellectiva distinguatur formaliter ab Essentia divina, jam satis superque probatum est, ubi egimus de distinctione formali divinorum attributorum ab Essentia divina. Quod pariter hæc divina virtus intellectiva ab actuali intellectione formaliter distinguatur, etiam aperte patet: *tum* quia plura justificantur de intellectu divino, quæ intellectioni actuali non conveniunt; nam intellectus est ratio quare in Deo sit intellctio, quod ipsimet intellectioni non quadrat; idem enim non est ratio sui ipsius; insuper intellectio denominat Deum intelligentem; intellectus autem solum eum denominat intellectivum: ergo non sunt idem; denique intellectus est principium cum Essentia divina processionis Verbi, quod intellectioni non convenit: ergo intellectus et intellectio distinguuntur. — *Secundo* ut vere intelligatur intellectiva potentia in Deo per modum actus primi, sufficit quod concipiatur vis intelligendi, absque eo quod concipiatur Essentia divina et actualis Dei cognitio: sed possumus intelligere eam illam vim, non cogitata ipsius essentia et intellectione actuali: ergo vere intelligi potest in Deo potentia intellectiva distincta ab essentia et actuali intellectione. *Minor* patet: ut enim talis virtus intellectiva concipiatur sufficit quod apprehendatur Deus quatenus nimirum est substantia spiritualis prædita virtute intelligendi et volendi, non attendendo ad ejus essentialia prædicata, nec ad actualem ejus cognitionem. — *Tertio* potentia in-

tellectiva est perfectio simpliciter simplex, nullam in suo conceptu involvens imperfectionem: ergo est in Deo asserenda. Patet *consequentia;* Deus enim, ut jam abunde probatum est, omnes omnino perfectiones simpliciter simplices formaliter complectitur. Probatur *antecedens*: melius est enim habere vim intelligendi quam non habere, et omnes illæ imperfectiones, quæ creatam intellectionem circumstant, puta quod sit actus realiter a facultate intellectiva distinctus et in ea receptus per modum qualitatis, facile possunt a divina intellectiva virtute removeri: adeoque nihil obstat quominus hæc divina vis intelligendi censeatur esse perfectio simpliciter simplex. — *Denique*, si quid officeret quominus potentia intellectiva Deo tribueretur, maxime quia cum Deus sit purus actus, ipsum omnis potentia dedecet: et consequenter etiam ipsi repugnat potentia intellectiva: sed hæc ratio nulla est; siquidem fatentur omnes Adversarii, in Deo reperiri intellectum per modum potentiæ productivæ Verbi divini, quidni ergo etiam reperiri posset potentia intellectiva? non quidem productiva intellectionis, sed tantum illius operativa, seu perfectio illa ex qua velut a radice alia perfectio metaphysice emanat; eo scilicet modo quo attributa divina ab essentia profluunt et ab ea distinguuntur.

Dices 1: sanctus Maximus Martyr, *part.* 1. *tit.* 3. diserte affirmat omnem a Deo removendam esse intellectivam potentiam et intellectionem: *Deus*, inquit, *neque intelligens dicitur proprie, neque intellectus, ne compositus existimetur; nam et quod intelligens est, secum una consideratam habet intelligendi facultatem: et quod intelligitur, ad hoc ipsum ut intelligatur, eamdem habet facultatem: sed neque intellectio dici potest, nam intellectio natura sua subjectum habet capacem sui substantiam. Quare superest ut supra hæc omnia constituatur.* — **Respondeo**: ipsum esse intelligendum de intellectu per modum potentiæ receptivæ intellectionis accidentalis ab ea realiter distinctæ, similiter de intellectione quæ sit qualitas accidentario afficiens et perficiens potentiam intellectivam a qua producitur et in qua recipitur: non autem de potentia intellectiva et intellectione solum formaliter ab Essentia divina distincta, ipsique realiter identificata: unde subdit: *Nisi forte illum intellectionem esse dicamus; ut sit ipsa intellectio secundum substantiam, ac totum intellectio, et solum intellectio, et intellectio supra intellectionem.*

Objiciunt 2. Quidquid divinam simplicitatem, puritatem et infinitatem excludit, in Deo non debet admitti: sed si actus primus intelligendi proprie dictus sit in Deo, etiam per rationem, et si sit potentia intelligendi proprie sumpta et prout distinguitur ab actu secundo, excludit hæc tria: ergo actus primus intelligendi proprie dictus non est in Deo, etiam per rationem. Probant *minorem:* illud quod essentialiter includit receptionem et distinctionem, excludit simplicitatem, puritatem et infinitatem: actus primus intelligendi proprie dictus essentialiter includit distinctionem et receptionem: ergo excludit simplicitatem. Probant *minorem:* actus primus intelligendi prout distinguitur ab actu secundo, constituitur formaliter per vim productivam et receptivam intellectionis: sed vis productiva et receptiva intellectionis formaliter includit distinctionem et receptionem, nam ubi est productio ibi est distinctio realis: ergo actus primus intelligendi proprie dictus

formaliter dicit receptionem et distinctionem. Probant *majorem:* actus primus intelligendi constituitur per aliquid quod non potest esse illi commune cum actu secundo intelligendi: sed nihil aliud convenit actui primo quod actui secundo non conveniat, præter virtutem productivam et receptivam: ergo per illas constituitur actus primus intelligendi. — **Nego minorem:** et ad omnes illius probationes dico, Adversarios in his assignandis longe a vero exorbitare, nec nostram sententiam assequi; non enim asserimus intellectum divinum esse productivum et receptivum intellectionis, sed tantum operativum esse et veluti originalem perfectionem, a qua intellectio, veluti rivulus a fonte et radius a Sole, effluit; eo scilicet modo, quo divina attributa emanant ab essentia; cum ergo attributa nullatenus divinæ simplicitati, puritati et infinitati officiant, nec pariter quidquam officit intellectivæ potentiæ ab essentia et intellectione formalis distinctio.

Objiciunt 3. *ex Aureolo*: Essentia divina non minus est eadem cum sua intellectione, quam aliqua qualitas sit eadem cum intellectione creata: sed quædam qualitas est formaliter eadem, cum intellectione creata: ergo pariter intellectio divina est eadem formaliter cum essentia; adeoque non datur in Deo potentia intellectiva a qua hæc intellectio emanet. — **Nego majorem:** falsum enim est non posse strictiorem reperiri identitatem in conceptu creato, quam in increato: major enim est et strictior identitas inter hominem et humanitatem, quam inter divinam Essentiam et Paternitatem divinam: ergo licet aliqua qualitas sit eadem formaliter cum intellectione creata, exinde non sequitur intellectionem divinam eamdem esse formaliter cum essentia divina.

Urgent *ex eodem:* Divina Essentia est formaliter vivens: ergo et formaliter intelligens et volens; et consequenter intellectio et volitio ab Essentia divina formaliter non discrepant. Patet *prima sequela,* quia vita intellectualis non consistit in alia operatione, quam in intellectione et volitione. Patet etiam *secunda:* si enim intellectio formaliter ab essentia distinguatur, hæc non erit formalis intellectio, adeoque nec vivens intellectione formaliter; vivens enim formaliter non distinguitur a sua vita. Probatur *antecedens;* Divina enim Essentia ratione suæ infinitatis involvit omnem perfectionem, quæ est absque imperfectione, vita autem nullam imperfectionem includit: ergo essentia divina formaliter est vivens. — **Distinguo antecedens:** Essentia divina est formaliter vivens, si vita formalis accipiatur pro primario actu vitalis operationis cum ipsa, seu pro principio vitæ, concedo; si sumatur vita pro ipsamet vitali operatione, quæ est intellectio et volitio, nego: sic enim essentia divina non formaliter, sed identice solum dicitur vivens, quia scilicet operationes vitæ, quæ sunt intellectio et volitio, ab ea non distinguuntur realiter, sed ipsi identificantur.

Instant iterum *ex eodem:* si volitio et intellectio non sint formaliter idem cum Essentia divina, hæc erit in potentia ad intellectionem et volitionem, adeoque non erit actus purus et ultimus: non quidem actus purus, quia potentialitatem involveret; nec etiam actus ultimus, quia diceret ordinem ad ulteriorem actum, nimirum ad intellectionem et volitionem a quibus determinaretur et perficeretur: sed

consequens est absurdum: ergo et *antecedens*. — **Distinguo majorem:** essentia divina non foret actus purus realiter et quatenus actus opponitur potentiali existentiæ, nego: non esset actus purus formaliter, quatenus nimirum ordinaretur ad aliquam formalitatem, quæ ab ipsa emanaret et ipsam identice perficeret, concedo: similiter non esset actus ultimus, hoc est, diceret ordinem ad aliquam formam realiter ab ipsa distinctam, nego: non esset actus ultimus, hoc est, daretur aliqua formalitas ab illa divina Essentia profluens, ipsamque identice perficiens, et quæ esset realiter ipsamet essentia, concedo: et sic nego *minorem:* nam ut jam diximus de attribuis divinis, nulla est in Essentia divina imperfectio, quod habeat attributa formaliter a se distincta et sui perfectiva.

Objiciunt 4. Idcirco in creaturis datur potentia, quæ sit principium actionis distinctum ab essentia creata, quia hæc essentia, ratione suæ finitæ perfectionis et limitatæ entitatis, non potest esse immediatum principium suæ operationis: sed essentia Dei est infinita: ergo ipsa immediate est principium operationis. *Confirmatur,* sicut in creaturis proprietates immediate ab essentia profluunt, cum intellectio divina actualis strictiorem habeat unitatem cum Essentia divina, quam proprietates creatæ cum essentia sua, consequens est quod illa actualis divina intellectio etiam immediate ab Essentia divina profluat, adeoque non datur aliqua potentia intellectiva media inter intellectionem et divinam essentiam. — **Respondeo** 1. Hoc argumentum nimis probare; exinde enim sequeretur, quod ipsamet Essentia divina dici posset immediatum principium Personarum divinarum, sicque Filius et Spiritus sanctus immediate procederent a Natura divina, non autem mediantibus intellectu et voluntate, quod aperte negant omnes Theologi contra Durandum. — *Respondeo* 2. Discrimen hoc esse inter operationes et proprietates, quod operationes et actus non sint immediate perfectiones essentiæ, sicut sunt proprietates, sed immediate perficiunt potentias a quibus oriuntur, et mediantibus potentiis essentiam afficiunt et perficiunt. Quamquam enim ab ipsa essentia remote profluant, nihilominus quoniam diversæ sunt operationes intellectio et volitio, idcirco assignandæ sunt etiam diversæ potentiæ, seu rationes, a quibus emanent et distinguantur: volitio enim, v. g. aliter provenit ab essentia, quam intellectio; nam volitio emanat ab essentia, ut est appetitiva, intellectio autem, ut est intellectiva. Quo fit ut assignanda sint necessario duo principia proxima distincta et immediata, quorum unum sit appetitivum, aliud autem intellectivum, seu intellectus et voluntas, quæ scilicet principia ab Essentia divina et suis operationibus formaliter distinguantur.

Objiciunt denique quidam Scotistæ, Doctorem Subtilem nostræ sententiæ directe adversari, ipse namque in 1. *dist.* 26. *q. unica n.* 15. negat intellectum et voluntatem esse attributa divina, sed dicit ipsamet esse Dei essentiam, Deumque essentialiter intelligere et velle: *Essentia divina,* inquit, *circumscripto omni eo quod est quasi qualitas, habet in se, ut essentia est, illa quæ sunt principia propria operationis convenientis Deo; hujusmodi sunt intelligere et velle. Concedo igitur quod proprie vocando attributa illa sola, quæ quasi qualitates perficiunt in esse secundo rem præsuppositam in perfecto esse primo, sci-*

licet quantum ad omnem perfectionem, quæ convenit ei, ut est substantia, hoc modo intellectus et voluntas non sunt attributa, imo sunt quædam perfectiones intrinsecæ in essentia ut præintelligitur omni quantitati et qualitati. Et paulo post: *cum intellectus sit quædam vita et voluntas quædam vita, non erunt proprie attributa.* Et rursum: *sicut rationalitas non est attributum homini, sic non intellectualitas huic essentiæ.* Denique: *intellectualitas*, inquit, *dicit modum intrinsecum hujus; proprie autem attributa sunt sapientia et charitas, et alio modo transcendentia, puta veritas et bonitas.* — *Similiter* in Quodlibetis quæst. 1. art. 1. § *De Altero termino*, ait: *Intellectualitas est idem essentialiter Essentiæ divinæ, sic intelligendo, quod non tantum est idem realiter ipsi Essentiæ, et hoc identitate simplici, sicut forte quodcumque attributum ponitur idem ipsi Essentiæ; sed hoc modo est idem sibi, quod si ipsa Essentia divina definiretur, intellectualitas non esset extra ejus definitionem, sicut sapiens et bonum*: unde inferunt nonnulli Scotistæ cum Lycheto in 1. dist. 8. q. 3. intellectum et voluntatem non esse attributa, sed vel prædicata Essentialia, vel Modos intrinsecos ipsius divinæ Essentiæ. — **Nego majorem**: nec enim ea est mens Doctoris: sed tantum Doctor ibi loquitur de intellectualitate, quatenus nimirum intellectualitas est modus entis contrahens illud ad substantiam intellectualem, quæ est radix et fundamentum non solum intellectivæ, sed etiam volitivæ potentiæ. *Nec refert*, quod dicat intellectualitatem dicere modum intrinsecum hujus essentiæ, sicut infinitas, quæ non est de quidditate Deitatis, sed ejus modus intrinsecus: *Dico* enim Doctorem ibi non usurpare modum intrinsecum proprie et stricte, quatenus est quid distinctum a quidditate; nam ibidem comparat divinam intellectualitatem cum rationalitate hominis, quam constat esse de quidditate hominis et ejus differentiam essentialem: sed accipit modum intrinsecum, quatenus distinguitur ab attributis omnemque rationem objectivam comprehendit, quæ in adæquato rei conceptu involvitur, in quo nimirum intellectualitas cum infinitate convenit, licet proprie non sit modus intrinsecus sicut infinitas.

Conclusio secunda. — NULLA ADMITTENDA EST IN INTELLECTU DIVINO FORMALITAS, QUÆ HABEAT RATIONEM SPECIEI IMPRESSÆ: ADMITTITUR TAMEN IN EO FORMALITAS HABENS RATIONEM HABITUS DISTINCTI FORMALITER AB ESSENTIA: SED INDISTINCTI AB IPSOMET INTELLECTU. Hæc Conclusio tres habet partes.

Probatur prima pars: Idcirco requiritur species impressa in intellectu, vel quia objectum est absens, vel quia est improportionatum, vel quia non est sufficienter per se motivum intellectus ad formandam intellectionem: sed ex neutro capite talis species necessaria est intellectui divino: siquidem essentia divina est objectum intime præsens et sufficienter proportionatum ipsimet intellectui: quippe cum Essentia divina sit infinite intelligibilis et intellectus infinite intellectivus, etiam per se movet sufficienter immediate ipsummet intellectum ad sui cognitionem: movere namque intellectum, nihil aliud est quam objectum ipsi manifestari et exhiberi cognoscendum; certum autem est Essentiam divinam per seipsam immediate ita manifestari intellectui divino, adeoque pariter certum est ipsam immediate mo

vere intellectum divinum ad sui cognitionem intuitivam. — *Confirmatur:* non minor est perfectio et virtus Essentiæ divinæ, quam substantiæ Angelicæ: sed substantia Angelica per se sufficit, nullaque specie impressa indiget ut determinet et moveat intellectum Angelicum ad sui cognitionem: ergo multo magis Essentia divina per se sufficienter erit motiva intellectus divini ad sui cognitionem: proindeque frustranea esset aliqua formalitas gerens vicem speciei impressæ in ipsomet intellectu divino.

Secunda pars est expressa Doctoris sententia, qui pluribus in locis affirmat admittendam esse in Deo Scientiam et Sapientiam habitualem, distinctam formaliter ab actuali et ab Essentia divina cujus est attributum, idque fusius probabimus in sequenti Articulo, aperiendo videlicet essentiam et characteres Scientiæ divinæ.

Tertia pars autem est etiam conformis sententiæ Doctoris, maxime in 4. d. 46. q. 4, ubi diserte affirmat virtutes divinæ voluntatis non esse formaliter a voluntate distinctas: *quia,* inquit, *voluntas ex hoc quod infinita, magis sufficit ad omnem rectitudinem actus, quam aliqua virtus, re vel ratione distincta, superaddita.* Quasi diceret, ubi principium volendi et intelligendi ex sua formali ratione sufficiens est per se ad omnem actum intelligendi et volendi, non requiritur in eis ulla virtus ab ipsis formaliter distincta: sed intellectus et voluntas in Deo sunt principia per se sufficientia ad actum intelligendi et volendi, cum utrumque sit principium infinitum: ergo nullum ad id requirunt habitum formaliter a se distinctum.

Conclusio tertia. — Actus divini intellectus non est multiplex, sed unicus et indivisibilis, tam realiter quam formaliter. Hæc est communis inter Theologos, illamque tuentur sancti Patres, maxime sanctus August. lib. 15. *De Trinitate* cap. 14, ubi postquam docuit Patrem et Filium se mutuo et in se omnia cognoscere; cujusmodi sit illorum cognitio, his verbis aperit: *Sciunt ergo invicem Pater et Filius; sed ille gignendo, ille nascendo; et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum Sapientia, in eorum Essentia, unusquisque eorum simul videt, non particulatim, aut sigillatim, vel ut alternante conceptu, hinc illuc, et inde huc, et rursus inde, vel inde in aliud atque aliud, ut aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed, ut dixi, simul omnia videt, quorum nullum est, quod non semper videt.* Et in lib. 11. *De Civitate Dei: Cæterum dictus est in Scripturis sanctis Spiritus sapientiæ multiplex, eo quod multa in se habeat, sed quæ habet, hæc et est et ea omnia unus est, neque enim multæ, sed una Sapientia est, etc.*

Accedit et Petrus Damianus, qui Deum affirmat sic omnia tempora intra suæ provisionis arcana complecti, ut nec novum aliquid sibi penitus accedat; nec aliquid ab eo per cursus momenta recedat: sed nec diversis obtutibus diversa considerat; ut cum intendit præteritis, vacet a præsentibus, vel futuris: vel rursus cum præsentia, sive futura considerat, oculos a præsentibus avertat: sed uno dumtaxat, ac simplici præsentissimæ majestatis intuitu simul omnia comprehendit: neque hoc confuse, atque inexplicate, sed omnia discernit, atque juxta proprietatem suam quæque distinguit.

Hanc pariter veritatem agnovit Ammonius in Commentariis ad librum Aristotelis de Interpretatione, ubi cum dixisset Deos omnia cognoscere præterita, præsentia et futura, sed eo modo qui Diis consentaneus est, hoc est una et determinata et immutabili cognitione, subdit: *nam et eas res, quæ divisibiles sunt, indivisibiliter, ac sine ullo intervallo nosse illos necesse est: et quæ multiplicia sunt, singulariter; et quæ temporalia sunt, æterno modo, et quæ facta sunt infecto.*

Hujus autem veritatis ratio aperta est, tum quia actus divini intellectus cum sit infinitus, æquivalet omnibus omnino objectis etiam infinitis tam intensive, qualis est Essentia divina, quam extensive, si nempe creaturæ possibiles sint numero infinitæ. Tum quia cum Deus sit omnino invariabilis, non potest alternantes actus habere et ab una cognitione in aliam transire; tum denique quia nulla apparet ratio, quæ suadere possit divinæ cognitionis entitativam multiplicitatem: ergo non est admittenda.

Quæcumque hanc adversus Conclusionem possunt objici, partim soluta sunt ex dictis de Immutabilitate divina, partim vero solventur ex dicendis de Invariabilitate divinæ scientiæ: idcirco sit

QUÆSTIO SECUNDA.

QUODNAM SIT OBJECTUM PRIMARIUM DIVINI INTELLECTUS

Fide nedum, sed etiam naturali ratione constat Deum seipsum cognoscere, unde Christus, Matthæi 11: *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius:* et primæ ad Corinthios 2: *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei.* Quæ veritas Gentiles Philosophos non latuit; Alcinoüs namque cap. 10. Platonicorum sententiam exprimens, ait: *quoniam prima mens præstantissima est, necesse est præstantissimum ei intelligibile propositum esse; nihil autem seipsa præstantius habet: quare seipsam notionesque suas semper intelligit.* Idipsum aperta alia suadet ratio; cum enim omnia Deus a se distincta clare et intuitive cognoscat, consequens est ut seipsum maxime intueatur: sibi namque nedum est intime præsens, sed etiam objectum summe proportionatum, utpote infinitum intelligibile intellectui infinitæ activitatis et vivacitatis sibi propositum: unde eleganter ait Synesius: Deus sui ipsius oculus est, quia seipsum et sua omnia per seipsum immediate intuetur. Solum itaque hic restat examinandum qualiter Deus seipsum cognoscat; quod ut pateat evidentius

Notandum 1. Quod sicut in cognitione creata, sic et in increata distingui potest duplex objectum, *Materiale* videlicet et *Formale;* Idque vel *primarium*, vel *secundarium*: rursus vel *motivum*, vel *terminativum*. *Materiale* quidem est id quod cognoscitur, *formale* vero est illa specialis objecti ratio sub qua percipitur, quæque cognitionem specificat, eamque distinguit ab alia ejusdem objecti cognitione secundum alteram formalitatem in ipso cognoscibilem. *Primarium* dicitur quod cognoscitur præcise ratione sui: *Secundarium* autem quod percipitur tantum ratione connexionis quam habet cum alio. Denique *motivum* est ratio movens intellectum ad hanc objecti cognitionem et eorum quæ in ipso sunt: *terminativum* autem est ipsamet objecti en-

titas in quam cognitio intellectus tendit. Hic sermo est de objecto primario materiali, tam motivo quam terminativo divini intellectus; secundarium autem assignabimus in Quæstione sequenti.

Notandum 2. Varia esse Theologorum placita de primario divini intellectus objecto; *quidam* enim affirmant illa omnia quæ formaliter in Deo sunt, sive essentialia sive attributiva, sive absoluta sive relativa, objecti primarii rationem sortiri. *Nonnulli* docent essentiam simul cum attributis objectum esse primarium divini intellectus; relationes vero divinas inter objectum secundarium esse reponendas. *Alii* denique contendunt, Essentiam divinam, quatenus præscindit ab attributis, estque fons et origo unde perfectiones divinæ effluunt, solam objecti primarii appellationem sibi vindicare. Certum quidem est Essentiam divinam merito affirmari primarium divini intellectus objectum, non solum primitate dignitatis, quia cum sit omnium divinarum perfectionum fons et origo, etiam præcipuum est carum caput; sed etiam primitate ordinis naturæ. Eatenus enim unumquodque censetur esse intelligibile, quatenus est, maxime respectu intellectus infinite perfecti, qui necessario cognoscit omnia eo ordine quo sibi rationem entis et intelligibilitatis vindicant: qua ratione Deus primo concipi potest a nobis mortalibus suam Essentiam cognoscere, tum Attributa, deinde Relationes divinas, demum creaturas possibiles, tandem creaturas actuales, ut docet Doctor in 1. *dist.* 35. *num.* 10, et *q.* 14. *Quodlibetica*. Solum itaque movetur præsens quæstio de objecto primario motivo divini intellectus tum ad cognitionem Deitatis, tum ad perceptionem eorum omnium quæ in ipsa Divinitate continentur.

Notandum 3. Hoc esse discrimen inter cognitiones quibus res aliqua dicitur in seipsa, vel in alia, vel ex alia cognosci: quod cognoscatur *in seipsa*, quando sibi ipsi est primaria et sufficientissima ratio, tum ad sui, tum ad eorum quæ in ipsa sunt, exactam perfectamque cognitionem habendam: dicitur *in alia* cognosci, quando cognoscitur illud directe in quo res ipsa cognoscenda continetur; sic v. g. cognita directe essentia, indirecte cognoscuntur proprietates ab illa emanantes; et directe cognita causa, indirecte detegitur effectus cujus est gravida. Tandem aliquid censetur *ex alio* cognosci, quando nimirum unius cognitio alterius cognitionem gignit: sic conclusio cognoscitur ex præmissis; præmissæ namque cognitæ causant ipsius conclusionis cognitionem et assensum. Quibus prænotatis, duo sunt maxime hac in Quæstione resolvenda: primum quidem quodnam præcise habeat rationem objecti primario moventis et determinantis divinum intellectum: secundum autem quomodo Deus seipsum cognoscat, an videlicet solum in seipso, an ex creaturis, vel etiam in creaturis.

Conclusio prima. — Essentia divina est objectum primarium motivum intellectus divini, tum ad sui, tum ad creaturarum cognitionem. Hæc est expressa Doctoris sententia, ut colligi potest ex variis ejus textibus, maxime *q.* 3. *Prologi n.* 13. ubi expresse docet Essentiam divinam esse primum objectum totius Theologiæ seu Scientiæ Dei: *Totius*, inquit, *Theologiæ in se, et Dei, et Beatorum, primum subjectum est Essentia ut hæc:* idest præcise quatenus Essentia est, et prout præscindit ab his omnibus quæ in ea continen-

tur, vel formaliter, vel eminenter, vel virtualiter. Eadem repetit in 1. dist. 3. quæst. 3. n. 5. *Sicut autem prædictum est,* inquit, *in quæstione de objecto Theologiæ, Essentia divina ideo est primum objectum intellectus divini, quia ipsa sola movet intellectum divinum et ad cognoscendum se et omnia alia cognoscibilia ab ipso intellectu.* Denique in quæst. 15. Quodlibetica in fine articuli secundi, ait: *Lapidem videri in Essentia divina, ut objectum secundarium in primo objecto movente proprium intellectum,* idest divinum, *ad intellectionem secundi.*

Patet eadem veritas ratione: Illud enim est objectum primo motivum intellectus divini, tum ad ipsius Deitatis, tum ad illorum omnium, quæ in Deitate sunt, cognitionem, quod est omne ens intelligibile, quodque in se continet, aut formaliter, aut virtualiter omnium entium intelligibilitatem: sed talis est divina Essentia, ipsa namque radicaliter continet omnes Deitatis perfectiones quæ ab ipsa metaphysice emanant; continet etiam virtualiter intelligibilitatem omnium creaturarum quæ sunt participationes quædam ipsius divinæ Entitatis: ergo hæc essentia, præcise quatenus essentia est, est objectum primum motivum intellectus divini.—*Deinde:* Si quod aliud assignari posset objectum primum motivum divini intellectus, maxime vel attributa divina, vel omnipotentia quatenus nimirum virtualiter continet omnes creaturas quas potest producere, sicut causa suum præcontinet effectum: sed neutrum dici potest: *Non quidem primum,* quia cum attributa, nec formaliter, nec radicaliter divinam Essentiam contineant, etiam movere nequeunt divinum intellectum ad ipsius essentiæ cognitionem. Adde quod unum attributum etiam aliud non continet formaliter, aut radicaliter; sed solum identice, et ratione divinæ Essentiæ ac infinitatis in qua realiter invicem identificantur, adeoque nullum eorum attributorum potest habere rationem objecti primarii respectu divini intellectus. *Non etiam secundum;* hæc enim divina omnipotentia virtualiter quidem continet creaturas quas potest producere, sicque respectu earum potest habere rationem objecti primo moventis ad ipsarum cognitionem: secus est autem de divina Essentia ejusque attributis, quæ cum in ipsamet omnipotentia nec virtualiter nec formaliter contineantur, idcirco nec per illam cognosci possunt: adeoque omnipotentia non potest habere rationem objecti primario moventis intellectum divinum ad cognitionem Essentiæ divinæ et attributorum — *Denique:* Illud necessario statuendum est objectum primarium movens divinum intellectum, quod primario habet rationem intelligibilis: sed ipsamet divina Essentia primario habet rationem intelligibilis, cum ipsa sit id quod in Deo primum est cognoscibile et in quod ultimum cætera omnia quæ in Deo concipiuntur, tamquam in caput et fontem referuntur: ergo, etc.

Dices: Scientia Dei est simpliciter infinita omnibusque numeris absoluta: ergo primarium ejus objectum debet esse etiam simpliciter infinitum omnibusque suis perfectionibus constans: sed talis non est divina Essentia quatenus præscindit ab attributis, ut sic enim non includit perfectionem attributorum: ergo non sola et nuda essentia, quatenus suis omnibus perfectionibus illustratur, est primarium divini intellectus objectum. — **Distinguo primum consequens:** Objectum

primarium debet esse simpliciter infinitum, vel formaliter et radicaliter simul, concedo: formaliter solum, nego. Ad *minorem;* Essentia divina quatenus præscindit ab attributis non est simpliciter infinita, nec suis omnibus perfectionibus illustrata, formaliter, concedo: radicaliter, nego: ut sic enim est radix et fons omnium attributorum; sicque radicaliter ea continet. Unde licet essentia præcise non sit sapiens, nec æterna, etc. formaliter; tamen talis est radicaliter, ut jam sæpe dictum est, maxime ubi probavimus distinctionem formalem attributorum ab Essentia divina.

Dices 2: Si sola essentia habeat rationem objecti primarii, attributa autem et relationes objecti secundarii, sequitur divinam scientiam terminari posse ad essentiam absque eo quod ad attributa terminetur: sed falsum consequens: ergo et antecedens. *Major* patet: quando enim aliqua potentia duo habet objecta, quorum unum est primarium, aliud secundarium, potest absque ulla repugnantia terminari ad primarium et non terminari ad secundarium, ut aperte docet Doctor in 1. dist. 14. n. 5. *Minor* etiam constat: si enim cognitio divina terminaretur ad essentiam et non ad attributa, non esset intuitiva sed abstractiva, nec foret comprehensiva sed limitata. — **Distinguo majorem**: Si divina cognitio non esset necessario comprehensiva, concedo: secus, nego: licet enim Deus non possit suam essentiam cognoscere quin sua pariter attributa divinasque Personas et relationes imo et creaturas omnes percipiat, quia videlicet ejus scientia est absolute et necessario comprehensiva; exinde tamen non sequitur quod essentia habeat rationem objecti primarii, seorsim *ex se* cognoscibilis ab ipsis attributis et creaturis, quæ habent rationem objecti secundarii et sine quibus ipsa divina Essentia videri potest ab intellectu creato, ut probatum est agendo de visione beatifica.

Dices 3: Illud est primarium objectum divini intellectus, ex cujus cognitione Verbum divinum procedit: sed Verbum divinum non procedit solum ex cognitione Essentiæ divinæ, sed etiam ex cognitione attributorum, alias Verbum divinum, non procederet æque perfectum ac est Pater, nec esset formaliter justus, sapiens, etc.: ergo non solum essentia, sed etiam attributa habent rationem objecti primarii.— **Nego majorem**: Verbum enim divinum procedit ex cognitione adæquata divinæ Essentiæ, sicque procedit tam ex cognitione objecti primarii quam secundarii: unde sicut attributa divina sunt in Patre tantum in secundo modo dicendi per se, ita et in Verbo; Pater enim divinus primario communicat Verbo suam essentiam, secundario vero attributa; hæc enim eodem modo communicantur quomodo sunt: ideo cum essentia prior sit attributis quæ ab ipsa emanant, etiam et prius communicari censenda est prioritate signi.

Conclusio secunda. — Deus cognoscit se in seipso, non autem in alio, nec ex alio.

Probatur primo ex sanctis Patribus, maxime ex S. Dionysio, cap. 7. *De divinis Nominibus*, ubi ait: *Divinam mentem ea quæ sunt, non ex iis quæ sunt discentem nosse, sed ex se et in se; et causam rerum omnium cognitionem, scientiam, essentiamque anticipatam et ante comprehensam habere: non quod per speciem singula consideret, sed quod*

uno causæ complexu omnia sciat: cui concinit S. Augustinus, *lib.* 83. *quæstionum q.* 46. dicens: *Deum nihil extra se intueri, sed in se tamquam in causa omnium.* Hi tamen textus non denegant Deum etiam cognoscere creaturas in seipsis, ut sequenti Quæstione, Conclusione secunda, apparebit.

Probatur secundo ratione: Modus præstantissimus cognitionis Deo tribuendus est: sed præstantius est cognoscere seipsum et alia in se; sic enim cognitio minus est dependens, adeoque præstantior: ergo hic Deo tribuendus est. *Deinde,* Essentia divina cum sit infinitum essendi pelagus et omnia omnino contineat aut formaliter, aut virtualiter, aut eminenter, consequenter omnia divino intellectui per se cognoscenda exhibet: ergo Deus in se seipsum et omnia alia videt. *Deinde,* si Deus cognosci posset in alio et ex alio, ejus cognitio esset dependens et discursiva: dependens quidem, quia id in quo cognosceretur haberet rationem objecti primarii, ad cujus cognitionem Deus tamquam objectum secundarium perciperetur; foret etiam discursiva, discurrere enim nihil aliud est quam unius cognitionem ex alterius cognitione inferre: sed utrumque est absurdum, Deumque summe dedecens: ergo, etc.

Dices 1: Deus cognoscit creaturas comprehensive: ergo pariter cognoscit respectum et ordinem essentialem, quem dicunt ad Creatorem: sed hic respectus cognosci nequit, quin cognoscatur Deus qui est terminus hujus cognitionis et ordinis: ergo Deus seipsum in creaturis cognoscit. — **Respondeo negando** ultimam consequentiam, ex eo enim tantum sequitur quod Deus seipsum cognoscat *cum* creaturis, non vero quod se cognoscat *in* creaturis. *Vel distinguo*, quisquis Deum cognoscit ut terminum dependentiæ, quam creaturæ habent ad Deum, Deum cognoscit *in* creaturis, si cognoscat illam creaturam in Deo ut objecto primario et motivo, negatur: si cognoscat illam creaturam in seipsa ut objecto secundario, concedo: fateor equidem quod cum Angelus, v. g. cognoscit creaturam dependentem, etiam revera cognoscit Deum in creatura; quia cognoscit creaturam ut objectum primarium movens ad cognitionem Dei. Secus est autem de Deo, qui cognoscit creaturam dependentem tamquam objectum secundarium: sed in seipso tamquam in medio et in objecto primario.

Dices 2: Licet Deus cognoscat effectum creatum in seipso, nihilominus illum etiam cognoscit in causa illius effectus productiva: ergo a simili, licet cognoscat causam in seipsa, nempe seipsum rerum omnium Creatorem; nihilominus cognoscere etiam se poterit ut causam in creaturis et effectibus a se productis, et consequenter seipsum cognoscere poterit in aliis a se distinctis. — **Distinguo consequens:** Ita se cognoscere poterit tamquam in objecto movente primario et explicite, nego: secundario et quasi implicite, concedo: cum enim creatura habeat respectum intrinsecum ad Deum, ipsa cognita implicite movet ad Dei cognitionem.

QUÆSTIO TERTIA.

QUODNAM SIT OBJECTUM SECUNDARIUM DIVINI INTELLECTUS.

Duplex in præcedenti Quæstione diximus esse secundarium divini intellectus objectum, unum quidem *Increatum*, aliud vero *Creatum*. In priori ordine sunt omnes Essentiæ divinæ perfectiones omnesque relationes originis, quæ divinam essentiam circumstant. Licet enim hæc habeant rationem objecti terminantis, quippe cum divina cognitio ad ipsam entitatem Deitatis terminetur, adeoque etiam terminetur ad ea omnia quæ ipsi Divinitati realiter identificantur; non habent tamen rationem objecti primario moventis; nam, ut probatum est, hæc ratio soli divinæ Essentiæ ut essentia est quadrat. In posteriori vero ordine, sunt omnes creaturæ, sive secundum suum esse ideale, sive entitativum et reale. De his solum hic erit sermo, an videlicet Deus distincte et sigillatim quaslibet etiam exiles et minimas Creaturas intueatur, idque, vel in se, vel in illis, sed prius

Notandum 1: Non levem apud veteres fuisse controversiam, an Deus cunctas creaturas intueatur; nedum enim scelerati homines, ut suis effrænatis cupiditatibus libentius indulgerent, omnem rerum mundialium Deo cognitionem denegaverunt, dicentes apud Jobum c. 22. *Circa Cœli cardines perambulat et nostra non considerat:* necnon Psalmistam 71.: *Quomodo scit Deus et si est scientia in Excelso?* sed etiam oculatiores quique Philosophi gravissimum hunc impegerunt in errorem, ut assererent exilium et minutarum creaturarum cognitionem Deum dedecere. Id in primis ipsemet docuit Aristoteles 12. *Metaph.* textu 51. ut eum intellexit Doctor Subtilis: et Averroes, affirmans, Commentario in citatum Aristotelis locum, *Quod intellectus divinus vilesceret si hæc infima cognosceret:* imo quod valde mirandum est, eam etiam in opinionem lapsi videntur nonnulli e sanctis Patribus, quos infra objiciemus et explicabimus. Sciendum pariter quod ii omnes, quibus ratum est omnes omnino creaturas a Deo cognosci, non eamdem in sententiam conveniant de modo, quo Deus illas percipit; quidam enim censent Deum Creaturas possibiles non cognoscere in seipso, sed in illis ipsis, quam sententiam nonnulli Thomistæ Subtili Doctori falso tribuunt. Aliqui cum Aureolo, in 1. *dist.* 35. *art.* 1. *q.* 2. affirmant Deum creaturas in se cognoscere, non vero in illis ipsis; ita quod solum earum esse virtuale et eminentiale, non autem formale et entitativum percipiat. Cæteri denique docent creaturas a Deo cognosci, non solum in seipso, sed etiam in illis ipsis. Quid autem verius in hac ancipiti Doctorum sententia nobis appareat, hic erit resolvendum.

Notandum 2. Ex Philosophis duplex esse objectum intellectus et voluntatis, *motivum* et *terminativum;* in quibus licet motivum etiam terminet, terminativum tamen, quod pure est ejusmodi, non movet. Exempli gratia, amat quis Doctrinam; hic Doctrina est objectum terminativum, cum terminet actum voluntatis; et simul est motivum, nam ex vi hujus actus movetur is ad doctrinam prosequendam et media ad illius consecutionem adhibenda. Unde nullum est objectum

motivum quod simul non sit terminativum. At vero quando quis in tempestate merces projicit in mare, merces quidem sunt objectum terminativum illius actus, non tamen motivum; imo movent potius ad contrarium et reddunt actionem illam aliquo modo involuntariam. Id vero quod movet ad projectionem mercium, est bonitas et amor vitæ. Finis itaque est objectum motivum, media plerumque terminativum.

Notandum 3. Creaturas existentes aut futuras et præteritas habere triplex esse, nimirum *eminentiale* in Essentia divina, quæ cum sit omnium entium præstantissimum et fons et origo, etiam omnia entia eminenter continet. Secundum *virtuale,* quod habent in sua causa videlicet in omnipotentia divina, quæ est omnium productiva. Tertium denique *entitativum*, quod habent in seipsis. Quæritur autem in præsentiarum an creaturæ a Deo cognoscantur, non solum secundum earum esse eminentiale et virtuale quod habent in Deo, sed etiam penes esse entitativum quod habent in seipsis.

Conclusio prima. — Deus distinctissime cognoscit omnes omnino Creaturas, etiam minutissimas. Hæc est de fide.

Probatur variis Scripturæ textibus: In primis enim Geneseos cap. 1. in ipsa rerum origine ac molitione dicitur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona,* qui Dei contuitus exactam rei cujusque notitiam et approbationem significat. Item Job. cap. 28.: *Tempus*, ait, *posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat; lapidem quoque caliginis et umbram mortis.* Et ibidem: *Ipse fines mundi intuetur et omnia quæ sub Cœlo sunt respicit.* Item Psalmo 49.: *Meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in montibus et boves. Cognovi omnia volatilia Cœli.* Rursus Psalmo 138.: *Domine, probasti me et cognovisti me, tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam, intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam et funiculum meum investigasti: ecce Domine tu cognovisti omnia novissima et antiqua, etc.* Quibus Regius Vates, nedum divinam intelligentiam ad homines eorumque corpora et membra extendit; sed etiam ad quoslibet motus. Cui concinit Job 31.: *Nonne ipse considerat vias meas et cunctos gressus meos dinumerat?* Quæ omnia planissime declarat Ecclesiasticus 23., ubi impium et peccatorem arguens, qui se impune ac ne Deo quidem conscio scelus patrare putabat: *Non intelligit*, inquit, *quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor et oculi omnium timentes illum; et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super Solem, circumspicientes omnes vias hominum et profundum abyssi et hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam omnia crearentur, sunt agnita, sic et post perfectum respicit omnia.* Rursus cap. 39.: *Opera omnis carnis coram illo; et non est quidquam absconditum ab oculis ejus, a sæculo usque in sæculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu ejus.*

Secundo: Mirum in modum hoc argumentum urgent sancti Patres, maxime S. Cyrillus *lib.* 15. *Thesauri.* Item Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi sexta, exemplo guttarum pluviæ, quas omnes novit, explicat latitudinem scientiæ divinæ: unde Irenæus lib. 2. cap. 45. ait: *Omnia quæ facta sunt, fient et fiunt, ita sciri video, ut det illis sin-*

gulis speciem, habitum, ordinem, numerum, quantitatem. Quocirca *superbæ et insolentes cogitationes* (ait S. Hieronymus in Psal. 137.) *Deum non fallunt. Agnoscit omnia et nihil scientiæ ejus impenetrabile est.*

Imo hæc veritas Ethnicos non latu t; nam, ut refert S. Clemens Alexandrinus *lib.* 5. *Stromatum*, Ægyptii aures oculosque exquisita materia fingentes, Diis consecrare solebant, ea in templis appendentes, ut per hoc significarent Deum omnia videre et audire. *Rursus* apud eumdem lib. 6. Thales Milesius interroganti cuidam an quidpiam agens latere Deum homo possit: *Et quomodo,* inquit, *qui ne cogitans quidem?* Unde S. Augustinus adduci non potest, ut credat Aristotelem negasse Deo rerum etiam minutarum cognitionem, eo quod omnium sit Conditor; cum enim actiones circa singularia versentur, ait ipsemet Aristoteles *lib.* 2. *Ethicorum cap.* 2. sufficere debet, ait S. Augustinus lib. 5. *de Genesi* ad litteram cap. 13. *Ut quisque noverit, vel inconcusse credat, quod Deus hæc omnia fecerit; non enim opinor eum esse tam excordem, ut Deum, quæ non noverat, fecisse arbitretur.*

Objicitur 1. S. Hieronymus, qui in illa verba Habacuc, *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum,* videtur scientiam singulorum animantium præter hominem Deo detraxisse, *Sicut igitur,* inquit, *in hominibus, etiam per singulos Dei currit providentia: in cæteris animalibus generalem quidem dispositionem et ordinem, cursumque rerum intelligere possumus;* v. g. *quomodo nascatur piscium multitudo et vivat in aquis: quomodo reptilia et quadrupedia oriantur in terra et quibus alantur cibis. Cæterum absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur: quæ cimicum et pulicum et muscarum sit in terra multitudo; quanti pisces in aqua natent et qui de minoribus majorum prædæ cadere debeant. Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eamdem rationabilium quam irrationabilium providentiam esse dicentes:* ergo censet S. Hieronymus, Dei cognitionem ad omnes sigillatim creaturas non extendi. — **Nego consequentiam**: S. enim Hieronymus his verbis tantum affirmat scientiam curamque dumtaxat benevolam et paternam non adhiberi brutis et inanimis, quam habet Deus de Hominibus et Angelis: seu, ut ipse loquitur, rationabilium, quam irrationabilium providentiam: tametsi enim ingenue fatear ista melius concipi et exprimi ab Hieronymo potuisse; non tamen arbitror tantum virum latuisse id, quod Christus ipsemet in Evangelio nos docuit, nempe singulorum passerum curam gerere Deum, Matth. 6. Imo ipsemet Hieron. in illud cap. 6. Matth. *Si parva,* inquit, *animalia et vilia absque Deo auctore non decidunt, et in omnibus est providentia et quæ in his peritura sunt sine Dei voluntate non pereunt; vos qui æterni estis, non debetis timere quod absque Dei vivatis providentia.*

Dices 2: Si Deus sigillatim cognosceret creaturas, deberet cognoscere creaturas infinitas possibiles: sed illas non potest cognoscere distincte et determinate. *Tum quia* qui distincte cognoscit infinita etiam distincte cognoscere debet id, quod necessarium est ut sit infinitum: sed Deus non potest hoc cognoscere: sublatis enim centum creaturis possibilibus, atque iterum et iterum centum, semper remanebit infinitus creaturarum nume-

rus distincte cognoscendus: *Tum quia*, si Deus cognosceret actu infinitas creaturas possibiles, sequeretur dari infinitum creatum actu, quia infinitæ illæ unitates essent simul actu distinctæ in mente divina: sed hoc implicat; alias infinitum syncategorematicum esset infinitum categorematicum: *Tum denique quia*, si Deus omnes v. gr. continui divisiones videret distincte, etiam videret continuum divisum in omnes suas partes, et consequenter videret redactum ad indivisibila, quia videret non esse ulterius divisibiles: sed hoc implicat, continuum enim est divisibile in infinitum: ergo Deus non videt omnes omnino continui divisiones, nec consequenter videt omnes creaturas sigillatim et distincte. — **Respondeo**, Deum cognoscere distincte, ac determinate quaslibet creaturas possibiles etiam numero infinitas, ut diserte probat S. Augustinus lib. 12. *de Civ. Dei* cap. 18. *Infinitas*, inquit, *numeri, quamvis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non est tamen incomprehensibilis ei, cujus intelligentiæ non est numerus. Quapropter si quidquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur; profecto et omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita est, quia scientiæ ipsius incomprehensibilis non est.* Itaque Deus nedum cognoscit infinitum, sed etiam cognoscit id quod necessarium est ut sit infinitum, quia cognoscit infinitas numero unitates quæ infinitum numero efficiunt. Nec exinde sequitur quod infinitum syncategorematicum sit categorematicum; quia licet actu omnes illius unitates repræsententur in mente Dei; nihilominus cum cognoscantur ut sunt, nec aliam habeant rationem infiniti quam syncategorematici, revera illud infinitum syncategorematicum perseverat. Similiter Deus videt continui divisiones possibiles eo modo, quo sunt possibiles, atque adeo ita videt illas semper in infinitum esse divisibiles; nec determinate videt ultimam, quia revera non est ultima, ultra quam alia non sit possibilis assignanda.

Dices 3: Omnis scientia dependet ab objecto, tum in fieri tum in conservari: sed Scientia Dei non potest a Creaturis dependere: ergo Deus creaturas non cognoscit. — **Distinguo majorem**: Dependet intrinsece ab objecto motivo et terminativo primario, concedo: ab objecto terminativo tantum, et secundario minusque principali, quod nullatenus est motivum, nego. Ad *minorem* dico, creaturas habere tantum rationem objecti secundarii terminativi, seu minus principalis respectu Scientiæ divinæ, quæ primario et principaliter ad ipsam essentiam divinam terminatur tamquam ad objectum motivum, et primario terminativum.

Urgebis: Scientia etiam mutatur ad mutationem objecti secundarii, ut confirmat Doctor pluribi: ergo si Scientia Dei terminetur ad creaturas etiam secundario, consequens est ut ad creaturarum mutationem ipsa mutetur: sed Scientia Dei mutari nequit, sicut nec ipse Deus: ergo nec potest terminari ad creaturas etiam secundario. — **Distinguo antecedens**: Mutatur extrinsece et solum denominative, concedo; intrinsece et formaliter, nego: scientia enim divina semper in se invariabilis est intrinsece, etiam quatenus terminatur ad creaturas; tum quia primo tendit in Essentiam divinam tamquam in objectum motivum et primario terminativum: tum quia etiam terminatur ad creaturas, quatenus in Deo sunt invariabiliter et habent esse

objectivum et virtuale: unde licet etiam hæc divina Scientia terminetur ad esse entitativum creaturarum, quod est variabile et mutabile, nihilominus cum hæc terminatio sit omnino extrinseca, etiam et mutatio terminationis omnino erit extrinseca.

Dices 4: Per cognitionem rei, intellectus intentionaliter fit res cognita, ut ait Aristoteles 3. *de Anima:* sed Deus fieri nequit intentionaliter creatura: ergo nec creaturam cognoscere. — **Distinguo majorem:** Fit res cognita primario et immediate, concedo: fit res quæ secundario tantum et mediate cognoscitur, nego; idcirco enim intellectus intelligendo fit omnia quæ intelligit; quia res non percipit nisi mediante specie intelligibili, vel objecto gerente vicem speciei intelligibilis, quæ est imago rei cognitæ ipsum intellectum informans et denominans: cum autem Deus non cognoscat creaturas mediante specie impressa ab illis recepta, sed tantum eas videat in sua Essentia, vel in Omnipotentia, in quibus illæ creaturæ relucent; hinc est quod non fiat id quod extra se cognoscit.

Conclusio secunda. — Deus cognoscit Creaturas in seipso, tamquam in medio prius cognito: Hæc est expressa Doctoris sententia, ut constat tum quæstione 14. Quodlib. Art. 2. ubi fusissime et disertissime probat divinum intellectum moveri solum ab Essentia divina, tum ad sui, tum ad aliorum cognitionem. Item in 3. dist. 14. q. 2. n. 8. ubi inquirens an anima Christi videat in Verbo omnia quæ videt Verbum, respondet: *Potest dici quod Conclusio ista posset poni duobus modis; uno modo, quod anima Christi haberet unam visionem respectu Verbi ut primi objecti, et omnium objectorum relucentium in Verbo ut secundariorum objectorum ad quæ objecta secundaria haberet respectus distinctos:* ergo censet Doctor Creaturas relucere in Verbo divino, ac proinde Verbum divinum illas cognoscere in seipso. Item q. 3. Prologi ait: *Ideo dico aliter quod divina Theologia est de omnibus cognoscibilibus, quia objectum primum Theologiæ, quod est Deus, facit omnia alia actu cognita in intellectu divino.* Plures alii similes proferri possent ejusdem Doct. Subt. textus, quibus aperte constat ipsum non asseruisse Deum videre solum creaturas in illis ipsis, non autem in seipso, ut perperam nonnulli Thomistæ affirmant, præsertim Cajetanus in primam partem S. Thomæ q. 14. art. 6.

Probatur itaque conclusio: Primo quidem ex SS. Patribus maxime ex S. Dionysio, lib. *De Divin. Nom.* c. 7. *Neque enim ea, quæ sunt ex his, quæ sunt, discens, noscit divina Mens: sed ex seipsa et in seipsa secundum causam omnium scientiam, et notionem, et essentiam præhabet, et ante comprehendit: non singulis secundum cujusque speciem intendens; sed secundum unicam causæ complexionem cuncta sciens, et continens.* Tum addit: *Seipsam igitur divina Sapientia noscens, scit omnia materialia sine materia, et indirise divisibilia, et unice multa, ipso uno omnia, et cognoscens, et producens.* Tum concludit: *Hac igitur ratione Deus res cognoscens non scientia rerum, sed sui ipsius ipsas novit.* Ipsi concinit S. Aug. tum lib. 6. *De Trinit.* cap. 10. ubi Verbum Dei vocat *Artem quamdam omnipotentis, et sapientis Dei plenam omnium rerum viventium:* concluditque: *Ibi novit Deus omnia quæ fecit per ipsam:* Et lib. 5. *De Genes.* ad litt. proferens illud Joan. 1.

Quod factum est in ipso vita erat, ait: *In qua vita vidit omnia quando fecit, et sicut vidit, ita fecit, non præter seipsum videns, sed in seipso.*

Probatur insuper ratione: Nobiliori modo Deus creaturas cognoscit, quam cognoscant Angeli et Animæ beatæ; sed Angeli et Animæ beatæ creaturas cognoscunt in Essentia divina perfectiori modo quam in illis ipsis: ergo multo magis Deus novit pariter in seipso. *Major* constat. *Minor* probatur, ex S. Aug. lib. 4. *De Genes. ad litt.* cap. 23 et 24. ubi duplicem creaturarum cognitionem in mente Angelorum distinguit; unam quidem in Verbo, quam *Matutinam* appellat; alteram in propria ipsarum natura, quam nominat *Vespertinam*, eo quod minus clara sit minusque perfecta, quam prior: seu ut ipsemet loquitur lib. 11. *De Civit.* cap. 7. *Cognitio creaturæ in seipsa decoloratior est, quam cum in Dei sapientia cognoscitur, velut in arte per quam facta est.* — *Secundo:* quod est medium sufficiens ad cognitionem comprehensivam causæ, potest etiam esse medium ad comprehensionem effectuum: sed Deus in seipso est medium ad comprehensionem omnipotentiæ, et essentiæ : ergo est etiam medium ad comprehensionem omnium effectuum possibilium. — *Tertio:* cognitio divina debet necessario habere objectum formale motivum a quo specificetur: sed non potest habere objectum formale a se distinctum, alioquin penderet a creaturis, et illis indigeret ad aliquam sui perfectionem, nimirum ad suam scientiam, etc.

Dices: Deus non potest cognoscere creaturas in seipso, nisi divina Essentia repræsentet creaturas in esse intelligibili: sed illas ita repræsentare nequit. *Probatur:* non potest Essentia divina repræsentare creaturas in esse intelligibili, nisi contineat eorum esse intelligibile formaliter, vel sit eis similis in esse intelligibili: sed neutrum dici potest. *Non quidem primum,* alias esse creatum esset formaliter in Deo, sicque Deus formaliter dici posset creatura, sicut formaliter dicitur justus, sapiens, etc., quod repugnat. *Non etiam secundum,* quia non potest Essentia divina similis fieri creaturis in esse intelligibili; esse enim intelligibile sequitur esse entitativum: ergo cum entitas divina non possit esse similis entitati creatæ, nec etiam esse intelligibile divinum poterit esse simile esse intelligibili creato. — **Nego minorem:** cum enim Essentia divina contineat eminenter, aut actualiter omnem prorsus entitatem, quia est entitas infinita, ita pariter divina Essentia in ratione intelligibilis, continet omnem rei cujuslibet intelligibilitatem, tam eminenter, quam virtualiter: sicque hæc divina intelligibilitas cum sit infinita, nedum Essentiam divinam reddit intelligibilem, sed etiam quodlibet aliud ens in ea repræsentatum.

Dices 2: Inter medium cognoscendi et rem cognitam, debet esse necessaria connexio: sed talis non est inter Deum, et creaturas possibiles: ergo Deus non potest esse medium ad cognoscendas creaturas possibiles. *Major* patet: alias medium non posset ducere in certam et infallibilem cognitionem objecti; medium enim, quod est probabile, ideirco non ducit in certam et scientificam cognitionem conclusionis, quia cum illa non habet necessariam connexionem. *Probatur minor : primo:* si divina Essentia necessariam haberet connexionem cum creaturis possibilibus, sequeretur quod destructis illis creaturis possibilibus, etiam necessario periret ipsa divina Essentia. *Secundo,* sequeretur

quod æque necessarium esset, creaturam esse possibilem, ac necessarium est Deum exsistere; sicque non minus creaturarum possibilitas esset necessaria, quam Dei existentia, quod repugnare videtur principiis fidei et rationis lumini. *Tertio:* denique sequeretur Essentiam divinam dependere a creaturis possibilibus, nec sine illis posse subsistere, quæ enim necessariam habent connexionem invicem, unum existere nequit sine altero; quæ omnia absurda sunt: ergo et id unde sequuntur. — **Respondeo concessa majore negando minorem:** et ad primam illius probationem distinguo: destructis creaturis possibilibus destruentur etiam divina omnipotentia et essentia, a priori et per locum intrinsecum, nego; a posteriori et per locum extrinsecum, concedo: cum enim rerum possibilitas nihil sit reale, nisi in ipsamet omnipotentia et Essentia divina, consequens est quod non possit perire rerum possibilium realitas, quin pariter perire censenda sit ipsamet essentia et omnipotentia, quæ est tota ratio realitatis rerum possibilium; effectus enim possibilis cum non habeat aliud esse extra causam, non potest destrui nisi in causa, et consequenter nisi destruatur vis productiva illius, quæ est ipsamet causa, et proinde nisi destruatur ipsamet causa. *Ad secundam* probationem, nego sequelam *majoris* licet enim inter necessario connexa unum deficere non possit, quin deficiat aliud; exinde tamen non sequitur, quod unum non sit magis necessarium, quam aliud; siquidem unius necessitas firmiori nititur fundamento. Licet enim magis necessarium sit hominem esse rationalem quam risibilem, tamen deficiente risibilitate deficeret etiam rationalitas in homine: similiter licet principia sint magis necessaria quam conclusiones; tamen deficiente veritate conclusionum, etiam principiorum veritas deficeret. *Ad tertiam* denique probationem, nego sequelam; licet enim essentia et omnipotentia divina existere nequeant sine creaturis possibilibus; inde tamen non sequitur, quod ab illis dependeant; siquidem Pater divinus v. g. subsistere nequit sine Filio: et tamen ab illo non dependet: similiter in creatis, essentia quæ est radix proprietatum, intrinsece cum illis ita connectitur, ut sine illis subsistere non possit, ab illis tamen non dependet: ergo a pari licet omnipotentia divina sine creaturis possibilibus subsistere non possit, tamen exinde non sequitur quod ab illis dependeat.

Conclusio tertia. — Non est etiam improbabile Deum cognoscere creaturas in seipsis, ita quod illius divina cognitio in creaturas feratur tamquam in objectum terminativum.

Probatur primo: Intellectus infinitus, qualis est divinus, res percipit secundum omne earum esse intelligibile: at creaturæ non solum habent esse eminentiale et virtuale in Essentia divina, sed etiam habent esse formale in seipsis: ergo Deus nedum videt creaturas in seipso, sed etiam in illis ipsis. — *Confirmatur*: si Deus non cognosceret creaturas secundum esse formale quod habent in propria natura, sed tantum secundum esse eminentiale et virtuale quod habent in illo, non cognosceret eas secundum omnem modum quo sunt cognoscibiles; esse enim formale creaturarum non est in Deo, quia creaturæ non continentur in Deo formaliter, cum Deus non sit formaliter

homo vel leo: sed absurdum est dicere Deum non cognoscere creaturas secundum omnem modum quo sunt cognoscibiles.

Deinde, Deus cognoscit res perfectiori modo, quo possunt cognosci: sed perfectius videtur esse rem cognosci in seipsa quam in aliquo medio; perfectius enim est v. g. videre hominem in seipso immediate quam in speculo in quo repræsentatur: ergo Deus ut omnino perfectam scientiam habeat, debet cognoscere creaturas non solum in seipso, sed etiam in illis ipsis.

Denique, Deus cognoscit creaturas omni modo quo sunt cognoscibiles: sed non solum sunt cognoscibiles in Essentia divina, sed etiam in seipsis, Beati namque vident illas cognitione matutina in Verbo, et vespertina in illis ipsis: ergo pariter non est improbabile Deum cognoscere creaturas in seipso et in illis ipsis, ita quod illius divina cognitio ad creaturas illas tamquam ad obiectum, non quidem motivum, sed terminativum feratur.

Obiciunt 1. Thomistæ: hæc conclusio diserte militat in sanctos Patres priori Conclusione laudatos, maxime vero in sanctum Dionysium; ut patebit evidenter ex ipsius verbis, ait enim: *Non secundum visionem singulis se immittit, sed secundum causæ continentiam, scit omnia.* Et infra: *neque enim ea quæ sunt, ex iis quæ sunt discens novit divina mens, sed ex se et in se per causa rerum omnium cognitionem scientiamque anticipatam, et ante comprehensam habet, non quod per speciem singula consideret, sed quod uno causæ complexu omnia sciat et contineat.* Et rursus: *hæc ergo Deus ea quæ sunt, noscit, non rerum notitia, sed sui.* At si Deus præter scientiam possibilium in seipso, illa in seipsis immediate cognosceret, secundum visionem singulis se immitteret, et illa sciret non seipsum noscens, et notitia non sui, sed creaturis propria: ergo juxta Dionysium Deus non cognoscit creaturas possibiles immediate in seipsis, sed tantum in seipso et mediate, seu in Essentia divina prius visa et cognita. *Minor, pro prima parte* manifesta est; nam cognoscens secundum visionem se immittere objecto, non est ab illo accipere speciem, quia in hoc non se immittit cognoscens objecto; sed potius objectum se immittit cognoscenti: ergo hoc est immediate circa objectum versari; non enim videtur in quo alio consistere possit: et consequenter si Deus creaturas possibiles cognoscit immediate in seipsis, se immittit secundum visionem creaturis. Eadem *minor, pro secunda parte etiam constat*: nam si Deus cognosceret creaturas possibiles mediate in seipso, et immediate in illis ipsis: ergo cognosceret non solum notitia qua se cognoscit, sed etiam alia notitia, quod a Dionysio negatur: nam illius sensus est exclusivus, alias non sufficienter explicuisset modum, quo creaturæ a Deo cognoscuntur. Denique *pro tertia parte* suadetur: notitia illius objecti dicitur ad quod immediate et primario terminatur: sed notitia qua Deus creaturas possibiles in seipsis immediate cognosceret, illas haberet pro objecto immediato et primario: ergo si daretur in Deo talis cognitio, cognosceret creaturas non sui, sed illarum notitia. — **Respondeo** negando has omnes consequentias: etenim S. Dionysius præfatis verbis tria solum significat: *Primum* quidem, quod Deus cognitionem, quam habet de creaturis, non emendicet ab earum existentia, sed eas prius noverit, quam existant: *Secundum:*

quod Deus non cognoscat creaturas per species ab ipsis creaturis acceptas, sicut nos eas cognoscimus, sed per suam essentiam gerentem vices speciei concurrentis cum intellectu divino ad illarum cognitionem: *Tertium*, quod Deus non seipsum noverit cognitione distincta ab ea, quam habet de creaturis, ita quod duplicem requirat cognitionis actum, unum videlicet quo seipsum, alium autem quo creaturas percipiat, sed quod uno simplici, indivisibili et infinito actu, seipsum et alia a se cognoscat. Primum indicat his verbis, quæ ante citata præmiserat: *Quare divina mens omnia continet scientia, quæ secreta est ab omnibus, quod per causam rerum omnium in se omnium rerum scientiam anticipatam habet, ita ut Angelos antequam fierent, cognosceret proferretque in lucem, et quæ sunt omnia ex se atque ab ipso, ut ita dicam initio, cognita haberet in lucemque proferret. Idque divina scripta tradere existimo cum ajunt, qui novit omnia antequam fierent. Neque enim*, etc. Secundum indicat his verbis citatis in objectione dicens: *Non quod per speciem singula consideret, sed quod uno causæ complexu omnia sciat et contineat.* Tertium autem subjicit: *Non igitur propriam sui notitiam Deus habet, aliam autem quæ communiter ac generaliter ea quæ sunt omnia comprehendit; ipsa enim seipsam omnium causa noscens, nullo prorsus modo ea quæ a se profecta sunt et quorum causa est, ignorabit.* Quibus patet S. Dionysium, tria solum intendere. Primum, quod Deus anticipatam habeat rerum notitiam antequam existant, illas videlicet in sua Essentia omnium repræsentativa, et in omnipotentia tamquam in omnium causa conspiciendo: secundum, quod creaturas non cognoscat sigillatim per singulas species ab eis emendicatas, sed tantum vel per comprehensionem suæ omnipotentiæ, vel per suam infinitam vim cognoscendi: tertium denique, quod non sit divisa ipsius cognitio, qua seipsum creaturasque percipit.

Objiciunt 2. S. Agustinum, lib. 83. quæst. quæst. 47. dicentem: *Non enim extra se quidquam positum intuebatur Deus, ne secundum id constitueret, quod constituebat; nam hoc opinari sacrilegum est:* ergo Deus res non novit in illis ipsis, sed tantum in seipso. — **Nego consequentiam:** S. enim August. solum ibidem vult, Deo non opus fuisse aliquo extra se exemplari, in quod respiceret, ut ad ejus similitudinem res effingeret, sicut pictor v. g. tabellam inspicit, quam depingendam suscipit: sed Deus omnia condidit juxta divinas ideas quas in seipso æternas habebat. Unde subdit Augustinus: *Quod si hæc rerum omnium creandarum creaturumve ratione in divina mente continentur; neque in divina mente, quidquam nisi æternum, atque incommutabile potest esse, atque has rerum rationes principales appellat ideas Plato: non solum sunt ideæ, sed ipsæ veræ sunt, quia æternæ sunt, et ejusmodi atque incommutabiles manent, quarum participatione fit, ut sit quidquid est quomodo est:* quibus verbis aperte constat S. Augustinum solum ibidem sermonem facere de divinis ideis, quas non extra, sed intra se Deus intuebatur in mundi creatione, ut ad illarum similitudinem res omnes produceret: adeoque hæc sancti Augustini auctoritas præfatæ conclusioni non adversatur.

Objiciunt 3. Si divinus intellectus terminaretur revera ad creaturas, ut sunt in seipsis, plura sequerentur absurda : *Primo* namque

cum scientia dependeat ab objecto, divina cognitio etiam dependeret a creaturis: *Secundo* cum scientia proportionetur objecto, sitque præstantior aut minus perfecta secundum majorem aut minorem objecti dignitatem, divina scientia vilesceret si in objectum creatum tenderet: *Tertio*, cum cognitio obiecti creati non sit beatificativa, sed tantum cognitio Dei; si aliqua Dei cognitio tenderet ad creaturam, sequeretur aliquam in Deo cognitionem non esse beatificam; quæ omnia absurdissima sunt: ergo non asserenda. — **Nego antecedens**: et ad omnes illius probationes dico, ea quidem omnia absurda exinde sequi debere, si divina scientia tenderet in creaturas non solum tamquam in objectum terminativum, sed etiam motivum; cum autem divinus intellectus moveatur solum ab Essentia divina, non vero a creaturis ad earum cognitionem, hæc omnia absurda exinde non sequuntur; maxime quia creaturæ tantum habent rationem objecti secundario terminantis divinam cognitionem.

Instabis: Si divina scientia terminetur formaliter ad esse creatum, sequitur illam non esse absolute necessariam, sed mutabilem; talis namque est scientia quale est illius objectum: ergo cum creaturæ non sint necessariæ, sed tantum contingentes, talis pariter erit scientia Dei ad illas terminata. — **Nego antecedens**: hæc enim vera quidem fierent si divina scientia non solum tenderet ad creaturas tamquam in objectum terminativum, sed etiam motivum; cum autem creaturæ a Deo cognitæ, habeant tantum rationem objecti terminantis, non vero moventis, hinc est quod talis non sit earum cognitio, qualis est earum entitas. Hinc sequitur, quod etsi nullæ creaturæ essent possibiles et futuræ, non minus divina scientia foret infinita et necessaria, quia non minus terminaretur ad objectum infinitum primario motivum et terminativum. Verum quidem esset, quod in hac hypothesi scientia non terminaretur ad aliquas creaturas: sed hic defectus terminationis non proveniret ex parte scientiæ, sed ex parte creaturarum; nam scientia de se est repræsentatio omnium repræsentabilium sine sui mutatione: sicut a simili sol est illuminativus omnium rerum illuminabilium, quod si aliquas non illuminet, id non repetitur ex defectu solis, sed rerum quæ soli non exponuntur. Certum est ergo scientiam divinam solum pendere intrinsece ab Essentia divina tamquam objecto primario motivo et terminativo; a creaturis vero tantum extrinsece, et tamquam objecto, non quidem motivo, sed tantum secundario terminativo.

Objiciunt 1. In Deo, utpote infinite perfecto, non potest admitti duplex modus cognoscendi creaturas, quorum unus sit perfectior, et alter minus perfectus: sed modus cognoscendi creaturas in Essentia divina tamquam in causa est multo perfectior et nobilior, quam modus illas cognoscendi immediate in seipsis: unde in Angelis beatis cognitio matutina, per quam vident creaturas in Verbo et in Essentia divina tamquam in causa, multo perfectior est, quam cognitio vespertina, per quam illas cognoscunt extra Verbum, et immediate in seipsis, juxta illud S. Augustini, quod supra retulimus de visione beatifica: *Cognitio creaturæ in seipsa decoloratior est, quam cum in Dei sapientia cognoscitur, veluti in arte per quam facta est:* ergo præter modum cognoscendi creaturas possibiles in Essentia divina tamquam in causa,

non debet admitti in Deo alius, quo illas in seipsis immediate, et independenter ab essentia sua prius cognita intueatur. — **Distinguo majorem:** In Deo non potest admitti duplex modus cognoscendi creaturas, quorum uterque habeat rationem objecti per se moventis ad illam cognitionem, quique fiat per distinctum actum, sicut fit cognitio Angelica et beatifica, concedo: hoc enim equidem imperfectionem denotat: non potest hic duplex modus admitti diversus ratione diversæ terminationis immediatæ, ad varia objecta, nimirum ad essentiam et ad creaturas, nego: tantum enim abest ut hic diversus modus cognoscendi, aliquam imperfectionem denotet; imo connotat summam intellectus divini vim et infinitam activitatem, qua et ad divinam Essentiam, et ad ipsas creaturas uno et indivisibili actu immediate terminari potest.

Objiciunt 5. Eo modo cognoscuntur creaturæ ab intellectu divino, quo repræsentantur per speciem qua intelligit: sed non repræsentantur in se et ratione sui, sed mediate et in alio, scilicet in Deo ut prius repræsentato: ergo non cognoscuntur immediate in seipsis, sed mediante Deo prius cognito. *Major* constat: cum enim ex intellectu, et objecto media specie adæquatum intellectionis principium constituatur, nihil potest intellectus intelligere, nisi per speciem repræsentetur: ergo nec poterit immediate intelligere, quod immediate in specie non continetur. *Minor* autem probatur: species qua divinus intellectus intelligit, est sola divina Essentia: at hæc non repræsentat immediate creaturas, sed mediante Deo prius repræsentato; ergo species, qua divinus intellectus intelligit, non repræsentat immediate Creaturas, sed solum mediate. — **Nego majorem:** Falsum enim est, ut probavimus in priori Quæstione, divinam Essentiam habere rationem speciei intelligibilis tam respectu sui, quam respectu creaturarum; intellectus enim divinus cum sit influitæ activitatis, cumque divina Essentia sit per se et immediate infinite intelligibilis, ipsique divino intellectui per se et immediate proportionata, nulla specie indiget ipse divinus intellectus, tum ut divinam Essentiam percipiat, tum ut ab ea moveatur ad cognitionem creaturarum, quas ipsi intellectui divino cognoscendas exhibet, per infinitam suam vim repræsentandi.

Objiciunt denique ex S. Thoma, 1. *Contra Gent.*, cap. 48. ratione prima, ubi sic discurrit: *Operatio intellectualis speciem et nobilitatem habet, secundum id quod est per se primo intellectum, cum hoc sit ejus objectum: si igitur Deus aliud a se intelligeret, quasi primo intellectum, ejus operatio intellectualis speciem et nobilitatem haberet ab alio, quam ab ipso: hoc autem est impossibile, cum ejus operatio sit ejus essentia; et hæc, quippe ens a se, nequeat ab alio distincto a Deo speciem capere: sic igitur impossibile est, quod intellectum primo et per se sit aliud ab ipso.* Ex quibus verbis hæc potest deduci ratio: si Deus cognosceret creaturas immediate in seipsis et independenter ab Essentia divina prius cognita, objectum formale et specificativum divinæ intellectionis esset ens creatum, vel ens ut sic abstrahens a creato et increato: sed hoc dici nequit; ergo nec illud. Sequela *majoris* est evidens: illud enim censetur esse objectum formale et primarium alicujus potentiæ vel operationis, quod primario et immediate ab illa attingitur et independenter ab alio prius attacto, ut constat in potentia

visiva, cujus objectum formale et primarium est color, quem per se primo attingit; secundarium vero et materiale, paries, vel aliud subjectum colore affectum; quia illud non attingitur immediate et per se primo, sed tantum secundario et mediante colore. — *Minorem* probant: primo quidem cognitio desumit suam speciem et suam perfectionem essentialem ab objecto primario et ab eo mensuratur: sed intelligere Dei, cum sit ejus natura, non potest suam speciem desumere, nec mensurari a creaturis: ergo ens creatum non potest esse objectum formale et primarium divinæ intellectionis. Secundo, objectum formale primarium divinæ intellectionis debet esse quid actualissimum, sicut et ipsa intellectio: sed creatura non est ens actualissimum, sed potentiale: ergo non potest esse objectum formale primarium divinæ intellectionis. — **Distinguo majorem**: Ens creatum est objectum specificativum divinæ intellectionis, si per se primo divinum intellectum moveat ad sui cognitionem, concedo: si nullatenus moveat, sed tantum terminet ipsam divinam intellectionem, nego: certum est autem creaturas non habere rationem objecti motivi, sed tantum terminativi respectu divinæ intellectionis; intellectus namque divinus immediate quidem terminatur ad creaturas in illis ipsis cognitas, sed movetur solum ad illam cognitionem ab Essentia divina, quæ cum eminenter et virtualiter contineat esse creaturarum, idque perfectiori modo, quam ipsæmet creaturæ suum esse formale contineant in seipsis; adeoque vim habeat repræsentandi creaturas intellectui divino perfectiori modo, quam repræsententur in seipsis; hinc etiam sola divina Essentia habet vim movendi ipsum divinum intellectum ad creaturarum cognitionem; sicque creaturæ non habent rationem objecti moventis, sed tantum terminantis. Quod autem solum objectum motivum sit specificativum cognitionis, non autem terminativum, aperte patet; diversificatur enim cognitio juxta diversitatem medii, quo fit; ubi autem est idem objectum motivum, ibi pariter censetur idem esse medium, isdemque modus, adeoque et eadem specificatio: ergo cum divinus intellectus a sola divina Essentia moveatur, etiam et ab eadem sola divina intellectio suam formalem specificationem accipit.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE SCIENTIA DEI.

Certum est primo Deum infinita præditum esse Scientia, ut satis superque liquet ex dictis, tum in præcedenti Articulo, tum in tertia Quæstione proemiali Theologica. Constat insuper divinam Scientiam non esse intrinsece multiplicem: unico namque et invariabili actu cognitionis Deus cuncta percipit. Unde tota divinæ Scientiæ varietas in diversas ejusdem ad varios Creaturarum status terminationes, refundenda est.

Certum est secundo, variam et maxime quadruplicem a veteribus Theologis assignatam fuisse divinæ Scientiæ distributionem, quarum prima est in *Speculativam et Practicam*. Prior dicitur, qua Deus res solum cognoscit, et non efficit, veram ac realem existentiam eis tribuendo; qualis est cognitio quæ versatur circa res mere possibiles et quæ nullam unquam existentiam habuerunt, nec habituræ sunt:

Posterior est, qua Deus non solum cognoscit, sed etiam producit res cognitas; qualis est Scientia *visionis,* quæ per decretum divinum tendit in realem rerum productionem. — *Secunda divisio* fit in Scientiam *Necessariam* et *Liberam:* Prima est illa, quæ antecedit decretum et liberam determinationem voluntatis divinæ, quæque non versatur circa contingentem rerum existentiam, sed ad invariabilem et necessariam eorum essentiam terminatur. Secunda vero idcirco libera dicitur, quod liberum Dei decretum supponat feraturque circa res, vel præsentes, vel præteritas, aut futuras a Deo libere determinatas. — *Tertia* et omnium famossima fit in Scientiam *Simplicis Intelligentiæ* et *Visionis:* per priorem, Deus dicitur cognoscere rerum essentias et possibilitatem: per posteriorem vero illarum existentiam, vel futuram, vel præsentem, vel præteritam. Hæc tamen divisio ita non est accipienda, quasi fiat in membra per se opposita; siquidem Scientia simplicis intelligentiæ etiam intuitiva est, resque possibiles ita clare et intuitive Deus percipit, ac præsentes: sed solum ita usurpanda est, ut eadem cognitio distribuatur in adæquatam et inadæquatam; ita quod Scientia visionis omnem et adæquatam Dei visionem complectatur: Scientia vero simplicis intelligentiæ inadæquatam solum Dei cognitionem significet, nimirum quatenus terminatur ad res pure possibiles: huic utrique Scientiæ nonnulli tertiam adjiciunt, quam *Mediam appellant.* — *Quarta* denique divinæ Scientiæ distributio fit in scientiam *Approbationis* et *Improbationis.* Prior est ipsamet scientia visionis quatenus versatur circa bonum et ut supponit decretum et approbationem voluntatis divinæ: Posterior vero est eadem scientia visionis, quatenus fertur in mala et peccata, quæ Deus nec decernit facienda, nec approbat facta; sed tantum permittit, adeoque non supponit decretum Dei positivum et absolutum, sed tantum permissivum. Quæ divisio deducitur ex Scriptura sacra, siquidem de scientia approbationis fertur Genesis 1.: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat et erant valde bona.* Et Psalmo 1.: *Novit Dominus viam justorum.* De Scientia vero improbationis intelligitur illud Habacuc 1. *Mundi sunt oculi tui ne videant malum et respicere ad iniquitatem non poteris.* Item illud Lucæ, 13. *Discedite a me operarii iniquitatis, nescio vos.* Quoniam autem omnes præfatæ divisiones, maxime in tertiam collineant et refunduntur, idcirco ut congruenti ordine exacta, quantum fieri potest, divinæ scientiæ habeatur notitia, præsentem Articulum tres in Sectiones distribuemus, quarum *Prima* erit de Scientia simplicis intelligentiæ et rerum possibilium, *Secunda,* de Scientia visionis et rerum absolute futurarum, *Tertia* denique de Scientia conditionata et rerum futurarum tantum sub conditione.

SECTIO PRIMA.

DE SCIENTIA SIMPLICIS INTELLIGENTIÆ.

Cognitio, qua Deus res possibiles percipit, idcirco Scientia simplicis intelligentiæ dicitur, quod Deus speculative res illas intueatur absque ullo ordine ad earum productionem et existentiam. Circa hanc autem cognitionem divinam duo maxime occurrunt resolvenda: Primum quidem, an creaturæ possibiles prius ex se sint intelligibiles et aliquod

in sepsis habeant esse, quam ab intellectu divino intelligantur. Secundum, qualiter et in quo divinus intellectus res illas possibiles percipiat.

QUÆSTIO PRIMA.

AN RES POSSIBILES EX SE PRIUS SINT INTELLIGIBILES, QUAM AB INTELLECTU DIVINO COGNOSCANTUR.

Notandum 1. Quantum ad præsentis Quæstionis resolutionem, triplex creaturarum *esse* posse distingui: Primum quidem *Virtuale* et eminentiale, quod habent in Essentia et Omnipotentia divina, quæ potest eas repræsentare et producere. Secundum esse cognitum et *Objectivum*, quod habent in Intellectu divino res omnes ab æterno cognoscente. Tertium denique *Entitativum*, quod habent in seipsis dum vere et realiter existunt. Hic non est sermo de esse entitativo, neque etiam de esse virtuali et eminentiali, quod non est proprium et formale esse creaturarum, sed est ipsummet esse divinum, seu ipsamet divina Essentia, quatenus nimirum est primum ens, cæterorumque entium principium. Unde sicut esse caloris in Sole, nihil est aliud, quam ipsum esse Solis, ut potentis producere calorem, ita pariter esse virtuale creaturarum in Deo non est distinctum ab esse divino, sed est ipsamet divina virtus, qua Deus creaturas producere potest. Solum itaque hic est sermo de esse cognito, quod habent in Intellectu divino. *Advertendum* est autem hoc *esse cognitum* dupliciter usurpari. Primo quidem pro ipsa divina cognitione, qua Deus creaturas possibiles cognoscit. Secundo vero pro illa denominatione extrinseca veluti resultante in creaturis ex hac divina cognitione et a qua creaturæ denominantur cognitæ, sicut paries a visione dicitur visus. Hic autem non loquimur de priori esse cognito. Certum est enim illud esse vere reale, eo quod sit ipsamet divina cognitio, in qua creaturæ comprehenduntur. Quo fit ut dicantur viventes in Verbo, juxta illud Joannis: *Quod factum est, in ipso vita erat*, Vita, inquit Augustinus, creatrix, quia cognitio Dei est realiter vita creatrix. Solum itaque hic est sermo de esse objectivo secundo modo usurpato.

Notandum 2. Triplicem distingui posse rerum possibilitatem ex Doctore Subtili in 1. *dist.* 2. *q.* 7. et alibi, nimirum Logicam, Metaphysicam et Physicam. Prima est non repugnantia rerum ad existendum, seu ut loquitur n. 10., *Possibile Logicum est modus compositionis formatæ ab intellecta, illius quidem cujus termini non includunt contradictionem.* Secunda possibilitas dicitur ab eodem Doctore in 2. *dist.* 12. *q.* 1. illud esse objectivum, quo res percipi potest et esse objectum potentiæ cognoscentis. Tertia denique est illud esse creaturarum, dicens respectum ad Omnipotentiam divinam, a qua possunt produci. De sola possibilitate Metaphysica movetur præsens quæstio, non vero de cæteris.

Notandum 3. Ex eodem Doctore in 1. *dist.* 43. *quæst. unica, n.* 5. in detegenda rerum possibilitate distingui posse tria naturæ instantia, in quorum primo divinus intellectus producit creaturas in esse intelligibili et objectivo, eas scilicet concipiendo secundum illud esse, quod realiter habere possunt, si producantur. In secundo creatura concipi potest habere esse possibile seipsa: *Quia*, inquit Doctor, *seipsa forma-*

liter non repugnat sibi esse, et seipsa formaliter repugnat sibi habere esse necessarium ex se, in quibus duobus stat tota ratio possibilis. In tertio denique, creatura dicit respectum ad Omnipotentiam divinam, a qua produci potest. In primo instanti habet possibilitatem Metaphysicam, in secundo Logicam, in tertio vero Physicam: seu ut loquitur ibidem Doctor n. 6.: in priori instanti creaturæ habent esse possibile principiative ab intellectu divino, in secundo habent esse formale possibile a seipsis, in tertio habent esse completum possibile a respectu quem dicunt ad Omnipotentiam divinam.

Verum an ita res sese habeat, non consentiunt Doctores. Primo namque Henricus *Quodlib.* 8. *q.* 1. et 9. tribuit creaturis aliquod reale esse essentiæ æternum, ratione cujus creaturæ dicuntur intelligibiles et ab intellectu divino cognoscuntur: quam sententiam in Wicleffo, ut errorem pessimum refert et damnat Waldensis *Lib.* 1. *Fidei*, cap. 8. quem pariter errorem Doctori Subtili perperam affingunt Cajetanus *prima parte quæst.* 14. *art.* 5., et Bannes, *q.* 10. *art.* 3. Secundo Suarez *disp.* 30. *metaphysica sect.* 17. duplicem distinguit rerum possibilitatem, unam *Negativam*, quæ est non repugnantia rei, ut producatur; alteram *Positivam*, quæ consistit in quadam extrinseca denominatione proveniente ab omnipotentia Dei, a qua creaturæ denominantur formaliter possibiles. Priorem dicit creaturas habere ratione prius quam intelligantur a Deo; posteriorem vero dum cognitæ sunt. Tertio Aureolus noster in 1. *dist.* 35. *art.* 4. affirmat esse possibile creaturarum, non aliud esse quam virtuale, seu esse causæ potentis eas producere. Denique Vasquez 1. *parte*, *disp.* 104. *cap.* 1. et 5. necnon et omnes pene cæteri Recentiores dicunt creaturas esse possibiles, saltem incomplete, independenter ab intellectu divino. Quid autem verius sit, ut appareat, tria sunt in præsenti Quæstione resolvenda: Primum, an creaturæ habuerint aliquod esse reale possibile ab æterno. Secundum a quo præcise habeant primum sui esse possibile distinctum ab Essentia divina: an videlicet a seipsis, an autem ab intellectu divino. Tertium quidnam sit formaliter illud creaturarum esse possibile.

Conclusio prima. — Res possibiles nullum prorsus habent esse reale, formale, ab æterno. Hæc est expressa Doctoris sententia in 1. *dist.* 36. quam probat contra Henricum septem rationibus, quarum præcipua deducitur ex rerum creatione. Quidquid creatur producitur ex nihilo; sed creaturæ formantur per creationem: ergo producuntur ex nihilo; sicque ante suam creationem nihil erant, adeoque nullum habuerunt esse reale. *Confirmatur;* quia sicut illud, quod præsupponit materiam ex qua producitur, non censetur produci per creationem, sed per eductionem aut generationem, sic nec illud censetur creari ex nihilo, cujus aliquod esse reale præsupponitur.

Replicat Henricus, creationem fieri quidem ex nihilo existentiæ, ita ut quod creatur, non fuerit prius existens, non vero ex nihilo essentiæ, ita ut quod creatur, verum esse antea habuerit. — **Sed contra** sic urgeo cum Doctore: creatio est productio a non esse ad esse simpliciter; atqui id quod suum supponit esse reale non producitur ad

esse simpliciter, sed tantum ad esse secundum quid, videlicet ad esse existentiæ: ergo quod creatur nullum esse reale supponit, alioquin, inquit Doctor, *Creatio minus erit productio simpliciter, quam sit Alteratio, ubi est productio saltem alicujus quantum ad esse absolutum.* Adde quod existentia est tantum modus rei: ergo si res producatur tantum secundum existentiam, non producetur secundum esse simpliciter.

Secundo: Illud esse reale, si quod ab æterno haberent creaturæ, vel esset a Deo communicatum, vel non. Non primum, quia Deus non communicat esse, nisi per productionem, productio autem terminatur ad rem existentem, et sic illæ creaturæ possibiles fuissent existentes ab æterno, quod est contra fidem. Non etiam secundum, quia totum esse creaturæ, est a Deo participatum et dependens.

Replicant aliqui Moderni totum esse creaturarum, esse quidem dependens et participatum quantum ad existentiam, non vero quantum ad essentiam. — **Contra:** existentia est tantum modus rerum creatarum: ergo si res creatæ tantum dependeant a Deo secundum existentiam, dependent tantum secundum aliquem sui modum, et consideratæ secundum se, absolute a Deo sunt independentes. *Deinde*, si creatura tantum a Deo dependeat quoad suam existentiam: ergo erit ens essentialiter independens, essentia enim ejus a nullo dependebit. *Denique*, creaturarum essentiæ æque viderentur necessariæ, ac Essentia divina, quæ a nullo dependet: sed has et similes consequentias admittere Christianos dedecet: ergo et id unde inferuntur.

Tertio: Si creatura ante sui productionem habeat esse essentiale reale, sequitur illam non posse annihilari, sicut enim, inquit Doctor, esse reale essentiæ præsupponeretur creationi, pari ratione remaneret post annihilationem. Illud autem, cujus essentia realiter manet post ejus corruptionem, minus censeri debet annihilari, quam illud cujus materia permanet; illa enim essentia realiter subsistens magis est esse proprium rei, quam sit materia, quæ ante corruptionem illius erat pars constitutiva.

Denique: alias rationes subjicit Doctor arguens ad hominem contra Henricum. Primo si creaturæ haberent esse reale essentiale ab æterno, sequeretur aliquid esse necessarium præter Deum, cum enim essentiæ rerum sint invariabiles et necessariæ, si verum haberent esse reale ab æterno, etiam esset aliquid essentialiter necessarium præter Deum. Secundo cum intellectus divinus sit causa naturalis, et agat naturaliter, quæ producit immediatiora etiam perfectiora producit, quia producit illa secundum omnem suam activitatem et fœcunditatem: ergo cum intellectus divinus producat rationes ideales et ipsas essentias in ratione essentiæ, sed prius rationes ideales, quam essentias, quia essentiæ in tantum fiunt in quantum exemplatæ sunt; ergo illæ ideæ haberent verius et perfectius esse, quam ipsæ essentiæ, et sic essentiæ non erunt reales. Alias rationes vide apud ipsum Doctorem ibidem.

Dices 1: Illud verum habet esse reale, cujus veritas realis est ab æterno; sed essentiæ creaturarum veritas realis est ab æterno, hæc enim propositio, *Homo est animal rationale*, est vera ab æterno: ergo pariter essentia hominis per illam propositionem significata, est realis ab æterno. — **Nego majorem:** Entia enim fictitia etiam habent

veritatem ab æterno, nec tamen veram entitatem : inde patet *minoris* falsitas. Pari namque modo possem inferre, *Chymæram esse ens fictitium et impossibile, est verum ab æterno: ergo chymæra est realis ab æterno,* quæ illatio prorsus nulla est, adeoque a veritate rei non licet illius realitatem inferre. — Vel dico cum sancto Thoma 1. part. q. 10. a. 3. ad 3. hanc propositionem esse veram quatenus res significata erat objective in mente divina, non autem subjective, seu realis in se. Cui consentit Doctor supra citato n. 11. dicens: *Cum dicis ultra : ergo non est ejus definitio nisi sit existens, nego istam consequentiam, quia definitio est distincta cognitio definiti secundum ejus omnes partes essentiales, distincta autem cognitio potest esse alicujus, licet ipsum non sit ens ratum; et non sequitur: ens ratum definitive intelligitur : ergo ens ratum est.* — Vel dico cum eodem Doctore in 1. *dist.* 3. *quæst.* 4. *n.* 18. veritates necessarias rerum, esse et videri in Deo, quatuor modis: Primo, ut in objecto proximo, quia intellectus divinus dat esse intelligibile creaturis ab æterno, in cujus virtute necessario relucent immutabiliter. Secundo, ut in continente objectum proximum, quia intellectus divinus instar libri continet illa intelligibilia, quæ dici possunt lux æterna secundum quid. Tertio, sicut in aliquo, virtute cujus movet objectum, quia sicut intellectus divinus producit alia a se in esse intelligibili, ita dat rationem objecti, quæ movet. Quarto, ut in objecto remoto cognito, quia Essentia divina est primum principium speculabilium et ultimus finis practicabilium et sic veritas rerum stare potest ab æterno, quamvis res veræ non sint reales in seipsis.

Instabis. Scientia qua Deus cognoscit essentias creaturarum, ab æterno est realis : ergo objectum cognitum est reale. Patet consequentia, tum quia correlata sunt simul natura : ergo simul natura sunt Deus cognoscens creaturas et creaturæ cognitæ. Tum quia scientiæ specificantur ab objecto. — **Concedo antecedens,** sed nego *consequens,* tum quia realitas Scientiæ divinæ non desumitur ab objecto secundario, quales sunt creaturæ, sed ab objecto primario, idest ab Essentia divina: tum quia ut, infert Doctor num. 6. ex D. August. lib. 5. *in Genes.* 7. *Non aliter novit Deus facta quam fienda. Præcognovit igitur esse existentiæ, sicut esse essentiae et tamen propter istam relationem fundatam, non concedit aliquid esse existentiæ fuisse verum esse ab æterno: ergo pari ratione non est concedendum de esse essentiæ.*

Dices 2: Ex Aristotele et aliis Philosophis, essentiæ rerum sunt æternæ, invariabiles, ingenerabiles et incorruptibiles : at tales non essent si nihil reale ab æterno haberent, etc. — **Distinguo majorem:** Sunt æternæ secundum esse entitativum, nego; secundum esse ideale, objectivum virtuale, quod habent in intellectu divino et in omnipotentia divina, concedo. Et similiter distincta *minore,* neganda est *consequentia.* Itaque, quod creaturæ dicantur æternæ et ingenerabiles secundum essentiam, non vero secundum existentiam, hæc non ita debent intelligi, quasi illæ producerentur in tempore secundum existentiam solum; certum est enim totum quidquid in eis est, revera produci et generari, sive sit essentia, sive proprietas, sive existentia. Sed ita hæc sunt intelligenda, quod conceptus objectivus et prædicata essentialia rerum abstrahant ab existentia et sint omnino invariabilia,

ita ut sive homo existat, sive non, vera semper sit hæc propositio, *Homo est animal rationale.*

Dices 3: Quod ponitur in linea praedicamentali reale est, realitas enim est una e conditionibus ad rationem prædicamenti: sed creaturæ ponuntur in linea prædicamentali, etiam antequam existant et quatenus sunt possibiles, imo necessario abstrahere debent ab existentia, ut in prædicamentis reponantur: ergo quatenus possibiles vere sunt reales. — **Distinguo majorem.** Debet esse reale, vel objective, vel entitative, concedo; entitative solum, nego. Ad *minorem* dico, creaturas possibiles non esse quidem reales entitative et formaliter in seipsis, sed tantum objective, idealiter et in intellectu divino, quod sufficit ut reponi possint in prædicamentis.

Conclusio secunda. — Primum esse distinctum Creaturarum est ab intellectu divino. Ita Doctor Subtilis pluribi, sed maxime in 1. *dist.* 43. *n.* 5. ubi sic loquitur: *Per ipsam potentiam, sub ratione qua est omnipotentia, non habet objectum, quod sit primo possibile, sed per intellectum divinum producentem in primo instanti illud in esse intelligibili et intellectus non est formaliter potentia activa, qua Deus dicitur formaliter omnipotens, et tunc res producta ab intellectu divino in esse tali scilicet intelligibili in primo instanti naturæ, habet seipsa esse possibile in secundo instanti naturæ.* Quibus Doctor diserte significat creaturas habere primum suum esse ab intellectu, nimirum *esse cognitum.* Secundo habere ex se non repugnantiam ad existendum, quam non repugnantiam comitatur relatio rationis ad omnipotentiam potentem illas producere, sicque hanc non repugnantiam comitatur, vel sequitur illarum esse possibile formale et completum.

Probatur primo, auctoritate S. Augustini lib. 5. *De Genesi* ad litteram cap. 18. ubi ait: *Hæc visibilia antequam fierent, non erant, quomodo ergo nota Deo erant, quæ non erant?* Rursus: *quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant, non enim quidquam fecit ignorans? Nota ergo fecit, non facta cognovit, proinde antequam fierent, et erant: erant in Dei scientia, non erant in sua natura:* consequenter ex mente S. Augustini creaturæ possibiles nullum habent aliud esse præter esse objectivum, quod habent in essentia, seu in intellectu Dei, si quod enim aliud esse haberent, maxime esse essentiale: sed illud excludit S. Augustinus dicendo res non fuisse aliquid in propria natura et per consequens neque in propria essentia, quia essentia et natura idem sunt.

Probatur etiam ratione. Illud omne esse, quod habent creaturæ, cum non sit nec in seipsis, nec a seipsis, producitur vel ab intellectu, vel a voluntate Dei; sed primum esse creaturarum non producitur a voluntate: ergo ab intellectu Dei. *Probatur minor:* illud esse quod habent creaturæ a voluntate et omnipotentia Dei ab æterno, est esse volitum et futurum: sed ante illud esse volitum et futurum, creaturæ prius habent esse possibile et intelligibile, nihil enim volitum quin sit præcognitum, nihilque futurum decernitur, quin prius sit possibile: ergo primum esse possibile, quod habent creaturæ, non est a voluntate, sed ab intellectu Dei.

Deinde, si creaturæ ante divinam intellectionem haberent aliquod

esse, maxime vel a se, vel a Deo: sed non a se, ut jam probatum est, alioquin non essent creaturæ: ergo totum quod haberent esse, haberent a Deo. Sed nullum habere esse possunt a Deo ante divinam intellectionem, quia si maxime illud haberent, vel per emanationem, vel per productionem. *Non primum,* nihil enim emanat a Deo, nisi quod divinum est et ab Essentia divina realiter indistinctum, quales sunt divinæ perfectiones et relationes originis: creaturæ autem, nec sunt quid divinum, nec a Deo realiter indistinctæ. *Non etiam secundum,* prima enim Deitatis operatio tum ad intra, tum ad extra, fit per intellectum, ut constat: ergo primum esse quod habent creaturæ est ab intellectu divino.

Denique, major est fœcunditas divini intellectus, quam sit fœcunditas intellectus creati: sed intellectus creatus tribuit esse cognitum rebus quas intelligit. Sicut enim lapis visus habet esse visum per visionem, sic idem lapis cognitus per cognitionem habet esse cognitum; cum hoc tamen duplici defectu: *Primo* quod illud esse cognitum in intellectu creato non sit primarium esse, sed secundarium, quia intellectus creatus supponit suum effectum, non vero efficit: *Secundo* illud esse cognitum extrinsecum est rebus; qui defectus in intellectum divinum, utpote perfectissimum, cum cadere nequeant, consequens est ut creaturas producendo in esse cognito, eas producat secundum illarum esse primarium et intrisecum, adeoque primum esse quod habent creaturæ, necessario debet esse ab intellectu divino.

Dices 1: Possibilitas creaturarum consistit in illarum non repugnantia ad existendum: sed illam non repugnantiam habent a seipsis: ergo etiam habent possibilitatem a seipsis. — **Distinguo majorem:** Possibilitas completa consistit in illa non repugnantia cum ordine ad omnipotentiam, a qua creaturæ non repugnant produci, concedo; possibilitas prima et inchoata, seu primus conceptus rei possibilis consistit in illa non repugnantia, nego: cum enim non repugnantia sit alicujus rei non repugnantia, necessario supponit conceptum rei, in quo illa non repugnantia fundetur: ergo ut creaturæ possibiles dicantur habere non repugnantiam ad existendum, prius supponi debent habere aliquod esse: illud autem esse non possunt habere ab alio quam ab intellectu divino, et consequenter primum suum esse tantum habent ab intellectu divino.

Dices 2. Scientia speculativa non producit suum objectum, sed supponit: atqui scientia qua Deus cognoscit creaturas possibiles est speculativa: ergo eas creaturas possibiles non producit, sed supponit. — **Distinguo majorem:** Scientia speculativa non producit suum objectum in esse reali et entitativo quod habeat in se, concedo; non producit in esse intelligibili quod habeat in intellectu, nego; quia, inquit Doctor num. 6. *Etsi aliquid non sit, potest tamen a nobis intelligi, et hoc sive ejus essentia sive existentia, et tamen non propter intellectionem nostram ponitur quod illud habeat verum esse existentiæ. Nec etiam est differentia aliqua quoad hoc, ut videtur inter intellectum nostrum et divinum, nisi quod intellectus divinus producit illa intelligibilia in esse intelligibili primo, noster non producit primo.*

Urgent iterum: Res sunt prius intelligibiles in Essentia divina quam ab intellectu divino intelligantur: ergo non solum habent esse

cognitum. — **Distinguo antecedens**, cum nostro de Bassoli in 1. distinctione 36. quæstione 1. articulo 2.: sunt prius intelligibiles formaliter et distincte, ita ut in ipsa præluceant velut in speculo, nego antecedens; sunt prius intelligibiles virtualiter indistincte tamquam effectus in sua causa, concedo antecedens. Ad hoc autem ut aliquid dicatur intelligibile formaliter loquendo, debet actu repræsentari, vel in seipso, vel in specie, qualiter non sunt res possibiles in essentia, priusquam intelligi supponantur.

URGEBIS: Si creaturæ producantur in esse possibili et diminuto a cognitione Dei, consequens est quod quando Deus seipsum cognoscit, imo etiam quando creaturas jam existentes cognoscit, illas producat in esse possibili et diminuto: sed falsum consequens: ergo et antecedens. — **Nego majorem**: ut enim revera divinus intellectus res producat in esse diminuto et possibili, nullum res cognita præsupponere debet esse, adeoque cum Deus vel seipsum, vel creaturas jam existentes cognoscit, nullatenus se, aut creaturas cognitas producere debet in esse cognito et possibili et diminuto.

Conclusio tertia. — ILLUD ENS POSSIBILE COGNITUM FORMALITER IN SE CONSIDERATUM ET QUATENUS CONCIPITUR UT QUID DISTINCTUM AB ESSENTIA ET INTELLECTU DEI, NON EST ALIQUID REALE. Hæc est expressa Doctoris sententia in 1. dist. 36. quæst. unica, in responsione ad secundum, ubi ait: *dico quod productio ista in esse cognito, est in esse alterius rationis ab omni esse simpliciter, et non est relatio rationis tantum, sed etiam fundamenti absoluti, non quidem secundum esse essentiæ, vel existentiæ, quod est verum esse; sed secundum esse diminutum, quod esse est esse secundum quid, etiam entis absoluti, quod tamen ens absolutum secundum istud esse diminutum, concomitatur relatio rationis.* Ibidem dist. 13. quæst. unica, ait: *ens rationis tantum habet esse in intellectu, quia ens rationis non causatur ab objecto nisi in quantum cognitum, et ut sic non habet esse nisi in intellectu, quod est ens diminutum, ex 6. Metaphy.; nihil autem secundum quod ens diminutum est, est propria ratio entis veri.* Et in dist. 36. n. 10., ubi cum dixisset illud esse diminutum productum ab intellectu divino, habere rationem entis non respectivi, sed absoluti, ait: *quod tamen ens absolutum secundum istud esse diminutum, concomitatur relatio rationis. Exemplum hujus, si Cæsar annihilatus esset et tamen esset statua Cæsaris, Cæsar esset repræsentatus per statuam. Illud esse repræsentatum est alterius rationis ab omni esse simpliciter, sive essentiæ, sive existentiæ, nec est esse diminutum Cæsaris, quasi aliquid Cæsaris habeat hoc esse et aliquid non. Sicut Æthiops est diminute albus, quia aliquid ejus est vere album et aliquid non; sed totius Cæsaris et ejus esse a causa sua est verum esse existentiæ et essentiæ, cujus totius secundum totale esse suum est illud esse secundum quid, et in ipso secundum istud esse secundum quid potest esse aliqua relatio ad statuam.* Quibus Doctor significat quod quemadmodum repræsentatio formalis Cæsaris nihil reale importat nec in statua, nec in Cæsare, ita nec illud esse diminutum repræsentativum creaturarum nihil reale significat nec in se, nec in ipsis creaturis.

Deinde, illud est purum ens rationis, quod tantum habet esse obje-

ctive in intellectu divino eo modo, quo secundæ intentiones habent esse in intellectu creato: sed illud esse diminutum nullum aliud habet esse quam objectivum in intellectu Dei: ergo est formaliter in se ens rationis.

Denique, si illud esse objectivum aliquid realitatis haberet, maxime vel secundum essentiam, vel existentiam: sed neutrum dici potest. Non primum, quia ut jam probatum est, creaturæ nullum in se habent esse reale ab æterno ; neque etiam secundum, quia creaturæ ut possibiles et secundum illud esse cognitum, nullam existentiam habent in se: ergo sunt purum ens rationis.

Dices 1: Creaturæ possibiles et in esse cognito aliquid habent supra chimæram, huic enim repugnat existere, illis vero non: sed chimæra est ens rationis: ergo creaturæ secundum illud esse possibile et objectivum non sunt ens rationis. — **Negat majorem** Doctor supra laudatus num. 14. dicens: *prima igitur omnino ratio et non reducibilis ad aliam quare homini non repugnat esse, est quia formaliter est homo, et hoc sive in re realiter, sive in intellectu conceptibiliter; et prima ratio quare chimeræ repugnat esse est chimæra in quantum chimæra. Aliter igitur inest illa negatio nihileitatis homini in æternitate et chimeræ, et tamen non propter hoc est unum magis nihil altero.* Hujus responsi præmiserat rationem num. 13. dicens negationem alicujus *inesse alteri, vel propter solum defectum causæ producentis illud, vel propter repugnantiam quam habet ad illud suscipiendum. Priori modo albedo negatur de pariete non albo. Posteriori negatur de Angelo, et in hoc casu paries non albus non est minus nihil albedinis quam Angelus. Et ratio,* inquit, *quare non magis est hæc negatio quam ista, est quia quælibet negatio negat totam affirmationem sibi oppositam ex quacumque ratione sit talis.* Tam enim verum est dicere paries niger non est albus, quam Angelus non est albus. Idem dicendum a simili de creaturis possibilibus et de chimæra, quia ens reale de utroque ab æterno vere negatur.

Dices 2: Ens rationis est id, quod fingitur ab intellectu ad modum entis realis cum non sit ens reale: sed ens possibile ita fingi non potest ab intellectu divino: ergo non est ens rationis. *Major* patet ex Logica. *Minor* probatur: talis enim fictio cum summam imperfectionem importet, tribui nequit intellectui divino omnimode perfectissimo. — **Distinguo majorem:** Ens rationis pure fictitium, ita fingitur ab intellectu creato, concedo; ens rationis per quamdam resultantiam alicujus operationis, nego; Ad *minorem* dico, illud ens possibile, seu diminutum non quidem fingi ab intellectu divino, nec ab eo fabricari per veram et realem operationem fictitiam; sed a nobis concipi per modum alicujus entis diminuti resultantis ex infinita cognitione, qua divinus intellectus divinam Essentiam et Omnipotentiam comprehendendo, illarumque vim infinite repræsentativam et productivam intuitive cognoscendo, primum concipit creaturas in esse possibili, seu illas non repugnare, ex quo conceptu exurgit denominatio entis cogniti, quæ est ens rationis, quæque resultare potest ex cognitione entis, quod potest aliquando esse verum et reale; sicque divinus intellectus efficit ens rationis, non fingendo, sed verum ens concipiendo.

Dices 3: Si creaturæ possibiles vere dicantur productæ ab æterno

secundum esse diminutum ab intellectu divino, et quod ab æterno sint ab illo cognitæ, pari ratione Essentia divina ab ipso divino intellectu etiam ab æterno cognita dici posset ab illo producta secundum esse diminutum: sed falsum consequens: ergo etiam antecedens. — **Nego sequelam majoris**: ut enim aliquid produci possit in esse cognito et habere rationem entis diminuti, necessum est ut prius nullum esse reale, sive essentiæ, sive existentiæ habeat priusquam cognoscatur ab intellectu divino: sed Essentia divina prius natura quam cognoscatur ab intellectu divino, jam habet esse existentiæ in se et formaliter, existentia namque est de Essentia Dei; adeoque ipsa divina Essentia quantumvis cognita ab intellectu divino, non potest habere rationem ent's diminuti.

Dices 4: Ex dictis constat Doctorem affirmare illud esse cognitum et ens diminutum esse fundamentum relationis rationis: ergo ex mente Doctoris, vel illud ens diminutum non est ens rationis, vel Doctor sibi ipsi contradicit. — **Respondeo** Doctorem idcirco illud *ens diminutum* appellare aliquid absolutum, quia nimirum concipitur ad modum alicujus formæ resultantis ex cognitione veri entis et tribuentis denominationem entis cogniti, quæ scilicet forma resultans etiam concipitur ut fundans relationem ad id a quo resultat et ad id quod denominat. Hæc tamen forma denominans, et relatio ad denominatum, nihil in se realitatis habent, sed sunt purum ens rationis, non quidem fictum, sed veluti per resultantiam, cum enim ens rationis consurgat ex cognitione veri entis, cumque omnis denominatio entis cogniti sit ens rationis, patet divinum intellectum, intelligendo res possibiles, formare ens rationis non per fictionem, sed per denominationem et resultantiam, eo scilicet modo quo oculus corporeus videndo parietem, dicitur producere Ens rationis per resultantiam, quia nempe *esse visum,* quod intellectus concipit remanere in pariete post visionem, est purum ens rationis.

Corollarium I. — Ex his collige 1. quam perperam Cajetanus et nonnulli Thomistæ Subtili Doctori imponant, affirmantes illum in errorem Wicleffi lapsum. Nam ut refert Thomas Waldensis libr. 1. Fidei antiquæ cap. 1. in hoc errore Wiclef versabatur, quod triplex esse creaturarum, nimirum intelligibile in intellectu divino, virtuale in causis secundis, et entitativum in genere proprio appellaret *esse simpliciter*, ita quod esse objectivum, quod habent creaturæ in intellectu divino, tam reale sit ac esse entitativum quod habent in seipsis dum existunt; insuper affirmabat illud esse intelligibile proprie et formaliter esse in Deo. Unde contendebat Deum absolute simpliciter posse dici equum, asinum, etc.; imo et creaturas ratione hujus esse intelligibilis, in Deo formaliter existentes, vere Deum appellari posse contendebat; quod utrumque quam a Subtilis Doctoris sententia sit alienum, satis superque patet ex dictis.

Corollarium II. — *Collige* 2. creaturas non repræsentari actu et formaliter in Essentia divina antequam intelligantur; tum quia ut sic creaturæ non continentur in Essentia divina nisi tamquam effectus in causa: atqui effectus non continentur actu in causa, sed solum eminenter et virtualiter: ergo nec actu distincte repræsentantur: tum quia si creaturæ haberent esse repræsentatum et intelligibile in Es-

sentia divina priusquam intelligantur, sequeretur eas pertinere ad memoriam Patris, quæ est ipsemet intellectus fœcundatus objecto, potius quam ad intelligentiam, quæ est intellectus cum intellectione actuali: sed hoc pugnat in mentem Doctoris, qui in 2. dist. 1. qu. 1. affirmat creaturas non habere esse in memoria Patris. Adde quod cum juxta D. Aug. lib. 15 *De Trinit. Verbum* divinum de tota Patris memoria nascatur, et consequenter ex eo omni quod in memoria Patris actu continetur et repræsentatur; si creaturæ relucerent in ipsa memoria Patris, essent rationes producendi Verbum divinum, et hoc vi suæ productionis esset similitudo et imago creaturarum, quod an verum sit aperiemus in *Tractatu De Trinitate.*

QUÆSTIO SECUNDA.

AN ET QUOMODO DEUS COGNOSCAT CREATURAS POSSIBILES

Tria sunt maxime in præsenti Quæstione resolvenda: *Primum* quidem an Deus revera distincte et clare intueatur rerum omnium possibilium quidditates, proprietates et appendices: *Secundum*, an hæc cognitio ad scientiam visionis nullatenus pertineat: *Tertium* denique, an creaturas illas possibiles intueatur in essentia sua, vel in omnipotentia, vel in ipsamet sua divina scientia: quæ ut evidentius innotescant

Notandum 1. In quolibet ente possibili duo debere distingui: *Unum* quidem, quod dicit in recto; *Alterum*, quod tantum in obliquo significat. *Primum* est ipsum ens secundum totam suam entitatem, quam haberet si revera actu existeret; ens enim possibile illud dicitur, quod existere potest, et verum est, quod ens existens secundum totam suam entitatem prius fuit possibile. *Secundum* autem est duplex illa possibilitas, quam illud ens importat, unam quidem intrinsecam et logicam, quæ est non repugnantia rei ad existendum, seu cujus extrema nullam contradictionem involvunt, ut invicem uniantur ad rem aliquam constituendam, puta *animal* et *rationale* ad efformandum hominem; aliam autem extrinsecam, quæ consistit in respectu et ordine rationis, quem res illæ possibiles concipiuntur dicere ad omnipotentiam divinam, a qua produci possunt. Prior possibilitas est veluti radicalis et remota, fons et origo posterioris; idcirco namque divina potentia creaturas possibiles producere potest, quia illæ nullam in suo conceptu et existentia contradictionem important.

Notandum 2. Discrimen scientiæ *simplicis intelligentiæ* a scientia *visionis* præcise in eo non consistere, quod idem objectum cognoscant abstractive et intuitive; utraque enim cognitio Dei intuitiva et penetrativa est; nec ad scientiam intuitivam requiritur, ut res cognoscatur quatenus est existens; sed solum quatenus est præsens sive in se, sive in alio tamquam in medio prius cognitio, sicut v. g. objectum aliquod videtur intuitive, vel in se, vel in speculo in quo, ut præsens, repræsentatur. Nec etiam utraque scientia discrepat, quod prior terminetur ad non entia, posterior vero ad entia, seu una ad res possibiles, alia ad res actu existentes; utraque enim terminari potest ad res actu existentes, siquidem scientia simplicis intelligentiæ in rebus actu exi-

stentibus percipit earum possibilitatem; res namque existentes suam adhuc possibilitatem logicam retinent, siquidem revera non habent repugnantiam ad existendum, licet non habeant possibilitatem physicam et ordinem ad omnipotentiam divinam, a qua produci possunt cum jam de facto sint productæ; sicque respectum habent ad ipsam omnipotentiam earum productivam non amplius ut producibiles, sed ut productæ sunt. Tota itaque utriusque Scientiæ varietas maxime consistit in eo, quod res easdem hac utraque scientia Deus percipiat diverso modo, diversaque ratione.

NOTANDUM 3. Duplex a Philosophis solere distingui medium ducens in cognitionem alterius, unum *ut quo,* quod vocatur medium incognitum, qualis est species impressa, quæ non cognoscitur ut quod, sed solum est ratio cognoscendi objectum, quod repræsentat: aliud *ut quod,* quod appellatur medium cognitum, quale est speculum, v. g. quod prius debet videri, quam in eo videantur objecta, quæ repræsentat. Dubium autem est, an creaturæ possibiles videantur in Omnipotentia divina distinctius et expressius, quam in essentia, vel in divina scientia tamquam in medio cognito.

Conclusio prima. — DEUS RES POSSIBILES DISTINCTISSIME COGNOSCIT QUANTUM AD EARUM QUIDDITATES, PROPRIETATES ET APPENDICES. Hæc est communis et sufficienter probata manet in postrema Quæstione prioris Articuli: nihilominus firmatur iterum hac ratione: Deus est agens productivum rerum per intellectum et voluntatem: sed tale agens cognitionem habet rerum a se faciendarum et productarum: ergo Deus distincte cognoscit res quas potest producere, quasque produxit. Probatur *major:* præstantissimæ causæ tribuendus est præstantissímus producendi et causandi modus: sed Deus est omnium causarum prima et præstantissima; modusque res producendi præstantissimus fit per intellectum et voluntatem: ergo illa causandi ratio Deo tribuenda est. *Probatur minor:* agens per intellectum et voluntatem agit per modum artificis: sed artifex prius rem cognoscit, quam ipsam producat; nam ut ait Aristoteles 7. *Metaphysicorum* lib. 5., *Domus ad extra fit a domo quæ intra mentem artificis formata est.* Adde quod agens per voluntatem, necessario præsupponat cognitionem objecti, circa quod operatur; nihil enim volitum est quin præcognitum: ergo agens per voluntatem necessario habet præcognitionem rei quam efficit; adeoque cum Deus præstantissime agat per voluntatem et omnia operetur secundum consilium voluntatis suæ, necessario præcognoscere debet res a se faciendas. — *Confirmatur* ex Apostolo ad Rom. dicente de Deo: *Vocat ea quæ non sunt tamquam ea quæ sunt:* hoc est juxta communem Interpretum sententiam, Deus æque novit res possibiles et quæ nondum existunt, ac eas quæ sunt in rerum natura. Quod rursus comprobat ipsemet Apostolus ad Hebræos 4.: *Non est in illo ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus;* et consequenter non ipsum latent creaturæ possibiles, easque distincte intuetur.

DICES: Si Deus cognoscat ens possibile quatenus ens possibile est, cognoscit non ens quatenus est non ens: sed Deus non potest cognoscere non ens: ergo nec res possibiles. *Major patet* ex præcedenti

Quæstione, in qua probatum est creaturas possibiles formaliter et in seipsis consideratas, non esse aliquid reale, sed purum ens rationis. *Minor* probatur: Deus non potest cognoscere nisi quod est cognoscibile: non ens autem non est cognoscibile, cognoscibilitas enim est proprietas entis, quæ consequenter non potest non enti competere.— **Respondeo** 1. Quod etsi creaturæ possibiles, formaliter et in seipsis consideratæ, nihil reale habeant, attamen non sunt purum nihil; concipiuntur enim tamquam exemplaria earum rerum, quæ aliquando extiturae sunt realiter, et idcirco aliquam saltem exemplarem habent intelligibilitatem. *Secundo*, licet illæ creaturæ, quatenus possibiles, per se formaliter non sint intelligibiles; tamen intelligi possunt in Essentia divina, in qua relucent statim ac productæ sunt secundum earum esse diminutum et objectivum ab intellectu divino: intelligi pariter possunt ex comprehensione divinæ Omnipotentiæ, ad quam tamquam ad causam illarum in esse reali productivam, habent respectum rationis, quod sufficit ut ab intellectu divino distincte percipiantur, sicut in tertia sequenti Conclusione probabimus.

Conclusio secunda. — Creaturæ possibiles cognoscuntur a Deo tantum scientia simplicis Intelligentiæ. Conclusio patet ex secundo Notabili: in hoc enim scientia simplicis Intelligentiæ a scientia Visionis solum discrepat, quod scientia simplicis intelligentiæ versetur circa res quatenus sunt possibiles et in suis causis, et quatenus nullam in suo conceptu formali repugnantiam important ad existendum. Scientia autem visionis feratur circa res præsentes, vel præteritas, vel futuras, seu ut loquitur sanctus Thomas quæst. 2. *De Veritate* Art. 9. ad 2., *Dicitur scientia visionis in Deo, ad similitudinem visus corporalis, qui res extra se positas intuetur. Unde per scientiam visionis Deus scire non dicitur, nisi quæ sunt vel præsentia, vel præterita, vel futura: sed scientia simplicis intelligentiæ etiam est eorum, quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt.* Quibus sanctus Thomas aperte fatetur scientiam simplicis intelligentiæ a scientia visionis distingui, quod prior versetur circa rerum possibilitatem; posterior vero circa earumdem existentiam. — Nec refert, quod Deus intuitive conspiciat res possibiles, sicque eas habeat præsentes in esse cognito et objectivo. Hæc enim præsentia non sufficit ad rationem scientiæ visionis, quæ per se postulat terminari ad realem rerum existentiam, sive præsentem, sive præteritam, sive futuram. Nihilominus non incongrue dici posset scientiam simplicis intelligentiæ præcise a scientia visionis distingui, non penes varietatem objecti, sed penes rationem adæquati et inadæquati; ita quod scientia visionis totaliter et adæquate complectatur omnimodam divinæ scientiæ latitudinem, eo quod omnis divina scientia per se proprie sit intuitiva: scientia autem simplicis intelligentiæ tantum significet et importet inadæquatam et partialem illius divinæ scientiæ rationem, nimirum quatenus terminatur ad res ut tantum sunt possibiles.

Conclusio tertia. — Creaturæ possibiles distincte cognoscuntur in divina Essentia et Omnipotentia, in qua relucent tamquam effectus in causa, potente illas producere et

REPRÆSENTARE. Hæc est communis; in eo namque creaturæ possibiles cognoscuntur tamquam in medio cognito, in quo distinctum suum habent esse intelligibile, et a quo possunt habere vere suum esse reale: sed utrumque habent, *primum quidem in Essentia divina,* quæ cum vim habeat infinitam repræsentandi quodlibet ens, statim distincte repræsentat creaturas possibiles in earum esse cognito et objectivo, ac ab intellectu divino productæ sunt: *secundum autem ab omnipotentia divina,* ad quam respectum habent et ordinem rationis, tamquam ad causam a qua habent quod sint complete et proxime possibiles et producibiles. Licet enim ex se habeant non repugnantiam ut producantur, non tamen essent proxime producibiles, nec consequenter complete producibiles, si nulla esset causa, quæ posset illas producere.

DICES: Quod cognoscitur in Essentia et Omnipotentia, tantum percipitur tamquam in causa generali et universali: sed quod ita percipitur non cognoscitur distincte: ergo vel creaturæ possibiles non cognoscuntur in Essentia et Omnipotentia divina, vel non cognoscuntur distincte. *Patet minor:* cognoscere enim rem in causa universali, nihil aliud est, quam rem in genere et in universali attingere: sed ita rem percipere, non est eam cognoscere distincte et quatenus est tale ens, talibusque specialibus proprietatibus illustratum: ergo, etc. — **Distinguo minorem**: Cognoscere rem in causa universali concurrente solum et generaliter et in communi ad rerum productionem, sicut Sol v. g. dicitur causa universalis omnium generabilium et corruptibilium, quia concurrit ad quædam eorum principia communia, sic non est rem distincte cognoscere, concedo: cognoscere vero effectum in causa universali, nedum in genere et universaliter, sed etiam in specie et in individuo concurrente ad quorumlibet effectuum particularium productionem, qualis est omnipotentia divina respectu rerum omnium formabilium, non est rem sic distincte cognoscere, nego: sicut enim Deus per suam Omnipotentiam distincte concurrit ad quarumlibet rerum quantumvis particularium productionem, et cum divina omnipotentia virtualiter et distincte contineat res omnes particulares, consequens est quod intellectus divinus divinam omnipotentiam comprehensive cognoscendo, etiam et comprehendat res ipsas omnes ad quas respectum habet et ordinem.

DICES 2: Si Deus in sua Omnipotentia cognosceret creaturas tamquam in medio prius cognito, sequeretur quod scientia Dei posterior esset, quam attributum Omnipotentiæ: consequens est absurdum: ergo Deus non cognoscit creaturas possibiles in sua Omnipotentia. *Major* est evidens, objectum enim formale specificans et medium prius cognitum, debent esse prius cognitione: ergo si Omnipotentia sit medium prius cognitum et cognitionem specificans, prior erit quam ipsa cognitio: hoc autem absurdum est; omnipotentia enim est attributum posterius non solum intellectu, sed etiam voluntate. *Deinde*, Scientia Dei dirigit omnipotentiam; ergo prior est, quam omnipotentia. *Denique*, non idcirco Deus est omniscius, quia est omnipotens; si enim per impossibile non esset omnipotens, non propterea sequeretur, quod non esset omniscius. — **Distinguo majorem**: Sequeretur quod scientia Dei posterior esset, quam attributum omnipotentiæ, quatenus illa scientia terminatur ad suum objectum primarium, nimirum ad essentiam divi-

nam, nego; ut sic enim considerata est attributum divinum prius ipsa omnipotentia etiam in actu primo operativa: posterior esset omnipotentia in actu primo operativa, quatenus illa scientia terminatur ad objectum secundarium ab illa omnipotentia producibile, concedo. Itaque Omnipotentia divina considerari potest operativa, vel in actu primo, nimirum quatenus est illa divina virtus, qua Deus alia a se producere potest, et sic prior est intellectu et voluntate Dei quatenus terminatur ad objecta secundaria et ad creaturas cognitas et volitas: secundo, quatenus illa divina omnipotentia consideratur ut est actu operativa et productiva, et sic posterior est intellectu et scientia; siquidem scientia Dei dirigit illius omnipotentiam operantem in actu secundo, non vero operativam in actu primo; unde sequitur, quod Deus de facto est omniscius respectu creaturarum, quia est omnipotens, et quod si non esset omnipotens non esset omniscius eo modo, quo nunc est.

Instabis: Omnipotentia non completur nisi per scientiam per quam dirigitur: ergo etiam Scientia Dei est prior omnipotentia ut in actu primo operativa, sicque omnipotentia non poterit esse medium cognitum perficiens divinam cognitionem. — **Distinguo antecedens**: Omnipotentia non completur adæquate in ratione proxime operativæ nisi per scientiam sui directivam, concedo; non completur in actu primo in ratione potentiæ operativæ absolute sumptæ, nego; unde scientia divina prior quidem est omnipotentia in actu primo operativa proxime: non est autem prior ipsa omnipotentia absolute sumpta.

Dices 3: Si Deus cognosceret objecta secundaria in sua omnipotentia tamquam in medio prius cognito, sequeretur illum non cognoscere peccata, entia rationis, et impossibilia; etenim cum divina Omnipotentia nullam habent connexionem, utpote quæ ab ea non possunt produci: sed falsum consequens: ergo et antecedens. — **Distinguo**: Non posset Deus illa cognoscere mediate saltem et indirecte in seipso, quatenus nimirum videt in se causas secundas, a quibus peccata et entia rationis fieri possunt, nego: non posset illa primo cognoscere immediate et directe in illis ipsis, sed solum secundario, concedo. Itaque Deus comprehendendo suam omnipotentiam, etiam comprehensive et intuitive cognoscit illud omne, quod ab ea factibile est; cognoscit pariter quidquid fieri, vel non fieri potest ab ipsis creaturis per suam Omnipotentiam producendis; sicque directe quidem et primo non videt peccata, entia rationis, et impossibilia, sicut videt ipsas creaturas; sed tantum secundario ipsius divina cognitio ad illa terminatur.

SECTIO SECUNDA.

DE SCIENTIA VISIONIS.

Ingentes, ac innumeros prope difficultatum fluctus, ut Oceanus alter syrtibus et scopulis refertus, Sectio præsens complectitur; eoque tremendos magis, ac periculosiores, quo plures hactenus hujus divinæ Scientiæ curiosi nimis investigatores apertam in hæresim et tetrum in errorem lapsi lugendum in fide naufragium fecerunt; ita ut eorum quisque merito cum Regio vate exclamare potuerit: *Veni in altitudinem maris et tempestas demersit me.* Hinc S. August. Theologorum

vertex et aquila in inscrutabilem hanc rerum futurarum dubiam cognitionem suos mentis obtutus defigens, ita radiorum illius pondere, ac majestate deprimitur, ut in hæc verba erumpat lib. 11. *Confessionum* cap. 19.: *Quisnam ille modus est quo doces futura, cui futurum quidquam non est, vel potius de futuris doces præsentia? Nam quod non est, nec doceri utique potest. Nimis longe est modus iste ab acie mea. Invaluit ex me, non potero ad illum; potero autem ex te, cum dederis tu dulce lumen ocultorum oculorum meorum;* itaque etiam si nobis effulgeat irradietque sacra Scriptura, sanctorumque Patrum doctrina, hanc investigabilem divinam scientiam utcumque reserandam auspicamur

Quatuor in sequentibus Quæstionibus, in quarum *Prima* resolvetur, an certo futura contingentia Deus cognoscat: in *Secunda* quonam in medio prius cognito illa noverit: in *Tertia,* an hæc divinæ Scientiae certitudo rerum contingentiæ et humanæ libertati non officiat: in *Quarta* denique an res ideo futuræ sint quia Deus illas novit; vel e contra, utrum Deus res futuras noverit, quia illæ futuræ sunt.

QUÆSTIO PRIMA.

AN FUTURA CONTINGENTIA DEUS CERTO NOVERIT.

Notandum 1. Ens generatim solito distribui in necessarium et contingens. Necessarium illud dicitur quod ita ex se firmam habet existentiam, ut sibi repugnet non esse, qualiter solus Deus et ea omnia, quæ divinam Essentiam circumstant, dicuntur esse necessaria; ipsis enim repugnat non esse. Contingens vero dicitur illud, quod potest esse, vel non esse, et sicut productum fuit ex nihilo, ita desinere potest et in nihilum abire, qualiter omnes creaturæ dicuntur contingentes. Insuper rerum contingentia considerari potest vel in ordine ad causam primam, vel secundam. Priori modo omnes creaturæ, omnesque earum effectus absolute sunt contingentes; sicut enim Deus libere creaturas producit, ita libere concurrit ad illarum effectuum productionem. Posteriori modo cum duplex sit causarum naturalium ordo, quarum aliquæ sunt naturales et necessariæ, quæ scilicet positis omnibus ad agendum requisitis, suos necessario producunt effectus: ita quod nisi præpediantur a Prima per denegationem sui divini concursus, non possint a suorum effectuum productione dimoveri, nec retardari: aliæ vero sunt liberæ, quæ scilicet positis omnibus desiderandis ad actionem circumstantiis possunt libere se determinare ad agendum, vel non agendum; priorum causarum, nempe naturalium effectus, dicuntur necessarii per ordinem videlicet ad causam Secundam, a qua necessario producuntur, quamquam contingentes sint absolute per ordinem ad causam Primam, quæ potest illarum productionem impedire; posteriorum vero causarum, videlicet liberarum, effectus, omnino sunt contingentes per ordinem ad utramque causam tam Primam, quam Secundam. De quibus etiam maxime præsens movetur Quæstio, num scilicet omnes contingentes effectus secundum quaslibet eorum circumstantias, Deus certo et infallibiliter noverit.

Notandum 2. Futurum illud appellari, quod licet revera actualem non habeat existentiam, tamen aliquando habiturum est secundum

divinæ voluntatis determinationem et certam connexionem, quam habet cum causis a quibus produci potest. Unde triplex est effectuum futurorum genus, juxta triplicem causarum dispositionem. *Primo* enim quædam sunt causæ ex quibus necessario sequitur effectus, nisi in suis operationibus præpediantur a Prima, quales sunt v. g. dierum et noctium vicissitudines; Solis, Lunæ et aliquorum aliorum astrorum Eclypsis, quæ cum certam et determinatam habeant connexionem cum suis causis, etiam demonstrative sciri possunt. *Secundo*, quædam sunt causæ ex quibus sequuntur effectus, ut plurimum, inquantum videlicet illæ causæ magis determinatæ sunt ad unum, quam ad aliud, et ex iis potest haberi scientia conjecturalis de futuris effectibus. *Tertio* tandem sunt quædam causæ, quæ omnino indifferentes sunt ad utrumlibet effectum, quales sunt omnes causæ liberæ, ex quibus futurus effectus cognosci vix potest. Cum igitur quærimus an Deus certo noverit futura contingentia, maxime sermo est de effectibus tertii generis.

Notandum 3. Ex Doctore *quæst.* 14. *Quodlib. artic.* 2. *Litt. S.* hunc distingui posse ordinem in divina rerum creaturarum cognitione, quod postquam Essentia divina intellectum divinum movet ad cognitionem sui et eorum omnium, quæ formaliter in Deo sunt, *primo* movet eum intellectum ad simplicem cognitionem entis creati, quatenus abstrahit ab existentia et tantum habet rationem entis intelligibilis et possibilis, quæ motio necessaria est, non autem contingens. *Secundo* divinus intellectus veluti exhibet et offert divinæ voluntati illas creaturas possibiles, veluti demonstrando ei tales creaturas posse existere, vel non existere; et in hoc signo divina voluntas decernit talium creaturarum pro tali tempore futuram existentiam et productionem: quo posito decreto, statim divina Essentia ipsi divino intellectui exhibet determinate futuram illarum creaturarum existentiam, et sic divinus intellectus certo cognoscit rerum contingentium futuritionem: non quod moveatur a rebus ipsis; tunc enim vilesceret, si ab alio, quam a divina Essentia moveretur; sed quemadmodum divina Essentia movet ad cognitionem futurorum contingentium: cum hoc tamen discrimine, quod ad priorum cognitionem moveat antecedenter ad operationem voluntatis divinæ: ad futurorum vero contingentium cognitionem moveat tantum consequenter ad determinationem ipsius divinæ voluntatis, a qua provenit omnis rerum contingentia.

His præsuppositis celebris est inter Theologos et Gentiles Philosophos controversia, an Deus futura contingentia certo noverit; præscientiam enim futurorum negavit Cicero 1. 2. *De Divinatione;* incitatus autem fuit ad hoc sentiendum maxime, quod ut ait S. Augustinus lib. 2. *De Civit.* Dei cap. 6., *Utrumque arbitrabatur esse non posse; sed si alterum confirmatur, alterum tolli; si elegerimus præscientiam futurorum, tolli voluntatis arbitrium; si elegerimus voluntatis arbitrium, tolli præscientiam futurorum. Ipse itaque ut vir magnus et doctus et vitæ humanæ plurimum, ac peritissime consulens, ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium; quod ut confirmaretur negavit præscientiam futurorum: atque ita homines cum vult facere liberos, fecit sacrilegos.* Eumdem in errorem impegerunt Stoici, ut refert sanctus Augustinus supra laudatus. Et ex Hæreticis Joannes Wiclef,

art. 27. et Lutherus *art.* 36. necnon et alii Sectarii nostri temporis: quamquam eorum aliqui non tam propter divinam præscientiam, quam propter divinæ voluntatis efficaciam et immutabilitatem, omnia fato subjiciant: contra quos omnes sit

Conclusio unica. — DEUS CERTO ET INFALLIBILITER NOVIT OMNIA FUTURA CONTINGENTIA. Hæc est de fide et

Probatur apertis Scripturæ textibus. Ps. 138.: *Intellexisti cogitationes meas, et funiculum meum investigasti, et omnes vias meas prævidisti:* Daniel. 13.: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant:* Eccles. 23.: *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super Solem, circumspicientes omnes vias hominum,* idest Sole clarius eas circumspiciunt, *et profundum abyssi et hominum corda intuentes in absconditas partes: Domino enim Deo antequam creentur omnia sunt cognita;* et cap. 39.: *Opera omnis carnis coram illo et non est quidquam absconditum ab oculis ejus, a sæculo usque in sæculum respicit et nihil est mirabile in conspectu ejus.* — *Confirmatur* item ex iis textibus, qui frequentes Dei prædictiones de rebus futuris enuntiant. Unde etiam futurorum præscientia *Divinatio* appellari solet, quia, inquit Origenes lib. 5. contra Celsum, *futurorum prædictio Divinitatis nota est et character:* et Tertullianus in Apologetico cap. 20. *Idoneum testimonium divinitatis, veritas divinationis:* quod ipsemet Dominus confirmat Isaiæ 41., ubi ut Gentilium Numinum inanitatem demonstret, ait: *annuntiate quæ ventura sunt in futurum et sciemus quia Dii estis vos:* et cap. 44.: *Ego primus et ego novissimus et absque me non est Deus, quis similis mei? Vocet et annuntiet et ordinem exponat mihi ex quo constitui populum antiquum; ventura et quæ futura sunt, annuntiet eis*; unde sanctus Augustinus supra laudatus: *Confiteri esse Deum et negare præscium futurorum, apertissima insania est.* — Idipsum probant omnes Prophetiæ quas ipsa divina Scriptura complectitur; lumen enim propheticum participatio quædam est divinæ præscientiæ: unde Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 5.: *Præscientia Dei tantos habet testes, quantos fecit Prophetas.*

Probatur eadem veritas ratione: Deus certo novit quicquid est scibile; cum enim sit infinitus et illimitatus in omni genere perfectionis, maxime infinita et illimitata debet esse illius divina cognitio: atqui futura contingentia vere sunt scibilia, quia vere sunt futura; quidquid autem est verum, est pariter scibile. *Probatur minor:* Quidquid vere existit eo tempore, quo est, erat vere futurum respectu totius temporis antecedentis illius existentiam; futurum enim nihil aliud est, quam illud ipsum, quod dicitur præsens pro illo tempore, quo de facto existit, et futurum respectu temporis præcedentis, et præteritum respectus temporis subsequentis: ergo sicut illius esse præsens est verum, seu sicut verum est illud esse præsens respectu temporis cui coexistit, ita pariter verum est, quod sit futurum pro tempore antecedenti, et præteritum pro tempore subsequenti.

Probatur 2. Duarum propositionum contradictoriarium de futuro contingenti etiam singulari, una est determinate vera, altera est determinate falsa: ergo pariter a Deo sunt determinate scibiles. Patet consequentia, Deus enim scire potest quidquid est scibile: omne autem

12343

verum est scibile, et consequenter a Deo cognosci potest. *Probatur antecedens: primo,* quia una est determinate conformis objecto, et altera difformis, ex eo enim quod res vel est vel non est, eo tempore quo significatur esse vel non esse, propositio id significans est conformis vel difformis objecto, adeoque est vera vel falsa. *Secundo,* si indeterminata et incerta veritas inter utramque propositionem penderet, et solum verum esset disjunctim *Petrus peccabit* vel *non peccabit,* sequeretur singula hujus disjuncti membra seorsim sumpta esse falsa: sed hoc evidenter est impossibile. Si enim hæc falsa sit *Petrus peccabit:* ergo altera quæ dicit *Petrus non,* erit vera, quia est conformis objecto. *Tertio,* implicat dari medium inter duo contradictoria, quia implicat dari medium inter ens et non ens, seu inter esse et non esse: ergo implicat etiam unam e duabus contradictoriis quæ affirmat aut negat rem esse, non censeri veram neque falsam, sive affirmet aut neget pro tempore præsenti, sive pro futuro, aut pro præterito; neque enim minus contradictorium esset rem aliquam esse futuram aut non esse futuram, præteritam aut non esse præteritam, quam esse præsentem aut non esse præsentem: ergo cum res significata sit simul futura et non futura; neque tantum indeterminate sit futura, vel non futura sed vere sit distincte futura vel distincte non futura: consequens est, quod si non sit futura, propositio quæ negat esse futuram, est vera distincte et determinate: si autem futura est, propositio quæ affirmat esse futuram est determinate vera, et altera quæ negat eam esse futuram est determinate falsa. *Quarto,* omnis propositio a Deo revelata est determinate, vera et non tantum indeterminate vera vel falsa: sed Deus revelat unam e duabus propositionibus contradictoriis de futuro contingenti: ergo illa est determinate vera, et consequenter est a Deo determinate scibilis.

Probatur 3. Deus certo novit futura contingentia, dum illa determinato suo tempore accipiunt existentiam et ab eo producuntur: operatur enim ad extra ut artifex; artifex vero rem novit antequam eam efficiat, adeoque Deus etiam novit res, quas producere debet alias ageret sine providentia et sapientia: ergo etiam longe antequam producantur, illas novit. *Consequentia* patet, alioquin divina scientia mutabilis esset et incrementum acciperet juxta rerum existentiam, quod omnino Deum dedecet. — Hoc argumentum mirum in modum urget S. Agustinus lib. ad Aurelium contra Priscilianistas et Origenistas cap. 8., ubi cum dixisset hæc verba Joannis: *omnia per ipsum facta sunt,* concludit: *Noverat ergo Deus omnia quæ fecit antequam faceret, non enim possumus eum dicere ignorata fecisse et ea nonnisi facta didicisse: nescivisse quid faceret, sed scivisse quod fecit. Hoc enim si de aliquo artifice diceremus, insipientissime saperemus. Noverat ergo ea facienda; non facta noverat, ut faceret; non quia fecerat. Proinde quamvis jam nota essent, quia nisi a sciente non fierent, non tamen facta esse cœperunt, quæ ut fierent sciebantur antequam fierent.*

Objiciunt 1. Hæretici et Philosophi, maxime Wicleffus. Si propositio de futuro contingenti est determinate vera aut falsa, sequitur illam non esse indifferentem, nec consequenter esse contingentem: contingens enim illud est quod esse potest vel non esse: ergo vel una propositio non est determinate vera, vel nulla in rebus est contingentia.

PRO STUDIIS THEOL.
S. CORDIS JESU.

— **Distinguo antecedens**: sequitur illam non esse indifferentem ad verum vel falsum, concedo: sequitur illam non significare rem indifferentem et contingenter existentem, nego: licet enim propositio vera sit aut falsa, nihilominus rem contingenter quamquam determinate futuram connotat: hæc enim duo non repugnant, quod effectus sit contingens et simul determinate futurus. Dicitur enim contingens propter indifferentiam causæ in actu primo; dicitur autem determinate futurus propter determinationem ejusdem causæ in actu secundo, quia videlicet illa causa, quæ potest operari et non operari, reipsa operatura est, seseque libere determinatura ad effectus productionem tempore significato per illam propositionem.

Objiciunt 2. Plures Scripturæ textus, quibus Deus dubitative de rebus futuris loquitur, quod indicium est illum non eas certo novisse, sic Matth. 11. *Verebuntur forte Filium meum:* et Jeremiæ 26. *Noli substrahere verbum si forte audiant.* — **Respondeo** 1: per hanc particulam *forte* non significare dubiam de rebus futuris cognitionem: sed primo ut ostendatur liberum hominis arbitrium, quo scilicet potest divinum verbum audiri vel non audiri; *verbum enim ambiguum* (*forsitan*) inquit Hieronymus in cap. 26. Jeremiæ, *Majestati Domini non potest convenire, sed nostro loquitur affectu, ut liberum hominis salvetur arbitrium.* 2. Ut designetur maxima hominis malitia, ex qua vix aliquid boni expectari possit et produci. Ita enim S. August. tractatu 37. in Joannem supra hæc verba, *si me sciretis forsitan et Patrem meum sciretis,* interpretatur; *ille,* inquit, *quia omnia scit cum dicit* forsitan *non dubitat, sed increpat: dubitationis verbum est, cum dicitur ab homine ideo dubitante quia nesciente; quando vero dicitur a Deo, cum Deum nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur Divinitas.* 3. Ut Scriptura sacra significet futurorum eventum esse hominibus incertum; unde S. Aug. in Psal. 2. explicans illa verba: *Nequando irascatur,* ait: ne forte *non ob incertitudinem proprie dictum; sed ratione eorum qui commonentur, qui cum dubitatione solent existimare Dei futuram iram.*

Objiciunt 3. Si in Deo esset certa et infallibilis futurorum contingentium scientia, vana esset et otiosa providentia ac sollicitudo hominum tam circa temporalia quam circa spiritualia; sive enim de illis simus solliciti sive non, ea infallibiliter evenient, cum divina præscientia non possit falli. — **Nego sequelam**: Quando enim Deus præscit et prædefinit aliquem effectum futurum, simul etiam præscit et definit causas et media quibus debet evenire, subindeque scit quidem illum infallibiliter eventurum, sed per tales causas et talia media: unde cum industria et sollicitudo humana sit unum ex illis mediis et causis quibus mediantibus res tam spirituales quam temporales fieri et evenire debent, illa necessario est adhibenda tam in spiritualibus quam in temporalibus: juxta illud 2. Petri 1. *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem faciatis.*

Objiciunt 4. Cum Marcione apud Tertullianum lib. 2. cap. 5. *Si Deus bonus est præscius futuri et avertendi mali potens, cur hominem et quidem imaginem et similitudinem suam, imo et substantiam suam per animæ scilicet censum, passus est labi de obsequio legis in mortem circumventum a Diabolo? Si enim et bonus, qui evenire talo quid nollet:*

et præscius qui eventurum non ignoraret, et potens qui depellere valeret, nullo modo evenisset quod sub his tribus conditionibus divinæ majestatis evenire non posset. Quod si evenerit, absolutum est e contrario Deum neque bonum credendum, neque præscium, neque potentem. — **Respondet** ipsemet Tertullianus *ibidem* c. 6. *et sequentibus,* Deum equidem præscium fuisse futuræ transgressionis Adami, quam tamen prohibere licet potuerit, non debuit, ne scilicet læderet hominis libertatem; *Oportebat,* inquit, cap. 6. *Deum cognosci bonum, hoc utique et rationale. Oportebat dignum aliquid esse, quod Deum cognosceret. Quid tam dignum prospici posset quam imago Dei et similitudo? Et hoc bonum sine dubio et rationale. Oportebat igitur imaginem et similitudinem Dei, liberi arbitrii et suæ potestatis institui, in qua hoc ipsum, imago et similitudo Dei deputaretur, arbitrii scilicet libertas et potestas. . . . . Quale enim erat ut totius mundi possidens homo, non in primis animi sui possessione regnaret, aliorum Dominus, sui famulus. . . . . Tota ergo libertas arbitrii in utramque partem concessa est illi, ut sui Dominus constanter occurreret, et bono sponte servando, et malo sponte vitando; quoniam et alias positum hominem sub judicio Dei oportebat justum illud efficere de arbitrii sui meritis, liberi scilicet. Cæterum, nec boni nec mali merces jure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inventus, non voluntate. In hoc et lex constituta est non includens, sed probans libertatem, de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte committenda, ita in utrumque exitum libertas patuit arbitrii.* Quibus Tertullianus concedit Deum debuisse hominem proprio committere arbitrio ut exinde præmio donandus, si divinæ Legis observator et pœnis afficiendus esset, si transgressor existeret. Non enim potuit hominem coercere, quin concessam ipsi arbitrii libertatem rescinderet, quam ratione et bonitate permiserat. Quod utique ipsum dedecebat.

Objiciunt 5. Si Deus novisset futura contingentia, sequeretur admittendam in eo esse rerum præscientiam: sed falsum consequens: ergo et antecedens. Probatur *minor* ex S. Augustino lib. 2. quæstionum ad simplicianum, q. 2: *Quid est,* inquit, *præscientia nisi scientia futurorum? Quid autem futurum est Deo, qui omnia supergreditur tempora? si enim in scientia res ipsas habet, non sunt ei futuræ, sed præsentes; ac per hoc non jam* præscientia, *sed* scientia *dici potest.* — **Respondeo** S. Augustinum his verbis non negare Deo cognitionem rerum futurarum, sed tantum eum velle, quod divina cognitio, cum omnia in prospectu habeat, potius *scientia* quam *præscientia* debeat appellari. Cui concinit S. Greg. lib. 2. Moralium cap. 25. ubi eamdem quæstionem sic proponit et dissolvit: *præscire,* inquit, *dicitur, qui unamquamque rem antequam veniat, videt, et id quod futurum est priusquam præsens fiat, prævidet, etc. Deus autem quomodo est præscius, dum nulla, nisi quæ futura sunt præsciantur? et scimus quia Deo futurum nihil est; ante cujus oculos præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura non eveniunt, quippe quia omne quod nobis fuit et erit, in ejus prospectu præsto est et omne quod præsens est scire potest prius quam præscire. Mox autem et quia ea quæ nobis futura sunt videt, quæ tamen ipsi semper præsto sunt, præscius dicitur, quamvis nequaquam futurum prævideat, quod præsens videt.* — Cui et Boëtius accedit

ita scribens: *est autem Deo semper æternus ac præsentarius status. Scientia quoque ejus omnem temporis supergressa motionem in suæ manet simplicitate præscientiæ: infinitaque præteriti ac futuri spatia complectens omnia quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præscientiam pensare velis, quæ cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ rectius existimabis.*

Nonnullas alias objiciunt rationes quibus probare nituntur divinam præscientiam summe officere rerum contingentiæ et hominum libertati; sed illas expresse proponemus et solvemus in tertia Quæstione sequenti: verum prius sit

QUÆSTIO SECUNDA.

QUOMODO ET IN QUO MEDIO PRIUS COGNITO DEUS NOVERIT FUTURA CONTINGENTIA.

Cum omnis cognitio necessario præsupponat objectum formale motivum intellectus ad illam formandam, alioquin cognosceretur aliquid sine ratione cognoscendi: sic quoties cognitio certa est, etiam requirit rationem formalem in objecto omnino certam, alioquin objectum perfectius cognosceretur quam sit cognoscibile: quæritur ergo in præsentiarum quænam sit formalis illa ratio certa et infallibilis, quæ ita necessariam habeat connexionem cum futuro contingente incerto, ut infallibiliter divinum intellectum moveat ad illius cognitionem. In qua difficultate resolvenda operose laborant oculatissimi quique Theologi, quorum variæ et multiplices sententiæ ut appareant evidentius

Notandum 1. Futura contingentia esse conceptibilia duobus modis, nimirum vel in se, vel in suis causis. *In se* quidem, vel ratione veritatis determinatæ, quam habent in seipsis et in eorum esse objectivo aut entitativo, vel ratione præsentiæ et existentiæ quam habent; vel in Essentia divina in qua repræsentantur, vel in ideis divinis. *In causis* vero, vel proximis et creatis a quibus producenda sunt, vel in increata, quatenus nimirum continentur virtualiter in Omnipotentia divina, quæ potest illis veram et realem existentiam tribuere. *Insuper*, secundum utrumque modum considerari possunt, vel antecedenter ad decretum divinum, vel in ipso decreto divino, vel post decretum divinum: inde variæ Theologorum circa præsentis quæstionis resolutionem sententiæ ad tria maxime capita reduci possunt. *Quidam* enim affirmant futura contingentia a Deo cognosci in eorum veritate objectiva: *alii* in ideis divinis: *alii* vero in eorum esse entitativo antecedenter ad decretum divinum, videlicet per illam infinitam Dei intelligendi virtutem, quæ penetrat et cognoscit quid unaquæque voluntas creata sub quocumque statu et conditione ponatur, determinate volet. *Aliqui* censent illa cognosci in decreto divino præviso prius quam de facto formetur. *Cæteri* denique contendunt illa solum a Deo videri in Essentia et Omnipotentia divina, præsupposito prius divino decreto de illorum futuritione; quid autem verius tenendum sit, infra patebit.

Notandum 2. Ad hoc ut aliquid habere possit rationem medii ducentis in cognitionem alterius, duo maxime desiderari. Primo ut antecedat prioritate saltem naturæ et causalitatis, rem ipsam quam ma-

nifestat: si enim esset pure concomitans et ei correlatum, non posset in cognitionem illius ducere; quia cum correlata sint simul cognitione et natura, illa simul cognoscerentur et utrumque posset esse ratio reciproca cognoscendi aliud, ut constat de relationibus mutuis, Paternitate videlicet et Filiatione. Secundo, illud quod habet rationem medii cognitionis respectu alterius, necessariam cum illo, aut saltem infallibilem debet habere connexionem, alioquin unum ex alio non liceret colligere: cum enim cognitio unius ex alio, vel in alio æquivaleat discursui virtuali; cumque nullus discursus sit legitimus nisi consequens habeat infallibilem connexionem cum medio et antecedente: oportet ut medium quod certo et infallibiliter ducit in cognitionem alterius, habeat necessariam, vel saltem infallibilem cum eo connexionem.

Notandum 3. Propositiones de futuro contingenti esse determinate veras, aut falsas ab æterno pro omni instanti reali; ita quod nullum possit assignari instans reale, in quo Deus non se determinaverit absolute, vel conditionate circa futuritionem vel non futuritionem omnium rerum possibilium. Unde cum quæritur an Deus cognoscat futura contingentia ante vel post decretum, per illas particulas *ante* et *post,* non significatur prioritas et posterioritas realis, sed rationis cum aliquo fundamento in re, nimirum ratione dependentiæ, vel independentiæ a decreto. Unde affirmare Deum cognoscere futura contingentia ante decretum, idem est ac asserere illum ea cognoscere independenter a decreto. Hinc tria signa vel instantia rationis in divina Scientia distingui possunt, in quorum *primo,* Deus seipsum cognoscit Scientia omnimode divina, suam videlicet divinam Essentiam suasque omnes divinas præcellentias intuitive conspiciendo. In *secundo* cognoscit omnia possibilia per scientiam simplicis intelligentiæ, antecedenter ad quodlibet decretum suæ voluntatis, nihil scilicet determinando circa rerum futuritionem et existentiam. In *tertio* vero cognoscit res futuras Scientia Visionis, prævio scilicet decreto de illarum productione.

Quæritur ergo an in secundo signo rationis in quo nondum concipitur formatum decretum de rerum futuritione, Deus futura contingentia noverit, vel in esse entitativo, quod habebunt in seipsis, vel in esse objectivo, quod habent in seipso, vel in decreto formando, sed nondum formato et exercito de illorum futuritione, vel in divinis ideis res futuras repræsentantibus; vel denique utrum solum illa noverit post formatum divinum suum decretum et quatenus continentur virtualiter in Omnipotentia divina, aut in Essentia divina illorum repræsentativa. Quoniam autem operosum nimis et ab instituto nostro alienum esset singulas illas sententias discutere, ideireo brevitati studentes et nostram magis sententiam firmare, quam aliarum fundamenta convellere operæ pretium ducentes, tantum sit:

Conclusio unica. — Deus infallibiliter, ac determinate futura contingentia novit in sua Essentia, supposito prius decreto de ipsorum futuritione. Hæc est communis inter fideles S. Thomæ, ac Doctoris Subtilis Interpretes et Sequaces: eamque aperte docet Subtilis Doctor in 1. *dist.* 39. *q. unica n.* 23. ubi cum diserte probasset divinam voluntatem divinumque decretum esse primariam radicem causamque rerum futuritionis et contingentiæ, duos proponit

modos, quibus divinus intellectus dici potest illa futura contingentia novisse: *Primum*, quod Deus videat in se decretum et volitionem de rebus producendis, videatque pariter divinam voluntatem esse immutabilem et non impedibilem; et consequenter videat illa quæ decernit futura, revera esse futura: *Alium* autem dicendi modum proponit, nimirum quod illa futura contingentia cognoscantur solum in Essentia divina post formatum de illorum futuritione decretum, idque simplici intuitu. Priorem autem modum respuit ut minus probabilem, eo quod videatur arguere aliquem discursum in Deo; hæc enim cognitio, quam sic haberet Deus de futuris contingentibus, deduci videtur in hunc modum: *Decreri hoc esse futurum; sed quod decreci est invariabile, quia voluntas mea est immutabilis*; *ergo hoc certe erit futurum;* quæ illatio vere discursiva est, Deumque decedet. Unde Doctor alium probabiliorem et veriorem modum dicendi proponens, ait: *Potest poni aliter, quod intellectus divinus, aut offert simplicia, quorum unio est contingens in re: aut si offert complexionem, offert eam sicut neutram: et voluntas eligens unam partem, scilicet conjunctionem istorum pro aliquo nunc, in re facit illud determinate esse verum: hoc erit pro A. Hoc autem existente, determinate vero, Essentia est ratio intellectui divino intelligendi istud verum: et hoc naturaliter, quantum est ex parte Essentiæ. Ita quod sicut naturaliter intelligit omnia principia necessaria, quasi ante actum voluntatis divinæ, quia eorum veritas non dependet ab illo actu et essent cognita ab intellectu divino, si per impossibile non esset volens: ita Essentia divina est ratio cognoscendi ea in illo priori instanti naturæ, quia tunc sunt vera. Non quidem quod illa vera moveant intellectum divinum, nec etiam termini eorum ad apprehendendum talem veritatem: quia tunc intellectus divinus vilesceret, quia pateretur ab alio ab essentia sua: sed sicut Essentia divina est ratio cognoscendi simplicia, ita et complexa talia; tunc autem non sunt vera contingentia, quia nihil est tunc per quod habeant veritatem determinatam. Posita autem determinatione voluntatis divinæ jam sunt vera, videlicet pro illo secundo instanti et hoc idem erit ratio intellectui divino, quod erat in primo (intelligendi ista) quæ sunt jam vera in secundo instanti et fuissent cognita in primo instanti, si fuissent in primo instanti.* Quibus Doctor universum pandit ordinem quem divinus intellectus divinaque voluntas servant in decernenda et certo cognoscenda rerum contingentium futuritione; ita quod primo divinus intellectus voluntati offerat conceptus rerum possibilium, quæ possunt existere, vel non existere, si nempe adveniat, vel negetur decretum voluntatis: *Deinde*, Divina voluntas libere sese determinat ad aliquas producendas, illarumque futuritionem decernit; quo facto, Essentia ex infinita sua virtute repræsentandi quodlibet ens verum, statim exhibet, et repræsentat intellectui divino certo cognoscendam earum rerum futuritionem; adeoque ex mente Doctoris divinus intellectus non cognoscit certo et infallibiliter rerum contingentium futuritionem nisi in Essentia divina et præsupposito divino decreto. — Eamdem sententiam amplectitur et tuetur Angelicus Doctor, ut contendunt peritiores illius moderni Interpretes; remque pluribus ejus Angelici Doctoris textibus et rationibus confirmat Gonetus, *Disp.* 4. *De Scientia futurorum contingentium, art.* 5. maxime vero ex *lib.* 1. *Contra Gentes cap.* 68. *ratione*

secunda, ubi Angelicus Doctor ita discurrit: Deus cognoscendo suam essentiam alia cognoscit, sicut per cognitionem causæ cognoscuntur effectus; omnia igitur Deus cognoscit, suam essentiam cognoscendo, ad quæ sua causalitas extenditur; extenditur autem ad operationes intellectus et voluntatis; cognoscit igitur Deus cogitationes et affectiones mentis. *Et ratione* 3. sic loquitur: *Sicut esse Dei est primum, et per hoc omnis esse causa: ita suum intelligere est primum, et per hoc omnis intellectualis operationis causa. Sicut igitur Deus cognoscendo suum esse, cognoscit esse cujuslibet rei: ita cognoscendo suum intelligere et velle, cognoscit omnem cogitationem et voluntatem, idest volitionem.* Tandem concludit: *Et sic remanet causabilitas in causa prima, quæ Deus est respectu motuum voluntatis, ut sic Deus seipsum cognoscendo hujusmodi cognoscere possit.* Ex quibus locis istud argumentum deduci potest juxta D. Thomam: Deus cognoscit actus liberos nostræ voluntatis in sua essentia tamquam in causa: sed divina Essentia non est causa eorum nisi ut determinata per liberum decretum suæ voluntatis, cum Deus non sit agens naturale, sed liberum; ergo juxta D. Thom. Deus cognoscit actus liberos nostræ voluntatis in suo decreto.

Probatur Conclusio. Primo quidem auctoritate sanctorum Patrum diserte affirmantium præscientiam futurorum fundari in decreto voluntatis divinæ; idque primo quidem ex S. Dionysio jam sæpius laudato, affirmante Deum omnia in sua essentia tamquam in causa cognoscere; sed Essentia divina non est causa futuritionis nisi, ut determinetur per liberum divinæ voluntatis decretum. Deus enim non agit ex necessitate naturæ, sed ex beneplacito suæ voluntatis, juxta illud Apostoli ad Ephesios 1. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ:* ergo Deus cognoscit omnia futura contingentia in sua essentia supposito prius decreto suæ voluntatis. — *Confirmatur* ex sancto Hilario 9. *De Trinitate: Quæ Deus,* inquit, *facere decrevit in sua voluntate cognovit.* Item ex sancto Augustino, lib. 26. *Contra Faustum* cap. 4. ubi reddens rationem cur nesciat an aliquid sit futurum, ait: *Ideo nescio quia quid habeat hac de re voluntas Dei, me latet: illud me tamen non latet, sine dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet.* Quæ consequentia nulla esset, si præscientia bonorum operum non esset fundata in decreto voluntatis divinæ: ergo revera ita est.

Probatur itaque ratione: Futura contingentia non possunt prius cognosci, quam habeant rationem futuri; sed eam non habent nisi præsupposito divino decreto; ergo non possunt cognosci ante decretum divinum. *Major* patet, eo modo enim res est cognoscibilis quomodo est, adeoque futura cognosci nequeunt determinate, antequam determinatam futuritionem concipiantur habere. Probatur *minor*; Decretum Dei est prima radix primumque principium determinatæ futuritionis rerum: ergo antecedenter ad illud res nec esse, nec concipi possunt ut determinate futuræ. Probatur *Antecedens:* illud est prima radix primumque principium determinatæ futuritionis rerum, quod primo eas deducit a statu possibilitatis ad statum futuritionis: sed illud est ipsummet decretum divinum: cum enim Deus non sit agens naturale, sed liberum, non operatur nihilque producit nisi ex libera determinatione suæ voluntatis; ac proinde cum res possibiles ex se sint indeterminatæ ad existendum vel non existendum, non determinantur

ad futuram existentiam, nisi per divinam voluntatem. — *Confirmatur*: creaturæ considerari possunt in triplici statu, nimirum possibilitatis, futuritionis et existentiæ; in quibus statibus necessario a Deo tamquam a primo Principio dependent; in statu quidem *possibilitatis* dependent ab intellectu divino eas primo producente in esse intelligibili et complete ab omnipotentia divina, quæ potest illas producere; In *statu futuritionis* dependent a divino decreto, Dei potentiam determinante ad conferendam illis existentiam in tali determinato tempore: In statu vero *Existentiæ*, dependent ab actuali influxu Dei illas producentis et conversantis in esse: ergo sicut repugnat aliquid esse possibile independenter ab intellectu et potentia Dei, et existens independenter ab actuali Dei influxu: ita pariter repugnat aliquid esse vel concipi futurum independenter a decreto divino, sive absoluto sive conditionato.

Probatur 2. Si res contingentes essent determinate futuræ antecedenter ad decretum absolutum vel conditionatum Dei, talis futuritio conveniret illis, vel ex se et ex natura sua, vel ex causalitate Dei, vel ex efficacia alterius causæ; sed neutrum ex his potest asseri. *Non quidem primum;* Tum quia sequeretur illa futura esse necessario et ex natura rei, non vero libere et contingenter; et ita Deus efficere non posset ut futura non essent; quod enim convenit alicui ex se et ex natura sua, ipsi convenit necessario, nec a Deo potest impediri. Tum quia ab eodem principio res habent futuritionem ab æterno, a quo habent existentiam in tempore; sed futura contingentia non habent existentiam in tempore a se, nec ex natura sua; ergo nec futuritionem ab æterno. Non etiam *secundum;* cum enim Deus non sit agens naturale, sed liberum ad extra, nulla potest in eo esse, nullaque concipi causalitas antecedenter ad decretum et liberam determinationem suæ voluntatis. Non denique *tertium*, cum enim causæ secundæ dependeant a determinatione et concursu, si nulla esset in Deo causalitas et determinatio circa creaturas, sicut revera nulla est ante divinum decretum de illis producendis nulla pariter concipi potest in causis secundis efficacia, a qua provenire possit illa determinata rerum futuritio.

Denique; Hæc eadem veritas probatur ex brevi sed efficaci eversione et refutatione aliarum sententiarum. Si futura contingentia cognosci possent a Deo ante decretum, maxime primo *vel* in suis Ideis, ut docet Ægidius Romanus *in* 1. *dist.* 38. asserens Deum cognoscere futura contingentia ante decretum in suis ideis, vel in sua essentia præcise, ut habet rationem ideæ, aut speciei impressæ; *vel* secundo in supercomprehensione causarum secundarum et liberi arbitrii, ut asserit Molina *Disputatione quarta,* dicens, Deum antecedenter ad suum decretum et determinationem suæ voluntatis, infinita sua intelligendi virtute penetrare et cognoscere quid unaquæque voluntas creata, sub quocumque statu et conditione ponatur, de facto volet, et in quam partem se inclinabit; quam penetrationem et perfectissimam cognitionem de humana voluntate, idcirco *supercomprehensionem* appellat, ut divina cognitio ab angelica distinguatur, quæ licet comprehendat hominis voluntatem, in illa tamen non cognoscit nostros actus liberos; *vel* tertio; illa cognosceret in decreto ut futuro et formando in se-

quenti signo aut instanti rationis, ut docet Suarez *lib.* 2. *De Scientia Dei, cap.* 8.; *vel* denique in eorum futurorum contingentium veritate objectiva, quam Vasquez et nonnulli alii Recentiores dicunt illa habere independenter a divino decreto; sed neutrum illorum vere potest affirmari; ergo restat, ut illa futura contingentia et libera cognoscantur in Essentia divina præsupposito divino decreto.

Probatur minor *quoad primam partem;* Deus non potest cognoscere creaturas nec in suis ideis, nec in sua Essentia habente rationem ideæ, nisi eo modo quo in illa repræsentantur; sed antecedenter ad decretum creaturæ non repræsentantur in Essentia divina ut futuræ, sed tantum ut sunt meræ possibiles; ergo in illa non possunt cognosci ut determinate futuræ, sed tantum ut mere possibiles. *Major* constat. *Minor* pariter; tum quia res omnes antecedenter ad divinum decretum sunt in statu meræ possibilitatis, suntque indifferentes ad futuritionem vel non futuritionem; tum quia Essentia divina antecedenter ad decretum repræsentat naturaliter et necessario, talisque repræsentatio pertinet ad scientiam naturalem et simplicis intelligentiæ, non vero ad scientiam liberam et visionis; adeoque talis cognitio esset necessaria, non vero libera. Nec refert, quod Essentia divina antecedenter ad decretum habeat vim infinitam in repræsentando; ex eo enim solum sequitur, quod repræsentat omnia, quæ sunt repræsentabilia, et eo modo quo sunt repræsentabilia. Unde, cum antecedenter ad divinum decretum de futuritione rerum, nihil sit repræsentabile ut futurum, sed solum ut possibile, eo quod in illo signo res omnes creatæ sint in statu puræ possibilitatis: idcirco Essentia divina quantumvis infinita in repræsentando, non potest repræsentare creaturas ut futuras antecedenter ad decretum. — *Probatur eadem minor quoad secundam partem:* Ille effectus non potest cognosci determinate in ea causa, quæ omnino indifferens est ad effectum producendum, vel non producendum: sed humana voluntas, tam secundum se considerata, quam spectata ut stat sub illis circumstantiis et occasionibus, et quatenus hac vel illa morali motione movetur et excitatur, semper restat indeterminata et indifferens ad formandum actum amoris, vel non formandum: ergo ex illius cognitione non potest actus amoris contingenter futurus determinate cognosci. *Secundo* quoties aliquis effectus pendet a duabus causis, tum ut sit, tum ut cognoscatur certo et infallibiliter futurus, necessarium est, quod determinatio utriusque causæ cognoscatur; sicut enim dependet ab influxu et causalitate utriusque causæ, ita pariter ab utriusque determinatione dependet: sed futura contingentia et omnes actus nostræ voluntatis non solum necessario et essentialiter dependent a causis secundis et a voluntate creata, sed etiam a voluntate divina libera tamquam a primaria causa: ergo ut illorum actuum futuritio determinate cognoscatur certo et infallibiliter, non solum cognosci debet determinatio causarum secundarum et voluntatis creatæ; sed etiam cognosci debet determinatio voluntatis divinæ, seu decretum divinum de rebus illis aliquando producendis. *Tertio* denique, futura contingentia in eo certo et infallibiliter cognosci nequeunt, a quo certo et infallibiliter non procedunt: sed ita non procedunt a voluntate creata, nec a causis secundis, quippe cum in suis operationibus impediri possint per negationem scilicet divini con-

cursus: ergo nec in illis certo, et infallibiliter possunt cognosci. Fundamenta Molinæ proponentur et solventur, expugnando scientiam mediam, quam a se excogitatam tantopere, sed vane gloriatur. — *Tertia pars ejusdem præfatæ minoris etiam apparet falsa:* tum quia decretum Dei non potest concipi ut futurum: ergo neque Deus cognoscere potest futura contingentia in suo decreto ut futuro in sequenti signo: tum quia ut Deus præsciret suum decretum, deberet distinguere nostro more instantia rationis in indivisibili instanti æternitatis: sed hoc repugnat perfectioni ejusdem divini intellectus, ut scilicet distinguat, quæ revera a parte rei distincta non sunt: tum quia si Deus in signo rationis antecedente existentiam sui decreti, illud ut futurum cognoscat, cognosceet illud ut futurum necessario et non libere: sed hoc est absurdum et divinæ libertati repugnans: *Patet sequela majoris:* quia quod cognoscitur ut futurum, debet cognosci ut determinatum in sua causa ad existendum in istanti sequenti: at in illo signo, in quo Deus cognosceret suum decretum ut futurum, illud decretum non esset determinatum libere sed necessario; alioquin determinari deberet per aliud decretum et sic in infinitum; omnis enim determinatio libera voluntatis divinæ, est decretum: ergo, etc.; tum denique quia si divinum decretum haberet rationem futuri, vel illam haberet in sua entitate actuali, vel in sua terminatione: non primum, hoc enim repugnat immutabilitati divinæ: non etiam secundum, quia in terminatione non intelligitur futuritio, nisi etiam intelligatur futuritio in termino; sed in termino divini decreti nulla intelligitur futuritio prius ratione, quam decretum sit positum: tum quia terminus, seu objectum divini decreti est futuritio existentiæ creatæ: sed hanc futuritionem habet existentia creata prius ratione, quam decretum sit positum: tum quia si tale objectum haberet esse futuritionis ante decretum, vel haberet illud esse a se, vel ab alio: sed neutrum dici potest ut supra probatum est: ergo nullatenus potest habere esse futurum antecedenter ad decretum. — *Quarto denique patet eadem minor quoad ultimam partem,* nempe quod futura contingentia cognosci nequeant in eorum veritate objectiva antecedente decretum: tum quia veritas objectiva consistit in connexione prædicati cum subjecto; sed in signo antecedente divinum decretum nulla potest esse talis connexio, quippe cum nulla sit causa, neque divina neque creata, quæ illa conjungat invicem: non quidem creata, ut patet; non etiam divina, quia hæc esset, vel intellectus divinus, vel divina omnipotentia; sed non intellectus, ille enim non est causa futuritionis rerum: neque etiam omnipotentia, quæ non operatur circa creaturas, nisi consequenter ad divinum decretum: ergo pariter in illo signo nulla est rerum contingenter futurarum objectiva veritas determinata: tum quia omnis objectiva veritas determinata necessario fundatur in aliquo esse; veritas enim est entis proprietas: sed nullum est esse in quo fundari posset illa veritas objectiva rerum contingentium ante decretum: vel enim fundaretur in esse, quod haberent in se, vel in esse quod haberent in suis causis. Non primum, contingentia enim quamdiu futura sunt, nullum habent esse in seipsis. Non etiam secundum, cum enim causæ secundæ, a quibus procedere possent, sint indeterminatæ et impedibiles, etiam in illis certum et determinatum esse habere nequeunt.

Solvuntur fundamenta Suaresii. — Objicit 1. Suarez: Deus prius ratione concipit suam voluntatem posse velle, quam concipiat eam volentem: ergo etiam prius ratione concipere potest illam ut voliturum, quam nunc volentem. *Confirmatur* exemplo Angeli, quem si ab æterno Deus creasset operantem, posset Deus cognoscere illum prius ratione ut voliturum pro alio signo, quia prius cognovisset ipsum posse velle, quam de facto velle. — **Nego consequentiam**: Plus enim requiritur ad concipiendum aliquid tamquam ponendum, quam ad illud concipiendum tamquam ponibile: requiritur enim ad hoc prostremum aliquid determinans ipsum ponibile ad esse ponendum: respectu autem divini decreti nihil concipi potest, quod determinet ad esse ponendum, seu de non futuro ad esse futurum. — *Ad confirmationem:* nego paritatem; ex hypothesi enim quod Deus creasset Angelum ab æterno operantem v. g. diligentem, de facto quidem prius cognosceret talem dilectionem ut posteriorem, et quodammodo futuram respectu naturæ illius Angeli, quia in creatis prius est esse quam operari; idque maxime cum substantia Angeli, ejusque dilectio per accidens tantum mensurentur æternitate, tamquam mensura sibi non propria et essentiali: secus autem est de Deo in quo non est prius esse, quam operari et cujus tam essentia, quam operatio et decretum mensurantur æternitate quasi mensura sibi propria et essentiali.

Objicit 2. Ut cognoscatur decretum divinum in futuro, sufficit quod in aliquo signo abstrahat ab actuali existentia; sic autem revera abstrahit in primo signo æternitatis, in quo nondum concipitur ut positum: ergo in hoc primo signo prius ratione, quam positum sit, concipitur ut futurum: patet *minor*, in illo enim signo rationis divina voluntas non concipitur adhuc determinata ad creandum v. g. hominem; ad hanc enim creationem tantum concipitur se determinare in posteriori signo. — **Respondeo** 1. negando *majorem:* ut enim aliquid in aliquo signo videatur ut futurum, non sufficit, quod pro illo signo abstrahat ab esse; ex eo enim præcise, quod abstrahit ab esse, non censetur magis futurum, quam non futurum; cum etiam non futura et mere possibilia abstrahant ab esse. Itaque ultra abstractionem ab esse, requiritur ad rationem futuri, ut detur aliquid a quo determinari possit de possibili ad futuritionem: nihil autem ante divinum decretum ita determinare potest: ergo nec habere potest rationem futuri. — *Respondeo* 2. Id quidem verum esse si illud instans esset signum reale et in *quo*, non autem esset signum rationis et *a quo*, ut de facto est. Signum enim illud in quo divina voluntas concipitur ut indifferens ad formandum decretum de homine creando, vel non creando, non est signum reale, sed rationis, proindeque non sufficit ad veram rationem futuri; alioquin Filius posset dici futurus respectu Patris, quia in signo originis et rationis concipitur prius Pater, quam Filius.

Objicit 3. In illo priori signo, quo Deus antecedit sua decreta libera et concipitur habere scientiam simplicis intelligentiæ, ista propositio, *Deus non decernet in sequenti signo creare mundum*, est falsa: quia suo objecto non est conformis et consequenter ejus contradictoria, nempe, *Deus decernet in sequenti signo creare mundum,* est vera: ergo decretum de creatione mundi in illo priori signo est determinate futurum, ac proinde cognoscibile est ut tale ab intellectu divino. — **Re-**

spondeo 1. Deum sua decreta libera non antecedere aliqua prioritate et instanti in quo, sed solum a quo. *Secundo* falsum est ex propositionibus contradictoriis unam esse determinate veram et alteram falsam in signo præcedenti divinum decretum, quia nihil est futurum ante illud decretum. *Tertio* dico: equidem alterutrum contradictorium debere verificari pro quovis instanti durationis realis; non autem pro quovis instanti naturæ, vel rationis; in illo enim priori signo præscindi potest ab utroque; quo constat exemplo: in priori enim signo, quo humanitas est prior risibilitate, nec est risibilitas, alias non esset ipsa natura posterior, nec non risibilitas, alias non posset humanitati competere.

Objicit denique: Deus pro illo signo rationis in quo nondum concipitur habere liberum decretum, comprehendit suam essentiam et voluntatem: sed non potest illam comprehendere nisi in ea cognoscat sua decreta futura in sequenti signo; cum enim cognitio comprehensiva sit perfectissima, extendi debet ad id omne, quod in objecto suo continetur: ergo cum decreta directe contineantur realiter in voluntate et essentiam Dei, Deus non potest suam essentiam, suamque voluntatem cognoscere quin pariter cognoscat sua decreta. — **Respondeo** 1. Illam illationem fore veram si daretur aliqua prioritas in instanti reali inter actus necessarios et liberos; essetque verum, quod Deus in instanti reali prius se cognosceret, quam formaret decreta; quæ suppositio cum falsa sit, etiam falsum est, quod ex illa infertur. — *Respondeo* 2. Quod quamvis Deus in illo priori signo, in quo concipiuntur tantum actus naturales, et nondum concipiuntur actus liberi, suam comprehendat essentiam; non tamen dicitur cognoscere sua decreta ut futura; cum enim divina voluntas in illo signo concipiatur ut indifferens et indeterminata ad productionem rerum, non potest esse medium ad illa decreta determinate cognoscenda; in principio enim indifferenti et indeterminato, non potest cognosci certus et determinatus effectus.

Proponuntur, ac solvuntur aliorum fundamenta. — Objiciunt postremæ sententiæ Assertores: ratio et vis contradictionis necessario efficit ut una ex duabus propositionibus contradictoriis sit determinate vera et altera determinate falsa, ut istæ propositiones, *Si Paulus vocetur in tali tempore et occasione, revera consentiet:* Et *si vocetur in tali tempore et occasione non consentiet,* sunt vere contradictoriæ pro illo priori signo antecedente divinum decretum; ergo pro signo priori ad divinum decretum, una illarum est determinate vera et altera determinate falsa, et consequenter est cognoscibilis a Deo ante decretum. — **Respondeo** 1. Distinguendo *majorem:* ratio contradictionis exigit ut una ex contradictoriis sit determinate vera et alia determinate falsa pro omni instanti reali, concedo: pro omni instanti rationis, nego: et concessa *minore,* nego *consequentiam.* — *Respondeo* 2. Negando *minorem:* nempe quod propositiones illæ in signo antecedente divinum decretum sint contradictoriæ, quia ad contradictionem, necessario debet supponi essentia propositionis. Cum autem ante decretum nihil omnino sit futurum, vel non futurum; idcirco nec tunc est essentia propositionis, quæ rem enuntiaret pro illo signo futuram, vel non futuram, adeoque nec est contradictio.

INSTANT: Veritas et falsitas sunt proprietates propositionis, ut docetur in Logica: ergo convenire debent propositioni pro omni signo imaginabili, in quo concipi potest hæc propositio: sed illæ propositiones concipi possunt antecedenter ad decretum divinum: ergo in illo signo veræ sunt, aut falsæ. — **Distinguo majorem:** veritas et falsitas sunt proprietates propositionis formalis, concedo: materialis, nego: in illo autem signo antecedente divinum decretum non sunt propositiones formaliter, sed tantum materialiter. *Vel* aliter, veritas et falsitas sunt proprietates propositionis, respectivæ, concedo: absolutæ, nego: quemadmodum enim æqualitas simul et inæqualitas sunt proprietates quantitatis, non quidem absolutæ, sed respectivæ; quia una quantitas dicitur æqualis vel inæqualis per ordinem ad alteram quam excedit, vel a qua exceditur: ita pariter veritas aut falsitas dicuntur proprietates respectivæ, quia sumuntur per ordinem ad objectum, ita quod ex conformitate vel difformitate quam habent ad illud, sint veræ vel falsæ. Unde si objectum in aliquo signo rationis non sit determinate futurum, vel non futurum, etiam propositiones non erunt determinate veræ vel falsæ, sed indifferentes ad veritatem et falsitatem.

OBJICIES 1. Generatim contra Conclusionem: si divina Scientia de rebus contingenter futuris fundaretur in decreto divino, illudque præsupponeret, sequeretur Scientiam Visionis distingui formaliter, et esse attributum divinum distinctum a Scientia simplicis intelligentiæ: sed falsum consequens: ergo et antecedens. Patet *sequela majoris,* distintio namque scientiarum petitur ex parte medii et motivi; diversum autem esset motivum utriusque scientiæ: illa enim res possibiles cognosceret in omnipotentia, hæc vero cognosceret in decreto. — **Nego sequelam majoris,** et probationem ejus distinguo: Scientiæ distinguuntur per diversa motiva et media *in quibus,* concedo; *a quibus,* nego: hoc est, distinguuntur quidem per diversa media in quibus repræsentatur formaliter, non autem a quibus talis sit repræsentatio veluti causaliter. Illæ autem scientiæ sua conspiciunt objecta in eodem medio, nimirum in Essentia divina, quæ res possibiles et futuras repræsentat, illas quidem videndas per scientiam simplicis intelligentiæ, has autem per scientiam visionis. Itaque licet diversa sint motiva *a quibus,* nimirum quia res non sunt complete possibiles nisi per omnipotentiam, nec sunt futuræ nisi per decretum divinum; tamen non debent esse Scientiæ distinctæ, quia et Omnipotentia et Decretum Dei, sunt tantum veluti conditiones applicantes ejus intellectum ad res possibiles et futuras videndas per distinctam illam Scientiam simplicis intelligentiæ et visionis.

OBJICIES 2. Deus cognoscit peccata futura: sed illa non cognoscit mediante suo decreto: ergo futura non cognoscit mediante decreto. Patet *minor;* Deus enim non decernit peccata futura, alioquin esset auctor peccati. — **Distinguo minorem:** Deus non decernit futura peccata decreto absoluto et positivo, concedo; decreto permissivo, nego: itaque duplex est decretum divinum, unum quidem *Positivum,* quod decernit positive concurrere ad entitatem physicam cujuscumque actionis, sive bonæ, sive malæ: aliud autem *Permissivum,* quo statuit permittere malitiam peccati, non suspendendo scilicet suum concursum ad illam actionem Physicam, ex qua consequitur talis malitia; quia de ratione

Provisoris universalis est, ut aliquos defectus permittat tam in ordine naturali, quam morali, ut inde magis reluceat universi pulchritudo, et ordo justitiæ appareat. Unde S. August. in Enchiridio, c. 5. *Non fit aliquid nisi Omnipotens fieri velit, vel ipse faciendo, vel fieri permittendo:* priori decreto non decernit peccatum, sed tantum posteriori.

Urgebis: Ut aliquid habeat rationem medii ducentis ad cognitionem alterius, debet habere certam et infallibilem cum eo connexionem; sed decretum permissivum non habet certam connexionem cum peccatis futuris: ergo illo mediante Deus peccato certo præscire nequit. Patet *major: Minor* probatur: Decretum permissivum duo importat, nimirum propositum concurrendi ad entitatem peccati, et conferendi ex parte causæ primæ omnia, quæ sunt necessaria causæ secundæ ad agendum. *Insuper,* importat etiam suspensionem auxilii efficacis ad resistendum tentationi, vel ad faciendum actum virtutis præceptum: sed decretum permissivum neutra hac ratione habet connexionem necessariam cum peccato futuro : non quidem propter suspensionem auxilii, alioquin sequeretur, quod voluntas humana cum solo concursu generali esset determinata ad malum, nec posset aliquod bonum morale producere; non etiam propter propositum concurrendi ad entitatem peccati, alioquin Deus esset auctor peccati, quia causaret illud a quo necessario causaretur malitia: ergo per decretum permissivum non potest cognoscere peccatum futurum. — **Nego minorem,** necnon et minorem illius probationis, Deus enim utroque modo videt futurum peccatum: primo quidem ratione denegati auxilii efficacis, quia ad talem denegationem infallibiliter sequitur peccatum, non consecutione Physica et causalitatis, sed consecutione veluti Logica et illationis. Cum enim illa voluntas non possit graves tentationes superare absque efficaci auxilio, consequens est ut ad ipsius denegationem voluntas superetur et consentiat peccato. Idem pariter videt Deus in proposito concurrendi ad entitatem Physicam peccati, quia cum hæc entitas connexionem habeat cum actu morali peccaminoso, consequens est quod concurrendo ad hanc entitatem, Deus etiam videat illam deformitatem moralem, quæ ipsi connexa est. Non tamen exinde sequitur eum esse causam peccati, quia per se non concurrit ad illam deformitatem; eo quod illa non sit effectus, sed defectus, ut fusius aperiemus in sequenti Disputatione de voluntate Divina.

QUÆSTIO TERTIA.

QUOMODO CONCILIARI POSSIT CERTITUDO DIVINÆ SCIENTIÆ, CUM RERUM CONTINGENTIA ET LIBERTATE HUMANA.

Celebrem hanc quæstionem nedum agitarunt Doctores Theologi et oculatiores quique ex SS. Patribus, sed etiam peritiores Ethnici Philosophi, quorum nonnulli, ut in priori Quæstione observatum est, divinam præscientiam cum rerum futurarum contingentia et humana libertate conciliare non valentes, Deo futurorum præscientiam negaverunt: alii vero nullam in rebus esse contingentiam, nullamque in hominibus libertatem, sed omnia cœca quadam necessitate evenire dixerunt. Quibus patet quam sit difficilis, quamque imbecillem humani ingenii captum longe fugiat præsentis Quæstionis resolutio, nis

prius fidei lumine illustretur ac roboretur. Ut itaque hæc abdita veritas evidentius effulgeat

SUPPONENDUM 1. Præscientiam, quam Deus habet de rebus libere futuris, non esse illorum futurorum effectivam, nec in eorum futuritionem ullatenus influere; imo illam præsupponere, sicut effectus causam sequitur. Hæc enim divina præscientia, est actus pure speculativus, immanens in Deo et non operativus ad extra, quo Deus ipse mere contemplatur, et videt objectum sibi a creatura exhibitum, illud certe non visurus, si a creatura non offeretur: imo et oppositum visurus, si oppositum a creatura fieret. Ita quod illa divina præscientia Deus se habeat instar speculi repræsentantis diversa objecta et liberos hominum gestus, ac motus ipsi oppositos; aut instar hominis, qui e turri eminenti conspiceret ea omnia, quæ in demissa planitie fierent, videretque homines alios in foveam labentes, alios in adversarium digladiantes, alios saltantes, alios aliud agentes: quæ certe diversa visio, nullatenus esset causa diversarum illarum actionum, imo illæ diversæ actiones essent causæ illius diversæ visionis. Itaque proportione servata, eodem modo de divina præscientia ratiocinandum est; cum enim divinus intellectus de se sit indifferens ad cognoscendam rei futuritionem, vel non futuritionem, veluti determinatur ad videndam futuritionem per rem ipsam, quæ revera futura est, supposito decreto divino: unde potius res futuræ dici possent causæ divinæ præscientiæ, quam præscientia dicatur causa futurorum; ut aperte docent SS. Patres Græci: Origenes quidem l. 3. in Epist. ad Rom. explicans illa verba cap. 8. *Quos præscivit et prædestinavit*, ubi sic ait: *In præscientia Dei, neque salutis, neque perditionis nostræ causa consistit. Non enim propterea erit aliquid, quia id scit esse futurum; sed quia futurum scitur a Deo antequam fiat. Nam etsi fingimus Deum non præ-noscere aliquid futurum, sine dubio erit.* Idem Justinus Martyr quæstione 58. ad Orthodoxos, ubi proferens rationem cur præscientia Dei non fuerit causa peccati Adæ et Angelorum, sic loquitur: *Non est præscientia causa ejus, quod futurum est: sed quod futurum est, causa præscientiæ. Siquidem non præscientiam consequitur futurum, sed futurum consequitur præscientia; et haudquaquam præscius est causa futuri.* Similiter sanctus Athanasius in sermone de Cruce Domini, *neque*, inquit, *ut inservientes Propheticis verbis ita contra Christum ausi sunt; sed suo ipsemet studio sponte, volentesque illa perpetrarunt, ut non Propheta istarum rerum auctor sit, aut causa: sed ipsorum voluntas; quin potius ipsi in causa fuerunt ut talia de ipsis Prophetæ prædivinarent.* Idem sentiunt Patres Latini et in primis S. Hieronym. in cap. 26. Jeremiæ, *Non enim*, inquit, *ex eo quod Deus scit futurum aliquid, idcirco futurum est: sed quia futurum est, Deus novit quasi præscius futurorum:* Et August. lib. 5. *De Civitate*, cap. 10. *Neque enim ideo peccat homo quia Deus illum peccaturum præscivit: imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille, cujus præscientia falli non potest, non fatum non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præscivit; qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, hoc etiam præscivit.* Nimirum quia Deus sese creaturæ libertati accommodat, ita quod non aliud præsciat, quam quod ipsa libere fecerit aut omiserit, adeo ut determinatio libera creaturæ sit ve-

luti regula et mensura illius divinæ præscientiæ. Denique S. Anselmus in Elucidatorio circa medium, *Omnia quæ facturi erant homines futuri, Deus futura præscivit et per Prophetas fienda prædixit. Non tamen præscientia aliquam necessitatem intulit ut fierent; sed potius ipsi necessitatem intulerunt cum suam voluntatem explerent.* Quibus aperte constat, divinam præscientiam non esse causam futurorum, nec res idcirco futuras, quoniam a Deo præscitæ sunt: sed idcirco præsciuntur, quia futuræ sunt.

Supponendum 2. Duplicem distingui posse necessitatem, nimirum antecedentem et consequentem, seu consequentis et consequentiæ. *Antecedens* dicitur, quæ non supponit usum libertatis, nec voluntatis exercitium, qualiter v. gr. homo est necessario risibilis, quia est rationalis, independenter ab hominis libertate. *Consequens* necessitas est, quæ provenit ex suppositione consequente usum libertatis et pendet aliquo modo a voluntate nostra, ita quod non esset talis necessitas ex eo sequenda, nisi voluntas nostra se libere determinaret. Unde sicut potest voluntas absolute non se determinare ad actum quem libere producit, ita potest efficere ut numquam talis suppositio sit in rerum natura. Sic necessarium est aliquid esse futurum ex hypothesi et suppositione, quod futurum sit. Neque enim potest simul esse futurum et non futurum in sensu composito. Sicut enim implicat conjungi, simul esse et non esse ejusdem rei, ita pariter implicat eamdem rem esse futuram et non futuram. Prior necessitas excludit libertatem actus, quia nimirum sequitur ex suppositione antecedente usum libertatis, qualis v. g. est necessitas moriendi, quando enim necessitas est antecedens, tunc non est in potestate voluntatis efficere ut existente tali suppositione, non sit actus, qui ex illa necessario sequitur. Posterior vero necessitas, nempe *consequens* non destruit, sed servat integrum usum libertatis, qualis est necessitas loquendi dum aliquis de facto libere loquitur, quia non tollit, nec impedit potentiam liberam; sed potius illam præsupponit, ejusque liberum exercitium. Unde licet dum voluntas vult, non possit non velle, quia *Quidquid est, quando est, necesse est esse,* nihilominus absolute potest non velle, quia libera fuit ad volendum vel non volendum.

Supponendum 3. Ex Doctore in *primum dist.* 39. *quæstione unica numero* 26. hoc esse discrimen inter determinatam veritatem propositionum de præterito, de præsenti, de futuro, *Quod*, inquit Doctor, *non est similis veritas in illis de futuro, sicut in illis de præsenti et de præterito. In præsentibus quidem et præteritis, est veritas determinata, ita quod altèrum extremum est positum et ut intelligitur positum non est in potestate causæ, ut ponatur, quia licet in potestate causæ, ut est prior naturaliter effectu, sit ponere effectum, vel non ponere; non tamen ut effectus intelligitur jam positus in esse. Talis autem non est determinatio ex parte futuri, quia licet alicui intellectui sit una pars vera determinate et etiam una pars sit vera in se determinate, licet jam nullus intellectus apprehenderet, non tamen ita, quin in potestate causæ sit pro illo instanti ponere oppositum.* Quibus indicat majorem esse necessitatem consequentis in præterito et præsenti quam in futuro, quia præteritum et præsens jam sunt extra suas causas, ita ut non possit ullatenus voluntas eorum positionem tollere, vel impedire: po-

sitio autem futuri cum nondum sit extra suam causam, censeri potest adhuc causa illam suppositionem tollere, et impedire saltem hypothetice: quando enim voluntas nondum est determinata ad volendum, adhuc censetur posse futuram volitionem suspendere et non elicere; ubi autem de facto voluit, aut vult, non potest amplius illam volitionem suspendere. Hinc minor est libertas consequens respectu actus præsentis aut præteriti, quam respectu actus futuri. Unde si non obstante necessitate consequenti, locutio mea actualis est libera, multo magis locutio mea futura erit etiam libera, non obstante tali necessitate.

Conclusio prima. — Certitudo et infallibilitas divinæ præscientiæ rerum contingentiam non solvit. Hæc est communis inter Theologos et

Probatur 1. Divina præscientia non efficit, sed supponit objectum: ergo non solvit, sed supponit rerum contingentiam. *Antecedens* patet ex auctoritatibus sanctorum Patrum in prima suppositione laudatorum, quod etiam ratione suadetur. Scientia, quæ est causa operis, illa est quæ voluntatem et potentiam artificis dirigit ex cognitione operantis, in suo opere efficiendo, illa vero quae non dirigit artificem ad opus efficiendum, sed perinde opus fieret, quamvis illa non esset, manifeste non est causa operis, imo supponit illud opus: sed talis est divina præscientia, quæ licet tempore antecedat res existentes, nihilominus non antecedit, sed supponit illorum futuritionem in Essentia divina repræsentatam et a divina voluntate decretam: ergo illa non efficit futuritionem rei contingentis, sed supponit, adeoque illius contingentiam non solvit.

Probatur 2. Rerum contingentia stat cum determinatione earum ad alteram contradictionis partem a divina voluntate facta: ergo multo magis stabit cum infallibilitate Scientiæ divinæ, quæ illam determinationem supponit. Patet *antecedens*. Primo, quia futurum contingens eveniet per causas contingentes et non necessario operantes: ergo licet a divina voluntate determinetur illius existentia, non minus erit contingens. — *Deinde*, causa non tollit ab aliquo id, quod ipsi competit ex sua ratione formali nisi conferat illi aliquid oppositum: sed divina voluntas determinans futurum contingens, nihil ipsi confert intrinsecum, quod opponatur ejus contingentiæ: ergo hæc determinatio contingentiam non solvit. — *Denique*, determinatio futuri contingentis est omnino libera et de re vere contingenti; in eodem enim æternitatis instanti, in quo divina voluntas rem determinavit futuram, potuit futuram non determinare: ergo non necessario, sed libere determinata est illa futuritio. — Patet etiam prima consequentia: si enim divina determinatio, quæ antecedit et efficit rerum futuritionem, illam non solvat, multo minus illam solvet scientia, quæ illam futuritionem contingentem supponit. Adde quod facta determinatione divinæ voluntatis circa aliquid futurum, illud eveniret infallibiliter, etiamsi per impossibile Deus illud nesciret: ergo multo minus certitudo divinæ scientiæ solvit rerum futurarum contingentiam, quam determinatio voluntatis illam futuritionem decernentis.

Probatur 3. Sicut noster intuitus se habet ad ea, quæ videmus, eodem modo se habet divina scientia ad ea, quæ Deus intuetur: atqui noster intuitus nullam rebus a nobis visis necessitatem imponit: ergo

nec divinus intuitus rebus contingentibus a se cognitis aliquam necessitatem imponit. Unde Boetius 5. *De consolatione* prosa 6.: *Quid ergo postulas ut necessaria fiant quæ divino lumine lustrantur, cum nec homines omnes necessaria esse faciant, quæ vident? Num quæ præsentia cernis aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus?*

Dices 1: Quæ Deus scivit necessario, necessario evenient: sed Deus necessario scivit res futuras v. g. fore Antichristum: ergo ille necessario eveniet. Patet *major:* in bona enim argumentatione, in qua antecedens est necessarium, etiam consequens necessarium est: sed antecedens hujus consequentiæ, *Deus scivit Antichristum futurum: ergo erit*, est necessarium, nempe *Deus scivit*, quia illa scientia est æterna et absoluta, cum sit ipsa Dei substantia, adeoque est necessaria: ergo etiam consequens, nempe *Antichristus erit*, pariter est necessarium. Quod autem necessarium est, non est contingens, quia necessarium et contingens sunt modi oppositi entis, necessarium enim est, quod non potest non esse, contingens autem, quod potest non esse: ergo si divina scientia sit necessaria, res futuræ non erunt contingentes. — **Distinguo majorem:** Necessario evenient, necessitate absoluta et antecedente, nego: necessitate hypothetica et consequente, concedo. Similiter ad probationem dico, antecedens illius consequentiæ, *Deus scivit Antichristum fore, ergo erit*, non esse necessarium necessitate simplici et absoluta, sed tantum consequenti et hypothetica; sicut enim Deus libere decrevit Antichristum fore, ita pariter libere decernere potuit Antichristum non fore; ideoque sicut scit Antichristum fore, ita pariter scire potuit Antichristum non fore, et consequenter ipsius divina scientia de Antichristo futuro tantum est necessaria necessitate consequentis, et ex præsupposito divino decreto libero de futuritione Antichristi. Nec refert quod illa divina scientia simpliciter sit necessaria quantum ad entitatem, eo quod eadem sit realiter cum Essentia divina, quæ est ens summe necessarium, non enim minus libera est quantum ad terminationem ad objecta secundaria, ad quæ terminatur prout sunt. Unde videt contingentia quæ contingentia sunt, et necessaria quæ necessaria.

Dices 2: Si divina præscientia falli non possit omninoque sit certa, quæ Deus praescivit, necessario evenient: ergo vel divina scientia non est infallibilis et certa, vel quæ sunt a Deo præscita, non sunt contingentia, sed necessaria. — **Distinguo sequelam antecedentis:** necessario evenient necessitate simplici et absoluta, quæ solvat rerum contingentiam, nego; necessitate conditionata et consequenti, quæ non solvat, sed supponat rerum contingentiam, concedo.

Conclusio secunda. — Divina præscientia non officit humanae libertati. — Hæc est de Fide, patetque illis omnibus Scripturæ textibus quibus humana libertas statuitur, maxime vero Deuteronomii cap, 30: *Testes invoco hodie Cœlum et Terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam ut et tu vivas et semen tuum.* Josue 14: *Optio vobis datur, eligite hodie, quod placet, cui servire potissimum debeatis.* Quibus Josue allicit filios Israel ut libere Deo vero obsequantur, cui omnes responderunt: *Deo nostro serviemus et obedientes erimus præceptis ejus.*

Psal. 94: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Hoc est, si internam Spiritus sancti vocem et inspirationem perceperitis, ei acquiescite et nolite resistere. Supponit ergo esse in eorum potestate, vel monitioni divinæ obtemperare, vel ei refragari. — Ecclesiastici 15. vers. 14: *Deus ab initio constituit hominem et reliquit eum in manu consilii sui.* Et vers. 17: *Apposui tibi aquam et ignem, ad quod volveris porrige manum. Ante hominem vita et mors, bonum et malum, quod placuerit ei, dabitur illi, etc.* Ex quibus sic argumentor: illud non officit nostræ libertati, quod stat cum libertate: sed certitudo et infallibilitas divinæ præscientiæ stat cum libertate: ergo illam non solvit.

Probatur 2., idque ratione S. Augustini lib. 5. *De Civitate Dei,* cap. 9. ubi docet, quod etsi Deus necessario prævideat quæ sumus acturi, non tamen illa necessario, sed libere esse a nobis facienda, quia prævidendo nostras voluntates, etiam præscivit eas sponte operaturas; respondens enim Ciceroni dicenti: *Si est certus ordo causarum, quo fit omne quod fit, fato fiunt omnia,* ait: *Non est consequens ut si Deo certus est omnium ordo causarum, ideo nihil fit in nostræ voluntatis arbitrio et ipsæ quippe nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, ejusque præscientia continetur, quoniam et humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt, atque ita omnes qui rerum causas præscivit, profecto in eis causis etiam nostras voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas ante præscivit.* Constat ergo scientiam divinam non officere libertati, imo supponere et statuere libertatem. Si enim ipsi officeret, seipsam destrueret, quia sciret aliquid fore liberum, quod liberum non foret, nec rem liberam novisset ut revera fit libere.

Probatur 3. Illud non solvit libertatem, quod eam supponit: sed divina præscientia libertatem supponit: ergo etc. Probatur *minor.* Scientia enim supponit scibile: ergo scientia de futuro supponit futurum. Constat *antecedens: Consequentia* probatur ex iis omnibus SS. Patrum dictis in prima suppositione. *Confirmatur* insuper ex S. Hieron. Dialogo contra Pelagian. *Non ideo peccavit Adam quia hoc futurum noverat; sed præscivit Deus quasi Deus, quod ille erat propria voluntate facturus.* D. Leo serm. 16. *Non impias furentium manus immisit in se Dominus, sed admisit, non præsciendo quod faciendum esset, egit, ut fieret.* Damascenus, Dialogo adversus Manichæos: *Quod præscientia Diabolo minime causa fuerit cur malus fieret, hinc constat, nam nec medicus dum futurum morbum prænoscit, morbo causam affert. Verum morbi quidem causa in præpostera et immoderata vitæ ratione consistit, at medici prænotio eruditionis ipsius argumentum est. Prænotionis autem causa hæc est, quod ita futurum erat.* Et Augustinus lib. 5. *De Civit. Dei,* cap. 6: *Non ergo propterea nihil est in nostra voluntate, quia hoc præscivit, quid futurum esset in nostra voluntate. Non enim quia hoc præscivit, nihil præscivit. Porro si ille qui præscivit quid futurum esset in nostra voluntate, non utique nihil, sed aliquid præscivit: profecto et illo præsciente est aliquid in nostra voluntate. Quocirca nullo modo cogimur, aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum (quod nefas est) negare præscium futurorum: sed utrumque amplectimur, utrum-*

que fideliter et veraciter confitemur, illud ut bene credamus, hoc ut bene vivamus. Quibus constat divinam præscientiam supponere nostros liberos actus, adeoque illis non officere.

Dices: Divina præscientia supponit decretum: sed quod est a Deo decretum, est necessarium, non autem liberum: ergo divina præscientia supponit rem necessariam, non autem liberam. *Major* patet ex præcedenti Quæstione. *Minor* vero probatur: illud est necessarium, quod non potest non esse; sed quod est a Deo decretum, non potest non esse: ergo est necessarium. — **Distinguo majorem:** Quod est decretum, est necessarium necessitate consequenti, concedo; antecedenti, nego. Sicut enim Deus decrevit rem futuram, ita pariter libere decernere potuit illam non esse futuram. Adeoque licet res decreta a Deo ut futura, non possit non esse futura, quia quod revera futurum est, non potest non esse futurum, sicut quod revera præsens est, non potest non esse præsens: nihilominus hæc necessitas est tantum consequens ad liberam Dei determinationem de rebus futuris. Hæc autem consequens necessitas non solvit libertatem, sed supponit; Deus enim non decernit futuros actus nostræ libertatis, nisi ubi in istanti suæ æternitatis cui objective omnia sunt præsentia, videt illam sese libere determinare ad suos actus; illam enim non prædeterminat physice, sed condeterminat, ut probavimus in moralibus et in physicis.

SECTIO TERTIA.

DE CONTINGENTIBUS CONDITIONATE FUTURIS.

Ex præcedenti Quæstione liquet, omnes Theologos invicem consentire, in asserenda certa Dei notitia de contingentibus absolute futuris; at non eadem est eorum sententia de contingentibus conditionate tantum futuris, seu quorum existentia pendet ab aliqua conditione, quæ si poneretur revera existerent; quia vero nusquam ponetur talis conditio, sic nulla umquam erit eorum contingentium existentia. Tres enim in sententias maxime scinduntur diversa Theologorum Modernorum placita, sunt enim *aliqui* hanc de conditionate futuris certam Deo notitiam denegantes: *quidam* vero Deum certo quidem nosse contingentia conditionate futura affirmant, sed præsupposito prius conditionato decreto: *cæteri* denique contendunt illam de conditionate futuris certam notitiam Deum habere antecedenter ad omne decretum conditionatum, et independenter a qualibet hypothetica divinæ voluntatis determinatione. Quid autem in tanta controversia verius asserendum sit, resolvetur tribus in sequentibus Quæstionibus: in quarum *Prima* probandum est Deum certo scire contingentia determinate futura; in *Secunda*, admittenda esse in Deo decreta conditionata; in *Tertia* vero resolvendum Deum hæc conditionate futura nosse tantum dependenter a conditionato decreto, adeoque explodendam esse *scientiam mediam*, quam tantopere nonnulli Moderni Theologi jactitant.

QUÆSTIO PRIMA.

AN DEUS CERTO COGNOSCAT CONTINGENTIA CONDITIONATE FUTURA.

NOTANDUM 1 Futura conditionata esse triplicis generis, quorum prima necessariam habent connexionem cum conditione ponenda v. g. *Si Petrus currat, movebitur. Si Deus producat Joannem, erit animal rationale.* Secunda habent quidem connexionem cum conditione, non tamen necessariam, sed contingentem, nihilominus ita convenientem, ut consequens inferatur ex antecedenti, saltem probabiliter, ratione talis conditionis v. gr. *Si Petrus vocetur a Deo, consentiet: Si diu steterit in peccato mortali, in alia mortalia decidet.* Tertia denique futura sunt, in quibus nulla est apparens connexio antecedentis cum consequente, omninoque disparata sunt, quales sunt hæ propositiones: *Si Judas Christum prodiderit, Nero matrem suam occidet. Si Turca sederit Constantinopoli, Petrus convertetur Parisiis.* Difficultas autem præsens non movetur de prioribus futuris, quia licet conditionata appareant, et per particulam conditionalem *(Si)* explicentur, nihilominus revera absoluta sunt et necessaria. Solum ergo restat discutiendum, an Deus certo noverit conditionate futura secundi et tertii generis.

NOTANDUM 2. Hoc maxime discrimen esse inter creatam et divinam cognitionem, quod hæc cum infinita sit et omnimode comprehensiva, nedum res noverit priusquam existant, videatque necessariam et naturalem connexionem, quam nonnulla habent cum aliis, puta risibilitatem cum rationalitate, effectum cum sua causa; sed ultra intuitive etiam conspiciat connexionem liberam, quam res aliquæ, licet omnimode disparatæ, habent ad invicem, non quidem ex natura sua, sed ex libera ordinatione Dei pro nutu statuentis ac decernentis quarumdam rerum eventus ex aliarum existentia, puta victoriam integram quam Joas Rex Israel de Syris erat reportaturus, si sexies jaculo terram percussisset, ita dicente Propheta Eliseo: *si percussisset quinquies, aut sexies, sive septies, percussisset Syriam usque ad consumptionem.* Ita namque Deus statuerat generalem fore Syriæ devastationem a Rege Joas, si terram pluries jaculo percussisset quam tribus vicibus. Secus autem est de limitata ac cœcutienti creata notitia, quæ cum illam conditionem a Deo præscriptam inter res disparatas non percipiat, etiam judicat nullam inter eas esse connexionem, adeoque propositiones conditionaliter ex rebus disparatis illatas esse omnino falsas. Quod diserte exprimit Nemesius Christianus Philosophus, 41. cap. lib. De Natura hominis, *nos enim*, inquit, *futurorum nihil omnino scientes, et in præscientia dumtaxat intuentes perperam eventa dijudicamus; Deo vero etiam futura perinde sunt atque præsentia.*

NOTANDUM 3. Circa præsentis Quæstionis resolutionem maxime triplicem Auctorum esse sententiam. *Curiel.* lib. 1. controversiarum, controv. 7., *Cornejo* hic art. 13. disp. 3. dubio 2. et *Claudius Typhanius* novissimus Societatis scriptor, libro *De Ordine deque priori* et *posteriori* cap. 25., docent futura contingentia conditionate non cognosci a Deo certo, sed tantum conjecturaliter. Aliam autem sententiam finxit *Navarret.* controv. 56. § 2.; affirmat enim non solum in Deo non esse

scientiam conjecturalem talium conditionatorum, sed neque formalem, at tantum virtualem et eminentialem, eo quod, inquit, nullum de talibus conditionate futuris in Deo sit decretum formale et actuale, sed solum eminentiale et virtuale. Cæteri vero Theologi unanimi consensu docent Deum certo et actu talia conditionate futura cognoscere, quibuscum ut sentiamus, sit

Conclusio unica. — Deus certo cognovit contingentia conditionate futura.

Probatur 1. pluribus, sed maxime tribus Scripturæ textibus, quibus certa et infallibilis de his conditionate futuris notitia Deo tribuitur. *Primus* textus ex illustrioribus legitur 10. Reg. cap. 23. ubi David cum Deum interrogasset et consuluisset his verbis, *Domine Deus Israel audivit famam servus tuus quod disponat Saul venire in Ceilam ut evertat urbem propter me: si tradent me viri Ceilæ in manus ejus.* Respondens Dominus, ait, *descendet.* Rursus David, *si tradent me viri Ceilæ et viros qui mecum sunt in manus Saulis? Et dixit Dominus, tradent.* Quibus verbis constat primo Davidem interrogasse, non de præsenti solum affectu Saulis et Ceilanorum, sed de eventu futuro, dicit enim *si tradent.* 2. Eventus ille fuit tantum futurus conditionate, siquidem de facto David non remansit Ceilæ, nec ibi expectavit adventum Saulis. Unde hæc traditio a Ceilanis non erat absolute, sed tantum conditionate futura. 3. Deus absolute et sine ulla modificatione suæ assertionis respondit de Saule, *descendet,* et Ceilanis *tradent:* ergo utrumque præsciebat certo et infallibiliter, alioquin suam assertionem periculo falsitatis exposuisset, quod asserere impium esset. Adde quod Deus respondet de futuro eventu qualiter illum cognoscebat, affirmat autem traditionem illam futuram, si David remaneret Ceilæ: ergo determinate et certo illam traditionem ex conditione cognoverat, ut exponit S. Hier. ad illa verba, *si tradent me viri et si descendet Saul,* descendet, inquit, quasi diceret, si hic steteris descendet et quod ait, *si tradent me viri Ceilæ* et Dominus ait *tradent,* iste est sensus, si descenderit Saul et hic te invenerit, tradent. — *Alter* textus deducitur ex Sapientiæ 4. cap. ubi de justo præcipiti morte ex hac vita adempto dicitur: *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.* Quibus verbis significatur; *Primo* futuram illam mutationem et deceptionem tantum sub conditione non ponenda, nempe si talis diutius vixisset. *Secundo* Deum ad cujus nutum vita et mors hominum solvitur, certo novisse illam futuram mutationem et deceptionem, si justus ille diutius vixisset, alioquin inconsulto ipsum morte præcipiti rapuisset e vivis, ne malitia mutaret intellectum ejus. — *Tertius* textus legitur Matth. 11. et Lucæ 10. ubi Christus duabus civitatibus Israel propter earum civium obdurationem exprobans, ait: *Væ tibi Corrozain, Væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis, Tyro et Sidoni remissius erit in die judicii quam vobis.* Quibus verbis constat *primo* Christum loqui solum de eventu conditionate futuro, nempe de pœnitentia Tyriorum et Sidoniorum, si Christus apud eos illa miracula fuisset operatus, quæ in civitatibus

Corrozain et Bethsaida ediderat: quæ pœnitentia reipsa non extitit, nec futura fuit absolute, eo quod posita non fuerit conditio, nempe miraculorum patratio. *Secundo* Christus certo noverat futuram illam pœnitentiam, si talis conditio fuisset posita, alioquin nec ita acriter exprobrasset, nec ita certo asseruisset Tyrios et Sidonios in cinere et cilicio pœnitentiam acturos, alias suam assertionem falsitati exposuisset. Si autem Christus ut homo illam pœnitentiam conditionate futuram noverat, multo magis id noverat ut Deus, cumque omnis Dei cognitio certa sit et infallibilis, etiam certo et infallibiliter illam pœnitentiam conditionate futuram noverat. — *Quartus* denique locus illustris deducitur ex 3. Regum cap. 11. et Exodi 34. ubi prohibet Deus Filiis Israel, ne connubia jungant cum alienigenis uxoribus sibi vicinis. *Non ingrediemini,* inquit, *ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras, certissime enim avertent corda vestra ut sequamini Deos earum;* cujus prædictionis eventus etsi revera extiterit in Salomone, qui cum jam esset senex, ut ibidem sacer textus eloquitur, depravatum est cor ejus per mulieres ut sequeretur Deos alienos; nihilominus talis eventus a Deo prædictus, erat tantum conditionate futurus respectu eorum omnium qui poterant connubia ducere cum alienigenis nec tamen duxerunt. — His omnibus textibus plures alii subjici possunt, maxime vero illud Ezechielis 3. cap.: *Non ad populum profundi sermonis et ignotæ linguæ tu mitteris, etc. Et si ad illos mittereris, ipsi audirent te.* Item illud Jeremiæ 38. Propheta Regi Sedeciæ ait: *si exieris ad principes Regis Babylonis, vivet anima tua et civitas hæc non succendetur igni et salvus eris tu et domus tua.* Quod tamen reipsa non contigit; Sedecias enim juxta consilium Prophetæ non exivit. *Item* Matthæi 24. *Nisi breviati fuissent dies illi, non fuisset salva omnis caro, sed propter Electos breviabuntur.* Videt ergo Deus plures potuisse perire, si diu staret Antichristi persecutio, qui tamen non peribunt propter breviatos illius persecutionis dies. *Denique* primæ ad Cor. 2: *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est et quam nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Idest tam infandum scelus non commisissent crucifigendo Christum, si novissent illum. Quæ notitia cum reipsa non extiterit, nec pariter defuit crucifixio.

Probatur hæc eadem veritas sanctorum Patrum auctoritatibus, quorum aliqui passim supponunt Deum habere scientiam conditionatam in suæ providentiæ et Electorum prædestinationis administratione, qua fit ut nonnullos e vita substrahat in statu gratiæ, ne si diutius viverent in peccata laberentur et sic æternam damnationem incurrerent. Sic in primis Gregorius Nyssenus, Oratione de infantibus, qui præmatura morte substrahuntur e vivis, ait: *Divinæ esse providentiæ ejusque perfectæ sapientiæ non solum contractos sanare morbos, sed etiam ne omnino quispiam in illicitis versetur prospicere.* Cujus rationem sic reddit, ut asserat Deum certissime scire, quid futurum esset de illo infante si longius ætatem duceret: *est enim consentaneum, ab illo, qui peræque futurum novit ac præteritum, prohiberi parvuli progressum ad perfectam ætatem, ne malum illud, quod præsciens illa vis et facultas cognoverit in eo qui victurus esset, ita perficiatur, atque si quis ea voluntate arbitrioque victurus fuisset, materia nequitiæ vita*

fiat. Quibus verbis S. Greg. ostendit non probabilem, nec incerto velut exitu suspensam ac dubiam in Dei notitia versari illationem, non modo quæ potuit esse, sed quæ reipsa fuisset si diutius infans vixisset. Ipsi concinit Cyrillus Alexand. libr. 3. contra Julianum, ubi de Adami lapsu et mox subjecta pœna disserens, laudat Porphyrii sententiam, *Porphyrius*, inquit, *sic in lib. ad Nemertium scribit: Deus autem qui futura novit, alios propter pietatem adhuc Juvenes e vita præripit, alios ob detrimenta quæ per illos erant necessariis suis importanda, alios item ob ingentes quæ futuræ erant calamitates, ante substrahit*. His adstipulatur sanctus Chrysostomus libr. 1. ad Stagyrium, ubi solvens quæ contra divinam providentiam solent opponi, maxime vero cur aliqui antequam ad eam pervenerint ætatem, in qua bona discernere possint a malis, tamquam magna scelera commiserint, puniuntur; respondet, *multos illorum nosse Deum malos alioqui futuros, atque ideo velut pedicis quibusdam, sic eos pœnis istis coercere*.

Eadem veritas ratione probatur: Quidquid est verum, scitur a Deo: sed futura conditionata sunt vera: ergo Deus scit illa esse vera. *Major* constat; Deus enim cum infinita intelligendi virtute sit præditus, evidentissime conspicit et cognoscit quidquid est scibile; quod autem verum est, scibile est, adeoque si contingentia conditionate futura sint vera, sunt scibilia, et consequenter a Deo sciuntur. Itaque *probatur minor*. *Primo* quidem, conditionate futura non minus vera sunt, quam quæ sunt absolute futura: sed absolute futura, sunt determinate vera, ut probatum est: ergo etiam conditionate futura sunt vera. Probatur *major*, non minus est contradictio præcisa et immediata inter contingentia conditionate futura et contradictorie enuntiata, quam sit inter absolute futura: v. g. non minor est harum propositionum contradictio: *si Saulus tali modo vocetur a Christo, convertur et fiet vas electionis, et si tali modo vocetur non convertetur*, quam sit inter has duas propositiones: *Saulus tali modo vocatus a Christo convertetur, et eodem modo vocatus non convertetur*: ergo cum ratione hujus contradictionis, una propositio enuntians absolute futurum, sit determinate vera et alia determinate falsa, ita pariter duarum propositionum contradictoriarum de futuro contingenti conditionate, una erit determinate vera et alia determinate falsa, et consequenter illud quod enuntiant, erit determinate verum, aut falsum. *Confirmatur:* propositio conditionata non differt ab absoluta de eodem objecto, nisi penes conditionem, quæ si ponatur, propositio erit absoluta: ergo sicut absoluta est determinate vera vel falsa, sic eadem conditionalis de eodem objecto conditionate futuro, est distincte et determinate vera vel falsa. Patet hæc consequentia, quia conditio penes quam solam differt propositio conditionalis ab absoluta, non impedit quominus sit æque conformis suo objecto, et consequenter sit æque vera. — *Secundo*, illa cognitio est certa et infallibilis, quæ fundatur in medio certo et infallibili: sed cognitio, quam habet Deus de contingentibus conditionate futuris, fundatur in medio certo et infallibili, nimirum in decreto conditionato ex parte decreti, sed absoluto ex parte subjecti: ergo pariter cognitio debet esse certa et infallibilis. *Major* constat. *Minor* vero probabitur in sequenti Quæstione. — *Tertio*, omnis cognitio possibilis, quæ nullam imperfectionem involvit, non est Deo deneganda: sed hæc contingentium

conditionate futurorum notitia certa, nec est impossibilis, nec Deo indigna: ergo est ipsi tribuenda. *Major* constat: Deus enim cum sit præstantissimum omnium entium, omnes perfectiones possibiles nullam imperfectionem in suo conceptu involventes necessario debet includere. *Minor* probatur; *Primo* quidem quod hæc cognitio sit possibilis; quod enim verum est, est etiam scibile a Deo: sed illa futura sunt vera, ut probatum est: ergo pariter a Deo sunt scibilia. *Secundo*, quod etiam non sit Deo indigna; summa enim perfectio est scire quidquid est scibile, imo imperfectio esset istud ignorare: ergo cum illa contingentia sint scibilia, non est imperfectio, sed summa perfectio illa cognoscere.

Objiciunt 1. *Contra sentientes, replicantque*, nihil ex allatis Scripturæ textibus inferri posse in confirmationem nostræ Conclusionis, siquidem hæc a Scriptura proferuntur, *vel* tantum per exaggerationem humanam, *vel* secundum probabilem tantum cognitionem quam Deus habet de hujusmodi futuris, considerando scilicet inclinationem causarum secundarum, quæ positis illis conditionibus, de se magis erant inclinatæ ad hos effectus prænuntiatos quam ad oppositos. Idque confirmant ex verbis sequentibus Matth. 11., ubi cum Christus objurgasset Corrozain et Bethsaida, subjungit: *Et tu Capharnaum, numquid usque in Cœlum exaltaberis? Usque in Infernum descendes, quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem,* ubi particula *forte* solam conjecturalem et probabilem notitiam, non autem infallibilem et certam denotare videtur. — **Respondeo** 1. Hanc replicam nullius esse momenti, et impugnari ab ipsomet S. Augustino, qui in libro de bono perseverantiæ cap. 9. agens de Tyriis et Sydoniis ait, *sed nunquid possumus dicere, etiam Tyrios et Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse, aut crediturос non fuisse si fierent? Cum eis ipse Dominus attestetur quod acturi essent magnæ humilitatis pœnitentiam, si in eis facta essent divinarum illa signa virtutum.* Quibus S. Augustinus fatetur certo Tyrios fuisse crediturос, si talia signa vidissent. *Deinde*, si tantum conjecturalis fuisset Christi cognitio de futura Tyriorum et Sidoniorum pœnitentia, nullam causam habuisset tam acriter objurgandi Judæorum obdurationem, nec Christo conveniens erat, ut ad exprobrandum Judæis infidelibus gravia ipsorum peccata, assumeret dubia, et falsitati exposita. Adde quod jam dixerimus, particulam *forte* non significare dubitationem Dei asserentis, sed assumi ad aperiendam contingentiam eventus et arbitrii libertatem. *Denique,* illorum contingentium certa veritas, etiam exinde patet, quod interdum prædicentur et prænuntientur a Prophetis; prædictio autem prophetica, quæ non est comminatoria, est omnimode certa et infallibilis, alias nullo modo foret prophetiæ certitudo.

Objic. 2. S. Augustinum lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 14. ubi explicans illud Sapientiæ 4: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus,* ait: *Dictum est secundum pericula vitæ hujus, non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit quod futurum erat, non quod futurum non erat.* Quibus verbis S. Augustinus significare videtur Deum non certo et infallibiliter cognoscere hoc futurum conditionatum, scilicet hominem peccaturum, si diutius vixisset; sed de

illo habuisse tantum cognitionem conjecturalem fundatam in periculo, nec mutaretur propter vehementes occasiones quas absolute prævidebat. Item sæpe affirmat figmentum esse præsciri a Deo quæ non sunt futura; sic lib. 2. contra duas Epistolas Pelagii, *quomodo*, inquit, *præscivit ea futura, nimirum opera parvulorum ante adultam ætatem morientium quæ fecissent si adolevissent.... quia præscientia ejus falli non potest, non præscivit non futura.* Item libr. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 12. *Unde talibus viris*, idest Semipelagianis, *in mentem venerit, ut futura quæ non sunt futura puniantur, vel honorentur merita parvulorum.* Ipsi concinunt S. Prosper Epist. ad sanctum Augustinum, ubi de eisdem Semipelagianis loquens, ait: *futura quæ non sunt futura confingunt.* Et S. Damascenus in Dialogo adversus Manichæos refutans errorem eorum qui dicebant Deum non debuisse creare Homines aut Angelos quos ante præscivit peccaturos, ait: *quonam autem modo præscire queat quod futurum non est? Nam si aliquem peccaturum præscivisset, neque eum condidisset, præscientia hæc non esset, sed impostura; quemadmodum etiam cognitio est earum rerum quæ sunt, sic prænotio eorum est quæ certo futura sunt:* ergo ex mente SS. Augustini, Damasceni et Prosperi non datur in Deo certa, sed tantum conjecturalis conditionate futurorum notitia. — **Nego consequentiam**: S. enim Augustinus locis citatis loquitur tantum de præscientia non conditionata sed absoluta, quam admittebant Pelagiani et Semipelagiani independentem a divino decreto, eoque anteriorem, ut refert S. Prosper in *eadem Epistola*, et secundum quam præscientiam volebant Deum moveri per opera prævisa ad concedendam primam gratiam et primam vocationem ad fidem; quam præscientiam absolutam merito *fictitiam* appellant Augustinus et Prosper; non autem loquuntur de præscientia conditionata quæ supponat conditionatum decretum, quale nos propugnamus; alioquin sibi ipsis aperte contradicerent. S. Augustinus quidem, nam in lib. *De Correptione et Gratia* cap. 8, loquens de his qui non sunt rapti a Deo, ne malitia mutaret eorum intellectum: *Respondeant*, inquit, *si possunt*, scilicet Pelagiani, *cur illos Deus, cum fideliter et pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum et ne fictio deciperet animas eorum? Utrum hoc in potestate non habuit, an eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime et insanissime dicitur.* Quibus S. Augustinus affirmat Deum potuisse per talem præscientiam impedire ne illa mutatio in pejus foret reipsa: sed non potuit impedire per præscientiam absolutam, nam hæc supponit rem absolute futuram: ergo per præscientiam conditionatam, quæ nisi perversissime et insanissime, inquit, Deo non potest denegari. Ipsi concinit S. Prosper in Responsione 8. ad excerpta Genuensium: *Cum aliqui pereunt*, inquit, *non dubitemus ipsorum meritis deputari quod pereunt; quos utique posset Deus juste damnare si vellet. Et cum aliqui liberantur, non audeamus definire quod digni fuerint liberari: quos utique posset Deus juste damnare si vellet, etc. De Tyriis autem et Sidoniis quid aliud possumus dicere quam non esse eis datum, ut crederent; quos etiam credituros fuisse ipsa veritas dicit, si talia qualia apud non credentes facta sunt, signa vidissent?* Ac mox dicit non solum Tyrios et Sidonios, sed etiam Corrozain et

Bethsaida potuisse converti, et fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis Dominus voluisset operari. Simili modo interpretandus est S. Damascenus, loquitur enim solum de præscientia absoluta, ut constat ex ipsis verbis, *Præscientia hæc non esset, sed impostura;* non autem loquitur de conditionate futuris, de quibus hic tantum agimus.

Objiciunt 3. Si futura conditionata aliquam certam in Deo notitiam supponerent, maxime quia ab eo prædicuntur et a Prophetis prænuntiantur: sed exinde non constat illam notitiam esse certam. Probatur: Deus plura in Scriptura per se vel per Prophetas prædixit solum per conjecturam desumptam ex dispositione causarum secundarum, v. g. Isaiæ 35: *Dispone domui tuæ quia morieris tu, et non vives:* et Jonæ 3. *Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur:* quorum tamen neutrum contigit: ergo ex prædictionibus non colligitur certitudo et infallibilitas divinæ cognitionis. — **Nego minorem:** omnes enim divinæ prædictiones veræ sunt et infallibiles, secundum sensum a Deo prædicente intentum, licet in quibusdam non exprimatur, sed subintelligatur aliqua conditio, maxime vero in prædictionibus comminatoriis. Nam, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 172. art. 1: triplex est Prophetia, scilicet *Præscientiæ, Prædestinationis et Comminationis;* inter quas hoc ponit discrimen quod prima et secunda terminantur ad futura in seipsis; unde ex illis veritas futurorum ex se evidenter colligitur. Tertia vero non respicit futura ut in se, sed dispositionem et ordinationem causarum ad ipsa; supponitque conditionem, puta si peccatores resipiscant et convertantur ad Deum, ipsumque studeant placare per pœnitentiam, juxta illud Jeremiæ 18. *Si egerit pœnitentiam gens illa a malo suo quod locutus sum adversus eam, agam et Ego pœnitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei.* Non enim fiunt illæ comminationes nisi ut homines præveniant divinam vindictam per eorum resipiscentiam, juxta illud Ezechielis 18. *Nunquid voluntas mea est mors impii, dicit Dominus, et non ut convertatur a viis suis et vivat?* Posita autem resipiscentia non sequitur pœna quam Deus infligendam prænuntiaverat sub tacita conditione, si peccator non resipisceret.

Objiciunt 4. Futura conditionata non habent determinatam veritatem: ergo distincte et determinate non possunt a Deo cognosci. *Consequentia* patet, Deus enim res cognoscit ut sunt, et consequenter quæ non sunt determinate vera, non possunt determinate a Deo cognosci. Probatur *antecedens*, si haberent determinatam veritatem, maxime vel in se, vel in suis causis: sed neutrum dici potest. Non quidem primum: eo modo enim habent veritatem, quomodo habent esse, sed non habent esse determinatum, quia numquam erunt: ergo nec determinatam veritatem in se. Neque etiam secundum, posita etiam conditione adhuc eorum causæ productivæ sunt indifferentes et indeterminatæ ad illa producenda, vel non producenda: ergo non habent determinatam veritatem, nec consequenter determinatam scibilitatem.— **Distinguo antecedens:** non habent determinatam veritatem absolutam, concedo: conditionatam, nego: posita enim conditione, voluntas creata sese determinatura erat: cum decreto ponendo, absolute quidem ex parte Dei decernentis, sed conditionate tantum ex parte rei decretæ; quod decretum non officit libertati, nec eam prædeterminat, sed tan-

tum condeterminat. Adeoque illa futura contingentia habent determinatam veritatem conditionatam, *in suis causis,* nimirum in voluntate creata et in divino decreto.

URGENT: Determinata veritas supponit determinatum esse, veritas enim est proprietas entis: sed illorum conditionate futurorum esse non est determinatum: ergo nec etiam determinata est eorum veritas. Probatur *Minor:* illorum esse non est determinatum, quæ nunquam habitura sunt determinatam existentiam, sed erunt mere possibilia et purum nihil: atqui talia sunt ut plurimum futura conditionata; eorum enim plurima nusquam existent, ergo, etc. — **Distinguo minorem:** Illorum esse non est determinatum absolute: concedo: conditionate, nego: nec exinde sequitur illa esse purum nihil, habent enim verum esse reale objectivum in mente divina, ex præsupposito decreto conditionato, de conditionata eorum futuritione; unde sicut absolute futura habent absolutum esse repræsentatum in Essentia divina; ita pariter futura conditionata habent esse conditionatum in eadem Essentia divina repræsentatum virtute decreti conditionati.

INSTANT: Si futura conditionata haberent determinatam veritatem, essent æternæ et perpetuæ veritatis: sed hoc dici nequit: ergo, etc.— *Minor* patet: nam ideo propositiones sunt æternæ veritatis, quia formantur de entibus determinate veris, etiam quatenus abstrahunt ab omni existentia; sed tales essent propositiones de conditionate futuris, si determinatam haberent veritatem, ergo, etc. — **Distinguo antecedens:** Essent æternæ veritatis per necessariam illationem consequentis ab antecedente, qualia sunt futura absoluta, quæ habebunt verum esse, ratione præsuppositi absoluti decreti, nego: essent æternæ veritatis conditionate et ratione prævisionis, qua Deus videt illa de facto esse futura vel non futura, propter scilicet ponendam, vel non ponendam conditionem, concedo: nec hoc ullam implicantiam involvit.

URGENT ITERUM: Si propositiones de futuris conditionate, essent determinate veræ, essent pariter necessario veræ: sed falsum *consequens:* ergo et *antecedens.* Probatur *sequela majoris:* Particula enim conditionata *(Si)* vel significat necessariam connexionem consequentis cum antecedente, vel non: si primum, illa propositio est necessario vera: si secundum, sequeretur dari antecedens verum et consequens falsum; adeoque omnis propositio conditionalis esset falsa, quia inferret consequens ex antecedente legitime sequens, cum tamen sic ex eo non sequeretur. Patet etiam *minor;* propositiones enim de conditionate futuris non sunt necessario veræ, sed contingentes, quia res contingenter futuras enuntiant. — **Distinguo majorem:** Essent necessario veræ ratione necessariæ illationis consequentis ab antecedente, si particula conditionalis *(Si)* sumatur illative et significet necessariam connexionem consequentis cum antecedente, concedo: si sumatur tantum conditionate, vel promissive, nego: itaque particula conditionalis *(Si)* triplicem habere potest significationem: potest enim sumi: primo *Illative,* quando consequens dicit necessariam connexionem cum antecedente v. g. *Si Petrus currit, movetur:* secundo *Promissive,* quando consequens habet connexionem cum antecedente ratione voluntatis promittentis v. g. *Si viceris, dabo tibi coronam vitæ:* tertio sumitur *Conditionate,* quando revera ponitur consequens cum antecedente, quam-

vis ex natura sua sine eo stare antecedens posset; eo quod consequens non habeat necessariam connexionem cum illo antecedente, sed tantum contingentem ratione conditionis contingentis; quæ tamen conditio certo a Deo cognoscitur ponenda, vel non ponenda. Ideoque hæc connexio antecedentis cum consequente certo quidem a Deo noscitur, etsi necessaria non sit.

QUÆSTIO SECUNDA.

AN DENTUR IN DEO DECRETA CONDITIONATA.

Notandum 1. Divinum decretum esse illam Dei volitionem, qua decernit rerum futuritionem; idque vel *absolute,* ita quod infallibiliter res decretæ evenient; vel tantum *conditionate,* quando nimirum rerum eventus pendet ab aliqua conditione, quæ si ponatur, revera res illa existet; si vero non ponatur talis conditio, etiam res non erit. *Rursus* hoc conditionatum decretum considerari potest vel ex parte decernentis, vel ex parte rei decretæ, seu ex parte *Subjecti volentis,* vel ex parte *Objecti voliti.* Priori modo significat non tam firmam ac stabilem voluntatem, quam velleitatem quamdam de habenda hac stabili firmaque voluntate circa aliquod objectum si conditio aliqua poneretur; talis est hæc propositio, *Vellem gerere bellum adversus Turcas si id Viro Religioso liceret:* in qua propositione non significatur directe voluntas efficax gerendi bellum, sed directe solum exprimitur velleitas et desiderium quoddam formandæ talis volitionis efficacis ex hypothesi, quod illa volitio efficax et sincera virum religiosum non dedeceret. Posteriori modo decretum dicitur conditionatum ex parte rei decretæ, seu objecti voliti, quando videlicet actu quidem formatur volitio determinata ex parte volentis; eventus vero suspenditur donec ponatur conditio; v. g. *Si Petrus cras audierit Sacrum, dabo illi librum:* volitio enim efficax est et sincera dandi librum, dependet nihilominus illa donatio a conditione ponenda, nimirum ab auditione Sacri.

Notandum 2. Hoc esse discrimen inter utrumque illud decretum conditionatum quod *Primum* summam imperfectionem involvat, eo quod significet inefficacem volitionem et quamdam potentialitatem importet; qua veluti decernens suspensus hæret, videturque impotens ad formandam volitionem efficacem de rerum eventu: quæ videlicet volitionis inefficacitas et indeterminatio, Deum omnimode potentem et ens summe necessarium et actuale cum omnino dedeceant, etiam nec in illo reperiri potest tale decretum conditionatum ex parte subjecti decernentis et volentis. *Secundum* vero non sic; tota namque potentialitas et indeterminatio refunditur non in ipsum volentem, sed in rem volitam, cujus futuritio et existentia pendet ab aliqua conditione, quæ si ponatur revera res illa erit futura, si vero non ponatur, eventura non est. De conditionatis posteriori modo solum loquimur, non vero de conditionatis priori modo.

Notandum 3. Præsentem Quæstionem moveri solum de conditionatis, tam consequentibus, quam disparatis, quæ in Scriptura sacra declarantur, aut per aliquam revelationem innotescunt. De cæteris vero, quæ neutro modo patent, cum omnino incertum sit an invicem

habeant aliquam connexionem, vel ex parte rei consequentis ab alia, vel ex parte Dei decernentis illam consecutionem unius rei ab alia cum qua nullam habet ex se connexionem, absurdum esset aliquid statuere: cum talis illatio consequentis ex antecedente, nullatenus innotescat in conditionate futuris non revelatis, v. g. in his propositionibus: *Si Turca aliquis dormiat Constantinopoli, Petrus convertetur Parisiis: si Socrates ad bellum fuerit profectus, Philosophiæ operam dabo.* Itaque solum habemus resolvendum an conditionate futura, quæ per revelationem innotescunt, puta Tyriorum et Sidoniorum conversio si Christum prædicantem audiissent, etc., supponant in Deo aliquod decretum conditionatum.

Conclusio unica. — Admittenda sunt in Deo Decreta, absoluta quidem subjective et ex parte Dei decernentis et volentis, sed conditionata objective et ex parte rei decretæ, ac objecti voliti.

Probatur primo. Ex illis omnibus Scripturæ textibus quibus Deus significat suam voluntatem de rebus conditionate futuris, si conditio fuisset posita, maxime vero 4. Regum 13: *Si percussisses terram quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem:* quibus verbis Propheta Elisæus Regi Joas denuntiat Deum decrevisse generalem Syriæ devastationem et statuisse cum ipso Rege Joas se concursurum ad Syros exturbandos, si quinque, aut sex, aut septem vicibus ipse Rex Joas terram jaculo percussisset: ergo supponit decretum de illo conditionate futuro, quod tamen non evenit defectu conditionis non positæ. Item 3. Regum cap. 9. Deus Salomoni prænuntiat: *Si ambulaveris coram me sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis et in æquitate, et feceris omnia quæ præcepi tibi, et legitima mea et judicia mea servaveris; ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum, sicut locutus sum David Patri tuo dicens: non auferetur vir de genere tuo de solio Israel. Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, et cæremonias meas quas proposui vobis, sed abieritis et colueritis Deos alienos et adoraveritis eos, auferam Israel de superficie terræ, etc.* Quibus patet Deum sub conditione decrevisse servaturum Thronum Israeliticum penes Salomonis familiam ex præsupposita conditione, quod ejus divina mandata tam ipse Salomon, quam ejus posteri servarent: quæ conditio cum non fuerit completa, ipseque Salomon Deos alienos coluerit, idcirco cap. 11. rursus ei Dominus apparens, ait: *Quia habuisti hoc apud te et non custodisti pactum meum et præcepta mea quæ mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum et dabo istud servo tuo.* Quibus constat decretum fuisse a Deo servandum Imperium Israeliticum in familia Davidis et Salomonis ex conditione; adeoque constat apud Deum esse aliqua decreta conditionata.

Probatur 2. hæc eadem veritas ex sententia omnium sanctorum Patrum priori Quæstione laudatorum, qui divinas prædictiones de rebus conditionate futuris, nusquam tamen implendis, a Deo sincere ordinatas esse affirmant. Quibus accedit unanimis pene veterum Scholasticorum sententia, qui varias movent quæstiones de contingentibus conditionate futuris; et alii pro una parte contradictionis, alii vero

pro altera diserte pugnant; adeoque censent alterutram partem in his contingentibus esse determinate veram, proindeque a Deo volitam. Tales sunt illæ quæstiones, an *si Adamus non peccasset Dei Filius fuisset incarnatus;* an *si perseverasset originalis innocentiæ status, in eo instituta fuissent Sacramenta, ordinata sacrificia, præscripta rerum dominia:* et alia id genus, quæ, sublata conditione, non evenerunt: quarum quæstionum resolutio certo certius supponit decretum divinæ voluntatis de eventu, vel de non eventu talium effectuum in statu innocentiæ. Qualiter enim hæc extare potuissent nisi Deus voluisset, maxime cum ex iis pleraque pendeant a sola Dei voluntate, ut Verbi Incarnatio, Sacramentorum institutio? etc.

Nec dicas Doctores Scholasticos his in quæstionibus solum inquirere et resolvere, non quid revera futurum fuisset, si talis posita fuisset conditio, sed tantum quid magis expediret, quidque congruentius foret hac supposita conditione. — **Respondeo** enim non ab eis solum agitari quid in hac hypothesi magis fuisset congruum, sed etiam quid revera evenisset, ut constat ex allatis ab ipsis rationibus, quæ non solum eruuntur ex voluntate Dei suaviter et congrue cuncta disponentis, sed etiam ex argumentis theologicis deductis, nimirum ex Scriptura sacra et sanctorum Patrum auctoritatibus, necnon et ratiocinatione et discursu, ut videre est in eorum scriptis, maxime vero apud Doctorem Subtilem.

Probatur tertio ratione: Illorum eventuum futuritio divinum supponit decretum, quæ non possunt habere rationem futuri, nisi ab ipso divino decreto: sed conditionate futura nullatenus possunt habere rationem futuri nisi ab ipso divino decreto: ergo illud præsupponunt. *Major* per se constat: *Probatur minor; Primo* quidem ex iis quæ jam diximus ad probandam rerum futuritionem formari et pendere solum a divino decreto. Eodem modo namque ratiocinandum est de futuritione contingentium conditionatorum, ac de futuritione contingentium absolutorum: sed horum futuritio pendet a decreto divino absoluto, tam ex parte Dei decernentis, quam ex parte objecti decreti: ergo pariter contingentium futuritio conditionata pendebit a decreto conditionato ex parte rei decretæ, licet absoluto ex parte decernentis. — *Secundo:* Illorum futuritio supponit decretum Dei conditionatum, quorum consequens non sequitur ex antecedente nisi dependenter a voluntate Dei ita statuentis et decernentis: sed devastatio Syriæ, v. g. non erat sequenda ex sex aut septem vicibus jaculo percussa terra a Rege Joas, nisi quia Deus ita ordinaverat, cum nulla inter utramque esset connexio ex natura sua: ergo hæc devastatio generalis supponebat decretum divinum; non quidem absolutum cum revera hæc devastatio non extiterit: ergo supponebat decretum conditionatum, proindeque datur. — *Tertio*: Omnis divina promissio, divinumque pactum exprimunt sinceram voluntatem Dei promittentis et paciscentis, qui revera vult implere, quæ promittit, si nimirum adsit conditio præsupposita: sed Deus plura de facto promisit et pacta statuit de rebus sub conditione, numquam tamen implendis: ergo Deus habet volitiones et decreta, absoluta quidem quoad actum, sed conditionata quoad objectum et ratione conditionis non apponendæ. *Major* per se patet: si enim Deus non vellet sincere implere quæ promittit, sequeretur

eum hominibus illudere, et falsitatis ac mendacii posset argui in suis promissionibus et pactis: *Minor vero probatur* ex jam citatis promissionibus de perseverantia Imperii Israelitici penes familiam Salomonis, si custodirent ejus mandata, quod cum impletum non fuerit, etiam Salomonis posteri dejecti sunt ab Imperio Israelitico: divisum enim fuit Imperium tempore Roboam filii Salomonis, stetitque tantum super Judam et Benjamin usque ad Sedeciam, qui ultimus fui Regum Juda. — *Confirmantur* hæ omnes rationes ex verbis Christi Matth. 26. ubi objurgans Petrum, quod gladio percussisset servum Principis Sacerdotum, ait: *An putas quia non possum rogare Patrem meum et exhibebit mihi modo, plusquam duodecim legiones Angelorum?* Ex quibus verbis sic argumentor: Christus asserit Patrem divinum sibi ministraturum angelicum auxilium si ab ipso rogetur: sed talis subministratio et exhibitio angelici auxilii non ita constanter a Christo assereretur, nisi certo sciret Patrem Æternum illud auxilium decrevisse, si divinus ejus Filius ita exorasset et optasset, alioquin assereret Patrem Æternum velle, quod revera non volebat: ergo revera positum fuerat decretum conditionatum de ministrando tali angelico auxilio si Christus exorasset: ergo et consequenter tale decretum admittitur.

Dices 1: Si darentur in Deo decreta conditionata, deberent esse libera; sed non possunt illa decreta esse libera: ergo non dantur. *Major* patet, decretum enim est illa libera divinæ voluntatis determinatio, qua Deus vult aliquid extra se producere, vel non producere. *Minor* probatur: decretum divinum non censetur liberum, nisi ratione liberæ terminationis ad aliquid extrinsecum, quod ex se potest esse et non esse: sed decreta conditionata nihil habent extrinsecum ad quod possint terminari, vel non terminari: ergo non possunt esse libera. *Major* constat: cum enim Deus sit ens summe necessarium, sitque immutabilis, non potest esse liber libertate ad actus oppositos, sed tantum ad opposita objecta, vel ad ejusdem objecti positionem, aut non positionem; adeoque sic censetur liber ratione liberæ terminationis. *Minor* etiam est evidens; cum enim futurum conditionatum interdum habeat conditionem non ponendam; etiam est de re non futura; et sic plerumque non habet aliquid extrinsecum, ad quod terminetur. — **Nego minorem**: sicut enim decreta absoluta dicuntur libera, quia effectus absolute decretus potuit decerni vel non decerni absolute; ita pariter decreta conditionata dici debent libera, quia effectus conditionate decretus potuit a Deo decerni vel non decerni conditionate. Ad *probationem* distinguo *minorem:* decreta conditionata non possunt habere liberam terminationem ad effectus, qui numquam erunt, idest, qui sunt omnino impossibiles et repugnantes, concedo: idest qui non sunt futuri, quia non ponetur conditio, quæ est specificativa illius decreti, nego: itaque sicut decretum absolutum dicitur, quod terminatur ad effectum absolute venturum; ita pariter decretum conditionatum appellatur, quod terminatur ad effectum futurum sub conditione, ad quem respectum haberet et liberam terminationem.

Dices 2: Illud asseri non debet esse in Deo, quod nec ex revelatione, nec ex Scripturis colligitur: sed talia decreta conditionata, nec ex Scriptura, nec ex revelatione colliguntur esse in Deo: ergo non sunt asserenda. *Minor* patet: siquidem nullus est Scripturæ textus,

qui talia decreta significet, imo Scriptura sacra diserte affirmat omnia divinæ voluntatis decreta esse impleta vel implenda: *Omnia* enim *quæcumque voluit fecit Dominus*, Psalm. 113. Quæ autem conditionate diceretur voluisse, non fecisset, adeoque non potest dici illa voluisse. — **Nego minorem**: Nihil enim frequentius in Scriptura sacra insinuatur, quam *vel* promissiones sub conditione factæ, *vel* pacta sub conditione expressa quæ sinceram Dei voluntatem præseferunt, non quidem absolutam, sed conditionatam, adeoque etiam decretum conditionatum important. Adde quod qualis est voluntas Dei conferendi posteris Adæ justitiam originalem, si Adamus ipse inditam sibi innocentiam servasset, divinoque mandato de non manducando cibo vetito obtemperasset; tale etiam fuit pactum initum cum Davide et repetitum cum ipsius filio Salomone de Sceptro Israelitico apud eorum posteros in perpetuum salvando, si divinis præceptis parerent, ut ipsemet David indicat Psal. 131. *Juravit Dominus David veritatem et non frustrabitur eam* (Quæ verba apertum Dei decretum sinceramque ejus volitionem indicant) *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, si custodierint filii tui testamentum meum et testimonia mea hæc quæ docebo eos, et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super Sedem tuam*. Quod tamen decretum non fuit impletum, quia defuit ponenda conditio, nempe divinorum mandatorum observantia, ut supra diximus.

Dices 3: Decreta illa conditionata ridicula sunt et nugatoria: ergo a Deo arcenda. Probatur *antecedens:* irrisoria et nugatoria esset promissio, quæ pendeat a libero sponsoris arbitrio, quam cum posset ponere, tamen non vellet: v. g. si quis sponderet se daturum aliquid alteri ex hypothesi, quod ad illum tali hora accedat, et ipse in mente haberet talem accessum non expectare, ipsum irrideret: similiter si quis formaret hoc decretum: *Dabo tibi centum nummos, si per horam Parisiis Romam adieris et redieris:* hoc decretum foret imprudens et illusorium. Sed talia essent decreta conditionata, v. g. decretum de conversione futura Tyriorum et Sidoniorum ex supposita conditione, quod Christus apud illos prædicaret, quæ conditio esset impossibilis, cum Deus aliunde statuisset Christum apud Tyrios non esse prædicaturum: ergo talia decreta illusoria essent. — **Distinguo antecedens:** decreta essent illusoria et ridicula, si forent *de re vana et inutili*, et ex conditione omnino repugnante et impossibili, concedo; secus, nego: talia autem non sunt decreta conditionata divina; illa enim omnia *vel* significant divinæ providentiæ administrationem, *vel* divinæ misericordiæ propensionem ad sublevandam hominis miseriam, *vel* divinæ benignitatis affectum, quo Deus nostræ libertati et voluntati sese accommodat. *Non sunt etiam de conditione impossibili aut repugnante:* quia illa conditio non repugnat ex natura rei, sed tantum ratione alicujus extrinseci et ex aliqua suppositione accidentali, quæ licet non impleatur, nihilominus censeri non debet ridicula promissio, irrisoriumque decretum sub conditione factum; quia ad rationem summi et generalis Provisoris spectat plura decernere sub conditione, quæ tamen absolute non vult exequi, propter occultas suæ providentiæ rationes.

Dices 4: Omne divinum decretum importat et efficit aliquam mutationem physicam et realem in creatura; illam enim deducit de statu possibili ad esse futurum et existens: sed decreta conditionata, quo-

rum conditio nusquam implebitur, non possunt efficere in rebus decretis aliquam physicam mutationem, cum talis creatura decreta nusquam erit: ergo talia decreta sunt impossibilia. — **Nego majorem:** non enim necesse est quod divina voluntas, divinumque decretum inferat aliquam realem et physicam mutationem in creatura ut ad ipsam dicatur libere determinari, ad id enim sufficit mutatio moralis. Deus enim potuit ab æterno velle, quod homo pro aliquo tempore sit obligatus alicui voto aut præcepto, et irretitus aliquo reatu pœnæ; sequenti autem tempore solutus existat ab his omnibus vinculis, nempe dispensando ipsum a voto et ab observantia præcepti et solvendo reatum, vel per sufficientem contritionem et satisfactionem jam exhibitam, vel per misericordem indulgentiam et delicti gratuitam remissionem; quæ omnia solam moralem mutationem in homine efficiunt; nihilominus sufficiunt ad terminandam Dei liberam volitionem: adeoque ad id non requiritur realis et physica mutatio. *Ad minorem* dico, decreta conditionata non efficere quidem in rebus futuris sub conditione ponenda aliquam mutationem physicam, sed solum moralem, eo quod causent in objecto quamdam mutationem objectivam, illud transferendo ab esse pure possibili ad esse futurum sub conditione, et ordinando illud ad existentiam conditionate habendam.

Dices 5: Si darentur in Deo decreta conditionata, sequeretur Deum habere affectus contrarios et oppositos: sed falsum consequens: ergo et antecedens. *Probatur* sequela *majoris:* si Deus decrevisset, v. g. conditionate futuram conversionem Tyriorum ad prædicationem Christi, illam conversionem voluisset, et cum aliunde absolute decrevisset, quod Christus apud eos nusquam prædicaret, idem simul voluisset et noluisset; et consequenter simul habuisset oppositos affectus. — **Nego sequelam majoris;** illi enim affectus non censentur oppositi, qui non versantur circa idem objectum eodem modo consideratum; at tales sunt divinæ volitiones, una enim est efficax respectu effectus absolute venturi, v. g. volitio quod Christus nusquam prædicet apud Tyrios: alia autem est tantum inefficax, v. g. conversio Tyriorum ex supposita Christi apud eos prædicatione. Deus autem potest simul et semel idem velle voluntate efficaci, et nolle voluntate inefficaci, diversa ratione; vult enim inefficaciter salvare etiam omnes damnandos, quia sunt ipsius imagines et redempti pretioso Sanguine Filii sui divini; nihilominus vult eos efficaciter damnare, quia sunt peccatores et in impœnitentia finali e vivis excesserunt: quæ duæ volitiones, licet oppositæ videantur, tales nihilominus non sunt, quia diverso medio idem objectum respiciunt.

Dices 6: Illa decreta conditionata nec probari possunt a priori, quia sunt libera, et nihil præcedit in voluntate divina cum quo habeant necessariam connexionem; nec etiam probari possunt a posteriori, quia nullum revera habent effectum, cum versentur circa res quæ simpliciter sunt possibiles: nec etiam idipsum inferri potest ex revelatione, illa namque decreta conditionata neque inferuntur ex Scriptura, nec ex sanctis Patribus: ergo revera nulla sunt. — **Nego antecedens:** primo namque decreta illa probari possunt *a posteriori,* licet enim nullum habeant effectum absolute futurum, illum tamen haberent virtute decreti conditionati in Deo præexistentis, si conditio, qua posita enuntiatur futurum, esset impleta: unde futura conditionata non

sunt in statu meræ possibilitatis, sicut alter mundus quem Deus producere posset si vellet; sed aliquatenus participant rationem futuri, non quidem absolute, sed ex hypothesi; colliguntur pariter illa decreta ex Scriptura sacra, ut constat ex prima probatione Conclusionis.

Dices 7: Illa decreta conditionata magnam inferunt absurditatem: ergo nullatenus sunt admittenda. *Probatur antecedens:* ex eis namque sequitur Deum fore causam peccatorum per duplex decretum: *primo* quidem per conditionatum, quo Deus decrevit peccata fieri, si certæ adsint conditiones: *secundo*, per absolutum, quod resultat ex priori, positis nempe ac prævisis illis conditionibus extituris, quo fit ut hoc duplici decreto veluti prædeterminetur voluntas, ex se indifferens, ad omnia patranda crimina: unde sequitur Deum non solum permittere, sed etiam revera causare peccatum. — **Nego antecedens**: Nullus enim Catholicorum affirmat esse in Deo aliquod decretum sive absolutum, sive conditionatum quo decreverit peccata fieri, nec ullus pariter asserit ipsum prædeterminare voluntatem ad peccatum: sed Theologi constituunt in Deo decretum absolutum vel conditionatum, quo Deus vult permittere absolute, vel ex hypothesi futurum, et concurrere ad entitatem actus peccaminosi inquantum actus physici et entia sunt, secundum nempe omnem rationem entitatis et bonitatis quam habent, non autem secundum rationem deformitatis et malitiæ qua, propter deviationem creatæ voluntatis, moraliter afficiuntur.

Instabis: Revera ex illis decretis conditionatis Deus censeretur esse auctor peccati, non solum secundum entitatem, sed etiam secundum deformitatem: ergo, etc. *Probatur antecedens:* Ille censendus esset peccati auctor, qui mente revolvens omnes ordines rerum, omnesque temporum et locorum circumstantias, statueret opem ferre ad omnia patranda crimina sub certa conditione, nempe si ab illo opem patrandi crimina peterent: sed hoc ipsum sequitur ex decreto conditionato, quo scilicet Deus decernit se concursurum cum omnibus causis liberis ad omnia etiam crimina, si nempe ad illa patranda crimina sese determinent et ejus ad id concursum exigant: ergo, etc. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, Deum non decernere se concursurum ad actum peccaminosum præcise quatenus peccaminosus est, sed tantum quatenus actus entitativus est, ad quem eliciendum sese libere determinat creata voluntas, cui Deus ut causa generalis et universalis suum negare non debet concursum, ut fusius docebimus in Tractatu de Providentia.

Dices 8: Ex hac sententia sequeretur constituenda esse in Deo innumerabilia decreta, imo imprudentia, ridicula et absona circa res singulares; appositis nempe inutilibus et ridiculis conditionibus sub quibus infinitæ pene propositiones possunt fieri, v. g.: *Si accepero librum, moriar; si Turca sedeat Constantinopoli, ero Religiosus Parisiis;* et alia similia, quæ cum omnino Deum dedeceant, etiam ab eo longe removenda sunt illa decreta conditionata. — **Nego antecedens**; non enim admittimus in Deo decreta conditionata circa omnes combinationes rerum possibilium, sed solum circa illa conditionata quæ in Scripturis sacris exarantur, vel ex illa colliguntur. Unde hoc argumentum potius militat in defensores scientiæ mediæ, qui nempe asserunt Deum ante omne decretum liberum suæ voluntatis, certo

scire, quid esset determinaturus, positis quibuscumque combinationibus etiam possibilibus cujuslibet futuri conditionati.

Dices denique: eadem est ratio de futuris conditionatis, ac absolutis: sed præscindendo a quocumque divino decreto, saltem antecedente, salvatur in Deo certa scientia futurorum contingentium absolutorum: ergo simili ratione præscindendo a quolibet decreto conditionato salvatur in Deo scientia futurorum conditionatorum; sicque nulla est necessitas illa decreta admittendi. — **Nego minorem:** cum enim omnia contingentia, quæ absolute sunt futura, pendeant intrinsece ex decreto voluntatis divinæ, quod æternum est; inde fieri non potest, ut præciso quocumque divino decreto, aliquid sit de facto futurum; adeoque nec fieri potest ut cognoscatur sub ratione futuri, siquidem Apocalypsis 4.: *Tua sunt omnia et propter tuam voluntatem erant, et creata sunt.* Unde supponere aliquid futurum independenter a decreto divino, est omnino negare Deum esse Primam rerum omnium causam.

QUÆSTIO TERTIA.

AN DETUR SCIENTIA MEDIA, QUA DEUS COGNOSCAT FUTURA CONDITIONATA ANTE DECRETUM.

Notandum 1. Nomine *Scientiæ mediæ* (de qua celebris controversia extitit coram Clemente VIII. et Paulo V. in Congregatione *de auxiliis* inter Patrem *Thomam de Lemos* Dominicanum, et Patres *Gregorium de Valentia* ac *Ferdinandum de Vastida* Societatis Jesu,) Recentiores Theologos intelligere cognitionem certam et infallibilem, quam Deus habet de rebus conditionate futuris ante decretum actuale et exercitum, quo decernit et prædeterminat illarum futuritionem. Vocatur autem *scientia media: vel primo* quia (inquiunt) mediat inter scientiam simplicis intelligentiæ et visionis,et de utraque aliquid participat; est enim *necessaria ex parte subjecti*, sicut scientia simplicis intelligentiæ, scilicet ex parte Dei, eo quod antecedat omne actuale decretum liberum de rerum futuritione, eo fere modo, quo primæ nostræ cogitationes dicuntur necessariæ, quia præcedunt omnem nostræ voluntatis deliberationem et electionem; est etiam *libera ex parte objecti,* sicut scientia visionis, quia terminatur ad objecta libera, scilicet ad contingentia conditionata, quæ per illam scientiam mediam cognoscuntur. *Vel secundo* hæc scientia vocatur *Media,* quia per illam Deus cognoscit futura conditionata, quæ veluti medium tenent inter mere possibilia, quæ per scientiam simplicis intelligentiæ cognoscuntur, et absolute futura quæ attinguntur per scientiam visionis. *Vel denique,* ut fatentur aliqui, hæc scientia dicitur *Media,* eo quod videatur medium divinitus inspiratum, ad convellendos omnes Pelagianorum, Semipelagianorum, Lutheranorum et Calvinistarum errores circa divinam prædestinationem, gratiæ necessitatem et efficaciam, ac hominis cum divina præscientia et efficaci gratia libertatis conciliationem; quatenus nimirum hæc scientia statuit electionem et determinationem humanæ voluntatis prius a Deo sub conditione prævisam, quam aliquid prædefiniat et determinet circa ejusdem voluntatis actus liberos absolute futuros.

Notandum 2. Hujus mediæ scientiæ Assertores omnes in eo pene

convenire, quod affirment illam esse recenter excogitatam et sanctis Patribus ac antiquioribus Theologis incognitam. Molina enim *in Concordia ad quæst.* 23. *art.* 4. *et* 5. scribere non dubitat, in iis quæ ipse tradiderat de scientia media futurorum sub conditione, sitam esse totam rationem conciliandi libertatem arbitrii cum divina gratia et prædestinatione; quæ si data explanataque semper fuisset, forte neque Pelagianam hæresim fuisse orituram, neque Lutheranos tam impudenter arbitrii nostri libertatem fuisse negaturos, obtendentes cum divina gratia, præscientia et prædestinatione cohærere non posse. Addit: *Hæc nostra ratio conciliandæ libertatis arbitrii cum Divina prædestinatione, a nemine quem vidimus, fuit hucusque tradita; ideo paulo fusius est exponenda.* Subdit: *Si ab Augustino ea data et explanata fuisset, Pelagiana hæresis numquam fuisset exorta, neque ex Augustini opinione concertationibusque ejus cum Pelagianis tot fideles fuissent turbati, nec ad Pelagianos defecissent.* Similia habet Fonseca quæst. 6. metaphys. sect. 8. ubi jactitat se primum in Deo quamdam excogitasse scientiam, quam dicit esse mediam inter scientiam Dei naturalem et liberam de actibus liberis sub conditione futuris. Et Vasquez, prima parte disputatione 67, cap. 7.: *Quid mirantur Scholastici Theologi,* inquit, *si præter scientiam simplicis intelligentiæ et visionis, nos aliam ponamus, cujus ipsi mentionem non fecerunt?* Denique Valentinus Herice 1. part. disputatione 7. cap. 10. ait: *Quis nesciat hanc scientiam mediam latuisse Scholasticos, et a nostris Patribus e tenebris, in quibus latebat, erutam diligenti Patrum assiduaque lectione.* Suarez vero aliis prudentior et humilior, non affirmat eam esse novum inventum, sed contendit ab Augustino ad nos perenniter fluxisse, quamquam non semper ita perspicue Theologis innotuerit. — Licet autem omnes fere Patres Societatis Jesu illam scientiam mediam propugnent, non tamen invicem consentiunt in illa explicanda et probanda: *Primo* namque discrepant in assignando medio, in quo illa fundetur. Nonnulli enim, ut supra dictum est, concedunt cum *Molina* et *Becano* Deum cognoscere futura contingentia conditionata in supercomprehensione causarum secundarum, et eminentissima cognitione liberi arbitrii. Aliqui cum Suarez in decreto ut futuro in sequenti signo rationis. Alii denique in veritate objectiva, quam futura conditionata habent antecedenter ad decretum conditionatum. *Secundo* dissentiunt invicem in astruenda hujus scientiæ speciali ratione; quidam enim volunt illam esse vere mediam inter utramque scientiam simplicis intelligentiæ et visionis. Nonnulli existimant illam ad scientiam simplicis intelligentiæ esse revocandam. Cæteri demum contendunt illam cum scientia visionis connectendam esse.

Notandum 3. Ex Didaco Alvares Archiepiscopo Tranensi disput. 7. *De Auxiliis*, n. 10, olim extitisse quosdam hæreticos Arianos, qui tamquam fundamentum potissimum sui erroris hanc scientiam mediam constituerunt in Deo, ut videlicet ex parte præscientiæ boni usus liberi arbitrii futuri assignarent causam, propter quam solus Christus, quem per gratiam, non per naturam esse Filium Dei asserebant, solus inquam, inter homines ad ipsam divinæ filiationis dignitatem fuerit evectus. Ita refert Alexander Alexandrinus Episcopus in Epistola ad Alexandrum Episcopum Constantinopolitanum, quæ inseritur inter acta

Concilii Ephesini, cujus verba sunt: *Cum illis objicitur sententia, quæ deinceps sequitur*, et ipsi spreverunt me, *quod plane naturæ Servatoris, qui est natura immutabilis, repugnat: tunc omni exuta erga Deum pietate, ac reverentia ajunt*: *Deum cum eum præscientia et præsensione prænoviset neutiquam ipsum aspernaturum, idcirco ex omnibus elegisse: Non enim natura aut quidquam præter cæteros Filios habuisse prærogativæ (nullum namque natura Filium Dei esse affirmant, neque quemquam esse, qui ulla cum eo proprietate conjunctus sit), sed cum esset natura mutabili et propter singularem in vita et moribus rite instituendis diligentiam ac studium, non ad vitia deflecteret, Deum eum elegisse, adeo ut si vel Paulus, vel Petrus in hac obnixe incubuisset, eodem modo fuissent Filii Dei, quo ille fuit. Ac quo insanam et pestiferam suam doctrinam confirment, etiam in ipsas scripturas vim faciunt, et sententiam in Psalmis de Christo traditam, quæ ita se habet*, Ps. 44. *Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis, ad suum institutum detorquent.* Eamdem scientiam mediam, ad stabiliendam prædestinationem ex prævisis meritis orientibus ex primario bono usu liberi arbitrii absque beneficio gratiæ, admiserunt Semipelagiani, ut infra constabit. Adeoque certum est scientiam mediam non esse recens, sed vetustissimum dogma, ab hæreticis primitus excogitatum, quo facilius suis erroribus patrocinarentur.

Notandum 4. Quod etsi nonnulli mediæ scientiæ Assertores affirment nostram sententiam cum sua de scientia media facile conciliari posse: nihilominus sententiæ illæ toto cœlo dissident, nec solum pugnant in modo loquendi, sed etiam reipsa. *Primo*, quod nostra sententia constituit in Deo actualiter decretum conditionatum producendi per causas secundas liberas eventum qui prænuntiatur futurus, si conditio adimpleatur: opposita vero sententia nullum decretum constituit actualiter in Deo etiam conditionatum, in quo fundetur infallibilitas eventus qui prænuntiatur futurus, si verificetur conditio. *Secundo* differunt, nam decretum conditionatum ex parte actus volendi inclusum in ipsa conditione, quod ponit sententia contraria, solum est decretum creandi causas liberas et constituendi eas in talibus circumstantiis et cum talibus auxiliis sufficientibus, quibus possint operari si velint, et offerendi ex parte sua simultaneum concursum, quoties ipsæ voluerint operari, ut ex dictis patet: nos autem censemus, quod ut eventus conditionatus sit infallibiliter futurus ex hypothesi, non sufficit decretum illud creandi causas secundas liberas et constituendi in talibus circumstantiis, cum sufficienti virtute ad operandum si velint, offerendo illis concursum simultaneum, sicut illi ponunt; sed ultra hæc omnia, ut eventus contingens sit infallibiliter futurus sub conditione, necessario requiritur quod præcedat in Deo decretum actuale, quo voluit ut talis eventus sit infallibiliter futurus, sub conditione tamen, si conditio, sub qua prædicitur futurus, impleretur.

Conclusio unica. — Non est ulla admittenda *scientia media* qua Deus futura conditionata cognoscat antecedenter ad suum decretum de illorum conditionata futuritione. Hæc est communis inter Thomistas et Scotistas fideliores suorum Doctorum

Interpretes et Discipulos: et colligitur primo ex Doctrina Doctoris Subtilis, qui in 1. *dist.* 38. *n.* 2, resolvens scientiam Dei de contingentibus non esse practicam, ait: *Si ante actum voluntatis divinæ posset intellectus divinus aliquam talem cognitionem habere, haberet eam mere naturaliter et necessario, quia omnis cognitio præcedens ibi actum voluntatis est mere naturalis et per essentiam, ut ipsa est ratio mere naturalis intelligendi.* Quibus Doctor affirmat omnem scientiam divinam præcedentem decretum, esse necessariam, mere naturalem, et per essentiam, qualis est scientia simplicis intelligentiæ: sed talis non esset illa scientia media, et consequenter illam respuit Doctor. Deinde *dist.* 41. *n.* 10. impugnans sententiam Henrici, dicentis rationem cur Deus aliquem prædestinet, alium vero reprobet, esse bonum usum liberi arbitrii prævisum ex parte prædestinati, et malum usum ex parte reprobi, ait: *Sed contra istud arguitur; Primo quia Deus non prævidet ipsum bene usurum libero arbitrio, nisi quia vult, vel præordinat istum bene usurum illo, quia sicut dictum est dist.* 39. *certa prævisio futurorum contingentium est ex determinatione voluntatis divinæ: Si ergo offerantur voluntati divinæ duo æquales in naturalibus, quæro quare istum præordinat bene usurum libero arbitrio et illum non? Non est hujus, ut videtur, assignare rationem, nisi voluntatem dininam: et hæc est prima distinctio inter eos, quam per te sequitur electio, vel reprobatio. Ergo in prima distinctione pertinente ad prædestinationem et reprobationem, sola ratio est divina voluntas.* Quibus verbis Doctor diserte affirmat divinam scientiam supponere decretum, et res non habere rationem futuri nisi dependenter a decreto: adeoque explodit illam scientiam, qua res futuræ dicuntur cognosci antecedenter ad divinum decretum de illorum futuritione.

PRIMA IMPUGNATIO SCIENTIÆ MEDIÆ EX S. AUGUSTINO.

Probatur itaque conclusio: *Primo quidem auctoritate sancti Augustini,* qui hanc scientiam mediam improbat et respuit, ut evinco hoc argumento: Illam scientiam sanctus Augustinus respuit et reprobat, quam Massilienses, Semipelagiani dicti, propugnabant ad conciliandam humanam libertatem cum Dei decretis: sed illi ad id propugnabant scientiam mediam præcedentem divina decreta esse necessariam: ergo eam reprobat sanctus Augustinus. Ut *major* clarius innotescat, prius *minorem* probo ex Epistolis sanctorum Prosperi Episcopi Rhegiensis et Hilarii Episcopi Arelatensis, in quibus Semipelagianorum errores et sententiæ referuntur et deferuntur ad ipsum S. Augustinum, ut adversus eos scriberet, uti fecit in *Lib. De Prædestinatione Sanctorum et de Bono perseverantiæ.* Scribit itaque S. Prosper, Semipelagianos unanimiter docuisse divinam prædestinationem præscientiæ esse innixam, et Deum neminem prædestinare nisi supposita præscientia, qua prævidet quid actura sit ejus voluntas cum ipso gratiæ adjutorio in tali vel tali circumstantia posita: ait enim initio Epistolæ: *Hæc ipsorum definitio ac professio est, omnem quidem hominem Adam peccante peccasse. et neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione salvari: universis tamen hominibus propitiationem, quæ est in Sacramento Sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, ut quicumque ad fidem et ad Baptismum accedere voluerint, salvi esse possint. Qui autem crediturі sunt, quive in ea fide quæ deinceps per*

Dei gratiam sit juvanda mansuri sunt, præsciisse ante mundi constitutionem Deum: et eos prædestinasse in regnum suum quos gratis vocatos dignos futuros electione, et de hac vita bono fine excessuros esse præviderit. Quod autem hanc divinam præscientiam divino decreto anteriorem esse profiteretur, indicat subjiciens: *Hoc autem propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum et rejiciendorum dicitur facta discretio, ut secundum quod placuit Creatori, alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ sint creati, et lapsis curam resurgendi adimere et Sanctis occasionem temporis afferre; eo quod utraque parte superfluus labor sit, si neque rejectus ulla industria possit intrare, neque electus ulla negligentia possit excidere: quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos quam Deus definivit accidere, et sub incerta spe cursum non posse esse constantem, cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit adnitentis intentio.* Unde concludebant: *Removeri itaque omnem industriam tollique virtutes, si Dei constitutio* (hoc est decretum) *humanas præveniat voluntates: et sub hoc prædestinationis nomine, fatalem quamdam induci necessitatem.* Unde idem S. Prosper inter alia S. Augus. rogat ut edoceat, *Utrum præscientia Dei ita secundum propositum maneat, ut ea ipsa quæ sunt proposita, sint accipienda præscita: an per genera causarum et species personarum ista varientur, ut quia diversæ sunt vocationes, in his qui nihil operaturi salvantur quasi solum Dei propositum videatur existere: in his autem qui aliquid boni acturi sint, per præscientiam possit stare propositum: an vero uniformiter, licet divina præscientia a proposito temporali distingui non possit, præscientia tamen quodam ordinis sit submissa proposito.* Idest, an futurorum præscientia sit anterior divino decreto, an vero sit eo posterior, et in eo fundetur. Quibus patet sermonem institui a S. Prospero de scientia media, quatenus etiam nunc asseritur a Recentioribus Theologis. — *Confirmatur* ex Epistola S. Hilarii eadem de re ad ipsum sanctum Augustinum scripta, in qua referens pariter eorumdem Semipelagianorum errores, maxime quod assererent Deum non concedere dona gratiæ, nisi supponendo initium aliquod bonæ voluntatis: cumque urgerentur exemplo adultorum quibus prædicatum fuit Evangelium, aliis vero non fuit; quod refundi non poterat in initium bonæ voluntatis, cum omnes essent sub peccato infidelitatis conclusi: *Cum autem dicitur eis,* inquit, *quare aliis, vel alicubi prædicetur, vel non prædicetur, vel nunc prædicetur quod aliquando pene omnibus, sicut nunc aliquibus gentibus non prædicatum sit*: dicunt, *id præscientiæ esse divinæ, ut eo tempore, et ibi, et illis veritas annuntiaretur, vel annuntietur: quando et ubi prænoscebatur esse credenda.* Addit: *Et hoc non solum aliorum Catholicorum testimoniis, sed etiam Sanctitatis tuæ disputatione antiquiore, se probare testantur, ubi tamen eamdem gratiam non minore veritatis perspicuitate docueris: ut illud quod dicit Sanctitas tua in quæstione contra Porphyrium de tempore Christianæ Religionis: tunc voluisse hominibus apparere Christum et apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, et ubi sciebat esse qui in eum erant credituri.* Quibus constat Semipelagianos asseruisse illam divinam præscientiam divinis decretis anteriorem de qua hic sermo est. *Probatur itaque major,* nimirum quod S. Augustinus illam scientiam

mediam respuerit: hic enim cap. 9. lib. *De Prædestinatione Sanctorum*, respondens ad id quod Semipelagiani ex ipsius scriptis, tum adversus Porphyrium, tum in Commentario in Epistolam ad Romanos, usurpabant ad asserendam præscientiam esse divinis decretis anteriorem; cum retulisset ea omnia quæ contra Porphyrium dixerat, concludit Semipelagianos perperam asserere quod voluerit præscientiam divinam divinis decretis esse anteriorem; imo illam ipsis decretis esse subnixam ibidem se docuisse affirmat; *Cernitis*, inquit, *me sine præjudicio latentis consilii Dei aliarumque causarum, hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincendæ Paganorum infidelitati, qui hanc objecerant quæstionem, sufficere videretur? Quid enim est verius quam præsciisse Christum, qui, et quando, et quibus locis in eum fuerant crediturí? Sed utrum prædicato sibi Christo a seipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, idest, utrum tantummodo eos præscierit, an etiam prædestinaverit Deus, quærere ac disserere tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi,* tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, et ubi sciebat esse qui in eum fuerant crediturí, *posset etiam sic dici tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos prædicari Doctrinam suam, quando sciebat, et ubi sciebat esse qui electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem.* Quibus verbis S. Augustinus ad decretum divinæ voluntatis et ejus electionem revocat scientiam, qua Deus præscivit, prædicato Evangelio his vel illis temporibus, quinam essent in illum crediturí. Sentit ergo scientiam illorum conditionatorum præsupponere in Deo decretum aliquod suæ divinæ voluntatis. — *Confirmatur:* ibidem sanctus Augustinus, cap. 10. ait: *Prædestinatio sine præscientia non potest esse, potest autem sine prædestinatione præscientia: prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus. Unde dictum est: fecit quæ futura sunt: Præscire autem potens est, etiam quæ ipse non facit, sicuti quæcumque peccata.* Unde sic argumentor: quæ Deus est facturus, prænoscit ex prædestinatione, idest ex decreto suo: ergo non datur in eo præscientia futurorum independenter a suo decreto. Patet *antecedens* ex verbis ipsius Augustini hoc solum statuentis discrimen inter præscientiam et prædestinationem, quod prædestinatio sit tantum eorum, quæ Deus facturus est, præscientia vero sit etiam eorum quæ non est facturus, qualia sunt peccata; ideoque ex ejus mente præscientia futurorum quæ facturus est, posterior est decretis, non vero anterior. *Confirmatur 2.* ex eodem sancto Augustino lib. *De Bono Perseverantiæ*, c. 9. exponens illud quod dicit S. Joannes 1: *Si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum;* ubi respondens: *Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati, non erant in Christo electi ante constitutionem mundi, non erant in eo sortem consecuti, non erant prædestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur:* sibi objiciens ex parte Pelagianorum; *Certe poterat illos Deus præsciens esse lapsuros, antequam id fieret, auferre de hac vita*; respondet: *An eo redituri sumus, ut adhuc disputemus quanta absurditate dicatur judicare homines mortuos etiam de his peccatis quæ præscivit eos Deus perpetraturos fuisse, si viverent? Quod ita abhorret a sensibus christianis aut prorsus humanis, ut id etiam refellere pudeat.* Quibus verbis diserte improbat præscientiam eorum quæ decreta

antecedunt. *Deinde* ibidem confirmat illa quæ dixerat cap. 9. *De Prædest. Sanctorum,* nimirum quod quando dixit Christum tunc hominibus apparuisse, et apud eos prædicasse suam Doctrinam, quando et ubi sciebat qui erant in eum credituri, illud intellexit sine præjudicio latentis consilii Dei, et sine exclusione divini decreti: ergo semper supponit decretum divinum antecedere divinam præscientiam.

Replicant scientiæ mediæ Assertores S. Augustinum in his textibus loqui de futuris absolutis, non autem de conditionatis. — **Contra:** De illis futuris loquitur sanctus Augustinus, de quibus interrogatus fuerat a sanctis Prospero et Hilario, et de quibus agebant Semipelagiani, alioquin ad rem non responderet; de quibus tandem ipse mentionem fecerat in libro *De sex quæstionibus Paganorum:* sed illa futura de quibus sermo est, sunt conditionata. *Probatur* 1. ex Epistola sancti Prosperi, qui cum distinxisset duo genera Semipelagianorum, quorum aliqui magis ad Pelagianos deflectebant, concludit: *Pene omnium par invenitur, et una sententia, qua propositum et prædestinationem Dei secundum præscientiam receperunt, ut ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem uniuscujusque præviderit, et sub ipso gratiæ adjutorio in qua futurus esset voluntate et actione, præscierit.* Quibus patet Semipelagianos sensisse Deum utique aliquos reprobare, quod præviderit eos etiam non consensuros gratiæ, si illam haberent; non ergo loquitur de futuris absolute. *Deinde* ipsemet sanctus Augustinus sufficienter indicat se loqui de futuris conditionatis: tum quia explicat quæstionem, *Si Christus pari tempore et loco apud Gentiles prædicasset, an illi credidissent vel non:* quod certe non est futurum absolute, sed conditionate. *Denique,* cap. 10. *De Prædestinatione Sanctorum,* ait: *Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus:* sed quæ Deus fuerat facturus, non sunt absolute, sed conditionate futura; absolute enim futura, absolute facturus est, non vero facturus erat: ergo ibi agit de futuris conditionate. Adde quod ibidem sanctus Augustinus affirmat divinam præscientiam præsupponere divinum decretum, et consequenter, etiam dato et concesso quod de futuris absolutis ageret, semper scientiam mediam et antecedentem decretum excluderet.

Replicant alii sanctum Augustinum respuere quidem scientiam mediam et independentem a decreto, non quidem quantum ab substantiam et bonum usum, sed quantum ad abusum et modum erroneum, quo illam Semipelagiani admittebant, quatenus scilicet dicebant ex illa Deo exhiberi motiva prædestinationis et gratiæ. — **Contra:** *Primo,* Sanctus Augustinus eo modo rejicit præscientiam independentem a decreto, quo illam tradiderat in libro *De sex quæstionibus Paganorum:* sed illam tradiderat ibidem quantum ad substantiam; ibi enim dixerat quod *Christus tunc hominibus voluit apparere, quando et ubi sciebat qui in eum fuerant credituri:* ergo illam reprobat non solum quantum ad abusum, sed etiam quantum ad substantiam. *Secundo* illam negat præscientiam ante decretum ut asserebatur a Semipelagianis: sed illi astruebant præscientiam non solum quantum ad motivum gratiæ et prædestinationis, sed etiam ad salvandam libertatem arbitrii, ut constat ex verbis sancti Prosperi: ergo non solum quantum ad abusum, sed etiam quantum ad substantiam illam respuit.

Replicant cæteri, quod etsi S. Augustinus loquatur de scientia media quoad substantiam, tamen non asserit eam supponere decretum absolutum ex parte subjecti, seu decernentis, sed tantum conditionatum ex parte actus, quod consistit cum ipsamet scientia media quæ decretum absolutum antecedit. — **Contra:** hæc replica directe militat in ipsummet S. Augustinum jam laudatum et dicentem, *Quod Deus prædestinatione præscivit quæ ipse fuerat facturus:* ac proinde præscientia illa supponit decretum absolutum ex parte subjecti. *Deinde,* ipsemet S. Augustinus, lib. *De Bono perseverantiæ,* cap. 17, loquens de donis quæ Deus gratuito concedit ad perseverandum, ait: *Hæc Dei dona, si nulla est prædestinatio quam defendimus, non præsciuntur a Deo; præsciuntur autem: hæc est igitur prædestinatio quam defendimus.* Quibus verbis S. Augustinus concludit præscientiam ex prædestinatione, ac proinde ex præsupposito decreto absoluto ex parte Dei decernentis. Constat ergo S. August. scientiam mediam explodere, ac proinde illam non admittit.

SCIENTIA MEDIA IMPUGNATUR SECUNDO RATIONE THEOLOGICA.

Probatur 2. *Conclusio ratione Theologica:* Scientia media dicitur cognitio certa et evidens futurorum conditionatorum antecedenter ad decretum divinum et prædestinationem divinæ voluntatis: sed talis cognitio Deo repugnat: ergo non est asserenda. *Major patet,* quamquam enim scientiæ mediæ Assertores invicem pugnent in asserendo medio in quo Deus cognoscat futura contingentia conditionata antecedenter ad decretum, omnes tamen in hoc conveniunt quod illa divina cognitio certa sit et evidens et anterior ipsis divinis decretis. *Probatur itaque minor:* illa Scientia Deo repugnat quæ implicat in terminis: sed scientia Dei de conditionate futuris ante decretum implicat in terminis: ergo Deo repugnat. *Major constat:* nihil enim contradictorium et sibi ipsi repugnans Deo attribui debet. *Minor* vero probatur ex iis quæ diximus, rerum futuritionem pendere a divino decreto, vel absoluto, si absoluta sit futuritio; vel conditionato, si fuerit conditionata: ergo requirit causam externam, quæ illam de esse possibili ad esse futurum deducat: sed præcipua causa rerum futuritionis est ipsamet divina voluntas, res aliquas extrahens ab esse possibili ad esse futurum; adeoque rerum futuritio a decreto divino pendet. — *Confirmatur* 1: Ita se habet decretum Dei absolutum in ordine ad futurum absolute, sicut decretum conditionatum in ordine ad futurum conditionate: sed implicat quod aliquid sit futurum absolute, nisi præcedat decretum absolutum Dei decernentis, quod illud fiat: ergo pariter implicat quod aliquid sit futurum conditionate, nisi præcedat decretum Dei statuentis, ut futurum illud fiat, si adsit et impleatur conditio. — *Confirmatur* 2: Futurum conditionatum, adimpleta conditione, transit in futurum absolute: ergo si ante decretum suæ voluntatis cognoscit Deus certo et infallibiliter, quod si Petrus, v. g. ponatur in talibus circumstantiis, consentiet tali objecto sibi proposito, adimpleta illa conditione, antequam Deus aliquid decernat de actu futuro, cognoscet illud esse futurum absolute; et ita in hac hypothesi aliquid poterit esse futurum absolute independenter a decreto divinæ voluntatis, quod nullus Theologorum admittet.

Replicant scientiæ mediæ Assertores, equidem res non habere

futuritionem nisi a decreto divino; sed hoc esse discrimen inter absolute et conditionate futura, quod absoluta dependent quidem a decreto actuali et exercito et actu elicito a Deo: conditionata vero non requirunt decretum actu positum et existens in voluntate divina; sed tantum decretum, quod esset et poneretur si poneretur conditio. Existentia enim causæ, inquiunt, debet habere proportionem cum existentia effectus: ergo quemadmodum necessarium est ut effectus, qui est, habeat causam quæ sit actu; et effectui qui erit, assignetur causa quæ futura est; ita pariter necessarium est ut effectui qui esset, etiam assignetur causa quæ esset. Cum ergo effectus futuri conditionate nec de facto sint actu existentes, nec sint revera et absolute futuri, sed solum essent si poneretur conditio; idcirco non requirunt aliquod decretum actu formatum, sed tantum ponendum et formandum, si talis conditio poneretur. — **Contra**, *Primo* hæc replica directe militat in sanctum Augustinum, qui ut jam pluries diximus, asserit Deum præscire conditionate futura, idque dependenter a decreto suo: ergo sicut de facto præscit illa conditionate futura, etiam de facto illa decrevit et prædefinivit, alioquin non de facto et actu ea sciret et cognosceret, sed tantum cognovisset et scivisset, si ipsius divina Scientia divinumve decretum penderet a conditione ponenda, nec ipsa ponenda conditione fuisset anterius. — *Deinde*, decretum illud ponendum si ponatur conditio, vel cognoscitur actu a Deo, vel non: asserere non possunt illud actu non cognosci; affirmant enim res conditionate futuras cognosci dependenter ab illo decreto conditionate ponendo. Si cognoscatur autem, vel cognoscitur ut actu existens, vel ut futurum. Si primum, habeo intentum: si secundum, sequitur aliqua Dei decreta esse futura, quod prius contra Suarez falsum esse probavimus. *Deinde*, si daretur aliquod decretum conditionate futurum, sequeretur divinam voluntatem esse mutandam, et ab aliquo extrinseco dependere: siquidem decretum formabitur, si talis adsit conditio de re conditionate futura; non formabitur autem, si talis conditio desit: sed implicat divinam voluntatem esse mutabilem, et ab aliquo extrinseco dependere: ergo pariter implicat decretum divinum de conditionatis esse futurum. — *Denique*, si verum esset quod replicant Adversarii, nimirum causam esse proportionandam effectui, eo modo quo dictum est, sequeretur decreta de rebus absolute futuris non esse etiam actu in Deo; sicque nedum conditionate, sed etiam absolute futura non præsupponerent decretum exercitum et actu formatum, sed tantum formandum. At falsum consequens: ergo et antecedens. Patet sequela *majoris*, futura enim absoluta non sunt actu ab æterno, sed solum revera existent in aliqua temporis differentia: ergo si verum sit, quod effectui qui erit, assignari tantum debeat causa quæ erit, non causa quæ de facto est; aperte sequitur, quod etiam id quod est absolute futurum, non debeat præsupponere decretum actu formatum sed tantum decretum in futuro formandum; quod cum scientiæ mediæ Assertores verum non censeant, nec sentire debent effectui, qui esset si talis poneretur conditio, etiam assignari debere decretum, non quod actu sit, sed quod esset si talis conditio poneretur.

Probatur 2. Scientia media est inutilis ad eos fines ad quos necessaria affirmatur a suis Assertoribus: ergo non est admittenda. *Pro-*

batur antecedens: Necessitas, et utilitas scientiæ mediæ, si quæ esset, maxime ad conciliandam humanam libertatem cum prædestinatione et gratia efficaci, necnon ad dirigendum Deum in suis decretis absolutis, seu ad fundandam certam, et infallibilem futurorum absolutorum notitiam: sed ad utrumque est inutilis: ergo, etc. *Major* patet ex sententia Adversariorum, qui arbitrantur quod nisi Deus per scientiam mediam creatæ voluntatis affectus omnes exploraret, videretque quid homo in his vel illis occasionibus et circumstantiis positus ex innata libertate voliturus sit, non possit certo et infallibiliter aliquid statuere circa salutem et conversionem hominum, seseque exponeret periculo id non implendi, quod efficaciter intendit. Arbitrantur pariter certitudinem prædestinationis cum nostra libertate non posse aliter conciliari, quam per illam scientiam, qua Deus prævidet consensum futurum antecedenter ad decretum; ita quod si divinum decretum et gratia ex illo proveniens nostræ voluntatis consensum et determinationem prioritate naturæ antecederet, inferret necessitatem antecedentem, adeoque libertatem violaret. *Probatur itaque minor:* Primo quidem, quia Deus in formandis suis decretis absolutis circa salutem hominum sufficienter dirigitur per scientiam simplicis intelligentiæ: ergo non indiget scientia media directrice et humanæ voluntatis exploratrice. Patet *antecedens:* Deus enim per scientiam simplicis intelligentiæ comprehendit suam essentiam et omnipotentiam, videtque in thesauris suæ misericordiæ illa infinita media et auxilia efficacissima, quibus fortiter et suaviter prævenire potest et allicere humanam voluntatem, ut consentiat, et quando et ubi voluerit: *Quis enim tam impie desipiat*, inquit sanctus Augustinus in Enchiridio, cap. 98, *ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit in bonum non posse convertere?* Quod ipsemet Augustinus fusius explicat, nec minus eleganter Homilia 23. ex quinquaginta, *Adulter non fuisti,* inquit, *in illa tua vita præterita plena ignorantia nondum illuminatus, nondum bonum malumque discernens, nondum credens in illum qui te nescientem regebat: hoc tibi dicit Deus tuus: regebam te mihi, servabam te mihi: Ut adulterium non committeres, suasor defuit; ut suasor deesset, ego feci. Locus et tempus defuit, et ut hoc deesset, ego feci. Adfuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus: ut non consentires, ego feci. Agnosce ergo gratiam ejus cui debes quod non admisisti*, etc. Quibus verbis sanctus Augustinus aperte docet tempus, locum, aliasque circumstantias a Deo decerni sua infinita providentia: ergo non opus est ut per scientiam mediam exploret opportunas circumstantias temporis et loci, necnon et affectus humanæ voluntatis. Maxime cum, ut cecinit S. Prosper carmine *De ingratis* cap. 5,

> *At vero Omnipotens hominem cum gratia salvat,*
> *Ipsa suum consummat opus, cui tempus agendi*
> *Semper adest, quæ gesta velit; non moribus illi*
> *Fit mora, nec causis anceps suspenditur ullis:*
> *Nec quod sola potest, cura officioque ministri*
> *Exequitur, famulisque vicem committit agendi.*

Confirmatur: Deus per scientiam simplicis intelligentiæ novit omnia possibilia: ergo pariter per illam novit modum congruum alliciendæ

humanæ voluntatis, et eam conciliandi cum suis decretis: ergo ad id non est necessaria scientia media. Patet *consequentia:* si enim hic modus innotescat per scientiam simplicis intelligentiæ, ad illum detegendum non est necessaria alia scientia. *Antecedens* etiam constat, modus enim ille quicumque excogitabilis, prius possibilis est, quam futurus; ac proinde prius videretur per scientiam simplicis intelligentiæ, quæ versatur circa omnia possibilia.

Probatur etiam secunda pars minoris: nempe quod *illa scientia media sit inutilis ad conciliandam humanam libertatem cum prædestinatione et gratia efficaci:* Tum quia *primo* sancti Patres diserte affirmant, hanc conciliationem esse difficillimam: unde sanctus August. Epist. 105. ad Sixtum: *Cur ille credat, ille non credat, et cum ambo idem audiunt, si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident; altitudo est divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, cujus inscrutabilia sunt judicia.* Et infra: *Cur illum potius quam illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum: verumtamen caveat præcipitium:* Et lib. *De Prædestinatione Sanctorum*, cap. 9: *Cur istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus: melius enim et hic audimus et dicimus:* O homo tu quis es, qui respondeas Deo! *quam dicere audeamus quasi noverimus, quod occultum esse voluit.* Et lib. 4. *Contra Julianum*, cap. 8: *Ista quæstio ubi de arbitrio libertatis et Dei gratia disputatur*, (et idem de prædestinatione) *ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur: quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Quibus constat S. Augustinum longe dissentire a Recentioribus Theologis, qui arbitrantur facilem esse conciliationem efficacis gratiæ cum libertate creata. *Secundo:* tantum abest ut modus ille conciliationis per scientiam mediam videatur facilis, imo non immerito a pluribus Theologis ut impossibilis respuitur. Illud enim in quo fundatur hæc conciliatio per scientiam mediam, est quod creatum arbitrium prius a Deo videatur se determinare ad actum liberum, quam Deus concurrat ad illum actum; adeo ut voluntas concurrendi ex parte Dei supponat præscientiam conditionatam concursus ipsius arbitrii creati; et tamen inter utriusque divinæ et humanæ voluntatis concursum nulla sit distinctio, nullus ordo prioris nisi prioritate rationis. Quis autem potest intelligere distinctionem rationis, quæ simpliciter est nihil, esse fundamentum conciliandæ efficacis gratiæ cum libertate creata? Quomodo Deus, qui hominum instar, non concipit distincta, quæ ex natura rei sunt indistincta, talis concordiæ mysterium deteget? An forte nos veram talis concordiæ rationem exploramus, quam Deus capere non potest?

Impugnatur tertio ab inconvenientibus et absurdis ex ea oriundis. — *Primo* quidem, quia illa videtur detrahere divinæ omnipotentiæ: supposita enim scientia media de aliquo conditionato, v. g. de conversione Petri futura si ponatur in illis vel illis circumstantiis et conditionibus, vel potest divina voluntas stantibus illis circumstantiis velle Petrum non converti, vel non potest illud velle. *Si primum,* illa scientia non erit infallibilis, quia veritas objectiva hujus futuri conditionati per repugnantem divinam volitionem evacuabitur. *Si secundum,* tunc infirma censetur divina omnipotentia, et libertas divinæ voluntatis infirmior

erit, quam libertas voluntatis creatæ; voluntas enim creata sub illis occasionibus et circumstantiis prævidetur se determinatura ad unam partem cum possibilitate et libertate sese determinandi ad aliam, quod ipsi divinæ libertati et voluntati non competeret: *Ita ne vero*, inquit sanctus Fulgentius lib. *De Incarnatione et Gratia*, cap. 29, *rerum ordo credi putarique permittitur, ut Deus qui Creator est hominis valeat hominem facere, non mutare? Et qui nullius eget adjutorio ut hominem faciat operari, tamen quod vult in hominis voluntate non possit, priusquam in homine ipsum velle repererit? hanc amentiam et a fidelibus suis arceat, et ab infidelibus auferat Deus.* — *Secundo*, ex scientia media sequitur error Semipelagianorum, qui asserebant prædestinationem ad gratiam fieri ex prævisione meritorum: illa enim prædestinatio fit ex prævisis meritis naturalibus, si in signo rationis antecedente divinum decretum, quo eliguntur et prædestinantur homines ad gratiam, Deus prævideat ipsorum futura merita: atqui ex admissa scientia media Deus futura illa merita prævidet in signo antecedente decretum prædestinationis ad gratiam: ergo ex scientia media sequitur fieri prædestinationem ad gratiam ex prævisis meritis naturalibus. *Patet major:* Deus enim in illo priori signo rationis, si priusquam statuat conferre gratiam homini, videat illius merita futura, non potest non moveri intuitu illorum ad conferendam homini gratiam. *Minor* vero probatur, nam in quocumque signo rationis aliquid verum est, a Deo prævidetur, et consequenter si in illo priori signo Petri merita naturalia sint vera objective, a Deo prævidentur: sicque ab illis prævisis meritis Deus movebitur ad conferendam homini gratiam, quod manifestum errorem Semipelagianorum involvit. — *Tertio*, ex illa scientia media sequeretur hominem seipsum discernere ex puris naturalibus: ex hypothesi enim quod Deus prævideat Petrum et Paulum, illum quidem consensurum gratiæ, si ipsi detur in tali circumstantia; alterum vero non consensurum: vel Petrus sese determinabit ad consentiendum ex solis viribus liberi arbitrii, vel talis determinatio causanda est a gratia excitante, aut a gratia coagente et coefficiente: sed hæc determinatio dici non potest in sententia Adversariorum fieri a gratia, vel excitante, vel coefficiente: ergo oportet ut fateantur illam determinationem fieri solis viribus liberi arbitrii. *Probatur minor:* in primis enim talis determinatio voluntatis non potest prævideri a Deo ut causanda per gratiam moraliter excitantem, quia scientiæ mediæ Assertores censent talem gratiam subjici libero arbitrio et ab illo determinari et applicari ad agendum; et consequenter sentire non possunt illam determinationem fieri a gratia excitante, sed a libero arbitrio. Patet eadem *Minor* quantum ad secundam partem: gratia enim operans et coefficiens, seu concursus simultaneus ordinis supernaturalis est ex se, inquiunt, indifferens et modo indifferenti offertur voluntati, et ab illa determinatur ad speciem actus: sed concursus indifferens et determinabilis a voluntate humana non potest causare ejus determinationem, imo potius ab ea determinatur: ergo determinatio voluntatis ad consentiendum gratiæ non potest prævideri a Deo per scientiam mediam ut causata per gratiam coefficientem. Et consequenter, si Deus videat Petrum antecedenter ad decretum sese determinaturum, videt illam determinationem fu-

turam ex solis liberi arbitrii viribus, quod Semipelagianorum, imo et Pelagianorum hæresim sapit.

Plures alias implicantias proferunt scientiæ mediæ Expugnatores: nimirum. 1. Quod hæc auferat a Deo rationem Primæ causæ, quia supponit creaturam sese primo determinaturam et independenter a decreto. 2. Quod a Deo tollat rationem primi liberi, quia primum liberum debet esse primum determinans et primum eligens; eligere enim et determinare est proprius actus libertatis; et scientia media tollit a Deo rationem primi eligentis et primi determinantis, quia supponit electionem et determinationem voluntatis humanæ conditionate futuram ante omnem electionem, seu ante omne decretum actuale et exercitum. 3. Quod scientia media officiat supremo Dei in hominum voluntates dominio, cum scientiæ mediæ Assertores affirment hominum voluntates sese determinare et applicare ad agendum antecedenter ad decretum divinum, quo Deus illas determinare censetur. 4. Quod tribuat Deo modum concurrendi cum causis liberis cœcum et ignorantem, vagum et indeterminatum, quia supponit concursum indifferentem et sine intentione et volitione alicujus actus et effectus particularis, cum sola intentione generali faciendi, quod volet creatura, sive bonum, sive malum: hoc autem est concurrere cœco et ignoranti modo, et agere confuse et in incertum; eo fere modo quo quis sagittam ejaculari et ejicere vellet in tenebris, dubius quo tendat quove attingat, nisi per subsequentem lucem: sicut enim visio sequens, non impedit quominus illa sagittæ ejaculatio facta fuerit modo quodam cœco et ignoranti, ita cognitio et exploratio scientiæ mediæ non impedit, quin modus agendi et concurrendi cum causis liberis cœcus et ignarus, vagus et indeterminatus Deo attribuatur.

PROPONUNTUR OBJECTIONES EX SCRIPTURA SACRA ET SOLVUNTUR. — OBJICIUNT 1. Scientiæ mediæ Assertores varios Scripturæ sacræ textus quibus nituntur suam sententiam firmare. In primis vero proferunt illam Christi objurgationem, Matthæi 11.: *Væ tibi Bethsaida, væ tibi Corrozain, etc.*, ex qua sic argumentantur: Deus cognoscit certo et infallibiliter Tyriorum et Sidoniorum conversionem futuram, ea conditione quod Christus Dominus apud eos prædicasset: sed illam non cognovit in decreto aliquo: ergo illam cognovit antecedenter ad tale decretum, et consequenter per scientiam mediam. *Major* patet ex prima Quæstione præsentis Sectionis, in qua determinavimus Deum habere certam et infallibilem cognitionem de futuris conditionatis. *Minorem* probant: Christus non solum prædixit, sed etiam objurgat incredulitatem Judæorum comparative ad Gentiles, qui si vidissent miracula, quæ viderant Judæi, pœnitentiam egissent: sed illa objurgatio, saltem ut comparativa, non foret justa, si pœnitentia Gentilium cognita fuisset futura conditionate in decreto divino: ergo ita non fuit cognita. *Minor probatur*: ut comparativa increpatio justa videatur, debet esse æqualitas inter extrema illius comparationis; non enim juste increpatus fuisset servus, cui Paterfamilias duo talenta tradiderat, quod decem non fuisset lucratus, sicut ille qui quinque acceperat: sed supposito decreto conditionato circa pœnitentiam Gentilium et eodem decreto negato erga Judæos, non salvaretur æqualitas inter illos, possentque juste respondere Judæi, *Ideo visis miraculis Christi, pœnitentiam*

non egimus, sicut egissent Tyrii et Sidonii, quia non habuisti illud decretum erga nos de pœnitentia futura, sicut habuisti illud erga Gentiles: ergo si talis prævisio futuræ pœnitentiæ fiat in decreto, sequitur non esse justam Christi objurgationem; quod consequens cum sit falsum, etiam falsum est illud unde sequitur. — **Respondeo** 1. Sanctum Augustinum hoc Tyriorum et Sidoniorum principio scientiam mediam convellere: cum enim *Capitul. 9. libri de Bono perseverantiæ* retulisset responsionem quam fecerat uni ex sex quæstionibus Paganorum, Christum scilicet, venisse tali tempore, quia præsciebat, quod in eum non essent crediturі homines, si ante venisset, quæ est sententia Assertorum scientiæ mediæ, subdit: *Hæc certe de Tyro et Sidone non possumus dicere: et in eis cognoscimus ad eas causas prædestinationis hæc divina judicia pertinere, sine quarum causarum latentium præjudicio tunc ista respondere me dixi. Facile est quippe ut infidelitatem accusemus Judæorum de libera voluntate venientem, qui factis apud se tam magnis virtutibus credere noluerunt, quod et Dominus increpans arguit et dixit: vae tibi Corrozain:* quibus verbis S. Augustinus duo dicit: *primum* quidem, illam Tyriorum conditionate futuram pœnitentiam non in congruitatem eorum vocationis esse refundendam, ac proinde illam ex decreto solum conditionato prævideri. *secundum*, quod merito accusentur Judæi quod sufficiens habuerint auxilium ad agendam pœnitentiam, quam tamen ex voluntate agere noluerunt: ergo longe distat S. Augustini sententia a scientiæ mediæ Assertoribus. *Respondeo* 2. Idem argumentum retorqueri posse in ipsos scientiæ mediæ Defensores: licet enim nobiscum fateantur Judæos et Tyrios fuisse pares et æquales in gratia considerata secundum entitatem physicam; non tamen negant illos fuisse inæquales in gratia spectata secundum illius esse morale et quatenus est allicitiva voluntatis hoc aut illo modo. *Vel* enim censent illam allectionem moralem fieri conformiter ad complexionem et genium, ut docet Vasquez; *vel* in ea congruitate temporis et in illis occasionibus, in quibus prævidebantur Gentiles per scientiam mediam consensuri: Judæis vero eadem quidem gratia exhibita fuit, sed non secundum eamdem efficaciam moralem, seu non attenta inclinatione illa illisque circumstantiis. Cum ergo Judæi non habuerint illam æqualem gratiam secundum esse morale, æque juste conqueri possent, ac conquererentur de non posito erga ipsos decreto conditionato futuræ penitentiæ. *Respondeo* 3. Negando *minorem*, et ad omnes illius probationes dico, ad illam justam increpationem Judæorum sufficere, quod tenebantur converti, ad idque sufficiens habebant auxilium. Ut quis enim juste arguatur præ alio, sufficit quod eadem sit utriusque obligatio, quam tamen unus transgreditur, et alter adimplet: obligatio autem hæc fundatur super posse aliquid efficere, non autem super ipsum actum et applicationem potentiæ. Unde cum decretum conditionatum non conferat posse, sed illud supponat, et potentiam conditionate applicet ad actum, hinc est quod non tollat æqualitatem obligationis, nec obstet justæ increpationi etiam comparativæ. Unde licet positum fuerit decretum conditionatum de futura conditionate pœnitentia Tyriorum visis Christi miraculis, quod non fuit positum erga Judæos: nihilominus Judæi juste increpantur, quia habebant sufficiens auxilium ad suam conversionem.

Urgent Adversarii: S. August. *Lib. de Bono Pers. cap.* 10. tractans quæstionem cur Deus noluerit apud Tyrios et Sidonios fieri illa signa, quibus visis, essent in Deum credituri, ait: *Quidam Disputator Catholicus non ignobilis hunc Evangelii locum sic exposuit, ut diceret præscivisse Dominum Tyrios et Sidonios a fide fuisse postea recessuros, cum factis apud se miraculis credidissent, et misericordia potius non eum illis ista fecisse: quoniam graviori pœnæ obnoxii fierent, si fidem quam tenuerant reliquissent, quam si eam nullo tempore tenuissent.* Quam utique sententiam cum de facto S. August. approbaverit, sequitur ipsum approbasse scientiam mediam futurorum conditionatorum ante quodlibet decretum. Non enim verisimile est Deum decrevisse illos prædeterminasse ad actum fidei, et apostasiæ quam prævidebat secuturam, ex hypothesi quod visis illis signis essent in eum credituri. *Confirmatur.* 1. Hæc duo aperte repugnant, Deum absolute decrevisse, ut non fierent coram illis ea signa, ne credentes et postea a fide recedentes gravius forent puniendi: et Deum decrevisse illos determinare ad actum fidei. *Confirmatur* 2. Cum illa suppositio, nempe faciendi coram eis illa signa ex sola Dei voluntate penderet, insulse diceretur Deum decrevisse determinare Tyrios et Sidonios ad actum fidei, si fierent coram eis illa signa: hoc enim nihil aliud esset dicere, quam quod Deus decrevisset eis dare fidem, si decrevisset coram eis facere miracula. — **Respondeo** 1. Sanctum Augustinum non approbasse simpliciter sententiam illius Doctoris, subdit enim: *Sed si sententia illa vera est:* ex qua deducit argumentum ad confirmandum id quod adversus Semipelagianos docuerat, videlicet non salvari hominem, nec damnari propter bona vel mala opera quæ prævidebat Deus ipsum facturum, si diutius vixisset; sed tantum propter ea opera quæ revera facturus est in vita sua. *Respondeo* 2. Deum in decreto conditionato quo statuerat movere Tyrios et Sidonios ad fidem et pœnitentiam agendam, ex hypothesi quod apud eos facta fuissent illa signa, certo cognovisse futuram eorum conversionem: sicut enim scientia futurorum absolute præsupponit in Deo decretum absolutum, quo decernit se concursum cum voluntate creata ad actus suos; ita pariter scientia futurorum conditionate præsupponit in eo decretum conditionatum, quo statuit ut essent futura si impleretur conditio, nihil enim potest esse futurum nisi Deo volente et determinante. *Ad primam confirmationem* respondeo non esse repugnantiam inter hæc duo, quod scilicet Deus absoluto decreto statuerit ut non fierent coram illis illa signa, ne credentes et postmodum a fide recedentes gravius punirentur: et quod decreto conditionato statuerit eos movere et determinare ad actum fidei si apud eos facta fuissent illa signa: duo namque illa decreta non opponuntur invicem, quia unum est absolutum, aliud vero conditionatum. *Ad secundam confirmationem* dico exinde nihil adversum nos colligi, sicut enim recte infertur quod Deus decrevisset regere et administrare alterum mundum si revera statuisset illum creare; ita pariter recte dicitur quod Deus decrevit dare Tyriis et Sidoniis fidem, si decrevisset ut coram eis illa signa fierent.

Urgent iterum *ex eodem sancto Augustino ibidem cap.* 14, ubi eumdem Scripturæ textum expendens, affirmat quod Tyrii et Sidonii acturi essent magnæ humilitatis pœnitentiam, si in eos facta essent

divinarum illa signa virtutum. Hanc autem certitudinem agendæ pœnitentiæ non refundit in decretum divinum, sed in propensionem et dispositionem voluntatis Tyriorum et Sidoniorum, de quibus locutus fuerat c. 9, sic enim ait: *ex quo apparet habere quosdam in ingenio ipso divinum munus intelligentiæ naturaliter, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant.* Loquebatur autem de Tyriis et Sidoniis de quibus infert: *non erant ergo sic excæcati oculi, nec sic induratum cor Tyriorum, quoniam credidissent si qualia viderunt ipsi* (Judæi) *signa,* (Tyrii) *vidissent.* — **Nego** Sanctum Augustinum hanc de agenda pœnitentia certam cognitionem in aliud refundere quam in decretum divinum; nam statim sensum suum aperiens, indicat illam præscientiam præsupponere divinum aliquod decretum divinæ voluntatis; subjungit namque: *Audiunt enim et faciunt, quibus datum est: non autem faciunt, sive audiant, sive non audiant quibus datum non est.* Et iterum: *sed quia ut crederent non erat eis datum, etiam unde crederent est negatum.* Quibus verbis sanctus Augustinus pœnitentiam Tyriorum in decretum voluntatis Dei, quo gratiam suam distribuit, quibus vult, et quando vult, refundit. Nec enim eam agendæ penitentiæ certitudinem reducere poterat in ipsam dispositionem naturalem et munus intelligentiæ, quo moverentur ad fidem, si facta fuissent coram eis signa. Loquitur enim S. Augustinus solum de signis externis, quæ ad fidem non sufficiunt, sed præterea requiritur gratia interius movens: alioquin sanctus Augustinus consensisset Pelagianis, qui ad fidem non aliam necessariam esse gratiam quam Evangelii prædicationem asserebant.

Objiciunt iterum plures alios Scripturæ textus, quibus probare nituntur Deum nosse plura conditionate futura per scientiam mediam et antecedenter ad quodlibet decretum. *Primum* testimonium proferunt ex illo Genesis 11. de illis primis hominibus qui dixerunt: *Venite, faciamus nobis civitatem et turrim cujus culmen pertingat ad cœlum et celebremus nomen nostrum:* de quibus ibidem Deus ait: *Cœperunt hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec opere eas compleant.* Quibus prædicit Deus ædificationem illam complendam, nisi ab ea illi homines fuissent avocati per confusionem linguarum. *Secundum* proferunt ex cap. 34. Exodi et 3. Regum cap. 11, ubi prohibetur Judæis accipere uxores filias Gentilium, *Certissime enim,* inquit, *avertent corda vestra ut sequamini Deos earum;* ubi vox illa, *certissime,* prædictionem eventus ex certa atque infallibili scientia profectam significat. *Tertium* proferunt ex 4. Regum cap. 2, ubi cum Elias dixisset ad Elisæum, ut quodcumque vellet postularet, antequam tolleretur ab eo: dixissetque Elisæus: *Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus,* respondit Elias: *rem difficilem postulasti: attamen si videris me quando tollar a te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit.* Quo loco duplex revelatur eventus conditionatus, scilicet infusio duplicis spiritus apposita conditione, si videret Eliam, et negatio infusionis si non videret. *Quartum* proferunt ex Joannis 5. ubi Christus ait: *Ego veni in nomine Patris mei et non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis et ibi est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis: si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit.* Quibus verbis duplex futurum condi-

tionatum prædicitur. *Quintum* sumitur ex prima Epistola ad Corinth. cap. 2. *Si enim cognovissent* (inquit sanctus Paulus de Crucifixoribus Christi) *numquam Dominum gloriæ crucifixissent;* ubi manifeste enuntiatur conditionatum futurum, ex hypothesi quod Pilatus et principes Judæorum cognovissent Christum esse Dominum gloriæ. Missos facio alios similes Scripturæ textus, quos acervatim congerunt scientiæ mediæ Assertores: illi enim ex prædictorum explicatione facile solventur. — Itaque **Respondeo** *ad primum*, revera Deum prævidisse, quod illorum hominum voluntates erant de facto determinatæ ad perficiendam civitatem et turrim, nisi ab ipsa per divisionem linguarum fuissent præpediti: at id noverat in decreto conditionato, quo statuerat permittere consummationem illius civitatis juxta dispositionem voluntatis illorum hominum, nisi rationabili de causa eos ab illo opere avocasset. Pluries enim in Scriptura sacra revelantur effectus futuri secundum dispositionem et determinationem causarum, qui tamen reipsa non fuerunt impleti, quoniam Deus ne sequerentur impedivit. Sic sequenda erat Ninivæ subversio intra quadraginta dies, sicut prædixerat Jonas cap. 3., nempe secundum demerita illius civitatis, nisi Deus ob eorum pœnitentiam, sententiam in eos animadvertendi revocasset. *Ad secundum* dico vocem illam *certissime* significare quidem non infallibilem certitudinem, sed tantum moralem, quæ interdum deficit: unde secluso idololatrandi periculo Deus permisit Judæis accipere uxores alienigenas, sicut patet de Ruth, quam Booz duxit in uxorem. *Ad tertium* respondeo quod in decreto, quo Deus statuit ut fieret in Elisæo duplex spiritus, ex hypothesi quod Eliam videret quando substrahendus erat ab eo, certo cognovit Deus illum duplicem eventum conditionatum: unde non per scientiam mediam antecedenter ad decretum, sed in ipso decreto utrumque illud conditionatum cognovit. *Ad quartum* dico quod illa propositio: *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis,* non est de futuro pure conditionato, quod nusquam habiturum erat esse: sed de futuro absolute, illa enim prædictio concernit Antichristi adventum qui veniet in nomine suo et plures seducet. Ad alteram conditionalem propositionem ejusdem textus, nempe *si crederetis Moysi*, etc., dico illud futurum conditionatum fuisse Christo cognitum, non per scientiam mediam, sed per scientiam simplicis intelligentiæ propter necessariam connexionem quam habent illæ duæ propositiones: si non crediderunt Christo, etiam non crediderunt Moysi; Moyses enim de Christo testimonium protulit. Sicut a simili, hoc conditionatum: *si Petrus currat, movebitur,* cognoscitur per scientiam simplicis intelligentiæ, propter necessariam connexionem cum conditione, etiamsi nusquam de facto ponenda sit illa conditio. *Ad ultimum* dico quod Deus voluit justis de causis occultare mysterium Incarnationis Diabolo et ministris ejus, ne scilicet impediretur hominum redemptio per Christi mortem. Unde illi per ignorantiam crucifixerunt Christum, sicut testatur sanctus Petrus, Actorum 3: *Et nunc fratres scio quod per ignorantiam fecistis.* Hæc autem omnia non contigerunt nisi ex decreto divinæ voluntatis, saltem permittente, adeoque illud conditionatum cognitum fuit in illo decreto.

Proferuntur et solvuntur objectiones ex sanctis Patribus. — Objiciunt 1. varios sancti Augustini contextus, quibus contendunt

ipsum agnovisse et approbasse scientiam mediam futurorum conditionatorum existentem in Deo ante omne liberum decretum illius voluntatis. Sed quoniam plura jam a nobis soluta fuerunt illius sancti Doctoris testimonia, solum profero illud quod habetur *De bono perseverantiæ* c. 9. ubi sanctus Augustinus, ait: *Certe poterat illos Deus præsciens esse lapsuros, antequam id fieret ex hac vita auferre.* Et lib. *De corrept. et grat.* cap. 8. *Respondeant*, inquit, *si possunt, cur illos Deus, cum fideliter et pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animam eorum? Utrum hoc in potestate non habuit, an eorum futura mala nescivit? Nempe nihil horum, nisi perversissime et insanissime dicitur.* — **Respondeo ad primum**, ibi S. Augustinum non agere de conditionatis, quæ non sunt futura; sed de præscientia peccatorum, quæ reipsa erant futura et quæ Deus justo judicio noluit impedire rapiendo scilicet hominem in ætate immatura, antequam fierent. *Ad alterum contextum respondeo,* quod veritas illorum futurorum contingentium conditionatorum fundatur in decreto Dei conditionato, quo statuit Deus illa permittere, ex hypothesi quod illa conditio adesset; unde per scientiam liberam, quæ sequitur decretum divinæ voluntatis, cognoscit Deus ejusmodi futura conditionata, non autem per scientiam mediam, quæ decretum antecedit.

Objiciunt 2. Alios sanctos Patres, primo quidem sanctum Gregorium Nyssenum, Oratione de iis qui præmature arripiuntur, ubi sic ait: *Verisimile est Deum, qui id quod futurum est æque ut præteritum cognovit, progressum vitæ infantis ad perfectionem prohibere; ne quod vi præscia malum animadvertendum est in eo qui ita victurus fuisset, perficiatur.* Item sanctum Cyrillum supra laudatum quæst. 1. n. 5. ubi probans quoddam dictum Porphyrii ait, quod Deus sciens futurum sæpe numero prævenit, hos quidem adolescentes prius e vita eripiens, illos vero reliquens. Insuper sanctum Chrysostomum Homil. 65. in Matthæum, ubi agens de vocatione sanctorum Pauli et Matthæi docet, tunc Deum ipsos vocasse quando noverat consensuros. Et S. Bernardum Sermone 54. in Cantica, ubi ait: *Deus interdum substrahit gratiam, non pro superbia, quæ jam sit, sed quæ futura esset, nisi gratia substraheretur:* ergo videt Deus futuram superbiam nisi substraheretur gratia: sed illud non videt in decreto, quia Deus superbiæ futuritionem non decernit: ergo eam videt ante decretum quodcumque, adeoque videt per scientiam mediam. — **Respondeo** ad SS. Gregorium et Cyrillum, eos illo modo explicandos esse, quo sanctus Augustinus lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 14. explicat illud Sapientiæ 4. *Raptus est ne malitia*, etc. ubi ait: *Dictum est illud secundum pericula hujus vitæ, non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit quod futurum erat, non quod futurum non erat:* idest, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationi substraheretur: non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset. *Vel dicendum*, quod Deus peccata illorum juvenum futura ex hypothesi præscivit in decreto conditionato, quo statuit ea permittere si diutius viverent, et concurrere ad entitatem peccati; sed quoniam voluntate absoluta decrevit ejusmodi peccata impedire, rapuit eos in ætate immatura. Decretum enim Dei actuale impediendi peccatum, quod præ-

scitur futurum ex hypothesi, non repugnat, sed potius valde consonat cum decreto conditionato, quo statuit permittere illa peccata, nisi per immaturam mortem fuissent impedita. — *Ad sanctum Chrysostomum* dico eum ita esse intelligendum, quod Deus illos Apostolos vocaverit, quando præscivit se per gratiam in illis operaturum et effecturum, ut libenter et ex animo obtemperarent: quæ responsio conformis est Doctrinæ S. Augustini cap. 18. *De Bono Perseverantiæ*, ubi hanc tradit regulam: quando apud aliquos verbi Dei Tractatores reperitur nomen *præscientiæ* et agitur de vocatione Electorum, nomine *Præscientiæ* intelligi debet *prædestinatio*, idest præscientia in decreto et prædestinatione fundata. *Ad sanctum Bernardum* dico Deum substrahendo gratiam præscire superbiam per scientiam simplicis intelligentiæ, qua videt omnia possibilia; et etiam per scientiam visionis, quatenus præcessit decretum de præbendo concursu ad actum physicum et materialem illius superbiæ.

Proponuntur, ac solvuntur objectiones petitæ a ratione. — Objiciunt 1: Deus cognoscit veritatem hujus futuri conditionati: *Si dederim Petro gratiam efficacem, convertetur:* sed non potest illam veritatem cognoscere nisi per scientiam mediam: ergo illa in Deo est admittenda. *Major* patet ex dictis. *Minorem* sic probant: hæc veritas cum sit libera et contingens, non potest a Deo cognosci per scientiam simplicis intelligentiæ, quæ versatur solum circa res naturales et necessarias: et cum sit de futuro conditionato, non attingitur per scientiam visionis, quæ solum fertur circa res absolute futuras: ergo illa veritas solum cognoscitur per scientiam mediam. — **Nego minorem:** Illa namque veritas agnoscitur per scientiam simplicis intelligentiæ, quia licet extrema sint libera et contingentia, tamen significatio, quæ in ea exprimitur, infallibilis est et necessaria, ac proinde ad scientiam Dei naturalem pertinet. Fieri enim potest, quod conditionalis propositio necessaria sit ex vi consequentiæ et illationis, licet inferatur ex libero et contingenti, imo ex falso et impossibili. Hæc enim est necessaria, *Si Petrus loquitur, movet linguam,* et tamen utrumque extremum secundum se sumptum, idest locutio Petri et motus linguæ, liberum est et contingens: similiter hæc est necessaria, *Si homo est equus, est hinnibilis,* et tamen utrumque est falsum et impossibile, nempe quod homo sit equus et hinnibilis. Unde cum in hac conditionali, *Si dederim Petro gratiam efficacem, convertetur,* exprimatur bonitas illationis et consequentiæ, quæ est necessaria, utpote deducta ex hoc principio omnino necessario, *quidquid Deus efficaciter vult, infallibiliter eveniet,* ideo veritas illius consequentiæ cognoscitur per scientiam simplicis intelligentiæ.

Objiciunt 2. Futura conditionata secluso divino decreto habent veritatem, aut falsitatem: ergo ante decretum cognoscuntur a Deo: sed non cognoscuntur per scientiam *simplicis intelligentiæ,* quia contingentia et conditionata sunt, ac proinde attingi non possunt ab illa scientia, quæ versatur solum circa necessaria: neque per scientiam *visionis,* quia hæc sequitur tantum ad decretum: ergo cognoscuntur per scientiam mediam. *Probatur antecedens:* congruitas vocationis non dependet a decreto Dei; ideo namque vocatio est congrua, non quia eligitur a Deo, sed e contra idcirco eligitur a Deo quia est congrua:

ergo ante liberam electionem cognoscit Deus congruitatem vocationis, et consequenter cognoscit etiam futuram conversionem, quæ ex tali vocatione orietur. — **Respondent aliqui** cum Didaco Alvarez negando *majorem:* tum quia, ut docet Aristoteles lib. 1. *De Interpret.* c. 8. propositiones de futuro contingenti, secundum se non habent determinatam veritatem, aut falsitatem, quia contingens, in quantum contingens, se habet omnino indifferenter ad utrumlibet: ergo ante decretum divinæ voluntatis determinantis ad alterutram partem contradictionis, nihil est determinate futurum in rebus creatis; adeoque dici potest, quod ante illud decretum res non habent determinatam veritatem, aut falsitatem. *Tum quia* dici potest, quod quando propositiones sunt in materia contingenti, non semper opus est, quod una sit determinate vera et altera determinate falsa: sed sufficit, quod si una est vera, altera sit falsa; ita ut repugnet ambas simul esse falsas, aut simul veras. *Tum denique,* quia licet pro quolibet instanti temporis necesse sit, quod ex duabus propositionibus de futuro contingenti, altera sit determinate vera et altera falsa: non tamen oportet, quod pro quolibet signo rationis, altera concipiatur determinate vera et altera falsa. Unde ante decretum neutra illarum propositionum dicenda est determinate vera, aut falsa, sed indifferens ad utrumque. Si enim Deus in secundo signo rationis decernat, ut posito in esse antecedenti, ponatur similiter et consequens, propositio conditionalis affirmativa de futuro contingenti erit vera, et opposita erit falsa: si autem decernat, ut posito in esse antecedenti, non sequatur consequens, propositio conditionalis negativa de futuro contingenti erit vera et affirmativa erit falsa. *Verum* quoniam hæ solutiones difficultatem patiuntur, idcirco *nego minorem:* illam enim congruitatem vocationis cognoscit Deus per scientiam simplicis intelligentiæ et videt illam per scientiam visionis, ubi formavit decretum efficax convertendi hominem per illam congruam vocationem, quam ad eum finem, ad quem illam Deus elegit, usurpat.

Objiciunt 3. Hæreticum est asserere Deum cognoscere futura conditionata in decreto suo: ergo illa cognoscit antecedenter ad suum decretum, adeoque per scientiam mediam. Probatur antecedens ex Doctrina Calvini lib. 3. *Institutionum* cap. 23. § 7. *Decretum quidem horribile fateor: inficiari tamen nemo potest quin præsciverit Deus quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet: et ideo præsciverit, quia decreto suo id ordinaverit.* Censet ergo Calvinus Deum futura præscire in suo decreto, adeoque divinum decretum suam præscientiam antecedere. — **Respondeo** negando *antecedens:* et ad ejus probationem, dico Calvinum non idcirco damnatum, quod assereret decretum divinum antecedere divinam scientiam de rebus absolute, vel conditionate futuris: sed tantum quod ex antecedente decreto inferret omnia fieri necessario, et nihil contingenter evenire: proindeque nullam esse hominum libertatem; ait enim Calvinus l. 2. instit. c. 3. § 5. *Voluntatem necessitate in malum trahi, quamvis libertas abdicata offendit eos, qui inter necessitatem et coactionem distinguere nesciunt, etc.* Quibus patet Calvinum sensisse decretum divinum nostram evertere libertatem, nec relinquere in voluntate nostra ullam indifferentiam ad actus oppositos, sed solam spontaneitatem et immunitatem a coactione.

Objiciunt 4. Deus certo novit peccata futura sub conditione: sed illa non novit in decreto: ergo antecedenter ad illud ea cognoscit, ac proinde per scientiam mediam. *Probatur minor:* si Deus haberet decretum circa peccata futura absolute, vel conditionate, esset illorum causa, et ipsi peccati malitia tribueretur; non enim alia ratione homini peccanti malitia tribuitur, nisi quia voluntarie sese determinat et ex se decernit actum peccaminosum. *Deinde,* si peccatum esset a Deo decretum, jam peccatum non esset; in tantum enim peccatum est, in quantum est contrarium divinæ voluntati; sed si ab illo decerneretur, non esset contrarium, imo conforme divinæ voluntati: ergo non esset peccatum. — **Nego minorem**: et ad *primam probationem* dico: Deus esset causa peccati quantum ad entitatem physicam actus, concedo: quantum ad deformitatem et carentiam rectitudinis moralis, nego: non enim idcirco malitia peccati homini peccanti proprie tribuitur, quia decernit et concurrit ad actum peccaminosum entitative consideratum, sed eo quod operetur ut agens morale, ac difformiter ad regulas morum, et sese substrahat a rectitudine divini concursus et divinæ motionis. Deus autem ita non concurrit, nec decernit, quia non operatur ut agens morale et cum dependentia ad regulas morum, sed ut Prima causa et ut Provisor universalis, præbens omnibus causis secundis media necessaria ad agendum. — *Ad secundam probationem* dico: Peccatum si esset conforme divinæ voluntati jam non esset peccatum, sub ea ratione sub qua esset illi conforme, concedo: sub alia, nego: esset autem conforme divinæ voluntati secundum entitatem physicam actus, quæ a Deo decernitur, et ut sic non esset peccatum: non esset autem conforme secundum moralitatem et deformitatem ipsius actus, quæ nec a Deo decernitur, nec producitur, imo prohibetur: sed tantum voluntate creata libere deflectente a rectitudine, quæ debebat inesse tali actui. Quomodo autem moralitas, seu carentia rectitudinis actus peccaminosi ab entitate ejusdem actus distinguatur, resolvetur in Disputatione sequenti.

ARTICULUS TERTIUS.

DE DIVINO INTELLECTU PRACTICO.

Divinus intellectus non idcirco practicus appellatur, quod ordinetur ad dirigendam voluntatem, quæ est veræ praxis fons et origo: sed quia circa rerum producibilium Ideas versatur. Ut itaque illius exacta habeatur ratio, necessarium est et sufficit, divinarum Idearum naturam investigare et explanare. Quod ut exacte fiat, sit

QUÆSTIO UNICA.

AN, QUID ET QUOT SINT IDEÆ DIVINÆ.

Ideæ nomen græcum vocabulum est a verbo ἄδω, idest, *Video,* seu *Aspicio* desumptum. Usurpatur autem a Latinis ad significandam formam exemplarem, quam intuetur artifex in operando, ut ad illius similitudinem aliquid moliatur. Cum autem Deus supremus ille rerum Opifex perfecte librata ratione omnia sua producat opera, hinc

fit, ut nihil efficere dicatur, nisi juxta divinas Ideas, quas ab æterno in se reconditas habet.

Notandum autem primo falsum esse id quod solito nonnulli affirmant, Platonem primum fuisse divinarum Idearum auctorem; Eusebius namque lib. 11. *De Præparatione Evangelica* c. 1. scribit Socratem primum de Ideis disseruisse, et dudum ante illum Moysen divinas Ideas agnovisse, et ex illo Platonem, quidquid de Ideis novit, hausisse suspicatur Justinus Martyr, Oratione parænetica ad Gentes. Quibus concinit S. Augustinus lib. 83. quæstionum quæst. 46. dicens: *Ideas Plato primus appellasse perhibetur, non tamen si hoc nomen antequam ipse instituerat non erat, ideo vel res ipsæ non erant, quas Ideas vocavit, vel a nullo erant intellectæ: sed alio fortasse, atque alio nomine ab aliis nuncupatæ sunt. Licet enim cuique rei incognitæ, quæ nullum habeat usitatum nomen, quodlibet nomen imponere. Nam non est verisimile sapientes nullos fuisse ante Platonem, istas quas Plato, ut dictum est, Ideas vocat, quæcumque res sint, non intellexisse: siquidem tanta in eis vis constituitur, ut, nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.* — Falsum pariter est id quod de Platone finxit Aristoteles, illum ideas asseruisse non quidem in Deo existentes, sed quasi illi extraneas, eique assistentes, per se subsistentes, et a singularibus abstractas et separatas; ita quod a mente divina in mentem Angelorum illæ Ideæ effluant; ex Angelica mente in universalem mundi animam; ex mundi anima in cœlorum formas; ex formis cœlestibus in materiam omnium formarum receptricem. Unde Aristoteles has Ideas ut mera figmenta deridens, ait: *Valeant Platonis Ideæ, quia nihil sunt, aut monstra sunt.* Falso, inquam, hoc fictitium commentum Platoni attribuitur: vere namque divinas Ideas in Deo existentes admisit Plato, ut affirmat Seneca Epist. 65. his verbis: *Hæc exempla rerum omnium Deus intra se habet et numeros universorum, quæ agenda sunt, modosque mente complexus est. Plenus est Deus his figuris quas Plato Ideas appellat immortales, immutabiles, infatigabiles. Unde homines quidem pereunt, ipsa autem humanitas, idest Idea hominum, quæ in Deo est, ad cujus similitudinem homo effingitur, permanet, et hominibus laborantibus nihil patitur.* Idem affirmat sanctus Augustinus lib. 83. quæstionum quæstione 46, ubi cum asseruisset divinas Ideas esse admittendas quasi rationes et imagines rerum creandarum, ait: *Has autem rationes ubi arbitrandum est esse nisi in ipsa mente Creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret quod constituebat; nam hoc opinari sacrilegium est. Quod si hæ rerum omnium creandarum creaturumve rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam nisi æternum, atque immutabile potest esse, atque has rerum rationes principales appellat Ideas Plato, non solum sunt Ideæ, sed ipsæ veræ sunt quia æternæ sunt.* Unde merito Marsilius Ficinus Platonis fidelis Interpres in commentario de divinis nominibus, ait: *Platonici numquam voluerunt Ideas ab intellectu divino separatas esse, ut falso calumniantur Peripatetici, sed eas aliqua ratione inter se distinctas in mente divina reposuerunt; quatenus Deus suæ virtutis conscius, comprehendit quot quantisque modis sit participabilis a creaturis.*

Notandum 2. Quod etsi omnes Catholici Doctores divinarum Idea

rum assertores affirment divinas Ideas non extra Deum, sed in Deo esse repositas; nihilominus non conveniunt invicem in assignanda Ideæ ratione: siquidem nonnulli Recentiores affirmant Ideam divinam esse ipsummet actum intelligendi, quo Deus concipit creaturam factibilem; ita quod Ideæ ratio non sit conceptus aliquis objectivus, qui ab ipso divino intellectu per modum objecti attingatur, sed tantum sit conceptus formalis et actualis intellectio, qua Deus res ab Omnipotentia factibiles deprehendit. S. Thomas autem, prima parte quæst. 10. art. 1. ad *secundum* et *tertium*, affirmat divinam ideam esse conceptum aliquem objectivum, quem dicit esse divinam Essentiam, *Essentia divina*, inquit, *secundum quod ad alia comparatur, est idea:* quam comparationem art. 2. explicat in eo consistere, quod essentiam suam Deus cognoscat secundum quod est participabilis secundum aliquem modum similitudinis a creaturis; et ibidem ait: *Ideam operati esse in mente operantis, sicut quod intelligitur, non autem sicut speciem qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu. Forma enim in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum, ad cujus similitudinem domum in materia format, etc.* Quibus aperte constat S. Thomam rationem Ideæ divinæ non in conceptu formali, sed in conceptu objectivo constituere; et hunc conceptum objectivum idealem non alium esse, quam divinam Essentiam ut cognitam, quatenus est participabilis et imitabilis a creaturis. — Doctoris vero Subtilis Discipuli duas scinduntur in sententias; nonnulli enim affirmant illum statuisse rationem Ideæ in illo esse cognito, quod habent creaturæ ab intellectu divino: alii vero contendunt illum non aliam assignasse Ideæ rationem, quam ipsammet divinam Essentiam, non quatenus est participabilis et imitabilis a creaturis, sed quatenus est repræsentativa omnium prorsus rerum producibilium. Quid autem verius hac in controversia nobis pareat, infra resolvetur.

Notandum 3. Ideas definiri a sancto Augustino lib. 83. quæstionum qu. 46. *Ideæ sunt,* inquit, *principales formæ quædam, vel rationes rerum stabiles, atque incommutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ, ac semper eodem modo sese habentes, quæ in divina intelligentia continentur: et cum ipsæ, nec oriantur, nec intereant, secundum tamen eas formari dicitur quod oriri et interire potest, et omne quod oritur et interit,* seu, ut brevius loquitur Doctor in 1. dist. 35. quæst. 21. n. 12, *Idea est ratio æterna in mente divina, secundum quam aliquid est formabile extra, tamquam secundum propriam rationem ejus.* Quam definitionem optimam esse sic illam expendendo demonstrat: Deus, inquit, omnia causat, vel causare potest: non irrationabiliter: ergo rationabiliter: ergo habet rationem, secundum quam format. Non autem eamdem omnium: ergo singula propriis rationibus format. Non autem rationibus extra se, quia non eget in efficiendo aliquo alio a se: igitur rationibus in mente sua existentibus, quia nec in intelligendo, nec in efficiendo eget aliquo alio a se: ergo rationibus in mente sua existentibus. Nihil autem in mente sua est nisi incommutabile et æternum: ergo omne formabile potest formare secundum rationem propriam sibi, æternam et incommutabilem, in mente sua existentem. Hæc autem ratio æterna et incommutabilis, secundum quam

tamquam per propriam rationem potest Deus aliquid formare, non est nisi idea: ergo præfata definito optime ideæ quadrat.

Conclusio prima. — REVERA DEUS HABET IDEAS RERUM OMNIUM PRODUCIBILIUM.

Hæc Conclusio videtur esse de fide, siquidem colligitur ex Scriptura sacra, maxime ex illo sancti Pauli ad Hæbræos 11: *Fide intelligimus aptata esse sæcula Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*: idest, ut exponit S. Thomas, ut ex rationibus idealibus in Verbo Dei omnis creatura fieret. Quam expositionem indicat sanctus Anselmus in eumdem textum dicens: *Ex invisibilibus facta sunt visibilia*, idest ex intellectuali mundo visibilis: invisibilis enim mundus in Sapientia divina per suam ideam relucebat, et ad illius imitationem factus est mundus visibilis: eo nimirum loquendi modo quo Aristoteles 1. *Metaph. textu* 22. dixit sanitatem quæ est in materia, esse a sanitate quæ est in anima Medici, idest a conceptu, seu arte medendi. — *Colligitur pariter* ex illo Joannis 1: *Quod factum est in ipso vita erat;* ex his enim verbis sanctus Augustinus eumdem textum exponens colligit ideas esse in Deo, *quid est hoc,* inquit, *vita erat? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita, est autem in ipsa sapientia spiritualiter ratio quædam qua terra facta est, et hæc vita est.* Deinde subdit: *faber facit arcam, primo in arte habet arcam, si enim in arte arcam non haberet, non esset unde fabricando illam proferret . . . Attende ergo arcam in arte et arcam in opere: arca in opere non est vita, arca in arte vita est, quia vivit anima artificis, ubi sunt ista omnia antequam proferantur. Sic ergo quia Sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia; hinc quæ fiunt per ipsam artem, non continuo vita sunt, sed quidquid factum est vita in illo est. Terram vides: est in arte terra. Cœlum vides: est in arte cœlum. Solem et Lunam vides: sunt et ista in arte. Sed foris corpora sunt, in arte vita sunt.*

Probatur idem ex SS. Patribus, qui rerum producibilium imagines in mente divina existentes ab æterno fuisse affirmant: in primis vero S. Dionysius libro De divinis Nominibus, cap. 5, cum dixisset Solem eorum omnium quæ sub sensum cadunt essentias et qualitates, quamquam multæ sint ac dissimiles, anticipatas habere, concludit: *certe majore ratione in eis atque omnium causa prius constitisse omnium rerum exemplaria concedendum est . . . . Exemplaria autem diximus esse essentiæ rerum effectrices rationes, quæ in Deo conjunctæ ante fuerant etc.* Cui concinit Origines tomo 1. in Joannem, qui cum dixisset divinas ideas esse figuras collectionis intelligentiarum, subdit: *Opinor enim, sicut domus et navis fabricatur, vel ædificatur juxta figuras et formas mentibus eorum qui structuræ præficient conceptas, domo navique principium sumentibus ab his figuris et rationibus quæ sunt in artifice: sic universa facta fuisse juxta rerum futurarum rationes jam antea a Deo manifestatas in sapientia.* — Hoc idem argumentum pluribi tractat S. Augustinus, maxime vero lib. 83. quæstionum q. 46, ubi cum dixisset idearum visionem solis defæcatis animabus et sapientioribus esse concessam, ait: *Quis autem religiosus, ac vera religione imbutus, quamvis nondum possit hæc intueri, negare tamen audeat, imo*

non etiam profiteatur, omnia quæ sunt, idest, quæcumque in suo genere propria quadam natura continentur, ut sint, Deo auctore esse procreata, eoque auctore omnia, quæ vivunt vivere, atque universalem rerum incolumitatem, ordinemque ipsum, quo ea, quæ mutantur, suos temporales cursus certo moderamine celebrant, summi Dei legibus contineri et gubernari? quo constituto atque concesso, quis audeat dicere Deum irrationaliter omnia condidisse? Quod si recte dici et credi non potest, restat ut omnia ratione sint condita: nec eadem ratione homo qua equus, hoc enim absurdum est existimare; singula igitur propriis sunt creata rationibus: ex quibus verbis tres sequentes formari possunt rationes eamdem veritatem comprobantes: Quarum *prima* sic formari potest: omne agens per intellectum seu ratione præditum prius habet in se imaginem illius rei quam est facturus: sed Deus est agens per intellectum: ergo prius habet apud se rerum faciendarum imaginem, quam ideam appellamus. *Minor* per se constat. *Major* vero probatur: omnis enim causa præcontinet in se effectum secundum formam et rationem ipsius; etenim si causa sit naturalis, in se præcontinet naturali modo formam illius effectus quem est productura, sicut ignis producens continet formam ignis producti: et consequenter si causa sit intellectualis et agens per intellectum, etiam præcontinere debet formam rei producendæ: non secundum entitatem, alias non cognosceret res materiales, quia rerum materialium formas agens spiritale non potest excipere: ergo illam præcontinet secundum imaginem; at hæc imago est idea et exemplar ipsius: ergo Deus habet rerum ideas. *Secundo*, Deus non temere et fortuito, sed summa ratione et sapientia operatur et cuncta producit: ergo operatur juxta exemplar rei faciendæ quam prægogitavit et prædefinivit: at illud exemplar est idea: ergo ideæ sunt in Deo admittendæ. *Consequentia* patet, nisi enim Deus prægognosceret effectum, et nisi haberet formam, ad cujus instar illum produceret, temere et cæco modo ageret, seu, ut loquitur S. Augustinus, irrationabiliter omnia condidisset. *Tertia* denique ratio, quam ibidem indicat S. Augustinus, formari potest in hunc modum: singula propriis et distinctis sunt creata rationibus, nec secundum eamdem rationem formatus est homo, qua formatus est equus: ergo proprias rei cujusque faciendæ Deus in se præcontinet rationes: at illa ratio est idea: ergo Deus habet ideas. Idem probat S. Damascenus lib. 1. *De fide* cap. 13: *Deus omnium auctor est: ergo omnium quæ sunt rationes in se et causas, hoc est ideas jam ante in ipso præhabet.*

Dices 1: S. Anselmus in Monologio cap. 29. *Satis manifestum est,* inquit, *in Verbo per quod facta sunt omnia, non esse similitudines rerum:* sed Idea est similitudo rei faciendæ: ergo ex S. Anselmo Verbum divinum non habet rerum ideas. Insuper S. Dionysius cap. 7. *De divinis Nominibus: Deus,* inquit, *non cognoscit res secundum ideas:* ergo falsum est ideas esse in mente divina reponendas. — **Respondeo** S. Anselmum velle solum quod in Verbo divino non sint rerum similitudines ab ipsis rebus desumptæ, sicut v. g. in speculo sunt imagines objectorum ab ipsis objectis emissæ, sed potius quod omnes rerum formæ et similitudines ab ipso divino Verbo desumantur et effluant. Unde subdit S. Anselmus: Verbum non est similitudo rerum; sed res sunt imitationes Verbi. *Ad S. Dionysium dico,* illum quidem

negare Deum res cognoscere in Ideis, aut extra se positis, aut a rebus ipsis mutuatis; sed tantum illas cognoscit per suam essentiam habentem rationem ideæ et exemplaris, quatenus infinitam vim habet res omnes repræsentandi.

Dices 2: Idea est similitudo rei ideatæ; similitudo autem dicit convenientiam: sed Dei ad creaturam, cum sit summa distantia, nulla est ibi convenientia, aut si sit aliqua, certe est minima: ergo aut nulla est similitudo inter Ideam divinam et creaturam ideatam, aut est minima: vel ergo non est idea in Deo, vel est secundum rationem imperfectam: sed nihil imperfectum ponendum est in Deo: ergo nec ulla Idea. — **Respondet Seraphicus Doctor** in 1. *dist.* 35. *art.* 1. *quæst.* 1. quod triplex est similitudo, alia *univocationis*, seu participationis, qua dicuntur similia ea, inter quæ est quoddam commune in quo conveniunt univoce, ut Petrus et Paulus dicuntur similes in humanitate et in albedine; quia in humanitate et in albedine univoce conveniunt quatenus sunt homines et quatenus sunt albi; et hæc similitudo non reperitur inter Deum et creaturas, quia in nullo univoce conveniunt. Alia est similitudo *imitationis*, et hæc est minima inter Deum et creaturas, quia in modico potest finitum imitari infinitum. Denique est similitudo *repræsentationis* et expressionis, et hæc est summa inter divinas Ideas et creaturas ideatas, quia Ideæ divinæ creaturas summe exprimunt et repræsentant. Unde in forma: Dei ad creaturas non est perfecta convenientia nec similitudo univocationis et imitationis, concedo: repræsentationis et expressionis, nego.

Dices 3: Nobilissimus modus cognoscendi est Deo tribuendus: sed cognitio per rei essentiam est nobilior quam per similitudinem rei: ergo Deus cognoscit per essentiam rei, non per similitudinem: sed idea est similitudo rei et non essentia: ergo Deus non cognoscit per ideam: ergo in Deo non sunt ponendæ ideæ. — **Respondet idem Seraphicus Doctor**, quod alia est similitudo rei causata et accepta ab ipsa re; et hæc est species rei intelligibilis, quæ cum non ita perfecte exprimat rem sicut res ipsa si præsens esset, ideo cognitio rei per talem similitudinem non est ita perfecta, sicut si res ipsa præsentialiter videretur, et hac similitudine non cognoscit Deus. Est et alia similitudo quæ est ipsa rei veritas ipsiusmet rei expressiva et ejus similitudo, qua veritas est; et cujus veritatis res ipsa potius dicenda est similitudo quam ipsa similitudo rei: et hæc melius exprimit rem quam ipsa res seipsam exprimat, quia res ipsa accipit rationem expressionis ab illa sicut et suum esse: unde fit quod per hanc nobilior est cognitio quam per ipsius rei essentiam; et sic Deus cognoscit.

Dices 4: Idea non est necessaria nisi ad dirigendum in cognoscendo et regulandum in operando: sed nihil indiget dirigente, vel regulante, nisi quod potest errare et deviare; Deus autem nullum horum habet: ergo frustra ponuntur ideæ in Deo. — **Respondet idem**, quod regulari et dirigi potest fieri dupliciter, scilicet aut per regulam differentem a directo et regulato, et hæc admittit imperfectionem et possibilitatem erroris: aut per regulam, quæ est idem quod regulatum, et hæc ponit impossibilitatem erroris: quia enim regula errare non potest, et Deus est ipsa regula et idea, ideirco impossibile est eum errare; et sic

patet quod idea in Deo non ponit defectum et imperfectionem, sed complementum.

Conclusio secunda. — IDEA DIVINA NON EST CONCEPTUS FORMALIS, QUEM DEUS HABET DE CREATURIS: NEC ESSENTIA DIVINA, QUATENUS EST IMITABILIS A CREATURIS: SED TANTUM QUATENUS EST REPRÆSENTATIVA ILLIUS ESSE, QUOD CREATURÆ HABENT AB INTELLECTU DIVINO. Hæc Conclusio tres complectitur partes, quarum

Probatur prima: Idea est forma cognita quam intuetur artifex in operando, ut ad illius similitudinem opus externum moliatur: sed conceptus formalis seu cognitio quam habet Deus de creaturis non est idem *quod* ejus divinus intellectus respicit; sed tantum id *quo* aspicit: ergo illa cognitio non est idea. *Deinde,* Idea habet rationem causæ formalis respectu rei ideatæ seu formandæ juxta ipsam ideam: sed intellectio habet rationem causæ formalis non respectu rei ideatæ et extrinsecæ, sed tantum respectu intellectus a quo elicitur et quem informat ac intelligentem denominat: ergo nec illa intellectio seu conceptus formalis intellectus habet rationem ideæ. *Denique,* Idea divina variatur juxta rerum ideatarum diversitatem: sed divina intellectio non variatur secundum diversitatem rerum a Deo cognitarum: ergo ratio formalis Ideæ divinæ non consistit in ipsa intellectione divina.

Probatur secunda pars, nempe quod ratio formalis ideæ non consistat in essentia divina quatenus est imitabilis a creaturis: Si idea divina consisteret in hac imitabilitate, sequeretur creaturas non cognosci a Deo secundum illarum esse proprium, neque etiam secundum illarum contingentiam: at falsum consequens: ergo et antecedens. *Patet major quoad primam sequelam;* nam creaturæ solum imitantur divinam essentiam quoad gradus quosdam communes et transcendentales, puta entis, substantiæ, viventis, intellectualis, aut similes; quoad proprios autem modos, ac differentias quibus illæ constituuntur ultimate, et a Deo et inter se differunt, atque in quibus limitationem imperfectionemque involvunt, divinam essentiam non imitantur, sed ab ea recedunt eique dissimiles sunt: ergo si in essentia divina repræsentantur et cognoscuntur creaturæ solum quatenus eam imitantur, non repræsentantur et cognoscuntur in ea secundum proprium esse. *Patet etiam quoad secundam partem,* idea namque repræsentat ideatum secundum illius entitatem, non autem secundum illius contingentem existentiam; sive enim res existat sive non, semper similis est suæ ideæ, tam enim domus ædificanda quam ædificata similis est ideæ artificis: ergo si ratio ideæ consistat in imitabilitate divinæ essentiæ a creaturis, non repræsentabit creaturas secundum omnes illarum speciales differentias, neque secundum earum contingentiam: quod est contra rationem ideæ. *Deinde,* si imitabilitas causæ secundum ejus naturam constitueret rationem formalem ideæ, sequeretur substantiam ignis generantis dici posse ideam ignis geniti; quia ignis genitus naturam ignis generantis imitatur, non solum æquivoce et extrinsece, sed univoce et perfecte. — Nec refert quod illa imitatio ignis fiat absque cognitione; idea autem debeat concurrere ad formandum imitatum prævia cognitione, eo quod imitabilitas rei sit artificialis. — **Respondeo** namque cognitionem extrinsecam esse ad imitabilitatem idealem; quantumvis enim cogno-

scatur idea, non propterea aliquid dicitur ideatum nisi assimiletur ideæ artificialiter: hinc licet homo generans hominem sibi similem cognoscat et velit illam similitudinem, non ideo natura generantis dicitur concurrere ad generationem per modum formæ artificialis et idealis, quia non concurrit quatenus repræsentat hominem generandum, sed tantum quatenus est naturalis ejus similitudo. Similiter quantumvis divina essentia sit principium divinæ generationis Filii, et divinus Pater sciens et volens assimilet sibi Filium divinum, non tamen hæc assimilatio est idealis et artificialis, sed mere naturalis, quia non fit ab essentia præcise quatenus est principium repræsentativum, sed tantum quatenus est principium fœcundum: ergo a simili quantumvis creaturæ assimilatio cum essentia divina sit a Deo cognita et volita, non propterea hæc assimilatio erit idealis et artificialis. — *Denique*, si essentia divina esset idea quatenus est imitabilis a creaturis, et ut habet respectus sive reales, sive intentionales ad creaturas imitaturas; vel haberet rationem ideæ quatenus præcise essentia est simul cum his respectibus: vel quatenus illos tantum respectus connotat; vel denique illi soli respectus haberent rationem formalem ideæ: sed neutrum dici potest. *Non primum*, alioquin idea non esset unum per se, sed tantum unum per accidens, sicque non posset repræsentare ens per se faciendum. *Non etiam secundum*, quia prius intelligitur idea quam intelligantur illi respectus connotari; prius namque concipi debent extrema relationis quam concipiatur relatio: adeoque prius concipi debet essentia Dei ut imitabilis, et creatura ut imitativa, quam concipiatur relatio imitabilitatis. *Non etiam tertium*, quia ideatum debet esse simile ideæ: creaturæ autem producendæ ad extra non sunt formandæ juxta similitudinem eorum respectuum: adeoque Essentia divina non habet rationem ideæ quatenus est imitabilis.

Probatur tertia pars, nempe quod ratio divinæ Ideæ sit ipsamet divina Essentia, quatenus est repræsentativa esse cogniti creaturarum: Probatur, inquam, primo auctoritate Doctoris Subtilis in 1 *dist.* 35. *quæst. unica. n.* 13., ubi cum exposuisset definitionem ideæ et rejecisset sententiam Aristotelis imponentis Platoni, quod assereret esse rerum quidditates existentes per se, concludit, Ideam esse ipsammet Essentiam divinam, quatenus repræsentativa est *esse cogniti*, quod habent creaturæ ab intellectu divino. Licet enim Doctor ibidem asserere videatur illud *esse cognitum* quod habent creaturæ ab intellectu divino, esse ipsarum creaturarum ideam; non tamen vult illud esse cognitum formaliter consideratum et quatenus solum est denominatio extrinseca resultans in creatura ex cognitione divini intellectus esse formaliter ideam ipsius creaturæ; hoc enim esse cognitum est purum ens rationis; Idea autem divina est quid reale in Deo existens. Adeoque non censet Doctor rationem ideæ formaliter consistere in illo esse cognito, sed in Essentia divina, quatenus est repræsentativa illius esse possibilis creaturarum. Quod ipsemet explicat in 4. d. 50. q. 3. n. 4., ubi cum dixisset ideam non esse respectum essentiæ divinæ ad extra, concludit: *Oportet ergo quod per illam essentiam, quæ perfectissime omnia repræsentat, quæ ut sic repræsentans illa ut objecta cognita, habet rationem ideæ.* Deinde sibi objiciens ibidem, quod non possit repræsentari illud esse cognitum nisi prius habeat esse: ergo nisi prius supponat exemplar, a quo

et unde productum sit sub ratione propria et terminata et consequenter non potest prius repræsentari, quam habeat ideam : respondet: *Dico quod falsum est, imo ipsa Essentia est exemplar illimitatum. Et ista est prima ratio in esse cognito, non autem alia ratio, quæ prius debet esse cognitum, ut dictum est in primo libro: et hæc magis determinate repræsentat, quam aliquid limitatum nedum extra existens, imo quam aliquid intra.* Quibus Doctor tria significat: Primum, quod illud esse cognitum per se non habeat rationem ideæ. Secundum, quod habeat tantum rationem ideæ, quatenus repræsentatur in essentia divina. Tertium, quod ipsa divina essentia vim infinitam habeat res omnes repræsentandi secundum earum esse proprium, in qua virtute formaliter consistit ratio Ideæ. — *Probatur* 2. In illo formaliter statuenda est ratio Ideæ divinæ, quod Deus intuetur in rebus creandis et producendis ad extra: sed solam suam divinam Essentiam, quatenus est rerum creabilium repræsentativa, intuetur: ergo divina essentia, quatenus est rerum repræsentativa, habet rationem formalem ideæ. *Major* constat. *Minor* verò probatur: si Deus conspiceret aliud præter suam essentiam, ut rerum creabilium repræsentativam, maxime vel res ipsas, vel ipsam divinam essentiam ut imitabilem, vel suam divinam cognitionem, ut rerum producendarum apprehensivam: sed neutrum dici potest. Non *primum*, quia res ipsæ non possunt immediate et per se movere, ac determinare divinum intellectum, ut sæpius probatum est. Non etiam *secundum*, quia essentia divina ut imitabilis non potest repræsentare proprias, ac singulares creaturarum rationes, quas illa formaliter non continet, et secundum quas consequenter non est per se imitabilis a creaturis. Non etiam *tertium*, quia divina intellectio non habet rationem objecti *quod*, sed tantum objecti *quo* Deus ideam inspicit, ut ad ejus similitudinem res extra se producat. Ergo restat ut sola divina essentia, quatenus est rerum omnium repræsentativa, habeat vere et realiter rationem Ideæ divinæ

Dices 1: In eo statuenda est ratio formalis Ideæ, ad cujus imitationem immediate fit opus: sed opus divinum fit immediate ad imitationem cognitionis divinæ, non autem ad imitationem essentiæ divinæ quatenus repræsentativæ rerum: ergo in ipsa cognitione, seu conceptu formali statuenda est ratio formalis ideæ. *Major* patet ex supra dictis. *Minor probatur:* quia non minor est virtus agentis divini, quam creati: sed aliquando artifices operantur ex solo mero conceptu formali sui operis, non autem ex apprehensione alicujus conceptus objectivi; ut manifestum videtur non solum in his artificibus qui suum opus tanta celeritate expediunt, ut non videantur de externo exemplari et de ipso opere simul posse cogitare; quis enim dixerit agilem scriptorem ad alios characteres, quam quos ipse scribit et pingit, suam in scribendo cogitationem convertere? Sed etiam idem constat in iis, qui artificialis alicuius novi operis numquam antea visi sunt inventores, adeoque nullum aliud simile, quod imitentur, propositum habent. Unde fit ut illi artifices, qui externo et objectivo exemplari opus habent, illo egeant ex imperfectione operantis, non vero ex ratione agentis per ideam. Ergo cum in Deo nulla sit imperfectio, sed tum in essendo, tum in operando quodlibet agens creatum excedat, hinc fit quod nulla alia opus habeat idea præter suum conceptum for-

malem. — **Nego minorem:** et ad ejus probationem, nego pariter conceptum objectivum solum desiderari in artificibus propter illius imperfectionem; quamquam enim id forte verum esset in creatis, eo quod nobis naturaliter non insit aliquod objectum primum, in quo cætera liceat inspicere; unde fit ut ab ipso opere futuro in se non moveatur noster intellectus: insuper, licet etiam ille defectus exinde contingat, quod noster intellectus nondum sibi comparaverit speciem illius rei, quæ facienda est; unde fit, ut oporteat externum aliquod exemplar aspicere, ad cujus imitationem fiat opus; hæc tamen a divino intellectu longe absunt, siquidem nec moveri potest a rebus ipsis, nec ab aliquo exemplari extra Deum, sed tantum in sua essentia, ut in objecto primo, atque immediato omnia contemplatur: atque ita ex summa ipsius perfectione evenit ut suam essentiam tamquam omnium factibilium exemplar objectivum, ac ideam intueatur et imitetur in operando: et consequenter licet aliquando artifices creati non habeant rei faciendæ aliud exemplar objectivum in intellectu, sed solum suum conceptum formalem; nihilominus Deus supremus rerum artifex suam semper essentiam tamquam objectum ideale inspicit, ut secundum illius repræsentationem res quaslibet producat.

Dices 2: creaturæ divinam imitantur essentiam quatenus eminenter illas continet: sed tantum illas eminenter continet ut est participabilis ab illis: ergo divina essentia tantum habet rationem ideæ creaturarum quatenus est ab illis participabilis. — **Distinguo minorem:** creaturæ divinam essentiam imitantur prout eminenter illas continet, si illa eminentialis continentia usurpetur pro illius infinita vi repræsentativa ejus quod continet, concedo: si sumatur tantum pro supereminenti gradu entitatis, in qua Deus entibus omnibus aliis præcellit, nego: et sic concessa *minore*, neganda est *consequentia*. Fateor itaque divinam essentiam idcirco creaturarum esse repræsentativam et habere rationem ideæ objectivæ respectu earum, quia cum sit infinita in sua entitate, omnesque proinde aliarum entitatum perfectiones sine imperfectione complectatur, vel formaliter, vel eminenter, aut virtualiter, etiam et earum est repræsentativa. Ratio tamen formalis ideæ præcise non consistit in illa continentia formali, aut eminentiali, aut naturali; sed tantum in infinita vi repræsentativa.

Instabis: Non potest essentia divina habere rationem repræsentandi creaturas, nisi creaturæ illæ prius supponantur habere esse, quod in essentia repræsentetur, et consequenter nisi prius habeant ideam: ergo non potest habere rationem ideæ, quatenus est repræsentativa, *Consequentia* patet. Probatur *antecedens:* nihil repræsentatur nisi quod est: quidquid autem est supponit ideam sui, maxime si fiat per ideam. Si autem jam sit, ultra non indiget idea ut fiat: ergo creaturæ priusquam habeant esse repræsentatum in essentia divina, jam supponuntur in se habere aliquod esse; ac proinde habere aliquam sui ideam: et consequenter ipsa divina essentia, quatenus repræsentativa, non potest habere rationem ideæ. — **Distinguo antecedens:** Nisi creaturæ supponant habere esse verum reale et ideatum, nego: esse cognitum, nimirum per solam denominationem extrinsecam intellectus divini creaturas producentis in esse primo possibili, concedo. Itaque creaturæ concipi possunt hoc in quadruplici statu: in quorum *primo* ab intel-

lectu divino accipiunt esse primo cognitum: in *secundo* habent ex se ipsis, quod non repugnent ut existant: in *tertio* concipiuntur habere respectum rationis ad omnipotentiam divinam a qua possunt accipere existentiam: in *quarto* autem habent esse repræsentatum in essentia divina, quæ cum habeat vim infinitam repræsentandi, repræsentat illas creaturas possibiles, non solum secundum illarum esse cognitum, nec tantum secundum illarum non repugnantiam ad existendum, nec denique tantum ut dicunt respectum ad omnipotentiam divinam a qua produci possunt, sed maxime secundum illud esse ideale, quod revera habent in Deo antequam producantur, et juxta quod aliquando producentur.

Dices 3: Illud habet rationem ideæ in divina mente, quod, proportione servata, idea est in mente artificis creati: sed in mente artificis creati res ipsa concepta ab artifice habet rationem ideæ: ergo etiam creaturæ ut ab intellectu divino apprehensæ habebunt rationem ideæ exemplaris. *Major* patet, tum ex S. Augustino, tum ex aliis Patribus dicentibus creaturas esse in mente divina, sicut domus est in mente artificis. *Minor* vero probatur; etenim domus concepta ab artifice est idea domus construendæ, ut jam dictum est ex Aristotele. — **Nego minorem:** Idea enim in mente artificis non est revera ipsum opus externum ut ejus menti objectum, sed est aliquod verbum, seu dictamen practicum, quod in suo intellectu format de opere artificiali faciendo. *Ad probationem* autem dico, quod quando Aristoteles, vel alii Philosophi affirmant ideam artificis esse rem ipsam cognitam, quatenus ad extra formandam, intelligendi sunt de re non in suo proprio et naturali essendi modo, sed in alio, nempe intelligibili, quem habet in intellectu.

Conclusio tertia. — In Deo non sunt plures Ideæ realiter, aut formaliter distinctæ: sed tantum denominative. Hæc conclusio duas habet partes, quarum

Probatur prima: Divina essentia, ut probatum est, habet rationem ideæ, quatenus est repræsentativa creaturarum: sed ut sic non est, nec formaliter, nec realiter a se distincta: ergo nec ideæ sunt realiter, aut formaliter distinctæ. *Major* patet. *Minor* probatur: primo quidem quod illæ diversæ rationes ideales non distinguantur realiter; in Deo enim nulla est distinctio realis et entitativa, nisi ubi intervenit relationis oppositio, qua fit ut tres divinæ Personæ realiter invicem distinguantur: sed Ideæ divinæ non pertinent ad relationes Personales, neque ad notionalia: ergo inter illas nequit esse distinctio realis. Patet etiam eadem *minor quantum* ad *distinctionem formalem:* siquidem distinctio formalis intercedit inter diversas formalitates invicem formaliter distinctas, et quarum una non est formaliter alia, etiam secluso quolibet intellectus conceptu: sed ipsa divina essentia, quatenus est repræsentativa hominis, non est a parte rei formaliter a seipsa distincta, quatenus est repræsentativa Angeli; alioquin in eadem essentia sub ratione essentiali, infinitæ essent formalitates, sicut infinitæ sunt creaturæ possibiles; quod cum sit absurdum, etiam et absurdum est illud unde sequitur.

Probatur secunda pars: Primo quidem ex Scriptura et ex sanctis Patribus, qui de divinis Ideis quasi de pluribus loquuntur: in primis enim S. Paulus ad Hæbræos 11. *Fide,* inquit, *intelligimus aptata esse*

sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Ubi per *invisibilia*, rerum ideas significari supra diximus. Item S. Dionysius, a nobis prima Conclusione laudatus, affirmat in Deo dari exemplaria rerum, quæ nominat rationes substantificas existentium prædeterminativas. Et S. Augustinus ibidem laudatus diserte ait: *Omnia ratione sunt condita, nec eadem ratione homo qua equus, hoc enim absurdum est existimare. Singula igitur propriis creata sunt rationibus.* Quibus verbis idearum diversitatem et multiplicitatem significat. *Id pariter suadet ratio:* Sicut enim res faciendæ seipsis diversæ sunt, propriosque ac speciales habent characteres, quibus invicem distinguantur; ita pariter diversas habere debent ideas, ad quarum similitudinem formentur: non quidem diversas intrinsece et secundum diversam entitatem aut formalitatem: ergo saltem debent esse diversæ extrinsece, denominative, ac secundum diversum respectum rationis, quem divina Essentia, ut infinite repræsentativa, dicit ad res omnes repræsentatas.

Ex his colligo 1. dari omnium rerum Ideas, tam possibilium quam futurarum, *eodem modo enim,* inquit Doctor in 2. dist. 39. q. 5.n. 7, *sunt ideæ possibilium non futurorum sicut futurorum, quia differentia ista possibilium non futurorum a futuris, non est nisi per actum voluntatis divinæ: ergo idea futuri possibilis non magis repræsentat illud futurum esse quam idea possibilis non futuri. Præterea, non magis repræsentabat idea futuri ipsum ponendum esse in hoc nunc, quam in illo.* Quibus Doctor indicat ideam proprie et maxime repræsentare res possibiles sub determinato statu possibilitatis; quia, ut supra dixerat, ideæ mere naturaliter repræsentant illud quod repræsentant, et sub naturali ratione sub qua aliquid repræsentant: quia ideæ sunt in intellectu divino ante omnem actum voluntatis divinæ, ita quod nullo modo sunt ibi per actum voluntatis divinæ: sed quidquid naturaliter præcedit actum voluntatis, est mere naturale: et consequenter ratio ideæ maxime versatur in repræsentatione rerum secundum illarum esse possibile.

Colligo 2. In Deo esse Ideas rerum omnium producibilium, sive materialium, sive spiritualium, sive universalium, sive singularium: cum enim idea sit forma ad quam respiciens agens operatur, necessum est ut omnium rerum quæ formari possunt, etiam singulæ habeantur ideæ: alioquin Deus aliquid fortuito et sine prævisione ac præcognitione produceret, quod asserere impium est et sacrilegum, inquit S. Augustinus.

Colligo 3. Quod etsi Filius et Spiritus sanctus vere producantur, nihilominus non habent suæ productionis ideam; tum quia idea habet rationem causæ exemplaris respectu ideati: sed divina Essentia, non est causa Filii aut Spiritus sancti: ergo habere nequit rationem ideæ in generatione Filii, nec in processione Spiritus sancti; tum quia idea est forma quam inspiciens artifex operatur: sed Pater divinus non est artifex in generatione Filii, nec operatur per modum artificis, quia non est ejus causa, sed principium: ergo Pater non habet ideam in generatione Filii: idem dicendum de productione Spiritus sancti; tum denique quia idea est repræsentatio formalis rei quæ nondum est: sed Filius et Spiritus sanctus non possunt repræ-

sentari antequam sint, cum nullatenus habere possint rationem entis possibilis: ergo pariter illorum productio non supponit ideam.

Quæres 1: *An Deus habeat Ideam peccati?*

Respondeo cum S. Bonaventura in 1. *dist.* 36. *quæst.* 1. peccatum considerari posse dupliciter; nimirum *formaliter* sub ratione peccati et quatenus est carentia rectitudinis debitæ actui; vel *materialiter* quatenus nimirum est actus positivus et physice elicitus. Certum est actum illum peccaminosum et materialiter ac physice consideratum habere sui ideam in Deo: quia revera Deus ad productionem physicam illius actus concurrit, cumque in se realem habeat entitatem, etiam in Deo veram sui debet habere ideam et similitudinem. — *Respondeo* 2. peccatum formaliter consideratum et quatenus est malum morale, nullam sui ideam habere, nec ullatenus esse in Deo, *Quia*, inquit S. Bonaventura laudatus, *omne quod est in Deo, est in illo vel sicut in principio producente, vel sicut in exemplari exprimente, vel sicut in conservante:* sed nullo modo ex istis mala formaliter sumpta sunt in Deo: ergo, etc. Probatur *minor*, quia Deus non est principium producens mala formaliter sumpta, seu peccata, ut constat ex Fide: producere enim peccata est peccare, peccare autem est deficere a rectitudine et deviare a bonitate divina: atqui Deus non potest recedere a sua bonitate, cum sit bonitas per essentiam: ergo non potest peccare: ergo nullo modo potest esse principium producens peccata, seu mala formaliter sumpta. Deus etiam non est exemplar exprimens mala, quia ratio exemplaris attenditur secundum assimilationem; Dei autem ad mala nulla est assimilatio. Non est etiam exemplar Deus nisi illorum quæ ipse potest producere: at Deus peccata non producit: ergo mala formaliter sumpta nullo modo sunt in Deo.

Dices 1: Deus cognoscit intra se mala, quia Deus nihil cognoscit extra se: ergo mala sunt in Deo. *Consequentia* patet, quia omne quod cognoscitur in aliquo, est in illo in quo cognoscitur. — **Negat consequentiam** S. Bonaventura: plus enim, inquit, esse in Deo significat, quam cognosci a Deo, vel in Deo; nam ad hoc quod aliquid cognoscatur a Deo, vel in Deo, satis est quod in Deo sit ratio cognoscendi illud: sed ad hoc ut aliquid sit in Deo, requiritur quod Deus sit exemplar illius: quare licet Deus cognoscat mala in seipso, ex hoc non sequitur quod mala sint in Deo, quia illa cognoscit per bona opposita, ut ab ipsis bonis deficientia. Ex quo patet quod in illa consequentia committitur fallacia consequentis, quia arguitur a positione consequentis ad positionem antecedentis.

Dices 2: Omne quod cognoscitur in aliquo, et non per accidens, est aliquo modo in illo sicut in exemplari: sed mala cognoscuntur in Deo, et non per accidens, quia Deus nihil cognoscit per accidens, sed omnia cognoscit per se: ergo mala sunt in Deo. — **Respondeo** quod cognosci per accidens potest esse dupliciter: aut a parte cognoscentis, aut a parte cogniti. In Deum nulla cadit cognitio per accidens a parte ipsius Dei cognoscentis, quia Deus omnia cognoscit seipso: tamen cadit a parte cogniti, utpote mali, quia Deus cognoscit malum non per similitudinem sui, sed per similitudinem boni oppositi: similitudo enim est principium cognoscendi simile et dissimile.

Dices 3: Quod cognoscit aliquid, et illud non cognoscit per privationem, cognoscit illud per similitudinem et ideam: sed Deus cognoscit mala, et illa non cognoscit per privationem; quia in Deum nulla cadit privatio, cum sit purus actus: ergo Deus cognoscit mala per similitudinem et ideam in Deo: ergo mala sunt in Deo sicut in exemplari. — **Respondeo** quod cognoscere per privationem fit dupliciter: aut ita quod privatio sit in ipso cognoscente, sicut oculus cognoscit tenebras quando est privatus luce et nihil videt, auris cognoscit silentium quando nihil audit: et hoc modo cognoscere per privationem, dicit imperfectionem, et non convenit Deo, quia Deus numquam est privatus luce, nec cognitione; aut ita quod privatio sit in cognito et non in cognoscente; sicut si lux haberet cognitionem, per seipsam cognosceret tenebras, quia cognosceret rem privatam luce, non quod illa privatio sit in ipsa luce, sed in re cognita: et hoc modo cognoscere per privationem non dicit imperfectionem ex parte cognoscentis: et hoc modo Deus dicitur cognoscere mala per privationem, quia cum ipse sit actus purus et lux et veritas, per seipsum cognoscit positive bonum et privative malum, quia cognoscit in quo deficiat malum a bono.

Quæres 2: *An Deus habeat Ideas rerum imperfectarum?*

Respondet 1. S. Bonaventura ibidem q. 2., res imperfectas formaliter consideratas nullam sui præsupponere ideam; cum enim imperfectio formalis sit carentia et privatio alicujus perfectionis debitæ, nulla haberi potest in Deo: *Privatio,* inquit, *non est ens, nec per consequens est aliquid a Deo factibile, nec assimilabile ipsi:* ergo non habet ideam in Deo, quia idea dicit rationem similitudinis. — *Respondet* 2. imperfecta entitative considerata aliquam sui ideam habere, *Quia,* inquit, *omnis effectus assimilatur suæ causæ aliqua assimilatione.* Ergo illud omne quod est a Deo, assimilatur Deo: sed imperfecta materialiter sumpta sunt a Deo, quia ut sic sunt entitates positivæ: ergo ut sic assimilantur Deo: ergo ut sic habent ideam, non quidem imperfectam, sed perfectissimam. Quia sicut non viventium est in Deo idea vivens, et corporalium spiritualis, et temporalium æterna: sic et omnium imperfectorum entitative consideratorum est idea perfecta, quia idea sequitur naturam subjecti in quo est, non autem rei ideatæ a qua sumit tantum distinctionem repræsentandi, quia distincte illam repræsentat.

Dices: Illa solum habent ideam quæ possunt esse a Deo: sed imperfecta, quocumque modo sumantur, non possunt esse, nec fieri a Deo; quia *Dei perfecta sunt opera,* ut dicitur Deuter. 32: ergo imperfecta nullo modo habere possunt ideam. — *Respondet* Seraphicus Doctor quod omnia imperfecta quæ habent rationem entis, qualia sunt materia, partes compositi sub ratione partium, et alia hujusmodi, sunt a Deo ipsique assimilantur secundum illam rationem entis, quæ consequenter dicit aliquam perfectionem, et ideo hujusmodi imperfecta secundum id quod sunt, puta quatenus entia, habent esse in Deo. *Deinde,* Deus perficit imperfecta v. g. materiam per formam, et partes per totum; quia igitur dat Deus imperfectis esse perfectum, ideo omnia Dei opera sunt perfecta.

Quæres 3: *An esse Ideale quod creaturæ habent in Deo, sit præstantius quam esse Entitativum quod habent in seipsis?*

Respondet idem Seraphicus Doctor *ibidem art.* 2. *quæst.* 2. hanc quæstionem intelligi posse dupliciter, ita quod sit sensus: an res verius esse habeant, vel quando sunt in cognoscente, et producente, vel quando sunt in seipsis: aut ita quod quælibet res conferatur cum sua similitudine, quæ est in Deo, ut sit sensus, quid habeat esse verius et nobilius, quam ipsa res, vel ejus similitudo. — His prænotatis *Dicit* 1. quod si res comparentur ad seipsas secundum diversum modum existendi, tunc verius esse habent in proprio genere, quam in Deo. Ratio est, quia res verius esse habent, ubi sunt simpliciter, quam ubi sunt tantum secundum quid: sed in proprio genere sunt simpliciter, quia sunt secundum propriam entitatem; in Deo vero sunt tantum secundum quid, quia sunt secundum esse cognitum: ergo, etc. *Insuper*, res verius esse habent, ubi sunt secundum principia intrinseca et proxima, quam ubi sunt in principio extrinseco et remoto: sed in proprio genere sunt secundum principia intrinseca; in Deo autem ut in principio extrinseco: ergo, etc. — *Dicit* 2. quod si quælibet res conferatur cum sua similitudine, quæ in Deo est, tunc similitudo rei verius, et nobilius esse habet in Deo, quam ipsa res habeat in proprio genere. Ratio est, quia in Deo similitudo cujuslibet rei idem est, quod ipsa essentia divina.

DISPUTATIO SECUNDA.

DE VOLUNTATE DIVINA.

Divinum intellectum lumine sapientiæ, ac scientiæ radiantem ordine naturæ sequitur divina Voluntas, fœcunditatis oceanus, libertatis origo, sanctimoniæ sacrarium, virtutum augustale, totius denique boni fons ubertim in omnes effluens. Cujus ut plana plenaque, quantum humanitus fieri potest, habeatur ratio, Disputatio præsens distribuenda est tres in Articulos; in quorum *Primo* ipsa divina Voluntas generatim delineabitur; in *Secundo* explicabitur ipsius libertas; in *Tertio* denique omnes illius dotes, ac præcellentiæ reserabuntur.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DIVINA VOLUNTATE GENERATIM.

Neminem Sapientum latet, nomine Voluntatis significari vim illam ingenitam substantiæ intellectivæ, quæ prævia cognitione bonum prosequitur, aversatur malum, finem intendit, et media ad ipsius assecutionem convenientia eligit, ordinat et amplectitur. Ut ergo divinæ Voluntatis perfecta habeatur notitia, tria maxime hoc in Articulo proponenda simul et resolvenda sunt: Primum quidem, an, quid et quotuplex sit divina Voluntas. Secundum quodnam sit illius objectum, tam primarium, quam secundarium. Tertium denique, quot et quinam sint illius actus.

QUÆSTIO PRIMA.

AN, QUID ET QUOTUPLEX SIT DIVINA VOLUNTAS.

Notandum 1. Fide supernaturali constare Deum esse voluntate præditum ; ipsamet enim Scriptura sacra pluribus encomiis divinam Voluntatem celebrat, ipseque adorandus Salvator suos Discipulos edocet, ut inter orandum Patrem divinum his verbis interpellent: *Fiat voluntas tua sicut in Cœlo et in Terra;* et imprimis fideles Romanos hortatur Apostolus cap. 12. ut *Probent quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta.* Idipsum confirmant illa omnia Concilia, quæ adversus Monothelitas duplicem in Christo Domino voluntatem, divinam videlicet et humanam esse decreverunt. Unde fit, ut nullus absque hæresis labe voluntatem Deo denegare possit. Solum itaque superest hic resolvendum, an ipsa divina voluntas etiam ratione naturali innotescere possit et demonstrari.

Notandum 2. Ex S. Bonaventura in 1. *dist.* 45. *art.* 1. *quæst.* 1. divinam Voluntatem in Scripturis sacris usurpari dupliciter: *Proprie* videlicet et *Metaphorice.* Priori modo significatur ipsa Dei complacentia et virtus, qua bonum prosequitur, malum aversatur, et finem intendit. Posteriori modo designatur aliquod æternum ipsius divini beneplaciti signum, quo fit ut Dei præcepta, prohibitiones et consilia, etc. Dei voluntates appellentur, eo scilicet modo, quo testamentum alicujus vocari solet ultima ipsius voluntas. *Rursus* priori modo usurpata voluntas duplex iterum distingui potest: nimirum voluntas quæ est facultas et *potentia volens,* et voluntas quæ est *volitio* et operatio facultatis volitivæ. Prior dicitur actus primus; posterior vero actus secundus volitionis appellatur. An autem hæc utraque voluntas in Deo sit admittenda, controversia non levis est inter Auctores, quæ ut facilius solvatur

Notandum 3. Divinam Voluntatem considerari posse dupliciter: Primo quidem *Essentialiter* et quatenus dicit ordinem ad objectum volitum intra Deum ipsum; Secundo *Notionaliter,* prout dicit ordinem producentis ad productum, nimirum ad Spiritum sanctum. Priori modo communis est tribus adorandis Personis; posteriori vero tantum Patri et Filio divino convenit. Priori modo, dicitur tantum operativa; posteriori vero productiva appellatur, quia revera est principium, quo Pater et Filius spirant et producunt Spiritum sanctum. Nullus Theologorum denegat voluntatem divinam notionaliter usurpatam, habere veram rationem potentiæ; an autem etiam vera potentia sit appellanda, quatenus usurpatur essentialiter et distinguitur, saltem formaliter, a volitione actuali, sicut actus primus ab actu secundo, hic est resolvendum; sed prius sit

Conclusio prima. — Ratione naturali constat Deum habere Voluntatem.

Probatur primo a Doctore Subtili in 1. *dist.* 2. *quæst.* 2. *n.* 20: Primum agens necessario debet esse intelligens: ergo debet intellectu et voluntate esse præditum. *Minor* constat. Probatur *Major:* Primum agens necessario debet intendere finem, et eligere, ac ordinare media

ad illius consecutionem: sed hæc exequi non potest nisi finem cognoscat et velit; nec hæc exequi nisi habeat intellectum et voluntatem: ergo utrumque necessario debet habere. *Major* patet: tum quia omnis natura tendit in finem, non quidem per se, sed per directionem Superioris, ac primi Agentis, et consequenter primum Agens debet intendere finem ad quem ipsam naturam dirigit et ordinat; tum quia primum Agens ordinate agit, et consequenter suas omnes actiones in finem dirigit. Probatur *Minor:* primum agens tendit in finem, vel ex naturæ impetu, vel per illius cognitionem et amorem: sed non tendit in finem ex naturæ impetu, hoc enim imperfectionem sonat: ergo per amorem et cognitionem, adeoque per intellectum et voluntatem.

Secundo: Aliquid causatur contingenter: ergo prima causa contingenter causat: ergo volens causat. Probatur prima *consequentia:* causa secunda non agit nisi in quantum movetur a prima: ergo dum agit contingenter, necessum est quod contingenter moveatur. Probatur secunda *consequentia:* nullum est principium operandi contingenter nisi voluntas, vel aliquid concomitans voluntatem, quod enim aliter operatur, agit tantum ex necessitate naturæ, et ideo non agit contingenter: ergo causa, quæ contingenter operatur, necessario debet esse volens, adeoque habere voluntatem.

Tertio: Perfectissimo agenti tribui debet perfectissimus operandi et causandi modus: sed modus causandi per voluntatem longe perfectior est quam modus agendi per naturam; agens enim naturale non agit cum dominio suorum actuum, nec seipsum dirigit ad finem, sed ab alio dirigitur, sicut sagitta a sagittario; agens vero liberum et voluntarium seipsum in finem dirigit et habet dominium suorum actuum: ergo hic modus agendi per voluntatem est Deo tribuendus.

Dices 1: Ex S. Augustino lib. de libero arbitrio, *Voluntas est rationalis motus sensui præsidens et appetitui.* Et in lib. de duabus Animabus: *Voluntas est animi motus ad aliquid prosequendum, vel fugiendum:* sed in Deo non est motus, nec sensus, nec appetitus, nec prosecutio, nec fuga: ergo nec voluntas. — **Respondeo**, S. Augustinum intelligendum esse de voluntate creata, non autem de increata, quæ his imperfectionibus non subjacet.

Dices 2: Ibi non est voluntas, ubi non est objectum voluntatis: sed in Deo non est objectum voluntatis: ergo nec voluntas. Probatur *minor:* Bonum est objectum voluntatis, sicut enim verum est objectum cognitum, ita bonum est objectum volitum: sed in Deo non est bonum ut objectum volitum; bonum enim et finis idem sunt, nihil autem in Deo potest habere rationem finis; tum quia Deus non potest habere finem; tum quia finis est causa realis, in Deo autem nihil habet rationem causæ realis; tum denique quia, inquit Doctor in 1. dist. 1. q. 5. n. 6, *Respectu nullius est causa finalis aliqua, nisi respectu cujus est causa efficiens, quia causalitas causæ finalis est movere efficiens ad agendum; Dei igitur ineffectibilis nihil est causa finalis,* quia in ipso nihil dependet ab alio tamquam a causa: ergo in Deo non est finis, adeoque nec bonum ut volitum, nec consequenter objectum voluntatis, nec proinde in eo est voluntas. — **Nego minorem**, et ad illius probationem dico, duplicem distingui posse finem: nimirum finem volitum, et finem volitorum. Prior est in quem tendit agens; posterior est

ad quem agens ordinat ea quæ vult. Prior equidem non est in Deo, quia Deus non tendit in aliquem finem extra se, cum sit ipse omnium finis non habens finem, sicut est principium omnium absque principio. Posterior autem vere intenditur a Deo, quia omnes creaturas, quæ sunt objecta volita, dirigit et ordinat ad seipsum, tamquam ad ultimum omnium finem, seu ut loquitur Doctor laudatus, *Deus agit propter finem effectus, non propter finem sui, quia non est agens sui*, quod sufficit, ut vere dicatur in Deo esse verum finem tamquam objectum volitum.

Dices 3: Voluntas est ad opposita: sed in Deo non potest esse voluntas ad opposita: ergo nec voluntas. *Major* patet ex Philosophia. Probatur *Minor:* voluntas ad opposita est contingens et variabilis: sed in Deo nulla est contingentia, nec varietas: ergo, etc. — **Respondet** Seraphicus Doctor supra laudatus, negando *minorem*, et illius probationem distinguit: in Deo nulla est varietas, nec contingentia in actu, concedit; in effectu, negat. Certum est quidem nullam esse contingentiam in actu divinæ voluntatis, hic enim cum sit idem realiter cum ipsa voluntate et substantia Dei, non potest ullatenus variari, sicut nec ipsa divina voluntas et substantia, sed ab æterno voluntas divina est in uno et eodem actu uniformi volendi, quod vult. Sed est varietas et contingentia in effectu, multa enim facit Deus, quæ posset non facere et non velle, adeoque illa facit et vult contingenter.

Dices 4: Voluntas est appetitus naturæ intellectivæ, quo fertur in bonum sibi consentaneum: sed in Deo non est appetitus, quia appetitus est inclinatio ad bonum non habitum, ac proinde supponit carentiam boni appetitum terminantis; in Deo autem nulla est boni carentia, cum sit ipse summum bonum et totius boni fons et origo: ergo nec in Deo est voluntas. — **Distinguo majorem:** Voluntas est appetitus, hoc est desiderium et prosecutio boni absentis, nego; est appetitus, hoc est pondus et tendentia in objectum conveniens, concedo. *Minorem* similiter distinguo: in Deo nequit esse appetitus, quatenus est desiderium boni absentis, concedo; quatenus est pondus, inclinatio et complacentia in objecto sibi convenienti, nego. Itaque in Deo duplex affirmari potest appetitus: nimirum naturalis et elicitus. *Naturalis* quidem, quatenus ex propria naturæ propensione velut inclinatur in aliquod bonum conveniens; sic Essentia divina, quatenus est principium et radix attributorum, dici potest habere naturalem appetitum et inclinationem ad illa, quia ab eis perficitur et illustratur. Item in Patre divino est appetitus et inclinatio ad communicandum se Filio, et in Patre et Filio est appetitus innatus ad communicandum se Spiritui sancto: omnis enim potentia productiva naturaliter inclinatur ad productionem sui termini adæquati, maxime quando totam illius fœcunditatem exhaurit. Est etiam in Deo appetitus *elicitus*, qui præsupponit cognitionem termini talis appetitus. Deus enim respectu propriæ perfectionis, non solum habet appetitum innatum, sed etiam elicitum, quia illam cognoscit et diligit: sed hæc inclinatio divina rectius appellatur *complacentia* in bono possesso, quam *appetitus*, qui ordinarie fertur in bonum absens.

Conclusio secunda. — Divina voluntas est potentia formaliter distincta, tum ab essentia divina, tum a volitione actuali. Hæc est Doctoris, ut constat ex iis quæ diximus a simili de Intellectu divino, et suadetur insuper ex eodem in 4. dist. 13. quæstione 1. n. 31. ubi ait: *Deus est simpliciter beatus in operationibus intellectus et voluntatis suæ, non est autem simpliciter beatus in essentia ut est infinita, nisi eam comprehendat. Et sicut intellectus comprehendit videndo, ita voluntas suo modo oportet quod comprehendat amando, ad hoc quod sit perfecte beata, et per consequens utraque potentia et uterque actus utriusque potentiæ circa Essentiam divinam ut perfecte se beatificat, erit infinitus.* Quibus Doctor tria edocet: Primum quod intellectus et voluntas formaliter ab essentia distinguantur. Secundum quod habeant rationem facultatis et potentiæ operativæ in actu primo. Tertium quod utraque potentia a suo actu formaliter distinguatur, nimirum intellectus ab intellectione et voluntas a volitione actuali.

Probatur Conclusio: Illa distinguuntur formaliter, quibus competunt prædicata contradictoria: sed prædicata contradictoria enuntiantur de essentia, voluntate, et volitione divina: ergo invicem formaliter discrepant. *Major* sufficienter probata manet ex iis quæ diximus de distinctione formali attributorum tum inter se, tum ab Essentia divina. *Minor* vero probatur; plura namque enuntiantur de voluntate, quæ de volitione et Essentia divina enuntiari nequeunt, puta quod divina voluntas sit principium immediatum *quo* processionis Spiritus sancti necnon et divini amoris; quod immediate sit operativa; quæ nec Essentiæ, nec volitioni divinae per se competunt. Essentia enim divina non est per se immediatum principium processionis Spiritus sancti, nec etiam amoris divini essentialis; similiter volitio divina, seu divinus amor non est formaliter principium amoris et volitionis, sed est ipsemet amor actualis et ipsa actualis volitio.

Dices: Ut aliquid habeat rationem potentiæ et actus primi, necessum est ut realiter sit principium productivum actus secundi et respectivum ejusdem, si talis actus secundus sit immanens: sed divina Voluntas neque productiva est divinæ volitionis, nec receptiva ejusdem, ut observatum est in prænotatis: ergo non est etiam potentia et actus primus respectu divinae volitionis. — **Distinguo majorem:** Si talis potentia nedum sit operativa et principium metaphysicum, sed etiam productiva et principium physicum, seu productiva actus, concedo; si tantum sit operativa, non autem productiva, nego. *Ad minorem* dico, divinam voluntatem non esse potentiam productivam, nec principium physice influens in ipsam divinam volitionem, eo scilicet modo quo causæ physicæ suos actus producunt per veram et realem actionem: sed tantum est potentia operativa et principium metaphysicum, a quo divina volitio emanat immediate, eo scilicet modo, quo ipsa voluntas et omnia divina attributa emanant ab essentia. Unde non debet esse receptiva ejusdem volitionis, utpote quæ ab ipsa voluntate non realiter, sed formaliter solum distinguatur. — Cætera quæ hanc adversus Conclusionem possent objici, jam soluta sunt in Conclusione prima Disputationis de divino Intellectu, in qua probatum est ipsum divinum intellectum formaliter, tum ab Essentia, tum ab actuali intellectione esse distinctum.

Conclusio tertia. — VARIA EST ET MULTIPLEX DIVINÆ VOLUNTATIS DIVISIO. — Primo namque dividitur in Voluntatem *Beneplaciti* et voluntatem *Signi*. Prior est voluntas realiter existens in Deo, qua prosequitur aliquod bonum, vel malum aversatur. Posterior vero non est in Deo realiter, sed est effectus aliquis creatus significans et connotans voluntatem Dei, eo modo, quo testamentum dicitur ultima voluntas hominis testatoris. Utraque hæc divina voluntas celebratur in Scriptura sacra. Prior quidem significatur his contextibus: Psalmo 113, *Omnia quæcumque voluit, fecit.* Et Rom. 12: *Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta, etc.* Posterior vero significacatur his verbis Psalmo 110: *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus.*

Hujus autem divisionis hanc rationem profert sanctus Bonaventura in 1. *dist.* 45. *art.* 3. *quæst.* 1: Sicut non absurde intellectus dicitur vis intellectiva, et ipsius objectum dicitur intellectum, ita voluntas dicitur non solum ipsa potentia volendi, sed etiam ipsum objectum volitum : sed volitum est signum voluntatis : ergo præter voluntatem beneplaciti est etiam assignanda voluntas signi. — *Deinde*, divina voluntas, vel accipitur proprie pro facultate volitiva, vel improprie et metaphorice pro re volita. Priori modo designatur voluntas beneplaciti; posteriori vero voluntas signi. — *Denique*, divina voluntas est vel qua Deus vult, vel quod Deus vult. Voluntas qua Deus vult, est voluntas beneplaciti; voluntas seu volitum quod vult, est voluntas signi. Cum enim divinam voluntatem per se non cognoscamus, sed tantum per objecta volita, hæc objecta volita recte dicuntur signa internam voluntatem manifestantia, adeoque recte appellantur voluntates signi, vel potius signa manifestativa divinæ voluntatis. — Hæc autem divisio non fit secundum rem, sed secundum vocem, ita quod nomen divinæ voluntatis, tam potentiæ volitivæ, quam objecto volito tribuatur: illi quidem proprie, huic vero solum metaphorice et propter similitudinem quæ est inter signum voluntatis nostræ et divinæ. Sicut enim præceptio est signum naturale nostræ voluntatis, ita et divinum præceptum v. g. dicitur esse signum naturale voluntatis divinæ. — Hæc utraque voluntas varias rursus patitur subdivisiones. Voluntas enim beneplaciti subdivitur in *Antecedentem* et *Consequentem*. Voluntas Antecedens illa communiter dicitur, quam Deus habet ex se solo et ex nativa sua inclinatione circa objectum, quatenus non est vestitum omnibus circumstantiis, quibus est executioni demandandum. Consequens vero illa est, quam Deus ex se solo non habet, sed ex præsuppositis aliquibus circumstantiis, quibus sublatis, objectum non vellet. Sic v. gr. per voluntatem antecedentem Deus vult omnes salvos fieri, non attendendo ad eorum merita, sed quia omnes homines condidit et ordinavit ad gloriam, tamquam eorum ultimum finem. Per voluntatem vero consequentem vult solum efficaciter salvare justos, impios vero vult damnare, eo quod illi usurparint media congrua ad beatitudinem consequendam, hi vero non. Hanc utramque voluntatem sic explicat S. Thomas 1. part. quæstione 19. art. 6, ubi cum dixisset Voluntatis divisionem in antecedentem et consequentem non accipi ex parte ipsius divinæ Voluntatis, in qua nihil est prius, vel posterius, sed ex parte volitorum, subdit: *Considerandum est, unumquodque secundum*

quod bonum est, sic est volitum a Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione (secundum quod absolute consideratur) bonum vel malum, quod tamen, prout cum aliquo adjuncto consideratur (quæ est consequens consideratio ejus) e contrario se habet. Sicut hominem vivere est bonum, et hominem occidi est malum, secundum absolutam considerationem; sed si addatur circa aliquem hominem quod sit homicida, vel vivens in periculo, sic bonum est eum occidi, et malum est eum vivere. Unde potest dici quod judex justus antecedenter vult hominem vivere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem salvari, sed consequenter vult quosdam damnari secundum exigentiam suæ justitiæ. — Hæc autem divisio in voluntatem Antecedentem et Consequentem non accipitur ex parte voluntatis divinæ, in qua revera nihil est prius, nec posterius, sed ex parte rei volitæ, quæ potest considerari, vel secundum se et quatenus præscindit ab omnibus circumstantiis, vel secundum quod habet adjunctas circumstantias. Cum autem consideratio rei secundum se dicatur prior consideratione rei secundum suas circumstantias, idcirco divina Voluntas quatenus terminatur ad res consideratas secundum se, dicitur *Antecedens;* quatenus vero terminatur ad res quatenus habent adjunctas suas circumstantias, dicitur voluntas *Consequens.* — Rursus voluntas beneplaciti subdividitur in *Efficacem* et in *Inefficacem.* Voluntas efficax illa nominatur, quæ semper effectum exequitur et finem intentum obtinet: Inefficax vero quæ nec effectum volitum habet, nec intentum finem assequitur. Sic voluntas salvandi omnes homines, est efficax ex parte Prædestinatorum, et inefficax ex parte Reproborum. — *Insuper* voluntas beneplaciti alia est *Absoluta,* alia *Conditionata.* Prior versatur circa objectum sine suppositione illius conditionis; sic Deus absolute vult perseverantes in gratia finali donari gloria æterna. Conditionata vero voluntas fertur in existentiam, aut non existentiam objecti ex suppositione alicujus conditionis; sic Deus vult omnes homines salvos fieri, ex hypothesi quod ipsi velint et ad salutem assequendam ordinata media congrua usurpent.

Voluntas Signi etiam dicitur multiplex, sed maxime quintuplex secundum diversa quinque signa, internam Dei voluntatem manifestantia, quæ sunt: præceptio, prohibitio, consilium, permissio et impletio, seu operatio, quæ omnia hoc versiculo explicantur.

Præcipit et prohibet, permittit, consulit, implet:

Hujus divisionis congruitatem assignat S. Bonaventura in Compendio Theologico *lib.* 2. *cap.* 32. his verbis: *Voluntas divina proprie loquendo, aut præsentium, aut futurorum est. Si respectu præsentium, aut id est bonum, et sic est* Impletio, *aut malum, et sic est* Permissio. *Si respectu futurorum, sic est triplex: aut malum, et sic est* Prohibitio; *aut bonum necessarium, et sic est* Præceptio; *aut bonum supererogationis, et sic est* Consilium. — Sanctus Thomas autem prima part. qu. 19. art. 12. hujus divisionis congruitatem colligit hoc modo: *Signa voluntatis dicuntur ea quibus consuevimus demonstrare nos aliquid velle. Potest autem aliquis declarare se aliquid velle, vel per seipsum, vel per alium. Per seipsum quidem in quantum facit aliquid, vel directe, vel*

indirecte et per accidens. Directe quidem cum per se aliquid operatur, et quantum ad hoc dicitur esse signum Operatio. *Indirecte autem in quantum non impedit operationem, et quantum ad hoc dicitur signum* Permissio. *Per alium autem declarat se aliquid velle, in quantum ordinat alium ad aliquid faciendum, vel necessaria inductione, quod fit* Præcipiendo, *quod quis vult, et* Prohibendo *contrarium; vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad* Consilium. — Alensis vero *quæst. 36. membro. 1.* ita hæc signa colligit: *Voluntas divina, aut respicit actum dum fit, aut dum est faciendus. Si dum fit, aut iste actus est bonus, aut malus, Si bonus, eius* Operatio *est signum voluntatis divinæ. Si vero dum est faciendus, similiter iste actus faciendus aut est bonus, aut malus. Si malus, sic* Prohibitio *illius est signum divinæ Voluntatis. Si bonus, aut est necessarius ad salutem, et sic* Præceptio *illius est signum divinæ Voluntatis, aut non est necessarius, sed tamen conferens saluti, et sic* Consilium *illius est signum Voluntatis divinæ.* — Denique Doctor Subtilis in *1. d. 47. n. 2.* ut hæc quinque signa colligat, quædam censet esse præsupponenda: *Primum* quidem, in nobis duplicem esse actum voluntatis et utrumque positivum, nimirum volitionem et nolitionem, qui dum versantur circa idem objectum, dicuntur contrarii, et significantur per *Amare* et *Odisse. Secundum* est hunc utrumque actum esse vel efficacem, vel inefficacem. *Volitio efficax* ea dicitur, qua media ordinamus, et contendimus quantum in nobis est, ut fiat volitum. Inefficax autem seu remissa est qua vellemus quidem objectum volitum fieri et existere, sed tamen nolumus applicare media necessaria ad illius effectionem et existentiam. Similiter *Nolitio efficax* ea dicitur, qua applicamus media requisita ad impediendam rei effectionem et existentiam; aut ea revera applicaremus si essent in nostra potestate. *Inefficax* autem nolitio ea est, qua quis revera nollet rem aliquam esse, nihilominus non applicat media congrua ad impediendam illius existentiam. His præsuppositis, Respondet Doctor: Signum efficacis volitionis, si fiat immediate a voluntate, est *Impletio;* si per alterum, est *Præceptum:* Volitionis autem remissæ signum est *Consilium* sive monitio et persuasio. Similiter signum nolitionis efficacis est *Prohibitio;* inefficacis autem et remissæ est *Permissio.*

Dices 1: Signum et signatum sunt correlativa: ergo ubi unum non est multiplex, nec multiplex potest esse aliud, ut ait Aristoteles: at voluntas Dei non est multiplex, sed una: ergo unum tantum debet habere signum, et consequenter non sunt quinque signa divinæ voluntatis. — **Distinguo minorem**: Divina voluntas non est multiplex secundum entitatem internam, concedo; secundum connotationem externam, nego; multa enim connotat in creatura, nam per præceptum connotat necessaria ad salutem, per consilium connotat tendentiam ad bonum magis conveniens, et sic de cæteris.

Dices 2: Sicut præcepto opponitur prohibitio, ita consilio opponitur dissuasio: ergo sicut prohibitio est signum Voluntatis divinæ, ita et dissuasio, et consequenter sunt plura signa quam quinque. — **Nego consequentiam**: Consilium enim comprehendit suasionem et dissuasionem, dissuadere enim matrimonium verbi gratia, est consu-

lere ac suadere Virginitatem, et sic dissuasio non est signum distinctum a consilio.

Dices 3 : Dispositio, qua Deus sese præparat ad aliquid faciendum quasi vellet illud ad perfectum perducere, quod tamen non vult, est signum divinæ Voluntatis : sed ista voluntas præparationis non comprehenditur sub ullo ex assignatis quinque signis divinæ Voluntatis. Non quidem sub præcepto, prohibitione, consilio et permissione, quæ enim quis præcipit, prohibet, consulit, permittit, non dicitur velle facere, sed velle ab alio fieri, aut non fieri, vel nolle impedire quin ab alio fiant; neque etiam est voluntas, quæ dicitur opus vel impletio, quia operans jam non præparat opus, sed facit illud : ergo sunt plura signa quam quinque. — **Nego majorem :** Illa enim voluntas præparationis, quam Estius in 1. dist. 45. admittit pro sexto signo, nihil aliud est quam voluntas antecedens qua Deus vult aliquid in sua causa cum ita disponit et præparat, ut ex illa effectus sequi possit. Voluntas autem antecedens non est voluntas signi, sed voluntas beneplaciti, ut probabimus infra agendo de voluntate Dei, qua vult omnes homines salvos fieri, quam voluntatem præparationis idem Estius appellat.

Quæres 1: *An Voluntas Signi semper correspondeat voluntati Beneplaciti, seu an præfata quinque signa semper designent aliquem actum positivum divinæ Voluntatis?*

Affirmo cum subtilioribus Doctoris Subtilis Discipulis, idque constat aperte de operatione, siquidem Deus *Omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ*, ut loquitur Apostolus ad Ephesios 1. illud autem voluntatis consilium haud dubie per operationem tamquam causa per effectum significatur. Similiter præceptum et prohibitio important actum, non solum quo Deus vult aliquid præcipere et prohibere, sed etiam quo vult efficaciter quantum ex se, illud fieri, aut non fieri quod præcipit, aut prohibet. Idem patet de consilio, licet enim Deus nolit hominem obligare ad id exequendum quod fieri consulit, tamen efficaciter quantum ex se est vult fieri quod consulit, ad id namque implendum consilium media necessaria subministrat. Quantum autem ad *Permissionem*, major revera videtur difficultas, in qua solvenda Doctor supra laudatus in 1. *dist.* 47. hæret omnino dubius. Cum enim dixisset permissionem nihil aliud esse quam nolitionem inefficacem Dei, nihilominus quia hæc nolitio videtur afferre aliquam tristitiam nolenti, ut accidit in nobis dum illud evenit quod nollemus fieri et existere, vel saltem aliquid imperfectum et superfluum hæc nolitio adstrueret; idcirco divinam permissionem alio modo explicat, dicendo illam consistere in negatione volitionis ponendi obicem et impedimentum rei, quæ dicitur permissa quam Deus cognoscit fieri et absolute posset impedire, si vellet, nec tamen vult impedire. — *Deinde* sibi objiciens Doctor, quod hac ratione Deus diceretur volens sinere et permittere quod permittit, ac proinde hæc permissio videretur semper importare actum divinæ voluntatis; *Respondet* Doctor negando consequentiam, *Quia*, inquit, *quod dicitur volens sinere, hoc potest intelligi, non quod habeat velle rectum circa illud quod permittit, sed actum reflexum. Offertur enim voluntati suæ hunc pec-*

caturum, vel peccare, primo voluntas ejus circa hunc non habet velle, velle enim ipsum habere peccatum non potest. Secundo potest intelligere voluntatem suam non volentem hoc, et tunc potest velle voluntatem suam non velle hoc, et ita dicitur volens sinere et voluntarie permittere. Sicut ex alia parte et præsentato sibi Juda, primo Deus habet non velle sibi gloriam, et non primo nolle, secundum illam ultimam positionem, dist. 41. *et potest tunc secundo se reflectere super istam negationem actus et velle eam, et ita volens sive voluntarie non eligit Judam finaliter peccaturum et non nolitionem gloriæ, sed non volitionem gloriæ. Dico* itaque ad evidentiorem rei explicationem, duplicem distingui posse divinam permissionem: *Physicam* nimirum et *Moralem*. Moralis est, qua non ponitur impedimentum morale actui faciendo, scilicet præceptum, consilium, prohibitio et cætera similia. Hæc autem moralis permissio non videtur esse actus positivus divinæ Voluntatis, sed tantum ad illam sufficit non positio præcepti, aut consilii, aut signi; hoc enim ipso, quo Deus aliquid non præcipit, nec consulit, nec prohibet faciendum, moraliter videtur illud permittere. Permissio vero Physica ea est, qua Deus non ponit impedimentum physicum actui faciendo; quæ permissio est vel respectu simplicis omissionis actus, et ad hanc permissionem sufficit negatio concursus ad actum oppositum illi omissioni; vel est respectu actus positivi, et hæc necessario requirit voluntatem positivam Dei, quia nullus actus positivus potest esse absque concursu Dei positivo; hic autem concursus nequit esse absque positiva Dei volitione. Unde permissio respectu actus positivi semper connotat et præsupponit actum positivum Dei voluntatis.

Quæres 2: *An creata voluntas semper sit recta moraliter, quoties voluntati divinæ conformatur?*

Respondet Doctor in 1. dist. 48. quæst. unica, cum bonum sit ex integra causa, et malum ex quovis defectu, non sufficere ad bonitatem, et rectitudinem voluntatis creatæ, quod sit divinæ Voluntati conformis, quantum ad objectum quod vult Deus, et quantum ad finem quem intendit; quia potest deficere aliqua circumstantia quæ rectitudinem auferret. Hinc quamvis Deus voluerit quod Christus Deus moreretur propter salutem hominum; tamen peccarunt Judæi ipsum interficiendo, imo etiam graviter peccavissent quamvis ipsum in eum finem crucifixissent ut illius mors hominibus salvandis prodesset, quia Deus nolebat eos Christum interficere. Unde sanctus Augustinus in Enchiridio, cap. 101. *Aliquando bona voluntate,* inquit, *homo vult aliquid, quod Deus non vult bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse numquam potest: tamquam si bonus Filius Patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori.* Et rursus: *fieri potest ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona; velut si malus Filius velit mori Patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus; iste vero id vult quod Deus etiam vult. Et tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quamvis aliud volentis, quam hujus idem volentis impietas: multum enim interest, quid velle homini, quid Deo congruat, et ad quem finem suam quisque referat voluntatem, ut approbetur, vel improbetur.* Unde san-

ctus Bonaventura, lib. 1. *Comp. Theol.*. cap. 23. ait « quod plena con-
« formitas ad Deum comprehendit quatuor: Primo quod velimus quod
« Deus vult: Secundo ut velimus quod vult nos velle: Tertio ut ve-
« limus propter quod vult: Quarto ut velimus eo modo quo vult. Ad-
« dit ulterius quod conformitas non plena est triplex: *Primo* si con-
« formatur quis Deo in volito tantum, sicut et Judæi conformes erant
« Deo in morte Christi: *Secundo* si conformatur quis in volito, et in
« fine, sed non in modo, ut quando quid non fit ex charitate: *Tertio*
« quando quis conformatur in volito, et in modo, sed non in fine, ut
« cum ad alium finem, tamen bonum, retorquetur intentio. »

QUÆSTIO SECUNDA.

QUODNAM SIT OBJECTUM PRIMARIUM DIVINÆ VOLUNTATIS.

Ne trita stadia iterato pede remetiamur, revocanda sunt ea quæ dixi-
mus de objecto, tam primario, quam secundario: tam materiali quam
formali divini Intellectus; ea namque ratione simili de divina Volun-
tate affirmari possunt; et insuper ad evidentiorem hujus Quæstionis
resolutionem

Notandum 1. Certum esse divinam essentiam secundum se præ-
cise consideratam, esse primum objectum divini Intellectus divinæque
Voluntatis, primitate quidem dignitatis, et cujusdam naturalis præ-
suppositionis ; cum enim hæc prius sit cogitabilis quam omnia sua
attributa omnesque divinæ suæ perfectiones, quarum est fons, et
origo, adeoque prima sit in ratione entis divini; etiam prima censenda
est in ratione veri intelligibilis, et in ratione boni appetibilis, et ama-
bilis. Verum difficultas est, sub qua ratione ipsa divina Essentia ha-
beat rationem objecti primo moventis, et terminantis divinam Volunta-
tem; quidam enim Theologi affirmant objectum motivum divinæ Volun-
tatis esse quidem ipsam divinam bonitatem non essentialem, sed attri-
butalem: Cæteri vero cum Doctoris Subtilis Discipulis asserunt objectum
formalem adaequatum motivum divinae Voluntatis, tum ad sui, tum
ad suorum attributorum amorem, esse ipsammet bonitatem essentialem:
adeoque Deum seipsum amare propter suam essentialem bonitatem.

Notandum 2. Certum esse Deum seipsum amare : tum quia vo-
luntas fertur in bonum: ergo voluntas infinite perfecta, qualis est di-
vina, nativo suo pondere et amore fertur in bonum infinitum, qualis est
Deus: tum quia quælibet voluntas naturaliter tendit in objectum suum
adæquatum ; Deus autem solus suæ voluntatis objectum est adæ-
quatum, utpote cum sit infinite amabilis, et facultatis infinite amativæ
satiativus ac terminativus: tum denique quia voluntas omnis amore
fertur in objectum sui beatificativum: Deus autem sibi ipsi est obje-
ctiva beatitudo, et in sola sui possessione ac fruitione deliciatur. Ve-
rum difficultas superest qualiter Deus seipsum amet, nimirum an ne-
cessario vel libere, an comprehensive, vel finite: an primario seipsum
suaque diligat propter suam bonitatem essentialem. Cum autem major
sit difficultas de amore libero Dei circa seipsum, idcirco

Notandum 3. Cum Doctore Subtili qu. 16. Quodlib. triplicem di-
stingui libertatem: Prima dicitur libertas *Contrarietatis* seu *Specifica-*

tionis, qua voluntas pro nutu potest tendere in aliquod objectum, vel in aliud oppositum, quaque potest elicere actum amoris vel odii. Secunda dicitur libertas *Contradictionis*, seu *quoad exercitium*, qua nimirum voluntas potest actum elicere, vel non elicere; in objectum tendere, vel non tendere. Tertia denique est libertas *Essentialis*, qua voluntas cum ex intrinseca sua ratione sit indifferens, et indeterminata, censetur semper ex se libere actum suum elicere, et in objectum tendere, quamquam ab intrinseco moveatur et necessitetur. Hæc autem essentialis libertas colligitur a Doctore ex S. Augustino in Enchirid. c. 105. ubi ait: *Oportebat prius hominem sic a Deo fieri, ut bene velle posset, et male; postea vero*, idest in beatitudine, *sic erit, ut male velle non possit: neque enim libero carebit arbitrio, multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino servire non poterit peccato; neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est qua beati esse sic volumus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus.* Quibus verbis S. Aug. affirmat necessitatem non peccandi in Beatis stare cum eorum libertate: non quidem cum libertate contrarietatis aut contradictionis, qua voluntas potest aliquid appetere vel non appetere contra voluntatem Dei, et consequenter qua potest peccare; sed cum libertate essentiali, seu radicali et entitativa ipsius voluntatis, quæ est facultas semper ex se entitative et intrinsece ac radicaliter remanens libera, etiamsi interdum ab alio extrinseco ita necessitetur et efficaciter alliciatur ad ejus amorem, ut nec ab eo amando possit cessare, nec oppositum amori actum, nempe odium circa illud objectum elicere.

Conclusio prima. — Deus seipsum diligit primario, et comprehensive propter suam bonitatem essentialem. Hæc conclusio tres habet partes, quarum

Probatur prima: Ille seipsum diligit primario, qui sibi ipsi est objectum adæquatum volitionis et amoris: atqui Deus sibi ipsi solum est objectum adæquatum amoris et volitionis: ergo etc. *Major* constat, quælibet enim facultas per se primo tendit in suum objectum adæquatum. *Minor* pariter est evidens; objectum enim adæquatum infinitæ voluntatis necessario debet esse omnimode infinitum, adeoque cum divina voluntas sit infinita, debet habere objectum adæquatum omnimode infinitum: nihil autem omnimode est infinitum præter Deum: ergo sicut est objectum adæquatum sui intellectus sub ratione veri infinite intelligibilis, ita pariter est objectum adæquatum suæ voluntatis sub ratione boni infinite amabilis. — *Deinde,* illud est objectum primarium divinæ Voluntatis, propter quod et in quo Deus omnia alia diligit: sed Deus, ut probabitur in Quæstione sequenti, omnes creaturas in se et propter se diligit: ergo seipsum primario diligit. — *Denique,* Deus est Sanctus, Beatus et Infinitus: sed non esset talis, nisi seipsum primario diligeret: Sanctitas enim est immediata conjunctio cum Deo per amorem appretiativum, quo omnia propter Deum et Deus super omnia diligitur: Beatitudo vero est summa et absoluta possessio ac fruitio summi boni per cognitionem et amorem intimum ac immediatum: si enim non esset amor intimus, illa possessio non esset fruitio boni, nemo enim fruitur bono absente. Similiter si non

esset immediatus, objectum non esset beatificativum per se, sed per aliud, et consequenter Deus in seipso et per seipsum non esset beatus. Insuper infinitas requirit intimam et immediatam omnem perfectionem simplicem: amor autem immediatus Dei est perfectio simplex; præstantius enim est Deum diligere immediate et in se, quam mediate et in alio: ergo Deus seipsum primario diligit.

Secunda pars *per se patet*, nempe quod *Amor, quo Deus seipsum diligit, sit comprehensivus*: Ille enim amor est comprehensivus, qui ita perfectus est in ratione amoris, ac objectum perfectum in ratione amabilis, quique sese extendit ad ea omnia quæ in objecto sunt amabilia: sed hujusmodi est amor Dei erga seipsum, ita namque perfectus est in ratione amoris, ac objectum est perfectum in ratione amabilis, cum utrumque sit infinite perfectum; sese pariter extendit ad omnia quæ in Deo sunt amabilia, nimirum ad essentiam, attributa et Personas divinas: et consequenter ille amor vere est comprehensivus.

Probatur tertia pars, nempe quod *bonitas essentialis Dei sit ratio primo motiva ad sui amorem*: Tum quia eo modo divina Voluntas se habet ad suum objectum amabile, sicut intellectus ad cognoscibile: sed veritas essentialis est objectum primo motivum divini Intellectus: ergo etiam essentialis bonitas est objectum primum motivum divinæ Voluntatis. — *Deinde*, illud primo movet divinam voluntatem ad amorem, quod per se primo apprehenditur a divino Intellectu ut amabile, objectum enim voluntatis est bonum apprehensum: sed bonitas essentialis per se primo apprehenditur ab Intellectu divino; essentia namque divina et prædicata essentialia prius concipiuntur quam attributa et cætera alia quæ divinam Essentiam circumstant: ergo etc. — *Denique*, si quid aliud assignari posset pro objecto primo motivo divinæ voluntatis, maxime vel aliquid intra, vel aliquid extra Deum: sed neutrum dici potest. *Non quidem aliquid extra Deum:* tum quia divina Voluntas vilesceret, si ab aliquo alio extra se posset primo moveri, ut jam a simili dictum est de divino Intellectu: tum quia sequeretur divinam Voluntatem pendere ab aliquo extrinseco, quod divinæ independentiæ omnino repugnat: tum denique quia creaturæ non habent rationem objecti primo motivi divinæ Voluntatis, ut fusius sequenti Quæstione probabitur. *Non etiam secundum*: cum enim divina Essentia sit natura prior iis omnibus, quæ illam circumstant per modum proprietatis perfectivæ, aut relationis personalis, ab illis suam essentialem perfectionem non accipit, imo potius est earum radix et origo: et consequenter ab illis non potest accipere vim terminandi divinam Voluntatem: nec illæ proprietates perfectivæ aut relativæ possunt esse rationes propter quas divina Voluntas Essentiam divinam amore prosequatur. — Quibus patet *Bonitatem Attributalem* non posse, habere rationem objecti primo moventis: tum quia illa præsupponit bonitatem essentialem a qua emanat: tum quia cum sit speciale attributum, omnia quæ in Deo sunt non continet virtualiter, ac eminenter, sed solum realiter et identice; scilicet propter suam identitatem realem cum ipsis. Essentia autem divina ratione suæ bonitatis, et perfectionis essentialis, nedum identice, sed etiam virtualiter, eminenter et radicaliter, in suo formali conceptu continet omnem omnino perfectionem, sive essentialem, sive attributalem, sive relativam. Adeo-

que sola bonitas essentialis habere potest rationem objecti adæquati et primo moventis divinam Voluntatem ad sui amorem.

Dices 1: Si Deus seipsum amaret, vel ille amor esset amor amicitiæ, vel amor concupiscientiæ: sed neutrum dici potest. Non quidem primum, quia amor amicitiæ est ad alterum, adeoque non potest Deus hunc amorem habere erga seipsum. Non etiam secundum, quia amor concupiscientiæ versatur circa bonum utile aut jucundum, non autem circa bonum honestum: Deus autem non potest aliquid amare solum propter utilitatem et jucunditatem, sed solum propter illius honestatem, dignitatem et excellentiam: ergo Deus non potest seipsum diligere. — **Nego minorem**: Deus enim revera seipsum diligit amore amicitiæ, saltem improprio et quatenus est voluntatis complacentia in bono sibi proprio, quo revera dignus est. Nec refert quod hic amor non habeat redamationem qua fit ut persona amata amantem diligat; quia hæc redamatio perfectæ tantum amicitiæ est complementum, quam equidem Deus non habet erga seipsum, licet divinæ Personæ eam habeant ad invicem, quippe cum mutuo amore, licet indistincto, sese prosequantur.

Dices 2: Si Deus seipsum amaret comprehensive, etiam suum ipsum amorem diligere deberet: sed hoc fieri non potest: ergo nec seipsum comprehensive amare. *Major patet:* amor enim comprehensivus terminari deberet ad id omne quod est in Deo, et consequenter ad seipsum etiam terminaretur. *Probatur minor:* Si divinus amor ad seipsum tamquam ad objectum amabile terminaretur, Deus suum diligeret amorem; idque vel per eumdem amorem, vel per alium. Si per eumdem, ergo idem amor erit directus et reflexus: *directus* quidem, in quantum tendit in essentiam divinam; *reflexus* vero quatenus ad seipsum terminatur: et sic hæc propositio esset vera: *Deus amat amorem amoris sui*, quod videtur ridiculum. Si per alium, ergo admittentur infinitæ reflexiones amoris: si enim diligit amorem suum per alium amorem, hic secundus amor diligetur per tertium, et sic in infinitum. Ergo Deus non potest suum amorem diligere, nec consequenter illius amor est comprehensivus. — **Nego minorem**: Vere enim Deus seipsum amando comprehensive, etiam ipsum suum amorem idem ipsi identificatum diligit; idque per eumdem amorem directum formaliter, quatenus tendit in essentiam divinam, divinasque perfectiones; sed virtualiter reflexum, quatenus videlicet idem actus infinitus amoris æquivalet duobus actibus amoris finiti, directo nimirum et reflexo. Unde fit ut in Deo sit mirabilis ille divini amoris circulus, quo Deus ex bono in bono ad bonum conversione perpetua seipsum agit et redit in seipsum divinus amor. Quam divini amoris miram circulationem ita explicat S. Dionysius libro *De Divinis Nominibus*, cap. 4: *Fine et principio se carere divinus amor excellenter ostendit, tamquam sempiternus circulus: propter bonum ex bono, in bono et ad bonum indeclinabili conversione circumiens; et in eodem et secundum idem, et procedens semper, et manens, et remeans.*.

Dices 3: Si divina bonitas essentialis esset ratio primo motiva divini amoris, etiam deberet esse ratio divinæ voluntati volendi alia, quæ sunt in Deo sub ratione finis illorum: sed bonitas essentialis nequit esse ratio motiva voluntatis divinæ sub ratione finis aliorum quæ

sunt in Deo; divinæ enim proprietates et perfectiones non ordinantur ad essentiam divinam, ut ad suum finem; *Quia*, inquit Doctor in 1. dist. 1. q. 5, *nullius est causa finalis aliqua, nisi respectu cujus est causa efficiens: quia causalitas causæ finalis est movere efficiens ad agendum*: ergo cum divinæ perfectiones non habeant causam efficientem, nec etiam habere possunt causam finalem, et consequenter non possunt ordinari ad essentiam divinam tamquam ad finem. — **Nego majorem**: Ut enim aliquid ordinetur ad aliud tamquam ad finem, oportet primo ut sit a fine distinctum realiter, secundo ut habeat rationem medii ordinabilis ad finem, tertio ut intendatur a voluntate et referatur ad finem: divinæ autem proprietates et perfectiones cum a bonitate essentiali non distinguantur realiter, sed solum formaliter, idcirco nec habere possunt rationem medii ordinabilis ad hanc bonitatem, nec a Deo possunt intendi et ordinari ad hanc ipsam bonitatem essentialem tamquam ad finem. Unde non est necesse quod bonitas essentialis habeat rationem finis respectu divinarum proprietatum: sed sufficit quod ab ea effluant metaphysice et ad ipsam referantur tamquam ad fontalem rationem suæ emanationis; cum enim ipsa essentialis bonitas sit earum fons et origo, etiam recte statuitur primarium motivum, cur illæ divinæ perfectiones a Deo diligantur.

Conclusio secunda — Deus seipsum amat necessario et libere libertate essentiali. Hæc est Doctoris pluribi, sed maxime *quæst.* 16. *Quodlib. art.* 1. *et* 2.

Primam partem sic probat Doctor: Deus est necessario beatus, igitur necessario videt et diligit objectum beatificum: sed ipse est objectum beatificum: ergo seipsum necessario videt et diligit. *Major* patet: cum enim Deus sit summum bonum et infinite perfectum, etiam debet esse beatissimus; beatitudo enim est status omnium bonorum adunatione perfectus. — *Deinde*, si Deus seipsum non diligeret necessario, esset mutabilis: sed falsum consequens: ergo et antecedens. Probatur sequela *majoris*: Si non diligat se necessario, potest se diligere, vel non diligere; illius enim amor sui, si non sit necessarius est contingens, sicque potest esse vel non esse. Sed qui potest se diligere, vel non diligere, est intrinsece mutabilis; vel enim nusquam se diliget actu, sed erit semper in potentia et indifferentia ad diligendum se vel non diligendum, quod actui puro, qualis est Deus, absolute repugnat: vel aliquando se diliget, cum tamen potuerit ab æterno se non diligere, et sic mutabitur: intelligi enim non potest, qualiter idem Deus eodem modo perseverans, possit seipsum diligere et non diligere. *Nec dicas* quod idem Deus, manens idem omnino, creaturas actu existentes nunc diligat, quas tamen ab æterno potuit non diligere, cum potuerit earum existentiam non decernere: ergo seipsum similiter potest absque ulla mutatione diligere actu, licet ab æterno fuerit indifferens ad sui amorem; *Respondeo* enim non esse paritatem: et ratio disparitatis est, quod ut creaturæ de non dilectis fiant dilectæ, aliqua intervenit in eis mutatio, qua fit ut Deus dicatur eas diligere; fiunt enim de possibilibus futuræ, et de futuris existentes per hunc divinum amorem: si enim eas Deus non diligeret, non essent nunc aliter, quam erant ab æterno; unde hæc amoris mutatio non in ipsum Deum,

sed in ipsas creaturas est refundenda, ut jam sæpe dictum est. Sed si Deus seipsum actu diligeret cum potuisset ab æterno seipsum non diligere, hæc mutatio non in aliquid externum, sed in ipsum Deum caderet; ut enim Deus de non amante dicatur amans, oportet ut interveniat aliqua mutatio, vel in ipso amante, aut in re amata. Cum igitur Deus in dilectione sui simul esset amans et amatum, si aliqua in hoc amore intercederet mutatio, tota in ipsum Deum esset refundenda: ergo cum in Deum nulla cadat intrinseca mutatio, necessum est ut seipsum necessario diligat quantum ad exercitium. — *Denique*, amare infinitum bonum est summa perfectio: ergo amor infiniti boni necessario Deo convenit. Constat *antecedens;* sicut enim cognoscere intuitive summum intelligibile est summa perfectio intellectus, ita diligere summum diligibile est summa perfectio voluntatis. *Consequentia* etiam patet, Deus enim cum sit perfectissimus, in se necessario complectitur omnimodam perfectionem, et consequenter necessario involvit amorem infinitum circa seipsum. *Confirmatur:* non est contradictio, inquit Doctor, quod voluntas infinita habeat actum infinitum circa objectum infinitum, et per consequens actum necessarium et etiam necessario; quia si posset non habere talem actum circa tale objectum, posset carere summa perfectione

Secundam partem sic probat Doctor ibidem *art.* 2: Eadem facultas, quæ libere operatur circa media, etiam libere tendit in finem, ad quem et propter quem illa media ordinat: sed voluntas divina libere vult et amat media, quæ ad suam bonitatem essentialem ordinat: ergo et in illam bonitatem essentialem libere tendit. *Majorem* probat Doctor auctoritate Philosophi 2. *De Anima* dicentis, quod potentia qua cognoscimus differentiam unius objecti ab alio objecto ordinato ad prius objectum operativa sit eodem modo circa utrumque objectum; ut patet de sensu communi, qui versatur circa sensibile commune et circa sensibile particulare ordinatum ad commune. *Minorem* probat, nimirum, quod Deus media ordinata ad suam bonitatem essentialem libere velit: *Quia*, inquit, *contingenter vult illa: sed contingentia in agendo reducitur ad primum non naturaliter activum, sed libere: igitur ipsa sub ratione potentiæ liberæ vult bonitatem suam.* — *Deinde,* actio circa finem ultimum est actio perfectissima, cujus libertas in agendo est summa perfectio intrinseca; igitur quæcumque extrinsece accidat necessitas, non auferet illam perfectionem. — *Denique,* conditio intrinseca potentiæ, vel ipsi absolute conveniens, vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat cum perfectione in operando: sed libertas vel est conditio intrinseca voluntatis absolute, vel in ordine ad actum volendi: igitur ipsa libertas potest stare cum conditione perfecta possibili in operando: sed talis conditio perfecta possibilis in operando est ipsa necessitas, quando nimirum non intervenit contingentia in operatione: ergo hæc necessitas non tollit libertatem; adeoque licet Deus necessario suam bonitatem diligat, nihilominus in eam libere fertur libertate essentiali. Adde quod illa facultas libere fertur in objectum, quando ei proponuntur motiva ut sese determinet circa illud objectum: sed voluntati divinæ proponuntur motiva ab intellectu divino quibus feratur circa bonitatem divinam: ergo in illam fertur libere. *Major* patet, in hoc enim agens liberum ab agente naturali di-

screpat, quod priori proponantur motiva, quibus sese determinet ad operandum taliter, aut taliter, circa tale, aut tale objectum. Posteriori vero non ita; sed naturali suo pondere et ingenita activitate, absque ulla deliberatione, operatur et in objectum suum tendit.

Dices 1: Liberum et necessarium opponuntur: ergo si Deus suam bonitatem amat necessario, non amat libere. — **Distinguunt aliqui antecedens:** necessarium opponitur libero quoad specificationem et exercitium, concedunt; opponitur libero essentialiter, negant. Verum Doctor absolute negat *antecedens;* liberum enim opponitur naturali agendi modo, et necessarium opponitur contingenti; et *si quæras*, inquit Doctor supra laudatus, *quomodo stare possit necessitas cum libertate?* Respondet secundum Philosophum, 3. Metaph. cap. 29, *Non esse quærendam rationem eorum quorum non est ratio, demonstratio enim principii non est demonstratio: ita dicendum hic quia sicut ista* propositio *est immediata et necessaria,* voluntas divina vult bonitatem suam; *nec est alia ratio nisi quia hæc est talis voluntas, et illa talis est bonitas: sic voluntas divina contingenter vult bonitati suæ ordinationem alterius boni; non alia ratione, nisi quia est talis voluntas, et illud est tale bonum.* Subjicit tamen hanc rationem, quare divina libertas simul sit cum necessario « amore divinæ bonitatis; quia, « inquit, voluntas infinita necessario habet actum circa objectum « infinitum, quia hoc est summa perfectio in ipsa voluntate; ha- « bet autem actum non necessarium, sed liberum circa objectum fini- « tum ordinatum ad ipsam divinam bonitatem; et consequenter, in eo- « dem actu quo suam bonitatem diligit et cætera diligit propter illam, « est simul necessitas cum libertate. Addit quod sicut agens naturale « potest aliquando contingenter agere, quia nempe impediri potest ab « aliqua causa extrinseca; ita pari ratione agens liberum agere potest « necessario, quia determinari potest necessario ad actionem per aliquid « extrinsecum. »

Dices 2: Illa libertas essentialis vel stat in indeterminatione ad agendum, vel in dominio sui actus: sed cum neutro potest stare necessitas amoris, quo Deus suam bonitatem diligit: ergo vel illam non diligit necessario, vel non diligit libere. Probatur *major;* vel enim ipsa necessitas est prævia ad actionem voluntatis, ita quod cadat in voluntatem quam impellit in actum et determinat necessario, ac figit in actu: vel concomitatur ipsam voluntatem operantem, et sic ita necessario illa voluntas in operando determinatur, ut non possit non agere, nec aliud agere: sed neutro modo hæc necessitas stare potest cum libertate. Non quidem priori modo, quia sic voluntas ageretur magis quam ageret, et determinaretur, non autem se determinaret. Non etiam posteriori, quia ibi nulla est libertas, ubi nulla est differentia ad agendum, vel non agendum; vel ad hoc agendum, vel aliud: et consequenter necessitas divini amoris consistere nequit cum essentiali libertate. — **Negat minorem** Doctor ibidem, aitque illam necessitatem esse concomitantem actum, non autem prævenientem, ita quod *Voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibi ipsi necessitatem imponat in eliciendo actum et in perseverando, sive figendo se in actum.* Unde colligit processionem Spiritus sancti esse liberam, quia spirationem concomitatur necessitas naturæ in communicando naturam per amo-

rem et voluntatem, quae ex se essentialiter est facultas libera. Ad quorum planiorem evidentiam distinguit quadruplicem ordinem necessitatis in Deo: *Prima*, inquit, *qua Deus necessario vivit. Secunda, qua necessario intelligit. Tertia, qua necessario spirat. Quarta, qua necessario diligit se.* Deinde quærit, in quo cum his necessitatibus stet libertas volendi? Respondet: *quia voluntas delectabiliter et eligibiliter actum elicit et permanet in actu.*

QUÆSTIO TERTIA.

AN ET QUOMODO DEUS AMET CREATURAS.

Certum est Deum creaturas existentes diligere, utpote quæ bonæ sint et amabiles, *vidit enim cuncta quæ fecerat et erant valde bona*, inquit sacer textus: unde Sapiens cap. 1. Deum alloquens ait: *Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum, quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti: quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses: aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?* Quibus Sapiens subtiliter non minus quam eleganter colligit divinum amorem erga creaturas ex earum creatione et conservatione: utraque enim certissimum est divini amoris indicium. Unde non est opus in hujus veritatis confirmationem plura texere; quippe cum nedum orbis universus et quotquot in eo sunt creaturæ, sed et singulæ Scripturarum paginæ specialem divini amoris erga creaturas tesseram exhibeant. — Verum non levis est difficultas, quomodo ipsas creaturas Deus diligat. Unde tria maxime sunt hac in Quæstione resolvenda; *Primum* quidem, an revera Deus creaturas pure possibiles diligat. *Secundum*, an creaturas tam actuales et futuras, quam possibiles amet necessario, vel libere quantum ad exercitium. *Tertium*, an eas diligat propter earum bonitatem formalem, an vero solum propter suam bonitatem essentialem. Quæ ut resolvantur evidentius et facilius

Notandum 1. Quod cum creaturæ considerari possint secundum triplex earum esse, nimirum, vel secundum *esse eminentiale*, quod habent in Essentia divina, quæ cum sit *infinitum essendi Pelagus*, inquit S. Damascenus, non solum est ens per essentiam, nec solum omnium entium fons et origo per participationem, nec denique solum supremum entium per majestatem et imperium: sed etiam est omne ens per eminentiam et superexcellentem dignitatem, quia entium omnium perfectiones omnes sublimiori gradu et statu complectitur. Vel considerari possunt secundum *esse virtuale*, quod habere dicuntur in Omnipotentia divina, quæ est illarum productiva: eo scilicet modo, quo effectus quilibet virtualiter continetur in causa ejus productiva. Vel denique secundum *esse formale et entitativum* quod habent in seipsis. Ita pariter triplex distingui potest bonitas, nimirum eminentialis, virtualis et formalis. Prima et secunda non tam eis propria est, quam Deo, in quo habent esse eminentiale et virtuale. Jam enim sæpe dictum est illud esse eminentiale et virtuale non esse proprium creaturis, sed soli Deo; seu potius esse ipsum *esse* divinum: unde solum superest difficultas de bonitate formali, an videlicet Deus creaturas diligat propter bonitatem earum formalem, quam habent in seipsis.

Notandum 2. Ex Doctore Subtili in 3. *dist.* 32. *num.* 2. duplicem distingui posse amorem in Deo, nimirum *Efficacem*, ac benevolentiæ, et *Inefficacem*, seu complacentiæ. Prior est efficax Dei volitio, qua circa creaturas aliquid operatur, vel eas deducendo a statu possibilitatis ad statum futuritionis, et a futuritione ad existentiam actualem; vel in eis existentibus aliquid operando; aut in ordine naturæ per earum conservationem et suam cooperationem in agendo; aut in ordine gratiæ, per earum sanctificationem, excitationem et motionem supernaturalem; aut denique in ordine gloriæ, eas beatificando per suæ Divinitatis manifestationem. Posterior vero est simplex affectus, quem habet erga creaturas, nihil tamen circa ipsas operando, sed tantum in ipsis complacendo, seu ut loquitur Doctor, *quædam Deus diligit dilectione efficaci, puta illa quæ aliquando producit in esse: quædam volitione quadam complacentiæ non efficaci, quæ tamen nunquam producet in esse: ostenduntur tamen ab intellectu suo ut possibilia habere tantam bonitatem, sicut illa quæ diligit dilectione efficaci.*

Notandum 3. Hoc esse discrimen inter indifferentiam, necessitatem et libertatem essentialem: *Primo* quod indifferentia subsistere nequeat cum necessitate; quod enim est indifferens est contingens, potestque esse, vel non esse: necessarium autem et contingens invicem pugnant; adeoque simul subsistere nequeunt: necessitas vero stat cum libertate essentiali, quæ nullam dicit indifferentiam sed solum propensionem voluntariam divinæ voluntatis in suum objectum. *Secundo* indifferentia est comes, imo ratio formalis libertatis quoad specificationem et quoad exercitium; liberum enim quoad specificationem potest tendere in hoc, vel illud objectum, idque per actum amoris, vel odii, fugæ aut prosecutionis: similiter liberum quoad exercitium potest actum elicere, vel non elicere, seu suspendere, etiam positis omnibus circumstantiis ad agendum requisitis; quæ indifferentia nullatenus reperitur in libertate essentiali; hæc enim nec est indifferens ad amandum, vel odiendum suum objectum primarium, nec indifferens ad eliciendum suum actum, vel non eliciendum, sed necessario, voluntarie tamen, in utrumque propendet.

Conclusio prima. — Deus revera diligit creaturas possibiles amore simplicis complacentiæ. Ita Doctor pluribi, maxime vero in 1. dist. 8. quæst. 5., et in 3. dist. 32.n.2. necnon et quæst. 16. Quodlibetica Litt. I.

Probatur 1. Illud Deus diligit quod est bonum: sed illæ creaturæ possibiles sunt bonæ: ergo et a Deo dilectæ. *Major* patet. *Minor* probatur: illæ creaturæ possibiles sunt entia vere possibilia: ergo habent proprietates entis, quæ sunt veritas et bonitas, et consequenter sicut ratione suæ veritatis entitativæ sunt a Deo cognoscibiles et cognitæ, ita pariter ratione suæ bonitatis sunt ab ipso amabiles et amatæ. — *Deinde*, divina voluntas non minus est universalis, quam divinus intellectus: sed divinus intellectus versatur circa creaturas possibiles cognoscendas: ergo pariter divina voluntas versari debet circa ipsas amandas. *Major* constat; quemadmodum enim divina intellectio non esset comprehensiva nisi cognosceret omne cognoscibile; ita a pari divinus amor non esset comprehensivus nisi attingeret omne amabile:

sed amor Dei æque debet esse comprehensivus, ac divina intellectio: ergo sicut hæc versatur circa omne intelligibile, tam actuale, quam futurum et possibile, ita pariter ille versari debet circa omne amabile tam actuale, quam futurum et possibile. — *Denique,* si Deus non amaret creaturas possibiles amore complacentiæ, maxime quia sunt tantum possibiles: sed hæc ratio divino amori non officit; siquidem quando rem aliquam intendimus propter finem et ad ejus prosecutionem movemur, eo quod per intellectum proposita in ipsa complacemus, tunc talis res solum proponitur ut possibilis: ergo circa possibile dari potest simplex complacentia et amor inefficax. Adde quod Deus complacet de sua Omnipotentia, quæ connexionem habet cum rebus possibilibus: ergo pariter complacet in illis rebus possibilibus.

Dices 1: Res possibilis est purum nihil: ergo non est ens, nec consequenter est bona, nec proinde est objectum voluntatis. — **Distinguo:** est purum nihil actuale et secundum existentiam actualem, concedo; est purum nihil possibile et secundum veritatem essentialem, nego; ergo licet res possibiles formaliter consideratæ et actu sint purum nihil, aut saltem ens rationis; tamen sunt aliquid reale possibile, et divinus intellectus in ipsis considerat bonitatem possibilem, eamque voluntati divinæ exhibet, quod sufficit ut a Deo amentur. Deus enim revera amat creaturas futuras, quia aliquando realem sunt habituræ bonitatem, licet de facto et actu nihil sint.

Dices 2: Amare est alicui velle bonum aliquod: sed creaturis possibilibus Deus nullum vult bonum; imo vult ipsis maximum malum, nempe carentiam existentiæ et realitatis actualis: ergo illas non diligit. — **Distinguo majorem:** amare aliquid amore amicitiæ est velle ipsi bonum, concedo; amare aliquid amore simplicis complacentiæ est velle ipsi bonum, nego: ad hoc enim sufficit, quod amans complaceat in objecto amato, nullam formando volitionem circa bonum, aut malum ipsius; etenim præter benevolentiam est simplex complacentia, sicut præter malevolentiam est simplex displicentia. Deus autem complacet in creaturis possibilibus, eo quod sint participationes quædam ipsius esse: nec eis non vult existentiam: sed solum in eis mere complacet et se habet mere negative quantum ad volitionem, aut nolitionem existentiæ. Nec enim ad dilectionem opus est aliquid dilecto conferre; Deus enim seipsum diligit, et tamen sibi ipsi nihil confert: similiter Deus gaudet et sibi placet in beatitudine et donis, quæ confert Beatis sine nova collatione interiori, ne abeatur in infinitum: Amor enim complacentiæ non requirit collationem boni, sed illam præsupponit.

Dices 3: Si Deus amet possibilia, etiam amabit peccatum possibile: sed absurdum consequens: ergo et antecedens. Probatur sequela: peccatum possibile vere est possibile: ergo veram habet rationem entis possibilis, adeoque habet bonitatem possibilem, et consequenter amabilitatem. — **Distinguo antecedens:** amabit peccatum possibile quantum ad entitatem physicam actus, quæ est producibilis a Deo et quædam participatio ipsius esse, concedo: quantum ad deordinationem moralem et carentiam rectitudinis, quæ non est producibilis, nec habet aliquam causam effectivam, sed solum deficientem et exorbitantem voluntatem creatam, nego.

Conclusio secunda. — Deus amat libere Creaturas tam actuales, quam futuras; possibiles vero necessario diligit. Hæc Conclusio duas habet partes: quarum

Probatur prima, nempe quod amet libere creaturas actuales et futuras: Deus libere operatur ad extra: ergo libere vult et diligit creaturas, quas vel futuras decernit, vel producit existentes. *Antecedens* est de fide determinatum in Concilio Constantiensi sess. 8. art. 7. contra Wicleffum, et constat pluribus Scripturæ textibus, nam Ps. 93. *Deus ultionum libere egit*: Et ad Rom. 9. *Cujus vult, miseretur, et quem vult, indurat.* — *Deinde*, voluntas non est principium necessarium producendi aliquem amorem alicujus objecti, inquit Doctor in 1. dist. 10. n. 9, nisi sit necessarium principium amandi illud objectum: voluntas autem infinita non est necessarium principium amandi objectum finitum, quia tunc Deus necessario amaret quamlibet creaturam, imo et omne amabile: ergo nec est necessarium principium producendi amorem suum comparando illud ad quodcumque objectum. — *Denique*, qui vult necessario finem, non propterea debet necessario velle media ordinata ad finem, maxime dum talis finis sine mediis obtineri potest: ergo licet creaturæ sint media ordinata ad Deum, ut ad suum finem, cum Deus seipsum possideat et amet independenter a creaturis, etiamsi necessario seipsum diligat, non tamen debet creaturas necessario diligere.

Dices 1: Deus necessario cognoscit creaturas existentes et futuras: ergo illas necessario vult et amat. Probatur *consequentia*: non enim est major ratio cur divina scientia extendatur ad omnia cognoscibilia, quam divina voluntas ad omnia amabilia. — **Distinguo antecedens**: Deus necessario cognoscit creaturas existentes et futuras, præsupposita earum libera futuritione et existentia, concedo; absolute et simpliciter, nego: unde scientia visionis, qua Deus creaturas futuras et existentes cognoscit, est simpliciter libera, quia supponit liberam Dei determinationem et voluntarium ejus decretum de illarum creaturarum futuritione et existentia; unde tantum est necessaria consequenter, ex præsupposito scilicet invariabili ejus decreto; hanc autem necessitatem etiam habet divina voluntas.

Dices 2: Deum se communicare creaturis per earum futuritionem et existentiam est effectus suæ bonitatis et liberalitatis: sed Deus necessario diligit suam liberalitatem et bonitatem: ergo etiam necessario diligit sui communicationem creaturis in decernenda earum futuritione et existentia. — **Distinguo minorem**: Deus necessario diligit suam bonitatem et liberalitatem, secundum entitatem et quatenus est virtus et perfectio suæ Divinitatis, concedo; secundum exercitium liberalitatis et actualem suam communicationem, nego; hæc enim cum sit potius perfectio creaturæ quam Dei, solum a Deo libere diligitur et intenditur.

Secunda pars Conclusionis, nempe quod creaturas possibiles Deus necessario diligat quantum ad exercitium, est expressa Doctoris sententia, ut constat ex pluribus illius textibus, maxime ex *q.* 16. *Quodl. art.* 1. *circa finem*, ubi cum distinxisset duplicem necessitatem, nimirum necessitatem *Immutabilitatis*, quæ excludit successionem, et necessitatem *Inevitabilitatis*, sive determinationis, quæ non solum ex-

cludit successionem, sed etiam potentiam non faciendi aliquid; subdit: *De secunda necessitate potest dici, quod licet necessario voluntas divina habeat actum complacentiæ respectu cujuscumque intelligibilis, in quantum in illo ostenditur quædam participatio bonitatis propriæ; tamen non necessario vult quodcumque creatum volitione efficaci, sive determinativa illius ad existendum; imo sic vult contingenter creaturam fore, sicut contingenter eam causat, quia si necessario hac secunda necessitate vellet eam fore, necessario etiam necessitate inevitabilitatis eam causat*: quibus Doctor distinguit amorem quem Deus habet erga creaturas futuras et existentes, ab eo quem habet erga possibiles, eo quod illas diligat libere, has vero necessario. — *Probatur insuper:* si Deus diligeret libere creaturas possibiles ab æterno libertate quantum ad exercitium, posset eas diligere vel non diligere, sicut potest futuras vel existentes diligere et non diligere; quia potest earum futuritionem et existentiam decernere, vel non decernere; sed hoc dici nequit. *Probatur:* si creaturas possibiles Deus posset diligere, vel non diligere, sequeretur quod illæ de non dilectis fieri possent dilectæ: sed falsum est consequens. *Probatur:* aliquid non potest fieri de non dilecto dilectum nisi interveniat aliqua mutatio, vel in diligente, vel in re dilecta: sed nulla cadere potest mutatio, nec in Deo diligente, quia est immutabilis; nec in rebus possibilibus, quia semper eodem modo necessario sunt possibiles: ergo non possunt fieri de non dilectis dilectæ, nec consequenter possunt a Deo diligi, vel non diligi. Et sic vel oportet eas necessario semper diligi, vel semper non diligi: sed dici non potest eas a Deo necessario non diligi, cum ipsis aliqua bonitas conveniat qua Deo placere possunt: ergo voluntas Dei eas necessario diligit, tam quoad specificationem quam quoad exercitium, quia non possunt displicere Deo, et quia non possunt non amari a Deo. — *Confirmatur;* idcirco Deus dicitur libere diligere creaturas futuras et existentes, quia illius divina voluntas aliter censetur ad eas terminari quam terminabatur ad earum possibilitatem; siquidem de possibilibus fiunt futuræ, et de futuris existentes. Ergo cum illa divina voluntas eodem modo semper terminetur ad creaturas possibiles, dici non potest quod eas libere diligat. *Deinde*, si Deus ab æterno liber esset ad complacendum vel non complacendum in rebus possibilibus, sequeretur quod etiam nunc posset in illis non complacere: sed falsum consequens: ergo et antecedens. *Probatur sequela;* quia si Deus ab æterno potuit sine ulla sui mutatione non complacere in creaturis, in quibus nunc complacet, etiam sine ulla sui mutatione posset nunc complacere in illis creaturis possibilibus, in quibus antea complacebat; hoc autem absurdum est, siquidem non fit transitus de uno contradictorio in aliud absque aliqua mutatione: nulla autem excogitari potest mutatio, neque in creatura possibili dilecta, neque in Deo diligente: ergo nulla est. — *Denique*, libertas vel necessitas in actu voluntatis Dei desumitur ex libero, vel necessario statu objecti ad quod terminatur: sed creaturæ possibiles sunt necessariæ: ergo Deus necessario illas amat. *Major* patet, tum quia eodem modo ratiocinandum est de cognitione, ac de dilectione Dei circa objecta externa: sed scientia Dei quæ versatur circa objecta necessaria, qualia sunt possibilia, dicitur necessaria; illa vero quæ versatur circa objecta

libera, quales sunt res futuræ et existentes, dicitur libera: ergo a pari dilectio Dei circa objecta necessaria, puta circa res possibiles, etiam dicenda est necessaria.

Dices 1: Deus nihil amat necessario nisi id a quo necessario movetur: sed non potest necessario moveri ab aliquo objecto finito, quales sunt creaturæ possibiles: ergo illas non diligit necessario. *Major* patet: talis enim censetur amor, quale censetur objectum formale motivum. *Minor* probatur a Doctore q. 16. quodlib. litt. M. ubi diserte affirmat divinam voluntatem non moveri necessario ab aliquo finito: *Voluntas infinita*, inquit, *necessario habet actum circa objectum infinitum, quia hoc est perfectionis: et pari ratione, non necessario habet actum circa objectum finitum, quia hoc esset imperfectionis: nam imperfectionis est necessario determinari ad posterius, et perfectionis requisitæ est sic determinari ad prius.* — **Distinguo majorem:** non potest Deus amare aliquid necessario primario et principaliter nisi id a quo movetur, concedo: secundario et minus principaliter, nego: objectum enim primarium debet quidem esse motivum, et motivum quidem necessario, si amor est necessarius; objectum autem secundarium non ita debet esse motivum: sed sufficit quod sit terminativum; unde cum Deus tantum moveatur ad amorem creaturarum per suam bonitatem essentialem, ut statim probabitur; hinc est quod illæ creaturæ non debeant habere rationem objecti moventis, sed solum terminantis. *Ad Doctorem* dico eum esse intelligendum de objecto primario divinæ voluntatis, quod equidem non potest esse aliquid finitum, ut jam sæpe dictum est.

Dices 2: Si Deus necessario amaret creaturas possibiles, maxime vel propter earum bonitatem, vel propter necessariam connexionem quam habet cum ipsis: sed neutrum dici potest. *Non quidem primum;* quia creaturæ futuræ et existentes majorem habent bonitatem, quia perfectiorem habent dignitatem, quam possibiles, et nihilominus libere a Deo amantur. *Non etiam secundum:* Deus enim nullam habet necessariam connexionem cum rebus possibilibus, etsi enim nulla esset creatura possibilis, nihilominus Deus revera perfectissimus existeret. — **Respondeo.** illam necessitatem divini amoris non equidem oriri ex creaturarum possibilium bonitate, neque ex necessaria connexione Dei cum illis; sed solum ex immutabilitate ipsius divinæ voluntatis quæ nequit diverso modo comparari ad objectum, nec dici illud amare, vel non amare, nisi aliqua intercedat varietas et mutatio physica aut moralis in illo objecto, aut in Deo diligente: unde cum in creatura possibili nulla intercedat varietas ex dilectione Dei, sequitur quod si aliqua esset varietas et mutatio in hoc amore, sicut revera esse deberet si talis amor liber esset, illa mutatio in Deum deberet refundi: quod cum repugnet, etiam repugnat illum amorem esse liberum.

Dices 3: Si amor quo Deus creaturas possibiles diligit esset necessarius, sequeretur Deum eodem modo creaturas possibiles ac seipsum diligere: siquidem seipsum necessario diligit quoad specificationem et exercitium: sed hoc est absurdum: ergo et id unde sequitur. — **Nego sequelam majoris:** necessitas enim amoris colligitur ex necessitate objecti: unde cum creaturæ possibiles non sint tantæ necessitatis quanta est necessitas divini esse, etiam illarum amor non potest

dici æque necessarius, ac amor divinæ essentiæ. Adde quod plures etiam aliæ sunt rationes disparitatis inter amorem utriusque objecti; Deus enim seipsum amat ut objectum primarium et adæquatum suæ voluntatis et propter suam bonitatem; creaturas vero possibiles tantum ut objectum secundarium, nec propter earum bonitatem, sed tantummodo propter suam, ut aperiet

Conclusio tertia. — Objectum formale motivum divini amoris erga creaturas est sola bonitas essentialis Dei, non autem creaturarum ipsarum bonitas. Ita Doctor pluribi, sed maxime in 3. dist. 32. n. 5. *Sola essentia divina*, inquit, *potest esse prima ratio agendi tam intellectui divino quam voluntati; quia si aliquid aliud posset esse prima ratio agendi, vilesceret illa potentia.* Ipsi concinit S. Th. 1. p. q. 2. art. 2. ad. 2. ubi ait: *In his quæ volumus propter finem, tota ratio movendi est finis, et hoc est quod movet voluntatem... Unde cum Deus alia a se non velit, nisi propter finem qui est sua bonitas, non sequitur quod aliquid aliud moveat voluntatem ejus, nisi bonitas sua.*

Probatur 1. Objectum motivum divinæ voluntatis est finis, medium enim ut medium solum est volitum quatenus conducit ad finem: sed sola bonitas increata et essentialis est finis eorum quæ vult divina voluntas, juxta illud Proverbiorum 16: *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus:* ergo illa sola est objectum motivum divinæ voluntatis.

Deinde, voluntas specificatur ab objecto suo formali motivo: sed divina voluntas specificari non potest a bonitate creata: ergo nec ab illa moveri. *Major* constat. *Minor* probatur: specificari ab aliquo est ab illo dependere in ratione causæ formalis: specificativum enim habet rationem causæ formalis, saltem extrinsecæ respectu rei specificatæ: sed divina voluntas non potest pendere a bonitate creata: ergo nec ab illa specificari.

Denique, amor Dei erga creaturas non est affectivus, sed effectivus: ergo non allicitur, nec movetur a bonitate creata. *Consequentia* patet; amor enim effectivus non movetur a bonitate objecti; quia illam in eo non supponit, sed ponit. *Antecedens* docetur frequenter a sanctis Patribus, præsertim a S. Bernardo cap. 4. *De amore divino,* ubi exponens discrimen inter amorem Dei erga nos, et nostri erga Deum, ait: *Non afficeris a nobis, vel ad nos cum nos amas: nos a te et in te et ad te afficimur cum amamus te.* Suadetur etiam ratione; amor enim affectivus trasformat amantem in amatum et illi quodammodo subjicit: amor autem effectivus transformat amatum in amantem et illi bona sua communicat: sed repugnat Deum transformari in creaturam: ergo etiam repugnat illam diligere amore affectivo.

Dices 1: Plurimumque Scriptura sacra indicat creaturas a Deo diligi propter aliquam eorum bonitatem, aut moralem, aut physicam; sic Christus Joannis 10: *Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam.* Quibus Christus indicat se diligi a Patre propter bonitatem suam moralem, nimirum propter charitatem et obedientiam. — *Deinde*, S. Augustinus lib. 11. *De Civitate,* cap. 21. in illa verba: *Dixit Deus, fiat lux,* ait: *Si quærimus quis fecerit, Deus est: si per quid fecerit,*

dixit fiat *et facta est: Si quare fecerit, quia bona est.* Quibus S. Augustinus indicat lucem idcirco creatam propterea quod illius bonitas futura alliciebat et movebat Deum ad creandum. — **Respondeo**, his aut similibus, tum Scripturæ, tum sanctorum Patrum loquendi modis, solum significari unum objectum creatum esse alteri causam, ut ordinem habeat ad Dei voluntatem, non vero quod creatura sit motivum ipsius divinæ voluntatis. *Vel dico,* per illud loquendi genus, designari creaturarum bonitatem esse quidem objectum terminativum secundario ipsius divini amoris. *Denique,* ad S. Augustinum et similes auctoritates dici potest Deum fecisse lucem quia bonam, idest, quia utilem ad bonum universi et ad creaturam rationalem ad quam ordinat omnia, non quod bonitas universi, vel creatura rationalis sit ratio motiva divini amoris.

Dices 2: Creaturæ in se formalem habent bonitatem: ergo sunt in se formaliter amabiles a Deo. — **Nego consequentiam**; exinde enim solum sequitur quod creaturæ bonitas formalis sit terminativa divini amoris, non autem quod sit illius motiva.

Dices 3: Merita movent voluntatem præmiantis, eam alliciendo et inclinando ad conferendum præmium repromissum: ergo merita nostra movent divinam voluntatem, eamque inclinant ad præmiandum; et consequenter habent rationem objecti motivi respectu divinæ voluntatis. — **Distinguo consequens:** merita nostra movent Dei voluntatem ut considerantur in seipsis, nego; ut virtualiter et eminenter continentur in bonitate essentiali Dei et repræsentantur in essentia divina, concedo.

Instabis: Merita, ut in Dei bonitate continentur, non possunt habere rationem meriti, cum divina bonitas meritum esse non possit: ergo si solum moveant divinam voluntatem quatenus in ejus bonitate essentiali continentur, non movent illam, quatenus sunt merita. — **Distinguo antecedens:** si continerentur formaliter, concedo; si continerentur eminenter, nego. Itaque merita in Dei bonitate formaliter non continentur, quia equidem divina bonitas non potest habere rationem meriti; sed illam servant quatenus in bonitate essentiali Dei eminenter continentur.

Dices 4: In Deo reperitur Justitia et Misericordia: sed si sola bonitas increata sit objectum formale motivum divinæ voluntatis, illæ virtutes in eo subsistere non possunt; objectum enim formale motivum illarum virtutum non est aliquid increatum, sed creatum; objectum enim misericordiæ est aliena miseria ut sublevanda; objectum vero justitiæ est alienum jus ut salvandum; ergo, etc. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem dico, quod etsi revera justitia et misericordia creata specificentur et moveantur a bonitate et honestate creata; secus tamen est de misericordia et justitia divina, quæ moventur solum a bonitate increata; misericordia quidem prout est ratio miserendi, et justitia quatenus est ratio præmiandi; quod ipsa divina bonitas præstat, quatenus eminenter continet honestates objectivas misericordiæ et justitiæ creatæ.

Dices 5: Deus eatenus vult et diligit omnia propter seipsum, quatenus ea vult propter gloriam suam: sed illa gloria, quam Deus intendit, est aliquid creatum, nimirum cognitio, amor et cultus ipsius;

ergo non propter suam bonitatem essentialem, sed etiam propter aliquid creatum interdum Deus creaturas diligit.— **Respondeo**, duplicem esse finem, nimirum *qui* intenditur ab agente, et *quo*, seu medium quo finis intenditur et acquiritur; unde in forma: distinguo *minorem:* Gloria est finis quo Deus ordinat creaturas ad suam ipsam bonitatem, concedo; est finis qui ab ipso Deo intenditur, nego; hic enim finis qui a Deo intenditur non alius est quam ipsemet Deus glorificandus. Unde dum sacra Scriptura plerumque monet omnia opera nostra in Dei gloriam facienda, non est intelligenda de gloria creata, alias hæc opera essent imperfecta, siquidem fierent propter creaturam; sed interpretanda est de gloria divina objective considerata, idest de Deo ipso glorificando.

Dices 6: Si Deus creaturas diligeret tantum propter suam bonitatem essentialem, sequeretur illam bonitatem habere rationem finis, et creaturas habere rationem medii ordinati ad ipsum finem: sed falsum est consequens quoad utramque partem: ergo et illud unde sequitur. Probatur *minor:* Primo, certum est Deum non habere finem, cum sit ipse omnium finis ultimus; sicque non potest agere propter finem. Secundo, certum pariter creaturas non habere rationem medii respectu bonitatis essentialis; eatenus enim aliquid habet rationem medii, quatenus conducit ad finis assecutionem: sed creaturæ non conducunt ad assecutionem bonitatis essentialis Dei, cum illa non dependeat a creaturis: ergo non habent rationem medii in ordine ad ipsam. — **Nego majorem** quoad utramque partem; et primam illius probationem distinguo cum Doctore in 1. dist. 1. q. 5. n. 6: Deus non habet finem sui ipsius, concedo; non habet finem suorum effectuum et creaturarum quas ordinat ad seipsum, nego. *Licet igitur,* inquit Doctor, *Deus non sit finis sui, tamen respectu voluntatis suæ est illud objectum cui nata est competere ratio finis; quia est summum bonum. Non tamen potest sibi competere ratio finis respectu sui, sicut nec respectu sui est finis; sed respectu omnium finibilium, qualia sunt bona ordinabilia ad aliud.* Deinde sibi objiciens Doctor, *Quomodo ergo Deus dicitur agere propter finem; et etiam quod superioris agentis est finis superior?* Respondet ad primum, illud debere intelligi, *Quod agat propter finem effectus, non propter finem sui; quia non est agens sui; nam,* ut præmiserat, *respectu nullius est causa finalis aliqua, nisi respectu cujus est causa efficiens; quia causalitas causæ finalis est movere efficiens ad agendum.* Respondet ad secundum, illud debere intelligi *de fine effectus; quia agens superius ordinat, non se, sed effectum ad finem universaliorem, vel superiorem: et ita ille finis superior est agentis, non ut finis ejus, sed ad quem ordinat illud quod agit.*— Ad *secundam probationem* ejusdem *minoris,* dico in mediis duplicem distingui posse respectum ad finem, nempe *dependentiæ* a fine in ordine intentionis, quatenus nimirum amantur media ratione finis; et *condecentiæ* ad finem in ordine executionis. Unde in forma: creaturæ non habent rationem medii in ordine dependentiæ respectu bonitatis essentialis, nego: eatenus enim eæ diliguntur, quatenus referuntur ad divinam illam bonitatem, et aliquid ejus participant. Non habent rationem medii in ordine condecentiæ ad finem, quia divina bonitas est omnino independens a creaturis,

nec illæ possunt aliquam habere causalitatem, nec aliquem influxum respectu illius, concedo: et nego consequentiam.

Dices denique: Si Deus solum amaret creaturas propter suam bonitatem essentialem, sequeretur ipsum non habere amorem amicitiæ erga creaturas rationales, Angelos nimirum et Homines: sed falsum consequens: ergo et antecedens. Patet sequela *majoris;* amore enim amicitiæ objectum amatur propter seipsum et propter suam bonitatem formalem: si enim quis alium diligat, non propter bonum dilecti, sed propter bonum diligentis, ille amor non erit amicitiæ, sed concupiscentiæ. — **Nego sequelam majoris**: ad veram enim amicitiam sufficit ut amor terminetur ad objectum dilectum, et quod amicus velit bonum amico propter seipsum, eo modo quo est capax illius boni et secundum regulas honestatis; non autem necessum est quod objectum dilectum sit motivum illius amoris. Sic autem se habent creaturæ rationales quæ diliguntur a Deo amore amicitiæ. Licet enim non habeant rationem objecti motivi respectu divini amoris, habent saltem rationem objecti terminativi illius: et licet Deus illas diligat propter se, tamquam propter ultimum finem; nihilominus ille amor est vera amicitia; quia cum maximum nostrum bonum summaque nostra perfectio sit ordinari in Deum tamquam in ultimum finem, dum nos amat propter seipsum, etiam nos diligit propter bonum nostrum: sicut quando quis alterum ex charitate diligit, illum perfecto amore amicitiæ prosequitur, licet diligat illum propter Deum.

QUÆSTIO QUARTA.

QUOT ET QUINAM SINT ACTUS, SEU EFFECTUS DIVINÆ VOLUNTATIS.

Certum est unicum indivisibilem esse actum entitativum divinæ voluntatis realiter ab ipsa indistinctum, cujus sequentes præcipuæ sunt proprietates: *Primo,* quod ille actus volitionis et amoris non sit accidens, sed *substantia;* siquidem essentiæ divinæ identicatur et est ipsemet Deus; adeoque pariter est æternus, necessarius et immutabilis, cum sit ipsamet realis Divinitatis entitas. *Secundo* infinitus est et ad omnia objecta amabilia et volibilia terminatur, omnibusque voluntatis creatæ actibus virtualiter æquivalet, ita ut eadem una divina entitas actus sit volitio simul et nolitio, amor et odium ejusdem objecti, pro diversitate temporis, necnon et diversorum objectorum secundum varias eorum affectiones. *Tertio* denique actus ille divinæ voluntatis *unicus* est et *simplicissimus* tam realiter, quam formaliter; sicut enim actus ille infinitus est, ita pariter necessario est unicus; non enim esse possunt plura infinita ejusdem rationis. Hinc tota divinæ voluntatis actuum multiplicitas, si quæ sit, non est intrinseca, sed extrinseca, nec penes entitatem, sed penes tendentiam et terminationem ad diversa objecta spectari debet. Cum itaque diversi sint actus et effectus voluntatis creatæ, etiam hac in Quæstione quæritur an illa actuum et affectuum diversitas, saltem secundum tendentiam et terminationem, in Deo formaliter possit admitti; quod ut fiat facilius

Notandum 1. Actus et affectus voluntatis creatæ distingui posse triplicis generis: Quidam enim respiciunt finem et media ad ipsum

ordinata; et illi sunt *simplex volitio, intentio, electio, consensus, imperium, executio, fruitio.* Alii vero respiciunt aut bonum, aut malum, qui maxime dicuntur *affectus:* suntque in duplici differentia; quidam enim proveniunt ex appetitu concupiscibili; alii autem ex irascibili oriuntur. Priores sunt *amor, odium, desiderium, fuga, delectatio, tristitia.* Posteriores vero sunt, *spes, desperatio, timor, audacia et ira.* Hinc in præsenti Quæstione resolvendum est, an hi omnes humanæ voluntatis actus et affectus etiam divinæ formaliter tribui possint.

Notandum 2. Certum esse, nec *Spem*, nec *Desperationem* ullatenus Deo convenire. Tum quia spes est circa bonum arduum, desperatio vero circa malum arduum; Deo autem omnipotenti nihil arduum esse potest; tum quia spes non est circa id quod evidenter cognoscitur esse futurum, nam, ut ait S. Paulus ad Rom. 8., *Spes quæ videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod videmus speramus per patientiam speramus:* Deus autem evidenter novit omne futurum, adeoque non potest sperare. Tum denique quia spes respicit illum, a quo res aliqua speratur, tamquam superiorem et potentiorem, qui possit tribuere id quod speratur, nullus enim aliquid a seipso proprie sperare dicitur: Deus autem nullum hujusmodi respicere potest, idcirco affectum spei, aut desperationis habere nequit.

Notandum 3. In Deo pariter non esse *Tristitiam,* nec *Timorem,* quia tristitia est de malo proprio et præsenti: timor vero respicit malum absens, sed imminens. Quamvis autem timor et tristitia possint esse de malo proximi ex affectu amoris et charitatis erga illum, nihilominus etiam sic in Deo esse nequeunt: quia quamvis timor et tristitia sint de malo amici futuro aut præsenti, sunt tamen de illo ita apprehenso quasi esset malum proprium; unde fit ut etiam in nobis passionem appetitus excitet et moveat. Deo autem quamvis displiceat malum nostrum futurum aut præsens, numquam tamen ipse apprehendit illud, ac si proprium esset, quod tamen videtur necessarium ad rationem timoris et tristitiæ de bono amici. Unde solum restat examinanda difficultas de cæteris voluntatis actibus et affectibus, quæ ut solvatur evidentius, hos omnes affectus et actus sigillatim discutiemus in sequentibus paragraphis.

§ I. — **De Amore divino.** — Certum est et fide constat Deum amare creaturas; siquidem Sapientiæ 11: *Diligis omnia quæ sunt et nihil odisti eorum quæ fecisti;* Jeremiæ 31: *In charitate perpetua dilexi te;* Joann. 4: *Sic Deus dilexit mundum, etc.* Verum quia amor est affectus medius inter desiderium et gaudium sive delectationem, quatenus gaudium est de bono præsenti et possesso; desiderium vero de bono absenti quod possideri potest; Amor autem de bono secundum se considerato et præscindente a præsentia et absentia; cum divina bonitas non abstrahat a præsentia et absentia, sed sit intime Deo præsens et ab illo possessa; idcirco videtur aliquibus Theologis Deum non habere amorem formaliter consideratum respectu suæ divinæ bonitatis, licet forte illum habeat respectu bonorum ad extra. *Insuper,* cum in amore sit duplex respectus, alter ad rem cui volumus bonum, alter ad bonum ipsum quod volumus; ratione prioris dicitur *amor amicitiæ,* ratione vero posterioris, *amor concupiscentiæ* nominatur:

non quod revera sit duplex amoris actus, sed tantum quia in eodem actu duplex est amoris respectus. Hinc duo sunt hic resolvenda: Primum, an Deus revera habeat amorem a desiderio et gaudio distinctum. Secundum, an habeat amorem amicitiæ erga creaturas.

Dico 1. In Deo esse verum Amorem formaliter distinctum a gaudio et desiderio : tum quia Scriptura sacra et sancti Patres constanter tribuunt Deo amorem erga seipsum; affirmantque Spiritum sanctum procedere per amorem; quod certe explicari non debet de amore improprio, sed formali et perfectissimo; maxime cum hic formalis amor nullatenus Deum dedeceat, ut patebit in objectionum solutione. Tum quia quicumque habet voluntatem formaliter, habet etiam amorem formaliter; nam ex Aristotele 2. *Rethoricorum,* cap. 4, amare est velle alicui bonum et complacentiam illius habere ; adeoque *amare* non minus proprie ipsi convenit quam *velle :* sed in Deo est voluntas formaliter: ergo et amor. Tum denique quia si quid obesset quominus amor strictissime sumptus, et prout a gaudio distinguitur, Deo tribui posset, maxime quia hic amor terminari deberet ad bonum absens, non autem ad bonum præsens et possessum : sed falsum consequens. Probatur: amor non minus terminatur ad id quod est conveniens, sive interim sit existens, sive præscindens ab existentia, quam ad objectum bonum ut formaliter bonum est: sed revera terminatur ad bonum prout bonum est: ergo etiam revera terminari potest ad objectum conveniens quatenus est conveniens, sive interim consideretur ut actu existens, sive quatenus præscindit ab existentia.

Confirmatur 1. Si præsentia objecti amori repugnaret, sequeretur gaudium et amorem nusquam simul posse subsistere, nullusque gaudere posset de bono possesso quia illud diligit, sed quia dilexit illud cum nondum illud possideret: hoc autem consequens falsum esse convincitur, ex eo quod bonum de quo gaudemus incipit displicere dum incipit non amari, gaudiumque de ipso cum illius amore minuitur. *Deinde,* tantum abest quod præsentia objecti amori repugnet illumque extinguat, imo potius illum auget et perficit ; quod maxime patet in bonis spiritualibus quorum possessio amorem non minuit, sed auget: in quo a bonis temporaneis maxime discrepant quæ ante sui possessionem desiderium accendunt, possessa vero ob sui exiguitatem fastidium generant. *Denique,* amor beatificus vere tendit in Deum possessum, non autem quatenus abstrahit a possessione, vel non possessione: ergo talis præcisio non est de conceptu et essentia amoris. Patet antecedens : amor enim beatificus regulatur per cognitionem intuitivam Deum ut est in se respicientem ; et per consequens non attingentem Deum quatenus præscindit a possessione, vel non possessione : ergo talis præcisio non est necessaria ad amorem.

Dices 1: Actus distinguuntur per objecta : sed objectum amoris est bonum ut sic abstrahens a præsentia et absentia, a possessione vel non possessione illius : ergo cum actus divinæ Voluntatis terminetur ad voluntatem divinam, ut præsentem et possessam, non habebit rationem amoris, vel odii. — **Distinguo minorem :** objectum amoris est bonum abstrahens a possessione et non possessione, ita quod ratio possessi et consecuti se habeat tantum materialiter et ut ratio *quæ* attingitur, concedo: ita quod se habeat formaliter et reduplicative qua-

tenus est ratio *sub qua*, seu motiva, nego. Primo quidem modo terminat actum amoris: secundo vero terminat et specificat actum fruitionis et gaudii. Ut autem distinguatur amor a gaudio, non est necessaria præcisio positiva bonitatis a possessione, sed sufficit negativa: idest, sufficit quod objectum sit quidem possessum, non tamen diligatur præcise et formaliter quatenus possessum.

Dices 2: In Deo non est scientia simplicis intelligentiæ circa seipsum: ergo nec strictus amor circa suam bonitatem. Probatur *consequentia:* idcirco Deus non habet scientiam simplicis intelligentiæ circa seipsum, quia objectum hujus scientiæ præscindit ab existentia; Deus autem non potest cognoscere seipsum nisi existentem: sed objectum amoris etiam præscindit ab existentia, quatenus discrepat ab objecto gaudii: ergo, etc. — **Respondeo** 1. negando *consequentiam*: Deus enim revera seipsum cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, neque ad eam scientiam requiritur quod illius objectum præscindat ab existentia, ut jam dictum est agendo de cognitione divina. *Secundo,* disparitas est inter amorem et scientiam simplicem, quatenus hæc versatur circa creaturas, quod equidem scientia simplex cognoscat creaturas tantum ut possibiles et quatenus positive præscindunt ab existentia; scientia autem visionis attingat illas ut existentes, vel ut extituras: amor autem, quatenus distinguitur a gaudio, non debet terminari ad bonum possessum quatenus positive præscindit ab actuali possessione, sed sufficit quod ab ea præscindat negative, seu quod per amorem non attingatur præcise et formaliter quatenus est possessum, sed tantum quatenus est conveniens.

Dico 2. In Deo verum esse amorem amicitiæ. Ita Doctor in 3. dist. 27. n. 20. *Et probatur primo* ex pluribus sacræ Scripturæ textibus, quibus homines amici Dei prædicantur; sic Ps. 138: *Nimis honorificati sunt amici tui, Deus.* Sap. 7: *Sapientia transfert se in animas sanctas et amicos Dei constituit.* Joann. 10: *Jam non dicam vos servos, sed amicos:* Et *vos amici mei estis.* Deinde Scriptura omnes conditiones amicitiæ admittit inter Deum et nos, nempe mutuam dilectionem utrinque notam: Joann. 10: *Ego cognosco oves meas et cognoscunt me meæ:* Communicationem denique, Proverb. 8. *Deliciæ meæ esse cum Filiis hominum.* Joann. 14: *Ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus.* Apocalyp. 4: *Intrabo ad illum et cœnabo cum illo et ipse mecum.* — *Probatur secundo* ratione: Amor amicitiæ maxime consistit in eo quod aliquis velit alteri bonum quatenus ipsi conveniens, quodque hæc benevolentia sit mutua: sed Deus absque ulla imperfectione potest velle bonum creaturæ rationali non gratia sui, sed gratia illius, cum Deus ex bono creaturæ communicato nullam prorsus utilitatem accipiat: potest ergo habere amorem benevolentiæ circa ipsam. Similiter creatura rationalis Deum redamare potest; ipsique velle bonum, nempe gloriam et honorem; adeoque hæc benevolentia potest esse mutua.

Dices ex Aristotele, 8. Ethic. cap. 7: amicitia non est nisi inter æquales: ergo nulla amicitia potest intercedere inter Deum et creaturas rationales. — **Respondet Doctor laudatus** Aristotelem ibi loqui de perfecta et stricte sumpta amicitia, qualis equidem non est inter Deum et creaturas rationales; non autem negavit amicitiam inter Deum et homines,

nec inter Principem et subditum. Imo potius inter ipsos est quædam amicitia excellentiæ, illa enim excellentia objecti, inquit Doctor, « non « tollit quod est perfectionis in objecto, sed illud quod est imperfe- « ctionis. Honestas quippe in diligibili et redamatio in dilecto sunt « conditiones per se in diligibili, non quidem imperfectionis; imo non « esset perfectio si non redamaret: sed æqualitas in istis est conditio « concomitans. Deus autem habet honestatem et redamationem, sicut « amationem, et excellentius potest esse amicitia ad ipsum, ita ut di- « catur *Superamicitia*. — Et si arguatur quod æqualitas est ratio ami- « citiæ; verum est supposita honestate quæ est prima ratio amabilis, « æqualitas autem est ratio amicitiæ stricte sumptæ; sed excellentia « est ratio habitus magis similis, vel perfectioris, quam sit amicitia; ta- « lem in proposito voco charitatem ». — *Quantum* autem ad creaturas irrationales, certum est eas amari a Deo, non amore quidem amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, quatenus illas vult propter commodum et utilitatem rationalium creaturarum. Cum igitur Deus omnia inanimata et irrationalia diligat ob nostram utilitatem et commoditatem, sequitur eas non esse objectum amoris amicitiæ et benevolentiæ, nisi forte imperfectæ. Seu ut loquitur Doctor in 3. dist. 32. ad secundum, *Licet inanimata non sint proprie diligibilia ex charitate, quæ est amicitia, et ad ipsa non est amicitia proprie habenda, potest tamen haberi ad ipsa aliquod velle ex charitate, quale scilicet habendum est ad ea; possum enim ex charitate velle arborem esse, et arborem mihi servire ad talem actum, in quantum talis actus juvat me ulterius ad diligendum Deum in se. Et hoc modo potest concedi quod Deus ex charitate diligit omnia non volitione amicitiæ, sed tali qualis est habenda respectu eorum.*

Ex his patet gaudium esse formaliter in Deo; est enim affectus de bono possesso quatenus possidetur: Deus autem seipsum bonorum omnium maximum revera possidet, seipsoque fruitur, adeoque gaudium habet formaliter.

§. II. — **An odium Deo formaliter conveniat.** — Duplex odium distinguitur, aliud quidem *Abominationis*, aliud vero *Inimicitiæ*. Odium abominationis est displicentia mali quod nos patimur, aut alii. In quo duo involvuntur actus: Primus quidem amoris erga personam. Secundus vero displicentiæ erga malum quod ipsi accidit, idcirco enim dolemus quod alicui malum accidat, quia ipsum diligimus. Odium inimicitiæ est velle alicui malum sub ea ratione qua ipsi malum est. In quo pariter odio sunt duo actus, nimirum displicentia personæ et complacentia de malo quod ipsi accidit, sic v. g. odiendo personam Petri, inimicus ejus complacet in jactura ipsius famæ vel bonorum. Quæritur autem an hoc utrumque odium sit formaliter in Deo.

Dico 1. In eo esse formaliter odium abominationis, nam, ut loquitur sanctus Thomas 1. 2. quæst. 29. n. 1, odium est dissonantia appetitus ab eo quod nocivum et repugnans apparet: sed impius et impietas est divino honori repugnans: ergo etiam divino appetitui dissonat, adeoque in ipso est odium. — *Deinde,* non minus proprie displicet peccatum Deo et nollet ab homine fieri, quam desiderat justam et rectam hominis vitam: displicet autem Deo peccatum duplici ratione, nimirum quatenus est sibi contrarium, et quatenus homini no-

civum: ergo peccatum odit Deus ex complacentia sui et hominis, adeoque habet odium abominationis erga peccatum simul cum amore erga se et erga homines. — *Denique,* illud formaliter Deus censetur odisse quod ipsius voluntati omnimode repugnat: sed peccatum divinæ Voluntati omnimode repugnat, siquidem Deus illud prohibet committendum, et commissum severe punit, et consequenter habet odium abominationis erga ipsum.

Dices: odium refertur ad subsistentia, sicut et amor qui terminatur ad rem subsistentem, non vero ad accidens: sed peccatum non est subsistens, est enim privatio et carentia rectitudinis: ergo illud Deus odisse non potest. — **Nego majorem,** odium enim abominationis non versatur circa personam, sed circa id quod ipsi est repugnans et disconveniens, sive sit substantia, sive accidens. Unde hoc odio odimus mortem, ægritudinem, peccata, etc., quæ sunt accidentia, idque formaliter et proprie, alioquin non proprie diceremur odio habere peccatum, de quo dolemus et pœnitemus.

Dico 2. Odium inimicitiae esse etiam in Deo formaliter, ut constat ex illo Exodi 23: *Inimicus ero inimicis tuis.* Et Sapientiæ 14: *Odio sunt Deo impius et impietas ejus.* Et Psalm. 5: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Qui textus diserte affirmant Deum odisse nedum peccatum, sed etian peccatorem. Secundo, Deus non tantum vult homini peccatori pœnam, sed etiam illi vult ex displicentia ipsius personæ et quatenus illius malum est: ergo odio inimicitiæ habet ipsum peccatorem. Patet *antecedens,* licet enim ipsa persona, quatenus est creatura Dei, ipsi non displiceat, revera tamen ei displicet quatenus est peccatis fœdata, quod sufficit ad rationem odii et inimicitiæ, satis enim est quod persona aliqua ratione displiceat, ob quam moveatur affectus ad volendum ei malum quatenus malum ipsius est. Deus autem infligendo pœnam propter delictum, vult peccatori malum, ut malum ipsius est, pœna enim, ut pœna, est malum illius qui ipsam patitur: ergo Deus vult peccatori malum, ut malum illius est, ex displicentia illius.

Dices 1: Velle alicui malum, quatenus est malum ipsius peccatoris qui malum istud juste meretur, est actus amoris justitiæ: ergo non est odium formaliter. — **Nego consequentiam,** illa enim volitio est formaliter actus odii, quia objectum proprium illius est malum sub ratione mali, licet illud odium ex amore justitiæ interdum procedat.

Dices 2: Voluntas Dei non potest fieri in malum ut malum est: ergo Deus non potest ita odisse; sicque quando Deus alicui peccatori pœnam infligit, semper aliquam rationem boni intendit, nempe manifestationem suæ justitiæ erga peccatores. —**Distinguo minorem:** voluntas non potest ferri in malum quatenus malum est, nisi habeat aliquam rationem boni sibi adjunctam, concedo; si habeat, nego. Dum autem vult malum peccatori, semper equidem intendit aliquod bonum exinde oriundum, nimirum manifestationem suæ justitiæ, quod tamen non obest odio inimicitiæ, quod habet erga peccatorem, quia revera ipsi infligit pœnam ut malum ipsius est, quatenus peccatum ipsi displicet, alioquin neminem odisse possemus odio inimicitiæ, nemini enim volumus malum, nisi quia aliquod bonum verum, aut apparens exinde nobis accidit.

Dices 3: Odium inimicitiæ est directe contra charitatem; sed in Deo non potest dari aliquis actus charitati oppositus: ergo nec odium inimicitiæ. — **Respondeo** odium ortum ex displicentia personæ peccantis cui pœna infligitur non opponi charitati, alias Judex puniendo reum, peccaret contra charitatem, quod falsum est. Solum itaque odium charitati opponitur, quando utilitas, quæ sequitur ex illa volitione mali, solum est ad sedandam odientis iram. Deus autem non sic vult pœnam peccatori, sed ad manifestationem suæ justitiæ vindicativæ; imo ex charitate potest aliquis velle malum pœnæ alicui amico peccanti, ut inde castigatus emendetur. Unde in hoc odio tria sunt. 1. Objectum, nimirum malum pœnæ. 2. Subiectum, persona peccatoris. 3. Motivum, nempe peccatum.

§ III. — **De cæteris Affectibus.** — **Desiderium** non est formaliter in Deo, neque **Fuga**, respectu sui ipsius, quia desiderium est inclinatio volentis in bonum absens, fuga vero est declinatio mali imminentis. Deus autem cum sit omne bonum, nullumque futurum bonum et absens sperare possit, nullumque malum ipsi accedere, hinc nec desiderare potest nec fugere bonum aut malum proprium. Cum autem desiderium et fuga comparari possint ad bonum et malum aliorum, non enim solum nobi desideramus bonum et fugimus malum futurum, sed etiam aliis. Hac ratione Deus dici potest aliquid desiderare et fugere, siquidem nobis desiderat salutem æternam, ut diserte indicat sanctus Chrysostomus, Hom. 1. in Epist. ad Ephesios, *Vehementer,* inquit, *hoc velle fieri, hoc ipsius erat desiderium, etc.* Nec refert quod nihil Deo sit absens, sufficit enim ad rationem desiderii et fugæ, quod bonum et malum sit absens illi, cui tale bonum desideramus et malum fugimus. — **Ira** est in Deo formaliter, *ira enim,* ex Doctore in 3. dist. 34. n. 16, *est appetitus vindictæ secundum rationem apparentem, propter apparentem parvipensionem.* Seu, ut ait Lactantius. lib. *De Ira Dei* cap. 17, *Ira est motus animi ad coercendum peccata insurgentis:* sed talis affectus est formaliter in Deo, ut constat ex pluribus Scripturæ textibus: ergo, etc. Nec refert quod sancti Patres, præsertim Basilius in illud Psal. 37. *Neque in ira tua corripias me,* Cyrillus lib. 5. contra Julianum, Cyprianus ad Demetrianum, etc., iram a Deo removeant, illamque solum ipsi a Scriptura tribui per metaphoram affirment. Loquuntur enim de ira quatenus importat secum animi commotionem et perturbationem, qualiter etiam interdum divinam iram usurpat Scriptura sacra. Sic Psal. 37: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua, etc.* Item Psalm. 29: *Quoniam ira in indignatione ejus.* Et Psal. 105: *Iratus est furore Dominus.* Qui et similes textus metaphorice et tropice, hoc est, secundum nostrum modum loquendi interpretandi sunt. Non autem loquuntur sancti Patres de ira quatenus est affectus vindictæ in eo qui possit ulcisci. Nec dicas iram semper habere secum adjunctam tristitiam, hoc enim solum verum est, inquit Doctor laudatus, *quando iratus desiderat vindicare, sed non vindicat, quando autem actu vindicat, tunc actus ejus est perfectus, assimilatus fruitioni ex parte concupiscibilis, et tunc irasci irascibilis, est sine tristitia, imo est cum magna delectatione propria, secundum* Arist. 2. Rethoric. *Ira viri quasi mel.* — Quantum autem ad actus divinæ voluntatis, qui respi-

ciunt finem, aut media, congruentiori ordine et methodo discutientur in Disputatione de Providentia Dei, ubi aperiemus qualiter Deus finem intendat, ad quem omnia per electa congruentiora media destinat et ordinat.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE LIBERTATE DEI.

Difficultatum Theologicarum omnium maximam suscipimus explanandam hoc in Articulo, quæ Theologorum ita torquet ingenia, vel absorbet, ut merito vocari possit sacrarium omnibus mortalibus impervium, et humanis discursibus ænigma prorsus inexplicabile. Unde quod olim de peccato originali dixit Augustinus, *nihil esse ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius,* merito jure de Libertate Dei verius affirmari potest, nihil enim naturali ratione evidentius, nihilque divina fide constantius est, quam Deum habere libertatem; at nihil pariter explicari difficilius, quam quæ sit genuina ipsius divinæ libertatis natura et ratio. Ut tamen pro modulo nostro, in tot difficultatum ambagibus aliquid resolvamus, tria proponimus in præsenti Articulo discutienda: Primo quidem, an et quotuplex admittenda sit in Deo libertas. Secundo, quænam sit ratio formalis divinæ libertatis. Tertio, an et qualis sit ordo inter omnes actus liberos divinæ voluntatis.

QUÆSTIO PRIMA.

AN ET QUOTUPLEX SIT DIVINA LIBERTAS.

Notandum 1. Duplicem in genere distingui posse libertatem, scilicet in actu primo et in actu secundo. *Prior* est ipsa voluntas considerata secundum se et quatenus antecedit suum actum, prioritate saltem naturæ, estque ex se indifferens ad agendum, vel non agendum. *Posterior* est actus ipsius voluntatis, quatenus terminatur ad hoc, vel illud objectum. Quæ iterum duplex distinguitur, nimirum una quoad *exercitium,* altera quoad *specificationem.* Prior libertas est omnino ad agendum, vel non agendum, seu ad positionem, vel suspensionem actus. Posterior est ad agendum uno, aut alio modo opposito et diverso; ideoque prior dicitur *contradictionis;* posterior vero libertas *contrarietatis* appellatur; non quod semper contrarios actus exigat, ad ipsam enim etiam pertinent actus disparati, v. g. *velle hoc aut aliud,* qualis est in electione unius medii præ alio, inter quæ non semper est contrarietas, imo nec semper diversitas specifica. An autem omnes hæ libertatis rationes in Deo reperiantur, hic est resolvendum.

Notandum 2. Ex Doctore in 1. dist. 39. n. 21, Voluntatem divinam non esse liberam et indifferentem ad diversos actus volendi et nolendi. Hoc enim imperfectionem arguit in voluntate creata, quæ non tendit in objecta volendo et nolendo unico et simplici actu, sed diversis actibus, propter scilicet limitationem utriusque actus. Divina autem voluntas cum sit infinita, unico ac simplici actu infinito tendit in objecta opposita. *Ita quod,* inquit, Doctor, *sicut voluntas nostra potest diversis volitionibus tendere in diversa volibilia, ita illa divina voluntas*

potest unica volitione simplici tendere in quæcumque volibilia, ita quod si voluntas illa, vel illa volitio esset tantum unius volibilis, et non posset esse oppositi, quod tamen est de se volibile, hoc esset imperfectionis in voluntate divina, sicut est in voluntate nostra.

Notandum 3. Ex eodem ibidem, voluntatem creatam considerari posse tripliciter in ordine ad suum actum, nimirum: 1. Quatenus est productiva sui actus. 2. Ut receptiva ejusdem. 3. Ut operativa mediante illo actu. *Ipsa enim,* inquit Doctor, *est productiva actuum, et ipsa est qua habens operatur formaliter volendo, et ipsa est receptiva volitionis suæ.* Infert autem illam esse maxime liberam, in quantum *est operativa, quatenus nimirum habens eam formaliter, potest ea tendere in objectum.* Quod intelligendum est de libertate formali, licet enim voluntas nostra tantum formaliter sit libera quatenus est operativa, nihilominus etiam libera est effective et quatenus est productiva suorum actuum, quia potest hunc vel illum actum producere, imo et actus productionem suspendere. Divina autem voluntas neque productiva est sui actus, alioquin esset mutabilis, neque receptiva ejusdem, alias esset in potentia ad ipsum, quod enti actualissimo repugnat. Solum itaque divina Voluntas dicitur esse libera, quatenus est operativa.

Conclusio prima. — Deus est revera liber. Hæc est de fide et

Probatur 1. ex Scriptura sacra; Psal. 93: *Deus ultionum libere egit.* Et Psal. 134: *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in Cœlo et in Terra, in mari et in omnibus abyssis. Quid enim difficile ei, cui velle fecisse est?* inquit S. Ambrosius lib. 2. Hexameron. cap. 2. Matth. 11: *An non licet mihi, quod volo facere?* Et ad Corinth. 12. de Spiritu sancto dicitur: *Hæc omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Eamdem veritatem confirmant omnes illi Scripturæ textus, in quibus Deus dicitur Judicem agere, ac Remuneratorem esse operum omnium, et pro meritis quemque tractare, et nostras exaudire preces, misericordiam exhibere, etc. Si enim ageret ex necessitate naturæ, non posset ab æterno velle bona, vel mala, atque supplicia juxta cujusque merita decernere, nec misereri posset, nec precibus moveri, quia determinaretur ad unum.

Eamdem veritatem multi prædicant sancti Patres, præsertim S. Ambrosius lib. 2. *de Fide* cap. 3, ubi urgens Arianos, qui negabant Spiritum sanctum sui esse juris, ac voluntatis, ne paris cum Deo majestatis esse confiterentur; *si possibile est,* inquit, *voluntatis interim liberæ Dominum fuisse doceamus. In tantum processistis impietatis, ut negetis, quod Filius Dei liberæ voluntatis sit. Ac certe soletis etiam sancto Spiritui derogare, et negare non potestis scriptum esse, Spiritus ubi vult spirat: ergo si Spiritus ubi vult spirat, Filius quod vult non agit?* Mox Apostolum laudat ita scribentem 1. Cor. 12: *Omnia operatur unus, atque idem Spiritus dividens singulis prout vult. Prout vult,* inquit, *hoc est libero voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.* Idem suadet de Patre et Filio, ex his Christi Verbis Joann. 5: *Pater quos vult vivificat, et Filius quos vult vivificat.* Ipsi concinit sanctus Epiphanius, hæresi 23. *Deus,* inquit, *Pater hominem et cætera omnia pro sua voluntate procreavit.* Et Macharius homil. 15. dicit,

hominem eo ipso ad imaginem Dei esse factum, quod sit liber, ac sui juris, quoniam ut Deus, liberi est arbitrii et quod vult facit. Ipsi astipulatur sanctus Hieronymus Epistola ad c. 1. ad Philemonem explicans illa verba: *sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium,* ait: *Hoc quod a plerisque quæritur et sæpissime tractatur, quod Deus hominem faciens non eum bonum, rectumque condiderit, de præsenti loco solvi potest. Si enim Deus voluntarie et ex necessitate bonus est, debuit hominem faciens, ad suam imaginem et similitudinem facere, hoc est ut ipse voluntarie et non ex necessitate bonus esset. Qui autem asserunt ita eum debuisse fieri, ut malum recipere non posset, hoc dicunt, talis debuit fieri, qui necessitate bonus esset et non voluntate, quod si talis fuisset, qui bonum non voluntate, sed necessitate perficeret, non esset Deo similis, qui ideo bonus est quia vult, non quia cogitur.* Hoc est quæ bona sunt, sponte ac libere producit, ita quod hoc potius, quam illud bonum ex libertate eligat bona, etsi nonnisi bonum optare potest.

Hæc eadem veritas triplici ratione firmatur. *Primo*, Deus est perfectissimus, omnesque præcellentias nullam importantes imperfectionem, quas simpliciter simplices appellant, formaliter complectitur: sed libertas est perfectio ejusmodi: ergo formaliter Deo competit. *Major* constat ex iis quæ diximus de divina infinitate. *Minor* etiam est evidens, libertas enim est perfectio præstantissima naturæ intellectualis, quæ pro libito potest hoc, vel illud objectum amplecti, actum elicere, vel suspendere, in quibus maxime præcellit belluis et aliis naturis ratione carentibus, quæ ita determinantur ab objectis et ad agendum ita necessitantur, ut positis omnibus ad operandum desiderandis, nullatenus ab actione possint ex se removeri. Inde sanctus Bernardus in Cantica apposite dixit: *arbitrii libertas est plane quid divinum, perfulgens in anima, tamquam gemma in auro.* — *Secundo*, libertas est dominium, quod intellectualis natura habet in actus suos, quos pro nutu elicere potest vel non elicere, et in objecta, quæ potest pro suo arbitrio prosequi vel aversari: sed Deo entium supremo competere debet summum dominium non quidem in suos actus, qui sunt idem realiter cum essentia, sed in objecta saltem quæ ad ejus arbitrium fiunt, conservantur et ordinantur: ergo ei competit libertas. — *Tertio*, ipsa mundi molitio satis convincit Deum in eo condendo libere egisse. Vel enim produxit mundum libere, vel naturaliter et necessario. Sed non produxit ex naturæ impetu, quia est agens ratione et voluntate præditum: ergo ipsum produxit libere, proinde ex se libertate præcellit. *Minorem* probat Doctor in 1. dist. 8. q. 5. n. 17, ubi adversus Philosophos demonstrat quatuor rationibus Deum non agere necessario: *Primo,* quia sequeretur ens summe necessarium dependere ab ente minus necessario, nec illud sine hoc posse subsistere: agens enim necessarium habet habitudinem ad causatum necessario, quæ habitudo stare nequit nisi stante utroque extremo, proindeque uno extremo posito, aliud necessario ponitur, et uno pereunte, perit aliud, sicque Deus subsistere non posset quin creatura pariter existeret, imo ab ejus existentia penderet. *Secundo,* si Deus ageret necessario, nihil esset contingens in rebus, quia si causa prima necessario moveat secundam, etiam secunda tertiam, et sic omnes causæ subordinantes ac superiores, causas in-

feriores ac subordinatas necessario movebunt, adeoque nulla contingenter operabitur, sicque nullus erit effectus contingens: sed id aperte falsum esse ipsamet experientia constat. *Tertio,* si Deus ageret necessario, nullum esset peccatum et malum vituperabile, quia Deus illud necessario faceret. *Quarto,* sequeretur quod causa secunda nihil omnino causaret, quia præveniretur a prima in effectu producendo. Si enim causa prima ageret naturaliter et necessario, etiam ageret secundum omnem suam activitatem et ad extremum suæ potentiæ, quæ cum sit infinita, adeoque ad omnem omnino effectum sese extendat, evidens est, quod si Deus ageret naturaliter et necessario, nihil relinqueret producendum a causis secundis: hoc autem est aperte falsum: ergo certum est Deum non naturaliter et necessario, sed contingenter et libere agere, adeoque esse libertate præditum.

Dices 1: Libertas est potentia indifferens ad eliciendum actum, vel non eliciendum: sed in Deo non est talis indifferentia, Deus enim cum sit actus purus et summe simplex, pluralitatem actuum et indifferentiam ad actus excludit. — **Distinguo majorem:** libertas creata, concedo; increata, nego. Cum enim divinæ voluntatis actus ex se sit infinitus, simplex et necessarius secundum entitatem, et solum indifferens penes terminationem ad varia objecta, idcirco divina voluntas non censetur esse libera et indifferens ad actum, sed tantummodo secundum objectum. Secus est autem de voluntate creata, quæ non solum penes objecta prosequenda, vel aversanda, sed etiam penes varios actus indifferentiam sibi vindicat.

Dices 2: Si Deus esset liber erga creaturas, posset se communicare, vel non se communicare creaturæ: sed ita non est. *Probatur:* Deus habet naturalem inclinationem ad se communicandum; omne enim bonum est sui diffusivum: ergo summum bonum, qualis est Deus, est sui maxime diffusivum et summe communicativum, adeoque si seipsum non communicaret, contra suæ bonitatis inclinationem ageret: sed ita agere nequit: ergo nec potest se non communicare creaturis. *Deinde,* Deus perfectius seipsum amat, cum non tantum sibi ipsi, sed etiam aliis sese communicat. *Denique,* velle efficaciter se communicare est actio recta et honesta, qua Deus careret si nihil extra se efficaciter vellet, et consequenter absque præjudicio suæ perfectionis et bonitatis non potest non velle sese creaturis communicare. — **Nego majorem,** et *ad primam* illius *probationem* dico, illam inclinationem, quam habet Deus ad se communicandum, nihil aliud esse, quam naturalem aptitudinem sese communicandi, non autem importare, nec designare aliquam exigentiam, aut tendentiam, quæ inquietudinem, vel imperfectionem adjunctam habeat, quousque fiat talis communicatio: unde talis inclinatio divinæ bonitatis ad se communicandum, subordinatur ipsius libertati, quatenus nimirum divina bonitas est sui communicativa, ex hypothesi quod divina voluntas illud jubeat et decernat. *Ad secundam probationem* dico, Deo nullam accedere perfectionem, ex eo quod velit se communicare ad extra, sibi enim ipsi sufficit, et ipsius amor summaque beatitudo nullatenus ab existentia creaturarum pendet, et ideo non se diligit perfectius, dum ipsius amor tendit etiam in creaturas, ac si tantum seipsum diligeret. *Ad tertiam probationem,* fateor equidem talem communicationem

esse actionem honestam et rectam, non ita tamen, quod si illam communicationem Deus facere nollet, aliqua in ipso exurgeret indecentia. Sicut enim potuit velle se abundantius et perfectius communicare, quam de facto se communicavit, producendo nimirum creaturas perfectiores illis quas de facto produxit, idque non videretur summam illius bonitatem ac liberalitatem dedecere: nulla tamen est in ipso indecentia, quod non velit amplius, nec perfectius se communicare. Cum itaque tota rectitudo et honestas actus oriatur ex libera determinatione et voluntate Dei, quæ totius rectitudinis fons est et exemplar, idcirco divina communicatio in tantum censetur esse recta et perfecta, in quantum a Deo libere decernitur.

Dices 3: Divinæ libertati obsistere videtur S. Dionysius in lib. *De Divinis Nominibus*, ita enim loquitur cap. 4: *Quemadmodum ille noster Sol, neque intelligentia utens, neque electione, sed eo ipso quod est, illustrat omnia, quæ ipsius lumen secundum rationem propriam participare possunt; sic etiam summum illud bonum, ac Sole ipso tamquam obscura ejus imagine præstantius archetypum, in ea omnia quæ sunt, proportione radios universæ bonitatis effundit.* — **Respondet S. Thomas** 1. part. qu. 19. art. 4. ad primum, quod S. Dionysius, *per verba illa non intendit excludere electionem a Deo simpliciter, sed secundum quid, in quantum scilicet non quibusdam solum bonitatem suam communicat, sed omnibus, prout scilicet electio discretionem quamdam importat.* Verum rectius respondet sanctus Maximus martyr in Scholiis ad eumdem locum, eatenus valere similitudinem Solis, quod ut iste adventitium lumen non habet, sed ingenitum et naturale, ita Deus non accidentalem et adventitiam bonitatem obtinet, sed insitam et nativam. Imo ipsa est bonitas, sicut Sol lux est ipsa quodammodo.

Conclusio secunda. — Affirmari potest in Deo libertas, tam contrarietatis, quam contradictionis circa objecta. Hæc Conclusio duas habet partes, **quarum prima fit evidens** ex dictis; libertas enim contrarietatis est ea qua voluntas dicitur habere actus oppositos et tendere in objecta inter se veluti contraria: sed ex dictis constat divinam voluntatem habere actum amoris et odii formaliter, necnon et tendere posse in objecta opposita per actus diversos, non quidem secundum entitatem, sed secundum terminationem, nimirum in Petrum justum per actum amoris, et in eumdem postmodum peccatorem per actum odii: ergo hæc libertas contrarietatis affirmari potest esse in Deo formaliter.

Probatur secunda pars: Libertas contradictionis est qua voluntas potest agere vel non agere, actum elicere vel suspendere: sed hæc est in Deo: ergo, etc. Probatur minor *primo*: si Deus non posset suspendere terminationem suæ volitionis ad creaturas et exercitium suæ libertatis, sequeretur admittenda esse in ipso infinita fere decreta conditionata circa infinitas fere combinationes et suppositiones possibiles: sed illud est absurdum, imo et nugatorium, quod in Deo sit decretum positivum et actuale, quo velit positive, ac determinet, quod si canis latret, v. g. vinea non germinabit, si Petrus sedeat Romæ, Joannes convertetur Parisiis, et idem dicendum de similibus aliis humanæ mentis deliriis: ergo congruentius est asserere divinam volun-

tatem circa hujusmodi conditionata disparata manere veluti suspensam et habere solum circa illa decretum negativum, seu negationem liberam decreti. — *Deinde*, si Deus suspendere non posset suæ libertatis exercitium erga creaturas, maxime quia hæc suspensio aliquid divinæ perfectioni et actualitati detraheret: sed ex tali suspensione non sequitur ulla carentia perfectionis et actualitatis in Deo: ergo, etc. Probatur *minor*: exercitium liberum volitionis divinæ non connotat, nec importat aliquam perfectionem intrinsecam in Deo, sed tantum rationem terminationis et tendentiæ in aliquid extrinsecum: ergo suspensio illius exercitii nihil detrahit divinæ perfectioni, nec actualitati. *Antecedens* constabit ex sequenti Quæstione. *Consequentia* vero probatur: ideo absque ulla imperfectione Misericordia, Justitia et Omnipotentia divina manere possunt ab omni exercitio suspensæ, quia tantummodo libere terminantur ad creaturas, quas si Deus non produxisset, nullum Justitiæ, Misericordiæ et Omnipotentiæ erga ipsas habuisset exercitium: ergo pari ratione etiam divina voluntas suspendere potest suum actum circa decretum de futuritione illarum creaturarum absque omni imperfectione. *Denique*, sicut se habet divinus concursus in ordine ad existentiam rerum, ita se habet ejus decretum liberum circa illarum futuritionem: sed ad negationem existentiæ alicujus rei, non opus est ut Deus habeat influxum positivum suæ omnipotentiæ, sed tantum sufficit sui influxus suspensio et negatio: ergo similiter ad negationem futuritionis, non opus est ut Deus formet aliquod positivum decretum, quo positive decernat, se nolle decernere talis, aut talis creaturæ possibilis futuritionem; sed sufficit libera illius decreti positivi de rerum futuritione negatio, seu suspensio libera divinæ Voluntatis: ergo divina Voluntas suum actum suspendere potest, quantum ad terminationem et tendentiam in creaturas, adeoque affirmari potest in ea libertas contradictionis.

Dices 1: Necessarium est rem aliquam esse futuram, vel non esse futuram: ergo pariter necessarium est Deum velle eam esse futuram, aut nolle eam esse futuram. *Consequentia* videtur aperta, idcirco enim primum est necessarium, quia constat ex terminis contradictorie oppositis; sed etiam secundum tale est: ergo eadem ratione debet esse necessarium. — **Nego consequentiam**: revera enim prima propositio est vere contradictoria, quia inter rem esse futuram et non esse futuram non datur medium, sicut nec inter rem esse et non esse. At vero secus est de secunda propositione, quia inter velle rem esse futuram et velle non esse futuram cum non sit oppositio contradictoria, sed contraria, inter utrumque assignatur medium, scilicet *non velle*, per meram suspensionem volitionis.

Dices 2: Divina Voluntas, ut libera, non minus est in ultima sua actualitate et actus purus, quam sit divina Essentia: ergo sicut divina Essentia est omnimode determinata ad existentiam, et necessario actus purus, etiam divina Voluntas debet esse omnimode determinata ad operationem, adeoque non potest manere suspensa. — **Distinguo consequens**: divina Voluntas debet esse in ultima sua actualitate et determinatione quantum ad entitatem actus, concedo; quantum ad exercitium et terminationem ejusdem ad objectum extrinsecum, nego; alioquin si quid probaret hoc argumentum, etiam concluderet divinam

Voluntatem debere actu habere omnes terminationes positivas ad creaturas, quas potest producere.

Dices 3: Hæc suspensio decreti officit divinæ scientiæ certitudini et infallibilitati respectu futurorum contingentium : ergo non est admittenda. Probatur *antecedens* ex iis, quæ diximus, Deum futura contingentia cognoscere in decreto conditionato : ergo si sit suspensio decreti circa quasdam creaturas futuras, non poterit illarum futuritionem, vel non futuritionem certo cognoscere. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, Deum equidem cognoscere futura vel absoluta, vel conditionata in decreto positivo conditionato, vel absoluto. Quantum vero ad ea quæ cognovit non esse futura, illius cognitionis certitudo fundatur, vel in decreto positivo quo Deus absolute, vel conditionate noluit illorum futuritionem, vel in suspensione, seu libera negatione decreti, qua noluit se determinare ad illorum futuritionem, aut non futuritionem. Unde duplex affirmari potest esse medium, in quo divina scientia potest certo cognoscere aliquid non esse futurum: Primum quidem est decretum positivum, quo positive statuit rem non esse futuram. Secundum est decretum negativum, seu suspensio et libera omissio omnis decreti positivi circa ejusdem rei futuritionem, vel non futuritionem.

QUÆSTIO SECUNDA.

IN QUO FORMALITER CONSISTAT DIVINA LIBERTAS.

Notandum 1. Tot ac tantis difficultatibus implexam videri præsentis Quæstionis resolutionem, ut plerique Theologi non dubitaverint asserere hanc veritatem esse mortalibus imperviam et solis beatis mentibus in clara Dei visione aperte manifestandam. Nec immerito quidem, tot enim syrtibus ac scopulis abundat, ut certum naufragium scrutatori cuique prænuntiet, et tam ingentes difficultates amplectitur, ut sapientiores quique Theologi vix habeant quid reponant. Vel enim illa divina libertas asseritur esse aliquid intrinsecum, vel extrinsecum. Si primum, cum omnis actus liber ex formali suo conceptu petat fieri, vel non fieri, sicque possit esse, vel non esse, si libertas ipsius actus sit aliquid intrinsecum Deo, consequens est Deum carere posse aliquo sibi intrinseco; quod ipsius divinæ immutabilitati repugnat. Si vero aliquid extrinsecum affirmetur, non minor exurgit difficultas, nam de ratione actus liberi est, quod sit immanens et vitalis, adeoque per formam extrinsecam et non vitalem constitui nequit. Nihilominus ut pro modulo nostro ex tot variis Theologorum placitis quid circa hanc Quæstionem certius veriusque tenendum sit, aperiamus

Notandum 2. Quod etsi circa præsentis Quæstionis resolutionem variæ sint Theologorum sententiæ, nihilominus duas esse principes et extremas inter se omnino oppositas, ex quibus quasi rivuli e fontibus cæteræ emanarunt. *Prima*, ut Dei immutabilitatem omnimodam astruat, videtur ejus libertatem destruere; affirmat enim actum liberum in Deo non esse aliquid intrinsecum, sed omnino extrinsecum, nec aliud esse quam effectum extrinsecus productum. Ita quod, licet principium libere productivum ipsius actus sit intra Deum et revera vitale, nihilominus denominatur liberum per denominationem extrin-

secam ex actione qua creaturas ad extra producit, quæque juxta hanc sententiam est formaliter transiens et in ipsis creaturis recepta. Ita censet Aureolus in 1. dist. 47. art. 1, cui plures Moderni adstipulantur. *Secunda* sententia priori extreme opposita, ut integram servet Dei libertatem, videtur ejus immutabilitatem destruere; docet enim decretum Dei liberum esse quamdam perfectionem liberam Deo intrinsecam ratione distinctam a perfectione necessaria, quæ, quia libera est, absque ulla imperfectione potest abesse a voluntate divina. Ita docet Cajetanus qu. 19. art. 2, cui consentire videntur Fonseca et Salas, pluresque alii Moderni, inter quos maxime enitet noster Poncius in commentario ad distinctionem 39. Doctoris n. 18 et sequentibus, ubi solvit præcipua momenta, quæ adversus Cajetani sententiam possunt objici. Inter has autem oppositas sententias plures sunt intermediæ, maxime vero tres, quæ utriusque extremæ sententiæ rigorem emollire et temperare nituntur. Prima quidem asserit decretum Dei liberum non consistere adæquate in formalitate intrinseca, nec in aliquo extrinseco, sed in utroque simul, ita quod ad divinam libertatem simul conferant et actus divinæ Voluntatis et actio creaturæ productiva, aut ipsa creatura a Deo producta. Ita sentiunt Basilius Legionensis *disp.* 6. *c.* 5, Grenado *Tract. De Voluntate Dei, disp.* 5, Arrubal *disp.* 16. *art.* 61. et cæteri. Secunda affirmat actum Dei liberum formaliter vel saltem inadæquate constitui per respectum rationis ad creaturas existentes, aut futuras. Ita Capreolus *in* 1. *dist.* 45. *quæst.* 1. et Ferrariensis *Primo contra Gentes cap.* 82. quibus consentire videtur Vasquez *Disp.* 22. *cap.* 2. ubi ait: *Voluntas libera Dei est ipsa Essentia divina per modum actus eliciti, includit tamen quamdam habitudinem rationis ad res futuras.* Tertia denique affirmat libertatem Dei nihil aliud esse quam actum entitativum ipsius divinæ Voluntatis, qui prout infinitus est, libere tendit in objecta creata, et ab eis terminatur et veluti objective completur per objectum et effectum extrinsecum. Ita quod divinum velle liberum sit ipsemet actus Dei necessarius quoad entitatem, et liber tantum quoad tendentiam et terminationem: quæ sententia cum cæteris videatur certior, etiam est cæteris præferenda: ut autem evidentius appareat

Notandum 3. Actum divinæ Voluntatis se habere quodammodo ad objecta libera, sicut voluntas nostra se habet ad liberos actus, in eo maxime quod sicut voluntas nostra eadem in se manens intrinsece sine ulla sui mutatione, vel additione reali, exercet actum, vel non exercet, et hunc actum elicit vel illius oppositum, alioquin abiretur in infinitum, si inter ipsam voluntatem et actum producendum desideraretur aliquod medium reale, quo voluntas seipsam determinaret ad agendum et producendum actum; sic actus divinus idem quoad realem entitatem, potest objectum velle aut non velle, aut nolle et velle hoc aut illius oppositum, adeo ut actualis illa et perfectissima entitas, quæ appellatur divina volitio, non sit comparanda cum nostris actibus liberis, sed potius cum nostra libertate. Sic enim actus ille se habet quodammodo ad objecta libera, ut voluntas nostra ad suos actus liberos. Nec mirum videri debet, quod Deus per unicum actum plura facit et modo quodam excellentissimo exercet, quod nos præstare

tantum possumus per plures actus, idque maxima cum imperfectione propter finitatem et limitationem nostrorum actuum.

Conclusio prima. — Divina libertas, nec adæquate, nec inadæquate constituitur formaliter per aliquid extrinsecum Deo, sed est perfectio Deo intrinseca. Hæc est contra Aureolum et ejus Sequaces.

Probatur primo: Per id non constituitur formaliter divina libertas quod est ipsa natura posterius: sed operatio extrinseca et omnis externus effectus est natura posterior volitione Dei libera: ergo hæc per neutrum constituitur. *Major* patet: quod enim supponit aliud constitutum essentialiter non potest esse illius essentiale constitutivum: sed quod est natura posterius divina libertate, supponit illam essentialiter et formaliter constitutam; ergo non potest esse illius constitutivum. *Probatur minor*: illud est natura posterius libertate divina quod causatur per volitionem Dei liberam: sed omnis effectus externus vere causatur per omnipotentem Dei volitionem liberam: ergo est ipsa posterior. *Major* patet, omnis enim causa natura prior est suo effectu. *Minor* probatur: *Primo* quidem ex Scriptura sacra, quæ pluribi asserit Deum libere creaturas producere. Sic Psalmo 134: *Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit in Cœlo et in Terra.* Ephesiorum 1: *Operatur omnia secundum Consilium*, idest decretum, *voluntatis suæ*, etc. Et Apocalypsis 4: *Tu creasti omnia et propter voluntatem tuam erant et creata sunt:* ergo volitio Dei libera est causa futuritionis rerum, non vero futuritio rerum est ratio constitutiva ipsius liberæ volitionis. — *Deinde,* tam volitio libera, ut libera, dicitur esse causa rerum, quam omnipotentia: sed omnipotentia formaliter considerata est vere productiva rerum et prior effectibus a se productis, neque per illos constituitur in ratione omnipotentiæ: ergo nec etiam libera volitio divina adæquate, vel inadæquate constituitur formaliter per effectus a se productos. — *Denique*, si effectus productus esset ratio formalis constitutiva divinæ libertatis, sequeretur divinam Voluntatem imperfectiorem esse voluntate creata; voluntas enim creata est intrinsece et adæquate libera antecedenter ad operationem extrinsecam: ergo divina voluntas cum longe sit præstantior, perfecte et adæquate est libera antecedenter ad omnem effectum productum.

Probatur secundo: Si divina libertas constitueretur per aliquid extrinsecum, sequeretur quod Deus ab æterno nullum habuisset decretum liberum actuale: sed falsum *consequens:* ergo et *antecedens*. Patet *minor* pluribus Scripturæ sacræ textibus, quibus divinum decretum æternum prædicatur: sic Matth. 25: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum vobis paratum a constitutione mundi.* Et Ephesiorum 1: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, etc.* Probatur sequela *majoris:* tunc non censetur esse actuale decretum liberum, quando non est actu id quod per illud decretum liberum formaliter constituitur: sed effectus extrinsecus per quem diceretur constitui libertas divina, non est actu ab æterno: ergo neque decretum illud est actuale ab æterno. *Nec dicas* ad id sufficere, quod effectus externus sit futurus: eodem modo enim decretum est, quod ejus constitutivum: sed constitutivum decreti divini, nempe creatio mundi, non est actu ab

æterno: ergo pariter si illa mundi creatio v. gr. esset constitutiva liberi Dei decreti, consequens est quod decretum illud non sit actu ab æterno, sed tantum esset futurum.

Tertio: Deus plures habet actus liberos, quibus nihil physicum extra se producit: ergo actus ille liber non constituitur physice et formaliter per effectum extrinsecus productum. Probatur *antecedens* variis exemplis, maxime in dispensatione voti et in remissione peccati venialis, necnon et reatus per indulgentias et suffragia, quibus nihil omnino extra Deum producitur, per quod illa dispensatio et remissio facta per puram condonationem, libera constituatur. — *Deinde,* Deus habet varia decreta conditionata, nec non et scientiam futurorum conditionalium, quæ non possunt fieri libera per effectum extrinsecum, cum per illa decreta nihil producatur in re; v. g. videt et decernit Deus conditionate, *si vocarem Petrum tali tempore et tali modo, convertetur,* quem tamen non vocat. — *Denique,* actus illi positivi, quibus Deus non vult facere aliquid, v. g. non producere mundum perfectiorem, non possunt constitui per aliquid extrinsecum, cum nihil extrinsecus producatur: sed illi actus vere sunt liberi: ergo libertas actus divini non repetitur ab extrinseco. — *Insuper:* actus complacentiæ quo Deus sibi complacet in bonis a se jam productis juxta illud Genesis 1: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat et erant valde bona,* actus, inquam, ille nullam mutationem efficit in creatura, alioquin fieret processus in infinitum; etenim circa illud causatum a Deo per hanc complacentiam Deus haberet alium actum complacentiæ, et sic deinceps: nihilominus ille actus est liber; est enim circa objectum creatum existens: similiter actus quo Deus decrevit dare gloriam omnibus, si in gratia decederent, nullam ponit mutationem in plurimis qui gloriam non assequuntur propter defectum illius conditionis: ille tamen actus est liber: ergo divina libertas non constituitur formaliter per aliquid extrinsecum.

Quarto denique: Si decretum Dei liberum in denominatione extrinseca petita ab actione transeunte, qua Deus creaturas ad extra producit, consisteret formaliter, plura sequerentur absurda. *Primo* quidem sequeretur Deum non esse formaliter, sed tantum metaphorice liberum: externa enim creaturarum productio nonnisi metaphorice appellari potest Dei volitio; potestque tantum esse voluntas signi, non beneplaciti. *Secundo* sequeretur Deum absque ullo inconvenienti posse aliquid velle de novo quod ab æterno non volebat, non enim inconveniens est quod illa actio transiens productiva creaturarum de novo ponatur. *Denique,* sequeretur ex illa sententia, quod hæ propositiones ex Scriptura sacra haberent sensum nugatorium; hæc enim: *omnia quæcumque voluit fecit,* significaret: omnia quæ fecit cum posset non facere, nihilominus fecit. Item *sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret,* sic esset exponenda: dedit filium mundo ut daret filium, quod est ridiculum.

Ex his colligе Deum non constitui formaliter liberum, etiam partialiter et inadæquate, per aliquid extrinsecum, nimirum per effectus quos extra se producit, vel per actionem transeuntem per quam illos produxit. *Tum quia* implicat causam, etiam inadæquate, constitui per effectum natura posteriorem: sed creaturæ productæ et actio productiva

illarum sunt effectus decreti liberi divinæ voluntatis: ergo decretum hoc nequit constitui liberum, nec per effectus productos, nec per actionem productivam: *tum quia* nihil potest libere sequi ad voluntatem, nisi vel ipsa volitio, vel aliquid aliud mediante ipsa volitione libera; alioquin volitio non requireretur ad actuale libertatis exercitium, quod falsum est tam in Deo quam in nobis: sed ipsa actio transiens aut effectus productus, aut producendus non est formaliter volitio divina, ut est evidens: ergo illa actio transiens vel effectus per eam productus aut producendus, supponit liberam Dei volitionem a qua sequitur, et consequenter illam non constituit: *tum denique quia* volitio libera creandi v. gr. mundum, ab æterno Deo convenit et consequenter ab æterno Deus habet adæquatum illius liberi decreti constitutivum: sed nec effectus producendus, aut productus, nec actio illius productiva (ex hypothesi quod sit transiens) sunt in Deo formaliter ab æterno, ut constat: ergo illa volitio libera non constituitur, etiam inadæquate, per effectum productum, nec per transeuntem actionem illius productivam.

Conclusio secunda. — Divina libertas non constituitur per aliquam formam intrinsecam distinctam a perfectionibus necessariis et contingenter in Deo repertis. Hæc est contra Cajetanum 1. p. quæst. 9. art. 2.

Probatur primo: Si divina libertas esset forma intrinseca qua Deus carere posset, sequeretur illum esse intrinsece mutabilem: sed falsum consequens: ergo et antecedens. *Minor* patet ex dictis de Immutabilitate divina. *Probatur vero sequela* majoris: ille dicitur intrinsece mutabilis, qui potest aliquam perfectionem intrinsecam habere vel non habere: sed si volitio libera, seu decretum Dei liberum consisteret in aliqua forma intrinseca contingenti, Deus potuisset aliquam perfectionem intrinsecam habere, vel non habere: adeoque esset mutabilis intrinsece. *Major* constat. *Minor vero probatur*: libertas est perfectio intrinseca: ergo formale constitutivum libertatis divinæ debet etiam esse intrinseca perfectio. *Consequentia* patet: probatur *antecedens:* omnis actus vitalis est perfectio viventis, est enim vita in actu secundo; vita autem est excellentissima perfectio, qua viventia excedunt perfectionem vita carentium: sed omnis actus liber Dei est actus vitalis; est enim intrinsecum exercitium Dei libere se determinantis ad ea quæ vult: ergo est etiam intrinseca perfectio. — Adde quod omnis actus virtutis est perfectio, non solum physica, sed etiam moralis et digna laude et speciali amore: sed actus liberi Dei sunt actus virtutum Charitatis, Justitiæ, Misericordiæ, Liberalitatis, etc. Ergo revera actus quatenus liberi, sunt perfecti; adeoque libertas divina est perfectio: et consequenter forma constitutiva libertatis formaliter est etiam perfectio, quæ cum sit libera et contingens, potest esse, vel non esse. Deus enim potuit non velle creare mundum, Verbum incarnari, homines et Angelos ad vitam æternam prædestinari, et alia hujusmodi quæ extra se efficaciter voluit: ergo si libertas per aliquam formam intrinsecam, extensivam et superadditam perfectionibus necessariis constituatur, sequitur Deum esse intrinsece mutabilem.

Secundo: Illa forma Deo intrinseca vel est realiter identificata cum

entitate divina, vel non: si primum, non potest entitative deficere, nec a Deo abesse, sicque solum terminative et extrinsece erit contingens et libera, non autem intrinsece. Si secundum, sequitur quod Essentia divina est in potentia ad illam formam, quod actui puro et infinite perfecto repugnat. — *Deinde,* omnis perfectio entitative defectibilis imperfectionem importat; siquidem posse esse et non esse est maxima imperfectio, adeoque si forma illa, per quam Deus constituitur liber, possit entitative deficere, Deus habebit aliquid intrinsecum quod erit imperfectum.

Tertio: Illa forma qua Deus vellet libere, quæque ipsi necessario non esset identificata, aut esset Deus, aut creatura, esset enim ens reale, adeoque vel creatum, vel increatum: si Deus: ergo darentur duo Dii realiter distincti; et præterea daretur aliquid habens rationem Deitatis quod non esset necessario existens, siquidem hæc forma posset existere, vel non existere. Si creatura, cum Deus per illam formam determinari deberet intrinsece ad agendum, sequeretur ipsum a creatura dependere, nec independenter ab ipsa posse agere: hæ autem omnes consequentiæ absurdissimæ sunt, et Dei unitati ac independentiæ repugnantes: et consequenter non immerito Cajetani sententia a melioris notæ Theologis acriter impugnatur, necnon tamquam suspecta et in fide minus tuta respuitur.

Ex his colligi actum Dei liberum non etiam constitui per modum aliquem realem a Deo distinctum, qui potuerit Deo deficere quantum ad suam realitatem modalem, ut volunt Fonseca et Salas. *Tum quia* omnis entitas sive realis, sive modalis, imperfectioni admixta, a Deo entium perfectissimo est removenda: sed illa modalis entitas cum possit deficere, habet imperfectionem admixtam, aliquid enim posse non esse, est maxima imperfectio, cum possit abire in nihilum, quod est infimus imperfectionis gradus: ergo est a Deo removenda. Adde quod in ipsummet modum realem eædem omnes militent rationes, quæ pugnant adversus formam intrinsece constitutivam divinæ libertatis.

Conclusio tertia. — Divina libertas non etiam formaliter constituitur per aliquem respectum rationis ad creaturas.

Probatur primo: Ille respectus rationis si quis esset, fingeretur vel ab intellectu creato, vel ab increato: sed neutrum dici potest. Non primum, alias non esset antequam existeret intellectus creatus, adeoque non esset ab æterno, nec consequenter Deus esset ab æterno liber. Non etiam secundum: *tum quia* intellectus divinus non facit entia rationis fictitia, ut omnes communiter fatentur: *tum quia* fingeretur ille respectus vel necessario, vel libere: si necessario: ergo Deus necessario haberet volitionem liberam, quia necessario haberet illam relationem rationis fictam, per quam volitio libera constitueretur. Si libere: ergo divinus intellectus esset potentia libera ex se, quia ex se posset fingere, vel non fingere illam relationem, sicque divina voluntas non esset radix divinæ libertatis, quod nullus Theologorum admiserit.

Si dixeris illum respectum non fingi, sed resultare ad positionem volitionis necessariæ Dei. — **Contra** *primo:* quod sequitur et resultat

directe ad existentiam et positionem causæ realis formaliter non cognoscentis, nec fingentis, est omnino reale: sed volitio necessaria ad quam sequeretur ille respectus rationis, esset causa realis non cognoscens, nec fingens; adeoque etiam ille respectus esset realis. *Deinde*, ille respectus qui resultaret ad positionem volitionis necessariæ Dei, resultaret necessario, vel libere. Si necessario: ergo Deus necessario vellet libere producere mundum v. g. sic enim vellet quomodo haberet hunc respectum; illum autem necessario haberet. Si libere: ergo quemadmodum ille respectus posset resultare, vel non resultare libere, ad positionem illius necessariæ volitionis; ita etiam ipsamet mundi productio sequi posset per se immediate ad positionem ipsius volitionis absque illo respectu; non enim major est difficultas unius quam alterius, sicque respectus ille gratis asseritur et absque ullo fundamento. — His adde quod Deus sit formaliter et intrinsece liber: talis autem constitui nequit per ullum respectum rationis, ut patet, nulla enim forma fictitia intrinsece afficit et denominat entitatem realem: ergo multo minus afficiet et denominabit Deum omnium entium realissimum.

Dices ex Doctore in 4. *dist.* 13. *qu.* 1. *n.* 18. productio divina ad intra relatio realis est, ad extra autem est relatio rationis. Similiter *nu.* 20. productio divina qua Deus producit aliquid ad extra, non est absolutum in eo, secundum omnes, quia secundum nihil absolutum in se respicit creaturam: ergo necesse est omnes dicere illam productionem qua dicitur Deus producens, esse respectum non utique realem, sed rationis, ut ipsemet explicat *nu.* 23. Ergo a pari volitio libera circa creaturas est etiam relatio rationis. — **Nego consequentiam:** hoc est enim discrimen inter creationem et decretum Dei liberum, seu volitionem liberam, quod, ut inquit Doctor laudatus num. 23. Creare *significat relationem passionis et connotat actum essentialem divinum intrinsecum, non tantum absolute, sed ut transit super objectum extra: Deum autem* velle *creaturam esse principaliter, dicit actum divinum, licet connotet transitum ejus super objectum, etc. Unde in forma arguendi, est figura dictionis, quia mutatur* ad aliquid: idest relatio in *ad se* idest in absolutum, *sicut si argueretur sic; similem esse est referre: sed album esse est similem esse: ergo album esse est referre.* Adde quod volitio libera est ab æterno, creatio autem seu relatio rationis creantis ad creaturam, est tantum in tempore: unde licet Deus constitueretur et diceretur formaliter creans per relationem rationis, non propterea diceretur formaliter libere volens per eamdem relationem.

Urgebis: decretum liberum ex Doctore dicitur connotare transitum super objectum creatum; sed hæc connotatio est relatio rationis; ergo revera decretum constituitur in ratione liberi per relationem rationis. — **Respondeo ad majorem**, idcirco Doctorem asserere *velle Dei liberum* connotare transitum super objectum, ut significaret discrimen inter objectum creatum et increatum, quatenus ab eadem volitione attingitur: ita quod illa volitio dicatur *necessaria*, quatenus respicit et terminatur ad id quod divinum est : dicitur autem *libera* quando transit super creaturam, quæ contingens est et potest esse, vel non esse. Non autem vult Doctor quod talis transitus seu tendentia, constituat actum liberum formaliter; nam quælibet volitio sive

libera, sive necessaria dicit tendentiam, seu transitum super objectum; ergo cum volitio non constituatur, nec dicatur necessaria propter tendentiam, nec etiam propter eamdem dicetur libera.

Conclusio quarta. — Divina libertas est ipsemet actus entitativus et infinitus divinæ voluntatis, quatenus tendit in objecta contingenter futura vel existentia, eaque connotat in obliquo. Hæc est expressa Doctoris sententia ut colligitur ex variis ejus textibus, maxime ex 1. dist. 39. num. 21. ubi ait, *voluntas divina non est indifferens ad diversos actus nolendi et volendi, quia hoc in voluntate mea non erat sine imperfectione voluntatis, voluntas enim nostra erat libera ad oppositos actus, ad hoc ut esset libera ad opposita objecta, et hoc propter limitationem utriusque actus respectu sui objecti: ergo posita illimitatione ejusdem voluntatis ad diversa objecta, non oportet propter libertatem ad opposita objecta, ponere libertatem ad oppositos actus. Ipsa etiam voluntas divina libera est ad oppositos effectus: sed hæc non est prima libertas in Deo sicut nec in nobis.* Ex quibus tria concludit. Primum quidem quod divina libertas non consistat in indifferentia ad actus, quia id arguit imperfectionem, nempe finitatem et limitationem voluntatis creatæ, quæ unico actu finito tendere nequit in diversa objecta; *remanet ergo*, inquit, *in Deo libertas illa, quæ est per se perfectionis et sine imperfectione, scilicet ad objecta opposita; ita quod sicut voluntas nostra potest diversis volitionibus tendere in diversa volibilia; ita illa voluntas divina potest unica volitione simplici et illimitata tendere in quæcumque volibilia; ita quod si voluntas illa, vel volitio illa esset tantum unius volibilis et non posset esse oppositi quod tamen de se volibile est, hoc esset imperfectionis in voluntate divina, sicut prius deductum est de voluntate nostra.* — Secundum quod infert, est quod sicut voluntas creata dicitur formaliter libera, non quatenus est productiva effectus, neque quatenus est receptiva actus volitionis, sed præcise quatenus est operativa; *Ita*, inquit, *ponitur libertas in voluntate divina per se et primo, in quantum est potentia operativa, licet ipsa non sit productiva, nec receptiva volitionis suæ.* — *Tertia* denique ipsius illatio est, quod licet divina voluntas possit dici etiam libera quatenus est productiva effectus creati, tamen illa libertas quæ connotat effectum, præcise non illum connotat secundum illius esse volitum, quia esse existentiæ est tantum in tempore, esse autem volitum est ab æterno; seu ut ipse loquitur, *productio in esse existentiæ non comitatur necessario operationem ejus voluntatis divinæ, quia operatio est in æternitate et productio esse existentiæ est in tempore: tamen operationem ejus necessario concomitatur productio in esse volito; et tunc non potest potentia illa voluntatis divinæ primo quidem esse libera ut productiva, sed secundum quid et in esse volito, et ista productio concomitatur eam ut operativa.* Et paulo post, *voluntas divina in quantum ipsa est sub volitione, est prior tendentia tali,* nempe libera; *et ita tendit in illud objectum contingente, quod in eodem instanti posset tendere in oppositum objectum.* — Quibus aperte constat Doctorem impugnare tres principes sententias in prioribus conclusionibus impugnatas: *Primo* quidem sententiam, quam postmodum docuit Aureolus, nempe libertatem divinam esse oriun-

dam ex productione effectus contingentis secundum esse existentiæ, quod falsum esse demonstrat ex eo quod volitio libera sit ab æterno; productio autem secundum esse existentiæ est tantum in tempore. *Secundo* docet contra Cajetanum divinam voluntatem non dici liberam per aliquid intrinsecum quod ab ea possit deficere, quia id imperfectionem in nobis arguit, nempe quod voluntas nostra sit intrinsece mutabilis ab actu ad actum, necnon ad suspensionem et privationem actus: secus autem est de voluntate divina, quæ omnimode est immutabilis intrinsece. *Tertio* denique docet contra tertiam sententiam, volitionem liberam constitui per respectum rationis ad volitum; quia voluntas est prius in se formaliter libera quatenus est operativa, quam sit libera effective, quatenus est productiva effectus in esse volito, ex quo resultat vel fingitur resultare talis respectus rationis volentis ad volitum et voliti ad volentem. Hæc paulo longius edixi, ut clarius appareret genuina Subtilis Doctoris sententia et quam perperam nonnulli eum aliud sensisse affirment.

Probatur itaque præmissa Conclusio: Per id formaliter Deus constituitur liber, per quod revera dicitur objectum contingens futurum, aut existens velle, aut nolle, idque hoc, aut illo modo; sed id præstat per ipsummet actum entitativum et infinitum suæ voluntatis: ergo in eo formaliter consistit divina libertas. *Major* patet; libertas enim formaliter sumpta nihil aliud est quam ipsa potentia voluntatis quatenus est indifferens ad volendum, aut nolendum hoc, aut illud, idque tali, vel tali modo. *Minor* vero probatur: Deus id totum præstat per unicum et indivisibilem actum infinitum suæ voluntatis, quod creata voluntas ratione suæ finitatis et limitationis exequitur actu multiplici et repetita volitione, aut nolitione: sed creata voluntas per varios ac distinctos actus potest objecta diversa velle, aut nolle, idque hoc, aut illo modo: ergo Deus per unicum actum infinitum suæ voluntatis, potest quodlibet objectum nolle, aut velle. *Minor* patet ipsamet experientia. *Major* etiam constat, tum ex prima illatione Doctoris supra posita; tum quia actus divinæ Voluntatis quatenus est infinitus, propter suam eminentiam et summam perfectionem est entitative omnis actus, volitionis ac nolitionis, et æquivalet omnibus actibus creatæ voluntatis; alias non esset actus purissimus nec simplex, nec infinite perfectus. Non quidem actus purissimus, si diceret ordinem et potentialitatem ad alterum actum, vel ad aliquid intrinsecum, aut extrinsecum per quod constitueretur formaliter liber; nec simplex, si pluralitatem actuum, aut adjunctionem alicujus formæ intrinsecæ, aut extrinsecæ reciperet; nec denique infinitus, si in se formaliter aut virtualiter et eminenter non complecteretur omnem perfectionem cujuslibet actus creatæ voluntatis: ergo necessum est, ut ipsemet actus entitativus sit per se et immediate liber. *Deinde;* si divinus ille voluntatis actus non esset ex se et absque ullo superaddito liber, talis fieret, vel per aliquid reale, vel rationis: sed talis fieri nequit per aliquem respectum rationis, ut probat tertia conclusio; neque per aliquid reale, quia illud reale superadditum esset, vel extrinsecum, quod prima conclusio respuit; vel intrinsecum, quod in secunda omnino impugnatum est. Restat ergo ut divinus ille voluntatis actus sit ex se et absque ullo superaddito liber; adeoque

divina libertas in ipso formaliter est constituenda. *Denique*, illa perfectio denegari non potest divinæ volitioni, quæ creatæ voluntati ultro conceditur: sed creata voluntas eam habet perfectionem, quod ex seipsa et nullo sibi addito sese determinare possit ad volendum aliquid, aut nolendum, vel non volendum: ergo multo magis divina volitio, quæ omnino infinita est, et actus purus, poterit seipsa tendere in aliquod objectum, vel non tendere: idque per volitionem formaliter vel nolitionem.

Dices 1: Actus necessarius et contingens sunt formaliter oppositi et realiter distincti: ergo unus et idem actus divinæ Voluntatis non potest esse simul formaliter necessarius et contingens, nec proinde liber. — **Distinguo antecedens:** Actus necessarius et contingens finiti, sunt formaliter oppositi et distincti realiter per diversas formas intrinsecas eorum constitutivas et distinctivas, concedo : actus necessarius infinitus, qualis est divina volitio, ita distingui debet a seipso quatenus est contingens et liber, nego : sicut enim eadem realis divina entitas est simul communicabilis quatenus essentia, et incommunicabilis quatenus est relatio personalis, eo quod hæc entitas cum sit infinita, potest una eademque esse principium diversorum prædicatorum, quæ in creatis diversas entitates supponunt et connotant; ita potiori jure una eademque infinita divina volitio potest esse necessaria simul et contingens; necessaria quidem, quatenus est divinus actus ex se omnino indefectibilis et ad ea quæ divina sunt tendit, ac terminatur; contingens vero ratione tendentiæ in objecta, quæ ex se contingentia sunt.

Instabis: Unum et idem omnino invariatum non potest habere diversas denominationes oppositas: ergo unus et idem actus divinæ Voluntatis invariatus, non potest simul esse, nec dici necessarius et contingens. — **Distinguo antecedens.** Omnino invariatum, tam intrinsece, quam extrinsece; tam quoad entitatem, quam quoad terminationem et tendentiam ad aliud, concedo: invariatum solum intrinsece et quantum ad entitatem, sed variatum quantum ad tendentiam et terminationem ad objecta extrinseca, nego: et similiter distinguo consequens, unus et idem actus divinæ Voluntatis non potest simul esse, nec dici necessarius et contingens, si esset invariatus, tam secundum entitatem, quam secundum tendentiam et terminationem, concedo: si sit equidem invariatus secundum entitatem, sed diversus secundum diversam tendentiam in objecta necessaria et contingentia a qua tendentia habet diversas illas denominationes necessarii et contingentis, nego: si enim idem omnino calor Solis finitus ex se invariatus, possit ceram liquefacere et indurare lutum, ratione scilicet diversæ et oppositæ dispositionis, quæ est illis subjectis et a quibus mutuatur oppositam denominationem indurantis et liquefacentis; quanto magis unus et idem actus divinæ Voluntatis ex se infinitus et entitative invariatus, poterit denominari necessarius et contingens, ratione diversæ tendentiæ in objecta necessaria et contingentia?

Urgebis: Illa tendentia et terminatio ad objecta contingentia, a qua divinus ille voluntatis actus denominatur contingens et liber, vel est aliquid ipsi actui extrinsecum, vel intrinsecum; sed neutrum dici potest: Non primum, quia si illa tendentia sit omnino extrinseca, se-

quitur Deum non esse formaliter liberum sed tantum denominative et effective: sicut Sol est calidus denominative tantum et virtualiter, ac effective, quia nimirum calorem producit in subjectis, non autem talis est formaliter: at hoc impugnatum est supra contra Aureolum. Non etiam secundum, quia cum contingens ex ratione formali habeat, quod possit deficere, si illa tendentia sit aliquid intrinsecum actui divinæ voluntatis, sequitur aliquid Dei intrinsecum posse deficere; adeoque Deum esse intrinsece mutabilem, sicut contra Cajetanum in secunda Conclusione demonstratum est. — **Respondeo** tendentiam illam divinæ volitionis in objecta contingentia considerari posse, vel ex parte ipsius actus tendentis et terminati; vel ex parte objecti terminantis illam tendentiam. Priori modo est ipsemet actus entitativus, qui ratione suæ infinitatis fertur circa quodlibet objectum volibile, eo modo quo volibile est; idque nullo sibi superaddito, sed ex infinita sua virtute et perfectione, qua fit ut feratur ex se necessario circa necessaria, et libere circa contingentia. Posteriori modo autem sunt ipsamet objecta contingentia, vel necessaria, quæ illum divinum actum terminant ut sunt; sicque necessaria necessario, et contingentia contingenter eum terminant. *Unde in forma, distinguo majorem:* Illa tendentia est pure intrinseca, vel extrinseca, nego; est partim intrinseca et partim extrinseca, concedo: est enim ipsemet intrinsecus et entitativus divinæ Voluntatis actus, qui nullo superaddito, sed ex se immediate fertur in objecta volibilia ut volibilia sunt, eaque connotat ut sunt, ita quod dicatur ferri necessario in necessaria, et contingenter ac libere in libera, sicque illa tendentia est intrinseca ex parte actus, extrinseca vero ex parte objecti connotati.

Subsumes: Ergo divina libertas formaliter considerata partim dicenda est intrinseca et partim extrinseca; sed hoc consequens est absurdum: ergo et antecedens. Probatur *sequela majoris:* eatenus actus divinæ voluntatis dicitur liber, quatenus ipsemet tendit in objecta contingentia et proinde talis est divina libertas, qualis est tendentia in objecta contingentia: sed ex concessis hæc est partim intrinseca et partim extrinseca: ergo etiam divina libertas partim erit Deo intrinseca et partim extrinseca. *Minor* sufficienter probata manet ex dictis, quibus asseruimus divinam libertatem esse Deo omnino et formaliter intrinsecam. — **Nego sequelam majoris:** et majorem illius probationis distinguo: talis est divina libertas divinæ volitionis, qualis est illius tendentia ex parte actus tendentis et connotantis objectum, concedo; qualis est ex parte objecti terminantis et connotati, nego. Itaque tota libertas actus intrinseca est, cum sit ipsemet actus intrinsecus entitativus et infinitus, qui tendit in quodlibet volibile eo modo quo volibile est; adeoque libere tendit in liberum et contingenter in contingens.

Instabis iterum: Illa connotatio objecti, vel aliquid confert ad formalem rationem libertatis, vel nihil. Si primum: ergo cum hæc connotatio sit extrinseca, etiam divina libertas erit saltem partim extrinseca. Si secundum: ergo frustra usurpatur ad distinguendum illum divinum actum liberum a seipso quatenus necessarius est. — **Respondeo** hanc connotationem aliquid equidem conferre, non ad constituendam formaliter et intrinsece ipsam divinam libertatem, sed ad eam specificandam et explicandam. Licet enim ipsemet actus entitativus, qui

est formaliter necessarius, sit etiam formaliter ex se et in se liber, quia est infinitus; nihilominus cum non possimus concipere rationem illam intrinsecam per quam unus et idem actus est formaliter liber et necessarius, ideo cogimur diversitatem explicare per diversam illam tendentiam in objecta necessaria, aut libera et eorum distinctam connotationem.

Dices 2: Quod adæquate est intrinsecum Deo, ipsique adæquate identificatum, est etiam simpliciter necessarium: sed actus liber non potest esse simpliciter necessarius, ex ratione enim sua formali debet esse contingens, potestque deficere: ergo actus liber non est adæquate Deo intrinsecus, ipsique omnino identificatus; et consequenter divina libertas non consistit formaliter in solo intrinseco Dei actu entitativo. — **Distinguo majorem**: est simpliciter necessarium secundum entitatem, ita ut penes illum sit omnino indefectibilis et immutabilis, concedo: secundum tendentiam et terminationem ad objecta extrinseca, nego: hæc enim tendentia et terminatio omnino libera est et contingens.

Instabis: Illa terminatio et tendentia, vel est aliquid intrinsecum, vel extrinsecum formaliter; si quid intrinsecum: ergo est simpliciter necessaria, neque indifferens est ut sit, vel non sit; adeoque nec contingens est, nec libera. Si quid extrinsecum; ergo divina libertas in suo formali conceptu includit aliquid extrinsecum, saltem in obliquo. — **Respondeo** hanc terminationem esse simul intrinsecam et extrinsecam; intrinsecam quidem formaliter ex parte actus terminati et connotati; extrinsecam autem specificative et explicative, ex parte objecti terminantis et connotantis; exinde tamen non sequitur libertatem divinam esse simul intrinsecam et extrinsecam in suo conceptu formali, hæc enim formaliter tota intrinseca est cum sit ipsemet actus entitativus Dei quatenus est infinitus et æquivalet omnibus omnino actibus creatæ voluntatis, ferturque circa quodlibet objectum volibile eo modo quo volibile est, ut jam supra dictum est.

Urgebis: Actus entitativus est ab æterno, terminatio autem et connotatio objecti extrinseci est tantum in tempore; ergo vel divina libertas non consistit in actu entitativo, vel non importat hanc connotationem et terminationem. — **Distinguo antecedens**; terminatio et connotatio objecti in esse existentiæ est tantum in tempore, concedo; in esse voliti, nego. Res enim futuræ habent esse volitum ab æterno per actum divinæ voluntatis libere tendentis in decernenda earum productione; unde terminatio et tendentia divinæ voluntatis ad objecta futura potest a nobis concipi per modum æternæ productionis rerum in esse volito et quatenus est emanatio quædam illius esse voliti ab ipsa divina voluntate, donec vi talis volitionis et juxta tempus per eam præfinitum res tandem emergant ad esse existentiæ.

Dices 3: Si divina libertas consisteret formaliter et adæquate in actu divinæ voluntatis intrinseco et infinito: sequeretur quod tota forma posset esse adæquate in subjecto, cui tamen non communicaret suum effectum formalem: sed hoc est absurdum; effectus enim formalis nihil aliud est quam ipsa forma subjecto unita, v. gr. parietem esse album, nihil allud est, quam albedinem esse unitam parieti: ergo et illud unde sequitur. Probatur *sequela majoris*, Deus libere potest

velle creare alterum mundum: sed si divina ejus libertas consistat formaliter et adæquate in actu intrinseco entitativo, cum hic actus sit æternus et immutabilis, sequitur eum habere nunc id quo dicitur velle creare alterum mundum, nec tamen revera dicitur volens nunc creare alterum mundum: ergo volitio divina de creando altero mundo potest esse in Deo absque eo quod illum denominet actu volentem creare alterum mundum: sicque forma posset esse in subjecto capaci denominationis absque eo quod illud denominet; quod implicat. —**Distinguo minorem:** absurdum est formam esse in subjecto capaci denominationis et illud non denominare, si forma sit finita et naturalis, concedo: si sit infinita et virtualiter libera, hoc est, æquivalens formæ liberæ quantum ad tribuendam denominationem liberam, nego; volitio autem divina est infinita et nedum formaliter in se libera, sed etiam virtualiter, quantum ad tribuendam denominationem libere volentis, quia quatenus est infinita, æquivalet omnibus volitionibus creatis. Ideoque potest hanc denominationem pro libito tribuere, vel non tribuere.

Instabis: Deus de non volente alterum mundum creare, non potest fieri et denominari volens alterius mundi creationem, nisi quidpiam ei accidat, quo de non volente dicatur volens: ergo præter actum entitativum aliquid aliud in eo desideratur, quo dicatur libere volens alterius mundi creationem, quam prius nolebat. Probatur *antecedens:* tum quia nova denominatio petitur a nova forma: tum quia fieri nequit transitus de contradictorio in contradictorium absque subjecti mutatione reali, vel formali: tum denique quia Arist. 2. *De Generat.* textu 56. *Idem manens idem, semper natum est facere idem.* — **Nego antecedens** et ad illius probationes dico, eas quidem esse veras de voluntate creata, quæ cum dicatur volens aut nolens per varios et diversos actus, idcirco de non volente dici nequit volens libere, nisi per novam ei advenientem volitionem. Secus autem est de volitione increata et infinita, quæ cum æquivaleat omnibus actibus creatæ voluntatis, etiam ei potest tribuere rationem volentis, aut nolentis absque ullo superaddito intrinseco, sed solum per novam connotationem objecti extrinseci voliti, aut noliti; quod egregie Doctor explicat et illustrat exemplo Solis: *Si ponatur Sol*, inquit in 2. d. 1. q. 2. n. 7. *semper esse in se æque luminosus, et creetur aliquod medium perspicuum approximatum, de novo illuminabit illud; ita quod nihil novum erit in Sole, ad hoc quod ab ipso sit nova illuminatio; et si posset ex se ponere medium perspicuum et sub lumine, sicut causat in ipso lumen; ita poneret in esse hoc totum, scilicet medium illuminatum, sine aliqua novitate in seipso.* Ergo multo magis divina voluntas cum sit infinita dici potest velle, aut nolle objecta absque aliqua sui mutatione reali vel formali, sed solum per novam objecti extrinseci connotationem.

Urgebis: Deus revera dici potest nunc velle creare alterum mundum, si nihil ei desit quo dicatur volens alterius mundi creationem: sed revera nunc ei nihil deesset ad hanc volitionem, si divina ejus libera volitio consistat formaliter in solo actu entitativo: ergo revera nunc dici debet volens creare alterum mundum. Probatur *minor:* si Deus nunc totum habeat ad creandum alterum mundum, quod ego

habeo dum volo scribere, nihil ipsi nunc deest ad volendum creationem alterius mundi: sed ita est. Probatur; nam sicut mihi volenti scribere sola deesse potest actualis scriptio, ut revera dicar scribere; ita si quid deesset Deo volenti creare mundum, maxime alter mundus: at absurdum est asserere, quod ut dicar volens scribere, mihi desit actualis scriptio: ergo pariter absurdum esset affirmare, quod ut Deus dicatur volens creare alterum mundum, solum ei desit alter mundus; adeoque nihil Deo deesset nunc ad volendum alterius mundi creationem, si divina ejus libertas formaliter consistat in ejus entitativo et intrinseco actu. — **Nego minorem:** ideo namque Deus revera non habet actuale decretum de altero mundo creando, quia ipsius divina voluntas ex dominio quod habet in objecta externa, non tendit in alterius mundi creationem, cum posset tamen per eamdem volitionem entitativam, qua hunc mundum creavit, etiam et alterius creationem velle. *Ad probationem* dico, non solum deesse alterum mundum, ad hanc divinam volitionem de creatione alterius mundi, sed etiam deesse tendentiam ipsius infinitæ voluntatis in alterius mundi creationem; quæ tendentia licet necessaria sit ex parte actus, tamen est contingens et omnimode libera ex parte objecti nempe alterius mundi, qui ex se potest esse vel non esse.

QUÆSTIO TERTIA.

AN ET QUALIS SIT DISTINCTIO ET ORDO INTER LIBERA DECRETA DIVINÆ VOLUNTATIS.

Certum est nullam esse distinctionem realem, nullumque realem ordinem inter divina decreta; cum enim unicus ac simplicissimus in Deo sit actus, nulla in eo potest esse distinctio, nec consequenter ulla ipsius ordinatio; nihil siquidem ad seipsum ordinari vere dicitur. Tota igitur in ipso divino actu distinctio totusque ordo, si quis sit, considerari potest tantummodo penes nostrum modum intelligendi, et juxta variam illius divini actus ad objecta externa tendentiam et terminationem; ita quod tunc censeatur esse distinctio, cum intelligitur actus ille divinus tendere in decernendum aliquod objectum, absque eo quod intelligatur ipsius tendentia in aliud: tunc vero in eo concipitur ordo, quando intelligitur terminari ad unum objectum decretum, priusquam terminetur ad aliud; ita tamen ut tendentia ad unum sit quasi ratio cur tendat in aliud. Circa quam difficultatem duplex maxime est opposita Theologorum sententia; etenim Ochamus in 1. dist. 9. q. 3. inter divina decreta negare videtur aliquem esse ordinem et in eis nullam prioritatem et posterioritatem admittendam esse pronuntiat, cui nonnulli, tam veteres, quam moderni Theologi subscribunt. Cæteri vero Theologiæ Principes pro stabiliendo hoc ordine militant, eumque astruunt S. Thomas 1. parte q. 19. art. 5. et q. 23. art. 4. et 5. Et Subtilis Doctor in 3. dist. 7. q. 3. n. 3. et 4. cum suis fidelioribus discipulis. Qualis autem et a quo hic ordo stabiliendus sit et oriundus, ut evidentius percipias

Notandum 1. Maxime duplicem in divinis assignari posse ordinem, nimirum, *Originis* et *Naturæ*. Prior est præsuppositio unius ad alium, qui ab ipso producitur et originatur, sic Filius Patrem et Spiritus

sanctus Patrem et Filium præsupponunt: posterior vero est præexigentia naturalis unius ad aliud, sic divina voluntas ordine naturæ divinum intellectum præsupponit; et attributa divina, omnesque divinæ præcellentiæ dici possunt divinam Essentiam præsupponere, quia ab ea veluti radii a Sole effluunt. Hic autem ordo naturæ non ita intelligendus est in divinis, ac in creatis; in creatis namque ordo naturæ causalitatem veram importat, secundum quam causa dicitur natura prior effectu; causalitas autem involvit dependentiam effectus a causa: unde cum in divinis nulla sit dependentia, nec pariter ulla potest esse naturæ prioritas secundum causalitatem, sed tantum secundum præsuppositionem: unde potius dicitur prioritas signi rationis, quam rei, seu prioritas secundum conceptum, non vero secundum realitatem.

Notandum 2. Ordinem inter divina decreta desumi posse ab objectis dupliciter; nimirum vel permissive, vel positive. *Permissive* quidem, quatenus non repugnat naturæ ipsorum objectorum, quod talem inter se ordinem habeant, imo quædam eis insit capacitas et proportio sive naturalis, sive obedientialis qua dici possunt inter se congrue sic ordinari. *Positive* vero, quando objecta ipsa ex natura sua talem ordinem videntur exigere, ut nonnisi cum quadam violentia et incongruitate aliter possint ordinari. Ad hoc autem ut media ordinentur ad finem ordinatione permissiva, non est necesse ut Deus ipsi aliquid imprimat, quo ad finem præternaturalem ordinentur; sed sufficit, quod Deus talia media velit usurpari et ordinari ad consequendum finem destinatum. Verbi gratia, ut opera Christi sint meritoria et satisfactoria pro universo genere humano, sufficit quod divinus Pater illa opera ad id acceptet, decernatque, quod positis illis operibus meritoriis concedet gratiam, remissionem peccatorum et gloriam æternam hominibus.

Notandum 3. Auctores ordinem inter divina decreta propugnantes, tres maxime ire in oppositas sententias: Prima est Cajetani 3. part. q. 1. art. 3. affirmantis divinorum decretorum ordinem mutuandum esse ex ordine quem inter se servant termini; ita quod, sicut natura videtur præsupponi gratiæ et gratia unioni hypostaticæ; ita tres ordines assignat divinæ præscientiæ et providentiæ: in quorum *Primo* comprehenduntur ea omnia, quæ naturæ et rationis spectant rectitudinem, aut deordinationem: in *Secundo* comprehenduntur omnia auxilia gratiæ, omniaque dona supernaturalia, quibus Angeli et homines exornantur; in *Tertio* vero involvuntur ea omnia, quæ ad ordinem hypostaticæ unionis pertinent; atque ita concludit Cajetanus Deum prius ordinasse, quæ ad naturæ ordinem, quam quæ ad ordinem gratiæ spectant, et prius quæ ad ordinem gratiæ, quam quæ ad ordinem hypostaticæ unionis pertinent; adeoque ordinatam esse unionem Verbi cum natura humana post prævisum Adami peccatum. *Nonnulli* affirmant ordinem inter divina decreta desumendum esse ex perfectione divinorum objectorum, ita ut Deus prius decreverit quæ perfectiora sunt, postea vero, quæ minus perfecta. *Alii* vero censent hunc ordinem esse desumendum ex ipsis objectis, prout subsunt divinæ voluntati, quatenus ea ordinat prout vult, licet ex natura sua taliter ordinari non postulent.

Conclusio prima. — INTER DIVINA DECRETA REVERA EST ACTU ET INTRINSECE, ORDO PRIORIS ET POSTERIORIS, QUATENUS NIMIRUM UNICUS ET SIMPLICISSIMUS ACTUS ENTITATIVUS DIVINÆ VOLUNTATIS, RATIONE SUÆ INFINITATIS, ÆQUIVALET INTRINSECE ET PER SE ACTIBUS CREATURARUM DISTINCTIS REALITER, QUORUM UNUS PRÆSUPPONIT ALIUM. Hæc est Doctoris pluribi, sed maxime in 3.dist.7.q.3.n.3. et 4. ubi docet Verbum divinum incarnandum fuisse, etsi Adamus non peccasset, quia prædestinatio animæ Christi ad gloriam nullum præsupponit peccatum præscitum, imo præcedit præscientiam saltem absolutam omnium peccatorum, ac etiam bonorum operum, quia ordinate volens prius vult finem quam media, idest prius gloriam quam bona opera. Unde concludit: *Potest igitur dici, quod prius natura quam aliquid prævidebatur circa peccatorem, sive de peccato, sive de pœna, Deus prælegit ad eam curiam omnes quos voluit habere Angelos et homines in certis et determinatis gradibus:* ubi observandum, Doctorem per *Ordinem naturæ* non intelligere ordinem causalitatis, nec durationis, ut falso Nominales et nonnulli Thomistæ interpretantur; sed solum naturæ ordinem appellat illam præexigentiam, seu suppositionem unius divinæ rationis ad alteram; qualiter etiam ipsemet sanctus Thomas 1. part. quæst. 42. art. 3. in divinis ordinem Naturæ admittit.

Probatur itaque Conclusio: Ut sit verus ordo intrinsecus inter actus divinos, duo desiderantur et sufficiunt: *Primo* ut inter illos sit quædam distinctio saltem virtualis, quatenus nimirum unus et idem entitativus et infinitus divinæ voluntatis virtualiter æquivalet pluribus actibus creatæ voluntatis: *Secundo,* ut inter illos actus distinctos per hanc æquivalentiam, sit virtualis præsuppositio unius ad alterum, oportet sit veluti dependentia unius ab alio; ita quod si illi actus essent realiter distincti, unus revera alium præsupponeret et ab eo aliquatenus penderet; sicut fit in actibus creatæ voluntatis: sed inter actus divinos est hujusmodi virtualis distinctio et præsuppositio: ergo inter illos est ordo prioris et posterioris. *Major* patet ex prænotatis: nihil enim per ordinem prioritatis et posterioritatis in actibus divinis intelligitur, quam distinctio, ac præsuppositio, quæ in eodem actu entitativo infinito concipitur ab humano intellectu per æquivalentiam ad actus voluntatis creatæ, quorum unus ordinatur ad alterum. *Probatur minor:* si quid officeret quominus in eodem actu entitativo nulla esset distinctio et præsuppositio, maxime quia distinctio repugnat divinæ Simplicitati, et prioritas ac posterioritas ordinis per summam Dei actualitatem excludi debet; sed hoc utrumque falsum est. — **Probatur 1. ex collatione actui intellectus cum actu voluntatis:** siquidem revera inter actus intellectus et voluntatis divinæ vera est distinctio et prioritas ordinis; uterque enim actus ab alio distinguitur formaliter, ut jam pluries probatum est: similiter actus voluntatis præsupponit actum divini intellectus; nam actus voluntatis quo Deus libere vult objectum aliquod, præsupponit ipsius cognitionem et actus quo vult efficaciter aliquid facere, præsupponit illud esse factu possibile; voluntas enim divina non potest magis ferri in incognitum quam creata, nec allicitur et movetur ad amandum a bono nisi prænoguito: itaque cognitio est conditio necessaria et prærequisita, ut divina voluntas feratur in suum objectum sub ea ratione sub qua prænoscitur, idque signi-

ficant sequentes Scripturæ Sacræ contextus Exodi 2. *Vidit Deus afflictionem populi sui et misertus est;* idest cognitio afflictionis ipsum movit et excitavit ut misereretur: item Psal. 102. *Misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.* Hoc est, præcognitio fragilitatis humanæ incitamentum fuit divinæ misericordiæ, etc. — **Probatur 2. comparando actus voluntatis ad invicem:** Inter actus divinæ voluntatis propter æquivalentiam ad multos actus voluntatis creatæ, est aliqualis distinctio saltem virtualis, hoc est æquivalet pluribus actibus distinctis; similiter inter aliquos eorum est virtualis præsuppositio, quatenus unus concipitur ut est virtualiter causa alterius, et unius objecti volitio movet ad volitionem alterius, sic v. g. voluit Christum esse passibilem, quia voluit homines redimere: igitur voluntas quam habuit de hominum salute, fuit veluti causa et ratio cur voluerit Christum esse passibilem; adeoque inter actus divinæ voluntatis est aliqua præsuppositio et ordinatio. — *Deinde*, sine tali ordine inter actus divinæ voluntatis non possunt intelligi, quæ de mysterio Incarnationis et Prædestinationis Scriptura sacra et sancti Patres edocent; passim enim affirmant Deum voluisse Incarnationem propter salutem hominum, idque universa Ecclesia profitetur in Symbolo Nicæno, ubi legitur quod Verbum divinum, *propter nos homines et propter nostram salutem descendit de Cœlis:* similiter Scripturæ et sancti Patres plerumque affirmant Deum voluisse Electis gloriam partim voluntate antecedenti et a seipso, ex suo beneplacito et pura misericordia; partim voluntate consequenti et efficaci, ex prævisione operum et per modum mercedis: damnationem vero nullo modo voluisse a seipso, sed solum data occasione a reprobis ob ipsorum peccata: sed hæc intelligi et conciliari nequeunt sine ordine inter actus divinæ voluntatis; ita ut prævisio bonorum operum fuerit ratio cur nos potius quam illos efficaciter prædestinaverit ad gloriam, prævisio vero peccatorum fuerit ratio cur ab æterno alios reprobaverit: ergo debet hic ordo asseri. *Major* patet ex sequentibus Scripturæ et Patrum textibus: *Perditio tua Israel* (supple ex te) *tantummodo in me auxilium tuum:* similiter 2. ad Timoth. 3. *Vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire,* voluntate scilicet antecedente qua neminem vult perire, sed omnes ad pœnitentiam converti, ut explicat S. Petrus Epist. 2. cap. 3. Quoniam tamen non omnes salvantur, nec efficaciter electi sunt ad gloriam, sed aliqui reprobati et destinati ad pœnam æternam; Christus Dominus edocet hoc esse repetendum ex prævisione operum bonorum, vel malorum: unde Matth. 25. ait: *Venite Benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: esurivi enim et dedistis mihi manducare,* etc.: hoc est, ut exponit S. Chrysostomus, Hom. 80. in Matth.: *Quia sciebam vos antequam nati essetis hujusmodi futuros; hæc a me vobis præparata sunt:* quasi diceret, præscientia bonorum operum causa fuit, cur Deus aliquibus gloriam præparaverit, seu dare decreverit potius quam aliis. Idipsum eleganter exprimit S. Ambrosius lib. *De Fide*, cap. 3.: *Quos præscivit,* inquit, *et prædestinavit, quia non ante prædestinavit quam præscivit, sed quorum merita præscivit; eorum præmia prædestinavit.* — *Denique,* ordo prioritatis et posterioritatis, quem Scriptura et Patres affirmant esse inter actus divinæ voluntatis, non solum re-

petitur ab extrinseca denominatione petenda ab objectis, vel a nostro modo intelligendi et volendi, quatenus scilicet unum prius, aliud vero posterius concipimus : ergo revera ille ordo intrinsecus est. *Sequela* patet; si enim talis ordo sit extrinsecus, necessum est ut intrinsecus affirmetur. *Probatur antecedens:* ordo prioritatis et posterioritatis conveniens divinis actibus sæpe contrarius est ordini objectorum et stante eodem objectorum ordine talis ordo potest esse diversus : ergo non convenit divinis actibus solum per denominationem extrinsecam. *Consequentia* patet: si enim conveniret illi solum ratione ordinis objectorum, sequeretur quod quoties idem esset ordo inter objecta, etiam talis esset inter actus divinæ voluntatis. *Antecedens vero probatur quoad primam partem* : ordo objectorum est vel ordo temporis, quatenus unum est prius alio duratione ; vel causalitatis, quatenus unum est causa alterius ; vel dignitatis, quatenus unum est altero perfectius ; vel uno ex aliis modis quos refert Aristoteles et ex ipso colligunt Philosophi in prædicamentis : sed Deus plerumque vult prius id quod est posterius quocumque ex illis modis ; prius enim voluit Verbum incarnari v. g. quam voluerit permittere lapsum Adami ex statu gratiæ per Christum collatæ, ille tamen Adami lapsus Verbi incarnatione tempore prior extitit : similiter voluit beatam Virginem et ejus progenitores propter Christum ; nihilominus beata Virgo ejusque progenitores fuerunt Christo priores non solum tempore, sed etiam causalitate. Denique, Deus voluit Christum, saltem ut passibilem, propter salutem hominum ; nihilominus Christus longe nobilior est hominum salute : ergo ordo divinorum decretorum non petitur ex ordine objectorum. *Probatur idem antecedens quoad secundam partem:* Nempe quod eodem existente objectorum ordine potuerit esse diversus in divinis actibus ordo : sive enim Deus decreverit Verbi incarnationem antecedenter ad lapsum Adami prævisum, ut Scotistæ contendunt, sive consequenter tantum ut volunt Thomistæ, idem est ordo objectorum : prius enim Adamus creatus fuit et gratia illi collata et e statu gratiæ cecidit, quam Christus advenerit ut lapsum repararet : et tamen in utraque hypothesi, ordo divinorum actuum circa Incarnationem, est omnino diversus. Nam in priori hypothesi, volitio incarnationis præcedit voluntatem creandi Adamum, in posteriori vero ipsam præsupponit : ergo potest esse diversus ordo in diversis actibus, stante eodem ordine in objectis ; adeoque ille ordo divinorum actuum ab ipsis objectis non eruitur.

Dices 1: Licet intellectus noster varias formet enuntiationes variosque discursus de Deo ejusque voluntate, aliisque perfectionibus, inde non sequitur aliquam in Deo reperiri cognitionem enuntiativam, aut discursivam, etiam extrinsece ei tribuendam : ergo a pari licet certo quodam ordine prius, vel posterius, divini intellectus divinæque voluntatis actus concipiamus, non propterea sequitur quod revera sit aliquis ordo in illis divinis actibus. — **Nego consequentiam** : et ratio disparitatis est, quod cognitio enuntiativa, aut discursiva plures involvat imperfectiones Deum omnino dedecentes ; cum enim discursus sit illatio minus noti ex notiori, aliquam in discurrente supponit ignorantiam, quæ Deo scientiarum thesauro et abysso omnino repugnat. Ordo vero prioris et posterioris in divinis actibus nullam imperfectio-

nem, imo summam perfectionem arguit; quia supponit unicum et eumdem actum entitativum divinæ voluntatis, qui ratione suæ infinitatis omnibus creatis actibus æquivaleat; quæ æquivalentia nullam includit imperfectionem, imo infinitatem illius actus significat: sicut enim summæ et infinitæ perfectionis est, quod una simplicissima divina realis entitas æquivaleat omnibus entibus creatis, eisque infinite superemineat; ita pariter summa est infinitaque perfectio in illo simplici actu reali divinæ voluntatis quod ex se æquivaleat omnibus actibus creatæ voluntatis et in se complectatur, quidquid creata voluntas diversis actibus gerere potest.

Dices 2: Ubi est unica et simplex entitas omnino indistincta, nulla reperiri potest ordinatio: sed actus divinæ voluntatis est unicus et omnino simplex: ergo nullum ordinem intrinsecum agnoscit, sed si quis in eo sit ordo, solum extrinsecus esse debet et petendus a nostrarum intellectionum diversitate, vel objectorum ordine, circa quæ versatur. — **Distinguo antecedens**: ubi est unica et simplex entitas finita et limitata, concedo: infinita et unica quidem, ac simplex formaliter, sed virtualiter multiplex, nego. Certum est autem quod etsi actus ille divinæ voluntatis secundum entitatem sit omnino simplex, nihilominus ratione suæ infinitatis est virtualiter et æquivalenter multiplex, ut jam supra dictum est: adeoque licet equidem nulla sit in eo realis, aut formalis distinctio actualis, nihilominus in eo admittenda est distinctio virtualis et æquivalens distinctioni quæ reperiri posset in actibus creatæ voluntatis et consequenter in ipso etiam intrinsecus ordo æquivalenter et virtualiter affirmari potest.

Conclusio secunda. — Ordo inter divina decreta non est mutuandus ex ordine quem inter se servant illorum objecta: neque ex ipsorum objectorum dignitate: nec ex naturali dispositione: sed tantum quatenus ipsa objecta divinæ voluntati subsunt. Hæc Conclusio quatuor habet partes, quarum

Probatur prima contra Cajetanum. Stare potest diversus ordo in divinis actibus stante eodem ordine in eorum objectis: ergo divinorum actuum ordo non est repetendus ex eorum objectis. Consequentia patet. Antecedens vero probatum est in priori Conclusione. — *Deinde*, Cajetanus insufficienter et falso explicat ordinem quem illa objecta divini actus inter se servant; adeoque ex illo objectorum ordine non est mutuandus ordo divinorum actuum. Probatur *antecedens*: Primo namque plura sunt objecta in ordine naturæ quæ nullum habent ordinem nullamque connexionem cum ordine gratiæ, puta quod Petrus prædestinandus sit cæcus vel videns, albus vel niger. Secundo mors prædestinati est ordinis naturæ et tamen est posterior electione ad gloriam quæ ad ordinem gratiæ spectat; etenim illa mors est effectus prædestinationis juxta illud Sapientiæ 4. *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*. Tertio ex meritis Christi prævisis decrevit Deus omnibus conferre gratiam, illam maxime quæ post Adami lapsum hominibus concessa est: ergo decretum Incarnationis præcedit decretum de gratia conferenda; adeoque Cajetanus falso suum ordinem texit et consequenter ab eo divinorum actuum ordo non est mutuandus.

Secunda pars etiam probata manet ex iis quæ in præcedenti Conclusione diximus, nimirum illum ordinem in divinis actibus non oriri ex objectorum dignitate et præstantia: etenim Christus Dominus, etsi hominum salute longe nobilior, nihilominus a Deo ordinatur ad ipsorum hominum salutem, ita quod prius Deus voluerit hominum salutem, quam Verbi Incarnationem, quia prius intendit finem quam media. Nec refert quod Doctor Subtilis in 3. *d.* 7. *quæst.* 3. *n.* 3. asserat quod *universaliter ordinate volens prius videtur velle hoc quod est fini propinquius et ita sicut prius vult gloriam alicui, quam gratiam, ita etiam inter prædestinatos quibus vult gloriam, ordinate prius videtur velle gloriam illi. quem vult esse proximum fini, etc.* Doctor enim per id quod est fini propinquius, non intellexit illud quod est propinquius dignitate præcise et absolute, sed quod est propinquius quidem dignitate quatenus hæc dignitas magis conducit ad finis consecutionem. Quo pacto cum Verbi incarnatio et glorificatio magis conferat ad divinum honorem, quam cæterorum prædestinatorum glorificatio, idcirco merito ibidem concludit Doctor, quod Deus *Animæ Christi vult gloriam prius quam alicui alteri velit gloriam et prius cuilibet alteri vult gratiam et gloriam, quam prævideat opposita istorum habituum, scilicet gratiæ et gloriæ, scilicet peccatum et damnationem: ergo vult prius animæ Christi gloriam, quam prævideat Adam casurum.* Hæc autem ut facilius percipiantur, observandum est inter divina decreta duos esse ordines oppositos, intentionis videlicet et executionis, juxta scilicet diversam considerationem finis et mediorum. *Ordo intentionis* est qui primo finem respicit ut assequendum per media; *Ordo* vero *executionis* primo respicit ipsa media quibus de facto finis intentus acquiritur. Cum autem in intentione, finis sit causa mediorum, quæ non exquiruntur, nec assumuntur ab operante nisi propter finem consequendum, idcirco in ordine intentionis prior est finis quam media: cum vero in actuali finis assecutione media assumantur tamquam causæ efficientes, ut intentum finem operans obtineat, idcirco in ordine executionis media priora sunt quam finis. Hinc ordine intentionis Deus prius decernit finem quam media, et inter media prius illud seligit quod est fini proximius, quodque ultimo ad finis assecutionem confert. — *Deinde,* ordinat medium minus remotum et sic de cæteris usque ad ultimum: quod Doctor Subtilis laudatus intellexit, dicens quod *ordinate volens prius vult finem et postmodum ea quæ sunt media ad finem consequendum et inter media illud quod est fini proximius secundum causalitatem et efficacitatem,* sive interim dignius sit, sive hanc efficacitatem habeat ex natura sua, sive ex ordinatione divina. Ordo vero executionis est ipsi omnino oppositus, nam prius Deus vult et decernit ultimum medium et cætera quæque suo ordine; ultimo autem finem assequendum intendit et decernit, quod diserte aperit S. Paulus ad Rom. 8. dicens: *Quos præscivit et prædestinavit... quos autem prædestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.* Quibus Verbis significat præscientiam divinam esse primum medium prædestinationis justorum, justitiam vero finalem esse ultimum, gloriam vero finem esse qui ultimo conferatur.

Probatur ultima pars, nempe quod ordo divinorum decretorum

non sit repetendus ex ordine naturali quem objecta ipsa servant inter se; tum quia actus divinæ voluntatis est causa ordinis quem creaturæ inter se invicem et ipsum Deum servant: ergo creaturarum ordo non potest esse causa ordinis qui in divinis actibus reperiendus est: tum quia plura sunt objecta quæ ex natura sua nullum inter se, aut ad Deum habent ordinem, quem a voluntate divina accipiunt: ergo talis ordo in divinis actibus non est repetendus ex naturali ordine quem objecta inter se servant. Probatur *antecedens* variis exemplis; Deus enim Sacramenta, ut sunt signa sensibilia, instituit tamquam media ad justificationem peccatoris et ad gratiæ augmentum, ad quem finem ex natura sua nullum ordinem habent. *Similiter* permittit Electos labi in peccata subinde gravia ut inde humilientur, et cautiores ac ferventiores fiant, inter quod bonum, et peccati permissionem nullus est ordo ex natura rei, sed potius permissio peccati ad solum culpæ malum respicit natura sua: *item* voluit divini Verbi Incarnationem propter redemptionem generis humani, ad quam illa ex natura sua non ordinatur. — *Denique*, ut alia innumera prætermittam, voluit tam in veteri, quam in nova lege variis sibi cæremoniis serviri, quæ a natura ad Dei cultum non sunt determinatæ: nam ex natura rei perinde est, an tale animal, verbi gratia, vel aliud in sacrificium offeratur, an nudus panis et nudum vinum, an accidentia panis et vini quatenus continent corpus et sanguinem Christi sint novæ legis holocaustum. — Restat ergo actuum divinæ voluntatis ordinem esse omnino mutuandum ex ordine, quem objecta inter se servant, prout subsunt ipsi divinæ voluntati et quatenus ipsa divina voluntas ea disponit et ordinat; ita quod intrinseca Dei ordinatio ab extrinseca objectorum ordinatione rite colligatur.

ARTICULUS TERTIUS.

DE DIVINÆ VOLUNTATIS VIRTUTIBUS, AC PRÆCELLENTIIS.

Quamquam divina Voluntas innumeris propemodum gloriæ titulis a Scriptura sacra sanctisque Patribus celebretur, præ cæteris tamen, velut Sol inter sydera, in ea splendet infinita Sanctitas, una cum eximiis illis virtutibus quæ sanctitatis sunt appendices, fœtus et corona. Idcirco prætermissis silentioque deditis aliis divinæ Voluntatis perfectionibus, quæ congruentiori methodo in posterum aperientur juxta materiæ diversitatem et opportunitatem; solum hoc in Articulo divinam Sanctitatem, divinasque Virtutes quas Morales appellant, suscipimus explicandas.

QUÆSTIO PRIMA.

QUID ET QUALIS SIT DIVINA SANCTITAS.

Notandum 1. Quod etsi divinæ perfectiones infinitæ sint, æqualisque proinde gradus et meriti; nihilominus si divinis Scripturis, quæ divina sunt, humano more exprimentibus, morem geramus, fatebimur certe divinam Sanctitatem inter cæteras præcellentias primas tenere: nam ut Deum alloquens canit Regius vates Ps. 137. *Magnifi-*

casti super omne nomen sanctum tuum, quasi Deus sanctitatis nomine præ cæteris divinis titulis magis glorietur. Cui non incongrue quadrat illud Exodi 28. ubi Moyses, Deo ordinante, sacerdotalia ornamenta describens jussit confici laminam auream, in qua opere cælatoris insculptum erat *Sanctum Domino*, quam laminam summus Sacerdos in fronte cunctis monstrandam populis proferebat, ut eis notificaret sanctitatis nomen veræ Divinitatis esse nedum caractherem, sed et specialem magisque radiantem perfectionem. Inde factum est, quod etsi Deus ex infinita sua patientia tandiu sustinuerit Idololatras suæ Divinitatis interpolatores, passusque fuerit ut quaslibet e suis perfectionibus falsis numinibus consecrarent, tribuentes videlicet Marti fortitudinem, Veneri fœcunditatem, Palladi scientiam, Jovi imperium, etc. Nusquam tamen passus est hanc injuriam suæ sanctitati irrogari. Nullum enim unquam fuit apud Gentiles Idololatras numen aliquod, cui Sanctitas pro caracthere speciali tribueretur. Unde quoties vera Divinitas in Scripturis designatur, sanctitatis nomine significatur. Hinc etiam Seraphini *Ardentes igne Deo,* qui toti sunt in divinis perfectionibus celebrandis, Deum laudibus, et encomiis non extollunt ob suam Fortitudinem, Sapientiam, Majestatem, etc. sed incessabili voce proclamant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Nec immerito, inquit sanctus Ambrosius lib. 3. *De Spiritu Sancto* cap. 18. *Nihil enim pretiosius invenimus, quo Deum nominare possimus, nisi ut Sanctum appellemus, quodlibet aliud inferius est Deo, inferius est Domino.* Cui concinit sanctus Bernardus homil. 4. super *Missus est* dicens, merito jure Archangelum Gabrielem Virgini Mariæ dixisse: *Quod ex te nascetur sanctum,* quia, inquit, *non habuit quo nomine Divinitatem Christi melius exprimeret.* Idipsum prius edocuisse videtur sanctus Dionysius, lib. *De Divinis Nominibus* cap. 12. dicens: *Quoniam omnium Auctor, rerum omnium plenissimus est, ex una exuperantia quæ omnibus antecellit, Sanctus Sanctorum dicitur.* Imo Deus ipse suam Sanctitatem præ cæteris suis divinis præcellentiis magni faciendam esse satis indicat, dum eam unicam ab hominibus imitandam proponit Levitici 9. *Sancti estote quoniam ego Sanctus sum.* Constat ergo Deum nedum esse sanctum, sed et divinam Sanctitatem inter alias ejus perfectiones eminere.

Notandum 2. Ex nostro Harphio *lib.* 1. *Theologiæ mysticæ parte* 2. *cap.* 103. Sanctitatis nomen quatuor modis usurpari juxta quaternam ejus etymologiam. Nam, inquit, *Sanctus* primo idem est, quod *sine tinctura,* idest peccato; quia sicut tinctura panno colorem aufert naturalem totum penetrans pannum, sic peccatum animæ baptismalem aufert innocentiam et penetrat totum hominem; de qua sanctificatione dicit Apostolus: *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Secundo *Sanctus* idem est quod *sine terra*, ἅγος enim Græce sanctum est Latine, vel ἅγος idem est quod sine terra, et sic nos sanctificare debemus cuncta contemnendo, cum Apostolo dicentes: *Omnia arbitratus sum stercora ut Christum lucrifacerem,* ut sic in Deum amore puro vivaciter erecti simus. Tertio *Sanctus* est idem quod *sanguine tinctus.* Olim enim hostiæ sanguine tingebantur et purificabantur et omnia pene in sanguine mundabantur. Sic etiam nos sanctificare debemus respergendo utrumque postem, scilicet concupiscibilis et irascibilis et superliminare ra-

tionalis. Unde beata Agnes, ait, *Sanguis ejus ornavit genas meas.* Quarto *Sanctus* idem est quod *firmus et sancitus:* et ideo leges dicuntur sanctæ quia firmæ, sic etiam nos sanctificare debemus per patientiam, sicut Apostolus ait; *Pacem sequimini cum omnibus:* Glossa, etiam cum persecutoribus et *sanctimoniam,* idest perfectionem, *perseverantiam in bonis operibus, sine qua nemo videbit Deum.* Hanc firmitatem et sanctitatem assecutus fuit Apostolus quando dicebat, *certus sum quod neque mors neque vita, etc.*

NOTANDUM 3. Ex Hugone a S. Victore lib. 1. Eruditionis Theologicæ titulo 30. *Sanctitatem* tribui *Deo, hominibus et locis*, cum hoc discrimine, quod Deus sit sanctus, non sanctificatus sed sanctificans; homo sit sanctus sanctificatus et sanctificans; locus vero sit sanctus et sanctificatus, non vero sanctificans: Deus quippe sanctus est de se, non de nobis, dicente Propheta Ps. 15. *Bonorum meorum non indiges:* homo autem sanctus est non de se, sed de Deo; *De ejus enim plenitudine omnes nos accipimus*, ut fertur Joannis primo. Locus vero sanctificatus, vel absque homine, vel per hominem, non sanctificat, quia sicut Locus non sanctus sanctum non coinquinat, ut Loth Sodoma; ita non sanctum sanctus locus non sanctificat, ut Paradisus cœlestis Diabolum, et terrestris primum hominem; homo autem plerumque locum sanctificat duobus modis, merito et officio. Triplex quippe Sanctificatio agitur, est enim Sanctificatio Sacramenti, Sanctificatio justitiæ vel meriti, et Sanctificatio gloriæ vel præmii. Nam sanctificantur Ecclesiæ cum dedicantur, sanctificantur homines cum justificantur, sanctificantur electi quando præmiis æternæ gloriæ donantur. Duobus autem posterioribus omissis sanctitatis modis, de priori solum hic duo inquirimus; primo in quo consistat divina Sanctitas, secundo quot modis ab hominum sanctitate discrepet.

Conclusio prima. — DEI SANCTITAS EST OMNIMODA EJUS DIVINÆ VOLUNTATIS CUM ÆTERNA INVARIABILIQUE LEGE CONFORMITAS, QUA AB OMNI LABE ET CONTAGIONE PECCATI SECRETUS ET LIBER, SIBI IPSI AFFECTU PERPETUO IMMUTABILITER ADHÆRET, OMNIAQUE PROPTER SEIPSUM UNICE OPERATUR.

Hæc conclusio quatuor particulas continet, quibus divina sanctitas explicatur et innotescit. **Primo** namque *est omnimoda conformitas cum æterna lege,* quæ non est aliud quam recta ratio divina, prout dictat omnia, quæ naturæ rationali sunt convenientia: illa ergo rectitudo et voluntatis divinæ cum ea conformitas recte Sanctitas ejus appellatur. Sicut enim rerum creatarum naturalis perfectio maxime consistit in eo quod earum quælibet commensurata sit regulæ et ideæ juxta quam est condita; ita earum perfectio moris sita est in commensuratione cum lege æterna, secundum quam oportet operari: quia sicut conceptus et idea divinæ mentis est mensura et regula perfectionis naturalis rerum; ita lex æterna est mensura perfectionis moralis ipsius naturæ rationalis: adeoque cum Sanctitas sit omnis moralis perfectionis apex et corona, ideo recte statuitur in conformitate cum æterna Dei lege. Inde Christus Dominus, qui *Sanctus sanctorum* subnominatur, totus erat in adimplenda divina lege et exequendo æterni sui Patris mandato et præscripto, idque modo perfectissimo. 1. namque omnia

divina jussa implevit, ipso plerumque testante Joann. 6. *Veni, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris.* 2. Eo modo quo fuerant ordinata executus est, Joann. 14. *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* 3. Omnia exactissime servavit, *Jota unum aut unus apex non præteribit a lege donec omnia fiant.* 4. Cuncta operabatur ob gloriam Paternam et divinum ob finem unice cuncta exequebatur: *Non quæro gloriam meam, sed gloriam ejus qui misit me Patris.* Quibus exemplo suo docuit omnimodam sanctitatem in divinæ æternæque legis congruentia esse stabiliendam. — **Secundo** cum lex æterna, inquit Lessius *Libro* 8. *Opuscul. num.* 3. oriatur ex ipsa divina Essentia (quæ sicut est origo fonsque primordialis omnis perfectionis entitativæ et naturalis; ita pariter radix est omnis perfectionis moralis, omnisque rectitudinis regula affectus et amoris): inde fit, quod etiam ipsa divina Sanctitas consistat *in illa summa Dei conjunctione cum seipso,* non solum per naturam, sed etiam per affectum et amorem; quo fit ut Deus ideirco dicatur sanctus: 1. Quia seipsum plusquam alia; 2. Quia alia in seipso; 3. Propter seipsum; 4. Per seipsum diligit. — **Tertio**, quia recta ratio dictat, ut rationalis natura cuncta moliatur ob certum aliquem finem, ne incertum in scopum collineando, imprudentiæ et cæcitatis arguatur; quo fit ut ad rectam operationem finis congruus semper desideretur; inde voluntas aliqua dici non potest recta, nec proinde sancta, nisi omnes suos affectus et motus in Deum ipsum rerum omnium finem per se, sincere et unice dirigat. Unde merito Corinthios monebat sanctus Paulus, 1. 10: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quidquam facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Rationem hujus profert ad Romanos 14: *Nemo enim nostrum sibi vivit et nemo sibi moritur; sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domini sumus.* Itaque divina sanctitas in eo maxime elucet, quod Deus omnia propter semetipsum unice operetur: *Propter me,* inquit Isaiæ 48. *propter me faciam et gloriam meam alteri non dabo: Ego ipse, ego primus et novissimus.* Et Apoca. 1. *Ego sum.* α. *et* ω. *principium et finis, dicit Dominus Deus.* Inde Proverbiorum 16. merito dicitur: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.* — **Quarto** denique divina Sanctitas omnimode elucet *ex Dei secretione ab omni labe et contagione peccati,* Deus enim ideirco sanctus prædicatur, quia omnino impeccabilis est, sanctitas enim, ut ait S. Dionysius cap. 12. *De Divinis Nominibus*, est *ab omni scelere libera et omnino perfecta, omnique ex parte immaculata puritas.* Talis autem puritas maxime Deo congruit, qui natura sua bonus est, imo ipsa summa Bonitas; quare sicut, si daretur infinitus calor, nullam frigiditatis particulam admitteret; ita bonitas infinita malitiam omnem excludit, tam secundum effectum, quam secundum affectum. Hinc sanctus Gregorius Nissenus in Catechetico cap. 1. omnem a Verbo divino peccati affectum removens, ait: *Cum autem omnia possit Verbi libera voluntas, ea nullam ad malum propensionem habet; aliena quippe est a divina Natura in malitiam propensio, sed omne quod bonum sit, hoc etiam velle necesse est, volentem autem omnino etiam posse. Porro cum possit, non otiosam esse, sed omnem boni electionem ad effectum perducere.* Mali autem efficientiam a Deo removet sanctus Basilius, Homil. 2. in Hexameron: *Ac neque a Deo malum esse productum*, inquit,

religiosum est dicere, eo quod nullum contrariorum a contrario gignitur; non enim vita mortem generare potest, neque tenebræ lucis esse principium, neque morbus esse sanitatis efficiens: sed in mutationibus quidem affectionum a contrariis ad contraria transitur. Qualiter autem Deus non sit auctor omnium peccatorum, quæ a creata voluntate deflectente oriuntur, quamquam ad ejus operationem concurrat, infra resolvetur.

Ex iis colligе, Deum esse sanctum omni modo excogitabili, maxime vero quintuplici. *Primo* quidem *Radicaliter*, quia divina ipsius essentia est prima radix fonsque primordialis omnis sanctitatis et puritatis; ab ea namque æterna lex, et amor omnis et divinus amor, divinaque puritas in intellectu et voluntate oritur. *Secundo*, *Objective*, est enim objectum omnis plane sanctitatis; sanctitas enim est commensuratio cum æterna lege, ut illius amor: unde adhærere Deo per amorem est esse purum et sanctum, sicut affectu rebus inferioribus adhærere est esse impurum. *Tertio* sanctus est *Exemplariter*, quia ipse est recta ratio et æterna lex ipsius Deitatis radiis exarata in mente Dei, ad quam conformari debet omnis omnino sanctitas. *Quarto* sanctus est *Formaliter*, quia est formaliter sui ipsius amor, adeoque formaliter est sua sanctitas: unde cum se infinite diligat, ideo quoque infinite sanctus est, tam intensive, quam extensive, quia nimirum seipsum et rectitudinem suam et legem æternam amat infinite, quantum scilicet amabilis est. Similiter illa divina sanctitas infinita est extensive, quia Deus nihil omnino amat nisi propter semetipsum, ideo etiam in amore omnium creaturarum sanctus est: unde Psalmista 144. ait, *Justus Dominus in omnibus viis suis et sanctus in omnibus operibus suis.* — Inde fit ut peccatum infinito odio prosequatur; cum enim necessario amet rectitudinem legis æternæ, necessario odit quidquid huic rectitudini adversatur: adversatur autem illi omne peccatum, quia ratio peccati in eo sita est, quod sit contra legem Dei æternam. *Quinto* denique sanctus est *Eminenter* et causaliter tamquam fons et principium omnis sanctitatis et puritatis; omnes enim creaturas sanctificat, vel præsentia suæ Divinitatis, ut mundum universum quem veluti templum consecrat: vel amore et cognitione sui, ut creaturas rationales: vel substantiali et personali unione, ut Christum ipsum in quo inhabitat omnis plenitudo divinitatis et sanctitatis corporaliter, et de cuius plenitudine omnes nos accipimus.

Conclusio secunda. — Divina Sanctitas in multis a Sanctitate creata distat, maxime vero in quintuplici circumstantia.

Primo namque divina sanctitas *essentialis* est, quia divinam Essentiam penetrat, ab eaque veluti rivulus a fonte et radius a Sole effluit, nulla autem creatura potest esse sancta essentialiter, sed solum per adventitiam qualitatem et accessorios actus et affectus, ipsiusque sanctitas omnis a superadditis naturæ suæ donis supernaturalibus emanat.

Secundo sanctitas Dei *substantialis* est, sicut sapientia et amor et omnes aliæ divinæ præcellentiæ; creata autem sanctitas est accidentalis, quia, inquit Lessius laudatus, illa complectitur varios actus et

habitus, tum intellectus, tum voluntatis; intellectus enim illustrari debet, fide, vel lumine gloriæ: Voluntas autem charitate, religione et cæteris virtutibus supernaturalibus charitati subservientibus ordinari debet.

Tertio divina sanctitas est omnino *infinita*, tam intensive, quam extensive, quia, ut diximus, Deus tantum se amat, quantum amabilis est, tantaque puritas est in ejus amore, quanta est in perfectione essentiæ; extendit etiam se ad infinita, nimirum ad ea omnia, quæ vel in sua essentia, vel extra suam essentiam conspicit, in illis enim summe complacet propter semetipsum et gloriam suam: creaturæ autem sanctitas utroque modo est limitata et finita, non enim in tantum Deum amamus in quantum amabilis est: unde S. Bernardus, *Modus diligendi Deum est sine modo diligere.*

Quarto divina Sanctitas *crescere* non potest, quia est universitas et plenitudo sanctitatis omnino infinita, *Nec minui* quia omnino immutabilis et indefectibilis est. Secus autem est de creata sanctitate, quæ crescere potest et minui: unde sanctus Gregorius Papa in Pastorali parte 3. cap. 35. *In hoc mundo humana anima quasi more navis est contra ictum fluminis condescendentis, uno in loco nequaquam stare permittitur quia ad ima relabitur nisi ad summa conetur.* Cui eleganter concinit Alcimus in carmine ad Fuscinam sororem:

Contra si sanctos piget exercere labores,
Pigraque consuetas dissolvunt otia curas,
Labitur in præceps damnosæ gloria vitæ,
Si vires nullas virtus acquirit eundo,
Amittit rediens paulatim extincta priores.

Quinto denique divina Sanctitas omnino *indefectibilis* et immutabilis est; creata vero multis defectibus subjacet: unde sanctus Cyrillus lib. 5. in Joannem: *In rebus creatis,* inquit, *utpote, quæ in deteriora mutari possunt et conversionibus a melioribus ad turpiora cedere, fructus erit religiosæ mentis et in virtutem propensæ bonum; at in divina et omnia excedente substantia, non ita res habet; sublata enim mutatione omni et conversione, neque loco huic ullo relicto, deinceps fructus erit immutabilis substantiæ bonum, quemadmodum et in igne calor et in nive frigus.* Cui concinit S. Hieronymus Dialogo 1. contra Pelagianos, *Duas,* inquit, *in Scripturis sanctis esse perfectiones, duasque justitias et duos timores; primam perfectionem et incomparabilem veritatem, perfectamque justitiam Dei virtutibus coaptandam: secundam autem quæ competit nostræ fragilitati, juxta illud quod in Psalmis dicitur,* non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; *ad eam justitiam, quæ non comparatione, sed Dei justitia dicitur esse perfecta. Job quoque et Zacharias et Elisabeth justi dicti sunt secundum eam justitiam, quæ possit in injustitiam aliquando mutari et non secundum illam, quæ nunquam mutari potest.* Inde Deus non solum *Sanctus sanctorum* dicitur, sed etiam ab Ecclesia in Hymno Angelico prædicatur: *Tu solus sanctus, Tu solus Dominus,* quia nimirum ipsius divina sanctitas, sola nævis omnibus caret, omninoque indefectibilis et immutabilis est.

Quoniam autem divina Sanctitas, sicut et creata, virtutum omnium

coronide illustrari debet; quippe quæ sit summa voluntatis rectitudo, quæ nonnisi per virtutes impletur et firmatur; idcirco, ut illius divinæ Sanctitatis splendor micantius effulgeat, nonnulla sunt de divinis virtutibus attexenda. Quod ut fiat planius et ordine congruentiori expendatur, in primis *Advertendum* est omnes illas virtutes, quæ in suo conceptu formali quemdam defectum connotant et important, a Deo totius excogitabilis perfectionis centro et scaturigine, longe esse removendas. Ex quo inferre licet omnes illas virtutes, quæ in alterum vel superiorem, vel æqualem tendunt, qualis est religio, obedientia, pietas, observantia etc., nullam in Deo entium omnium supremo sedem habere. Ab eo pariter exulant omnes illæ virtutes et quæ totæ sunt in passionum et appetitus sensitivi motibus edomandis et regulandis; Deus enim cum omnino sit incorporeus, nullisque passionibus subjaceat, idcirco nec in eo asserendæ sunt virtutes, quæ cum corpore, passionibusque commercium habent. Hinc conveniunt omnes pene Theologi, nec fortitudinem, nec patientiam, nec mansuetudinem, nec temperantiam in Deo formaliter, sed solum metaphorice reperiri, quia fortitudo timorem et audaciam, patientia tristitiam et desperationem, mansuetudo iram et sævitiam, temperantia corporeas delectationes et voluptates moderari debet. Nihilominus Doctor in 3. *dist.* 33. probat illas virtutes magis in voluntate, quam in appetitu sensitivo locum et sedem habere: tum quia voluntas cum sit libera et imperium habeat in appetitum sensitivum, necnon in sensus externos ipsius appetitus veluti ministros, idcirco efficacius potest motus passionum cohibere, quam appetitus, qui nec liber est, sed ab objecto determinatur ad actum, nec imperium despoticum habet in sensus externos. Tum quia voluntas magis potest referre actum imperatum, aut elicitum ad finem consonum rationi rectæ, quam appetitus sensitivus, quia voluntas est proprie appetitus rationalis et ita proprie dirigere debet actum ad eum finem quem recta ratio demonstrat, quod appetitui sensitivo non congruit. Tum denique quia illæ virtutes fuissent in statu innocentiæ, quia maxime conferunt ad animæ splendorem, in quo tamen nullus fuisset inordinatus passionum motus. Tandem concludit Doctor affirmari posse illas virtutes passionum sensitivarum moderatrices esse revera in Angelis, imo et in Deo quatenus versantur circa passiones appetitus sensitivi, non in ipso Deo, nec in Angelis existentes; sed solum circa tales passiones, prout in genere et in universum illæ passiones demonstrantur per intellectum esse moderandas, v. g. in nobis ipsis. Hæc enim volitio divina, vel Angelica, honesta est et virtuosa ut constat. Nec potest esse alterius virtutis, quam fortitudinis et temperantiæ, quia ut probat Doctor ibidem, *num.* 16. si ab alia virtute illa volitio procederet, maxime a charitate; sed ita non est, quia charitatis motivum est bonum divinum volitum propter ipsum Deum: quando autem Deus, aut Angelus volunt me fortiter, aut temperate vivere, illa volitio tendit in ipsum bonum propter formalem ipsius honestatem et consequenter a virtute temperantiæ et fortitudinis non autem charitatis oriri debet. *Nec dicas* virtutem temperantiæ, et fortitudinis non quomodocumque inclinare ad moderandas passiones circa delectabilia et terribilia, sed etiam ad eas regulandas et moderandas in proprio subjecto cui insunt; hoc enim falsum est;

Quia, inquit Doctor, *per mihi et tibi non variatur ratio formalis habitus:* hoc enim materiale est, quia ex eo quod mihi, vel tibi insit honestum, non variatur formalis et essentialis ratio honestatis; nam bonum temperantiæ in me et in te, est ejusdem speciei: ergo ex eo quod virtus inclinat ad volendum proprio subjecto, vel alteri honestum, non variatur formalis ratio virtutis; unde concludit Doctor: *Hoc modo consequenter posset poni in Deo esse rationem virtutum moralium, sicut in eo concaditur Charitas sine accidentalitate ejus: et ita ex ista ratione de Angelo.... Nam voluntas Angeli potest velle mihi bonum temperantiæ, in quantum est tale bonum, quod velle est proprius actus temperantiæ: igitur ex habitu temperantiæ potest illud velle.* Nihilominus quoniam illæ virtutes non possunt in Deo habere omnes omnino suas rationes formales, scilicet moderationem propriarum passionum; idcirco probabilius censet Doctor, eas Deo non convenire formaliter et proprie; sed tantum metaphorice et secundum quamdam proportionem ipsius infiniti actus divinæ voluntatis cum actibus voluntatis creatæ, quæ his virtutibus illustratur et informatur. Solum itaque superest examinandum, an Justitia et Misericordia cum suis virtutibus asseclis sint in Deo formaliter, aut solum virtualiter et eminenter, quod expendetur in duabus sequentibus Quaestionibus.

QUÆSTIO SECUNDA.

AN ET QUALIS JUSTITIA SIT IN DEO.

Notandum 1. Justitiam a Theologis et Jurisperitis sic definiri: *Justitia est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*, vel a S. Augustino lib. 9. *De Civit.* cap. 21. *Justitia est virtus, quæ sua cuique distribuit*: unde *Justitiæ* nomen a *jure* deducitur; jus autem alterius idem est ac debitum alteri; inde fit quod totuplex justitia censeatur, quotuplex debitum. Potest autem aliquid dici debitum quatuor modis. *Primo* quidem ratione naturalis congruentiæ et connexionis cum altero, sic rei cuilibet ad naturalem ejus perfectionem debetur certa quantitas, figura, temperamentum, vis et perfectio prout cujusque natura postulat; cui debito respondet justitia quædam generalis, quæ nihil est aliud quam effectus tribuendi cuique rei, quod ei ad perfectionem naturæ est debitum seu necessarium. *Secundo*, dicitur aliquid debitum ratione obligationis legis, qualiter in natura rationali debita est conformitas tum affectus, tum operis cum lege æterna. Cui debito respondet justitia, quæ conflatur ex actibus cujusque virtutis, quatenus est conformis legi divinæ et ab ea passim in sacra Scriptura homines dicuntur justi, quia conformes sunt affectu et opere legi æternæ. *Tertio* dicitur aliquid debitum ratione promissionis factæ alicui, cui debito respondet fidelitas et veritas, quarum munus est ea præstare, quæ alteri promissa sunt, etiamsi ad id nullum jus perfectum habeat. *Quarto* denique dicitur aliquid debitum alteri ratione juris perfecti, cui nisi fiat satis, censetur fieri injuria: quod debitum nascitur ex duplici capite: *Primo* ex rei alienæ acceptione, ut fit in contractibus et pactis pro damnis et injuriis illatis; unde qui rem alienam destruit, vel famam honoremve lædit, non minus est debitor, quam qui rem aliquam aufert et sibi retinet. *Se-*

cundo ex officio distribuendi certa quædam proportione bona communia: huic autem utrique debito respondet utriusque justitiæ forma, quarum altera dicitur *commutativa*, qua redditur cuique quantum illi debetur, vel ratione rei acceptæ, vel damni et læsionis irrogatæ: alia vero *distributiva* appellatur, qua cuique membro communitatis res distribuitur, juxta cujusque statum, conditionem et proportionem. Prior constituit æqualitatem rei ad rem: posterior vero constituit æqualitatem proportionis ad proportionem.

Notandum 2. Inter hanc utramque justitiæ speciem, hoc intercedere discrimen, quod justitia commutativa in solutione debiti servare debet æqualitatem arithmeticam et absolutam, quæ fit secundum computationem numeri ad numerum: si enim debitor creditori debeat viginti nummos, totidem ei ex justitia commutativa restituere tenetur. Distributiva autem servare tantum debet proportionem geometricam, seu respectivam, quæ fit secundum proportionem diversorum respectuum, quos Geometra considerat in diversis figuris et quantitatibus. Unde in distribuendis reipublicæ bonis per justitiam distributivam, hæc distributio non attenditur secundum numerum et æqualitatem rei, ita quod qui habet centum gradus meriti, etiam centum debeat habere partes boni distributi: sed secundum proportionem, ita quod si habenti centum gradus meriti tribuantur quadraginta partes bonorum reipublicæ; ex justitia distributiva tribui debent viginti partes, ei qui habet quinquaginta gradus meriti.

Notandum 3. Quod præter duas illas assignatas justitiæ species, aliæ sunt virtutes quæ ad justitiam reducuntur, quæque ipsius partes potentiales solent appellari, quia imitantur quidem et æmulantur rationem justitiæ: ab ea tamen deficiunt, vel quia non possunt reddere æquale, ut Religio quæ versatur circa jus reddendum Deo, et Pietas quæ circa jus reddendum parentibus ac patriæ, et Observantia quæ jus superioribus tribuendum respicit; nam ut ait Aristoteles 4. Ethicorum cap. 4. *Deo, Parentibus, Patriæ et Superioribus retribui non potest jus et debitum ad æqualitatem:* vel quia licet possint reddere æquale, non habent tamen rigorosum debitum et legale, ad quod retribuendum quisque lege astringitur, sed solum debitum morale, ad quod reddendum quis obligatur solum ex honestate et decentia virtutis, ita quod absque ejus solutione, morum honestas servari nequeat. Cum autem duplex possit assignari: primum quidem, quod ita morum honestatem spectat, ut hæc absque illo subsistere non possit; secundum vero, quod solum pertinet ad majorem morum honestatem: hinc juxta duplex istud morale debitum, etiam duplicis generis sunt justitiæ species; nam primum debitum, vel attenditur ex parte ipsius debentis, ut talem se alteri exhibeat in verbis et factis, qualis est, et hoc debitum respicit *Veritas;* sive in simplici assertione, sive in promissione, quæ vocatur fidelitas: vel attenditur ex parte ejus, cui debetur in compensationem alicujus facti boni aut mali, et circa hoc versatur *Gratitudo* aut *Vindicatio*. Postremum debitum scilicet cujus solutio solum pertinet ad morum honestatem, respicit Liberalitas, Magnificentia, Amicitia, Charitas, Affabilitas, Eutrapelia, Misericordia. His præmissis, tria in præsenti quæstione resolvenda sunt. *Primum*, an in Deo sit ratio formalis virtutis justitiæ, quatenus a cæteris vir-

tutibus distinguitur. *Secundum*, an justitia legalis commutativa et distributiva, quæ sunt subjectivæ species justitiæ, in Deo sedem habeant. *Tertium*, an præfatæ potentiales justitiæ species nimirum Veritas, Fidelitas, Gratitudo, Liberalitas, etc. etiam in ipso secundum proprias et formales earum rationes reperiantur.

Conclusio prima. — JUSTITIA VERE ET PROPRIE IN DEO EST AFFIRMANDA.

Probatur. 1. **Pluribus Scripturæ sacræ textibus**, quibus Deus revera justus prædicatur, idque maxime ex ipso Scripturæ exordio, nam ubi vulgata versio habet *In principio Deus creavit Cœlum et Terram;* hebraica legit *in principio creavit Elohim*, idest *judices*, quia, inquit Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 12. *A primordio Creator tam bonus, quam justus pariter utrumque processit. Bonitas ejus operata est mundum, justitia modulata est... justitiæ opus est, quod inter lucem et tenebras separatio pronuntiata est, inter diem et noctem, inter Cœlum et Terram, inter aquam superiorem et inferiorem, inter maris cœtum et aridæ molem, inter luminaria majora et minora, diurna, atque nocturna*, etc. ex quibus concludit: *Omnia ut Bonitas concepit, ita Justitia distinxit.* Idem pluribus probat Regius Vates, maxime ex Psal. 84. *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt*; *Veritas de terra orta est et justitia de Cœlo prospexit; etenim Dominus dabit benignitatem... Justitia ante eum ambulabit.* Quibus Propheta Regius Deo justitiam tribuit ut distinctam a misericordia, benignitate et pace, seu concordia, et a veritate seu veracitate divina. Item Psalm. 118. Deum alloquens ait: *Justus es Domine et rectum judicium tuum:* quibus verbis justitiam Deo tribuit specialiter, quatenus nimirum respicit judicium rectum, idest prout fert sententiam æquam et justam, ut faciunt æqui Judices ex speciali virtute justitiæ. Ipsi concinit S. Paulus 2. ad Timotheum 4. dicens: *Bonum certamen certavi... in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Ubi adverte vocabula *reddet justus judex* et *corona justitiæ*, quæ omnia debitum justitiæ significant; retributio enim justi judicis, supponit jus in eo cui fit retributio et debitum in illo cujus est reddere, seu retribuere. Idipsum confirmat idem Apostolus ad Hæbræos 6. *Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri boni, etc.* Quibus verbis Paulus significat Deum fore injustum, si mercedem promissam bonis operibus negaret; quia nimirum illa merces debetur ex justitia, juxta illud ejusdem Apostoli ad Rom. 4. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Necnon et juxta parabolam Matthæi 20. qua Deus comparatur Patrifamilias conducenti operarios his verbis: *Ite et vos in vineam meam et quod justum fuerit dabo vobis.* Unde ibidem suo Œconomo ait: *Voca operarios et redde illis mercedem suam*, debitam scilicet et justam, ex conventione facta cum illis de denario diurno.

Probatur 2. **ex sanctis Patribus**, maxime ex sancto Augustino, lib. *De Natura et Gratia* c. 2: *Non enim est injustus Deus, qui justos fraudet mercede justitiæ:* et serm. 16. de verbis Apost. cap. 2: *In his, quæ jam habemus, laudemus Deum largitorem: in his, quæ nondum habemus, tenemus debitorem. Debitor enim factus est, non aliquid a*

nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo, nempe vitam æternam, etc. Et Ambros. in Psalm. 118. serm. 7. circa initium: *Vult Deus*, inquit, *conveniri, ut si quis proposita secutus virtutibus præmia, bene certaverit, fructum remunerationis expectet, quin etiam exigat sicut habet scriptum: certamen bonum certavi* et *reposita est mihi corona Justitiæ.* Nota verbum *conveniri,* scilicet in judicio, quod est proprium debiti justitiæ.

Probatur 3. **Ratione**: Illa virtus, quæ in suo formali conceptu nullam dicit imperfectionem, est Deo tribuenda formaliter: sed Justitia stricte sumpta est hujusmodi: ergo est Deo tribuenda. *Major* conceditur ab omnibus Theologis; Deo enim entium perfectissimo, ea omnis perfectio tribuenda est, quæ nullam imperfectionem redolet. *Minor* vero probatur: Justitia considerari potest, vel quatenus versatur circa debita, aut indebita inter alios per simplicem affectum, ea scilicet amando, quatenus justa sunt et odiendo quatenus injusta; vel prout versatur circa justa, seu debita inter nos et alios: sed ex neutro capite justitiæ virtus imperfectionem habet annexam in suo formali conceptu. Ergo, etc. Probatur *minor,* quoad primam partem; justa enim quatenus talia, quorumcumque sint, sive nostra, sive aliena, sunt amore digna; injusta vero ut talia, sunt digna odio et consequenter affectus qui versantur circa ipsa, nihil habent imperfectionis et disconvenientiæ. Probatur eadem *minor* quoad secundam partem; nam multa debentur a creaturis debito stricto et rigoroso, quæ Deus potest velle et exigere ab illis, quia debita sunt, hoc est, ex affectu justitiæ; debetur enim Deo ut ei honor rependatur, ut ejus mandata serventur, etc. quæ si non fiant, fieri debet ei satisfactio et restitutio honoris læsi, potestque Deus omnia illa pro jure suo exigere a creaturis, neque in eo quod illa Deus exigat, vel quod creaturæ illa debeant, est ulla imperfectio: ergo Justitia secundum se sumpta et quatenus abstrahit a suis speciebus, Deum non dedecet.

Dices 1: Justitia supponit debitum et consequenter debitorem: sed Deus non potest fieri, nec dici debitor respectu creaturæ: ergo nec ad eas potest habere justitiam. Probatur *minor* auctoritate sanctorum Patrum; et quidem sanctus Basilius in Psalmum 114. *Manet,* inquit, *sempiterna requies illis, qui in hac vita legitime certaverint; non secundum debitum operum, sed secundum debitum Dei manifestissimi.* S. Augustinus sermone 16. *De verbis Apostoli: Debitor nobis factus est Deus, non aliquid accipiendo, sed quod ei placuit promittendo; aliter enim dicimus homini, debes mihi quia dedi tibi, et aliter dicimus, debes mihi quia promisisti mihi. Deo igitur quid dicimus, redde mihi quia dedi tibi? quando quod sumus et quod habemus, ab illo habemus? Nihil ergo ei dedimus, non est quemadmodum ista voce exigamus debitorem Deum. Illo ergo possumus exigere Dominum nostrum, redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti, et hoc tu fecisti, quia laborantes juvisti.* Et Bernardus, sermone primo *De Annuntiatione: Neque talia,* inquit, *sunt hominum merita, ut propterea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, nisi eam donaret:* ergo Deus non potest habere rationem debitoris; sed tantum promissoris respectu creaturæ etiam ratione bonorum operum. — **Distinguo minorem**: Deus non potest esse, nec dici debitor creaturæ præter suam voluntatem et

per quamdam exigentiam, quæ voluntariæ ipsius benignitati officeret, concedo: non potest dici debitor ex libera sua voluntate et benignitate qua mercedem repromittat sub conditione onerosa et laboriosa alicujus operis a creatura exhibendi, nego: id enim nedum supra insinuaverunt S. Ambrosius et August. sed etiam affirmant Chrysost. homil. 8. in Epist. ad Rom. dicens, *Deum esse debitorem justis non vilium rerum; sed magnarum sublimiumque:* et Cyprianus lib. *De Opere et Eleemosyna, De vero Misericorde* ait: *Promeretur Christum judicem, Deum sibi computat debitorem.* Idipsum asserunt Concilia Arausicanum can. 18. et Trident. sess. 6. c. 16. ubi Concilium referens varios Scripturæ textus, quibus merces repromittitur bonis operibus in gratia factis, concludit: *Atque ideo bene operantibus usque in finem et in Deo sperantibus proponenda est vita æterna et tamquam gratia Filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa et tamquam merces, ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda: hæc est enim illa corona justitiæ quam post suum certamen et cursum repositam sibi esse ajebat Apostolus, a justo judice sibi reddendam, etc.* Unde licet habere jus ad aliquid et respectu alicujus, quando contrahitur jus præter voluntatem ipsius debitoris, dicat imperfectionem quamdam et veluti inferioritatem in debitore respectu creditoris, nihilominus habere jus tantum dependenter ex voluntate, benignitate et promissione ipsius debitoris nullam imperfectionem sonat.

Instabis: Creditor habet dominium in id, quod sibi debetur ex jure, non autem debitor: sed creatura non potest efficere ut id, quod ei debetur in mercedem, substrahatur a supremo Dei dominio et transferatur in dominium ipsius creaturæ: ergo Deus non potest habere rationem debitoris respectu creaturæ, nec creatura rationem creditoris respectu Dei et consequenter inter eos non potest vera intercedere justitia. — **Distinguo majorem**: Creditor habet supremum et unicum dominium in id, quod sibi debetur ex jure, nego: habet aliquale dominium ratione cujus illud juste potest exigere, licet etiam supponat dominium alterius superioris in rem ipsam debitam, concedo: *Ad Minorem* dico: quod dominio Dei perseverante in res aliquas, nihilominus creatura potest in easdem res jus aliquod habere; nam subsistente supremo Dei in creaturas dominio, nihilominus creaturæ habent jus in alias: sicut a pari civibus competit jus in bona propria, perseverante alto Reipublicæ dominio et jure cui eadem bona subsunt; similiter quando Princeps per donationem, venditionem, aut alium contractum dat jus subdito in aliquid, in illumque transfert dominium proprietatis, non propterea se exuit jure alto et supremo dominio, per quod tam de rebus ipsis, quam de subdito ipso disponere potest prout bono communi expedit. Itaque nulla est imperfectio in Deo, nec quidpiam supremo ipsius dominio detrahitur, licet se creaturarum debitorem ex voluntate et benignitate constituat et illæ quoddam habeant jus in rem sibi debitam.

Urgebis: Si Deus esset creaturæ debitor et obligatus ex justitia suæ creaturæ, resultaret in ipsa creatura jus adversus Deum, ita quod ipsa creatura jus haberet in aliquid, quod Deus ex justitia ipsi denegare non posset; adeoque Deus in illud supremum non haberet dominium: sed hoc est absurdum: ergo et illud unde sequitur: Patet

sequela *majoris:* supremum enim dominium non habet ille in rem aliquam, de qua non potest disponere juxta suum beneplacitum et sine injustitia. Patet etiam *minor;* Deus enim supremum habet dominium in omnia et si posset a se abdicare dominium alicujus operationis nostræ, posset etiam abdicare dominium omnium nostrarum actionum, necnon et dominium Cœli et Terræ, illudque in creaturam transferre, quæ omnia absurdissima sunt. — **Dist. seq. maj.** Deus non haberet supremum dominium in illud ipsum, in quod creatura jus haberet, si tale jus contraheretur præter voluntatem et liberum pactum ipsius Dei, concedo: si contrahatur tale jus ex ipsius Dei beneplacito et voluntaria ipsius promissione, ac benignitate, nego: jus enim illud, quod habere potest creatura in rem aliquam, non solvit supremum in eam dominium; imo supponit Deum rem ipsam taliter ordinare, ut cadat in propriam ipsius creaturæ utilitatem et proprietatem. *Adde* quod cum Deus habeat semper dominium supremum in ipsam creaturam, quæ jus aliquando habere dicitur, etiam et dominium habet in illud ipsum jus ejusdem creaturæ.

Dices 2: Non potest esse vera et stricte sumpta Justitia in Deo erga creaturas, nisi pariter perfecta strictaque sit Justitia creaturarum, v. g. hominum erga Deum: sed non potest esse stricta justitia hominis erga Deum: ergo nec Dei erga creaturas. *Major* constat; justitia enim est habitudo reciproca debitoris ad creditorem. *Minor* probatur: hominis erga Deum non potest esse stricta justitia, si non possit in homine esse injustitia contra justitiam stricte sumptam: atqui hæc esse non potest: ergo nec illa. Probatur *minor:* si posset homo aliquam in Deum efficere injustitiam, maxime per peccatum: sed ita fieri non potest. Probatur: si posset injuste Deus lædi ab homine per peccatum; sequeretur nullum esse peccatum, quod non esset injustitia, quia nullum est per quod Deus non inhonoretur sive graviter, sive leviter. *Insuper*, sequeretur omne peccatum duplicem habere malitiam, unam quidem injustitiæ contra virtutem justitiæ, alteram autem repugnantem illi virtuti, in quam directe actio peccaminosa militat, v. g. ebrietas in temperantiam; sed falsum consequens: ergo et antecedens. — **Nego minorem** et ad ejus *probationem* dico, peccatum omne esse veram injustitiam, seu injuriam Dei materialiter, quia nullum est quo non lædatur divinus honor: formaliter vero peccatum est injustitia tantum, quando peccator directe et ex intentione agit contra jus divinum, seu contra Deum pro jure suo præcipientem oppositum actionis peccaminosæ; cujus equidem juris violatio injuriam Deo irrogat et contrahit in peccatore obligationem ad pœnam. *Ad secundam rationem* dico, nullum esse peccatum, quod non habeat malitiam injustitiæ cujusdam sibi annexam; nullum enim est peccatum quod divino honori non opponatur, sicut etiam nullum est, quod non habeat saltem materialem malitiam ingratitudinis, inobedientiæ, injustitiæ, etc. Hæ tamen diversæ generales malitiæ rationes cum alicui peccato speciali, v. gr. furto adjunguntur, non efficiunt diversam specie vel numero malitiam a malitia peccati illius specialis; sed in eo involvuntur et comprehenduntur.

Dices 3: Si hominis erga Deum esset stricta justitia et injustitia, sequeretur hominem obligari per se et ex natura rei post quodcumque

admissum peccatum ad agendam statim pœnitentiam ut Deo satisfaciat: sed consequens videtur absurdum: ergo et antecedens. Patet *sequela majoris*, quia ex omni justitia stricta, per se et ex natura rei oritur obligatio statim satisfaciendi. — **Respondeo** duplicem distingui posse satisfactionem debitam pro injustitia. Prima est restitutio boni ablati, aut remotio mali illati: alia est pœna luenda pro peccato et transgressione legis. De prima verum est, quod statim post læsionem urgeat obligatio satisfaciendi; sic qui bonam famam detraxit et bona abstulit, tenetur statim restituere: unde qui per blasphemias, hæreses et alia id genus divinum honorem abstulit apud alios, inferendo scilicet in eis perversam de Deo existimationem, tenetur statim honorem Dei læsum reparare. Secunda vero obligatio solum urget, quando pœna ab offenso exigitur et a judice infligitur, talis autem est satisfactio, quæ communiter oritur ex peccatis in Deum commissis.

Instabis: Omnis peccans divinum honorem lædit, quia Deum minus æstimat, quam par sit: ergo si in peccato aliqua sit injustitia, statim peccator tenetur restituere Deo ablatum honorem. — **Nego antecedens**: plurimi namque peccant defectu pravæ voluntatis; non autem ratione intellectus male erga Deum affecti et eum minus æstimantis. Si quis autem malam de Deo æstimationem haberet, teneretur statim illam deponere: si quis pariter hanc malam de Deo existimationem apud alios verbis aut factis induxisset, statim ex Justitia teneretur curare, ut deponeretur.

Conclusio secunda. — Justitia legalis et commutativa non sunt in Deo secundum proprias earum rationes formales. Hæc Conclusio quoad utramque partem est Doctoris in 4. d. 46. q. 1.

Probatur prima pars: Illa justitiæ species nequit esse in Deo formaliter quæ in suo formali conceptu includit debitum inferioris ad superiorem et partis ad totum: sed talis est Justitia legalis: ergo etc. *Major* constat, Deus enim habere nequit rationem inferioris et partis respectu alterius entis. *Minor* vero probatur: cum omnis Justitia proprie dicta sit ad alterum, triplex fieri potest comparatio ad alterum: nimirum, vel comparando partem ad totum, vel totum ad partem, vel partem ad partem. Si pars ad totum comparetur, inde exurgit Justitia legalis, qua quodcumque Reipublicæ membrum tenetur etiam cum sui dispendio procurare bonum totius corporis politici, et ea debite exequi quæ a Reipublicæ et politici corporis Capite imperantur ad communem membrorum utilitatem. Si fiat comparatio partis ad partem, est Justitia commutativa, qua unum membrum politici corporis æqualitatem servat ad alterum in contractibus, commerciis et permutationibus. Denique, si fiat comparatio totius ad partem, est Justitia distributiva per quam Reipublicæ Caput ejus nomine distribuit bona vel pœnas juxta mensuram et proportionem meritorum et demeritorum. Ergo sicut Justitia distributiva in suo conceptu includit rationem proportionis et mensuræ servandæ in distributione bonorum et pœnarum, et commutativa æqualitatem servare debet inter partes invicem contrahentes: ita pariter legalis Justitia in suo formali conceptu includit debitum partis ad totum, adeoque debitum inferioris et dependentis ad superiorem, quod maxime per legum observantiam impletur et sol-

vitur: hæc autem summe Deum dedecent: ergo in eo non est asserenda Justitia legalis secundum formalem ac propriam ipsius rationem.

Dices 1: Doctor Subtilis in 4. d. 46. q. 1. n. 2. diserte affirmat Justitiam legalem posse poni in Deo: ergo nobis adversatur et nos illi. — **Respondeo** Doctorem non loqui de illa legali Justitia, qua inferior ad superiorem ordinatur, qualis est vera et stricta Justitia legalis: sed de illa, qua quis subditus, aut quasi subditus tenetur concordare legi et legislatori, si verum sit, quod ante determinationem divinæ voluntatis sit aliqua lex, cui illa divina voluntas debeat sese conformare quasi alteri, v. g. huic dictamini, vel primo huic principio practico, *Deus est diligendus*, seu ut ipsemet loquitur ibidem dicens: prima istarum, scilicet legalis, posset poni in Deo, si esset alia lex prior determinatione voluntatis suæ, cui legi et in hoc legislatori, quasi alteri voluntas sua recte concordaret, et est quidem ista lex *Deus est diligendus;* sed si non debet dici lex sive principium practicum legis, saltem est veritas practica præcedens omnem determinationem voluntatis divinæ.

Dices 2: Sicut Justitia distributiva non solum est in Principe, sed etiam in eo, qui nomine Communitatis bona, vel onera Communitatis distribuit, sed etiam in particularibus, non quasi per ipsos distributio sit facienda, ut sint contenti justa distributione sibi facta et circa illam recte afficiantur: ita justitia legalis non modo est in subjectis et inferioribus, sed etiam in Principe et Communitate ipsa; non quidem respectu ipsius Principis et Communitatis, sed etiam respectu inferiorum sibi subditorum, de quorum bonis et juribus Principes, aut Communitas potest disponere propter bonum commune, eaque exigere a subditis, quæ ratione illius boni communis præstare debent et exequi: ergo hac ratione justitia legalis est in Deo. — **Distinguo antecedens**: Justitia legalis stricte sumpta et quatenus dicit ordinationem hominis ad legem servandam cui subditur, non solum est in subditis, sed etiam in Principe et Communitate, nego: quatenus dicit affectum et voluntatem de servanda lege ab eo qui legi subditur, concedo: fateorque hac posteriori consideratione justitiam legalem in Deo posse affirmari, sed ea non est justitiæ legalis stricte sumptæ usurpatio, de qua solum hic loquimur.

Dices 3: Justitia legalis nedum respicit edicta Principum circa regendam Communitatem, sed etiam eorum debita et munera ad ipsam rite gubernandam et regendam: sed hæc munia Deum non dedecent: ergo nec justitia legalis. — **Nego minorem**: Deus enim nullatenus ex debito tenetur ad regimen universi; si quæ enim in ipso ad id foret obligatio quædam maxime esset ratione capitis et partis principalis universi: sed hoc dici nequit, nam capitis est et nobilioris partis corporis commune bonum magis satagere quam proprium imo et proprium negligere et expendere in utilitatem boni communis, sicut etiam ad id tenentur omnes subditi: sed Deus bonum creaturarum non potest proprio suo bono anteferre: ergo nec obligari in ratione capitis ad regimen universi.

Conclusio tertia. — Justitia commutativa proprie non est in Deo, distributiva vero in ipso revera potest affirmari.

Hæc conclusio quoad utramque partem est Doctoris supra laudati n. 4. ubi cum distinxisset justitiam in commutativam et distributivam, dixissetque: *commutativa proprie respicit punitionem et præmiationem, ut scilicet pro meritis quasi commutando reddantur præmia et pro peccatis supplicia: distributiva respicit quasi naturas et perfectiones superadditas, ut scilicet naturæ distribuatur perfectio sibi proportionata. Sicut nostra in republica, distributiva personis secundum gradus suos, proportionaliter distribuuntur bona pertinentia ad gradus eorum: sicut in hierarchia universi naturæ nobiliori ab hierarchia, idest principe Deo distribuuntur perfectiones nobiliores seu convenientes tali naturæ, et naturæ inferiori distribuuntur perfectiones sibi convenientes.* Subdit: *Prima illarum non potest simpliciter esse in Deo respectu creaturæ, quia non potest esse simpliciter æqualitas, sed potest esse aliqualiter secundum proportionem, sicut inter Dominum et servum. Dominum enim liberalem decet retribuere majus bonum, quam servus possit mereri, dum tamen sit talis proportio quod sicut servus facit quod suum est, ita Dominus retribuat quod suum est et eodem modo puniendo citra condignum. Sed secunda justitia potest hic esse simpliciter, quia simpliciter potest dare naturis perfectiones debitas vel convenientes eis secundum gradus perficientes.*

Probatur conclusio: Justitia commutativa stricte sumpta consistit in æqualitate dati et accepti: sed hæc æqualitas inter Deum et creaturas reperiri nequit: *Quis*, enim ait Apostolus ad Rom 2. *prior dedit illi et retribuetur ei? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia:* et Job. 35. *Si juste egeris, quid donabis ei? Aut quid de manu tua accipiet?* Nimirum quia cum sit omnium Dominus, nihil ei potest offerri quod jam suum non sit: ergo nec in eo justitia commutativa reperiri potest. — *Deinde*, per justitiam commutativam stricte sumptam, res aliqua constituitur sub potestate et dominio alterius, ad quem antea nullatenus pertinebat: sed repugnat, quod aliqua actio creaturæ sub potestate et dominio Dei constituatur; quæcumque enim actio creaturæ sicut et ipsamet creatura magis est sub dominio Dei quam sub dominio proprio: ergo repugnat creaturam aliquid Deo dare et tribuere simpliciter. — *Denique*, ille qui ex justitia commutativa aliquid retribuit, habere debet strictum debitum illud tribuendi: sed in Deo non est, nec esse potest strictum debitum et obligatio respectu creaturæ: nam strictum debitum importat inferioritatem aliquam et dependentiam debentis ab eo cui debetur, et videtur esse incompossibile cum supremo dominio; qui enim supremum dominium habet in aliquem, est pariter supremus Dominus illorum omnium, quæ sunt; unde Dominus potest absque ulla injustitia rem servo suo promissam negare, imo et datam auferre; quia quidquid servus possidet, Domini est.

Dices 1: Emptio et venditio sunt actus justitiæ commutativæ: sed Deus justis Regnum Cœlorum pro laboribus et operibus meritoriis vendit, ut inquit Augustinus in quodam sermone: *Venale habeo, quid Domine? Regnum Cœlorum. Quo emitur? paupertate Regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita:* ergo Regnum Cœlorum distribuit ex justitia commutativa. — **Distinguo minorem**: Deus vendit justis Regnum Cœlorum per strictum pactum strictamque con-

ventionem, qua Deus teneatur ex vera et stricta justitia Regnum Cœlorum tribuere, nego: ex voluntaria acceptatione eorum bonorum operum ad præmium longe excellens et antecedens ipsa bona opera, concedo: nam ut loquitur Apostolus Romanorum 8. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.*

Dices 2: Ut Deus teneatur aliquid homini tribuere ex justitia commutativa, non opus est, quod homo Deo aliquid donet et quod Deus ab eo novum dominium accipiat in rem aliquam, sed sufficit, quod ei debitum honorem et cultum exhibeat: sed hæc homo præstare potest; potest enim debitum honorem, cultum et obsequium Deo exhibere, quod quamdam habeat commensurationem cum præmio vitæ æternæ: ergo Deus ad id obligari potest ex stricta justitia. — **Nego majorem**: ille honor enim et cultus, quem Deo exhibemus, mille modis et infinitis pene titulis jam Deo debetur, nec ei rependi potest absque ejus influxo, causalitate et concursu. Unde hæc actio, qua Deo cultus et honor a creatura rependitur, a Deo tamquam a primo principio oritur et procedit: unde quidquid ipsi offerre possumus, jam ipsius est juxta illud 1. Paralip. *Tua sunt omnia et quæ de manu tua accepimus dedimus tibi:* unde sanctus Bernardus: *Deus nos onerat cum exonerat; onerat enim beneficiis cum exonerat peccatis.*

Probatur secunda pars: Primo quidem ratione Doctoris. Justitia distributiva est qua cuique pro dignitate perfectio et beneficium tribuitur: sed Deus rebus creatis secundum earum dignitatem perfectiones distribuit: ergo in eo est perfecta strictaque justitia distributiva. Probatur *minor* auctoritate sancti Dionysii cap. 8. *De Divinis nominibus: Justitia divina*, inquit, *omnia disponit et determinat, omniaque non confusa inter se nec permixta custodiens, iis quæ sunt, omnibus quod cuique accommodatum est, tribuit pro ea, quæ unumquodque eorum quæ sunt attingit dignitate.* Et eodem cap. *Oportet videre in hoc veram esse Dei justitiam quod omnibus tribuit propria secundum uniuscujusque naturam in proprio salvat ordine et virtute.* Et Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 12. *Bonitas Dei operata est mundum, Justitia modulata est.* — *Deinde*, justitia distributiva non habet adjunctos defectus, quos commutativa importat, non enim inducit debitum aliquod simpliciter in distribuente oriundum ex receptione rei quam alius tribuat; potest enim Princeps juste bona omnia distribuere absque eo quod ab iis, quibus illa distribuit, aliquid accipiat, aut speret: nec pariter ad justitiam distributivam requiritur, ut qui bona distribuit eorum jus supremum ab se abdicet: princeps enim potest bona largiri sibi semper servando jus ultimum et supremum in eadem bona. Insuper justitia distributiva summam importat perfectionem, significat enim jus superioris erga inferiores: siquidem ad superiorem pertinet distribuere de communibus bonis unicuique juxta proportionem suam: ergo Deum non dedecet. — *Denique*, retributio vitæ æternæ pro bonis operibus in gratia et charitate factis, non solum a divina fidelitate et gratitudine, sed etiam a stricta justitia provenit, ut probatum est in prima Conclusione: sed hæc retributio non procedit ex justitia commutativa, ut dictum est in præcedenti Conclusione: ergo necessum est, ut ex distributiva oriatur.

Dices: Justitia distributiva cum sit species justitiæ strictæ, tam supponit strictum debitum et obligationem, quam commutativa; omnis enim stricta justitia strictum debitum supponit: ergo si Deo repugnet justitia commutativa ex eo quod sit incapax stricti debiti, eadem ratione non debet in illo admitti justitia distributiva. — **Nego antecedens**: debitum enim contractum ex justitia commutativa provenit ex actione et jure unius personæ, quo aliam onerat; Deus autem onerari non potest et obligari stricte ex aliqua actione creaturæ, quia omnis actio creaturæ sub Dei dominio et dispositione est, ut dictum est: at debitum justitiæ distributivæ non provenit ex actione, neque ex jure unius personæ aliam onerantis, aut obligantis stricte ad aliquid faciendum, sed nascitur solum ex naturali rectitudine et ipsa legis æquitate, qua distributor tenetur commensurare præmium perfectioni meritorum. Quod quidem debitum in humano principe obligat ex ordinatione naturalis legis; in Deo autem nascitur ex eo quod ipse sit prima lex, primaque totius rectitudinis regula.

Ex his collige justitiam vindicativam in Deo etiam posse affirmari, non quatenus est commutativa et ut importat æqualitatem inter delictum et pœnam, sed prout significat debitam proportionem et commensurationem comparativam et geometricam inter peccatum et ultionem, juxta illud Apocalypsis 18. *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum;* in quibus proprie consistit officium justitiæ vindicativæ; etenim inquit S. Aug. comm. 1. in Psalm. 58. *Iniquitas omnis parva magnave sit puniatur necesse est, aut ab homine pœnitente, aut a Deo vindicante:* merito Tertullianus lib. *De Pœnitentia* cap. 3. ait: *Bonum factum Deum habet debitorem, sicut et malum; quia judex omnis remunerator est causæ; judex Deus justitiæ charissimæ sibi exigendæ tuendæque præsidet et in eam, omnem summam disciplinæ suæ sancit: nihil a conspectu ejus remotum, unde omnino delinquitur; quia non ignorat; nec committit quominus in judicium decernat: dissimulator et prævaricator perspicaciæ suæ non est. Omnibus ergo delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis pœnam per judicium destinavit.*

Dices: Justitia vindicativa duo includit, nempe punitionem injuriæ et remotionem damni illati per eam: sed creatura nullum Deo potest inferre damnum: ergo Deus non potest vere justitiam vindicativam in eam exercere. — **Respondeo** 1. Non esse necesse ad vindictam et pœnam inferendam quod fuerit damnum alicui illatum; sed sufficit quod contra illius jus actum fuerit et damnum quis inferre voluerit: 2. Potest Deo inferri damnum in bonis externis, ut si ejus gloria et bona existimatio apud alios minuatur per blasphemias et hæreses: 3. Justitia vindicativa exigens vindictam quatenus debitam juri læso ad illud reparandum, est vera justitia, licet quatenus tendit ad repulsionem proprii nocumenti ut talis, sit tantum pars potestativa justitiæ.

Collige 2. Religionem, Pietatem, Observantiam, Gratitudinem secundum propria earum virtutum officia et objecta non reperiri in Deo formaliter. Nam *Religio* inclinat ad rependendum honorem et cultum alteri exhibendum tamquam primo principio et supremo Domino rerum omnium: *Pietas* vero ad exhibendum honorem et obsequium al-

teri tamquam secundario principio quales sunt parentes: *Observantia* cujus partes sunt Dulia et Obedientia, inclinat ad exhibendum honorem et obsequium alteri ratione dignitatis et eminentiae supra eum, qui honorem et obsequium exhibet: *Gratitudo* denique ad referendam gratiam pro beneficiis acceptis ab alio.Sed Deus inclinari non potest ad alterum tamquam ad primarium aut secundarium principium, neque tamquam ad superiorem benefactorem; illud enim directe militat in rationem supremi entis et omnino independentis: ergo hæ virtutis justitiæ appendices et potentiales species in Deo formaliter reperiri nequeunt.

QUÆSTIO TERTIA.

AN ET QUOTUPLEX MISERICORDIA SIT IN DEO.

Notandum 1. Misericordiam juxta nominis etymologiam idem significare quod *miserum cor, ita quod misericors* dicatur aliquis quasi *habens miserum cor;* quia videlicet afficitur ex miseria alterius per tristitiam, ac si esset ejus propria miseria, ut observat Doctor in 4. *d.* 46. *q.* 2. *n.* 2. Cui concinunt sancti Patres et Philosophi. In primis vero S. Augustinus lib. 9. *De Civit.* cap. 5. *Misericordia,* inquit, *est alienæ miseriæ in nostro corde compassio, qua utique si possumus subvenire compellimur:* unde S. Damascenus lib. 2. *De Fide* cap. 4. ait: *Misericordia est tristitia in alienis malis.* Quibus consentiunt Philosophi: Aristoteles quidem 2. Rethoric. cap. 2. ait: *Misericordiam esse dolorem quemdam ex apparente malo corruptivo, ac dolorem inferente in non dignum pati, quod ipse putavit se pati etiam posse, vel suorum aliquem, idque sic ut propinquum videatur:* et Cicero in 4. Tusculanarum quæstionum: *Misericordia est ægritudo ex tristitia alterius injuria laborantis:* denique Seneca lib. 1. *De Clementia,* ait: *Misericordia est ægritudo ob alienarum miseriarum speciem.* Verum hæ omnes misericordiæ descriptiones fiunt solum per effectum, quem in nobis affectus ille circa proximum generat ex propriæ nostræ infirmitatis consideratione, qualiter nemini potest esse dubium misericordiam formaliter in Deo non reperiri, a quo longe omnis miseria et infirmitas exulat. Idcirco

Notandum 2. Ex eodem Doctore ibidem, Misericordiam, quatenus in nobis reperitur, duo velut importare, unum quidem de formali, alterum vero de materiali. De *formali* namque dicit actum seu affectum voluntatis, quo quis exoptat et intendit sublevare miseriam alienam; qui affectus, si sit efficax et potens, de facto removet et expellit miseriam a subjecto in quo est, vel inesse potest. De *materiali* vero significat quemdam motum appetitus sensitivi, quo aliquis de malo alterius tristatur et illi per affectum condolet et compatitur: seu ut loquitur Doctor: *Misericordia in nobis est habitus, vel qualitercumque dicatur forma, qua nolumus miseriam alterius; ita quod primo inclinat ad actum nolendi miseriam in alio, et hoc vel futuram et tunc præservat ab illa si potest; vel præsentem et tunc relevat a miseria si potest; et ex consequenti post operationem disponit ad passionem, scilicet at displicentiam de miseria imminente vel præsente.*

Notandum 3. Ex eodem n. 3. quod quemadmodum in Deo duplex

distinguitur volitio, nimirum Antecedens et Consequens; ita potest in eo duplex distingui nolitio respectu miseriæ alterius: *Et sicut semper habet velle antecedens respectu mali creaturæ prohibendi, vel tollendi juxta illud Apost.* 1. *ad Tim.* Vult omnes homines salvos fieri: *sed sicut non habet semper velle consequens respectu boni, ita nec nolle consequens respectu mali imminentis totaliter, vel partialiter. Si primo modo, dicitur misericordia* liberans, *quæ scilicet excludit omne malum, vel imminens, vel jam præsens; secundo modo dicitur misericordia* parcens, *vel* mitigans *quæ scilicet non totum malum excludit, sed aliquam partem mali debiti isti secundum merita sua. Utroque autem modo misericordia est in Deo, quia vel subvenit quibusdam omnem miseriam imminentem prohibendo, vel præsentem relevando; aliis autem miseriam debitam dimittendo.* His prælibatis sit:

Conclusio prima. — Misericordia est in Deo formaliter, non solum quantum ad effectum; sed etiam quantum ad affectum sublevandi alienam miseriam: Hæc est communis inter Theologos, eamque Doctor tuetur et explicat loco laudato, ubi cum dixisset misericordiam quatenus ad passionem seu compassionem alienæ miseriæ inclinat et miserum cor efficit ex affectu erga alium, non esse in Deo, subjungit: *Sed quantum ad istam operationem nolendi miseriam, sive imminentem, sive præsentem, misericordia proprie in Deo est. Quod probatur de imminente, quia sicut nullum bonum evenit nisi volente Deo, ita nihil prohibetur ne eveniat nisi Deo nolente. Multæ autem miseriæ possibiles evenire alicui prohibentur ne eveniant: ergo Deus habet nolle respectu illarum. Consimiliter de miseria præsente, quia nulla miseria tollitur nisi Deo nolente illam inesse, multæ autem frequenter tolluntur: ergo, etc.* Hanc ipsam veritatem tot Oraculis Scriptura sacra indicat et confirmat, ut nulla pene sit pagina, in qua divina illa misericordia luculentissime non commendetur. Et quoniam satis exprimi nequit, utpote quæ omnem cogitationem et sermonem superat et omnem affectum miserendi includit, idcirco eam per quamdam exuberantiam exprimit, maxime Exod. 34. *Dominator Domine, Deus misericors et clemens, patiens et multæ miserationis et verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem et scelera atque peccata:* Et Psalmo 85. *Tu Domine Deus miserator et misericors, patiens, et multæ misericordiæ.* Et Psalmo 118. *Misericordia Domini plena est terra.* Et merito quidem, inquit Augustinus, *nam in terra abundat hominis miseria, superabundat Domini misericordia; miseria hominis plena est terra et misericordia Domini plena est terra. At si terra plena est misericordia divina, numquid ea Cœlum vacabit ubi nulla est miseria? Absit,* ut eleganter subdit, *omnia indigent Domino et misera et fœlicia, sine illo miseri non sublevantur, sine illo fœlix non regitur: ergo ne forte de Cœlis quæreres cum audires* misericordia Domini plena est terra; *audi quia Domino et Cœli indigent:* verbo Domini Cœli solidati sunt; *nam non a se sibi solidamentum fuerunt, nec ipsi Cœli firmitatem sibi propriam præstiterunt:* Verbo Domini Cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. *Non habuerunt aliquid ex se, sed tamquam supplementum a Domino perceperunt.* Hanc veritatem luculenter declarat S. Thomas *prima parte art. 3.* ubi cum ob-

servasset communicationem perfectionum rebus creatis oriri a divina Bonitate, Justitia, Liberalitate et Misericordia secundum diversam rationem, subdit: « communicatio perfectionum absolute communicata « pertinet ad bonitatem, sed in quantum perfectiones rebus a Deo « dantur secundum earum proportionem, pertinet ad justitiam: in « quantum vero non tribuit rebus perfectiones propter utilitatem suam, « sed solum propter suam bonitatem pertinet ad liberalitatem: in quan- « tum vero perfectiones datæ rebus a Deo omnem defectum expellunt, « pertinent ad misericordiam ». Quæ omnia nedum intelligenda sunt de misericordia quantum ad *Effectum* et sublevationem miseriæ æternæ sed etiam quantum ad *Affectum* quo divina voluntas movetur ad alienam miseriam sublevandam; cum enim illa sublevatio miseriæ sit effectus divinæ voluntatis, necessario illius affectum sequitur; proindeque si misericordia Deo tribuatur secundum effectum, etiam et tribui debet secundum affectum, non quidem passionis vel appetitus sensitivi, sed voluntatis et charitatis: unde S. Aug. lib. 2. ad Simplicianum de Misericordia: *Si auferas compassionem, ita ut remaneat tranquilla bonitas subveniendi et a miseria liberandi, insinuatur divinæ Misericordiæ qualiscumque cognitio:* et lib. 1. contra Adversarium legis, *Deus,* inquit, *zelat sine amore, irascitur sine perturbatione et miseretur sine ullo dolore:* ergo sufficienter probata manet utraque pars Conclusionis videlicet misericordiam in Deo reperiri secundum effectum et secundum affectum.

Conclusio secunda. — Duplex distingui potest divina Misericordia, altera Generalis, altera Specialis, non quidem secundum se, sed ratione operis externi et effectus creati. Prior est, qua ab initio utraque natura rationalis, Angelica videlicet et humana ad bona supernaturalia et statum beatum destinata fuit per designata et subministrata media congrua. Cum enim inquit Lessius lib. 12. *De perfectionibus divinis* cap. 2. natura rationalis per se sibique relicta, sit multis subjecta defectibus, imperfectionibus et veluti miseriis: immensa Dei bonitas cum statuisset illam ex nihilo condere et donis omnibus naturæ debitis exornare; videretque eam adhuc tot defectibus obnoxiam et tanto a visione ipsius intervallo disjunctam: misericordia motus, statuit illam ad ordinem supernaturalem, et æternorum bonorum suorum communionem, qua omnes illi defectus tollerentur, sublimare et attollere. De qua misericordia ait Regius Vates Psalmo 144. *Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus,* maxime vero super creaturas rationales. — *Particularis* est qua Deus speciali beneficio alicujus creaturæ miseriam sublevat, aliis in eadem miseria relictis: sic humanum genus potius quam cœtum Angelicum, qui pariter ceciderat, reparare voluit triplici maxime de causa, quas cap. 3. refert, et ex sanctis Patribus expendit Lessius. *Prima;* quia homo fraude naturæ superioris in culpam prolapsus est; Angelus sponte sua. Et quamvis superiores forte induxerint inferiores, videbant tamen isti alios suos socios pestiferæ suasioni resistentes eorumque exemplo debebant confirmari. *Secunda:* quia genus humanum, exceptis duobus primis hominibus, voluntate aliena absque proprio consensu lapsum est: Angeli vero suo judicio, suo arbitrio et propriæ

voluntatis electione peccaverunt. *Tertia:* quia ob perfectissimam cognitionem et absolutum animi imperium peccatum illorum erat incomparabiliter gravius: sicut ob eamdem causam illorum bona opera sunt maxime meritoria. Hominis notitia est multo obscurior et affectus passionibus obsitus longe imbecillior. Unde hominis longa via et longum tempus merendi constitutum, Angelo vero brevissimum. — *Insuper* triplex misericordia, vel misericordiæ opus statui potest. *Prima,* qua res omnes, præsertim ratione præditas ex nihilo, in quo ab æterno veluti sepultæ delituerant, Deus in lucem produxit: unde sanctus Bernardus Sermone 1. super *Salve Regina*, ait: *Misericordia Dei primordialis ipsa causa omnium et causalissima causarum. Secunda* est, qua naturam rationalem ordinavit ad statum supernaturalem per media supernaturalia: *Tertia* denique est, qua naturam a statu supernaturali prolapsam, tum in peccatum, tum in suas naturales miserias, tum in mortem æternam, constituit reparare et efficacioribus præsidiis supernaturalibus, quam antea fulcire: ubi enim abundavit delictum, ibi superabundavit gratia. Prima quidem magna est et admirabilis; infinite enim melior est essentia, qua creaturæ donatæ sunt, quam nihilum unde emerserunt. Verum longe præstantior est secunda, excellentior enim est gratia quam natura et status ille divinus, quam conditio naturalis. Sed tertia omnibus supereminet. Deique infinitam potentiam et virtutem magis designat: unde illud Sapientis oraculum, *Misereris omnium quia omnia potes* et illud Pauli ad Romanos 9: *Deus volens ostendere potentiam suam sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum.* Quibus consonant verba Ecclesiæ, *Deus qui omnipotentiam parcendo maxime et miserando manifestas.* Quæ luculenter sic expendit sanctus Thomas I. parte quæst. 25. art. 3. « Dei omnipotentia ostenditur maxime in parcendo « et miserando; quia per hoc ostenditur Deum habere summam po- « testatem, quod libere peccata dimittit, ejus enim qui superioris lege « astringitur non est libere peccata condonare, vel quia parcendo homi- « nibus et miserendo perducit eos ad participationem infiniti boni, « qui est ultimus effectus divinæ virtutis: vel quia effectus divinæ « misericordiæ est fundamentum omnium divinorum operum; nihil « enim debetur alicui, nisi propter quod est datum ei a Deo et non « debitum, etc. ». Ex quibus patet attributum misericordiæ ad voluntatem quidem divinam spectare, præsupponere tamen omnipotentiam, in qua fundatur et veluti radicatur; quia divina illa misericordia est attributum non solum affectivum quo Deus vult alienæ miseriæ subvenire, sed etiam effectivum quo de facto creaturarum rationalium miserias et defectus omnes sublevat. — Mitto cæteras divinæ Misericordiæ, necnon et aliarum divinæ voluntatis præcellentiarum considerationes, utpote quæ morales potius, quam Scholasticæ videntur.

DISPUTATIO TERTIA.

DE PROVIDENTIA DIVINA, EJUSQUE MIRANDIS EFFECTIBUS.

Augustum divinæ Providentiæ sacrarium jamjam lustrandum auspicamur, eo fidentius et jucundius, quod ea sagacissima rerum omnium molitrix et moderatrix suos nedum liberos nobis permittat aditus, sed

etiam fœlicem, suavemque cœpti laboris exitum spondeat et ominetur; *Attingit* enim *a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter.* Ingentem fateor difficultatum Oceanum et innumeris propemodum syrtibus et scopulis refertum, geniorumque subtiliorum naufragiis famosum, suscipimus enavigandum; maxime ubi abditos Prædestinationis et Reprobationis recessus investigandos et reserandos aggrediemur. Nam si revera magnum sit reconditos naturæ sinus et latebras nosse, ventorum thesauros, nubium semitas, cœlorum concentum et modulos tenere; magnum scire ubi lux habitet et tenebrarum quis sit locus, qua via spargatur diluculum, quibus ostiis et vestibulo mare claudatur: certe longe major est, sublimiorque divina illa cognitio, de qua Regius Vates, *Mirabilis facta est scientia tua ex me,* siquidem, *Tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam, tu semitam et funiculum meum investigasti.* Quibus quadruplicem divinæ Providentiæ notitiam et administrationem denotat, juxta quadruplicem statum et ordinem naturæ, morum, gratiæ et gloriæ. *Sessionem* quidem, ad deliberandum, *Resurrectionem* ad perficiendum; illam fomitem otii; hanc comitem negotii: illam in studio; hanc in stadio. *Semitam* vero omnes nimirum flexus, rationes et periodos, universumque statum, cursum et terminum hujus vitæ fluxæ, caducæ et mortalis. *Funiculum* denique æternæ videlicet prædestinationis, qua fœlices illæ beatæque mentes ex omnibus hujusce vitæ fluctibus et procellis emergentes, æternæ beatitatis terminum appellunt, evehunturque *In funiculis Adam, in vinculis Charitatis.* Prædestinatio enim, præclara illa et primogenita divinæ Providentiæ soboles, verus est *Funiculus ille triplex,* quem Scripturæ sacræ, sanctique Patres mirum in modum efferunt. Triplex, inquam, ratione Fidei, Spei et Charitatis; sine quibus impossibile est placere Deo. Triplex, ratione gratiæ prævenientis, concomitantis et consequentis, quarum si quæ defuerit, pessundatur omnino divinum Prædestinationis negotium. Denique funiculus triplex principii, medii et finis, hoc est, vocationis, justificationis et glorificationis; quibus tota prædestinatio stabilitur et firmatur. Nam ut ait Apostolus: *Quos prædestinavit, hos et vocavit; quos autem vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, hos et glorificavit.* Quasi diceret mirandam prædestinationis fabricam triplici actu fulciri; nimirum, vocationis initio, justificationis incremento et glorificationis præmio. Hujus autem sacratissimæ, secretissimæque Scientiæ quantum humanitus dabitur, ut exacta habeatur ratio, præsentem Disputationem, tres in Articulos distribuemus; quorum *Primus* de Providentia generatim disseret: *Secundus* vero de Providentia supernaturali circa creaturam rationalem, suum in finem naturæ captum et limites excedentem, destinandam vel prædestinandam; *Tertius* denique, de Providentia puniente, seu reprobante ipsam creaturam rationalem a præscripto sibi fine deviantem et exorbitantem.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DIVINÆ PROVIDENTIÆ EXISTENTIA, NATURA AFFECTIBUS ET EFFECTIBUS.

Sacrum divinæ Providentiæ nomen inferunt aliqui ex præpositione *Pro*, quæ interdum idem significat, quod *Ante*. Qua ratione *Providere* idem sonat, ac *Ante videre*. Unde Cicero lib. *De Juventute: Providentia est*, inquit, *per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit*. Nonnulli vero deductum volunt a præpositione *Procul*, ita quod *Providere*, idem sit, ac *Procul videre*, nimirum ea quæ loco vel tempore distant. Hinc Boetius lib. 5. *De Consolatione* Prosa 6. cum dixisset scientiam divinam, qua Deus *cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ;* subdit: *Unde non prævidentia, sed providentia dicitur, quod porro*, idest procul, *a rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat.* — Rectius tamen sapiunt, qui providentiæ vocabulum ad antecessionem temporis referunt. Providentia namque divina significare nequit distantiam loci, cum Deus ubique substantialiter sit præsens: sed importat solum distantiam rationis, quoniam ab æterno Deus videt omnia, quæ futura sunt in tempore. Cum autem ea, quæ prius ventura sunt cognoscimus, adhibitis mediis congruis, contendimus, ut prospera fiant; hanc ob causam Theologi providentiæ nomen usurparunt ad designandam curam illam paternam et maximam, quam Deus rebus singulis impendit, ut eas debitos in fines dirigat et deducat. Juxta quam providentiæ usurpationem, quinque maxime veniunt hoc in Articulo discutienda et resolvenda. *Primo* quidem, an revera sit in Deo rerum omnium creatarum cura et providentia. *Secundo*, quid et quæ sit illa divina Providentia, an videlicet intellectus, aut voluntatis divinæ actus et soboles. *Tertio*, an Deus rebus singulis immediate provideat. *Quarto*, an mala, tam naturæ, quam culpæ divinæ Providentiæ subsint et ab ea ordinentur. *Quinto* denique, qualis et quæ sit divinæ Providentiæ efficacitas et præstantia; quæ omnia cum suis appendicibus, sequentibus in Quæstionibus resolventur.

QUÆSTIO PRIMA.

AN REVERA SIT IN DEO RERUM OMNIUM CREATARUM PROVIDENTIA ET CURA.

Notandum 1. Ex Lactantio, 1. *De ira Dei*, cap. 9. *Quod cum sententiæ Philosophorum prioris temporis de Providentia consensissent, nec ulla esset dubitatio, quin mundus a Deo et ratione esset instructus et ratione regeretur: primus omnium Protagoras extitit temporibus Socratis, qui diceret sibi non liquere utrum esset aliqua Divinitas, necne. Quæ Disputatio ejus adeo impia et contra veritatem et religionem judicata est, ut et ipsum Athenienses expulerint suis finibus et libros ejus in concione, quibus hæc continebantur, exusserint.* Paucis interpositis: *Verum iis postea temporibus quibus jam Philosophia defloruerat; extitit Athenis quidam Diagoras, qui nullum esse omnino Deum diceret, ob eamque sententiam nominatus est* ἄθεος: *Item Cyreneus Theo-*

dorus, ambo, quia nihil novi poterant reperire omnibus jam dictis et inventis, maluerunt contra veritatem id negare, in quo priores universi sine ambiguitate consenserant. Hi sunt qui tot sæculis, tot ingeniis assertam atque defensam providentiam calumniati sunt. Quibus divinæ Providentiæ impugnatoribus adstipulati sunt, referente Nemesio, lib. *De Facultatibus animæ*, cap. 44. *Democritus, Heraclitus, Epicurus: qui neque universis, neque singulis a Deo provideri volunt: Epicurus enim dicebat quod beatum sit et immortale, nec ipsum habere negotia, nec alteri exhibere: quare nec iracundia, nec gratia teneri,* seu ut ex eodem Epicuro refert Lactantius c. 8. libri laudati:

Omnis enim per se Divum natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe.
Jam privata dolore omni, privata periclis;
Ipsa suis pollens opibus, nil indiga nostri,
Nec bene pro meritis capitur; nec tangitur ira.

Notandum 2. Varias insuper, easque erroneas nedum Ethnicorum Philosophorum, sed etiam quorumdam Christianorum *De divina Providentia* fuisse sententias: in primis enim Aristoteles, *A natura sola vult administrari singula*, ut 6. *Ethicorum ad Nicomachum non obscure significat*, inquit Nemesius supra laudatus; et licet 8. capite Ethicorum aliquam divinæ Providentiæ curam de rebus creatis idem Aristoteles affirmare videatur, nihilominus illam ad sublunaria coarctat; ut affirmat nedum S. Ambrosius lib. 1. *Officiorum* cap. 13. sed etiam Clemens Alexandrinus lib. 5. *Stromatum*, referens qualiter ex sacris litteris male intellectis quidam Philosophi varios errores deprompserint: *Epicuri mentem subiit casus*, inquit, *cum hoc dictum non intellexisset,* Vanitas vanitatum et omnia vanitas: *Aristoteli venit in mentem, usque ad lunam deducere Providentiam ex hoc Psalmo* 35. *Domine in cœlo misericordia tua et veritas tua usque ad nubes.* Eumdem in errorem impegerunt celebres Aristotelis interpretes Averroes, Avicenna et Algazel, negantes Deo distinctam et peculiarem cognitionem et curam creaturarum in singulari: impegit etiam et ipse Rabbi Moses, qui corruptibilia quæque individua divinæ Providentiæ subduxit, solos excipiens homines, quos propter intellectus splendorem, Deo contubernales ejusque Providentia dignos existimavit. Hanc pariter in insulsam sententiam ivisse videntur, Origenes, Hieronymus et nonnulli e sanctis Patribus infra referendi et explicandi.

Notandum 3. Ex Aristotele 6. Ethicorum cap. 8. triplicem distingui posse Providentiam, videlicet *Monasticam*, qua quis res factibiles sibi ipsi convenientes, rite sapienterque disponit; aliam *Œconomicam*, qua quis res domesticas et familiæ congruas prudenter administrat. *Tertiam* denique *Politicam*, qua Reipublicæ providetur. Certum est autem in Deo nullam esse Providentiam Monasticam, hæc enim solum est de rebus contingentibus, quæ autem Dei sunt, necessaria sunt et omnino immutabilia, adeoque nullatenus Providentiæ subesse possunt. Solum itaque præsens movetur difficultas de Providentia Œconomica et Politica, qua Deus rebus creatis, tam in communi, quam in particulari impendit. Duo sunt igitur maxime hac in Quæ-

stione resolvenda. *Primum* quidem, an Deus aliquam habeat Providentiam erga res creatas. *Secundum*, an suam hanc divinam Providentiam rebus singulis etiam vilioribus impendat.

Conclusio prima. — Revera admittenda est in Deo Providentia erga res creatas. Hæc est de fide et

Probatur innumeris propemodum Scripturæ textibus, quibus divina Providentia celebratur, sic maxime Sapientiæ 14. *Tu autem Pater Providentia ab initio cuncta gubernas.* Et cap. 17. de Ægyptiis ait, *fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt.* Et Ecclesiastes 5. *Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam, neque dicas coram Angelo,* non est providentia, *ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.* Eamdem veritatem Christus Dominus pluribus oraculis affirmat Matth. 6. et 10. *Respicite,* inquit, *volatilia Cœli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?* Et post pauca, *considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Si autem fœnum agri quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei?* Et Matth. 10. *Nonne duo passeres asse veneunt et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro?*

Hæc eadem veritas pluribus rationibus et gravioribus momentis firmatur a sanctis Patribus. **Primo** quidem iisdem omnino argumentis divina Providentia suadetur, quibus Dei existentia demonstratur. Quid enim tam dignum, tam proprium Deo, quam providentia? (inquit Lactantius lib. *De Ira Dei* cap. 4.) *Sed si nihil curat, nihil providet, amisit omnem divinitatem. Qui ergo totam vim, totam Deo substantiam tollit, quid aliud dicit nisi Deum omnino non esse?* Unde merito idem c. 9. Epicurum ridet, quod Deum esse dixerit, illius tamen providentiam negaverit: *Quo quid repugnantius dici possit* (inquit) *non video. Etenim si est Deus, utique providens est Deus, nec aliter ei potest divinitas attribui, nisi et præterita teneat et præsentia sciat et futura prospiciat. Cum igitur providentiam sustulit, etiam Deum negavit esse, cum autem Deum esse professus est, et Providentiam simul esse concessit, alterum enim sine altero, nec esse prorsus nec intelligi potest.* Unde subtiliter sanctus Damascenus advertit libr. *De Fide* cap. 11. Nomen Θεὸς deduci a verbo Θεάομαι quod idem sonat ac considero, seu provideo. Cui consentiunt illi veteres Philosophi, qui Deum non aliud, quam Providentiam appellabant: consentit et ipse sanctus Dionysius lib. *De Divinis Nominibus* cap. 12, ubi Divinitatem per Providentiam definit, *divinitas,* inquit, *est omnia contemplans Providentia, atque id perfecta bonitate.* — **Secundo**, ipsa divina Providentia evincitur ex naturali omnium inclinatione, *in repentinis enim perturbationibus,* inquit Nemesius supra laudatus, *sine electione et deliberatione Dei nomen invocamus, velut natura non sine doctrina ad Dei opem perducente,* frustranea autem foret hæc invocatio et divini auxilii inclamatio, si nulla apud Deum rerum humanarum esset cura et providentia. Quam rationem eleganter ponderat et expendit Tertullianus in Apologetico Christianæ Religionis adversus Gentes cap. 17.

Vultis, inquit, *ex animæ ipsius testimonio comprobemus? Quæ licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet libidinibus et concupiscentiis evigorata, licet falsis Diis exancillata, cum tamen resipiscit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine et sanitatem suam patitur, Deum nominat, hoc solo quia proprie verus hic unus Deus, Bonus et Magnus. Et quod Deus dederit omnium vox est. Judicem etiam contestatur, illum Deus videt et Deo commendo et Deus mihi reddet. O testimonium animæ naturaliter Christianæ!* — **Tertio,** eamdem veritatem probat Lactantius cap. 8. libri laudati, ex religione, cultuque Deorum a natura Gentibus quibusque etiam Barbaris inditis; *Si enim Deus,* inquit, *nihil unquam boni tribuit, si colentis obsequio nullam gratiam refert, quid tam vanum, tam stultum, quam templa ædificare, sacrificia facere, dona conferre, rem familiarem minuere, ut nihil assequamur? At dices, naturam excellentem honorari oportet. Sed quis honos deberi potest nihil curanti et ingrato? an aliqua ratione obstringi possumus ei qui nihil habeat commune nobiscum?* Idem argumentum urget Cicero libr. 1. *De Natura Deorum: si autem Dii,* inquit, *neque possunt nos juvare, nec volunt, nec curant omnino, nec quid agamus animadvertunt, nec est quod ab iis ad hominum vitam permanere possit, quid est quod ullos Diis immortalibus cultus, honores, preces adhibeamus?* Unde concludit Lactantius, *quod si Religio tolli non potest, ut et Sapientiam, qua distamus a belluis et justitiam retineamus, qua communis vita sit tutior, quomodo Religio ipsa sine metu tenere, aut custodiri potest, etc.* — **Quarta probatio** deducitur ex ipsomet Creatoris titulo, nam ut sapienter et eleganter animadvertit S. Ambros. lib. 1. *Officiorum* cap. 13. *Quis operator,* inquit, *negligat operis sui curam? Qui deserat et destituat, quod ipse condendum putavit? Si injuria est regere, nonne est magis injuria fecisse, cum aliquid non fecisse nulla injustitia sit, non curare quod feceris, summa inclementia?* Idem argumentum urget Theodoretus ser. 1. *De Provid.* ubi cum dixisset rebus singulis innatum esse amorem, ingenitamque curam suorum effectuum, concludit: *Totus autem mundus et totum humanum genus pignus est Creatoris sui, et ideo ex hoc quoque affectu, quo amare nos fecit pignora nostra, intelligere nos voluit quantum ipse amaret pignora sua.* Urget idem S. Damasc. lib. 2. *De Fide* cap. 29. *Necesse est,* inquit, *eumdem esse eorum, quæ sunt et factorem et provisorem, nam neque decet, neque consequens est alium factorem esse eorum quæ sunt, et alium provisorem: sic enim imbecillitati, debilitatique uterque subjaceret.* — **Quinta** denique divinæ Providentiæ demonstratio deducitur, tum ex rerum omnium creatarum perfectione et præstantia, tum ex earum stabili ordine et concorde discordia. *Primum* egregie expendit S. August. lib. 5. *De Trinit.* cap. 11. *Deus,* inquit, *unus omnipotens Creator et factor omnis animæ, atque omnis corporis.... A quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo. A quo est mensura, numerus, pondus. A quo est quidquid naturaliter est, cujuscumque generis est, cujuscumque æstimationis est. A quo sunt semina formarum, formæ seminum, motus seminum, atque formarum. Qui dedit et carni originem, pulchritudinem, valetudinem, propagationis fœcunditatem, membrorum dispositionem, salutem, concordiam. Qui et animæ irrationali dedit memoriam, sensum, appetitum, ratio-*

nali autem insuper mentem, intelligentiam, *voluntatem: qui non solum Cœlum et Terram, nec solum Angelum et hominem, sed nec exigui et contemptibilis animantis viscera, nec avis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium, sine suarum partium convenientia et quadam veluti pace dereliquit, nullo modo est credendum regna hominum, eorumque dominationes et servitutes a suæ providentiæ legibus alienas esse voluisse. — Secundum* autem proponit Boetius lib. 3. *De Consol.* Prosa 12: *Mundus,* inquit, *ex tam diversis, contrariisque partibus in unam formam minime convenisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret. Conjuncta vero naturarum ipsa diversitas invicem discors dissociaret atque divelleret, nisi esset unus qui quod nexuit contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus locis, temporibus, efficientia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum varietates manens ipse disponeret.* Idem elegantissime urget S. Chrysost. Homil 10. ad populum: *Si breve hoc et modicum corpus,* inquit, *medicaminibus tot utens.... perit tamen et corrumpitur, sæpius turbatione in eo facta, quomodo tantus mundus ex iisdem compositus elementis, nisi providentiæ multum cœpisset, tanto tempore imperturbatus manere potuisset? Si nos non natura, sed voluntate male affecti erga invicem, sponte non convenimus, donec manemus inimici, sed altero qui nos jungat indigemus et in pace contineat: quomodo elementa, neque rationem, neque sensum habentia et sibi per naturam inimica convenissent et simul manere potuissent, nisi potentia quædam esset ineffabilis, quæ congregaret et congregata semper hoc vinculo cohiberet? non cernis quomodo corpus hoc, anima avolante, defluit et tabescit et perditur et in suum quodque elementorum revertitur terminum? Hoc ipsum profecto et in ipso mundo fieret, si ipsum reliquisset propria destitutum providentia. Si navigium sine gubernatore facile mergeretur, quomodo subsisteret mundus tantum temporis gubernante nemine.... et quid dico navigium? Casulam quis parvam in vineis compegit et fructu ablato desertam reliquit et neque duos sæpe dies permanet, sed solvitur et brevi cadit. Igitur tugurium quidem absque providente non staret. Creatura vero tanta, tam pulchra, tam mirabilis, et leges noctis et diei alternarumque horarum choreæ et naturæ cursus, variusque et omnimodus in terra et mari et aere et cœlo et plantis et animalibus volantibus, natatilibus, gradientibus, serpentibus et in hominum genere omnibus illis validiori, quomodo in tantum temporis absque aliqua providentia stabilis permansisset?*

Dices 1: Si aliqua in Deo esset rerum humanarum cura et providentia, nulla foret hominum libertas, nullaque rerum creatarum contingentia: sed consequens absurdum esse suadet ratio et experientia demonstrat: ergo et antecedens. Probatur *sequela majoris.* Si omnes hominis actiones essent a Deo prævisæ, vel evitabiliter evenient, vel inevitabiliter. Si primum: ergo divina Providentia non erit infallibilis. Si secundum: ergo hominis operationes non erunt contingentes, nec poterunt fieri, aut non fieri, adeoque nec erunt liberæ, sed necessariæ et naturales. — **Nego sequelam majoris** et ad ejus probationem dico hominis operationes necessario fieri, non quidem necessitate antecedente, quæ libertatem auferat et necessitatem inevitabilem imponat; sed consequente, quæ liberam voluntatis determinationem præ-

visam supponat. Divina namque voluntas, æterno suo decreto creatam voluntatem non prædeterminat, sed condeterminat, nec illius determinatio est prior, vel posterior natura vel ratione, determinatione voluntatis creatæ in ordine causalitatis, sed simul cum illa (ut jam diximus agendo de conciliatione libertatis humanæ cum invariabili divinæ voluntatis decreto.) Adde quod ipsa divina Providentia rebus creatis sese accommodet et ita suam curam impendat, ut necessariis necessario et liberis libere media convenientia ad debitum sibi finem assequendum subministret, ut diserte edocet sanctus Dionysius lib. *De Divinis Nominibus* cap. 4. dicens: *Sicut providentia uniuscujusque naturæ est salvativa per se mobilia providet ut per se mobilia et tota particularia juxta proprietatem totius et uniuscujusque in quantum provisorum natura suscipit, totius providentiæ proportionaliter attributas unicuique provisas bonitates.*

Instabis: tam certa tamque invariabilis est divina rerum ordinatio, ut ea stante, nulla possit esse hominis libera determinatio et electio; sed omnes inevitabili quadam necessitate et immutabili fato rapiuntur et agitantur: ergo, vel nulla est hominis libertas, nullæque illius preces ad Deum et vota, vel nulla in Deo providentia. Probat *antecedens* Seneca libro 2. q. natural. cap. 35. et 36, ubi divinæ providentiæ et ordinationis, (quam alio nomine fatum appellat more veterum Philosophorum) immobilitatem et invariabilitatem aperiens, ait: *fata aliter jus suum peragunt, nec ulla commoventur prece, non misericordia flectuntur, non gratia, servant cursum irrevocabilem, ex destinato fluunt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superveniens præcipitat. Sic ordinem rerum fati æterna series rotat, cujus hæc prima lex est* stare decreto. *Quid enim intelligis Fatum? Existimo necessitatem rerum omnium, actionumque, quam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificiis et capite niveæ agnæ exorare judicas, Divina non nosti. Sapientis quoque viri sententiam negatis posse mutari, quanto magis Dei, cum Sapiens quid sit optimum in præsentia sciat, illius Divinitati omne præsens sit?* Quibus verbis egregie demonstrat divinæ providentiæ immutabilitatem, adeoque omnem fortuitum et liberum eventum ea posita excludit. — **Respondet** idem Philosophus cap. 37. certo hoc et immutabili divinæ providentiæ decreto, nullatenus lædi humanæ libertatis arbitrium, nec cassas et irritas fore hominum preces. *Quædam enim,* inquit, *a Diis immortalibus, ita suspensa relicta sunt, ut in bonum vertant, si admotæ Diis preces fuerint, si vota suscepta.* Deinde sibi objiciens, *aut futurum,* inquit, *est, aut non; si futurum est, etiam si non susceperis vota, fiet, si non est futurum, etiam si susceperis vota, non fiet.* Respondet: *falsa ista interrogatio. Quia illam mediam inter ista exceptionem præteris, futurum, inquam, hoc est, sed si vota suscepta fuerint.* Rursus objiciens: *Hoc quoque necesse est fato comprehensum sit, aut suscipias vota, aut non.* Respondet, *puta me tibi manus dare et fateri hoc quoque fato esse comprehensum, ut utique fiant vota, fatum est ut hic disertus sit, sed si litteras didicerit, ab eodem fato continetur ut litteras discat... sic cum sanitas videatur esse de fato, de fato debetur tamen medico quia ad nos beneficium fati per hujus manus venit.* Quibus egregie docet fati, seu divinæ providentiæ immutabilitatem hominis liber-

tatem non lædere, sed liberam ejus voluntatis determinationem supponere, non enim eam prædeterminat, sed condeterminat.

Dices 2: Si aliqua penes Deum esset mortalium cura, esset pariter piorum secura fœlicitas in suæ virtutis præmium, penes impios vero calamitas et miseria in suæ improbitatis ultionem et vindictam: sed longe secus accidit, perversi namque ducunt in bonis dies suos et honoribus, voluptatibus, ac divitiis affluunt. Unde semi-athei colligunt, *a Deo omnia prætermitti,* inquit Salvianus, lib. 1. *De Providentia, quia nec coerceat malos, nec tueatur bonos et ideo in hoc sæculo deteriorem admodum statum esse meliorum, bonos quippe esse in paupertate, malos in abundantia, bonos in infirmitate, malos in fortitudine, bonos semper in luctu, malos semper in gaudio, bonos in miseria et abjectione, malos in prosperitate et dignitate.* Nec ipsorum sola hæc est quærimonia; sed etiam Sanctorum, nam Jeremias 12. Deum velut objurgans, ait: *Quare via impiorum prosperatur? Bene est omnibus qui prævaricantur et inique agunt.* Et Habacuc 1. *Quare respicis super iniqua agentes et taces devorante impio justiorem se?* Quam itidem quærimoniam mirum in modum ponderat et exaggerat David Psal. 72. *Zelavi,* inquit, *super iniquos, pacem peccatorum videns, quia non est respectus morti eorum etc.* — **Respondet** 1. Sanctus Augustinus, hoc equidem argumentum ita validum videri ipsi Regio vati, ut illius solutionem et elucidationem non in hac mortali, sed in beata, æternaque vita speraverit. Unde subdit ibidem; *Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei.* Quæ verba sic expendit S. Augustinus: *Ante faciem meam laborem quemdam quasi inextricabilem video, ut cognoscam quomodo et justus sit Deus et res humanas curet et non sit iniquus; quod peccantes et scelera facientes fœlicitatem habent in hac terra, pii vero et Deo servientes, in tentationibus plerumque et in laboribus fatigantur. Magna difficultas est hoc scire: sed donec introeam in sanctuarium Dei.* Tunc enim apparebit qualiter legitimam justi mercedem bonorum suorum operum, necnon et tribulationum vitam æternam accipient. Impii vero in ignem æternum detrudentur. — *Respondet* 2. Salvianus laudatus, hæc immerito a providentiæ calumniatoribus objici. *Primum enim,* inquit, *ab iis qui hoc ita esse vel dolent, vel accusant, illud requiro, de Sanctis hoc, idest, de veris ac fidelibus Christianis, an de falsis et impostoribus doleant. Si de falsis, superfluus dolor, qui malos doleat non beatos esse. Cum utique quicumque mali sunt successu rerum deteriores fiant, gaudentes sibi nequitiæ studium bene cedere. Et ideo ob hoc ipsum miserrimi esse debent, ut mali esse desistant, vindicantes improbissimis quæstionibus nomen religionis et præferentes ad sordidissimas negotiationes titulum sanctitatis, quorum scilicet nequitiis si miseriæ comparentur, minus sunt miseri, quam merentur, quia in quibuslibet miseriis constituti, non sunt tamen tam miseri, quam mali. Nequaquam ergo pro his dolendum, quod non sunt divites ac beati. Multo autem pro Sanctis minus, quia quantumlibet videantur ignorantibus esse miseri, non possunt tamen esse aliud, quam Beati.... Nemo enim aliorum sensu miser est, sed suo. Et ideo non possunt cujusquam falso judicio esse miseri, qui sunt vera sui conscientia beati, nulli enim, ut opinor, beatiores sunt, quam qui ex sententia sua, atque voto agunt.*

Humiles sunt Religiosi, hoc volunt; pauperes sunt, pauperie delectantur; sine ambitione sunt, ambitum respuunt; inhonori sunt, honorem spernunt; lugent, lugere gestiunt; infirmi sunt, infirmitate lætantur. Nequaquam ergo nobis dolenda est hæc affictio infirmitatum, quam intelligimus matrem esse virtutum. Itaque quidquid illud fuerit, quicumque veri Religiosi sunt, beati esse dicendi sunt, quia inter quælibet dura, nulli beatiores sunt, quam qui hoc sunt quod volunt. — Respondeo 3. Multis de causis, iisque justissimis divinam providentiam justos quoslibet tribulationibus exercere. *Primo* quidem, quia inquit Seneca libro *De Providentia: Marcet sine adversario virtus; tunc apparet quanta sit, quantum valeat polleatque, cum quid possit, patientia ostendit... Non fert ullum ictum illæsa fœlicitas, at ubi assidua fuit cum incommodis suis rixa, callum per injurias ducit, nec ulli malo cedit; sed etiam si ceciderit, de genu pugnat.* Deinde cum dixisset viros fortes probari in colluctationibus et homines delectari spectaculo constantis adolescentis irruentem in se feram excipientis et laniantis, subdit: *Ecce spectaculum dignum ad quod respiciat intentus operi suo Deus. Ecce par Deo dignum vir fortis cum mala fortuna compositus, utique si et provocavit. Non video, inquam, quid habeat in terris Jupiter pulchrius si convertere animam velit, quam ut spectet Catonem jam partibus non semel fractis stantem, nihilominus inter ruinas publicas rectum.* Cui concinit Tertullianus lib. *De Patientia*, ubi stupendam Jobi Patriarchæ patientiam celebrans, ait: *Quale in illo viro feretrum Deus de Diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit? Quid ridebat? Deus: Quid? Dissecabatur malus, cum Job immundam ulceris sui redundantiam magna æquanimitate distringeret, quum erumpentes bestiolas inde in eosdem specus et pastus foraminosæ carnis ludendo revocaret? — Secundo: Virtus in infirmitate perficitur,* inquit Christus ipse Paulum alloquens 2. Corinth. 12. *Tribulatio,* inquit Augustinus, *compellit nolentem, erudit ignorantem, protegit infirmantem, excitat torpentem, humiliat superbientem, purgat pœnitentem, coronat innocentem.* Unde S. Hilarius lib. 4. *De Trinit.: Sicut olim crescentibus diluvii fluctibus arca sublimius ferebatur et tandem procellarum victrix requievit super montes Armeniæ, non dispari modo Ecclesia, dum exercetur, floret; dum opprimitur, crescit; dum contemnitur, proficit; dum cæditur, vincit. — Tertio,* nullus est impietati ita deditus, ut aliquod interdum morale bonum opus non exerceat, quod cum non habeat annexam charitatem et gratiam, æternæ retributionis semina, idcirco solum temporaneum præmium exigit. Cum autem e contra nullus justitiæ sectator, ita sit fidelis et tenax, ut interdum a recto virtutis tramite paululum non deviet, Deumque levioribus culpis non offendat, ideo etiam Justorum nullus est, qui pœnam ultricem, saltem temporaneam, non mereatur. Idcirco tantum abest ut prospera impiorum et adversa piorum fortuna defectus sit divinæ gubernationis, imo evidens est divinæ providentiæ argumentum. Siquidem nihil inultum, nihilque irremuneratum divina justitia patitur, malos quidem in hac vita præmiando temporaneis bonis pro temporali opere, juxta illud Lucæ 16. *Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua,* inquit Abraham diviti Epuloni. Justos vero hac in mortali vita puniendo, ne quid ex districta sententia post mortem in eis ulciscendum inveniat, ut enixe

deprecabatur David: *Domine, ne in furore tuo arguas me* (hoc est in Inferno) *neque in ira tua,* idest in ultricibus Purgatorii flammis; sed *miserere mei,* idest in misericordia tua, *hic ure, hic seca, modo in æternum parcas,* inquit S. Augustinus. Adde quod tribulatio et afflictio via sit regia ad æternam fœlicitatem, sicut enim *oportuit pati Christum et ita intrare in gloriam suam*; sic *oportet nos per multas tribulationes introire in regnum Dei,* nam inquit Gregorius, *qui a Paradisi gaudiis per delectamenta excessimus, ad hæc per lamenta revocamur.*

Dices 3: Providentia sollicitudinem erga res provisas importat; sed in Deo nulla potest esse sollicitudo, quippe qui summa pace et æterna quiete potiatur. *Immotus enim movet omnia, stabilisque manens, dat cuncta moveri,* inquit Boetius: ergo, etc. — **Distinguo majorem:** providentia importat sollicitudinem, quæ annexam habeat animi commotionem et inquietudinem oriundam ex consultatione, inquisitione et incertitudine eventus, nego: quæ solum curam exactam de rebus provisis inferat, eis subministrando media congrua quibus debitum finem assequantur, concedo; et similiter distincta *minore,* neganda est consequentia. Deus enim absque ulla turbatione et inquietudine totus semper rerum omnium gubernationi invigilat.

Dices 4: Quod non est præcognitum, non est provisum: sed casualia, cum sint præter intentionem agentis, non sunt præcognita: ergo nec de eis est providentia, ideoque cum omnia pene casu eveniant; aut nulla, aut rara est Providentia. — **Distinguo minorem;** casualia non sunt præcognita a Deo, nego: a creaturis, quarum respectu casualia dicuntur, concedo. Nihil itaque casuale est respectu Dei, qui omnes omnino causas secundas connectit et ordinat in finem. Unde inquit Boetius, lib. 5. *De Consol.: Licet casus sit inopinatus eventus ex constituentibus causis in his, quæ propter aliud geruntur, tamen concurrere atque confluere facit causas ordo ille ex inevitabili connexione procedens, qui de Providentiæ fonte descendens cuncta suis locis, temporibusque disponit.*

Conclusio secunda. — Deus nedum rebus præstantissimis, sed etiam vilissimis, non solum in communi, sed et in particulari providet.

Probatur primo ex illis omnibus Scripturæ textibus quibus Deus res creatas et vilissimas etiam inspicere et curare celebratur. Sic Ps. 137. *Excelsus Dominus, et humilia respicit.* Ecclesiasticus primo capite cum dixisset: *Omnis sapientia a Domino Deo est et cum illo fuit semper et est ante ævum,* inquirit, *Arenam maris et pluviæ guttas et dies sæculi quis dinumeravit?* Post similes interrogationes respondet: *Unus est altissimus Creator.* Unde Sapiens 8. capite, cum præclaras divinæ Sapientiæ laudes celebrasset, concludit: *Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter,* hoc est, inquit S. Bernardus libro *De libero arbitrio: A summo Cœlo usque ad inferiores partes terræ et a maximo Angelo usque ad vilissimum vermiculum.* Ipse namque, ait David Psal. 146. *Dat jumentis escam et pullis corvorum, producit in montibus fœnum, etc.* Ipse, ut asserit Christ. Matth. 6. *Pascit volatilia Cœli et vestit lilia agri.*

Hæc eadem veritas ethnicos Philosophos non latuit, nam ut S. Augustinus, lib. 10. *De Civit.* cap. 14. refert, *Plotinus Platonicus Dei Providentiam usque ad hæc terrena et ima pertingere, flosculorum, atque foliorum pulchritudine comprobat, quæ omnia quasi abjecta et pereuntia decentissimos formarum suarum numeros habere non posse confirmat, nisi inde formentur, ubi forma intelligibilis et incommutabilis simul, habens omnia perseverat. Quod D. Jesus ibi ostendit, ubi ait: Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.*

Eamdem pluribus confirmant Patres. In primis vero S. August. pluribus locis, maxime vero, lib. 5. *De Genesi* ad litteram cap. 21. *Non sunt audiendi*, inquit, *qui putarunt sublunares mundi partes fortuito agitari, sublimes vero divina Providentia gubernari. Etiam contra hos loquitur Psalmus, qui cum explicasset laudes cœlestium, se etiam ad inferiora convertit*, Laudate Dominum de terra dracones et omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, quæ faciunt verbum ejus. *Et cum Christus ait*, unum passerem non cadere in terra sine Dei voluntate. *Et Deum* vestire fœnum quod in clibanum mittitur. *Nonne confirmat vilissimas et abjectissimas mundi particulas divina ejus Providentia regi?*

Probatur eadem veritas ratione. Si Deus de rebus minimis et vilissimis curam non haberet, maxime vel quia non posset, vel quia nollet, vel quod supremam ejus majestatem non deceret. *Primum* derogat infinitæ ejus potentiæ, quæ cum omnia produxerit ex nihilo, etiam omnia servare potest et administrare. *Secundum* ejus divinæ bonitati officit. *Quis enim operator negligat operis sui curam?* inquit S. Ambrosius. *Tertium denique* tantum abest ut supremam ejus majestatem dedeceat rerum minimarum productio et cura, imo illam celebrat et mirum in modum commendat. *Deus enim*, inquit S. August. lib. 11. *De Civit.* c. 22, *ita artifex est magnus in magnis, ut minor non sit in parvis, quæ parva, non sua granditate, quæ nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt.* Unde eleganter Plinius, lib. 11. cap. 2: *Rerum natura*, inquit, *nusquam magis quam in minimis tota est.* Hinc S. August. lib. 3. *De Genesi* ad litteram, cap. 6: *Creat minima corpore, acuta sensu animantia, ut majore attentione stupeamus agilitatem muscæ volantis, quam magnitudinem jumenti gradientis, ampliusque miremur opera formicæ quam onera Camelorum.* Et merito quidem: quis enim Dei supremam, infinitamve Sapientiam, Potentiam et Majestatem non miretur in vilissimis et abjectissimis illis bestiolis, quæ tam exigua habent capita, tot sensuum officinas nulla confusione permixtas, quot requiruntur ad videndum, audiendum et percipiendum odorem et saporem, etc. *Attendat Charitas vestra*, inquit S. August. in Psalm. 8, *quis disposuit membra pulicis et culicis, ut habeant ordinem suum, habeant vitam suam, habeant motum suum? Unam bestiolam brevem minutissimam considera quam volueris, si consideres ordinem membrorum ipsius et animationem vitæ, qua movetur, ut pro se fugiat mortem, amat vitam, appetit voluptates, devitat molestias, exerit sensus diversos, viget in motu congruo sibi. Quis dedit aculeum culici quo sanguinem sugat, quam tenuis fistula est qua sorbet? Quis disposuit ista? Quis fecit ista? Expavescis in minimis,*

lauda Magnum; qui fecit in Cælo Angelum, ipse fecit in terra vermiculum.

Dices 1: Deus rerum cœlestium contemplatione detinetur et delectatur; ergo hæc sublunaria non curat, nec rebus minimis providet. Probatur *antecedens* ex Jobi 22. *Nubes,* inquit, *latibulum ejus, nec nostra considerat et circa cardines cæli perambulat.* — **Respondeo:** Hæc non quidem a Jobo Patriarcha ex propria mente, sed ex sententia impiorum proferri. Cum enim dixisset: *An non cogitas, quod Deus excelsior cælo sit, et super stellarum verticem sublimetur?* Subdit: *Et dicis: quid enim novit Deus? et quasi per caliginem judicat Nubes latibulum ejus, etc.* Quibus aperte constat hæc verba, ex impiorum absurda sententia a Jobo proferri simul et damnari.

Dices 2: Deus curam non gerit de brutis animantibus: ergo divina ipsius Providentia rebus omnibus non invigilat. Probatur *antecedens* ex 1. Corinth. 9. *Nunquid de bobus cura est Deo?* inquit Apostolus, quasi diceret Deum curam non agere de rebus irrationalibus. — **Respondet** noster Alensis prima parte q. 26. membro 4. art. 4. duplicem esse curam Providentiæ divinæ: *Una est,* inquit, *cura divinæ Providentiæ, quæ generalis est, qua res per tempora sibi debita et determinata conservantur in suo esse a divina Providentia et hoc modo rerum est, quod est ei cura de omnibus. Alia est cura specialis Providentiæ, quam specialiter habet de rationali creatura, secundum quam erudit ipsam dando ei præcepta et legem, et secundum hanc non est ei cura de omnibus.* De posteriori hac cura loquitur Apostolus, non vero de priori. Vel dicendum Deum non habere ita peculiarem curam de brutis animantibus, sicut de creaturis ratione præditis, illa enim ad nos veluti media ad finem ordinantur et subserviunt. Unde subdit Apostolus: *An propter nos utique hoc dixit? Nam propter nos scripta sunt.*

Objic. 3. Difficilem sancti Hieronymi sententiam, qui expendens illud Habacuc 1. *Mundi sunt oculi tui ne videant malum,* ait: *Absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur, quæ cimicum et pulicum et muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natent, et qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nosmetipsos injuriosi simus, eamdem rationabilium providentiam esse dicentes. Ex quo liber ille apocryphus stultitiæ condemnandus est, in quo scriptum est, quemdam Angelum nomine Tyri præesse reptilibus.* Quibus aperte significare videtur Dei scientiam non descendere ad res vilissimas sigillatim contemplandas, nec eum ullam de rebus vilioribus curam agere. — **Respondent** varia varii, ut sanctum Doctorem ab omni erga generalem Dei providentiam errore liberent. *Primo* quidem dicunt aliqui eum comparate solum loqui, quasi velit non eamdem esse providentiam irrationalium creaturarum, ac ratione præditarum, ita quod non eamdem curam impendat Deus rebus ratione destitutis, ac impendit rationalibus. *Secundo* nonnulli censent eum intendere Dei cognitionem non augeri, vel minui, nec eam mutari rerum vicissitudine, quasi per singula momenta novam rerum nascentium notitiam sigillatim

æquirat; sed ab æterno simul et unico simplicissimo intuitu cuncta videat. *Tertio* sunt qui putant eum populariter et ad vulgi captum hæc scripsisse, unumque contextum esse ex illis quos ipsemet Hieronymus *Lib. contra Rufinum*, dicit se in commentariis supra Prophetas, non ex sua, sed ex aliorum sententia scripsisse. *Quarto* denique affirmant aliqui S. Hieronymum duplicem distinguere scientiam et curam divinam: *Unam* quidem *Particularem*, quæ restringitur ad eas solummodo res, quæ propter seipsas diliguntur et intenduntur a Provisore et hanc negat sanctus Hieronymus Deum rebus irrationalibus impendere quæ propter se non diliguntur, nec intenduntur a Provisore; sed quatenus homini deservire possunt. *Aliam* vero *Generalem*, qua Deus rebus singulis necessaria ministrat. Quam duplicem divinæ Scientiæ et Providentiæ acceptionem indicat ipsemet Hieronymus in c. 38. Jeremiæ: *Sunt*, inquit, *qui Providentiam Creatoris usque ad rationalia confiteantur, bruta autem fortuitis casibus asserunt vel perire, vel vivere. Propheticusque sermo declarat nihil esse, quod fugiat divinam Providentiam et Scientiam Dei, quia alia propter se, alia in usu hominum sunt creata.* Paucis interpositis: *quia curæ meæ est omnia regere, universa disponere et reddere singulis juxta vias suas.* Quod autem sanctus Hieronymus divinam Providentiam etiam ad vilissimas quasque creaturas extendi censuerit, patet in commentariis ad c. 10. Matth. expendens hæc verba, *Nonne duo passeres asse veneunt,* ait: *Si parva animalia absque Deo auctore non decidunt et in omnibus semper est providentia et quæ in his peritura sunt, sine Dei voluntate non pereunt, vos qui æterni estis, non timere debetis, quod absque Dei vivatis providentia.* Idem habet in cap. 5. Epistolæ ad Ephesios et in capite 4. Zachariæ.

Quæres: *an æqualis Deo sit cura et providentia de omnibus?*

Respondeo quod non; idque constat triplici ratione. *Primo* quia res omnes æqualem in finem non ordinantur; sed quædam in finem pure naturalem, ut omnes creaturæ rationis expertes, quædam vero in finem supernaturalem, ut creaturæ rationis compotes, quales sunt Angeli et homines, ideoque præstantiora habent media et nobiliori modo Deus ipsis invigilat et providet. *Secundo* quia Deus immediate et per se quibusdam providet, puta superioribus Angelis, cæteris autem providet solum causarum secundarum et aliarum creaturarum, superiorum et inferiorum adminiculo. *Tertio* denique, quia præ cæteris creaturis Deus homini providere videtur, tum ob ejus dignitatem, ipsius namque gratia cuncta sunt condita: *Omnia enim quibus constat, quæque generat ex se mundus, ad utilitatem hominis accommodata sunt,* inquit Lactantius, lib. *De Ira Dei* c. 13. ubi hoc argumentum fuse et eleganter pertractat. Unde licet cæteris etiam Deus provideat, id tamen videtur præstare solum ex accidente et ratione hominis, ut eleganti hac similitudine declarat Origenes lib. 4. contra Celsum: *Quemadmodum,* inquit, *in Civitatibus qui annonæ et macelli curam habet, nullius alterius causa laborare, quam hominum, ejus tamen Providentiæ fructum ad canes et alia bruta pervenire videtur. Ita divinam Providentiam ratione præditis præcipue prospicere, ex consequenti autem, etiam bruta animantia iis perfrui, quæ hominum gratia procreata sunt.* Tum etiam propter hominis infirmitatem et imbecillitatem, quæ longe major est, quam cæterorum animantium, unde

innumeris adminiculis ad sui conservationem opus habet. *Nullum enim animal morosius est, nullum majori arte tractandum, quam homo, nulli magis parcendum*, ait Seneca lib. 1. *De Clementia* cap. 17. Unde velut ex officio justitiæ præcipuam illi curam Deum impendere censet S. Ambrosius in Psalmum 118. *Quia justus est*, inquit, *ut opus manuum suarum tueatur, ac servet, ut quos nudos indotata quadam naturæ sorte in hanc projecit corporis infirmitatem, vigore animæ et misericordiæ suæ dote pauperes vestire dignetur.* Tum denique quia Creaturæ rationis expertes et libertatis, necessariis et eodem modo semper agentibus causis suos in fines aguntur et diriguntur, nec magna varietate et inconstantia laborant; ideoque ductu et tractatu faciliores sunt. At humanæ res, quæ a voluntatis arbitrio libere tamquam a causa versatili et inconstanti proficiscuntur, idcirco incertæ sunt et mutabiles, adeoque ampliori cura et majori sollicitudine opus habent, ut ad ordinem, finemque congruum tanta tamque inextricabilis varietas dirigatur. Unde Hierocles in lib. *De Provident.* tradidit: *Brutis sufficere generalem Providentiam, ac toti impensam speciei, nos vero nisi sigillatim, ac per omnia Providentia regimur, adeo ut nihil quod ad nos pertinet extra rationem Providentiæ sit, nequaquam consentaneam nobis curam assequimur.* Nec refert quod Sapientiæ 6. legamus: *Æqualiter est illi cura de omnibus;* his enim verbis non affirmat Sapiens Deum rebus omnibus creatis eamdem curam impendere, sed quod revera nulla sit cujus conservationi et protectioni non invigilet. Agit enim ibidem Sapiens de ultione et animadversione Dei in Potentes et Magnates, qui pusillos et subditos opprimunt, unde cum dixisset: *Exiguo conceditur misericordia, Potentes autem potenter tormenta patientur*, subdit: *non enim substrahet personam cujusque Deus, nec verebitur magnitudinem cujusque; quoniam pusillum et magnum ipse fecit et æqualiter cura est illi de omnibus.* Quibus patet hanc ipsam curæ æqualitatem solummodo omnium et maxime pusillorum hominum protectionem designare, ac commendare.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUID ET QUÆ SIT DIVINA PROVIDENTIA.

Insinuata simul et probata divinæ Providentiæ existentia, jam investiganda est et reseranda ipsius natura, quæ cum sit interna Dei operatio, qua res sibi subjectas congruos in fines deducit; inde circa præsentis Quæstionis resolutionem, duplex oritur et proponitur solvenda difficultas. *Prima* quidem, an illa divina Providentia sit formaliter actus intellectus, aut voluntatis Dei: nulla namque præter intellectionem et volitionem, nec esse, nec cogitari potest interna Dei operatio. *Secunda*, an hæc divina rerum ordinatio et administratio nedum circa media congrua, sed etiam circa debitos fines infallibiliter assequendos versetur et occupetur: quæ solutio ut facilior et evidentior appareat

Notandum 1. Divinam Providentiam ad sui constitutionem et integritatem triplicem requirere actum intellectus et totidem voluntatis; ex parte siquidem intellectus, opus est primo ut cognoscatur possibilitas tum finis, tum mediorum; alioquin vaga erit et erronea Providentia. *Secundo*, necessum est ut deprehendatur mediorum virtus et

efficacitas, ad propositum finem assequendum: hæc enim si quis non noverit, manifesto jacebit in periculo propositum finem nusquam assequendi. *Denique* requiritur certa notitia futuræ assecutionis finis per proposita media; non enim sapienter quis decerneret finem assequendum per media proposita, nisi illum finem per talia media posse comparari prævideret. *Primum* detegitur per scientiam simplicis Intelligentiæ, quæ circa rerum possibilitatem occupatur: *Secundum* per scientiam conditionatam, qua rerum eventus, hac aut illa posita conditione prænoscitur: *Tertium* denique per scientiam Visionis, qua certa rerum existentia futura, præsens, aut præterita detegitur. Tres pariter actus voluntatis Providentia desiderat, nimirum *intentionem* finis obtinendi: mediorum *præparationem* et electionem, seu decretum efficax assequendi finem per talia congrua media: denique *actualem usum*, seu voluntatem applicantem divinam Omnipotentiam ad mediorum exhibitionem.

Notandum 2. Hunc ordinem inter præfatos actus ad Providentiæ divinæ integritatem desiderandos servari: *Primo* namque Deus per scientiam simplicis intelligentiæ cognoscit finis et mediorum possibilitatem et honestatem: *secundo* per scientiam conditionatam deprehendit mediorum efficaciam, ac congruitatem: *inde* sequitur intentio finis assequendi, mediorum electio et applicatio: *demum* scientia visionis Deus videt illius finis assecutionem per talia media. Certum est autem divinam Providentiam formaliter non consistere in hac scientia visionis, hæc namque providentiam supponit, eaque posterior est: unde solum remanet difficultas de cæteris actibus intellectus et voluntatis in quonam eorum reponenda sit formalis divinæ providentiæ ratio. Circa quam resolutionem varia varii sentiunt: nonnulli cum S. Thoma volunt providentiam formaliter consistere in actu intellectus quo Deus prævidet et judicat certam finis assecutionem per congrua media: nonnulli cum nostro Alensi contendunt eam duplicem actum intellectus et voluntatis formaliter importare; cæteri denique rectius cum nostro Subtili Doctore sentiunt eam formaliter constituendam esse in actu divinæ voluntatis, actum quidem divinæ scientiæ præsupponente et connotante.

Notandum 3. Media cum fine duplici modo comparari posse et conferri. Primo quidem quatenus sunt illius causa et ut hic per illa consequendus est: secundo vero prout sunt illius effectus et quatenus finis est ratio simul et causa cujus gratia media seliguntur et usurpantur. Inde fit, quod Electio et Intentio diversimode tendunt in finem et media; primo quidem simpliciter et absolute; secundo comparative et respective. Priori modo, intentio directe et unice fertur in finem; electio vero circa media tantum occupatur. Posteriori vero, intentio tendit in finem primario quidem et principaliter, in media vero quatenus sunt finis causa, vel effectus tantum secundario; electio vero prorsus e contra, primario fertur in media quatenus efficacia sunt ad finem assequendum, secundario vero finem ipsum intendit assequendum et ipsius ratione media seligit, quæ congruentiora videntur ad illius assecutionem.

Conclusio prima. — Providentia consistit formaliter in actu voluntatis. Hæc est Doctoris in 1. dist. 40. quæst. unica

n. 2. ubi Prædestinationis (quæ est nobilissima et princeps Providentiæ species) definitionem aperiens, ait: *Prædestinatio proprie sumpta dicit actum voluntatis divinæ, videlicet ordinem electionis per voluntatem divinam alicujus creaturæ intellectualis, vel rationalis ad gratiam et gloriam.*

Probatur Conclusio: *Primo quidem ex Scriptura sacra,* quæ prædestinationem et providentiam nominibus et verbis divinæ voluntatis operationem significantibus exprimit; utramque enim appellat electionem, propositum, decretum, directionem, odium, miserationem, iram, complacentiam; quæ vocabula actum voluntatis, non autem intellectus designant. Electionem quidem, Ephesiorum 1: *Elegit nos in ipso, etc.* Propositum vero ibidem: *Prædestinavit nos secundum propositum voluntatis suæ.* Dilectionem et Odium Romanorum 9: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Miserationem vero et iram ibidem: *cujus vult miseretur et quem vult indurat, etc.* Complacentiam denique Lucæ 12: *Complacuit Patri vestro dare vobis regnum:* et Sapientiæ 1: *Placita erat Deo anima illius: propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum.* Qui omnes et plures alii similes sacræ Scripturæ textus aperte significant Providentiam et Prædestinationem esse genuinum actum divinæ voluntatis.

Probatur 2. *Auctoritate sanctorum Patrum*, maxime vero S. Damasceni lib. 2. *De fide* cap. 29: *Providentia,* inquit, *est voluntas Dei, per quam omnia quæ sunt, convenientem gubernationem suscipiunt.* Paulo inferius: *et factiva ejus virtus et contemplativa et provisiva, bona ipsius voluntas est;* unde subdit: *igitur quia est bonus providet;* quasi diceret Bonitatem esse veluti causam qua divina voluntas cunctis rebus provideat. Ipsi consentit Nemesius lib. *De facultatibus animæ* c. 43. ubi divinam Providentiam definiens, ait: *Providentia est Dei voluntas, per quam omnia quæ sunt, apte gubernantur.*

Probatur 3. *Ratione Theologica.* Dilectio est actus voluntatis: sed Providentia et Prædestinatio sunt actus summæ dilectionis divinæ: ergo pariter sunt actus voluntatis. *Secundo*, Providentia est efficax ordinatio rerum in suos fines: sed sola voluntatis ordinatio in Deo efficax esse potest; operatur enim omnia secundum consilium voluntatis suæ: ergo sola voluntatis ordinatio est formaliter Providentia. *Tertio*, Providentia est actus potentiæ executivæ, Deus enim per potentiam executivam omnes prævisos effectus ordinat et implet: sed potentia executiva in Deo est sola voluntas, non autem intellectus: potentia enim executiva illa est in qua continetur effectus producendus, sicut illuminatio in virtute illuminativa et calor in potentia calefactiva: ergo Providentia maxime spectat ad divinam voluntatem. *Denique*, Providentia necessario est actus, aut intellectus, aut voluntatis; sed non est actus intellectus: ergo necessario est actus voluntatis. *Major* patet; nam præter intellectum et voluntatem nulla est in Deo potentia operativa et productiva. *Minor* probatur: si Providentia esset actus divini intellectus, esset maxime, vel speculativa cognitio rerum factibilium et ordinabilium a Deo, antecedens omnem determinationem actualem divinæ voluntatis; vel practica cognitio, similiter omnem voluntatis actum præveniens et dictitans ac regulans ea quæ agenda sunt et ordinanda; vel denique quoddam imperium intellectus, volun-

tatis electionem consequens, eique dictitans hoc esse faciendum, adeoque applicans potentiam executivam ad operandum: sed neutrum horum est. *Non quidem primum;* Providentia enim tantum est de iis, quæ sunt et actu existunt, non autem de his quæ possibilia sunt; nemo namque iis rebus providere dicitur, quæ nondum existunt, sed tantum dicitur eas prævidere, ut dum existent, congruum in finem cedant. Adeoque Providentia non est illa speculativa divini intellectus cognitio, quæ tantum circa res possibiles et nondum existentes occupatur. *Non etiam secundum;* Intellectus enim divinus nullam cognitionem formaliter practicam admittit: omnis namque cognitio practica ea dicitur, quæ est regulativa praxis, qualis solus est actus voluntatis: sed actus divinæ voluntatis non indiget regulatione et directione, adeoque actus divini intellectus cum non possit esse divinæ voluntatis regulativus, non potest etiam esse vere practicus. *Non denique tertium;* Siquidem superfluus est in nobis ille actus imperii, ac proinde in Deo. *Consequentia* patet: de divinis enim loquendum est cum proportione ad res humanas, maxime in iis quæ superfluunt, quia cum Deus sit præstantioris et infinitæ virtutis, pauciora requirit ad suos actus eliciendos et effectus producendos. Probatur *antecedens:* si requireretur imperium, maxime ad determinandam nostram voluntatem; sed ad id superfluit; *tum quia* imperium supponit volitionem in cujus virtute moveat; unde si quælibet volitio præsupponeret aliquod imperium, etiam præsupponeret aliam volitionem et determinationem voluntatis; adeoque daretur processus in infinitum; vel admittenda esset aliqua volitio efficax, quam imperium non præcesserit: sed qua ratione illa volitio efficax non indigebit imperio præcedente, eadem ratione non indigebunt sequentes volitiones. *Tum quia* si volitio determinanda foret ab imperio, nulla formaliter esset libera et ratione sui, sed tantum ratione alterius, videlicet ratione imperii libere voluntatem determinantis: consequens est absurdum: ergo et antecedens. *Tum denique quia*, etsi imperium desideraretur ad determinandam creatam voluntatem, nihilominus in Deo superflueret ad exequendam transeuntem operationem, quoniam ad actionem immanentem divinæ voluntatis non minus requireretur rationis directio, quam ad actionem transeuntem: sed ad actionem immanentem voluntatis divinæ non requiritur imperium intellectus et rationis: ergo nec ad actionem transeuntem. — *Confirmatur.* Si in intellectu divino daretur talis actus imperii, vel ille pertineret ad scientiam simplicis Intelligentiæ, vel ad scientiam Visionis: sed ad neutram pertinet: *Non quidem ad primam*, cum scientia simplicis intelligentiæ antecedat decretum, et sit naturalis et necessaria: imperium vero sit actus liber et supponat voluntatis electionem et motionem. *Nec ad secundam*, quia actus imperii est efficax et producit creaturas ad extra: scientia autem Visionis est pure speculativa, nec causat res, sed potius illas præsupponit et contemplatur, ut præsentes et existentes, vel in mensura propria, vel in mensura superiori æternitatis: ergo in intellectu divino non datur talis actus imperii.

Dices 1: Ex S. Dionysio cap. 2. *De divinis Nominibus: Deitas prospicit cuncta Providentia mirabili;* sed prospicere est actus intellectus: ergo et Providentia. Idem firmatur ex Boetio lib. 4. *De Consolatione: Providentia,* inquit, *est ipsa divina ratio in summo Principe constituta,*

quæ omnia disponit: ergo revera Providentia est actus divini intellectus. — **Respondeo**: His et similibus sententiis solum probari Providentiam requirere actum intellectus prævidentis et prænoscentis, qualiter res in finem congruum cedere et ordinari queant; non autem quod ipsa formaliter et specifice divinæ voluntatis actum non importet. Unde Doctor cum dixisset Prædestinationem esse actum voluntatis divinæ; subdit, illam nihilominus posse accipi pro actu intellectus concomitante electionem voluntatis; non quod revera formaliter in ipso actu intellectus consistat, sed quod illum connotet et præsupponat.

Dices 2: Quoties Scriptura sacra de divina Providentia sermonem facit, toties illam designat et exprimit nominibus significantibus cognitionem et actum intellectus. Primo namque pluries utitur verbo *videndi*, quod intuitivam cognitionem designat: sic Genesis 22. cum Abraham dixisset: *Deus providebit sibi victimam holocausti;* subditur: *Appellavit nomen loci illius, Dominus videt; unde usque hodie dicitur, In monte Dominus videbit.* Secundo, oculorum nomine Providentiam plerumque Scriptura sacra exprimit, sic Psalmo 10. *Oculi ejus in pauperem respiciunt, et palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Tertio denique, sæpe utitur verbo *respiciendi*, quod specialem videntis reflexionem et animadversionem denotat; sic Exodi 2. *Respexit Dominus filios Israel:* et cap. 1. *Quod respexisset afflictionem, etc.* et Psalmo 21. *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Et Psalmo 79. *Respice de Cœlo, et vide, et visita vineam istam.* — **Respondeo**; hos et similes contextus solum transeuntes divinæ Providentiæ operationes et effectus designare non autem significare ipsam internam divinam Providentiam, quæ supponit quidem intellectus visionem et considerationem, sed formaliter actum voluntatis denotat et importat.

Dices 3: Prudentia maxime est in actu intellectus: sed Providentia est pars prudentiæ: ergo Providentia consistit formaliter in actu intellectus. Probatur *minor:* primo quidem ex Scripturis sacris, Sapientia pro Prudentia et Providentia Dei scribitur; sic Isaiæ 40. *Nec est investigatio Sapientiæ ejus;* quod Septuaginta legunt, *Nec est inventio Prudentiæ ejus.* Secundo, sancti Patres prudentiam in actu intellectus constituunt; sic S. Ambrosius lib. 3. *De Virginibus: Prudentia,* inquit, *humanæ rationis est:* et S. Augustinus lib. *De libero arbitrio* cap. 13. *Prudentia est appetendarum et vitandarum rerum scientia.* Tertio denique Aristoteles lib. 6. *Ethicorum* cap. 9. sub initio et cap. 5. parum a principio: *Eos,* inquit, *prudentes dici, cum bene ad finem studiosum aliquem excogitaverint ea quorum nulla est ars; quare et omnino prudens is est, qui ad consultandum est aptus. Minor* vero per se patet: Providentia enim et Prudentia propter summam affinitatem eadem nominis definitione gaudent; nam providens et prudens dicitur quasi *porro videns:* unde Beda lib. 2. ad caput 10. Proverbiorum ait: *Prudentia a providendo nomen accepit:* ergo Providentia sicut et Prudentia est actus intellectus. — **Distinguo minorem**: Providentia est pars Prudentiæ quatenus importat prævisionem rei futuræ et ordinandæ, concedo: quatenus denotat studium et curam rerum faciendarum, nego; nam ut sic, formaliter ad voluntatem spectat: eodem modo solvenda est minoris probatio; eatenus enim Providentia

cum Prudentia nominis affinitatem habet, quatenus utraque res faciendas et ordinandas prævidet ut bonum in finem cedant.

Dices denique: Prædestinatio ex dictis, est nobilissima Providentiæ species: sed hæc formaliter est actus intellectus: ergo et illa. Probatur *Minor* ex Scriptura sacra, quæ Prædestinationem multoties nomine scientiæ et præscientiæ explicat; sic Rom. 8. Apostolus Prædestinationem et Præscientiam tamquam synonima scribit, dicens: *Quos præscivit et prædestinavit*. Quæ verba S. August. lib. *De bono Perseverantiæ* cap. 18. sic expendit: *Hoc quod,* ait, *præscivit, non recte intelligitur, nisi* prædestinavit, *quod circumstantia ipsius locutionis ostendit: loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ salvæ factæ sunt pereuntibus cæteris.* Idem Apostolus ibidem cap. 11: *Non repulit*, inquit, *Deus plebem quam præscivit:* unde S. August. ibidem, in cap. 17: *Hæc Dei dona, si nulla est Prædestinatio, quam defendimus, non præsciuntur a Deo; præsciuntur autem: hæc est igitur prædestinatio, quam defendimus.* Quibus tam Apostolus, quam Aug. Prædestinationem per præscientiam definiunt: sed præscientia est actus intellectus: ergo Prædestinatio, adeoque Providentia, cujus prædestinatio est nobilissima species. — **Nego minorem** et ad ejus *probationem* dico, S. Apostolum non scribere præscientiam et prædestinationem tamquam synonima, sed tamquam duos actus divinos distinctos et invicem subordinatos: unde cum dixisset; *quos præscivit et prædestinavit;* subdit: *Quos prædestinavit hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.* Quibus totum ordinem Prædestinationis explicat; ita quod præcedat præscientia, inde sequatur prædestinatio, demum tres prædestinationis effectus qui sunt vocatio, electio et glorificatio. Similiter ad S. Aug. dico, ipsum non usurpare præscientiam et prædestinationem pro uno et eodem actu, imo et utrumque actum distinguit. Subdit enim post laudata verba cap. 18: *In hac ergo electione et in his reliquiis, quæ teste Paulo, per electionem gratiæ salvæ factæ sunt, voluit intelligi plebem; propterea Deus non repulit, quia præscivit: hæc est illa electio qua illos quos voluit, elegit in Christo ante constitutionem mundi ut essent sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum.* Quibus aperte fatetur Aug. Prædestinationem esse electionem, adeoque actum voluntatis a præscientia distinctum. Quod evidentius declarat lib. *De Prædestinatione Sanctorum: Prædestinatio,* inquit, *est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prædestinatione esse præscientia; prædestinatione quippe Deus præscivit, quæ fuerat ipse facturus.* Unde præscientia latius patet, quam prædestinatio, adeoque non sunt unicus actus, sed duplex, ille quidem intellectus, hic voluntatis.

Conclusio secunda. — Divina Providentia ex ratione sua formali non infert necessario et infallibiliter consecutionem cujuslibet finis particularis et a creatura intenti. Sed sufficit, quod inferat consecutionem finis generalis congruentis suæ gloriæ et bono universi. Hæc est contra Cajetanum 1. p. qu. 22. art. 1. ubi vult ad perfectionem divinæ Providentiæ pertinere,

ut infallibiliter consequatur finem particularem ad quem ordinat quamcumque creaturam.

Probatur 1. Providentia, ut superiori Conclusione diximus, ex S. Damasceno est voluntas Dei per quam omnia quæ sunt, convenientem gubernationem suscipiunt: sed conveniens rerum gubernatio exigit ut causis liberis subministrentur media proportionata earum libertati quibus possint cooperari, vel non cooperari prout libuerit; unde Sapiens 12. Deum alloquens, ait: *Cum magna reverentia disponis nos*, nulli videlicet vim inferens, sed creaturas liberas etiam libere ad finem per media earum libertati congrua deducens: ergo cum creatura libera ab intento fine possit deviare et ipsum nolle assequi, etiam jam usurpatis et applicatis ad ejus consecutionem aliquibus mediis, consequens est Deum hujus finis consecutionem talia media subministrando efficaciter non intendere.

Probatur 2. Providentia majorem non habet efficacitatem circa finis assecutionem, quam divina voluntas; tota namque Providentiæ efficacitas et virtus ab ipsa divina voluntate desumitur: sed divina voluntas non semper impletur circa finis particularis assecutionem, Deus enim revera vult omnes salvos fieri, idque non sola simplici complacentia, sed per sinceram voluntatem antecedentem, ut late patebit infra agendo de Providentia supernaturali, etiam circa reprobos: ergo divina Providentia ex sua ratione formali non infert infallibiliter cujuslibet finis particularis consecutionem.

Probatur 3. Denique, duo sunt ex quibus oriri posset illa divinæ Providentiæ infallibilitas in consequendo fine particulari. Primum quidem est intentio talis finis consequendi, quæ existit in voluntate Dei. Secundum autem est voluntas conferendi illa media, quæ Deus prænovit fore efficacissima ad talem consecutionem: sed ex neutro capite oriri potest talis Providentiæ infallibilitas. *Non quidem ex primo*, quia Deus non semper intendit finem absoluta voluntate; sed vel simplici affectu, vel voluntate includente aliquam conditionem, quam vel Deus absolute non vult, vel ita a creatura pendet ut ab ea possit impediri. Quod constat exemplo Reproborum, quos etsi revera Deus velit salvos fieri, nihilominus quia salus pendet ex eorum libertate et cooperatione quam non adhibent, idcirco illa divina voluntas non impletur. Adde quod cum Deus sit summe liber potest intendere fines particulares prout voluerit, maxime respectu finis supernaturalis, cujus ordinatio et tendentia ex sola Dei libertate adjuncta est naturæ rationali et consequenter potuit Deus pro nutu et arbitrio suo non omnibus conferre talem tendentiam in finem supernaturalem, nec omnes ad eum finem ordinare ex decreto absoluto, sed ex simplici tantum affectu et voluntate antecedente, non vero consequente. — *Non etiam ex secundo*, quia Deus non tenetur dare creaturis illa media quæ prænovit efficaciora ad finem consequendum, imo quodlibet medium a Deo subministratum creatura rationalis pro sua libertate reddere potest inefficax, medium enim redditur inefficax duobus modis. *Primo* quidem, ex intrinseca conditione ipsius creaturæ rationalis, quæ cum libera sit, resistere potest, nec Deus tenetur ullatenus illam semper ita prævenire ut in alteram partem infallibiliter inclinet. *Secundo*, medium fit inefficax propter causam efficientem impedientem, ut contin-

git in naturalibus agentibus, quæ cum ratione careant, a sola causa Prima diriguntur et ordinantur ad suos fines consequendos, nihilominus ab eis plerumque deviant et impediuntur aliarum causarum concursu: unde proveniunt monstruosi partus et casuales effectus in illis. Igitur divina Providentia non consequitur eum finem particularem quem antecedenter et inefficaciter intendit per unam causam licet consequatur fines in communi propositos, puta suorum attributorum manifestationem, qui est finis universalissimus ipsius Providentiæ, vel bonum, vel commodum ipsius universi. — Hæc omnia S. Thomas luculenter exprimit Tract. *De Veritate* quæst. 6. art. 3: *Ordo Providentiæ,* inquit, *dupliciter certus invenitur: uno modo in particulari, quando scilicet res, quæ a divina Providentia in finem aliquem ordinantur, absque defectu ad finem illum particularem deveniunt; sicut patet in motibus cœlestibus et in omnibus quæ necessario aguntur in natura: alio modo in universali et non in particulari, sicut videmus in generabilibus et corruptibilibus, quorum virtutes quandoque deficiunt a propriis effectibus ad quos sunt ordinatæ sicut ad proprios fines, sicut virtus formativa deficit quandoque a perfecta consummatione membrorum; sed tamen ipse defectus divinitus ordinatur ad aliquem finem et sic nihil potest deficere a generali fine Providentiæ, quamvis quandoque deficiat ab aliquo particulari fine.*

Dices 1: Res omnes quantum ad providentiæ ordinem fixæ sunt, stabiles, immobiles et certæ: ergo pariter stabilis est et certa consecutio finis ab ipsis creaturis intenti. Probatur *antecedens* ex S. Gregorio Naz. *Oratione ad Julianum,* ubi ait: *Res omnes nostras fluctuantes simul, minimeque fluctuantes, ut quæ per mutationes quidem moveantur, ac sursum deorsumque agitentur, aliasque aliter se habeant; at quantum ad divinæ Providentiæ ordinem et constitutionem, fixæ et stabiles sunt, etiam si per contraria gradiantur.* Idipsum suadet Boetius lib. 4. *De consolatione* prosa 6. ubi cum dixisset: *Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit,* subdit: *Hæc,* nempe Providentia, *actus etiam fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit, quæ cum ab immobilibus Providentiæ proficiscantur exordiis, ipsos quoque immutabiles necesse est esse. Ita etiam res optime reguntur, si manens in divina mente simplicitas indeclinabilem causarum ordinem premat. Hic vero ordo res mutabiles et alioquin temere fluxuras propria incommutabilitate coerceat.* Quibus verbis nedum providentiam generalem, sed etiam specialem efficaciter finem intendere et assequi confirmat: ergo, etc. — **Distinguo antecedens**: Res omnes stabiles sunt et fixæ in sua ordinatione quantum ad finem ultimum, adæquatum et principalem ab ipsa divina Providentia intentum, concedo: quantum ad fines particulares, nego: nec aliud etiam voluit Boetius, nam ibidem circa finem capitis, ait: *Ordo quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione decesserit, hoc licet in alium tamen ordinem relabatur, ne quid in regno Providentiæ liceat temeritati.* Sic igitur intelligendæ sunt stabilitas, immobilitas, incommutabilitas et indissolubilis nexus Providentiæ non alligans ad unum particularem finem, sed constringens ut in alium finem relabatur qui ab uno deviaverit. Simili ratione explicanda est illa Ecclesiæ precatiuncula: *Deus cujus providentia in sui dispositione*

non fallitur: licet enim finem specialem a creatura intentum non assequatur, id fit ipsamet Providentia ita volente hanc finis non assecutionem permittere et ad meliorem finem ordinare.

Dices 2: Providentia etiam particularis supponit hanc volitionem et intentionem finis; imprudens enim esset agricola, qui semina in agrum spargeret, nisi absolute vellet fructus colligere, quamvis hæc collectio interdum præpediatur per concursum aliarum causarum: ergo etiam providentia particularis et circa finem intentum a creatura, debet esse efficax et infallibilis. *Confirmatur:* nam efficax voluntas mediorum solum oritur ex efficaci et absoluta volitione finis; medium enim ut medium, non est appetibile, nec volitum nisi propter finem: ergo voluntas absoluta, seu providentia particularis, quæ media creaturis subministrat ad finem particularem intentum assequendum, etiam efficaciter et absolute debet illius finis assecutionem inferre et intendere. — **Nego antecedens**, cujus falsitas eo ipso agricolæ exemplo monstratur; non enim foret imprudens agricola si semina in agrum spargeret, quamquam non haberet certam et efficacem voluntatem colligendi fructum ex singulis granis seminatis, imo quamvis certo sciret, quæ grana comedenda forent ab avibus, quæ a viatoribus conculcanda, aut supra petram exsiccanda et conculcanda; copiosior enim semper erit fructus ex reconditis in terra granis, multoque plura colligentur grana, quam seminata fuerint, licet ex seminatis plura defecerint et perierint. *Adde quod* ex rebus materialibus non possit congruum et aptum argumentum deduci ad exprimendam illam divinam Providentiam quæ maxime creaturis ratione præditis regendis incumbit. — **Distinguo antecedens**: Providentia supponit absolutam finis volitionem, vel particularem, vel universalem, concedo: semper particularem, nego: et similiter distincta confirmatione, neganda est consequentia.

Dices 3: Divina Providentia foret conditionalis tantum, non vero absoluta si provideret aliquem finem non obtinendum: sed implicat Dei Providentiam esse conditionalem, id enim argueret impotentiam in provisore qui non posset finem intentum assequi nisi posita conditione, qualis, v. g. esset providentia mercatoris, qui vellet suas merces servare, quem tamen finem non posset assequi nisi vitato naufragio, vel jactura partis mercium facta: ergo, etc. — **Nego minorem:** Providentia enim conditionata non est solius provisoris, qui non potest consequi finem intentum nisi conditione posita; sed magis propria est provisoris qui potest, sed non vult, tum propter suavem Providentiæ ordinationem, tum propter præstantius aliquod bonum, nempe bonum universi quod proprio cujusque specialis creaturæ bono anteponendum esse judicat.

Dices 4: Summa in provisore esset imperfectio si media usurparet et ordinaret ad finem cujus consecutionem non intenderet: hæc enim cassa et irrita mediorum usurpatio proveniret vel ex ignorantia efficacitatis talium mediorum, vel ex impotentia ad illa applicanda; nam si quis sciat, quæ media conducant ad finem et ea possit usurpare et applicare, ipsi certe deesse non potest voluntas ad finem consequendum, si revera finis intenditur: ergo si Deus intendit finem particularem suæ Providentiæ, vel illum infallibiliter assequitur, vel

ignorat media quibus certissime est comparandus. — **Nego antecedens** : Defectus enim consecutionis finis non provenit ex impotentia, vel ignorantia; sed ex libertate divinæ voluntatis, et quia hoc est magis consentaneum rebus ipsis, magisque congruit et expedit muneri Gubernatoris et Provisoris generalis. Nec tamen inde sequitur Deum nullatenus finem intendere, sed solum quod non intendat efficaciter et absoluta voluntate : nec sequitur pariter divinam Providentiam frustrari; quod enim deficit ab uno ordine divinæ Providentiæ, in alium necessario incidit, ut docet S. Anselmus lib. 1. cur Deus homo c. 15. *Quamvis,* inquit, *homo, vel malus Angelus divinæ ordinationi subjacere nolit, non tamen eam effugere valet : quia si vult fugere de sub voluntate jubente, currit sub voluntatem punientem, et transit sub voluntate permittentis. Et hoc ipsum quod perverse vult aut agit, in universitatis præfatæ ordinem et pulchritudinem summa Sapientia convertit.* Cui concinit sanctus Thomas quæst. 8. art. 6. dicens : *Cum igitur voluntas Dei sit universalis causa omnium rerum, impossibile est, quod divina voluntas suum effectum non consequatur; unde quod recedere videtur a divina voluntate secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium : sicut peccator qui quantum est in se recedit a divina voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ voluntatis dum per ejus justitiam punitur.*

Dices denique : Providentia etiam particularis pertinet ad voluntatem consequentem : sed voluntas consequens semper impletur : ergo infert consecutionem finis. *Confirmatur* : Providentia tamquam causa per se extenditur ad omnia quomodolibet entia : sed omnis per se causa semper suum assequitur finem : ergo etiam Providentia finem consequitur. — **Nego antecedens** : Providentia namque complectitur voluntatem antecedentem et consequentem simul. Illam quidem quatenus Deus vult singulis rebus congrua ministrare media quibus suum finem assequantur : hanc vero quatenus ea media de facto subministrat creaturis et eas interdum in optatum finem deducit. Ita docet sanctus Joannes Damascenus lib. 2. *De Fide* cap. 29. ubi voluntatem qua Deus vult omnes homines salvos fieri, non solum metaphorice, sed proprie et realiter, idque voluntate antecedente, enumerat inter præcipuos modos providendi. Cum enim dixisset : *Sciendum est, quod multi sunt modi providentiæ Dei, qui nec sermone explicari, nec mente comprehendi possunt;* subdit demum: *et præsertim, præcedenterque velle omnes salvari; non enim ad puniendum nos plasmavit; sed ut efficiat nos bonitatis suæ participes.* Hic tamen effectus, nempe salus omnium, a divina Providentia non obtinetur.

Quæres: *quid sit* Fatum *et qualiter a divina Providentia distinguatur?*

Respondeo Fatum dictum a verbo *Fandi*, eo quod divinum de rebus creatis dictum, vel decretum significet. Secundum autem rei veritatem, *Fatum,* inquit Boetius lib. 4. *De Consolatione,* prosa sexta, *est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam Providentia suis quæque nectit ordinibus.* Providentia vero ex eodem *est ipsa ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit.* Unde Fatum a Providentia distinguitur tamquam effectus a causa et dispositio a disponente. Providentia enim est æterna Dei de rebus dispositio, Fatum vero

ipsius dispositionis applicatio et executio, seu ut loquitur Boetius ibidem, *Fatum singula digerit in motu, locis, formis, ac temporibus distributa; ita ut hæc temporalis ordinis explicatio in divinæ mentis adunata prospectu, Providentia sit; eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, Fatum vocetur.* Et adducto exemplo artificis qui rei faciendæ formam mente perspiciens movet operis affectum, concludit: *Illud certe manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse Providentiam; Fatum vero eorum, quæ divina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem.* Hinc apparet quam turpiter a vero exorbitaverint veteres Philosophi, qui Fatum censuerunt esse quoddam æternum et immutabile, tantam necessitatem singulis rebus inferens, ut ne Dii quidem ab ea sese expedire possint. Quem errorem sequitur Seneca lib. *De Providentia* cap. 5. ubi de fato ita loquitur: *Quidquid est quod nos sic vivere jussit, sic mori, eadem necessitas et Deos alligat; irrevocabili, humana pariter, ac divina cursu vehit: ille ipse omnium conditor, ac rector scripsit quidem fata, sed sequitur; semper paret, semel jussit:* Unde idem in Œdipo monet:

Fatis agimur, cedite fatis:
Non sollicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus venit in alto
Vix illa Deo vertisse licet,
Quæ nexa suis currunt causis.
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo.

Hanc autem fatalem necessitatem docte et eleganter a Deo rejicit Nemesius cap. 38. ubi probat Deum sub necessitatem non cadere, neque illius voluntatem ulli necessitati parere: *Cum enim potestas sit et natura potestate prædita, nihil neque naturæ agit necessitate; neque legis obligatione constrictus: eique contingentia sunt omnia, etiam quæ necessaria sunt. Quod ut monstraret aliquando cursum repressit Solis et Lunæ, tametsi necessario et eodem semper modo ferantur, ut ostenderet nihil sibi necessario fieri, sed omnia pro potestate esse contingentia.*

QUÆSTIO TERTIA.

AN ET QUOMODO DEFECTUS TAM NATURÆ, QUAM MORUM DIVINÆ PROVIDENTIÆ SUBSINT.

Sensus Quæstionis est, an peccata, monstra et quilibet creatæ voluntatis, aut naturæ aberrantis defectus a Divina Providentia congruum aliquem in finem juste, sapienterque ordinentur; quod ut pateat evidentius

Notandum 1. *Ex Seraphico Bonaventura in* 1. *dist.* 46. *q.* 5.: « Quod quemadmodum aliquid dicitur esse sanum tripliciter; aut « *subjective*, ut animal dicitur sanum; aut *dispositive*, ut potio dicitur « sana; aut *ostensive*, ut urina sana: sic aliquid ordinabile dicitur « tripliciter; aut sicut ordinis susceptivum, aut sicut dispositivum, aut

« sicut ostensivum : *Sicut susceptivum*, non est aliquid ordinabile nisi « quod est ens et natura aliqua ; et ita malum non est ordinabile nisi « per accidens, scilicet ratione boni. *Sicut dispositivum*, Malum est « ordinabile, sed non sicut dispositio ponens, sed privans. Duplex « enim est ordo, scilicet naturæ et justitiæ. Ordo naturæ est institutus, « ordo justitiæ est acquisitus ; malum autem privat ordinem specialis « naturæ et illum privando incurrit in ordinem justitiæ, quia offendit : « unde ratio ordinandi sicut dispositio in ordine justitiæ est meritum, « vel demeritum. *Sicut ostensivum* : Malum est ordinabile et ordinatum, « quia manifestat ordinem bonorum per oppositum : opposita autem « juxta se posita magis elucescunt ».

Notandum 2. *Ex eodem* q. 6. « Malum ex accidente conferre ali- « quid ad decorem universi, non quidem per se, sed per accidens. « Decor enim universi, *inquit*, quidam est substantialis, sive quan- « tum ad esse : quidam accidentalis, sive quantum ad bene esse : « quantum ad primum mala non faciunt ad decorem, nec per se, « nec per accidens : sed quantum ad aliquem decorem accidenta- « lem, mala bene ordinata faciunt ; non quia mala, sed quia bene « ordinata : et ita per accidens, sicut per accidens ordinantur ; « illo decore circumscripto adhuc esset universum decorum et per- « fectum, quamvis hunc decorem non haberet. Ad hunc decorem fa- « ciunt mala non ratione sui sed ratione subjecti quod ordinatur in « pœnam ad divinæ justitiæ manifestationem ; vel ratione oppositi, « quia decor magis clarescit ex præsentia mali, sicut opposita juxta « se posita magis elucescunt, sicut communiter dicitur ; vel ratione « boni eliciti, multa enim bona Deus fecit et facta sunt, quæ non es- « sent facta nisi peccatum præstitisset occasionem, sicut illa quæ ge- « sta sunt in nostra reparatione : tamen sine his omnibus esset uni- « versum completum.

Notandum 3. *Ex nostro Alensi* 1. p. q. 38. art. « Aliquid cooperari « in bonum tripliciter. Primo modo ut per se ordinatum in bonum, « ut virtus et gratia : alio modo quod velocius facit moveri in bonum, « ut paupertas et firmitas : tertio modo sicut oppositum recedens con- « fert ad intentionem sui oppositi, sicut vehementia frigoris, ac calo- « ris, ut frigus nivis recedens ad calorem : hoc modo peccatum rece- « dens inducit vehementiam doloris et ardorem majorem bene ope- « randi, sed hoc est ex consequenti. *His præsuppositis sit:*

Conclusio prima. — Quodlibet peccatum, etiam sub ratione formali peccati subest divinæ Providentiæ et ab ea congruum in finem ordinatur. Hæc est communis apud emeritos Theologiæ Principes, nam Alexander laudatus et sanctus Bonaventura diserte affirmant, *Malum esse sub divina Providentia, non tamquam ab ea factum, sed quatenus ab ea ordinatur :* Et sanctus Thomas in 1. distinct. 39. quæst. 2. art. 2. dicit, *mala subjacere divinæ Providentiæ tamquam præscita et ordinata.*

Probatur primo : His omnibus Scripturæ textibus, quibus hominum peccata referuntur ad divinum consilium, decretum, imperium, impulsum et præceptum. Sic lib. 2. Regum cap. 16. *Dominus præcepit Semei ut malediceret David :* et cap. 24. *Addidit furor Domini irasci*

contra Israel, commovitque David in eis dicentem vade, numera Israel. Quod fuit maximum superbiæ crimen. Idipsum innumeris patet Scripturæ textibus, sed maxime Actorum secundo, ubi peccatorum omnium maximum, Deicidium nempe et Christi Domini occisio, in Dei ordinationem refunditur his verbis: *Hunc definito consilio et præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis.* Et clarius cap. 4. *Conveniunt viri in civitate ista adversum sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti, Herodes et Pilatus cum Gentibus et populis Israel facere, quæ manus tua et consilium tuum decreverunt fieri:* sed certissimum est Deum non esse auctorem peccati: ergo necessum est ut eatenus illa peccata in ipsum refundantur, quatenus ab eo permittuntur et ordinantur bonum aliquem in finem et ita ipsius divinæ Providentiæ subsint, ut solum fiant quando permittit ea fieri et non aliter, nec alibi, nec diutius quam quod ipsius divina Providentia judicaverit peccati permissionem expedire.

Probatur secundo: Auctoritate sanctorum Patrum, qui unanimi calculo affirmant Deum mala quælibet congruum in finem destinare; sic sanctus Clemens Alexandrinus, lib. 1. *Stromatum* ait, *Maximum esse divinæ Providentiæ argumentum non sinere ut vitium maneat inconducibile et inutile:* Sic Cyrillus Hierosol. Catech. 8. exclamat: *O sapientissimam providentiam, quæ malum etiam propositum in salutis occasionem convertit! Quemadmodum enim illorum fratrum Joseph eumdem odio prosequentium, malam voluntatem accipit occasionem propriæ administrationis et permittens ipsis ex odio vendere fratrem, occasionem accepit efficiendi ut regnaret:* quod etiam confirmat his verbis Psalm. 118. *Quoniam omnia serviunt tibi.* Sic Basilius homil. 9. *Providentissimus*, inquit, *rerum humanarum dispensator Deus utitur ad nostram exercitationem malignitate dæmonis, quemadmodum medicus viperæ veneno.* — Sed præ cæteris hoc argumentum eleganter non minus quam subtiliter expendit S. August. pluribi, varias proferens rationes, variasque referens utilitates, quas ex mali permissione deducit Deus; sic in hæc verba Ps. 7. *Arcum suum tetendit et paravit illum et in eo paravit vasa mortis,* ait: *Quæri potest quæ sint vasa mortis, an forte hæretici, nam et ipsi ex eodem arcu idest ex eisdem scripturis in animas non Charitate inflammandas, sed venenis perimendas insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis. Propterea divinæ Providentiæ etiam ista dispositio tribuenda est; non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cum peccaverint; malo enim voto per peccatum degentes, male coguntur intelligere, ut ipsa sit pœna peccati; quorum tamen morte Fideles Catholicæ Ecclesiæ tamquam quibusdam spinis a somno excitantur, ut ad intelligentiam divinarum proficiant Scripturarum;* Et serm. 90. cap. 5. *De Diversis: Nisi Deus antiquioribus sæculis servaret sua patientia peccatores, unde nascerentur hodie tot fideles? Alii mali servantur ut boni inde nascantur.... quid Diabolo nequius et de illius nequitia quanta bona fecit Deus? Non funderetur pro salute nostra sanguis Redemptoris nisi per nequitiam desertoris.* Et c. 4. præcedente dixerat: *Sicut mali homines male utuntur creaturis bonis, sic Creator bonus bene utitur hominibus malis.*

Probatur ratione: Eatenus Deus permittit peccatum quatenus inde prævidet aliquod bonum oriundum, et talis peccati permissio ad illius

boni consecutionem ordinatur; sed ita permittere peccatum, est illud congruum in finem ex Providentia ordinare: ergo revera peccatum a divina Providentia ordinatur. Probatur *major* pluribus Scripturæ textibus, maxime vero Genesis 45. ubi dicitur Deum idcirco permisisse venditionem Josephi a fratribus, ut præpositus Ægypti factus eorum saluti inserviret; ait enim Josephus fratres alloquens: *Neque vobis durum videatur, quod vendidistis me in his regionibus; pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum:* et post pauca: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, etc.* Quibus apertè fatetur suam venditionem a fratribus (quæ revera grande fuit peccatum) a divina voluntate ideo ordinatam, ut tum patris, tum fratrum saluti provideret. *Deinde* nisi alicujus boni consequendi intentione et voluntate Deus peccatum permitteret, illa permissio non posset esse fructus, nec effectus prædestinationis: sed id est contra sententiam sanctorum Patrum, præsertim sancti Augustini, qui pluribi affirmat peccati permissionem interdum conducere ad prædestinationem Electi; sic expendens illa verba Pauli Rom. 8. *Omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt Sancti;* subdit: *etiam peccatum; nam prædestinati ex casu humiliores, cautiores et ferventiores resurgunt. Denique,* ille Deo tribuendus est volendi modus, qui convenientior est ejus Sapientiæ, Bonitati et Omnipotentiæ; sed magis Deo congruit velle permissionem peccati propter oriundum aliquod ex ea bonum, quam solum illud permittere eo quod non teneatur impedire et causis liberis nullam vim debeat inferre: ergo Deo magis congruit permissio peccati propter aliquod bonum ex ea emergens.

Dices 1: Ex S. Augustino lib. *De natura boni* cap. 4. *Malum est privatio modi, speciei et ordinis:* sed nulla privatio participat rationem illius cujus est privatio: ergo si malum ex ratione sua formali sit privatio ordinis non potest a divina Providentia ordinari. — **Distinguo majorem:** S. Bonaventura in 1. dist. 46. q.5., malum est privatio ordinis concernentis particularem naturam, concedit: concernentis dispositionem universalis Providentiæ, negat: nam, ut inquit Boetius, *Ordo cuncta complectitur, quo fit ut si aliquis ab assignata sui ordinis ratione discesserit, necesse sit ut in alteram differentiam relabatur.* Vel ut inquit noster Alensis q. 38. n. 2. art. 1. *Dicendum est quod est ordo naturæ particularis et universalis: sive ordo naturæ, aut providentiæ;* malum autem, est privatio ordinis particularis, sive ordinis naturæ: non ordinis universalis, sive ordinis Providentiæ.

Dices 2: Quod nihil est, non est ordinabile, ordinari enim supponit esse: sed peccatum ex ratione sua formali est non ens et nihil: ergo non est ordinabile. — **Distinguo majorem:** Quod nihil est, non est ordinabile per se et in se, concedo: per accidens et ad aliud, nego: Et similiter distincta minore neganda est consequentia.

Dices 3: Quod est ordinabile cadit sub potentia ordinantis; sed peccatum non subest potentiæ Dei, quia Deus non potest producere peccatum: ergo nec illud ordinare. — **Distinguit majorem** Seraphicus Bonaventura ibidem: ordinabile subest ordinantis potentiæ producenti, aut providenti, concedit: producenti tantum, negat. *Minorem* similiter distinguit, peccatum non subest Dei potentiæ producenti, concedit: ordinanti, negat.

Dices 4: Ex S. Augustino laudato, *Omne ordinatum in quantum hujusmodi, est bonum;* sed nullatenus peccatum potest esse bonum: ergo nec habere rationem ordinabilis. — **Respondet** Magister Sententiarum dist. 46. Quadruplicem esse boni acceptionem: est enim, inquit, aliquid quod in se bonum est et cui fit, sed non est bonum facienti, ut cum fit eleemosyna propter vanam gloriam; secundo est aliquod bonum in se et facienti, sed non ei cui fit, ut cum prædicatur Evangelium ex motivo charitatis, homini obdurato et repugnanti: tertio est aliquid bonum in se et facienti et ei cui fit, ut cum ex motivo charitatis prædicatur Evangelium homini credenti: quarto denique, est aliquid quod in se, nec bonum est et facienti nocet et damnat nisi pœniteat. ut peccatum, alteri tamen proficit et inservit ad aliquod bonum. Unde in forma distinguo *minorem:* Peccatum nullatenus potest esse bonum nec facienti, nec in quem fit, ex se et per se, concedo: occasionaliter, per accidens et ratione ordinationis in bonum, nego.

Conclusio secunda. — Quilibet morum et naturæ defectus a divina Providentia ordinantur ad universi pulchritudinem et decorem, saltem per accidens: Hæc est communior inter Theologos, eamque tuentur Alensis quæst. 40. membro 3: S. Bonaventura dist. 46. q. 6.; et S. Thomas contra gentes cap. 61. ubi ait: *Multa bona sunt in rebus, quæ nisi mala essent locum non haberent; sicut non esset patientia justorum si non esset malignitas persequentium, nec esset locus Justitiæ vindicativæ, si delicta non essent. In rebus etiam naturalibus, non esset unius generatio nisi esset alterius corruptio; si ergo malum totaliter ab universitate rerum per divinam Providentiam excluderetur, oporteret etiam bonorum multitudinem diminui.*

Probatur. Primo quidem auctoritate S. Ambrosii, lib. 3. Exameron, c. 9. qui cum sibi objecisset: *Quid cum utilibus, etiam lethalia et perniciosa generantur? cum tritico conium? quid inter alimenta vitæ noxium reperitur? et nisi prævisum fuerit, consuevit saluti nocere, inter alia quoque nutrimenta vitæ helleborum deprehenditur; Aconita quoque fallunt frequenter et decipiunt colligentem.* Respondet: *Singula eorum quæ generantur in terris, specialem quamdam rationem habent, quæ pro virili portione complent universi pulchritudinem creaturæ; alia ergo esui, alia potui, alia alii nascuntur usui: nihil vacat: nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis utile est, imo ipsum tibi frequenter alio est usu utile: quod escam non adjuvat, medicinam suggerit: et sæpe eadem quæ tibi noxia sunt, avibus aut feris innoxium ministrant pabulum. Denique sturni vescuntur conio, nec fraudi est eis, quoniam æqualitate sui corporis venenum succi lethalis evadunt.... Helleborum autem periti loquuntur etiam esse et alimenta coturnicum, eo quod naturali quodam temperamento sui corporis vim pabuli nocentis eritent.* Hanc veritatem luculenter expendit S. Augustinus lib. 2. *De Civit.* c. 18. ubi demonstrat pulchritudinem universi per Dei ordinationem ex contrariorum oppositione luculentiorem apparere: *Neque enim,* ait, *Deus ullum non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, vel malum esse futurum præscisset, nisi pariter nosset quibus eos bonorum usibus commodaret; atque ita ordinem sæculorum tamquam*

pulcherrimum carmen etiam ex quibusdam quasi antithetis honestaret. Adductis autem nonnullis exemplis oppositorum ex S. Paulo, subdit: *Sicut ergo ista contraria contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam non verborum, sed rerum eloquentia contrariorum oppositione sæculi pulchritudo componitur. Apertissime hoc positum est in libro Ecclesiastici, hoc modo; contra malum bonum est et contra mortem vita; sic et contra virum justum peccator, et sic intuere in omnia opera altissimi, duo et duo et unum contra unum:* quasi diceret Ecclesiasticus divinam Providentiam et mundi pulchritudinem maxime elucere ex contrariorum combinatione et adversantium concordi discordia: sicut picturæ venustas ex umbræ et lucis diversorumque colorum grata commixtione et temperamento consurgit: et sicut musica ex dissonarum vocum consonantia suavius aures demulcet.

Objiciunt Stoici apud Lactantium lib. 1. *De Ira Dei,* cap. 13. *Quæ tandem utilitas potest in muribus, in blattis, in serpentibus reperiri, quæ homini molestia et perniciosa sunt? An medicina in his aliqua latet? Quæ si est, invenietur aliquando: nempe adversus mala.... Viperam ferunt exustam in cineremque dilapsam mederi ejusdem bestiæ morsui. Quanto melius fuerat eam prorsus non esse, quam remedium contra se ab ipsa desiderari?* — **Respondet** Lactantius ibidem Deum idcirco plura homini nociva creasse ut homo sapientiæ a Deo inditæ exercendæ locum haberet: *Proposuit ei,* inquit, *bona et mala, quia sapientiam dedit, cujus omnis ratio in discernendis malis, ac bonis posita est; non potest enim quisquam eligere meliora et scire quid bonum sit, nisi sciat simul rejicere ac vitare quæ mala sunt.... Ergo sicut bona innumerabilia data sunt homini quibus frui posset; sic etiam mala quæ caveret. Nam si malum nullum sit periculumque; nihil denique quod lædere hominem possit, tollitur omnis materia sapientiæ, nec erit homini necessaria: positis enim tantummodo in conspectu bonis, quid opus est cogitatione, intellectu, scientia, ratione.... Vides ergo magis propter mala opus bonis esse sapientia, quæ nisi fuissent proposita, rationale animal non essemus.*

Objiciunt 2. Epicurus ibidem: *Deus,* inquit, *aut vult tollere mala et non potest: aut potest et non vult: aut neque vult, neque potest: aut et vult et potest. Si vult et non potest, imbecillis est, quod in Deum non cadit: si potest et non vult, est invidus, quod æque alienum a Deo: si neque vult neque potest, et invidus et imbecillis est, ideoque neque Deus: si vult et potest, quod solum Deo convenit: unde ergo sunt mala, aut cur ea non tollit?* — **Respondet** ibidem Lactantius: hoc equidem argumentum ita plerosque Philosophorum urgere, ut eorum nonnulli Deum nihil curare fateantur; verum facile dissolvitur *Deus enim,* inquit, *potest quidquid vult et tamen imbecillitas, vel invidia in eo nulla est, potest igitur mala tollere, sed non vult, nec ideo tamen invidus; idcirco enim non tollit, quia et sapientiam (sicut docui) simul tribuit, et plus boni ac jucunditatis in sapientia, quam in malis molestiæ. Sapientia enim facit, ut etiam Deum cognoscamus et per eam cognitionem immortalitatem assequamur, quod est summum bonum. Itaque nisi prius malum agnoverimus, nec bonum poterimus agnoscere; sed hoc non vidit Epicurus, nec alius quisquam: si tollantur mala, tolli pariter sapientiam, nec ulla in homine virtutis re-*

manere vestigia, cujus ratio in sustinenda et superanda malorum acerbitate consistit.

QUÆRES: *an mundus esset perfectior, si nulli in ipso essent naturæ et morum defectus?*

NEGAT S. Bonaventura in 1. dist. 46. q. 6. art. 1. et cum eo plures alii Theologiæ Principes. Rationem profert: *Quia multa bona Deus fecit et facta sunt, quæ non essent facta, nisi peccatum præstitisset occasionem, sicut illa quæ gesta sunt in nostra reparatione: tamen sine his omnibus esset universum completum.* Et cum quæsivisset an pulchritudo præsens Universi præstet pulchritudini ejusdem sub statu innocentiæ si perseverasset: concludit præsentem decorem præcellere: *Et ratio hujus est*, inquit, *quia vis divina eliciens bonum ex malo, præpotens est malo: et ideo bonum quod inde elicit prævalet bono quod malum corrumpit; et ideo plus valet Universum nunc, quam valuisset tunc.... Exemplum est de scypho sano, qui frangitur et religatur filo argenteo, vel aureo, quia melior est post, quam ante; non ratione fractionis, sed ratione religationis.* — *Confirmatur* ex sancto Augustino in *Enchiridio* cap. 10. et 11. *Ex omnibus*, inquit, *consistit Universitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum et suo loco positum eminentius commendat bona, ut magis placeant et laudabiliora sint dum comparantur malis. Nec enim Deus omnipotens (quod etiam infideles fatentur* rerum cui summa potestas) *cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut benefaceret etiam de malo.* Quibus verbis sanctus Augustinus nedum naturæ, sed et morum defectus ait conferre ad Universi decorem, ut inde magis illius pulchritudo appareat. Idipsum luculenter expendit S. Anselmus in *Elucidario*, ubi de malis Angelis ita loquitur: *Cum Deus præsciret eos tales futuros, quare creaverit eos?* Respondet: *propter ornatum sui operis, ut enim pictor nigrum colorem substernit, ut albus, vel rubeus pretiosior sit: sic collatione malorum justi clariores fiunt.*

DICES: Exinde tantum sequi universum esse præstantius secundum apparentiam, non autem secundum existentiam, videlicet quatenus clarius elucent bona comparatione malorum: ergo simpliciter et secundum rei veritatem Universum non debet censeri præstantius ex morum et naturæ defectibus. — **Nego antecedens**; mala namque juxta bona posita illa commendabiliora exhibent, non tantum secundum apparentiam, sed etiam secundum existentiam duplici ratione. Primo quia plura bona ex illis defectibus colliguntur; cujusmodi sunt manifestatio divinæ Misericordiæ, Justitiæ, Sapientiæ, etc. necnon et præcellentes Christianæ Religionis virtutes, pœnitentia, martyrium et eximiæ Charitatis exercitia. Secundo quoniam ipsamet apparentia conducit ad existentiam et rei veritatem, quatenus ex illis defectibus homines nituntur perfectionem Evangelicam assequi quæ in humilitate et animi demissione maxime elucet.

DICES 2: Bonum quo illi defectus privant, est majoris perfectionis, quam sit bonum, quod eorum defectuum occasione comparatur: ergo præstantius esset universum sine illis defectibus. Antecedens probatur, quoniam innocentia est majus bonum quam pœnitentia.

— **Nego antecedens** et ad ejus probationem dico, quod etsi innocentia secundum se considerata majus sit bonum; nihilominus in ordine ad Universum et ad ejus integritatem, suavitatem, ordinem, ac proportionem, majus bonum est collectio multarum virtutum et donorum, quæ non existerent, si tales defectus non adfuissent.

QUÆSTIO QUARTA.

AN ET QUOMODO DEUS REBUS CREATIS IMMEDIATE PROVIDEAT.

Cum divinæ Providentiæ quadruplex munus et opus distingui possit, nimirum creaturarum conservatio, cum eisdem agentibus cooperatio, earumdem debitum in finem ordinatio, hujus ordinationis executio; quæritur in præsentiarum an hæc quatuor munia Deus per se et immediate obeat: an vero aliquam creaturam in sortem et partem alicujus ex his muneribus obeundis assumat.

Notandum 1. Certum esse Deum res omnes immediata sua virtúte condere; quamquam enim quibusdam creaturis ad aliarum formationem et generationem utatur; nihilominus immediatum in eas habet suæ virtutis influxum, ut indicant omnes illi Scripturæ textus, qui Deum rerum omnium Auctorem et Artificem diserte pronuntiant. Sic Job. 10. *Manus tuæ, Domine, fecerunt me et plasmaverunt me totum*, etc. Ps. 138. *Tu formasti me et posuisti super me manum tuam.* Jeremiæ 1. *Priusquam te formarem in utero:* unde merito invictissima illa septem Machabæorum mater, filios ad generose martyrium obeundum adhortans ita fatur Mach. l. 2. c. 7: *Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum et animam donavi vobis, et vitam et singulorum membra non ego ipsa compegi: sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quippe omnium invenit originem.*

Notandum 2. Certum esse rerum omnium ordinationem in finem ipsis congruum esse immediate a Deo; Providentia enim, ut diximus cum Boetio, est ipsa illa divina ratio in summo omnium Principe constituta qua cuncta disponit; adeoque ordinatio illa est actus internus divinæ voluntatis, et consequenter immediate ab ipso Deo proficiscitur; Deus namque immediate et per se solum proposuit sibi fines quos voluit; et ad eos constituit, atque decrevit media, vel quasi media, quæ elegit, aut permisit. Certum pariter illum non omnia per se solum exequi, sed ad quædam adjungit secum concursum aliarum causarum, sive quod ita necessarius ad opus videatur illarum causarum concursus, ut respiratio et nutritio ad conservationem vitæ; sive quia ex liberalitate dignatur rationem causæ rebus communicare, easque in partem gubernationis et executionis assumere. Qualiter autem id fiat et quibus rebus utatur ad aliarum conservationem hic erit resolvendum.

Notandum 3. Quod etsi certum sit Deum rebus omnibus providere, nihilominus non eadem de rebus singulis est ipsi cura, nec eadem est ordinatio; duplex enim ipsius distingui potest Providentia, nimirum *Sufficiens* et *Favorabilis:* prior dicitur qua Deus res omnes ordinat in finem congruum a sua Sapientia designatum, sive interim finis ille cedat in bonum privatum ipsius rei quæ ordinatur, sive in

bonum Universi, aut alterius specialis creaturæ, ad cujus utilitatem, aut decorem talis fit ordinatio. Posterior vero dicitur qua Deus res aliquas ordinat ad bonum suum privatum et ad finem ipsis convenientem et favorabilem. Certum est autem Deum ita favorabiliter rebus quibuslibet non providere; quædam enim sunt quæ cum proprio dispendio ordinantur ad alias, ut cibus et potus ad nutritionem animalium, et ipsa bruta animantia ad hominum utilitatem et commodum: unde solis creaturis intellectualibus favorabiliter providere dicitur, eas namque solas ordinat in finem ipsis convenientem et favorabilem, nempe ad vitam æternam. His prænotatis tria sunt resolvenda. Primum: An Deus revera immediate et per se conservet creaturas. Secundum: An per se et immediato concursu cum eis agentibus operetur. Tertium: Quibus creaturis utatur ad aliarum conservationem et directionem in finem; nimirum an inferiores superioribus, an vero superiores inferioribus interdum subserviant.

Conclusio prima. — Divina Providentia per se et ex sua ratione formali res omnes conservat tanto tempore, quanto judicat esse congruum.

Probatur hæc conclusio primo quidem ex illo Sapientiæ 11. *Quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conservaretur?* Vocatio autem hæc est illa ipsa divina jussio, qua rebus imperat ut conserventur, sicut et imperavit ut fierent, juxta illud: *Vocat ea quæ non sunt tamquam ea quæ sunt.* Illud ipsum diserte explicat S. Paulus Hebræorum 1. ubi *De divino Verbo* ita loquitur: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ;* hoc est, ut interpretatur Magister Sententiarum in commentario ad eumdem locum: *Portans, idest, continens et gubernans omnia:* Verbo, *idest, solo imperio:* Virtutis suæ, *idest, potentiæ et charitatis suæ, quæ non minor apparet gubernando quam creando.* Cui concinit Primasius: *Verbum Dei Patris,* inquit, *omnia quæ fecit verbo virtutis suæ portat, hoc est potentia virtutis suæ et verbo jussionis suæ omnia gubernat et regit: non enim minus est gubernare mundum, quam creasse; nam in creando ex nihilo substantiæ rerum productæ sunt; in gubernando vero ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant continentur.* Vel ut melius ibidem interpretatur sanctus Thomas: *Verbo virtutis suæ, idest, seipso, quod est Verbum omnipotens.* Denique idem Apostolus ad Colossenses 1. ait: *Omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant,* hoc est, ut interpretatur sanctus Anselmus ibidem: *Omnia in ipso constant, quia sicut omnia creavit, sic omnia continet et regit. Omnia in ipso constant, quia secundum immensitatem incircumscriptæ et incomprehensæ Divinitatis ejus omnia sunt intra ipsum, et ne in nihilum redeant per illum consistunt:* Seu ut expendit sanctus Chrysostomus, Homilia 3. *Non solum ipse ea, ex nihilo ad hoc ut essent, produxit; sed et idem ipse nunc quoque ea conservat et tuetur; ita ut si ipsius cura destituerentur, mox perirent et corrumperentur.*

Eadem veritas ratione probatur: Eo modo ratiocinandum est de rerum conservatione quomodo de ipsarum creatione: sed creationis solus Deus est auctor et Opifex: ergo pariter et conservationis. *Major*

est Doctoris Subtilis, qui in 2. dist. 2. qu. 1. num. 9. dicit cum S. Bonaventura conservationem esse continuam creationem; ita quod eadem divina actio dicatur *Creatio*, quatenus coexistit primo instanti existentiæ rei: dicitur vero *Conservatio*, in quantum coexistit aliis partibus temporis in quo res illa durat. — *Deinde*, creaturæ essentialiter dependent a Deo: sed ita non dependerent si solum ipsius influxu indigerent ad sui creationem, non vero ad sui conservationem: ergo ad utramque divino influxu egent. *Major* patet. *Minor* probatur: Si tantum in primo suæ productionis instanti creaturæ dependerent ab influxu Dei, sequeretur quod per æternitatem illorum esse subsisteret independenter ab ipso divino influxu; et sic non essent ab eo essentialiter dependentes, sed tantum per accidens; nam dependentia secundum primum instans suæ existentiæ se habet per accidens ad existentiam et durationem in sequentibus instantibus, vel in ipsa æternitate. — *Denique*, si res, maxime incorruptibiles, puta Angeli et animæ rationales, non penderent a continuo Dei influxu in conservari, sequeretur Deum non posse illas destruere et in nihilum deducere: sed consequens est absurdum; ergo et id unde sequitur. *Sequela* patet, illæ namque creaturæ spirituales destrui non possunt per aliquid positivum repugnans earum vitæ et subsistentiæ; quia sicut non pendent ab aliquo influxu creato, sic nec aliquid creatum potest earum esse destructivum: restat ergo, quod solum destrui possint per subtractionem concursus. Unde merito Doctor in 4. dist. 1. qu. 1. n. 33. *Dico quod solius Dei est annihilare, quia annihilare non est agere positive, sed non agere, idest non conservare; solius autem Dei est conservare totam creaturam et totaliter.*

Dices: Effectus et opera divinæ Providentiæ vegetioris sunt virtutis et perfectioris entitatis, quam opera et effectus creaturarum: sed hæc non indigent continuo influxu sui opificis, domus namque subsistit etiam mortuo fabricatore; leo genitus non opus habet leone genitore ut subsistat, et filius vitam servat integram, etiam suo Patre extincto; ergo nec illa conservatore egent. — **Respondeo** 1. non eamdem esse rationem de efficacitate et operibus divinæ Providentiæ et creaturarum, illa namque est causa princeps fontalis et prima a qua creaturæ, quidquid activitatis et virtutis habent, mutuantur; hæ vero sunt tantum causæ subservientes, secundariæ et minus principales: Unde non mirum, si effectus qui earum quidem causarum influxum exigunt una cum influxu causæ primæ ad sui productionem, illo ipso non egeant ad sui conservationem, quia subsistere possunt per solum influxum causæ primæ. Hinc non eadem est dependentia effectuum a causa prima et secunda; ab hac enim solum dependent accidentario, filius namque ab uno patre genitus potuit ab alio generari et domus ab uno artifice extructa, etiam et ab alio construi potuit: ab illa vero ita essentialiter dependent, ut nullatenus existerent si Deus ad illarum productionem non concurreret. *Unde in forma:* Effectus divinæ Providentiæ sunt præstantiores effectibus creaturarum, secundum præstantiores gradus perfectionis, concedo; totius namque mundi fabrica longe excedit structuram cujuslibet famosissimi Palatii: secundum minorem dependentiam, nego; quia effectus a divina Providentia essentialiter; a creaturis vero solum accidentario pendent.

Ex iis collige Deum etiam per extraordinariam suam potentiam non posse aliquam creaturam tantæ virtutis et perfectionis producere ut independenter ab ejus influxu subsistere queat, quia essentiale est cuique creaturæ ut a Deo pendeat, tam ad sui productionem, quam ad sui conservationem. Nec refert quod Deus sit omnipotens; nam ut observat noster Alensis quæst. 26. membr. 5. art. 1. quædam sunt, quæ Deus efficere nequit, quæ magis divinam potentiam firmant et commendant. *Unde*, inquit, *quod non potest peccare, quod non potest facere aliquam creaturam æqualem sibi, quod non potest conferre creaturæ, quod sit sufficiens ad regendum se; non dat impotentiam Deo, sed magis potentiam. Unde sicut derogaret Potentiæ, quod poneret creaturam aliquam a seipsa; ita derogat Sapientiæ, vel Bonitati, quod ponat creaturam esse sufficientem ad rectionem sui. Unde quod non potest creatura se regere, non est de impotentia Dei, sed de impotentia naturæ; quæ tantam virtutem non potest capere.*

Conclusio secunda. — Divina Providentia immediate concurrit ad omnes creaturarum operationes. Hæc conclusio jam satis superque probata manet rationibus Philosophicis in nostra Physica, agendo de concursu divino: et solum opus est Theologicis momentis illam firmare.

Eam itaque 1. probat sanctus Augustinus ex illo Christi Domini oraculo: *Pater meus usque modo operatur et ego operor.* Quem textum sic expendit lib. 5. *De Genesi ad litteram* cap. 20: *Sunt*, inquit, *qui arbitrantur tantummodo mundum ipsum factum a Deo, cætera jam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinavit et jussit; Deum autem ipsum nihil operari: Contra quos profertur illa sententia Domini*, Pater meus usque modo operatur: *et ne quisquam putaret apud se illum aliquid operari, non in hoc mundo:* Pater in me manens, *inquit*, facit opera sua: et sicut Pater suscitat mortuos et vivificat, sic Filius quos vult vivificat, etc. — Ipsi concinit sanctus Chrysostomus, Homil. 37. in Joannem: *Quod si percontareris quomodo Pater operatur, cum die septimo ab omni opere cessaverit; accipe quomodo providet, continet, temperat omnia quæ fecit. Cum igitur Solem orientem, Lunæ cursum, stagna, fontes, flurios, naturæ vim, seminibus in nostris et brutorum corporibus progressum, cætera omnia quibus hoc totum constat, vides: intellige perpetuam Patris operationem.* Eamdem difficultatem etiam expenderat sanctus Augustinus libro 4. *De Genesi ad litteram* cap. 12. exponens quo sensu dicatur Deus requievisse septimo et nihilominus operari: *Potest*, inquit, *intelligi Deum requievisse, a condendis generibus creaturæ, quia ultra jam non condidit aliqua genera nova: deinceps autem usque nunc et ultra operatur, eorumdem generum administrationem quæ tunc instituta sunt, etc.*

Probat secundo idem S. Augustinus ex illo Actorum 7. *In ipso vivimus, movemur et sumus.* Quibus verbis Apostolus productionem, conservationem et operationem creaturarum complectitur; quæ verba sanctus Augustinus expendens libro 4. *De Genesi ad litteram* capite 12. dicit: *Illud quod ait Apostolus*, in illo vivimus, movemur et sumus, *liquide cogitatum quantum humana mens valet, adjuvat hanc sententiam qua credimus et dicimus Deum in his, quæ creavit, indesinenter*

operari. — *Deinde,* aperiens qualiter præfatus contextus Apostoli sit intelligendus de operibus Providentiæ subdit: *Crede igitur ne uno quidem die cessasse Deum ab opere regendi quæ creavit, ne motus suos naturales quibus aguntur atque vegetantur illico amitterent et esse aliquid omnino desinerent, si eis substraheretur motus ille sapientioris Dei quo disponit omnia suaviter.* Ipsi concinit Origenes libro 1. *Periarchon* capite 1. *Quomodo,* inquit, *in Deo vivimus et movemur et sumus, nisi quia virtute sua universum constringit et continet mundum?*

Tertio: Hanc ipsam veritatem pluribus Scripturæ textibus confirmat S. Hieronymus Epistola ad Ctesiphontem; ut invehens in eum, quod ut humanum liberum arbitrium tueretur Dei adminiculum respueret, ait: *Audite, quæso, audite sacrilegum. Si inquit voluero curvare digitum, movere manum, sedere, stare, ambulare, etc. semper mihi auxilium Dei necessarium erit? Audi ingrate imo sacrilege Apostolum prædicantem, sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid agitis omnia in nomine Domini agite, etc.*

Denique eamdem veritatem probat Anastasius Synaita libro 2. *De rectis fidei dogmatibus,* ex illo Psalm. 138. *Quo ibo a spiritu tuo,* etc. *Inde,* inquit, *Propheta refutat eorum errorem quos latuit Dei actiones quaquaversum cuncta pervadere, nec ullam cujusvis materiæ particulam esse, quæ non sit opus Dei.* Quæ hanc adversus conclusionem objectiones proferuntur a Durando in 2. dist. 1. q. 5. jam solvimus in Physicis, idcirco sit

Conclusio tertia. Deus nedum inferioribus creaturis ad superiorum conservationem: sed etiam superioribus ad inferiorum regimen et tutelam utitur. Hæc est communis inter Theologos, eamque probat sanctus Augustinus libro 8. *De Genesi ad litteram* capite 9. ubi duplicem distinguit divinæ Providentiæ operationem: *In ipso quoque,* inquit, *gemina operatio Providentiæ reperitur partim naturalis, partim voluntaria; naturalis quidem, per occultam Dei administrationem quæ etiam lignis et herbis dat incrementum; voluntaria vero per Angelorum opera et hominum. Secundum illam primam cœlestia superius ordinari, inferiusque terrestria, luminaria, sideraque fulgere, diei noctisque vices agitari, aquis terram fundatam interlui, atque circumlui, aerem altius superfundi, arbusta et animalia concipi et nasci, crescere et senescere, occidere et quidquid aliud in rebus interno naturalique motu geritur. In hac autem altera signa dari, doceri et discere, agros coli, societates administrari, artes exerceri; et quæque alia sive in superna societate aguntur, sive in hac terrena, atque mortali, ita ut bonis consulatur et per nescientes malos, etc.* Quibus verbis S. Augustinus diserte affirmat Deum rebus providere nedum per inferiores superioribus, sed etiam per superiores inferioribus. De inferioribus quidem nulla remanet causa dubitandi, siquidem omnes prorsus creaturæ materiales et corporeæ sive viventes, sive vitæ expertes homini subserviunt et ei vel ad victum, vel ad vestitum, vel ad utilitatem, vel ad delicias famulantur. Sed neque de superioribus debet esse dubitatio, siquidem Angeli, quibus minores sumus, a Deo deputantur ad nostram custodiam, *omnes* namque *sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui capiunt hæreditatem salutis.*

Dices: Providere per alium, arguit imperfectionem in Provisore. Rex enim idcirco non per se, sed per suos Ministros toti suo regno providet, quia nec per scientiam, nec per potentiam, nec per præsentiam singulis adesse potest. Sed talis defectus Deum dedecet: ergo non per alios, sed per seipsum immediate cunctis creaturis providet. — **Respondet** noster Alensis quæst. 26. art. 2. ad 2. *Providere per alium*, « posse esse ex triplici causa: vel ex defectu illius qui debet provi- « dere, vel ex defectu illius cui debet fieri provisio, vel ex parte il- « lius per quem est provisio. Ex parte providentis, ut cum ille non « est potens per se explere quod vult, ut patet in exemplo posito de « Rege. Ex parte illius cui debet fieri provisio, sic divina Providentia « administrat inferiores creaturas per superiores, quia inferiores pro- « pter suum defectum non sunt immediate susceptibiles divinæ actionis, « sicut patet in oculo, qui non potens videre Solem in rota, videt « eum in medio, scilicet in aqua, vel in speculo. Similiter Provi- « dentia Dei administrat inferiores creaturas per superiores, rationales « autem creaturas per se et etiam quasdam per alias, ut homines per « Angelos et alios Angelos per alios. Item propter utilitatem illius « per quem est providentia fit provisio per alium, ut Deus vult ad- « ministrari pauperibus a divitibus propter utilitatem divitum, vult « etiam quosdam doceri per alios. Istis duabus rationibus ultimis pro- « videt Deus per alios, non vero propter primam rationem, quia hoc « non est ex defectu qui sit in Deo: sed propter defectum creaturæ « cui administratur, vel propter utilitatem illius per quam alii admi- « nistratur, vel providetur.

Queres: *Quot et qui sint divinæ Providentiæ fructus ex ejus consideratione a viris probis colligendi.*

Respondeo quatuor potissimum a Lessio cap. 9. *De Providentia* numerari. **Primus** est magnum animi solatium et jucunda mentis tranquillitas in varia rerum agitatione et perturbatione. Cum enim quisque perpendit omnia quæ eveniunt, sive bona, sive mala, nonnisi Deo ita ordinante contingere, facile suos omnes motus continet, ratus quod nihil horum fieret, nisi Deus specialiter illud permitteret; non permitteret autem, nisi justissimæ rationes ei suppeterent, atque adeo nisi melius esset id permittere quam impedire. Hac ipsa cogitatione recreatus S. Job, dum omnium suorum bonorum jacturam audisset, has in præclaras voces erupit: *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Illud ipsum ponderabat David cum diceret: *Renuit consolari anima mea; memor fui Dei et delectatus sum.* — **Secundus fructus** est omnium etiam adversitatum grata acceptatio, necnon et omnis murmurationis repressio et cohibitio; facile namque divinæ ordinationi acquiescimus dum attenta mente perpendimus Deum sapientissime, benignissime et ob justissimas rationes immittere vel permittere omnes illas corporis aut animi molestias, quæ nobis interdum accidunt, quæque conferunt, vel ad exercitationem virtutum, vel ad ultionem peccatorum, vel ad assecutionem æternæ felicitatis: *Momentaneum enim et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitatem, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Quas rationes ubi quis perpendit, omnes murmurationis motus comprimit. — **Tertio** illa ipsa divinæ Providen-

tiæ consideratio anxiam rerum hujus vitæ sollicitudinem removet, nam ut merito monet Christus Salvator Matth. 6. *Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, nec corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca et corpus plusquam vestimentum? Respicite volatilia cœli quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea et Pater vester cœlestis pascit illa: nonne vos magis pluris estis illis?* Unde concludit: *Nolite ergo sölliciti esse dicentes quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis.* Unde admonebat Regius Vates: *Jacta in Domino curam tuam et ipse te enutriet.* Quod ipsum repetit S. Petrus primæ 5. cap.: *Omnem*, inquit, *sollicitudinem vestram projicientes in ipsum, quoniam ipsi cura est de vobis.* — **Quarto denique**, hæc ipsa divinæ Providentiæ cogitatio maximam in periculis ingruentibus affert animi constantiam et fiduciam. Cum enim Deus omnium, maxime piorum curam habeat et nihil sine ipsius nutu et consilio fieri possit non est quod timeamus, vel sævientium hominum terriculamenta, vel dæmonum insidias, vel quidvis aliud molestum a qualibet creatura inferendum. Ipsa consideratione velut impenetrabili clypeo armatus et animatus Regius Vates ajebat Psal. 28. *Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Dominus Protector vitæ meæ, etc.* Et merito quidem, ut expendit sanctus Augustinus: *Protegitur enim Imperator scutatis et non timet, protegitur a mortalibus mortalis et securus est, protegitur mortalis ab immortali et timebit ac trepidabit?*

ARTICULUS SECUNDUS.

DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM.

Jam aperte satis ex præsentis Disputationis præludio liquet, quam arduum quamque cœcutientibus mortalium oculis impervium sit divinæ prædestinationis arcanum. Enimvero: *Quis novit sensum Domini?* Cur nullis existentibus meritis, nullis præviis adhuc operibus bonis, Jacob eligitur, reprobatur Esau? Cur Tyriis et Sidoniis denegata miracula, quibus convertendi erant et pœnitentiam in cinere et cilicio acturi, e diametro vero concessa Judæis pertinacibus, nullam exinde utilitatem percepturis? Vel ut loquitur sanctus Gregorius lib. 29. *Moralium* cap. 32. *Cur alius male vivens diu reserretur ut se corrigat, alius bene quidem videtur vivere, sed in vita eo usque durat quoad in perversa prorumpat. Alius catholicæ matris ventre editus, juxta vitæ terminum erroris voragine devoretur, alius autem vitam suam in catholica pietate consumat, qui ortus in perfidia cum lacte matris hauserat virus erroris . . . . Quis ergo ista judiciorum secreta cœlestium discutiat? Quis intelligat discretam æquitatis occultæ lancem?* Imo inquit sanctus Augustinus lib. 21. contra Faustum cap. 3. *Quanto convenientius, quanto accommodatius est modulo nostro exparescere illic ubi Paulus expavit, et exclamare:* O altitudo divitiarum Sapientiæ et Scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, etc. *Quanto melius est admirari, quod investigare non sufficis.* Unde concludit Tractatu 53. in Joannem: *Non ergo me ad hanc penetrandam altitudinem, ad hanc abyssum discutiendam, ad inscrutabilia pertractanda expectatio vestræ Cha-*

ritatis impingat, agnosco modulum meum, sentire mihi videor, etiam modulum vestrum, altius est hoc incrementis meis et fortius viribus meis. Audivi Scripturam admonentem, atque dicentem; altiora te ne quæsieris et fortiora te ne scrutatus fueris. — Convenientius itaque nobis foret in hujus abstrusi, reconditique mysterii admiratione, quam investigatione detineri. Verum quoniam libere non patitur auspicati laboris exitus et summe necessaria his maxime temporibus dicendi materies, idcirco prævio Scripturarum lumine, affulgenteque sanctorum Patrum doctrina, ingentes et innumeras prope de divina Prædestinatione quæstiones suscipimus explicandas duabus in sequentibus Sectionibus, quarum *Prima* aperiet existentiam, naturam, objectum, certitudinem et concordiam divinæ Prædestinationis cum libertate creata; *Secunda* explicabit illius causas, effectus et appendices.

SECTIO PRIMA.

DE PRÆDESTINATIONE GENERATIM.

Prædestinationis vocabulum formatur a particula *præ* et verbo *destino*. Particula autem *præ* significat, *vel* antecessionem actus intellectus prævidentis ad actum voluntatis ordinantis: *vel* antecessionem ordinationis decreti divinæ voluntatis destinantis homines ad gloriam æternam antecedenter ad prævisionem meritorum: *vel* denique rectius et verius, antecessionem æternitatis ad tempus, seu æternæ Dei destinationis ad rem in tempore destinatam. — Verbum autem *destino* triplicem pariter obtinet significationem; *vel* enim idem significat, quod *designo*, sic de primis parentibus dicitur, Ecclesiastici 17. *Destinavit illis sortem veritatis*; hoc est, veritatis prædicandæ munus imposuit: *vel* idem quod *statuo*, ac *decerno*; sic 2. ad Cor. 9. *Unusquisque prout destinavit in corde suo: vel* denique idem ac *mitto*, seu *dirigo*; sic 1. Machab. cap. 1. *destinaverunt aliqui de populo et miserunt ad Regem*. S. Thom. 1. par. q. 23. *Destinationem* duobus prioribus modis usurpat, contenditque prædestinare idem esse, ac designare aut transmittere aliquem in vitam æternam. — Noster vero Alensis, quem pene sequuntur omnes Theologi, destinationem usurpat tertio modo, ita quod *Prædestinatio* idem significet, ac statutum, decretum, seu propositum divinæ voluntatis, quo Deus ab æterno apud se statuit et decrevit dare quibusdam creaturis ratione præditis gratiam in præsenti, et gloriam in futuro. Et revera si res attente ponderetur, perspicuum erit in præsenti negotio destinationem ita accipiendam. Transmissio enim in vitam æternam, vel tantum est effectus temporalis et executio Prædestinationis, vel saltem supponit propositum voluntatis divinæ, quo Deus apud se statuit aliquos esse transmittendos ad vitam æternam antequam de facto transmittantur. Hinc Ecclesia Lugdunensis in libro *De tenenda Scripturæ sacræ* traditione, circa medium explicans illa verba Ezechiel. 24. *Dominus Deus exercituum decrevit et quis poterit infirmare?* ait: *Quid est aliud* decrevit, *nisi* prædestinavit, præfinivit, statuit, præfixit, præordinavit? *Ex quo manifeste intelligitur quid sit* Prædestinatum *videlicet et præfinitum, statutum, præfixum, præordinatum*. Constat itaque quæ sit vera ac genuina Prædestinationis vocabuli significatio. Jam rem ipsam expendamus.

QUÆSTIO PRIMA.

AN REVERA ALIQUI HOMINES A DEO NECESSARIO PRÆDESTINENTUR.

Duplex in præsenti Quæstione proponitur difficultas. Prima quidem, an Deus revera determinet, ac ordinet aliquam creaturam ad finem aliquem supernaturalem beatum et perpetuum. Secunda, an illa ipsa divina ordinatio ita sit necessaria, ut sine ea non possit creatura rationalis præfatum finem assequi, quod ut percipiatur evidentius

Notandum 1. Prædestinationem trifariam accipi. *Primo* quidem, quatenus significat quamlibet prædefinitionem, seu præordinationem æternam rei cujuscumque a Deo efficiendæ in certa temporis differentia, qua ratione S. Augustinus lib. *De Prædest. Sanctorum*, ait: *Prædestinatione sua Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus. Secundo,* interdum usurpatur pro destinatione creaturarum rationalium ad statum æternum et immobilem, sive bonum, sive malum; sic S. Aug. in *Enchiridio* cap. 100. usurpat Prædestinationis vocabulum ad significandam sortem æternam Sanctorum, ac reproborum: *Deus,* inquit, *bene utens, et malis tamquam summe bonus ad eorum damnationem quos juste prædestinavit ad pœnam; et ad eorum salutem, quos benigne prædestinavit ad gratiam.* Cui concinit Honorius Augustodunensis, dicens: *Nihil aliud est Prædestinatio, quam pro meritis cujusque vel ad gloriam, vel ad pœnam æternam Dei præparatio.* Necnon et Concilium Valentinum cap. 3,: *Fidenter fatemur Prædestinationem Electorum ad vitam, et Prædestinationem Impiorum ad mortem.* Hæ autem duæ priores, significationes minus propriæ sunt et a præsenti mysterio alienæ. Itaque strictius et congruentius Prædestinatio significat æternam destinationem, vel transmissionem creaturæ rationalis ad fœlicitatem perpetuam, quam sic definit S. August. lib. *De Bono perseverantiæ* c. 14: *Prædestinatio Sanctorum,* ait, *nihil est aliud quam præscientia et præparatio beneficiorum Dei quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Inde

Notandum 2. Duplicem distingui posse Prædestinationem, Incompletam videlicet et Completam. *Prima* est ad gratiam et media supernaturalia ad æternæ fœlicitatis assecutionem conducentia, quæ totuplex iterum distingui potest, quotuplex est ipsa gratia præordinata et destinata. *Secunda* vero ad gloriam cujus possessio completa est hominis salus. Hanc utramque indigitat S. Paulus, primam quidem ad Ephesios cap. 1. ubi omnes Ephesios fideles ad quos scribebat, vocat a Deo Electos et Prædestinatos: *Elegit nos,* inquit, *in ipso,* idest Christo, *ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti et immaculati in conspectu ejus, in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem per Jesum Christum.* Non quod revera censeret Apostolus omnes Ephesios esse gloriam æternam infallibiliter adepturos; sed quod ad gratiam sanctificantem omnes essent ordinati et prædestinati. *Secundam* vero tradit ad Rom. 8. dicens; *Quos præscivit et prædestinavit, quos autem prædestinavit, hos et vocavit, etc.* quam pariter utramque prædestinationem edocet S. Anselmus in præfata verba ad Ephesios: *Deus,* inquit, *præordinavit quod in tempore gratiæ aliquos a perdendis sepa-*

raret, et justos immaculatosque faceret. Præordinavit etiam quod et illos ad æternitatem perduceret. Harum prædestinationum alteram hic implet, quando Sanctos facit. Alteram in futuro complebit dando immortalitatem et beatitudinem. De utraque hac prædestinatione quærimus an sit admittenda.

Notandum 3. Prædestinationem varios habuisse existentiæ suæ Impugnatores, omissis enim omnibus illis divinæ Providentiæ insectatoribus, necnon et Atheis, seu Politicis, qui negantes immortalitatem animæ, negant pariter prædestinationem ad gloriam, de quibus Sapientiæ 2. dicitur quod *nescierunt Sacramenta Dei, nec superaverunt mercedem justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum Sanctorum:* non defuerunt etiam ex Fidelibus et Catholicis, qui Prædestinationem in Deo etiam negaverunt eo quod arbitrarentur illam esse fatalem quamdam necessitatem, quæ creatam libertatem extingueret et ad omne meritum viam præcluderet, ut colligere licet ex S. Aug. 2. *De Bono perseverantiæ* cap. 14: necnon ex sancto Prospero in responsione ad objectiones Gallorum cap. 1. ubi ait: *Qui Prædestinationis nomine fatum prædicat, tam non est probandus, quam qui fati nomine veritatem prædestinationis infamat. Fati enim opinio vana est et de falsitate concepta: Prædestinationis autem fides multa sanctarum auctoritatem Scripturarum unita est,* ut probabit

Conclusio prima. — Revera admittenda est divina Prædestinatio, qua nonnullæ creaturæ rationales ad beatitudinem a Deo destinantur et ordinantur ab æterno. Hæc est de fide, et

Probatur variis Scripturæ textibus: Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, etc.* Ad Rom. 8. *Quos præscivit et prædestinavit, etc.* Ad Ephesios 1. *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum Dei.* Actorum 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam* et alibi passim. Hanc eamdem veritatem suis testimoniis, omnes sacri Doctores ubertim affirmant, ut patebit in hujus disputationis decursu. Itaque:

Probatur 2. Ratione Theologica: Prædestinatio ex S. Augustino lib. *De prædest. Sanctorum* cap. 17. est divina voluntas dandi gratiam et gloriam, quas revera Deus prædestinavit conferre in tempore: sed nihil Deus operatur in tempore, quod ab æterno facere non decreverit: ergo Deus ab æterno decrevit dare aliquibus gratiam et gloriam, adeoque aliquos prædestinavit. — *Deinde*, quoties aliquis non potest naturæ suæ viribus attingere finem suum, quem tamen assequitur, necesse est, ut ad eum finem ab alio transmittatur: sed Beatitudo æterna est finis quem ex naturæ suæ viribus attingere nequeunt illi, qui ipsum assequuntur: ergo necesse est, ut ad eum Deus illos transmittat, sicut sagitta quæ seipsa dirigi non potest, sagittante indiget, ut in scopum mittatur et dirigatur. Quæ similitudo non obscure præsens mysterium indigitat; Vates enim Regius loquendo de Electis, ait: *Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum.* Hoc est Filii Apostolorum, qui excussi et percussi sunt ubique terrarum. Hinc Gennadius Epist. de Prædest. dicit illam esse quidem ab æterno: *Quamvis*, inquit, *in tempore fiat, eo quod Deus ad destinatum terminum mittat*

hominem, quemadmodum sagittarius sagittam in scopum emittit. Cui concinit S. Thom. 1. p. q. 3. art. 1. ubi prædestinationis necessitatem concludens, ait: *Ad illud ad quod non potest aliquid virtute suæ naturæ pervenire, oportet, ut ab alio transmittatur, sicut sagitta a sagittante mittitur ad signum.* Hæc autem actualis transmissio, Prædestinationem, seu decretum transmittendi creaturam rationalem in vitam æternam supponit: ergo, etc. — *Denique* ad Provisorem Universi pertinet, inquit Durandus in 1. dist. 40. q. 1. conferre aliquibus de Universo remedia, vel auxilia quibus assequantur optimum finem, qui est intra ipsam Universitatem entium, alioquin finis ille frustra possibilis esset creaturis: sed optimus finis, qui est intra universitatem entium, est vita æterna: ergo ad Deum pértinet conferre aliquibus de Universo auxilia, quibus assequantur vitam æternam. Unde cum ratio donationis mediorum in Deo præexistens vocetur Prædestinatio, consequens est illam esse admittendam.

Dices 1: Creaturas rationis expertes Deus non prædestinat, nec ordinat per se ad finem suum naturalem: ergo nec ratione præditas prædestinare et ordinare debet ad finem supernaturalem. — **Nego consequentiam**, et ratio disparitatis est manifesta, siquidem creaturæ in ordine naturæ consideratæ habent ex sua constitutione quidquid necessum est, ut nativis suis viribus valeant assequi finem naturæ suæ limites, perfectiones et captum non excedentem. Secus autem de creaturis ratione præditis in ordine ad gloriam et beatitudinem æternam, quæ cum longe naturalem earum operandi virtutem excedat, ad eam nec dirigi, nec illam absque supernaturali auxilio assequi possunt et idcirco necessum est, ut a Deo dirigantur et juventur.

Instabis: Creaturæ rationales non sunt deterioris conditionis, quam bruta animantia et cætera quæque rationis expertia: sed hæc adæquatum et quietativum ac satiativum suum finem, nullo divinitus indito auxilio, sed ex se et per se consequuntur: ergo multo magis creaturæ rationales ad gloriam æternam, quæ est earum finis adæquatus et quietativus per se et ex se ordinabuntur, nec consequenter egebunt Dei ordinatione et prædestinatione. — **Nego consequentiam**; duplex enim creaturarum rationalium finis distinguitur. Naturalis unus, isque vel corporeus, qui per rectam et perfectam sensuum operationem comparatur, vel spiritualis, qui per veritatis contemplationem et optimi delectationem obtinetur. Supernaturalis, qui est ipsa æterna et jucunda Dei possessio. Ad prioris assecutionem sufficiunt equidem naturales hominis vires: sed ad posterioris possessionem omnino deficiunt cum sit ordinis naturæ vires excedentis. Cæteras objectiones solvet

Conclusio secunda. — Prædestinatio ita necessaria est ad salutem, ut nullus absque ea possit salvari. Hæc est contra Catharinum, qui lib. 2. *De Prædestinatione* cap. ultimo distinguit duo genera salvandorum, quorum eximii, puta beata Virgo, Apostoli, etc. a Deo quidem prædestinantur; alii vero salvi fiunt absque ulla speciali Dei prædestinatione, sed ad eorum salutem affirmat sufficere generalem Dei providentiam supernaturalem et voluntatem antecedentem salvandi omnes homines. Contra quem sentiunt nedum cæteri Doctores Scholastici, sed et reclamant sancti Patres, præsertim Augustinus,

qui libr. 2. *De Bono Perseverantiæ* cap. 9. diserte affirmat, *neminem salvandum nisi qui fuerit prædestinatus.* Illud ipsum egregie probat lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 17. ex verbis Apostoli ad Rom. 8. ubi cum dixisset: *electos esse de mundo, sed ante mundi constitutionem, ea vocatione, qua Deus id quod prædestinavit, implevit;* subdit: *quos enim prædestinavit, ipsos vocavit, ipsa scilicet vocatione secundum propositum; non ergo alios, sed quos prædestinavit ipsos et vocavit, nec alios; sed quos ita vocavit, ipsos et justificavit, nec alios; sed quos prædestinavit, justificavit ipsos et glorificavit, illo utique fine, qui non habet finem.* Quibus verbis S. Augustin. aperte edocet eum solum fore glorificandum qui fuerit prædestinatus. Ipsi concinit sanctus Fulgentius *De Fide* ad *Petrum* cap. 35. dicens: *firmissime tene et nullatenus dubites omnes, quos vasa misericordiæ gratuita bonitate Deus fecit ante constitutionem mundi, in adoptionem filiorum Dei prædestinatos a Deo, nec perire posse aliquem eorum, quos Deus prædestinavit ad Regna Cælorum, nec quempiam eorum, quos non prædestinavit ad vitam, ulla posse ratione salvari.* Ergo ex ejus mente constat ita necessariam esse prædestinationem, ut absque illa nemo possit salvari.

Probari potest hæc ipsa Conclusio iisdem omnino argumentis, quibus firmata fuit præcedens; sed ultra his rationibus confirmatur. *Primo*, si ad salutem Beatorum sola sufficeret generalis Dei providentia supernaturalis, qua decrevit Deus singulis hominibus concedere media sufficientia, sequeretur ex parte Dei nullum fieri discrimen inter prædestinatum et reprobum; sed tota inter utrumque discretio proveniret ex parte liberi arbitrii et propria voluntate illius qui salvatur: at consequens est falsum: ergo et antecedens. *Major* patet; si enim Deus speciali aliquo suæ divinæ voluntatis actu non discernat prædestinatos a reprobis, evidens est, quod illorum discretio aliunde sit repetenda et consequenter ex parte solius voluntatis ejus, qui salvatur. *Minor* pariter constat ex Apostolo 1. ad Corinth. 4. dicente: *Quis te discernit etc. — Deinde*, si Prædestinati solum haberent auxilia generalia et sufficientia, nec Deus circa ipsos per actum consequentem suæ voluntatis specialiter afficeretur, evidens est quod illi non eligerentur a Deo præ cæteris, imo ipsi potius Deum eligerent: sed id repugnat Christo dicenti Prædestinatis, Joannis 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. — Denique*, ex eadem sententia sequeretur, Deum specialem dilectionem non habere erga electos, nec particularem curam de illis gerere: at hoc repugnat Christi Domini verbis, Joannis 10: *Oves meæ vocem meam audiunt et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis, et non peribunt in æternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea.*

Dices 1: Prædestinationis necessitas omnem solvit de procuranda et firmanda salute vigilantiam et curam, hominibusque imperitis et pravis pessimam hanc ingerit sententiam: vel sum prædestinatus, aut non. Si sim, haud dubie salvabor, nec proinde ulla mihi ultra debet esse de procuranda salute sollicitudo. Si non sim, irritæ prorsus erunt omnes curæ et vacui labores de salute consequenda, quippe cum solus prædestinatus salvari possit: ergo non videtur asserenda, nec prædicanda prædestinationis necessitas. Confirmat antecedens sanctus Augustinus libr. *De Prædestinatione* cap. 15. exemplo Monachi: *Fuit,*

inquit, *quidam in nostro Monasterio, qui corripientibus fratribus cum quædam non facienda faceret, et facienda non faceret,* respondebat: qualiscumque nunc sim, talis ero, qualem Deus me futurum esse præscivit. *Qui profecto verum dicebat, et hic vero non proficiebat in bonum; sed usque adeo profecit in malum, ut deserta Monasterii societate, fieret canis reversus ad vomitum suum, etc.* — **Nego antecedens**; tantum enim abest, ut prædestinationis necessitas præfatam ingerat et firmet sententiam, imo omnino solvit et evacuat, siquidem Deus non prædestinat electos ad gloriam absque operibus, sed per opera bona comparandam. Quemadmodum enim non statuit finem concedere, nisi per idonea media, puta sanitatem per medicinam, victoriam per pugnam generosam et strenuam, scientiam per assiduitatem in studiis, uberes messis fructus per agriculturam, sic et prævidit et constituit salutem æternam consequendam per opera bona. Quapropter monuerat sanctus Petrus 2. c. 1. *Fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis.... sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum Regnum Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi.* Adde quod ita prædestinetur a Deo salus alicujus, ut etiam sub ordine prædestinationis cadat quidquid illum promovet ad salutem: *nam,* inquit S. Gregorius lib. 3. *Dialogorum* cap. 13., *ipsa quoque præmii prædestinatio ita est ab omnipotente disposita, ut ad hoc Electi ex labore perveniant, quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus disponit donare.* Hinc apparet, non idcirco tacendam esse prædestinationis necessitatem, eo quod ex illa pravi et indocti ansam vitæ solutioris arripiant, imo inquit S. Augustinus lib. laudato cap. 20.: *Sicut prædicanda est Pietas, ut ab eo, qui habet aures audiendi Deus recte colatur, prædicanda est Pudicitia, ut ab eo, qui habet aures audiendi nihil genitalibus membris illicitum perpetretur, prædicanda est Charitas, ut ab eo, qui habet aures audiendi Deus et proximus diligatur: ita prædicanda est Prædestinatio beneficiorum Dei, ut qui habet aures audiendi, non in seipso, sed in Domino glorietur.*

Dices 2: Si Prædestinatio esset ad salutem necessaria, sequeretur quod reprobus nullatenus posset salvari, et consequenter quod ipsi non imputanda esset propria damnatio: at consequens videtur absurdum: ergo et antecedens. Patet *sequela majoris,* cum enim decretum prædestinationis omnino sit invariabile, aperte constat reprobum non posse prædestinari, nec consequenter salvari. — **Distinguit majorem** Doctor in 1. dist. 39. reprobus non posset salvari potentia consequenti et in sensu composito, ac formali, hoc est, quatenus est formaliter reprobus, concedit: potentia antecedenti et in sensu diviso, quatenus nimirum in primo signo æternitatis ille, qui est reprobus propter prævisa opera mala, potuit fieri prædestinatus, quia prævisus est ex libertate sua posse exequi opera bona ratione quorum posset prædestinari, negat. Hæc fusius explicabuntur infra.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUID SIT PRÆDESTINATIO.

Notandum 1. Ex Doctore in 1. dist. 40. n. 1. *Quod prædestinatio proprie sumpta, dicit actum voluntatis divinæ, videlicet ordinem electionis per voluntatem divinam alicujus creaturæ intellectualis, vel rationalis ad gratiam et gloriam; licet posset accipi pro actu intellectus concomitante istam electionem.* Nam, ut observat S. Bonaventura ibidem qu. 2. *Quoniam causalitas gratiæ et gloriæ attribuitur proprie voluntati, ut efficiente; scientiæ, ut disponenti; et potentiæ, ut exequenti;* ideo, *etsi prædestinatio importet illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis et ideo ab Aug. definitur prædestinatio per illa tria: Primo per illud, quod respicit potentiam; libro De Fide cap.* 35. Prædestinatio est gratuita donationis præparatio: *Secundo per illud, quod respicit scientiam, in libro De bono Perseverantiæ cap.* 14. Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur; *Tertio per illud quod respicit voluntatem, et proprissime in lib. De Prædestinatione Sanctorum;* Prædestinatio, *inquit,* est propositum miserendi, etc. Unde Apostolus ad Ephesios 1. *Prædestinatio secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.*

Notandum 2. Ex nostro Alensi *q.* 28. *art.* 1. in voluntate prædestinantis tres reperiri actus, nimirum *Dilectionem*, *Electionem* et *Prædestinationem*, qui actus nedum circa gloriam, sed etiam circa gratiam occupantur: Gratia enim, inquit, primo datur, postea habetur et inde aliquis ipsa utitur: *Prædestinatio* autem spectat gratiæ collationem, unde dicitur præparatio gratiæ: *Dilectio* respicit gratiam habitam, bonum enim est ratio dilectionis: cum itaque Deus diligit aliquem, videtur aliquod bonum esse in eo, ratione cujus Deus ipsum diligit; inde dicitur gratia gratum faciens: *Electio* vero connotat usum gratiæ; electio enim est de duobus bonis propositis unius præ alio acceptio: unde concludit aliud discrimen inter Prædestinationem, Dilectionem, Electionem, Vocationem et Justificationem; quod *Prædestinatio* simpliciter sit æterna, quia æternam Dei significat approbationem respectu boni: *Dilectio* autem et *Electio* tum temporales, tum æternæ sunt, quia eamdem approbationem dicunt; sed non determinant eam, an videlicet sit respectu boni ab æterno, vel solum ex tempore: *Vocatio* autem et *Justificatio* determinant divinam approbationem respectu boni, quod confertur in tempore.

Notandum 3. Duplicem distingui posse Prædestinationem, unam quidem *in intentione*, aliam vero *in executione*. Prior efficaciter et immediate respicit gloriam dandam hominibus et ut finem consequendum per media. Posterior vero immediate spectat gratiam et auxilia supernaturalia veluti media necessaria ad gloriam consequendam. Dixi *immediate*, certum enim est Prædestinationem utroque modo consideratam, tendere reipsa in gloriam et gratiam; sed juxta nostrum modum intelligendi intentio gloriam et executio gratiam immediate spectat. Inde invicem disceptant Auctores quænam earum rationem formalem prædestinationis complectatur. Quidam cum Ochamo in 1. dist. 40. q. 1.

contendunt eam esse reponendam in sola voluntate conferendi gloriam; aliqui cum Durando ibidem dist. 41. quæst. 2. volunt eam statuendam esse in sola voluntate conferendi gratiam : cæteri vero rectius cum Doctore censent Prædestinationem in suo conceptu formali utramque voluntatem conferendi gratiam simul et gloriam involvere, quod ut pateat apertius sit

Conclusio prima. — Prædestinatio formaliter sumpta, gratiam simul et gloriam spectat. Hæc est Doctoris, ut patebit in Conclusione sequenti.

Quod gratiam spectet; probatur ex Apostolo ad Rom. 8. ubi diserte indicat Prædestinationem versari nedum circa gloriam, sed etiam circa media, quæ sunt vocatio et justificatio : *Quos*, inquit, *prædestinavit, hos et vocavit, etc.* Et ad Ephesios 1. *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum Dei :* sed adoptio fit per gratiam sanctificantem : ergo, etc. Aperte id docuit Sanctus Augustinus locis jam supra laudatis, maxime in *Enchiridio* cap. 10), et *De prædestinatione Sanctorum* cap. 10, necnon lib. *De bono perseverantiæ* cap. 14. ubi ait : *Prædestinationem esse præparationem gratiæ et beneficiorum Dei.*

Quod etiam Prædestinatio formaliter gloriam spectet, Scriptura sacra diserte testatur. Sic Actorum 13. dicitur: *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Et Rom. 9. *Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* Testatur et S. Augustinus nedum 15. *De Civitate Dei* cap. 1. ubi ait: *Civitatem Dei esse prædestinationem ad regnum Cœlorum;* sed etiam libro *De bono perseverantiæ* cap. 14. affirmans Prædestinationem esse *præparationem beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Nemo autem perfecte liberatur ab omni miseria, donec gloriam fuerit assecutus. Unde Concilium Trident. Sessione 6. cap. 12. et Canone 17. vocat *Prædestinationem ad vitam*, hoc est æternam et beatam. Hinc merito concludit Fulgentius lib. 1. *Ad Monimum* cap. 8: *Propterea*, inquit, *omnia et vocationis initia et justificationis augmenta et glorificationis præmia in prædestinatione semper Deus habuit.*

Probatur simul utraque pars: Prædestinatio est illa divina præordinatio, qua prædestinatus in vitam æternam dirigitur et mittitur : at perfecta missio et directio, non solum finem, sed etiam media respicit : ergo Deus prædestinando non solum gloriam, sed etiam gratiam spectat.

Dices: Quoties S. Augustinus Prædestinationem describit, toties meminit solius electionis, non quidem ad gloriam, sed ad gratiam. Unde moderni Doctores tria in Prædestinatione distinguunt, videlicet collationem donorum et gratiæ; præscientiam conditionalem, qua Deus prævidet hos et illos perducendos ad vitam æternam si talia illis conferantur; et voluntatem, seu propositum ipsa dona conferendi, in quo maxime reponunt prædestinationis essentiam : ergo Prædestinatio formaliter solam gratiam spectat. — **Respondeo** Sanctum Augustinum asserere quidem Prædestinationem esse gratiæ et divinorum beneficiorum præparationem, non quod revera censeret rationem formalem adæquatam Prædestinationis in sola gratiæ præparatione esse reponendam. Nullus enim media assumit et præparat, nisi cum inten-

tione assequendi finis; sed idcirco potius gratiæ, quam gloriæ meminit, quia agebat contra Pelagianos, qui admittebant quidem Prædestinationem ad gloriam, non vero ad gratiam. Censebant enim gloriam esse consequendam per opera moralia et viribus naturæ. Unde ipsemet Augustinus lib. *De Vocatione Sanctorum*, ait: *Prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti et gloriæ in futuro.*

Conclusio secunda. — Prædestinatio recte describitur a Doctore in 1. dist. 40. n. 2. Electio creaturæ intellectualis, aut rationalis ad gratiam et gloriam. Vel ut ipsemet ait in 3. dist. 7. qu. 3. Prædestinatio est præordinatio alicujus ad gloriam principaliter et ad alia in ordine ad gloriam. Harum descriptionum veritas constat ex præcedenti Conclusione, idcirco sola explicatione indiget. Primo itaque Prædestinatio dicitur *Præordinatio* et *Electio*. Prædestinati namque eliguntur et præordinantur a Deo ab æterno et secernuntur a Reprobis. Secundo additur *creaturæ rationalis et intellectualis*. Sola namque creatura ratione prædita est objectum et subjectum divinæ Prædestinationis, ut infra constabit. Subditur tandem *ad gratiam et gloriam;* Prædestinatio enim formaliter utramque spectat, ut supra dictum est.

Dices: Prædestinatio solum beatificandos et justos spectat, sed electio et præordinatio, etiam spectat impios et reprobos: ergo incongrue Prædestinatio dicitur electio et præordinatio. *Minor* patet, Joannis 6. *Nonne duodecim vos elegi*, inquit Christus, *et unus ex vobis Diabolus est?* Nec valet dicere illud esse intelligendum de electione temporali, electio enim temporalis est signum electionis æternæ: ergo vel utraque concordat, vel signum est falsum. — **Respondet** Sanctus Bonaventura in 1. dist. 40. art. 3. qu. 2. triplicem distingui posse electionem: *Est enim*, inquit, *electio secundum affectionem dilectionis, et secundum effectum finalis gratificationis, et secundum statum prælationis. Prima est æterna, et est idem quod prædestinatio. Secunda est temporalis. et signum primæ infallibile. Tertia similiter temporalis, nec est effectus, nec signum æternæ electionis; multi enim præficiuntur mali et reprobi et utinam non sint plures mali, quam boni.* Ad *minorem* dicit Christum loqui de electione prælationis, quæ non solum probos, sed etiam improbos spectat, ideoque non est signum certum electionis æternæ.

Dices 2: Si nullus esset reprobus, esset Prædestinatio, non autem electio; electio namque significat acceptionem unius præ alio: ergo electio et prædestinatio idem sonant. — **Respondet** ibidem Seraphicus Doctor Propositum, Prædestinationem et Electionem non differre secundum rem, sed solum secundum rationem intelligendi: *Nam propositum*, inquit, *simpliciter dicit voluntatem faciendi aliquid; ille enim dicitur proponere, qui firmiter vult facere aliquid: Electio vero et Prædestinatio addunt supra voluntatis conceptionem; sed differenter, quia Prædestinatio addit ordinem et directionem in finem, sed electio discretionem, sive separationem a suo supposito. Unde propositum dicit firmam voluntatis conceptionem, Prædestinatio cum conceptione dicit præordinationem, et Electio quamdam discretionem*, qua Prædestinati secernuntur a Reprobis. Hinc secundum conceptum nostrum, præcedit

propositum, sequitur electio, demum prædestinatio. *Unde, in forma,* si nullus esset malus non foret Electio, secundum rationem intelligendi, concedo: secundum rei veritatem, nego: unus enim et idem actus entitativus divinæ voluntatis simul est propositum, electio et prædestinatio; et tantum diversus concipitur secundum diversitatem nostri conceptus et terminorum connotatorum.

QUÆSTIO TERTIA.

QUALIS SIT ACTUS DIVINÆ PRÆDESTINATIONIS.

Sensus Quæstionis est, an divina Prædestinatio sit actus immanens, vel transiens; æternus, vel temporalis; liber, vel necessarius, ad quorum intelligentiam

Notandum 1. Divinorum actuum alios esse pure immanentes, alios pure transeuntes, alios vero immanentes secundum entitatem, sed connotantes objecta secundaria et ad ea terminatos; actus pure *immanentes*, sunt divina intellectio et volitio, qua Deus seipsum cognoscit et diligit. Actus pure *transeuntes* ii sunt, qui in creaturas refunduntur, quales sunt creatio, justificatio et similes: actus vero immanentes cum *terminatione* ad objecta secundaria, sunt actus quidem ab intellectu et voluntate divina procedentes, qui tamen a nobis intelligi nequeunt absque respectu ad objecta secundaria, quales sunt præscientia, prædestinatio, etc.

Notandum 2. Prædestinationis æternitatem dupliciter spectari posse; *Primo* quidem inquirendo, an sit actus æternus a voluntate, vel intellectu divino elicitus; *Secundo* vero, an ita facta fuerit Prædestinatio in ipso primo instanti et signo æternitatis, ut nihilominus coexistat singulis partibus temporis, ut nec sit præterita, nec futura; sed tantum præsens. Quod ut percipiatur evidentius, *rursus* observandum est, triplex distingui posse instans, nimirum *æternitatis* purum, instans *temporis* purum, et instans quoddam *mixtum* ex utroque, in quo scilicet explicantur actiones quædam præteritæ, præsentes, vel futuræ connotantes quidem instans æternitatis; sed quatenus illud instans coexistit variis temporis partibus.

Notandum 3. Quantum ad præsens institutum attinet, Duplicem distingui posse necessitatem, nimirum absolutam et respectivam; *Prima* est, qua aliquid secundum se et ex suis principiis constitutivis necessario tale, vel tale esse dicitur; sic necessaria est Deo existentia, necessarium, ut homo sit animal rationale, etc. Si enim talis non esset, non foret homo. *Secunda* est, qua aliquid necessarium dicitur in ordine ad aliud; idque, vel simpliciter, ita quod unum obtineri non possit sine alio; vel secundum quid, quando aliquid obtineri quidem potest sine alio, sed non cum tanta facilitate.

Conclusio prima. — Prædestinatio est actus immanens in Deo cum terminatione ad objecta secundaria.

Probatur: Omnis actus divini intellectus et divinæ voluntatis connotans respectum rationis ad extra, est actus immanens hoc exposito modo; sed prædestinatio est hujusmodi; tum quia, ut probatum est, illa est revera actus divinæ voluntatis; tum quia prædestinatio non

significat in Deo aliquid ipsi conveniens per modum actus primi et essentialis, sed per modum actus ultimi et vitalis, sicut sunt intellectio et scientia, volitio et electio, ut ex ipsa vocis significatione et omnium sententia constat. Tum denique, quia prædestinatio dicit in Deo quid liberum; quidquid autem denominatur liberum in Deo, convenit ipsi per modum actus immanentis; ergo revera Prædestinatio est actus immanens.

Dices: Prædestinatio formaliter est in prædestinato; ergo non est actus immanens in Deo. *Consequentia* patet, quod enim est creatum formaliter, non est in Deo immanenter et intrinsece, sed solum denominative et extrinsece. *Antecedens* probatur; in eo formaliter est Prædestinatio, qui denominatur prædestinatus; sed sola creatura denominatur prædestinata; ergo in ea sola est formaliter Prædestinatio. — **Nego antecedens** necnon et *majorem* illius probationis; creatura namque denominatur quidem prædestinata non formaliter, quasi prædestinatio esset forma ipsi inhærens; sed effective propter scilicet varios effectus, quos Prædestinatio in ipsa operatur; unde Prædestinatio solum formaliter est in Deo, eumque prædestinantem formaliter denominat. Hinc prædestinationis vocabulum sumitur potius active, quam passive: hoc est, magis prædestinantem, quam prædestinatum significat.

Conclusio secunda. — Prædestinatio est actus æternus, qui mensuratur instanti mixto, quatenus nimirum instans æternitatis coexistit variis partibus temporis. Hæc Conclusio duas habet partes, nimirum quod Prædestinatio sit actus æternus et quod mensuretur instanti mixto.

Probatur prima pars. Primo quidem **ex Scriptura** ad Ephesios 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti, etc.* Ubi particula *ante* denotat antecessionem temporis et consequenter æterninatem. *Electio* pariter prædestinationem significat; nam subdit Apostolus: *qui prædestinavit nos,* utique tunc quando nos elegit; et infra: *Prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ;* sic pariter primæ ad Corint. 2. Sapientia incarnata dicitur: *Prædestinata ante sæcula in gloriam nostram:* quos omnes Scripturæ textus sancti Patres quotquot de Prædestinatione disputant, de ejus æternitate interpretantur.

Probatur item ratione: Nulla denominatio formalis Deo convenit in tempore, cujus res ipsa formaliter ei ab æterno non competat: sed Deus in tempore formaliter et realiter denominatur prædestinans: ergo revera Prædestinatio ipsi ab æterno competit. *Major* patet; Deus enim omnino immutabilis est, non solum quantum ad entitatem; sed etiam quantum ad operationem intrinsecam. *Minor* etiam est evidens: Deus enim revera in tempore denominatur prædestinans.

Dices: Prædestinatio est pars Providentiæ: at Providentia non est æterna, sed temporalis: Providentia enim est posterior creatione, quia rebus jam creatis consulit; creatio autem temporalis est: ergo et Prædestinatio. — **Distinguo minorem:** Providentia est temporalis secundum executionem et actualem ordinationem rerum in suos fines, concedo: secundum destinationem et actum divinæ voluntatis, quo Deus

rebus creatis ab æterno providet, seu apud se statuit se provisurum eis pro tempore, nego : supra namque diximus Providentiam esse divinum propositum et æternum, quo Deus apud se decrevit res creatas per media congrua in suos fines ordinaturum pro varia temporis differentia. *Adde* quod licet Providentia temporalis esset, nihilominus prædestinatio foret æterna ; etenim particula *præ* significat antecessionem temporis, adeoque æternitatem, et abstrahit ab actuali existentia rerum quæ prædestinantur, et consequenter a temporali rerum duratione : adeoque non est temporalis, sed æterna.

Dices 2 : Quod importat et significat ordinem ad aliquid temporale, etiam temporale est : sed prædestinatio est hujusmodi, significat enim transmissionem et ordinationem prædestinati ad gratiam et gloriam in tempore conferendam : ergo est temporalis. — **Distinguo majorem:** Quod importat ordinem tantum actualem ad rem solum actu existentem temporale est, concedo : ad rem in tempore futuram et extituram, nego. Prædestinatio autem dicit equidem ab æterno ordinem ad rem in tempore futuram, non autem actu existentem ; adeoque non minus est æterna, quam sint cæteri divini intellectus divinæque voluntatis actus, nimirum præscientia, decretum, electio, quæ creaturas in tempore extituras spectant.

Dices 3 : Prædestinatio est præparatio mediorum ad salutem : sed illa præparatio est temporalis : ergo et prædestinatio. — **Respondeo :** Duplicem esse præparationem, *Internam* unam in mente Gubernatoris seu Provisoris, qui opus aliquod moliendum mente concipit et præparat media necessaria ad perficiendum ; *Externam* alteram, qua de facto seligit media ad opus absolvendum, sicut artifex eligit lapides, ligna, etc. ad domum construendam. Prior potest esse æterna in mente æterni artificis : posterior vero solum temporalis est : prædestinatio autem secundum suum formalem conceptum est interna solum præparatio ; secundum vero executionem, etiam præparationem externam importat. Unde dici potest æterna simul et temporalis : æterna quidem formaliter et secundum se considerata ; temporalis autem solum denominative et juxta executionem, seu actualem applicationem gratiæ et gloriæ.

Probatur secunda pars. Deus non prædestinat in instanti temporis tantum, quia prædestinatio est æterna, nec in instanti æternitatis puro, quia soli actus ad intra mensurantur illo instanti : ergo necessum est ut Prædestinatio fiat in instanti mixto, quod scilicet æternum sit, sed correspondens variis temporis differentiis præteriti, præsentis et futuri : Deus enim unico ac simplici et indivisibili actu voluntatis suæ dicitur simul prædestinasse, prædestinare et prædestinaturus, eo quod ille ipse actus æternus Prædestinationis unicus et simplicissimus, cum æternus sit, varias temporis differentias involvat et complectatur. Quæ rursus evidentius patebunt in sequentibus.

Conclusio tertia. — Actus divinæ Prædestinationis nedum est liber, verum etiam contingens, licet etiam sit necessarius, non quidem necessitate absoluta, sed respectiva. Hæc Conclusio quatuor involvit partes, quarum

Duæ priores probantur simul a Doctore Subtili q. ultima *Prologi*

et in 1. dist. 8. q. ultima, ubi docet omnem actum divinæ voluntatis respicientem creaturas, esse contingentem et indifferentem indifferentia contradictionis. Cujus veritatis rationem subdit, quia Deus liberrime prædestinat, et tanta cum indifferentia ut potuisset non prædestinare si ita voluisset: quod aperte indicat S. Paulus ad Ephesios 1. dicens: *Prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Quibus verbis liberam Dei voluntatem maxime prædestinando significat; et quidem revera, maxime namque cernitur libertas divinæ voluntatis in Prædestinatione; quia non solum liberum ei fuit prædestinare, aut non prædestinare; sed etiam pro libera voluntate sua hunc potius quam illum, prædestinavit. Hinc actus prædestinationis ab Apostolo vocatur interdum bona voluntas, propositum, electio, consilium voluntatis et alia similia, quæ indicant illum actum esse omnino indifferentem, liberum simul ac contingentem. Dico liberum simul et contingentem, ut actus divinæ prædestinationis distinguatur ab illis actibus divinæ voluntatis pure immanentibus qui liberi quidem sunt, non tamen contingentes, sed absolute necessarii, quales sunt, v. g. actus amoris quo Deus seipsum diligit et actus spirativus quo Pater et Filius producunt Spiritum sanctum: Prædestinatio autem non est hujusmodi; licet enim sit libera, nihilominus est contingens.

Patet etiam tertia et quarta pars: *Tertia* quidem, quia non fuit absolute necessarium Deum aliquem prædestinare, sed ut modo diximus creaturas ad gloriam æternam ordinat pro libito et beneplacito suæ divinæ voluntatis. *Quarta* similiter, necessarium enim erat, ex hypothesi, quod Deus conferre voluerat dona gratiæ et gloriæ quibusdam creaturis intellectualibus, hanc collationem et ordinationem decerni ab æterno: hoc autem decretum dicitur prædestinatio, adeoque est necessaria necessitate respectiva; videlicet in ordine ad gratiam et gloriam quæ sunt ejus effectus. Hinc S. Augustinus lib. *De Bono Perseverantiæ*, cap. 14. affirmat *Prædestinationem ita esse necessariam, ac est ipsa Dei præscientia.*

QUÆSTIO QUARTA.

QUODNAM SIT OBJECTUM DIVINÆ PRÆDESTINATIONIS.

Sensus quæstionis est an sola creatura rationalis tam angelica, quam humana proprie prædestinari possit.

Notandum 1. Aliquid dici posse prædestinatum duobus modis, scilicet vel ad entitatem et existentiam, vel ad perfectionem consequentem suum esse. Priori modo, quæcumque decernuntur a Deo, ut aliquando existant et producantur, dici possunt prædestinata, quia prius decernuntur et destinantur a Deo, quam fiant, qua ratione S. Augustinus lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 10. ait: *Prædestinatione novit Deus quæ fuerat ipse facturus.* Quo fit ut creaturæ omnes dici possint prædestinatæ, sed in latiori et impropria usurpatione nominis prædestinationis; verius enim et rectius dici possent prædeterminatæ, et decretæ quam prædestinatæ. Posteriori modo illa dicuntur prædestinata, quæ sunt præordinata ad aliud tamquam ad aliquem terminum sui perfectivum; sic homines et Angeli dicuntur prædestinati

quia ordinantur ad gratiam et gloriam, quibus maxime perficitur angelica simul et humana natura.

Notandum 2. Certum esse Prædestinationem non spectare Personas, aut Proprietates divinas: hæc enim Deo non competunt libere, sed omnino necessario; nec per liberam voluntatem, sed per essentiam et naturam: quæ autem prædestinantur, pendent ex libera voluntate Dei: unde egregie S. Augustinus tractatu 185. in Joannem, declarat qualiter Filius Dei prædestinatus simul et non prædestinatus dicatur: *Recte,* inquit, *dicitur non Prædestinatus secundum id quod est Verbum Dei Deus apud Deum; ut quid enim prædestinaretur cum jam esset quod erat, sine initio, sine termino sempiternus?* Hoc est, cum ab æterno et ex propria natura sit beatus, ad ipsam beatitudinem libera electione non potuit destinari: dicitur tamen prædestinatus quatenus est Verbum incarnatum et ratione unionis hypostaticæ cum natura humana, ad quam fuit ab æterno destinatus: unde subdit ibidem: *Quisquis Dei Filium prædestinatum negat, hunc eumdem Filium hominis negat.* Sola itaque superest difficultas de natura intellectuali creata Angelica et humana.

Notandum 3. Nostrum Alensem 1. p. q. 28. membr. 1. art. 4. sentire Angelos beatos, proprie dicta Prædestinatione non fuisse ad gloriam æternam destinatos: ibidem enim distinguit duplicem Prædestinationem, *communem* unam, quæ dicitur præscientia beneficiorum Dei et præordinatio alicujus ad gloriam; *specialem* alteram, quæ dicitur propositum miserendi, et præparatio gratiæ in præsenti et gloriæ in futuro: *Cum autem,* inquit, *in Angelis beatis non fuerit miseria, ideo nec propositum miserendi dicitur respectu illorum: nec etiam in ipsis antecessit gratia ad gloriam: sed status humanus fuit duplex, scilicet ante peccatum et post peccatum: secundum quod ante peccatum dicitur prædestinatio, præparatio gratiæ in præsenti, etc., sed post peccatum dicitur propositum miserendi.* An autem hæc veritati consonent, resolvet

Conclusio unica. — Sola et omnis natura intellectualis tam angelica, quam humana est objectum proprie dictæ Prædestinationis. Hæc Conclusio duas habet partes; quarum

Probatur prima. Divina prædestinatio est actus liber et contingens quo aliquid ordinatur ad gratiam in præsenti et gloriam in futuro possidendam: sed hic actus nihil aliud habere potest pro objecto suo, quam naturam creatam intellectualem: ergo hæc revera est objectum divinæ prædestinationis. *Major* patet ex dictis. *Minor* etiam constat quoad primam partem ex secundo Notabili, in quo evidens est nihil divinum habere rationem prædestinati, adeoque quidquid prædestinatum dicitur, necessario debet esse creatum. Constat etiam quantum ad secundam partem; illa namque natura sola ordinari potest ad gratiam et gloriam, quæ uti potest ipsa gratia et frui gloria; sed sola natura intellectualis hæc præstare potest, usus namque gratiæ maxime fit per operationes intellectus et voluntatis, sicut et ipsa gloriæ fruitio, quæ necessario supponit visionem beatificam et in amore formaliter consistit: ergo, etc.

Dices: Illa creatura prædestinari potest, quæ potest elevari ad

finem aliquem supernaturalem; sed quælibet creatura etiam rationis expers, elevari potest ad finem et effectum aliquem supernaturalem; sic aqua baptismalis ordinatur ad eluendum peccatum originale et gratiam sanctificantem conferendam, idque ab æterno: Deus enim ab æterno decrevit, et ordinavit Sacramenta omnia, eorumque efficacitatem et effectus destinavit: ergo non sola creatura intellectualis est objectum prædestinationis. — **Nego majorem:** non enim omnis æterna ordinatio creaturæ ad effectum supernaturalem censeri debet ipsius prædestinatio, quia talis ordinatio ad supernaturalem effectum non fit tamquam ad ultimum finem illius rei; imo res ipsa ad illum finem supernaturalem ordinatur tamquam medium deserviens homini ad consequendum suum finem ultimum ad quem ab æterno destinatur, in quo maxime posita est ratio formalis prædestinationis: hæc enim dicit ordinationem efficacem rei, quæ prædestinari dicitur ad suum finem ultimum consequendum, et idcirco soli creaturæ intellectuali propria est.

Probatur etiam secunda pars: Omnis illa natura est objectum prædestinationis, quæ capax est usus gratiæ et fruitionis gloriæ: sed talis est omnis natura intellectualis, tam angelica, quam humana, ut constat: ergo revera omnis natura intellectualis potest esse objectum divinæ prædestinationis.

Dices: Prædestinatio est propositum miserendi ex S. August. ab Alensi laudato: ergo supponit miseriam: sed Angeli Beati nullam unquam experti sunt miseriam, quia nullum admiserunt peccatum: ergo Deus non habuit propositum miserendi, nec consequenter prædestinationem erga illos; adeoque dici nequeunt objectum divinæ prædestinationis. — **Respondeo** 1. Præfatam prædestinationis definitionem apud S. Augustinum non reperiri, idcirco non est magni facienda. *Secundo*, respondeo duplicem distingui posse prædestinationem, unam quidem ordinativam ad bonum; aliam vero erectivam a malo et liberativam a miseria. *Prima* cadit in Angelos, necnon et in Christum et Beatissimam Virginem, in quibus nulla unquam fuit peccati miseria. *Secunda* vero respicit omnes, qui prius liberantur a peccato, quam destinentur ad beatitudinem.

Quæres: *An natura intellectualis seclusa sua personalitate possit esse objectum proximum Prædestinationis?*

Affirmat Doctor in 3. dist. 7. n. 2. idque probat exemplo naturæ humanæ a Verbo divino assumptæ, quæ seclusa sua personalitate ordinata fuit, nedum ad unionem hypostaticam, sed etiam ad gratiarum omnium plenitudinem et superexcellentem gloriam: *Sicut enim*, inquit, *Deus potest omne bonum aliud a se diligere, non tantum suppositum, sed naturam; ita etiam potest alii a se præordinare et præoptare bonum illi conveniens; et ita potest naturæ huic præoptare bonum illi conveniens et ita potest illi præoptare unionem istam in ordine ad gloriam et non personæ.* Confirmari potest; nam anima rationalis in Christo, seclusa propria personalitate, fuitur Deo: ergo ad talem fruitionem est prædestinata, adeoque natura separata a personalitate potest esse objectum prædestinationis. *Deinde*, gratia et gloria sunt habitus et effectus voluntatis dependentes a suis potentiis: ergo cum tales poten-

tiæ et natura a qua effluunt existere possint sine personalitate propria, poterit Deus ipsam naturam, ipsamque voluntatem ad habitus supernaturales, necnon et ad gratiam et gloriam prædestinare.

Dices: Usus gratiæ et fruitio gloriæ, ut mox diximus, fiunt per actus intellectus et voluntatis; sed actiones sunt suppositorum: ergo cum natura seclusa personalitate non possit operari, nec consequenter uti gratia et frui gloria, ita nec poterit prædestinari. — **Distinguo minorem**: Actiones sunt suppositorum denominative, concedo, hoc est denominant supposita in quibus recipiuntur eo modo quo accidentia denominare solent non solum principium a quo fiunt, sed etiam subjectum in quo recipiuntur, qua ratione totus homo dicitur videns, licet visio tantum ab oculo formetur: actiones sunt suppositorum elicitive; hoc est, eliciuntur et procedunt a suppositis tamquam a suis principiis operativis et productivis, nego. Advertit tamen et admonet Doctor hæc de aliis a Christo esse dicta tantum de possibili, non vero de facto: *Verum enim est,* inquit, *quod in omnibus aliis ab isto, prædestinatio respicit personam, quia in nullo alio præordinavit Deus bonum naturæ nisi præordinando bonum personæ; et ratio hujus est, quia nulla natura prædestinabilis est non personata personalitate creata nisi ista; et ideo nec sic potest præordinari sibi bonum nisi isti.*

QUÆSTIO QUINTA.

AN ET QUÆ SIT PRÆDESTINATIONIS CERTITUDO.

Notandum 1. Circa Prædestinationis certitudinem varios fuisse hæreticorum errores. Ex ea namque Prædestinatiani fatalem quamdam necessitatem inducebant, qua omnino pessundaretur humana libertas et bonis operibus via præcluderetur, utpote cum cujusque sors bona, vel mala irrevocabili decreto ab æterno firmata fuisset: quam sententiam ut Presbyteri Massilienses declinarent, in aliam non minus erroneam lapsi sunt, affirmantes incertam adhuc fluctuare hominum sortem, neque quidquam circa eorum prædestinationem, aut reprobationem fuisse ab æterno definitum: *Nam si sic prædestinati sunt, inquiunt* (referente sancto Hilario, Epistola ad S. Augustinum) *ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus possit accedere; quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia?.... Id est quod pariter illud non accipiunt, ut eligendorum rejiciendorumque esse definitum numerum velint.* Calvinus autem deteriorem adhuc viam aggressus contendit libro 3. Instit. cap. 24. § 8. unumquemque fidelem posse, ac debere certa fide credere se esse prædestinatum. Quas omnes erroris caligines ut veritatis face depulsemus, tria maxime sunt in præsenti Quæstione resolvenda. 1. An ita certa et invariabilis sit divina Prædestinatio, ut prædestinatorum nullus pereat. 2. An Deus certum prædestinatorum numerum sigillatim noverit et ita definierit, ut nullus ei adjici queat. 3. An iste numerus ita Deo soli sit compertus ut nulli mortalium nec in communi, nec in speciali pateat. Quæ ut fiant evidentiora

Notandum 2. Certitudinem cognitionis, de qua maxime hic fit sermo, esse firmam adhæsionem intellectus alicui propositioni, vel objecto propter motivum infallibile. Istud autem motivum in Deo nil aliud est quam ipsius divina Essentia, quæ cum sit omnis entitatis et perfectionis pelagus, etiam quodlibet ens complectitur et repræsentat

divino Intellectui; idque vel antecedenter ad omne divinæ Voluntatis decretum, qualiter res pure possibiles exhibet, vel prævio ac præsupposito decreto absoluto aut conditionato; sicut creaturas absolute, vel conditionate futuras repræsentat, ut docuimus cum Doctore, Disput. *De Scientia Dei.*

Notandum 3. Res futuras posse nobis innotescere triplici via, nimirum vel per demonstrationem, qualiter Astrologi futuram eclypsim deprehendunt ex certa orbium cœlestium periodo et invariato motu; vel per revelationem, sicut omnes Prophetæ res procul venturas Deo reserante deprehenderunt et annuntiaverunt: vel denique per quædam signa quibus rerum eventus conjicere et veluti per emissos tenues quosdam radiolos inspicere licet. An autem aliquo ex his modis nostrum quilibet præsentire possit se in fœlicem prædestinatorum sortem annumerandum, hic resolvemus: sed prius sit

Conclusio prima.— Electorum Prædestinatio ita certa et infallibilis est, ut eorum nullus perire possit. Hæc est de fide,

Eamque firmant varii Scripturæ textus: Sic Joannis 6. *Omne quod dat mihi Pater ad me veniet.* Et rursus ibidem: *Hæc est voluntas Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo.* Et cap. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt.... et sequuntur me.... et non peribunt in æternum, et non rapiet quisquam de manu mea;* unde sanctus Paulus ad Rom. 8. *Quos prædestinavit,* inquit, *hos et glorificavit,* nullam omnino exceptionem faciens inter prædestinatos et glorificatos.

Idipsum firmant sancti Patres, maxime Augustinus pluribi, sed præsertim lib. *De correptione et gratia,* c. 7. ubi de electis ait: *Horum si quis perit, fallitur Deus, sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus: horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus.* Similia habet pluribi. Cui concinit sanctus Fulgentius lib. *De fide ad Petrum.* cap. 35. *Firmiter crede,* inquit, *et nullatenus dubites omnes, quos vasa misericordiæ Deus fecit gratuita bonitate ante mundi constitutionem in adoptionem filiorum Dei prædestinatos esse a Deo, neque perire posse aliquem eorum, quos Deus prædestinavit ad Regnum, neque quemquam eorum, quos non prædestinavit ad vitam ulla ratione posse salvari.*

Ratio hujus veritatis etiam est manifesta ex ipsa definitione prædestinationis, quæ inquit S. Augustinus lib. *De bono perseverantiæ,* cap. 14. *Est præparatio et præscientia beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur:* at non certissime liberantur, si eorum quis perire possit: ergo necessum est, ut quotquot prædestinantur, infallibiliter vitam æternam obtineant. — *Deinde,* perspicacissime et certo Deus novit quæ futura sunt, omniaque in prospectu habet: ergo pariter novit, qui sint in gratia sanctificante discessuri, quique in peccato mortali; adeoque certo novit, qui perpetuo beandi quive damnandi sint. — *Denique,* si prædestinatus fieri posset reprobus, maxime vel simul et eodem tempore, vel diverso. Non primum; alias esset simul prædestinatus et non prædestinatus, quod implicat. Non etiam secundum; alioquin Deus mutaretur, inciperet enim fieri reprobans, cum antea prædestinans extitisset.

Dices: Prædestinatus potest peccare mortaliter, moxque repentino casu ex improviso interire: ergo etiam potest damnari. — **Nego consequentiam:** nam, ut sanctus Augustinus loquitur lib. 5. contra Julianum cap. 3. licet Prædestinati peccent mortaliter, nihilominus eorum nullus vitam finire potest absque pœnitentia: *Ex isto numero electorum*, inquit *et prædestinatorum etiam, qui pessimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam, per cujus potentiam non sunt huic vitæ in ipsa scelerum perpetratione substracti; ut ostendatur et ipsis et aliis cohæredibus eorum, de quam profundo malo possit Dei gratia liberare. Ex his nemo perit quacumque ætate moriatur. Absit enim, ut prædestinatus ad vitam sine Sacramento Mediatoris finire permittatur hanc vitam.*

Dices 2: S. Petrus secunda Epist. c. 1. monet: *Satagite fratres, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis;* ergo supponit non esse certam et infallibilem Prædestinationem. — **Nego consequentiam:** non enim ibidem loquitur de vocatione prædestinationis ad gloriam, sed de vocatione ad fidem et justitiam, cujus receptio et conservatio penes arbitrium hominis est; potest enim quisque pro libertate consentire gratiæ vocanti ad fidem, vel dissentire; potest similiter fidem et justificationem acceptam cum ipso gratiæ auxilio servare et utramque per peccatum abjicere; adeoque recte monetur, ut per bona opera certam, ac stabilem hanc utramque vocationem faciat. *Vel distinguo:* monentur fideles, ut certam faciant suam electionem respectu Dei, quasi illa respectu divinæ cognitionis esset incerta et indeterminata, nego: respectu sui, ut nimirum ipsi aliquam habeant certitudinem seu fiduciam per sua bona opera se esse de numero prædestinatorum, concedo: cum enim certum sit neminem juste operantem perire; tamdiu quisque confidere potest se esse inter prædestinatos computandum, quamdiu pie, justeque vivit.

Urgebis: Qui non est prædestinatus revera potest prædestinari; ergo non solum respectu nostri, sed etiam respectu Dei prædestinatio est incerta. Probatur *antecedens* ex illo trito et vulgari effato, *si non es prædestinatus, fac ut prædestineris*; quod videtur desumptum ex S. Aug. tract. 26. in Joann. ubi explicans illa verba *nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum,* ait: *quare illum trahat et non illum trahat, noli velle judicare, si non vis errare: semel accipe et intellige, nondum traheris; ora ut traharis.* — **Distinguo antecedens:** qui non est prædestinatus incomplete et secundum æternam designationem, qua perseverantes in gratia destinantur ad gloriam infallibiliter obtinendam, potest de novo ita destinari, nego: qui nondum est prædestinatus complete et secundum temporalem executionem prædestinationis, potest prædestinari, concedo. — Ad illud vulgare effatum dico, non ita esse intelligendum, quasi quis possit sibi esse causa, ut prædestinetur, non enim potest sibi ipsi præparare media et beneficia, quibus certissime liberetur; sed quod possit esse causa cooperationis et usus mediorum, sine qua cooperatione prædestinatio non esset completa. Quamquam enim electio et prædestinatio ad gloriam sit æterna ex parte Dei, tamen non est completa ab æterno, sed ut compleatur requirit conditionem ex parte nostri, quam implere, vel non implere est in nostra potestate; ac proinde etiam est in po-

testate nostra efficere, ut prædestinatio nostra compleatur, ut fusius infra probabimus. Quem loquendi modum approbat ipsemet sanctus August. lib. *De Articulis* sibi falso impositis art. 12. *Quia præsciti,* inquit, *sunt casuri, non sunt prædestinati: essent autem prædestinati, si essent reversuri, et in sanctitate ac veritate mansuri.* Quibus defectum prædestinationis videtur refundere in defectum cooperationis; eo scilicet modo mox expresso. — Ad verba Augustini respondeo, illum non esse intelligendum de prædestinatione, qua Electi transmittuntur et veluti trahuntur ad vitam æternam; sed de gratia illa efficaci et eximia, qua inveterati quique peccatores interdum excitantur et e peccatorum cœno ad innocentiæ splendorem evehuntur.

Dices denique: Omnes Scholastici Doctores, maxime Subtilis in 1. dist. 40. q. unica: affirmant prædestinatum posse damnari; ergo revera prædestinatio non est certa et infallibilis. — **Distinguit antecedens** Doctor: Prædestinatus potest damnari in sensu diviso, ita quod, quem Deus prædestinavit potuit non prædestinare, quia libere et contingenter eum prædestinavit, concedit; in sensu composito, idest, qui prædestinatus est de facto, potest fieri reprobus et damnari, negat: *Non enim,* inquit, *voluntas creata potest impedire ordinationem voluntatis divinæ; impediret autem si staret propositum voluntatis divinæ et oppositum eveniret per voluntatem creatam: hoc autem est impossibile.*

Instabis: Quidquid Deus unquam potuit, etiam nunc potest: sed ex concessis Deus potuit ab æterno non prædestinare Petrum, v. gr.: ergo potest etiam nunc non prædestinare, sicque illius prædestinatio non est certa. — **Distinguo majorem:** Quidquid Deus unquam potuit in sensu diviso, etiam nunc potest in sensu diviso, hoc est, si nondum sit determinatus, concedo: quidquid in primo signo æternitatis potuit et ante omne decretum, etiam nunc potest in sensu composito et consequenter ad positum et formatum decretum de re facienda, vel non facienda, nego; sic antecedenter ad positionem decreti de mundo condendo poterat non decernere mundi fabricam, ubi autem semel positum fuit tale decretum, jam amplius non potuit decernere mundum non esse condendum; alioquin esset mutabilis. Idem a simili dicendum de prædestinatione.

Conclusio secunda. — Numerus prædestinatorum ita fixus est et determinate a Deo cognitus ut ipsi nihil adjici, vel ab eo detrahi possit. Hæc sequitur ex præcedenti et

Colligitur ex Scriptura sacra Lucæ 10. *Gaudete, quod nomina vestra scripta sint in libro vitæ:* quod autem in eo libro scriptum est, determinatum est et deleri nequit, ut constabit agendo de libro vitæ. Item Joan. 10. Christus confert se bono Pastori, qui *cognoscit oves suas et vocat eas nominatim;* unde Apostolus 2. ad Timotheum 2. *Cognovit Dominus, qui sunt ejus:* hinc Apocal. 7. Prædestinati dicuntur signati, *Audivi numerum signatorum: etc.* quibus significatur prædestinatos a Deo distincte et definite cognosci. Hoc ipsum diserte probat S. Aug. lib. *De Correptione et Gratia* cap. 13. *De his loquor,* inquit, *qui prædestinati sunt in regnum Dei, quorum ita certus est numerus, ut nec addatur eis quisquam, nec minuatur ex eis:* sic et S. Prosper, secundo

De Vocatione Gentium cap. 33. *Præscientia Dei falli non potest,* inquit, *nihil perdit de plenitudine membrorum Corporis Christi, et nullo detrimento minui potest summa prœcognita.*

Idipsum ratio suadet: si quis Prædestinatorum posset reprobari et Reproborum prædestinari, sequeretur divinam præscientiam esse fallibilem, divinumque decretum esse mutabile: at utrumque falsum est: ergo et illud unde sequitur. *Minor* constat, si enim prædestinatorum quis excideret, illius casus vel fuisset a Deo prævisus, vel non: si non, ergo manca et imperfecta foret præscientia, quæ futurum non perciperet: si sic, ergo ille falso fuisset prævisus et prædestinatus; quippe cum salvus fieri non deberet.

Dices: Prædestinatus aliquis potest excidere, et alius in ejus locum suffici: ergo non est determinatus, nec distincte a Deo cognitus eorum numerus. *Consequentia* patet. Probatur *antecedens* ex illo Apocalyps. 3. *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* Ex quo S. Augustinus lib. *De Corrept et Gratia* cap. 13. includit; *quod alius non est accepturus, nisi perdideris.* Cui concinit Glossa et Alensis in hunc locum: *Si quis labitur,* inquit, *alius ex misericordia subintrabit, sicut per superbiam Judæorum subintravit Gentilitas:* unde legitur de Beato Francisco, quod quidam frater vidit in Cœlo sedem vacuam, et ei responsum est, sedes ista de ruentibus fuit, et nunc humili Francisco servatur. Confirmatur pariter ex illo Jobi 34. *Conteret multos et innumerabiles et stare faciet alios pro eis.* — **Respondeo** 1. Cum S. Thoma 1. p. qu. 23. art. 6. ad 1. *Coronam* usurpari posse dupliciter. *Primo,* pro gloria æterna, quam justitiæ coronam appellat Apostolus legitime ad finem usque certantibus repromissam: *Secundo* pro merito gratiæ, quo quisque novum augmentum promeretur. Prior corona nec deperdi potest a prædestinato, nec ab alio accipi: *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Posterior vero et deperdi et ab alio accipi potest; qui enim gratia concessa abutitur, aliis sibi paratis et concedendis spoliatur, ut eis alius donetur, sicut apertissime testatur Christus, tum Oraculis, tum Parabolis. Oraculis quidem, sic Matth. 21. Judæos alloquens ait: *Auferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti facienti fructus ejus;* gentiles significans in sortem infidelium et perduellium Judæorum substitutos. Parabolis vero, quarum famosissima est illa de servo inutili abscondenti, ac fodienti talentum in terram: præcipit enim Dominus ibidem cap. 25. *Tollite ab eo talentum et date ei, qui habet decem talenta; omni enim habenti dabitur et abundabit: ei autem, qui non habet et quod videtur habere, auferetur ab eo. Inutilem autem servum ejicite in tenebras exteriores.* Quibus aperte patet gratias paratas ab ingrato auferri et fideli, ac vigilanti subministrari.

Conclusio tertia. — Nemo certo scire potest absque revelatione se inter prædestinatos esse computandum, sed tantum conjecturaliter et per quædam signa. Utraque Pars est de Fide definita in Concil. Trid. sess. 6. Can. 16. *Si quis magnum illud perseverantiæ donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc speciali revelatione didicerit, anathema sit.*

Idipsum probant Scripturæ sacræ. Ecclesiastes 9. *Nescit homo*

utrum sit odio an amore dignus, sed omnia in futurum servantur incerta: unde monet Apostolus 1. ad Corinthios 10. *Qui se existimat stare, videat ne cadat:* Et ad Rom. 11. *Noli altum sapere, sed time:* et ad Philippenses 2. *Cum metu et tremore salutem vestram operamini.* Hinc Apocalypsis 5. Prædestinationis liber dicitur *signatus sigillis septem et nemo aperit, nisi solus Agnus.*

Hoc ipsum Ecclesia diserte probat in precatione: *Deus cui soli cognitus est numerus Electorum, in superna fœlicitate locandus:* **Probant et sancti Patres:** August. lib. *De Correptione et Gratia* cap. 13. *Quis,* inquit, *ex multitudine Fidelium quamdiu in hac mortalitate vivitur in numero Prædestinatorum se esse præsumat? Quia id occultari opus est in hoc loco, ubi sic canenda est elatio, ut etiam per Satanæ Angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus:* et in Ps. 68. *Multi credunt se scriptos in Libro vitæ, qui tamen falluntur.* Sanctus Hieronymus in caput 9. Ecclesiastes: *justi nequeunt scire utrum amentur a Deo, sed in ambiguo fluctuant; scient autem in futuro cum ex hac vita discesserint.* Denique S. Bernardus Sermone 1. in Septuagesima: *generationem istam quis enarrabit? Quis potest dicere: ego de Electis sum? Ego de numero filiorum: reclamante Scriptura, nescit homo, an sit amore, an odio dignus?*

Idipsum etiam suadet ratio. Nullus scire potest ea, quæ pendent ex mera Dei voluntate, nisi Deus ipse revelaverit; nam ut inquit Apostolus, *nemo novit, quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei*: sed nostra Prædestinatio pendet ex gratuita Dei voluntate nos ad æternam gloriam destinante et media necessaria subministrante, ut jam probatum est: ergo seclusa Dei revelatione nemo scire potest, an sit inter prædestinatos adscribendus. — *Deinde* nemo certus esse potest de sua prædestinatione, nisi pariter certus sit se ad ultimam vitæ periodum in gratia sanctificante perseveraturum; *qui enim perseveraverit usque ad finem hic salvus erit:* sed ex laudato Concilii Tridentini Oraculo constat seclusa speciali Dei revelatione, neminem habere posse infallibilem de sua perseverantia certitudinem; ergo etc. — *Denique* si quis absque revelatione posset esse certus de futura sua salute, maxime per demonstrationem a priori, vel a posteriori, seu vel per causam, vel per effectum; sed neutro modo prædestinatio potest certo et infallibiliter innotescere. Non quidem per causam, quia divina voluntas nobis non patet: nec etiam per effectus; nulla namque ita firma sanctitas est, quæ deficere non possit; unde scite monet sanctus Bernardus Sermone 30. de diversis: *nusquam est securitas fratres, neque in Cœlo, neque in Paradiso, multo minus in mundo: in Cœlo enim cecidit Angelus sub præsentia Divinitatis; Adam in Paradiso de loco voluptatis; Judas in mundo de schola Salvatoris.* Ergo, etc.

Dices S. Paulus ad Rom. 8. ait: *Certus sum, quia neque mors, neque vita, nec principatus. etc. poterunt nos separare a charitate Dei;* ergo sanctus Apostolus tam de sua, quam de fidelium Prædestinatione certus erat et securus. — **Respondeo** 1. Quod etsi hæc vera essent, illam tamen certitudinem non aliunde, quam a revelatione Dei accepisset Apostolus, quippe cum hæc infallibilis certitudo ipsi aliunde constare non posset, ut probatum est. Secundo dico Latinum Interpretem scripsisse *certus* pro *confido*, ut etiam vertit S. Hieronymus,

quasi diceret, spero et persuasum habeo; alioquin enim sibi manifeste contradiceret, cum aperte doceat aliis locis semper esse timendum et se nolle quemquam judicare: Sic 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus judicare* et rursus *neque meipsum judico;* et cap. 9. *Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.*

Quæres *primo, an, quot et quæ sint signa Prædestinationis?*

Respondeo primo, cum sancto Bernardo, Sermone 2. de octava Paschæ revera Deum Electis quædam subministrare signa quibus se inter prædestinatos adscribi conjicere liceat: *quando enim,* inquit, *sine testimonio Electos suos deserat Deus? Aut certe quænam eis esse poterat consolatio inter spem et metum sollicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omnino electionis suæ testimonium mererentur?.... Quod si, ut certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt si qua forte electionis hujus signa possumus invenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet?... Hoc sane verbo et Electis consolatio ministratur et substrahitur Reprobis excusatio: cognitis siquidem signis vitæ quisquis hæc negligit, manifeste convincitur in vano accipere animam suam, et pro nihilo habere terram desiderabilem.*

Respondeo secundo: Varia, sed maxime sex prædestinationis signa a sancti Patribus assignari, quæ ex eodem sancto Bernardo colligere licet: tria quidem priora ipsemet indicat laudato loco, ubi cum dixisset quod tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo sanctis Angelis de eorum prædestinatione, nimirum Pater formando, Verbum servando et Spiritus sanctus eos sanctificando: subdit tres pariter esse in terra, nimirum spiritum, aquam et sanguinem, quæ nobis prædestinationis signa subministrant, ita ut per spiritum intelligat exercitium omnium operum spiritualium; per aquam, lacrymarum imbrem peccata abluentem, per sanguinem vero assiduæ mortificationis martyrium; seu ut ipse loquitur, *A sanguine et aqua et spiritu habere est testimonium, si contines a peccatis, si dignos agis pœnitentiæ fructus, si facis opera vitæ.* Hæc autem tria esse genuina prædestinationis signa aperte liquet: **Primo** quidem de Pœnitentia prompta et assidua, nam ut loquitur Regius Vates: *In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* Quasi diceret, certum mihi videtur esse meæ prædestinationis indicium quod statim ac peccavi, mihi pœnitentiam indidisti qua super me exultantes inimicos salutis exturbarem. — **Mortificatio** pariter, ut loquitur Paulus ad Galatas 5. *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis:* unde bene notat Bernardus super cantica: *Nemo potest transire a deliciis in delicias,* ex quo infert: *Quod si qui in hac vita in labore hominum non sunt, in altera profecto in labore Dæmonum erunt.* — **Assidua** denique **virtutis exercitatio**; siquidem: *Ibunt justi de virtute in virtutem donec videatur Deus Deorum in Sion.* — His addo, quod cum Deus *prædestinaverit nos conformes fieri imagini filii sui,* nempe sacrosanctæ ejus humanitati, quæ per mortem et passionem suam, *nobis reliquit exemplum ut sequamur vestigia ejus;* ominari licet nos cum eo in vitam æternam surrecturos, si mortem ejus in

nobis adumbremus: *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus*, inquit Apostolus ad Romanos 6. *simul et resurrectionis erimus:* ergo cum Christus ipse tria habuerit testimonia quibus constat eum vere mortem pro nobis obiisse; nimirum 1. *Spiritum,* quia *inclinato capite emisit spiritum.* 2. *Aquam* quæ de latere ejus lancea perforante effluxit; et *Sanguinem*, qui ad ultimam usque guttulam ex sacro ejus corpore promanavit: ita et nos futuræ nobis æternæ vitæ quædam habebimus auguria, si emiserimus peccati spiritum; peccatum enim etsi physice consideratum sit nihil et nuda privatio; nihilominus moraliter acceptum, dici posset constare corpore et spiritu; dicente Apostolo laudato loco: *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati.* Corpus, inquam, peccati est ipsamet actio exterior peccaminosa quæ cohibenda est: cor peccati est ipsemet affectus quo scelera perpetrantur; spiritus vero est ille ipse peccandi habitus quo fit ut peccatum diu vivat et regnet in corpore nostro mortali. Itaque ut quis suæ prædestinationis certa habere possit indicia, destruendum est corpus peccati, per sanguinem mortificationis, *Mortificationem Jesu semper in corpore nostro circumferentes,* inquit Apostolus, *ut vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali:* Eviscerandum est cor peccati per lacrymas sinceræ pœnitentiæ, *Deponentes omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes etc.* ait sanctus Petrus prima Epist. cap. 2. ut sit in nobis, *Charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta,* inquit Paul. ad Timot. 1. Emittendus denique peccati spiritus, *Non* enim *spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est.* 1. ad Corint. 2. *Ipse autem spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei, si autem filii et hæredes etc.* ad Rom. 8. — **Quartum signum prædestinationis** colligit ipsemet S. Bernardus serm. 1. in Septuagesima ex illis Christi Domini verbis: *Qui ex Deo est verba Dei audit,* quæ sic expendit: *Certitudinem utique non habemus an de numero simus Electorum, sed spei fiducia consolatur nos ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur: propter hoc data sunt signa quædam et indicia manifesta salutis, ut indubitabile sit eum de numero esse Electorum, in quo ea signa permanserint. Porro inter ea quæ fiduciam præstant et materiam spei, unum illud maximum est de quo nunc cœpimus loqui: qui ex Deo est, verba Dei audit.* — **Quintum signum** est assiduus timor et frequens cogitatio de tremendis Dei judiciis; nam ut recte monet Ecclesiast. 7. *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua et in æternum non peccabis:* unde Tertullianus lib. *De cultu fœminarum*, cap. 2. dicit Timorem *fundamentum esse salutis; timendo enim cavebimus, cavendo salvi erimus; velificante divino spiritu salus navigat tuta, si cauta; secura, si attonita.* Cui concinit Petrus Cellensis libro *De Panibus* cap. 14. *Quasi custos*, inquit, *super innumerabiles gazas hic timor in ultimo charismatum ponitur ad conservandas incomparabiles gratias. Gemma pretiosa pietas, sed facile ab impietate subripitur, nisi timore custodiatur. Habeamus bonas et pulchras gratiarum puellas, sed sub custodia diligentissimi pædagogi, scilicet Timoris.* Unde sanctus Bernardus sermone 54. in Cantica expendens illa verba Proverbiorum 28. *Beatus homo, qui semper est pavidus*, ait: *In veritate didici nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinen-*

dam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere: time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo revertetur et hoc est semper pavidum esse; succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia, vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum placata redire sentietur. Cum adest, time ne non digne opereris ex ea, nam hoc monet Apostolus, videte, inquiens, ne in vanum gratiam Dei recipiatis... Time substracta gratia tamquam mox casurus. Time et contremisce Deo, tibi ut sentis iratum, time quia reliquit te custodia tua..... Jam si gratia repropitiata redierit, multo amplius tunc timendum, ne forte contingat recidivum pati, juxta illud in Evangelio: Ecce sanus factus es; vade et amplius jam noli peccare, ne aliquid deterius tibi contingat. *Audis recidere quam incidere esse deterius; proinde invalescente periculo invalescat et metus. Beatus es si cor tuum triplici isto timore repleveris, et timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata.* — **Sextum et potissimum prædestinationis indicium** est summus affectus et singularis devotio erga sacratissimam Virginem; hæc enim, inquit Bernardus, *est peccatorum schola, hæc mea maxima fiducia, hæc tota ratio spei meæ.* Et merito quidem; nam, ut addit sanctus Anselmus, *sicut impossibile est ut illi a quibus oculos suæ misericordiæ avertit, salventur; ita necessarium est, ut hi ad quos convertit oculos suos pro eis advocans, justificentur et glorificentur:* unde Ecclesia ipsi tribuit illud Proverbiorum 8. *Qui me invenerit, inveniet vitam et hauriet salutem a Domino.*

Quæres 2. *An numerus Prædestinatorum sit major, aut minor numero Reproborum?*

Respondeo 1. Quod si instituatur comparatio inter homines generatim sumptos qui a mundi primordio vixerunt et ad finem victuri sunt, longe numerum reproborum excedere prædestinatorum sortem: etenim ante Christi Domini adventum rarus erat Dei cultus, raraque erat ejus cognitio, siquidem: *notus tantum in Judæa Deus; omnes autem dii Gentium dæmonia.* Imo etiam post prædicatum Evangelium, longe plures sunt Gentiles, Turcæ, Judæi et cæteri quique infideles, quam Christiani; et inter Christianos plures sunt hæretici et schismatici, quam fideles Catholici: ergo cum qui non credit jam judicatus est, aperte constat longe minorem esse Prædestinatorum numerum, quam Reproborum: hinc merito Angelus ad Esdram lib. 4. cap. 8. ait: *Hoc sæculum fecit Deus propter multos, futurum autem propter paucos:* Qui liber licet non sit canonicus, nihilominus magnam habet auctoritatem; subdit autem: *Multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur,* quod aperte confirmat Christus Matthæi 7. *Arcta est via quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui intrant per eam.* — *Respondeo* 2. Quod si fiat comparatio tantum inter Fideles tam parvulos ante rationis usum, quam adultos ex hac vita migrantes, verisimilius esse plures fore Prædestinatos, quam Reprobos; constat enim innumeros parvulos unda baptismali renatos ex hac vita migrare: constat pariter ex adultis plures vitam extremam agere cum salutaris pœnitentiæ signis, necnon et debite receptis Sacramentis, quorum virtute et efficacitate non dubium est eos justificari; adeoque nec du-

bium esse debet sic comparatos homines, Prædestinatos plures esse quam Reprobos. — *Respondeo* 3. Quod si fiat comparatio inter solos fideles adultos ex hac vita migrantes, probabilius videri plures fore Reprobos, quam Prædestinatos; ut aperte docent Sanctus Augustinus lib. 3. *Contra Cresconium*, cap. 66. et lib. 4. cap. 73. ita exponens parabolam *De tritico et palea, Boni, verique Christiani,* inquit: *qui per seipsos multi sunt, comparatione malorum pauci sunt; sicut multa grana quibus horrea magna complentur in comparatione palearum.* Gregorius hom. 19. in Evangelia et alii ita exponentes illud Matthæi 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Sed omnium apertissime Chrysostomus homil. 4. ad populum: *Quot putatis,* inquit, *esse in hac civitate qui salvi fiant? Non possunt numerari in tot millibus centum qui salventur; quin et de his dubito: quanta enim in juvenibus malitia! quantus in senibus torpor! etc.*

Idipsum probatur: *Primo* ex figuris quibus Deus illam veritatem in Scriptura sacra delineare voluit: nam sicut aquis diluvii omnes, excepto Noe et familia ejus perierunt, seu ut dicitur primæ Petri 3. *Pauci, idest, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam:* sic post universalis orbis conflagrationem et ignis diluvium pauci invenientur Prædestinati qui salventur; sicut ex sexcentis millibus Pugnatorum qui egressi sunt de Ægypto, nulli præter Josue et Caleb in terram promissionis intrarunt; ita ex tot fidelibus ex hoc mundo velut Ægypto migrantibus, rari cœlestem promissionis terram et patriam ingredientur. — *Secundo* ex comparationibus; nam Genesis 22. Deus Abrahamum alloquens ait: *Sicut stellæ cœli et sicut arenæ maris sic erit semen tuum;* ubi per stellas cœli S. August. lib. 13. contra Faustum Electos intelligit et per arenam maris Reprobos: ex quo infert, quod quemadmodum numerus arenarum longe excedit numerum stellarum, ita numerus Reproborum longe major erit numero Electorum. Deinde Isaiæ 17. et 24. numerus Electorum comparatur paucissimis spicis quæ a messoribus excidunt, et rarissimis olivis quæ remanent in arbore excussa olea, et paucissimis uvarum granis quæ restant in vinea finita vindemia: quæ verba ibi expendens Hieronymus ait: *Tanta erit Sanctorum paucitas de quibus Dominus loquitur in Evangelio,* multi vocati et pauci electi, *ut eorum paucitas baccis olivarum rarissimis comparetur, quæ cum excussæ fuerint, atque demessæ, vix paucæ remanserunt in ramorum cacumine: et quomodo cum erit finita vindemia solent pauperes egestate cogente vacuas circuire vites et pauca uvarum grana colligere.* — *Tertio denique* idipsum patet oraculis, idque maxime Lucæ 13. ubi cuidam interroganti: *Domine si pauci sunt qui salvantur,* Apostolos alloquens tria respondet notatu digna: Primum, *contendite,* inquit, *intrare:* quasi diceret, si Apostoli qui omnia reliquerant et secuti fuerant Christum Dominum, adhuc contendere et summis eniti viribus ut per angustam portam cœlum intrent: quid ergo fiet de his Christianis, qui suis motibus et affectibus vim nullam inferunt, sed omnino genio indulgent? Secundo addit: *Per angustam portam,* quam scilicet subire nequeunt inflati superbia, luxuria distenti, avaritia opibusque onusti. Quibus affectibus maxime detinentur homines mundani; etenim: *Quidquid est in mundo, aut concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Tertio

denique subdit: *quia dico vobis multi quærent intrare et non intrabunt:* Heu quid ergo fiet de his qui vix, aut qui saltem raro de sua salute serio cogitant?

QUÆSTIO SEXTA.

AN ET QUOMODO CONCILIARI QUEAT HUMANA LIBERTAS CUM INVARIABILI PRÆDESTINATIONIS CERTITUDINE.

Præsens Quæstio tot, ac tantis implicatur difficultatum salebris, ut merito S. Augustinus Epist. 1. eam *Difficillimam et paucis intelligibilem* dixerit; cujus difficultatis rationem profert lib. *De gratia Christi* cap. 4: *Ista quæstio ubi de libero arbitrio, voluntate et de Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium negari Dei gratia videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Hinc lib. 2. *De peccatorum meritis et remissione* cap. 18. affirmat se has medias in ambages ita angustari ut vix inveniat unde sese extricet: *Ipsa ratio,* inquit, *quemlibet nostrum quærentem vehementer angustat, ne sic defendamus gratiam, ut liberum arbitrium auferre videamur.* Rursus: *Ne liberum sic auferamus arbitrium, ut superba impietate ingrati Dei gratiæ videamur.* Nihilominus quoniam præsentis Quæstionis resolutio maxime confert ad expugnandam hæreticorum falsam de divinæ Prædestinationis fatalitate et absoluta necessitate sententiam, necnon et ad sedandas etiam Piorum quorumdam mentis agitationes quas præsentis resolutionis ignoratio suscitat: idcirco pro viribus enitendum est hanc divinæ Prædestinationis concordiam cum humana libertate stabilire, quod ut fiat clarius

Notandum 1. Ad integrandam et perfecte, completeque formandam prædestinationem, quatuor maxime concurrere. *Primum* est divina præscientia qua Deus ab æterno quidquid futurum est, nedum in qualibet temporis circumstantia, sed etiam per ipsam æternitatem evidenter et aperte intuetur, idque unico indivisibili, simplici et invariato sui divini intellectus intuitu; adeoque novit quot et qui creari possint homines, quibus auxiliis ad æternam beatitudinem promovendi, quique sint divinis auxiliis bene, vel male ad mortem usque uturi. *Secundum* est ipse divinæ voluntatis actus, quo Deus ab æterno statuit hos et non illos homines possibiles se creaturum in tali et tali temporis circumstantia, eisque talia media congrua subministraturum quibus vitam æternam consequi possint, si voluerint; eis tandem qui bene his utentur mediis, gloriam æternam se collaturum. *Tertium* est gratiæ præparatio et donatio quæ fit nobis sine nobis: *Ex injustis enim Deus facit justos sine ullo merito præcedentis voluntatis ipsorum,* inquit S. Augustinus, lib. *De Bono perseverantiæ* capite 24. *Quartum* denique est ipsum liberum hominis arbitrium concurrens cum ipsa gratia excitante, vel sanctificante ad firmandam hominis salutem et gloriam æternam promerendam; nam ut ait sanctus Augustinus, Serm. 15. *De verbis Apostoli: sine voluntate tua non erit in te justitia Dei; qui fecit te sine te, non te justificat sine te.*

Notandum 2. Circa præsentis Quæstionis resolutionem tres maxime

oppositas esse sententias. Quarum *Prima,* nimium derogat libero arbitrio: *Secunda,* nimium ipsi erogat: *Tertia,* æqua lance utrumque librat et conciliat. Prima quidem fuit *Prædestinatianorum* affirmantium per infallibilem prædestinationis certitudinem et invariabilem firmitatem, omnem hominibus libertatem adimi et ita humanum præcludi arbitrium, ut jam non sit in hominis prædestinati potestate a sua salute exorbitare. Quam impiam sententiam pridem extinctam, iterum ab inferis suscitavit Calvinus, *Lib.* 3. *Institutionum* affirmans Prædestinatos et Reprobos, ita ad bonum, aut malum ab æterno destinari et illigari, ut nullatenus ab eo resilire possint, sed ei teneantur necessario assentiri, aut reluctari; quam inevitabilem necessitatem partim refundit in infallibilitatem præscientiæ et divini decreti, partim in efficacitatem gratiæ, ut patebit Articulo sequenti. — Aliam sententiam omnino oppositam amplexati sunt *Pelagiani* et *Semipelagiani;* illi quidem affirmantes prædestinationem nihil aliud esse quam generalem illam Dei voluntatem, qua Deus homines libero arbitrio donatos et propriis naturæ viribus capaces amplexandi boni, vel respuendi mali, ab æterno decrevit eos illustrare lumine fidei et Evangelii prædicatione, eisque proponere legem; quam qui prævisi sunt servaturi certo consequentur vitam æternam, secus vero damnationem æternam incurrent. Semipelagiani vero contendebant divinam Prædestinationem in Deo supponere voluntatem generalem conferendi gratiam regenerationis, necnon gloriam æternam his omnibus, qui propriis naturæ viribus hæc bona consequi vellent orando, pulsando et quærendo; ita quod Deus specialiter eos selegerit ad gloriam, quos præscivit propria sua libertate bene usuros bonis et donis naturæ, quibus bona et dona gratiæ consequi possint. — Tertia vero sententia medium tenens inter hanc Scyllam et Charybdim, contendit prædestinationis infallibilitatem nullatenus extinguere liberum hominis arbitrium, quamquam gratiæ concursum requirat in omnibus, et decreti ac præscientiæ infallibilitatem affirmet; quam sententiam ut tueamur

Notandum 3. Libertatem solito definiri, *Potentiam quæ positis omnibus ad agendum requisitis agere potest, aut non agere.* Inde duplex in ea requiritur indifferentia: una quidem ex parte objecti quod ab intellectu sub diversa ratione amabili, aut odibili proponi potest; et hæc vocatur *indifferentia objectiva,* seu radicalis, quia radix libertatis est ipse intellectus proponens objectum cum indifferentia: altera ex parte voluntatis, quæ ex se non solum est indifferens ad utrumlibet actum amoris, vel odii, sed etiam ad electionem, vel suspensionem utriusque actus; et hæc dicitur, *indifferentia quoad specificationem et quoad exercitium.* — Rursus Thomistæ duplicem aliam distinguunt indifferentiam: *Unam* quam versatilem, vagam, indeterminatam, potentialem et in actu primo appellant, quæ consistit in potentia, seu facultate qua voluntas potest velle eligere, vel non eligere et se determinare ad amandum, vel non amandum, hoc vel illud objectum nondum considerata divina motione et illius voluntatis applicatione ad actum. *Alteram* actualem, exercitam et attemperatam, quæ, inquiunt, est ipsa actualis electio et determinatio voluntatis per divinam motionem, quam præmotionem, seu prædeterminationem idcirco appellant; non quod, inquiunt, particula *præ* designet prioritatem du-

rationis, seu temporis; sed dumtaxat prioritatem naturæ, seu causalitatis et dependentiæ, qua illud dicitur prius, a quo aliud dependet tamquam a causa quæ etiam vocatur prioritas instantis, non *in quo,* sed *a quo.* In qua quidem posteriori indifferentia volunt essentiam libertatis formaliter esse reponendam, quam dicunt per ipsum decretum prædeterminans, ipsamque præmotionem non lædi, sed perfici: adeoque sic utrumque recte conciliari; quæ an vera sint, infra discutietur.

Itaque tria sunt in hac Quæstione resolvenda: *Primum,* an revera divina Prædestinatio creatæ libertati officiat. *Secundum,* an utriusque legitimam concordiam proferant Thomistæ. *Tertium,* qualiter tandem vere utraque conciliari debeat.

Conclusio prima. — DIVINÆ PRÆDESTINATIONIS CERTITUDO HUMANÆ LIBERTATI NON OFFICIT. Hæc est communis inter Catholicos et

Probatur: Si quidpiam hominis arbitrio detraheret divinæ Prædestinationis certitudo, maxime, vel ratione æternæ Dei præscientiæ, qua Deus certo et invariabili intuitu cuncta prospicit; vel ratione immobilis et invariabiliter stantis æterni Dei decreti, quo et determinavit prædestinatum consensurum infallibiliter gratiæ vocanti et in sanctificante vitam finiturum; vel denique ratione gratiæ excitantis quam in tempore daturus est prædestinato, cui repugnare non poterit: sed neutra ex parte id colligi potest: ergo, etc. *Major* constat ex primo notabili. *Minor* vero jam sufficienter probata est *quoad primam partem* Disputatione *de Scientia Dei,* ubi demonstravimus divinam Præscientiam non offendere libertatem. Et rursus *confirmatur:* Divina Præscientia etiam versatur circa actiones peccaminosas: sed nullam infert voluntati necessitatem ad peccandum, ut constat ex S. Augustino lib. 3. *De vera Innocentia* cap. 379. *Neminem,* inquit, *Deus ad peccandum cogit; prævidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet justus, quæ non cogit præscius? sicut enim nemo memoria sua cogit facta quæ præterierunt; sic Deus præscientia sua non cogit facienda quæ futura sunt: et sicut homo quædam quæ facit meminit, nec omnia quæ meminit facit: ita Deus omnia quorum ipse auctor est, præscivit; nec tamen omnium quæ præscit ipse auctor est; quorum autem non est malus auctor, justus est ultor:* ergo neque ullam voluntati necessitatem imponit ut juste probeque operetur. — *Confirmatur* 2. Ex eo quod Deus de facto sciat et videat me loquentem, non minus libere loquor: ergo ex eo quod prævideat me locuturum, non minus libere loquar. *Consequentia* patet; quia omnia ab æterno Deo sunt præsentissima: *Non enim,* inquit sanctus Augustinus lib. 2. *De Civitat.* cap. 20. *more nostro ille quod futurum est prospicit, vel quod præsens est aspicit, vel quod præteritum est respicit, nec,* ut addit lib. *De Prædestinatione et gratia* capite 3. *reminiscens volvitur in præteritum, nec sperans procedit in futurum,* seu ut scribit Sermone 2. in Ps. 101. *Non ibi est fuit et erit, quia et quod fecit non est, et quod erit nondum est: sed quidquid ibi est nonnisi est,* vel denique ut ait lib. 2. *Confessionum* capite 13. *Anni tui dies unus: et dies tuus non quotidie, sed hodie; quia hodiernus tuus non cedit crastino, nec succedit hesterno:* ergo cum omnia Deus præsentia habeat et omnia quæ futura sunt,

Deo jam facta sint; aperte constat quod quemadmodum quis videns artificem opus aliquod molientem non dicitur liberam illius molitionem præcludere, nec eum ad necessario operandum determinare, ita nec præscientia rebus cognitis necessitatem imponit, maxime cum, ut jam satis superque probavimus, res idcirco non sunt futuræ quia Deus eas præviderit, imo eas Deus certo prævidit quia futuræ sunt. — *Confirmatur* 3. Tantum abest quod divina præscientia humanam libertatem lædat, imo supponit et perficit; nam ut loquitur ipsemet sanctus Augustinus lib. 3. *De libero arbitrio* cap. 3. *Cum Deus sit præscius voluntatis nostræ, cujus est præscius ipsa erit: ergo et potestatis erit præscius; non igitur per ejus præscientiam mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cujus præscientia non fallitur adfuturam mihi præscivit.*

Patet eadem minor quoad secundam partem: nempe quod decretum æternum de movendo prædestinato ad consentiendum gratiæ excitanti, non officiat libero hominis arbitrio. Cujus rationem proferunt noster Alensis *prima parte q.* 26. *memb.* 6. *art.* 2. Et Seraphicus Bonaventura in 1. *distinctione* 42. *art.* 2. *quæst.* 1. Et Doctor Subtilis *distinctione* 41. *quæstione unica*, quod Deus nihil ab æterno decernat perficiendum a prædestinato in tempore absque prævisa et præcognita determinatione voluntatis ejus: ergo cum decernit in ista præparatione et donatione gratiæ futurum consensum prædestinati, illum consensum non prædefinit absque libera cooperatione voluntatis ejus: vel ut loquitur sanctus Bonaventura: *Prædestinatio non est causa salutis nisi includendo merita, et ita salvando liberum arbitrium. Prædestinatio enim duo importat et rationem præscientiæ et rationem causæ. In quantum dicit rationem causæ non necessario ponit effectum, quia non est causa necessitans, sed per voluntatem: et iterum non est tota causa, sed cum alia causa contingente, scilicet cum libero arbitrio: et regula est quod quotiescumque effectus pendet ex causa necessaria et variabili; necessaria a variabili tamquam a particulari denominatur, quia denominatio est a causa particulari; insuper effectus qui pendet a causa contingente, etiam contingens est.* Hæc patebunt evidentius ex dicendis in Articulo sequenti agendo de causis et modo prædestinationis.

Denique patet eadem minor quoad tertiam partem, nempe quod gratia excitans nullam infert necessitatem libertati: illud enim aperte definivit Concil. Trid. sess. 6. canone 4. dicens: *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet; neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit.* Hoc fusius patebit in tractatu de Gratia ubi probabimus gratiam excitantem efficere consensum, non cogendo et necessitando voluntatem, sed eam suaviter alliciendo et movendo; nihilominus — *Confirmatur:* Si gratia et prædestinatio necessario determinarent prædestinati voluntatem ad consensum, sequeretur eum nusquam peccare posse et excidere a gratia: sed falsum consequens: ergo et antecedens. *Majorem* admittunt Calvinistæ: unde probatur *minor:* voluntas prædestinati, quamdiu in vivis agit, semper est indifferens ad peccandum, vel non peccandum, adeoque potest a gratia excidere: unde monet Apostolus: *Qui stat vi-*

deat ne cadat; imo hortatur ipsemet Christus Apostolos: *Ambulate dum lumen Gratiæ habetis, ne forte vos peccati tenebræ comprehendant. — Deinde;* experientia constat, etiam eximie Prædestinatos in graviora quæque peccata lapsos fuisse; ut patet de Davide, Petro, Paulo, Magdalena, Augustino et cæteris: ergo consequens est nec prædestinationem, nec gratiam excitantem aut sanctificantem inducere impossibilitatem peccandi. — *Denique,* perseverantia et continuatio assidua in statu gratiæ sanctificantis, per se non requiritur ad æternæ gloriæ consecutionem; ad id nempe sufficit, quod prædestinatus aliquandiu perseveret in gratia et cum ea vitam finiat: ergo, etc.

Dices 1: Qui est revera prædestinatus, non peccat, nec peccare potest: ergo prædestinatio voluntati necessitatem infert et peccandi impossibilitatem inducit. Probatur antecedens ex illo primæ Joannis cap. 3. *Qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet et non potest peccare quoniam ex Deo natus est,* qui quidem contextus de prædestinatis intelligitur, ut affirmant omnes pene ipsius Interpretes: ergo, etc. — **Nego antecedens**: ad illius probationem dico; *Primo* sanctum Hieronymum lib. 2. contra Jovinianum asserere illam peccandi impossibilitatem intelligendam esse in sensu composito, ita quod prædestinatus quamdiu subsistit in statu gratiæ et adoptionis filiorum Dei, non peccet, nec peccare possit, quia non est conventio Christi ad Belial, nec ulla peccati tenebrarum cum luce gratiæ concordia. — *Secundo,* Sanctus Augustinus lib. *De peccatorum meritis* cap. 8. hanc impeccabilitatem explicat in sensu formali, ita quod facultas peccandi non proveniat ex ipsa filiatione divina, sed ex versatili infirma et libera voluntate humana: *Perficimus,* inquit, *quia nondum salvi, ideo nondum plene innovati, nondum etiam filii Dei, sed filii sæculi; perficimus ergo renovationem, justamque vitam per quod filii Dei sumus et per hoc peccare omnino non possumus, donec totum in hoc transmutetur etiam illud per quod adhuc filii sæculi sumus: per hoc enim et peccare adhuc possumus et ita fit* ut qui natus est ex Deo non peccet, et si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus et veritas in nobis non est; *consummetur ergo quod filii carnis et sæculi sumus et perficiatur quod filii Dei et Spiritu renovati sumus. — Tertio,* sanctus Bernardus illam impossibilitatem peccandi interpretatur de facilitate qua prædestinati resurgunt a peccatis: *Neque enim hic possumus,* inquit libro *De Gratia, et libero arbitrio* cap. 9. *penitus esse sine peccato et miseria; possumus tamen gratia juvante nec peccato superari, nec miseria; quamquam tamen Scriptura loquatur,* omne quod natum est ex Deo non peccat, *sed hoc dictum est de prædestinatis ad vitam: non quod omnino non peccent, sed quod peccatum ipsis non imputetur, quod vel punitur ex condigna pœnitentia; vel in Charitate absconditur, Charitas enim cooperit multitudinem peccatorum. — Denique* dico, hanc impeccabilitatem accipiendam esse pro summa difficultate, ita quod prædestinatus consideratis et examinatis his omnibus beneficiis quibus abundantissime a Deo cumulatur et ditatur, adduci non possit ut eum offendat; eo pene sensu quo sanctissimus Patriarcha Joseph attenta mente ponderatis omnibus bonis quibus a Domino suo donatus fuerat dicebat Genesis 39: *Quomodo ergo possum hoc malum facere, et peccare in Deum meum?* Itaque quamcumque harum solutionum accipias,

non inferes prædestinationem inducere necessitatem et præcludere humanam libertatem.

Dices: Omnis causa quæ in se necessaria est, et necessario ponit effectum, etiam simpliciter necessitatem inducit in effectu: sed prædestinatio respectu salutis est hujusmodi: ergo, etc. *Minor* patet: prædestinatio enim, cum sit actus internus Dei, omnino necessaria est; nihil enim intrinsecum Deo, enti summe necessario, potest esse contingens. Insuper etiam necessario infert effectum; necessario enim sequitur: si Petrus est prædestinatus, salvabitur: ergo, etc. — **Distinguo majorem**: Omnis causa, quæ necessaria est tam secundum entitatem, quam secundum operationem, quæque necessario ponit effectum suum necessitate absoluta et antecedente, ac excludente omnem liberam voluntatis determinationem, infert necessitatem in effectu, concedo: omnis causa, quæ necessaria quidem est secundum entitatem, non vero secundum operationem extrinsecam, quæque necessario ponit effectum suum, necessitate tantum consequente et ex præsupposita libera voluntatis determinatione, necessario effectum suum producit necessitate excludente libertatem, nego. Ad *minorem* dico prædestinationem esse quidem necessariam secundum entitatem, sed contingentem et liberam secundum terminationem; similiter est necessaria necessitate tantum consequenti et ex præsupposito divino decreto, necnon et libera hominis determinatione prævisa; adeoque libertati non officit.

Conclusio secunda. — Non recte conciliatur a Thomistis humana libertas cum infallibili divinæ Prædestinationis certitudine per decretum prædeterminans.

Probatur 1. Per id non concordat humana libertas cum prædestinatione, per quod voluntatis indifferentia destruitur et solvitur: sed per illud decretum præmovens, ac prædeterminans solvitur ac destruitur voluntatis indifferentia: ergo, etc. *Major* constat, certum enim est libertatem voluntatis in indifferentia esse repositam ut dictum est in 3. Notabili. *Minor* probatur: Per id solvitur voluntatis indifferentia, per quod voluntas ad unum absolute determinatur et ligatur: at per decretum præmovens et prædeterminans voluntas ita determinatur ad unum actum, aut ad unum objectum, ut non possit oppositum actum elicere, vel in aliud objectum tendere: ergo, etc.

Replicant Thomistæ per decretum prædeterminans solvi quidem indifferentiam vagam et potentialem; non vero indifferentiam exercitam et attemperatam per motionem et determinationem causæ primæ, sub qua voluntas retinet quidem potentiam ad dissentiendum, quamvis non possit actualem dissensum cum illa componere, vel conjungere. — **Contra**. De ratione liberæ et indifferentis voluntatis est, quod positis omnibus ad agendum prærequisitis voluntas possit agere vel non agere, consentire vel dissentire: ergo quacumque posita motione, aut voluntas potest negare consensum, aut non remanet formaliter libera. — Distinguunt minorem Thomistæ: De ratione liberæ voluntatis est, quod prærequisitis omnibus ex parte potentiæ possit agere vel non agere, concedunt: prærequisitis ex parte applicationis potentiæ et actus secundi, negant. Itaque in sententia Thomistarum, prærequisita ad agendum sunt in duplici differentia: quædam enim se

tenent ex parte potentiæ et actus primi, ut habitus, virtutes operativæ et auxilia sufficientia, et hæc cum constituant solum principium habituale operationis, possunt indifferenter cum actione, vel non actione componi. Alia se tenent ex parte applicationis potentiæ et se habent per modum reductivi de actu primo ad secundum; et ista, inquiunt, cum constituant principium actuale operationis, non possunt ab ea separari, nec cum illius negatione componi. Unde cum dicitur liberum esse illud quod positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere, si per ly *prærequisitis*, intelligantur ea quæ prærequiruntur ex parte potentiæ et actus primi, concedunt: si designentur ea quæ solum prærequiruntur ex parte applicationis potentiæ, negant. His enim positis, liberum agens non potest agere, vel non agere; sed de facto agit, retinendo tamen potentiam ad non agendum, seu ad non continuandam actionem, quam elicit; unde implicat, quod cum illis prærequisitis negationem actionis componat; alias simul ageret et non ageret. — **Contra** *primo*: hac replica Thomistæ implicantia loquuntur et suis principiis non cohærentia; docent enim prædeterminationem antecedere actum secundum prioritate naturæ et causalitatis: ergo non esset ipsemet actus secundus, seu actualis applicatio et actio voluntatis: implicat enim idem respectu ejusdem simul esse primum et secundum, causam et effectum. *Deinde:* illa prædeterminatio, ex eorum sententia, est principium libertatis, seu liberæ operationis: sed principium habet rationem actus primi respectu illius cujus est principium: ergo et prædeterminatio habet rationem actus primi respectu operationis liberæ, adeoque non coincidit cum actu secundo. *Denique:* quod pertinet ad ordinem operativum, non tamquam actio, nec tamquam pura conditio ad agendum, debet pertinere ad illum tamquam virtus agendi et consequenter habere rationem actus primi: sed prædeterminatio pertinet ad ordinem operativum: non quidem tamquam actio, quippe cum sit determinativa et applicativa potentiæ ad actionem et operationem; nec tamquam pura conditio ad agendum, quia illa, inquiunt, revera influit cum potentia in actionem: ergo necessum est ut habeat rationem virtutis agendi, et consequenter quod se teneat ex parte actus primi; adeoque incongrue hanc prædeterminationem Thomistæ refundunt in actum secundum. — *Contra secundo*: de ratione liberi agentis est, quod prærequisitis ad agendum ex parte actus possit agere: ergo etiam, quod possit non agere. *Antecedens* concedunt Thomistæ; sed negant *consequentiam*, quam sic probo. *Primo* quidem ex communi sensu Auctorum, qui dum affirmant illud esse liberum agens, quod potest agere et non agere, utrumque eodem modo et eodem respectu usurpant: ergo si agens liberum positis prærequisitis ad agendum ex parte actus et in sensu composito possit agere, etiam debet eodem modo posse non agere. *Deinde* dum dicitur, quod liberum agens potest agere, vel non agere, illud utrumque, scilicet *posse agere* et *non agere*, intelligitur, vel in sensu composito, vel in sensu diviso: si primum, habemus intentum; posse enim non agere in sensu composito, est facere ut pro eodem instanti temporis simul possint esse prærequisita et tamen possit non esse actio: si secundum, ergo illa definitio liberi agentis hunc habebit sensum, agens liberum est illud quod habet potestatem agendi pro tempore, quo sunt prærequisita ad agendum; et

simul habet etiam potestatem non agendi, sed pro tempore antecedente positionem prærequisitorum; quod nedum apparet ridiculum et manifeste contra definitionem liberi agentis, sed etiam per hoc solvitur omne discrimen inter liberum agens et necessarium; nullum enim est agens ita necessarium de quo idipsum affirmare non liceat, nimirum illius potentiam agendi eam esse quæ cum prærequisitis ponit actionem, esse pariter potentiam non agendi pro tempore, quo prærequisita non erunt; ignis enim virtutem habet comburendi paleam pro tempore quo ipsi adjungitur, non potest autem eam comburere pro tempore immediate antecedente appositionem stupæ ad ignem. — *Contra tertio:* Liberum agens tenetur aliquando non ponere actionem suam prærequisitis omnibus ad agendum: ergo debet hoc posse. *Consequentia* patet; Deus enim non præcipit impossibilia, seu ut vulgo fertur, ad impossibile nemo tenetur. Probatur *antecedens*, quando aliquis peccat, tenetur componere negationem peccati cum prærequisitis ad agendum, ita quod eodem instanti quo sunt illa prærequisita ex parte actus, v. gr. objectum movens, urgens tentatio et passio excitans voluntatem ad consentiendum actui peccaminoso, teneatur denegare suum consensum; si enim ad id tunc non teneretur, non peccaret in eodem instanti; ergo homo tenetur componere negationem peccati cum prærequisitis ex parte actus ad peccandum, et consequenter positis illis prærequisitis etiam ex parte actus, potest homo agere vel non agere, consentire vel dissentire in eodem ipso instanti, quo illa prærequisita supponunt esse posita.

Distinguunt Thomistæ: Potest consentire vel dissentire in eodem instanti materiali quo illa prærequisita supponuntur esse posita, concedunt: in eodem instanti formali, negant. Instans materiale appellant ipsam rei durationem: formale vero mensuram ipsius durationis: ita quod, inquiunt, quemadmodum justus potest peccare in eodem instanti quo est in gratia; non tamen formaliter et reduplicative prout est in gratia, seu quatenus gratia illud instans occupat et mensurat; quia peccatum et gratia simul esse nequeunt; et sicut qui elicit actum amoris, in eodem instanti materialiter potest non amare, quia libere amat, non tamen in eodem instanti formaliter; implicat enim quod idem instans coexistentiam amoris et non amoris simul mensuret; alioquin idem posset simul esse et non esse, et contradictoria de eodem simul verificari; idem a pari (inquiunt) dicendum est de præmotione ad actum amoris, quæ est in eodem instanti temporis et durationis cum illo, eumque sola prioritate naturæ et causalitatis antecedit: licet enim voluntas in eodem instanti in quo est præmota ad actum amoris, possit ponere dissensum, seu carentiam amoris; non tamen potest de facto dissentire, seu non amare in sensu composito, quia non potest non amorem ponere, posita præmotione ad amandum. — **Contra:** nedum in eodem instanti materialiter, sed etiam formaliter sumpto potest liberum agens non ponere actionem etiam posita motione; ergo nulla replica. Probatur *antecedens*: revera poterit liberum agens non componere actionem cum præmotione in eodem instanti formaliter, si revera possit ipsi præmotioni dissentire et resistere: atqui id potest. *Probatur:* primo quidem ex Concilio Tridentino Sessione 6. Canone 4. ubi anathema pronuntiatur in eum qui dixerit, *Liberum hominis ar-*

bitrium a Deo motum et excitatum non posse dissentire si velit. Quid enim est, quæso, aliud dissentire, nisi dissensum ponere? Est autem de ratione dissensus, ut ponatur pro eodem instanti pro quo quis movetur et incitatur ad consensum: nemo enim dissentire dicitur, antequam moveatur, neque postquam motus fuit et obtemperavit motioni: ergo posse dissentire, est posse ponere dissensum pro eodem instati quo est ipsa motio. Ergo cum hæc ponatur in instanti formali, etiam dissensus poni poterit in eodem instanti formali quo illa ponitur. — *Deinde:* idipsum confirmat et edocet S. Aug. maxime vero lib. *De Spir.* et *Litt.* cap. 34, ubi cum dixisset Deum nostram movere et excitare voluntatem extrinsecus per Legem et Evangelii prædicationem et intrinsecus per gratiam excitantem, subdit: *His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali ut ei credat; neque enim credere potest quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio cui credat: profecto et ipsum velle credere Deus operatur in homines et in omnibus misericordia ejus prævenit nos; consentire enim vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, proprie voluntatis est;* et ibidem cap. 31. cum dixisset initio capitis: *Fides in potestate est; quoniam cum vult, credit, et cum credit, volens credit;* concludit: *Vide nunc utrum quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit?* Et lib. 3. *De Libero arbitrio* cap. 1. *Motus quo huc aut illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potestate, neque laudandus, cum ad superiora; neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorquet quasi quemdam cardinem voluntatis etc.* Censet ergo motionem divinam esse in nostra potestate, ita quod eam acceptare, vel rejicere possimus. Plura his habet similia passim, quæ longum esset scribere. — *Denique:* agens liberum habet potestatem dominativam in suos actus, nam ut inquit S. Augustin. lib. 3. *De Libero arbitrio* cap. 3. *Voluntas nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis; non enim est liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse, quod habemus, sed talem potestatem non haberet nisi quocumque posito extrinseco, posset actum suum ponere, vel non ponere.* Ergo ut hanc dominativam potestatem servet libera voluntas, necessum est quod posita etiam divina præmotione voluntas possit actum ponere, vel non ponere. *Confirmatur:* et simul præmissæ nostræ rationes firmantur, ac roborantur: determinatio voluntatis debet esse voluntaria et libera: ergo nihil supponere debet prævium ad ejus operationem quo ad eam terminetur prioritate naturæ: antecedens concedunt omnes. *Consequentia* probatur: nihil formaliter potest esse voluntarium et liberum, nisi quod vel supponit actum voluntatis, vel est ipsemet actus voluntatis: ergo si determinatio voluntatis sit libera et voluntaria, non debet præsupponere aliquid prævium ad ejus operationem, quo posito non possit actionem ponere, vel non ponere. *Confirmatur* ex S. Anselmo lib. 2. *Cur Deus homo*, c. 18. ubi duplicem necessitatem distinguit, aliam antecedentem, quæ tollit libertatem; alteram consequentem, quæ libertati non nocet: *Est,* inquit, *necessitas præcedens, quæ causa est ut sit res et necessitas sequens quam res facit. Præcedens et efficiens necessitas est cum dicitur Cœlum volvi, quia nececesse est ut volvatur; sequens vero quæ nihil efficit, sed sic est cum dico, te ex necessitate loqui, quia loqueris; non*

quod aliquid te cogat ad loquendum; nam violentia naturalis conditionis cogit Cœlum volvi, te vero nulla necessitas facit loqui, sed ubicumque est præcedens necessitas, est et sequens etc. Quibus aperte fatetur S. Anselmus necessitatem, quæ facit rem esse et quæ causa est ut res sit, esse necessitatem præcedentem et inimicam libertati; sed necessitas illa quæ sequitur ex prædeterminatione et præmotione facit actionem voluntatis esse, illius enim est causa, et prior est ipsa prioritate naturæ, ut affirmant Thomistæ: ergo necesse est pariter concedant illam præmotionem inferre necessitatem præcedentem inimicam libertati. — Nec valet reponere prædeterminationem non officere libertati, quia voluntatem non determinat per modum naturæ, sed per modum liberi; nec impedit, sed efficit determinationem et cooperationem liberi arbitrii; nam S. Anselmus aperte affirmat omnem necessitatem præcedentem esse inimicam libertati quoquo modo illa voluntatem determinet. *Adde* quod illa præmotio non possit libere voluntatem determinare si eam ita in unum dirigat, ut in ejus libertate non sit in aliud tendere, vel non tendere.

Objiciunt 1: Doctorem in 4. dist. 49. qu. 6. num. 15. dicentem, *Quod non est simpliciter contra naturam voluntatis, quod determinetur a causa superiori; hoc est quod non sit contra naturam ejus oppositum agere: sicut esset contra naturam ejus determinari ab habitu, sive a natura inferiori:* ergo censet Doctor voluntatem determinari posse a Deo absque præjudicio suæ libertatis: ergo etiam salva libertate poterit prædeterminari. — **Nego consequentiam:** nam ut ibidem observat Doctissimus ejus Scholiastes, non dicit Doctor voluntatem remanere simpliciter liberam, etiam quando a superiori causa determinatur; oppositum enim ibidem affirmat numero 12. dicens voluntatem Beati non remanere proxime liberam ad peccandum per causam extrinsecam, videlicet, *Per voluntatem Dei prærenientem illam voluntatem, ut semper continuet actum fruendi, et ita numquam possit potentiam suam remotam non fruendi, vel peccandi reducere ad actum: siquidem numquam causa secunda prævenia a causa superiori agente ad unum oppositum, potest potentia propinqua exire in aliud oppositum.* Sed tantum contendit Doctor, quod voluntas equidem determinari possit a causa superiori, non vero ab ulla causa inferiori. — *Vel* dico Doctorem intelligendum esse de determinatione objectiva, non vero formali, aut efficiente. Triplex enim in præsentiarum distingui potest determinatio: una quidem *objectiva,* quæ fit per objectum præstantissimum, et summa ac mira suavitate voluntatem ad se alliciens et moraliter pertrahens; qualiter Beati determinantur ab objecto beatifico. Alia *formalis,* quæ fit per aliquid intrinsecum inclinans voluntatem ad actum; qualis est determinatio quæ fit per habitus virtutum, aut vitiorum. Altera denique *efficiens,* quæ fit per causam efficientem et influentem in ipsam voluntatem, ut eam ad operandum determinet et applicet; qualiter Thomistæ censent nostram voluntatem a Deo prædeterminari: ergo nihil ipsis suffragatur, imo directe in eos militat Subtilis Doctor.

Objiciunt 2: Deus cum sit primum liberum et tale per essentiam, ac supremum habeat in nostras voluntates dominium, omnem liberam illarum determinationem, quæ est libertas per participationem, eminentissimo et perfectissimo modo in se continet: ergo potest illam

causare et efficere sine libertatis dispendio, ut voluntas humana quatenus est secundum liberum et secundum determinans, ad suos actus liberos se determinet. *Consequentia* patet; causa enim efficiens potest producere effectus, quos virtualiter, aut eminenter præcontinet. — *Confirmatur:* Dominium divinum ita est summum, ac perfectum, quod quidquid potest creata virtus et dominum, potest et Deus et multo amplius, ac perfectiori modo: sed voluntas creata ratione dominii, quod habet in suos actus liberos potest salva libertate seipsam determinare et applicare ad suos actus liberos eliciendos: ergo a fortiori Deus id præstare poterit. — **Distinguo antecedens:** Deus ut supremum liberum virtualiter et eminenter continet liberas nostræ voluntatis operationes ab ipso causandas per concursum simultaneum et per modum causæ generalis et independentis, concedo: per præmotionem et prædeterminationem physicam, nego: similiter *distinguo consequens:* potest determinationem nostræ voluntatis causare per aliquid prævium et antecedens prioritate naturæ et causalitatis illam determinationem activam nostræ voluntatis, nego: per aliquid concomitans et concurrens cum ipsa voluntate se determinante, concedo: nec enim ita Deus habet dominium absolutum et despoticum in nostras voluntates ut eas etiam repugnantes huc, aut illuc vertat; sic enim eas etiam necessitaret, quod repugnat naturæ ipsius voluntatis intrinsece liberæ, necnon et divinæ ordinationi: siquidem Ecclesiast. 15. *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit eum in manum consilii sui.* Et *apposui tibi ignem et aquam ad quodcumque volueris porrige manum.* — *Ad confirmationem* negari posset major: si enim Deus posset quidquid potest creata virtus et dominium liberum, sequeretur ipsum peccare posse et a bono, veroque exorbitare, id enim potest ex propria virtute et libertate creata voluntas. Verum eam *distinguo:* Deus potest quidquid creata virtus in ratione causæ moventis et cooperantis, concedo: in ratione præcurrentis et prædeterminantis, nego: et concessa minore, similiter est distinguendum consequens.

Instabis: Atqui Deus revera absolute potest nostras voluntates prædeterminare et prævenire earum determinationem : ergo nulla solutio. Probatur *antecedens* ex S. August. lib. *De correptione et gratia* c. 14., ubi cum variis probasset Deum per omnipotentissimam voluntem suam quocumque libuerit hominum voluntates flectere, uti variis exemplis demonstrat, maxime vero exemplo populi Judaici Saulem et Davidem in Reges ex Dei ordinatione eligentis et instituentis ; tandem concludit: *Si ergo cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum quam ipsi suas, quis alius facit ut salubris sit correptio et fiat in correpti corde correctio ut cœlesti constituatur in regno?* Ergo, *etc.* — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico non eam ibi fuisse sancti Augustini sententiam ; solum enim ibidem contendit August. Deum pro libito et ex infinita sua auctoritate et sapientia etiam sibi repugnantes hominum voluntates congruum in finem ordinare, ut ipsemet ibidem indicat ; cum enim dixisset: *Sic velle aut nolle in volentis, aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat, nec non superet potestatem*, subdit: *de his enim qui faciunt quod non vult, facit ipse quæ vult.* Ut inde demonstret S. Aug. homines etiam a pravis et perditissimis homini-

bus exagitatos patienter et fortiter agere debere, utpote cum ipsis nihil præter divinam voluntatem eveniat, quæ cum summo in homines gaudeat imperio, etiam id assequitur ut prava eorum voluntatis molimina etiam in propriam suam gloriam, hominumque salutem cedant. — *Vel* dico Augustinum esse ita intelligendum cum ait de his qui faciunt, quæ non vult et facit quæ vult : idést quantum ad illos qui resistunt ejus voluntati invitanti eos ad morum suorum correctionem de qua ibi loquitur, illos subjicit suæ voluntati punienti, et damnanti eos in ignem æternum; unde sic facit de iis quod vult. Quod aliis verbis explicat D. Thomas 1. p. q. 19. art. 9. *Impossibile est*, inquit, *quod divina voluntas suum effectum non consequatur, unde quod recedere videtur a divina voluntate secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium : sicut peccator qui quantum est in se recedit a divina voluntate peccando secundum unum ordinem, incidit in ordinem divinæ voluntatis dum per ejus justitiam punitur.* Sic ergo S. Augustinus intelligi potest quod Deo volenti salvum facere nullum ei resistit arbitrium : quia nempe, si non exequitur suam voluntatem salvando eum quem invitat ad salutem, exequitur eam puniendo eum, qui non vult salvus fieri. Quod confirmatur ex eodem Augustino ; dixerat enim prius : *Patiantur ergo homines se corripi quando peccant, nec de ipsa correctione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correctionem : quia et peccatis justa pœna debetur et ad ipsam* (scilicet justam pœnam) *pertinet justa correctio quæ medicinaliter adhibetur, etiam si salus ægrotantis incerta est; ut si is qui corripitur ad prædestinatorum numerum pertinet, sit ei correctio salubre medicamentum, si autem non pertinet, sit correctio pœnale tormentum.*

Dices 3 : Inferiora perficiuntur per subordinationem et conjunctionem ad superiora ; ut patet in Luna, quæ illuminatur et perficitur per conjunctionem ad Solem; in fluviis, qui crescunt et augentur dum refluunt in Oceanum; et in creaturis intellectualibus quæ sanctificantur et beatificantur per amorem et conjunctionem ad Deum : sed per decretum prædeterminans et motionem efficacem voluntas nostra Deo ut primo libero actu subordinatur et conjungitur fonti, ac principio totius libertatis creatæ ; efficaciæ scilicet infinitæ divinæ voluntatis. Ergo tantum abest ut per præmotionem et prædeterminationem lædatur humana libertas, imo servatur et perficitur. — **Distinguo majorem** : Inferiora perficiuntur per conjunctionem realem et physicam ad superiora, nego : per quamdam eorum imitationem et adumbrationem, concedo. *Ad minorem* dico, voluntatem creatam conjungi Deo ut primo libero non per prævium Dei motionem et determinationem physicam; sed per imitationem divinæ libertatis cujus creata libertas est quædam participatio ; ita quod quemadmodum divina libertas in eo consistit, quod Deus ita seipsum determinet ut a quocumque agente extrinseco determinari non possit : unde S. Thomas in 2. dist. 25 q. 1. art. 1. ad 1. probat in Deo esse liberum arbitrium: *Quia determinatio sui actus non est sibi ab alio, sed a seipso :* sic de ratione libertatis creatæ erit, quod voluntas ita seipsam determinet, ut a quocumque alio non possit prædeterminari, nec efficaciter præmoveri. Plura alia objiciunt Thomistæ, sed eis jam fecimus satis in Physicis.

Conclusio tertia. — RECTE CONCILIARI POTEST LIBERUM HOMINIS ARBITRIUM CUM INFALLIBILI DIVINÆ PRÆDESTINATIONIS CERTITUDINE, AFFIRMANDO EAM FIERI PER DECRETUM PRÆSUPPONENS DIVINAM PRÆSCIENTIAM DE FUTURA HOMINIS COOPERATIONE ET PERSEVERANTIA FINALI IN GRATIA. Hæc per se patet, et

Probatur: Per id facile concordat humana libertas cum Prædestinationis certitudine, per quod salvum et integrum stat hominis arbitrium : sed ita fit per præfatum decretum : ergo, etc. Probatur *minor:* per illud namque decretum præsupponens præscientiam Deus ab æterno nihil statuit infallibiliter ex voluntate humana futurum, nisi præcognita et prævisa libera ejus determinatione et cooperatione : sed per hoc liberum stat hominis arbitrium, non autem prævenitur, nec ullatenus coarctatur: ergo, etc.

Hanc ipsam veritatem diserte tuetur et affirmat S. Anselmus lib. *De concordia præscientiæ et prædestinationis Dei cum libero arbitrio* cap. 2. ubi cum dixisset: *Aliqua præsciri aperte futura per liberum arbitrium sine omni repugnantia ; unde veritas quoque evidens et ratio docet prædestinari similiter per liberum arbitrium quædam futura absque inconvenientia ;* subdit: *Quamvis necesse sit fieri, quæ præsciuntur et quæ prædestinantur, quædam tamen præscita et prædestinata non eveniunt ex necessitate, quæ præcedit rem et facit, sed ea, quæ rem sequitur ;* et infra: *Sicut præscientia, quæ non fallitur, non præscit, nisi verum ; sed erit aut necessarium, aut spontaneum ; ita Prædestinatio, quæ non mutatur, non prædestinat, nisi sicut est in præscientia. Et quemadmodum quod præscitur licet in æternitate sit immutabile, tamen in tempore aliquando antequam sit mutari potest : ita est per omnia de Prædestinatione. Patet igitur ex his, quæ dicta sunt si bene considerentur, quia nec Prædestinatio excludit liberum arbitrium nec liberum arbitrium adversatur Prædestinationi.* Hæc patebunt evidentius et firmabuntur in Sectione sequenti, ubi demonstrabimus Prædestinationem fieri intuitu et ex prævisione bonorum operum.

SECTIO SECUNDA.

DE CAUSIS PRÆDESTINATIONIS.

DEO quondam sciscitanti et sanctissimum Jobum interpellanti, ut ediceret, *in qua via lux habitet, et tenebrarum quis sit locus, cap.* 38. tam arduæ quæstionis discussione ita perfractus est ille virorum Sapientissimus et Patientissimus, ut quidquid reponeret non invenerit : *Respondere quid possum?* inquit cap. 39, *manum meam ponam super os meum.* At longe majorem nobis respondendi difficultatem ingeminat præsentis Quæstionis titulus. Si enim *difficile æstimamus, quæ in terris sunt,* ait Sapiens 9. capite, *et quæ in prospectu sunt invenimus cum labore: quæ in Cœlis sunt, quis investigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris spiritum sanctum tuum de altissimis?* Quis ergo tantæ perspicacitatis inveniri poterit, qui aperiat, in qua via illa divina lux Prædestinationis habitet, quisque sit locus tenebrarum Reprobationis, seu quibus de causis alios ab æterno Deus destinet in Cœlum evehendos, ut ibi fulgeant sicut stellæ in perpetuas æternitates; alios vero detrudendos in terram miseriæ et tenebrarum,

ubi sempiternus horror inhabitat? Non me latet varios Hæreticos nedum, sed etiam Catholicos, in his detegendis causis diu, multumque laborasse : at frustrato semper et casso labore, ut infra meridiana luce clarius evincemus. Verum, ne in ipso limine turpis et crassa quædam fiat allucinatio, præmonendum duxi hic non moveri disceptationem *de causis physicis* divinæ Prædestinationis, utpote quæ nullæ sunt, aut solum metaphoricæ : *Efficientem* enim causam non agnoscit ipse divinus voluntatis actus, quo Deus homines ad beatitudinem destinat : effectus enim a causa realiter distinguitur ; hic autem a divina voluntate est realiter indistinctus; multo minus *Materialem* et *Formalem*, cum hæ corporeitatem et compositionem sonent, divinæ puritati et simplicitati omnino repugnantem : forte *Finalem* non refugit ; at non aliam ab ipso Deo, qui omnia propter semetipsum operatur. Itaque de sola *causa Morali*, aut *Meritoria*, aut *Motiva*, idque per modum conditionis propter quam, vel sine qua divina voluntas non allicitur ad formandum Prædestinationis decretum, præsens statuitur solvenda controversia. Cui ut pro viribus faciamus satis, tria maxime hoc in Articulo proponimus discutienda. *Primo*, an ita gratuitus sit in nobis primarius divinæ Prædestinationis effectus, nempe gratia vocans et excitans, ut eam nullus naturæ beneficio possit promereri. *Secundo*, an omnino gratuita sit, aut ex prævisis meritis, nostra ad gloriam electio et prædestinatio. *Tertio* denique, an alterius meritum possit esse causa motiva nostræ Prædestinationis.

Sed ut fœliciori successu Catholicam veritatem ab Hæreticorum strophis et næniis liberam, præfatis in quæstionibus exhibeamus, prius lustranda sunt hæreticorum castra, eorumque circa præsentem materiam detegendi errores et in apertum proferendi, quo facilius fidei gladio, ac veritatis jaculo concidant et evanescant.

QUÆSTIO PRIMA.

QUOT ET QUI FUERE HÆRETICORUM ERRORES DE CAUSIS DIVINÆ PRÆDESTINATIONIS.

Neminem Theologorum latere arbitror Pelagium una cum suis asseclis circa præsentis Quæstionis veritatem gravius exorbitasse, utpote qui divinæ Prædestinationis coronidem, nempe gloriam æternam, solius liberi arbitrii fœtum et fructum esse dixerit : unde quotquot hæretici hunc in lapidem impegerunt, illius fuerunt aut antecessores, aut sequaces. Quod ut re comprobemus, sequentes subjicimus quæstiunculas, in quibus apparebit 1. qui fuerint Pelagiani erroris Antesignani 2. qui Disseminatores, 3. qui Sequaces.

De Pelagianismi Præcursoribus et Antesignanis. — Primarius Hæresis Pelagianæ antesignanus fuit ipse perduellis Angelus *Lucifer*, qui beatitudinem divinam appetiit, eamque obtinere præsumpsit propriis naturæ suæ viribus, ut ipsemet indicat his verbis Isaiæ 14. *In Cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum... similis ero Altissimo*, hoc videlicet cupiens, ut sicut Deus per suam naturam beatus est, ita ipse natura sua beatus foret : quod equidem eleganter explicat S. Hieronymus, Epist. ad Cthesiphontem: *Non audacter*, inquit, (*ut falso putas*), *sed amanter, studioseque fecisti, ut novam mihi*

ex vetere mitteres quæstionem, quæ ante litteras tuas, plerosque in Oriente decepit, ut per simulatam humilitatem superbiam discerent et dicerent cum Diabolo in Cœlum ascendam, etc. Inde sicut Diabolus hujus erroris parens extitit, illius etiam propagator et disseminator fuit; ipsum enim sparsit inter superbos illos homines, qui *Deut.* 32. præsumentes se ingenio, viribus et labore suo, ea quæ habebant consecutos fuisse, ore superbiente proferebant: *Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia.* Tales erant et illi de quibus ait David Ps. 11. *Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* Tales denique extiterunt veteres Gentiles Philosophi, qui libero arbitrio nimium indulgentes hominem sibi ad fœlicitatem assequendam sufficere docebant: unde S. Hieronymus Pelagianam hæresim affirmat ex Philosophis antiquis et maxime Pythagoræ et Zenonis Principis Stoicorum fonte manasse; subdit enim laudato loco: *Quæ potest alia major esse temeritas, quam Dei sibi, non dicam similitudinem, sed æqualitatem vindicare; et brevi sententia omnium hæreticorum venena complecti, quæ de Philosophorum et maxime Pythagoræ et Zenonis Principis Stoicorum fonte manavit.* Postmodum vero anno circiter quinquagesimo ante Christum natum, *Sadducæi* docuerunt, in nostra esse potestate, ut tam fœlicitatis nobis auctores simus, quam infortunii, ut refert Joseph lib. 13. *Antiquitatum Judaicarum* cap. 9. At post Christum natum, quatuor potissimum Pelagiani erroris prodromos et antesignanos Historia Ecclesiastica prodit, quorum primi extiterunt quidam Christiani a Gentilismo et Judaismo ad Christi fidem in ipsis Ecclesiæ ulnis assumpti: Judæi quidem, qui ut præ cæteris fidelibus a Gentilismo traductis sibi primas arrogarent, gloriabantur suam electionem se fuisse promeritos, tum per nativam a Patriarcha Abrahamo Patre fidelium propagationem, tum per Mosaicæ legis observantiam, quam utique non gratiæ adjutorio, sed liberi arbitrii viribus deferebant, ut colligere licet ex Apostolo in Epistola ad Fideles Romæ consistentes; in qua potissimum adlaborat, ut Fidelium tum a Judæis, tum a Gentilibus assumptorum, supercilium comprimat: illis quidem demonstrans suam sortem nec generi, nec legi, sed soli gratiæ et divinæ misericordiæ esse tribuendam; his vero aperiens, quod si in vices et locum reprobatorum quorundam Judæorum assumpti fuerint, nullam tamen inde gloriæ, aut jactantiæ ansam eos habere, utpote cum hæc suffectio et substitutio non eorum meritis, sed soli gratiæ sit deputanda. — Primum urget, maxime cap. 3., ubi cum dixisset Judæis propter factas sibi repromissiones et præscriptam a Deo legem non esse superbiendum, cum omnes obnoxii fuerint peccato, a quo non per legem, sed per gratiam mundari licuit: *Quia ex operibus legis,* inquit vers. 20. *non justificabitur omnis caro coram illo;* seu ut addit vers. 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu.* Judæum interpellans versu 27. concludit: *Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei.* Idem acrius urget cap. 4. aperiens qualiter Abrahamus justificatus non fuerit per legem, nec per circumcisionem, sed per justitiam fidei; nec eum tantum Judæorum Parentem censeri, sed et omnium qui sectantur fidem: *Ut secundum gratiam,* inquit vers. 16., *firma sit promissio omni semini; non ei qui ex lege est so-*

lum, sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui Pater est omnium nostrum, etc. Cum autem sequentibus in capitulis aperuisset qualiter Judæi ob assidua et perpetua peccata suam potius reprobationem quam electionem fuerint promeriti; concludit cap. 11.: *Sic ergo et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia.* — Secundum pariter ibidem evincit, nempe Gentilibus in Judæorum reprobatorum sortem suffectis et electis non esse gloriandum: *Si enim,* inquit vers. 15. *amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?* et vers. 17.: *Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivæ factus es; noli gloriari adversus ramos, etc.* Quibus aperte constat nonnullos fideles, tum ex Judaismo cum ex Gentilismo assumptos, hac erronea sententia laborasse, ut arbitrarentur se a Deo fuisse selectos intuitu naturalium ac moralium bonorum, non a gratia, sed ab arbitrio libero manantium, in quibus apertam Pelagianis viam paraverunt. — *Manichæi* inter varios errores circa Prædestinationis causam secundas obtinent: Manes enim, a quo Manichæi, *duo principia,* inquit S. Augustinus lib. *de Hæresibus* cap. 46. *inter se divisa, atque adversa, eademque æterna et coæterna hoc est semper fuisse, composuit: duasque naturas, atque substantias boni scilicet et mali, sequens alios antiquos Hæreticos opinatus est, quarum inter se pugnam et commixtionem, et boni a malo purgationem, et boni quod purgari non poterit, cum malo in æternum damnationem secundum sua dogmata asseverans, multa fabulatur.* Maxime vero censebat aliquas esse animas ita mali permixtione deturpatas, ut ab eo nulla vi expurgari possent et idcirco eas fore in æternum damnandas: alias vero, quæ non ita tenaci labe inficerentur, sed facile ab omni mali concretione purgari et liberari possent per ipsam Dei virtutem et Deitatis substantiam, quam per alimenta sumebant: *Eis quippe alimentis, sicut universo mundo Dei substantiam perhibet esse commixtam, quam purgari putant in Electis suis eo genere vitæ quo vivunt electi Manichæorum... qua occasione, vel potius execrabilis superstitionis quadam necessitate coguntur Electi eorum velut Eucharistiam conspersam cum semine humano sumere, ut etiam inde, sicut et de aliis cibis quos accipiunt, substantia illa divina purgetur..... Inde non vescuntur carnibus, tamquam de mortuis, vel occisis fugerit divina substantia, tantumque, ac tale inde remanserit, quod jam dignum non sit in Electorum ventre purgari. Nec ova saltem sumunt, quasi et ipsa cum franguntur spirent, nec oporteat ullis corporibus mortuis vesci et hoc solum vivat ex carne quod in farina, ne moriatur, excipitur; sed nec alimonia lactis utuntur quamvis de corpore animantis vivente mulgeatur sive sugatur; non quia putant divinæ substantiæ nihil ibi esse permixtum, sed quia ipse error sibi non constat: nam et vinum non bibunt, dicentes fel esse Principum tenebrarum, cum vescantur uvis; nec musti aliquid, vel recentissimi, sorbent. Animas auditorum suorum in Electos revolvi arbitrantur, aut fœliciori compendio in escas Electorum suorum, ut jam inde purgatæ in nulla corpora revertantur. Cæteras autem animas et in pecora redire putant et omnia quæ radicibus fixa sunt, atque aluntur in terra: herbas etiam, atque arbores putant vivere, ut vitam*

quæ illis inest et sentire credant et dolere cum læduntur: nec aliquid inde sine cruciatu eorum quemquam posse vellere, aut carpere, propter quod agrum etiam spinis purgare nefas habent. Unde agriculturam (*quæ omnium artium est innocentissima*) *tamquam plurium homicidiorum ream dementes accusant: suisque Auditoribus ideo hæc arbitrantur ignosci, quia præbent inde alimenta Electis suis, ut divina illa substantia in eorum ventre purgata, impetret eis veniam, quorum traditur oblatione purganda, etc.* Hæc paulo longius scripsi, ut appareat quas in nænias abeat delirantium Hæreticorum genium, ubi semel a veritate Catholica exorbitavit. — *Tertium locum* inter hos deviantes usurpant Priscillianistæ. *Quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticorum et Manichæorum dogmata permixta sectantur*, inquit S. Aug. ibidem cap. 70. *quamvis et ex aliis Hæresibus in eas sordes, tamquam in sentinam quamdam horribili confusione confluxerint. Propter occultandas autem contaminationes et turpitudines suas, habent in suis dogmatibus hæc verba:* Jura, perjura, secretum prodere noli. *Hi animas dicunt ejusdem naturæ, atque substantiæ cujus est Deus ad agonem quemdam spontaneum interioris exercendum per septem Cælos et per quosdam gradatim descendere principatus et in malignum Principem incurrere a quo mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diversa carnis corpora seminari. Astruunt etiam fatalibus stellis homines colligatos.* Ita ut quemadmodum secundum varias ortus nostri constellationes, alii vegetiores et sani, alii vero infirmi et languentes existunt; sic juxta easdem varias constellationes, alios dicunt nasci destinatos et aptos ad gloriam; alios vero æternis suppliciis mancipandos. — Denique inter Pelagiani erroris Antesignanos quartum locum obtinet *Origenes: Nam*, inquit S. Augustinus lib. 11. *De Civit.* cap. 23. *quidam dicunt animas a Deo quidem factas; sed a Conditore recedendo peccasse et diversis progressibus pro diversitate peccatorum a Cælis usque ad terras diversa corpora quasi vincula meruisse. Et hunc esse mundum, eamque causam mundi fuisse faciendi, non ut conderentur bona, sed ut mala cohiberentur. Hinc Origenes jure culpatur: in his enim libris quos appellavit* Periarchon, *idest de principiis, hoc sensit, hoc scripsit, etc.* Hunc eumdem errorem Origeni tribuit Epiphanius in *Panario*, et Nazianzenus *Orat.* 31., et Theophylus Alexandrinus, *Epist.* 1. *Paschali* contra Origenistas. Hæc omnia confirmat S. Hieronymus Epist. ad Cthesiphontem non longe ab initio, ubi tacito nomine, Pelagium sic carpit: *Vis adhuc alium nosse tui erroris Principem? Doctrina tua Origenis ramusculus est: in eo enim Psalmo* 15. *ubi scriptum est* (*ut de cæteris taceamus*) insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei: *asserit virum sanctum, de quorum videlicet et tu numero es, cum ad virtutum venerit summitatem, nec in nocte quidem ea pati, quæ hominum sunt, nec cogitatione vitiorum aliqua titillari. Nec erubescas de societate talium, renuens eorum nomina, quorum blasphemiis jungeris, etc.* Et certe hic error apud Origenem in ipso libro *Periarchon*, legitur pluribus in locis; maxime lib. 3. cap. 1. ubi ait circa finem: *Cum ergo una omnium sit natura rationabilium creaturarum, ex ipsa Deus secundum præcedentes meritorum causas sicut ex una massa figulus creavit et plasmavit, alios quidem ad honorem, alios autem ad contumeliam:* et cap. 10.

dicit: *Providentiam Dei pro singulorum meritis et causis regere immortales Animas:* et explicans ubi illa animarum merita inceperint, addit: *Dum non intra hujus sæculi vitam dispensatio humana concluditur.* Et infra: *Ex præcedentibus causis unumquodque vas, vel ad honorem, vel ad contumeliam præparatur:* et easdem causas præcedentes infra appellat *antiquiores* secundum quas hi ad gloriam præparantur. Nec refert, quod lib. 2. *Periarchon* c. 2. aperte doceat, *Spiritum creatum non fuisse, imo nec creari potuisse sine corpore;* quod quidem, licet sit erroneum, tamen indicat illum non asseruisse animas longe ante corpora creatas, nec proinde ante corporum animationem potuisse mereri, vel demereri: nam, ut recte colligit Suarez lib. 1. *De Prædestinatione* cap. 1. n. 6. ea fuit Origenis sententia, quod animæ prius creatæ fuerint in quibusdam corpusculis et inde migraverint in hæc corpora humana, quasi in carceres, uti ibi vel admissi delicti pœnitentiam agerent, vel sua peccata prorogantes, ob demerita pœnis æternis addicerentur. Quod autem revera Origenis scripta summum Pelagianis patrocinium præbuerint, satis aperte colligitur ex stropha Rufini, quem *Pelagii præcursorem* pluribi appellat S. Hieronymus; quia Rufinus ex Oriente cum Melania Romam repetens, ut faciliorem Pelagianismo viam sterneret, secum detulit Origenis librum *Periarchon,* quem Latinum fecerat, resciss variis ex eo erroribus, maxime qui mysterium Trinitatis impugnabant, *ut qui in Trinitate Catholicum legeret, in aliis Hæreticum non caveret,* inquit S. Hieronymus Apologia 1. adversus Rufinum. Ne autem sibi esset impedimento quod apud nonnullos Origenis nomen male audiret, idem Rufinus Apologiam pro Origene ab Eusebio Cesariensi scriptam, a se vero latinitate donatam nomine Martyris Pamphilii evulgavit. Plures alias strophas ipse Rufinus commentus est, ut idem astrueret: *Illam autem temeritatem,* inquit S. Hieronymus, Epist. ad Cthesiphontem, *imo insaniam ejus quis digno posset explicare sermone, quod librum Sixti Pythagorici, hominis absque Christo, atque Ethnici, immutato nomine Sixti martyris et Romanæ Ecclesiæ Episcopi prænotavit? In quo juxta dogma Pythagoricorum qui hominem exæquant Deo et de ejus dicunt esse substantia; multa de perfectione dicuntur; ut qui volumen Philosophi nesciunt, sub Martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apostolorum, nulla Christi fit mentio, ut Episcopum et Martyrem sine Christi fide contendat. Unde et vos plurima contra Ecclesiam usurpatis testimonia, fecerat hoc et in sancti Pamphylii Martyris nomine, ut liberum defensionis Origenis, Eusebii Cæsariensis (quem fuisse Arianum nemo est, qui nesciat) nomine Pamphylii Martyris prænotaret, quo scilicet illa egregia quatuor Origenis* Periarchon *volumina latinis infunderet auribus.* Et quod mirandum magis, ne quidem ipse Rufinus erubuit jactare Romæ, tum S. Hieronymum, tum etiam Theophylum Alexandrinum Episcopum eisdem Origenis erroribus assentiri, ut ipse testatur S. Hieronym. ad Pammachium, Epist. 78. ubi ait: *Me et Papam Theophylum jactabat erroris, latratuque impudentissimorum canum ad inducendos simplices, nostrum mentiebatur assensum.* Inde contigit, referente Baronio ad annum Christi 397. ut immenso tunc periculo Romana fluctuaverit Ecclesia, cum liber Periar-

chon (Hæresum ille Thesaurus) manibus Clericorum circumferretur, ab imprudentibusque laudaretur et scriberetur, vipereoque fœtu multiplicaretur ubique: adeo ut nisi Christi promissionibus firmissimo fundamento Ecclesia Romana Petro consolidata fuisset, ejus casus jure timeri potuisset. Verum cum jam late, longeque serperet virus ob Siricii Papæ simplicitatem, quam suggillat S. Hieron. quod adduci non potuisset ut crederet in Christianis adeo fama conspicuis hæresis occultari venenum, ex probitate animi sui nesciens mala existimare de aliis; et ideo non confestim, ut par erat, damnavit igne versionem illam *Periarchon* Origenis veneno refertam. Eo brevi vita functo, ejus successor Anastasius, cum jam Origenis hæreses in Synodo Alexandrina damnatæ fuissent, idque pluribus et manifestis probationibus, atque potissimum sancti Hieronymi scriptis Romam missis, una cum genuina Origenis *Periarchon* translatione ab ipso facta, in qua ejusdem errores singuli aperta luce cunctis inspiciendi exponebantur: ille, inquam, Anastasius Papa Apostolica auctoritate, easdem Origenis hæreses damnavit Anno Christi 400. Inde scribuntur per orbem Catholicum ab ipso litteræ, ut quæ cavenda forent circa Origenis errores, omnes scirent. Inde Episcopi invicem suis in provinciis collecti, eosdem errores damnarunt: quin etiam sanctionem Imperatorum secutam esse exinde Episcoporum judicium sanctus Hieronymus significat Apologia prima, ubi ait, Rufini querelis respondens: *Si quid contra Origenem et sectatores ejus dicitur, in te dictum putas: Ergo et Epistolæ Papæ Theophyli et Epiphanii et aliorum Episcoporum, quas nuper ipsis jubentibus transtuli, te petunt, te lacerant. Imperatorum quoque scripta, quæ de Alexandria et de Ægypto Origenistas pelli jubent me suggerente dictata sunt: et ut Romanæ urbis Pontifex miro eos odio detestetur, meum consilium fuit, ut totus orbis post translationem tuam in Origenis odium exarserit, quem antea simpliciter lectitabat meus operatus est stylus. Si tantum possum, miror cur non me metuas, etc.* His præmissis de Pelagiani erroris præcursoribus, jam agendum est.

De Pelagio. — § I. — **Quis et qualis fuerit.** — Pelagius fuit *natione* Brito, *patria* Scotus, *habet enim progeniem Scoticæ gentis de Britannorum vicinia*, inquit Hieron. præfat. lib. 2. in Jerem. Fuit etiam *professione* Monachus, *simulata pietate* Paulino et Augustino charus quondam, ac venerandus. *Quod ut servum Dei dilexeris, novimus: Nunc autem quemadmodum diligas ignoramus. Nam et non solum dilexi-mus, verum etiam diligemus eum, sed aliter diligemus, aliter aliquando dilexi-mus: tunc enim quia rectæ fidei videbatur: nunc autem ut ab iis, quæ inimica et adversa gratiæ sentire dicitur*, inquit Augustinus Epist. 105. *Moribus* denique fuit vitiatus, ac voluptati et ventri omnino deditus, si fidem facimus Isidoro Pelusiotæ, qui eum *Epist.* 314. ita carpit: *Tibi ingens annorum turba caniciem invexit: et tamen rigidum, atque inflexum animum habes, ex alio Monasterio ad aliud subinde migrans, atque omnium mensas perscrutans et explorans. Quamobrem si tibi carnium nidor, atque opsoniorum condimentum curæ est iis qui magistratus gerunt potius blandire, atque urbium caminos vestiga; neque enim homines Eremitici facultates eas habent, ut te* quemadmodum tibi gratum est, *excipere valeant.* At vagationis Pelagii

non eam puto tantum causam fuisse propinas absumendi, sed potius pateram venenatæ hæresis propinandi ipsis Eremi incolis, ut a viris pietate clarissimis haustus et potatus error, facilius ab aliis ebiberetur.

§ II. — **Qualiter et quando Hæreticus innotuerit.** — Hic autem astutus et verisipellis homo ne qualis esset impius deprehendi posset, cum se diu vere Catholicum simulasset; tandem innotuit, imprimis nonnullis Ægypti Monachis, penes quos diutius versatus fuerat. Inde hæc erroris scintilla brevi grande in incendium exarsit, nimirum circa annum, non quidem 415. ut ait Bellarminus in suo Chronico, nec circa annum quidem 413. ut suspicatur Prosper in Chronico: sed verius circa annum 405. ut colligere licet ex Epistola quam S. Chrysostomus adhuc exul scripsit ad Olimpiadem, ubi ad finem hæc de Pelagio recens emergente Hæresiarcha: *De Pelagio Monacho*, inquit: *magno dolore affectus sum: cogita igitur quot, quantisque coronis digni sint, qui forti animo in acie steterunt; cum viros tum pie, ac sancte, tantaque cum tolerantia viventes, abripi, atque in fraudem impelli videamus.* Constat autem Chrysostomum obiisse *anno* 407. ut refert Socrates, lib. 6. cap. 19., adeoque ante annum 413. Pelagius ut hæresiarcha innotuit. Censent nihilominus aliqui Pelagium illum, de quo loquitur Chrysostomus, non fuisse hunc hæresiarcham cujus errores describimus; quia, inquiunt, hæc Epistola Chrysostomi scripta fuit anno Christi 401. quando in exilio versabatur, ut patet ex ejus lectione: Pelagius vero adhuc fama sanctitatis florebat anno 413. quo anno libros de peccatorum meritis scripsit S. Augustinus, postquam anno superiori 412. Cœlestius apud Carthaginem in Episcopali Judicio excommunicationem meruisset, ut ipse ait lib. 2. *Retractationum* c. 33. ut sic, credibile est Pelagium (postquam in Oriente tamquam lupus sub ovina pelle delitescens detectus fuisset) Romam profectum esse; atque ibi *Rufini* sermonibus, necnon et eorum omnium qui Rufino favebant tamquam œstro aliquo percitum de fonte Origenis depromptos errores propalare cœpisse: idque primum tacito et suppresso suo nomine, ne scilicet hæresis prius argueretur quam illa vires cœpisset eundo et longe, lateque disseminata fuisset, ut colligitur ex S. Hieronymo præfatione lib. 1. in Jeremiam: *Commentarios*, inquit, *per intervalla dictabam, ut quod deerat otio superesset industriæ, cum subito hæresis Pythagoræ et Zenonis, scilicet impassibilitatis et impeccantiæ, quæ olim in Origene et dudum in discipulis ejus Grunnio* (Rufinum intelligit) *Evagrioque Pontico et Joviniano jugulata est, cœpit reviriscere; et non solum in Occidentis, sed et in Orientis partibus sibilare et in quibusdam insulis, præcipueque Siciliæ et Rhodi maculare plerosque, et crescere per dies singulos, dum secreto docent et publice negant.* Quibus verbis, S. Hieronymus Pelagianismi ortum et successum pandit. *Primo*, docens qualiter Pelagius ex Origene asseruerit posse hominem eo perfectionis pervenire in hac vita, ut affectibus vacuus omni careat peccato. *Secundo*, ipsum in hoc errore docendo præcursorem et præceptorem habuisse Rufinum Evagrii et Joviniani sequacem: quod iterum confirmat idem Hieronymus in principio libri secundi contra Pelagium: *Non erubescis*, inquit, *explosam atque damnatam Joviniani sententiam sequi? Ille enim his testimoniis, tuisque nititur argumentis; imo tu illius inventa sectaris, in Oriente disseminans, quæ olim Romæ dudum in Africa con-*

demnata sunt. — Cœpit itaque suum errorem disseminare Pelagius circiter *anno* 405. scriptis aliquot Epistolis et Opusculis fermento suo conspersis: adeo tamen callide et tot, tantisque verborum ambagibus, argutiisque, ut vel oculatissimos falleret. Etenim *verebatur aperte dicere publice, quod secreto Discipulis tradebat*, ut ait Hieronymus in Epistola ad Cthesiphontem: *et perversis instructus verborum argutiis, sub imagine fidei catholicæ disputans, veluti pestiferum exhalans virus, totam veri dogmatis quærebat evertere disciplinam*, inquit S. Aug. lib. *De Natura et Gratia*, cap. 10. Dum hæc Romæ a Pelagio gererentur, contigit eam ab Alarico Gothorum Rege capi, atque vastari, *anno circiter* 410. Tumque diffugientibus huc et illuc plurimis ejus incolis, Pelagius quoque cum Cœlestio fugit in Africam et Hipponem appulit absente S. Augustino hujus urbis Episcopo: brevique inde Carthaginem se recepit, ubi semel, iterumque visus est obiter ab Augustino, cura collationis mox habendæ cum Donatistis tunc temporis occupatissimo, et non diu post in Palæstinam properavit, ut omnia hæc testatur sanctus ille Doctor lib. *De Gestis Pelagii*, cap. 22. — Cum autem Cœlestius Princeps ejus discipulorum in Africa substitisset, ibique et præcipue Carthagine doceret apertius, quæ Pelagius occulte tantum et ambigue spargebat apud Palæstinos: atque ut majori auctoritate in suis erroribus propagandis incumberet, ad Presbyterii gradum clandestina calliditate promoveri niteretur; pravis ejus conatibus obsistentes Paulinus Diaconus Carthaginensis et nonnulli alii viri Ecclesiastici, ad Episcopale judicium eum Carthagine detulerunt; ubi accusatus, atque damnatus excommunicationis sententia, ab Ecclesia Carthaginensi expulsus est, *ut reportaret dignam sua perversitate sententiam*, inquit S. August. lib. *De Gestis Pelagii*, cap. 22. Hæc autem contigerunt circa annum 412. Cœlestius vero Carthagine pulsus, *magis convictus, quam correptus recessit*, ut ait sanctus Augustinus Epist. 89. ad Hilarium; indeque migravit in Siciliam, Rhodique substitit, ubi plurimos suis erroribus cœpit inficere, ut hic Occidentales macularet, dum Pelagius Orientales perversis suis dogmatibus clanculum labefactabat.

§. III. — **A quibus primum impugnata et in apertum latens Pelagii hæresis deducta fuerit.** — Primus omnium Pelagianam hæresim palam impugnasse videtur sanctus Augustinus: nam *anno* 413. paulo post condemnationem Cœlestii, scripsit primum suum opus *contra Pelagianos*, tres libros scilicet *De peccatorum meritis et remissione* ad Marcellinum, ut ipsemet affirmat lib. 2. *Retractationum* cap. 33. Subindeque alium ad eumdem, *De Spiritu et littera*, ut ibidem ait cap. 37. Jam enim Pelagius circa idem tempus suam scriptis vulgaverat hæresim, præsertim in illa Epistola, quam scripsit ad *Demetriadem*, ut eam ad vitæ christianæ perfectionem institueret; aliquotve aliis libris, quorum unus traditus fuit sancto Augustino a *Timasio* et *Jacobo* nobilibus Adolescentibus, primum quidem a Pelagio errore infectis, posteaque sancti Augustini opera ad rectam fidem reductis, ut ipse testatur lib. *De Gestis Pelagii*, cap. 6. — Eodem ipso tempore stylum contra eosdem stringebat S. Hieron. in Oriente rogatu Ctesiphontis, ad quem longam Epistolam et tres libros *Dialogi adversus Pelagianos* misit; quos ante Synodum Diospolitanam scriptos fuisse colligunt ex

eo quod nullam illius mentionem faciat: imo etiam nondum rescivisse videatur quænam doctrinæ pelagianæ capita fuissent in Cœlestio damnata Carthagine; alioquin non adeo laborasset in exquirendis et detegendis dogmatibus de quibus Pelagius jam erat aperte in suo discipulo damnatus. Alii tamen cum Baronio ad *annum* 415. censent scriptos fuisse, postquam Hieronymus vidit Pelagium malis artibus, fraudulentisque responsis et abjurationibus Synodum illam decepisse. Tunc enim ad detegendas illius versutias prudenter excogitavit dialogum illum describere, in quo Catholicus sub nomine *Attici* cogeret acutis interrogationibus *Critobulum* idest Pelagium expromere quidquid occultasset, suppresso nempe Pelagii et suo nomine, ut ipsemet indicat in præfatione libri 4. in Jeremiam, ubi de Pelagio ait: *Cui respondere diu tacens et dolorem silentio devorans, crebra fratrum expostulatione compulsus sum nec tamen hucusque prorupi, ut auctorum nomina ponerem, malens vos corrigi, quam infamari: non enim hominum sed erroris inimicus sum.* Et paulo post: *Quibus loquar compendio; aut bona sunt quæ docetis, aut mala. Si bona, defendite libere: si mala, quid occulte miseros jugulatis errore, rectaque fide ad decipiendos simplices quosque jactatis expositionem? Quæ si vera est, cur absconditur? Si falsa, cur scribitur? etc.* Et ad Cthesiphontem: *Sola hæc hæresis est, quæ publice erubescit loqui, quod secreto docere non metuit.* Hujusmodi stimulatione, hoc tandem consecutus Hieronymus fuit, ut in lucem, oculosque omnium protraheret e vepretis suis nitedulam, quæ occulte antea Ecclesiam arrodebat. Nam ex eo tempore Pelagius suam hæresim disseminare cœpit aperte. Et consulto quidem, prudenterque sanctus Hieronymus studuit, inquit Baronius ad *annum* 411. ut viscera Ecclesiæ depascens morbus, foris quo curari posset, appareret in cute: sed et consultius scripta hæc ad Ctesiphontem præmittens, sic paravit antidotum. Pestem enim monstrare, hoc ipsum est curare, ne alii eadem hue et morbi contagione ledantur. Unde subdit Hieronymus: *Ecclesiæ victoria est vos aperte dicere, quod sentitis. Aut enim idem responsuri estis, quod et nos loquimur et nequaquam eritis adversarii, sed amici: aut si contraria nostro dogmati dixeritis, in eo vincemus, quod omnes cognoscent Ecclesiæ quid sentiatis. Sententias vestras prodidisse, superasse est. Patet prima fronte blasphemia: non necesse habet convinci, quod sua statim professione blasphemum est.* Hæc et alia sanctus Hieronymus in publicum deducens, latentem et sibilantem in angulo bicipitem anguem, Pelagii scilicet et Cœlestii faucibus in Ecclesiam hæresim inhiantem, ut de eodem sancto Hieronymo illud Job merito dici possit: *Obstreticante manu ejus eductus est de caverna coluber tortuosus.* Quem semel progressum in medium horrendum visu sui deformitate serpentem, mox quique Apostolici viri Apostolicæ Doctrinæ jaculis penitus confecere.

§ IV. — **Quæ scripserit Pelagius.** — *Varia* quidem, ut colligere licet, tam ex Scriptoribus Ecclesiasticis, quam ex sanctis Augustino, Hieronymo, etc. Primo namque scripsit librum *De fide Trinitatis*, ut affirmat Gennadius Massiliensis in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: *Pelagius*, inquit, *hæresiarcha, antequam proderetur hæreticus, scripsit studiosis tres necessarios de fide Trinitatis libros.* Secundo ab eodem scriptus est liber *De actuali Conversatione* Capitulorum in-

diciis in modum sancti Cypriani Martyris præsignatus, inquit idem Gennarius; hoc est, in quo ad S. Cypriani exemplum e Scripturis sententiarum capitula complectebatur. Tertio edidit 11. *Expositionum libros in Epistolas S. Pauli,* de quibus S. Augustinus lib. 3. *De Peccatorum meritis et remissione* cap. 1. scribit in hunc modum: *Post paucissimos dies legi Pelagii quædam scripta, quæ in Pauli Apostoli Epistolas expositiones brevissimas continerent:* hos libros non immerito quidam suspicantur eos esse, qui *Commentariis Hieronymi in Epistolas aliquot sancti Pauli,* subjungi vulgo solent. Cui suspicioni non minimum locum præbet, quod hic Auctor passim scribat neminem per Adamum peccati reum esse nisi quatenus ejus imitetur exemplum; affirmetque liberum arbitrium citra ullam Spiritus sancti gratiam posse quodlibet operari, prout libuerit, quæ certe Pelagianos errores haud obscure sapiunt. Quarto etiam ab eodem Pelagio scripta est *Epistola de Virginitate ad Demetriadem,* de qua Epistola hæc habet sanctus Augustinus Epist. 143. ad Julianam: *In quadam vero,* inquit, *Epistola sua idem Pelagius, ubi et nomen suum apertissime ponit, nec nomen sacræ Virginis tacet, dicit ad eam se scripsisse et ejusdem sui operis testimonio probare nititur, se gratiam Dei, quam vel tacere, vel negare asseritur, apertissime confiteri.* Hujus autem ad Julianam ipsius Demetriadis Matrem scribendæ Epistolæ Augustino causa fuit, ne scilicet tam filia, quam mater, quæ ab ipsius Augustini ore pendebant, sparsis in Pelagii Epistola erroribus inficerentur. Quod autem revera ipsa Juliana procul abfuerit ab omni hæresis suspicione, qua videri poterat ex Pelagii litteris acceptis aspersa fuisse, ipsa testatur Epist. ad Augustinum apud eumdem num. 143. his verbis: *Noverit,* inquit, *Sacerdotium vestrum longe me, ac domunculam meam, ab hujusmodi personis esse discretam, omnisque familia nostra adeo catholicam sequitur fidem, ut in nullam hæresim aliquando deviaverit, nec unquam lapsa sit: non dico eas sectas, quæ vix expiantur: sed nec in eas, quæ parvos videntur habere errores.* Quibus significat caruisse penitus domum suam hæresibus illis, quibus Dei labefactaretur natura, atque potentia, ut *Arianorum, Macedonianorum, Manichæorum* et horum similium, quorum comparatione Pelagii errores *Parvos* appellat quos tamen maximos esse ipsam postmodum docuit sanctus Augustinus; ad quam etiam direxit varios tractatus, maxime *De orando Deo et de bono viduitatis.* Scripsit ad eamdem Innocentius Pontifex, qui ipsius mulieris sanctitatem ita commendat: *Singulare membrum Ecclesiæ tuæ Religionis amplitudinem existere et a nobis reverentissime coli, satis est omnibus manifestum. In ipso enim apice nobilitatis multo nobiliorem Ecclesiæ devotionem impendis. Et magis læta Christi agnitione, præceptis ejus obtemperas et de fide potius exultas, quam tanti generis flore jacteris. Summæ virtutis est vicisse gloriam carnis et magnæ est Christi gratiæ nobilitatem moribus superasse, domina filia merito illustris.* Quibus Innocentius tamquam in pharetra sagittam abscondit ad feriendum Pelagium et avocandam ab eo Julianæ mentem, quam Pelagius ipse præfata Epistola ad Demetriadem inficere tentaverat, eam laudibus extollens et adulatione demulcens, ut illam in suas partes traheret. Nam ex illa Pelagii Epistola, hæc S. Hieronymus lib. 3. contra Pelagium recitat, atque subsannat, ubi de Juliana loquens ait:

Eidem adulans Viduæ, non erubescis dicere Pietatem quæ nusquam reperitur in terra, et veritatem quæ ubique peregrina sit, in illa potissimum commorari : et paulo post: *Docere est hoc an occidere? Levare de terra, an præcipitare de Cœlo? id mulierculæ tribuere, quod Angeli non audeant usurpare? si autem pietas, veritas, atque justitia non inveniuntur in terris, nisi in una muliere, ubi erunt justi tui, quos absque peccato in terris esse jactabas?* Ad hanc itaque refellendam Pelagii Epistolam variæ, tum ad Julianam, tum ad Demetriadem scriptæ sunt Epistolæ, non solum a sancto Augustino, Innocentio Pontifice et Hieronymo, sed etiam a S. Prospero, quæ sic orditur: *Cum splendidissimæ sanctimoniæ, etc.* Denique scripsit librum *De Natura* Pelagius, de quo S. August. lib. 2. *Retractat.* cap. 24. scribit: *Venit tunc in manus meas quidam Pelagii liber, ubi hominis naturam contra Dei gratiam, qua justificatur impius et qua Christiani sumus, quanto potuit argumentatione defendit. Librum ergo, quo huic respondi defendens gratiam, non contra naturam, sed per quam natura liberatur et regitur,* de Natura et gratia *nuncupavi.* Editus pariter a Pelagio liber *De libero arbitrio,* de quo sanctus Augustinus lib. *De Gratia Christi* pluribi maxime vero cap. 11. 18. etc. — Quibus omnibus patet Pelagium eruditum prorsus fuisse, quamquam Orosius Presbyter in Apologia *De arbitrii libertate,* quam adversus Pelagium scripsit, *Hominem inflatum, sed vacuum* appellaverit, quemadmodum nec exprobrare omittit, quod esset *Mutilus, lævis in fronte;* item *quod balneis, epulisque nutritus latos humeros gestaret, robustam cervicem præferens in fronte pinguedinem.* Constat etiam eum ante evulgatam suam hæresim simulata pietate apud omnes fuisse celebrem ; quamquam enim Isidorus Pelusiota mores ejus perstrinxerit, ut supra diximus ; tamen præclarum de Pelagio aliorum judicium erat, ipsi namque S. Augustinus lib. 2. *De Peccatorum meritis et remissione* cap. 16. tribuit, *vitam castam, moresque laudabiles:* additque, *eum non dubitasse facere, quod illi divini pro consequenda vita æterna consilia quærenti, cum se respondisset jam omnia implevisse mandata, præcepit Dominus, si vellet esse perfectus, venderet omnia quæ haberet, thesaurumque transferret in Cœlum.* Item lib. 3. cap. 1. *Pelagii,* inquit, *viri, ut audio, sancti et non parvo profectu Christiani;* et cap. 9. *Eum qui noverunt loquuntur bonum, ac prædicandum virum:* et ibidem: *Vir ille tam egregie Christianus:* quod confirmatur ex Beato Chrysostomo, qui ut supra diximus ejus casum luget, tamquam pii viri, sancti et gravia quæque pro Christo perpessi ; si tamen is fuerit Pelagius de quo loquimur : nam de altero sanctum Chrysostomum sermonem fecisse, non abs re censent aliqui, ut § 2. notavimus.

§ V. — **Quot et qui fuerint Pelagii, ac Cœlestii errores.** — *Varii* quidem : nam S. Augustinus lib. 1. *De Peccato originali* refert quod in Synodo Carthaginensi, duodecim errores a Patribus Cœlestio objecti fuerint. *Primo* quod dixerat Adam mortalem factum, qui sive peccasset, sive non, mortuus esset. *Secundo* quod peccatum ipsius ipsum solum læserit et non genus humanum. *Tertio* quod infantes nuper nati in illo statu sint, in quo fuit Adam ante prævaricationem. *Quarto* quod per mortem, vel prævaricationem Adæ, non omne genus humanum moriatur, et quod non per Resurrectionem Christi omne genus humanum

resurgat. *Quinto,* infantes, etiamsi non baptizentur, vitam æternam habere possunt. *Sexto,* divites baptizatos, nisi omnibus abrenuntient, si quid boni visi fuerint facere non reputari illis, nec eos habere posse Regnum Dei. *Septimo,* gratiam Dei atque adjutorium, non ad singulos actus donari, sed de libero arbitrio esse, vel in lege, atque doctrina. *Octavo,* gratiam Dei secundum merita nostra dari. *Nono,* Filios Dei non posse vocari, nisi omnimodo absque omni peccato fuerint effecti. *Decimo,* non esse liberum arbitrium, si Dei indigeat auxilio ; quoniam in propria voluntate habet unusquisque facere aliquid, vel non facere. *Undecimo,* victoriam nostram non esse ex Dei adjutorio, sed ex libero arbitrio. *Duodecimo,* quod petentibus veniam non detur secundum gratiam et misericordiam Dei, sed secundum merita et laborem eorum, qui per pœnitentiam digni fuerint misericordia. — Porro sicut Cœlestius in Africa postquam cœpit aperte suos errores spargere, ad Episcopale judicium Carthagine delatus fuit : ita Pelagius in Palæstina, accusantibus Erote *Arelatensi* et Lazaro *Aquensi* Episcopis, hæresis postulatus est in Concilio Diospolitano : ubi, ut scribit S. Augustinus, lib. *De Gestis Pelagii,* hæc capita fuerunt illi objecta ; *Primo,* non posse esse sine peccato, nisi qui legis scientiam habuerit : *Secundo,* omnes voluntate propria regi, tamquam si Deus neminem regat, et frustra scriptum sit : *Salvum fac populum tuum Domine, et benedic hæreditati tuæ, et rege eos et extolle illos usque in sæculum,* inquit S. Augustinus cap. 3. libri citati. *Tertio,* in die judicii impiis et peccatoribus non esse parcendum, sed æternis eos ignibus exurendos, quasi non essent excipiendi, qui fundamentum habent Christum, quamvis superædificent ligna, fœnum et stipulam, inquit S. Augustinus cap. 3. ejusdem libri. *Quarto* malum nec in cogitationem Justorum venire, quasi non veniat in cogitationem Justorum quod malum est, neque propterea desinant esse justi ; dummodo absit consensus, ut ait idem Doctor cap. 4. libri citati. *Quinto,* Regnum Cœlorum etiam in veteri Testamento promissum fuisse, nimirum ut obtinendum vi solius Legis veteris, sine gratia quæ ad novum Testamentum pertinet, et intuitu Christi ejus auctoris fuit antea communicata : *Sexto,* posse hominem si velit esse sine peccato, omniaque Dei mandata custodire et nimirum ad hoc non indigere gratia, sed vires naturales sufficere : *Septimo,* Adam mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, mortuus esset. *Octavo,* peccatum Adæ ipsum solum læsisse et non genus humanum. *Nono,* Legem sic mittere ad Regnum, quemadmodum Evangelium : *Decimo,* ante adventum Christi non fuisse homines sine peccato ; *Undecimo,* infantes recenter natos in illo statu esse, in quo Adam fuit ante prævaricationem : *Duodecimo,* quod per mortem, vel prævaricationem Adæ omne genus hominum non moriatur, neque per resurrectionem Christi omne genus humanum resurgat. *Decimo tertio,* quod infantes etiamsi non baptizentur habeant vitam æternam. *Decimo quarto,* quod divites baptizati, nisi omnibus abrenuntiaverint, si quid boni visi fuerint facere, nec illis reputetur, neque regnum Dei possint habere. Quæ octo postrema dogmata dicit S. Augustinus cap. 8. libri citati fuisse a Synodo damnata et ab ipso Pelagio negata et anathematizata, cum omnia præcedentia verbis ambiguis in sensum Catholicum interpretatus esset. *Decimo quinto,* Ecclesiam hic

esse sine macula et ruga, quasi vellet cum Donatistis in solis Bonis intelligi, quos nullum asserebat habere peccatum. *Decimo sexto*, plus facere nos, quam in Lege et in Evangelio jussum est, idest, ut exponit S. Augustinus cap. 10. tantam nos habere per naturam liberi arbitrii non peccandi possibilitatem, ut plus etiam, quam præceptum est, faciamus. *Decimo septimo*, gratiam Dei et adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege, atque doctrina. *Decimo octavo*, Dei gratiam secundum merita nostra dari, qui si peccatoribus illam det, videtur esse iniquus; proptereaque ipsam gratiam in nostra voluntate positam esse et si per gratiam omnia facimus, quando vincimur a peccato, non nos vinci, sed Dei gratiam, qua voluit nos adjuvare omni modo et non potuit; et si gratia Dei est, quando vincimus peccata: ergo ipse est in culpa, quando a peccato vincimur, quia omnino custodire nos, aut non potuit, aut non voluit. Ad quæ respondit Pelagius negando hæc sua esse dogmata, et anathematizando qui sic tenet. *Decimo nono*, filios Dei non posse vocari; nisi omni modo absque peccato fuerint effecti. *Vigesimo*, oblivionem et ignorantiam non subjacere peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem. *Vigesimo primo*, non esse liberum arbitrium, si Dei indigeat auxilio: quoniam in sua voluntate habet unusquisque, aut facere aliquid, aut non facere. *Vigesimo secundo*, victoriam nostram non ex Dei esse adjutorio, sed ex libero arbitrio. *Vigesimo tertio*, pœnitentibus veniam non dari secundum gratiam et misericordiam Dei; sed secundum merita et laborem eorum, qui per pœnitentiam digni fuerint misericordia. — Quæ omnia Pelagius sua esse negavit et secundum judicium sanctæ Ecclesiæ reprobare se dixit, addito anathemate in omnes contravenientes et contradicentes sanctæ Catholicæ Ecclesiæ doctrinis. Quibus omnibus auditis, Synodus eum absolvit et Catholicæ Communionis esse professa est, favente Joanne Hierosolymitano Episcopo et aliis tredecim, qui cum illo convenerant ad Synodum, attendentibus solum ad id, quod Pelagii verba sonabant, neque subtilius et curiosius inquirentibus ab illo, quid mali sensus occultaret, ambiguisque suis responsionibus involveret. Hæc inquam omnia cum Pelagio a quatuordecim Episcopis in Synodo congregatis proposita fuissent ex libello contra eum dato ab Erote et Lazaro Gallis Episcopis, illis quidem absentibus, utpote qui propter unius ægritudinem ad Synodum pervenire non potuerant, ut refert S. Augustinus *De Gestis Pelagii* cap. 35. Ipse Pelagius anathematizavit his verbis: *Secundum ipsorum testimonium a me dicta non sunt, pro quibus ego satisfacere non debeo, sed tamen ad satisfactionem sanctæ Synodi anathematizo eos, qui sic tenent aut aliquando tenuerant.* Subdit pariter: *Iterum dico quoniam ista et secundum eorum testimonium non sunt mea: pro quibus, ut dixi, satisfactionem non debeo: quæ autem mea esse confessus sum. Hæc vera me dicere affirmo, quæ autem dixi mea non esse, secundum judicium sanctæ Ecclesiæ reprobo, anathema dicens omni contravenienti sanctæ et Catholicæ Ecclesiæ doctrinis:* hæc refert ibidem cap. 34. S. Augustinus ex actis ipsius Synodi. Sic versipellis homo fefellit Synodum, quam idcirco *miserabilem* appellat S. Hieronymus Epistola 79. non quod in doctrina erraverit; nam revera omnes illas præfatas hæreses damna-

runt Diospolitani Patres; lectis enim illis articulis, dixerunt: *Quid ad hæc, quæ lecta sunt, capitula, dicit præsens Pelagius Monachus? Hæc enim reprobat S. Synodus et S. Dei Catholica Ecclesia*, ut refert ibidem S. Augustinus: sed quod non adverterint Pelagium subdole tantum suam doctrinam ejurasse, ne ipse damnaretur; unde S. Augustinus *De peccatorum meritis et remissione* lib. 11. cap. 9. *Fefellit*, inquit, *judicium palæstinum ipse Pelagius: propterea videtur ibi esse purgatus. Romanam vero Ecclesiam, ubi eum notissimum esse scitis, fallere usquequaque non potuit, quamquam et hoc fuerit utrumque conatus.*

§ VI. — **Quanam arte Pelagius Concilii Diospolitani Patres luserit.** — *Varia* quidem ac multiplici, sicut ipsemet Sanctus August. pluribus commemorat in ipso libro *De Gestis Pelagii*, ubi inter cætera advertit, quod ipse Pelagius tribus maxime strophis Patres Concilii Diospolitani luserit. *Primo*, dicendo plura ex sibi objectis articulis non a se, sed ab aliis dicta, maxime a Cœlestio suo discipulo, quamquam revera idem ipse Pelagius scripsisset et edocuisset. *Secundo* in iis, quæ ipse scripsisse convictus erat, aliqua astute verba addidit, ut Catholicam doctrinam simulando suam hæreticam servaret: sic increpatus a Patribus Concilii, quod nihil tribueret gratiæ Dei ad ejus mandata servanda (inquit Augus. *De Hæresibus* cap. 88.) *Correctioni eorum eatenus cessit, ut non eam libero arbitrio præponeret, sed infideli calliditate supponeret dicens, ad hoc eam dari hominibus; ut quæ facere per liberum jubentur arbitrium*, facilius *possint implere per gratiam: dicendo utique* ut facilius possint; *voluit credi etiamsi difficilius, tamen posse homines sine divina gratia facere jussa divina, etc.* Tertio callida interpretatione sua scripta explicavit, ut diserte indicat Sanctus Augustinus cap. 1. *De Gestis Pelagii*, ubi alias etiam deceptionis causas aperit, nempe quod Episcopi Græci, Pelagii verba per interpretem audientes, ea discutere non curarunt: *In his*, inquit, *quæ libello quem dederunt sancti fratres et Coepiscopi nostri Galli*, Eros *et* Lazarus, *qui propter gravem (sicut postea probabilius comperimus) unius eorum ægritudinem, præsentes esse minime potuerunt; recitata sunt objecta Pelagio; illud est primum, quod in libro suo quodam scribit*, non posse esse sine peccato, nisi qui legis scientiam habuerit, *quo recitato Synodus dixit; tu hoc edidisti, Pelagi? At ille respondit*, ego quidem dixi, sed non sicut illi intelligunt, non dixi non posse peccare qui scientiam legis habuerit, sed adjuvari per legis scientiam ad non peccandum, sicut scriptum est, legem in adjutorium dedit illis. *Hoc audito Synodus dixit*, non sunt aliena ab Ecclesia quæ dicta sunt a Pelagio: subdit Sanctus August. *Plane aliena non sunt, quæ respondit, illud vero quod de libro ejus* Probatum est, *aliud sonat. Sed hoc Episcopi Græci homines et ea verba per interpretem audientes, discutere non curarunt: hoc tantum intuentes quid ille, qui interrogabatur, sensisse se diceret, non quibus verbis eadem sententia in ejus libro scripta diceretur.*

§ VII. — **Quibus in Conciliis damnatus fuit Pelagius.** — *Sanctus* Prosper affirmat primitus Pelagianam hæresim *Romæ* fuisse damnatam; ita enim cecinit carminibus de ingratis:

Pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

More igitur majorum factum est, ut nova emergens hæresis, primum omnium a prima sede examinaretur, atque pariter damnaretur; non quidem in *Pelagio*, qui adhuc sub pallio latebat Catholico, sub quo diu Romæ delituerat; detectus vero et Roma capta abierat in Palæstinam; sed damnata in *Joviniano* Pelagii antesignano et præcursore, ut testatur Sanctus Hieronymus contra Pelagium lib. 2. in principio: ubi alloquens Pelagium sub simulato nomine *Critobuli*, ait: *Non erubescis explosam atque damnatam Joviniani sententiam sequi? Etenim ille his testimoniis, tuisque nititur argumentis, imo tu illius documenta sectaris; in Oriente docere desiderans, quæ olim Romæ dudum in Africa condemnata sunt.* Quod autem revera Pelagius Joviniani dogmata sectaretur, idem aperit Hieronymus Epistola ad Cthesiphontem, ubi cum præmisisset secundam propositionem Joviniani damnatam, illam esse, *Eos qui fuerint baptizati a Diabolo, non posse tentari*, subdit: *Joviniani secunda quæstio tui ingenii disciplina est. Quidquid illi responsum est, tibi responsum credito; nec fieri potest ut diversus sit eorum exitus, quorum una est sententia.* — Testatur nihilominus Facundus Hermianensis, ab Innocentio primo omnium damnatam esse Pelagianam hæresim. Cujus verba quia nonnulla scitu digna continent, hic adscribam. *Invenient etiam*, inquit, *Pelagium hæresiarcham, a quo* Pelagiani *dicuntur, in judicio Palæstinorum Episcoporum, quæ contra Christi gratiam sentiebat operientem, pravasque sententias suas versutia interpretantem per eamdem ignorantiam absolutum. Invenient postremo B. quoque Zosimum, Apostolicæ sedis Antistitem, contra sancti Innocentii decessoris sui sententiam* (qui primus Pelagianam hæresim condemnavit) *fidem ipsius Pelagii, ejusque complicis Cœlestii, quem in Ecclesia Carthaginensi convictum, atque appellantem Apostolicam sedem, ex ipsis gestis discusserat, tamquam veram et Catholicam laudantem: Insuper etiam Africanos culpantem Episcopos, quod ab illis hæretici crederentur, cum nec dum ipsi, (Africanis Episcopis dolos eorum multo manifestius detegentibus) memoratos Pelagium et Cœlestium putarent orthodoxos. Et tamen nec Athanasium, nec Damasum, nec illos Episcopos et Zosimum, hæreticos credit Ecclesia quia de hæreticis bene senserunt: sed potius pro merito suæ fidei Catholicos indicat et honorat: quoniam non debet crimini deputari simplicium, non intellecta versutia malignorum.* Rursus Prosper in libro contra Collatorem *De condemnatione Pelagianæ hæresis* scribens, prius ab Innocentio quam a Palæstinis Episcopis de Pelagio judicatum esse significat: *Quando*, inquit, *beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita Apostolico mucrone percussit: quando Pelagium ad proferendam in se, suosque sententiam, Palæstinorum Episcoporum Synodus coarctavit, etc.* Ubi etiam refert Cœlestium (quasi non discusso negotio) audientiam postulantem, totius Italiæ finibus extrudi jussisse. Non est tamen dubitandum quin Diospolitanum judicium, Innocentii decretum, ac Pelagii et Cœlestii damnationem antecesserit: quod si quidpiam adversari potest ei quod dictum est, primam hæresis illius damnationem a Romana sede profectam esse; quod quinto ante anno Cœlestiana dogmata (quæ eadem erant, ac Pelagiana) Carthagine ab Africanis Episcopis damnata sunt; et Cœlestius ipse excommunicatus; ut cum S. Aug. supra meminimus: primum illud occurrat, Prosperum, aliosque qui ab Innocentio primo

omnium damnatam esse Pelagianam hæresim scribunt, de propria loqui et primaria hæresi Pelagii, quæ in eo versabatur, quod affirmabat, *gratiam ex merito dari arbitrii:* nam de hac Prosper diserte loquitur: de Pelagio, inquam, ipso et illo hujus dogmate quo asserebat,

Quemque mereri
Libertate sua, ut capiat promissa vocantis

At Cœlestius non ob hanc hæresim excommunicatus est, sed ob alia quædam quæ ab eo vulgata fuerant, a Paulino accusatus et damnatus est, quæ ex Augustino colliguntur: maxime quod diceret parvulis non obfuisse peccatum Adami, nec eos ideo baptizari, ut a peccato liberentur. *Deinde,* quod (ut Facundus refert) cum Cœlestius post damnationem appellasset Sedem Apostolicam, ita nondum pro damnato se gerebat, sed adhuc tamquam suspensum tenebatur de illo judicium. — Secundo damnati sunt in Concilio *Carthaginensi,* celebrato anno Domini 412. sub Innocentio I. cujus quidem Concilii acta perierunt, ex eisque tantum superest fragmentum recitatum a S. Augustino contra Pelagium et Cœlestium lib. 2. *De Peccato originali* cap. 2. ubi ait: *Cœlestius quidem in hoc extitit errore liberior usque adeo, ut neque in Episcopali judicio, apud Carthaginem, damnare voluerit eos qui dicunt, quod peccatum Adæ ipsum solum læserit et non genus humanum; et quod infantes qui nascuntur in eo statu sint in quo Adam fuit ante prævaricationem.* Deinde refert et describit acta judicii Carthagine habiti, in quo damnatus fuit ipse Cœlestius et una cum eo Pelagiana subnascens hæresis. Damnatus autem eo judicio Cœlestius, subterfugia captans, appellandum putavit Innocentium Romanum Pontificem: sed hæc specie tenus, ne scilicet illo judicio stringeretur; quippe cum sciret Innocentium æque sibi adversantem fore experturum. Unde appellationem minime prosecutus est, sed defuncto Innocentio, ad ejus successorem Zosimum Romam se contulit, suam causam coram eo acturus, suosque accusatores ad Sedis Apostolicæ judicium, quasi calumniis exagitatus, provocaturus, quo declararet se non aliter credere quam quod Catholica teneret Ecclesia. Idcirco ut facilius Pontificem luderet, tanta arte concinnavit scriptum a se libellum, ut non posset, etiamsi Zosimus vellet, ab ipso rejici, sed suscipi cogeretur; utpote qui post enarrata, quæ de fide sentiret, ejusmodi ad finem apposuit verba: *Si forte ut hominibus quispiam ignorantiæ error obrepserit, vestra sententia corrigatur;* ut refert sanctus Augustinus lib. *De Peccato originali* cap. 67. Pontifex autem Zosimus ad explorandam hominis fidem interrogare eum cœpit quam exactissime, si assentiretur Epistolæ Innocentii adversus errores Pelagii ad universam Ecclesiam datæ: cui se idem consentire Cœlestius professus est, ut testatur Sanctus Augustinus lib. 2. *Contra Epistolas Pelagii* cap. 3. Hinc Zosimus spem concipiens Cœlestium Ecclesiæ et fidei Catholicæ restituendi, lenius cum ipso agere cœpit, scripsitque ad Episcopos Africanos, Cœlestii libellum esse catholicum, ipsumque cum universa Ecclesia sentire. In quibus tamen Zosimum non errasse demonstrat sanctus Augustinus adversus Julianum pelagianum lib. 2. cap. 3. probans Zosimi factum, quippe Cœlestium lucrari cupiens cum eo benigne se gessit, eumque ad audientiam admisit. Ne tamen ab eo deci-

peretur, ex abundanti cautela scripsit ad Africanos Episcopos, ut si quid contra Cœlestium haberent ad ipsum Romam transmitterent. Qui Patres Carthagine convenientes intenso tulere animo quod Zosimus Cœlestium ab ipsis excommunicatum et tamquam hæreticum damnatum, ad audientiam admisisset: quibus inter alia respondit Zosimus: *Cum tantum nobis esset auctoritatis ut nullus de nostra possit retractari sententia, nihil egimus quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus.* Et post plura concludit: *Idcirco noverit vestra Fraternitas nihil nos post illas, quas superius litteras vestras accepimus, immutasse, sed in eodem cuncta reliquisse statu in quo dudum fuerant, etc.* Quibus significat se Cœlestium non absolvisse: sed omni cum deliberatione, non autem præcipiti gressu in tanto negotio agere voluisse, ut nempe exactius rem discuteret, ne Cœlestius versipellis hæresiarcha eum ludere posset: unde evidentiorem de illius sententia damnata ab illis Patribus notitiam expectabat. Illi autem Africani Patres non solum litteras ad Zosimum Papam dedere adversus Cœlestium, verum et libellum inter alia miserunt Paulini Diaconi Carthaginensis adversus Cœlestium scriptum, in quo capita omnia continebantur de quibus foret interrogandus ille Cœlestius; quo apparere liquidius posset, hæreticus ne an catholicus (quod profitebatur) omnino esset. Cum autem Cœlestius, quæ a Paulino Diacono fuerant objecta damnare recusasset, a Zosimo Pontifice et sacro Collegio Clericorum Romæ damnatus est una cum Pelagio et ab eodem Zosimo ad universos Catholicæ Ecclesiæ Episcopos de ipsorum condemnatione litteræ conscriptæ sunt; mox eas consecutum est Honorii Imperatoris rescriptum adversus eosdem hæreticos, ut refert Sanctus Augustinus lib. 3. *Contra Julianum* cap. 1. necnon et S. Prosper *Contra Collatorem* cap. 10. ubi inter alia hæc scribit per ironiam: *Erravit Sacrosancta Beati Petri sedes, quæ ad universum Orbem Papæ Zosimi sic voce loquitur:* Nos tamen instinctu Dei (omnia bona enim ad auctorem suum referenda sunt unde nascuntur) ad fratrum et Coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus: *Erraverunt Africani Episcopi ad eumdem Papam Zosimum describentes, eumque in sententiæ hujus salubritate laudantes cum ajunt: illud vero quod in litteris tuis quas ad universos curasti esse mittendas posuisti dicens,* nos tamen, *etc.* Quod autem revera in ipso Carthaginensi Concilio damnati fuerint Pelagius et Cœlestius, nedum ex dictis apparet, sed rursus confirmatur ex alia sequenti Carthaginensi Synodo ex septuaginta septem Præsulibus adunata, et quatuor post annos a prima celebrata nempe anno 416. in qua rursus damnati fuere Pelagius et Cœlestius, ut constat ex Epistola a Patribus ad Innocentium scripta, in qua de Pelagii articulis hæc habentur: *His ergo lectis,* inquiunt, *Pelagium et Cœlestium auctores nefarii prorsus et ab omnibus nobis anathematizandi erroris advertimus, unde factum est ut recensendum peteremus quid ante ferme quinquennium super Cœlestii nomine hic apud Ecclesiam Carthaginensem fuerit agitatum.* Et paulo post subdunt quid statutum sit: *Nisi hæc,* inquiunt, *apertissime anathematizaverint, ipsos, anathematizare oportere: ut si ipsorum non potuerit, saltem eorum qui decepti sunt ab eis, vel decipi possunt, cognita sententia quæ in eos lata est, sanitas procuretur.*

Insuper eodem *anno* 416. convenerunt *Milevi* in Numidia sexaginta

et unus Episcopi, tot enim numerati habentur in ipsorum Epistola ad Innocentium Papam, ut ibidem damnarent Pelagianam hæresim, quam jam in Concilio Carthaginensi damnatam sciebant; sic enim Innocentium compellunt: *Hæc ad sanctitatem tuam de Concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes Carthaginensis Provinciæ Coepiscopos nostros, quos ad sedem Apostolicam, quam Beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus.*

Præterea sub Zosimi Pontificatu celebrata sunt *duo* præcipue *Concilia Africana* quorum meminit S. Augustinus Epistola ad Valentinum et fratres his verbis: *Quod scriptum est ad Papam Innocentium Romanæ urbis Episcopum de Concilio Provinciæ Carthaginensis et de Concilio Numidiæ: et aliquanto diligentius a quinque Episcopis, et quæ iste ad tria ista descripsit: Item quod Papæ Zosimo de Africano Concilio scriptum est, ejusque rescriptum ad universos totius orbis Episcopos, et quod posteriori Concilio plenario totius Africæ contra ipsum errorem breviter constituimus.* Quibus verbis S. August. memoratis prioribus a nobis relatis Conciliis, insuper asserit duo Concilia in Africa adversus Pelagium celebrata; unum quidem particulare, aliud vero universale, quod ni fallor fuit Carthaginense, tertium in causa Pelagii ab Episcopis 214. adunatum, ut asserit S. Prosper adversus Collatorem c. 10. ubi ait: *Errarunt igitur ducenti quatuordecim Sacerdotes, qui in Epistola quam suis constitutionibus protulerunt in Apostolicæ Sedis Antistitem beatum Zosimum sunt allocuti?*

Septimum Concilium in quo damnata fuit Pelagianorum hæresis, fuit *Gallicanum*, in quo agentibus sanctis *Germano Antisiodorensi* et *Lupo Trecensi* Episcopis, a numeroso Patrum cœtu prescripti sunt Pelagiani tunc temporis per universam Angliam grassantes, ut narrat Beda lib. 1. *Historiæ Anglicæ* cap. 17., ubi loquens de SS. Germano et Lupo a Cœlestino Pontifice in Britanniam missis, ut inde hæreticos exturbarent, ait: *Ante paucos sane adventus eorum annos hæresis Pelagiana per Agricolam illata Severiani Episcopi Pelagiani filium, fidem Britannorum fœda peste commaculaverat: verum Britanni cum neque suscipere dogma perversum gratiam Christi blasphemando ullatenus vellent, neque versutiam nefariæ persuasionis refutare verbi certitudine sufficerent; inveniunt salubre consilium ut a Gallicanis Antistibus auxilium belli spiritualis inquirant. Quam ob causam collecta magna Synodo quærebatur in commune, qui illuc ad succurendum fidei mitti deberent, atque omnium judicio eligebantur Apostolici Sacerdotes Germanus Antisiodorensis, Lupus Tricassinæ civitatis Episcopus.*

Plura alia Concilia Pelagii errorem damnarunt, maxime vero Ephesinum generale, in quo cum Pelagiani Nestorium damnare refugerent, cum ipso Nestorio damnandos esse censuit, ut constat ex Canone 1. et 4. Item in Synodo Arelatensi anathema dictum est illi, *qui inter reliquas Pelagii impietates hominem sine peccato nasci, et per solum laborem posse salvari damnata præsumptione contenderit, et qui eum sine gratia Dei liberari posse crediderit.* Similiter in Concilio Lugdunensi in quo Arelatensis Synodi decreta comprobantur. Insuper in Concilio Sardiniensi, Arausicano 2. necnon Valentino et cæteris quæ vel Pelagianam doctrinam expresse condemnarunt, vel sanctorum Patrum contra Pelagianos dicta et scripta probaverunt.

§ VIII. — **Quos habuerit Asseclas et Patronos.** — Duos maxime; in primis vero *Cœlestium*, quem S. Augustinus lib. 2. contra duas Epistolas Pelagii cap. 3. *Virum acerrimi ingenii appellat.* De quo pariter Gennadius in Catalogo virorum illustrium ait: *Cœlestius antequam ad Pelagium concurreret, imo adhuc adolescens scripsit ad parentes suos de monasterio Epistolas in modum libellorum tres omni Deum desideranti necessarias: moralis siquidem in eis dictio nihil ibi vitii postmodum proditi; sed totum ad virtutis incitamentum tenuit.* Plura scripsit quibus Pelagii errores tueretur et disseminaret. Inter cætera vero ejus scripta S. Augustinus lib. *De perfectione justitiæ contra Cœlestium*, reponit *definitiones*, seu potius ratiocinationes et quæstiones quasi ab aliis formatas, ut eo modo per cuniculos in Ecclesiam hæresim intromitteret. In lib. vero *De peccato originali* cap. 11. meminit etiam Augustinus *Epistolæ*, seu *libelli* quem ipse Cœlestius Papæ Zosimo obtulit, in quo expresse asseverat, *quod parvulorum neminem obstringat originale peccatum.* Plures pariter scripsit Epistolas et libellos quibus Pelagium magistrum extolleret et defenderet, ejus autem adversarios insectaretur. Unde S. Hieronymus Epist. ad Ctesiphontem De Pelagio sermonem faciens ait: *Unus discipulorum ejus* (nempe Cœlestius) *imo jam Magister et totius ductor exercitus et contra Apostolum vas perditionis per solœcismorum, et non ut sui jactant, syllogismorum spineta decurrens, sic philosophatur et disputat: Si nihil ago absque Dei auxilio: et per singula opera ejus est quod gessero: ergo non ego qui laboro, sed Dei in me coronabitur auxilium: frustraque dedit arbitrio potestatem quam implere non possum, nisi me semper adjuverit: destruitur enim voluntas quæ alterius ope indiget: sed liberum dedit Deus arbitrium; quod aliter liber non ero, nisi fecero quod voluero, ac per hoc ait: aut utor semel potestate quæ mihi data est, ut liberum servetur arbitrium, aut si alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me destruitur. Qui hæc dicis, quam non excedis blasphemiam? Quæ hæreticorum venena non superas,* etc. Aperit autem infra qualiter Cœlestius ipsum fuerit insectatus: *Necdum scripsi et comminaris mihi scriptorum tuorum fulmina, ut scilicet hoc timore perterritus, non audeam ora reserare: et non animadvertis idcirco nos scribere, ut vos respondere cogamini,* etc.

Secundo habuit *Julianum*, Episcopum Campanum quidem, sed cujus civitatis in Campania, an *Celanensis*, vel *Celenensis*, vel *Eraclensis*, adhuc sub judice lis est, de quo Gennadius supra laudatus ait: *Julianus Episcopus Capuanus, vir acer ingenio, in scripturis doctus, Græca et Latina lingua scholasticus. Prius ergo quam impietatem Pelagii in se aperiret, clarus in Doctoribus Ecclesiæ fuit: postea vero hæresim Pelagii defendere visus, scripsit adversus Augustinum impugnatorem illius libros quatuor et iterum libros octo. Est et liber altercationis amborum partes suas defendentium.* Subdit: *Eleemosynis tempore famis et angustiæ indigentibus omnibus suis prorogatis, multos miserationis specie nobilium, præcipue Religiosorum, illiciens, hæresi suæ sociavit.* De eo pariter Beda in Cantica sic scribit: *Julianus ut Rethor peritissimus, ita gratiæ Dei post Pelagium impugnator acerrimus, ut apertius ejus scripta, quibus contra strenuissimum etiam gratiæ propugnatorem Augustinum insanivit, ostendunt cujus causa duelli*

primum de amore libellum composuit, sub obtentu quasi hunc a fœdissima foret voluptate secreturus; re autem vera suam confirmaturus hæresim. Subdit: *Dicit sanctum nobis, ac generosum amorem ab ipso lucis exordio natura conciliante insitum, et ad ultimam usque senectutem solis viribus animi innixum, sine ullo damno suo persistere vigoris.* Hinc ibidem monet lectorem, *ut opuscula Cellanensis Episcopi a Campania, quæ in eumdem librum,* Canticorum, *confecit, cautissime legat, ne per copiam eloquentiæ blandientis in cœnum incidat doctrinæ nocentis.*

§ IX. — **Quinam præcipui fuerint illius Impugnatores et Expugnatores?** — Duo maxime, imprimis *sanctus Hieronymus*, qui Pelagii errores primus omnium in apertum deduxit et mirum in modum exagitavit, ut testatur sanctus Prosper carmine *De ingratis:*

Tunc etiam Bethlei præclari nominis hospes
Hebræo simul et Grajo, latioque venustus
Eloquio, morum exemplum, mundique magister
Hieronymus, libris valde excellentibus hostem
Dissecuit, noscique dedit, quo turbine veram
Vellent exortæ lucem obscurare tenebræ.

Quibus aperit mirum ipsius S. Hieronymi in scribendo consilium. Etenim cum vidisset S. Hieron. versutum Pelagium Synodum Palæstinum decepisse et Catholicam veritatem offusis suorum errorum tenebris obscurasse; prudens illud, ut jam diximus, excogitavit inventum, ut tres dialogos scriberet adversus Pelagium sub larvatis nominibus, se quidem *Atticum*, Pelagium vero *Critobolum* appellans; ne scilicet si propria expressisset nomina, invidiam sibi concitaret, insurgendo in hominem eumque hæresis insimulando, quem Diospolitana Synodus absolverat; nullam pariter in eis dialogis Synodi Diospolitanæ mentionem fecit; ne si ea quæ ab ea gesta sunt approbasset, videretur etiam Pelagii absolutionem probare: si vero damnasset, ipse potius esset damnandus qui Synodum argueret. In his autem dialogis, exquisitissimis interrogationibus cogit latens intus venenum in medium proferri, omnibusque demonstrari qualis esset, qui errores damnans, videri voluisset in Synodo probatus omnino catholicus: unde inter alia præfatur: *Adversus eos autem qui me dicunt hoc opus inflammatum invidiæ facibus scribere, breviter respondebo, nunquam me hæreticis pepercisse, et omni egisse studio ut hostes Ecclesiæ mei quoque hostes fierent.*

Hunc omni quo potest studio et labore fovit et juvit sanctus Augustinus, qui ut ait Possidius, *decem annos adversus Pelagianam hæresim infatigabili studio laboravit:* una cum Aurelio qui præfuit Concilio Carthaginensi; de quibus S. Prosper:

An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius; ingeniumque
Augustinus erat: quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedit ævo,
Accensum vero de lumine: Nam cibus illi,
Et vita et requies Deus est: omnisque voluptas
Unus amor Christi est: unus Christi est honor illi.
Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, et in sancto regnat sapientia templo.

Non opus est enumerare, nec hujus loci referre ea omnia quæ vir sanctissimus et omnium hæresum impugnator invictissimus scripserit adversus Pelagium, Cœlestium et Julianum; hæc enim satis in 7. tomo illius Operum aperte patent. Plures alii e sanctis Patribus, puta Orosius, Hilarius Arelatensis, Fulgentius, Prosper et cæteri Pelagianos dictis et scriptis exagitarunt: verum quoniam potissimum ipsis res fuit cum Semipelagianis, idcirco de eis infra.

§ X. — **Utrum Pelagius aliquando suum errorem temperaverit, et tandem aliquod internum, ac necessarium gratiæ auxilium admiserit.** — Suam equidem sententiam Pelagium verbis saltem exterius sonantibus mutasse, ac temperasse pluribus constat. *Primo* namque asseruit naturam hominis sufficere ad quæcumque opera virtutis exercenda, ad servanda omnia Dei mandata, et vivendum sine ullo peccato, ac denique ad veram et æternam felicitatem consequendam: unde Pelagius Epist. ad Demetriadem nobilissimam Virginem cap. 2. sic ait: *Quoties mihi de institutione morum et sanctæ vitæ conversatione dicendum est, soleo primo humanæ naturæ vim qualitatemque monstrare, et quid effici possit ostendere; ac jam inde audientis animum ad species incitare virtutum etc. Optima enim animi incitamenta sunt cum docetur aliquid posse.* Hunc Pelagii errorem variis in locis reprehendit, ac insectatur S. Augustinus; nam lib. 3. contra Julianum c. 3. hæc scribit: *Natura ista in tantas et tam manifestas collapsa miserias, liberatorem, mundatorem, redemptorem Christum habet necessarium: non Julianum, non Cœlestium laudatorem.* Et lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianas cap. 14. *Non sic*, inquit, *debemus laudare Creatorem, ut cogamur dicere, imo vero convincamur dicere superfluum Salvatorem. Naturam hominis dignis laudibus honoremus, easque laudes ad Creatoris gloriam referamus; sed quia nos creavit ita sumus grati, ut non sumus, quia sanat, ingrati.* Verum cum Pelagius male audiret apud Catholicos quod gratiam divinam negaret, ad declinandam invidiam et fucum Catholicis faciendum, cœpit nomine *Gratiæ* liberum arbitrium intelligere; ita enim de eo refert S. Augustinus *De verbis Apostoli* cap. 7. *Non, inquit Pelagius, contra gratiam Dei disputo. Unde probas? Eo ipso*, inquit, *non contra gratiam Dei disputo, quod liberum arbitrium defendo.* Unde exclamat sanctus Augustinus: *Videte acumen, sed vitreum! quasi lucet vanitate, sed frangitur veritate.* Hanc autem stropham maxime commentus in Synodo Diospolitana, in qua ne damnaretur a Patribus, gratiæ auxiliantis necessitatem admisit; verum subdole per gratiam intelligendo *Liberum arbitrium et Naturam*, in qua conditi sumus, ut cum aliis Patribus Africanis conqueritur S. Augustinus Epist. ad Innocentium Papam et Epist. 105. ad Sixtum, in qua sic ait: *Cum huic gratiæ inimici, infestique sint isti: Pelagius tamen in Ecclesiastico judicio Palæstino, non enim aliter inde impunitus exisset, anathematizavit eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita dari. Sed cum ab istis quæritur, quam gratiam Pelagius cogitaret sine ullis præcedentibus meritis dari quando anathematizabat eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita dari? Respondent, sine ullis præcedentibus meritis gratiam ipsam humanam esse naturam, in qua conditi sumus: neque enim antequam essemus, mereri aliquid poteramus ut essemus.* Subdit sanctus Augustinus: *Abjiciatur a*

Christianorum cordibus ista fallacia : nam omnino non istam gratiam commendat Apostolus qua creati sumus ut homines essemus, sed qua justificati sumus ut homines justi essemus: ista est enim gratia per Jesum Christum Dominum nostrum; etenim Christus non pro nullis ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est ut justificarentur. Hoc autem suum commentum sic adstruebant, ut refert idem sanctus Augustinus serm. 11. *De verbis Apostoli*, ubi personam interrogantis et respondentis agens, *Expone ergo nobis,* inquit, *O Doctor, quam dicas gratiam? Cum dico, inquit* liberum hominis arbitrium, *vide quia hominis dico. Quid deinde? homo est, quis creavit? Deus. Quis ei liberum arbitrium dedit? Deus? Si ergo hominem Deus creavit et homini Deus liberum donavit arbitrium, quidquid potest homo de libero arbitrio, cujus gratiæ debetur, nisi ejus qui eum condidit cum libero arbitrio? Et hoc quasi acute ab ipsis dictum. Videte tamen, fratres, quomodo illam generalem gratiam prædicans qua creatus est homo, qua homines sumus et utique et cum impiis homines sumus: sed non cum impiis Christiani sumus.*

Secundo cum animadverteret Pelagius offendi piorum animos eo quod gratiam omnem in natura constitueret; nec commode posset satisfacere tot Scripturarum textibus quibus gratia naturæ opponitur, et a Christo emanare et conferri dicitur, libero arbitrio adjunxit *Gratiam Doctrinæ* et *Legis*, ut indicat sanctus Augustinus lib. *De Gratia Christi* cap. 3. *Gratiam Dei*, inquit, *et adjutorium quo adjuvamur ad non peccandum, aut in natura et libero ponit arbitrio; aut in lege, atque doctrina: ut videlicet cum adjuvat Deus hominem ut declinet a malo et faciat bonum, revelando et ostendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur*: Hinc Prosper, *De Ingratis,* cap. 2.

Aliud non est vobiscum gratia, quam Lex,
Quamque Propheta monens, et quam doctrina ministri.

Omnem itaque et solam institutionem externam ab Evangelica lege et doctrina promanantem, Christi gratiam asserebant, ut ibidem affirmat sanctus Augustinus capit. 10: *Ad doctrinam,* inquit, *pertinet, etiam quod sapientia revelatur: ad doctrinam pertinet cum suadetur omne quod bonum est. Et si inter docere et suadere, vel potius exhortari, distare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuscumque sermonibus, vel litteris continetur. Nam et sacræ Scripturæ docent et exhortantur; et potest esse in docendo et exhortando etiam hominis operatio.* Quibus duplicem doctrinæ modum adstruebant; unum e libris, per lectionem; alterum e sermone, per hominis alterius operationem. Verum cum urgerentur a Catholicis hanc legis et doctrinæ gratiam non sufficere ad hominum salutem, ut multis probat S. August. laudato loco,

Tertium gratiæ genus excogitaverunt, nempe *Christi Domini exemplum et imitationem*, dicentes quod quemadmodum Adamus primus obfuit nobis exemplo malo; ita Christus Adamus secundus profuit nobis exemplo bono, ut refert ibidem sanctus Augustinus cap. 2. *Solent*, inquit, *dicere nobis in eo Christum ad non peccandum præbuisse adjutorium, quia pie ipse, justeque vivendo reliquit exemplum:* et c. 14.: *Gratiam Christi constituit Pelagius, non in virtutis ejus auxilio: sed*

imitationis exemplo. Quod ibidem falsum pluribus demonstrat S. Augustinus; unde lib. 2. contra posteriorem responsionem Juliani c. 15. concludit: *Hoc est occultum et horrendum virus hæresis vestræ, ut velitis gratiam Christi in exemplo ejus esse non in dono ejus; dicentes quia per ejus imitationem fiunt justi, non per subministrationem Spiritus sancti.* Cum autem hanc etiam suam sententiam, sicut et præcedentes, damnatam viderent, maxime in Concilio Carthaginensi, canone 5. his verbis: *Quisquis dixerit eamdem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsa nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus: non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit:* cum inquam ita se stringi animadverterent,

Quarto commenti sunt aliud gratiæ genus, nempe *gratiam Remissionis peccatorum,* qua Deus peccata ignosceret et condonaret, ut idem refert S. Agustinus lib. *De Gestis in Synodo Palæstina* c. 33. *Dicunt,* inquit, *ut non peccemus, impleamusque justitiam, posse sufficere naturam humanam, quæ condita est cum libero arbitrio, eamque esse Dei gratiam; quia sic conditi sumus ut hoc voluntate possimus, et quod adjutorium legis, mandatorumque suorum dedit, et quod ad se conversis peccata præterita ignoscit,* in his solis esse Dei gratiam deputandum, *non in adjutorio nostrorum actuum singulorum:* unde lib. 2. contra posteriorem Juliani responsionem, ita eum carpit: *Tu vestro more, qui de vestro descendit errore, non agnoscis gratiam* nisi in dimissione peccatorum, *ut jam de cætero per liberum arbitrium ipse homo seipsum fabricet justum: sed non hoc dicit Ecclesia, quæ clamat tota quod didicit a Magistro bono, ne nos inferas in tentationem, etc.* Hanc autem remissionem peccatorum solam Dei condonationem externam intelligebant: unde nullam tunc internam gratiam admittebant, quod utique cum pariter damnatum fuisset in Concilio Carthaginensi canone 3. his verbis: *Item placuit ut quicumque dixerit gratiam Dei, in qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt: non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema sit.* His tandem perspectis et auditis,

Quinto Pelagius fateri utcumque cœpit virtutis divinæ auxilium internum Spiritus sancti in homine operantis; sed illud tantum in sola illuminatione intellectus collocabat: nolebat autem gratiam voluntati præberi, vel excitantem quæ evigilaret, vel actualem quæ adjuvaret, vel habitualem quæ sanctificaret, ut refert S. Augustinus lib. 1. *De Gratia Christi* cap. 7. ex Pelagio dicente: *Adjuvat nos Deus per doctrinam et revelationem suam dum cordis nostri oculos aperit, dum nobis ne præsentibus occupemur futura demonstrat; dum Diaboli pandit insidias, dum nos multiformi et ineffabili dono gratiæ cœlestis illuminat.* Quibus verbis Pelagius non solum exteriorem verbi Prædicationem aut Lectionem necessariam fatebatur, sed ultro requirebat interiorem Spiritus sancti per verbi illuminationem et suasionem; ita quod homo quidem, vel Angelus, exterius operando, hominem docet et voluntatem ejus illuminat: at Spiritus sanctus hoc peculiare ha-

bet, quod interius animum instruat. Non tamen idcirco volebat Pelagius per illud internum auxilium voluntatem juvari, viresque accipere quibus vellet et posset bonum sectari, ut affirmat S. August. hæresi 78. *Dicunt*, inquit, *ad hoc tantum adjuvare per suam legem, atque doctrinam, ut discamus, quæ facere et quæ sperare debeamus; nos autem ad hoc per donum Spiritus sancti, ut quæ didicerimus esse facienda, faciamus: ac per hoc divinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur; charitatem autem dari negant, qua pie vivitur: scilicet cum sit donum Dei scientia, quæ sine Charitate inflat, non sit Dei donum ipsa Charitas, quæ ut scientia non inflet ædificat.* Item Epist. 95., quam una cum Alipio, Evodio et Possidio Episcopis scripsit ad Innocentium, ne Pelagium in Synodo Palæstina per fraudem absolutum etiam absolveret, et ne ab eo deciperetur sicut Diospolitani Patres, monet: *Sive gratiam dixerit esse liberum arbitrium, sive gratiam esse remissionem peccatorum, sive gratiam esse legis præceptum: nihil eorum dicit, quæ per subministrationem Spiritus sancti pertinent ad concupiscentias, tentationesque vincendas.* Itaque affirmabat quidem Pelagius Spiritum sanctum nostrum illustrare intellectum, qua posita illustratione voluntas propriis viribus et virtute liberi arbitrii poterat bonum sectari: quod longe alienum erat a veritate Catholica, ut aperit S. Augustinus lib. *De Gratia Christi*, quem librum post damnatam hæresim Pelagii primum ab Innocentio I., deinde a Zosimo, S. Doctor scripsit, ut ipse testatur lib. 2. *Retract.* cap. 50. illo inquam libro *De Gratia Christi* cap. 28. ubi hæc Pelagii verba citat ex ejus libro pro libero arbitrio: *Cum autem tam forte*, inquit Pelagius, *tam firmum ad non peccandum liberum in nobis habeamus arbitrium, quod generaliter naturæ humanæ Creator inseruit, rursus pro ejus inæstimabili benignitate quotidiano ipsius munimur auxilio:* nempe externa, vel interna illuminatione, qua posita, voluntas ex arbitrii liberi viribus poterat bonum exequi.

Sexto, non desunt viri Theologi, qui fateantur Pelagium, ubi suam hæresim damnatam ab Innocentio et Zosimo audivit, ex tunc cœpisse agnoscere et fateri gratiam internam et auxilium supernaturale, per quod voluntas sufficientes accipiat vires ad actus quoslibet salutares eliciendos. Idque firmant ex eo, quod Pelagius tria hæc distinguat, *posse, velle, agere;* affirmetque *posse* voluntatis divinitus adjuvari: ejus verba refert S. August. lib. *De Gratia Christi* cap. 4. *Nos sic tria ista distinguimus*, inquit Pelagius lib. 3. pro libero arbitrio, *et certum velut in ordinem digesta partimur. Primo loco* posse *statuimus: secundo* velle*: tertio* esse. *Posse in natura, velle in arbitrio, esse in affectu locamus. Primum illud, idest* posse *ad Deum proprie pertinet: qui illud creaturæ suæ contulit: Duo vero reliqua,* velle *et* esse, *ad hominem referenda sunt, quia de arbitrii fonte descendunt: ergo in voluntate et opere bono laus hominis est; imo et hominis et Dei, qui ipsius voluntatis et operis possibilitatem dedit, ipsam possibilitatem gratiæ suæ adjuvat semper auxilio.* Quibus verbis quamquam Pelagius videatur admittere gratiam interius excitantem et adjuvantem voluntatem ad opus bonum, nihilominus revera ipsam non admisit, ut affirmat S. August. ibidem cap. 5. *Scire quippe debemus*, inquit, *quod, nec voluntatem nostram, nec actionem divino adjuvari credit auxilio.*

sed solam possibilitatem voluntatis, atque operis, quam solam in his tribus (nempe possibilitate, voluntate et actione) nos habere affirmat ex Deo: tamquam hoc sit infirmum, quod ipse Deus potuit in natura; cætera vero duo, quæ nostra esse voluit, ita sint firma et fortia et sibi sufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio, et ideo non adjuvet ut velimus, non adjuvet ut agamus: sed tantummodo adjuvet ut velle et agere valeamus. Unde colligit cap. 8.: *Hinc itaque apparet hanc eum gratiam confiteri, qua demonstrat, et revelat Deus quid agere debeamus; non qua donat, atque adjuvat, ut agamus. — Confirmatur* ex cap. 25. ejusdem libri, ubi sic ait: *Desinat Pelagius et seipsum et alios fallere contra Dei gratiam disputando: desinat dicere quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare; illius est qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat, quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus nostrum est; desinat, inquam ista dicere; non solum enim Deus posse nostrum donavit atque adjuvat, sed etiam velle et operari operatur in nobis.* Et infra: *Quomodo dicit Pelagius quod bene loqui possumus Dei est, quod bene loquimur nostrum est: cum dicat Dominus:* Spiritus Patris vestri est, qui loquitur in vobis? *Neque enim ait, non vos estis, qui dedistis vobis bene posse loqui, sed ait,* qui loquitur in vobis; *non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum; quomodo dicit liberi arbitrii elatus Assertor quod possumus bene cogitare Dei est, quod autem bene cogitamus nostrum est? Cui respondet humilis gratiæ Prædicator: non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; non enim ait posse cogitare, sed cogitare.*

Septimo tandem censent nonnulli, quod Pelagius coactus aliquam admittere gratiam supernaturalem, qua voluntas bonum sectaretur, eam tantum admiserit, non utique necessariam, sed solum utilem, qua nimirum facilius bonum opus voluntas exerceret, ut indicat S. August. libro *De Gratia Christi* cap. 22. et 23., ubi cum retulisset verba Pelagii scribentis in Epistola ad Demetriadem: *Auxilium supernaturale nobis concedi, ut divinam mereamur gratiam et facilius nequam spiritui, auxilio sancti Spiritus resistamus,* subjungit S. Augustinus: *Significat profecto quid sapiat: ut quid enim hoc verbum interposuit* facilius? *An non erat integer sensus, ut nequam spiritui, sancti Spiritus auxilio, resistamus? Sed quantum detrimentum hoc additamento fecerit, quis non intelligat? Volens utique credi tantas esse naturæ vires, quas extollendo præcipitat, ut etiam sine auxilio Spiritus sancti, etsi minus facile, tamen aliquo modo nequam spiritui resistatur.* Et lib. 2. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 2. ait: *Pelagius* facilius *dicit impleri quod bonum est, si adjuvet gratia: quo additamento, idest addendo* facilius, *utique significat hoc se sapere, quod etiamsi gratiæ defuerit adjutorium, potest, quamvis difficilius, impleri bonum per liberum arbitrium:* itaque non immerito Alvarez lib. 1. *De auxiliis* Disp. 1. n. 1. colligit *Cœlestium* quidem admisisse necessitatem auxilii sufficientis; non autem auxilii efficacis ad operandum: *Julianum* vero agnovisse necessitatem auxilii adjuvantis, non tamen auxilii prævenientis et excitantis: *Pelagium* vero solum admisisse gratiæ utilitatem, non vero necessitatem.

§ XI. — **Quibus de causis ita erraverit Pelagius.** — Præcipuæ causæ, quæ Pelagium, virum aliunde doctum et alias pietatis nomine celebrem, hunc in fœdum errorem impulerunt, videntur *primo* quod magnam videret Christianorum in bonis operibus faciendis socordiam, quam utique corrigi posse sperabat, si grande quid de propriis suis viribus cogitarent, nec omnem suam in bono virtutem in solam Dei gratiam refunderent. *Secundo*, quod Manichæorum vitare vellet errorem, qui naturam omnimode vitiatam et ad bonum quodlibet inutilem affirmabant. *Tertio*, quod moveretur dictis quorumdam sanctorum Patrum, qui cum Manichæos insectarentur, plura in favorem liberi arbitrii protulerunt ; non distinguentes quid homo per naturam, quid per gratiam posset ; quia necdum hac de re controversiam moverat nemo ; quod dum ipsemet non attendit Pelagius, sic Manichæis cœpit adversari, ut ipse in diversum declinans, oppositam in hæresim inciderit. *Quarto* denique ad id sentiendum forte ipsi stomachum moverunt quædam S. Augustini verba, ut ipse refert lib. 2. *De bono Perseverantiæ* cap. 20. dicens: *In meis libris* Confessionum *certe dixi Deo nostro, et sæpe dixi: da quod jubes et jube quod vis, quæ mox verba Pelagius Romæ cum a quodam fratre Coepiscopo meo fuissent eo præsente commemorata, ferre non potuit, et contradicens aliquanto commotius, pene cum eo, qui illa commemoraverat, litigavit :* siquidem ferre non potuit, quod arbitrii libertati detraheretur quidpiam ut gratiæ Dei tribueretur.

De sequacibus Pelagii. — Debellato et maxime per sanctum Augustinum expugnato Pelagii errore, occasione eorum, quæ idem S. Augustinus de Gratiæ divinæ necessitate et efficacia, deque gratuita electione scripserat, duo alii non minus intensi errores suborti sunt. Quidam enim viri graves et de scientiis bene meriti, ipsius sancti Doctoris scripta sic intelligentes quasi totum salutis nostræ negotium soli gratiæ, et gratuitæ electioni tribueret, totam pariter aliquorum perditionis causam in reprobationem divinam et in gratiæ substractionem, non autem in libertatem humanam a recto tramite deviantem refunderet, persuasum habuerunt et asseruerunt quod non Electi salutem suam libere operentur, nec Reprobi suam perditionem ipsimet texerent; sed quadam necessitate fatali ad suum quisque finem a Deo prædestinatum duceretur et traheretur ; quocirca *prædestinati*, seu *prædestinatiani* appellati sunt, ut refert Sigebertus in *Chronico* circa annum 415. — Inter hunc vero Prædestinatorum et illum Pelagianorum extreme oppositos errores, media quasi securiori via nonnulli viri docti et Catholici in Gallia, maxime vero in civitate Massiliensi commorantes, alium texuerunt errorem ; nihil quidem cum prædestinatorum doctrina commune habentes, a Pelagio vero diversi, non solum quod faterentur peccatum originale, sed etiam quod necessitatem gratiæ interioris ad quodlibet opus bonum agnoscerent: necnon a Juliano; ille namque credebat hominem in opere bono adjuvari, item ad bene operandum divina gratia præveniri; affirmabatque hominem bene semper incipere absque gratiæ auxilio et isto præclaro conatu divinam gratiam promereri; quod utrumque ipsi respuebant. In hoc tamen cum Pelagio et Juliano errabant, quod dicerent salutis initium esse ex nobis, idest consistere in aliquo naturali desiderio, petitione, conatu

et labore, quo gratiæ auxilia ad salutem necessaria impetremus. Inde dicti sunt a S. Prospero Epistola ad S. August. *Pelagianæ pravitatis reliquiæ,* necnon *Massilienses Presbyteri,* et demum *Semipelagiani :* quorum Auctores *viros claros et egregios in omni virtutum studio, imo et sanctos,* quibus Augustinianæ doctrinæ defensores nulli essent secundi, ipsemet S. Prosper diserte pronuntiat. Qui autem præcipui fuerint illorum errores, quique errorum Magistri et sectæ præcipui Defensores et Impugnatores, aperiendum est.

§ I. — **Quot et qui fuerint Semipelagianorum errores.** — In quibus Semipelagiani a Pelagio et Juliano discreparint, jam dictum est: concedebant namque nos gratia præveniri ad omne opus bonum incipiendum et perficiendum, ut affirmat S. Hilarius, *Epistola* ad S. Augustinum: *Ad nullum opus,* inquit, *vel incipiendum, vel perficiendum quemquam sibi sufficere posse consentiunt:* quod idipsum docet S. Augustinus lib. 1. *De Prædestinatione* cap. 1. *Pervenerunt etiam,* inquit, *ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ut ad nullum opus bonum, vel incipiendum, vel perficiendum sibi quemquam sufficere posse consentiant:* et cap. 16. lib. *De bono Perseverantiæ: A Pelagianorum porro hæretica perversitate tantum isti remoti sunt, propter quos hæc agimus, ut licet nondum velint fateri prædestinatos esse, qui per Dei gratiam fiant obedientes, atque permanentes, jam tamen fateantur quod eorum præveniat voluntatem, quibus datur hæc gratia.* — Nihilominus cum Pelagio in quinque maxime capitibus videntur exorbitasse. *Primo* namque cum ipso affirmabant in nobis esse quoddam fidei initium, seu credendi affectum et conversionis desiderium, quibus fidem ipsam, necnon et inde auxilia omnia ad salutem necessaria possemus promereri. De fidei quidem initio hanc ipsorum fuisse sententiam luculenter aperit S. Prosper Epist. ad S. Aug. ubi ait: *Inquiunt vitam æternam iis appendi, qui Deo sponte crediderint et auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint.* De conversionis desiderio idem affirmat: *Cum in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis duo sint, quæ humanam operentur salutem, Dei scilicet gratia et hominis obedientia; priorem volunt obedientiam esse, quam gratiam, ut initium sanctis ex eo, qui salvatur, non ex eo credendum sit stare, qui salvat; et voluntas hominis divinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subjiciat voluntatem.* — Similiter S. Hilarius, Epistola ad Augustinum, Semipelagianos et fidei initium et sanationis desiderium naturæ tribuisse docet his verbis: *Id conveniens asserunt veritati, vel congruum prædicationi, ut cum prostratis et numquam suis viribus surrecturis annuntiatur obtinendæ salutis occasio, eo merito quo voluerint et crediderint a suo se morbo posse sanari, et ipsius fidei augmentum et totius sanitatis consequantur effectum.* Idem ipsemet docet S. Augustinus lib. *De Prædestinatione Sanctorum;* cum enim cap. 1. dixisset Massilienses agnoscere et fateri tum generis humani in Adamo corruptionem, tum gratiæ ad opus bonum tam incipiendum, quam consummandum necessitatem, adeoque in his a Pelagio dissentire; statum quæstionis et controversiæ cum ipsis Massiliensibus disceptandum aperit cap. sequenti dicens: *Sed nunc eis respondendum esse video, qui divina testimonia, quæ de hac re adhibuimus* (nempe de fide qua Christiani sumus, quæque donum Dei est) *ad hoc dicunt valere,*

ut noverimus ex nobis quidem nos habere ipsam fidem, sed incrementum ejus ex Deo, tamquam fides non ab ipso donetur nobis, augeatur in nobis eo merito quo cœpit in nobis. — Qualiter autem hunc ipsum errorem adstruerint, aperit S. Prosper Ep. laudata, ubi juxta Semipelagianorum sententiam ait: *Hominem nihil prius merentem, quia nec existentem liberi arbitrii rationalis gratia Creatoris instituit, ut per discretionem boni et mali et ad cognitionem Dei et ad obedientiam mandatorum ejus possit suam dirigere voluntatem, atque ad hanc gratiam qua in Christo renascimur pervenire per naturalem scilicet facultatem petendo, quærendo, pulsando, et ideo accipiat, ideo introeat, quia bono naturæ bene usus, ut ad istam salvantem gratiam initialis gratiæ opem meruit pervenire:* quibus verbis indicat Semipelagianos duplicem agnovisse gratiam, nempe *naturalem* qua Dei beneficio et gratuita liberalitate conditi sumus, quamque appellabant rationalem gratiam Creatoris, naturalem facultatem, naturæ bonum, gratiam initialem; alteram vero gratiam *supernaturalem*, seu salvantem, qua in Christo renascimur, ita quod ab initiali gratia per ipsius bonum usum ad salutem perveniri assererent; juxta illam Christi Domini promissionem: *Petite et accipietis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis.*

Secundus Semipelagianorum error erat, quod non solum fidei, sed etiam omnium operum salutis initium adscriberent libero arbitrio et bonæ voluntati humanæ, ita ut existimarent nos omnes opus bonum prius incipere, desiderando, petendo, conando per vires liberi arbitrii, et tunc ad perficiendum bonum, quod desideramus, nos Dei gratia adjuvari: revera enim negabant omne verum prævenientis gratiæ auxilium, sive ad fidem, sive ad bona opera, non solum efficax, sed etiam sufficiens. Quod si eorum quidam interdum faterentur nos ad bona opera Dei gratia præveniri, ut infra constabit de Fausto et Cassiano, præcipuis Semipelagianorum Patriarchis, illud intelligebant de gratia legis, atque doctrinæ et externæ Dei protectionis. — Quod autem assererent initium cujuslibet boni operis ex libero arbitrio pendere, colligitur ex S. Augustino lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 2., ubi de Semipelagiana opinione sermonem faciens ait: *Non ergo receditur ab ea sententia quam Pelagius ipse in Episcopali judicio Palæstino, sicut eadem gesta testantur, damnare compulsus est, gratiam Dei secundum merita nostra dari, si non pertinet ad Dei gratiam quod credere cœpimus; sed illius potius quod propter hoc nobis additur ut plenius, perfectiusque credamus: ac per hoc initium fidei nostræ priores damus Deo, ut retribuatur nobis, et supplementum ejus, et si quid aliud fideliter poscimus.* Idipsum aperte indicat S. Prosper adversus Collatorem, hoc est Cassianum collationum, seu conferentiarum scriptorem, ubi eum sic interpellat cap. 5.: *Satis te Pelagianorum calumnias præcavere existimas, si quid in universitate vocatorum sentiendum est, id nobis in portione concedas? sed nec cum hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus liberæ voluntatis tuentur exordia; nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia. Tu informe nescio quid tertium et utrique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaneres. Quomodo autem non advertis te in illud damnatum incidere, quod velis nolis, convin-*

ceris dicere gratiam Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus propter quod gratiam consequantur affirmas? etc. Idem docet S. Hilarius, *Epistola* ad S. Augustinum, ubi postquam asseruit Semipelagianos sentire in nobis esse initium aliquid fidei, subdit: *Unde consequens putant, exhibendam ab eo fidem, cujus naturæ id voluntate Conditoris concessum est, et nullam ita depravatam vel extinctam putant, ut non debeat, vel possit se velle sanari, propter quod vel sanetur quis a sua, vel si noluerit cum sua ægritudine puniatur. Nec negari gratiam, si præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantum medicum quærat, non autem quidquam ipsa jam valeat: nam illa testimonia, ut est illud,* sicut unicuique partitus est mensuram fidei, *et similia ad id volunt valere, ut adjuvetur, qui cæperit velle, non ut donetur ut velit, rejectis ab hoc dono aliis pariter reis et possent similiter liberari, si ea quæ pariter indignis præstatur credendi voluntas, etiam ipsis similiter præstaretur.*

Tertius Semipelagianorum error erat, ad gratiam sanctificantem conservandam non alio nos indigere auxilio quam quod a natura et libero arbitrio inditum erat, vel una cum gratia regenerante fuerat adeptum, ut aperit S. Prosper *carminibus De ingratis,* ubi inter cætera ait:

> *Esse autem edoctis istam communiter æquam*
> *Libertatem animis, ut cursum explere beatum*
> *Persistendo queant finem, effectumque petitum*
> *Dante Deo ingeniis, qui numquam desit honestis.*

Idipsum patet ex sententia Cassiani Collat. 13. cap. 11., ubi cum dixisset Diabolum a Jobo esse victum, *non Dei, sed Jobi viribus:* subdit: *licet etiam gratia Dei non in toto illi defuisse credenda sit;* et explicans quæ fuerit illa gratia: *hoc totum,* inquit, *procuravit Deus ne violentissimus inimicus animam ejus amentem faciens et impotentem, sensu impari eum, atque iniquo certaminis pondere prægravaret:* et collatione 7. cap. 14. explicans illud Apostoli: *Fidelis autem Deus qui non permittet vos tentari supra id quod potestis,* ait: *Non utique obstat ne eos Dominus tentari permitteret; sed ne supra id quod sustinere poterant tentarentur. Illud enim indicat humani arbitrii facultatem, hoc vero Domini gratiam tentationum luctamina moderantis ostendit.* In hoc autem Massilienses cum Pelagio concordabant; Pelagium enim existimasse unumquemque propriis viribus perseverare docet nos S. Hieronymus lib 11. *Contra Pelagianos,* et S. Augustinus lib. *De perfectione justitiæ;* item hæresi 88, ubi ait: *Ut augeatur fides et perseverent in ea homines, non ab ipso accipere, sed a seipsis habere contendunt.* Juliani quoque verba sunt lib. *De Bono constantiæ: Hæc namque est constantia, quæ maxime asserit arbitrii potestatem ac bonum, ejusque naturæ et humani animi motum.* Quod autem idem, aut quid simile docuerint Semipelagiani, non obscure indicat S. Prosper Epist. ad S. August., circa medium, ubi ait: *Jam hic proferunt testimonia, quibus divinarum Scripturarum cohortatio ad obediendum incitat hominum voluntates, qui ex libero arbitrio aut faciant quæ jubentur, aut negligant et consequens putant, ut quia prævaricator ideo dicitur non obedisse quia noluit; fidelis quoque non dubitetur ob hoc*

devotus fuisse quia voluit, et quantum quisque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum, parique momento animum se vel ad vitia, vel ad virtutes movere, quem bona appetentem gratia Dei foveat, mala sectantem damnatio justa suscipiat. Inde

Quartus eorum error erat, quod opera bona, quorum initium viribus liberi arbitrii tribuebant, Prædestinationis causam motivam assererent; alioquin, inquiebant, ut refert S. Prosper eadem Epistola: *Removeri omnem industriam, tollique virtutes, et sub hoc prædestinationis nomine fatalem quamdam induci necessitatem, aut diversarum naturarum dici Dominum conditorem, si nemo aliud possit esse, quam factus est.* Et paulo ante dixerat eos asserere, *universis hominibus propitiationem sine exceptione esse propositam, ut quicumque voluerint salvi esse possint.* Idem affirmat sanctus Hilarius, *Epistola* pariter ad S. Augustinum, ubi ait eos dixisse, *talem omnibus remansisse voluntatem, qua vel contemnere quis valeat, vel obedire, et sic de compendio rationem reddi Electorum, vel Rejectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur.* Cum autem, inquit S. Prosper ibidem, *innumerabilium illis multitudo objicitur parvulorum, qui utique excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones non sine Dei judicio secernuntur, ut ante discretionem boni ac mali de usu vitæ istius auferendi, alii per regenerationem inter cælestis regni assumantur hæredes, alii sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores;* huic argumento ut responderent,

Quintum texuerunt errorem : nempe quod quidam parvuli consequerentur gratiam baptismatis, quia Deus prævideret eos per liberum arbitrium gratiam esse promerituros, si ad adultam pervenirent ætatem; alios vero idcirco baptismum non fuisse consecutos, quod Deus præviderat tale meritum eos non habituros, si vixissent. Seu, ut loquitur ibidem S. Prosper: *Tales ajunt perdi, talesque salvari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad adultam servarentur ætatem, scientia divina præviderit. Nec considerant se gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere quas ab ea secundum suam phantasiam non negant esse præventas : sed in tantum, quibuscumque commentitiis meritis Electionem Dei subjiciunt, ut quia præterita, quæ non extant, futura quæ non sunt futura confingant, noroque apud illos absurditatis genere, et non agenda præscita sint et præscita non acta sint.*

§ II. — **Qui fuerint Semipelagianorum Principes et Magistri.** — Inter eos primas obtinuisse videtur *Cassianus* prius S. Joannis Chrysostomi discipulus, demum eo vita functo, Massiliensis Ecclesiæ Presbyter, quem a scriptis Patrum collationibus Collatoris nomine designat et impugnat Sanctus Prosper cap. 2. ubi ait: *Vir quidam Sacerdotalis ordinis* (Cassianum intelligens) *qui disputandi usu inter eos, quibuscum degit, excellit, Abbatem quemdam introducit de gratia Dei et libero arbitrio disserentem, cujus se ostendit per omnia probasse, ac suscepisse sententiam :* unde cap. 3. Cassianum veluti Semipelagiani dogmatis inventorem et propugnatorem præcipuum ita interpellat: *Sed nec cum Hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus liberæ voluntatis tuentur exordia,*

nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: Tu informe nescio quid tertium et utrique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaneres. Cassiani autem quæ fuerit erronea sententia aperte satis indicat ipse S. Prosper toto libro adversus Collatorem, ubi inter cætera eum sic interpellat: *Doctor Catholice, cur professionem tuam deseris? Cur ad famosam falsitatis caliginem, relicta serenissimæ veritatis luce, devolveris? Quos in petentibus, quærentibus, pulsantibusque miraris, cur non eidem gratiæ quæ desideratur adscribis? Vides bonos conatus, pia studia, et dubitas esse Dei bona? Latuerit opus gratiæ, donec fides insita cogitationibus claudebatur arcano, ut ubi supplex oratio, ubi diligens inquisitio, ubi apparet crebra pulsatio? Quare non ex qualitate operis subministrationem intelligis incitantis?* Quibus verbis S. Prosper aperte designat Cassianum asseruisse in nobis reperiri bonorum operum naturalia semina, necnon et fidei initium, quæ erat illa ipsa Semipelagianorum sententia. Quoniam autem ipsius scripta pluribus ad virtutem sectandam documentis egregiis referta erant, idcirco ut a fidelibus securo pede tenerentur et legerentur, plures utique viri graves et Catholici, ejus scripta repurgare et ad Catholicam veritatem aptare studuerunt: imprimis fuit Eucherius Lugdunensis Presbyter, de quo Gemnadius ait: *Sed et Cassiani quædam opuscula lato tersa sermone idem Eucherius angusto verborum resolvens tramite, in unum collegit volumen:* sed Eucherium non tam repurgasse errores Cassiani quam ipsius librorum Epitomen scripsisse ab erroribus liberam verius existimo; si enim Eucherius jam repurgarat Cassianum integrum, quid opus erat denuo hunc laborem suscipi a Victore, qui eum ab erroribus vindicare aggressus fuit? ut indicat his verbis Cassiodorus lib. *Institutionum divinarum* cap. 22. *Cassiani dicta,* inquit, *Victor Martiritanus Episcopus Afer ita Domino juvante purgavit et quæ minus erant addidit, ut ei rerum istarum palma merito conferatur: quem inter alios de Africæ partibus cito nobis credimus esse dirigendum.* Conjici autem hunc repurgatum Cassianum tunc non habuisse Cassiodorum quando ipse postea hunc laborem suscepisse videtur, sic enim de eo scribit Ado ad annum 425.: *Opera illius* (inquit de Cassiano) *a Catholicis cautissime legenda, maxime de libero arbitrio et gratia; sed et Encratitarum hæresi incautius farit: errores illius Cassiodorus Ravennatum Senator purgare volens, non ad plenum omni ex parte potuit.* Quod etiam facile colligitur ex illo ipso Cassiani libro, qui etiam nunc extat; quidquid enim tamquam erroneum in Cassiano exagitat S. Prosper, hoc ipsum etiam in illo reperiri; quem doctissimus Ciacconius integritati restitutum et notis illustratum Romæ in lucem prodire jussit, pluribus demonstrat et colligit Vossius lib. 4. *Historiæ Pelagianæ* parte prima, ubi diserte demonstrat quidquid a Massiliensibus assertum fuit et a sanctis Patribus impugnatum, illud ipsum in Cassiani scriptis reperiri.

Faustus rhegiensis. — *Faustus ex Abbate Lirinensis Monasterii apud Rhegium Galliæ Episcopus factus,* inquit Gennadius, *vir in divinis Scripturis satis intentus, ex traditione Symboli occasione accepta composuit librum de Spiritu sancto, in quo ostendit eum juxta fidem Patrum et consubstantialem et coæternum esse Patri et Filio, ac ple-*

nitudinem Trinitatis obtinentem; edidit quoque opus egregium de gratia Dei, *qua salvamur,* et humanæ mentis arbitrio, *in quo opere docet gratiam Dei semper invitare et adjuvare voluntatem nostram, et quidquid ipsa libertas arbitrii pro labore piæ mercedis acquisierit, non esse proprium meritum, sed gratiæ donum.* Quibus verbis significare videtur Gennadius Faustum a Semipelagianorum errore fuisse liberum : nihilominus illum ejusdem erroris esse assertorem præcipuum testantur illius scripta, maxime *De gratia et libero arbitrio,* ubi Prædestinatos refellens videtur in contrarium lapsus errorem et Semipelagianam doctrinam aperte tueri, ut testatur Ado Episcopus Ecclesiæ Viennensis in Chronico anno Domini 492. cum de Fausto agit his verbis: *Faustus ex Abbate Lirinensis Monasterii apud Rhegium Galliæ Episcopus factus Pelagianum dogma destruere conatus in errorem labitur : unde qui ejus sensus in hac parte catholicos prædicant (sicut Gennadius de illustribus viris scribens) omnino errant; ita enim liberum arbitrium tam Augustinus, quam cæteri Catholici in Ecclesia Dei docent, ut illuminatio, virtus et salus illi a Christo et per Christum et cum Christo sit : Faustus vero iste ita liberum arbitrium docere conatur, ut illuminatio ejus, virtus et salus non a Christo, sed a natura sit. Contra hunc scribit lucidissima fide Avitus Viennensis Episcopus ejus redarguens errorem, similiter et Joannes vir eruditus Antiochenus Presbyter.* — Qua autem occasione ipsos libros ediderit, colligimus ex ejus Epistola ad Lucidum Presbyterum Lugdunensem : cum enim Lucidus ille sequeretur et propugnaret sententiam Monachorum Adrumetinorum, ita gratiæ omnia tribuentium ut arbitrii libertatem tollerent, et docerent ratione prædestinationis homines necessario fines sibi a Deo destinatos agi, unde dicti sunt *Prædestinatiani :* hunc Lucidum ut ab hac sententia abduceret Faustus, Epistolam ad eum misit, in qua Prædestinatianorum dogmata funditus convellit; cui Epistolæ subscripsit Synodus Episcoporum Arelate congregatorum, ut conjicere licet ex ipso Fausto; necnon et alia Synodus Lugduni celebrata, cui Lucidus ipse suum anathematizans errorem subscripsit, ut ex ejus ad hanc Synodum Epistola cognoscitur. Significat autem Faustus se ejusdem Concilii postulato librum suum *de gratia, ac libero arbitrio* scripsisse; sic enim inter cætera scribit ad Leontium: *Quod pro sollicitudine Pastorali beate Papa Leonti in condemnando Prædestinationis errore, Concilium summorum Antistitum congregatis universis Galliarum Ecclesiis præstitis. Quod vero ad ordinanda ea quæ collatione publica doctissime protulistis, operam infirmis humeris, curamque mandastis, parum, ut reor, tanto negotio, parum sanctæ existimationi vestræ consuluistis, et me judicio Charitatis non periculo electionis onerastis. Quid ergo et vestram laborare personam sub imposito nobis fasce cognoscitis, etc.* Nempe quia strenue se gesserat, ut elegantis et acris ingenii vir, in Prædestinatorum errores refellendo, idem maxime idoneus visus est qui Synodi sententiam scripto consignaret. Verum mandati limites excedens, ea in libello suo inseruit quibus Claudianus Mammertus et alii præstantissimi viri qui Synodo isti interfuerunt nusquam subscripsissent, inquit Vossius lib. 1. cap. 8. Et revera quidem ; quamquam enim Faustus gratiam in omnibus necessariam esse tueri videretur, nihilominus cum Semipelagianis sentiebat, ut notat Joannes Maxen-

tius in responsione ad Epistolam Hormisdæ, cum de Fausto ait : *Reputans namque callide ejusdem Pelagii sensum et quasi exprobrans quod nomine Christi negaverit gratiam ; nec non et illos qui nullis præcedentibus meritis juxta Apostolum gratiam Dei hominibus dari fatentur : ipse quasi sapientissimus et prudentissimus, novus novæ pravitatis Apostolus, gratiam Dei secundum meritum fidei et laboris dari nititur edocere, ut jam sic Dei gratia non sit gratia.* — Adverte tamen, his non obstantibus, ipsum in album Sanctorum esse receptum; quamquam enim Cardinalis Baronius ad *annum* 490. de ipso scripserit: « Porro Faustus ipse cum ejus fallaciæ detectæ essent « quibus conatus est revellere Pelagianas scrobes in lapsum simpli- « cium, abalienavit a se animos Episcoporum, atque decessit ingloo « rius : quem miramur ab aliquibus imprudenter sane scribi sanctum : « sed multo magis obstupescimus eumdem ab aliis redigi in classem « Monachorum Ordinis sancti Benedicti, cum antequam idem Sanctus « auspicaretur vitam monasticam, jam Faustus senex ex hac vita de- « cessisset, jam longe antequam idem Benedictus nasceretur creatus « Episcopus ». Re tamen maturius perpensa scripsit in *Appendice ad Tomum 6.*: « Ista quidem priori editione ex adductis diversorum scri- « ptis affirmasse non indecens quidem fuit; at vero ex postea cognitis « et adductis, rursus ad judicium ipsum revocandum, haud existima- « mus indignum ; cum tamen de ejus scriptis immotæ maneant sen- « tentiæ Patrum. Quod enim usque ad hæc tempora nostra eumdem « Faustum continuit inter sanctos Martyrologium Gallicanum, a quo « ipsum Molanus primum expunxit; quod etiam (ut accepimus) Eccle- « sia Rhegiensis in Gallia, ubi ipse sedit Antistes, semper cum ut San- « ctum coluerit, celebrans ejusdem natalem *decima septima Januarii*, « ibique in ejus memoriam antiquitus erecta Basilica ejus nominis « titulo insignita, hactenus ejus cultu a fidelibus frequenter, quodque « tot sæculis, Christiano orbe spectante, Ecclesia Romana tacente, « nemine penitus (quod sciatur) contradicente, ista eidem Fausto ex- « hibita intelligantur. Opinari non prohibemur de eodem Fausto ac- « cidere potuisse, quod de multis viris sanctis asseritur, quod delin- « quens erraverit : cum autem quæstio illa fuerit auctoritate Sedis « Apostolicæ definita, et ejus opinio aliorum Patrum sententia condem- « nata, ipse suum errorem fuerit scriptis contrariis detestatus quæ po- « tuerint, ut alia quamplurima, periisse : vel ipsum ante suorum scri- « ptorum factam ab Ecclesia damnationem diem obiisse (incertus ete- « nim ejus obitus annus) habentem in animo in his sequi quod se- « quendum doceret Ecclesia. Ita quidem ipsum animo fuisse, aliisque « innotuisse, inde facile potest intelligi, quod semper, ut indicant acta « Conciliorum Arelatensis et Lugdunensis superius recitata, commu- « nicationem habuit cum sanctissimis Orthodoxis Galliarum Episcopis. « Maneant igitur Fausto integra jura sua, nec ex nostris scriptis sen- « tiat præjudicium, neque judicii novitate liceat convellere antiquita- « tem ». Unde *Andreas du Saussay* in Martyrologio Gallicano 28. Septembris subdit: *Sancto fine hodie decessit* Faustus Episcopus Rhegiensis, *multis doctrinæ et piæ conversationis titulis gloriosus, quem ipsa Rhegiensis Ecclesia, ex antiquo more, cultu sanctitatis honorat; cuique*

integra manere sanctitatis suæ jura Cardinalis Baronius, re tandem maturius perpensa, confessus est.

Vincentius Lirinensis. — *Vincentius Lirinensis* videtur etiam adhæsisse et favisse Semipelagianis, censeturque ab aliquibus scriptor *objectionum Vincentianarum*, quibus S. Prosper respondit. Quod etsi cætera taceant, hoc sufficienter evincit quod eodem modo Cœlestini Papæ Epistolam, qua se Catholici tuebantur adversus Semipelagionos, in suas partes sicut et alii Semipelagiani adversus Catholicos usurpare non dubitaverit: quoniam enim Cœlestinus in sua Epistola, quam Gallorum Sacerdotibus misit, arguens eorum conniventiam, quod antiquam fidem silentio destituentes, profanas vanitates exurgere paterentur; *Merito*, inquit, *causa nos respicit si silentio foveamus errorem: ergo corripiantur hujusmodi; non sit iis liberum habere pro voluntate sermonem.* Ex quibus verbis S. Prosper et qui ejus causæ favebant, colligebant S. Augustini adversariis, nempe Semipelagianis, imponi silentium. Semipelagiani vero adversus Catholicos cum *Vincentio Lirinensi* inferebant per hæc Cœlestini Papæ verba proscribi posteriora S. Aug. Opuscula Semipelagianis infensa. Ita namque scribit Vincentius in Opusculo contra profanas vocum novitates: *Hic aliquis forte addubitet quinam sint illi quos habere prohibeat liberum pro voluntate sermonem: Vetustatis Prædicatores, aut Novitatis adinventores; ipse dicat et dubitationem legentium ipse dissolvat: Desinat*, inquit, *si ita res est, idest si ita est, ut apud me quidem Urbes et Provinciæ vestræ criminantur, quod eas quibusdam novitatibus consentire noxia dissimulatione faciatis: Desinat*, inquit, *si ita res est, incessere novitas vetustatem.* Urgendo tantopere illud (*si*) non obscure indicat se criminationem Prosperi et Hilarii pro falsa habere. Sanctus Prosper e contra cap. 43. lib. contra Collatorem, cum ex Epistola Cœlestini Papæ hoc Augustini elogium retulisset, *Augustinum*, inquiens, *sanctæ recordationis virum pro vita sua, atque pro meritis, in nostra semper communione habuimus, nec unquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter Magistros optimos etiam a meis semper prædecessoribus haberetur: bene ergo de eo omnes in commune senserant, utpote qui ubique cunctis et amori fuerit et honori;* subjungit: *contra istam clarissimæ laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem audet quisquam malignæ interpretationis murmur emittere; et perspicuæ, sincerissimæque sententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere; ut scilicet quia in Epistola Papæ Librorum, pro quibus actum est, non expressus est titulus; hinc eos appareat non probatos et istam in S. Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam.* Inde commemoratis libris quos adversus Pelagianos scripsit Augustinus, subjicit ista: *Agnoscant calumniatores superflue se objicere quod his libris non speciale, neque decretum testimonium sit prohibitum quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enim Sedes, quod a præcognitis sibi non discrepat, cum præcognitis probat, et quod judicio jungit laude non dividit. Qui ergo hos proxime libros refutant, anterioribus acquiescant et iis quæ pro gratia christiana prius sunt scripta, consentiant; sed non faciunt, etc.* Quibus liquet quam diversimode Cœlestini Epistolam Vincentius et Prosper in suas partes deducerent. Nam Vincentius, vel

saltem Adversarii Augustini, ex ea Epistola urgebant illud, quod antiquitati novitas cedere debeat. Unde colligebant si Augustinus in prioribus scriptis consentiat antiquitati, in posterioribus non item, Cœlestini elogia ad priora tantum Augustini scripta pertinere. Contra, Prosper ex eadem Epistola urgebat laudationem Augustini, quæ cum indiscriminatim a Cœlestino proferatur, non minus de posterioribus, quam de anterioribus scriptis intelligendam affirmabat, maxime cum eadem in utriusque libris doceantur. Verum quamquam Vincentius Cassiano collationum scriptori, in quem S. Prosper pugnabat, adhæserit, eum tamen non male Catholicum esse judicatum indicat S. Eucherius lib. *De Eremi laude*, ubi de viris sanctissimis Insulæ Lirinensis agens, ita loquitur: *Hæc habuit reverendi nominis* Lupum, *qui illum nobis ex tribu Benjamin lupum retulit. Hæc habuit germanum ejus* Vincentium *interno gemmarum splendore perspicuum. Hæc nunc possidet venerabilem gravitate* Caprasium *veteribus Sanctis parem. Hæc nunc habet sanctos Senes illos qui divisis cellulis Ægyptios Patres Gallis nostris intulerunt.*

Gennadius Massiliensis. *Gennadius Massiliensis* Presbyter, qui vixit tempore Gelasii Papæ, ad *annum* 490., Semipelagianis adhæsisse non immerito creditur, siquidem lib. *De viris illustribus*, Cassianum et Faustum laudat, eorumque de gratia sententiam Prosperi doctrinæ anteponit, et adeo frigide sanctum Augustinum celebrat, ut etiam multiloquio non evitasse peccatum dicat et vix ab hæresi ipsum eximat. Idcirco Gelasius Papa ejus opera inter Apocryphos libros rejicit, et Baronius ad *annum* 433. *num.* 28. affirmat Gennadium ejusdem esse farinæ cum Cassiano. Et *anno* 440. *num.* 25. dicit eum fuisse unum e Presbyteris Gallicanis, de quibus S. Prosper et S. Hilarius apud Cœlestinum Papam conquesti sunt, quod Augustini doctrinæ adversarentur. Addit tamen ipsum, Gelasii opera, resipuisse et in Episcopum Massiliensem assumptum, revera Orthodoxum ac Catholicum e vivis abiisse. Idque Adriani Papæ in Epistola ad Carolum Magnum de eodem Gennadio elogium persuadet, quod sic se habet: *Sanctissimorum Pontificum hæc oblata sunt testimonia, idest S. Gennadii Massiliensis Episcopi, qualiter veneranda sunt corpora et reliquiæ Sanctorum cap.* 40., *ubi ait Sanctorum corpora et præcipue Beatorum reliquias, ac si Christi membra sincerissime honoranda, et Basilicas eorum nomine appellatas, veluti loca divino cultui mancipata, affectu purissimo et devotione fidelissima adeundas. Si quis contra hanc sententiam venit, non Christianus credatur, sed Eunomianus.*

§ III. — **Qui fuerint Semipelagianorum Impugnatores et Damnatores.** — Varii quidem pietate et doctrina viri percelebres: imprimis vero *S. Augustinus*, qui adversus eos maxime scripsit libros *De Prædestinatione Sanctorum*, et *De Bono perseverantiæ*. Cui manus dederunt *S. Hilarius Arelatensis* et *S. Prosper*, qui omnium optime et acerrime Semipelagianos impugnavit et omnia illorum argumenta subtilissime dissolvit, ut liquet ex ejus scriptis. — Pugnatum similiter in eos a *Cœlestino* summo Pontifice, et *Gelasio*, qui libros Cassiani et Fausti inter Apocryphos retulit, quod prævenientem gratiam negarent. Nec aliud fuit judicium *Fœlicis* IV. — Damnati sunt pariter Semipelagiani errores variis in Conciliis, maxime vero in Arausicano,

cujus præcipuum videtur propositum fuisse Fausti doctrinam condemnare. Nam *primus* Fausti error erat, quod negaret necessitatem gratiæ prævenientis. At ea stat ilitur Canone 3. 1. 6. 14. 17. et 22. *Alter* error fuit de efficacia hominis cum Deo, non ex potentia superaddita naturæ, sed potentia naturali, quæ sententia damnatur Can. 7. 16. et 22. *Tertius* error erat de justificatione veterum per legem naturæ, aut Moysis, quod improbatur Can. 19. et 25., ubi præsertim negatur Abelem, Noe et Abraham salvatos per Legem naturæ. *Quartus* fuit de ortu fidei ex principiis naturæ, qui error rejicitur Can. 6. et potissimum 25.

De Hæresi Prædestinatianorum. — Ut est monstrorum fœcunda parens hæresis, inde non mirum si illa quæ occasione divinæ gratiæ suborta est diu non steterit in solis Pelagianis ipsius gratiæ infensissimis hostibus. In eis namque, ubi se sensit impugnatam et profligatam a Catholicæ veritatis propugnatoribus, maxime vero a S. Augustino, illico contrariam viam subiens, regerminavit in *Prædestinatianis,* qui ex ipsius sancti Augustini scriptis prave conceptis, *De divina gratia et Prædestinatione* disputantes, asserebant nec pie viventibus prodesse bonorum operum laborem, si a Deo ad damnationem præsciti essent, nec impiis obesse, etiamsi improbe viverent, si nempe a Deo prædestinati fuissent ad vitam. Atque ita existimabant totum salutis nostræ negotium in divinam Electionem et Prædestinationem solum esse refundendum. Indeque censebant liberum arbitrium deprimi, aut extingui per necessitatem gratiæ, qua præsente non posset humana voluntas non bene agere, ea vero absente non posset non male operari. Quam utique hæreticam assertionem cum toto pectore ebibissent Calvinistæ, ne pridem sepultæ hæresis excitatores et recoctores viderentur, statuerunt historicorum omnium fidem accusare, qui aliquam *Prædestinatianorum* hæresim extitisse scripserunt, pugnaveruntque non alios fuisse Prædestinatianos, quam sancti Augustini doctrinæ, atque adeo Catholicæ opinioni impensius addictos, qui a Semipelagianis vexati sunt. Quod præ cæteris audax consilium inivit *Jacobus Usserius* Hibernorum Calvinistarum antesignanus, in libro quem inscripsit *Gothescalci et de Prædestinatione controversiæ ab eo motæ historia,* ubi acriter contendit non alios fuisse *Prædestinatianos,* quam qui sancti Augustini sententiam adversus Semipelagianos propugnarunt. Inde Catholicis scriptoribus insultat, quod Prædestinatianorum opinionem e graveolentibus priscorum Hæreticorum bustis ab hodiernis effossam Calvinistis scribant. Hoc ipsum suffugium arripuit novæ opinionis Artifex; scribit enim libr. 8. *De Hæresi Pelagiana* cap. ultimo, nullam unquam fuisse Prædestinatianam hæresim: *Existimo,* inquit, *numquam in rerum natura fuisse Hæresim* Prædestinatianam, *vel Hæreticos* Prædestinatianos; *sed e contrario doctrinam Catholicam, quam S. Augustinus et Prosper docuerunt, sub nomine istius hæresis, calumniose a Massiliensibus traductam esse. Itaque Hæretici illi* Prædestinatiani *non fuerunt alii, quam S. Augustinus, S. Prosper, S. Hilarius et quotquot eorum doctrinam sequebantur, quos eo nomine indigitarunt Semipelagiani, atque inter Hæreticos, nominibus eorum suppressis, collocarunt, quibus credula posteritas, quosdam tam-*

quam Hæreticos Prædestinatianos aversata est. Quæ quantum a veritate aliena sint, patebit in sequentibus Paragraphis.

§ I. — **An revera aliquando extiterit Hæresis Prædestinatiana.** — *Affirmo*, idque imprimis suadeo ex S. Augustino, qui lib. 2. Retract. cap. penult. refert Monachos Adrumetinos in Africa consistentes, lecta ejus Epistola 105. *ad Sixtum*, duas in partes et sententias divisos fuisse, quarum una, duce Floro, credebat gratiam ab ipso S. Augustino ita prædicari ut tolleret liberum arbitrium. Altera vero pro liberi arbitrii defensione ita pugnabat, ut in Pelagianorum hæresim declinaret. Quam dissensionem S. ille Doctor ut e medio tolleret, duas scripsit Epistolas ad Valentinum Adrumetini Monasterii præfectum, ejusdemque Monachos, quæ inter ipsius S. Doctoris Epistolas *n.* 46. *et* 47. occupant; totidem libros ad eos direxit, unum *De Gratia et libero arbitrio*, alterum *De Correctione et Gratia*. Quibus monet utrumque errorem vitandum esse, et declinatis extremitatibus, media via, quam Fides Catholica tenet, incedendum. Ita ut neque liberum arbitrium per peccatum Adæ extinctum esse credatur, sed infirmatum, ac debilitatum; neque per gratiam impediri aut perimi; sed juvari et sanari; et sic liberum arbitrium, sive ad bonum, sive ad malum nobis inesse non negetur, nec tamen ei tantum tribuatur ut sine Dei gratia ad bonum agendum, vel malum vitandum sufficiat. *Ideo*, inquit Epist. 47., *robis dixit Apostolus* Romanorum 3. non declinetis in dexteram, neque in sinistram, *hoc est, non sic defendatis liberum arbitrium, ut ei bona opera sine Dei gratia tribuatis, nec sic defendatis gratiam, ut quasi de illa securi, mala opera diligatis, quod ipsa gratia Dei avertat a nobis.* Quibus cavet non sic esse propugnandum pro libero arbitrio, ut in ipsum salutis nostræ negotium refundatur juxta errorem *Pelagianorum*, nec sic defendatur divinæ gratiæ necessitas, ut neglectis bonis operibus, Deus solus nostræ salutis artifex existimetur, juxta opinionem *Prædestinatianorum*, qui nempe prædestinatis nec prodesse bona opera, nec mala obesse prædicabant. — *Confirmatur* hæc eadem veritas ex S. Prospero Epist. ad S. Augustinum præfixa libro *De Prædestinatione Sanctorum*, ubi ipsum monet nonnullos in Africa (Adrumetinos Monachos haud dubie intelligit) jam antea turbatos fuisse iis quæ scripserat de Prædestinatione; sicut multi cœperant iisdem ipsius scriptis hac de re turbari in Gallia. Refert pariter quæ contra illius doctrinam de Prædestinatione objiciebantur, maxime a Presbyteris Massiliensibus, observatque eos ex illa referre: *Hoc propositum vocationis Dei, quo ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani eligendorum et rejiciendorum dicitur facta discretio, et secundum quod placuit Creatori alii vasa honoris, alii vasa contumeliæ sunt creati, et lapsis curam resurgendi adimere et sanctis occasionem temporis afferre, eo quod in utramque partem superfluus labor sit, si neque rejectus ulla industria possit intrare, neque electus ulla negligentia possit excidere, quoquo enim modo se egerint, non posse aliud quam Deus definivit accidere, et sub incerta spe cursum non posse esse constantem; cum si aliud habeat prædestinatis Electio, cassa sit admitentis intentio. Removeri itaque omnem industriam, tolli virtutes et sub hoc Prædestinationis nomine fatalem quamdam induci necessitatem.* Quibus patet quam verum sit, aliquos extitisse fatalis Prædestinationis Assertores ex S. Augustini scri-

ptis male conceptis. Unde idem S. Prosper epistolam concludens rogat ipsum S. Augustinum ut explicet, quomodo tantis difficultatibus circa ejus doctrinam excitatis satisfieri possit, ipsumque a suspicione tam sinistræ opinionis vindicare. *Tribue,* inquit, *Pater optime, ut quæ in istis quæstionibus obscuriora sunt digneris aperire. Quomodo per istam præoperantem et cooperantem gratiam liberum non impediatur arbitrium, quemadmodum per hanc prædicationem propositi Dei nemo eorum qui cohortandi sunt impediatur, nec occasionem negligentiæ habeant, si se prædestinatos esse desperent.* Quibus constat quantum a mente SS. Augustini et Prosperi et a rei veritate aberrent, qui errorem ab Augustino refutatum, et quem S. Prosper ipsi tribui ægre ferebat, et quomodo illam calumniam refelleret, explicari postulabat, utriusque tamen doctrinam esse persuadere nituntur.

Secundo, idipsum probatur ex Gennadio Massiliensi in appendice ad librum sancti Augustini *De hæresibus,* ubi ad octoginta novem ab ipso sancto Doctore enumeratas hæreses, quatuor postea exortas addidit, *Prædestinatianam* videlicet, *Nestorianam, Eutychianam et Timotheanam,* ut habetur in codice Bibliothecæ S. Victoris, testaturque Hincmarus lib. *De Prædest.* cap. 1. *Sed de hæresibus* 88., inquit, *idem Doctor mirificus Augustinus librum composuit quibus novissime hæresim Pelagianorum subjunxit. Inde Gennadius Massiliensis Sacerdos valde doctus hanc Prædestinatianam nonagesimam hæresim sectæ Pelagianæ supponit. Deinde nonagesimam primam Nestorianam ponit, sicque Eutychianam et post hanc Timotheanam. — Confirmatur* ex Epistola Hincmari ad Nicolaum summum Pontificem, qua eum informans de erroribus Gothescalci ait: *Si vestra sapientia catholica articulos scire velit quos contra fidem Ecclesiæ docere videtur et quos ex vetere hæresi Prædestinatorum hausit (quæ primum fuit in Africa impugnata et postea in Francia, eodem tempore quo hæresis Nestoriana sub Cœlestino Papa, tam hujus auctoritate quam cura et vigilantia S. Prosperi convicta fuit), vobis ordine exponam, non omnes articulos quos tuetur, sed tantum quosdam eorum, qui tamen maximi momenti sunt. Dicit igitur id quod antiqui* Prædestinatiani *etiam dicebant, quod sicut Deus quosdam prædestinavit ad vitam æternam, sic etiam alios ad mortem æternam prædestinavit.* Constat igitur aliquos extitisse Prædestinatianos a SS. Augustino et Prospero convictos et impugnatos.

Tertio denique idipsum evincitur ex Conciliis in quibus damnata fuit Prædestinatiana hæresis. *Primo* namque ad eam hæresim respexit *Arausicana Synodus secunda* Can. 25. dum dixit: *Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum divina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus sed etiamsi sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Expresse vero damnata fuit hæc hæresis in Concilio *Arelatensi* anno, ut vult Baronius, 490., in quo Epistola Fausti ad Lucidum approbata fuit et Episcoporum subscriptione munita, qua Epistola exprimuntur et anathematizantur Prædestinatianorum errores, quos innovaverat et tuebatur ipse Lucidus. Nam ut refert Baronius ad annum Christi 490,

et ex eo Alvarez, De origine Pelagianæ hæresis c. 23., *Post sancti Augustini obitum prodierunt quidam qui ex ejus scriptis male perceptis complures invexerunt errores, quos sancti Augustini nomine et auctoritate defendere conabantur. Sed eos, pro defensione ipsius sancti Augustini agens S. Prosper, valide confutavit. Dicebantur isti (ut Sigebertus notavit* ad annum Domini 415) *hæresis Prædestinatorum setatores.* Quorum errores ubi perstrinxit, ita narrationem prosequitur: *His autem detentus erroribus fuit Lucidus quidam magni nominis Presbyter, ad quem Faustus epistolam illam scripsit, quam ut vere Catholicam ab Episcopis Concilii Arelatensis probatam et subscriptione munitam diximus.* In qua epistola Faustus Lucidum admonet, *Summos Antistites meditari eum a bonitate suspendere,* nisi errores detestetur, atque ubi ipsa verba ille præscripsit quibus impia dogmata execrari debet, ita minatur: *Quod si eam epistolam subscriptam, ut dixi, transmittere nolueris, aperte adhuc te in errore persistere ipso silentio comprobabis, ac proinde jam necessitate mihi facies ad personam tuam publicis conventibus exponendam.* Hanc autem epistolam ubi Lucidus excepisset, statim Patribus obtemperans et ab errore resipiscens, hanc fidei suæ confessionem continentem Epistolam direxit ad Concilium, in qua ejurat omnes articulos erroneos juxta formam in epistola Fausti præscriptam. — Notandum porro Lucidi Epistolæ *initium*, quo Episcopos sic alloquitur: *Correctio vestra salus publica, et sententia vestra medicina est. Unde et ego summum remedium duco ut præteritos errores accusando excusem et salutifera confusione mea diluam. Proindeque juxta prædicandi recentia statuta Concilii damno vobiscum sensum illum, qui dicit*, humanæ obedientiæ laborem divinæ gratiæ non esse jungendum: *qui dicit*, post primi hominis lapsum ex toto arbitrium voluntatis extinctum: *qui dicit*, quod Christus et Salvator noster mortem non pro omnium salute susceperit: *qui dicit*, quod præscientia Dei hominem violenter compellat ad mortem, vel quod cum Dei voluntate pereant, qui pereunt, etc. Ubi autem integram Lucidi Epistolam Baronius retulit, sic monet: *Hactenus professio Lucidi, secundum ea quæ a nominatis Episcopis in Synodo definita fuerunt, in hoc incumbentibus Patribus ut errores exploderent illorum potissimum, qui ex doctrina sancti Augustini male ab ipsis percepta, sive in pravum sensum calumniose detorta, pravas deduxissent conclusiones.* — Damnata fuit pariter hæc hæresis in Synodo *Moguntina* coacta ex Episcopis Germaniæ, præside Rabano Moguntiæ Archiepiscopo, in qua condemnatus fuit *Gothescalcus* Prædestinatianorum hæresim renovans; necnon et in Synodo *Carifiacensi*, in qua iterum Gothescalcus damnatus fuit ab Hincmaro et aliis Episcopis, et retrusus in Monasterium, ubi tamdiu virgis cæsus est, donec librum suum in ignem prope accensum conjiceret, ut plenius dicemus infra: sed prius solvendæ sunt objectiones Novatorum, qui Prædestinatianæ hæresis existentiam impugnant.

§ II. — **Quid objiciant Novatores Prædestinatianam hæresim aliquando extitisse negantes.** — Objiciunt 1. Si quæ fuisset Prædestinatiana hæresis, eam haud dubie inter hæreses annumerasset sanctus Augustinus, illamque aperte impugnasset, aut saltem aliquam istius mentionem fecisset: sed nullum ipsius hæresis vestigium apud S. Au-

gust. extat, cum tamen Sigebertus asserat, ipsam cum Pelagiana originem habuisse circa annum 415.: argumentum ergo est ipsam hæresim fictitiam esse et imaginariam. — **Nego minorem**; nam ut ex paragrapho præcedenti constat, erroris præcipui sectæ Prædestinatianorum mentionem fecit sanctus Augustinus in Epistolis 46 et 47. ad Valentinum et Monachos Adrumetinos scriptis, et in libris *De gratia et libero arbitrio,* deque *Correctione et gratia,* quos ad eumdem errorem in ipso ejus ortu extinguendum conscripsit. Nec refert, quod opinionem illam de prædestinatione, nec *Hæresim*, nec *Prædestinatianam* appellet, cum enim nondum longe serperet hujus hæreticæ opinionis virus, etiam nondum *Prædestinatianorum* appellationem obtinuerat; sicut a simili hæresis *Semipelagiana*, quæ licet a sanctis Augustino, Prospero, Hilario acerrime fuerit impugnata, tamen *Semipelagiana* hæresis ab ipsis non appellatur: sed hoc nomen post eorum sanctorum Patrum obitum, maxime a Scholasticis, sortita est.

Objiciunt 2. Primus omnium qui dogmata Prædestinatianorum texuit et recensuit fuit *Gennadius* Massiliensis Presbyter : sed illi nulla fides, siquidem Semipelagiana hæresi infectus, Augustino et Prospero gratiæ propugnatoribus integerrimis summe fuit infensus; unde Augustinum *multiloquio peccantem et errantem* taxat; Prosperum vero dicteriis impetit quod *Cassiani opuscula salutaria* (inquit ipse) hoc est *errores de gratia*, impugnaverit. *Insuper* in texendo hæreticorum catalogo Prædestinatianos quidem inter hæreticos computat, nullam autem facit mentionem de *Pelagianis* et *Semipelagianis*, utpote suis amicis. Qua de causa sanctus Isidorus Hispalensis Episcopus, cum librum istum Gennadii vidisset, atque inde plures hæreses iisdem omnino verbis descripsisset, *Pelagianos* a Gennadio prætermissos addidit et *Prædestinatianos* ab eo positos prætermittit : ergo signum est hos hæreticos revera non extitisse. — **Respondeo 1. negando majorem**, falsum enim est Gennadium primum omnium Prædestinatianos in hæreticorum album reposuisse. Eos namque antea ut hæreticos habuerunt S. Augustinus et S. Prosper, necnon et antiquus auctor Anonymus libri inscripti *Prædestinatus*, in ejus præfatione, ubi refert Cœlestinum Pontificem librum ab ipsis Prædestinatianis vulgatum ementito nomine Augustini, sibique oblatum, ita execratum esse, ut eum perpetuo damnari juberet silentio. Idem Auctor primus ex professo ejusdem hæresis refutationem aggressus est, quam et in hæresum Catalogo nonagesimam collocavit, insignitam nomine *Prædestinatorum*, ut fecit etiam *Prosper Tyro*, non quidem ille Aquitanus Episcopus Augustini discipulus, sed alter ejusdem nominis et ætatis, ut constat ex Chronico Pithoeano, seu Pithoei cura edito ex codice Bibliothecæ S. Victoris Parisiensis. — *Respondeo* 2. Falsum esse Pelagianos a Gennadio amicitiæ et fœderationis causa prætermissos : *Primo* namque Gennadius nullum ex professo librum de hæresibus conscripsit, sed tantum hæresum appendicem, ad sancti Augustini librum adjecit, ut probavimus §. *superiori* testimonio Hincmari. Insuper in codice Victorino Parisiensi post finem libri S. Augustini *De hæresibus* jungitur illa appendix Gennadii et refertur in hunc modum: *Finit relatio sancti Augustini Episcopi de hæresibus. Hæc vero, quæ sequuntur a sancto Gennadio Massiliensi*

Presbytero sunt posita. Nonagesima Prædestinatiani *sunt qui dicunt quod Deus, etc. Nonagesima prima* Nestoriani dicunt *S. Virginem, etc. Nonagesima secunda* Eutychiani *dicunt Dominum Jesum, etc. Nonagesima tertia* Timotheani *dicunt Filium Dei verum quidem hominem ex Virgine Maria natum, etc.* tum deinde subditur: *explicit liber de hæresibus.* Quibus constat Gennadium non ulterius progressum fuisse, sed tantum has quatuor hæreses S. Augustini catalogo attexuisse. *Secundo*, perperam affirmant Pelagianos a Gennadio prætermissos, cum nec illos ab Augustino, *octogesimo nono loco* inter hæreticos enumeratos prætermiserit, nec tamquam illorum erroribus favens prætermittere debuerit Gennadius, quandoquidem in Catalogo *Illustrium Ecclesiæ Scriptorum* Pelagium hæresiarcham aperte nominaverat. *Tertio* denique, falsum est Prædestinatianos ab Isidoro prætermissos, quod eos apud Gennadium expressos repererat, quia nec Gennadius Hæreticorum catalogum, sed tantum appendicem texuit, quem legere posset Isidorus, ut modo diximus. Nec forte illam appendicem Gennadii legerat, siquidem ubi sermonem habet de Nestorianis et Eutychianis, ne unum quidem apicem a Gennadio mutuatus Isidorus videtur. Quocirca potius asserendum est Prædestinatianos ab Isidoro prætermissos, quod illam Gennadii appendicem non legerat.

Objiciunt 3. Si quod argumentum evincat Prædestinatianam hæresim aliquando extitisse, maxime quia (ut diximus supra) illa damnata videtur a Patribus Concilii Arelatensis, et ejurata a Lucido, qui ipsam prius propugnaverat: sed hoc argumentum leve prorsus, ac futile est. *Primo*, namque nulla esse debet hujus Concilii apud nos auctoritas, nihil enim aliud fuit, nisi conventus Semipelagianorum, vel Antistitum a Semipelagiano, nempe Fausto, deceptorum. *Confirmatur*, quia Fausti libri *De libero arbitrio*, erroribus scatentes, ab illius Concilii Arelatensis Episcopis approbati fuerunt, quod argumentum est, vel illos Antistites Semipelagiana hæresi fuisse contaminatos, vel Fausti Semipelagianorum vaferrimi artibus, ac præstigiis delusos. *Secundo* Faustus ipse (qui illius Concilii decreta, quibus proscribi dicitur Prædestinatiana hæresis in Epistola sua ad Lucidum concinnavit) non solum Semipelagianorum Antesignanus extitit, sed et acerrimus eorum propugnator: quæ ergo fides hæreticorum primario et catholicæ veritatis adversario? *Tertio*, illa Fausti ad Lucidum Epistola, qua damnatur Prædestinatiana hæresis, Semipelagiana doctrina scatet. Lucidi vero Epistola, qua Prædestinatianam hæresim dicitur ejurare, Pelagianismum aperte sapit, adeoque neutri danda est fides: ergo nec ex iis asserenda videtur Prædestinatianorum hæresis existentia. — **Nego minorem**; constat enim illos Antistites qui Arelatensi Concilio adfuerunt, si unum Faustum excipias, pietate et doctrina fuisse percelebres, quod ut evincatur, placet audire Baronium ad *annum* 490. *n.* 25., ubi cum recensuisset eorum nomina qui Fausti Epistolæ ad Lucidum subscripserant, subdit: *Voluimus hic Episcoporum recensuisse nomina, quod omnes ferme magnæ famæ Antistites fuerint quorum apud Sidonium mentio habeatur; nam* Auxianus *primo loco positus, et* Præmatius *item qui habetur ordine quintus, idemque sanctus, ad quem stant litteræ Sidonii, fuit iste Episcopus Augustodunensis, idemque notus in Concilio Epaunensi.* Patiens, *qui sequitur ordine*

sextus, et ipse inter sanctos relatus, fuit Episcopus Lugdunensis. Eufronii *pariter, qui numeratur septimus, memoria apud Sidonium viget quem sanctum nominat, sicut et* Megetii *loco octavo scripti, ad quem ejusdem Sidonii extat Epistola.* Claudius, *qui ordine sequitur nonus, Episcopus fuit Bisontinus, idemque inter sanctos memoria celebris, etc.* En quos Novatores Semipelagianos appellant, quibus an sit danda fides potius, quam tot sanctissimis viris, judicet lector.

Reponunt Novatores, illas Antistitum subscriptiones esse suppositicias et falsas : *Tum quia* Henricus Canisius asserit se vetustissimum manuscriptum codicem illius Epistolæ Fausti ad Lucidum reperiisse in Monasterio S. Galli, cui subscriptiones illæ Episcoporum non erant annexæ : *Tum quia*, si quis ex patribus Arelatensibus huic Epistolæ subscribere debuisset, maxime *Leontius Arelatensis Archiepiscopus* et totius Synodi præses : sed ipsius nomen cum aliis subscriptis non legitur. Itaque non videntur illæ subscriptiones legitimæ. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico Canisium loqui de unico manuscripto S. Galli, eoque perturbatissimo, quippe qui Fausti Epistolæ nec ipsius quidem Fausti subscriptionem annexam habet : sed alia quædam inserit prorsus ab instituto aliena, ac tandem post paginas circiter centum et viginti refert Fausti subscriptionem his verbis conceptam: *Item alia manu, Faustus exemplar Epistolæ meæ relegi et subscripsi.* Nulli ergo ipsi inordinato codici habenda fides. — *Dico* 2. quod etsi Leontius et alii quidam Præsules non legantur subscripsisse Epistolæ Fausti, non minus propterea certum est eam fuisse subscriptam ab illis undecim qui in vulgatis illius Epistolæ editionibus nominantur. Nec dubitari potest, quin Epistola Fausti et doctrina in illa contenta, ac Lucido proposita, fuerit a Concilio approbata : id enim manifeste constat ex verbis illius Lucidi Epistolæ, quibus Patres Concilii sic alloquitur: *Correctio vestra salus publica, et sententia vestra medicina est. Unde et ego summum remedium duco, ut præteritos errores accusando excusem, et salutifera confusione mea diluam. Proinde juxta prædicandi recentia statuta Concilii, damno vobiscum sensum illum, qui dicit* humanæ obedientiæ laborem divinæ gratiæ non esse jungendum, etc. Adde quod in tomo 2. *Conciliorum Galliæ* pag. 147. Synodus illa Arelatensis hoc titulo muniatur: *Concilium Arelatense a Leontio Arelatensi Episcopo ad condemnandum Prædestinationis errorem congregatum etc.* Constat ergo hoc Concilium adversus Prædestinatianos fuisse convocatum, et Leontium una cum aliis ibidem congregatis Episcopis, Prædestinatianorum errores a Lucido renovatos et propugnatos damnasse. *Ad confirmationem*, fateor equidem Faustum in Epistola nuncupatoria, qua suum illud *de gratia et libero arbitrio* opusculum Leontio dicavit et obtulit, hæc verba scripsisse: *In quo quidem opusculo post Arelatensis Concilii subscriptionem, novis erroribus deprehensis, adjici aliqua Synodus Lugdunensis exegit.* Verum, ut perite observat Baronius ad *annum Christi* 490. *n.* 10., illa Arelatensis Concilii subscriptio, de qua loquitur Faustus, non ad suum opusculum *De gratia et libero arbitrio* pertinet, sed tantum *ad Epistolam* quam dedit ad Lucidum Presbyterum nomine Concilii Arelatensis, ut hominem in errores lapsum revocaret ad Catholicam fidem. Et sane ex illa ipsa Fausti epistola ad Leontium, unde hæc verba

sumpta sunt, liquido constat opusculum istud *De gratia et libero arbitrio*, post Arelatensem Synodum elaboratum fuisse, adeoque non potuisse ejus subscriptione comprobari: *Ecce tibi*, inquit, *Epistolæ initium: Quod pro sollicitudine pastorali Beate Papa Leonti* in condemnando prædestinationis *errore Concilium summorum Antistitum congregatis universis Galliarum Ecclesiis præstitistis. Quod vero de ordinanda ea quæ collatione publica doctissime protulistis, operam infirmis humeris. curamque mandastis, parum ut reor tanto negotio, parum sanctæ existimationi vestræ consuluistis.* Quibus patet Faustum libros suos *De gratia et libero arbitrio* post Arelatensem Synodum elucubrasse, postulante Leontio, ut quæ in illa sancita fuerant, uberius exponeret. Ut autem operi suo (quod præsentiebat Catholicis ingratum fore, propterea quod Pelagianismum redoleret et Semipelagianismi semina funderet) auctoritatem aliquam conciliaret, duorum, *Arelatensis* nimirum et *Lugdunensis* Conciliorum monumenta libris suis affixit. *Insuper* etiam Epistolæ ad Leontium ambigua illa verba attexuit, quibus incauti adducerentur, ut crederent ejus libros ab Arelatensi Concilio fuisse comprobatos. Liceat igitur cum Severino Binio concludere *Libellum* Pelagianis *erroribus plenissimum, quem* de gratia et libero arbitrio *inscripsit et toti orbi vulgavit, quemque Cæsarius Arelatensis, Avitus Viennensis Episcopi, Joannes Presbyter Antiochenus contrario scripto refutarunt, quem denique Gelasius Pontifex merito inter apocrypha retulit, hunc, inquam, libellum sacer Episcoporum conventus nequaquam approbavit. — Ad secundam probationem* dico, revera quidem Faustum tunc Semipelagianorum Antesignanum extitisse; nihilominus, quoniam sub ovina et catholica specie erroneum animum celans, summam fidem apud Patres Concilii Arelatensis invenerat, inquit Baronius laudatus *n.* 30., quod Lucidum magni nominis virum ad pœnitentiam perduxisset, meruissetque laudem apud sacros Synodales conventus, quibus interfuerunt viri sanctissimi, atque doctissimi. *Videre namque erat*, addit Baronius *n.* 36., *eumdem Faustum in conventibus sanctorum Patrum* (Arelatensi nimirum et Lugdunensi) *ut Saul inter Prophetas, Prophetam et ipsum apparuisse, eadem cum illis sentientem: sed privatis postea scriptis dolosa arte totam de justificatione hominis destruxisse sententiam, dum captiose videri volens pugnare contra Pelagium, Pelagio favisse compertus est.* Nihilominus dum illam ad Lucidum epistolam scripsit, Catholicum animum adhuc præferre visus est, siquidem nil nisi Catholicam doctrinam redolens ipsi Epistolæ inseruit. — *Ad tertiam probationem* dico, illas tam Fausti ad Lucidum, quam Lucidi ad Patres Arelatensis Concilii Epistolas, *vere Catholicas appellari*, non solum a Cardinali Baronio et Didaco Alvarez Episcopo Tranensi, sed etiam a Joanne Maldero Doctore Lovaniensi et Antuerpiensi Episcopo, necnon a Joanne Brasichellana Magistro sacri Palatii in ea ipsius censura quæ jam Fausti opusculo præfixa est, ubi asseruit Fausti et Lucidi Epistolas, judicio duarum Synodorum fuisse confirmatas, easque sanas, atque Catholicas revera existere. Adde quod ea quæ Novatores in illis Epistolis criminantur, nonnisi specie tenus Semipelagianismum redolent, ut late prosequitur Antonius Deschamps, *Lib. 2. in Jansenium disp. 7. cap. 1. n. 12. et sequentibus;* quod enim maxime vellicant in Epistola Lucidi dicentis: *Damno sen-*

sum illum qui dicit ab Adam usque ad Christum nullum ex gentibus per primam Dei gratiam, idest per legem naturæ, in adventum Christi fuisse salvatos, eo quod liberum arbitrium in primo Parente perdiderint; nonnisi putida nimis calumniandi ratione id præstant, ut enim accusationi suæ faciant fidem, post has voces *Legem naturæ,* virgulam inserunt, ut significent Faustum et Lucidum *per primam Dei gratiam* intelligere naturæ legem præcise sumptam et ab omni Christi Salvatoris gratia separatam, quæ certe summa cavillatio est. longe enim alia mens fuit Cardinalis Baronii, Didaci Alvaris, Severini Binii et Margarini de la Bigne, qui cum intelligerent per *primam Dei gratiam* hic designari legem naturæ cum ea gratia, quæ ex futuro Christi adventu in eam redundabat, ut id clarius pateret uno contextu, ac sine ulla distinctione, hæc verba junxerunt *per legem naturæ in adventum Christi fuisse salvatos.* Eadem (inquit Antonius Deschamps) inconsulta calumniandi libido eos impulit, ut hæc pariter Lucidi verba in jus vocarent: *Damno sensum illum, qui dicit alios deputatos ad mortem, alios prædestinatos ad vitam.* Quibus certe subscribere debent omnes Catholici, neque enim hic alia præscientiæ aut prædestinationis ratio proscribitur, quam quæ a Calvinianis modo defenditur, et ab eodem Lucido, antequam errores ejuraret, propugnabatur; sic enim paulo ante illam descripserat Faustus: *Damno sensum illum qui dicit, quod præscientia Dei hominem violenter compellat ad mortem, vel quod cum Dei pereant voluntate qui pereunt.* Quæ damnatio vere est hominis Catholici.

Objiciunt 4. Omnia quæ Gennadius, Sigebertus et Hincmarus Prædestinatianis adscribunt, sunt ipsissima sancti Augustini dogmata, quæ Semipelagiani tamquam ab eo S. Doctore tradita, atque in ejus libris expressa, carpebant et criminabantur: ergo revera nulli unquam extiterunt Prædestinatiani hæretici. *Probant antecedens primo,* quia Gennadius ait Prædestinatianos suis dogmatibus docere, quod Deus personas hominum accipiat, quodque Deus alios etiam invitos post multa mala opera attrahat ad salutem, alios vero post bona rejiciat. Quæ sunt ipsissimæ Semipelagianorum querelæ contra distributionem et operationem gratiæ, sanamque de prædestinatione doctrinam, quam hoc nomine *Prædestinatiano* invidiose traducebant, nempe quod alii, post multa mala opera interdum evocentur ad salutem, alii vero post multa bona opera aliquando rejiciantur. *Secundo,* ex eo quod inter dogmata adscripta Prædestinatianis, nonnulla sunt aperte Catholica, ut quod Deus non det omnibus justis perseverantiam, illis scilicet qui non sunt prædestinati, quodque illi qui prædestinati sunt ad vitam æternam, etiamsi in perfidia, vel in omni genere peccati longo tempore, imo ad finem vitæ usque volutentur, accepturi sint gratiam, adeoque occasionem qua et credant in Deum et pie, sancteque vivant, quæ doctrina omnino Catholica est: Ergo, etc. — **Respondeo,** revera quidem plura dogmata a Semipelagianis fuisse sancto Augustino afficta, quæ tamen longe ab ejus mente aliena erant, ut testatur S. Prosper in præfatione responsionis ad capitula Gallorum, et libro contra Collatorem cap. 1. dicit Massilienses *suis contra Divi Augustini doctrinam objectionibus trahere ad se multos ineruditos, et non habentia spiritum discretionis corda turbare.* Itaque dogmata illa quæ tribuuntur Prædestinatianis, non esse doctrinam sancti Augustini, docet S. Pro-

sper in libris Responsionum ad capitula Gallorum et ad objectiones Vincentianas, necnon et ad excerpta Genuensium. *Ad secundum* dico, Gennadium inter dogmata Prædestinatianis ascripta merito recensere quod dicerent, *non dari omnibus justis perseverantiam*, non enim loquitur nec intelligit de perseverantia in actu secundo, seu in facto esse, quo sensu id verissimum est; sed de perseverantia in actu primo, idest de potentia perseverandi, quam Prædestinatiani solis prædestinatis dari volebant; contra quem errorem pronuntiavit Synodus Arausicana secunda Can. 25. *Credendum esse secundum fidem Catholicam quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere*, et consequenter quod perseverandi potestatem habeant. Quod autem rursus asserit Prædestinatianos docere, quod *qui prædestinati sunt ad vitam æternam accepturi sint gratiam, etc.* id intelligit juxta sensum Prædestinatianorum, qui volebant illud fieri ex antecedente necessitate, inducta per ipsam prædestinationem et reprobationem: quia scilicet, inquiebant, Deus pro suo mero beneplacito, selegit aliquos ex massa perditionis, quos per media necessitantia salvare decreverit: quique vi talis electionis sint necessario salvandi, neque possint pessime mori, quidquid antea mali perpetraverint: alios e contra in massa perditionis reliquit, et idcirco destituit gratia necessaria, ut sancte, pieque moriantur; licet toto antecacto vitæ tempore laudabiliter vixerint: quam utique sententiam, ut hæreticam omnes Catholici execrantur. Ideo nullum dogma Catholicum Gennadius Prædestinatianis affingit. Eodem modo accipiendum est quod dicit Gennadius Prædestinatianos suis dogmatibus *facere Deum acceptorem personarum*, in hoc nempe quod censebant Deum quos salvare statuerat, invitos licet et diu resistentes, tandem necessitare ad conversionem; atque post quæcumque mala opera, ad salutem pertrahere: alios vero post diuturna bona opera tandem abjicere, idque vi solius prædestinationis eorum, aut reprobationis, quæ sententia prorsus est hæretica: quid ergo hac de re in Gennadio culpandum?

§ III. — **Quinam fuerint Prædestinatianæ Hæresis Restauratores.** — Extinctam pridem Prædestinatianorum hæresim, circa annum octingentesimum quingentesimum ab inferis excitavit *Gothescalcus*, genere Belga, ut Aventino lib. 4. *Annalium* placet, aut Gallus, ut Trithemio lib. 3. *Vitæ Rabani* visum est, qui cum in Orbacensi apud Suessiones Monasterio religiosæ vitæ se addixisset, talem se in eo loco exhibuit ut videretur *habitu Monachus, mente ferinus, quietis impatiens et vocum novitate delectans, ac inter suos mobilitate noxia singularis.* Tandem, *de omnibus quæ in his regionibus perversa tunc temporis sensa cognoverat, quædam sibi elegit capitula, ut novitate vocum innosci valeret, atque e Monasterio irregulariter exiens, peragratis regionibus plurimis, exitiosa semina sator pessimus seminavit:* ut refert Hincmarus Epist. ad Nicolaum Papam, qui idipsum audierat ab Abbate et Monachis quibuscum Gothescalcus ille vixerat. — Hoc ipsum testatur Rabanus Moguntiæ Archiepisc. et Præses Concilii, in quo damnatus fuit Gothescalcus. *Notum sit,* inquit, *dilectioni vestræ, quod quidam girovagus Monachus nomine* Gothescalc. *qui se asserit Sacerdotem in vestra Parochia ordinatum, de Italia venit ad nos Moguntiam novas super-*

stitiones et noxiam doctrinam de Prædestinatione Dei introducens et populos in errorem mittens; dicens quod Prædestinatio Dei sicut in bono sit ita et in malo; et tales sint in hoc mundo quidam, qui propter Prædestinationem Dei, quæ eos cogat in mortem ire, non possint ab errore et peccato corrigere: quasi Deus eos fecisset ab initio incorrigibiles esse, et pœnæ obnoxios in interitum ire. *Hanc ergo opinionem nuper in Synodo apud Moguntiam habita ab eo audientes et eum incorrigibilem reperientes, annuente atque jubente piissimo Rege nostro Ludovico, decrevimus eum cum perniciosa sua doctrina damnatum mittere ad vos; quatenus eum recludatis in vestra Parochia, unde primum inordinate recessit et non sinatis eum amplius errorem docere et seducere populum Christianum, quia jam multos, ut audivi, seductos habet.* — Ut autem de Gothescalco, solito mota controversia enucleate, ac dilucide pertractetur, placet eam tres in particulas distribuere cum *Antonio Deschamps:* Prima contentionis illius exordia complectetur et Gothescalcum in Moguntino Concilio damnatum exhibebit. *Secunda* grassantem latius controversiam persequetur et eumdem in Carisiaca Synodo rursus condemnatum fuisse, atque arcto carceri addictum ostendet. *Tertia* conciliabit Valentini Concilii canones, qui Gothescalco favere videntur, et Carisiensi Concilio adversari.

Gothescalcus damnatus in concilio moguntino.— Gothescalcum in Synodo Moguntina damnatum fuisse liquet nedum testimonio prædicto Rabani Mauri Moguntini Archiepiscopi, sed etiam ex variis Scriptoribus et Annalibus, qui ejus meminere, quique summo consensu non extremum inter Hæreticos Prædestinatianos locum illi tribuunt. Ita maxime Annales *Fuldenses* et *Bertiniani, Flodoardus,* lib. 3. *Historiæ Remens. Aventinus,* lib. 4. *Annalium: Trithemius* lib. 3. *Vitæ Rabani,* qua de re sic a *Pythœo* editus Francicorum annalium scriptor, qui iisdem temporibus vixit: *Circa Kalendas Octobris,* inquit: *Generale placitum* (Rex Ludovicus) *habuit apud Moguntiacum, in quo Legatos fratrum suorum et Normanorum, Sclavorumque suscepit, audivit et absolvit: homines etiam Rabani Episcopi adversus Dominum suum conspirantes publice convictos cum eo pacificavit. Gothescalcus quoque quidam Presbyter de Prædestinatione Dei prave sentiens, et tam bonos ad vitam, quam malos ad mortem perpetuam, inevitabiliter a Deo prædestinatos esse affirmans, in conventu rationabiliter, ut plurimis visum est, convictus et ad proprium Episcopum Hincmarum Remis transmissus est, prius tamen juramento confirmans, ne in regnum Ludovici ultra rediret.* Testatur et Hincmarus, epistola ad Nicolaum Papam, ubi de Gothescalco sic ait: *Peragratis regionibus plurimis et exitiosa semina Sator pessimus seminas; tandem in Moguntina civitate habita Synodo et Rabano Archiepiscopo libellum sui erroris porrigens, damnatus ab omnibus Germaniæ Episcopis cum litteris Synodalibus ad Metropolim Remorum, cui jam, auctore Domino,, præeram, est remissus.* Quantæ autem auctoritatis esse debeat hujus Synodi in Gothescalcum animadversio, testatur in primis insignis Moguntini Archiepiscopi illius Synodi præsidis pietas et eruditio. Hic enim est magnus ille *Rabanus Maurus,* quem sanctus Odilo Abbas Cluniacensis vocat *fide Catholicum et spirituali scientia ad plenum edoctum:* Hermanus contractus *divinorum librorum tractatorem egregium:* Joannes Trithemius *virum*

in divinis litteris eruditissimum, cui nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem: Sixtus Senensis *virum omnium disciplinarum cognitione absolutissimum, cui nullum parem eo sæculo Germania tulit:* Cardinalis Baronius *fulgens temporibus istis Germaniæ sidus, verticem hujus temporis Theologorum et non imparem magnis Doctorem.* In tanti igitur nominis viri decreta et sancita quid mussitare poterunt Novatores? *Testantur idipsum* qui isti Synodo adfuerunt Antistites, idque tanto numero, ut Hincmarus ad Nicolaum Summum Pontificem scribat, Gothescalcum in hac Synodo *ab omnibus Germaniæ Episcopis damnatum fuisse.* Quales vero et quanta doctrina, ac pietate celebres fuerint illi Pontifices, Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 848. docet his verbis: *Fuerunt inter alios præsentes ibi celeberrimi viri Episcopi, Helti Archiepiscopus Trevirensis, Hildeboldus Archiepiscopus Coloniensis, Altefridus Episcopus Hildesheimensis, Haimo Episcopus Alberstatensis, Ludericus Episcopus Brennensis, etc; et multi alii Episcopi et Abbates et Monachi, inter quos complures erant vita et doctrina famosissimi.* Quantum autem hæc in Gothescalcum lata prima sententia ejus animum exulceraverit, inde patet, quod deinceps adversus Rabanum Synodi Præsidem furere, ac bacchari non cessarit: neque eum dumtaxat atrocissimis laceravit injuriis, sed etiam quos adversantes, atque repugnantes expertus est, a Rabani nomine *Rabaniticos hæreticos* appellavit, ut testatur Amolo Lugdunensis Archiepiscopus in ea quam ad ipsum Gothescalcum scripsit Epistola. *Septimo loco,* inquit, *duo prorsus gravia mala in tuis nobis moribus plurimum displicuerunt; unum quod Sacerdotes Dei et Rectores Ecclesiarum tantis injuriis et conritiis et maledictis laceras, tanto despectu et contumacia conculcas, utique spiritu erroris et superbiæ miserabiliter deceptus; ut omnino nihil Christianæ patientiæ, nihil Christianæ reverentiæ habere videaris. Nam inter cætera, omnes qui insaniæ sensuum tuorum zelo fidei resistunt, hæreticos appellare non metuis, eosque a bono et erudito viro, atque Catholico Episcopo* Rabaniticos *nuncupare præsumis.*

Gothescalcus in carisiaco concilio damnatus. — Ea est perniciosæ et hæreticæ doctrinæ lues, ut nullo etiam igne, nulloque cœlitus immisso fulmine purganda videatur. Quod utique Gothescalcus ipse demonstrat; damnatus enim a Patribus Synodi Moguntinæ, non tamen emendatus, a Germania in Galliam profectus est, ut refert Hincmarus Epistola ad Nicolaum summum Pontificem: *Damnatus,* inquit, *Gothescalcus ab omnibus Episcopis Germaniæ, cum litteris Synodalibus ad Metropolim Remorum, cui jam auctore Domino præeram, est remissus.* Quid autem exinde contigerit, continuo subjicit: *Postea,* inquit, *a Remorum, ac Galliæ, Belgicæ et aliarum Provinciarum Episcopis auditus et inventus hæreticus, quia resipiscere a sua pravitate non voluit; ne aliis noceret, quia sibi prodesse nolebat, judicio præfatarum Provinciarum Episcoporum, in nostra Parochia, (quoniam Rothaldus Suessionensis Episcopus de cujus Parochia erat, illi nesciebat resistere, et noritatis amans timebatur a nobis, ne disceret prava sentire, qui noluit sentire recta et docere:) neve idem Gothescalcus, cum aliis communem vitam ducens, errori suo faceret esse communes, Monasteriali custodiæ mancipatus est, etc.* Seu ut loquitur lib. *De Prædest.*

cap. 2. *Inde in Synodali conventu in Carisiaco Palatio iterum auditur Gothescalcus ab Episcopis et cæteris quamplurimis viris Ecclesiasticis, atque Religiosis, qui eidem Synodo interfuerunt.* Aderant autem Archiepiscopi duo, *Wenilo* et *Hincmarus*, ille Senonensium, hic Remorum: Episcopi vero complures, *Fulconius* Morinensium; *Teudericus* Cameracensium, *Rotaldus* Suessionum, *Regenarius* Ambianensium, *Imo* Noviomagesimum, *Erpoinus* Silvanectensium, *Lupus* Catalonensium, *Irminfridus* Belvacensium, *Pardulus* Laudunensium, *Teutbordus* Lingonensium, et *Gernobrius* Turonensi in Provincia Episcopus. Chorepiscopi quoque duo, *Rigboldus* et *Wirus*, ille Remorum, hic Cameracensium: alii denique doctrina et pietate spectabiles viri aderant; quos inter eminebant *Wenilo*, postea Rothomagensium Archiepiscopus, *Æneas*, atque *Isaac*, deinde Parisiorum et Lingonensium Episcopi, atque ipse *Bavo* Orbacensis Monasterii, adeoque Gothescalci Abbas. Subdit autem Hincmarus ibidem: *In quorum præsentia sicut et in Moguntina civitate inventus hæreticus, atque incorrigibilis, honore Presbyterali quem per Rigboldum Remorum Chorepiscopum, cum esset Suessionissæ Parochiæ Monachus, inscio Civitatis suæ Episcopo usurpaverat potius quam acceperat, objectus et pro sua irrevocabili contumacia secundum leges et Agathenses Canones, ac Regulam sancti Benedicti, ut improbus virgis cæsus, sicut decreverant Germaniæ Provinciarum Episcopi; ne aliis noceret qui sibi prodesse nolebat, ergastulo est retrusus.* Omnem tamen navavit operam Hincmarus ut Evangelicæ Charitatis via Gothescalcum meliorem in frugem reduceret priusquam eum ad tribunal evocaret: refert enim Flodoardus lib. 3. cap. 28. quod *Scripsit Hincmarus Gothescalco, Monacho, qui erat prolapsus in hæresim, de quibusdam sententiis Auctorum, quas ille non bene intelligebat, vel exponebat, maxime Prosperi, quarum sensum Hincmarus per sententias præcipue Beati Augustini exponit et cæteros idoneos proponit testes Apostolicæ fidei Doctores, quorum sequendam in omnibus admonet esse doctrinam, ostenditque testimoniis manifestis Deum et bona præscire et mala: sed mala tantum præscire, bona vero et præscire et prædestinare: unde præscientia esse potest sine prædestinatione: prædestinatio autem non potest esse sine præscientia: et quia bonos præscivit et prædestinavit ad Regnum; malos autem præscivit tantum, non prædestinavit, nec ut perirent sua præscientia compulit. Cui definitioni subscribere idem Gothescalcus pertinacissime recusavit.* Damnatus autem Synodi Carisiensis decreto Gothescalcus et in Altivillari Monasterio inclusus, geminam fidei suæ professionem edidit, *breviorem* unam, alteram *prolixiorem*, in quibus suum dogma de Prædestinatione flagitiose dissimulat, nam id docet unum, *reprobos ad pœnam prædestinari:* non tamen negat, *eos etiam prædestinari ad culpam,* ut prius docuerat; quo opinionem suam callide, ac fraudulenter texuit. Nam certum est eum asseruisse reprobos prædestinari a Deo non tantum ad pœnam, sed etiam ad culpam; id enim affirmat Rabanus in Epistola ad Heberardum Comitem apud quem conqueritur, quod secum manere patiatur *quemdam sciolum nomine Gothescalcum,* qui ita Prædestinationem exponat, *quasi Deus prædestinatione sua cogat hominem interire:* necnon et Amolo Lugdunensis Archiepiscopus in Epistola ad ipsum Gothescalcum ubi ita scribit: *quarto loco displicet nobis valde quia tam dure et indisciplinate et im-*

maniter de divina Prædestinatione sentis et loqueris in damnatione reproborum, ut omnes illos qui ad sinistram ponendi sunt in die judicii et cum Diabolo atque Angelis ejus pro malis meritis suis æterno igni damnandi, ita sunt divinitus ad interitum prædestinati, ut eorum prorsus nullus aliquando potuerit, nullus possit salvus esse. Quod sentire et dicere, quid est aliud quam in Deum graviter et horribiliter blasphemare? sic illis ejus prædestinatio hanc necessitatem irrevocabiliter imposuit, ut omnino quod ad salutem suam proficeret operari non possint. Ut autem luculentius appareat quæ fuerint pestifera ipsius Gothescalci dogmata, hæc subjicere lubet sub sequenti titulo.

Quinam fuerint præcipui errores Gothescalci. — Eos omnes scribit et recenset Hincmarus Epist. ad Nicolaum Pontificem, ubi de Gothescalco ait: *Verum si vestra sapientia catholica vult scire quæ contra Catholicam fidem, ex veteri hæresi Prædestinatianorum (quæ primum in Africa, postea in Galliis per idem tempus quando et Nestoriana hæresis est exorta, et tempore Cœlestini Papæ ipsius auctoritate et instantia sancti Prosperi est revicta) dicere videatur, de multis pauca vobis numero, sed non pondere capitulatim significamus:* « Dicit, « quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quoniam sicut Deus quos- « dam ad vitam æternam, ita quosdam prædestinavit ad mortem. Di- « cit, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quoniam non vult Deus « omnes homines salvos fieri, sed tantum eos qui salvantur : omnes « autem salvari quoscumque ipse salvare voluerit : ac per hoc qui- « cumque non salvantur, penitus non esse voluntatis illius ut sal- « ventur, quoniam si non omnes salvantur quos vult Deus salvos fieri « non omnia quæcumque voluit fecit; et si vult quod non potest, non « omnipotens, sed infirmus est. Est autem omnipotens qui fecit quod- « cumque voluit, dicente Scriptura: omnia quæcumque voluit Dominus « fecit in Cœlo et in Terra, in mari et in omnibus abyssis, et item : in « voluntate tua, Domine, cuncta sunt posita et non est qui possit resistere « tuæ voluntati ; si decreveris salvare nos, continuo liberabimur. Dicit, « quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quod non pro totius mundi « redemptione, idest non pro omnium salute et redemptione Dominus et « Salvator noster Jesus Christus sit crucifixus et mortuus, sed tantum « pro his qui salvantur. Dicit dispari traditione, sed pari errore, quod et « veteres Prædestinatiani dixerunt, exponens sententiam Apostoli Petri, « eum qui emit eos Dominum negantes, Baptismi, inquit, Sacramento « eos emit, non tamen pro eis crucem subiit, neque mortem pertulit, « neque sanguinem fudit : quod autem Baptismi perceptio redemptio « nuncupetur, Doctor gentium manifeste fatetur : nolite contristari, « inquit, Spiritum sanctum Dei in quo signati estis in die redemptio- « nis. At illa quæ propria et specialis est solorum omnium Electorum « quam eis tantummodo Crucifixus impertivit, pius Rede nptor ipso- « rum sicut a præteritis, ita nimirum a præsentibus, natos et nasci- « turos, vivos et mortuos, videlicet omnes pariter Electos redemit, « eruit, abluitque peccatis. Et idem alibi idem Gothescalcus scribit : « absit procul a me, ut vel illud solummodo velim somniare, nedum « semel susurrare, ut illum eorum perpetualiter secum periturum an- « tiquus rapere valeat anguis, pro quibus redimendis tam pretiosus « Deo Patri Domini nostri Filii sui fusus est sanguis. Amen. Et idem

« loquens ad Deum: claret itaque satis aperte quod nullus tibi perit « quisquis redemptus est per sanguinem crucis tuæ ».

Quamquam autem pestifera hæc dogmata omnibus Catholicis execranda viderentur, nonnullos tamen habuerunt propugnatores: in primis namque *Lupus Servatus* Moguntinus Presbyter, pro Gothescalco scripsisse videtur libellum *De tribus quæstionibus:* nihilominus ipsemet Gothescalcus illum suarum partium omnino esse non putavit, sic enim de eo scribit ad Ratramnum Monachum Corbejensem:

Nempe tribus horum studui proprium indere sensum
Matcaudo, Jonæ, *atque* Lupo, *rutilantibus ore*
Poscens obnixe satagant ut vera referre,
Nemo sed excepto quid adhuc mihi reddidit uno,
Qui cum sit catus simul et catus et moderatus
Sic jam terna sui librans responsa libelli,
Ut dempto neutri pleno discrimine parti
Congruat.

Fatetur itaque Gothescalcus Lupum sic scripsisse, ut in utramque partem inclinet et neutri plene congruat. Et certe dum tertiam quæstionem, quæ *De Christi sanguine* est, pertractat (inquit Antonius Deschamps), postquam ostendit multa sacræ Scripturæ testimonia quibus *Christus pro omnibus mortuus* dicitur, sic explicari posse ut de solis prædestinatis accipiantur, addit etiam illa Scripturæ testimonia de redemptione sufficienti posse accipi et ad omnes prorsus homines extendi. — Prodierunt etiam libelli aliquot, qui pro Gothescalco scribi videntur: at ex iis duo tantum de divina homines omnes salvandi voluntate fuse pertractant, quorum alter *De tribus Epistolis,* alter *De veritate fidei retinenda* inscribitur. Quis autem eorum librorum fuerit Auctor, adhuc sub judice lis est; quidam enim eos tribuunt *Remigio* Lugdunensi Archiepiscopo, alii *Floro* ejusdem Ecclesiæ Diacono: quod utique cum fuerit incertum, usus invaluit, ut nomine Ecclesiæ Lugdunensis circumferrentur: unde *Tomo* 4. Bibliothecæ Patrum hi libelli inseruntur sub hoc titulo, *Ecclesia Lugdunensis contra Joannem Scotum:* at de his libellis infra pleniorem sermonem faciemus. *Prudentius* pariter Trecensis Episcopus Gothescalci defensor acerrimus extitit, ut constat ex Epistola, quam ad Wenilonem Senonensem Archiepiscopum scripsit, in qua negat se consensurum ordinationi Æneæ Parisiensis Episcopi, nisi prius capitulis quatuor subscriberet, quæ ipse designat, quæque Carisiacensibus sunt opposita. Verum quis fuerit iste Prudentius referunt annales Francorum, seu Bertiniani ad annum 461. his verbis: *Galindo cognomento Prudentius, Tricassinæ civitatis Episcopus, natione Hispanus, apprime litteris eruditus, qui ante aliquot annos Gothescalco Prædestinatiano restiterat: post felle commotus contra quosdam Episcopos secum hæretico resistentes, ipsius hæresis defensor acerrimus; indeque non modica inter se diversa et fidei adversa scriptitans moritur.* — Hunc autem revera Carisiacensibus decretis subscripsisse, testatur Hincmarus lib. *De Prædest.* cap. 21. *Miramur,* inquit, *cum in præfata Synodo Carisiaca capitulis superius memoratis subscripserit* Dominus Prudentius, *et Canonicas Sanctiones, atque decreta Apostolicæ sedis Pontificum sufficienter cognita de Syno-*

dali subscriptione, atque professione habeat, tam inconsulte et inconsuete sine probabili collatione contra regularum instituta, hujusmodi scriptum, pro ordinationis consensu Coepiscopi sui ad Archiepiscopum et Coepiscopos suos transmiserit. Nec refert quod Prudentius ille inter Sanctos numeretur, ejusque festum celebretur Trecis et in Martyrologio Gallicano sexto Aprilis, (quod a doctissimo viro Domino Andrea du Saussay editum est), virtus ejus, ac sanctitas commendetur. Idem enim dici potest de ipso, quod de Fausto Rhegiensi supra diximus, nempe quod circa vitæ finem ejurata tandem hæretica doctrina et ex charitate, ac mutua concordia compositis animis, cum cæteris catholicis Præsulibus senserit, et eximias virtutes fide integra omnibus perspecta illustraverit.

Oppugnatores autem errorum Gothescalci plures extitere; inter quos non commemorabo *Joannem Erigenam,* seu *Scotum,* qui licet omni arte et marte in Gothescalcum pugnaverit, variis nihilominus erroribus inquinatus est, ut constabit infra. Præ cæteris autem Gothescalci impugnatoribus et damnatoribus enituit *Hincmarus*, qui præter *Epistolas* et *Apologiam*, quam pro fide Catholica contra errorem Gothescalci scripsit ad Nicolaum Papam, etiam plurima alia in lucem edidit, et inter cætera *Collectionem sententiarum Orthodoxorum Patrum,* ad confutandas blasphemias istius Gothescalci, quam filiis Ecclesiæ suæ dedicavit, docens Deitatem divinæ Trinitatis non debere dici *Triplicem*, cum in summa Trinitate unitas sit. Item *Poema eruditissimum* Carolo Regi vovit, in quo agitur de gratia et prædestinatione Dei, de Sacramento corporis et sanguinis Christi, de modo videndi Deum, de origine animæ, et de fide sanctæ Trinitatis. Et hoc opus inscripsit *Ferculum Salomonis.* Insuper maximum volumen *De Prædestinatione Dei et libero arbitrio* contra quosdam Episcopos reprehensores suos, et præsertim contra dictum Gothescalcum et Ratrannum Monachum Corbejensem collegit et composuit. — Item alium pulcherrimum librum contra eumdem Gothescalcum et alios Prædestinatianos nomine Regis exaravit et suæ Majestati his verbis scripsit: *Domino Carolo Regi, etc.* Hæc Baronius ad annum 848. n. 16., et Flodoardus, qui hanc utique controversiam apprime nosse potuit; fuit enim Canonicus Ecclesiæ Rhemensis tempore Artoldi, qui quadragesimo octavo post Hincmari obitum in Archiepiscopatu Rhemensi subrogatus est Fulconi successori Seulfi, cujus prædecessor Henricus, qui paulo post successerat Hincmaro.

Quid egerit Valentina Synodus circa Gothescalci doctrinam. — Dum motæ a Gothescalco quæstiones tanta utrinque contentione agitantur (inquit Antonius Deschamps) Lotharii Imperatoris jussu trium Provinciarum *Lugdunensis, Viennensis* et *Arelatensis* Præsules *Valentiam* convenerunt, ut civitatis illius Episcopi, qui ob varia crimina pessime audiebat, causam cognoscerent: ea autem disceptata, statuendum sibi aliquid putaverunt de illis controversiis, quibus tot jam annos Gallia personabat, atque ut in eo conventu nonnulli erant Hincmaro subintensi, Cothescalci patrocinium quoad licuit susceperе, et Carisiacæ Synodi decreta, quibus condendis Hincmarus præfuerat, quantum fas fuit oppugnarunt. Sex ea de re sanciti sunt Canones. *Primus* universe præscribit novitates vocum omni studio vitandas esse,

et Joannem Scotum, sive Erigenam petit, qui contra genuinam Gothescalci Prædestinationem librum ediderat erroribus et profana vocum novitate scatentem. *Secundus* decernit, *nec prorsus ulli malo præscientiam Dei imposuisse necessitatem ut aliud esse non possit:* adeoque Gothescalci opinionem in Moguntina Synodo pridem detestatam condemnat. *Tertius* geminam Prædestinationem esse asserit, alteram Electorum ad vitam, alteram Impiorum ad mortem : ac proinde Gothescalco favet in speciem, et verbo tenus discrepat a primo Carisiacensi capitulo, quod ita conceptum erat : *unam Dei Prædestinationem tantummodo dicimus, quæ aut ad donum pertinet gratiæ, aut ad retributionem justitiæ. Quartus* de redemptione sanguinis Christi agit, nec cum decreto Carisiaco reipsa pugnat; statuit autem, *quod omnes regenerati a peccatis abluti sint, non tamen omnes salvi fiant:* et illum Gothescalci errorem perimit, quo asserebat solos prædestinatos in Baptismo gratiam consequi. — Hujusmodi autem decretorum præcipuus auctor extitit *Ebbo,* ut cognosci potest ex præfatione illius Concilii, in qua post Archiepiscopos solus ex Episcopis Ebbo nominatur cum hoc elogio : *Conlaborante eis quam maxime venerabili Ebbone Gratianopolitano Episcopo.* Hic porro occultas cum Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo simultates gerebat; quod Ebbonis illius ex sorore nepos esset, qui adversus Ludovicum Pium conjuraverat, quique eam ob rem exauthoratus et Rhemensi pulsus Archiepiscopatu suam in sedem suffectum Hincmarum gravissime tulerat. Hunc avunculi sui dolorem ulturus, *Ebbo Gratianopolitanus,* Hincmaro et Carisiacensibus capitulis liberius obtrectabat. Cumque in Valentina Synodo plurimum posset, atque ejus decreta componeret, hæc illis verba inseruit : *Porro capitula quatuor, quæ a Concilio Fratrum nostrorum minus prospecta suscepta sunt propter inutilitatem, vel etiam noxietatem et errorem contrarium veritati: sed et alia novendecim syllogismis ineptissime conclusa ; et licet jactetur, nulla sæculari litteratura nitentia, in quibus commentum Diaboli potius quam argumentum fidei deprehenditur, a pio auditu fidelium penitus explodimus.* Prima parte Carisiaca capitula designantur: secunda vero Joannis Scoti placita, qui Gothescalci hæresim impugnare aggressus, in alias impegit nihilo tolerabiliores et Catholicorum omnium execratione dignissimas. Iniquum vero fuit Carisiaca decreta, quæ a Valentinis in geminæ tantum prædestinationis assertione, idque verbo tenus discrepant, cum impurissimis scriptoris erroribus conjungi, eademque mulctari sententia: quapropter ipsi etiam Præsules, qui *Valentino* huic *Concilio* interfuerant, cum postea ad *Synodum Lingonensem* convenissent, hæc ipsa Valentina decreta ita probaverunt, ut illam in Concilium Carisiacum notam tolli voluerint, sicut et etiam sublata est in *Tullensi Synodo:* quod argumento est, eam Ebbonis potius arte quam de Concilii sententia appositam fuisse. — Hæc autem Valentinæ Synodi decreta cum a Remigio Archiepiscopo Lugdunensi excepisset Carolus Calvus Rex, ea tradidit Hincmaro, quatenus vel ea impugnaret, vel eis subscriberet. Hincmarus autem impugnationem illorum capitulorum diu distulit, sperans forte Valentini Synodi Præsules suam sententiam mutaturos, aut Synodum a Remigio Lugdunensi cogendam, qua melius omnia componi posse arbitrabatur: tandem triennio post eadem capitula excerpta *ad Carolum Regem,* inquit

Flodoardus lib. 3. cap. 15. *composuit volumen ingens plures continens libros de Prædestinatione Dei et libero arbitrio, contra quosdam reprehensores suos Episcopos, maximeque contra Gothescalcum, atque Ratramnum Monachum Corbejensem.* — Multa vero in hoc Valentino Concilio reprehendit Hincmarus. *Primum,* quod se absente et ignaro, nec admonito prius, præter charitatis fraternæ officium, quatuor capitula Synodica auctoritate damnassent, quæ ab ipso et Coepiscopis in Synodo Carisiacensi scirent comprobata. *Præterea,* quod dum una cum Hincmari capitulis Joannis Erigenæ capitula conjungunt, videantur Hincmarum reum agere eorum quæ Erigena scripsisset; cum tamen ne fando quidem, de iis quicquam accepisset. *Adhuc,* quod quæ scripserat, in aliam detorqueant mentem; ut videre est in ejus Epistola apud Flodoardum, laudato loco. Quod autem revera Valentina Synodus Carisiaca decreta non solverit, sed benignius tantum illas propositiones Gothescalci interpretata fuerit quam hæc fecerat, constat ex illiusmet decretis. Quando enim *Valentina* approbat *Deum sicut quosdam ad vitam æternam, sic alios ad mortem æternam prædestinasse,* intellexit quod ad mortem æternam prædestinaverit consequenter, nempe propter ipsorum peccata prævisa: non autem quod antecedenti et efficaci voluntate ad mortem æternam, adeoque ad peccatum, quod est ipsius causa, prædestinarit. Synodus vero *Carisiacensis* cum Hincmaro, et antea Synodus *Moguntina* cum Rabano, in hunc secundum sensum propositionem illam Gothescalci damnavit, quem veterum Prædestinatianorum sensum fuisse testatur Hincmarus c. 15. lib. *De Prædest.: Veteres,* inquit, *Prædestinatiani reproborum Prædestinationem ad interitum confitentur: quos sicut dicunt a Deo prædestinatos ad interitum, ita etiam ad peccatum. Hoc moderni Prædestinatiani colorem mutant, sed odoris et saporis intelligentia redolent. Dicunt enim: prædestinavit Deus reprobos ad interitum, non ad peccatum: cum nonnisi per peccatum pervenire valeant ad interitum.* Similiter quando Valentina Synodus approbavit quod ajebat Gothescalcus, *Deum non velle salvare omnes homines, sed eos tantum qui salvantur:* et *Christum pro omnibus non esse mortuum etc.,* intellexit eum loqui de voluntate salvandi efficaci et absoluta: non autem conditionata et per modum beneplaciti: de qua Hincmarus et Synodus Carisiaca non immerito eum intellexerant: deque morte Christi et redemptione non quoad sufficientiam tantum, verum etiam quoad efficacem applicationem, ita ut reipsa illis ad salutem consequendam profuerit. Quibus constat utramque Synodum tantum specie tenus, ac diversa intelligentia verborum Gothescalci pugnasse, revera tamen utramque ejus perversa dogmata damnasse.

QUÆSTIO SECUNDA.

AN PRÆDESTINATIO AD GRATIAM FIAT EX PRÆVISIS BONIS OPERIBUS LIBERI ARBITRII VIRTUTE ELICITIS.

Duplicem Prædestinationis principem effectum Gratiam nempe et Gloriam, ex dictis liquido constat; quocirca propositam difficultatem ex integro absolvemus, si quæ sint utriusque causæ demonstremus. Quod ut fiat planius,

Notandum 1. Quamquam Pelagius, Julianus et Massilienses hunc tetrum in errorem impegerint, quod aliquam ex parte liberi arbitrii gratiæ causam assererent; eorum tamen non eadem fuit omnino sententia. Siquidem Pelagius, referente S. Augustino, Epist. 107. cum dixisset lib. 1. *De libero arbitrio: Qui bene utitur arbitrii libertate, ita se totum tradit Deo, omnemque suam mortificat voluntatem, ut cum Apostolo possit dicere,* vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus; *ponitque cor suum in manu Dei, ut illuc quo voluerit Deus ipse declinet,* subdit: *Hoc autem tam magnum adjutorium tunc meremur cum sine illo adjutorio nonnisi de arbitrii libertate ad Dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, etc.* Julianus vero et ejus Asseclæ *volunt,* inquit S. Aug. lib. 2. *Contra duas Epist. Pelagii* c. 8., *in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni, ut hujus cœpti meritum, etiam perficiendi gratiam consequatur.* Massilienses vero *inquiunt, vitam æternam his appendi, qui Deo sponte crediderint et auxilium gratiæ initio credulitatis acceperint,* ut scribit S. Prosper Epistol. ad S. Augustinum. Ita Pelagius volebat per bona opera liberi arbitrii viribus elicita nos posse consequi gratiam, non quæ omnino necessaria esset, sed quæ conduceret ad facilius virtutes sectandas: Julianus autem contendebat nos ex nobis ipsis habere rectam voluntatem et pium conatum, quibus gratiam ad opus bonum eliciendum necessariam assequeremur: Massilienses vero concedebant nostras voluntates gratia præveniri in omni conatu et opere bono; asserebant tamen in nobis esse quædam initia fidei, quibus Deus movebatur ad conferendam primam gratiam auxiliantem, contra quos omnes sit

Conclusio unica. — Nullis naturæ viribus possumus ullatenus gratiam auxiliantem promereri. Hæc est de fide determinata in Conciliis, Arausicano Can. 6. *Si quis sine gratia Dei volentibus, desiderantibus et pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri; non autem divinitus, ut hæc omnia sicut oportet agere valeamus per infusionem et inspirationem sancti spiritus in nobis fieri confitetur, etc. anathema sit.* Et Tridentino sess. 6. cap. 3. *Si quis dixerit sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut oportet ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Et ibidem cap. 5. prius dixerat: *Ipsius justificationis exordium in adultis a gratia Dei per Christum Jesum proveniente sumendum esse, hoc est ab ejus vocatione qua nullis eorum existentibus meritis vocantur.* Idem omnino definivisse Concilium Palæstinum affirmat S. Prosper adversus Collatorem cap. 10. dicens: *In Orientalium Episcoporum judicio Pelagius, eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari, ut Catholicus posset videri, anathematizare compulsus est.*

Hanc ipsam veritatem pluribus probat S. Augustinus: Primo quidem exemplo Christi Domini: Christus Dominus fuit exemplar nostræ Prædestinationis, siquidem *prædestinavit nos conformes fieri imaginis Filii sui,* ait Apostolus: sed unio hypostatica, quæ est primarius Christi Domini prædestinationis effectus, fuit omnino gratuita; nam ut loquitur sanctus Augustinus libro *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 15. *Respondeatur quæso, ille homo, ut a Verbo Patri cœterno in unitatem per-*

sonæ assumptus Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruerit? Quod ejus bonum qualecumque præcessit? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Inde concludit: *Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus.* Et infra: *Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut Caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra ejus essemus.... Quisquis in Capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis invenerit; ipse in nostris membris ejus præcedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat, etc.* — Secundo, idipsum probat exemplo S. Pauli dicentis 1. Corinth. 15. *Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei, etc.* Quæ sic urget S. August. libro *De Gestis Pelagii* c. 14.: *Sancte Paule Apostole! Pelagius Monachus dignum te dicit fuisse, qui acciperes omnes gratias Apostolatus tui, tu ipse quid dicis?* Non sum dignus vocari Apostolus.... *Itane ut deferam honorem Paulo, Pelagio magis de Paulo credere audebo, quam Paulo? non faciam. Me namque potius onerabo, quam illum honorabo si fecero.* Subdit: *Audiamus etiam cur non sit dignus vocari Apostolus?* Quia persecutus sum, *inquit*, Ecclesiam Dei. *Si sensum sequeremur, quis non istum a Christo damnandum censeret potius quam vocandum. Quis ita diligat Prædicatorem ut non detestetur persecutorem.... Faciens igitur tantum mali, unde meruisti tantum boni? Audiant respondentem omnes gentes:* gratia Dei sum id quod sum. *Numquid aliter est gratia commendata, nisi quia est indigno data?* Et gratia ejus in me vacua non fuit. *Unde autem probat quod gratia in eo vacua non fuit* nisi *ex eo, quod sequitur:* sed plus omnibus laboravi? *Proinde non laboravit ut Gratiam acciperet: sed accepit ut laboraret; atque ita ad accipienda debita præmia fieret dignus, gratiam gratis accepit indignus.* — *Probat* 3. ibidem ex natura ipsius gratiæ, *Ipsum*, inquit, *Gratiæ nomen et ejus intellectus aufertur, si non gratis datur, sed eam, qui dignus est, accipit.* Et serm. 41. *De verbis Apostoli: Ideo* gratia, *quia gratis datur, quia non quasi merces redditur post discussionem meritorum; sed donum datur post delictorum veniam.* Unde lib. 1. *Contra duas Pelagii Epistolas* cap. 2. concludit: *Hæc est intentio, qua Gratiam destruere moliuntur, ut eam dari secundum merita nostra contendunt.* Quibus constat Gratiam ex natura sua requirere quod gratis et nullis præcedentibus meritis donetur. *Nam*, inquit Apostolus ad Rom. 11. *si gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non esset gratia.* — *Probat* 4. Ex eo quod gratia ipsa sit principium omnis meriti: *Quod est*, inquit Epist. 105. ad Sixtum, *meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam? cum omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia: et cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quam munera sua;* et prius dixerat: *Percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt: quoniam meritis impii non gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, sed debita redderetur.*

Confirmantur hæ omnes probationes ratione Theologica: Nullum opus ordinis naturalis potest aliquid supernaturale promereri: sed gratia est ordinis supernaturalis: ergo per nullum opus naturæ viribus elicitum eam aliquis potest promereri. *Minor* constat. *Major* probatur: aliqua debet esse æqualitas et commensuratio inter debitum et com-

pensationem, laborem et mercedem, certamen et præmium: sed nulla est inter opus naturale et gratiam, quæ est ordinis supernaturalis; adeoque per opera naturalia nullus gratiam promereri potest: unde merito sanctus Augustinus cap. 14. *De Gestis Pelagii*: *Quamvis bene operanti gratiam fides impetret, ipsam certe fidem, ut haberemus nulla fide meruimus; sed in ea nobis danda, in qua Dominum sequeremur, misericordia ejus prævenit nos.*

Objicies 1. Si nulla existente causa, nulloque prævio merito, aut demerito ex parte hominis, suam Deus gratiam concederet, vel denegaret, esset personarum acceptor, et non æquus suorum donorum largitor, ac distributor: sed hoc directe militat in Apostolum dicentem 2. ad Rom. et 6. ad Ephes. *Non est acceptio personarum apud Deum*: ergo etc. — **Nego sequelam majoris:** solum enim personarum acceptio in vitium vertitur, quando quod pluribus æque merentibus debitum est, uni soli confertur: at gratia divina et quodlibet ordinis supernaturalis donum nulli prorsus debetur, ut patet ex dictis: ergo Deus uni tribuens gratiam, non vero alteri, non est censendus personarum acceptor: *in his enim*, inquit S. Thom. art. 5. ad 3., *quæ ex gratia dantur, potest aliquis pro libito suo dare, cui vult plus vel minus (dummodo nulli substrahat debitum) absque præjudicio justitiæ: et hoc est quod dicit Pater familias*, Matth 20.: *Tolle quod tuum est et vade, an non licet mihi quod volo facere?* Quod egregie confirmat S. Prosper lib. 2. *De Vocatione Gentium* dicens: *De Parentum carnalium judicio conqueri non audemus cum aliquos Filios suos ante ullos mores ante aliqua pietatis obsequia indulgentiori complectuntur affectu. In dominis quoque erga famulos libera est dispositio; neque juste quoque reprehenditur, qui de unius conditionis familia quosdam sibi quos benignius honestaret et quos liberalius erudiret, elegit: nunquid de summi Patris, et veri Domini benevolentissima æquitate causandum est, quod in magna domo ejus innumeris differentiis universa variantur?*

Objicies 2. Si Deus suam gratiam conferret antecedenter ad voluntatis operationem et meritum, omnino pessundaretur et rueret humana libertas: sed directe militat in omnes sacras Scripturas liberum hominis arbitrium affirmantes et probantes: ergo necessum est ut homines gratiam promereantur per congruam et rectam suæ liberæ voluntatis operationem. — **Nego antecedens:** quamquam enim divina gratia humanas præveniat et ad opus bonum præparet voluntates, nullisque præcedentibus meritis conferatur; nihilominus non extinguit, sed potius perficit liberum hominis arbitrium, cum ipsum moraliter tantum moveat, non autem physice promoveat et impellat voluntatem ad consensum et opus. Unde merito sanctus Hieronymus Epist. ad Ctesiphontem, cum dixisset de Pelagianis: *Quod autem sursum deorsum jactitant liberum a nobis arbitrium destrui:* subdit: *Audiant e contrario eos arbitrii destruere libertatem, qui male eo abutuntur adversus beneficium Largitoris. Quis destruit arbitrium? Ille qui semper Deo agit gratias et quodcumque in suo rivulo fluit ad fontem refert? An qui dicit; recede a me quia mundus sum, non habeo te necessarium; dedisti enim mihi semel arbitrii libertatem, ut faciam quod voluero: quid rursum te ingeris, ut nihil possim facere, nisi tu in me tua dona compleveris?* Idem ibidem: *Injuriam tibi fieri putas et destrui arbitrii li-*

bertatem, si ad Deum semper auctorem recurras, si ex illius pendeas voluntate et dicas: Oculi mei semper ad Dominum; quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos: *Unde et audes lingua proferre temeraria unumquemque arbitrio suo regi! Si arbitrio suo regitur, ubi est auxilium Dei? Si Christo rectore non indiget, quomodo scribit Jeremias:* non est in homine via ejus et a Domino gressus hominis diriguntur? Et aliquanto post: *Frustra blasphemas et ignorantiam auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille, qui damnat.* — Cui concinit sanctus Augustinus lib. *De Spiritu et littera* cap. 30.: *Liberum ergo,* inquit, *arbitrium evacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ a vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis operatio.*

QUÆSTIO TERTIA.

AN ELECTIO EFFICAX PRÆDESTINATORUM AD GLORIAM MERITA PRÆVISA ANTECEDAT VEL SUPPONAT.

Notandum 1. Citra omnem controversiam apud Catholicos esse, prædestinationem in ordine executionis a meritis et bonis operibus omnino pendere, maxime respectu adultorum, quibus æterna beatitudo confertur, non solum titulo *Hæreditatis,* quemadmodum tribuitur parvulis aqua baptismali renatis et ex hac vita ante rationis usum migrantibus; sed etiam titulo *Præmii, Coronæ* et *Mercedis:* unde sola remanet solvenda difficultas, an ipsa prædestinatorum electio ad gloriam, seu intentio et volitio efficax, quam Deus habet ab æterno conferendi gloriam electis, et per quam illos a reprobis secernit, merita prævisa supponat, et ab illis pendeat tamquam a causa motiva, cujus intuitu Deus excitetur et moveatur ad illos præ aliis seligendos; an vero Deus incipiat discernere prædestinatum a non prædestinato per electionem ad gloriam ex sola sua liberalitate et bonitate procedentem, ita quod inde tantum sequatur electio ad gratiam et ad media, quibus infallibiliter prædestinatus gloriam consequetur. In cujus difficultatis resolutione triplex laborat auctorum sententia. *Quidam* enim cum Thomistis diserte affirmant prædestinationem non fieri ex prævisis meritis, nec prædestinatorum merita prævisa esse causam, sed potius effectum prædestinationis. *Nonnulli* cum Catharino asserunt aliquos eximie prædestinatos ab æterno seligi ad gloriam antecedenter ad eorum meritorum prævisionem; aliorum vero electionem merita supponere. *Cæteri* vero cum Alexandro Alensi, S. Bonaventura, Alberto Magno, quibus non repugnant Doctores Subtilis et Angelicus cum numeroso celebriorum Doctorum tam veterum, quam modernorum agmine, docent electionem efficacem prædestinatorum ad gloriam merita prævisa supponere et ab illis ut a causa motiva dependere: unde supponunt antecedenter ad prævisionem meritorum, in Deo solam voluntatem complacentiæ dandi gloriam, prædestinatis et reprobis communem.

Notandum 2. Prædestinationem, quantum ad præsentem difficul-

tatem spectat, tripliciter usurpari posse: *Primo* quidem pro sola prædestinatione ad gratiam secundum se et solitarie sumptam: *Secundo* pro prædestinatione ad gloriam, præcise quatenus tantum gloria est et seorsum a gratia: *Tertio* denique pro prædestinatione ad gratiam simul et ad gloriam conjunctim: aliud enim est prædestinare ad gratiam, quæ est primarius prædestinationis effectus: aliud prædestinare ad gloriam, quæ est prædestinationis corona, et aliud simul prædestinare ad utrumque conjunctim. Certum est autem, et ex præcedenti Quæstione liquet, prædestinationem ad gratiam fieri independenter ab ullis bonis operibus et ex mera liberalitate et misericordia Dei. Certum pariter prædestinationem ad gratiam et gloriam simul et conjunctim nulla etiam supponere merita; quia gratia, quæ in ipsa prædestinatione cum gloria involvitur, non datur, nec destinatur conferenda ob merita; sola ergo remanet solvenda difficultas de prædestinatione ad gloriam seorsim consideratam.

Notandum 3. Sententiam asserentem prædestinationem ad gloriam solitarie et nude spectatam fieri ante prævisa merita, nihil prorsus commune habere cum erronea opinione Pelagianorum et Semipelagianorum: siquidem Pelagiani (ut dictum est) aut omnem prorsus gratiam prævenientem, excitantem et moventem nostras voluntates ad opus bonum negabant; aut eam non esse simpliciter et absolute necessariam, sed tantum ad facilius operandum affirmabant; unde manifestum est, quod assererent prædestinationem ad gloriam fieri non ex prævisis meritis a gratia Christi et humana voluntate provenientibus, sed tantum ex operibus arbitrii liberi virtute eliciendis. Semipelagiani vero, cum contenderent initium fidei, seu primum credulitatis affectum a nobis oriri, non autem a Deo, nec ab ejus gratia excitante et adjuvante; etiam affirmabant prædestinationem nostram ad gloriam non esse adæquate et universaliter ex prævisis meritis a gratia et voluntate humana profectis; quibus patet illorum opinionem longe exorbitare a sententia Catholicorum Doctorum affirmantium prædestinationem nostram fieri ex prævisis bonis operibus a gratia et humana libertate provenientibus; cum quibus sit

Conclusio unica. — Electio efficax Prædestinatorum ad gloriam fit ex prævisis eorum meritis, quibus inducitur et movetur Deus ad eos præ aliis eligendos et ad æternam beatitudinem destinandos. Hæc est graviorum et melioris notæ Theologorum aperta sententia, ut infra constabit; quam utique quatuor momentis probare lubet sequentibus in distinctis paragraphis, ut res clarius et efficacius appareat.

§ 1. — **Prima Probatio ex Scriptura Sacra.** — Hanc ipsam conclusionem ita desertis verbis Scripturæ sacræ aperiunt, ut nefas videatur de ipsius veritate dubitare; et primo quidem illam diserte exprimit Christus Matth. 25., ubi electos ita compellat: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi; esurivi enim et dedistis mihi manducare.* Quibus verbis significat Christus regnum gloriæ paratum fuisse electis ex bonis eorum operibus prævisis; quod patet tum ex particula causali *enim*, quæ cum connectatur duobus verbis *paratum* et *possidete*, demonstrat regnum cœlorum, nedum in

executione conferri, sed etiam in intentione designari et parari propter bona opera. Tum quia sancti Patres ita præfatum contextum interpretantur, maxime vero S. Chrysostomus Homilia 80. in Matthæum, *Sciebam*, inquit in persona Christi, *vos antequam nati essetis hujusmodi futuros, hæc vobis a me præparata fuere:* necnon et S. Augustinus in Psalm. 49., ubi expendens hæc verba: *Venite benedicti Patris mei percipite*, ait: *Quid percipite? Regnum: Pro quare? Esurivi et dedistis mihi manducare... Tanti valet Regnum Cœlorum, etc.* Quibus indicat opera hominum esse motiva justitiæ reddentis Regnum pro operibus. Et sermone 50. *De Tempore,* ait: *Quare causas vel tantæ mercedis, vel tanti supplicii? Percipite Regnum, et ite in ignem æternum. Quare isti percepturi sunt Regnum? Esurivi enim et dedistis mihi manducare. Quare isti ituri sunt in ignem æternum? Esurivi et non dedistis mihi manducare.* Quibus aperte indicat causas et motiva gloriæ fuisse opera misericordiæ ab æterno prævisa. *Confirmatur* ex sequentibus Christi verbis, ubi reprobos alloquens ait: *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo et Angelis ejus; esurivi enim et non dedistis mihi manducare.* Ex quibus sic argumentor: eodem modo ratiocinandum est de destinatione Justorum ad gloriam, quomodo de destinatione reproborum ad gehennam: sed Diabolus et reprobi ejus asseclæ non sunt ab æterno destinati ad gehennam, nisi ob eorum prævisa demerita: ergo nec regnum Justis est paratum, nisi ob eorum prævisa merita. Patet *major*: utrobique enim est eadem particula causalis, et continua antithesis electorum et reproborum, bonorum operum et malorum, regni et ignis æterni.

Rɛponunt adversarii, duplex in Deo distinguendum esse decretum ante actualem collationem gloriæ, unum quidem *intentionis*, quo Deus gratuito et sine prævisis meritis vult eos salvare; alterum est *executionis*, quo Deus vult illos jam Prædestinatos salvare quidem, eisque conferre gloriam, sed per merita: de primo, inquiunt, non agitur in præfato textu, sed tantum de secundo: unde inferunt particulam illam causalem *enim* non esse referendam ad dictionem *paratum*, quæ decretum intentionis significat, sed ad verba antecedentia *venite* et *possidete*, quæ designant decretum executivum, quod præscientiam meritorum præsupponit. — **Contra**: *primo*, illud duplex decretum omnino fictitium est, et nedum sanctis Patribus et antiquioribus Theologis, sed etiam Philosophis inauditum, qui præter voluntatem et decretum de fine aliquo comparando, nihil aliud quam executionem et mediorum applicationem consequentem tale decretum agnoverunt. *Secundo*, illa duo decreta non cohærent invicem; secundum enim nedum primum coarctat et restringit, sed etiam omnino immutat et evertit; siquidem primum decretum, quod est intentionis et gratuitum, vel est omnino efficax et absolutum independenter a secundo, vel non: si non sit, omnino est inutile, cum tantum efficacitatem suam habere deberet a secundo, a quo tamquam a conditione dependeret: si sit, non potest subsistere cum secundo: cum enim primum decretum sit omnino gratuitum et absolutum, etiam omnino pugnat cum secundo decreto, quod est onerosum et conditionatum, quia dependet ab operibus eliciendis: impossibile namque est quod idem omnino respectu ejusdem sit gratuitum et onerosum, absolutum et conditio-

natum: hæc enim non minus pugnant, quam simplex et compositum, quæ ita sunt impossibilia, ut simul stare nequeant respectu ejusdem. Adde quod idcirco primum decretum dicitur gratuitum, quia est de danda gloria simpliciter ex mera Dei liberalitate absque ullo motivo et ulla conditione ex parte Prædestinati: secundum vero est onerosum, quia involvit conditionem meritorum et laboris; at gloriam esse dandam absque ulla conditione et cum aliqua conditione, et mera liberalitate et ex debito et mercede, absolute et conditionate, independenter ab aliquo extrinseco et dependenter, sunt omnino pugnantia: ergo invicem respectu ejusdem subsistere nequeunt. *Denique*, nemo negabit quod si quis promisisset absolute aliquid alteri se daturum, et vellet postea ut ille alter, cui promisit, rem ipsam mereretur, aut emeret; nemo, inquam, negabit quin per secundum dictum primum revocasset; siquidem primum erat de donatione, secundum vero esset de venditione; venditio autem et donatio sunt actus oppositi, quorum unus alterum revocat, quia donatio est mere gratuita, venditio autem est onerosa: ergo a pari si Deus haberet duplex illud decretum, quorum priori vellet dare gloriam gratis et ex pura liberalitate, posteriori vero vellet eam conferri tantum per opera; haud dubium est quin posterius decretum primum revocaret et everteret; adeoque non tantum Deum mutabilem efficeret, sed etiam divinam ejus bonitatem, infinitamque sapientiam probro verteret; quod aptissimo quidem exemplo probari potest et illustrari: si dives quispiam in animo primo habuisset omnes suos parentes et amicos eximio et opulenti convivio gratis excipere; dum autem laute et opipare epulantur, cogitans ipse dives quos, quantosque sumptus fecit in illo parando convivio, apud se decerneret ut unusquisque accumbentium cœnæ partem solveret, eamque exigeret, dicendo quidem se illos primo gratis et ex amicitia invitasse, at se statuisse demum, quod omnes impensas solverent: quis non merito invitantis sensa rideret et succenseret? Idem plane prorsus de Deo sentiunt assertores illorum duorum decretorum, quorum primo Deus statuerat electis ex mera liberalitate et gratuito conferendam gloriam; secundo vero decerneret eam non esse largiendam nisi ex præsuppositis operibus bonis quibus illa esset promerenda.

Reponunt alii non equidem duplex esse decretum, sed ejusdem decreti et voluntatis duplicem connotationem, secundum rationem intentionis et executionis: ita quod in primo signo rationis Deus voluerit omnibus suis electis gloriam efficaciter conferre ex mera sua liberalitate; sed tamen obtinendam per merita infallibiliter futura, et pendentem in executione ab ejusmodi meritis: et ideo in priori signo ordine intentionis gloria est destinata ante merita; in posteriori vero et ordine executionis non datur electis nisi ex meritis. — **Contra:** repugnat aliquid simul esse consequendum ex pura liberalitate donantis et ex labore consequentis, ut dictum est: ergo pariter repugnat Deum decernere gloriam ex pura sua liberalitate et ex electorum meritis obtinendam; quod enim omnino gratuitum est omnem prorsus meriti, laboris et emptionis rationem excludit. *Deinde,* hæc interpretatio directe militat in sanctos Patres supra laudatos et infra referendos, qui præfatum contextum ita interpretantur, ut asserant merita electorum esse causam ipsius præparationis gloriæ; non autem solum illius col-

lationis: ita quod non aliter præparaverit Deus gloriam electis præ aliis, nisi quia isti prævisi sunt bene operantes. *Denique*, eadem est ratio præparati regni electis, ac parati ignis æterni Diabolo et Angelis ejus: sed ordine intentionis non fuit paratus ignis æternus Diabolo et Angelis ejus ante prævisa illorum demerita: ergo pariter ordine intentionis paratum non fuit regnum electis nisi ex prævisione meritorum ipsorum: adeoque sicut non potest duplex distingui voluntas, exequens scilicet et intendens respectu reproborum, ita nec assignanda est respectu electorum.

Reponunt denique, in præfato contextu Scripturæ sacræ reddi quidem rationem cur tradatur possessio æterni regni illis quibus debetur propter opera, non autem assignari causam quæ Patrem impulerit ut illis potius quam aliis regnum pararet. Idque probant ex verbis illis, *Benedicti Patris mei*, quæ significant Deum sua Prædestinatione fuisse causam totius felicitatis Sanctorum; benedictio quippe divina in sacris Litteris non supponit, sed causat bonum quod exprimit, sic *Genesis* 1. *Benedixit eis* et ait: *Crescite et multiplicamini et replete terram, etc.* — **Contra**: primo particula *enim* revera causalis est; non autem tantum explicativa, ut constat apud omnes Scripturæ sacræ interpretes: ergo replica nulla. *Secundo*, eodem modo causalis esse debet respectu destinationis electorum ad gloriam, ac respectu designationis reproborum ad gehennam: sed nemo dixerit illam non esse causalem respectu reproborum, quibus gehenna tantum decernitur ob prava eorum merita: ergo nemo pariter inficiari debet illam esse causalem respectu electorum. *Denique*, illud ipsum postulat verborum series et intentio Christi judicis sententiam illam ferentis, ait namque: *possidete paratum vobis regnum, esurivi enim, etc.*, quasi diceret: quia mihi tantum bonum præstitistis, quia mihi in urgente mea, meorumque necessitate præsto fuistis; ideo in compensationem beneficii, *Venite, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.* Dum autem Prædestinati respondent: *Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus te; sitientem, et dedimus tibi potum?* Semper Christus suam gratitudinem obtendens et in præfata ratione compensandi beneficii perstat, dicens: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Quæ procul dubio verba Christi gratitudinem significando, etiam indicant motivum cur fuerit electis paratum regnum, nempe quia prævisa sunt eorum charitatis officia. *Ad confirmationem* dico, quod etsi benedictio Dei interdum eo sensu usurpetur in Scriptura, frequenter tamen per eam significatur aliquid consequens ad bonum opus creaturæ, propter quod illa a Deo diligitur et benedicitur; sic *Genesis* 22. Deus Abrahamum alloquens ait: *Quia fecisti hanc rem et non pepercisti Filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, etc.* Hujus vero generis esse benedictionem de qua loquitur Christus verbis supra citatis ex Matth. 27. ostendit particula causalis proxime subjuncta, *Esurivi enim, etc.*

Probatur 2. Ex prima *Ad Corinth.* 2., ubi dicitur quod *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum;* ubi sermo fit de Prædestinatione: verbum enim *præparavit* idem sonat, ac prædestinavit, ut ibidem explicat S. Thomas: sed hujus prædestinationis, seu præparationis gloriæ pro-

fertur causa ex parte electorum, nempe *Dei dilectio*, quæ est causa formalis cur Deus iis præparaverit gloria, ut constat ex verbis. *Deinde*, si illa præparatio non supponeret dilectionem, non congrue diceretur gloria præparari diligentibus Deum, sed vel inimicis Dei, si Prædestinatio facta sit per originale peccatum, per quod omnes homines Dei inimici constituuntur; vel diceretur præparari omnino indifferentibus, si facta esset ante prævisum peccatum originale, cum in hoc statu nec amici, nec inimici essemus illius: ergo cum dicitur *præparata diligentibus*, revera supponit dilectionem, seu statum futurum prævisum, in quo Deum diligimus. *Denique*, omnis actus supponit objectum suum, quia objectum est causa actus: sed objectum illius præparationis gloriæ est dilectio hominum: dicitur enim quod *præparatur diligentibus:* ergo illa dilectio electorum supponitur ad præparationem gloriæ, estque causa objectiva illius præparationis. *Nec valet dicere* illam præparationem significare executionem, non vero intentionem. Hæc enim replica aperte militat in ipsum textum in quo nullus est sermo de præparatione mediorum ad executionem faciendam: imo potius supponuntur illa media. Dicitur quippe gloriam *præparari diligentibus*, idest habentibus jam dilectionem, quæ est medium principale ad consequendam gloriam; et consequenter ibi non est sermo de præparatione mediorum, sed de ipsa præparatione gloriæ respectu eorum, qui de facto Deum diligere prævidentur et per hanc dilectionem æternam gloriam promereri.

Probatur 3. Ex eodem Apostolo ad Rom. 8. *Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*, quem textum sancti Patres interpretantur de scientia futurorum, ut directiva est Prædestinationis; adeoque ut supponit merita prævisa ad Prædestinationem. Sic sanctus Ambrosius lib. 5. *De Fide* cap. 3. ubi sic habet: *Quos præscivit, hos et prædestinavit, quia non ante prædestinavit, quam præscivit: sed quorum merita præscivit, eorum præmia prædestinavit.* Simili modo loquitur Sedulius in Epist. ad Rom.: *Hos quos præscivit futuros devotos sibi*, inquit, *ipsos elegit ad promissa præmia capessenda:* et paulo post: *Aliud est præscire, aliud prædestinare: Præscientia itaque gerenda præmoscit, postmodum prædestinatio retribuenda describit; illa prævidet merita: hæc prædestinat præmia.* Necnon et Primasius August. discipulus, *Prædestinavit*, inquit, *ut qui dono ejus conformis esset in vita, esset conformis in gloria. Deinde* ibid. Apostolus scite præscientiam præmittit prædestinationi: *Quos præscivit*, inquit, *et prædestinavit:* quibus significat præscientiam bonorum operum antecedere Prædestinationem meritorum; inconsulto enim nihil et imprudenter Scriptura sacra loquitur. *Denique*, illud ipsum evidenter colligitur ex antecedentibus et consequentibus verbis; siquidem versu 17. ejusdem capitis Apostolus incipit hortari fideles ad patientiam a qua velut a conditione necessaria pendere, ait, quod simus futuri hæredes vitæ æternæ; *Si autem filii*, inquit, *et hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et glorificemur;* et versu 28. ostendit tribulationes electis nocere non posse, sed potius illis in bonum cedere ad consequendam scilicet gloriam æternam: *Scimus*, inquit, *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis qui secundum propositum vocati sunt sancti:* idest secundum voluntatem anteceden-

tem eos salvandi, quæ de conditionata transit in absolutam, supposita prævisione de perseverantia ipsorum in dilectione Dei; unde subdit: *Nam quos præscivit*, supple tales futuros, illos *et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui* in gloria sicut fuerunt conformes in patientia; unde subinfert: *quos autem prædestinavit*, mediante scilicet illa scientia, *hos et vocavit* gratiis prævenientibus: *et quos vocavit, hos et justificavit*, illos nempe, qui consenserunt vocationi; *quos autem justificavit, illos et glorificavit;* præsciens videlicet eos perseveraturos in dilectione Dei, et ea propter ad consortium gloriæ Christi efficaciter et absolute illos prædestinavit.

Probatur 4. Ex illis Christi verbis Matth. 20. ubi Zebedæi filios alloquens ait: *Sedere ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo;* quasi diceret, æterna gloria non est parata a Patre meo, ut eo modo conferatur qualiter terreni Reges munera sua conferre solent pro libito et mera voluntate suis Parentibus, Amicis et Aulicis; sed quemadmodum Pater statuit, idest juxta normam et mensuram meritorum, ut rite expendit S. Augustinus in Psalmum 126. explicando hunc versiculum, *Vanum est vobis ante lucem surgere,* ubi cum dixisset: *Tales erant sibi Zebedæi qui antequam humiliarentur secundum Passionem Domini jam sibi loca eligebant, ubi sederent, ubi unus ad dexteram, alter ad sinistram: ante lucem volebant surgere, ideo in vanum ibant. Revocat illos Dominus ad humilitatem etc.:* subdit: *Exurgens ab humilitate pervenis ad regnum: nam si præcipis regnum, cadis a regno antequam surgas:* potestis bibere, *inquit,* Calicem quem ego bibiturus sum? *et illi* possumus, *et ille* Calicem meum bibetis, sedere autem ad dexteram, vel sinistram non est meum dare vobis, *Aliis* paratum est a Patre meo. *Quid est,* non est meum dare vobis, nisi *non est meum dare superbis? hoc enim adhuc erant: sed si cultis illud accipere nolite esse quod estis.* Aliis paratum est, *Et vos alii estote et vobis paratum est. Quid est* alii estote? *Prius humiliamini, qui jam vultis exaltari.* Quibus S. Augustinus indicat gloriam æternam non esse paratam nisi bonis operibus. Ipsi concinunt cæteri Patres eodem modo præfatum contextum interpretantes; sic Epiphanius hæres. 69. *Hoc,* inquit, *cult ostendere quod non juxta Personarum acceptionem res ista fiat, sed pro dignitate:* et infra: *Si laboraveritis, erit vobis præparatum a Patre meo.* Cyrillus lib. 10. *Thesauri* c. 6. *Non est meum dare supremum honorem vobis petentibus qui reservatus est in præscientia Patris illis quos excessus certandi commendaverit:* his adstipulantur Theophylactus in hunc locum, Chrysostomus Hom. 63. necnon et S. Thomas, ubi ex S. Hieronymo refert: *Non est meum dare, etc. quasi dicat: eminentia dignitatis non datur personæ, sed merito et hoc secundum prædestinationem divinam, etc.*

Denique, probatur iis omnibus Scripturæ textibus quibus æterna vita significatur esse danda tamquam merces bonorum operum: sic Matth. 25. ubi proponitur parabola operariorum laborantium in vinea; et servorum quibus commissa erat negotiatio ex acceptis talentis; qui omnes mercedem retulerunt juxta suum laborem: sed nullus Paterfamilias decernit alicui operario dandam mercedem nisi præsupposito ipsius labore: ergo nec Deus decernit dandam gloriam nisi ex prævisis operibus. *Nec refert,* quod ibidem conquerentibus primis opera-

riis, quod Paterfamilias pares eis faceret in mercede illos qui minori tempore laboraverant, id referre videatur non ad ferventiorem posteriorum operantium laborem, sed ad suam bonitatem et liberalitatem: nam id suæ bonitati non tribuit ratione totalis mercedis, sed tantum ratione excessus mercedis supra laborem præstitum: non enim dicit simpliciter: volo huic dare denarium, sed: *volo huic novissimo dare sicut et tibi,* in qua est sola comparatio mercedis unius cum mercede alterius, quæ quidem in utrisque æqualis est: sed videtur superabundans in uno, propter scilicet minorem impensum laborem, quam superabundantiam ipse Paterfamilias ex pura liberalitate donat. — Plures sunt alii Scripturæ textus idem insinuantes; sic 2. Petri 1. *Satagite, fratres, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis;* quasi diceret: cum vestra electio pendeat ab operibus, quandiu durat hæc vita, quatenus antecedit prævisionem finis, non ita firmiter nos ordinat ad salutem, quin possit eventu frustrari; quapropter *Satagite, etc.* Idipsum confirmatur Apocalypsis 3. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam;* quibus constat coronam non ita certo et firmiter decretam ante prævisum vitæ finem, quin reipsa possit amitti: adeoque illa certitudo coronæ, quæ fit per electionem efficacem, supponit opera meritoria. Ex his et aliis infra referendis contextibus patet Scripturam sacram, juxta genuinam SS. Patrum interpretationem, pro veritate nostræ conclusionis aperte militare.

§ II. **Secunda Probatio ex sanctis Patribus.** — Quamquam plures e sanctis Patribus suis oraculis hanc ipsam nostræ conclusionis veritatem aperte tueantur, illos tamen præ cæteris audiendos esse censeo, quos in controversia Prædestinationis judices et arbitros appellavit Concilium Valentinum 3. his verbis: *Indubitanter Doctoribus pie et recte tractantibus Verbum veritatis, ipsisque sacræ Scripturæ lucidissimis expositoribus, idest Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, cæterisque in Christiana pietate quiescentibus reverenter auditum et obtemperanter intellectum submittimus, et pro viribus quæ ad salutem nostram scripserunt amplectimur.* Quod ut planius exequar, primo eos laudandos censui quos ipse laudavit et commendavit Augustinus. Deinde aperiendum quid ipse S. Augustinus hac de veritate censuerit. Demum quæ fuerit Augustini Discipulorum hac de re sententia.

Sententia Patrum a S. Augustino laudatorum. — Sanctus Epiphanius, quem S. Augustinus laudat in libro ad Quodvult-Deum, in lib. *Adversus hæreses*, hæresi 69. explicans illa verba Matthæi, *Non est meum dare vobis; Hoc,* inquit, *vult ostendere quod non juxta personarum acceptionem res ista fiat, sed pro dignitate, etc.* Unde colligit: *Non est meum dare vobis, sed si laboraveritis erit vobis præparatum a Patre meo.* Quibus aperte significat electionem ante merita per illam præparationem. — Sanctus Ambrosius, quem sanctus Augustinus lib. 1. contra Julianum appellat *Excellentem Dei dispensatorem, quem,* inquit, *veneror ut Patrem, cujus pro Catholica fide gratiam, constantiam et ipse expertus sum et mecum non dubitat orbis prædicare Romanus:* is inquam in Commentario Epistolæ ad Rom. (si tamen illius sit) exponens illa verba capitis 8. *Quos præscivit et prædestinavit,* ait: *quos præscivit futuros sibi devotos ipsos elegit ad promissa capessenda:* et cap. 9. in illud, *Miserebor cujus misertus ero,* ait: *ejus miserebor cujus præscius eram, quod*

misericordiam daturus essem sciens conversurum illum et apud me mansurum : verum quia nonnulli hunc librum a S. Ambrosio conscriptum reclamant, idcirco audiendus est ille ipse lib. 5. *De Fide* cap. 3., ubi exponens laudata verba Matthæi, *Non est meum dare vobis,* ait: *Denique ad Patrem referens addidit* quibus paratum est, *ut ostenderet Patrem quoque non petitionibus deferre solere, sed meritis, quia Deus personarum acceptor non est : unde Apostolus ait* quos præscivit et prædestinavit, *Non enim ante prædestinavit quam præsciret, sed quorum merita præscivit eorum præmia prædestinavit.* Quibus verbis aperte veritatem nostræ conclusionis explicat. — Sanctus Chrysostomus, quem sanctus Augustinus lib. 1. *contra Julianum* capitul. 6. *In Fide Catholica eruditum et alios erudientem* pronuntiat, Homil. 80. in Matthæum, exponens illa verba, *Venite, benedicti Patris mei,* ait: *O quantæ gloriæ, quantæ beatitudinis hæc verba sunt! nec solum dicit accipite, sed hæreditate, quasi propria, quasi paterna, quasi vestra quæ vobis a principio debebantur: nam antequam nati sitis, quia sciebam vos hujusmodi futuros, hæc vobis a me præparata fuere :* et Sermone 1. in Epistolam ad Ephesios eumdem textum explicans, ait: *Eligi vero et divinæ benignitatis judicium est et virtutis eorum qui eliguntur; omnino siquidem probatos eligit, etc.*— Sanctus Hieronymus, cujus *nobis eloquium ab Oriente usque ad Occidentem ad instar lampadis resplenduit,* inquit sanctus Augustinus libro laudato capite 7., ille, inquam, in caput primum Isaiæ explicans illud, *Si volueritis bona terræ comedetis :* sic ait: *Liberum servat arbitrium, ut in utramque partem non ex præjudicio Dei, sed ex meritis singulorum, vel pœna, vel præmium sit.* Nota *(non ex præjudicio Dei)* idest ex sententia anticipata, antecedente scilicet examen causæ ; idem in capite 1. Malachiæ explicans illud, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui,* sic habet : *Dilectio et odium Dei, vel ex præscientia nascitur futurorum, vel ex operibus. Alioqui novimus quod omnia Deus diligat, nec quicquam oderit eorum quæ creavit, antecedenter scilicet et a se.* Denique Epist. 105. ad Hebdibiam quæst. 10. loquens *De Reprobis et Prædestinatis ad gloriam,* ait: *Vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam, quæ vocavit, hoc est nos qui non solum ex Judæis sumus, sed etiam ex Gentibus, non salvat irrationabiliter et absque judicii veritate; sed causis præcedentibus* (nempe meritis), *quia alii susceperunt Filium Dei, alii autem recipere sua sponte noluerunt.* Quibus apparet eum loqui de electione, non vero de sola executione : item de electione ad Gloriam, non vero ad Gratiam ; nam ubique supponit fidem et receptionem Filii Dei in eis de quibus agit.

Reponunt Adversarii, Patres laudatos tantum esse intelligendos de quadam electione consequente et remuneratoria, quæ fit post prævisa merita; non vero de electione pure gratuita meritis prævisis ratione priori, et illa antecedente. — **Contra** : laudati Patres diserte asserunt Deum in præparando efficaciter et sincere Regnum Cœlorum electis justitiam servare, non gratiam ; non deferre petitionibus, sed meritis, quia non est personarum acceptor ; et non ante prædestinasse, quam præsciret; sed quorum merita præscivit, eorum præmia prædestinavit : ergo rejiciunt illam electionem efficacem pure gratuitam et antecedentem opera prævisa, in qua non servatur justitia, sed gratia ; nec quicquam defertur meritis, sed ex mera acceptione personarum.

Secundo, SS. Patres affirmant pœnam et præmium, idest reprobationem et prædestinationem, non esse ex præjudicio Dei, idest ex sententia anticipata et antecedente examen causæ : itemque dilectionem et odium Dei nasci vel ex præscientia futurorum, vel ex operibus ; quoniam alioqui Deus omnia diligit, ut loquitur S. Hieronymus laudatus : ergo aperte rejiciunt illam electionem gratuitam, absolutam et efficacem antecedenter ad prævisionem meritorum. *Denique*, iidem sancti Patres apertis verbis excludunt illam electionem antecedentem absolutam et efficacem, dum affirmant electionem fieri ratione operum et præscientiæ prædestinationem antecedentis : ergo, etc.

Testimonia ipsiusmet S. Augustini. — Variae sunt sancti Augustini rationes, ac sententiæ, quibus Prædestinationem nonnisi ex prævisis operibus fieri declarat, præcipuas autem profero.

Primo. Quoties S. Augustinus de Prædestinationis ordine loquitur, præponit præscientiam iis omnibus, quæ pertinent ad Prædestinationem. Imo ipsam Prædestinationem per præscientiam describit et utramque ita stricte conjunctam censet, ut plerumque præscientiam pro prædestinatione usurpet. Sentit ergo prædestinationem fieri ex præscientia nostræ cooperationis cum divina Gratia. Patet *antecedens* quantum *ad primam partem*, nempe quod præmittat præscientiam prædestinationi; nam lib. *De Natura et Gratia* cap. 5. loquens de peccatoribus quos Christus venit salvos facere, ait: *Quos præscivit, prædestinavit, vocavit, justificavit, glorificavit.* Eumdem servat ordinem lib. *De Correctione, et Gratia* cap. 9. dicens: *Illa omnia jam facta sunt, præscivit, prædestinavit, vocavit, justificavit.* Et infra: *Quicumque ergo in Dei providentissima dispositione præsciti, prædestinati, vocati, justificati, glorificati sunt, etc.* Quibus satis indicat, quod quemadmodum vocatio justificationem, et justificatio glorificationem antecedit, sic et præscientia prædestinationi præsupponitur. — Patet idem antecedens quantum *ad secundam partem*, nempe quod Prædestinationem per præscientiam definiat, nam lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 14. ait: *Hæc Prædestinatio Sanctorum nihil aliud est quam præscientia et præparatio beneficiorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Consequens est ergo quod præscientia nedum sit intrinseca Prædestinationi, sed etiam ipsi sit præponenda secundum prioritatem conceptus. — Patet denique quantum *ad tertiam partem*, nempe quod S. Augustinus præscientiam istam pro prædestinatione usurpet; nam lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 17. ait: *Hæc Dei dona, si nulla est prædestinatio quam defendimus, non præsciuntur a Deo; præsciuntur autem, hæc est igitur prædestinatio ; significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus:* Non repulit Deus plebem suam quam præscivit. *Hoc quod ait,* præscivit, *non recte intelligitur nisi prædestinavit.* Et in fine capitis subdit: *Sine dubio enim præscivit si prædestinavit; sed prædestinasse est hoc præsciisse, quod fuerat ipse facturus.* Quibus patet ex S. Augustini sententia præscientiam ita arcte conjungi prædestinationi, ut tamen secundum conceptum nostrum eam antecedere censeat.

Reponunt Adversarii etiam S. Augustinum interdum præponere prædestinationem ipsi præscientiæ, nam lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 10. loquens de bonis operibus et de perseverantia in illis, ait: *Ea esse a Deo præcognita et per hoc prædestinata :* ergo, inquiunt,

præscientia illa est posterior prædestinatione, cum ex illa inferatur prædestinatio. — **Contra primo**. Quamquam ex laudato loco ab Adversariis id forte posset colligi, nihilominus certum est in locis a nobis assignatis S. Augustinum intelligendum esse de Præscientia antecedente Prædestinationem; *tum quia,* ut diximus, expresse præscientiam Prædestinationi præponit, eamque per præscientiam definit, quasi per aliquid prævium et nullo modo consequens ipsam Prædestinationem. Nam si præscientia esset quid consequens ipsam Prædestinationem, esset pariter ei extrinseca et per consequens impertinens ad ejus definitionem. *Tum quia* ex laudato cap. 18. *De Bono Perseverantiæ* S. Augustinus infert præscientiam ex prædestinatione dicens: *Sine dubio præscivit si prædestinavit:* ergo non censet præscientiam præsupponere prædestinationem. *Tum quia* lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 10. affirmat *Præscientiam posse esse sine prædestinatione, non vero prædestinationem sine præscientia.* Sentit ergo præscientiam esse priorem prædestinatione, saltem in legitima subsistendi consequentia. *Tum denique quia* S. Augustinus lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 17. 19. 22. affirmat non majorem esse difficultatem in Prædestinatione, quam in simplici præscientia, non alia certe ratione nisi quia præscientia prædestinationem antecedit, ita quod in præscientia ut prævia suaviter et benigne Deus disponat dona et auxilia quibus creaturam ordinat et destinat ad gloriam ,quo fit ut Prædestinatio eam præscientiam et dispositionem sequens facile concipiatur; adeoque ejusmodi præscientiam et ordinationem noverit. Adde quod in laudato loco ab Adversariis, etiam dici possit Augustinum intelligendum esse de præscientia antecedente, et idcirco inferre prædestinationem ex illa, non quod censeat prædestinationem esse priorem præscientia, sed quia tam arcte cum ea connectitur, ut indiscriminatim una rite inferatur ex alia, eo scilicet modo quo lux Solis ex die et dies ex luce Solis colligitur; sicut enim recta est illatio: Sol lucet, ergo dies est, et reciproce: dies est, ergo Sol lucet, propter scilicet intrinsecam utriusque connexionem, ita pariter inferre licet: Deus prævidit se daturum perseverantiam in bono : ergo prædestinavit eum; et reciproce; hunc Deus prædestinavit: ergo prævidit perseverantem in bono; quæ quidem vera sunt ratione arctissimæ connexionis prædestinationis cum præscientia, non autem ex eo quod præscientia prædestinationem antecedat.

Reponunt 2. Nedum in locis a nobis assignatis, sed etiam alibi sanctum Augustinum loqui de præscientia bonorum operum quatenus consequitur prædestinationem et coincidit cum scientia visionis; idem enim ipsi præscientiæ tribuit objectum quod tribui solet scientiæ visionis, nempe rem non conditionate, sed absolute futuram; dicit enim, quod Deus per illam præscientiam scivit quid facturus esset si hoc, vel illud accidisset, quod manifeste scientiam absolutam indicat. Inde formari potest hoc argumentum: illa præscientia consequitur prædestinationem et eadem est cum scientia visionis, quæ habet idem objectum cum ipsis: sed præscientia de qua loquitur S. August. habet idem objectum cum prædestinatione et scientia visionis, nempe res, quæ revera futuræ sunt: ergo, etc. — **Distinguo majorem**: quæ habet idem objectum tam materiale, quam formale, concedo; materiale tantum, nego. Similiter distinguo *minorem:* illa præscientia hadet idem

objectum cum prædestinatione, materiale, concedo; formale, nego. Hæc enim præscientia respicit quidem futurum, quod revera futurum est, non tamen quatenus est absolute futurum. Quod ut percipiatur evidentius, advertendum est, quod etsi scientia conditionata secundum se sit unica et simplex, tamen si consideretur per ordinem ad objectum, duplex potest distingui, nimirum ea quæ versatur circa objetum conditionate quidem, sed tamen revera futurum, qualis erat cognitio qua prænoscebat Deus Saulum esse revera convertendum, si tali vel tali modo vocaretur; et ea qua novit Deus quæ futura fuissent, si posita fuisset conditio, quæ cum non sit ponenda, sic nec futura sunt, qualis erat futura Tyriorum conversio si Christus eis fuisset annuntiatus, quod cum factum non fuerit, etiam nec ipsi conversi sunt. Cum autem Semipelagiani abuterentur ista præscientia non futurorum, ut suum errorem propugnarent, dicentes quosdam parvulos ideirco ad baptismum deduci ante mortem, quia præviderat Deus, quod si diutius vixissent, juste, pieque vitam egissent; alios e contra ante baptismum susceptum e vivis excidere, quia præviderat eos futuros impios si vixissent, unde inferebant gratiam baptismatis secundum merita licet nusquam futura concedi. Quem errorem ut expugnaret S. Augustinus, loquitur solum de præscientia rerum conditionate futurarum, quæ tamen revera futuræ sunt. Illam autem præscientiam rerum nusquam futurarum, quæ tamen futuræ fuissent si posita fuisset conditio ad earum futuritionem desideranda, censet S. Augustinus tamquam inutilem esse rejiciendam in negotio prædestinationis, quod ut evincat, pluribi hanc erroneam sententiam Semipelagianorum explodit. Unde lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 9. de tam absurda eorum sententia tædium patiens ait: *An eo rediturі sumus, ut adhuc disputemus quanta absurditate dicatur judicari homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præscivit eos Deus perpetraturos fuisse, si viverent, quod ita abhorret a sensibus Christianis, aut prorsus humanis, ut nihil etiam refellere queat? Cur enim non dicatur et ipsum Evangelium cum tanto labore, passionibusque Sanctorum frustra esse prædicatum, vel adhuc prædicari, si judicari poterant homines etiam non audito Evangelio secundum contumaciam vel obedientiam quam præscivit eos habituros esse si audissent?* Concludendum est ergo quod etsi sanctus Augustinus in præfatis locis non conditionate loquatur, non minus tamen intelligendus est de scientia conditionata et antecedente decretum et prædestinationem. — *Confirmantur* hæ omnes replicæ et simul præfata ratio roboratur ex eo quod sanctus Augustinus asserat Prædestinationem esse effectum divinæ præscientiæ: ergo revera censet prædestinationem ad gloriam factam esse post prævisa merita. *Consequentia* patet; effectus enim semper est posterior sua causa, vel instanti *a quo,* aut *in quo,* seu posteritate suppositionis, vel durationis. Probatur *antecedens* ex libro *De Spiritu et littera* ubi ait: *Per Spiritum sanctum diffundit Deus charitatem in cordibus eorum, quos præscivit ut prædestinaret, etc.* Quasi diceret præscientiam assumptam esse ut causam ad efficiendam prædestinationem, adeoque censet prædestinationem esse posteriorem ipsa præscientia et veluti ejus effectum. Quod confirmatur ex simili modo loquendi sancti Augustini de Prædestinatione ad gratiam; in libro namque *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 18. Pela-

gianos urget ut fateantur gratiam esse priorem bonis operibus, ex eo quod Apostolus dicat Deum *Nos elegisse, ut essemus Sancti, non vero quia eramus Sancti* : ergo similiter sanctus Augustinus arguit præscientiam esse priorem prædestinatione ex eo quod ipsemet asserat Deum præsciisse ut prædestinaret, non vero quia prædestinaverat; idem enim est utrobique dicendi modus.

Secunda probatio desumitur ex lib. 1. ad Simplicianum qu. 2. ubi disertis verbis affirmat Prædestinationem ad gloriam fieri ex prævisis operibus, explicans enim illud Apostoli dictum ad Rom. 9. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori, sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui;* infert idem S. Augustinus: *Non ergo secundum electionem propositum Dei manet: sed ex proposito electio, idest non quia invenit Deus bona opera in hominibus quæ eligat, ideo manet propositum justificationis, sed quia illud manet ut justificet credentes, ideo invenit opera quæ jam eligat ad regnum.* Quasi diceret: non quia elegit nos ad regnum Cœlorum voluit nos justificare, imo quia nos justificavit, idcirco elegit ad regnum Cœlorum. Unde subdit: *Non tamen electio præcedit justificationem, sed electionem justificatio. Nemo enim eligitur nisi jam distans* (per opera bona prævisa) *ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum est* elegit nos Deus ante mundi constitutionem, *non video quomodo sit dictum, nisi præscientia operum scilicet bonorum cum Dei gratia et perseverantia finali.* Quibus aperte significat idcirco unum seligi præ alio quia jam ratione præsciti meriti est distans ab eo qui rejicitur, nam ut antea dixerat: *Quomodo est justa, aut qualiscumque omnino electio, ubi nulla distantia est? Si enim nullo merito electus est Jacob, omnino eligi non potuit nulla existente differentia qua eligeretur.*

Reponunt Adversarii hanc auctoritatem non esse magnifaciendam ex eo quod hunc librum S. Augustinus scripserit dum esset junior et ante exortam Pelagianam hæresim, ideoque non ita accurate quæstiones de Prædestinatione eo in libro enodavit, ut ipse fatetur lib. 2. *Retractat.* — **Contra**: primo falsum est quod S. Augustinus eos scripserit libros ad Simplicianum, dum esset junior, siquidem ipsemet affirmat lib. *De Bono Perseverantiæ* se eos scripsisse initio sui Episcopatus, ait enim cap. 1. loquens de Semipelagianis: *Videant utrum in primi libri posterioribus partibus eorum duorum quos mei Episcopatus initio, antequam Pelagiana hæresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem Episcopum scripsi, remanserit aliquid, quo vocetur in dubium gratiam Dei non secundum merita nostra dari, et utrum ibi non satis egerim, etiam initium fidei esse donum Dei, et utrum ex iis quæ dicta sunt non consequenter eluceat, etsi non sit expressum, etiam usque in finem perseverantiam nonnisi ab eo donari, qui nos prædestinavit in suum Regnum et Gloriam :* ergo falsum est eos libros ad Simplicianum scripsisse sanctum Augustinum dum esset junior. Similiter aperte falsum eum ipsos libros emendasse in libris *Retractationum*. Etenim licet in 2. libro *Retractationum* cap. 1. agens de prima duarum illarum quæstionum, quas enodavit in primo libro ad Simplicianum, fateatur sese deprehendisse postmodum probabiliora, quam ea quæ de

priori illa quæstione scripserat, nihilominus tantum abest ut in quæstione secunda, ex qua excerptus est præfatus textus, quidquam reprehensione dignum repererit, imo eam ibidem commendat tamquam gratiæ congruentissimam, *Posterior,* inquit, *in hoc libro quæstio est ab eo loco, ubi ait Apostolus non solum autem,* sed et Rebecca, etc. *usque ad* et nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, etc. *In cujus quæstionis solutione elaboratum est quidem pro libero arbitrio voluntatis humanæ, sed dicit* gratia Dei, *nec nisi ad illud potuit pervenire, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus, quis te discernit, etc.* Quibus tantum abest ut S. Augustinus censeat in illa posteriori quæstione ad Simplicianum esse aliquid emendatione dignum, imo eamdem approbat et confirmat in præfato libro *Retractationum.* Adde quod ipsemet Augustinus in lib. *De Bono Perseverantiæ,* quos scripsit senex et post jam scriptos libros *Retractationum,* eamdem Quæstionem ad Simplicianum approbet; cum enim dixisset se ante exortam Pelagianam hæresim *prædicasse gratiam, qua nos Deus liberat a malis erroribus et moribus nostris, non præcedentibus bonis meritis nostris, faciens hoc secundum gratuitam misericordiam suam;* subdit: *quod plenius sapere cœpi in ea Disputatione, quam scripsi ad beatæ memoriæ Simplicianum Episcopum Mediolanensis Ecclesiæ in mei Episcopatus exordio, quando et initium fidei donum Dei esse cognovi et asserui.* Insuper Primasius, Augustini Discipulus et acerrimus gratiæ defensor, hos libros ad Simplicianum ita orthodoxos existimavit, ut totam partem illam, ex qua desumpta est præfata secunda probatio, in suo Commentario in caput 10. ad Romanos de verbo ad verbum scripserit, dicens: *Incipit expositio de libro sancti Augustini excerpta e loco ad sanctum Simplicianum de Jacob et Esau, etc.*

Tertia probatio desumitur ex Sermone 7. de verbis Domini ubi explicans illud: *Nemo ponens manum suam ad aratrum et respiciens post tergum aptus est Regno Dei,* ait: *In hoc Capitulo discimus quoniam quos voluit Dominus hos elegit. Elegit autem, ut dicit Apostolus, et secundum suam gratiam et secundum illorum justitiam.* Et infra præmissis illis Apostoli verbis ad Rom. 4. *Reliqui mihi septem millia, qui non curvaverunt genu ante Baal,* subdit: *Quid est reliqui mihi? Ego illos elegi, quia vidi mentes illorum de me præsumentes, non de se, nec de Baal.* Quibus aperte fatetur Deum aliquos seligere ad Regnum Dei ex sua gratia et illorum præscita justitia, seu ex prævisis justitiæ operibus. Qualiter autem illa electio sit simul secundum gratiam et secundum justitiam, ipsemet exponit libr. *De Correptione et Gratia* cap. 13. nimirum quia bona illa opera, propter quæ eligimur efficaciter ad vitam æternam, non sunt ex nobis solis et naturæ viribus elicita, ut volebant Pelagiani, sed ex gratia Dei nos præveniente et adjuvante.

Quarta denique probatio desumitur ex sermone 233. *De Tempore,* ubi non aliam assignat rationem cur aliqui seligantur ad gloriam, alii vero ab ea rejiciantur, quam quia prævidentur eorum bona, aut mala opera. *Multi,* inquit, *scire volunt quare illum vocat Dominus et illum non vocat, uni subvenit et uni non; hunc dignum habet et illum indignum, istum honorat et illum cruciat.* Respondet: *Audi, homo; hunc dignum habet pro bonis operibus suis, illum habet indignum pro suis*

operibus malis. Idipsum confirmat lib. 83. *Quæstionum,* quæst. 68. *Cujus vult miseretur,* inquit, *et quem vult indurat, sed hæc voluntas Dei injusta esse non potest; venit enim de occultissimis meritis, quæ et ipsi peccatores, cum propter generale peccatum unam massam fecerint, non tamen nulla est inter illos diversitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamvis nondum sint justificati, digni efficiuntur justificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus quo digni sint obtusione.* Quibus verbis, quamquam S. Augustinus expresse agat de conversione et obduratione peccatoris, nihilominus cum ratio propter quam Deus unius miseretur et alium obdurat, æque conveniat electioni efficaci aliquorum ad gloriam et aliorum exclusioni, nimirum quia Dei voluntas injusta esse non potest, injusta autem esset nisi ex parte peccatorum præcederet aliqua differentia in qua fundaretur, idcirco prætatæ sententiæ veritatem nostræ conclusionis confirmant et directe in Adversarios militant.

Sententiæ Patrum Augustini Sequacium et Discipulorum. — Quæ fuerit sancti Augustini genuina mens et sententia, patet ex ejus Discipulis et Sequacibus, nimirum Prospero, Fulgentio, Primasio, Anselmo et Bernardo. — S. Prosper diserte asserit pluribi neminem Prædestinatum nisi ex præscientia ipsius bonorum operum, maxime vero in responsionibus ad capita Gallorum; sic responsione tertia loquens de peccatoribus a Deo derelictis, ait: *Reliquerunt et relicti sunt et ex bono in malum propria voluntate mutati sunt, atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint justificati, ab eo tamen, qui illos tales præscivit non sunt prædestinati.* Similia habet in responsione ad 7. et 15. objectionem. Item ad objectiones Vincentianas Responsione 12. explicans hæc verba: *Exierunt ex nobis, sed non fuerunt ex nobis, si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum,* ait: *voluntate exierunt, voluntate ceciderunt et quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati, essent autem prædestinati si essent reversuri et in sanctitate, ac veritate mansuri.* — Ipsi concinit S. Fulgentius lib 1. *Ad Monimum circa medium,* ubi ait: *Ostensurus itaque Deus quid reddendum præsciverit et quid donandum, prædestinavit illos ad supplicium quos a se præscivit voluntatis malæ vitio discessuros, et prædestinavit ad Regnum quos ad se præscivit misericordiæ prævenientis auxilio redituros et in se misericordiæ subsequentis auxilio esse mansuros.* Quibus verbis præscientiam operum electioni et reprobationi aperte supponit, unde subdit: *Quia misericors est Dominus et justus, prædestinavit Justos ad gloriam et Impios ad pœnam.* Sed clarius lib. 3. *De veritate Prædestinationis et Gratiæ circa finem,* ait: *Sicut per misericordiam præparavit gratuitum justificationis donum, ita per justitiam præparavit æternæ justificationis præmium. Opus itaque gratiæ in omnibus prædestinatis gratuita misericordia inchoatur et justa retributione perficitur. Prædestinavit ergo Deus Sanctos suos et ad gratiam vitæ bonæ et ad gratiam vitæ æternæ, præparatam gratiam donat Deus ut homines justificentur et bene vivant et vitam æternam pro recte factis accipiant, ideo autem et ipsa vita æterna gratia Dei ab Apostolo dicitur, quia gratis hominibus vita bona datur.* Quibus aperte distinguit præparationem gratiæ a præparatione gloriæ, quod illa sit opus solius misericordiæ et omnino gratuita. Hæc vero opus justitiæ et nostra supponens opera. Loquitur autem non de exe-

cutione et collatione actuali, sed de præparatione æterna, adeoque nostram sententiam explicat et firmat. — Primasius denique acerrimus gratiæ defensor in *Commentario* ad Romanos cap. 8. et 11. diserte affirmat Prædestinationem supponere præscientiam, necnon et 2. ad Timotheum 4. in hæc verba, *Fidem servavi etc. Fidem*, inquit, *in finem usque per gratiam ejus servavi quam reddet mihi in illa die justus Judex, qui me novit usque ad mortem pro justitia ejus adjutorio dimicasse*. Quasi diceret: idcirco Deus est compensaturus, quia præscivit fidelitatem et merita. — S. Anselmus, quem ipsi Adversarii non esse postremum Augustinianæ doctrinæ sectatorem affirmant, edocet Prædestinationem eodem modo se habere ad prædestinatos quemadmodum præscientia ad res præscitas; scribit enim lib. *De Concordia Prædestinationis et liberi arbitrii* cap. 2.: *Sicut præscientia quæ non fallitur non præscit nisi verum, ita prædestinatio quæ non mutatur non prædestinat nisi sicut est in præscientia, et quemadmodum quod præscitur, licet in æternitate sit immutabile, tamen in tempore aliquando antequam sit mutari potest, ita est per omnia de Prædestinatione*. Unde concludit quod sicut præscientia non officit libertati, quia non antecedit futuritionem humanarum actionum, sed eas futuras supponit, ita censet Prædestinationem quoque idcirco libertati non officere, quia non antecedit futuritionem meritorum, sed eam supponit. — S. Bernardus, eximius Augustinianæ doctrinæ defensor et sequax, sermone 23. in Cantica diserte affirmat eos esse prædestinatos, qui præsciti fuerunt conformes imagini Filii Dei, ait enim: « Generatio cœlestis æterna Præ« destinatio est, qua electos suos Deus dilexit et gratificavit in dilecto « Filio ante mundi constitutionem, sic in sancto apparentes sibi ut « viderent virtutem suam et gloriam suam, quo ejus forent consortes « hæreditatis, cujus et apparent conformes imagini ».

§ III. — **Tertia Probatio ex rationibus Theologicis.** — Variæ theologicæ rationes ab Auctoribus hanc ipsam nostram conclusionem propugnantibus proferuntur, uti videre est apud *Lessium*, Tractatu *De Prædestinatione* sect. 2., *Albertum Pighium* lib. 8. *De lib. arbitrio* cap. 2., *Osorium* lib. 9. *De Justitia, Ricardum* art. 7., *Cardinalem Sadoletum* in cap. 8. ad Rom., *Cardinalem Contarenum* Opusculo *De Prædestinatione*, *Turrianum De Electione divina*, *Carthagenam* in suis *De Prædest.* Opusculis, *Vasquesium* et *Gregorium* a Valentia prima parte q. 23. *Josephum Tricassinum* Opusculo *De Prædestinatione* post prævisa merita, et nostrum *Pontium* in commentario ad quæstionem 41. primi sententiarum Scoti. Urgentiores autem sunt:

Prima, quod sincere proponitur obtinendum tamquam merces præmium et corona, illud decernitur propter merita eaque supponit: sed gloria æterna in Scripturis sacris ita proponitur: ergo, etc. *Minor* patet: etenim Matth. 5. æterna beatitudo proponitur ut merces his verbis: *Gaudete et exultate quoniam merces vestra copiosa est in Cœlo*, 1. ad Corinth. 9.; statuitur ut corona: *illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*. Denique proponitur ut præmium Apocalypsis 2.: *Qui vicerit dabo ei edere de ligno vitæ*. Et ad Philippenses 3.: *Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Major* vero probatur: omnis effectus justitiæ supponit meritum, alioqui non esset effectus justitiæ, sed vel misericordiæ,

vel liberalitatis: at merces, corona et præmium sunt effectus, aut objecta justitiæ, sicut enim reddere justum pretium pro re accepta ab aliquo est actus justitiæ, ita pariter compensare mercedem operis, vel laboris, est justitiæ actus et effectus; quod confirmat Apostolus 2. ad Timoth. 4.: *Mihi reposita est corona justitiæ quam reddet mihi in illa die justus judex.* Adde quod cum motivum liberalitatis et gratiæ directe opponatur motivo mercedis et præmii, consequens est quod cum motivum gratiæ et liberalitatis sit purus amor, sine ullo respectu ad laborem et opus, ita motivum mercedis sit ipsummet opus meritorium, nec usquam decernatur præmium, quin videatur meritum aut præsens, aut futurum. Unde cum Scriptura sacra expresse nobis proponat gloriam ut mercedem et præmium, consequens est quod supponat meritum tamquam motivum a Deo prævisum antequam decerneret præmium.

Reponunt Adversarii, volitionem mercedis, præmii et coronæ non ita necessario supponere prævisionem meritorum, quin aliquando volitio mercedis et præmii sit prior volitione laboris et operis, ut constat exemplo Regis qui ex liberalitate decernere potest aliquod bonum conferendum suis subditis, quod tamen vult ab eis per generosos actus esse consequendum. Nam quod velit eis illud bonum, provenit ex ejus liberalitate et gratia, quod vero intendat illud esse consequendum per merita, oritur ex aliqua justitia, ita quod prius velit illis bonum ut finem, et deinde generosos actus tamquam media conducentia in assecutionem decreti boni. — **Contra**: qui intendit præmium, vel illud formaliter et sincere intendit sub ratione præmii, vel non. Si ita intendat, consequens est ut illud conferre velit tantum intuitu et ex præsuppositione operum et meriti, præmium enim non habet rationem formalem præmii nisi respective ad laborem et merita. Unde licet in intentione ejus qui sperat præmium, prius sit meritum quam præmium, quia meritum respicit ut medium, præmium vero ut finem, tamen in intentione præmiaturi secus accidit; præmiator enim prius intendit meritum quam præmium, prius laborem quam mercedem, prius pugnam et victoriam quam coronam, quia per meritum, laborem et victoriam movetur ad decernendam mercedem, præmium et coronam. Si vero ita non intendat, replica non est ad propositum, siquidem Scriptura sacra aperte satis indicat gloriam æternam esse conferendam sub ratione præmii. Nec quidquam juvat allatum exemplum de Rege; in hac enim hypothesi, Rex non decernit conferre bonum propositum ex formali motivo justitiæ, seu quatenus est merces et præmium formaliter, sed vel ex motivo amicitiæ, vel ex motivo magnificentiæ et regiæ liberalitatis. Nec refert quod statuat talem circumstantiam, nempe quod subditus per opera consequatur bonum propositum, hoc enim ideo ordinat ut illa acquisitio sit illustrior subdito, utpote qui ad eam aliquid ex parte sua contulerit.

Reponunt Alii, quod etsi quandoque in Scriptura sacra repromittatur æterna beatitudo sub ratione præmii, coronæ et mercedis, nihilominus etiam interdum promittitur ut hæreditas: sed hæreditas jure ipso et non ex industria succedit et solam nativitatem, non autem merita, nec laborem supponit: ergo hac ratione non decernitur ex prævisis meritis. — **Respondeo**, quod etsi revera beatitudo promittatur ut hæreditas, non tamen est conferenda jure nativitatis, sed beneficio

solius divinæ adoptionis, ad quam adoptionem duo desiderantur; primum quidem quod per justificationem in Filios Dei consignemur, uti loquitur Apostolus ad Rom. 8. *Accepistis spiritum adoptionis Filiorum Dei*, hoc est, gratiam sanctificantem per quam renascimur spiritualiter et Filii Dei adoptivi constituimur. *Ut justificati gratia ipsius*, inquit ad Titum 3., *hæredes simus secundum spem vitæ æternæ*. Secundo ad illam adoptionem requiritur, ut eam conservemus et notam faciamus per bona opera, juxta illud: *Videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum*. Unde illa hæreditas coincidit cum ratione mercedis et præmii, quocirca Apostolus ad Colossenses 3. eam appellat retributionem hæreditatis, *Quæcumque*, inquit, *facitis ex animo operamini, sicut Domino et non hominibus, scientes quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis*. Quibus significat hæreditatem illam non conferri, maxime adultis, nisi per modum retributionis et mercedis. Unde ad Romanos 8. idem explicans ait: *Si autem filii et hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut et conglorificemur*. Quasi diceret, illa divina hæreditas non fundatur in sola gratia justificante, quam quis aliquando habuerit, sed etiam in labore et exercitio virtutum, necnon et in perseverantia in eis: *Qui enim perseveraverit usque in finem hic salvus erit*: ergo etiam gloria æterna per modum hæreditatis conferenda non decernitur nisi ex præsuppositis meritis.

Secunda ratio formatur hujusmodi: ille modus prædestinandi est Deo tribuendus, qui judicatur convenientior illius gloriæ, hominumque saluti: at prædestinare homines post prævisa eorum merita magis divinæ gloriæ, hominumque saluti congruit, quam si prædestinatio fieret antecedenter ad illam prævisionem: ergo, etc. *Major* patet ex illa præclara sancti Augustini regula lib. 3. *De libero arbitrio* c. 5. ubi ait: *Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse Deum tamquam bonorum omnium Conditorem*. Ratione autem suadetur finem ultimum prædestinationis esse Dei gloriam, proximum vero et minus principalem esse hominum salutem, adeoque modi prædestinandi convenientia sumi debet per ordinem ad majorem Dei gloriam et hominum salutem. *Minor* etiam constat quantum ad primam partem, nempe quod prædestinatio ex prævisis meritis magis cedat in Dei gloriam. Ex eo nempe summa Dei bonitas et clementia maxime commendatur, quod quantum in se est, sincere velit omnes homines salvari, omnibusque gratias sufficientes præparet ac subministret, juxta cujusque statum et conditionem, quibus ad vitam æternam pervenire possint si voluerint, ita quod eorum perditio non ex parte Dei, neque ex ejus anticipata determinatione, sed ex prava ipsorum voluntate sit deducenda. Idipsum autem non sequitur ex opposita sententia, ut constat. Patet etiam eadem *minor* quoad secundam partem, nempe quod ille modus nostræ saluti magis congruat, exinde nempe omnes omnino homines, ne uno quidem excepto, totis viribus contendere possunt et debent ad gloriam æternam capessendam, utpote cum sciant illius adeptionem sibi ipsis relinqui, nullisque decretis prævis ex parte Dei ad unum illigari, sicut contendit opposita sententia: ergo etc.

Tertio ex opposita sententia varia sequuntur absurda, quæ in Dei gloriam, hominumque salutem aperte militant. *Primo* namque sequi-

tur Deum non velle sincere omnino omnium hominum salutem: sed istud consequens est absurdissimum: ergo et antecedens. *Minor* patet ex innumeris Scripturæ textibus quibus aperte constat Deum velle omnium prorsus hominum salutem; sic 1. ad Timotheum 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire.* Et cap. 4. dicitur Deus *Salvator omnium, maxime autem fidelium,* ex quibus colligitur Deum habuisse ab æterno voluntatem sinceram quantum ex se est salvandi omnes omnino homines, ne uno quidem excepto, quod apertius patet ex his locis Matth. 18.: *Non est voluntas ante Patrem vestrum ut pereat unus ex his pusillis.* Et 2. Petri 3.: *Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.* Quod nedum de generibus singulorum, ut inquiunt adversarii, sed etiam de singulis generum est intelligendum, cum enim verbum *nolens* contineat negationem, quæ omnia removet et nihil excipit, consequens est quod nullum prorsus hominem Deus, quantum in se est, perire velit; et item cum ista particula *aliquos* sit indefinita, etiam pertinet ad singulos indefinite sumptos, inde fit quod si solum duos excipias ab illa bona voluntate Dei, consequens est quod vult aliquos perire, nempe illos duos quos excipis; hoc autem aperte militat in præfatum textum: ergo revera Deus, nemine excepto, vult omnes homines salvos fieri. Probatur *major:* si Deus sincere velit omnium hominum salutem, cur ante prævisionem futurorum tam paucos eligit et cæteros omnes non sic electos ita negligit ut ex eis nemo salvetur? Hic enim defectus salutis ex parte non electorum refundi nequit in ipsorum demerita, cum nondum censeantur prævisa, proindeque refundi deberet in ipsam Dei voluntatem nolentem sincere eorum salutem. — *Confirmatur,* ille non vult sincere salutem omnium hominum, maxime reproborum, sed tantum simulatorie et illusorie, qui tantum gratiam incongruam eis præparat: atqui ex opposita sententia Deus tantum reprobis gratiam incongruam eorum saluti præparat: ergo non vere vult eorum salutem. *Major* patet; *Minor* pariter; nam ex adversariis Deus ante prævisionem operum, vel status finalis, eligit absolute et efficaciter quotquot ad gloriam perducendi sunt in individuo et in tali gradu gloriæ, ita ut omnes illi sint eo perducendi infallibiliter, et præter illos omnino nullus alius. Unde consequens est, quod Deus in posteriori signo decernat media congrua quibus illi ita electi infallibiliter ad locum et gradum gloriæ destinatum perveniant, et consequenter quod aliis tantum, qui non sunt electi, incongrua media subministret, ne forte quis eorum gloriam assequatur.

Dices: Deum propterea non seligere de industria media incongrua reprobis, seu neglectis; sed dare prout occasio fert, qualemve cursus rerum et opportunitas circumstantiarum postulat, non attendendo sint ne congrua an incongrua. — **Contra**, si res ita sit, incredibile videtur quod nemo prorsus ex tanta multitudine reproborum gratiam congruam sortiatur et salvetur, et e contra quod nullus ex tanta multitudine electorum sortiatur incongruam et damnetur. Fingantur enim duæ hominum multitudines ingentes hinc inde stantes, et aliquis in medio utriusque ex ingenti arca nummis argenteis partim bonis partim adulterinis plena, his et illis omnibus nummos distribuere, fieri ne potest quin aliquibus ex utraque multitudine obtingant boni, et aliquibus

falsi et adulterini, nisi de industria uni multitudini omnes bonos seligat, alteri omnes adulterinos? Eodem modo si Deus sincere distribuat omnes suas gratias tam Prædestinatis, quam reprobis et non seligat incongruas pro reprobis, fieri nequit quin aliquibus obtingat gratia congrua, et ita illi salvabuntur: ergo vel illa gratia quam Deus reprobis subministrat non est sufficiens, vel de industria quæsita est ejus incongruitas.

Reponunt Adversarii, non minus Deum habere sincerum amorem et voluntatem salvandi omnes homines quamquam præsciverit multos non esse salvandos: ergo sicut stat illa sincera voluntas salvandi omnes cum tali præscientia non salvandorum, etiam stare poterit cum eorum non electione. — **Contra**: nulla paritas inter Præscientiam et Electionem, illa namque pendet quodammodo a rerum eventu, siquidem res non sunt futuræ quia Deus eas prævidit, sed eas prævidit quia futuræ sunt. Unde prævisa reproborum culpa non ex parte Dei, sed ex eorum parte est repetenda. Quocirca stare potest in Deo sincera voluntas salvandi omnes homines cum prævisione peccatorum quæ causæ erunt cur illi reprobentur et damnentur. Secus vero est de electione, illa enim tota est ex parte Dei, si fiat antecedenter ad prævisa merita, adeoque cum illa stare nequit sincera voluntas salvandi eos quos ad æternam salutem Deus non elegit.

Secundum inconveniens est quod ex sententia Adversariorum sequatur reprobos in illo ipso instanti reprobationis efficaciter et positive expelli a beatitudine etiam ante prævisa eorum mala opera: sed hoc alienum est a fide Catholica et Calvinismum omnino sapit: ergo, etc. *Minor* patet, eamque ultro admittunt Adversarii. *Major* vero probatur: qui vult absolute et efficaciter totum aliquod ex certis tantum partibus in individuo cognitis coalescens per modum aggregati perfecti, hoc ipso excludit omnes alias partes etiam possibiles, et omnes illæ aliæ partes relictæ excluduntur efficaciter et infallibiliter, si intentio illa et determinatio est infallibilis. Atqui Deus, ex Adversariis, ita se habet, ut quotquot ad gloriam seligit, eos absolute et efficaciter eligat in individuo: ergo quemadmodum Architectus mente concipiens ædificium construendum, ubi aliquos numero et in individuo determinatos lapides ad id seligit, ita quod non alios, nec plures ad id velit seligere et notare, eo ipso censetur neglectos lapides positive respuere, quia lapides inservire nequeunt ædificio construendo nisi ab Architecto seligantur, notentur et assumantur: ita a pari si Deus ab æterno nullis prævisis meritis certum Prædestinatorum numerum seligit tamquam lapides vivos pro construenda cœlesti Jerusalem, ita ut omnes et soli illi electi huic spirituali structuræ deservire possint, consequens est quod ii omnes, qui ita non destinantur, nec assumuntur, positive reprobentur, etiamsi hæc reprobatio non intelligatur fieri per actum positivum et actuale decretum, quod Deus eos addicat pœnis æternis; sufficienter enim excluditur a gloria, qui non includitur in voluntate eligentis ad gloriam.

Tertio, ex illo decreto antecedente sequitur humanam libertatem adimi, quantum ad consecutionem gloriæ: sed hoc est contra fidem, quæ asserit in libertate, ac manu nostra esse perdere gloriam si voluerimus, aut eam cum gratia Dei acquirere: ergo non est admitten-

dum hujusmodi decretum. Probatur sequela *majoris:* quia posito illo decreto in sensu composito, impossibile est, quod quis non consequatur vitam æternam; alias posset decretum efficax divinum falli, aut frustrari, et creatura esset potentior ad rejiciendam gloriam, quam Deus ad conferendam: sed sensus ille compositus esset antecedens et independens a voluntate nostra: ergo non haberet libertatem respectu consequendæ gloriæ. Probatur *consequentia:* quia voluntas non est libera respectu illius ad quod ponendum vel non ponendum non habet potestatem, positis omnibus prærequisitis et antecedentibus suam actionem, quæque ab ipsamet nullo modo dependent: ergo si decretum efficax sit antecedens, ac independens a voluntate, et eo posito voluntas nequit efficere quin habeat gloriam, non est in manu ipsius habere et non habere gloriam, nec consequenter habebit libertatem in ordine ad hoc.

Quarto, ex opposita sententia omnis de consequenda beatitudine et salute firmanda per bona opera sollicitudo tollitur et amandatur; quisque enim apud se ita ratiocinari potest: vel sum ex solo Dei beneplacito prædestinatus, vel non: si sim, haud dubie quidquid egero salvabor; cum enim decretum Dei sit efficax et invariabile, frustrari nequit effectu. Si non sim, irrita prorsus, ac vana erit mea diligentia de sectanda virtute et bonis operibus eliciendis, cum illa ad firmandam prædestinationem nihil deserviant, utpote quæ fixa, rataque fuerit ab æterno antecedenter et independenter a prævisione bonorum operum; quæ omnia directe militant in illud sancti Petri monitum: *Satagite fratres ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis.*

§ IV. — **Solvuntur objectiones. 1. Ex Scriptura sacra.** — Objiciunt Adversarii varios Scripturæ sacræ textus, quibus significatur gratuita hominum electio ex solo Dei proposito et decreto, non vero ex præscitis meritis pendere. Primo quidem illud Lucæ 12. *Nolite timere pusillus grex quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum;* ubi per *pusillum gregem* volunt intelligi Prædestinatos, qui comparatione majoris numeri reproborum, pusillus grex appellantur. Per verbum *complacuit* ajunt significari Dei affectum specialem et voluntatem antecedenter efficacem erga omnes Prædestinatos, quippe quæ illis proponitur ut motivum fiduciæ: denique per vocabulum *Regni* contendunt designari electionem ad gloriam, quæ sola regni nomen obtinet: ergo, etc. — **Respondeo** 1. non esse certum per pusillum gregem designari Prædestinatos, Christus enim ad omnes prorsus Apostolos et Discipulos hæc verba dirigebat, qui omnes non erant Prædestinati, siquidem Judas Iscariotes inter eos erat traditor et filius perditionis; unde verius dicendum arbitror cum Maldonato, præfata verba ad eos dicta, ad quæ superiora directa fuerant, illa autem ad omnes prorsus Auditores et in eorum persona ad omnes futuros fideles dictata fuerant. *Respondeo* 2. per verbum *complacuit* non significari voluntatem efficacem antecedentem: tum quia voluntas efficax suum assequitur effectum; constat autem ex illo pusillo grege sive omnes Auditores, sive solos Apostolos intelligas, aliquos non fuisse adeptos effectum Prædestinationis, nempe gloriam æternam: tum quia revelatio talis voluntatis efficacis nihil conducebat ad stabiliendam fiduciam illam

quam in eorum animis Christus excitare intendebat ; imo eos ad quamdam socordiam et ignaviam concitasset, quippe cogitasset eis ultro non esse adlaborandum, cum ex efficaci Dei decreto eorum beata sors jam esset peracta: tum denique quia ad eam fiduciam provocandam sufficiebat quod repromissa æterna merces decerneretur consequenter et ex prævisis meritis ; intendebat enim Christus Apostolis suadere eos omnem in Dei providentia curam et sollicitudinem collocare debere ; non solum quia, inquit, qui pascit animalia, homines non deseret impastos : sed etiam ducens argumentum a majori ad minus, si Deus decrevit vobis dare regnum suum, quod est maximum, quanto magis temporalia vobis subministrabit ? Ad id autem sufficiebat, quod esset decreta gloria æterna hominibus danda ; sive interim ante, vel post prævisa merita decreta fuerit. *Respondeo* 3. quod etsi per præfata verba significetur voluntas efficax, illa tamen non est pure beneplaciti et per exclusionem meritorum ; sed beneplaciti ex motivo justitiæ fundatæ in prævisione meritorum : tum quia significatur illa gloria danda humilibus ob eorum pusillitatem, quocirca dicitur pusillus grex, *Pusillum gregem,* inquit venerabilis Beda, *vel ob comparationem majoris numeri reproborum ; vel potius ob humilitatem nominat ;* qualiter etiam Christus Matth. 19. *Sinite parvulos* (idest humiles) *venire ad me, talium enim est Regnum Cœlorum :* tum quia Christus idipsum ibidem insinuat; cum enim proposuisset Apostolis propter Dei gloriam negligendas opes, omnem terrenarum sollicitudinem amandandam, imo et spernendam vitam, ut ad gravia hæc æquo animo subeunda excitaret, ait: *Nolite timere,* etc., quasi diceret: hæc vobis dulcia videri debent, siquidem propter horum tolerantiam placuit Patri vestro Regnum Cœlorum in mercedem et præmium decernere: tum denique quia si verbum *complacuit* significaret electionem esse omnino gratuitam, etiam et omnino gratuitam executionem et collationem exprimeret ; tota enim illa sententia executionem magis quam intentionem declarat, siquidem non dicitur placuit *eligere,* quod intentionem, sed placuit *dare,* quod executionem importat : at nemo dixerit gloriam secundum executionem gratis conferri: ergo nec asserere debet illam gratis decerni secundum intentionem.

Objiciunt 2. Plures sancti Pauli sententias quibus innuere videtur divinam Prædestinationem fieri ex solo Dei absoluto decreto et proposito. Sic ad Ephes. 1.: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus, in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, etc.* Loquitur autem, inquiunt, de voluntate absoluta, ut patet tum ex verbis *elegit* et *prædestinavit ;* tum ex eo quod subdit *secundum consilium voluntatis suæ :* similiter agit de electione gratuita, non enim quia eramus sancti nos elegit, sed ut essemus: denique de electione ad gloriam, quia loquitur de iis quos benedixit Deus omni benedictione spirituali in cœlestibus ; gratia autem, quæ reprobis et Prædestinatis est communis, nec est omnis benedictio, quippe adhuc superest benedictio gloriæ ; nec benedictio in cœlestibus, cum viatoribus in terra tantum largiatur : ergo ex sancto Apostolo Prædestinatio fit ex mero Dei absoluto beneplacito, non vero ex prævisis ho-

minum operibus ; adeoque præfata nostra conclusio sacræ Scripturæ aperte contradicit. — **Respondeo** negando *consequentiam ;* siquidem ibidem Apostolus intelligendus est de Prædestinatione, non quidem ad gloriam et beatitudinem æternam, sed ad gratiam, per exclusionem operum elicitorum naturæ viribus, ut interpretantur sanctus Hieronymus in *Commentario* et August. lib. *De Prædestinatione Sanctorum* c. 19. Sanctus namque August. valde hunc locum urget contra Semipelagianos, qui cum assererent initium fidei esse tribuendum viribus liberi arbitrii et non ex gratia ; eos confutat ex eo, quod dicat Apostolus Deum nos elegisse, non quia eramus, sed ut essemus sancti. Unde ipsemet Augustinus ibidem cap. 18. versans eumdem textum ait: *Fecit hoc secundum beneplacitum voluntatis suæ, ut nemo de sua, sed de illius voluntate glorietur : Fecit hoc secundum divitias gratiæ suæ, secundum bonam voluntatem suam quam proposuit in dilecto Filio suo, in quo sortem consecuti sumus, Prædestinati secundum propositum non nostrum, sed ejus qui universa operatur ;* quibus patet eum explicare textum Apostoli de Prædestinatione ad gratiam. Tum quia ipsemet Apostolus hæc indicat per subsequentia verba: *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum..... in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus remissionem peccatorum,* quæ omnia gratiam, non vero gloriam denotant ; nam adoptio, redemptio et peccatorum remissio pertinent ad gratiam justificationis. Tum denique quia hæc verba dirigebat ad omnes Ephesios quos certus non erat Apostolus omnes esse Prædestinatos ad gloriam, cum ipsemet de sua Prædestinatione non esset securus, sed tremens, ac timens dicebat: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar.*

Objicies 3. Illud ad Romanos 9.: *Cum nondum nati fuissent* (Jacob scilicet et Esau) *aut aliquid boni egissent, aut mali ; non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei,* (Rebeccæ) *quia major serviet minori : sicut scriptum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Et paulo post: *Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei : ergo cujus vult miseretur et quem vult indurat.* Et, *numquid non potest figulus ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem aliud autem in contumeliam?* Hæc autem omnia significant efficacem Dei voluntatem in prædestinandis hominibus antecedenter ad prævisa eorum opera : ergo Prædestinatio ad gloriam est ex mera Dei misericordia, et non ex prævisis meritis. — **Nego sequelam** : primo namque Apostolus quidem dicit, quod Deus dilexerit Jacob antequam quidquam boni fecisset, non autem ait se eum dilexisse priusquam prævidisset quid Jacob aliquando acturus erat ; unde excludit quidem opera jam facta, aitque illa non fuisse rationem amoris Jacobi et odii Esau ; non vero excludit opera prævisa : itaque Deus ab æterno dilexit Jacob cum nondum aliquid boni fecisset, nempe ab æterno, quia nondum erat ; licet prævisus fuisset bene acturus in tempore, quæ prævisio causa fuit cur a Deo diligeretur. — *Respondeo* 2. Apostolum esse intelligendum de electione ad gratiam, non vero ad gloriam ; alioquin inde sequeretur Esau quoque fuisse reprobatum et destinatum ad gehennam ante prævisa ipsius demerita : eodem enim modo de odio Esau et dilectione Jacob Apostolus loquitur dicens: *Antequam quidquam boni vel mali fecissent, Jacob dilexi et Esau odio habui :* sed nullus, præter Calvinum, dixerit

reprobationem fieri ante prævisa demerita; ergo nullus pariter asserere debet Jacob fuisse prædestinatum ante prævisa ipsius merita, proindeque hæc electio intelligenda est non ad gloriam, sed ad gratiam. Non quod revera Deus voluerit gratiam largiri Jacob et denegare Esau, nemini enim Deus suam gratiam denegat; sed significare voluit Apostolus Deum dilexisse Jacob, quia contulit ei ampliores gratias, quam ipsius fratri, quem idcirco odio habuisse dicitur, quod minus eum diligendo, etiam minores gratias contulerit: odium enim in Scriptura sacra interdum minorem amorem significat, sic enim accipiendum est quod Christus dixit Lucæ 14.: *Si quis venit ad me et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus:* quam sententiam Matth. cap. 10. ita reddit: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. — Respondeo* 3. Apostolum loqui de electione ad fidem; toto namque illo capite docet Judæos rejectos esse a justitia et salute propter infidelitatem, Gentes autem ad eam adscitas esse propter fidem in Christum: quod maxime patet ex vers. 30. ubi totum hoc caput ita concludit: *Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ non sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam; justitiam autem quæ ex fide est, Israel vero sectando legem justitiæ,* idest legem veterem justitiæ legalis, *in legem justitiæ,* idest veræ sanctitatis per Christum collatæ, *non pervenit; quia non ex fide, sed quasi ex operibus; offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: ecce pono in Sion lapidem offensionis et petram scandali, et omnis, qui credit in eum, non confundetur.* Ita hunc textum interpretantur sanctus August. Epist. 105. et lib. 1. *Ad Simplicianum* q. 2. et *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 16. et 19., necnon et Magister sententiarum lib. 1. dist. 41. cap. 1., imo et sanctus Thomas in hunc locum dicens: *Potest intelligi figuraliter* (prout scilicet sumebat Apostolus) *ut per Majorem intelligatur populus Judæorum, qui primo adoptionem filiationis,* idest gratiam, *accepit*; *per Minorem autem figuratur populus Gentilium, qui posterius est ad fidem vocatus. Major ergo populus serviet minori, in quantum Judæi sunt nostri capsarii custodientes libros ex quibus nostræ fidei testimonium perhibetur.*—Idipsum quoque aperte satis colligitur ex sequentibus verbis Apostoli, quæ maxime electionem ad gratiam et fidem indicant; *Dilectio* namque gratiam sanctificantem supponit, tamquam motivum divini amoris: *Odium* vero provenit ex privatione gratiæ: similiter hæc verba, *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei,* non spectant ad prædestinationem et gloriam æternam; alioquin Apostolus maximam hominibus etiam pietati deditis desperationis ansam ingeminasset, si pro viribus et adjuvante gratia enitentibus ad gloriam, intellexissent nihilominus eam sibi fore denegandam. Significant ergo tantum concursum, seu gratiam Dei actualem in bona opera, ut colligere est ex hoc verbo *Currentis,* quod actualem cursum et contentionem ad æternam beatitudinem per opera bona designat, ut explicant sanctus Augustinus eodem libro cap. 8. et S. Thomas ibidem. In id pariter collineant hæc verba, *Cujus vult miseretur et quem vult indurat;* non enim Apostolus dicit *reprobat,* sed *indurat,* quod importat privationem gratiæ effica-

cis, et per consequens significat miserationem præcedentem ei oppositam esse collationem gratiæ efficacis. Cum ergo hæc omnia verba tantum gratiam sonent, consequens est quod Apostolus ibi electionem et propositum usurpet pro electione ad gratiam, aut fidem.

Dices : Saltem ex his verbis, *Vasa misericordiæ quæ præparavit Deus in gloriam,* colligitur Apostolum intendere prædestinationem ad gloriam: ergo, etc. — **Nego antecedens;** siquidem hæc ipsa verba etiam recte exponi possunt de Prædestinatione ad gratiam; *Gloria* namque ibi non usurpatur pro gloria cœlesti, sed pro illa Dei gloria extrinseca seu clarificatione et honore in quem Deus electos ordinavit tamquam vasa in honorem, ut nempe homines videntes eorum opera bona, glorificent et laudent in eis Deum, sicut interpretatur Haymo : consonat et Græcum, nam verbum δόξα, quod noster Interpres vertit *in gloriam*, proprie significat honorem, famam, splendorem et nominis claritatem, ut ipsemet exponit S. Augustinus tract. 10. in Joannem, *Ipsa*, inquit, *quæ Græce dicitur* δόξα , *unde dictum est verbum* δοξάνει *et claritas interpretatur et gloria: gloria namque fit quisque clarus et claritate gloriosus, ac per hoc quod utroque verbo significatur idipsum est. Sicut autem definierunt antiqui Latinæ linguæ clarissimi auctores, Gloria est frequens de aliquo fama cum laude.*

Objiciunt 4. Illud Actor. cap. 13. *De Antiochenis: Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam;* quibus significatur Prædestinationem esse causam fidei et bonorum operum, adeoque illa non fit ex prævisis meritis. — **Nego hunc esse sensum contextus,** etenim per illam *Præordinationem* nihil aliud significatur quam prædispositio, seu affectus ipsorum Antiochenorum curam et desiderium habentium suæ salutis beneficio gratiæ sibi concessæ, idque colligitur ex textu Græco, ubi pro *Præordinati* legimus τεταγμένοι, idest ordinati, dispositi, bene comparati, quod fit per desiderium salutis : et quia Deus æterno consilio id mentibus eorum immiserat, recte dici possunt præordinati. Hæc autem prædispositio ibidem vers. 46. opponitur malæ dispositioni Judæorum contradicentium ex malitia prædicationi Apostoli, quos idcirco Paulus compellat his verbis: *Vobis oportebat primum loqui Verbum Dei ; sed quoniam repellitis illud et indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce convertimur ad Gentes.* — *Respondeo* 2. per verbum *Præordinati* non significari Prædestinationem completam et ad gloriam, sed incompletam seu ad gratiam; tum quia Prædestinatio ad gloriam est occultissima, nec ulla apparet ratio cur qui essent in Antiochena civitate Prædestinati Scriptori sacro revelarentur; tum quia hæc revelatio præbuisset ansam illis, qui tunc crediderunt, deponendi omnem curam suæ salutis ; illis vero qui non crediderunt ingeminasset desperationem ; si enim omnes qui erant prædestinati tunc crediderunt, consequens est alios non credentes fuisse reprobos ; tum denique quia non est verisimile in illa urbe celeberrima non alios fuisse Prædestinatos, quam qui tunc baptizati fuerunt in modico, ac parvo numero. — *Respondeo* 3. per illam præordinationem significari posse etiam Prædestinationem ad vitam æternam ; non quidem antecedenter, sed consequenter ad prævisionem bonorum operum, quæ idcirco vocatur præordinatio, quia fit ab æterno et antequam opera illa in tempore eliciantur.

Objiciunt 5. Illud Christi ad Apostolos Joan. 13.: *Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea: Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim; sed ut adimpleatur Scriptura, qui manducat meum panem levabit contra me calcaneum suum;* quibus, inquiunt, solis Apostolis Christus loquitur de electione antecedenti, absoluta et efficaci. Primo, quia Judam excipit e numero electorum: at electio antecedens conditionata et inefficax est communis omnibus; et nullus ab illa excluditur. Secundo, quia Christus affert electionem illam pro causa cur Judam excipiat, cum ait: *Non de omnibus vobis dico; ego scio quos elegerim, etc.*; at electio antecedens, inefficax tantum et conditionata, non est causa quempiam excipiendi: secus autem voluntas antecedens absoluta et inefficax per quam cæteri virtualiter excluduntur: ergo revera Christus loquitur de electione antecedenti, qua prædestinati erant Apostoli, excepto Juda, ex mero Dei beneplacito. — **Nego consequentiam**: Christus enim ibi non agit de electione ad gloriam, sed ad Apostolatus munia post ejus mortem obeunda, a quibus quidem muneribus obeundis arceri debebat Judas traditor, tum propter perfidiam, tum propter mortem ejus impœnitentem ante Christum Dominum e morte suscitatum: ad textum autem dico hunc esse genuinum illius sensum: *Beati eritis si hæc scitis,* quæ *dico vobis,* idest si *creditis et si feceritis ea;* ut jam de facto creditis et ea aliquando facietis, *non de omnibus vobis dico,* quia non omnes creditis, aut facietis. *Ego scio quos elegerim,* idest, scio quales estis interius quos in Apostolos elegi. Quibus patet de electione ad Apostolatum dumtaxat sermonem esse.

Dices: S. Augustinus hunc textum interpretatur de electione ad gloriam. Cui etiam expositioni favet illud, *Beati eritis si feceritis ea,* ubi de beatitudine gloriæ sermo est. — **Respondeo**, interpretationem de electione ad Apostolatum, ut magis litteralem, ac propriam admitti ab aliis Patribus, quos sequuntur Maldonatus et Toletus; de qua etiam intelligendum est illud Christi Joannis 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis et fructum afferatis.* Dicit *ut eatis,* ire enim Apostolorum, idest missorum, proprium est: et illud Joann. 6. *Nonne ego vos duodecim elegi et ex vobis unus diabolus est?* Addo neque illam explicationem S. August. nobis obesse: esse enim potest hic sensus: *Ego scio quos elegerim* ad gloriam efficaciter, prævidens scilicet et quid facturi sint, quemve statum finalem habituri, ex cujus prævisione illos elegi efficaciter.

Objiciunt 6. Illud Joannis 10. ubi Christus Judæos incredulos alloquens ait: *Vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis: oves meæ vocem meam audiunt; et ego cognosco eas et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis, et non peribunt in æternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea:* ex quo inferunt Adversarii Prædestinationem ad gloriam esse causam vocationis ad fidem; nam esse ovem Christo datam, et esse prædestinatum idem est: ergo revera prædestinatio ad gloriam fit ante prævisa merita: quippe cum fiat ante fidem, quæ est primum meriti principium. — **Nego consequentiam** 1. quia etsi præfatus textus intelligeretur de solis Prædestinatis ad gloriam, exinde tamen non sequeretur eum esse intelligendum de prædestinatione ante prævisa merita: imo ipsum textum S. Aug. usurpare videtur de prædestina-

tione post prævisa merita, siquidem lib. *De Correptione et Gratia* cap. 9. ait: *Hi ergo intelliguntur dari Christo, qui ordinati sunt ad vitam æternam, nam illi supponuntur ordinati, seu apti facti ad vitam æternam, prius quam Christo dentur.* — 2. Dico textum præfatum intelligendum esse de Prædestinatione ad gratiam et fidem; alioquin immerito Christus Judæos arguisset quod non essent ex ovibus suis, nec in eum credere vellent. Cum enim decretum absolutum prædestinationis sit immutabile; consequens est, quod si defectus prædestinationis Judæorum causa fuisset cur ipsi non crederent, certe ille defectus fidei non esset in illis culpandus, quippe cum non ex eorum perversa voluntate procederet, sed ex ordinatione Dei, qui ipsos non prædestinaverat. Itaque sensus loci illius est, quod cum Judæi perverso in Christum essent animo, nullatenus parati erant et dispositi ad credendum, ut fierent ejus Oves et Discipuli, ideirco dicit: *Mihi non creditis, quia non estis ex ovibus meis:* idest non habetis docilitatem ovium mearum, imo vero lupi estis quærentes devorare et perdere Pastorem una cum ovibus: unde subdit: *Oves meæ vocem meam audiunt,* hoc est, non resistunt verbis meis et gratiis quibus eas ad fidem advoco: sed facile acquiescunt veritati, quam ego ipse annuntio vobis. *Nec refert* quod subjiciat *Vitam æternam do eis, etc.;* hæc enim non usurpantur absolute, sed sub hac conditione: si consentire velint verbis meis et præceptis obedire; nec enim quemquam Deus cogit ad salutem; sed tantum invitat et vocat ut libere et voluntarie consentiat. *Nec* pariter obsunt sequentia verba: *Nemo rapiet eas de manu mea:* ibi enim per *manum*, potestatem significari affirmat S. Aug. Tract. 48. in Joannem, unde sensus est, quod Deus ita muniat fideles suis gratiis et auxiliis, ut nemo possit abducere eos ab illo, nisi ex eorum consensu; ita quod nemo pereat nisi sua propria voluntate, non autem defectu protegentis: non secus ac si quis confugisset ad cujusdam Principis palatium, ut ibi suam vitam adversus hostes tueretur, eique Princeps dixisset: nemo te rapiet de manu mea, seu abducet e Palatio: et interim ille qui ita confugit sponte sua exiret e Palatio et dederet se hostibus suis; certe Princeps argui non posset culpæ aut mendacii. Ita a pari non est arguendus Deus quod nonnulli ex his, quibus auxiliatricem manum subministrat, a gratiis excidant, quia hæc exorbitatio ex prava eorum voluntate est repetenda, non ex defectu divinæ protectionis.

Solvuntur objectiones ex Patribus: — Objiciunt I. Illud Cyrilli Alexandrini in Joannem cap. 24. *Ego elegi vos, non vos me: Ego me notum vobis ignorantibus feci humanitate, clementiaque commotus; ego vos adeo roboravi, ut procedere, progredique ad tantam cum Deo fiduciam possitis, ut quodcumque petieritis in nomine meo vobis concedatur.* In quibus verbis adversarii pendunt 1. electionem Dei præcedere quæ sit causa cujusque virtutis in homine prædestinato; 2. hinc provenire vim impetrandi in oratione; 3. hanc gratiam collatam esse a Deo sine præcedentibus meritis, sola Dei benignitate et clementia. — **Respondeo** Cyrillum non intelligendum esse de omnibus Prædestinatis, sed de Discipulis solis, sive Apostolis, deque illorum electione ad Apostolatum, ut ex verbis sequentibus manifestum est, quibus dicuntur Apostoli a Christo electi, scientia instructi, fiducia roborati, etc. Quæ omnia op-

time stant absque antecedenti electione ad gloriam. Adde quod tunc Judas erat inter Discipulos et Apostolos, ad quos hæc verba dirigebantur; constat autem eum non fuisse electum efficaciter ad gloriam, adeoque nec S. Joannes nec S. Cyrillus intelligendi sunt de electione ad gloriam, sed ad Apostolicam dignitatem.

Objiciunt 2. Illud S. Chrysost. Homil. 54. in Matthæum: *Quos ante constitutionem mundi suos esse cognoscit, tantis eos laboribus onerat et tandiu laborare facit, donec digni efficiantur regno cœlesti:* ergo Prædestinatio causa est cur digni fiant, non autem dignitas eorum est motivum et ratio cur prædestinentur. — **Respondeo** 1. hunc textum non esse ipsius S. Chrysost. sed auctoris anonymi. 2. Dico hæc omnia facile intelligi posse de præscientia et electione efficaci facta ab æterno post prævisa merita, quæ tamen tantum fient in tempore; ita quod non sit antecessio decreti, sed simplex consecutio temporis ad id quod Deus ab æterno vidit et approbavit; prius enim prævidit opera meritoria, et inde decrevit conferendam gloriam, quam illa opera de facto fuissent elicita.

Solvuntur objectiones ex S. Augustino. — Objiciunt 1. S. Augustinum lib. *De Correptione et Gratia* cap. 7. ubi sic habet: *Quicumque ab illa originali damnatione ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod et procuretur eis audiendum Evangelium, et cum audiunt credunt, et in fide quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant, et si quando exorbitant correpti emendantur.* Et paulo post: *Hæc omnia operatur in eis, qui vasa misericordiæ operatus est eos, qui et elegit eos in Filio suo ante constitutionem mundi per electionem gratiæ. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia.* Ex quibus sancti Augustini verbis colligunt Adversarii ipsum indubitanter sensisse homines prædestinatos fuisse electos efficaciter ad gloriam citra prævisionem meritorum: juxtaque illius mentem hunc ordinem esse statuendum in decreto divinæ voluntatis, ut in primo instanti rationis fuerint prævisi omnes homines in massa perditionis; in secundo Deus aliquos illorum idest omnes prædestinaverit ex hac massa gratuita et efficaci electione ad gloriam; in 3. elegerit media per quæ infallibiliter perducerentur ad finem destinatum; elegerit, inquam, vi præcedentis separationis quæ illum adegit ad eligenda media congrua et efficacia. — **Respondeo** 1. cum Lessio, Martinone et Josepho Tricassino, sanctum Augustinum ibidem intelligendum esse de electione ad gratiam. Scopus enim ejus erat docere qualiter omnia bona opera et ipsa perseverantia non esset ex nobis, hoc est nudis liberi arbitrii viribus, sed ex gratia et dono Dei; similiter discretionem e massa perditionis et electionem ad gratiam justificationis et inde ad gloriam non esse ex operibus, sed ex gratia et gratuita Dei misericordia. Hunc autem esse sensum sancti Augustini patet ex ipsomet textu, sic enim habet paulo ante verba laudata: *Discernuntur*, inquit, *non meritis suis, sed per gratiam Mediatoris, hoc est in sanguine secundi Adam justificati gratis, etc.* Quibus patet eum affirmare gratiam justificantem, quæ supponit liberum hominis consensum, requiri ad illam discretionem, seu Prædestinationem. *Deinde* ipsemet ibidem explicat illud, *Non ex operibus*, dum subdit: *Electi sunt per electionem gratiæ, non præcedentium meritorum suorum, quia*

gratia est illis omne meritum; idest non ex meritis gratiam præcedentibus, quia omne meritum illorum est ex gratia; itaque illa electio gratuita non excludit merita quæ sunt ex gratia, sed solum ea quæ non sunt ex gratia. *Confirmatur* hanc esse mentem S. Augustini, quia eo in loco et aliis similibus disputat contra Pelagianos, quorum hæresis in eo non erat, quod putarent gloriam dari propter opera gratiæ, sed quod dicerent illam dari propter opera facta solis viribus naturæ, ut manifeste patet ex verbis ejusdem Augustini lib. *De Gratia et libero arbitrio* cap. 6. ubi exponens illud 1. Timoth. 2. *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex:* subjungit: *cui redderet coronam justus Judex, si non donasset gratiam misericors Pater? Et quomodo esset ista corona justitiæ, si non præcessisset gratia quæ justificat impium? Quomodo ista debita redderentur, si non prius illa gratuita donaretur? Sed cum dicunt Pelagiani hanc esse solam secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illa vero quæ datur in fine, idest æternam vitam meritis nostris præcedentibus reddi; respondendum est eis: si enim merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia. Quoniam vero merita humana sic prædicant, ut ea a semetipso habere hominem dicant: prorsus rectissime respondet Apostolus:* Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? *Prorsus talia cogitanti verissime dicitur: dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi a teipso non ab illo sunt merita tua.* Hæc S. Augustinus; ex quibus aperte liquet, ejus intentionem tantum esse docere perseverantiam et electionem efficacem ad gloriam, non ex operibus naturæ, sed ex gratia et operibus gratiæ.

Instabis: Sanctus Augustinus ibidem explicans ad quid electi sunt ii, qui vocati sunt secundum propositum, ait: *Electi autem sunt ad regnandum cum Christo et ad obtinendum Regnum suum:* ubi nomine *Regni* non intelligit Ecclesiam militantem, quam plerumque in Evangelio *Regnum Cœlorum appellat;* nam subdit illos sic vocatos, *Perseverare usque in finem et ex istis nullum perire.* Quod utique de Ecclesiæ militantis fidelibus nequit intelligi, ex eis namque multi pereunt, ac proinde ibi solum loquitur de Prædestinatione ad gloriam ante prævisa merita. — **Nego consequentiam**: nam etsi sanctus Augustinus ibi ageret de Prædestinatione ad gloriam, non tamen exinde sequeretur eum intendere illam Prædestinationem fieri ante prævisionem operum, imo contrarium ex eo deducitur. Tum quia ibidem præscientiam Prædestinationi præmittit; loquens enim de iis, qui cum fuerint aliquando justificati, tamen rursus in peccatum lapsi in eo moriuntur ait: *Procul dubio nec illo tempore, quo bene, pieque vivunt in isto numero* Prædestinatorum *computandi sunt: non enim sunt a massa illa perditionis præscientia Dei et Prædestinatione discreti, et ideo nec secundum propositum vocati, ac per hoc nec electi:* ergo cum vocatio Prædestinationem et hæc præscientiam operum ac cooperationis supponat, evidenter sequitur S. Augustinum ibi solum agere de Prædestinatione post prævisa merita. Tum quia Prædestinationis certitudinem et infallibilitatem ab illa præscientia colligit, ait enim; *Si quisquam perit, fallitur Deus; sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus.* Cum enim

infallibilitas hæc non inferat humanæ voluntati necessitatem, sequitur idcirco Deum non falli, quia præscit hominum merita antequam quidquam de eorum æterna beatitudine decernat. Tum quia ibi loquitur de electione Prædestinatorum ad regnum, quomodo loquitur de electione Judæ ad fundendum Christi sanguinem; *illos ergo*, inquit, *elegit ad obtinendum suum regnum, illum ad effundendum sanguinem suum:* sed Judas non fuit electus ad tantum scelus perpretandum ante prævisam ipsius malitiam; *Deus enim intentator malorum est:* ergo nec Prædestinati electi fuerunt ad gloriam ante prævisa ipsorum merita.

Urgebis: S. August. nusquam agnovit illam duplicem Prædestinationem incompletam ad gloriam, aut ad gratiam, sed quoties de Prædestinatione loquitur, toties solam destinationem completam ad gloriam et gratiam simul intelligit: ergo nulla responsio. — **Nego antecedens:** illius namque falsitas colligitur ex variis sancti Augustini locis. *Primo* namque lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 17. et 18. affirmat omne donum Dei, quod operatur in nobis per gratias excitantes et adjuvantes vere prædestinari a Deo: *quidquid enim,* inquit, *donat Deus, hoc prædestinavit ut faceret et donaret:* atqui fides et justitia etiam in reprobis sunt dona Dei: ergo et a Deo prædestinantur: et consequenter sanctus Augustinus agnovit Prædestinationem incompletam ad gratiam, et non solam completam ad gratiam et gloriam simul, nulla namque in reprobis est Prædestinatio ad gloriam. — *Secundo* idem *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 10. *Quando promisit Deus Abrahæ fidem Gentium*, etc., *non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua Prædestinatione promisit;* sed non promisit tantum fidem, quæ datur solis Prædestinatis ad gloriam, sed etiam illis, qui ex eodem genere Abrahæ non sunt Prædestinati: et consequenter ibi sanctus Augustinus admittit Prædestinationem incompletam ad gratiam. — *Tertio* sanctus Augustinus duplicem agnovit hominum discretionem ; unam ad solam gratiam, alteram vero ad gratiam et gloriam:ergo et duplicem agnovit Prædestinationem, unam incompletam ad solam gratiam; alteram vero completam, ad gratiam simul et ad gloriam. *Consequentia* clara est, quia discretio et prædestinatio apud sanctum Augustinum idem sonant. Probatur *antecedens* ex lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 9. ubi loquens de non perseverantibus, adeoque de non Prædestinatis ad gloriam, ait: *Secundum hæc,* idest secundum fidem et justitiam, *erant ex nobis; verumtamen secundum aliam quamdam discretionem non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Quid est hoc secundum *Aliam quamdam discretionem, non erant ex nobis,* nisi secundum distinctam discretionem, qua reprobi secernuntur a Prædestinatis ? adeoque datur duplex discretio, cum detur alia quam ea, quæ sit perseverantium et salvandorum: sed ea non potest esse nisi prædestinatio incompleta ad gratiam, sive ad fidem, justitiamque christianam: ergo falsum est quod secundum sanctum Augustinum nulla detur alia Prædestinatio quam ea quæ est ad gratiam et gloriam simul. — *Quarto* denique, idipsum constat ex pluribus locis ejusdem sancti Doctoris, maxime vero ex laudato libro cap. 17. ubi clare loquitur de Prædestinato incomplete, seu ad aliquam gratiam, abstrahendo a gloria; ait enim ille: *Quem Deus castum futurum prædesti-*

navit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum, quod credit. Et infra: *quod ego dixi de Castitate, hoc de Fide, hoc de Pietate, de Charitate, etc. veracissime dici potest:* sed Prædestinatio ad has virtutes, quæ comitantur gratiam, est tantum incompleta: ergo revera sanctus Augustinus duplicem agnovit Prædestinationem, nimirum completam ad gratiam et gloriam simul, et incompletam ad gratiam solum; idem affirmat diserte lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 6. 9. 15. et 19.

Objiciunt 2. Eumdem S. Augustinum lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 18. ubi sic ait: *ex duobus itaque parvulis originali peccato obstrictis, cur iste assumatur et ille relinquatur; et ex ætate duobus jam grandibus impiis cur iste ita vocetur, ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, ut vocantem sequatur, inscrutabilia sunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi autem non donetur, inscrutabiliora sunt judicia Dei.* Quibus verbis D. August. videtur insinuare id ex eo provenire, quod alter sit electus, alter non electus ad vitam; quod aperte docet verbis sequentibus cum ait: *Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex Prædestinatis, illum non esse: nam si fuissent ex nobis, ait unus Prædestinatorum qui de pectore Domini biberat hoc secretum, mansissent utique nobiscum.* Deinde quærit quid sit illud: *non erant ex nobis:* et tandem respondet: *Non erant ex eis qui non erant secundum propositum vocati, non erant in Christo electi ante mundi constitutionem, non erant in eo sortem consecuti, non erant Prædestinati secundum propositum ejus, qui universa operatur.* Quibus verbis S. Augustinus docet rationem illius vocationis, vel non vocationis repetendam esse ab electione, vel non electione ad gloriam: ergo revera sanctus Augustinus contendit electionem, seu Prædestinationem ad gloriam esse causam meritorum, non vero merita supponere. — **Nego consequentiam**: contrarium enim ex ipsomet textu evincitur: nam vel sanctus Augustinus scivit Prædestinationem ad gloriam esse causam concessionis, aut negationis gratiæ efficacis et perseverantiæ; vel nescivit: si scivit, cur dicit illa esse inscrutabilia, cum rationem illorum ipse teneat; illud enim non est inscrutabile cujus causa non latet? Si nescivit, cur ergo cum tanta certitudine affirmat Prædestinationem ad gloriam esse causam cur unus vocetur, alius vero non? Cum ergo in hoc aperta sit contradictio, certo certius est eam non Augustino, sed Adversariorum falsæ interpretationi esse tribuendam: unde merito S. Bonaventura in 1. dist. 41. q. 2. *Si*, inquit, *non esset alia ratio, quare istum Deus elegit et non illum, nisi quia ita Deo placet, certe jam non occulta dicerentur divina judicia, sed manifesta; cum quilibet hanc rationem copiat; nec dicerentur mirabilia, sed potius voluntaria.*

Dices: Eamdem ex nostra sententia suboriri difficultatem, hæc nempe reddi posset ratio, cur hic parvulus non baptizetur et iste pius non perseveret; nempe parentum negligentiam et inconstantem hominis voluntatem: ergo ex nostra sententia mysterium hoc non foret inscrutabile. — **Dico** equidem nonnullas proferri posse rationes, cur ex duobus parvulis alteri procuretur baptismus, alteri vero non, nempe communis rerum cursus quem Deus immutare non vult nec tenetur: parentum impietas, vel pietas, qua Deus movetur ad conferendam

gratiam baptismatis, vel negandam, non impediendo rerum seriem et cursum. Similiter proferri posset aliqua ratio ex parte eorum, qui convertuntur; nempe quia voluerunt consentire vocationi et auxiliis collatis ad perseverandum. Verum S. August. noluit ad eas rationes proferendas animum adjicere, quo facilius proscriberet errorem Pelagianorum, qui discrimen inter vocatum et non vocatum repetebant ex parte adultorum in bonum usum liberi arbitrii; ex parte vero infantium in bona illorum opera conditionate futura, si diutius vixissent. Totum ergo Prædestinationis arcanum in gratia vocationis situm est, quapropter — *Respondeo* 2. S. Augustinum ibi non agere de Prædestinatione ad gloriam, sed ad fidem et ad perseverantiam, nihilque aliud intendit quam quod vocatio efficax ad fidem et ad perseverantiam sit donum Dei mere gratis concessum; et idcirco inscrutabile esse cur huic conferatur gratia efficax ad fidem, illi vero non; cur huic detur perseverantia, non vero illi: cum enim collatio et intentio conferendi gratiam sit Deo mere voluntaria; ideo nullus illius causam detegere potest, quis enim novit sensum Domini? Cum autem subdit; illud tamen debet esse certissimum quod hic, cui dat fidem et perseverantiam, est ex prædestinatis, ille autem, cui has non dat, non est ex prædestinatis; per hæc non reddit rationem præcedentium, sed tantum in illa incertitudine et ignoratione causæ præcedentium asserit id quod est certum, scilicet quod causa illa, qualiscumque sit, et quæ nobis est incognita, se tenet ex parte Dei, et non ex parte solius humani arbitrii, ut volebant Pelagiani; nam esse prædestinatum et esse ex Deo idem est apud Augustinum.

Objiciunt 3. S. August. lib. *De Gratia et libero arbitrio* cap. 9. ubi exponens hæc verba Apostoli, *Gratia Dei vita æterna*, ita ponderat: *cum posset dicere Apostolus et recte dicere,* Stipendium justitiæ vita æterna, *maluit dicere,* gratia autem Dei vita æterna, *ut hinc intelligeremus non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere:* quo aperte designat nostra non attendere opera in decernenda prædestinatione. *Insuper* eamdem gratuitam Prædestinationem aperte docet lib. 3. Soliloq. cap. 28. ubi Deum alloquens ait: *Mundas autem de nobis filiis hominum eos in quibus tibi complacuit habitare, quos ab inaccessibilibus profundis secretis judiciorum incomprehensibiliorum sapientiæ tuæ, semper justorum, licet occultorum, sine eorum meritis prædestinasti ante mundum, vocasti de mundo, justificasti in mundo et magnificas eos post mundum.* — **Respondeo ad primum**, S. Aug. idcirco vitam æternam *gratiam* appellare, quia ut supra dicebamus ex S. Fulgentio, illam consequi non possumus naturæ viribus, sed per opera gratiæ beneficio elicita: inde S. August. merito ait, *non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere;* quia nempe merita nostra nulla sunt nisi a gratia Dei simul et libero arbitrio procedant; quod autem sit hæc genuina S. Aug. sententia liquet ex verbis; nam si omnino merita etiam a gratia provenientia censeret non deservire ad Prædestinationem, etiam assereret illa non prodesse ad vitæ æternæ consecutionem; magis enim loquitur de assecutione actuali, quam de destinatione ad gloriam; sed consequens illud est hæreticum, adeoque non illa fuit ipsius sententia. — *Ad secundum* dico S. Aug. duos tantum *Soliloq. libros* edidisse,

ut ipse memorat lib. 1. *Retractationum* cap. 4., quocirca Doctores Lovanienses merito hunc 3. *Soliloq. lib.*, unde præfata sententia desumpta est, inter opera falso S. Aug. adscripta reponendum esse judicant. *Adde* quod etiamsi quæ esset huic lib. danda fides, nihilominus Adversariis non faveret; agit enim tantum de Prædestinatione ad munditiam, seu gratiam sanctificantem, non vero ad gloriam. *Denique* etsi loqueretur de prædestinatione ad gloriam, non esset intelligendus de prædestinatione ad gloriam solam, sed de prædestinatione quæ simul gratiam et gloriam involvit, ut dictum est in 3. *Notabili*.

Objiciunt 4. Sententia S. August. in materia *De Gratia et Prædestinatione* erat omnino diversa et totaliter opposita doctrinæ Fausti Rhegiensis Galliarum Episcopi et Semipelagianorum antesignani: sed Faustus ille in duobus libris editis *De Gratia et libero arbitrio* asserebat Prædestinationem fieri ex prævisis meritis etiam cum gratia elicitis: inde S. Augustinum, suppresso tamen illius nomine, tamquam Manichæum et Gentilitiæ superstitionis reum calumniatur, propterea quod contrarium assereret: ergo revera S. Aug. docuit Prædestinationem fieri ante prævisa merita. Probatur *minor* ex lib. 2. ipsius Fausti c. 6. ubi exponens hæc verba Apostoli, *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui*, sic ait: « His verbis hoc « vult intelligi gentilitiæ superstitionis impietas, quod Deus absque « ullo inter bonum et malum Moderatoris examine, non ordine regen« tis, sed jure damnantis, illum affectu dignum reddat, hunc odio: « illum recipiat studio, hunc excludat imperio, etc. » — **Distinguo minorem**: Faustus docebat Prædestinationem supponere præscientiam meritorum provenientium ex prævia dispositione solius liberi arbitrii, concedo: provenientium ex gratiæ adjutorio per exclusionem talis dispositionis quam appellabant initium fidei, nego: itaque S. August. merito adversabatur sententiæ Fausti Rhegiensis et Semipelagianorum, qui volebant opera gratiam præcedentia esse rationem cur aliqui vocarentur, alii vero negligerentur, quos expugnat et impugnat affirmans illam vocationem ad gratiam esse mere gratuitam. Unde solum ipsi lis erat cum Semipelagianis de vocatione ad gratiam, non vero ad gloriam: similiter de operibus sola liberi arbitrii virtute elicitis, non vero de operibus, quæ fiunt dependenter ab auxilio gratiæ.

Instant: Plures ex Massiliensibus contra quos agit S. Aug. asserebant electionem ad gloriam esse ex prævisis meritis gratiæ: ergo nulla solutio. Patet *antecedens* ex Epist. S. Prosperi ad August. ubi sic habet: « Hæc ipsorum (scilicet Massiliensium) definitio, atque pro« fessio est, omnem quidem hominem Adamo peccante peccasse, et ne« minem propter opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione salvari. « Qui autem credituri sunt, quive in ea fide, quæ per Dei gratiam « sit servanda mansuri, præsciisse ante mundi constitutionem Deum « et eos prædestinasse in Regnum suum quos gratis vocatos, dignos « futuros electione et de hac vita fine bono discessuros esse prævi« derit »: ergo non omnes Semipelagiani pro causa electionis ad gloriam opera naturæ constituebant; sed aliqui opera prævisa ex gratia, ac proinde Aug. contra illos disputans, utrumque impugnat. — **Respondeo** equidem nonnullos Semipelagianos in ea fuisse sententia, quod Deus solum eos prædestinaret, quos gratis vocatos, dignos fore

per suum consensum et sua opera regni æterni prævidebat : at nego idcirco ab August. fuisse reprehensos, non enim mota fuit Aug. inter et Semipelagianos controversia de electione ad gloriam, sed ad gratiam, ut videre est in libris *De Prædestinatione Sanctorum* et *de Bono perseverantiæ*, in quibus totus est in assignanda et astruenda prædestinatione ad gratiam ex pura Dei misericordia proveniente, non autem ex aliqua præparatione ex parte liberi arbitrii, quod ut facilius percipias — *Observandum* est Massilienses duplicem passos esse difficultatem circa doctrinam S. Augustini, unam quidem realem et veram, aliam vero imaginariam et fictitiam : *Prior* suboriebatur ex ipsamet doctrina *De Prædestinatione et Gratia*, quæ tam altum, tamque abstrusum mysterium complectitur, ut ipsemet Augustinus merito dixerit *De Gratia Christi* cap. 47. *Ista quæstio*, inquit, *ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur ; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Inde factum est quod ipsemet Augustinus priusquam hanc quæstionem accuratius ventilasset, versaretur in eodem errore Massiliensium, putans initium fidei esse ab homine et non a Deo, et meritis humanis retribui, non vero gratis concedi, ut ipsemet ingenue fatetur lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 3. *Neque enim*, inquit, *fidem putabam Dei Gratia præveniri, ut per illam nobis daretur, quod posceremus utiliter, nisi quia credere non possumus si præcederet præconium voluntatis : ut autem prædicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium et nobis ex nobis esse arbitrabar ; quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant ante Episcopatum meum etc.* Quocirca mirum non est si Semipelagiani vanæ hominum Philosophiæ et doctrinæ nimium dediti et liberi arbitrii assertores, etiam exorbitaverint et vix adduci potuerint, ut assererent liberum arbitrium nihil absque Dei gratia moliri posse. *Secunda* vero Massiliensium difficultas erat omnino imaginaria, eo quod perperam interpretantes verba sancti Augustini *De gratia præveniente et de Bono perseverantiæ*, fingebant S. Augustinum per illa dona efficacia et a solo Deo dependentia, fatalem quamdam necessitatem inducere, omnemque adimere liberi arbitrii facultatem, cum tamen ipsemet S. Augustinus loqueretur solum de necessitate extrinseca et consequente, qua res dum est, non potest non esse : unde certa erat et infallibilis rerum præscientia et futuritio. Nec enim sumebat perseverantiam pro habitu infallibiliter movente et inclinante hominem ad continuandum infallibiliter et immobiliter in gratia, ita quod posita illa gratia cum ea diu vivere posset homo, non posset autem cum ea a virtute deviare, ut isti errantes imaginabantur ; sed gratiam perseverantiæ usurpabat pro illo instanti mortis contingentis in statu gratiæ ; ita quod habere gratiam perseverantiæ in mente S. Augustini, nihil aliud esset quam mori in statu gratiæ sanctificantis : unde ipsos errantes ridet lib. *De Bono persever.* cap. 6. *Nolunt ut scribitis isti Fratres ita hanc perseverantiam prædicari, ut non vel suppliciter emereri, vel admitti contumaciter possit ; ubi quid dicant parum diligenter attendunt : de illa enim perseverantia loquimur qua perseveratur usque in finem, quæ si data est, perseveratum est usque in finem ; si autem non est perseveratum usque*

in finem, non est data.... Non itaque dicant homines perseverantiam cuiquam datam usque in finem, nisi cum ipse venerit finis et perseverasse, cui data est, repertus fuerit usque in finem, etc. Quibus aperte dicit gratiam perseverantiæ non esse aliquem habitum infallibiliter moventem voluntatem ad perseverandum in gratia usque in finem, sed ipsammet gratiam sanctificantem, in qua reperitur prædestinatus in instanti mortis.

Objiciunt 5. Sanctum Augustinum [affirmantem pluribi, maxime vero in Epistola 105. et in libris *De Correctione et Gratia* cap. 8. necnon in libro *De Prædestinatione Sanctorum*, idem judicandum esse de adultis, ac de parvulis ante rationis usum et post susceptum Baptisma ex hac vita migrantibus : sed parvuli non prædestinantur ratione prævisorum meritorum, quippe cum non sint prædíti usu liberi arbitrii, nec proinde meriti proprii capaces : ergo nec ita prædestinantur adulti. *Major* patebit legenti prænominatos libros : *Minor* etiam per se est evidens, eamque eleganter inculcat sanctus Fulgentius libro *De Incarnatione et Gratia Christi* cap. 30. ubi gratuitam adultorum electionem exemplo gratuitæ electionis parvulorum colligens, ait : *Ut prolixitatem vitantes omittamus alia, quæ possunt pro veritate fidei huic pravæ sententiæ replicari : interim testimonio confundantur et convincantur, non loquentium hominum, sed tacentium parvulorum, in quibus ad evacuandam sapientiam verbi multum resplendet virtus Christi, quæ gratis in omnibus hominibus propria utentibus voluntate eamdem salutem a se ostendit fieri, quam in infantibus nullam voluntatem habentibus dignatur operari : in eis namque nec bona voluntas est, ut æquum sit in volentibus præmium, nec mala ut sit in nolentibus justa damnatio. Si ergo ad salvandos homines, sicut isti volunt, non excitat, neque mutat, sed expectat hominum voluntates : quomodo infantibus, qui baptizantur et in eadem infantia moriuntur, dat æternam salutem quorum bonam nec expectat nec invenit voluntatem?* Concludit ergo infantium exemplo etiam adultorum salutem a Deo fieri, non expectata, neque inventa eorum voluntate ; sed potius Deum ad salvandos illos excitare et mutare eorum voluntatem, ut loquitur, ita ut prior sit intentio salvandi, indeque oriatur voluntas excitandi et mutandi eorum voluntatem, ac tum demum hujusmodi voluntatis bonum opus inveniatur, seu prævideatur a Deo. — **Respondeo 1.** SS. Augustinum et Prosperum intelligendos esse de operibus sola liberi arbitrii virtute elicitis, ut liquet tum ex verbis, tum ex libris laudatis ; siquidem res ipsis sanctis Patribus erat cum Pelagianis et Semipelagianis, qui hominum electionem ad fidem, gratiam et gloriam volebant refundi in opera viribus naturæ elicita ; quorum errorem ut proscribant gratiæ Defensores et Assertores eos urgent exemplo parvulorum, quorum aliqui suscepto baptismate vitam æternam consequuntur ; alii vero baptismo negato reprobantur, absque aliquo merito actuali ab ipsis repetendo. Quod autem præfati sancti Patres, exinde tantum colligant gratuitam esse hominum adultorum electionem ad fidem et gratiam, nullamque mentionem faciant *De electione ad gloriam*, patet ex ipso S. Fulgentio, qui ibidem ita subdit : *Igitur quia Deum justum, bonumque Catholica veraciter credit et confitetur Ecclesia, certissime credendum est et fiducialiter confitendum unam,*

eamdemque Dei gratiam in majoribus salvandis operari bonæ voluntatis initium, quæ in parvulis sine voluntate operatur salvationis effectum. Ipsa gratia infantes neque volentes, neque nolentes redimit, quæ majores illuminando volentes ex nolentibus, et hoc in parvulis salutis opus sine propriæ voluntatis assensu gratia Dei operante perficitur, quod bonæ voluntatis exordio divinitus dato in majoribus inchoatur, ut opere solius gratiæ voluntas, quæ mala fuit, bona fiat, et deinceps gratiæ secum operanti servitium obedientiæ cooperatricis exhibeat. Quibus aperte constat eum solum agere de vocatione ad gratiam; unde subdit: *Sicut Deus crudelis non est in infantibus damnandis, quibus baptismatis beneficium non tribuit; sic injustus non est in majoribus cum bonam non donat voluntatem; et sicut illos voluntas sua mala, sic istos jure puniri facit origo damnata, etc. — Respondeo* 2. Infantes quidem suscepto baptismate ex hac vita migrantes prædestinari sine ulla quidem prævisione operum et meritorum propriorum; prædestinari autem ex meritis Christi, qui Baptismum instituere voluit et proprio suo sanguine virtutem remittendi peccata ipsi conferre, ut salubriter applicaretur in remedium peccati tam infantulis, quam adultis, ut Quæstione sequenti demonstrabimus.

Objiciunt 6. Evidentius detegi non potest, quæ fuerit genuina sancti Augustini sententia, quam ex ejus Discipulis: sed ex his constat gratuitam esse electionem adultorum ad gloriam: ergo, etc. Probatur *minor:* Primo, ex S. Prospero cap. 2. ad objectiones Vincentianas, ubi ait: *Quod multi pereunt, pereuntium est meritum; quod multi salvantur, salvantis est donum;* et ad excerpta Genuensium cap. 6. *De gratuita hominum electione* disserens, ait: *Hæc omnia si non recte dicta sunt, inscrutabilia sunt judicia Dei et investigabiles viæ ejus, nec occultum est quare ille potius, quam iste salvatur; et in se non in Domino gloriabitur, qui aliis vitio suo pereuntibus, electione dignus inventus est, ac sic justitia quidem erit, quod plurimi damnantur, sed non erit gratia, quod plurimi liberantur. Absit hoc a catholicis cordibus, absit talis impietas, ut quemquam putemus meritis suis erui de potestate tenebrarum et in regnum Filii Dei debita, non gratuita adoptione transferri:* et infra: *De universo genere hominum salvat innumeros non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora æterna.* Secundo, ex Fulgentio lib. 1. *Ad Monimum* cap. 13. *Potuit,* inquit, *sicut voluit prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam: sed quos prædestinavit ad gloriam, prædestinavit ad justitiam, quos autem prædestinavit ad pœnam, non prædestinavit ad culpam.* Quibus cum opponat Prædestinationem Reprobationi in hoc, quod illa sit gratuita, hæc autem ex justitia, consequens est ipsum censuisse Prædestinationem ad gloriam non esse ex prævisis meritis: idipsum confirmat *De veritate Prædestinationis et Gratiæ* pluribus. Tertio denique, ex S. Bernardo, qui Sermone in illud *Sapientiæ* 10. *Justum deduxit Dominus per vias rectas et ostendit illi regnum Dei,* ait: *Regnum Dei conceditur, promittitur, ostenditur, percipitur: Conceditur in Prædestinatione, promittitur in vocatione, ostenditur in justificatione, in glorificatione percipitur..... In Prædestinatione est gratia, in vocatione potentia, in justificatione lætitia, in magnificatione est gloria.* Ubi cum ait, in Præ-

destinatione esse Dei gratiam, intelligit gratuitam electionem : ergo non ex prævisis meritis. — **Respondeo**, ex illis omnibus sententiis solum inferri, quod homines non seligantur ex operibus naturæ viribus elicitis, sed gratiæ beneficio factis, quocirca merito gratuita dicitur electio, quia gratia, quæ est principium illorum operum, gratis conceditur a Deo, qui ipsam largitur, quibus et quando vult. Unde idcirco non incongrue S. Bernardus eam gratuitam electionem appellat, quia fit tantum ex prævisis operibus in gratia et a gratia elicitis.

Solvuntur objectiones ex Theologica ratione. — Objiciunt 1. Auctoritatem et rationem Subtilis Doctoris, qui in 1. dist. 41. q. unica, n. 11. contrariam sententiam amplectitur, eamque firmat hoc argumento : omnis ordinate volens prius vult finem, quam media ad finem : sed Deus ordinate vult : ergo prius vult finem, quam media ad illum : at gloria est finis et merita sunt media ad illam conducentia : ergo Deus prius vult gloriam quam merita, et consequenter electio ad gloriam non potest esse ex prævisione meritorum. — **Respondeo** : *Nego conseq.* et ad auctoritatem Doctoris respondeo ipsam nobis adstipulari. Cum enim Doctor ibidem præsentem quæstionem singulari genii sui subtilitate utrinque librasset, diversasque de ea sententias expendisset, tandem concludit his verbis : *De istis opinionibus, quia Apostolus videtur disputans de ista materia ad Rom. in fine, quasi totum imperscrutabile relinquere*, O altitudo, *inquiens,* divitiarum Sapientiæ et Scientiæ Dei: et quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? *ideo ne scrutando de profundo, secundum dictum Magistri, eatur in profundum, eligatur quæ magis placet, dum tamen salvetur libertas divina, sine aliqua injustitia, et alia quæ salvanda sunt circa Deum, ut liberaliter eligentem; et qui aliam opinionem tenuerit, respondeat ad ea, quæ facta sunt contra eam.* Quibus aperte significat nostram Conclusionem esse probabilem, omniaque in illam objecta posse dilui. — Secus autem sentire videtur de opposita sententia; cum enim videret eam maximis undique scatere difficultatibus, quarum aliquas solvere nititur, ipsam quidem probabilem affirmat : *Dum tamen,* inquit, *salvetur libertas divina sine aliqua injustitia, et alia salventur, quæ salvanda sunt circa Deum ut liberaliter eligentem :* quæ duo sane vix salvari possunt in opposita sententia ; maximam quippe contra libertatem, justitiamque divinam Deo necessitatem antecedentem imponit providendi et studendi, ne electi finaliter a gratia excidant : similiter, ut non electi, quantumvis justi, perfecti et innocentes fiant per bona opera et Ecclesiæ Sacramenta , nihilominus tandem labantur in peccatum, in illoque statu moriantur, et in æternum pereant, quod sane durissimum videtur et divinæ libertati, justitiæque valde injurium. Vix pariter salvari potest summa Dei libertas et benignitas in eligendo ; ut quid enim, cum omnes, aut saltem plures eligere posset, tam paucos selegit et innumeros propemodum pereundos deseruit, idque ex mera et sola ipsius voluntate : et nulla in eligendis supposita minima diversitate? quæ omnia absurda non sequuntur ex nostra sententia, adeoque non leve indicium est illam Doctori Subtili magis placuisse. — *Ad rationem* respondeo *primo*, hoc argumentum nimis probare, nedum enim suadet Prædestinationem esse factam ante prævisa merita ; sed etiam quod aliter fieri non potuerit, cum enim

Deus inordinate nihil velle possit, quia sapientissimus est, consequens est quod si ut ordinate vellet, prius velle deberet, nostram justificationem, quam nostra merita, non posset, etiam de potentia absoluta, velle prius merita, quam glorificationem, quod plane absurdum est, ut fatentur etiam ipsi Adversarii. *Secundo*, respondeo *majorem* esse tantum veram respectu proprii finis et non alieni: potest quis v. g. velle prius victoriam a milite consequendam, quam præmium ipsi largiendum, licet victoria non sit finis ipsius militis, sed præmium: itaque cum glorificatio nostra non sit finis Dei, sed nostri, nec merita nostra sint media respectu Dei, sed nostri; non est necesse quod Deus prius velit glorificationem nostram quam nostra merita, sed recte et ordinate velle potest merita, antequam velit glorificationem nostram. *Adde* quod glorificatio nostra habeat quasi rationem medii: gratificatio autem quasi rationem finis respectu Dei: siquidem ipse nobis gloriam proponit ut ad merita et opera bona nos provocet. — *Respondeo* 3. *Majorem* esse veram de mediis physicis, non de moralibus, quæ varia sunt respectu vitæ æternæ: cum enim medium morale non realiter, sed impetratorie tantum concurrat ad consecutionem finis; cumque non possit impetratorie concurrere, nisi supponatur esse in ejus cognitione, a quo finis est impetrandus, nihil enim movere potest voluntatem nisi sit cognitum, quia nihil volitum quin scitum, adeoque necesse est, ut prius intendantur media moralia, quam finis per ea consequendus. — *Respondeo* 4. distinguendo *majorem*: ordinate volens prius vult finem quam media, si finis consideretur absolute et sub formali ratione finis, concedo: ut sic enim quicumque vult finem efficaciter, ab ipso fine movetur, ut etiam efficaciter velit media ad ipsius assecutionem conducentia, adeoque prius vult finem quam media; si consideretur conditionate et in ratione præmii, nego: ut sic enim ordinate volens non vult efficaciter dare præmium alicui nisi prævideat antea meritum. Glorificatio autem nostra vocatur merces, corona et retributio, adeoque nihil mirum si Deus prævideat prius et velit merita, quam gloriam.

Instabis: Deus revera prius intendit finem, quam media: ergo nulla solutio. Probatur *antecedens* ex sancto Augustino libro *De Bono perseverantiæ* cap. 41. ubi agens de Tyriis et Sidoniis ait, eos *credere potuisse si mira illa Christi signa vidissent: sed quoniam ut crederent non erat eis datum, etiam unde crederent est negatum*: quibus verbis indicat Deum prius eligere ad fidem: deinde concedere media, nempe prædicationem et signa quibus fides comparatur: unde factum est quod cum Tyrii et Sidonii non essent Prædestinati ad fidem, idcirco non sunt eis concessa media efficacia, ut fidem consequerentur: ergo, inquiunt, Deus prius vult finem, quam media. — **Nego consequentiam**: Tum quia inductio generalis non fit ex unica specie actus; hic autem unica profertur species prædestinationis, nempe Prædestinatio ad gratiam, ex qua non licet colligere idem esse dicendum de Prædestinatione ad gloriam. Tum quia ubi unum colligitur ex alio comparato, necessum est, ut inter utrumque intercedat aliqua paritas; nulla autem est paritas inter Prædestinationem ad fidem, seu gratiam, de qua solum loquitur sanctus Augustinus in objectione, et Prædestinationem ad gloriam, de qua nunc agimus; illius enim finis est absolutus, quippe cum fides non pendeat a

meritis, sed a sola Dei liberalitate, adeoque omnia merita præcedat; gloria autem est finis conditionatus dependens a meritis: unde cum repugnet decerni rem aliquam conditionatam, ante prævisionem conditionis futuræ, etiam repugnat Deum velle glorificationem nostram, quæ supponit merita priusquam ipsa merita intendat.

Objiciunt 2. Effectus est posterior sua causa, saltem in aliquo signo rationis: sed opera meritoria a Deo volita sunt effectus Prædestinationis: ergo illa sunt a Deo volita in posteriori signo rationis, adeoque Prædestinatio fit ante prævisa merita. **Nego minorem** cum Ochamo, Gabriele, sancto Bonaventura, Faventino, Valentia, Isamberto, Josepho, Tricassino et aliis; unicus enim et proprius effectus Prædestinationis proprie dictæ, de qua nobis sermo est, est ipsa visio beatifica et nostra glorificatio; hæc enim nobis confertur ratione formalis Prædestinationis, quemadmodum S. Augustinus lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 10. loquendo de Prædestinatione ad gratiam ipsam, *Prædestinatio,* inquit, *quæ in bono est, gratiæ est, ut dixi, præparatio; gratia vero est ipsius Prædestinationis effectus.* Ita a simili, dum agimus de Prædestinatione ad gloriam, revera possumus asserere unicum illius esse proprium effectum, nempe ipsammet gloriam et beatificationem nostram.

Objiciunt 3. Eo modo prædestinatur nostra salus quomodo perseverantia nostra, ab ea namque totaliter et adæquate salus pendet, juxta illud Matth. 12. *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit:* sed perseverantia nostra actualis prædestinatur a Deo, sine ullis meritis, estque gratuitum Dei donum, *quod quidem aliunde haberi non potest nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere, ut perseveranter stet et eum qui cadit restituere,* inquit Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 13. Ergo pariter nostra salus et Prædestinatio ad gloriam æternam ex gratuita Dei voluntate; non vero ex meritis pendet. — **Distinguo minorem**: Perseverantia nostra est gratuitum Dei donum quod non potest emereri merito de condigno et ex justitia, concedo: merito de congruo, impetrationis et decentiæ, nego. Perseverantia namque non ita gratuitum est Dei donum, ut ab illo solo pendeat, sine ulla alia nostra cooperatione libera, qualiter ab eo solo pendent primæ gratiæ vocationis, quas operatur in nobis sine nobis; sed admittit liberam nostram cooperationem ad consentiendum gratiæ, obediendum Dei mandatis, et resistendum omnibus occasionibus mortaliter peccandi; unde gratiam perseverantiæ adæquate sumptam Deus non prædefinit absolute et efficaciter absque prævisione nostræ cooperationis; et idcirco neganda est *consequentia.*

Instabis: Eo modo loquitur S. Augustinus de Prædestinatione ad perseverantiam, quomodo de Prædestinatione ad primam gratiam: sed Prædestinatio ad primam gratiam omne prorsus meritum excludit: ergo et perseverantia. — **Nego majorem**: verum equidem est ipsum removere quodcumque meritum ad primam gratiam, non sic autem de gratia perseverantiæ: imo lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 6. illam gratiam posse emereri pronuntiat: *Hoc ergo Dei donum,* inquit, *suppliciter emereri potest; sed cum datum fuerit amitti contumaciter non potest:* unde cap. 16. distinguit gratiam perseverantiæ ab initio fidei, quod hoc Deus gratis concedat: illam vero interdum orantibus

largiatur: *Cum*, inquit, *constet Deum alia etiam non orantibus, sicut initium fidei, alia nonnisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam.* Inde hortatur ad orationem, ut illud perseverantiæ donum possimus assequi, non quidem ex merito justitiæ, sed ex merito impetrationis et decentiæ.

Objiciunt 4. Prædestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis, dicente S. Augustino lib. *De Bono perseverantiæ* c. 24. *Nullum est illustrius Prædestinationis exemplar, quam ipsemet Salvator: quisquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipsum, atque in illo inveniat et seipsum:* sed Prædestinatio Christi facta fuit omnino gratis et absque ullis meritis: ergo et prædestinatio nostra. — **Distinguo majorem**: Prædestinatio Christi est exemplar nostræ Prædestinationis ad gratiam, concedo: ad gloriam, nego: et similiter distincta *minore*, nego *consequentiam*, nec enim aliud intendit Augustinus; quod nedum constat ex scopo totius libri, qui est de Prædestinatione ad gratiam et ad donum perseverantiæ, sed maxime ex illo ipsomet Capite laudato, ubi, post verba in objectione posita, concludit: *Qui ergo hunc fecit ex semine David hominem justum, qui numquam esset injustus, sine ullo merito præcedentis voluntatis ejus, ipse ex injustis facit justos sine ullo merito præcedentis voluntatis ipsorum, ut ille Caput, hi membra sint ejus. Qui ergo fecit illum hominem sine ullis ejus præcedentibus meritis, nullum, quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum; ipse nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes in eum quibus dimittat omne peccatum etc.* Patet ergo his verbis Augustinum ibi solum agere de prædestinatione ad gratiam.

Objiciunt 5. Deus media quædam efficacia Prædestinatis confert, quibus gloriam assequantur, quæ non dat reprobis: ergo signum est Deum habere voluntatem efficacem conferendi gloriam illis, non istis, antecedenter ad prævisa ipsorum merita. — **Distinguo antecedens**: dat quædam media, quæ sunt efficacia ex parte Dei et ante prævisam hominis cooperationem, nego: ex parte accipientis et cooperantis, concedo. Itaque media, seu gratiæ concessæ, tam Prædestinatis, quam reprobis, considerari possunt, quatenus a Deo donantur, vel quatenus ab homine suscipiuntur et applicantur. Priori modo omnes gratiæ sunt efficaces in *actu primo*, quia ex se habent sufficientem vim assequendi suum effectum, si ex parte hominis nulla interveniat oppositio, quæ earum efficacitatem præpediat: posteriori vero dicuntur efficaces vel inefficaces in *actu secundo*, juxta hominis assensum, vel dissensum, cooperationem, vel repulsam. Adde, quod etiam ipsis reprobis interdum, efficaciores gratiæ concedantur, quam Prædestinatis; Judas enim reprobatorum ille pessimus longe plures et ampliores gratias accepit, quam rusticus aliquis qui Dei præcepta servans in statu gratiæ sanctificantis vitam finit; ille tamen damnatur, hic salvatur: ergo non sequitur Prædestinatos efficaciores habere gratias, quam reprobos.

Instabis: Deus omnibus et solis Prædestinatis elegit et confert media efficacia, quatenus efficacia sunt: ergo media collata Prædestinatis discrepant a mediis collatis reprobis; sed illud discrimen aliunde repeti non potest, quam quia Prædestinati eliguntur ad Regnum ante prævisa eorum merita et ante decretum de conferendis efficacibus illis mediis: ergo revera Deus eos prædestinat ante prævisa merita, et id-

circo eis confert media differentia ab illis quæ reprobis tribuuntur. — **Respondeo** 1. negando *majorem,* alioquin sequeretur reprobos idcirco damnari, quia Deus ipsis media sufficientia denegasset, sicque ipsorum damnatio non pravis eorum operibus, sed absoluto Dei decreto esset tribuenda, quod Calvinismum sapit. — *Resp.* 2. distinguendo ipsam *majorem,* Deus seligit et discernit media prædestinatis, ut efficacia sunt, nego : ut apta sunt et sufficientia ad finem consequendum, concedo. Itaque quod illa media sint efficacia et effectum habitura pendet ab eventu et libera cooperatione hominis ; quem quidem eventum prævidit et approbavit Deus, cum eligeret ipsa media, sed non elegit quia prævidit habitura effectum, quasi illa media non seligeret, nisi essent habitura effectum ; sicut ex opposito non elegit reprobis media inefficacia, quatenus inefficacia sunt, licet ex prava hominis libertate et voluntate ea fore inefficacia præviderit et permittere decreverit : sed elegit ut bona et idonea ad effectum consequendum, si ipsi, quibus hæc media collata sunt, voluissent.

Urgebis : Quamquam Deus non elegerit reprobis media, quatenus inefficacia, tamen scienter et libere elegit media, quæ noverat non esse profutura reipsa : unde non minus sequitur necessario eorum damnatio, quam si Deus elegisset illa media, quatenus sunt inefficacia : ergo nostra sententia non magis tuetur et explicat sincerum Dei amorem erga eorum salutem ; quomodo enim sincere et ex animo salvare voluisset eos, quibus scienter et libere elegit media quæ noverat ipsis non esse profutura, cum tamen posset æque facile eligere media quæ prodessent ? — **Distinguo antecedens** : Deus scienter et libere elegit reprobis media non profutura, ex defectu efficacitatis mediorum, nego : non profutura ex malitia, vel negligentia suscipientium, concedo. Ad *sequelam* dico : exinde sequitur damnatio reproborum, defectu efficacitatis mediorum, nego : defectu negligentiæ, vel malitiæ ipsorum reproborum et statu peccati mortalis, in quo voluntarie moriuntur, concedo ; unde neganda est *consequentia :* opposita namque sententia refundit eorum damnationem in ipsum Dei decretum antecedens et excludens virtualiter, aut æquivalenter eos omnes, quos Deus despexit, seu neglexit ante prævisionem operum, et nulla data occasione ex parte ipsorum, adeoque subsistere nequit cum sincero Dei affectu salvandi homines. Secus autem est de nostra sententia, quæ ipsam reprobationem refundit in prævisa ipsorum mala opera et in abusum gratiæ ac mediorum, non autem in ipsam Dei voluntatem, nisi tantum consequenter ad illam prævisionem.

Objiciunt 6. Deus elegit aliquos eximie Prædestinatos ad gloriam vel aliquam dignitatem supernaturalem ante omnem prævisionem futurorum, ut constat de Beata Virgine, sancto Joanne Baptista, Apostolis et aliis eximie Prædestinatis : ergo cum similis sit ratio omnium Prædestinatorum, nullumque occurrat motivum excipiendi aliquos ab hoc modo eligendi, affirmandum est omnes sic esse prædestinatos ante prævisa merita. — **Nego antecedens** : probabilius enim est nullam puram creaturam electam fuisse efficaciter et absolute ad gloriam, vel dignitatem aliquam, ante prævisa merita, vel conditionem finalem, imo nec Beata Virgo electa fuit, non modo ad gloriam, sed neque etiam ad Maternitatem Dei, sine præviso ipsius consensu : unde

probabiliter sustinent Theologi ipsam promeritam fuisse divinam hanc suam Maternitatem; quod et indicat Ecclesia, tum in oratiuncula, *Regina Cœli lætare, quia quem meruisti portare resurrexit*; necnon, *ut dignum filii tui habitaculum effici mereretur*. Adde quod quidquid sit de Beatissima Virgine, cujus privilegia ad nullam aliam puram creaturam extendi possunt, nullatenus evinci potest alios eximie Prædestinatos electos fuisse ante prævisa ipsorum opera; id enim neque Scriptura docet, neque sancti Patres affirmant, neque aliunde efficaciter colligi potest. Quod enim S. Joannes Baptista et Apostoli aliique viri sanctissimi dicerentur eximie Prædestinati, ad id sufficiebat, quod Deus amplioribus beneficiis et donis supernaturalibus eos cumularet, quibus facilius permanerent in gratia, omnesque excluderent occasiones mortaliter peccandi.

Objiciunt 7. Aliqui parvuli rapiuntur statim post Baptismum, alii vero paulo ante susceptum Baptismum, etiam adhibita omni diligentia ut Baptismus eis procuraretur: unde fit quod priores ad gloriam prædestinentur, alii vero ad gehennam destinentur: sed hæc sortis diversitas non provenit ab ullis prævisis meritis, aut demeritis: ergo in solam Prædestinationem meritorum est refundenda. — **Nego consequentiam**: id enim non est necesse provenire ex tali electione et reprobatione, quæ omnem futurorum prævisionem antecedat, illud enim accidere potest, vel propter negligentiam, aut malitiam parentum, vel propter rerum ordinem, ita se habentem, ut naturaliter non possit parvulus diutius vivere, nec proinde ad Baptismi gratiam pervenire; Deus autem habet se permissive ad hanc privationem, quia non tenetur invertere communem rerum ordinem impedientem hanc Baptismi receptionem, nec vim inferre voluntati parentum, qui noluerunt Baptismum parvulo conferri: spectat enim ad sapientem Dei Providentiam, ut sinat res agere secundum naturam suam liberas libere, contingentes contingenter, et non passim miracula facere, subindeque omnia vertere, propter bonum aliquorum particularium. Unde privatio ista Baptismi a parvulo se habet in ordine supernaturali quemadmodum monstra in ordine naturali; et sicut mors illius adulti, qui decidit in Amentiam, Apoplexiam, Lethargum, post mortale peccatum. Hæc enim omnia permittit Deus, quia cum sit summus omnium ac sapiens rerum Provisor, non debet immutare rerum ordinem propter aliquod bonum particulare, nisi forte ad id moveatur parentum vel aliorum precibus. Cum autem immutat cursum rerum ordinarium propter parentum preces, aut vota, hoc non provenit ex electione absoluta antecedenti, sed ex prævisione talium precum.

Objiciunt denique: Si electio ad gloriam facta esset ex prævisis meritis, mysterium Prædestinationis non esset incomprehensibile: sed hoc est contra Apostolum exclamantem ad Romanos cap. 11. *O Altitudo divitiarum Sapientiæ et Scientiæ!* ergo etc. *Major* patet, mirum enim non videtur, quod Deus decreverit salvare eos, quos prævidit bene acturos, et damnare alios, quos prævidit male victuros, sicut nemo miratur si videat a judice puniri noxios, liberari innoxios: — **Nego majorem**: quamquam enim Prædestinatio fiat ex prævisis meritis, nihilominus maxima remanet ansa exclamationis propter inscrutabilia Dei judicia. Licet enim omnes vocentur ad gloriam, nihilominus in-

terdum alios vocat vocatione ita congrua ut respondeant, sicut vocavit Paulum, Magdalenam etc.; alios autem vocat vocatione tantum ordinaria, cui possunt quidem respondere, non tamen respondent: cur autem diversam hanc adhibeat vocationem, illud omnino est inscrutabile, ut aperte declarat sanctus Augustinus in Enchiridio cap. 95., ubi clare indicat esse aliquas causas cur parvuli et adulti assumantur ad primam gratiam, aut ab illa excludantur: *quas*, inquit, *noscemus in beatitudine æterna, cum nos lateant in hac vita:* hinc est quod cum quærit has causas diversæ Dei vocationis et administrationis gratiæ, semper recurrit ad inscrutabilia judicia Dei et non ad meram ejus voluntatem, quia nempe ibi supponit esse aliquam causam, sed nobis incognitam.

QUÆSTIO QUARTA.

AN ET QUOMODO HOMINUM PRÆDESTINATIO DECRETA FUERIT EX PRÆVISIS MERITIS CHRISTI.

Notandum 1. Prædestinationem considerari posse dupliciter, nimirum quantum ad actum Prædestinantis, vel quantum ad effectum Prædestinationis. *Rursus* actus Prædestinantis spectari potest bifariam, scilicet vel *absolute* et secundum entitatem; vel *respective* et juxta terminationem extrinsecam ad aliquem effectum Prædestinationis. Similiter Prædestinatio secundum effectum considerari potest, vel secundum ordinem æternæ intentionis, vel secundum ordinem temporalis executionis. Certum est autem Christum Dominum non esse causam nostræ Prædestinationis quoad actum Prædestinantis absolute spectatum, cum enim hic divinus actus secundum entitatem idem omnino sit realiter cum Essentia divina, nullam sui agnoscit causam, physicam, vel moralem, hoc est, nec productivam, nec meritoriam: solum ergo remanet discutienda Quæstio de illo ipso divino actu Prædestinationis quatenus terminatur ad aliquem effectum ipsius Prædestinationis, nempe ad gratiam vocantem, adjuvantem et sanctificantem, necnon ad gloriam, quæ sola proprie effectus Prædestinationis est.

Notandum 2. Christum Dominum dici posse tripliciter causam nostræ Prædestinationis, nimirum vel *exemplarem*, quatenus ipsius Prædestinatio est exemplar Prædestinationis nostræ: vel *finalem*, eo quod Prædestinatio nostra ordinata sit in ipsius gloriam; vel denique *meritoriam*, ita ut merita Christi fuerint prævisa et acceptata tamquam rationes Deum moventes ad decernendam nostram Prædestinationem. Certum est autem Christum Dominum esse revera causam exemplarem nostræ Prædestinationis, siquidem Deus *prædestinavit nos conformes fieri imaginis Filii sui*, inquit Apost. ad Rom. 8. Unde sanctus Augustinus, lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 24. ait: *Nullum aliud illustrius est Prædestinationis exemplar, quam Christus Jesus.* Certum pariter eum esse causam finalem ipsiusmet nostræ Prædestinationis, siquidem ut Apostolus ait ad Ephes. 1. Deus *prædestinavit nos per Jesum Christum in ipsum*, hoc est, *propter ipsum:* unde merito Tridentinum Sess. 6. c. 7. loquens de justificatione ait: *Hujus justificationis causæ sunt, finalis quidem gloria Dei et Christi.* Idem autem dicendum videtur de Prædestinatione. Solum itaque restat discutiendum, an revera

Christi prævisa merita fuerint causæ moventes Deum ad decernendam nostram Prædestinationem.

Notandum 3. Certum esse Christum Dominum dici causam meritoriam nostræ Prædestinationis et omnium illius effectuum, quantum ad executionem, id nempe aperte satis indicat sanctus Paulus ad Ephesios cap. 1. dicens: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate.* Quibus complectitur effectus Prædestinationis, scilicet gratiam vocantem, adjuvantem et sanctificantem, nobis propter Christum concessam, quod aperte significat dum subdit: *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum Dei per Jesum Christum in ipsum*, idest propter ipsum. Etenim apud Apostolum plerumque synonima sunt hæc vocabula, *Per Christum, in Christo, et propter Christum.* Idipsum clarissime explicat Concil. Trident. Sess. 6. cap. 6. his verbis: *Declarat præterea* sancta Synodus *ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, etc.* Suadet etiam aperta ratio: Christi namque merita prævisa fuerunt ante quodcumque donum supernaturale nobis concedendum, est enim *Primogenitus ante omnem creaturam,* Eccl. 24.; adeoque ante illas cum suis meritis et operibus saltem in communi prævisus, et consequenter haud dubium est, quin eorum intuitu divinus Pater decreverit omnia media ad salutem et gloriam æternam consequendam nobis esse conferenda: nempe ut ab ipso divino Capite sacer ille gratiæ Spiritus in omnes fideles ejus membra exundaret et effluereț; quod etiam haud obscure indicat sancta Ecclesia, quoties omnia ista munera et dona a Deo exoptat et expostulat *Per Jesum Christum Dominum nostrum.* Tantum itaque hic resolvendum superest, an revera nostra Prædestinatio decreta fuerit ex prævisis Christi meritis secundum ordinem intentionis, quocirca sit

Conclusio unica. — Christus est causa meritoria nostræ Prædestinationis, etiam secundum ordinem intentionis et electionis. Hæc videtur probabilior.

Probatur primo: Christus, quatenus Deus homo, prædestinatus fuit et prævisus ante prædestinationem cujuslibet creaturæ: ergo prævisa illius merita fuerunt rationes moventes Deum ad decernendam nostram Prædestinationem. *Consequentia* patet; si enim in illo ipso signo æternitatis, in quo Deus Prædestinatos elegit, jam habeat præsentia Christi merita futura, evidens est quod cum illa merita sint digna quocumque præmio possibili, et Deo Patri offerantur propter hominum salutem et Prædestinationem, etiam divinum Patrem moveant ad decernendas omnes gratias in tempore hominibus conferendas, quibus, si voluerint, gloriam æternam consequentur. *Probatur antecedens* illis omnibus Scripturæ textibus, quibus Christus prævisus dicitur ante quamlibet creaturam; sic 8. Proverb. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, etc.*; Ubi Septuaginta interpretes vertunt, *Dominus creavit me in initio viarum suarum;* quæ verba intelligi nequeunt de Christo se-

cundum Divinitatem, utpote quæ creationis est expers: neque de creatione et formatione illius temporali secundum executionem, siquidem incarnatio facta est tantum in medio annorum: restat ergo ut intelligantur de formatione ipsius incarnati Verbi secundum æternam destinationem et prævisionem. Similiter Joannis 17. Christus ait: *Clarifica me Pater claritate, quam habui apud te, priusquam mundus fieret.* Quibus petit conferri sibi gloriam, quam habuit ante mundum conditum: at non petit gloriam Divinitatis, cum ipsa nunquam caruerit: ergo humanitatis, quam habuit in divina Prædestinatione ante mundum conditum. Denique ad Coloss. 1. Christus ipse dicitur *Primogenitus omnis creaturæ*, quod sane intelligi debet secundum humanitatem: at ita dici non potest Primogenitus, nisi ratione prædestinationis, quatenus nimirum ante omnem creaturam est prædestinatus: ergo prædestinatus est, ac prævisus ante quamlibet creaturam; adeoque ipsius merita Deo præsentia fuerunt ante Prædestinationem cujusque creaturæ.

Secundo: Scriptura sacra diserte significat omnes gratias, omniaque spiritualia dona nobis in tempore conferenda, decreta fuisse a Deo ab æterno per Christum Jesum: ergo pariter indicat illius merita fuisse rationes moventes Deum ad decernendam illam donorum cœlestium collationem. Patet *antecedens* ex laudato jam loco ad Ephesios: *Benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, etc.;* ubi particulæ *in Christo* et *per Jesum Christum* Christi meritum significant, quæ enim alia fingi posset significatio? quod etiam sequentibus Apostoli verbis clarius explicatur: subdit enim: *In qua gratificavit nos in dilecto Filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus:* quibus declarat, illam divinam electionem, qua nos Deus elegit ante mundi constitutionem et prædestinavit ad gratiam et gloriam, factam fuisse intuitu meritorum Christi. Idipsum apertius significat 2. ad Timoth. 1.: *Qui nos liberavit et vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra* (naturæ viribus elicita), *sed secundum propositum suum et gratiam, quæ data est nobis a Christo Jesu, ante tempora sæcularia.* Quibus verbis Apostolus significat Deum ab æterno decrevisse gratiam nobis conferendam in Christo, hoc est propter Christum; quod et expresse docet Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. cum dicit: *Justificationem impii, hoc est, translationem ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adam in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei, fieri per secundum Adam Jesum Christum Salvatorem nostrum:* hæc enim translatio a statu peccati ad statum justitiæ gratiam primo vocantem includit, a qua pendet omne Prædestinationis ædificium: ergo cum hæc gratiarum dona, intuitu meritorum Christi concedenda, fuerint ab æterno decreta, ut ibidem indicat Concil. cap. 5. dicens: *Declarat præterea ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Jesum Christum prævenientem gratia sumendum esse,* hoc est, ab ejus vocatione, etc., consequens est ipsam etiam Prædestinationem nonnisi propter ipsa merita decretam fuisse.

Tertio idipsum suadet ratio: Deus in tempore nihil quidquam exequitur nisi juxta decretum ab æterno formatum de rebus in tempore faciendis: sed fatentur omnes gratiam quamlibet, necnon et gloriam ipsam concedi nobis propter Christi merita: ergo cum gloria

et gratia in tempore concedenda sit præmium meritorum Christi, profecto ab æterno Deus etiam voluit et disposuit illam concedere ratione talium Christi meritorum: unde fit ut soli Christo et meritis ejus tamquam causæ moventi et merenti tribui debeat. *Deinde*, prædestinatio nostra, ut fuse probatum est, decreta fuit solum post prævisa merita: sed illa ipsa nostra merita omnino pendent a gratia per Christum concedenda: ergo necessum fuit prius fuisse prævisa Christi merita, quam nostra prædestinatio statueretur.

Reponunt Adversarii hæc omnia quidem esse vera secundum ordinem executionis, non vero secundum ordinem intentionis; ita quod cum Deus ex suo beneplacito elegisset omnes salvandos ad suum quemque gradum, cæteris negative reprobatis, et illis prædefinivisset omnia opera bona, perseverantiam et gratiam congruam in tempore suscipiendam et exequendam, voluit hoc totum exequi per Christi merita. — **Contra**: ex illa sententia sequitur Christum esse merum executorem paternorum decretorum, absque ulla potestate conferendi alicui gratiam aliquam majorem, quam quisque in tempore reipsa accipit: non enim posset excedere præscriptum divini decreti, quod ipse clare in Deo conspicit et novit sibi esse solvendum et executioni mandandum: sed hoc pugnare videtur in Scripturam sacram, quæ significat plenariam Christo Domino concessam esse potestatem, nedum in res temporaneas et terrenas, sed etiam cœlestes, spirituales et æternas: sic Joann. 23. *Sciens quia Pater dedit ei omnia in manus:* et Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in Cœlo et in Terra:* quomodo autem haberet omnem potestatem nisi quia potest de omnibus propria auctoritate disponere, maxime vero ea, quæ spectant ad hominum salutem? Quod ultra confirmatur Joannis 5. et 6. cap. ubi Christus ipse affirmat omnimodam sibi concessam auctoritatem vivificandi, judicandi et beatificandi mortuos; non quidem ratione Divinitatis, qua ita supremam habet cum Patre auctoritatem, nec opus est, ut ei donetur; sed ratione humanitatis: unde ait: *Dedit ei potestatem judicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem ejus* (Filii hominis) *et procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala in resurrectionem judicii:* et cap. 6. *Ego resuscitabo eum in novissimo die:* quibus verbis nedum simplex executio, sed et suprema potestas Christo concessa significatur. — *Deinde*, Christus dicitur Caput et Rex totius Universi: ergo sicut Caput vivificat et regit omnia membra, et Rex terrenus totum suum regnum, omnesque subditos administrat et de ipsorum functionibus, officiis et statu decernit; ita Christus totum universum dirigit, maxime vero in iis quæ ad salutem spectant, siquidem *non misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* — *Denique*, ex Doctore in 3. dist. 13. Christi humanitas in tantum extollenda et dignificanda est, quantum dignificari potest absque repugnantia; *in commendando enim Christo,* inquit, *malo excedere, quam deficere a laude sibi debita, si propter ignorantiam oporteat in alterum incidere:* ex quo colligit in Christo admittendam esse summam gratiam creabilem, quod utique confirmat per illam sententiam sancti Augustini de libero arbitrio: *Quidquid tibi vera ratione melius occurrit, scias hoc Deum*

magis fecisse quam non fecisse; sed longe magis cedit in Christi gloriam, quod non solum executivam, sed etiam auctoritativam habeat potestatem in his quæ spectant ad hominum salutem, illudque repugnare nulla ratio suadet; adeoque non solum secundum executionem temporalem, sed etiam secundum æternam prævisionem et destinationem, Christus ratione suorum meritorum auctoritatem habuit circa statuendam nostram prædestinationem; conveniebat enim ut qui gratias omnes ex parte sua promereri debuerat per sua merita, etiam aliquam libertatem haberet in suis meritis applicandis, neque restringeretur ad solam executionem eorum quæ de tali applicatione ab æterno Patre decreta fuerant.

Dices 1: Deus nos prædestinavit juxta merum suæ divinæ voluntatis beneplacitum: ergo non ex Christi meritis. Probatur *antecedens*, ex laudato loco ad Ephes. 1. *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ in laudem gratiæ suæ;* quibus significat nos esse Prædestinatos per Christum quantum ad executionem; per propositum autem Dei quantum ad intentionem. — **Respondeo** non eum esse sensum Apostoli, imo ex eo colligi prædestinationem nostram pendere a meritis Christi etiam secundum intentionem, cum id maxime Christi gloriam et excellentiam spectet; dicitur autem prædestinatio facta secundum propositum voluntatis, non ut excludat meritum Christi, sed solum ut significet Christum pro illis tantum efficaciter merita sua obtulisse, pro quibus cognoscebat Deum velle, ut ita offerrentur; nam ut loquitur Doctor in 3. dist. 19. n 6. *Sicut Verbum prævidit passionem Patri offerendam pro prædestinatis et electis, sic eam efficaciter obtulit in effectu: ita tota Trinitas pro eis passionem efficaciter acceptavit, et pro nullis aliis fuit efficaciter oblata, nec ab æterno acceptata, et ideo tantum meruit eis primam gratiam ordinantem ad gloriam consummatam.*

Dices 2: Prædestinati dati sunt Christo ut eos custodiret et sanctificaret: ergo revera non meruit eorum prædestinationem. Patet *antecedens* ex illo Joann. 17. *Quos dedisti mihi custodivi. Consequentia* vero probatur: omnis donatio est gratuita, nec supponit merita, inde sanctus Augustinus colligit primam gratiam et fidem non concedi propter merita, sed gratis donari. — **Nego consequentiam**, et ad ejus probationem dico donationem esse gratuitam respectu ejus, cui fit donatio, concedo: respectu illius propter quem fit donatio, nego: sic Apostolus ad Ephes. 2. ait: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est:* et tamen sancti Patres, necnon et Concilium Tridentinum supra laudatum affirmant gratiam vocationis, necnon et fidem ipsam nobis concedi propter Christi merita, et consequenter donatio aliqua potest esse simul gratuita respectu illius cui fit, licet justitiam aliquam supponat ratione illius propter quem fit.

Dices 3: Si Christus meruisset prædestinationem, potuisset illam conferre ex propria sua auctoritate: sed falsum consequens: ergo et antecedens. Probatur *sequela* ex illo Matth. 21. *Sedere ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.* — **Nego sequelam**: etenim, ut diximus, ea verba solum significant regnum æternum non esse conferendum titulo con-

sanguinitatis, sed tantum ratione meriti. Unde Christus non excludit suam auctoritatem circa collationem æternæ gloriæ, imo illam statuit. ut patet ex illo Lucæ 22. *Dispono vobis regnum sicut disposuit mihi Pater.*

Dices 4: Deus nos ex mera charitate prædestinavit et elegit: ergo non ex prævisis Christi meritis. Probatur *antecedens* ex illo Rom. 5. *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quia cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est.* — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico Apostolum ibi non agere de prædestinatione ad gloriam, sed de decreto incarnationis Christi, quæ ex mera Dei liberalitate pendet, nullis namque præcedentibus meritis, vel Christi, vel aliorum, Deus moveri potuit ad decernendam Incarnationem; sed illam gratuito et ex pura charitate, ac misericordia futuram decrevit.

Objicies 5. Doctorem in 3. dist. 19. n. 6. ubi probans Christum esse prius prædestinatum quam alios, hunc statuit prædestinationis ordinem, *Tunc*, inquit, *iste fuit ordo in prævisione divina. Primo enim Deus intellexit se sub ratione summi boni. In secundo signo intellexit omnes alias creaturas. In tertio prædestinavit hos ad gloriam et gratiam, et circa alios habuit actum negativum non prædestinando. In quarto prævidit illos casuros in Adam. In quinto præordinavit, sive prævidit de remedio quomodo redimerentur per passionem Filii: itaque Christus in carne, sicut et omnes electi, prius prævidebatur et prædestinabatur ad gratiam et gloriam, quam prævideretur passio Christi, ut a medicina contra lapsum, sicut Medicus prius vult sanitatem hominis quam ordinet de medicina ad sanandum.* Ergo censet Doctor prius homines fuisse prædestinatos, quam prævisa fuerint Christi merita; quod confirmat subjiciens: *Sicut prius prædestinantur electi, quam passio Christi prævideatur ut remedium contra lapsum eorum, ita tota Trinitas prius ordinavit prædestinatos et electos ad gratiam et gloriam finalem, quantum ad efficaciam, quam præviderit Christi passionem tamquam medicinam acceptandam pro electis cadentibus in Adam, prius prædestinatis ad gloriam finalem.* — **Respondeo** Doctorem esse intelligendum de prædestinatione secundum ordinem *executionis* et quatenus de facto impletur in tempore; non vero secundum ordinem *intentionis* et qualiter ab æterno decreta fuit; alioquin sibi ipsi contradiceret, docet enim Christum esse primum prædestinatum, *Christi*, inquit, *incarnatio non fuit occasionaliter prævisa, sed sicut finis immediate videbatur ab eo ab æterno, sicque Christus in natura humana, cum sit propinquior fini cæteris prius prædestinabatur.* Ergo revera non intendit Christi merita fuisse tantum prævisa in quinto signo secundum intentionem, sed secundum executionem, alioquin ipsius Incarnatio fuisset decreta tantum occasione peccati, nec ipse fuisset prævisus et destinatus ante omnem creaturam. — Vel dicendum cum esse intelligendum de Christo in carne passibili, non vero de eo statu in quo prævisus fuerat incarnandus si Adamus non peccasset. — Unde juxta ipsius principia, si ordinem intentionis spectes, hic ordo erit statuendus. In *primo signo* decreta fuit Christi Incarnatio, abstrahendo a carne vel passibili, vel impassibili, et nihil adhuc decernendo de statu mortali, vel immortali. In *secundo* decretum fuit ipsum fore caput

omnium prorsus hominum salvandorum, adeoque pariter decretæ sunt omnes gratiæ conferendæ intuitu ipsius meritorum. In *tertio* illa ipsa sua merita Christus Patri obtulit pro iis, quos prævidebat Deus et ipsemet Christus noverat bene usuros gratiis et mediis. In *quarto*, præviso Adami peccato, tunc decreta fuit incarnatio in statu passibili; prævisa pariter Christi passio et ipsius merita oblata pro illis ipsis, qui in gratia erant perseveraturi, tunc autem absolute et efficaciter formatum fuit prædestinationis decretum; adeoque simpliciter et absolute non prius absoluta fuit hominum prædestinatio secundum ordinem intentionis, quam prævideretur Christi merita.

Dices denique: si Christus meruit prædestinationem secundum ordinem intentionis, etiam meruit reprobationem derelictorum: sed consequens repugnat summæ Dei charitati et præstantissimo ipsius muneri Redemptoris: ergo non est dicendum ipsum ita meruisse Prædestinationem. — **Nego sequelam majoris**: quamquam enim Christus meruit electionem Sanctorum, non tamen meruit reprobationem aliorum; sicut enim Justorum merita in die judicii erunt in causa, cur ipsi separentur ab impiis, non tamen erunt causa derelictionis et damnationis impiorum: ita Christi merita quæ pro prædestinatis oblata fuerunt efficaciter, non fuerunt in causa, cur alii relicti fuerint, siquidem illa ipsa sua merita pro omnibus sufficienter obtulit, et reprobi sibi ipsis causæ fuerunt, propter suam malitiam et negligentiam, cur ipsa Christi merita etiam efficaciter pro ipsis oblata non fuerint, nec eis profuerint.

SECTIO TERTIA.

DE EFFECTIBUS PRÆDESTINATIONIS.

Declaratis et elucidatis divinæ Prædestinationis causis, jam illius effectus detegendi sunt; quos omnes triplicem in ordinem censeo distinguendos: aliqui namque sunt effectus principes et directi, et alii subsidiarii et auxiliantes; cæteri denique occasionales et indirecti. Principes et *Directos* effectus Prædestinationis appello, qui directe a Deo ipso prædestinante intenduntur, et ad ipsum prædestinationis decretum immediate consequuntur: *subsidiarii* sunt illa sensibilia et temporalia bona, quæ quidem per se generaliter non intenduntur a Deo, nec conferuntur omnibus omnino prædestinatis, sed tantum quibusdam, quatenus facilius gloriam assequi valeant: *occasionales* denique dicuntur illa prædestinatorum peccata, quæ ipsis ansam et occasionem præbent pœnitentiam agendi et ferventius suæ saluti invigilandi. Quocirca præsens articulus tribus Quæstionibus est absolvendus.

QUÆSTIO PRIMA.

QUOT ET QUI SINT PRINCIPES ET DIRECTI PRÆDESTINATIONIS EFFECTUS.

Notandum 1. Quatuor desiderari conditiones, ut aliquid directus sit Prædestinationis effectus. *Primo*, quod causetur a Deo immediate; cum enim Prædestinatio active sumpta sit ipsamet divina voluntas

Dei eligentis creaturas ad beatitudinem, necesse est, ut ab ipso immediate fiat; qua ratione peccata et quilibet defectus Prædestinatorum non possunt effectus Prædestinationis censeri, licet ad eam stabiliendam interdum conferant; siquidem ab ipso Deo sanctitatis oceano et gratiæ scaturigine oriri nequeunt. *Secundo*, quod causetur ex intentione efficaci conferendi et tribuendi gloriam, hæc namque intentio est radix et causa, ac motivum electionis, necnon et collationis et applicationis mediorum omnium, quæ ad negotium Prædestinationis concurrunt. *Tertio*, quod de facto illi effectus per se conducant ad ipsius gloriæ consecutionem; cum enim ex intentione efficaci dandi gloriam prædestinatis, omnes alii Prædestinationis effectus intendantur, consequens est, quod ipsi effectus revera ad illam assecutionem per se conferre debeant; voluntas enim Dei efficax irrita et cassa esse non potest. *Quarto* denique, quod illi effectus Prædestinationis pendeant a meritis Christi, *Non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.*

Notandum 2. Tres vulgo Prædestinationis directos effectus a Theologis numerari, nimirum gratiam vocationis, justificationis et glorificationis; seu incipiens, continuans et consummans negotium Prædestinationis. Quos enumerat S. Paulus ad Romanos 8. his verbis: *Quos prædestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit, quos autem justificavit, illos et glorificavit*: nihilominus in hac stabilienda veritate, non omnes conveniunt: siquidem Durandus in 1. dist. 41. q. 2. vult solam gratiam: Ochamus autem e contra ibidem contendit solam gloriam: sanctus autem Bonaventura existimat gloriam et primam gratiam justificantem: cæteri vero Theologi, nedum gloriam ipsam, nec solam justificationem, sed et omnes gratias vocantes, cooperantes et ad justificationem et perseverantiam disponentes, censent inter directos effectus Prædestinationis esse computandas.

Notandum 3. Duplicem distingui posse Vocationem et Justificationem. Alia enim est *Vocatio efficax*, quæ adjunctum habet consensum liberi arbitrii, humanæ voluntatis cooperationem assequitur, et finem ad quem ordinatur obtinet, de qua Job: *Vocabis me et ego respondebo tibi.* Altera vero dicitur *Vocatio inefficax*, quæ per Vocati malitiam, adhæsionem, aut negligentiam effectu suo ac fine frustratur, repulsamque patitur: triplex enim genus hominum gratiam respuit, nimirum negotiis dediti, voluptatibus irretiti et malatia obcæcati, qui omnes exprimuntur in Parabola invitantis ad nuptias; alius enim *abiit in villam* ad recreandum animum: alius *ad negotiationem suam:* reliqui vero *tenuerunt servos et occiderunt.* De quibus conqueritur Deus: *vocavi vos et renuistis.* Rursus *Vocatio efficax* iterum duplex; aliqua enim habet tantum effectum temporalem, ut contingit in reprobis, qui interdum vocanti Deo obtemperant, pieque vivunt; at cum finaliter a gratia excidant, illa omnia quæ gesserunt bona opera non proficiunt ad beatitudinem æternam obtinendam. Alia vero habet effectum in vitam æternam; idque vel proxime, ut contingit in iis qui perseverant finaliter; vel remote, ut fit in iis, qui cum a gratia ceciderint, per pœnitentiam resurgunt. Similiter *Justificatio* est duplex; alia enim habet effectum tantum temporalem, ut fit in reprobis, qui interdum Sacramenta frequentant et justificantur, sed rursus præci-

pites in peccatum dati, pereunt in æternum, nihilque eis præmissa justificatio prodest: alia vero habet effectum in vitam æternam; idque, vel immediate, qualis est justificatio perseverans finaliter, vel mediate, dum scilicet prædestinati a justitia deviantes, sed iterum per pœnitentiam cautiores et ferventiores resurgentes, eorum pariter mortificata opera reviviscunt et prius adeptum jus ad gloriam, quod per peccatum amissum fuerat, iterum sibi vindicant. Quæritur itaque, an hæ omnes vocationis et justificationis species, inter directos Prædestinationis effectus sint computandæ.

Conclusio prima. — Omnis Prædestinatorum gratia Vocationis, quæ habet effectum in vitam æternam, est revera directus Prædestinationis effectus.

Probatur primo, ex illo Joannis 16. *Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me.* Quod omnes sancti Patres et sacri Interpretes intelligunt de gratia vocationis: sed nullus ad Christum pervenit, nec cum eo permanet nisi Prædestinatus: ergo cum vocatus ad illum perveniat et cum eo subsistat, consequens est, quod gratia vocationis intendatur a Deo prædestinante et inter Prædestinationis effectus numeretur. Idem firmatur ex illo ad Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos et vocavit.* Quem textum egregie sic expendit sanctus Augustinus lib. *De Prædestinatione Sanctorum* capite 17. *Quos enim Prædestinavit ipsos et vocavit; illa scilicet vocatione* secundum propositum. *Non ergo alios,* sed quos prædestinavit, ipsos vocavit: *neç alios*, sed quos ita vocavit, ipsos et glorificavit; *nec alios*, sed quos prædestinavit, vocavit, justificavit, ipsos et glorificavit: *illo utique fine, qui non habet finem.* Ipsi concinit sanctus Fulgentius lib. 1. *Ad Monimum* cap. 11., ubi diserte affirmat omnes gratias vocationis, justificationis et glorificationis ad Prædestinationem spectare; cum enim expendisset hunc locum Psalm. 22. *Misericordia tua subsequetur me:* dixissetque: *Prævenit igitur impium, ut fiat justus; subsequitur justum, ne fiat impius; prævenit cæcum, ut lumen, quod non invenit, donet; subsequitur videntem, ut lumen, quod contulit, servet; prævenit elisum ut surgat; subsequitur elevatum, ne cadat: prævenit donans homini bonam voluntatem, subsequitur benevolentem, operando in illo boni operis facultatem:* tandem concludit: *Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præveniens ipsa largitur, et ideo non solum errantem justificando ad viam revocat, sed etiam bene ambulantem custodit et adjuvat, ut ad donum glorificationis æternæ perducat. Hæc autem omnia, idest et vocationis nostræ initia et justificationis augmenta et glorificationis præmia, in Prædestinatione semper Deus habuit, quia et in vocatione et in justificatione et in glorificatione Sanctorum gratiæ suæ opera futura præscivit.*

Probatur etiam ratione: *Primo*, quidquid confertur prædestinato ratione decreti Prædestinationis, est illius effectus: sed omnes vocationes efficaces, omniaque auxilia præparantia ad justificationem conferuntur ratione decreti Prædestinationis: ergo, etc. *Major* patet: nihil enim habet effectum Prædestinationis, nisi ratione illius decreti, quo statuitur Prædestinatio et quod a prædestinante intenditur tamquam medium conducens ad finem. *Minor* vero probatur ex illo Apostoli 2. ad Timoth. 1. *Vocavit nos vocatione sua sancta, non secundum merita*

nostra, sed secundum propositum suum et gratiam suam: ubi diserte affirmat gratiam vocationis esse ex proposito et decreto Prædestinationis. Idipsum firmatur ex illo ad Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti:* ubi prædestinatos, ex proposito et decreto, vocatos dicit, ut significet vocationis gratiam ratione et vi decreti conferri. Adde quod, si ex hac sententia S. Pauli nonnulli inferant bona temporalia inter effectus Prædestinationis esse computanda, multo magis omnia divina auxilia, quales sunt gratiæ vocationis, inter effectus directos debent censeri. — *Deinde*, ex S. August. *Prædestinatio est præparatio mediorum, quibus certissime liberantur quicumque liberantur;* sed vocatio est unum ex illis mediis, et quidem simpliciter necessarium; quippe initium est, sine quo homo nequit credere nec justificari: ergo revera est effectus Prædestinationis. — *Denique*, Prædestinatio ex Doctore *est ordinatio creaturæ intellectualis in vitam æternam,* adeoque requirit consensum ex parte creaturæ, sicut et auxilium ex parte Dei: sed ille consensus, illudque auxilium non subministratur nisi per gratiam vocationis, qua Deus creaturam intellectualem advocat et ordinat in illum finem: ergo illa vocationis gratia a Deo prædestinante intenditur et ratione decreti Prædestinationis confertur.

Dices 1: Effectus Prædestinationis nequeunt esse communes Prædestinatis et reprobis: sed gratiæ vocationis, etiam efficacis, utrisque communes sunt, multoties enim his, sicut et eis conceduntur; unde *multi sunt vocati, pauci vero electi:* ergo nequeunt esse effectus Prædestinationis. — **Nego minorem:** licet enim vocatio et justificatio possint in reprobis inveniri, non tamen eodem modo quo in Prædestinatis; quia in his inveniuntur cum ordinatione efficaci et perseverantia usque ad consecutionem gloriæ; in reprobis vero sine illa; unde non eodem modo se habent.

Instabis: omnes prædestinati non habent gratiam vocationis: ergo illa non est censenda directus Prædestinationis effectus. *Consequentia* patet: effectus enim directus necessario sequitur ad positionem causæ, siquidem ex eo arguitur causæ existentia, sicut ignis ex calore et ex illuminatione conspicitur. *Probatur antecedens* exemplo parvulorum decedentium post susceptum baptisma; cum enim rationis et libertatis non sint compotes, etiam sunt incapaces consensus et cooperationis; adeoque et gratiæ vocationis. — **Distinguo antecedens:** omnes prædestinati non habent gratiam vocationis immediate, concedo: mediate saltem, nego: licet enim parvuli per se et immediate non vocentur ad Baptismum; vocantur tamen mediantibus iis qui eorum curam gerunt et illos ad Baptismum deferunt. Adde quod de ratione effectus Prædestinationis non sit, quod omnibus et solis prædestinatis conveniat, sed sufficit, quod quando confertur, tantum tribuatur vi et ratione decreti prædestinantis.

Dices 2: Plures sunt vocationes quæ ad prædestinationem non conferunt: ergo non sunt illius effectus. Patet *antecedens* in iis omnibus vocationibus, quæ per subsequens peccatum fiunt irritæ. — **Nego antecedens:** etsi enim illæ vocationes per peccatum mortificentur, nihilominus per subsequentem gratiam justificationis reviviscunt et ad gloriam consequendam ordinantur et conferunt.

Quæres: *An etiam vocatio inefficax in Prædestinatis inter Prædestinationis effectus sit computanda?*

Respondeo: Equidem illam, saltem remote et mediate, esse effectum Prædestinationis: tum quia, ut dictum est, *Diligentibus Deum*, idest, *Prædestinatis*, ut explicat sanctus Augustinus lib. 1. contra duas Epistolas Pelagii, *omnia cooperantur in bonum:* ergo etiam vocationes inefficaces, quæ saltem remote disponunt ad conversionem, efficiendo ut prædestinatus suam negligentiam et obdurationem tandem aliquando mente revolvens, Deo vocanti prompte respondeat: tum quia illæ vocationes sunt incentivum et motivum ad humilitatem, gratitudinem et pœnitentiam; quippe prædestinatus semel, iterum et tertio vocatus, tandem aliquando has vocationes in memoriam revocans, ex animo dolet se illis non consensisse; dolor autem iste conducit ad pœnitentiam acrius exequandam, necnon ad majorem curam et vigilantiam salutis; adeoque etiam confert ad gloriam consequendam.

Dices: Hæ vocationes non conferunt ad gloriam nisi occasionaliter: ergo non sunt inter directos Prædestinationis effectus computandæ. Patet *antecedens,* ex allatis rationibus; *consequentia* etiam est evidens; alias etiam peccatum, cum sit occasio humilitatis et majoris pœnitentiæ incentivum, diceretur etiam directus Prædestinationis effectus. — **Nego antecedens:** nam saltem remote et mediate conducunt ad gloriam consequendam, ut dictum est; non secus ac priores guttæ conferunt ad cavandum et emoliendum lapidem. Ad *consequentiam* dico non eamdem esse peccati et gratiæ vocantis inefficacis rationem; quia peccatum non intenditur a Deo prædestinante, sicut ipsa vocatio, quæ ex parte Dei semper est efficax, licet ex parte vocati fiat inefficax, propter negatum consensum.

Conclusio secunda. — Justificatio tam perseverans, quam interrupta, quæ habet effectum in vitam æternam, revera est effectus Prædestinationis.

Prima pars clara est, nec ullus eam in dubium revocat; quippe cum dixerit Apostolus, *Quos justificavit, hos et glorificavit:* unde sanctus Augustinus lib. *De Bono perseverantiæ* cap. 14. constanter affirmat gratiam esse Prædestinationis effectum; quod utique de gratia perseveranter justificante dictum est, utpote cum illa subsistat in vitam æternam usque. — Adde, quod huic ipsi justificationi perseveranti apprime quadret illa Prædestinationis definitio per effectum ibidem a sancto Augustino laudata, *Prædestinatio Sanctorum,* inquit, *nihil aliud est, quam præscientia et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Constat enim per ipsam justificationem perseverantem prædestinatos certissime liberari a quacumque temporali, vel spirituali captivitate, utpote cum hæc illos in libertatem æternam transmittat. — *Denique*, vocatio efficax, etsi secundum se non perseveret ad vitam æternam usque, revera tamen est effectus Prædestinationis: ergo multo magis ipsa justificatio, quæ est præsentis vitæ felix clausula, faustumque æternitatis initium.

Probatur secunda pars: *Primo* quidem ex illo sancti Pauli oraculo: *Quos Prædestinavit, hos et justificavit,* quod utique SS. PP. et Interpretes de quacumque justificatione, quæ habet effectum in vitam

æternam indefinite accipiunt; ita quod vox illa *justificatio* indifferenter comprehendat omnem justificationem, sive acceptam in baptismate, sive reparatam in pœnitentia, sive ad mortem usque in prædestinato perseverantem. — *Deinde*, justificatio intermissa per peccatum electis tandem efficaciter conducit ad vitam æternam: ergo revera est Prædestinationis effectus. *Consequentia* patet: etenim prædestinatio, ut mox dictum est, est causa et præparatio omnium beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Probatur *antecedens* ex tribus potissimis utilitatibus quas ipsa amissa et reparata justificatio confert ad consequendam vitam æternam. *Primo* namque, illa gratia justificans haud dubie fuit principium alicujus boni operis et vitæ æternæ meritorii; cum enim sit semen bonorum operum, diu carere non potest aliquo boni operis effectu: sed meritum et bona opera in peccato mortificata, per pœnitentiam reviviscunt, et tandem electis conciliant specialem gloriæ gradum ipsis meritis respondentem: ergo revera illa justificatio interrupta confert ad gloriam. — *Secundo*, justificatio amissa et demum reparata ipsis electis est per pœnitentiam incentivum multorum operum bonorum: tum quia illos ad vehementius pœnitendum provocat: tum quia in ipsis, ratione præcedentium bonorum operum, reliquit optimos habitus morales, aut saltem species intelligibiles, quibus homo promptior redditur, nedum ut resurgat a peccato, sed etiam ad bene, pieque operandum, statim ac amissam justitiam recuperavit: tum denique, quia electi mente revolventes insignem illam et summe lugendam jacturam, quam per peccatum fecerunt, excitantur ad damnum hoc operibus pœnitentiæ, aliisque exercitiis pietatis compensandum et ad cautius deinceps in via salutis incedendum. Unde merito S. Augustinus lib. *De corrept. et gratia* cap. 9. ait: *Talibus Deus, diligentibus eum omnia cooperantur in bonum, usque adeo prorsus* Omnia, *ut etiam si qui eorum deviant et exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores, discunt enim in ipsa via justa* cum tremore se exultare debere, *non arrogando tamquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua: non movebimur in æternum. — Tertia denique* et potissima utilitas, quam ipsa justificatio amissa et reparata prædestinato confert, est quod jus ei tribuat ad specialem gloriæ gradum, quem non consequeretur, si de facto illam gratiam amissam et reparatam non habuisset; fatentur enim omnes Theologi per salutarem pœnitentiam restitui hominem in pristinum gradum justitiæ ac meritorum; ita quod gratia præcedens, una cum operibus mortificatis, reviviscat sive in individuo, sive in altero ejusdem gradus individuo, quod perinde est ad præsens institutum, adeoque recuperat idem jus ad gloriæ gradum, quod ante peccatum sibi vindicabat.

Reponunt Adversari ipsum gloriæ gradum non competere prædestinato ratione gratiæ justificantis deperditæ, utpote quæ amplius non subsistit, nec eadem numero redit; sed solum ipsi tribui ratione alterius gratiæ, quæ per succedentem pœnitentiam comparatur: ergo prior gratia non est causa ipsius specialis gradus gloriæ consequendæ, nec consequenter est effectus Prædestinationis. — **Nego anteced-ns**, et ad ejus probationem dico, non esse necesse ad Prædestinationis effectum,

quod in se maneat usque ad ipsius gloriæ consecutionem, sed sufficere quod in aliquo suo effectu usque ad ultimum effectum subsistat; vel saltem cum intermediis effectibus Prædestinationis connexionem habeat; alias prima vocatio efficax non esset effectus Prædestinationis, cum secundum se non maneat in gloria; similiter opera meritoria etiam ab hac ratione effectus removerentur, vix enim, imo fere nusquam ad extremum usque perseverant: tum quia homines in ipso mortis periodo aliquandiu destituuntur usu rationis: tum quia plures post mortem ipsam immediate gloriam æternam non consequuntur, sed diu in Purgatorio culparum reliquias solvunt et diluunt.

INSTANT: Ille specialis gradus gloriæ non tribuitur homini prædestinato propter justificationem reparatam, sed propter pœnitentiam: ergo illa justificatio nullatenus est effectus Prædestinationis. Probatur *antecedens:* illud enim jus ad eum specialem gloriæ gradum non extitisset amplius, nisi pœnitentia successisset: ergo ipsi pœnitentiæ tribuendum est. Adde quod causare supponat esse: sed gratia justificans per peccatum omnino extincta est: ergo non potest esse causa illius juris ad specialem gloriæ gradum. — **Distinguo antecedens:** illud jus tribuitur Prædestinato propter pœnitentiam, tamquam causam per accidens et removentem id quod amovebat illud jus, concedo: tamquam causam per se motivam et moralem, nego: restituitur enim illud jus propter ipsammet justitiam pristinam, quæ revera est causa motiva et moralis, cujus intuitu, ablato per pœnitentiam impedimento, Deus vel priorem gratiam in individuo, vel aliam similem infundit et restituit; in qua gratia jus illud ad specialem gloriæ gradum fundatur. Unde quamquam illa gratia per peccatum physice extincta fuerit, nihilominus mansit moraliter in acceptatione et æstimatione divina, ita quod Deus ex mira sua erga justos et amicos benignitate et misericordia velit eos priorem in gloriam restituere, statim ac per pœnitentiam sublatum fuerit peccati impedimentum.

URGENT: Etiam gratia quam reprobus amisit manet in Dei acceptatione, et tamen illa non est effectus Prædestinationis, sed generalis Providentiæ: ergo neque gratia amissa Prædestinati. — **Nego consequentiam:** disparitas enim est, quod gratia Prædestinati jus aliquando habuerit ad gloriam infallibiliter consequendam, quod utique gratia justificans interdum reprobo concessa nusquam sibi vindicavit, tantum enim ejus effectus temporalis fuit.

Conclusio tertia. — GLORIFICATIO EST REVERA EFFECTUS PRÆDESTINATIONIS. Hæc sufficienter patet ex dictis, maxime ex illo ad Rom. 8. *Quos vocavit et justificavit, illos et glorificavit;* Vocatio enim et Justificatio sunt causæ ipsius gloriæ: sed hæ sunt effectus Prædestinationis: ergo et illa, nam quod est causa causæ est etiam causa causati. Nec refert, quod pro verbo *Glorificavit* versio Græca habet *Magnificavit,* quam etiam plures sancti Patres retinent, maxime Hieronymus, Chrysostomus et Ambrosius: nam præterquam quod vulgata Latina, auctoritate pontificia et Concilii Tridentini recognita, verbum *Glorificavit,* jam pridem a sanctis Augustino et Fulgentio expressum, retinendum esse censuit; etiam aperte videtur sanctus Paulus vocabulo *Glorificavit* designare gloriam æternam, non vero claritatem

quamdam per bonam famam et nominis celebrationem ; loquitur enim de gloria quæ est per se debita justificationi, quæque maxime intenditur a Deo prædestinante. Hæc autem alia non est, quam æterna beatitudo : ergo hæc revera est effectus Prædestinationis. Adde, quod in omni deliberatione et consultatione consecutio finis est ultimus illius effectus et maxime intentus per applicationem mediorum ; quod patet exemplo hominis quærentis et intendentis sanitatem, nam ipsa sanitas, quæ est ipsius finis, est etiam potissimus illius inquisitionis et intentionis effectus : sed gloria æterna est finis ipsius Prædestinationis et omnium mediorum, quæ propter ipsam applicantur : ergo etiam est ipsius effectus.

Dices 1.: Prædestinatio non est de fine, sed de mediis, quibus pervenitur ad finem ; est enim, inquit S. Augustinus, præparatio mediorum, etc.: sed glorificatio est finis et non medium : ergo non est Prædestinationis effectus. — **Nego majorem** : quemadmodum enim finis, licet in intentione sit causa mediorum, tamen in executione est eorum effectus, sicut sanitas est causa finalis Medicinæ et tamen per Medicinam causatur : sic gloria æterna licet in intentione sit causa præparationis et collationis mediorum, tamen in executione est eorum effectus.

Dices 2: Omnis effectus Prædestinationis debet esse illius objectum : sed glorificatio non est objectum Prædestinationis : ergo nec illius effectus. Probatur *minor:* objectum Prædestinationis debet esse objectum electionis, quatenus ab intentione distinguitur; hujus enim objectum est finis, illius autem est medium : at glorificatio non est medium in Prædestinatione, sed illius finis : ergo non est objectum electionis, nec proinde Prædestinationis effectus. — **Distinguo majorem** : non est objectum immediatum, concedo ; mediatum, nego. Et similiter, distincta *minore* probationis, neganda est *consequentia*. Cum enim finis in intentione causetur a mediis in executione, ut dictum est, cumque media sint immediatum objectum electionis, consequens est, quod glorificatio sit objectum saltem mediatum ipsius Prædestinationis, non quidem secundum ordinem intentionis et quatenus est causa finalis, sed secundum ordinem executionis et quatenus ab ipsis mediis causatur ; non enim comparatur glorificatio, nisi per vocationem efficacem et justificationem, quæ sunt media ad ipsam. — *Vel distinguo aliter* : Glorificatio secundum suum esse reale non est effectus, sed objectum Prædestinationis, concedo : secundum suam collationem et possessionem, nego : ut sic enim revera causatur per alios Prædestinationis effectus, qui ad ejus consecutionem ordinantur.

QUÆSTIO SECUNDA.

UTRUM BONA NATURALIA SINT SUBSIDIARII PRÆDESTINATIONIS EFFECTUS.

Notandum 1. Omnia bona naturalia ad quinque capita maxima revocari, nimirum *primo* ad esse naturale, sub quo comprehenditur substantia, facultates et naturales potentiæ ipsius Prædestinati. *Ad secundum* spectant genium perspicax, temperamentum ad virtutem libratum, bona indoles et alia ejusmodi naturalia virtutis semina. *Ad*

tertium vero reducuntur variæ circumstantiæ ipsius Prædestinati vitam spectantes, v. g. quod nascatur tali tempore, tali loco, a talibus parentibus, quod citius moriatur, aut diutius vivat. *Sub quarto* comprehenduntur omnia bona moralia propter solam virtutis honestatem edita. *Ad quintum* denique omnes opes et divitiæ reducuntur.

Notandum 2. Illa ipsa naturalia bona tribus modis concipi posse Prædestinationis effectus, nimirum, *Vel* quatenus essent causæ meritoriæ, aut dispositivæ ad gratiam et gloriam, qualiter Pelagiani et Semipelagiani illa esse prædestinationis effectus affirmabant; quod damnatum fuit a sanctis Patribus, summis Pontificibus et Conciliis: *Vel* prout sunt subjectum, in quo cæteri Prædestinationis effectus recipiuntur: *Vel* quatenus sunt materia et virtutum occasiones, quibus prædestinatus facilius exequitur ea quæ salutem spectant.

Notandum 3. Dupliciter concipi posse bona naturalia hominibus a Deo concedi, nimirum, vel ratione Providentiæ generalis, quæ singulis quibusque media largitur, quibus destinatum finem assequantur; sive interim finis ille sit naturalis et per sola media naturalia, sive supernaturalis et per media supernaturalia obtinendus. Secundo, quod conferantur ex intentione et decreto Prædestinationis, ita quod Deus illa non tribueret, nisi prævideret fore subsidia prædestinato, quo facilius salutem operetur et gloriam æternam obtineat. Priori modo dicuntur tantum per accidens ordinari ad Prædestinationem. Posteriori vero ad eam per se spectant et dici possunt directi et subsidiarii illius effectus.

Conclusio unica. — Bona naturalia prioris ordinis supponuntur ad Prædestinationem, cætera vero dici possunt subsidiarii illius effectus. Hæc est Doctoris quoad utramque partem; quarum

Probatur prima, idque auctoritate Doctoris dicentis in 1. dist. 41. quæst. unica, *quod in primo instanti Petrus et Judas æquales voliti a Deo in esse existentiæ offeruntur Deo, et tunc Deus ita vult gloriam Petro, ut nihil velit Judæ, sed tantum sit ibi negatio volitionis gloriæ.* Sentit itaque Prædestinationem positivam, sicut et reprobationem negativam, supponere hominem jam prævisum secundum esse existentiæ; adeoque esse existens non est effectus Prædestinationis, sed ad eam præsupponitur. Confirmatur ex eodem in 3. dist. 39. ubi dicit, *hunc fuisse ordinem in prævisione divina: in primo Deum se intellexisse sub ratione summi boni; in secundo intellexisse creaturas; et in tertio prædestinasse has ad gloriam, etc. — Probatur etiam ratione:* forma accidentalis supponit esse subjecti, in quo recipitur; et consequenter volitio ejusdem formæ supponit volitionem subjecti: sed per decretum Prædestinationis Deus vult homini conferre gloriam tamquam accidens illi superadditum, illumque non substantialiter, sed tantum accidentario perficiens: ergo decretum Prædestinationis supponit decretum productionis subjecti illius, quod quidem subjectum est ipsa natura et esse substantiale hominis Prædestinati. *Deinde*, illa voluntas, qua Deus vult omnes homines salvos fieri, est prior prædestinatione, siquidem ad omnes omnino homines sese extendit, et comprehendit tam eos qui postmodum ordinantur ad beatitudinem ex

prævisis eorum meritis, quam eos qui reprobantur ex prævisis demeritis : sed illa voluntas antecedens præsupponit, aut saltem est simul cum esse substantiali hominum : ergo Prædestinationis decretum supponit decretum productionis, adeoque hoc non est illius effectus. *Denique*, si esse naturale hominis prædestinati dici posset effectus illius Prædestinationis, etiam dici posset gratia, et dependeret a meritis Christi : sed hoc utrumque dici vetat S. Aug. Epist. 105. ad Sixtum, ubi cum pluribus impugnasset errorem Pelagii affirmantis creationem esse gratiam, quia Deus gratuito et ex pura liberalitate nobis dat esse, non autem ex nostris meritis, tandem concludit : *Abjiciatur a Christianorum cordibus ista fallacia : nam omnino non istam gratiam commendat Apostolus, qua creati sumus, ut homines essemus : sed qua justificati sumus, ut homines justi essemus : ista enim est gratia per Jesum Christum Dominum nostrum : etenim Christus non pro ullis, ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, ut justificarentur.* Quibus verbis aperte indicat esse naturale nullatenus inter Prædestinationis effectus computandum, nisi remote et fundamentaliter, seu quatenus est Prædestinationis subjectum.

Probatur etiam secunda pars, nempe quod cætera bona naturalia dici possint effectus subsidiarii Prædestinationis: Quidquid homini prædestinato inservit ad gloriam facilius consequendam est subsidiarius Prædestinationis effectus : sed ita est de præfatis bonis : ergo etc. Probatur *minor de bonis secundi ordinis :* id quod juvat hominem, eique inservit ut promptior fiat ad amplectendam fidem, et ut facilius virtutem sectetur, est revera Prædestinationis effectus : sed ita est de bonis ad secundum caput spectantibus, ut docet S. Aug. lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 14. *Apparet,* inquit, *habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus, vel audiant verba, vel signa conspiciant.* Quibus Augustinus sentit illud intelligentiæ munus, quod est per se naturale, esse Prædestinationis effectum in electis. — *Patet etiam de bonis tertii capitis ;* siquidem Christus ipse Math. 24. dicit quod, *Nisi breviati fuissent dies isti* (persecutionis Anti-Christi) *non fuisset salva omnis caro, sed propter Electos, quos elegit, breviabuntur dies:* ergo abbreviatio illa dierum intenditur a Deo prædestinante, et est causa extrinseca vel conditio sine qua non, salutis prædestinatorum. Idipsum confirmatur ex Sapientiæ 4. ubi de justo electo dicitur: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus.* Quem textum sanctus Aug. lib. *De Prædestinatione Sanctorum* cap. 14. ita interpretatur: *Dictum est secundum pericula vitæ hujus, non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit, quod futurum erat, non quod futurum non erat, idest, quod ei mortem immaturam fuisset largiturus, ut tentationum substraheretur incerto;* et ibidem laudat sanctum Cyprianum lib. *De mortalitate dicentem, non solum non esse fidelibus inutilem mortem, verum etiam utilem reperiri, quoniam peccandi periculis hominem substrahit, et in non peccandi securitatem constituit. — Idipsum de cæteris circumstantiis temporum, locorum, tentationum, etc.* affirmat ipsemet Aug. lib. 50. homil. 23. circa medium, ubi ait: *Adulter non fuisti? hoc tibi dicit Deus tuus : Regebam te mihi, servabam te mihi, ut adulterium non committeres ;* et explicans qualiter servaverit, partim per

gratiam paternæ protectionis peccandi occasiones removendo, partim per gratiam internæ motionis, subdit: *Suasor defuit, et ut suasor deesset ego feci: locus et tempus defuit, et ut deessent ego feci; adfuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus: ut non consentires, ego tenui. Agnosce ergo gratiam ejus, cui debes et quod non admisisti.* Constat itaque circumstantias locorum et temporum, in quibus nascuntur, vivunt et moriuntur electi, necnon conditiones parentum, ex quibus nascuntur, et hominum a quibus educantur, vel cum quibus conversantur, esse effectus Prædestinationis. — *Patet eadem veritas de bonis quarti ordinis:* opera namque moralia, quæ sine ullo gratiæ concursu fiunt a prædestinatis, ipsis sunt in subsidium ad beatitudinem consequendam: tum quia conducunt ad gaudium accidentale, quod eorum causa prædestinati percipient in statu beatitudinis: tum quia conferunt ad vitandum peccatum, si opus, quod elicitur, præceptum sit et ordinatum ex lege: tum quia illa bona opera, menti objecta, prædestinato subministrant occasionem laudis et gratiarum actionis: tum denique, quia bona temporalia, quatenus esse possunt et de facto futura sunt instrumenta virtutis, revera inter Prædestinationis effectus numerantur, possuntque cadere sub meritum, ut docet S. Thomas *prima secundæ quæst.* 114. *art. ultimo:* ergo multo magis boni actus morales, propter solam honestatem eliciti, viam enim sternunt ad opera meritoria cum gratia elicienda et semina quædam virtutum subjiciunt. — *Denique idem constat de bonis quinti capitis;* opes enim et divitiæ non modicam prædestinato conferunt utilitatem, ut facilius salutem operetur, ipsi namque sunt instrumenta virtutum liberalitatis, misericordiæ, eleemosynæ, quibus redimuntur peccata, gratiæ comparantur, dicente Christo: *qua mensura mensi fueritis remetietur vobis,* necnon; *date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis, etc. Deinde,* etiam ipsi ansam præbent Deo lubentius et facilius inserviendi, necnon et opera pietatis, ac devotionis frequentandi; cum enim divites liberi sint a negotiis, quibus eorum vita substentetur, eis per tempus licet audire sacra, conciones frequentare et cætera id genus ad salutem maxime conducentia exercere. *Denique,* illa ipsa bona conferunt ad opera meritoria et interdum cadunt sub meritum, ut affirmat S. Thomas mox laudatus: ergo etiam conferunt ad salutem. Unde etiam in Oratione dominica, aliisque precibus temporalia bona petimus a Deo in nomine Salvatoris: ergo possunt illa bona temporalia esse effectus Prædestinationis, reducuntur enim ad ordinem gratiæ, aut sunt salutaria, et sub objecto Spei infusæ continentur, ut affirmat S. Thomas 2. 2. q. 17. art. 2.

Objicies 1. *Contra primam partem:* quidquid confert efficaciter et influit in Prædestinationis effectus et intenditur in ipsa prædestinatione est illius effectus: sed substantia et esse naturale prædestinati influit efficaciter in effectus Prædestinationis, est enim causa efficiens actuum, quibus homo justificatur et promeretur gloriam; est etiam causa efficiens ipsius gloriæ et visionis beatificæ, quam producit mediante intellectu per lumen gloriæ elevato; insuper potest esse motivum per modum objecti, quo scilicet stimuletur prædestinatus ad referendas Deo gratiarum actiones pro creationis et conservationis beneficio: ergo substantia prædestinati ad prædestinationem conducit, adeoque ab illa intenditur. — **Nego majorem;** non enim omne quod

concurrit efficienter ad effectum Providentiæ alicujus est effectus talis Providentiæ, ut patet exemplo: quando enim quis amico providet de equo ad equitandum, ipse amicus non censetur talis Providentiæ effectus, licet efficaciter concurrat ad equitationem equum ascendendo, eumque agitando et impellendo. *Vel distinguo:* quidquid confert efficaciter ad prædestinationem, per modum medii ad finem conducentis, est illius effectus, concedo: per modum subjecti ad formam accidentalem recipiendam, nego: substantia autem et facultates naturales prædestinati non ordinantur ad gloriam, ut finem; sed solum, ut subjectum ad formam accidentalem, quam recipit et a qua perficitur, adeoque Prædestinationis effectus esse nequeunt.

Objicies 2. Bona indoles et ingenii perspicacitas sunt effectus Prædestinationis, ut dictum est: sed hæc omnia identificantur substantiæ et facultatibus naturalibus ipsius prædestinati: ergo si hæ non sint effectus Prædestinationis, nec illæ esse poterunt. — **Respondeo** 1. Quod quando diximus bonam indolem et alia hujusmodi esse Prædestinationis effectus, abstraximus ab illa quæstione philosophica de distinctione reali, vel formali facultatum et potentiarum rationalium a substantia animæ, cujus sunt potentiæ. Unde supposita sententia de reali identitate potentiarum intellectualium cum substantia intellectuali, *distinguo minorem:* bona indoles et animi perspicacitas non est Prædestinationis effectus, quatenus entitative considerantur, concedo: operative, seu quatenus attenduntur penes operationem et exercitium, nego: ut sic enim, cum dependeant ab organis corporeis, non identificantur cum substantia animæ, adeoque possunt esse media ad gloriam consequendam licet ipsa anima non ita se habeat.

Objicies 3. Nasci tali vel tali tempore, a talibus vel talibus Parentibus, est effectus Prædestinationis, ut dictum est: ergo pariter nasci simpliciter, et habere esse naturale, inter effectus Prædestinationis debet computari. *Consequentia* patet: quia esse natum ex talibus parentibus involvit et significat naturam jam esse et natam esse: ergo quidquid affirmatur de primo, negari non potest de secundo, adeoque si primum sit effectus Prædestinationis, et secundum esse debet. — **Nego sequelam**; non enim id magis sequitur, quam si diceres: hominem esse involvit materiam et animam hominis esse: ergo sicut hominem esse est effectus generationis, ita esse materiam et animam hominis est effectus generationis; quæ consequentia est erronea et sophistica; anima namque hominis non est generabilis. *Dico* itaque, merito negari sequelam, quia quoties in aliquo toto sunt plures partes, recte potest aliquid esse causa unius partis, absque eo, quod sit causa alterius; vel esse causa totius, absque eo quod sit causa partium seorsim; revera enim homo generans concurrit ad productionem corporis et hominis geniti, non vero ad productionem animæ: hinc ut quod affirmatur de uno, etiam de altero possit affirmari, necessum est ut attributum, quod affirmatur, utrique conveniat. Unde licet *natum esse ex talibus parentibus* ordinetur tamquam medium ad gloriam, adeoque sit effectus Prædestinationis, non tamen sequitur, quod *natum esse simpliciter* debeat esse pariter effectus, quippe cum non possit habere rationem medii, sed tantum subjecti respectu gloriæ consequendæ.

Objicies 4. Unius hominis nativitas potest esse effectus Prædesti-

nationis alterius; sic v. g. Nativitas Beatissimæ Virginis fuit effectus Prædestinationis Christi. Ergo a pari hominis nativitas potest esse effectus Prædestinationis ejusdem. — *Nego consequentiam:* et ratio disparitatis est, quod unius hominis nativitas possit esse medium ad salutem alterius hominis, atque ita fieri potest effectus Prædestinationis alterius: secus vero de nativitate alicujus hominis, respectu sui ipsius; hæc enim, cum non possit esse medium ad ipsius salutem, sed pertineat tantum ad constituendum subjectum, quod per certa media promoveri debeat ad salutem, inde fit, quod non possit effectus Prædestinationis dici.

Objicies *contra secundam partem*: bona naturalia nullam habent proportionem cum gratia et gloria; et consequenter nullatenus ad eorum assecutionem conferunt: ergo non sunt effectus Prædestinationis. — **Nego consequentiam**: ex hoc enim tantum sequitur, quod non sint dispositiones et causæ meritoriæ respectu gratiæ et gloriæ, quod ultro fatemur; non vero sequitur, illa bona non posse deservire ad has obtinendas dispositiones, et gratiam promptius, ac facilius recipiendam et exercendam.

Objicies 2. Prædestinatio est præparatio donorum gratiæ: sed ista bona sunt naturæ, non vero gratiæ: ergo non sunt effectus Prædestinationis. — **Distinguo antecedens**: talia bona non sunt a Deo, ut auctore gratiæ productive et elicitive, concedo: imperative et ordinative, nego: producuntur itaque a Deo, ut auctore naturæ, sed ab eo ordinantur, ut auctore gratiæ, ad beatitudinem. *Vel* aliter distinguo: sunt bona naturæ et naturalia secundum substantiam, concedo: secundum modum et operationem supernaturalem, nego: ut sic autem possunt esse effectus Prædestinationis, sicut externa prædicatio et miracula, quæ licet naturalia sint quoad substantiam, et tantum supernaturalia quoad modum, nihilominus dicuntur esse effectus Prædestinationis a S. Augustino lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 14.

Objicies 3. Effectus Prædestinationis ita se habent, quod priores sint veluti causæ respectu posteriorum, sic enim vocatio ad justificationem, et hæc ad glorificationem conducit: sed illa bona naturalia non conducunt ad alios effectus Prædestinationis, nempe ad gratiam et gloriam, alioquin essent dispositiones, quarum intuitu Deus gratiam largiretur, quod est error Semipelagianorum: ergo, etc. — **Respondeo**, *majorem* esse veram de effectibus directis et per se; non vero de effectibus indirectis et per accidens, qualia sunt bona naturalia. Deinde dico non esse necessarium, ut inter omnes effectus Prædestinationis sit illa connexio, quod secundus detur propter primum, tamquam propter meritum, aut propter finem proprium; sed possunt illi duo effectus esse duo media ad unum tertium. Sicut enim lumen, v. g. et species dantur propter causandam visionem; inter se vero tantum proportionem et connexionem habent ad complendum principium visionis: ita a pari prædestinatio supponit naturam, et ipsi accommodatur per modum subjecti, aut fundamenti, cui ex liberalitate Dei additur auxilium supernaturale, quo elevatur et constituitur quasi integrum principium operis meritorii, aut dispositivi ad alios effectus Prædestinationis.

QUÆSTIO TERTIA.

UTRUM DEFECTUS ET MALA TAM NATURÆ, QUAM MORUM SINT OCCASIONALES PRÆDESTINATIONIS EFFECTUS.

NOTANDUM 1. Duplex solito malum distingui, nimirum *naturæ* et *moris*. Malum naturæ, seu naturale est, quod ipsi naturæ, secundum sua principia naturalia consideratæ, dissentaneum est, eamque male afficit, sive interim sit quid privativum, ut cæcitas, surditas, ignorantia, mors, etc.; sive quid positivum, ut dolor, tristitia, error, etc. *Malum moris* dicitur, quod est dissentaneum naturæ rationali, quatenus est agens liberum, seu quod est contra regulam rectæ rationis; qualia sunt omnia peccata, sive commissionis, sive omissionis. *Rursus* hoc utrumque malum tam naturæ, quam moris, est duplex: aliud enim est purum malum et absque ulla admixtione boni; ut quævis privatio boni debiti naturæ, vel rectæ rationi, puta cæcitas, et omissio præcepti; hæc enim etsi necessario sint connexa rei bonæ, nempe subjecto, quod per se bonum est, tamen per se mala sunt, quia puræ sunt negationes tali subjecto disconvenientes, nec in se aliquid entitatis, nec proinde entitativæ bonitatis habent. Aliud non est purum malum, sed habet in se bonitatem entitativam et perfectionem sibi debitam secundum speciem; sed est alteri malum, quatenus per illam ipsam suam entitativam perfectionem est alteri dissentaneum et repugnans et male illum afficit; sic dolor dicitur malum animantis, quia ipsi disconvenit et ægre illud afficit.

NOTANDUM 2. Deum non esse causam efficientem mali moralis, quatenus pure malum est: tum quia hoc ipsius divinæ bonitati et infinitæ sanctitati repugnat: tum quia malum morale non habet causam efficientem, sed deficientem et deviantem; adeoque non est effectus, sed defectus: sed tantum est causa permissiva. Permittere autem idem est, quod non impedire, cum tamen facultas impediendi suppetat; unde, ut aliquid revera dicatur permitti, quinque desiderantur: primo ut displiceat permittenti: secundo, ut sit eventurum, nisi illius causa impediatur: tertio, ut qui permittit sciat eventurum, nisi ipsemet impediat; quarto, ut adsit facultas impediendi: quinto, ut voluntarie omittat impedire, sive ut se non opponat rei eventuræ; qui enim se opponit et conatur impedire, non dicitur permittere, etiamsi res eveniat.

NOTANDUM 3. Omnem permissionem divinam cadere sub æternum Dei decretum, non minus quam omnes Dei operationes positivæ; sicut enim Deus nihil facit in tempore, nec ullum creaturæ effectum impedit, quin decreverit illud facere, vel impedire ab æterno; ita etiam nihil omnino permittit, quin illius permissionem ab æterno decreverit: itaque nullum committitur peccatum in mundo, quin Deus in particulari ab æterno illud permittere statuerit. *Insuper*, sicut omnis permissio Dei est bona et ob eam est laudandus et benedicendus Deus; ita quoque omnes ejus permissiones bonæ sunt, et ipse ob eas laudibus est celebrandus, quamvis ea quæ permittit detestanda sint et pessima: habet enim justissimas et sanctissimas rationes, cur ea per-

mittat: unde S. Aug. in *Enchiridio* cap. 96. *Non fit aliquid nisi Omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo: nec dubitamus Deum bene facere etiam mala fieri sinendo, non enim hoc nisi justo judicio sinit.*

Jam dictum est in præcedenti Disputatione omnia mala tam naturæ, quam morum, a divina Providentia congruos in fines ordinari; solum itaque restat in præsenti Quæstione resolvendum, an hoc utrumque malum etiam a divina Prædestinatione intendatur, tamquam quid occasionaliter conducens ad ipsius prædestinati salutem.

Conclusio prima. — Revera mala naturæ a Deo prædestinante intenduntur, ut occasionaliter conducant ad hominum salutem.

Probatur primo, ex Scriptura, ad Philippenses 2.: *Vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro ipso patiamini.* Quibus verbis Apostolus affirmat tribulationes fidelium nedum divinitus ordinari in eorum salutem, sed etiam intendi a Deo tamquam quid conducens ad gloriam æternam assequendam. Unde sanctus Petrus I. Epist. cap. 2. constanter affirmat quod *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Si enim, inquit sanctus Paulus ad Rom. cap. 8., *Compatimur et conglorificabimur.* Et 2. ad Corinth. 1. *Sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.* Idipsum confirmant omnes Patres in præcedenti Disputatione hac in re laudati.

Secundo probatur ratione: quidquid certissime confert ad prædestinati salutem revera est Prædestinationis effectus: sed mala naturalia et pœnæ hujus vitæ conferunt ad prædestinati salutem: ergo, etc. *Major* patet ex dictis. *Minor* probatur; tum quia hæc mala electis ministrant medium et modum satisfaciendi divinæ Justitiæ pro peccatis suis: tum quia ansam præbent exercendæ fortitudinis, patientiæ et alterius virtutis; tum quia occasiones sunt et incentiva ad cavenda peccata, frænandas cupiditates, passiones domandas, Deum invocandum, et alia id genus pietatis opera exercenda, quibus maxime hominis salus promovetur.

Dices: Pœnæ Purgatorii non sunt prædestinationis effectus, sed tantum ordinantur a Providentia supernaturali et divina Justitia: ergo neque pœnæ hujus vitæ. *Consequentia* patet a paritate rationis; tam enim illæ pœnæ sunt Deo satisfactoriæ, quam quæcumque excipi et sustineri possunt in hac vita. *Antecedens* vero probatur: effectus Prædestinationis debet esse beneficium a Deo concessum, quo certissime salvantur electi: sed illæ pœnæ Purgatorii non censentur esse divinum beneficium, siquidem non a Dei bonitate et liberalitate, sed tantum ex vindicativa ejus justitia ortum habent: ergo, etc. — **Nego consequentiam**, et ratio disparitatis est multiplex: *Primo* quidem, quia pœna hujus vitæ, ratione status præsentis, se habet per modum gratiæ et beneficii ordinabilis ad finem Prædestinationis, seu ad salutem Electorum; vel enim voluntarie suscipiuntur ab electis, et sic possunt esse meritoriæ; vel saltem ipsis non contradicentibus inferuntur a Deo ad solvendum in hac vita id omne quod per peccatum debiti contraxerunt, ne graviores Purgatorii pœnas postmodum incurrant, quod

certe maximi beneficii locum habet. Purgatorii vero pœnæ nec possunt esse meritoriæ, cum jam animæ illis pœnis addictæ sint in termino, adeoque non amplius mereri possint, nec possunt esse media ad alias majores pœnas vitandas. *Secundo*, pœnæ hujus vitæ maxime conducunt ad alia Dei beneficia assequenda in ordine ad salutem, nempe ad consequendas ampliores gratias et ad exercendam virtutem patentiæ, quæ divinam misericordiam maxime allicit et provocat; non ita de pœnis Purgatorii; siquidem animæ illas subeuntes sunt in termino meriti, gratiæ et virtutis.

Conclusio secunda. — Permissio peccati dici potest occasionalis prædestinationis effectus.

Probatur: Illud dicitur effectus occasionalis divinæ Prædestinationis, quod revera ansam præbet Prædestinato illa omnia sectandi et exequendi, quæ conducunt ad salutem: sed talis est peccati permissio: ergo, etc. *Major* patet ex dictis. Probatur *minor* ex illo ad Romanos octavo: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Ubi glossa subdit: *Etiam peccata*, quatenus sunt materia exercendæ virtutis humilitatis, etc. Cui concinit S. Augustinus lib. *De Correctione et Gratia* cap. 9. dicens: *Usque adeo prorsus* omnia, *ut si qui eorum Prædestinatorum deviant et exorbitant, hoc ipsis faciat proficere in bonum, quia humiliores et cautiores redeunt. Secundo,* illa permissio maxime conducit ad manifestationem et commendationem divinæ gratiæ et misericordiæ, in Prædestinatis et Electis, nam inquit Apostolus ad Rom. 9. *Deus sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam.* Ergo revera hæc permissio intenditur a Deo prædestinante. *Tertio* denique plerumque hæc permissio peccati, prædestinatis prodest ad salutem. Nam, inquit S. Augustinus, serm. 33. de verbis Domini, *Audeo dicere: superbis continentibus expedit cadere, ut in eo ipso, in quo se extollunt, humilientur et cum timore et tremore salutem suam operentur.* Sic multi Sanctorum occasione sui lapsus postmodum cautiores, humiliores et ferventiores resurgunt.

Dices 1: Effectus Prædestinationis est gratiæ beneficium: sed permissio peccati non est donum gratiæ, imo est gratiæ congruæ et efficacis substractio: ergo, etc. — **Distinguo minorem:** non est donum gratiæ secundum se, concedo; quatenus a Deo intenditur et ordinatur ad ipsius prædestinati salutem, scilicet, ut cautior, humilior et ferventior evadat, nego.

Dices 2.: Christus nobis meruit effectus Prædestinationis: sed non meruit illam permissionem peccati: ergo illa non est effectus Prædestinationis. — **Distinguo minorem:** non meruit illam præcise, quatenus permissio peccati est, concedo; quatenus ordinabilis in prædestinati salutem, nego. Hæc enim reduci potest ad aliquem ex tribus effectibus directis, siquidem confert ad vocationem, quatenus electus peccata sua mente revolvens, excitatur ad promptius et ferventius Deo vocanti consentiendum, et cum hæc ipsa recordatio provocet ad pœnitentiam majorem, etiam occasionem præbet novam gratiam comparandi et consequenter acquirendi novum jus ad gloriam.

Subsumes: ergo licebit petere a Deo permissionem proprii peccati:

sed hoc est absurdum: ergo etc. Patet sequela, licet enim petere id omne quod Christus meruit. **Nego sequelam**; cum enim peccatum non possit esse in homine, quin fiat propria ipsius voluntate, idcirco homo non potest desiderare permissionem peccati, quin pariter desideret voluntatem et occasionem committendi peccata, quod revera malum est, quamquam conducere possit ad majus bonum, ut docet S. Paulus ad Rom. 3. *Non,* inquit, *sicut blasphemamur, et sicut ajunt quidam nos dicere, faciamus mala, ut veniant bona.* Unde ad probationem dico: licet petere quod Christus per se meruit, concedo; quod meruit tantum ex consequenti, nego. Permissionem autem illam peccati meruit tantum ex consequenti, quatenus nempe sua merita divino Patri obtulit, ut ex illa permissione eliceret gratias et virtutes prædestinato conferendas.

Dices denique: idcirco permissio peccati esset effectus occasionalis Prædestinationis, quia exinde homo resurgit humilior et ferventior: at non ex permissione, sed ex intuitu peccati, homo ita resurgit: ergo non ipsa divina permissio, sed ipsum peccatum erit effectus prædestinationis, quod est absurdum. — **Nego minorem,** siquidem ex ipsius divinæ permissionis consideratione præcise resurgit homo cautior et ferventior per pœnitentiam; exinde enim conspicit, ita fragilem et lubricam esse hominum sortem, ut sola divina permissione posita, statim a virtute exorbitet et in peccatum præceps ruat, juxta illud: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.*

ARTICULUS TERTIUS.

DE REPROBATIONE.

Examinato et quantum licuit explicato divinæ Prædestinationis mysterio, jam ipsius affine tremendum Reprobationis arcanum evulgandum auspicamur, ordine quidem congruo, utpote cum utraque divinæ Providentiæ sit ordinata species, qua creatura rationalis æternum in finem sibi congruum et debitum ordinatur, ac deducitur. Quocirca, de Reprobatione tria discutere licet. *Primo,* quæ sint ipsius existentia, natura et partes. *Secundo,* quas habeat causas. *Tertio,* qui sint ejusdem effectus.

QUÆSTIO PRIMA.

AN, QUID ET QUOTUPLEX SIT REPROBATIO.

Notandum 1. Reprobationis nomen idem significare, ac exclusionem, vel repudiationem alicujus rei disconvenientis; formatur enim a particula *re* et nomine *probatio.* Particula autem *re* quandoque contrarium suorum nominum simplicium significat et importat (ut observat Calepinus). Inde trifariam reprobationis nomen usurpatur in Scriptura sacra. *Primo* quidem latius ad designandam cujusvis rei vilis et inutilis repudiationem; sic ad Hebræos 7. veteris legis ablegatio dicitur *Reprobatio præcedentis mandati propter infirmitatem ejus et inutilitatem. Secundo,* strictius pro rejectione cujuscumque rei malæ et nocivæ, sive in genere entis, sive in genere moris; sic Ecclesiastici 9. *Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt. Tertio* de-

nique pro decreto divino, quo aliqui propter demerita excluduntur a regno cœlesti et deputantur ad pœnam. Reprobatio enim Electioni opponitur: ergo sicut Electio est voluntas efficax coronandi electos et dilectos Dei, sic Reprobatio est voluntas absoluta projiciendi suos hostes in ignem æternum et eos excludendi a regno Cœlorum. Sic autem Reprobationis vocabulum usurpasse videtur S. Paulus 1. ad Corint. 9. *Ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Inde varia sunt Reproborum in sacris Scripturis nomina, dicuntur enim *vasa iræ vasa furoris, vasa in contumeliam.* Item *projecti, expulsi, despecti, oblivioni traditi, etc.*

Notandum 2. In Reprobatione tres inveniri actus intellectus et totidem voluntatis, ut jam de Prædestinatione dictum est. In intellectu namque divino est actus scientiæ simplicis, quo Deus cognoscit possibilitatem culpæ, ac pœnæ. *Insuper* actus scientiæ conditionatæ, quo cognoscit futuram culpam et pœnam, si negetur auxilium efficax. *Denique* actus scientiæ visionis, quo absolute et intuitive futuram culpam et pœnam deprehendit. Similiter in voluntate primus actus est decretum permittendi peccatum et perseverantiam in eo, usque ad mortem. Secundus, voluntas excludendi a gloria, propter prævisam indignitatem. Tertius, voluntas puniendi pœna æterna sensus, propter læsam divinam majestatem.

Notandum 3. Duplicem solito distingui Reprobationem, unam a *gratia*, aliam a *gloria*. Prior dicitur tantum Reprobatio secundum quid, quia etiam gratia efficax interdum negatur Prædestinatis, qui tamen idcirco Reprobi non appellantur. Posterior vero dicitur Reprobatio simpliciter, quia omnem omnino exclusionem, tam a gratia, quam a gloria importat et significat. Rursus hæc iterum duplex ab aliquibus distinguitur, nimirum *negativa* et *positiva*. Negativa, inquiunt, est voluntas, qua Deus ab æterno eligendo aliquos ante prævisa ipsorum opera, alios negligit, absque ulla adhuc demeritorum prævisione. Unde oritur voluntas negandi gratias efficaces ad vitandum peccatum. Positiva est voluntas, seu decretum æternum, quo Deus, præviso hominum quorumdam finali peccato, ipsos arcet a regno Cœlorum et ad pœnam æternam destinat. An autem hæc veritati congruant, resolvetur infra.

Conclusio prima. — Admittendum est in Deo decretum efficax et immutabile, quo nonnullos homines, et Angelos ab æterno voluit a gloria excludere et ad pœnam æternam destinare.

Patet primo ex Concilio Valentino canone 3. ubi dicitur: *Fideliter fatemur, Prædestinationem Electorum ad vitam et Prædestinationem Impiorum ad mortem.* Secundo, idipsum patet omnibus illis Scripturæ textibus, quibus damnati dicuntur a Deo *rejiciendi, recessuri, projici et mitti in ignem æternum.* Necnon illis omnibus parabolis, quibus damnandi fiunt similes hædis constituendis a sinistris et inde ejiciendis in flammas, zizaniis crescentibus usque ad messem, sed postmodum colligendis in fasciculos ad comburendum, necnon et malis piscibus foras mittendis, Matth. 13. Nam, ut inquit Chrysologus serm. 48., *Similitudo hæc prodit, cur in Apostolatum piscatores elegerit Christus et captores piscium fecerit hominum piscatores, ut divini Judicii typus*

arte piscatoria monstraretur. Pisces congregat captura confusos, sed in vasa discretio dat electos. Sic vocatio Christiana justos et injustos, malos, bonosque congregat; sed bonos, malosque electio divina discernit.

Probatur idipsum ratione, *Primo* quidem Deus nihil quidquam in tempore exequitur, quod ab æterno facere non decreverit: sed revera de facto multos arcet a gloria et pœnis æternis adjudicat: ergo illud ab æterno proposuit: tale autem propositum dicitur Reprobatio: ergo est admittenda. — *Deinde,* de ratione providentiæ generalis est, ut permittat aliquas causas secundas ex natura sua defectibiles, interdum deficere a consecutione sui finis; spectat enim ad rationem provisoris universalis, quod sinat causas particulares agere juxta modum suæ naturæ: sed eo ipso, quo agunt juxta modum suæ naturæ, deficiunt a fine; quia propter defectibilem illam naturæ inclinationem multa committunt peccata: ergo ad rationem providentiæ spectat, ut patiatur quasdam creaturas rationales a gloria excidere: hic autem casus est Reprobatio: ergo datur. — *Denique*, si foret a Deo arcenda Reprobatio, maxime quia defectum aliquem importat et arguit: sed non ita; imo maxime conducit ad evulgandam et magnificandam Dei justitiam, potentiam, bonitatem et patientiam, quæ non minus elucent in reprobatione, quam in electione; utraque enim mirabilem Dei potentiam, patientiam et justitiam punientem et remunerantem ostendit: unde Apostolus ad Rom. 9.: *Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum.* Infinitæ enim potentiæ et patientiæ, ac bonitatis est, quod voluntati ejus serviant quæcumque fiunt contra illius voluntatem; quod diu toleret impios in multa patientia, ut ad pœnitentiam eos provocet; repugnantes autem et hac patientia abutentes, tandem aliquando puniat. Ergo, etc.

Dices 1: Hominum damnatio accidit præter voluntatem Dei; *Vult enim omnes homines salvos fieri:* item: *Nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua:* Ezechiel. 11: ergo non fit per absolutum et efficax decretum reprobationis. — **Distinguo antecedens**: accidit præter voluntatem antecedentem inefficacem et primariam, qua Deus, ex infinita sua bonitate, omnes homines creat et destinat ad gloriam, tamquam ad eorum finem ultimum, ante prævisa eorum merita et demerita, concedo: præter voluntatem efficacem absolutam et subsequentem prævisionem demeritorum, qua ex justitia vindicante ulcisci debet peccata, nego.

Dices 2: Æterna hominum damnatio infinitam Dei bonitatem dedecet; qualiter enim infinite bonus, qui æternæ hominum miseriæ esset artifex? Ergo illa ab ejus efficaci decreto non provenit. — **Nego antecedens**: nam, ut loquitur Tertullianus lib. 1. *Adversus Marcionem* cap. 25., *Deus de sola bonitate censendus non est,* si enim, ut subdit c. 26., *neque æmulatur, neque irascitur, neque damnat, neque vexat, utpote qui nec judicem præstat; non invenio, quomodo illi disciplinarum ratio consistat et quidem plenior; quale est enim, ut præcepto constituat non executurus; ut delicta prohibeat non vindicaturus, qui non judicaturus; extraneus scilicet ab omnibus sensibus severitatis et animadversionis?* Unde concludit: *Stupidissimus ergo, qui non offenditur facto, quod non amat fieri, quando offensa comes sit*

frustratæ voluntatis; aut si offenditur debet irasci, si irascitur debet ulcisci; nam et ultio fructus est iræ, et ira debitum offensæ, et offensa, ut dixi, comes frustratæ voluntatis.

INSTABIS : Ad manifestandam divinam illam justitiam sufficit quod Deus malum prohibeat, seu ut loquitur Tertullianus ibid. cap. 27. *Quod judicet malum nolendo, et damnet prohibendo; admittat autem non vindicando, et absolvat non puniendo.* — **Nego antecedens :** hic enim justitiæ modus inertem Deum et imbecillem ostendit : unde merito ibidem exclamat Tertullianus : *O Deum veritatis prævaricatorem, sententiæ suæ circumscriptorem! Timet damnare, quod damnat; timet odisse, quod non amat; factum sinit, quod fieri non sinit : tam vult ostendere, quid nolit, quam probare. Hoc erit bonitas imaginaria, disciplinæ phantasma, et ipsa transfunctoria præcepta, secura delicta, etc.*

DICES 3: Perfecta Providentia efficere debet ut res sibi subjectæ præscriptum finem assequantur; sed divina Providentia est perfectissima: ergo efficere debet, ut homines sibi subditi beatitudinem æternam, ad quam, ut ad finem ultimum, ordinantur, infallibiliter obtineant; adeoque apud illam nulla esse debet Reprobatio. — **Distinguo majorem :** perfectissima providentia particularis ita sese gerere debet, transeat : Providentia communis et generalis, nego. Quamquam enim ad particularem provisorem spectet quamlibet defectum excludere ab iis qui ipsius ordinationi subjiciuntur, secus tamen est de Provisore universali. Cum enim hic respiciat bonum commune, quod impediri potest et diminui per bona particularium, inde fit ut permittere debeat defectum aliquem in particularibus, propter servandum bonum commune totius; cum igitur Deus sit universalissimus Provisor, permittere debet defectus singularium, ne impediatur bonum totius Universi, si enim omnia prohiberentur et cohiberentur mala, multa bona deessent universo, si enim non esset plantarum et animalium consumptio, nec bruta, nec homines viverent; si non esset persecutio tyrannorum, deesset patientia Martyrum. Denique, si non esset peccati permissio, non esset pariter divinæ justitiæ, defectibilitatis liberi arbitrii et necessitatis gratiæ manifestatio. Adde, quod, ut diximus, de ratione perfectissimæ Providentiæ sit, quod res sibi subjectas ordinet in finem, juxta modum suæ naturæ, adeoque ut defectibiles interdum sinat a fine deficere, ut exinde naturæ pateat defectibilitas.

DICES 4: Nemo Sapiens, aliquid faciens propter finem, illud a fine obtinendo arcere debet, quantum est ex parte sua : sed Deus omnes homines condidit propter beatitudinem : ergo ab eadem non debet eos excludere, nec consequenter reprobare. — **Distinguo majorem :** si illud necessario et indefectibiliter ad talem finem ordinet, concedo; si contingenter, ac defectibiliter, nego; ut sic enim permittere potest, quod aliqua individua deficiant a consecutione finis, tum ad servandam eorum libertatem, tum ad defectibilitatem aperiendam et suam justitiam manifestandam.

Conclusio secunda. — REPROBATIO RECTE DESCRIBITUR: EFFICAX ET ABSOLUTUM DIVINÆ VOLUNTATIS DECRETUM, DIVINIQUE INTELLECTUS JUDICIUM DE PŒNA ÆTERNA INFLIGENDA RATIONALI

CREATURÆ, ET IPSIUS A BEATITUDINE EXCLUSIONE, PROPTER PRÆVISUM GRATIÆ ABUSUM ET PECCATUM FINALE.

Patet hujusce descriptionis veritas ex singularium ipsius partium declaratione. Primo namque dicitur *efficax decretum voluntatis*, in quo convenit cum Prædestinatione, quæ est etiam Dei voluntas efficax deducendi homines justos in finem sibi congruum. Additur *absolutum*, ut excludatur illa Reprobatio negativa, quam nonnulli auctores adstruunt, quamque mox impugnabimus. Additur *divini intellectus judicium*, siquidem ad reprobationem tres desiderantur actus intellectus, ut dictum est in secundo Notabili; unde Reprobatio simul dicitur *præscientia* et *propositum*. Præscientia quidem quatenus est actus intellectus, vel apprehensivus, vel judicativus; apprehensivus, inquam, demeritorum, et judicativus indignitatis eorum, qui propter demerita judicantur indigni. Similiter est propositum voluntatis detestantis simul et approbantis; detestantis, inquam, iniquitatem morientium finaliter in peccato, et approbationis eorum exclusionem ab æterna beatitudine, damnationem ad pœnas. Reprobatio, inquit Alensis, 1. p. qu. 29. membr. 2. *Est scientia cum approbatione pœnæ et cum detestatione iniquitatis*, seu ut loquitur Magister sententiarum dist. 4. ex S. Aug. Reprobatio est *præscientia iniquitatis quorumdam et præparatio damnationis eorumdem*. Additur denique *propter prævisum gratiæ abusum et finale peccatum*; non enim Reprobatio fit, nisi ex prævisis demeritis, ut contra Calvinum probabimus Quæstione sequenti. Inde nulla admittenda est ex parte Dei reprobatio negativa, ex pura ipsius libertate proveniens et ante prævisa hominum demerita, ut aperiet

Conclusio tertia. — NON EST ADMITTENDA REPROBATIO NEGATIVA. — Hæc sequitur ex dictis, Deus enim non prædestinat nisi ex prævisis meritis : ergo nec deserit, nisi quos prævidet non habituros merita, adeoque nullos deserit absque prævisa causa ex parte eorum; quod probatur 1. ex Scriptura, Tobiæ 3. *Non delectaris in perditionibus nostris*. Et 2. Petri c. 3. *Patienter Deus agit propter vos, nolens aliquem perire*. Ergo sine causa ex parte creaturæ nullum Deus reprobat; si enim ex pura liberalitate aliquos seligeret, alios vero despiceret et desereret, absque aliqua causa ex parte ipsorum, haud dubie vellet illos derelictos perire, quippe cum non vellet illos salvare, et delectaretur in eorum perditionibus, quia illa perditio, juxta ipsius voluntatis beneplacitum accideret. — *Deinde* ex 1. *Ad Corinth.* cap. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri*, non quidem voluntate consequente, quia revera vult eos, qui prævidentur morituros in peccato finali, esse damnandos : ergo voluntate antecedente prævisionem, tam meritorum, quam demeritorum, adeoque ante illam prævisionem non habet voluntatem negativam respectu salutis quorumdam, qui non eliguntur; qualiter enim vellet omnes salvos fieri, si nullam haberet voluntatem salvandi aliquos ex illis omnibus ?

Confirmatur ex S. Damasceno lib. 2. *De Fide Orthodoxa* cap. 29. ubi ait: *Sciendum est, Deum antecedenter velle omnes salvari et regno ipsius potiri, non enim ad puniendum formavit nos, sed tamquam bonus ad suæ bonitatis communicationem. Peccatores autem vult punire tamquam Justus*. Hoc ipsum probat S. Prosper in responsione tertia ad

objectiones Gallorum, ubi de Reprobis loquens ait: *Quod ergo hujusmodi in hæc prolapsi mala, sine correctione pœnitentiæ defecerunt, non ex eo necessitatem pereundi habuerunt quia Prædestinati non sunt, sed ideo Prædestinati non sunt, quia tales futuri ex voluntaria prævaricatione præsciti sunt.* Quibus aperte negat Prædestinationem et Reprobationem antecedentem prævisionem operum, adeoque etiam excludit illam reprobationem negativam. Quod rursus confirmat cap. 7. ubi itidem loquens de damnandis ait: *Horum lapsum Deo adscribere modicæ pravitatis est, quasi ideo ruinæ ipsorum impulsor, atque auctor esset, quia illos ruituros propria ipsorum voluntate præscivit, et ob hoc a filiis perditionis nulla prædestinatione discrevit.*

Probatur etiam ratione: admissa illa Reprobatione negativa necessario sequitur non Electos nullatenus posse salvari, et quidquid fecerint infallibiliter damnandos iri: sed consequens est absurdum: ergo et antecedens. Probatur sequela *majoris:* nemo enim salvatur nisi prædestinatus; hæc namque certa est Dei lex, alioquin Deus faceret in tempore, quod ab æterno non decrevit facere. — *Deinde*, cum ita certus et determinatus sit prædestinatorum numerus, ut nec augeri, nec minui possit, sicut probatum est; consequens est, quod, qui ita non erit electus nullatenus poterit salvari, sicque salus ipsi omnino erit impossibilis. At hoc est absurdum, alioqui culpandi non essent qui damnantur, quod salutem suam non fuerint operati, nemo quippe juste culpari potest, quod non fuerit executus id quod ipsi prorsus erat impossibile. Quis enim Rex nisi stolidus et omnino crudelis, ac injustissimus damnaret hominem aliquem ad mortem, propterea quod non implesset mandatum de extrahendis e Cœlo syderibus, vel mari integro epotando? Adde, quod exinde molestissimum illud dilemma, Perversus quisque formare potest, ut lubentius voluptatibus indulgeat, parumque sit de salute sollicitus: vel sum, inquiet, ita gratis electus ab æterno, vel non sum ita electus. Si sum electus, certe quidquid egero, infallibiliter salvabor, siquidem Dei decretum omnino est invariabile. Si non sim electus, frustranei sunt omnes mei conatus ad salutem, quia indefectibiliter damnabor, quippe cum certum sit neminem salvatum iri, nisi sit in numero eorum qui gratis electi sunt; quod certe dilemma omnes ad impietatem habenas laxat et solvit. — *Denique*, ex admissa Reprobatione illa negativa, ut Adversarii explicant, sequitur damnandos, non solum negative, sed etiam positive exclusos fuisse, saltem implicite et æquivalenter, a gloria æterna, ante prævisa ipsorum demerita et statum finalem injustitiæ: sed hoc Calvini blasphemiam redolet, ut patebit Quæstione sequenti: ergo, etc. Probatur sequela *majoris:* qui vult absolute et efficaciter totum aliquod constans ex multis partibus in individuo cognitis, per modum aggregati perfecti et cum proportione partium ad invicem, in numero, gradibus et aliis circumstantiis particularem determinationem significantibus, hoc ipso excludit omnes alias partes non electas, etiam possibiles, ita quod, si illa electio quarumdam partium et determinatio sit infallibilis et efficax, etiam infallibiliter et efficaciter excluduntur aliæ partes non electæ ad illius totius constitutionem. Atqui Deus, ex Adversariis, ita se habet, ut regnum cœleste intendat efficaciter et absolute illa electione antecedente prævisionem meritorum, velut totum

quoddam determinatum, quoad personas in numero, qualitate, gradu gloriæ et aliis circumstantiis, seu (ut ipsi loquuntur) se habet per modum Architecti, qui palatium determinatæ magnitudinis ex tot lapidibus in individuo, quantitate et qualitate destinatis ædificare cogitaret, vel ut conviva, qui prandium ex certo numero personarum in individuo designatarum vellet instituere. Ergo sicut Architectus revera reprobat omnes lapides, quos non comprehendit sub illo determinato numero, et sicut conviva excludit a suo prandio omnes illos quos non invitat, etiam Deus vi decreti æterni, quo aliqui eliguntur, cæteri vero negliguntur, censetur neglectos excludere. *Consequentia* patet, et præcedens ratio confirmatur; quia quilibet numerus certus et determinatus non minus excludit illas omnes unitates ex quibus non constat, quam includit omnes illas ex quibus constat et formatur. *Deinde,* si decretum istud non haberet vim exclusionis, Deus non posset ex eo certo et infallibiliter cognoscere, quod nullus alius præter sic electos salvandus sit. *Denique,* ex illa determinata electione fit, quod Deus Electis præparet gratias efficaces, quibus salutem infallibiliter assequantur, aliis vero tales gratias non præparet: sed hæc gratiæ negatio exclusionem positivam arguit, sicut et præparatio gratiæ positivam electionem supponit: ergo revera, ex Reprobatione negativa sequitur non electos positive a gloria excludi, ante prævisa ipsorum demerita; quod omnino Calvinismum sapit. Quæ hanc adversus conclusionem possent objici, jam satis, superque soluta fuere ex iis quæ diximus probando prædestinationem fieri solum ex prævisis meritis, adeoque omnem Reprobationem fieri tantum post prævisa demerita.

QUÆSTIO SECUNDA

AN ET QUÆ SIT CAUSA REPROBATIONIS.

Reprobationis, sicut et Prædestinationis, causa ex duplici capite cogitari potest esse repetenda, nimirum, vel ex parte Dei pro nutu et absoluto suo in creaturas dominio, quas voluerit prædestinantis, aut reprobantis, vel ex parte creaturæ, quæ pro suis meritis, aut demeritis Deum movet ad Prædestinationem, vel Reprobationem.

Notandum 1. Hanc esse pessimam Calvini sententiam, necnon et quorumdam ejus sequacium, Deum æterni sui consilii, seu decreti ratione prius quam prævideret peccatum originale et cujuscumque hominis meritum, aut demeritum, destinasse aliquos ad vitam, alios autem ad damnationem æternam. Quoniam autem nonnulli Calvinistæ impudenter jactitant hunc errorem falso Calvino suo Patriarchæ affingi, operæ pretium est illud ipsum ex ipsius verbis demonstrare: scribit namque libro 3. *Institutionum* cap. 21. n. 5. *Prædestinationem,* inquit, *vocamus æternum Dei decretum, quo apud se constitutum habuit, quid de unoquoque homine fieri vellet, non enim pari conditione creantur homines, sed aliis vita æterna, aliis damnatio æterna præordinatur. Itaque prout in alterum finem quisque conditus est, ita vel ad vitam, vel ad mortem prædestinatum dicimus.* Et cap. 22. n. 3.: *Ubicumque vero regnat hoc Dei placitum, nullam in considerationem veniunt opera.* Et. cap. 23. n. 4.: *Fateor sane in hanc, qua nunc illigati sunt, conditionis miseriam, Dei voluntate decidisse universos filios Adam. Atque*

idest, quod principio dicebam, redeundum tandem semper esse ad solum divinæ voluntatis arbitrium, cujus causa sit in ipso abscondita. Et n. 7. *Decretum,* inquit, *horribile fateor: inficiari tamen nemo poterit, quin præsciverit Deus, quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet: ideoque præsciverit, quia decreto suo sic ordinaverat.* Quibus verbis et aliis similibus, satis aperte patet ejus sententia.

Notandum 2. Huic impiæ et blasphemæ sententiæ aliam non minus execrandam Calvinum attexere, nempe, quod illud Dei decretum æternum et immutabile, arbitrii nostri libertatem auferat in negotio Prædestinationis et Reprobationis, imponatque necessitatem inevitabilem Prædestinatis ut salventur, et Reprobis ut damnentur, adeoque, juxta pessimam ipsius sententiam, Reprobos ad peccandum trahit, impellit et cogit, estque Auctor omnium cupiditatum et criminum, quibus subjiciuntur. Sic enim scribit lib. 3. *Institutionum* cap. 23. num. 8. *Ajunt,* catholici Doctores, *Deo permittente, non autem volente perire impios: sed cur permittente dicemus nisi, quia ita vult? Quamquam nec ipsum quidem per se probabile est, sola Dei permissione, nulla ordinatione hominum sibi accersisse interitum. Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri voluntatem Dei esse rerum necessitatem, atque id necessario futurum, quod ille voluerit.* Et lib. 2. cap. 3. n. 10. *Ac voluntatem movet* (Deus) *non qualiter multis sæculis traditum est et creditum, ut nostræ postea sit electionis motioni aut obtemperare aut refragari: sed illam efficaciter afficiendo. Illud ergo toties a Chrysostomo repetitum repudiare necesse est:* quem trahit, volentem trahit. Et cap. 2. n. 7. affirmat Deum ex intentione perdendi Reprobos omnem illis viam salutis præcludere. *Quosdam,* inquit, *Deus exitio devovet, quosdam damnationi addicit, iisque incomprehensibili judicio vitæ aditum præcludit.* Et cap. 24. n. 12. *Quos in vitæ contumeliam et mortis exitium creavit, ut iræ suæ organa forent, eos ut in finem suum perveniant, nunc audiendi verbi sui facultate privat, nunc ejus prædicationem magis excæcat et obstupefacit.* Et paulo post n. 13. *Ecce vocem ad eos dirigit, sed ut magis obsurdescant; lumen accendit, sed ut reddantur cæciores; doctrinam profert, sed qua magis obstupescant; remedium adhibet, sed ne sanentur.* Et lib. 1. cap. 18. n. 2. asserit Dæmonem impelli a Deo ad male agendum et homines perdendos. *Fateor,* inquit, *interposita Satanæ opera sæpe Deum agere in Reprobis, sed ut ejus impulsu Satan ipse suas partes agat et proficiat, quatenus datum est, dicitur etiam idem Satan excæcare fidelium mentes, sed unde hoc, nisi quod a Deo ipso manat efficacia erroris, ut mendaciis credant, qui renuunt parere veritati? Secundum priorem rationem dicitur:* si Propheta quispiam locutus fuerit mendaciter, ego Deus illum decepi. *Secundum alteram vero dicitur* ipse dare omnes homines in Reprobum sensum et projicere in fœdas cupiditates. *Quia justæ suæ vindictæ præcipuus est auctor, Satan vero tantum minister, etc.* Quot et quam horrendæ, ac execrandæ impiissimi Nebulonis blasphemiæ!

Notandum 3. Circa præsentem Quæstionem tres esse Catholicorum Doctorum sententias, quarum *Prima* diserte contendit utramque Reprobationem, tam positivam, quam negativam ab ipsis propugnatam, supponere præscientiam peccatorum, et ab ea tamquam causa motiva et demeritoria dependere. *Secunda* vero distinguit inter Reprobatio-

nem positivam et negativam, necnon et inter voluntatem infligendi pœnam et excludendi a gloria, ut a beneficio indebito. Unde affirmant primam voluntatem supponere præscientiam demeritorum et in illa fundari; secundam vero docent ex puro divinæ voluntatis beneficio originem ducere; in quo partim conveniunt cum Calvino, partim ab eo discrepant. Conveniunt, inquam, in eo, quod asserunt Deum aliquos excludere a regno, ut beneficio indebito ante prævisa demerita; discrepant autem in eo, quod asserunt sic exclusos ad ignem æternum non destinari nisi post prævisa demerita. Ita docent plures Thomistæ, quibus viam præivere Bannes, Zumel et Alvarez disp. 110. *De auxiliis* n. 8. ubi ait: *Reprobatio, qua Deus statuit non dare aliquibus vitam æternam et permittere peccata eorum, non est conditionata, sed absoluta, nec præsupponit in Deo præscientiam, vel prævisionem demeritorum ipsius Reprobi, aut perseverantiam in peccato usque ad ultimum vitæ.* Et disput. 109. num. 6. conclusione 3. prius dixerat: *Actus positivus, quo Deus ab æterno voluit non admittere quosdam in suum regnum, non fuit conditionatus, sed absolutus, antecedens in signo rationis præscientiam mali usus liberi arbitrii. Tertia* denique sententia, quæ est Granadi tract. 6. disput. 2., fatetur quidem Reprobationem positivam esse posteriorem peccatis conditionate prævisis, sed unico tamen et eodem actu decerni a Deo peccati permissionem et damnationem Reprobi, adeo ut simul et in eodem signo permittatur peccatum fieri, prævideatur futurum et propter illud decernatur hominis damnatio. Quæ autem ex iis sententiis Catholicæ veritati et fidei magis congruat, sit

Conclusio prima. — Deus neminem decernit damnare ad pœnam æternam ante prævisa demerita. Hæc est de fide.

Probatur primo ex Concilio Valentino cap. 3. ubi dicitur: *Fideliter fatemur prædestinationem Electorum ad vitam et Prædestinationem Impiorum ad mortem: in Electione tamen salvandorum, misericordiam Dei præcedere meritum bonum, in damnatione vero perituroruni, meritum malum præcedere justum judicium Dei.* Quibus verbis Concilium hoc statuit discrimen inter Prædestinationem et Reprobationem, quod Reprobatio sit opus justitiæ vindicativæ, quæ supponit demerita ex parte Reprobandi. Prædestinatio vero eatenus sit opus misericordiæ, quatenus supponit Dei gratiam prævenientem et cooperantem, quibus adjuvantibus fiunt opera meritoria, quæ Deum movent ad formandum Prædestinationis decretum. Et consequenter censet Concilium, Deum neminem reprobare, nisi ex prævisis illius demeritis.

Dices: Concilium esse intelligendum de Reprobatione secundum executionem, quæ revera supponit demerita et peccatum finale, non vero secundum intentionem, quæ pro Dei nutu et arbitrio decernitur. — **Contra**, Concilium opponit Reprobationem Prædestinationi, in hoc quod illa sit opus justitiæ, hæc vero opus misericordiæ: sed sic non opponuntur secundum executionem, utraque enim sic est ex justitia; illa quidem ex justitia vindicativa; hæc ex justitia remunerante: ergo illa oppositio intelligi debet secundum ordinem intentionis, in quo Reprobatio est purum opus justitiæ, quia supponit hominum demerita; Prædestinatio vero dicitur opus misericordiæ, quia suppo-

nit merita, quæ, a gratia ortum habent. — *Confirmatur* ex Conc. Arausicano 2. *circa finem* ubi ait: *Aliquos ad malum divina potestate Prædestinatos esse non solum non credimus, sed etiam si sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Et ex Conc. Trid. Sess. 6. Can. 17.: *Si quis Justificationis gratiam nonnisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate prædestinatos ad malum, anathema sit.*

Dices: Concilia esse intelligenda de malo culpæ, non de malo pœnæ damni. — **Contra**: pœna damni est præcipuus terminus et primum objectum Reprobationis: ergo de ipso Conciliorum sententiæ sunt intelligendæ. Adde quod Concilia loquantur de pœna æterna a Reprobis subeunda, adeoque de solo malo culpæ non sunt intelligenda.

Probatur secundo Conclusio ex SS. Patribus, maxime vero ex Augustino, quem sibi suffragantem falso et impudenter Calvinus jactitat. Itaque S. Augustinus pluribi edocet Deum neminem damnare, nisi ex prævisis ipsius demeritis: sed maxime Epist. 106., ubi cum dixisset: *Quamvis nemo ab illo justificetur meritis præcedentibus, neminem tamen obdurari, nisi merito, noverit:* subdit: *Pie namque et veraciter creditur Deus nocentes, atque impios justificando a pœnis debitis liberari; quemquam vero immeritum et nulli obnoxium peccato, si Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur.* Hinc lib. *contra Julianum* cap. 18. ut probet necessitatem Circumcisionis et Baptismi ad delendum peccatum originale et præcavendam æternam damnationem, ait: *Bonus est Deus, justus est Deus: potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quemquam sine meritis damnare, quia justus est.* Cui concinit Tertullianus lib. 2. *contra Marcionem* cap. 11.: *Deus ex seipso bonus est, ex nobis justus. Ita prior bonitas Dei secundum naturam; severitas posterior secundum causam: illa ingenita, hæc accidens; illa propria, hæc accommodata: illa edita, hæc adhibita; nec naturæ enim inoperatam debuit continuisse bonitatem, nec causa dissimulatam evasisse severitatem: alteram sibi, alteram reis Deus præstitit.* Item S. Aug. lib. 2. *contra eumdem Julianum* cap. 10. ut probet veritatem peccati originalis ait: *Deus autem justus, si tanta parvulis mala, quanta nunc dicere non sufficio nihil peccati trahentibus irrogaret, magis appareret injustus.* Quanto magis injustus si eos in æternum, absque peccato, damnaret? Unde lib. 4. *contra eumdem* cap. 8. diserte pronuntiat: *Certum et immobile teneamus,* inquit, *non esse iniquitatem apud Deum, qua quemquam sine malis meritis damnet.* Denique lib. *De Unitate Trinitatis* contra Manichæos cap. 7.: *Non enim injustitia est apud Deum, ut damnet eos qui omnino nihil peccaverunt.* Quibus aperte constat, quantum impia Calvini sententia a sancti Augustini doctrina longe exorbitet. Hæc omnia confirmantur ex iis, quæ diximus de mente sancti Augustini, circa prædestinationem ex prævisis meritis.

Probatur eadem veritas ratione, et quidem a Doctore Subtili in 1. distinctione 41. num. 11. his verbis: *Damnatio non videtur bona, nisi quia justa, nam secundum Augustinum* lib. 11. super *Genesim* cap. 24. non prius est Deus ultor, quam aliquis sit peccator: *Videtur enim esse crudelitatis punire aliquem non præexistente in eo culpa; igitur a si-*

mili, non vult Deus prius aliquem punire, quam videat aliquem esse peccatorem. Non igitur primus actus voluntatis divinæ circa Judam est velle damnare Judam, prout Judas offertur in puris naturalibus, quia hunc videretur velle damnare sine culpa; sed videtur, quod oportet Judam offerri voluntati divinæ sub ratione peccatoris, antequam velit ipsum damnari: ergo cum reprobare sit velle damnare, Reprobatio habebit, ex parte objecti, rationem aliquam, scilicet peccatum finale prævisum. — Deinde, pœna ut pœna videtur esse quoddam bonum ex occasione: sed bonum occasionatum, cum non ametur nisi occasione mali præsuppositi, necessum est, ut qui decernit infligendam pœnam prius supponat peccati futuritionem: et consequenter voluntas puniendi et infligendi pœnam supponit in Deo prævisionem culpæ et ab ea dependet: unde sanctus Fulgentius lib. 1. *Ad Monimum* expendens illa verba Pauli ad Rom. 9. *Esau odio habui,* ait: *Quæso, Monime charissime, ut hunc locum Apostoli diligenter attendas: notum namque est iram Dei dici non posse, nisi ubi creditur hominis iniquitas præcessisse:* et infra: *Quia Deus peccata hominum præscientia vidit, sententiam Prædestinationis dictavit.* Concinit sanctus Damascenus lib. 2. *De Fide* cap. 26. *Deus,* inquit, *ex seipso movetur ad miserendum: ad puniendum nonnisi ex nostra præsupposita culpa.* — Denique, aliquem ad pœnam destinare est ipsum odio habere, et quidem positive: sed odium Dei positivum necessario supponit culpam, juxta illud Sapientiæ 14. *Odio sunt Deo impius et impietas ejus:* ergo voluntas, qua Deus homines destinat ad pœnam necessario supponit peccati prævisionem. Quæ hanc adversus veritatem ab hæreticis solent objici, rectius dissolvet

Conclusio secunda. — DEUS ANTE PRÆVISA PECCATA NEMINEM POSITIVE DECERNIT EXCLUDERE A GLORIA ÆTERNA, UT BENEFICIO INDEBITO. Hæc est contra duas posteriores sententias; et

Probatur primo illis omnibus Scripturæ textibus, quibus indicatur Deum voluntate antecedente velle omnes homines salvos fieri; necnon et iis, quibus Deus testatur non esse voluntatis suæ mortem Impii, et perditionem Israel esse ex illa ipsa.

Probatur etiam auctoritate sanctorum Patrum, quibus supra demonstravimus eos aperte sentire Deum neminem prædestinare, nisi ex prævisis meritis; adeoque nec aliquem reprobare, nisi ex demeritis suppositis. *Confirmatur* insuper ex sancto Augustino Epistola 106. ubi ait: *Cum per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem* universa massa *defluxerit, procul dubio quod ex ea fiunt vasa in honorem, non ipsius justitiæ, quam gratia nulla præcessit, sed Dei misericordiæ; quod vero in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ absit ut sit apud Deum, sed judicio deputandum est:* atqui qui positive reprobantur fiunt vasa in contumeliam: ergo sicut qui prædestinantur fiunt vasa in honorem ex misericordia, quæ supponit merita ex gratia per misericordiam Dei largienda; ita qui reprobantur et excluduntur a Regno fiunt vasa in contumeliam ex divina justitia vindicativa, quæ supponit culpam. Ipsi concinit S. Prosper *Responsione* 7. ad objectiones Gallorum, ubi de Reprobis ait: *Gratia Dei non prius eos de-*

seruit, quam ab eis desereretur, et quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione prævidit, ideo in Prædestinationis electione illos non habuit.

Probatur item ratione: Si voluntas excludendi a Regno non pendeat ex prævisione peccati futuri, sequitur Reprobum de facto non excludi a Regno, propter peccatum commissum: sed consequens est hæreticum: ergo, etc. Probatur sequela *majoris:* homo non potest censeri damnandus propter peccatum commissum, quando damnatio ipsa revera futura est, etiamsi nullum esset peccatum: sed esset futura damnatio Reprobi, quamvis nullum esset ejus peccatum; posito enim Dei decreto absoluto de excludendo Juda v. g. a gloria, ante prævisam ipsius malitiam, implicat ut hæc exclusio non sequatur, quamvis nullum sit futurum ipsius Judæ peccatum; decretum enim Dei absolutum omnino irrefragabile et invariabile est. — *Deinde*, posita illa exclusione positiva a Regno ante prævisa demerita, sequitur Deum non velle sincere, voluntate antecedente, salvare omnes homines: sed consequens aperte militat in Scripturam sacram, ut pluries insinuavimus: ergo, etc. Probatur sequela *majoris:* si Deus sincere velit, voluntate antecedente, salvare Judam, tenetur ratione hujus voluntatis reddere Judæ salutem possibilem: sed supposito illo decreto antecedente de excludendo Juda a Regno æterno, ut beneficio indebito, salus non est amplius ullo modo Judæ possibilis, quia hæc divina voluntas effectu suo frustrari non potest: ergo, etc. — *Denique*, si decretum excludendi Reprobos a regno non supponat eorum prævisa peccata futura, sequitur Reprobos, sive bene, sive male agant, invariabiliter esse damnandos: at hæc divinæ bonitati et justitiæ repugnant: ergo, etc. Probatur sequela *majoris:* illud est invariabiliter futurum, quod non potest non evenire: sed ita est impræsentiarum, quia cum decreto absoluto de damnatione conjungi nullo modo potest negatio damnationis; cum enim decretum damnationis sit absolutum, etiam est invariabile, ante prævisum peccatum Reprobi: ergo, sive ille bene agat, sive male, semper damnabitur.

Dices 1: Sanctus Paulus ad Rom. 9. expresse loquitur de Reprobatione positiva: sed ibidem affirmat illam fieri independenter a prævisione demeritorum, et a sola Dei voluntate pendere: ergo revera ita fit. *Major* patet: *Primo,* quia Reprobationem vocat odium; loquens enim de Esau in persona cæterorum Reproborum, dicit Deum odio illum habuisse; odium autem est positiva detestatio rei et aliquid amplius significat et importat, quam non dilectio. *Secundo,* idipsum demonstrat exemplo figuli facientis vas in honorem et aliud in contumeliam; figulus autem positive contemnit illam massæ terreæ partem, ex qua facit vas in contumeliam. *Tertio*, finem a Deo reprobante intentum, docet ibidem S. Paulus, esse ostensionem iræ, seu justitiæ divinæ: justitia autem actum positivum indicat. *Quarto,* voluntas, cui opponitur resistentia, est positiva: sed talem voluntatem significat Paulus esse Reprobationem; dicit enim: *Voluntati ejus quis resistit?* Ergo revera ibidem agit de Reprobatione positiva. *Probatur* itaque *minor*, nempe quod Apostolus ibidem affirmat illam positivam Reprobationem a sola Dei voluntate, non autem a meritis pendere: *Primo* quia Esau cum nondum aliquid mali egisset dictum est, *Esau odio habui;* quod probat subjiciendo: *Igitur non est volentis, neque curren-*

tis, sed miserentis Dei: idipsum confirmat exemplo Pharaonis, quia in *hoc ipsum excitavi te ut ostendam in te virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra:* unde concludit Apostolus: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat;* et mox sibi objiciens: *Dicis itaque mihi, quid adhuc quæritur? Voluntati ejus quis resistit?* Non aliud respondet quam: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* Quasi diceret, a sola Dei voluntate Reprobationem pendere. Quod confirmat rursus exemplo figuli: *Numquid dicit figmentum ei, qui finxit se, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Quasi diceret: quemadmodum figulus pro voluntate et arbitrio ex eadem massa terrea aliud effingit vas in honorem, aliud in contumeliam, ita Deus, pro sua libertate et voluntate, aliquos selegit ad gloriam, alios in contumeliam destinat et in opprobrium sempiternum. — **Respondeo** 1. Nos huic objectioni jam aperte fecisse satis in Quæstione de Prædestinatione post prævisa merita: ad hoc solum addo negandam esse *minorem;* et ad ejus probationes dico, Esau odio haberi antequam agat aliquid boni, vel mali, quia minus diligitur et reprobatur a gratia efficaci, quam gratis et ex pura Dei misericordia Jacob accipit: neque similis est ratio amoris Jacob et odii Esau, quia Jacob amatur propter bona opera, quæ proveniunt ex gratia, quam Deus ex pura misericordia largitur, et idcirco, *Non est volentis, neque currentis* ad hanc gratiam, sed solius *Dei miserentis:* Esau vero non habetur odio, nisi propter peccatum, quod ab ipso Deo non intenditur, nec perficitur, sed prohibetur et punitur. Similiter, cum dicitur Pharao excitatus, ut Deus in ipso ostendat virtutem suam, illa *Excitatio* potius eventum significat, quam causam finalem. Insuper comparatur Deus *Figulo* facienti aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, ut significetur eum aliquos equidem destinare ad gloriam, alios autem ad opprobrium æternum, sed post prævisa ipsorum opera, nec enim necesse est ut comparatio in omnibus quadret, sed sufficit, quod in aliquo significationem obtineat. Adde quod ibidem Apostolus solum loquatur de electione ad gratiam et fidem Christianam, quæ ex mera Dei misericordia pendet, quamque nulla promereri possunt bona opera naturalia Gentilium, nec legalia Judæorum; ut constat ibidem a *versu* 24. usque in finem capitis: signanter enim dicit: *Quid ergo dicemus, quod Gentes, qui non sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam, justitiam autem, quæ ex fide est: Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit?*

Dices 2: Sanctus Augustinus pluribi asserit non posse proferri ullam rationem Prædestinationis, vel Reprobationis: ait enim tract. 26. in Joannem: *Quare illum trahat et illum non trahat, noli dijudicare, si non vis errare;* et lib. *De Bono Perseverantiæ* cap. 11. *Cur autem potius illis, quam illis detur, quis cognovit sensum Domini? etc.* Et cap. 12. idem repetens ait: *Cur hunc potius liberet, quam illum, iterum atque iterum dicimus; o homo tu quis es, ut respondeas Deo?* Sed si peccatum esset causa Reprobationis positivæ, revera quis, absque periculo erroris, de hoc judicium ferret, Dominique sensum cognosceret: ergo revera non ita fit. — **Respondeo** 1. Recte in Adversarios posse retorqueri argumentum; si enim illa Reprobatio ex sola Dei voluntate

penderet, haud dubie illius causa non esset ignota, sed quisque affirmare posset, idcirco Judam esse damnatum, quia Deus, quos vult pro libertate seligens ad gloriam, aut destinans ad pœnam, Judam inter Reprobos computaverat. — *Respondeo* 2. cum Doctore in 1. dist. 41. n. 15. « quod Apostolus dicens judicia Dei esse inscrutabilia redarguit « præsumptuosos inquirentes illa, quorum non sunt capaces : non au- « tem propter inopiam reddendæ rationis, saltem in communi, licet « in particulari nesciatur, quod malum prævideat Deus in isto, pro- « pter quod reprobet eum, et in istis specialibus peccatis prævisis est « altitudo divitiarum et sunt judicia incomprehensibilia... Nescit enim « homo, nec potest scire in quod peccatum Deus vult permittere istum « cadere, respectu cujus sit non volitio conferendi gratiam ; ut sic au- « feratur tamquam finaliter peccator in illo peccato, et sic propter illud « peccatum prævisum reprobetur ».

Conclusio tertia. — Non solum peccatum originale, sed quodlibet peccatum finale prævisum est causa positiva Reprobationis. Hæc est Doctoris loco laudato.

Probatur prima pars : Id quod non est causa damnationis, non est causa positivæ Reprobationis : sed peccatum originale in multis reprobis non est causa eorum damnationis : ergo nec positivæ Reprobationis. *Major* constat : siquidem unicus, aut saltem præcipuus positivæ Reprobationis effectus, est damnatio, ut patebit infra. *Minor* probatur : peccatum semel remissum non potest esse motivum et causa damnationis : sed peccatum originale in multis Reprobis est remissum, multi namque remedium peccati originalis recipiunt, et interdum juste et sancte vivunt : ergo illud non est causa eorum Reprobationis. — *Confirmatur* ex Concilio Tridentino Sess. 5. Canone 5. ubi ait: *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet ; sed illud dicit tantummodo radi, aut non imputari, anathema sit : in renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis, qui vere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem, etc.* Si autem Deus damnaret Reprobos, qui baptizati fuerunt, propter aliquando contractum originale peccatum, certe odisset illos propter aliquid perseverans post baptismum : ergo revera censet Concilium illos non reprobari præcise propter illud peccatum originale. Nec refert, quod sublato etiam originalis peccati reatu, remaneat obligatio ad pœnas aliquas temporales; siquidem renati adhuc subjiciuntur fomiti concupiscentiæ, mortalitati et cæteris calamitatibus hujus vitæ. Aliud enim est in eis remanere obligationem ad pœnas, quibus divinæ justitiæ satisfaciunt et gloriam æternam promerentur ; aliud vero remanere aliquid ipsius reatus culpæ, quo divinum odium provocent et damnationem æternam incurrant ; hoc enim aperte Concilium damnat, adeoque nullus, absque anathematis periculo, oppositum docere potest.

Dices : Sanctus Augustinus pluribi, maxime vero Epistola 105. lib. 1. *Ad Simplicianum* q. 2. in Enchir. c. 94 et lib. *De Corrept.* et *Gratia* c. 7. aperte docet, omnes Reprobos ex uno peccato iræ in damnationem, idest ex peccato originali, quod vocat *unum*, hoc est com-

mune omnibus : unde factum est, ut Semipelagiani hunc articulum Augustino adscriberent, quod ab his, qui non sunt Prædestinati ad vitam, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatum, intelligentes nempe Augustinum locis citatis docuisse, quod etiam baptizati damnentur propter originale peccatum, adeoque illud non fuisse per baptismatis gratiam expunctum. — **Respondeo** S. Aug. equidem Reprobationis causam assignasse peccatum originale, non quidem proximam et formalem, sed remotam et radicalem in Adultis; nam propter peccatum originale ita quosdam permittit Deus cadere in peccatum finale, ut id non permisisset, si Adamus non peccasset, nec suam posteritatem originali labe infecisset, omnes namque fuissent finaliter justi et salvati, ut docet ipsemet S. Augustinus lib. *Retractationum* cap. 33. Permissio autem illa non est proprie causa peccati finalis, adeoque nec Reprobationis, sed solum occasio, vel conditio sine qua non, inquit Smisingus noster disp. 6. n. 716. — Hanc autem esse sancti Augustini mentem confirmat S. Prosper responsione ad objectiones Gallorum dicens, quod *Qui recedit a Christo et alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? Sed non in quod remissum est recidit, nec in originali peccato damnabitur, qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ remissa sunt debebatur. Quod quia Dei præscientiam nec latuit, nec fefellit, sine dubio talem nunquam elegit, nunquam prædestinavit, et periturum nunquam ab æterna damnatione discrevit.* Quibus aperte docet Deum reprobare solum post prævisum peccatum, non quidem originale solum, sed etiam finale, adeoque nostram conclusionem diserte affirmat.

Patet secunda pars ex illo Eccles. 11. *In quocumque loco ceciderit lignum, ibi erit.* Quibus significat in hominis damnatione magis attendi statum finalem, quam primordiale peccatum. — *Deinde,* motivum Reprobationis petitur a peccato vel originali, vel actuali intermedio, vel finali : non quidem ab originali, ut dictum est; nec etiam ab actuali intermedio ; ergo restat ut illa causa repetenda sit a prævisо finali peccato, sive tandem illud sit originale perseverans et non expunctum, ut contingit in parvulis, qui ante susceptum baptisma moriuntur, vel actuale, in quo adultus vitam claudit.

Dices : Causa Reprobationis debet esse æqualis in omnibus : sed multi reprobantur propter originale : ergo et omnes. — **Distinguo majorem** : causa formalis Reprobationis eadem debet esse in omnibus Reprobis, concedo : materialis, nego : causa autem formalis Reprobationis est peccatum finale, sive illud sit originale perseverans, sive actuale.

QUÆSTIO TERTIA.

QUOT ET QUI SINT REPROBATIONIS EFFECTUS.

Quamquam juxta nostram sententiam, sola æterna damnatio, quantum ad pœnam sensus et damni, unicus ac proprius sit effectus Reprobationis secundum intentionem, utpote quæ sola sequatur peccatum finale prævisum, quod Reprobationis causam demeritoriam et motivam supra diximus : nihilominus, quoniam secundum executionem,

tribus veluti passibus Reprobus quisque in illam damnationem æternam præceps ruit; nempe gratiarum substractione et expulsione, Excæcatione et Obduratione: hinc operæ pretium est de singulis quidpiam impræsentiarum delibare.

Notandum 1. Ex S. Bonaventura in Compendio Theologico. l. 2. cap. 31. quod spirituum obduratio translative et per metaphoram dicitur juxta quamdam proportionem a duritie rerum corporearum. *Duritiam autem corporum* (inquit) *sequitur triplex proprietas. Primum est inhabilitas ad suscipiendam impressionem. Secundum stabilitas ad permanendum in se. Tertium est fortitudo ad resistendum. Unde cor dicitur obdurari tripliciter: uno modo per inhabilitatem ad suscipiendam gratiam: secundo, per firmam adhæsionem ad peccatum: tertio modo, per rebellionem divinarum inspirationum et mandatorum Dei.* Primum oritur ex vitiatis et per peccatum depravatis animæ facultatibus: secundum ex assidua peccandi consuetudine, qua fit ut peccator, cum in profundum venerit, contemnat. Tertium vero ex ipsius peccatoris inveterata et obfirmata malitia et superbia, qua Deum spernit, nec minis ejus terretur, nec promissis allicitur, nec gratiis movetur amplius.

Notandum 2. Excæcationem, gratiæ substractionem et recessum et obdurationem, fieri tripliciter, scilicet affective, dispositive et effective, seu causative: *Primo* namque peccator, propter assiduam peccandi consuetudinem, ita circa peccatum afficitur, ut Deo vocanti et invitanti per gratias suas ad conversionem, diu, ac pertinaciter resistat; divinis mandatis et minis non attendat et, ad similitudinem incudis ictibus resistat et magis obdurescat; quale erat peccatum Pharaonis, qui tot flagellis et tam crebro repetitis Dei miraculis non cedebat. *Secundo,* peccator habet veluti dispositiones quasdam habituales, per quas ob diuturna peccata redditur in posterum inhabilis ad obediendum divinis inspirationibus, ita ut vix illas sentiat, vixque attendat ad veritates supernaturales, quas proponit. Obduratio enim, quæ duos alios effectus complectitur, videtur tribus his contineri, videlicet, *non cogitare, non penetrare, non sentire* divina beneficia ad pœnitentiam provocantia: juxta illud Isaiæ: *Excæca cor eorum, et aures aggrava, et oculos claude, ut videntes non videant, etc.* Sicut enim gratia includit illuminationem intellectus et impulsum voluntatis, juxta illud: *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, vidit et commota est:* sic obduratio dicit quamdam cæcitatem in intellectu, et inadvertentiam ad ea quæ Deus loquitur interius: includit etiam in voluntate obstinationem, qua nec sentit divinos motus, nec ab illis tangitur, ut efficaciter resipiscat: juxta illud: *Induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti. Tertio* denique hi tres effectus sumuntur causative et effective, ex parte scilicet causæ, a qua per accidens hæc dispositio et peccatum obdurationis trahunt originem; illa autem causa non alia est, quam divinum decretum negandi Reprobo, propter peccata præcedentia, gratias congruas, quibus cor de facto emolliretur. Inde sequitur juxta triplicem hanc acceptionem, quod obduratio, excæcatio et gratiæ substractio simul sit peccatum, et causa peccati, et pœna peccati, ab ipso Reprobo magis, quam a Deo repetenda.

Notandum 3. Ex S. Bonaventura in 1. dist. 40. art. 4. q. 1. pœ-

nam distingui posse triplicem : *Est enim,* inquit, *quædam pœna inflicta, quædam contracta, quædam acta :* pœna inflicta *simpliciter est passio, quæ non repugnat gratiæ, quales sunt fames, sitis et ægritudo.* Pœna contracta *est fomes et concupiscentia, et hæc quidem passio est et ideo pœna, sed tamen inclinat ad actionem malam : et ideo gratiæ repugnat, non quantum ad substantiam, sed quantum ad inclinationem.* Pœna acta *est sicut obduratio et gratiæ expulsio, et hæc quidem pœna est, quia passio est : sed quia ex mala actione, sive ex peccato est et illud concomitatur inseparabiliter, ideo opponitur gratiæ, et ita patet, quod quamvis contingat per propriam actionem, nihilominus pœna est, sicut patet in scabioso, qui in scalpendo se delectat, sed postea sentit in carne ardorem.* His ita prælibatis, quæritur, an gratiæ expulsio et recessus, excæcatio et obduratio contingant potius ex parte Dei, quam ex parte peccatoris Reprobi.

Conclusio unica. — Gratiæ recessus et humani cordis excæcatio, ac obduratio, ex parte peccatoris prius quam ex parte Dei ortum habent. Hæc est communis sanctorum Patrum, ac Doctorum sententia; et constat quidem 1. de **recessu gratiæ** ex Concilio Tridentino Sess. 6. cap. 11. ubi hæc habet: *Deus sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.* Quod confirmatur ex S. Augustino lib. *De Natura et gratia* c. 16. ubi ait: *Cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam, justitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut semper, justeque viratur.* Ipsi concinit S. Prosper respons. 7. ad *Objectiones Vincentianas,* ubi loquens de Christianis, qui pietatem Christianæ conversationis et fidei deserentes, in prophanos errores, aut damnabiles mores irrevocabiliter transierunt, ait: *Nullo modo credendum est hujusmodi homines in hanc desperationem ex Dei voluntate cecidisse, cum potius allevet Dominus omnes qui corruunt, et erigat omnes elisos ; nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergo voluntas est, ut in bona voluntate maneatur, qui et prius quam deseratur neminem deserit, et multos desertores sæpe convertit.*

Idem patet de obcæcatione cordis, quam peccati pœnam et peccati causam, necnon et peccatum esse, sanctus Augustinus pronuntiat l. 3. *Contra Julianum* c. 3. his verbis: *Cæcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non creditur, et pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur, et causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur.* Quam veritatem luculenter expendit lib. *De Natura et Gratia* capite 22. ubi exponens illud Apostoli ad Rom. loquentis de Philosophis, qui *Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum,* ait: *Utique ista obscuratio vindicta et pœna jam fuit, et tamen per hanc pœnam, idest per cordis cæcitatem, qua fit deserente luce sapientiæ, et in plura et gravia peccata collapsi sunt,* dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt : *Gravis hæc pœna est, si quis intelligat, et ex hac pœna vide, quo ierunt :* et immutaverunt, *inquit,* gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum et serpentium : *Ita fecerunt ex*

peccati pœna, qua obscuratum est insipiens cor eorum, *et propter hæc tamen, quia licet pœnalia, etiam ipsa peccata sunt, adjungit et dicit:* propterea tradidit illos Deus in desideria cordis illorum in immunditiam. *Videte etiam ex hac pœna quid faciunt,* ut contumeliis, *inquit,* afficiant corpora sua in semetipsis. *Et quia pœna est ista iniquitatis, cum sit et iniquitas, evidentius commendat dicens:* qui transmutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. Propter hoc, *inquit,* tradidit Deus illos in passiones ignominiæ : *Ecce quoties vindicat Deus, et ex eadem vindicta plura et graviora peccata consurgunt, etc.*

Denique idipsum constat de cordis obduratione; nam ut ipsemet S. Aug. loquitur lib. *De Gratia et libero arbitrio,* exponens illud Apostoli ad Rom. 9. *Cujus vult miseretur et quem vult indurat; in eo,* inquit, *quem seduci permittit vel obdurari, mala ejus merita credite; in eo vero cujus miseretur, gratiam Dei non reddentis mala pro malis, sed bona pro malis, fideliter et indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis a Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus:* ego induravi Pharaonem, vel indurabo cor Pharaonis; *non enim propterea ipse Pharao non induravit cor suum; nam et hoc de illo legitur, quando ablata est ab Ægyptiis cynomia dicente Scriptura:* et ingravavit Pharao cor suum, et in isto tempore, et noluit dimittere populum: *ac per hoc et Deus induravit per justum judicium, et ipse Pharao per liberum arbitrium.* Unde egregie concludit S. Aug. fideles ad assiduum profectum adhortans: *Certi ergo estote; quia non erit inanis labor vester: si in bono proposito proficientes perseveretis usque in finem. Deus enim, qui modo illis quodlibet non reddidit secundum opera eorum, tunc reddet unicuique secundum opera ejus. Reddet omnino Deus et mala pro malis, quoniam justus est et mitis; et bona pro malis, quoniam bonus est; et bona pro bonis, quoniam bonus et justus est: tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam injustus non est. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro injustitia; et reddet bona pro malis, gratiam pro injustitia; et reddet bona pro bonis, gratiam pro gratia.* Ipsi concinunt Africani Præsules in Sardinia exulantes in Epistola Synodica circa medium. *Deus,* inquiunt, *obdurare dicitur, non quia ad iniquitatem compellit, sed cum ab iniquitate non eripit: quod, quia justus est, juste facit. Deo ergo miserante sine suis meritis homo salvatur; obdurante autem juste recipit quod meretur: Dominus quippe dono bonitatis salvat, judicio severitatis obdurat.* Accedit et sanctus Isidorus lib. *De Summo bono* cap. 5. circa finem, *Sicut,* inquit, *auferre Deus dicitur homini donum aliquod, quod homo non habuit, idest, quod accipere non meruit, sic et obdurare dicitur Deus hominem, non ejus faciendo duritiam, sed non auferendo eam, quam sibi ipse nutrivit. Non aliter et obcœcare dicitur quosdam Deus, non ut in eis eamdem ipse cœcitatem faciat, sed quod pro eorum inutilibus meritis, cœcitatem eorum ab eis ipse non auferat.* Quam autem sit lugenda hæc cordis duritia diserte aperit sanctus Bernardus lib. 1. *De Consideratione* cap. 2. ubi Eugenium Pontificem alloquens, eumque interpellans, ut sese subducat a temporaneis negotiis, et redeat ad cor, ne forte paulatim trahatur ad cor durum, ait: *Ne pergas quærere, quod illud sit: si non*

expavisti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem, nemo duri cordis salutem unquam adeptus est, nisi quem forte miserans Deus abstulit ab eo juxta Prophetam cor lapideum et dedit cor carneum. Deinde duritiam cordis egregie depingit: *Quid ergo cor durum?* inquit: *Ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad fidentia sævum; inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina: præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas injurias, nihil omnino non præterit; præsentium nihil non perit, futurorum nulla nisi forte ad ulciscendum prospectio, seu præparatio est. Et ut brevi cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ, si tamen pergis, ut cœpisti ita dare te totum illis, nihil tui tibi reliquens; perdis tempus: et si licet nunc alterum me tibi exhibere Jethro, tu quoque in his stulto labore consumeris, quæ non sunt, nisi afflictio spiritus, evisceratio mentis, evacuatio gratiæ. Nam fructus horum quid nisi aranearum telæ?*

APPENDIX — DE LIBRO VITÆ.

QUÆRES 1: *An sit admittendus.*

AFFIRMO id siquidem Scriptura sacra pluribus in locis diserte indicat: primo quidem Exod 32. ubi Moyses Deum alloquens, ait: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti;* et ibidem: *Qui peccaverit mihi delebo eum de libro meo.* Psalm. 68. *Deleantur de libro viventium et cum justis non scribantur.* Psal. 138. *In libro tuo omnes scribentur:* qui contextus, quamquam a nonnullis explicentur de Scriptura sacra, seu libro in quo scribebantur insignia facta justorum, qui tempore veteris legis claruerunt, qui liber idcirco appellatur *Liber justorum* Josue 10. et 2. Regum 1. cap., ita ut ex illo libro Moyses potius optaverit deleri, quam Deum populo manere offensum: nihilominus convenientius et rectius intelliguntur de illo libro metaphorico, seu de scientia, quam Deus habet de numero salvandorum, vel reprobandorum; ut clarius innotescit ex aliis sequentibus Scripturæ textibus Daniel 11. *In tempore illo,* inquit, *salvabitur populus tuus omnis, qui fuerit inventus scriptus in libro: et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobium, ut videant semper.* Qui contextus intelligi nequit de salvandis salute temporali, ut quidam perperam interpretantur; siquidem loquitur Propheta de salute consequenda post resurrectionem mortuorum. Nec pariter explicari potest de scientia ipsorum salvandorum; siquidem illi, ante sententiæ extremæ prolationem, nesciunt, qui salvandi sint, quive damnandi: restat ergo quod intelligatur de scientia, quam Deus habet de his qui certo salvabuntur, aut damnabuntur. Quod confirmatur sequentibus Scripturæ textibus. Apocal. 3. *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis et non delebo nomen ejus de libro vitæ:* et cap. 13. *Adoraverunt bestiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt*

scripta nomina in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi: et c. 17. *Mirabuntur inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ a constitutione mundi:* et cap. 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.* Quæ verba clariora sunt, quam, ut de alio, præter librum scientiæ Dei commode possint intelligi.

Quæres 2. *Quid sit Liber Vitæ.*

Respondet S. Augustinus lib. 20. *De Civitate Dei* cap. 14. quod Liber vitæ *est quædam vis divina, qua fit, ut unicuique opera sua, vel bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, et mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuset scientia conscientiam, atque omnes et singuli, ita judicentur: quæ nimirum vis divina libri nomen accepit, in ea quippe quodammodo legitur, quidquid ea faciente recolitur.* Verum hæc definitio quadrare non potest cum laudatis Scripturæ textibus; Augustinus enim per *Librum Vitæ* intelligit judicandorum conscientias, necnon et ipsos Sanctos et Electos, qui dicuntur aperiendi, quatenus omnia ipsorum opera singulis patebunt, ut notificetur etiam Reprobis possibilem fuisse observantiam mandatorum Dei: at hoc sane conciliari nequit cum præfatis Scripturæ textibus: tum quia in exemplo, seu vita Sanctorum, non apparent Reproborum opera; adeoque in illis apparere nequit scriptum judicium Reproborum, secundum opera ipsorum: tum quia simili ratione Reprobi vocari possent libri, quatenus suo exemplo ostendunt Electis possibilem fuisse observantiam mandatorum; ideoque ipsos propter liberam eorum observantiam merito coronari. — Unde rectius videtur definiri liber vitæ *Certa et perspicacissima Dei cognitio, qua numerum salvandorum, tum in specie, tum in individuo, intuitive conspicit.* Hæc autem cognitio, idcirco metaphorice dicitur *Liber Vitæ,* quia sicut Scriptura libri est signum eorum, quæ facienda sunt; ita Dei notitia et memoria, qua firmiter novit se aliquos prædestinasse, est signum apud ipsum, eorum qui sunt perducendi ad vitam æternam, juxta illud, 2. ad Timotheum 2.: *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: cognovit Dominus, qui sunt ejus.* Hinc *sequitur primo,* Librum vitæ esse veluti cognitionem consequentem decretum Prædestinationis et ab eo formaliter distingui; siquidem illud supponit, et decretum Prædestinans, sine hac sequenti cognitione, adæquate et formaliter potest concipi. *Sequitur secundo,* librum istum proprie spectare vitam gloriæ et finem supernaturalem; ita ut sit conscriptio quædam, sive notitia electorum ad vitam gloriæ æternæ, quia illud ad quod eligitur aliquis et conscribitur habet rationem finis: sicut miles non eligitur, aut conscribitur, ut armetur, sed ut pugnet. *Tertio* denique sequitur, quod cum liber vitæ sit conscriptio ordinatorum in vitam æternam, et aliquis ad illam ordinetur ex duobus, videlicet ex prædestinatione divina et ex gratia sanctificante; quicumque enim habet Prædestinationem divinam, ex hoc ipso dignus est vita, quia illa numquam deficit; secus vero secundum posteriorem, quia multi deficiunt a gratia per peccatum mortale, de quibus intelligi potest illud Ps. 68. *Deleantur de libro viventium et cum justis non scribantur:* priores dicuntur simpliciter in libro

vitæ: posteriores vero dicuntur scribi tantum secundum quid; ut explicat Alensis noster 1. p. q. 23. memb. 3. art. 4. *Dicitur,* inquit, *aliquid scribi in libro vitæ dupliciter, simpliciter et secundum quid; simpliciter ibi scribuntur illi, qui habent perseverantiam finalem in gratia: secundum quid vero dicuntur ibi scribi reprobi, cum habent præsentem justitiam.*

Quæres 3. *An revera sit etiam Liber Mortis, in quo describi dicantur Reprobi.*

Affirmo: sicut enim prædestinationi respondet liber vitæ, ita dici potest reprobationi respondere metaphorice librum mortis, idest notitiam et memoriam Dei, qua firmiter novit et retinet se aliquos propter peccatum finalem morti æternæ addixisse; certum enim est habere Deum præscientiam indelebilem eorum omnium qui pereunt, æque ac habet eorum omnium qui salvantur; adeoque sicut illa notitia vocatur *Liber vitæ*, sic ista vere potest appellari *Liber mortis.* Quem loquendi modum probare videtur Ecclesia, siquidem in officio Defunctorum sic canit: *Liber scriptus proferetur, in quo totum continetur, unde mundus judicetur.* Colligitur etiam ex Apocalyspi 20. *Libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vitæ, et judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum, et qui non inventus est scriptus in libro vitæ, missus est in stagnum ignis:* unde S. Basilius in c. 4. Isaiæ exponens illud Jer. 17. *Recedentes a te in terra scribentur,* ait: *Duæ intelligi debent descriptiones: una quidem est eorum qui ad vitam; altera autem eorum est qui scribuntur ad perditionem.* — Nihilominus memoria prædestinatorum convenientius dicitur *Liber vitæ,* quam memoria reproborum appellatur *Liber mortis:* tum quia, inquit Alensis laudatus, *Deus habet proprium quod ipsum est, scilicet salvare et præmiare, ex ipso vero proprie, sive secundum ipsum non est punire, sed ex nobis ipsis;* tum quia liber scribitur, ut ante oculos scribentis versetur et ad perpetuam rei memoriam: at Deus potius obliviscitur quodammodo reproborum, qui æterna memoria indigni sunt, juxta illud Oseæ 1. *Oblivione obliviscar eorum:* contra vero *In memoria æterna erit justus,* Psal. 111. Item quia sicut in Scriptura dicitur Deus magis specialiter scire ea quæ approbat, et nescire quæ reprobat, Matth. 25., Lucæ 13. et Corinth. 14., sic liber dicitur magis specialiter ille, qui continet nomina Electorum, de quibus dicitur, 2. Timoth. 2. *Novit Dominus, qui sunt ejus;* juxta probabilem multorum interpretationem. Quo sensu Euthym. in Psalm. 68. sic ait: Liber Dei *est summa ejus scientia:* Scriptura *vero perpetua memoria. In libro igitur divinæ scientiæ omnes scribuntur, tam justi, quam peccatores; verum hic divinæ scientiæ liber magis est universalis, est etenim alius liber scientiæ Dei magis privatus,* (idest magis proprius) *in quo soli justi scribuntur, ex ratione quod eos tantum cognoscere, hoc est approbare dicitur, juxta id quod scriptum est:* novit Dominus vias justorum.

Imprimatur:

Fr. Albertus Lepidi O. P. S. P. Ap. *Magister.*

Joseph Ceppetelli, Archiepiscopus Myrensis, *Vicesgerens.*

INDEX

DISPUTATIONUM, ARTICULORUM, SECTIONUM, ET QUÆSTIONUM

Quæ in hoc Secundo Tomo continentur.

pag.

TRACTATUS SECUNDUS.

De Deo essentialiter operante.

DISPUTATIO PRIMA.

De Intellectu divino et Scientia divina.

ARTICULUS I. De intellectu divino quatenus est potentia operativa. 6
QUÆSTIO I. An et quid sit Intellectus divinus, seu potentia Dei intellectiva . . . ib.
QUÆSTIO II. Quodnam sit objectum primarium divini Intellectus 14
QUÆSTIO III. Quodnam sit objectum secundarium divini Intellectus 19
ARTICULUS II. De Scientia Dei. 30
SECTIO I. De scientia simplicis Intelligentiæ . . . 31
QUÆSTIO I. An res possibiles ex se prius sint intelligibiles, quam ab intellectu divino cognoscantur . . . 32
QUÆSTIO II. An et quomodo Deus cognoscat creaturas possibiles. 41
SECTIO II. De Scientia Visionis 45
QUÆSTIO I. An futura contingentia Deus certo noverit. 46
QUÆSTIO II. Quomodo et in quo medio prius cognito Deus noverit futura contingentia. 52
QUÆSTIO III. Quomodo conciliari possit certitudo divinæ Scientiæ cum rerum contingentia et libertate humana. 62
SECTIO III. De contingentibus conditionate futuris. . 68
QUÆSTIO I. An Deus certo noverit contingentia conditionate futura 69
QUÆSTIO II. An dentur in Deo decreta conditionata . . . 77
QUÆSTIO III. An detur Scientia Media, qua Deus cognoscat futura conditionata ante decretum. 84
ARTICULUS III. De divino Intellectu practico. . . . 104
QUÆSTIO UNICA. An, quid et quot sint Ideæ divinæ . . ib.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Voluntate divina.

ARTICULUS I. De divina Voluntate generatim 118
QUÆSTIO I. An, quid et quotuplex sit divina Voluntas. 119
QUÆSTIO II. Quodnam sit objectum primarium divinæ Voluntatis 128
QUÆSTIO III. An et quomodo Deus amet creaturas . . 135
QUÆSTIO IV. Quot et quinam sint actus, seu effectus divinæ Voluntatis 144
ARTICULUS II. De libertate Dei. 151
QUÆSTIO I. An et quotuplex sit divina libertas . . . . ib.
QUÆSTIO II. In quo formaliter consistat divina libertas. . 157
QUÆSTIO III. An et qualis sit distinctio et ordo inter libera decreta divinæ Voluntatis . 170
ARTICULUS III. De divinæ Voluntatis virtutibus, ac præcellentiis 177
QUÆSTIO I. Quid et qualis sit divina Sanctitas . . . . ib.
QUÆSTIO II. An et qualis Justitia sit in Deo. 184
QUÆSTIO III. An et quotuplex Misericordia sit in Deo . . 195

pag.

DISPUTATIO TERTIA.

De Providentia divina, ejusque mirandis effectibus.

ARTICULUS I. De divinæ Providentiæ existentia, natura, affectibus et effectibus. 200
QUÆSTIO I. An revera sit in Deo rerum omnium creatarum Providentia et cura. . ib.
QUÆSTIO II. Quid et quæ sit divina Providentia . . . 212
QUÆSTIO III. An et quomodo defectus tam naturæ, quam morum divinæ providentiæ subsint 222
QUÆSTIO IV. An et quomodo Deus rebus creatis immediate provideat. 229
ARTICULUS II. De Prædestinatione Sanctorum. . . 235
SECTIO I. De Prædestinatione generatim 236
QUÆSTIO I. An revera aliqui homines a Deo necessario Prædestinentur. 237
QUÆSTIO II. Quid sit prædestinatio 242
QUÆSTIO III. Qualis sit actus divinæ Prædestinationis. . 245
QUÆSTIO IV. Quodnam sit objectum divinæ Prædestinationis 248
QUÆSTIO V. An et quæ sit Prædestinationis certitudo . . 251
QUÆSTIO VI. An et quomodo conciliari queat humana libertas cum invariabili Prædestinationis certitudine. . 261
SECTIO II. De causis Prædestinationis. 273
QUÆSTIO I. Quot et qui fuerint Hæreticorum errores de causis divinæ Prædestinationis. 274

DE PELAGIO

Paragraphus I. Quis et qualis fuerit 279
Paragraphus II. Qualiter et quando Hæreticus innotuerit 280
Paragraphus III. A quibus primum impugnata et in apertum latens Pelagii hæresis deducta fuerit . . . 281

pag.

Paragraphus IV. Quæ scripserit Pelagius 282
Paragraphus V. Quot et qui fuerint Pelagii, ac Cœlestii errores. 284
Paragraphus VI. Quanam arte Pelagius Concilii Diospolitani Patres luserit. . . . 287
Paragraphus VII. Quibus in Concilis damnatus fuit Pelagius . . . . . ib.
Paragraphus VIII. Quos habuerit Asseclas et Patronos. 292
Paragraphus IX. Quinam præcipui illius Impugnatores et Expugnatores 293
Paragraphus X. Utrum Pelagius aliquando suum errorem temperaverit, et tandem aliquod internum, ac necessarium gratiæ auxilium admiserit 294
Paragraphus XI. Quibus de causis erraverit Pelagius . 299

DE SEQUACIBUS PELAGII.

Paragraphus I. Quot et qui fuerint Semipelagianorum errores. 300
Paragraphus II. Qui fuerint Semipelagianorum principes, ac Magistri 303
Paragraphus III. Qui fuerint Semipelagianorum Impugnatores et damnatores . . 308

DE HÆRESI PRÆDESTINATIANORUM.

Paragraphus I. An revera aliquando extiterit Hæresis Prædestinatiana 310
Paragraphus II. Quid objiciant Novatores Hæresis Prædestinatianæ existentiam negantes. 312
Paragraphus III. Quinam fuerint Hæresis Prædestinatianæ Restauratores 318
QUÆSTIO II. An Prædestinatio ad gratiam fiat ex prævisis meritis. 326
QUÆSTIO III. An Electio efficax Prædestinatorum ad gloriam merita prævisa antecedat, vel supponat 330
QUÆSTIO IV. Quomodo homi-

pag.
num Prædestinatio decreta fuerint ex prævisis meritis Christi. 372
SECTIO III. De Effectibus Prædestinationis 378
QUÆSTIO I. Quot et qui sint principes et directi Prædestinationis effectus. . . . ib.
QUÆSTIO II. Utrum bona naturalia sint subsidiarii Prædestinationis effectus. . . 385
QUÆSTIO III. Utrum defectus et mala tam naturæ, quam morum, sint occasionales Prædestinationis effectus . 391
ARTICULUS III. De Reprobatione 394
QUÆSTIO I. An, quid et quotuplex sit Reprobatio . . . ib.
QUÆSTIO II. An et quæ sit causa Reprobationis 400
QUÆSTIO III. Quot et qui sint Reprobationis effectus . . 408
APPENDIX. De Libro Vitæ. 412

INDEX

RERUM, ET SENTENTIARUM, QUÆ IN HOC SECUNDO VOLUMINE CONTINENTUR.

pag.

A

Actus.

Actus voluntatis sunt triplicis generis 144
Quomodo idem actus divinæ voluntatis sit necessarius et contingens 166
Tres voluntatis prædestinantis actus 242
Triplex genus actuum divinorum 245
Actus prædestinantis considerari potest, vel absolute, vel respective 372

Adoptio.

Duo ad divinam adoptionem requiruntur 347

Æternitas.

Æternitas prædestinationis dupliciter spectatur 245

Amor.

Amor Dei erga seipsum est amor amicitiæ saltem improprius 131
Mira divini amoris circulatio. ib.
Amor Dei erga Creaturas vel est benevolentiæ, vel complacentiæ 136
Necessitas divini amoris erga creaturas possibiles, oritur ex immutabilitate gratiæ voluntatis. 140
Amor Dei erga nos est vera amicitia 144
Verus est amor in Deo formaliter a gaudio distinctus . 145
In Deo verus est amor amicitiæ erga creaturas rationales, concupiscentiæ vero erga irrationales 147

Augustinus.

Sanctus Augustinus duos tantum Soliloquiorum libros edidit 361
Quid per donum perseverantiæ intellexerit 363

pag.

Auxilium.

Auxilium ad salutem est efficax, vel ex parte Dei donantis, vel ex parte hominis suscipientis. . . . , 369

B

Bonitas.

Totuplex in Creaturis potest distingui Bonitas, quotuplex esse. 135
Justitia et misericordia Dei solum moventur a bonitate increata 142
Bonitas divina est sui communicativa cum subordinatione ad voluntatem 154

Bonum.

Aliquid cooperari potest in bonum tripliciter 223
Quadruplex boni acceptio . . 226
Bona naturalia sunt quintuplicis generis 385
Bona naturalia tribus modis possunt esse effectus prædestinationis 386
Bona naturalia conceduntur per providentiam generalem vel particularem . . . . ib.
Qualiter Bona naturalia habeant proportionem ad gloriam 390

C

Causa necessaria duplex . . 266

Christus.

Christus gratis prædestinatus est ad incarnationem, sicut et nos ad primam gratiam. 369
Christus est nostræ prædestinationis causa exemplaris, finalis et meritoria. . . . 372
Christus est causa meritoria nostræ prædestinationis quantum ad executionem

pag.
et etiam quantum ad intentionem. 373
Christus fuit prævisus et destinatus ante omnes creaturas, quibus omnes gratias ipsis collatas meruit . . ib.
Christus habet absolutam auctoritatem in hominum salutem 375
Quare Christus non dicatur meruisse reprobationem Impiorum, sicut meruit Prædestinationem Justorum. . 378
Christus non meruit permissionem peccati, quatenus præcise permissio peccati est 393

Cognitio.

Quare Divina cognitio omnia, quæ sunt in Deo percipiat. 17
Nedum scelerati homines, sed etiam Philosophi Deo cognitionem rerum minimarum denegarunt 19
Quodnam sit discrimen inter cognitionem creatam et divinam 69

Cognosci.

Aliud est rem cognosci in seipsa, aliud in alia, aliud ex alia. 15
Res futuras triplici via possumus cognoscere . . . 252

Conceptus.

Conceptus objectivus non redolet imperfectionem in Deo. 113

Creatio.

Discrimen inter Decretum et actum Creationis 163

Creatura.

Creaturæ habent triplex esse in Deo 20
Creaturæ possibiles non efficiunt infinitum categorematicum 22
Creaturæ non sunt objectum motivum intellectus divini sed tantum terminativum. 28
Creaturæ habent triplex esse. 32
Creaturæ non habent esse reale ab æterno 33
Creaturæ non repræsentantur in Essentia divina antequam intelligantur 40

pag.
Qualiter Creaturæ possibiles sint intelligibiles 43
Creaturæ possibiles cognoscuntur a Deo tantum scientia simplicis intelligentiæ, idque vel in Essentia, vel in Omnipotentia Divina. . ib.
Creaturæ in triplici statu, triplicem ad Deum habent dependentiam 56
Quadruplex status in quo concipiuntur Creaturæ . . . 113
Creaturæ dicunt respectum dependentiæ, non vero condecentiæ ad bonitatem Dei . 143
Creaturæ et in fieri et in conservari egent influxu causæ primæ, non autem secundæ. 231
Absolute nulla creatura sine Dei influxu subsistere valet. 232

D

Decretum.

Decretum Divinum quid et quotuplex 77
Decretum conditionatum aliud ex parte subjecti, aliud ex parte objecti . . . . . ib.
Discrimen inter utrumque . ib.
Admittenda sunt in Deo decreta absoluta quidem subjective et ex parte Dei decernentis et volentis, sed conditionata objective et ex parte rei decretæ, ac objecti voliti 78
Qualiter decreta conditionata sint libera 80
Ex Sacra Scriptura colligitur in Deo esse decreta conditionata, quæ non sunt de re vana et repugnante . . 81
Ex decretis conditionatis non sequitur Deum habere voluntates oppositas. . . . 82
Decreta conditionata probantur a posteriori . . . . ib.
Illa decreta non debent esse innumerabilia 83
Sine divino decreto nihil est futurum 84
Non est in Deo duplex decretum, aliud intentionis et aliud executionis, neque etiam duplex decreti connotatio 133

pag.

Revera Scriptura Sacra prædestinationis decretum ex meritis, tamquam ex causa morali procedere significat. 334

Determinatio.

Triplex distingui potest voluntatis determinatio . . 270

Deitas, Deus.

Deus in seipso se et alia novit. 17
Deus distinctissime omnia cognoscit, etiam minutissima. 20
Deus cognoscit creaturas numero infinitas 22
Deus creaturas novit in seipso 23
Deus omnes creaturas continet secundum earum esse intelligibile, ac entitativum. 24
Non omnes conveniunt de modo, quo Deus cognoscit creaturas. 19
Qualiter in Deo sit duplex modus cognoscendi creaturas 29
Probabile est Deum creaturas cognoscere in seipsis . . 25
Certo constat Deum habere scientiam. 30
Deus certo novit futura contingentia 48
Deus certo novit quidquid est scibile . . . . . ib.
In quo Deus cognoscat peccata futura 61
Qualiter, quod a Deo decretum est, sit necessarium . 68
Deus novit futura conditionata 70
Deus certo novit eventum rei futuræ conditionatæ, si conditio poneretur. 73
Deus habet ideas omnium rerum 107
Quomodo Deus habeat ideam peccati 116
Quomodo Deus dicatur cognoscere peccatum per accidens . . . . . ib.
Quomodo Deus dicatur cognoscere peccatum per privationem 117
Quomodo in Deo sit varietas. 121
Quomodo in Deo sit appetitus naturalis et elicitus . . . ib.
Deus seipsum amat primario et comprehensive propter

pag.

suam bonitatem essentialem, non attributalem 129
Deus se amat necessario et libere libertate essentiali. . 132
Fide constat Deum creaturas actu existentes diligere. . 135
Deus amat amore inefficaci creaturas possibiles . . . 136
Deus amat libere creaturas actuales, necessario tamen possibiles diligit 138
Deus movetur ad amorem creaturarum tantum per suam bonitatem 140
Deus non tam necessario creaturas posibiles diligit, quam seipsum . . . . . ib.
Deus licet non habeat finem sui, tamen habet finem suorum effectuum 143
Nec spes, nec desperatio Deo ullatenus convenit, nec pariter tristitia, nec timor . . 145
Deus nihil desiderat, aut fugit. 150
Deus est liberrimus. . . . 152
Quatuor momenta, quibus Doctor demonstrat adversus Philosophos Deum non agere necessario 153
Deus est liber tum libertate contrarietatis, tum libertate contradictionis. 155
Quomodo fortitudo et temperantia possint esse in Deo. 183
Quomodo Deus sit dicendus creaturæ debitor 187
Religio et pietas non sunt proprie in Deo. 194
Deus bonos miseriis, malos vero deliciis abundare permittit pluribus de causis . 206
Deus et præstantissimis et vilissimis providet, tum in communi, tum in particulari. 208
Deus non habet æqualem curam de omnibus 211
Deus fato non subjicitur . . 222
Quare Deus permittat mala . 224
Quoslibet morum et naturæ defectus Deus ordinat ad universi pulchritudinem . 226
Cur Deus plura homini nociva creaverit 227
Deus nec imbecillis est, nec invidus, ex eo quod mala

pag.
non tollat . . . . . ib.
Deus res omnes immediate condidit et in fines suos etiam immediate ordinat . 229
Deus immediate et per se conservat creaturas 230
Deus concurrit immediate ad omnes effectus creaturarum. 232
Deus nedum inferioribus creaturis ad superiorum conservationem, sed etiam superioribus ad inferiorum regimen et tutelam utitur . 233
Cur Deus creaturas rationales prædestinet, non autem ratione destitutas. 239
Quomodo Deus ut supremum liberum nostras voluntates contineat. 271
Deus nos elegit ex mero beneplacito, non ad gloriam, sed ad gratiam 351
Deus tempore nihil exequitur, nisi quod æterno decrevit. 374
Deus non est causa efficiens mali moralis. 391
Deus neminem reprobat nisi ex prævisis demeritis . . 402
Deus neminem deserit, nisi deseratur. 410

Dissuasio.

Cur dissuasio non sit distincta a consilio 125

Distinctio.

Distinctio formalis in Deo non impedit quin sit actus purus. 11

E

Effectus.

Effectus necessarius duplex . 266
Tres sunt Prædestinationis effectus 378
Ad directum prædestinationis effectum quatuor desiderantur . . . . . ib.
Tres sunt directi prædestinationis effectus 379
Effectus directi prædestinationis supponuntur ad invicem, non ita indirecti . 390

Electio.

Electio triplex 244
Electio Jacob et reprobatio Esau significat, vel prædestinationem et reprobationem post prævisa merita, vel solam electionem ad gratiam, vel ad fidem . . 352

Ens.

Quid sit ens necessarium et et ens contingens 46

Epistola.

Cur varie a Sanctis Patribus ad Demetriadem et ejus Matrem scriptæ fuerint Epistolæ 283

Esse.

Primum esse distinctum creaturarum est ab intellectu Divino. 36
Illud esse creaturarum in seipsis non est quid reale ab æterno. 38
Esse in Deo plus dicit, quam cognosci a Deo 116
Esse ideale creaturarum præstantius est esse entitativo in uno sensu, non vero in alio. 118

Essentia.

Essentia divina est objectum primarium Divini intellectus. 15
Essentia divina est per se infinita fundamentaliter . . 17
Essentia divina non habet rationem speciei intelligibilis. 29
Qualiter rerum essentiæ dicantur æternæ 35

Excæcatio.

Excæcatio quid et quomodo contingat. 409

Existentia.

Existentia et naturalis Entitas hominis non potest censeri prædestinationis effectus subsidiarius. 386

F

Fatum.

Fatum quid 221
Fatum a providentia distinguitur, tamquam effectus a Causa . . . . . ib

Finis.

Tria requiruntur, ut aliquid ad aliud, tamquam ad finem ordinetur 21

pag.
Duplex rationalium finis . . 239
Forma.
Quomodo forma possit esse in subjecto capaci denominationis et illud non denominare 169
Futura.
Futurorum est triplex genus. 46
Futura conceptibilia sunt, vel in se, vel in suis causis, vel ante, vel in, vel post decretum. 52
Futura Deus novit in sua essentia, sed præsupposito Decreto 53
Eximia hac de re Doctoris Subtilis doctrina 54
Futura magis sunt in nostra potestate, quam præterita, aut præsentia 64
Futura conditionata sunt triplicis generis 69
Qualiter futura conditionata determinatam voluntatem habeant 75
Futuritio.
Nulla est rerum Futuritio antecedenter ad divinum Decretum 56

G

Gaudium.
Gaudium est formaliter generatio in Deo. 148
Gloria.
Gloria Dei non est quid creatum, sed ipsemet Deus ut glorificandus 143
Duplex est gloria Justis a Deo destinata, altera æterna, altera temporalis . 354
Gloriam æternam solis operibus ex gratia reddendam docet Sanctus Augustinus contra Pelagianos, qui prædestinationem ad gloriam post prævisa merita constanter edocet 358
Quare gloriam æternam Sanctus Augustinus gratiam appellet 361
Glorificatio.
Glorificatio est effectus prædestinationis. 384
Quid vocabulo *glorificavit* significetur . . . . . ib.

pag.
Qualiter glorificatio sit prædestinationis objectum . . 385
Gratia.
Gratia necessario gratis datur. 328
Licet Deus uni tribuat gratiam non autem alteri, non idcirco est personarum acceptor 329
Gratia non destruit liberum arbitrium, imo perficit . . ib.

H

Homo.
Quare Homo potius quam Angelus fuit redemptus . . 137
Qualiter Homo a Deo derelictus in horrenda peccata præceps ruat 410
Humanitas.
Humanitas Christi omnimode est dignificanda 375

I

Idea.
Quid significet nomen Idea . 104
Varia de divinis Ideis Theologorum placita 106
Ideæ definitio . . . . . ib.
Quid sit Idea divina 110
Ideæ in Deo non distinguuntur realiter, neque etiam formaliter, sed tantum denominative 114
Utrum Filius et Spiritus Sanctus habeant sui Ideam . 115
Quomodo imperfecta habeant sui Ideam 117
Identitas.
Strictior potest esse aliqua Identitas conceptus creati, quam increati 10
Incarnatio.
Incarnatio ex pura Dei Misericordia est decreta . . . 377
Inferius.
Qualiter inferiora subjiciantur superioribus et ab eis perficiantur 272
Intelligere.
Ad intelligendum tria desiderantur 7
Ira.
Ira est formaliter in Deo . . 150
Judicium.
Quam inscrutabilia sint semper Dei Judicia, sive præde-

pag.
stinatio fiat ante, vel post prævisa merita 371
Jus, Justitia.
Justitiæ nomen a jure desumptum 184
Justitiæ duplex definitio . . ib.
Sicut quadruplex est Jus, ita quadruplex Justitia . . . ib.
Justitia duplex, discrimen inter utramque 185
Quænam virtutes ad justitiam revocentur . . . . . ib.
Justitia est in Deo proprie. . 186
Justitia legalis et commutativa non sunt in Deo proprie 190
Justitia distributiva in Deo vere potest affirmari . . . 191
Justificatio.
Justificatio duplex 379
Justificatio duplicem habet effectum. . . . . ib.
Justificatio perseverans est effectus prædestinationis . 382
Justificatio interrupta, quæ habet effectum in vitam æternam, est effectus prædestinationis . . . . . ib.

L

Liber.
Revera est Liber vitæ in quo prædestinati scribi dicuntur. 412
Est etiam Liber mortis pro reprobis, non tamen ita proprie dicitur, ac Liber vitæ . 414
Libertas.
Quotuplex Libertas 128
Quid sit Libertas essentialis . 129
Necessitas non peccandi in Beatis stat cum eorum libertate. . . . . ib.
Libertas essentialis non consistit in indifferentia, vel in dominio super actum . . 134
In quo discrepent indifferentia, necessitas et libertas . . . 136
Libertas in genere duplex. . 151
Variæ de Divina Libertate Theolog. sententiæ . . . 157
Libertas Dei est perfectio ipsi intrinseca 159
Libertas Divina etiam inadequate non consistit in extrinseco 160
Libertas divina non consistit in forma contingenti distincta a perfectionibus necessariis, nec in modo aliquo defectibili neque etiam in aliquo respectu rationis. . 161
Quid sit formaliter divina libertas in sententia Doctoris Subtilis, cujus egregia doctrina expenditur 164
Quid sit libertas et quam indifferentiam requirat . . . 262
Liberum.
Liberum et necessarium non opponuntur in mente Doctoris 134

M

Malum.
Qualiter malum conferat ad decorem universi 223
Malum est privatio ordinis particularis, non universalis . 225
Malum duplex. 391
Mala Naturæ sunt occasionales effectus Prædestinationis 392
Medium.
Quid sit medium cognitionis *ut quod* et *ut quo* 42
Ad medium cognitionis duo maxime requiruntur . . . 52
Media cum fine duplici modo comparantur. 213
Meritum.
Quomodo merita nostra moveant Dei voluntatem . . 142
Misericordia.
Misericordiæ etymologia . . 195
Misericordia quid importet . ib.
Misericordia est veluti duplex in Deo. . . . . ib.
Misericordia est in Deo formaliter 196
Misericordia divina alia generalis, alia specialis . . . 197
Triplex opus divinæ Misericordiæ. 198
Mundus.
Mundus non esset tam perfectus, si non essent tot defectus 228

N

Natura.
Sola Natura intellectualis creata potest prædestinari . 249
Natura præcisa a sua persona-

pag.
litate potest esse objectum prædestinationis 250
Necessitas.
Necessitas duplex. 61
Necessitas multiplex . . . 245

O

Obduratio.
Quid sit obduratio et unde dicta 409
Qualiter fiat cordis obduratio 411
Quam lugenda cordis obduratio . . . . . ib.
Objectum.
Multiplex divinæ cognitionis Objectum. 14
De primario divini intellectus objecto varia placita . . . 15
Objectum Voluntatis duplex. 19
Odium.
Quotuplex Odium 148
Admittitur in Deo Odium abominationis, necnon et amicitiæ . . . . . ib.
Opus.
Qualiter omnia Dei Opera sint perfecta 117
Opera Meritoria non sunt effectus prædestinationis proprie dictæ 368
Ordinabile.
Triplici modo aliquid est ordinabile 222
Ordo.
Nullus est in Dei decretis ordo realis 170
Quid sit in Deo ordo originis et naturæ. . . . . ib.
Ordo inter divina Decreta desumitur vel permissive, vel positive 171
Inter divina Decreta est ordo prioris et posterioris . . . 172
Quare in Deo possit esse Ordo, licet non sit in eo discursus 174
Ordo inter divina decreta non est mutuandus ex ordine, quem inter se servant illorum objecta, neque ex ipsorum objectorum dignitate, nec ex naturali dispositione, sed tantum quatenus ipsa objecta divinæ voluntati subsunt 175
Quid sit in Deo ordo intentionis et executionis 176
Ordo quem statuit Doctor in decernenda prædestinatione, non secundum intentionem, sed executionem . . 377

P

Particula.
Particula *Si* triplicem habet significationem 76
Parvulus.
Cur ex duobus parvulis unus baptizetur alius non . . . 360
Peccatum.
Quomodo peccatum omne sit injustitia in Deum . . . 189
Peccatum formaliter subest Divinæ providentiæ . . . 223
Quodnam sit corpus, cor et spiritus peccati. 258
Peccatum tum originale, tum finale prævisum, est causa reprobationis 407
Peccatum originale est tantum remota et radicalis causa reprobationis 408
Pelagius.
Quis et qualis fuerit 279
A quibus primum impugnata et in apertum latens Pelagii hæresis deducta fuerit . . 281
Quæ scripserit Pelagius . . 282
Pelagius aliquando visus fuit vir doctus et probus . . . 284
Quot et qui fuerint Pelagii, ac Cœlestii errores . . . . ib.
Quanam arte Pelagius Concilii Diospolitani Patres luserit 287
Quibus in Conciliis damnatus fuerit Pelagius . . . . . ib.
Pelagii errores primum damnati sunt a Romana Sede, deinde in Concilio Carthaginensi, demum a variis summis Pontificibus, maxime ab Innocentio et Zosimo . . 288
Quos habuerit asseclas et Patronos 292
Quinam præcipui fuerint illius Impugnatores et Expugnatores 293
Utrum Pelagius aliquando suum errorem temperaverit et tandem aliquod internum,

pag.
ac necessarium gratiæ auxilium admiserit 294
Prima gratia, quam admisit, fuit liberum arbitrium . . ib.
Admisit etiam gratiam Doctrinæ, gratiam exemplarem, gratiam remissionis peccatorum, internam illustrationem 295
Visus est admittere gratiam internam, sed fallaciter. . . 297
Admittit gratiam internam supernaturalem, non ad necessario, sed tantum ad facilius operandum. 298
Pelagio prima causa errandi fuit zelus subdolus . . . 299
Ex Pelagianismo duo suborti errores oppositi. . . . . ib.

Permissio.

Utrum permissio designet actum positivum problematice disputat Doctor . . . 126
Permissio duplex. 127
Permissio physica respicit vel omissionem, vel positionem actus . . . . . ib.
Permissio actus faciendi est a Deo decreta 391
Permissio peccati potest esse effectus occasionalis prædestinationis 393
Quomodo permissio peccati possit dici donum gratiæ . ib.

Perseverantia.

Quomodo mereri possimus donum perseverantiæ . . . 368

Plato.

Plato non fuit primus Idearum Assertor, nec eas extra Deum existere asseruit 105

Pœna.

Quare pœna hujus vitæ sint prædestinationis effectus, non vero pœnæ alterius . . 392
Pœna triplex 410

Possibilitas.

Qualiter rerum possibilitas omnipotentiam in Deo supponat et inferat. 25
Triplex est rerum possibilitas. 32
In detegenda rerum possibilitate tria sunt distinguenda instantia . . . . . ib.

Potentia.

Potentia intellectiva in Deo trifariam usurpatur 6
pag.
Potentia intellectiva in Deo ab essentia distinguitur formaliter 7

Præcursor.

Qui fuerint Pelagianismi Præcursores 274

Prædestinatiani.

Unde suborta fuerit hæresis Prædestinatianorum, pro qua acerrime pugnant Calvinistæ 309
Prædestinatianos hæreticos extitisse diserte probant SS. Augustinus et Prosper . . 310
Prædestinatiani damnati sunt in Conciliis Arausicano, et Arelatensi 311
Sanctus Augustinus prædestinatianæ hæresis mentionem facit pluribi 313
Falsum est Gennadium primum omnium prædestinatianos in hæreticorum album reposuisse . . . . . ib.
Falsum etiam Concilii Arelatensis præsules Semipelagianos fuisse 314
Epistolæ Lucidi nihil nisi specie tenus Semipelagianismum redolent 316
Gotheschalcus prædestinatianam hæresim innovavit . . 218

Prædestinatio.

Quam inscrutabile sit Divinæ prædestinationis arcanum . 235
Unde derivetur prædestinationis vocabulum 236
Prædestinatio trifariam usurpatur 237
Prædestinatio duplex . . . ib.
Qui Divinæ Prædestinationis existentiam impugnaverint 238
Admittenda est in Deo Prædestinatio . . . . . ib.
Sine Prædestinatione salvari nemo potest 239
Prædestinatio non destruit sollicitudinem de salute consequenda, sed adstruit. . . 241
Prædestinatio respicit intellectum, voluntatem et potentiam 242
Prædestinatio duplex . . . ib.
Prædestinatio præcise versatur circa gratiam et gloriam 243
Quid sit Prædestinatio . . . 244

pag.
Quomodo differant propositum, prædestinatio et electio. 244
Prædestinatio est actus immanens in Deo æternus, sed tamen mixtus . . . 245 et 246
Prædestinatio libera est et contingens, necessaria tamem respective 247
Prædestinatio alia communis, alia specialis 249
Prædestinatio præservativa locum habet in Angelis, non liberativa. 250
Triplex error circa prædestinationis certitudinem . . 251
Prædestinatio ut sit completa requirit cooperationem hominis 253
Dantur quædam signa prædestinationis 257
Quatuor ad prædestinationis integritatem desiderantur . 261
Prædestinatio non officit humanæ libertati, neque ex parte infallibilis præscientiæ, neque ex parte æterni decreti. 263
Non recte conciliatur divina Prædestinatio per decretum prædeterminans 266
Qualiter concilietur Prædestinatio cum humana libertate. 273
Non eadem fuit Pelagii et Juliani de causis prædestinationis sententia 327
Certum est Prædestinationis coronidem a meritis dependere 330
Prædestinatio tripliciter potest usurpari 331
Prædestinatio fit ex prævisis meritis non solum quantum ad executionem, sed etiam quantum ad intentionem . ib.
Quibus in negotio Prædestinationis ex Sanctis Patribus maxime credendum . . . 337
Sanctus Augustinus præscientiam Prædestinationi præsupponi edocet. 339
Stricta est Prædestinationis cum præscientia connexio 340
Prædestinatio significat vel internam dispositionem ad gratiam, vel Prædestinationem ad gratiam, vel prædestinationem ad gloriam post prævisa merita . . . 354
Sanctus Augustinus duplicem prædestinationem ad gratiam et gloriam agnovit . 359
Prædestinatio spectari potest vel penes actum prædestinantis, vel penes effectum prædestinationis 372
Prædestinatio facta secundum propositum voluntatis non excludit Christi meritum . 376
Prædestinatio tam est de fine, quam de mediis 385
Naturalis activitas ingenii etiam et mors præmatura possunt esse Prædestinationis effectus 387

Prædestinatus.

Quot modis aliquid possit dici Prædestinatum 248
Prædestinatorum nullus perire potest 252
Quomodo Prædestinatus possit damnari 254
Prædestinatorum numerus fixus est et determinatus . ib.
Quomodo quis accipere possit coronam alterius 259
Sine revelatione nemo scit se esse Prædestinatum . . . ib.
Major est numerus Reproborum, quam Prædestinatorum 259
Quomodo Prædestinatus dicatur non posse peccare . . 265
Eximie Prædestinati non eliguntur absolute indepenter a prævisis eorum meritis 370
Prædestinatorum donatio Christo a Patre facta non excludit ejus meritum . . 376

Præscientia.

Divina Præscientia non tollit hominis libertatem . . . 50
Argumentum Marcionis contra divinam Præscientiam . . ib.
Qualiter Sanctus Augustinus negaverit Deum habere veram præscientiam. . . . 51
Egregia Sancti Gregorii et Boetii doctrina circa divinam præscientiam . . . ib.
Divina Præscientia non tollit rerum contingentiam . . 65

pag.
Divinæ Præscientiæ certitudo humanam libertatem non lædit 66
Præscientia et Prædestinatio non sunt Synonima sed duo actus distincti et invicem subordinati 217
Præparatio.
Præparatio mediorum duplex 247
Prophetia.
Triplex Prophetiæ genus . . 75
Propositio.
Qualiter propositiones de Creaturis habeant veritatem ab æterno. 34
Una propositionum de futuro contingenti est determinata vera. 48
Quando et quo sensu una e propositionibus contradicentibus sit determinate vera et alia falsa 60
Proprietas.
Discrimen inter proprietates et operationes 11
Providentia.
Quam sit difficile de una divina providentia disserere. 198
Providentiæ nominis etymon et significatio 200
Qui Providentiam omne e medio sustulerint. . . . . ib.
Variæ de Divina Providentia Ethnicorum et Christianorum sententiæ 201
Quotuplex Providentiæ . . ib.
Divinæ Providentiæ existentiam diserte adstruunt Sacri Codices, necnon et Sanctorum Patrum gravissimæ rationes et momenta . . . 202
Quomodo Dei Providentia cum libertate hominis et rerum contingentia concilietur . 204
Ethnicorum de fato sententia proponitur et solvitur . . 205
Validum contra Divinam Providentiam argumentum. . 206
Providentia importat sollicitudinem, sed sine animi commotione. 208
Duplex Divinæ Providentiæ cura 210
Providentia triplicem requirit actum intellectus et totidem voluntatis 212
pag.
Quis ordo inter præfatos actus servandus 213
Providentia formaliter sumpta est actus voluntatis . . . ib.
Quomodo Providentia sit etiam actus intellectus et pars prudentiæ 216
Non est de ratione Providentiæ ut infallibiliter consequatur finem particularem, sed sufficit quod inferat consecutionem finis generalis congruentis suæ gloriæ et bono universi 217
Providentia conditionata non arguit impotentiam, nec ignorantiam in provisore, sed tantum libertatem . . 220
Quadruplex Divinæ Providentiæ munus 229
Providentia una sufficiens, alia favorabilis. . . . . .
Quatuor fructus ex Divinæ Providentiæ consideratione colligendi. . . . . ib. 234
Quomodo Providentia sit temporalis et æterna 246

R

Regulari.
Aliquid potest regulari dupliciter 102
Reprobatio.
Reprobationis usurpatio varia 394
In reprobatione tres sunt actus intellectus et totidem voluntatis 395
Reprobatio duplex . . . . . ib.
Reprobatio impii Dei bonitati non adversatur, nec etiam Divinæ Providentiæ generali detrectat, licet particulari non congruat. . . . 396
Reprobatio quid 397
Non est in Deo Reprobatio negativa. 398
Quæ fuerit detestanda Calvini de reprobatione sententia 400
Calvinus censuit reprobationis decreto liberum arbitrium extingui et per illud homines fatali necessitate ad interitum rapi . . . 401
Reprobus.
Quomodo Reprobus possit salvari. 241

pag.

Res.

Res possibilis non magis est realis, quam chimera . . 39
Res possibilis duo complectitur 41
Res possibiles novit Deus perfectissime. 42
Qualiter res creatæ sint stabiles et instabiles 219

S

Sanctitas.

Quid sit divina Sanctitas. . 179
Quadruplex Sanctitatis etymologia et character . . 178
Sanctitas Deo, hominibus et locis tribuitur, sed varie . 179
Divina Sanctitas in multis a Sanctitate creata distat, maxime vero in quintuplici distantia 181

Sapientia.

Sapientia Dei magis in minimis, quam in maximis enitet. 209

Scientia.

Quomodo mutetur scientia ad mutationem objecti . . . 22
Scientiæ Divinæ multiplex divisio 30
Discrimen inter scientiam simplicis intelligentiæ et scientiam visionis 41
Quam sit arduum et periculosum de scientia visionis aliquid velle certo statuere . 45
Qualis sit ordo notandus in divina rerum creatarum cognitione 47
Tria signa rationis in Divina scientia statuuntur . . . 53
Scientiæ distingui possunt per media *in quibus* non vero *a quibus* 61
Quid per scientiam mediam intelligatur 84
Cur vocetur media . . . . ib.
Recenter inventam omnes consentiunt præter Suarium . 85
Ostenditur scientiam mediam esse vetus figmentum . . ib.
In quo discrepet scientia nostra conditionata a media. 86
Nulla est in Deo scientia media . . . . . ib.
Sanctus Augustinus scientiam mediam, ut Dogma Semipelagianorum impugnat 87
Sanctus Prosper affirmat Semipelagianos propugnasse scientiam illam mediam ad conciliandam humanam libertatem cum Dei Decretis ib.
Scientia media ratione Theologica exploditur 91
Scientia media est inutilis ad conciliandam humanam libertatem cum prædestinatione 92
Egregia Sancti Augustini hac de re sententia 93
Scientia media impugnatur ab inconvenientibus ex illa oriundis 94
Scientia media detrahit divinæ omnipotentiæ, favet Semipelagianis, Pelagianorum etiam errori patrocinatur 95
Duplex distingui potest scientia conditionata 311

Semipelagiani.

In quibus Semipelagiani a Pelagianis discrepabant. . 300
Cassianus primus Semipelagianismi inventor. . . . 303
Faustus Rhegiensis Semipelagianiam in hæresim incidit. 304
Nihilominus in album Sanctorum est relatus 306
Qualiter Vincentius Lirinensis Semipelagianis adhæserit. 307
Qui fuerint Semipelagianorum impugnatores . . . 308
Duplex fuit sententia Massiliensium de Sancti Augustini doctrina 363

Similitudo.

Triplex est rerum Similitudo 109

Species.

Non est etiam in Deo species impressa, est tamen in eo aliquid per modum habitus intellectualis 12-13

T

Terminatio.

Terminatio potest esse intrinseca simul et extrinseca . 168

Tribulatio.

Tribulatio virtutem probat, perficit et purgat. . . . 207

pag.

V

Veritas.

Veritates rerum ereatarum continentur in Deo quatuor modis 35

Virtus.

Quænam virtutes Deum deceant 183

Vocatio.

Vocatio duplex 379
Vocatio efficax duplex. . . ib.
Vocatio, quæ habet effectum in vitam æternam non est effectus Prædestinationis . 380
Omnis vocatio fit ratione decreti Prædestinantis. . . ib.
Vocatio est unum ex mediis necessariis ad salutem. . 381
Vocatio in Prædestinato non est similis ei, quæ est in Reprobo . . . . . ib.
Nulla est Prædestinati vocatio, quæ ipsius saluti non deserviet. . . . . ib.
Qualiter omnis vocatio inefficax etiam sit effectus Prædestinationis. 382
Qualiter vocatio reviviscens pœnitentiæ virtuti tribuatur 383

Voluntas

Divina Voluntas non semper realem in Creaturis mutationem infert 82

pag.

Quid significetur nomine Voluntatis 118
Fide divina constat esse in Deo Voluntatem 119
Duplex divinæ Voluntatis usurpatio. . . . . ib.
Voluntas operativa dicitur vel facultas volitiva, vel actualis volitio . . . . . ib.
Voluntas divina ut est facultas duplex est . . . . . ib.
Ratione naturali demonstratur Deum habere voluntatem ib.
Voluntas, ut potentia distinguitur ab essentia et volitione 122
Voluntas divina non est productiva, nec receptiva sui actus . . . . . ib.
Multiplex Voluntatis divinæ divisio. 123
Voluntas nostra non est semper recta, quoties voluntati divinæ est conformis, nisi quando habet quatuor conditiones a S. Bonaventura expressas. 127
Præcipuæ actus entitativi divinæ voluntatis proprietates 144
Voluntas divina non est indifferens ad oppositos actus 151
Voluntas creata est productiva, receptiva et operativa. 152

SCOTUS ACADEMICUS

SEU

THEOLOGIA SCOTI

SCOTUS ACADEMICUS

SEU

UNIVERSA DOCTORIS SUBTILIS THEOLOGICA DOGMATA

QUÆ AD NITIDAM ET SOLIDAM

ACADEMIÆ PARISIENSIS DOCENDI METHODUM CONCINNAVIT

R. P. CLAUDIUS FRASSEN

ORDINIS FRATRUM MINORUM PROVINCIÆ FRANCIÆ

S. FACULTATIS PARISIENSIS DOCTOR.

Editio nova

Juxta correctiones annotationesque ipsius Auctoris in Nationali Bibliotheca Parisiensi asservatas

---

Tomus tertius.

De Sanctissimæ Trinitatis Mysterio.

ROMÆ

EX TYPOGRAPHIA SALLUSTIANA

(Mater Amabilis)

Via S. Nicola da Tolentino, 4

1900.

TRACTATUS TERTIUS

DE ADORANDO

DIVINÆ TRINITATIS MYSTERIO.

PRÆFATIUNCULA.

Abyssus *revera* abyssum invocat, et nox nocti indicat scientiam; *cum ab ardua Deitatis essentialiter in se subsistentis et operantis investigatione, ad ineffabile Trinitatis arcanum lustrandum et illustrandum dogmata theologica methodus evocat et inducit. Enimvero adorandam Trinitatem,* mysterium Divinitatis in fastigiis, *non immerito dixit S. Cyrillus; quia ut scite, sapienterque loquitur mysticus Dionysius,* nullibi sublimior, nullibi profundior Deitas esse potest, quam cum distribuitur unice, dividitur singulariter, et efficitur multiplex, non recedens ab uno. *Inde cap.* 13 *libri* De Divinis Nominibus, *colligit grande hoc mysterium esse prorsus mortalium obtutibus impervium:* nulla enim, *inquit,* monas, aut trias, neque numerus, neque unitas, aut fœcunditas, neque quidquam aliud eorum, quæ aut sunt, aut cognita sunt, arcanum illud summæ, omniaque superantis Divinitatis, quod rationem omnem, mentemque vincit, enuntiat: nec ejus nomen est, neque ratio; sed in iis ad quæ aditus non patet secreta est. *Hinc egregie S. Augustinus lib.* 1. De Trinit. *cap.* 3. *pronunciat:* Ubi quæritur unitas Trinitatis, Pater, Filius et Spiritus sanctus, nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur.

Satius itaque nobis adhuc mortalibus esset cœlestes illos Seraphinos in terris adumbrare, qui divinam Trinitatem mystico sanctitatis Trisagio æternum quidem inclamant: at quid illa sit, quibusve præcellentiis fulgeat, ne verbulo quidem aperiunt. Sufficeret equidem credentibus Dei sermo, *inquit S. Hilarius lib.* 2. De Trinit., qui in aures nostras Evangelistæ testimonio, cum ipsa veritatis suæ virtute transfusus est, cum dicit Dominus: EUNTES NUNC DOCETE OMNES GENTES BAPTIZANTES EOS IN NOMINE PATRIS, etc....; sed compellimur Hæreticorum blasphemantium vitiis illicita agere, ardua scandere, ineffabilia eloqui, inconcussa præsumere et cum sola fide expleri, quæ præcepta sunt, oporteret, adorare scilicet Patrem, et venerari cum eo Filium, sancto Spiritu abundare; cogimur sermonis nostri humilitatem ad ea, quæ inenarrabilia sunt, extendere, et in vitium vitio coarctamur alieno. *Inde quibusdam interpositis religiose non minus, quam eleganter infert*: Perfecta scientia est sic Deum *(Trinum in unitate)* scire, ut licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem scias; credendus est, intelligendus est, adorandus est, et his officiis colendus est. *Unde etiam in explicando divinæ Trinitatis arcano, ea nobis non est mens, ut claram illius notitiam assequi et cæteris expendere tentemus: inanis*

enim esset præsumptio et irritus labor: sed ut face fidei præeunte aperiamus, quid de eo Scripturæ sacræ reserent, quid Œcumenica Concilia doceant, quid sancti Patres loquantur; tum Latini, maxime S. Hilarius lib. 12., S. Augustinus lib. 15., S. Fulgentius *Adversus objectiones Arianorum*, S. Anselmus lib. *De Processione Spiritus sancti*, Richardus Victorinus *libris sex: tum Græci, imprimis* S. Athanasius *ubique*, S. Basilius in lib. *contra Eunomium*, S. Nazianzenus *in quatuor Orationibus de Theologia*, S. Nyssenus *quatuor Orationibus de Trinitate*, S. Cyrillus *lib.* 7. *Dialogorum*, S. Chrysostomus *Homiliis quinque de visione Isaiæ*, et Damascenus *lib. De Fide. Quid demum scholastici Doctores, maxime Franciscanæ familiæ lumina, nempe irrefragabilis Alensis, seraphicus Bonaventura et subtilis Scotus unanimi consensu probaverint et docuerint. Hoc autem, ut compendio, seu perspicua methodo impleamus, præsentem Tractatum quatuor Disputationibus absolvemus, quarum prima divinarum Personarum existentiam, originem et principia referet. Secunda earum principia constitutiva, distinctiva et notificativa explicabit. Tertia proprios cuique divinæ Personæ characteres aperiet. Quarta denique communes earum proprietates explanabit. At felicem auspicati laboris successum, ut a Deo bonorum omnium largitore consequi mereamur, prius interpellandus est et in auxilium advocandus, illis ipsis verbis quibus eum inclamavit S. Dionysius lib.* De Mystica Theologia *dicens:* Trinitas, Essentia, Divinitate, ac Bonitate superior, ac præstantior Christianorum Theologiæ dux! Dirige nos ad ignotissimum, splendidissimumque, ac summum mysticorum scriptorum divinorum cacumen, in quo simplicia et absoluta, immutabiliaque Theologiæ mysteria abstrusa sunt, præfulgente silentii obscura docentis caligine. *Addit S. Hilarius circa finem libri primi* De Trinit.: Tuum est oratum tribuere, et quæsitum adesse, et patere pulsatum. Torpemus enim quodam naturæ nostræ pigro stupore, et ad res tuas intelligendas, intra ignorantiæ necessitatem ingenii nostri imbecillitate cohibemur: sed doctrinæ tuæ studium ad sensum nos divinæ cognitionis instituit, et ultra naturalem opinionem fidei obedientia provehit. Expectamus ergo ut trepidi hujus cœpti exordia incites; et profectu accrescente confirmes et ad consortium, vel Prophetalis, vel Apostolici spiritus voces: ut dicta eorum non alio, quam ipsi locuti sunt sensu apprehendamus... Tribuas ergo nobis verborum significationem, intelligentiæ lumen, dictorum honorem, veritatis fidem: et præsta, ut quod credimus et loquamur. etc. *Ut autem appareat, qui fuerint hujus adorandi mysterii Impugnatores infensissimi, quique strenuissimi Propugnatores, sequentem Hæreticorum adversus sacrosanctam Trinitatem militantium indicem: necnon et Conciliorum tam Generalium, quam Provincialium divinum hoc mysterium asserentium et explanantium appendicem, jam ab aliquibus non vulgaris nominis Theologis selectam, novissime vero a nostro Baronio (viro utique de litteris et ordine Seraphico ob ingentem eruditionem et insignem pietatem bene merito) hic adscribere placuit: quatenus hujus adorandi mysterii investigator e limine conspiciat, quas vitare syrtes, quaque tramite tuta currere debeat.*

INDEX HÆRETICORUM
ADVERSUS ADORANDUM
TRINITATIS MYSTERIUM
INSANIENTIUM.

Anno Christi.

57 Simon cognomento pariter et exercitio Magus, princeps hæreticorum, inter alia dicebat se esse Deum, qui in Samaria apparuit ut Pater, in Judæa ut Filius, in Gentibus ut Spiritus sanctus.

167 Gnostici, auctore Carpocrate, vel, secundum alios, Nicolao, juxta aliquos etiam Valentino, docuerunt dualitatem, non Personarum, sed naturarum in Divinis.

180 Montani e contra asseruerunt in Deo unitatem non Essentiæ tantum, sed Personæ.

200 Praxeas unum Deum non aliter putavit credendum, quam si ipsum eumdemque et Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicat.

219 Hermogenes in Deo unam dumtaxat Personam posuit.

220 Montanus Phryx (unde Cataphrygæ) docuit et jactavit se esse Paracletum: et (quod mireris) tantam insaniam tanto viro Septimio Tertulliano persuasit.

230 Arius Diaconus Alexandrinus docuit Filium Dei esse creaturam; non esse coæternum Patri, non coessentialem; idemque a fortiori de Spiritu sancto.

250 Noetus negavit numerum personarum, eumdem dicens Patrem, Filium et Spiritum sanctum in carne passum et genitum.

350 Donatistæ quamvis ejusdem substantiæ, minorem tamen Patre Filium et Spiritum sanctum dicebant.

360 Marcellius et Photinus docuerunt Deum singularem, et more Judæorum, non esse tres Personas, sed unam dumtaxat, licet tria sint nomina.

361 Macedonius docuit Spiritum sanctum esse creaturam; nihil habere commune cum Patre, vel Filio, sed tantum esse ministrum ipsorum.

370 Eunomiani crediderunt in Trinitate tres esse diversas substantias et qualitates, ut auri, argenti et æris; et Patrem quidem fecisse Filium, atque iterum Filium, qui sit creatura, fecisse Spiritum sanctum.

375 Apolinaris Saodicenus, poesi aptior et tropis quam Theologiæ, docuit divinas Personas esse inæquales, magnum videlicet esse Spiritum sanctum, majorem Filium, maximum Patrem.

400 Faustus Manichæus *Unum*, inquit, *sub triplici appellatione numen colimus, sed Patrem credimus lucem incolere summam et inaccessibilem; Filius in hac secunda luce consistit, cujus virtus in Sole, sapientia in Luna habitat; sedem Spiritus sancti, omnem Mundi ambitum fatemur.*

Anno Christi.

430 Theodorus Mopsuestenus et Nestorius dum impie negant Dei Filium de Virgine natum, nec tamen negant Filium Patri consubstantialem, aut verum hominem assumpsisse, quaternitatem pro Trinitate inducunt.

500 Anastasius Imperator edixit non Trinitatem, sed quaternitatem adorandam esse, ob quod sacrilegium fulmine percussus interiit.

570 Chilpericus Rex Franciæ, Sabellianam hæresim promulgare volens, scripsit Galliarum Episcopis, ut Trinitate abjecta unum tantum Deum dicerent, asserens eumdem esse Patrem, qui et Filius et Spiritus sanctus.

600 Joannes Philoponus, Tritheitarum auctor, docuit tres divinas Personas tres Deos esse.

620 Severitæ dicunt alium esse Patrem, alium Filium et alium Paracletum, Spiritum videlicet sanctum: non esse autem horum quemque per seipsum naturam, sed habere communem Deum, sive Deitatem in eis existentem, atque de ea Deitate indivisibili modo participantes quemlibet esse Deum.

630 Mahometes ponit unum Deum Universi auctorem, qui neque genitus, neque generaverit. Negat in unitate Trinitatem, et solum binarium numerum confitetur, scilicet ipsam divinam essentiam et animam ejus.

1000 Loysius et Heribertus dicebant deliramenta esse quidquid in veteri ac novo Testamento de Trinitate et unitate Dei est scriptum.

1049 Ante hunc annum quasi ducentis retro, tempore Nicolai Papæ I. cœperunt Græci schisma, sed circa hoc tempus aperte et palam a Romana Ecclesia se diviserunt, et errorem de processione Spiritus sancti a solo Patre spargere cœperunt.

1050 Bogomiles, qui ab Alexio Comneno Imperatore in theatro exustus fuit, docebat non esse in Deo Trinitatem.

1140 Petrus Abailardus et Arnoldus Brixiensis docebant, gradus esse in divinis inæquales; Deum Patrem plenam esse potentiam, tam in generando, quam in discernendo: Filium quamdam potentiam in discernendo per sapientiam; Spiritum sanctum nullam esse potentiam, sed benignitatem.

1190 Joachim Abbas docuit, quod Pater, Filius et Spiritus sanctus sit una essentia; verum unitatem hujusmodi non propriam et veram, sed quasi collectitiam et similitudinariam esse, sicut multi fideles sunt una Ecclesia, ita ut essentia esset quarta res.

1198 Marcelli, Photini et Sophronii Sectatores non confitentes S. Trinitatem, sed Spiritum solum Deum appellantes, ejus sermonem dicebant esse efficacitatem, quæ in prognato ex semine David habitasset, non substantiam, quæ suam habeat hypostasim.

Ad nostros hæreticos accedens, qui non paulo magis prioribus sunt petulantes, ipsorum etiam verba producam, ne quis dubitet eos in has blasphemias contra Deum et sanctissimam ejus Trinitatem prorupisse.

1520 Igitur Erasmus Roderdamus, qui plerisque locis maluit Ca-

Anno Christi.

tholicus videri, quam esse, dicit Arianos, idest assertores imparitatis divinarum Personarum, non tam hæresim fecisse, quam schisma, *cum essent illi* (inquit) *nostris numero pares, eloquentia doctrinaque superiores.*

1530 Martinus Lutherus: *Si odit anima mea vocem* homousion *et nolim ea uti, non ero hæreticus. Nec est quod mihi objectes illud adversus Arianos receptum; non fuit receptum.*

1540 Michael servetus tres illas res incorporeas in una Deitate distinctas, negat posse consistere; omnes, qui Trinitatem statuunt in essentia Dei, Tritheitas et atheos vocat, qui nec Deum, nisi tripartitum et aggregatum habeant. Imo, teste Theodoro, *Patrem, Filium et Spiritum sanctum Cerberum tricipitem* appellavit.

1545 Joannes Calvinus: *Utinam sepulta essent nomina Trinitatis, Personæ, Consubstantialis.* Et alibi: *Unus Deus, idest Trinitas: Creditis in Deum, idest in Trinitatem: hoc non modo tamquam insipidum, sed ut profanum quoque repudiamus.*

1550 Valentinus Gentilis: *Confusio trium in unum et eumdem numero spiritum, fundamentum et origo omnium errorum fuit. Qui enim unum Deum in tres Personas distinguit, vel sibi præstigias facit, vel necessario unius Dei substantiam dividit, ac discerpit.*
Wolfgandus Musculus: *Nollem coram Ethnicis Patrem, Filium et Spiritum sanctum dicere tres Personas, ne viderer dicere tres Deos: vocabulum hoc* persona *non ita necessarium est ad fidem Christianam, quum illud primi Christiani ignoraverint.*

1560 Theodorus Beza: *Verbum Dei clare nos docet, quod ista essentia divina est distincta realiter et secundum veritatem et ab æterno in tres Personas.*
Lambertus Danæus: *Oratio illa, qua dicimus in Litania,* S. Trinitas unus Deus, miserere nobis; *est inepta, insana, a Patribus male inventa, atque periculosa.*
Georgius Blandrata *Symbolum Athanasii Symbolum Sathanasii* vocat.

1580 Christianus Francus: *Quales fuerint illi, a quibus avidissime receptum, comprobatum et proseminatum est Trinitatis dogma, nemo ignorat: eos enim maxime omnium constat imbutos consuetudine colendi multitudinem Deorum; cum majorum, ut Apollinis, Martis; tum minorum, ut Castoris, Pollucis. Ex hoc uberrimo Deorum fonte et innumeri Sancti, tamquam minores invocandi Dii, et tres etiam divinæ Personæ, velut majores Dii adorandi in Orbem Christianum profluxerunt.*

1582 Theodosius Schimbercius: *Manifestum est Trinitatem et divinitatem Filii non esse articulos fidei veros, quia sunt impossibilia menti. Ideo in rei veritate sunt blasphema dogmata et horrenda, ex imo Orco per filium perditionis virtute Sathanæ Ecclesiis obtrusa. Falsus Deus et fictus a filio perditionis est Deus unus et trinus; hic enim nomine tenus Deus est, re autem ipsa idolum.*

1590 Theodorus Dorchius: *Falsus hic et fictus Deus ab homine peccati est Trinus et unus: nam hic nomine tantum Deus, revera*

Anno Christi.

autem idolum est, de quo Paulus, ait: quod nihil sit: *Nam impossibile omnino est, quod talis aliquis existens, qui unus et Trinus sit, possit, aut debeat verus esse Deus. Nam verus Deus non est tantæ potentiæ, ut possit facere esse eas res revera, quæ sunt impossibilia menti.*

1590 Franciscus Davidis: *Dico ergo Christum hominem non esse illum altissimum Jesum, sed Filium ejus: Patrem Deum altissimum, solum ab ipso Deum dicimus; Filium vero dicimus Deum communicatione.* Idem alibi: *Si Christus adorandus et invocandus est, Christus erit ille solus verus Deus propositus.* Deut. 6. *At illud jam olim per nos negatum et destructum est. Non ergo dicere et affirmare possumus Christum adorandum et vocandum esse, nisi prævaricatores esse velimus.*

Denique, Familia Amoris negat Christum esse æqualem Patri. Dicit Spiritum sanctum non esse Deum, et phantasma esse, quidquid Papistæ de Spiritus sancti, vel essentia, vel Deitate credunt.

Sunt et plures alii minus vulgati nominis Tenebriores, qui adorandum Trinitatis mysterium suis deliriis et erroribus offuscare tentarunt. Quos perpetuo silentio dignos lubens reticeo.

APPENDIX CONCILIORUM
TRINITATIS MYSTERIUM
ASSERENTIUM ET EXPLANANTIUM.

Concilium Alexandrinum. — Quum Orientales non solum fidei, sed et animorum dissensione ita laborarent, ut in sola Antiochiæ sede tres Episcopi sederent, Eusebius Vercellensis Alexandriam veniens, Concilium Episcoporum convocavit, in quo, præter alia actum est de οὐσία et hypostasi, eo quod Hosius Episc. Cordubens. ad convincendum Arium, dum Sabelli dogma explodere conaretur, Περὶ της ὑπόσασεος, idest essentia, περί της οὐσιας, idest persona disputavit; unde materia alteri contentioni suppeditata est. Et vero, (ut notavit accurate Sanctus Basilius), ipsa Nicæna Synodus fomitem huic liti ministravit illis: *Si quis vero ex alia essentia, vel hypostasi, idest substantia, Filium Dei esse dixerit, hunc anathemate rejicit Catholica et Apostolica Ecclesia.* Ubi vides discrimen a Concilio positum inter *essentiam et hypostasim,* hoc est substantia; si enim haberet illa pro synonimis, non poneret utrumque seorsim. Et quidem hujus Concilii acta fere interierunt; ponemus nihilominus quod ad propositum facit Epistolæ Synodalis ejus. *Illis enim, qui nonnullos incusabant, ut* trium hypostaseon *affirmatores, cum hujusmodi voces in Scriptura non reperirentur, ac proinde suspecti videri possent, Auctores fuimus, ne amplius in Nicænam Confessionem inquirerent. Sed tamen de istis ob pervicaciam rixandi quæstio est habita: interrogatique sunt, num pro Arianorum sententia alienas, peregrinasque, ac diversæ a se invicem personas substantiæ esse velint et unamquamque hypostasim per se, ac seorsim esse, pro ratione cæterarum creaturarum eorumque, qui ex hominibus nascuntur, existiment: an sic intelligant diversas res, quale est aurum, argentum, æs? An ut alii hæretici sub istis vocibus tria principia et tres maximos Deos constituant? Cæterum illi affirmabant se ita nec dixisse, nec sensisse. Percunctantibus autem nobis, qua ratione ista dicerent, aut cur omnino istis vocabulis uterentur? Responsum dederunt, sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ vere Trinitas esset et subsisteret: Et Patrem, ut qui vere esset et subsisteret; et filium, ut existentem et subsistentem; et Spiritum Sanctum ut subsistentem et existentem agnoscere. Non tamen se dixisse tres Deos, aut tria principia, imo non toleraturos quidem, si quis tale quidpiam, aut dicat, aut sentiat: sed se scire esse S. Trinitatem, ut tamen una sit Deitas et unum principium: et Filium se agnoscere esse coessentialem Patri suo, ut dixerunt Patres, et Spiritum Sanctum non creaturam, neque alienum, sed proprium et indisgregatum ab essentia Patris et Filii. Approbata igitur istiusmodi et interpretatione et excusatione, vicissim quoque et eos examinavimus, qui ab istis in culpam devorabantur, quasi dicerent esse unam hypostasim, sciscitantes ab illis: num*

*pro Sabelliano dogmate ea mente loquerentur, ut sublatos vellent in Trinitate Filium et Spiritum Sanctum, quasi Filius essentia careat, aut Spiritus Sanctus non subsisteret? Qui et ipsi quoque affirmarunt, neque ita se dicere, neque ita sensisse unquam, sed ὑπόστασιν eos intelligere idem esse cum οὐσία: unam autem ideo sese hypostasim intelligere, partim quia Filius ex essentia Patris sit, partim quia in tribus sit identitas naturæ, unam enim sese Deitatem et unam naturam credere, neque aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus Sancti esse naturam. Quinimo et illi qui eo crimine postulati erant, quod tres hypostases inducerent, cum istis in eamdem sententiam convenerunt, vicissimque illi, qui unam hypostasim asseverarent, istorum interpretationi acquieverunt, et ambæ factiones pariter Arium execratæ sunt, ut Christi hostem; Sabellium*que *et Paulum Samosatensem, ut impios; Valentinum item et Basilidem, ut alienos a veritate; Manichæum quoque, ut malorum machinatorem. Omnes denique Dei gratia, post hujusmodi verborum interpretationem, optimam et exactissimam, quæ Nicææ Patres instituissent, fidei esse approbarunt, ejusdemque fidei verba sufficere, ac ante omnia, in usum esse deducenda, constituerunt.*

Concilium Nicænum. — Quia hæreticorum vix unus de persona Patris, aut ejus Deitate dubitavit, quod is aperte Atheismus esset, proinde nulla de hoc convenerunt Concilia: unde primum fuit de Deitate Filii, cujus historiam texam partim verbis Concilii Chalced., partim historiæ ipsius Nicænæ. Igitur Beatissimo Sylvestro in Urbe Roma Apostolicæ Sedis Antistite, Constantino Augusto et Licinio Cæsare, consulatu Paulini et Juliani virorum clarissimorum, ab Alexandro millesimo trigesimo, vel (ut alia editio) 1306. anno, 13. Kalend. Julii: mensis secundum Græcos τεσι die 19. quod est 13. Kalend. Julii, in Nicæa metropoli Bythyniæ sedit Synodus 318. Patrum, quamvis alii pauciores convenisse eo dicant: Eusebius tantum 250. Sed inscriptiones et nomina singulorum Patrum exhibent recte communiter receptum numerum 318., quem etiam Sancti aliqui notant mysticum esse et præfiguratum in exercitu Abrahæ, qui constabat 318. militibus. Hanc autem quamvis non solum generalem synodum, sed generalium primam, postposui Alexandrinæ, eo quod tempore posterior fuerit, cum constet ex Epistola Julii Papæ ad Athan. acta Alexandrinæ in Nicæna esse producta. Itaque, in hoc solemni conventu omnis Ecclesiæ jaculo confossa est impietas Arii et Eusebianorum ponentium Filium Dei esse minorem Patre, imo et creaturam ejus, hoc æterno symbolo toties deinde rato ac firmato. — **Symbolum Nicænum.** *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, homousion, hoc est, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt et quæ in cælo et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus, et homo factus est, passus, et resurrexit tertia die, et ascendit in cælos, et inde venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Dicentes autem:* Erat quando non erat. *aut:* Non erat antequam fieret, *quia ex non extantibus fa-*

ctus est, ex altera substantia dicentes esse; aut creatum, aut convertibilem Filium Dei, *hos tales anathematizat Catholica et Apostolica Ecclesia.* — Jam, ut historiam Concilii prosequar, hujus definitionis, ac tenoris causa fuit, quod *quum* (inquit Athanasius) *Synodus in hoc esset, ut Arianorum impia vocabula tolleret, et voces adhibere vellet, quæ sine controversia Sacrarum Litterarum essent: nimirum, eum Filium esse et nequaquam ex non entibus esse, sed Deo, eumque Verbum esse et Sapientiam, ac nequaquam creaturam, aut facturam, sed germen proprium sui Patris: Eusebiani pro inveterata sua et prava consuetudine volebant, illud* ex Deo esse, *commune esse et ad homines quoque pertinere, neque quicquam Christum eo nomine a nobis differre:* et paulo post; *Ibi Patres animadversa eorum fraude et impietatis vafricie coacti sunt clarioribus verbis exponere, quid sit:* ex Deo esse *et scribere Filium ex substantia Dei esse: ne,* ex Deo esse *et commune et æque ad Filium et creaturas pertinere existimaretur:* et inferius. *Episcopis rursum affirmantibus et hoc quoque scribi debere,* Eum veram esse potentiam et imaginem Patris et similem Patri et immutabilem per omnia et inconvertibilem et æternum et indivisum in Patre subsistere, nunquam enim non erat, sed semper erat, subsistebatque perpetuo apud Patrem ut splendor lucis: *Ista quidem eatenus sustinebant Eusebiani, nihil ausi contradicere, ob probrum, quod in dictis suis refutatis passi erant, sed ita tamen, ut deprehenderentur inter sese mussitare, nutus conferre, oculisque sibi invicem applaudere. Quasi illud,* simile esse *et* in Deo esse *et* ejus potentiam esse, *communia Filio nobiscum essent, neque obstaret quidquam, quo nobis ea ipsa quoque adaptarentur, eo quod de similitudine nostra cum Deo scriptum haberetur,* hominem esse et imaginem et gloriam: et paulo post: *Cæterum* (inquit) *Episcopi, considerata illorum hypocrisi et vafricie (prout Scriptura dicit:* dolus in cordibus fabricantium mala), *ipsi quoque necessitate coacti sunt sententiam earum rerum ex Scripturis colligere, et quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere et scribere, Filium esse consubstantialem Patri, ut non solum similem similitudine, sed eumdem, ea voce, qua* ex Patre esse *dicitur, significarent:* multa de his ibi Athanasius. De qua quidem voce Marius Victorinus cum pluribus agit, hæc ait: *Hoc uno, id est* ὁμοούσιος *omne venenum Ariani dogmatis internecatur. O docti Episcopi, o Sancti, o fidem Spiritu confirmantes, o Verbum vere verbum Dei, quo Deus et* λογος *ostenditur ex æterno et semper, eademque substantia. Dictum igitur latine est* ὁμοούσιος *unde etiam necessario græce ponendum, atque tractandum.* Hæc ipse.

Concilium Constantinopolitanum. — Convocatum est Damaso Pontifice et Theodosio Seniore Imperat. partim ob causam similem jam tractæ de Episcopo Constantinopolitanæ sedi assignando; partim etiam, sed principalius ad statuendam Catholicam veritatem contra Macedonianos, nempe Pneumatomachos, ut loquitur idem Concilium, idest Spiritus sancti Adversarios. Ut enim constat ex sexta Synodo, *Macedonius Spiritui negabat Deitatem et dominium, eumque conservum prædicabat; sed maximus Theodosius Imperator et Damasus fidei adamas obstiterunt.* Est autem sciendum Concilium hoc fuisse, esseque Œcumenicum, ex iis quatuor quibus Græci, atque etiam S. Gregorius

Papa, tamquam 4. Evangeliis deferunt; tametsi numero Episcoporum aliis, etiam non generalibus, cesserit: fuerant enim 150. sed ideo tam pauci, quia aliud interim in Occidente et Urbe Roma celebratum a Damaso Papa, eodem sensu, ac sententia de eodem argumento; ut proinde, non duæ synodi illæ, sed duæ partes ejusdem censeantur Hoc autem Concilium ratam et certam habuit fidem Nicænæ Synodi illis: *ne reiicitor, reprobatorve fides trecentorum decem et octo Patrum, qui in Nicæa Bithyniæ convenerunt, sed maneto ea firma, ac rata. Et extrema execratione, ac detestatione damnator omnis hæresis, perversaque et impia opinio, præcipue Eunomianorum, sive Anomœorum. Item Arianorum, sive Eudoxianorum. Item Semiarianorum, sive Pneumachomathorum, Sabellianorum, Marcellianorum, Photinianorum et Apollinariorum.* Hæc Canon. Deinde suum addit Symbolum, quod a Nicæna vix in alio diversum, quod majori claritate et descriptione, super persona Spiritus sancti, hic addo. — **Symbolum Constantinopolitanum:**

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem. Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum, ante omnia sæcula, Deum ex Deo, lumen, ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, homousion Patri, hoc est, ejusdem cum Patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo et in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine: homo factus, passus est sub Pontio Pilato, ac sepultus et tertia die resurrexit: ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Patris; inde venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis. Credimus in Spiritum S. Dominum et vivificatorem; ex Patre procedentem, cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum, qui loquutus est per prophetas. Et unam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum; expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri sæculi. *Amen*

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre ante omnia sæcula, Deum verum de Deo vero, natum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sun. Qui propter nos homines et salutem nostram descendit de cœlis: incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine et inhumanatus est. Et crucifixus est pro nobis, sub Pontio Pilato. Et sepultus est. Et resurrexit tertia die. Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris. Iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos: cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum: qui loquutus est per sanctos prophetas. Et unam sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum et vitam venturi sæculi. Amen.

Concilium Ephesinum. — Equidem reputo non nimis ad propositum meum facere, cum constet Nestorii hæresim, contra quam Concilium congregatum est, non tam fuisse de Trinitate, quam de Incar-

natione, et de Christo homine magis proprie, quam de Deo Verbo: *nusquam enim Dei Verbi substantiam peremit* (ait Cassiodorus lib. 12. cap. 4.) Quia tamen auctores nonnulli miscent has hæreses, quæ etiam revera vicinæ sunt et ipse Nestorius fundamentum aliquale præbuit, verbis saltem suspicionis: hæc enim est ipsius vox apud Cassiodorum citatum: *Noli gloriari Judæe, non crucifixisti Deum.* Apud Socratem etiam leges cap. 2. quod *quamplurimi Deum fatentur esse Jesum. Ego* (inquit Nestorius) *bimembrem et trimembrem nequaquam confiteor Deum.* Unde qui circa Cyrillum erant homilias Nestorii, quas de hac quæstione protulerat, sæpius relegentes et ex ipsis judicantes eum veluti blasphemantem Dei Filium, damnaverunt. Quidquid sit, Concilium coactum fuit Ephesi, auctoritate Cœlestini Papæ, petente et favente Theodosio Juniore. Convenerunt Episcopi plusquam 200. ex Oriente, anno Christi 430. Cœlest. 5. Theod. 19. Damnata est in eo dicta hæresis dicti Nestorii, præsidente S. Cyrillo Alex. vice et nomine Cœlestini Papæ: et quia Cyrillus 12. capitula contra totidem Nestorii blasphemias conscripserat, inter quæ Spiritum Sanctum dicebat esse Patris et Filii, et a Patre ac Filio procedentem, Theodoretus contradicens scripsit Spiritum sanctum non procedere a Patre et Filio, nec a Patre per Filium, occasio sumpta est ex Theodoreti verbis, ut Græci, longo post tempore negaverint, Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedere, quamvis contra Theodoretum semper tenuerint eum procedere ex Patre per Filium. Cæterum doctrina fidei, sive definitiones hujus Concilii non aliæ sunt, quam quæ in Epistola ejusdem ad Nestorium continentur. *Subdimus* (inquit) *his nostris, quæ te sentire oporteat et docere, et ea a quibus abstinere conveniat.* Subdit autem Symbolum Nicenum sic: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum; hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, homousion Patri, hoc est, unius cum Patre substantiæ, per quem omnia facta sunt in cœlo et in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est, et homo factus, passus est: et resurgens tertia die, ascendit in cœlos, inde venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem, qui dicunt: *erat tempus quando non erat: et antequam nasceretur non erat* et, quia ex nullis extantibus factus est, aut ex alia substantia esse dicunt, aut convertibilem vel commutabilem Dei Filium, anathematizat Catholica et Apostolica Ecclesia. Subdit deinde duodecim Capitula seu Canones, ex quibus huc utcumque spectant I. *Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, et propterea Dei genitricem sanctam Virginem, anathema sit:* IX. *Si quis unum Dominum Jesum Christum glorificatum dicit a Spiritu Sancto tamquam qui aliena virtute per eum usus fuerit et ab eo acceperit efficacem contra immundos spiritus, posse etiam coram hominibus divina signa facere, ac non potius proprium fatetur ejus spiritum, per quem divina signa explevit, anathema sit.*

Concilium Chalcedonense *(Generale Quartum.)* — Propius ad rem nostram accedit, quum hæresis, quam illud damnavit.

destruat Deitatem ipsam ab Incarnatione Verbi deinceps. Si enim ex duabus naturis in Incarnatione facta sit una, jam non ex illa sincera in Verbo saltem. Cæterum Synodus congregata est Leone I. Pontifice et Marciano Augusto; consulatu ejusdem Marciani, ut ipsum Concilium testatur Act. 1. Indictum est contra errorem Eutichetis Presbyteri, seu Archimandritæ, qui in Christo dicebat post Incarnationem fuisse unam tantum naturam, non quod, una ex duabus, dempta altera remanserit, sed quod ex duabus facta sit una tertia, seu mixta. Qua occasione monendos esse duxi lectores, quod post Concilium Quintum Generale ortum sit dissidium inter Catholicos: plurimi enim Concilium Chalcedonense recipere nolebant, propter tria capitula edita in Quinto Concilio Generali. Primum de Theodoro Mopsuesteno Episcopo, cujus impia scripta ibi damnantur; et tamen Theodorus in Concilio Chalcedonensi non est damnatus. Secundum de Theodoreto, cujus scripta adversus 12. Capitula Cyrilli ibi reprobantur; et tamen Concilium Chalcedonense Act. 8. Theodoretum suæ sedi restituit. Tertium de Epistola Ibæ Episcopi Edesseni scripta ad Marim Persam, quæ Sanctum Cyrillum Alexandrinum vocat hæreticum, et Nestorium laudat; et tamen Ibas Episcopus in Concilio Chalcedonensi est receptus. Hoc autem totum neminem movere potest, nisi eum qui historiæ ignorantia laborat: nam Concilium Chalcedonense non recepit doctrinam horum, sed personas, quia nimirum illos deinde pœnituit, doctrinam Catholicam amplexos; et V. Concilium non personas, sed doctrinam damnavit. Cæterum definitio fidei ab hoc Concilio edita, in propria specie vix est alia, quam explicatio Symbolorum Nicæni et Constantinopolitani, quæ innovant Patres *communi judicio dogmata expellentes erroris et inenarrabilem Patrum renovavimus* (inquiunt) *fidem, Symbolum* 318. *omnibus prædicantes: et eos, ut proprios Patres etiam adscribimus, qui postea in magna Constantinopoli congregati sunt* 150. *et eamdem fidem ipsi quoque confirmaverunt. Definimus igitur, ordinem et omnes formulas custodientes, quæ de fide sunt constitutæ: et nos ejus Synodi, quæ quondam in Epheso facta, cujus præsides fuerunt beatissimæ memoriæ Cœlestinus Romanorum et Cyrillus Alexandrinorum Antistites, præfulgere quidem rectæ et immaculatæ fidei expositionem Sanctorum* 318. *Patrum, qui in Nicæa temporibus piæ memoriæ Constantini Imperatoris congregati sunt: servari autem et ea quæ apud Constantinopolim a Sanctissimis* 150. *Patribus decreta sunt, ad expellendas quidem omnes germinantes hæreses et ad confirmationem ejusdem Catholicæ et Apostolicæ nostræ fidei symbolum Nicænum trecentorum decem et octo Patrum:* credimus in unum Deum, *etc. Item centum quinquaginta SS. Patrum, Constantinopoli congregati sunt: CREDIMUS in unum Deum Patrem omnipotentem*, etc. Quia tamen in eodem Concilio recipitur doctrina S. Leonis Papæ miris laudibus ab ipso celebrati, placuit ejusdem capitula aliqua, quæ sunt quasi Canones de fidei definitione, his inserere ex Epistola illius ad Turbium Austricensem; *Qui* (ut scribit in prologo capitum Pontifex) *damnatas olim opiniones* 16. *capitulis comprehendit*: et subdit: *Nos quoque strictim omnia retractemus, ne aliquid harum blasphemiarum, aut tolerabile videatur, aut dubium.* — « Primo itaque ca-
« pitulo demonstratur, quam impie sentiant de Trinitate divina, qui
« et Patris et Filii et Spiritus sancti unam, atque eamdem asserunt

« esse personam, tamquam idem Deus, nunc Pater, nunc Filius, nunc « Spiritus Sanctus nominetur: nec alius sit qui genuit, alius qui ge- « nitus est, alius qui de utroque processit, sed singularis unitas in « tribus quidem vocabulis, et non in tribus sit accipienda personis. « Quod blasphemiæ genus de Sabellii opinione sumpserunt, cujus di- « scipuli etiam Patripassiani merito nuncupantur: quia si ipse est « Filius, qui a Patre, crux Filii Patris est passio, et quidquid in forma « servi Filius Patri obediendo sustinuit, totum in se Pater ipse su- « scepit. Quod Catholicæ fidei sine ambiguitate contrarium est, quæ « Trinitatem unitatis sic homousion confitetur, ut Patrem et Filium « et Spiritum sanctum sine confusione indivisos, et sine tempore sem- « piternos, sine differentia credat æquales, quam unitatem in Trini- « tate, non eadem persona, sed eadem implet essentia. — In secundo « capitulo ostenditur ineptum, vanumque commentum, de processio- « nibus quarumdam virtutum ex Deo, quas habere cœperit et quas « essentia sua ipse præcesserit: in quo Arianorum quoque suffragantur « errori dicentium, quod Pater Filio prior sit, quia fuerit aliquando « sine Filio, et tunc Pater esse cœperit, quando Filium genuerit. Sed « sicut Catholica Ecclesia illos detestatur, ita et istos, qui putant, « unquam Deo id, quod ejusdem est essentiæ, defuisse; quem sicut « mutabilem, ita et proficientem dicere nefas est. Quam enim mutatur « quod minuitur, tam mutatur etiam quod augetur.

Concilia V. VI. VII. — Et hæc Græca fuerunt, duo priora Constantinopoli celebrata, tertium Nicææ in Bithynia, ubi primum supra: sed non prosequor ea, quia de personis magis, quam de causis, processerunt. Nec deest qui V. Synodum non modo non Œcumenicam, sed nec ratam fuisse aliquando dicat: quod mirari quis vellet *Baronio* venisse in mentem, cum expresse illa recipiatur in septima, seu Nicæna secunda. Cæterum ideo harum nonnullæ huc faciunt, quia quæque confirmat priores Synodos, de quo videri potest fuse disserere *Marc. Ephes.* Concilii *Ferar.* Act. 6. Et quoniam princeps controversia in materia Trinitatis est cum Græcis de processione Spiritus Sancti ex Filio, producam ex VII. Synodo fidei Symbolum, in quo a 350. Patribus expresse proclamatum est et tamquam dogma fidei traditum, quod Spiritus Sanctus a Patre, Filioque procedat. — **Symbolum VII. Synodi, sive secundæ Nicenæ:** Credimus in unum Deum Patrem, omnipotentem, Creatorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, ante omnia sæcula, per quem cuncta facta sunt: qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de Cœlis. Et Incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus: et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in Cœlos, sedens ad dexteram Patris: et iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: in unam sanctam Catholicam et Apostolicam

Ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expectamus resurrectionem mortuorum; et vitam venturi sæculi. Amen. — Verum est Græcos in Concilio Florentino negasse Latinis Symbolum ita se habere, et allegasse suos codices, in quibus particula *Filioque* non legebatur. Sed (ut habent Acta ejusdem sess. 5.) Latini quemdam vetustissimum librum in medium attulerunt, in quo eadem ipsa definitio, sanctumque Spiritum ex Patre, Filioque procedere scriptum erat, etc. Ex quibus est, librum ipsum statim cum Græcorum libris in cæteris omnibus convenisse. Et præterea Julianus Cardinalis, qui partes Latinorum agebat, protulit similem auctorem, hoc est historicum antiquum, qui inter alia testabatur ipsum Symbolum in VII. Synodo hoc tenore lectum fuisse. Ex quibus quisque videre poterit et admirari Ecclesiam, quæribundus cum Salomone; *quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut Luna?* Plane enim illa, ut Luna paulatim impleta est ad orbicularitatem, seu perfectionem reducta. Plane quasi aurora, cum tempore luminis incrementa suscepit, in hoc negotio summe arduo, ut summe sancto. Etenim in prima synodo et cæterarum principe Nicæna prima, de Spiritu sancto solum definita est Deitas, nec nimis clare, illis: *credo in Spiritum sanctum.* In Constantinop. prima addita est processio: *qui ex Patre procedit.* In Nicæna autem secunda, quæ ordine VII. definita est processio ejus ab altera etiam persona, adeoque ab utraque, ibi: *qui ex Patre, Filioque procedit.*

CONCILIA GENERALIA
OCCIDENTIS.

I. Barense. — Mitto octavum, quod de juribus personarum celebratum est in causa Photii, cujus suasu et opera Græci cœperunt contra primatum Romani Pontificis sentire, et Latinos tamquam anathemate adstrictos devitare, ob additum Symbolo; *Filioque*. Unde amplius non sunt celebrata Concilia in Oriente, nec in Occidente ex utraque Ecclesia communiter, nisi illa, in quibus Græci Orientales se Romanæ Ecclesiæ denuo conjunxerunt, aut certe de conjunctione est actum. Ex his autem primum occurrit Concilium Barense ab Urbano II. celebratum anno 1097. in quo inter Græcos illuc vocatos et Latinos agitatæ sunt controversiæ diutius et anterius ventilatæ de processione Spiritus sancti. Etsi vero hujus inclyti Concilii Acta historicorum neglectu perierint, constat tamen ex *Edinero* actum cum Græcis de jam dicta processione, Græcosque confutatos. Quod totum liberius descripsit *Wilhelmus Malisburiensis*, qui non solum agitatam controversiam, sed et definitam pro Latinis ab Urbano Papa refert, istis: *Ut ergo ventum est ad Concilium, Apostolicus ante corpus S. Nicolai constratus, tapetibus et palliis, ipsa casula et pallio amictus, tribunal ascendit, cæteri cum cappis sedebant. Omnibus ergo suum locum ex antiquo vindicantibus, Anselmus humilitate summus, quo poterat, assedit. Exciderat animo Summi Pontificis ingruente tumultu, ut ei locum delegaret. Sed erroris admonitus est quæstionis necessitate a Græcis præpositæ, probare volentibus Spiritum sanctum, nonnisi a Patre procedere. Hanc ergo quæstionem dum expedire tentans magis involveret, Græcis contra non improbabiliter occurrentibus, Anselmi recordatus exclamat: vividæ voci, tonitruum ædis capacitas et turbæ multiplicitas ingeminant. Pater et Magister Anselme Anglorum Archiepiscope, ubi es? Ille, ubi se vocari audivit, in pedes constitit. Quem Apostolicus compellans: Nunc* (inquit) *Magister, opus est scientia, opus eloquentiæ tuæ opera. Veni ascende huc et defende matrem tuam Ecclesiam, quam Græci labefactare conantur. Succurre ergo quasi a Deo huc missus. Continuo cuncti adstantes et assidentes, oculos et ora in eum conversi, percunctari quis esset? Annitentibusque proximis ad consessum Apostolici levatur, sedere jussus juxta Romanum Archidiaconum, cui ante Papam sedere moris est: Includamus* (inquit) *hunc in orbe nostro, quasi alterius Orbis Papam. Nec mortalibus omnibus exposuit palam, qui genus? unde domo? cujus scientiæ, cujus facundiæ, quam religiosus, quanta pro fidelitate Romanæ Sedis passus esset. Dilatusque in posteram diem quæstionis tractatus, quamvis Anselmus statim respondere non dubitaret. Sed sequenti die solito maturius cœtu coacto, promotus in editum, ita tractavit quæstionis latera, ita penetravit et enubilavit intima, ut Latini clamore testarentur gaudium,*

Græci de se præbere dolorem ridiculum: nullus porro inops et inanis scientiæ discederet. Sensus illius sermonis procedente tempore luculenter digessit in libro De processione Spiritus sancti *facto. Tunc ubi verbum absolvit, omnes in eum oculos et ora conversi, hic laudare fidem, ille scientiam, omnes eloquentiam. Sedato fragore, quam laus ejus suscitaverat, intendens in eum summus Pontifex, ait: benedictum sit cor tuum et spiritus tuus, os et sermo oris tui benedictus.* Nec mora, cum consensu omnium roboratus, in aliter sentientes fulmen excommunicationis intorsit.

Concilium Lateranense sub Innocentio III. — Habitum est anno 1215. dicti Pontificis 18. celeberrimum et frequentissimum omnium, quæ in Europa coiverunt. Quippe, cui præfuit ipse Innocentius Pontifex; adfuerunt duo Patriarchæ Orientales, Constantinopolitanus et Hierosolymitanus: Antiochenus morbo impeditus suos legatos misit, quod etiam fecit Alexandrinus ab Ægyptiis præpeditus. Archiepiscopi, tum Græci, tum Latini 70. Episcopi 400. Abbates 120. Priores Conventuales 800. simul omnes Patres 1285. Legati Romani et Græci Imperatorum; Oratores Regum, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, Hierusalem, et Cypri. Actum in eo de Hierosolyma recuperanda et, ad rem nostram, de divina unitate, ac Trinitate definita sunt sequentia: *Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, æternus et immensus, omnipotens, incommutabilis, incomprehensibilis et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus sanctus: Pater a nullo: Filius autem a solo Patre, ac Spiritus sanctus ab utroque pariter, absque initio semper et fine. Pater generans, Filius nascens et Spiritus sanctus procedens: consubstantiales et coæquales, coomnipotentes et coæterni, unum universorum principium, Creator omnium invisibilium et visibilium, spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, Angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam: Diabolus etiam et dæmones alii a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccavit.* Item cap. 2. *Damnamus et reprobamus libellum, sive tractatum, quem Abbas Joachim edidit contra Magistrum Petrum Lombardum de unitate, seu essentia Trinitatis, appellans hæreticum et insanum, pro eo, quod in suis dixit sententiis, quomodo quædam summa res est Pater et Filius et Spiritus sanctus, et illa non est generans, neque genita, nec procedens. Unde asserit, quod ille non tam Trinitatem, quam quaternitatem adstruebat in Deo, videlicet tres personas et illam communem essentiam, quasi quartam manifeste protestans, quod nulla res est, quæ sit Pater et Filius et Spiritus sanctus. Sunt una essentia, una substantia, unaque natura: verum unitatem hujusmodi non veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam esse fatetur, quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, et multi fideles una Ecclesia, juxta illud:* multitudinis credentium erat cor unum et anima una. *Nos autem sacro et universali Concilio approbante, credimus et confitemur cum Petro, quod una quædam res est, incomprehensibilis quidem et inæstimabilis, quæ veraciter est Pater et Filius et Spiritus sanctus, tres si-*

mul personæ, ac singulatim quælibet earumdem; et ideo in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas, quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, sive natura divina, quæ sola est universorum principium, præter quam aliud inveniri non potest; et illa res non est generans, neque genita, neque procedens; sed est Pater qui generat, Filius qui gignitur, et Spiritus qui procedit; ut distinctio sit in personis et unitas in natura. Licet igitur alius sit Pater, aut Filius, aut Spiritus sanctus, non tamen aliud, sed id, quod est Pater, est Filius, et Spiritus sanctus id est omnino, ut secundum Orthodoxam et Catholicam fidem et consubstantiales esse credantur. Pater enim ab æterno Filium generando suam substantiam ei dedit, juxta quod ipse testatur: Pater quod dedit mihi majus omnibus est; *ac dici non potest, quod partem suæ substantiæ illi dederit et partem retinuerit sibi, cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit eam sibi, alioquin deseruisset esse substantiæ. Patet ergo, quod sine ulla diminutione, Filius nascendo substantiam Patris accipit, et ita Pater et Filius habeant eamdem substantiam, et sic eadem res est Pater et Filius et Spiritus sanctus ab utroque procedens.*

Concilium Lugdunense. — Anno Christi 1271. Michael *Paleologus* Græcorum Imperator metuens sibi oppido a *Carolo* Siciliæ et Neapolis Rege, cui *Balduinus* secundus Latinorum Orientis Imperator filiam desponderat dote Imperii Constantinopolitani, si eo illius ope potiretur, inter alia præsidia regni tuendi, adhibuit religionem, et ad *Gregorium* X tum recens electum Pontificem legatos misit de ineunda Orientalium cum Occidentalibus Romanis concordia, modo is a se Caroli expeditionem averteret. Gregorius avide amplexus oblatum et ipse Constantinopolim ad Paleologum Imperatorem Legatos suos vicissim, Fratrem *Hieronymum ab Asculo*, qui postea Cardinalis Romanæ Ecclesiæ et denique ejusdem summus Pontifex fuit, Fratrem *Remundum Berengarii*, Fratrem *Bonagratiam* Dalmatam et Fratrem *Bonaventuram Mugellitanum*, omnes quatuor Seraphici Ordinis Sancti Patri Nostri Francisci professores, destinavit. Qui cum pro voto negotium confecissent persuasa Græcis concordia et ductis secum ad Pontificis pedes proceribus aliquot Græcorum, Gregorius Lugduni Concilium Generale celebravit anno 1274. in quo ad mentem ipsius et Concilii definitionem, Græci fidei Catholicæ professionem emiserunt in hac forma: *Ego Gregorius Acropolita et magnus Logotheta, Nuntius Domini nostri magni Imperatoris Græcorum Michaelis Angeli, Ducas Comneni, Paleologi, habens ab eo sufficiens ad infrascripta mandatum, omne schisma prorsus abjuro et subscriptam fidei veritatem, prout plane lecta est et fideliter exposita, nomine dicti Domini nostri, veram, sanctam, Catholicam et Orthodoxam fidem esse cognosco, eam accepto et corde et ore profiteor: ipsamque, prout eam veraciter tenet, fideliter docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, ipsam inviolabiliter observaturum, nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, quoquo modo deviaturum, vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, ad*

ipsius Ecclesiæ obedientiam, nomine ipsius et meo, spontaneus veniens, pro ipso et pro me fateor, recognosco, accepto et sponte suscipio, et ipsum omnia præmissa, tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ primatum et ipsorum recognitionem, acceptationem, susceptionem, observantiam et perseverantiam facturum, præstito in animam ipsius et meam corporaliter juramento promitto et confirmo: sic ipsum et me Deus adjuvet et hæc SS. Evangelia. Ad eum modum Gregorius pro Michaele juravit. Ex eadem formula alius Nuncius, pro Andronico et reliquis Græcis, præcipue vero pro Metropolitis professus est. Sex enim et viginti Metropoles, (si ejusdem Andronici litteris fidem adhibere par est), Catholicæ fidei sacris sanctionibus obtemperaturas et primatum Romanæ Ecclesiæ agnituras se promittebant. Quantum ad professionem fidei attinet, eam hunc in modum contra errores Græcorum Patres, in primis Pontitex præscripserunt: *Fideli, ac devota professione fatemur, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre et Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed una spiratione procedit. Hoc professa est hactenus, hoc prædicavit et docuit, hoc firmiter tenet et prædicat et profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra. Hoc habet Orthodoxorum PP. atque Doctorum, Latinorum pariter et Græcorum incommutabilis et vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis præmissæ veritatis ignorantiam in errores varios prolapsi sunt; nos hujusmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus omnes, qui negare præsumpserint, æternaliter Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, sive etiam ausu temerario asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio tamquam ex duobus principiis et non tamquam ex uno procedat.* Sancitis iis, quæ ad fidei confessionem et unitatem Ecclesiæ spectabant, Orientales sacris, Pontifice in Ecclesia operante, assistentes, symbolum fidei cum additione: *Qui ex Patre, Filioque procedit*, in confirmationem omnium, quæ coram Patrum consessu dixerant et subscripserant, maxima totius Ecclesiæ exultatione decantarunt et ex manu summi Pontificis sacram synaxim susceperunt. Multo tamen uberius idipsum continetur in litteris ipsius *Paleologi*, quas ad Pontificem per dictos instituti *Franciscani* Apostolicæ sedis Nuntios transmisit.

Concilium Florentinum. — Ita loquor, (inquit Baronius noster) aliorum phrasi magis, quam meo sensu: cæterum enim *Ferrariense* est Concilium, tam auspicis et indictione, quam sessionum multitudine: quæ cum in toto fuerint 26. sed Ferrariæ habitæ harum sunt 15. ubi etiam indicta et cœpta est Synodus, Florentiæ solummodo 10. ubi dumtaxat desiit. Adfuit ei Joannes *Paleologus* Imperator Orientis; præfuit *Eugenius IV.* Papa anno 1438. Et quamquam in eo actum sit de pluribus et quidem gravissimis causis, summa potestate Papæ, Purgatorio, Consecratione *in et absque* fermento, tamen princeps articulus et qui plurimis, ac maximis, examine, mora, dissidio constitit Concilio, fuit ille de processione Spiritus sancti a Filio; negantibus Græcis, quæ erat ipsorum levitas, ne dicam pertinacia, postquam de hac inter ipsos et Latinos jam conventum esset in Conciliis Lugdunensi, Barensi, etc. Ego doctrinam fidei hujus Concilii proferam paulo aliter,

ac quidam alii ex Theologis etiam non malæ notæ; imprimis enim teneo non nimis ex fide referri, quod in eo convenirent utraque Ecclesia, ut Græci more suo dicerent Spiritum sanctum a Patre per Filium procedere: nam definitio Concilii recepta est ab utrisque et in ea expresse asseritur Spiritum sanctum a Patre, Filioque procedere. Præterea vero, ut appareat, qua fide citetur hoc Concilium in præsenti materia, maxime ab adversariis Theologiæ Subtilis, qui flores pro fructibus vendunt et velitationibus militum jactant pro victoria ac triumpho, dabo doctrinam omnem hujus Concilii seorsim; primo per partes: deinde conjunctim, cum utraque pars esset *labii unius et sermonum eorumdem.* — **Confessio Latinorum.** Igitur post longum examen et acre dissidium partium sess. 25. et ultima Florentiæ, Latini, contendentibus Græcis, sententiam suam litteris mandaverunt in hunc modum: *Quoniam Græci nos calumniantur, ac nobis objiciunt, duo principia, vel duas causas in sancta et consubstantiali Trinitate ponere, idcirco professionem nostram his litteris mandamus: Credimus in unum Deum Patrem et in unum Filium unigenitum et ex Patre natum: et in unum Spiritum sanctum ex Patre quidem habentem essentiam, quemadmodum etiam Filius, verum ex Filio quoque procedentem, quandoquidem Patrem unicam filii, sanctique Spiritus causam profitemur; illius quidem per generationem, hujus vero per processionem. Porro autem ne identitatem, conjunctionemque divinæ substantiæ distribuere, ac ipsam eamdem substantiam re, non autem sola ratione, ab hypostasibus et personis differre, credere videamur: necnon, ne quispiam credendo sanctum Spiritum ex solo Patre procedere, tres in partes unicam illam divinam substantiam dividi mente concipiat, idcirco verbum* ex Filioque *necessarium in symbolo duximus esse, profitentes sanctum Spiritum ex Patre, Filioque, tamquam ab unico principio procedere.* — **Confessio Græcorum.** Supradictas litteras cum Græci accepissent, toto biduo attentissime expenderunt: dumque nollent ulla ratione concedere, quod Filius Spiritus sancti causa esset, ipsi quoque sententiam suam litteris commissam ad Latinos hoc tenore transmiserunt: *Cum Latini profiteantur, Patrem unicam Filii, sanctique Spiritus causam esse, ac a nobis contendant, ut nostram sententiam, quidquid hac in re sentiamus, nostris litteris declaremus, idcirco Patrem, Filii, sanctique Spiritus fontem et radicem, Filium vero et S. Spiritum, secundum primam Œcumenicam Synodum et magnum Basilium et Cyrillum, divina germina profitemur esse, necnon Spiritum a Filio scaturire, hauriri, prodi, emitti, ac profundi.* Ex quibus (inquit Baronius) cæci vident, frustra et quasi temere torqueri a quibusdam tamquam definitionem Concilii sententias has, ut cum contendunt essentiam divinam a personis non distingui formaliter, sive ex natura rei, sed sola ratione: vel cum pari impetu exigunt sibi concedi, quod Spiritus S. non distingueretur a Filio, si ab eo non procederet. Nam, ut demus ista omnia hic haberi, non faciunt fidem, quia non sunt Concilii definitiones: sed sententiæ partium hinc inde explicatæ. Apparet ergo, quam parum in fontes prospiciant quidam contenti sola aura et ratione Concilii, non attento ubi allegata habeantur, in disputatione an in definitione, quæ hujusmodi est:

BULLA DEFINITIVA EUGENII

IN CONCILIO FLORENTINO.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Lætentur cœli et exultet terra, sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem, Orientalemque Ecclesiam dividebat, et pax, atque concordia rediit, illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum, vinculo fortissimo charitatis et pacis, utrumque jungente parietem et perpetuæ unitatis fœdere copulante, ac continente, postque longam mœroris nebulam et dissidii diuturni atram, ingratamque caliginem serenum omnibus unionis optatæ jubar illuxit. Gaudeat et mater Ecclesia, quæ filios suos hactenus invicem dissidentes, jam videt in unitatem, pacemque rediisse, et quæ antea in eorum separatione amarissime flebat, ex ipsorum modo concordia cum ineffabili gaudio Omnipotenti Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles ubique per Orbem, et qui Christiano censentur nomine matri Catholicæ Ecclesiæ collætentur. Ecce enim Occidentales Orientalesque Patres, post longissimum dissensionis et discordiæ tempus, se maris ac terræ periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus, ad sacrum Œcumenicum Concilium desiderio sacratissimæ unionis et antiquæ charitatis redintegrandæ gratia, læti, alacresque convenerunt, et intentione sua nequaquam frustrati sunt: post longam enim, laboriosamque indaginem, tandem Spiritus S. clementia ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. In nomine igitur sanctissimæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus S., hoc sacro universali approbante Florentino Concilio, definimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, ac suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quia Spiritus S. ex Patre, Filioque æternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque æternaliter, tamquam ab uno principio et unica spiratione procedit: declarantes, quod id, quod sancti Doctores et Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum S. ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse, secundum Græcos quidem causam, *secundum Latinos vero* principium *substantiæ Spiritus S. sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus S. procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo æternaliter etiam genitus est. Definimus insuper explicationem verborum illorum,* Filioque, *veritatis declarandæ gratia et imminente tunc necessitate, licite, ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.* Quæ confessio celebris Concilii, græcis ac latinis litteris uno eodemque folio sic descripta est, ut in parte dextra latine Occidentalium Patrum subscriptionibus, ac summi Pontificis sigillo; ab altera vero parte græce cum Græcorum item subscriptionibus et ipsius Imperatoris sigillo legerentur.

CONCILIA PROVINCIALIA.

Toletanum I. — *Christi* anno 405. Innocentii Papæ anno 4., Honorio et Arcadio Imperatoribus, Stilicone Consule secundum, Toleti in Hispania Tarraconensi celebratum Concilium 19. Episcoporum, qui pleraque ad disciplinam Ecclesiasticam spectantia statuerunt 20. capitibus comprehensa. Vigesimo autem primo Canonem fidei Catholicæ, ex cujus titulo intelliges ambiguum esse, quod hic posui de tempore et Principibus, tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus, sub quibus celebratum est, de quo videri possunt *Ambrosius Morales et Joannes Mariana*, ac post utrumque Cardin. *Baronius* tom. 5. Sed quidquid demum de his, hoc tenore ibi ponitur — **Symbolum Toletanum:** *Credimus in unum verum Deum, Patrem omnipotentem et Filium et Spiritum sanctum, visibilium et invisibilium factorem: per quem omnia facta sunt in cœlo et in terra; unum Deum et unam esse divinæ substantiæ Trinitatem. Patrem autem non esse Filium ipsum, sed habere Filium, qui Pater non sit, Filium non esse Patrem, sed Dei Filium de Patris esse natura. Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedens. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, sed a Patre, Filioque procedens. Pater est cujus vox hæc audita est de cœlis:* hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite: *Filius est, qui ait:* ego a Patre exivi et a Deo veni in hunc mundum; *Paracletus est Spiritus, de quo Filius ait:* nisi ego abiero ad Patrem, Paracletus non veniet. *Hanc Trinitatem personis distinctam, substantia unitam, virtute et potestate et majestate indivisibilem, indifferentem; præter hanc nullam credimus Divinam esse naturam, vel Angeli, vel Spiritus, vel virtutis alicujus, quæ Deus credatur.*

Concilium Toletanum III. (*Nationale*). — Non enim ex unius Provinciæ Episcopis, sed etiam ex totius Hispaniæ congregatum est: imo et Galliæ Narbonensis, ut ex Episcoporum subscriptionibus apparet: incidit autem in annum Domini 589., Pelagii Papæ 32., Mauritii Imperatoris 4., Reccaredi etiam Regis 4., sub quo post martyrium Sancti Hermenegildi fratris ejus natu majoris, gens Gothorum ab Arianismo conversa est ad fidem Catholicam, quod etiam de seipsis Episcopi fatentur, qui fidem suam in hoc verborum tenore ibidem satis clare sunt attestati; inquiunt enim: *omnis ergo, qui fidem et communionem ab Ario venientem et usque ad nos retentam, adhuc tenere desiderat et de tota cordis intentione non damnat, anathema sit. Quicumque Filium Dei, Dominum Jesum negaverit a paterna substantia sine initio genitum et æqualem Patri esse, vel consubstantialem, anathema sit. Quicumque Spiritum sanctum non crediderit a Patre et Filio procedere, eumque non dixerit coæternum esse Patri et Filio et coessentialem, anathema sit. Quicumque in Patre et Filio et Spiritu sancto et personas non distinguit, et unius divinitatis substantiam non agnoscit, anathema sit. Quicumque Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum et Spiritum sanctum juxta Deitatem esse Patre minorem asseruerit et gradibus separaverit, creaturamque esse dixerit, anathema*

sit. Quicumque Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius substantiæ, omnipotentiæ et æternitatis esse non crediderit, anathema sit. Quicumque nescire Filium Dei, quod Deus Pater sciat, dixerit, anathema sit. Quicumque initium Filio Dei et Spiritui sancto deputaverit, anathema sit. Quicumque Filium Dei secundum Divinitatem suam, visibilem, aut passibilem ausus fuerit proferre, anathema sit. Quicumque Spiritum sanctum sicut Patrem et Filium, verum Deum et omnipotentem esse non credit, anathema sit. Quicumque alibi fidem et communionem Catholicam, præterquam in Ecclesia universali, quam Nicæni et Constantinopolitani et primi Ephesini et Chalcedonensis Concilii decreta tenent pariter et honorant, anathema sit. Quicumque Patrem et Filium et Spiritum sanctum honore et gloria et Divinitate separat, aut disjungit, anathema sit. Quicumque Filium Dei et Spiritum sanctum cum Patre non crediderit esse glorificandos et honorandos, anathema sit.

Concilium Toletanum IV. — Similiter ab omnibus Episcopis Hispaniæ et aliis Galliæ Narbonensis celebratum est (proinde a Patribus in eo collectis generale appellatum) anno Christi 633., Honorii Papæ 8., Heraclii Imperatoris 24., Sisenandi Regis 4., Episcopis 70. præsidente Sancto Isidoro Episcopo Hispalensi. In eo præter alia de fide Catholica hæc constituta sunt: *Secundum divinas Scripturas et doctrinam, quam a sanctis Patribus accepimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius Deitatis, atque substantiæ confitemur. In personarum diversitate Trinitatem credentes, in divinitate unitatem prædicantes; nec personas confundimus, nec substantiam separamus. Patrem a nullo factum, vel genitum dicimus; Filium a Patre non factum, sed genitum asserimus. Spiritum vero sanctum, nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre, Filioque profitemur. Ipsum autem Dominum Jesum Christum, Dei Filium et Creatorem omnium ex substantia Patris ante sæcula genitum, descendisse ultimo tempore pro redemptione mundi a Patre, qui numquam desinit esse cum Patre. Incarnatus est enim ex Spiritu sancto et gloriosa sancta Dei genitrice Virgine Maria, et natus ex ipsa, solus idem Dominus Jesus Christus, unus in sancta Trinitate, anima et carne perfectus sine peccato suscipiens hominem, manens quod erat, et assumens quod non erat: æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem, habens in una persona duarum naturarum proprietatem. Naturæ enim in illo duæ, Deus et homo. Non autem duo filii et duo Dii, sed idem una persona in utraque natura.*

Concilium Toletanum VIII. — Celebratum est in eadem urbe anno Christi 653., Martini Papæ 5., Constantis Imperatoris 12., Reccesnunthi Regis Hispan. 5., æra 691. Interfuerunt Episcopi 52., Abbates 22., Vicarii Episcoporum absentium 10. Cætera alio: huc spectat sequens fidei confessio. — **Symbolum Concilii:** *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum et ex Patre natum ante omnia sæcula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiæ, per quem om-*

nia facta sunt, quæ in cœlo et in terra. Qui propter nostram salutem descendit de cœlis, et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, homo factus; et passus sub Pontio Pilato, ac sepultus, tertia die resurrexit. Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, inde venturus est in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis. Credimus et in Spiritum sanctum vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum, qui locutus est per prophetas. Et unam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri sæculi. Amen.

Concilium Toletanum XI. — Dignum in quo hic Synodorum census desinat, propter egregiam fidei confessionem, quam hic subnectam et hodie usque Scholastici Doctores in veneratione et usu habent. Habitum est anno salutis 675., *Adeodati* Papæ VII, *Constant. Pogon.* Imp. 8., æra 713. Statuit nonnulla; sed plura docuit celeberrimo hoc Symbolo, quod non modo fidem Trinitatis, sed quasi ejus commentarium continet. — **Symbolum Concilii:** « Confitemur et cre-« dimus, sanctam, atque ineffabilem Trinitatem, Patrem et Filium et « Spiritum sanctum, unum Deum naturaliter esse, unius substantiæ, « unius naturæ, unius quoque majestatis, atque virtutis. Et Patrem « quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur. Ipse « enim a nullo originem ducit, ex quo Filius nativitatem, Spiritus S. « processionem accepit. Fons ergo et origo totius Divinitatis, ipse est: « ipse quoque Pater essentia quidem ineffabilis, substantiæ suæ Filium « ineffabiliter genuit: nec tamen aliud, quam quod ipse est, genuit, Deus « Deum, lux lucem. *Ab ipso,* ergo, *est omnis paternitas in cœlo et in « terra.* Filium quoque de substantia Patris sine initio ante sæcula na-« tum, nec tamen factum esse fatemur: quia nec Pater sine Filio, nec « Filius sine Patre aliquando extitit. Et tamen non ut Filius de Patre, « ita Pater de Filio, quia non Pater a Filio, sed Filius a Patre gene-« rationem accepit. Filius ergo Deus de Patre, Pater autem Deus, sed « non de Filio. Ille autem Filius Patris et Deus de Patre: æqualis « tamen per omnia Filius Deo Patri, quia nec nasci cœpit aliquando, « nec desiit. Hic etiam unius cum Patre substantiæ creditur, propter « quod et homousios Patri dicitur, hoc est unius cum Patre substan-« tiæ; ὁμὸς enim Græce unum, οὐσία vero substantia dicitur: quod « utrumque conjunctim sonat, una substantia. Nec enim de nihilo, « neque de alia aliqua substantia, sed de Patris utero, idest, de sub-« stantia ejus, idem Filius genitus, vel natus esse credendus est. Sem-« piternus quoque est Dei Filius, quoniam si Pater semper fuit, semper « habuit Filium cujus Pater esset, et ob hoc Filium de Patre natum sine « initio confitemur: nec enim eumdem Filium Dei, pro eo quod de « Patre sit genitus, desectæ naturæ portiunculam nominamus: sed « perfectum Patrem, perfectum Filium, sine imminutione, sine defe-« ctione genuisse asserimus: quia solius Divinitatis est inæqualem « Filium non habere. Hinc etiam Filius Dei, natura est Filius, non « adoptione, quem Deus Pater, nec voluntate, nec necessitate genuisse « credendus est, quia nulla in Deo necessitas cadit, nec voluntas sa-« pientiam prævenit. Spiritum quoque sanctum, qui est tertia in Tri-

« nitate persona, unum, atque æqualem cum Deo Patre et Filio credimus « esse Deum, unius substantiæ, unius quoque esse naturæ : non ta- « men genitum, vel creatum, sed ab utrisque procedentem, amborum « esse Spiritum. Hic etiam Spiritus S. nec ingenitus, nec genitus cre- « ditur : ne aut si ingenitum dixerimus, duos patres dicamus; aut si « genitum, duos filios prædicare monstremur, qui tamen nec Patris « tantum, nec Filii tantum, sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur. Nec « enim de Patre procedit in Filium, vel de Filio procedit ad sanctifi- « candam creaturam, sed simul ab utrisque processisse monstratur, « quia charitas, sive sanctitas amborum esse agnoscitur. Hic ergo Spi- « ritus sanctus missus ab utrisque creditur, sed minor Patre et Filio « non habetur : sicut Filius, propter assumptam carnem, minorem se « Patre et Spiritu S. esse testatur. — Hæc est sanctæ Trinitatis re- « lata narratio, quæ non triplex, sed Trinitas et dici et credi potest. « Nec recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus Deus « Trinitas. In relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, « Filius ad Patrem, Spiritus S. ad utrosque refertur, quæ cum rela- « tive tres personæ dicantur, una tamen naturalis substantia creditur. « Nec sicut tres personas, ita tres substantias prædicamus : sed unam » substantiam, tres autem personas. Quod enim Pater est, non ad se, « sed ad Filium est ; et quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est. « Similiter et Spiritus S. non ad se, sed ad Patrem et Filium relative « refertur, in eo quod Spiritus Patris et Filii prædicatur. Item cum « dicimus, Deus, non ad aliquid dicitur, sicut Pater ad Filium et Fi- « lius ad Patrem, et Spiritus S. ad Patrem et Filium, sed ad se spe- « cialiter Deus dicitur. Nam si de singulis personis interrogemur, Deum « necesse esse fateamur. Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus S. « singulariter dicitur ; nec tamen tres dii, sed unus est Deus. Item « et Pater omnipotens et Filius omnipotens et Spiritus S. omnipotens « singulariter dicitur, nec tamen tres omnipotentes, sed unus omnipo- « tens, sicut et unum lumen, unumque principium prædicatur. Sin- « gulariter ergo unaquæque persona unus Deus confitetur et creditur, « una illis et indivisa, atque æqualis Deitas, majestas, atque potestas. « Nec minoratur in singulis, nec augetur in tribus ; quia nec minus « aliquid habet, cum unaquæque persona Deus singulariter dicitur : « nec amplius, cum totæ tres personæ unus Deus enuntiantur. Hæc « ergo S. Trinitas, quæ unus et verus est Deus, non recedit a numero, « nec capitur numero, in relatione enim personarum numerus cerni- « tur, in divinitatis vero substantia, quid enumeratum sit, non com- « prehenditur. Ergo hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem « sunt ; et in hoc numero carent, quod in se sunt, nam ita sanctæ « huic Trinitati unum naturale convenit nomen, ut tribus personis « non possit esse plurale ».

Concilium Anglicanum.—Quadriennio post præcedens XI et ultimum *Toletanum*, hoc est anno 679. celebratum est in *Anglia* aliud a Venerabili viro *Theodoro* Britanniæ Archiepiscopo, (ut refert Beda in historia Anglorum) una cum eo sedentibus cæteris Episcopis Britanniæ insulæ, præpositis sacrosanctis Evangeliis, etc., quorum confessio hæc est: *Credimus constanter et confitemur, secundum sanctos Patres, proprie et veraciter Patrem et Filium et Spiritum sanctum*

Trinitatem et in unitate consubstantialem et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis, vel personis consubstantialibus, æqualis gloriæ et honoris. Et post multa hujusmodi, quæ ad rectæ fidei confessionem pertinebant, hoc quoque sancta Synodus suis litteris addit: *Suscipimus sanctas et universales Synodos, beatorum et Deo acceptibilium Patrum, idest, qui in Nicæa congregati fuerunt* 318. *contra Arium impiissimum et ejusdem dogmata; et in Constantinopoli* 150. *contra vesaniam Macedonii et Eudoxii et eorum dogmata: et in Ephesino primo* 200. *contra nequissimum Nestorium et ejus dogmata: et in Chalcedone* 630. *contra Euthychen et Nestorium et eorum dogmata: et iterum in Constantinopoli quinto congregati sunt Concilio, in tempore Justiniani junioris, contra Theodorum et Theodoretum et eorum dogmata contra Cyrillum.* Et paulo post: *et Synodum, quæ facta est in urbe Roma, in tempore Martini Papæ beatissimi, Indictione* 8. *imperante Constantino piissimo, anno* 9. *suscipimus et glorificamus Dominum nostrum Jesum Christum, sicut isti glorificaverunt, nihil addentes, vel subtrahentes. Et anathematizamus corde et ore, quos anathematizaverunt: et quos susceperunt suscipimus, glorificantes Deum Patrem sine initio, et Filium ejus unigenitum ex Patre generatum ante sæcula, et Spiritum Sanct. procedentem ex Patre et Filio inenarrabiliter.* Hæc illi, in quibus nota dignum est hunc Archiepiscopum et Concilii præsidem, qui tam asseveranter pronuntiavit Spiritum Sanc. a Patre, Filioque procedere, idque secundum mentem et fidem SS. Patrum et Synodorum, Græcum fuisse, ad majorem eorum pudorem, qui deinde illud negare ausi sunt et oppositum prædicant a Patribus sibi traditum, quum ille propior antiquis, tam Græcis, quam Latinis, utrosque pro hoc citando produxerit.

Concilium Gentiliacum. — Ne quid in hoc genere indictum dimittam, statui etiam hanc qualemcumque Synodum succenturiare; ex parte enim egit de Spiritus Sancti processione, ut referunt *Ado* et *Abbas Vespergensis*. Coactum quidem videtur primario ad decidendam causam de cultu sacrarum imaginum: at enim hi ambo sunt cognati errores et Græcis etiam familiares, maxime tempore Concilii, quod incidit in annum Domini 767. Factum est olim occasione cujusdam legationis *Constantini Copronymi* Græcorum Imperatoris ad *Pipinum* Galliarum Regem: cum autem Constantinus esset iconomacus acer et jam exisset ab eo edictum contra sacras Imagines, ob quod ille male audiit apud Orthodoxos, videtur voluisse hac legatione famam suam apud Pipinum recuperare, eo item argumento usus, quod si ipse errasset in impugnandis imaginibus, tale etiam Latini peccassent in additamento *Filioque*. Quamobrem Concilium coactum est pro hoc etiam articulo processionis Spiritus Sancti a Patre, Filioque, decidendo; nec dubium quin ad eum assertive responderit, licet Acta Concilii non existant. Nam et de imaginibus contra Constantinum sic decisum est, ut colligi videtur ex Synodo *Rom.* sub *Stephano* Papa. — Referre possem alias Synodos, in quibus recta, ac sancta de divina Trinitate fides nedum expresse tradita, sed et lucide, ac clare expressa fuit, si per alios assumptos labores liceret; sed quoniam per tempus et otium non juvat, idcirco, Lector, hæc ex nostro Baronio excerpta et ob tuam gratiam hic inserta tibi sufficiant.

DISPUTATIO PRIMA.

DE EXISTENTIA, ORIGINE ET PRINCIPIIS DIVINARUM PERSONARUM.

Varie Diabolus emulatus est veritatem; affectavit illam aliquando defendendo concutere, inquiebat Tertullianus initio libri adversus Praxeam: et revera quidem; hoc enim, etsi tacerent cætera, satis superque probaret adorandum Trinitatis mysterium, quod astutissimus ille Divinitatis æmulus quibus potuit armis impugnavit, ut illius fidem, ac lucem erroris caligine infuscaret et extingueret. Quocirca operæ pretium est tanti mysterii explanationem auspicari ab ipsa divinarum Personarum existentia, origine et principiis productivis. Quod utique tribus in sequentibus Articulis suscipio evulgandum.

ARTICULUS PRIMUS.

DE EXISTENTIA TRIUM DIVINARUM PERSONARUM IN UNITATE ESSENTIÆ.

Quadruplex hominum status circa divinæ Trinitatis existentiam cœcutit et titubat, nimirum Judæi, Gentiles, Hæretici, et Catholici rudes, ac ignari. Judæi illud mysterium omnino respuunt, quod in Scriptura sacra exaratum non advertant: gentiles vero deprædicant, quod naturali rationi repugnare censeant: hæretici autem plurimi idcirco impugnant, quod illud capere velint, nec valeant. Catholici denique nonnulli detrectant, quod quid de tanto mysterio credendum, dicendumque sit, vix norint. Quapropter censui quatuor e limine discutiendas esse sequentes Quæstiones, ut omnibus ipsis tenebrionibus divinæ veritatis lux affulgeat.

QUÆSTIO PRIMA.

AN ET QUOMODO TRINITAS ET ÆQUALITAS PERSONARUM IN UNITATE DIVINÆ ESSENTIÆ PROBARI POSSIT ADVERSUS JUDÆOS.

Notandum 1. Veritatem Catholicam de mysterio Trinitatis tribus maxime Capitibus contineri. videlicet in unitate Essentiæ, Personarum distinctione, et omnimoda æqualitate. Unitatem Essentiæ impugnarunt Gentiles Philosophi, propterea quod hæc adversari videatur omnibus naturalis discursus principiis, necnon et ipsi rationis dictamini: personarum diversitatem et realem distinctionem idcirco respuerunt Judæi, quod ipsa Deitatis multiplicationem indueere videretur, pluresque Deos inferre. Denique Personarum æqualitatem Hæretici varii ideo fuerunt insectati, quod eam cum processione unius ab alia con-

ciliare non possent. Philosophos et Hæreticos impugnabimus in sequentibus : nunc cum Judæis est pugnandum.

Notandum 2. Triplex solito affulgere lumen, quo veritas aliqua detegi possit et firmari, nempe Demonstrationem, Auctoritatem et Suasionem. Demonstratio scientiam, auctoritas fidem, et suasio opinionem necnon et credulitatem generat. Demonstratio principiis evidenter notis; auctoritas dignitate et probitate dicentis ; suasio denique conjecturis et rationibus ac similitudinibus nititur et firmatur. Demonstratio tota naturalis est; auctoritas supernaturalis, maxime circa veritates præternaturales manifestandas; suasio denique partim naturali medio, partim supernaturali confici potest. Demonstratione opus est ad convincendos Philosophos : suasione ad alliciendos et inducendos rudes et ignaros : auctoritate denique ad Judæos et Hæreticos de veritatibus fidei persuadendos. An autem hoc triplex lumen affulgeat in probando divinæ Trinitatis mysterio, determinandum est in sequentibus. Hac autem in Quæstione maxime contra Judæos et Hæreticos divina Scripturarum auctoritate pugnandum est.

Notandum 3. Veritates divinas duplici maxime ex fonte esse hauriendas, nempe ex Scriptura sacra, et constanti firmaque traditione ; Scriptura namque armarium est et musæum, quibus divinæ veritates continentur nedum sed etiam propugnantur: unde S. Paulus 2. ad Timot. cap. 3. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus:* hæc autem duplici Testamento distribuitur, Veteri nempe et Novo. Ex hoc itaque duplici divinæ veritatis promptuario, necnon et constanti Synagogæ et Ecclesiæ Doctorum traditione, Trinitatis personarum in unitate essentiæ fides est stabilienda.

Conclusio prima. — Non obscure divinæ Trinitatis mysterium ex veteri Testamento adversus Judæos colligitur et probatur. Hæc est communis inter Doctores Catholicos.

Suadetur primo ex illo celebri Genesis Oraculo 1. cap. ubi Deus rerum omnium conditor, ita loquitur: *faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram:* et post pauca: *formavit igitur Dominus Deus hominem:* et iterum: *creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam;* insuper : *faciamus ei adjutorium simile sibi:* ubi verbum *faciamus* et pronomen *nostram,* Personarum multitudinem inducit; essentiæ vero unitatem vocabula *Dominus et Deus* designant.

Reponunt 1. Judæorum moderni Doctores, Deum ita locutum in plurali numero more scilicet Principum et Regum ad ostendendam suam auctoritatem et potentiam. — **At id aperte falsum** colligitur ex Scriptura ipsa, quæ fere semper, ut recte notat Theodoretus q. 19. in Genesim, singulari numero utitur, vix vero in plurali sermonem facit, unde plerumque singularem numerum geminat et repetit, ut pluralem exprimat. Oportet ergo hujus inusitati discriminis aliquod esse mysterium: non aliud certe, quam ipsa trium Personarum divinarum significatio, in quarum invocationem per Baptisma aliquando regenerandus erat homo, qui tunc formabatur.

Reponunt 2. Deum præfatis verbis allocutum fuisse Angelos, ut suam operam homini creando navarent, formando scilicet illius corpus, dum ipse animam crearet et vitæ spiritum infunderet. — **Contra**: Scriptura sacra prioribus his Genesis capitibus, quibus continetur et explicatur hominis formatio, eam soli Deo tribuit, affirmando constanter, quod ipse formaverit, creaverit, fecerit hominem: ergo præfatus sermo ad Angelos non dirigitur. *Deinde*, ad eos directus est sermo ille pluralis *faciamus*, ad quorum similitudinem formatus est homo: at homo non est conditus ad imaginem et similitudinem Angelorum, sed ad imaginem et similitudinem solius Dei, ut patet tum cap. 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam; ad imaginem Dei creavit illum:* tum cap. 5. *In die, qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum.* Ergo præfatus sermo ad Angelos non est directus, sed tantum ad tres divinas Personas, quarum similitudinem exprimit et refert hominis anima, ut infra patebit.

Denique reponunt Deum loquentem secum et se ad agendum excitantem dixisse, *faciamus*. — **At inepta prorsus replica**: *Quis enim*, inquit S. Basilius Homil 9. Hexameron, *faber, aut ærarius, aut lignarius, aut certe coriarius sutor solus ipse quidem, nec alio quodam sibi cooperante stipatus; interque suæ artis instrumenta desidens: quis, inquam, sibi soli admurmurat dicens: faciamus gladium, aut compingamus aratrum, aut conficiamus calceamentum? ac non potius silentio suum, cum libuerit, accommodatam ad artem exequitur operationem? Sunt enim insignes profecto nugæ unum aliquem inveniri, qui sibi imperet.*

Secundo, personarum divinarum pluralitas colligitur ex illo Genesis. 11. *Venite, descendamus et confundamus ibi linguam eorum:* ex quo sancti Patres, Nyssenus lib. *De Trin.*, Basilius lib. 5. *Contra Eunomium*, Personarun Trinitatem inferunt; maxime vero Chrysostomus *Serm. De Trinit.* ubi præfata verba sic ponderat: *dicendo*, venite *pares honore exhortando vocat, neque enim si Angelis imperasset dicere debuit*, venite, *sed imperando*, ite: *vide autem obsecro, quomodo Patris vox Filium et Spiritum sanctum vocet, nam si ad unum solum hoc dictum esset, debebat dicere* veni et descendamus, *quia autem dixit*, venite, *unius est vox ad duos homines æquales.*

Tertio, idipsum suadent sancti Patres ex illo Genesis 18. ubi dicitur, quod Abrahæ *apparuit Dominus*, subditur deinde: *apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, quos cum vidisset, currit in occursum eorum de ostio Tabernaculi et adoravit in terram et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum, etc.* Quibus verbis constat Abrahamum intellexisse Deum in illis tribus sibi apparuisse; ideoque numero singulari ad unum tantum, quasi ad Deum preces direxit: unde S. Augustinus lib. 2. *De Trin.* cap. 12. ait: *Quod tres viri visi sunt, nec quisquam in eis, vel forma, vel ætate, vel potestate major cæteris dictum est: cur non hic accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus Personis unam, eamdemque substantiam?* Idipsum expendit S. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. *Contra Julianum* circa medium: *Tres quidem fuisse*, inquit, *qui apparuerunt, substitisse aut propriis subsistentiis,*

singulos sermone consubstantialitatis in unum comprehensos, et ita dedita opera colloquia inter se miscuisse.

Quarto probatur ex illo Deuteronomii 6. *Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est*, in Hebræo autem pro illa voce, *Dominus* ponitur nomen *Tetragrammaton*, quo designatur Essentiæ divinæ unitas; trina vero repetitio Personarum Trinitatem designat. Idipsum confirmatur ex illo Ps. 67. *Benedicat nos Deus*, quibus significatur Pater: *Deus noster*, quibus denotatur Filius, qui per incarnationem datus est nobis et noster factus est; *Benedicat nos Deus*, quibus insinuatur Spiritus sanctus: frustranea enim videretur trina repetitio, si mysterium aliquod non involveret, nec aliud certe, quam adorandam Trinitatem Personarum in unitate essentiæ.

Quinto probatur ex illo Psalmi 32. *Verbo Domini Cœli firmati sunt et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum:* siquidem per nomen *Domini* designatur *Pater*, qui per Verbum operatur: secunda vero Persona, nempe Filius significatur nomine *Verbi*, per quod omnia facta sunt: tertia denique Persona dicitur *Spiritus oris Dei*, seu *Spiritus sanctus*, cui peculiariter appropriatur virtus et perfectio divinorum operum; quoniam vero ipsis divinis Personis eadem assignatur operatio totius universi, manifestatur identitas potentiæ, atque divinæ naturæ, ut nedum omnes pene sancti Patres interpretantur, quos in longum refert Ruiz Disp. 36. sessione 5., sed et sapientiores ex Rabbinis, ut probat Galatinus noster lib. 2. *De Arcanis* c. 4.

Sexto probatur divinarum Personarum Trinitas ex illo Trisagio Seraphinorum, qui, ut refert Isaias c. 6. *Clamabant alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum:* etenim, ut eleganter ponderat S. Ambrosius lib. 2. *De Fide ad Gratianum* cap. 4. *Quid sibi vult sub uno nomine sanctitatis trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur, nisi quia Pater et Filius et Spiritus sanctus sanctitate unum sunt? Non dixit semel, ne Filium sequestraret: non bis, ne Spiritum sanctum præteriret: non quater, ne creaturas conjungeret; et ut ostenderet Trinitatis unam esse Deitatem, cum dixisset* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *addidit singulariter*, Dominus Deus sabaoth. Hunc eumdem textum ita pariter interpretati sunt Judæorum Doctores, maxime vero Rabbi Simeon dicens: *Sanctus hic est Pater, Sanctus hic est Filius, Sanctus hic est Spiritus sanctus*, ut refert noster Galatinus laudato loco; subditque eam ob rem veteres Talmudistas statuisse, ut ab unoquoque Judæorum præfatum illud Trisagium ita explanatum, bis saltem in die, mane scilicet et vespere diceretur: unde etiam factum est, ut utraque Ecclesia, tam Græca, quam Latina, illud inter solemnes orationes usurpaverit, ut testatur Antheon Episcopus Assinois, Epistola ad Petrum Antiochenum, quæ ponitur in Concilio Constantinopolitano sub Felice III in causa Petri Fullonis, qui idcirco refutat hæresim ejusdem Petri, quod præfato Trisagio subjungeret nomen Crucifixi, dicens: *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus et immortalis crucifixus*, quo significabat crucifixum, esse Spiritum sanctum, vel aliam quartam Personam divinam.

Denique hæc eadem veritas deducitur ex illo Isaiæ 48. *Ex tempore, antequam fieret, ibi eram, et nunc Dominus misit me, et Spiritus*

ejus, quod S. Hieronymus ita exponit: *quando fiebant omnia a Patre, ipse*, scilicet Filius, *erat cum eo, cui adgaudebat, qui etiam nunc dixit: Ego, qui semper eram cum Patre et in Patre et sine Patre numquam eram, etiam nunc loquor et juxta fragilitatem carnis assumptæ dico, quod Dominus Deus* miserit me et Spiritus ejus: *brevique versiculo Trinitatis nobis ostenditur Sacramentum.*

Inde patet, quam verissime Christus Dominus Joannis 5. Judæos alloquens dixerit: *scrutamini Scripturas, illæ enim testimonium perhibent de me;* quibus, nedum se verum esse Messiam designat, sed etiam verum se Dei Filium demonstrat. *Confirmari* hæc omnia possent, ex ineffabili nomine *Tetragrammaton*, quo passim Scriptura utitur: nam ut observat Galatinus noster 1. 2. cap. 10. *Rabbi Haccados*, scribens mysteria hujus nominis Antonio Consuli urbis Romæ, affirmat illud significare Deum generantem; et quia non potest esse generans sine genito, nec uterque sine amore procedente, ideirco hoc nomine comprehenditur divina Trinitas. Unde vulgo dicitur apud Hebræos *nomen expositum*, explicaturque per duodecim litteras Hebraicas, quæ simul junctæ Latine significant et efficiunt, *Pater, Filius et Spiritus sanctus:* vel dicitur nomen quadraginta duarum literarum, quod idem Rabbi Haccados ita interpretatur: *Pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus; Trinitas in unitate et unitas in Trinitate.* Quibus constat, quæ fuerit veterum Rabbinorum de divina Trinitate sententia, quamque longe a suis Patribus exorbitent recentiores Judæorum Doctores, dum huic constantissimæ veritati tanto opere repugnant.

Conclusio secunda. — Eadem divinarum personarum Trinitas et distinctio, cum unitate naturæ subsistens, colligitur ex novo Testamento.

Primo quidem ex illo Matth. ultimo, ubi Christus suos delegans Apostolos ait: *ite, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti:* quod Oraculum adeo manifeste Trinitatem Personarum in unitate Essentiæ indicat, ut vix quid reponerent Ariani invenire potuerint; non enim solum Pater et Filius et Spiritus sanctus nominantur, ut distinctæ Personæ, sed etiam illis tribuitur unicum Divinitatis nomen et unica virtus et auctoritas assignatur, dum in earum nomine conferendum baptisma præcipitur. Inde Arii sequaces hoc Oraculo pressi, inter baptizandum tacebant, *in nomine,* ut refert S. Athanasius lib. 7. *Ad Theophilum,* dicebantque tantum: *Baptizo te in Patre et Filio et Spiritu sancto, ut significarent tres naturas.*

Secundum testimonium est illud Joannis 5. ubi dicitur, *tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt:* quibus etiam verbis Personarum distinctio cum unitate essentiæ manifeste exprimitur. Quem textum fusius expendemus. q. 5.

Tertium sit, quod de baptismo Christi Domini refertur Matth. 3., Lucæ 3. et Marci 1. *Aperti sunt Cœli et vidi Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et ecce vox de Cœlo dicens: hic est Filius meus dilectus.* Ubi communiter Ecclesiæ Patres agnoscunt tres Personas ejusdem auctoritatis, videlicet Patrem loquentem, Filium quem alloquitur, et Spiritum sanctum super Christum descendentem, non enim super ipsum descenderet, nisi ejusdem cum Patre et Filio auctoritatis foret.

Quartum profertur ex Joannis c. 10. ubi Christus de seipso loquens ait: *ego et Pater unum sumus*, quibus verbis distinctio Personarum exprimitur dicendo *ego et Pater*, unitas vero essentiæ cum additur, *unum sumus;* quod intelligendum esse non de sola unitate affectus, sed de unitate consubstantiali essentiæ probant sancti Patres contra Arianos, maxime S. Aug. serm 5. *De verb. Dom. Quod ait* unum *audiant Ariani, quod ait* sumus, *audiant Sabellani, et nec illi æqualem, nec illi alterum negando sint vani.* Unde Tractatu 36. in Joannem ita pulchre ratiocinatur: *non dicit Patex ego sum, aut Ego et Pater unum est, sed cum dicit,* Ego et Pater unum sumus, *utrumque audi,* et unum et sumus, *et a Charybdi et a Scylla liberaberis, in duobus istis verbis; quod dixit* unum, *liberat te ab Arrio; quod dixit* sumus, *liberat te a Sabellio. Si* unum, *non ergo diversum: si* sumus, *ergo et Pater et Filius;* sumus *enim non diceret de uno: sed* unum *non diceret de diversis.*

Quintum proferri potest illud Joannis 14. ubi similiter tres Personæ divinæ notantur cum dicitur: *ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum;* et infra versu 26. *Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo;* et cap. 15. prope finem: *cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit.* Necessarium enim est realiter distingui Personas, quæ rogat et quæ rogatur, quæ mittit et quæ mittitur, quæ procedit et a qua procedit. Auctoritas autem æqualis, et consequenter substantia eadem Filii et Spiritus sancti notatur, cum uterque dicitur esse Paracletus, et Spiritus sanctus in locum Filii succedere, ut doceat omnem veritatem et cum Discipulis in æternum maneat. Similiter eadem Filii cum Patre auctoritas designatur, cum uterque dicitur mittere Spiritum sanctum: item, quod Pater mittat Spiritum nomine Filii.

Denique proferri potest illud 1. Joannis 4. *De Spiritu suo dedit nobis, et nos vidimus et testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi:* necnon et illud ad Titum 3. *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Quibus constat et designatur divinarum Personarum Trinitas, altera quæ effudit Spiritum sanctum, altera per quem effudit, altera vero Spiritus sanctus effusus.

Hic non refero quæ hanc adversus veritatem objicere solebant hæretici; ordine namque congruentiori eis faciemus satis, cum hanc eamdem veritatem retexentes, earum Personarum Trinitatem, necnon Divinitatem et æqualitatem sigillatim probabimus. Hæc vero e limine ipso sufficiant ad insinuandum et divinis Oraculis stabiliendum augustum Trinitatis mysterium. An autem etiam ratio naturalis illud evincere possit contra Gentiles Philosophos, aperiet sequens Quæstio.

Corolarium. — Ex his patet, quam verissime scripserit S. Aug. Serm. 38. *De Tempore: omnis Scriptura Veteris, ac Novi Testamenti, si catholice intelligatur, hoc insinuat, quod Pater et Filius et Spiritus sanctus unus sit Deus, ejusdem substantiæ, uniusque essentiæ, atque*

inseparabilis in Divinitate unitas; hoc tamen inter utrumque Testamentum discrimen intercedit, quod Vetus Personarum Trinitatem in unitate Divinitatis, quibusdam umbris involutam obscurius proposuerit: Novum vero, irradiante Sole justitiæ et affulgente Evangelii lumine, has omnes depulit umbras et grande hoc mysterium in apertam lucem deduxit: unde Christus Joannis 16. Discipulos alloquens, dicebat: *venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis.* Hinc S. Cyp. lib. *De Cardinalibus operibus Christi* in Prologo *De mysterio Trinitatis ait: ad hanc rerum adeo profundarum indaginem, nisi incarnati Verbi magisterium accessisset, humana defecissent ingenia, et nescio si et aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere.* Concinit S. Greg. lib. 2. *In Ezech.* hom. 16. *Hæbræorum populus*, inquit, *mandata Decalogi servare conatus est: sed tamen de cognitione sanctæ Trinitatis eruditus non est: et quamvis hanc spirituales Patres perfecte cognovissent, multitudo tamen Synagogæ nec invenire mysterium Trinitatis potuit, nec quærere scivit. Superveniente autem gratia omnis fidelis populus unum Deum Trinitatem esse cognovit.* Rationem hujus discriminis profert Theodor. lib. 2. *Ad Græcos*, ubi de Hebræis ait: *cum in Ægypto longinquum sane tempus permansissent, multorumque ibi Deorum cultus ritu Ægyptiaco didicissent; sapientissimus Deus nequaquam illis manifeste, apertaque prorsus ratione Trinitatis mysteria tradidit; ne propositam sibi esse Deorum multitudinem arbitrantes, occasionem hanc haberent ad impietatem Ægyptiam declinandi; Trinitatis tamen dogmata, ne tunc quidem venturis in posterum penitus occultavit, in antiquis enim Scripturis perfectioris Theologiæ materiam, quasi semina quædam dispersit.*

QUÆSTIO SECUNDA.

AN MYSTERIUM TRINITATIS DETEGI ET PROBARI POSSIT RATIONE NATURALI A PHILOSOPHIS.

Notandum 1. Præsentem difficultatem non moveri de inclinatione et nativa capacitate intellectus ad cognoscendum hoc mysterium, undequaque illius cognitio ingeratur, sive per revelationem, sive per demonstrationem; *certum enim est,* inquit Doctor, quæst. 1. Prol., *quod cum intellectus possibilis, quacumque cognitione naturaliter perficiatur, etiam ad quamcumque naturaliter inclinatur; quælibet enim potentia passiva naturali pondere fertur in id, quod sui perfectivum est, adeoque naturaliter intellectus creatus propendet in cognitionem cujusque veritatis, maxime autem veritatis præstantissimæ, qualis est essentiæ divinæ unitas et personarum Trinitas et æqualitas.* Nec etiam præsens movetur quæstio de incomplexa et imperfecta horum terminorum *Deus* et *Trinus* activa cognitione: constat enim, inquit Doctor, quæst. 14. quodlibetica art. 1. quemlibet creatum intellectum, solo nativo lumine, cognoscere posse Deum, ut primam causam, adeoque unitatem essentiæ posse detegere: insuper attendens ad numerum ternarium, et ad significationem nominis personæ, etiam percipere poterit quid significet Trinitas personarum, dum illam ab aliquo propositam audierit. Sed tota difficultas est, an per innatam intelligendi et discurrendi virtutem possit aliquis Philosophus detegere Trinitatem

Personarum in Deo, sicut cognoscere potest unicum esse Deum per discursum naturalem.

Notandum 2. Revera plures Philosophos aliquam mysterii Trinitatis notitiam adeptos fuisse, ut copiose probant *Justinus martyr* in Oratione ad Gentes, *Clemens Alexandrinus* lib. 5. *Stromatum*, *Cyrillus* lib. 1. et 2. *Contra Julianum*, maxime vero *Eugubinus* lib. 1. et 2. *De perenni Philosophia*. Imprimis enim divinus Plato variis locis posuit summum Deum; deinde asserit ab hoc genitam mentem, per quam is alia fabrefecit: tertium denique, quem vocat animam mundi. Unde Claudianus Mamertinus apud Eusebium, lib. 11. *De Præparatione Evangelica*, de Platone ait: *Qui tantis sæculis ante puerperium Virginis, ante prædicatam summæ Trinitatis in Gentibus unitatem ineffabilem, unum tres in divinitate Personas laudabili ausu, mirabili ingenio, non imitabili eloquio quæsivit, invenit, prodidit.* Similiter Mercurium Trismegistum, idest tèr maximum, propius ad Christianam veritatem collimasse refert: siquidem in lib. cui titulus *Pymander*, ait: *Lumen illud ego, mens, Deus hujus sum ante naturam humidam, quæ ex tenebris luxit. Quod autem ex mente humidum verbum Dei Filius est:* et infra: *mens autem Deus Ambisexus existens vitæ et luminis, ut auctor peperit verbo alteram mentem opificem, quæ Deus ignis est et Spiritus.* Addi potest Zoroastes Chaldæus, qui scripsit: *Monas genuit duadem, et in toto mundo lucet Trias;* cui quadrat illud vulgatum Trismegisti: *Monas genuit monadem, et in se suum reflexit amorem:* hinc S. Aug. lib. 7. *Confessionum* cap. 9. *De Platonicorum libris* ait: *Legi ibi non quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis et multipliciter suaderi rationibus, quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Quo autem ex fonte hanc notitiam hauserint isti Philosophi, non levis est apud Theologos controversia hac in Quæstione dirimenda.

Notandum 3. Circa præsentis difficultatis resolutionem, triplicem esse Theologorum sententiam. Quidam enim affirmant Trinitatis mysterium ita humani genii captum excedere, ut nulla vi naturali possit detegi: imo ipsius notitiæ consequendæ discursus omnia principia ita adversari, ut si quis sola ratione ducatur, illud mysterium omnino impossibile esse judicet. Nonnulli vero, quibus faciem prætulit Raymundus Lullius, extreme oppositam viam aggressi affirmant, nedum hoc mysterium rationi naturali non repugnare, sed evidenter per eam demonstrari posse. Raymundus enim in libro, quem vocat *Apostrophem* et in libris Sententiarum contendit tria hoc mysterium spectantia naturali lumine posse demonstrari. Primo, quod plures in Deo sint Personæ. Secundo, quod nec plures, nec pauciores sint quam tres. Tertio, quod hæ tres Personæ sint Pater, Filius et Spiritus sanctus. Notat tamen harum veritatum demonstrationes non esse a priori, nec a posteriori, sed æquiparantiæ: vocat autem demonstrationes æquiparantiæ, quæ nec per causam, nec per effectum, sed ab æqualibus fiunt. Cæteri denique mediam, utpote tutiorem sententiam amplexati, docent Trinitatis mysterium nec rationi naturali repugnare, nec per eam posse demonstrari, nec detegi, seclusa divina revelatione, quibuscum sit

Conclusio prima. — NULLUS INTELLECTUS CREATUS, SECLUSA DIVINA REVELATIONE, SIBI COMPARARE POTEST CERTAM ET EVIDENTEM MYSTERII TRINITATIS NOTITIAM. Hæc videtur esse *de Fide*, eam nempe suadent Scripturæ sacræ: etenim Matthæi 11. *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius et cui voluerit Filius revelare.* Quod expressius legitur Lucæ 10. *Nemo scit quis sit Filius, nisi Pater, et quis sit Pater, nisi Filius et cui voluerit Filius revelare:* quos contextus profert Nicænum Concilium lib. 2. ad probandum divinæ generationis mysterium esse penetratu impossibile: unde etiam Synodus Antiochena 1. tempore Dionysii Papæ celebrata in professione Fidei ait: *Notionem Dei utcumque mediocrem, si habemus revelante Filio ejus sicut ait:* nemo novit Patrem, nisi Filius et cui Filius revelaverit, *contenti esse debemus.* Cui concinit S. Epiphanius *Hæresi* 76. dicens: *Omnia prætervolant et excedunt et omnem causam syllogisticam relinquunt doctrinali illi ex divina Scriptura sententiæ,* nempe, nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius et cui is revelarit. *Revelat autem per Spiritum sanctum, non his qui de ipso per syllogismos ratiocinantur, sed qui in ipsum legitime, ac perfecte credunt.* — *Confirmatur* ex eodem Matth. c. 16. *Caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus.* Nomine autem carnis et sanguinis non solum comprehenditur et exprimitur omnis cognitio a sensibus emendicata, sed etiam naturæ viribus comparanda, ut intelligit sanctus Cyrillus Alexandrinus in *Oratione de Verbi Incarnatione,* quam habuit in Ephesina Synodo dicens: *In ipsam rem curiosius noli inquirere: non enim per Græcorum sapientiam, aut mundanum sensum percipitur, sed ab utroque est aliena;* Beatus es Simon Barjona, *inquit Dominus,* quia caro et sanguis, etc., *nam Filii Dei cognitio cœleste, divinæque inspirationis donum est.* Confirmari potest etiam illis omnibus Scripturæ locis, quibus prohibemur scrutari profundiora Divinitatis mysteria, cujusmodi est illud Job. 28. *Sapientiam Dei unde invenies? latet enim ab oculis hominum, et in volucribus cœli absconsa est.*

Probatur 2. Auctoritate sanctorum Patrum, maxime vero Dionysii lib. *De divinis nominibus* cap. 13. ubi ait: *Divinitas, quæ omnia superat, Unitatis et Trinitatis nomine celebrata, non est Unitas et Trinitas, a nobis, aut ab aliquo alio eorum quæ sunt, cognita:* rationem eam subjicit quam assignavimus in præfatiuncula. Ipsi alludit sanctus Nazianzenus *Oratione De Theologia* n. 67. ubi *De Deo Trino* sermonem faciens ait: *Ducem potius fidem, quam rationem sequamur, si modo ingenii tui imbecillitatem in propinquioribus didicisti, rationisque id esse cognovisti, ut quænam sint ea, quæ rationis humanæ captum excedunt, cognoscas: ne alioqui prorsus terrenus sis, ipsam quoque ignorantiam tuam ignorans.* Unde merito dixit sanctus Hieronymus in proemio lib. 18. in Isaiam: *Trinitatis recta confessio est ignoratio scientiæ;* nam, inquit sanctus Hilarius lib. 1. *De Trinit., respuit captiosas et inutiles Philosophiæ quæstiones fides constans, neque humanarum ineptiarum fallaciis succumbens spolium se præbet veritas falsitati.* Inde sapienter et doctissime illa verba Joannis cap. 6. *Sunt quidam in vobis, qui non credunt,* ponderans sanctus Augustinus, ait Evangelistam non dixisse: *sunt quidam in vobis, qui non intelligunt, sed causam dixit, quare non intelligunt:* sunt *enim* quidam in vobis, qui non credunt, *et ideo*

non intelligunt, quia non credunt, Propheta enim dicit, nisi credideritis non intelligetis.

Tertio denique hæc ipsa veritas ratione probatur: Omnis notitia certa et evidens alicujus rei paritur per demonstrationem : sed nulla est demonstratio, quæ seclusa revelatione, Trinitatis divinæ notitiam certam et evidentem ingerere possit. *Probatur:* omne medium demonstrationis vel est causa, vel effectus, vel quid æquivalens ; omnis namque demonstratio vel est a priori, vel a posteriori, vel æquiparantiæ : sed in rebus naturalibus nullum medium affulget intellectui, cujus ductu possit ad evidentem Trinitatis notitiam ascendere. Primo enim tale medium nequit esse *causa*, cum divina personarum Trinitas omni causa careat, et omnino sit independens a quolibet extrinseco artifice. Neque etiam *effectus:* si quis enim effectus ducere posset in cognitionem Dei Trini, maxime creaturæ quæ cognoscuntur a Deo ipso conditæ : sed creaturarum notitia non potest manu ducere in cognitionem divinæ Trinitatis, quia creaturæ non manant a Deo, quatenus est Trinitas in personis, sed quatenus est unus in essentia : ergo ex creaturarum notitia non possumus cognoscere Trinitatem personarum, sed solum unitatem Deitatis. *Minor* probatur: quia creaturæ emanant ab omnipotentia Dei : et omnipotentia est attributum essentiale et commune Trinitati. — *Deinde* non potest sciri illud de causa per effectum (inquit Doctor q. 14. quodlibetica art. 1.), quo circumscripto, remanet in causa quidquid est necessarium ad causandum : sed circumscripta per impossibile divina Trinitate, haberetur adhuc quidquid necessarium est in Deo ad causandam creaturam ; si enim per impossibile unica esset divina persona, haberet vim infinitam producendi quidquid optaret : ergo ex cognitione creaturæ a Deo procedentis non potest cognosci ipsa divina personarum Trinitas. — *Denique* quilibet intellectus, sive Angelicus, sive humanus, etiam omni vivacitate, ac intelligendi subtilitate nativa donatus, ex evidenti cognitione, quam haberet de personalitate creata, solum colligere posset in Deo unicam esse personalitatem absolutam. Etenim non posset concipere Dei personalitatem, nisi ad modum suæ personalitatis, vel ad modum personalitatis alterius præstantioris Angeli ; quantum enim capere potest nativa vis intelligendi, tota ratio subsistendi videtur esse ad se et quid absolutum ; non vero quid respectivum et dicens ordinem ad aliud : ideoque omnis ratio subsistendi, quæ ab illo Angelo conciperetur, esset omnino absoluta, nullatenus autem relativa : ergo tantum abest ut illa cognitio personalitatis creatæ duceret in cognitionem plurium divinarum personarum, imo longe ab ea revocaret. Et consequenter neque per demonstrationem a priori, neque per demonstrationem a posteriori colligi potest ipsa certa et evidens divinarum personarum Trinitas. — *Sed nec* eam inducere potest illa demonstratio, quam Raymundus Lullius appellat *æquivalentiæ*, quod sic evinco : per id non probatur evidenter divina personarum Trinitas, quod vel eam supponit, vel in eam directe militat : sed omnes rationes, quas profert Lullius, vel divinam personarum Trinitatem supponunt, vel eam impugnant et solvunt. *Probatur:* ad hoc collimant omnes Lullii rationes ut demonstret, *Primo,* plures esse in Deo personas: *Secundo,* tantum esse tres : *Tertio,* quod illæ tres personæ sunt

Pater et Filius et Spiritus sanctus. *Primum* vero sic probare nititur: ubicumque est concordia et æqualitas, ibi est pluralitas: at in Deo est concordia et æqualitas, agentis et acti in ipso actu, seu ut ipse loquitur bonificativi et bonificabilis, in actu bonificandi: ergo est in Deo pluralitas personarum. Probat *minorem:* ubi est actus, ibi est concordia agentis; sed in Deo est actus bonificativus: ergo est concordia et æqualitas bonificativi et bonificabilis; adeoque sunt plures in Deo personæ. — **Verum hæc ratio,** nec demonstrativa est, nec alicujus momenti. Non quidem *demonstrativa*, quia supponit illud, quod nullatenus est evidens, quodque sola fide divina percipitur, nempe in Deo esse actum productivum ad intra: quamquam enim ratio naturalis ostenderet Deum esse operativum per intellectum et voluntatem, non tamen aperiret illam operationem esse productivam alterius personæ; imo nisi fides contrarium suaderet, diceret quis actum intelligendi et volendi in Deo non aliud esse præter ipsam infinitam illius substantiam, quæ a nobis concipitur per modum operationis et actus. — Nec pariter illa ratio est *alicujus momenti*, siquidem supponit omnem productionem divinam esse bonificationem, adeoque solum fieri per voluntatem, quod revera fidei adversatur; Filius enim divinus producitur per intellectum, et solus Spiritus sanctus procedit per voluntatem. *Secundo*: illam personarum pluralitatem esse trinam, probare nititur idem Auctor, quia illa essentia, quæ est in majoritate actionis, idest, quæ perfectissime agit, non requirit nisi unicam actionem bonificativam, unam passionem bonificabilem, et unicum actum bonificare; idest, illa essentia est perfectissima in agendo, in qua tantum reperitur unicum agens, seu producens, unicum productum, et unicus actus; si enim essent plures, unus limitaret alium: sed Deus est in majoritate actionis: ergo in Deo est unicum producens, unicum productum, et unicus actus. — Eamdem veritatem probat a ratione distinctiva: illa essentia est in majoritate distinctionis, in qua est unicus distinctivus, generativus, seu productivus, unicus etiam distinguibilis et generabilis, seu producibilis, et unicum distinguere per spirare et amare: sed bonitas est in majoritate distinctionis: unde concludit, quod *est unicus distinctivus et generativus respectu filii, et hic est Pater: et unicus distinguibilis, generabilis et producibilis respectu Patris, et hic est Filius, et unicum distinguere per spirare et amare et hic est Spiritus sanctus.* — *Verum hæ probationes* longe ab intento fine exorbitant; tum quia hic Auctor supponit, quod esset probandum, nempe illam essentiam esse in majoritate actionis, in qua est solum unicum producens, unicum productum, et unicus actus: imo ratio naturalis suadet illam causam esse perfectiorem, quæ multiplicem habet virtutem et plures effectus producit: tum quia inde infertur, in Deo esse unicum actum nempe *spirare*, adeoque excluditur actus intellectus divini, nempe *intelligere;* hoc autem est hæreticum et a ratione alienum: tum denique quia ex his rationibus plura sequuntur absurda contra Trinitatis mysterium. *Primum* quidem, quod una persona per aliam distinguatur; quod est revera falsum, etenim personæ divinæ distinguuntur invicem per proprios suos caracteres. *Deinde*, cum tres personæ sint realiter invicem distinctæ, non solum est unicum distinguibile et uni-

cum distinctivum, sed tres sunt distinguibiles, nempe tres personæ, et tria distinctiva, nempe tres proprietates personales. Sequitur denique ex illa doctrina plures esse personas divinas quam tres, etenim de fide est duos esse actus productionis in Deo, nimirum *generare* et *spirare:* et consequenter in Deo esset generativum, generabile et generare, et sic tres erunt personæ: deinde spirativum, spirabile et spirare, et sic aliæ tres erunt etiam personæ, adeoque erunt sex. — *Tertio* denique: illam personarum Trinitatem, quam evidenter se demonstrasse existimat Lullius, conatur pariter evidenti ratione ostendere esse Patrem, Filium et Spiritum sanctum; sic autem ratiocinatur: id omne in divina bonitate concedi debet, per quod bonificativum est in majoritate actionis, et bonificabile in majoritate passionis ; idest, Deo tribuendum est id, quod habet perfectiorem modum producentis et producti: hoc autem fit per paternitatem et filiationem : ergo in Deo ratione producentis et producti est Pater et Filius. *Minorem* probat: quia perfectissimus modus producendi est Patris respectu Filii ; hic enim de tota sua substantia filium generat. Quod etiam debeat esse Spiritus sanctus, sic probare nititur: illud omne concedendum est in divina bonitate, per quod bonificare est in majoritate actus, idest, per quod est perfectissime actus bonificantis et bonificabilis : hoc autem fit per amare : ergo in divina bonitate admittendum est amare, quod appellamus Spiritum sanctum. *Minorem* probat, quia alias bonificare, sive amare, non esset infinitum, ac proinde non esset perfectissimum, nec in majoritate actus. *Verum quam infirma* hæc sit probatio, nullus est qui non videat ; licet enim concederemus in Deo productionem perfectissimam et in majoritate passionis et actionis, non inde sequeretur illam esse inter Patrem et Filium, quamvis esset de tota substantia producentis : etenim generatio Filii in humanis est vera generatio, nec tamen est de tota substantia, sed de parte substantiæ generantis; qualiter ergo Lullius colligere potest productionem de tota substantia, quæ tantum reperitur in divinis, esse appellandam generationem Filii, maxime, cum Spiritus sanctus sit etiam de tota substantia, et tamen non sit Filius? Ergo revera seclusa divina revelatione demonstrari nequit divinum Trinitatis mysterium.

Dices 1: Evidens effectus cognitio evidentem causæ notitiam parit: sed creaturæ a nobis evidenter cognitæ sunt effectus divinæ Trinitatis ; nam tres divinæ personæ, quæ habent eamdem omnipotentiam et virtutem creandi, per se concurrunt ad omnes effectus creatos : ergo ex creaturarum cognitione poterit homo divinam Trinitatem detegere. — **Distinguo majorem :** si cognoscatur necessaria connexio et dependentia effectus a causa, concedo : secus, nego. Similiter distincta *minore,* nego *consequentiam ;* homo enim poterit quidem cognoscere creaturam, ut est effectus Dei, et ex hac cognitione inferre virtutem divinam productivam necessario esse in aliquo supposito ; actiones enim omnes censentur esse suppositorum; adeoque naturaliter cognoscere poterit esse aliquam divinam personam, quæ creaturarum sit productiva. Ex hac tamen notitia non potest naturaliter pluralitatem personarum in divinis colligere, quia creaturæ connexionem necessariam habent cum Deo uno, ut unus est ; non vero, ut trinus est : etenim si per impossibile in Deo esset unica persona, non minus

in ea esset infinita virtus productiva, sicque non minus ab ea dependerent.

Dices 2: Cognita imagine, cognosci potest illius prototypus: sed homo est revera imago sanctissimæ Trinitatis: ergo ex sui ipsius cognitione assurgere poterit in notitiam divinæ Trinitatis. — **Distinguo majorem**: si cognoscatur ratio formalis imaginis et habitudo illa, quam habet ad Prototypum, concedo: secus, nego: non enim potest cognosci relatio, nisi cognito utroque extremo. *Ad minorem* dico, hominem non posse cognoscere seipsum, sub ratione imaginis per ingenitum sibi rationis lumen, ut optime explicat sanctus Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 21. ubi expendens illud Apostoli 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum et in ænigmate*, dicit, *non ait, Apostolus videmus nunc speculum, sed per speculum.* Unde concludit: *qui ergo vident suam mentem, quomodo videri potest, et in ea Trinitatem istam, nec tamen eam credunt, vel intelligunt esse imaginem Dei; speculum quidem vident, sed usque adeo non vident per speculum eum qui est per speculum nunc videndus, ut nec ipsum per speculum, quod vident, sciant esse speculum, idest imaginem.*

Dices 3: Plures Philosophi satis apertam divinæ Trinitatis notitiam obtinuerunt, ut observavimus in 2. Notabili: sed illam aliunde non fuerunt adepti, quam ex ipso Philosophiæ promptuario et ingenita virtute ratiocinandi: ergo comparari potest cognitio mysterii Trinitatis. — **Nego minorem**: primo namque illam notitiam excipere potuerunt ab ipsa traditione, quæ ab Adamo usque ad Noe, et ab hoc usque ad Abrahamum hæreditario jure propagata fuit: Abrahamus autem et Moyses illam ipsam notitiam disseminaverunt apud Philosophos Ægyptios, a quibus quotquot fuerunt sapientes Græci, maxime vero Orpheus, Pitagoras, Plato, edocti sunt, ut affirmant sancti Patres Justinus et Cyrillus laudati. Subdit Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum, Platonem, aliosque philosophos plurima didicisse ab Hebræis et Chaldæis, apud quos derivata et propagata fuerat primævis Patriarchis revelata divinitus sanctissimæ Trinitatis notitia. Addo insuper Philosophos talem cognitionem forte excepisse a Sybillis, quarum *insigne fuit virginitas et virginitatis præmium divinatio*, inquit sanctus Hieronymus lib. 1. *Contra Jovinianum*: unde concors est Christianorum sententia, ut liquet ex Lactantio lib. 1. cap. 6., Sybillas divino instinctu plura vaticinatas fuisse de sancta Trinitate, maxime vero de Filio Dei et humanitate per illum assumenda: unde tota hæc Philosophorum de Trinitate notitia revelationem supponit. *Denique*, Philosophi aliquam divinarum personarum notitiam assequi potuerunt per oracula Dæmonum, quibus hoc mysterium ante eorum lapsum revelatum fuerat: nam, ut refert Eugubinus, lib. 2. *De Perenni Philosophia* cap. ultimo, Apollo delphicus rogatus a Sacerdote de vera religione, hæc inter alia respondit:

Ne me scisciteris de Sancto, ac divino Genitore,
Et Sobole chara rebus magni Induperantis,
Et Flatu, qui mundum astrictum continet omnem.

Simile quid refert Vives in 10. lib. *De Civit.* cap. 23. *De Serapide*, qui

consultus a Tule Rege Ægypti, quisnam esset beatior, respondisse fertur:

Principio Deus est, tum Sermo, et Spiritus illi
Additur, æquæva hæc sunt et tendentia in Unum.

Nec mirum videri debet Dæmones fuisse tanti mysterii præcones; ad id enim urgeri potuerunt vel a bonis Angelis, vel a Deo ipso, qui interdum jubet veritatis lucem de tenebris falsitatis affulgere. Adde, quod ipsimet Dæmones ad id stimulari potuerunt, ut Divinitatis fidem labefactarent: trium enim divinarum Personarum notitiam ingerentes, inde tres esse Deos facilius suaserunt; hinc etiam omnis ea notitia, quam Philosophi de Trinitate habuerunt infinitis prope erroribus admixta fuit: unde non immerito Plato ipse dicitur *Prodromus Arianorum;* tres enim ponebat Deos, videlicet summum Deum, Demiurgum, et Animam; sed duos posteriores asserebat esse creatos, ac summo Deo longe inferiores, quod pene fuit Arii commentum: unde Tertullianus Philosophos, maxime Platonicos, *Hæreticorum Patriarchas* optimo jure dixit.

Instabis: S. Athanasius pluribi, sed maxime in disputatione contra Arium, quæ legitur in Concilio Nicæno, et Oratione 2. contra Arianos affirmat ethnicos Philosophos fuisse inexcusabiles, eo quod Verbi divinitatem non agnoverint ex creaturis, ait enim Oratione illa secunda: *Jure Paulus incusat Græcos, quod congruentiam inter se partium, ordinemque rerum naturæ contemplantes, nihil cogitaverint de naturæ ratione, sive Verbo. Res enim cognitæ conditorem ostendunt, ut per eas verum Deum intelligant. Additumque est ab eodem Paulo* æterna quoque potentia et divinitas, *ut filium significaret:* et Oratione tertia ait: *in operibus indita est sapientiæ effigies, ut mundus per eam agnosceret suum opificem, rationem videlicet, sive Verbum, et per Verbum Patrem, etc.* Ergo revera Philosophi per ingenitum rationis lumen detegere potuerunt Trinitatem Personarum — **Respondeo** S. Athanasium his et similibus verbis subintellexisse auxilium supernaturale gratiæ excitantis, quo illustrati Philosophi res creatas contemplantes, obscuram saltem divinæ Trinitatis notitiam assequi potuerunt; nam idem Athanasius Orat. 1. *Contra Arianos* ait: *Gratiæ ejus in nos collatæ magnæ haud dubie sunt et supra hominem et quod trascendit sua excellentia omnia charismata Patris illa, ipsiusque Verbi cognitio, et donatio sancti Spiritus;* quibus aperte fatetur cognitionem Verbi et Spiritus sancti esse supra hominem, adeoque naturales humani intellectus vires transcendere.

Rogabis 1: utrum Raymundus Lullius revera censuerit evidentem Trinitatis notitiam comparari posse absque ulla illustratione supernaturali, an vero revelationem supposuerit? — **Respondeo** verisimilius esse eum censuisse evidenter demonstrari posse divinarum Personarum Trinitatem, independenter ab aliqua supernaturali illustratione: Tum quia ipsemet pluribi affirmat, omnes articulos fidei probari posse per rationes necessarias, demonstrativas et evidentes: ergo non censet ad illas demonstrationes fidem et revelationem prærequiri; tum quia refert Eymericus in Directorio Inquisitorum, parte secunda q. 9. Lullium professum fuisse ad ejusmodi demonstrationes fidem non esse necessariam, inquiebat enim: *fides est necessaria hominibus insciis, rusticis*

ministralibus, et non habentibus intellectum elevatum, qui nesciunt cognoscere per rationem, et diligunt cognoscere per fidem, et homines grossi ingenii et illiterati et inscii diligunt cognoscere articulos fidei per fidem et non per rationem, et facilius trahuntur ad veritatem Christianorum per fidem, quam per rationem: sed homo subtilis facilius trahitur per rationem, quam per fidem.

Rogabis 2: num saltem lumine naturali Trinitatis mysterium possit in suspicionem venire? — **Respondeo:** probabilius videri inquisitionem et suspicionem tanti Mysterii, seclusa divina revelatione, nusquam in intellectu creato excitari posse: tum quia nullum est naturale objectum, quod talem dubitationem, aut inquisitionem ingerere possit: tum quia si fortassis apprehenderet tres Personas esse tres Deos, nec posset cogitationem suam ab hac apprehensione revocare, sicut modo illam revocamus, ubi nostris mentibus sese ingerit propter firmiorem rationem, nempe propter supremam auctoritatem Dei revelantis et dicentis tres esse Personas in unitate Deitatis.

Conclusio secunda. — Sicut ratione naturali probari non potest divinæ Trinitatis existentia, ita nec demonstrari potest illius impossibilitas.

Probatur: si quæ ratio naturalis suadere posset divinæ Trinitatis impossibilitatem, maxime, quia hæc repugnat principiis metaphysicis universalissimis et notissimis: vel quia militat in receptissima principia discursus et syllogisticæ artis; vel denique, quia Personarum Trinitas in unitate essentiæ pugnat cum ipsis intimis Dei prædicatis: sed neutrum dici potest. Ergo; etc. *Probatur minor quoad primam partem:* principia metaphysica, in quibus nititur omnis omnino veritas, sunt ea maxime: *impossibile est aliquid esse simul et non esse:* hoc est, affirmatio et negatio de una et eadem re simul et semel non potest enuntiari; quod tamen impetere videtur mysterium Trinitatis: nam essentia divina, quæ est realiter eadem cum personalitate, communicatur, non vero personalitas: ergo eadem entitas communicatur realiter et non communicatur realiter. *Similiter* Pater et Divinitas sunt unica res, et tamen Pater generat realiter; Divinitas autem non generat realiter: ergo eadem res indivisibilis generat et non generat. *Denique* eadem res singularis est et communis, Deitas enim est essentialiter hæc, et tamen est communis pluribus: ergo simul est communis et non communis: Adeoque mysterium Trinitatis videtur militare in receptissima Metaphysicæ principia, et apertas contradictiones involvere. *Sed contra*: ut vera et manifesta sit contradictio, non sufficit quod fiat affirmatio et negatio de eadem re secundum suam entitatem realem, sed etiam oportet quod fiat secundum unam, eamdemque formalitatem: verum enim est, quod homo discurrit quatenus est rationalis, et non discurrit quatenus est sensitivus, nec inde sequitur aliqua contradictio; quia discurrere et non discurrere non enuntiantur de homine penes idem principium, eamdemque virtutem; diversa enim est formaliter virtus sensitiva a virtute rationali: ita a pari, nulla in Deo sequitur contradictio, quod essentia communicetur, non vero Personalitas: item quod Pater generet, non vero essentia; quia licet Paternitas et Personalitas sint idem realiter cum essentia, ab ea tamen di-

screpant formaliter, quod sufficit ad salvandam et solvendam contradictionem, ut probavimus agendo de distinctione formali attributorum, tum ab invicem, tum ab Essentia divina. — *Probatur etiam minor quoad secundam partem:* nempe quod mysterium Trinitatis non pugnet cum principiis syllogisticis, quæ maxime tria sunt: Primum est, *quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se:* secundum, *dici de omni:* tertium, *dici de nullo*, hoc est, quidquid affirmatur aut negatur de aliquo superiori, affirmatur etiam et negatur de omnibus quæ sub ipso continentur; unde sic formari potest difficultas: Paternitas et Filiatio sunt realiter idem cum Essentia divina: ergo etiam debent idem esse realiter inter se, si nempe verum sit illud principium: *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se;* et sic nulla erit realis personarum distinctio. *Deinde* essentia est eadem res realiter cum Paternitate, et est eadem realiter res cum Filiatione: sed Paternitas et Filiatio sunt duæ res: ergo essentia est etiam duæ res; alioquin falsum erit principium *dici de omni.* — Verum hæ difficultates facile diluuntur; omissis enim variis aliorum responsis, duo respondet Doctor in 1. dist. 2.q.7.n. 47. *Primo*, quod ex hoc principio solum inferre liceat, extrema non aliam habere invicem identitatem, quam habeant cum tertio: unde cum personalitates non habeant identitatem formalem cum essentia divina, sic non invicem habere possunt illam identitatem formalem. Quoniam vero posset aliquis instare, quod cum personalitates habeant identitatem realem cum essentia, sic etiam deberent invicem esse eadem realiter; quia *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se* illa ipsa identitate, qua sunt eadem in tertio — *Respondet* 2. illud principium universaliter solum habere locum, quando extrema quæ conveniunt in tertio habent ex suis principiis et sua ratione formali, quod etiam inter se ita conveniant. Quando autem, quæ identificantur tertio, ex propria sua ratione formali nequeunt ita identificari, tunc non sequitur necessario ex eorum identitate cum tertio, quod etiam realiter identificentur inter se. Personalitates autem divinæ ex sua ratione formali habent, quod non possint invicem identificari, quia sunt distinctarum personarum constitutivæ. — *Denique probatur tertia pars minoris:* si personarum pluralitas repugnaret Deo ex propriis ipsius prædicatis, maxime quia videtur officere ejus Unitati, Aseitati et Infinitati: unitati quidem, quia cum Deus sit primum ens, non minus debet esse solus ratione personæ, quam ratione essentiæ: aseitati vero, quia Deus est ens a se: ergo cum Filius sit productus a Patre, et Spiritus S. a Patre et Filio, non possunt habere rationem Divinitatis: infinitati denique, quia si dentur plures personæ, erunt plura infinita, quod repugnat. — *Verum* hæc facile diluuntur. *Primum* quidem, quia primitas entis negat multitudinem Deorum, sed hæc non asseritur per Trinitatem; siquidem tres personæ sunt tantum unus Deus: *Secundum* pariter, quia Aseitas, ut diximus in Disputatione de Attributis, negat solum dependentiam, non vero productionem; licet autem Filius et Spiritus S. producantur, eorum tamen productio est omnimode independens. *Tertium* denique, quia Personarum Trinitas non importat pluralitatem infinitorum, quia, ut probabitur infra, personalitates nec perfectionem, nec imperfectionem important. Et consequenter nullo ex capite evinci potest divinæ Trinitatis impossibilitas.

QUÆSTIO TERTIA.

AN ET QUOMODO, SUPPOSITA DIVINA REVELATIONE, PROBARI POSSIT DIVINÆ TRINITATIS MYSTERIUM ADVERSUS REPUGNANTES PHILOSOPHOS.

Notandum 1. Revelationem esse objecti propositionem factam per testificationem alicujus personæ dicentis, sive fiat in intellectu per Deum, sive in imaginativa facultate per Angelum, sive tantummodo exterius per doctrinam hominum, aut per voces et visiones ab Angelis formatas: inde duplex revelatio; alia creata et naturalis, quæ fit Angelorum, vel hominum beneficio; alia vero supernaturalis et divina, quæ solito dicitur lumen interius supernaturaliter infusum, efficaciter inclinans voluntatem et intellectum, ut revelatis assensum præbeat; de qua Matth. 16. *Sanguis et caro non revelavit tibi, sed Pater meus.* De hac autem revelatione quærimus in præsenti, utrum per eam ita illustrari et confortari possit humanus intellectus, ut urgentia invenire valeat argumenta naturalia, quibus Trinitatem evidenter demonstraret, aut saltem probabiliter suadeat.

Notandum 2. Certum esse, quod prævia fide supernaturali, intellectus humanus innata sibi discurrendi virtute efficaciter probare non possit impossibilitatem mysterii Trinitatis: tum quia omnia principia naturalia, quæ hanc impossibilitatem suadere possent, sumuntur a rebus finitis et limitatis, quarum cum nulla sit ad res divinas et infinitas proportio, ita nec esse debet comparatio, adeoque ipsa naturalis ratio docet in Deo esse aliquid, quod intellectus creatus viribus propriis attingere nequit: tum quia omnia argumenta, quæ Trinitatem oppugnare possunt, ratio naturalis fide illustrata probabiliter solvit et diluit, ut patebit in hujus Tractatus decursu: tum denique quia ratio naturalis aliquas inquirit et ministrat similitudines et congruentias, quibus manu ducitur intellectus ad assentiendum huic mysterio, et rationes, quæ illius impossibilitatem suadere videbantur, ita dissolvit, ut vix aliquid roboris habeant: restat ergo solum difficultas de possibilitate et existentia istius mysterii, num videlicet per argumenta naturalia a Christiano Philosopho efficaciter persuaderi possit ethnico et infedeli.

Notandum 3. Circa præsentis Quæstionis resolutionem duas esse maxime oppositas Theologorum sententias. Primæ facem prætulit Richardus Victorinus asserens lib. 5. *De Trinitate* cap. 8. *Manifesta ratione probari, imo multiplici demonstratione convinci, quod, sicut perfectio unius personæ est causa alterius, ita perfectio geminæ est causa tertiæ in Trinitate:* unde loquens de rationibus a se positis ad probandam Trinitatem divinarum Personarum cap. 11. subdit: *ut superius evidenter ostendimus, multiplex ratio personarum pluralitatem convincit:* et cap. 13.: *ecce quod constat luce clarius tres in tribus proprietatum distinctionibus invenimus.* Quibus contendit divinæ Trinitatis mysterium efficaciter et evidenter probari posse, ubi semel illius notitia per revelationem illuxerit: loquitur enim de rationibus quæ fidem supponunt; nam lib. 1. cap. 1. ponderat illud Isaiæ c. 7.: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Et cap. 1. ait: *ad ea, quæ credimus, non modo pro-*

babiles, sed etiam necessarias rationes adducere possumus. Secundam sententiam omnino oppositam nonnulli Theologi propugnant, asserentes divinæ Trinitatis mysterium ita esse fidei proprium, ut nulla naturalis ratio illud probare, imo nec ullatenus suadere queat; quibuscum sentire videtur sanctus Thomas in I. dist. 33. art. 1. ad. 2. ubi ait: *in nulla re creata invenitur aliquid simile divinæ simplicitati, ut habens sit id quod habetur: omnia enim similia, quæ possent induci, vel de punctis, vel de differéntiis existentibus in genere, plus habent de dissimilitudine, quam de similitudine: et omnino magis abducunt a veritate, quam in verum intellectum inducant.* Has autem extremitates ut declinemus, mediam amplectimur sententiam, duoque hic resolvenda suscipimus: Primum, quod, etiam prævia fide et revelatione, nullæ proferri possint convincentes rationes, quæ Trinitatem evidenter persuadeant. Secundum vero, quod aliquæ saltem proferri possint congruæ rationes et similitudines, quibus emolliatur difficultas intellectus infidelis et ad illius mysterii fidem et assensum disponatur.

Conclusio prima. — Intellectus creatus, quacumque etiam divina revelatione illustratus, non potest evidenter et certo demonstrare mysterium divinæ Trinitatis.

Probatur 1. Auctoritate sanctorum Patrum, maxime vero Justini in expositione fidei de Trinitate, *Quamvis,* inquit, *mens pura nobis sit insita, per quam sæpe celsiora nobis ratiocinando apprehendimus; tamen compare carne gravata hebescit ad evidentem perceptionem rerum majorum..... Nullo igitur modo, cum simus homines, possumus penetrare ad illam primam, ac beatam essentiam: quid dico divinam essentiam? imo nec ad mysteria quidem ejus; nihil enim divinum manifestum est hominibus.* Cui concinit sanctus Augustinus lib. 1. *De Trinitate* cap. 1. *Afferimus,* inquit, *aliquando rationem, non quam petunt cum de Deo quærunt, quia ipsi eam non valent sumere, nec nos fortasse vel apprehendere, vel proferre, sed qua demonstretur eis, quam sint inhabiles, minimeque idonei percipiendo, quod exigunt.* Adstipulatur sanctus Hilarius lib. 8. *De Trinit.* ubi mysterium hoc rationem naturalem transcendere affirmans, ait: *Hoc enim Ecclesia* (fide) *intelligit, hoc Synagoga non credit, hoc Philosophia non sapit, unum ex uno et totum a toto, Deum et Filium, neque per nativitatem Patri ademisse, quod totus est, neque hoc ipsum totum non secum nascendo tenuisse.*

Probatur etiam ratione: fides, aut revelatio, efficere nequit, ut effectus pure naturales et sensibiles connexionem necessariam habeant cum Trinitate personarum: ergo nec efficere potest, ut per eorum effectuum evidentem notitiam, divina Trinitas evidenter demonstretur. *Consequentia* patet: non enim potest causa evidenter cognosci per effectum, nisi pariter innotescat connexio necessaria, quam habet cum illo effectu. — *Deinde* fides efficere nequit, ut ratio naturalis, suis tantum viribus innixa, feratur ultra suam sphæram: sed mysterium Trinitatis est extra sphæram luminis naturalis: ergo attingi nequit ab ipsa ratione naturali. — *Denique,* supposito etiam lumine fidei, omnes discursus naturales manent intra sphæram luminis naturalis, quod non potest aliquid di-

vinum ostendere, nisi beneficio creaturarum: sed creaturæ ex se potius inducunt in assensum impossibilitatis hujus mysterii, quam in assensum illius existentiæ: ergo revera, quamvis aliquis per revelationem et fidem noverit mysterium Trinitatis, non tamen excogitare potest rationes naturales, quæ illud mysterium alteri non credenti evidenter persuadeant.

Probatur 2. Ex infirmatione omnium rationum, quæ proferri possent ad hoc mysterium demonstrandum. Si quæ rationes evidenter probare possent divinam Trinitatem, maxime quinque sequentes: sed nulla ex eis est demonstrativa. — *Prima namque ratio* sic formari posset ex Doctore in 1. dist. 2. q. 7. n. 3.: quicumque habet a se et sine imperfectione principium productivum sufficiens ad producendum, potest producere: sed aliqua persona divina habet a se et sine imperfectione principium productivum sufficiens respectu alterius personæ divinæ: ergo potest producere alteram personam divinam. Probatur *minor:* primo namque constat esse unam personam, eadem ratione, qua constat esse Deum, siquidem Deitas debet esse personata, ut agere et producere possit: secundo illa divina persona habet memoriam fœcundam, hoc est intellectum infinitum et objectum infinitum præsens et applicatum in ratione intelligibilis: insuper habet hanc memoriam infinite fœcundam a se, quia est improducta; et illam habet sine imperfectione, nulla enim imperfectio in Deo est invenienda: sed illa memoria infinite fœcunda est principium productivum alicujus infinite perfecti; non quidem alterius Dei, quia Deorum pluralitas repugnat: ergo alterius personæ divinæ. Probatur *minor:* memoria fœcunda ex ratione sua formali est productiva notitiæ genitæ: ergo memoria fœcunda personæ divinæ improductæ est productiva notitiæ genitæ sibi proportionatæ, adeoque infinitæ: sed notitia illa infinita non est accidens, quia hoc Deum dedecet: ergo est quid subsistens, et consequenter quid spirituale vivens vita intellectuali, alias non esset proportionatum principio productivo: adeoque est persona divina: ergo memoria fœcunda in Deo producit aliam personam divinam; sicque jam duæ sunt divinæ personæ, una producens, alia producta. Quod autem tertia possit similiter cognosci, patet; nam illa divina persona improducta habet voluntatem a se infinite perfectam; voluntas autem infinite perfecta est productiva amoris infiniti et sibi proportionati: infinitus autem ille amor productus debet esse divina persona, alias principio producenti non esset proportionatus: ergo ratione naturali probari potest evidenter divina illa personarum Trinitas. — *Verum* quamvis hæc ratio omnium urgentissima videatur aliquibus, nihilominus eam facile diluere posset Philosophus Ethnicus. *Primo* negando *minorem*, affirmandoque Deum non intelligere, nisi per intellectionem realiter identificatam, non vero a se distinctam, propterea ejus intellectionem non esse realem productionem termini realiter distincti, sed solum operationem. *Secundo* reponere posset intellectum producere quidem aliquid immanens, sed inhærens, non vero aliquid subsistens, adeoque ex eo non liceret inferre Verbum a Deo productum esse aliquid subsistens. *Tertio* denique quamvis concederet intellectum divinum esse productivum Verbi subsistentis et realiter a principio producente distincti, non tamen ideireo teneretur admittere tres personas; imo an-

sam haberet asserendi, esse infinitas divinas personas productas; cum enim Verbum et Spiritus sanctus habeant intellectum et voluntatem, eorum quilibet posset alterum Verbum et Spiritum sanctum producere, et illi iterum alios, et sic in infinitum. — *Secunda ratio* sic formari potest; quod est summe, ac infinite bonum, est summe, ac infinite communicabile: sed Deus naturaliter cognoscitur esse summum, ac infinitum bonum: ergo summe, ac infinite debet communicari: atqui extra se non potest sic infinite, ac summe communicari, quia nequit produci creatura summe infinita: ergo necessum est, ut intra se infinite communicetur: sed illa communicatio fieri non potest, nisi per intellectum et voluntatem: ergo oportet, quod Deus sese communicet per operationem intellectus et voluntatis alteri intra se; non quidem alteri secundum essentiam, quia non possunt esse plures Dii: ergo secundum personam; adeoque tres erunt personæ divinæ, nimirum una, quæ sese communicat, et duæ aliæ, quibuscommunicatur; uni quidem per intellectum, alteri vero per voluntatem. — *At responderet* Philosophus, *primo* negando *majorem*, quoniam actualis communicatio nullam infert perfectionem in causa communicante, sed tantum in effectu producto, actualis enim illuminatio non est perfectio existens in Sole, sed in corporibus illuminatis. *Responderet secundo* communicationem infinitam repugnare Deo, quoniam illa videretur non posse fieri absque divisione essentiæ et productione alterius Dei, quod implicat. *Tertio* denique distinguere posset *majorem:* infinite bonum est infinite communicabile, syncategorematice, ita ut semper magis possit communicari, concedet: categorematice vero, ita ut possit habere simul communicationem sibi adæquatam, negabit. — *Tertia ratio:* Deus naturaliter cognoscitur felicissimus: sed felicitas non potest esse unius solitarii; exigit enim consortium: ergo consortem habere debet: sed creaturæ cum sint dissimiles et ab æterno non fuerint, non possunt Deo veram et perfectam societatem tribuere: ergo necesse est, quod Deus habeat consortem, qui non sit creatura: at ille non potest esse alius Deus, quia plures Dii repugnant; ergo oportet habeat alias divinas personas. Unde Tertullianus *Contra Praxeam*: *Ante omnia Deus erat solus, ipse sibi Mundus et locus et omnia, solus autem, quia nihil extrinsecus præter illum: cæterum ne quidem tunc solus: habebat enim in semetipso rationem suam, scilicet Verbum suum, Filium suum et suum Spiritum sanctum.* — Verum Philosophus negaret ad felicitatem entis infinite perfecti requiri consortium alterius; sibi namque Deus plene sufficit, utpote cum sit bonorum omnium maximum et centrum. — *Quarta ratio* peti potest a summa Dei Charitate: ubi est summa bonitas, ibi est perfecta Charitas, quæ necessario est ad alterum, et summa Charitas non est, nisi erga alterum summe bonum: sed in Deo est summa bonitas: ergo summa Charitas, quæ sit erga alium summe bonum, non quidem erga creaturas, quæ non sunt summe bonæ: neque erga alium Deum, quia plures Dii repugnant: ergo oportet, ut sit erga aliam personam divinam; adeoque plures personæ divinæ probari possunt ratione naturali. — *Verum* Philosophus negaret *minorem*, non enim ubi est summa bonitas ibi necessario debet esse perfecta Charitas, habens rationem amicitiæ; sufficit enim amor infinitus, quem Deus habet erga seipsum. — *Quinta denique ratio* sic formari posset:

cognoscimus naturaliter nullam perfectionem esse Deo denegandam : sed producere sibi simile in natura est summa perfectio : ergo cognoscitur non esse Deo deneganda. — *Verum* refellere posset Philosophus *primo* distinguendo *minorem :* nempe quod producere sibi simile sit summa perfectio in entibus corruptibilibus, ut nempe suam speciem servare possint ; non vero in entibus corruptionis expertibus, ut patet in Angelis, qui alios Angelos non procreant ; adeoque cum Deus sit omnis corruptionis expers, non esset in eo perfectio producere sibi simile. *Secundo responderet* illam productionem Deo repugnare ; quia ut vere produceret sibi simile deberet producere alterum Deum, quod implicat. *Tertio* si sit summa perfectio producendi sibi simile, cum personæ divinæ, quæ producerentur, essent infinite perfectæ, etiam alias personas divinas deberent producere ; sicque esse deberent numero infinitæ personæ divinæ.

Constat itaque nullam posse proferri rationem naturalem, quæ mysterium Trinitatis infideli ita evidenter persuadeat, ut ei non possit suum denegare assensum. Solum itaque suaderi potest hoc mysterium probabiliter per illas præfatas rationes ; necnon et per quasdam similitudines rerum naturalium, in quibus exaratur adorandæ Trinitatis vestigium et imago, ut aperiet

Conclusio secunda. — Probabiliter suaderi et explicari posse mysterium Trinitatis ex rebus naturalibus, in quibus quodammodo illius vestigia et imagines apparent et elucent, constans est sanctorum Patrum sententia. Idque suadent variis similitudinibus.

Primo quidem in *Sole* Trinitatis imaginem expressam inveniunt sanctus Athanasius q. 1. et Nazianzenus Oratione 45., eo quod unum illud sit sidus in quo tria tamen distincta sunt, nempe orbis solaris, radius et lumen. *Quemadmodum enim,* inquit Athanasius, *sol constat tribus subsistentiis, ita et unus Deus tribus personis. Typus enim Patris est orbis solaris: Typus Filii est radius: Typus Spiritus sancti est lumen solis. Proinde sicut in Sole orbis, radius et lumen, non dicuntur tres Soles, sed unus Sol: similiter et in Deo Pater, Filius et Spiritus sanctus unus Deus et non tres:* unde compendiaria expositio fidei, quæ tribuitur Cyrillo Alexandrino, habet: *Sol est Pater, radius Filius, splendor ignitus est Spiritus sanctus.*

Secundo eamdem Trinitatis imaginem inferunt sancti Patres ab elementis; primo quidem ab igne : nam ut ait S. Athanasius supra laudatus, *tres sunt subsistentiæ unius ignis, scilicet subjectum ignis et urens et lucens : et tamen una est natura ignis. Sic Pater est ignis, Filius est urens, Spiritus sanctus est vis illuminans.* Subsistentia autem hic appellat res individuales, quamvis sint accidentia. Ipsi concinit Isidorus lib. 2. *De differentiis Spiritualibus* cap. 2. *Sicut ignis,* inquit, *candor et calor tria quidem vocabula, sed res una : ita in relatione personarum Trinitas est, in substantia vero naturæ unus Deus.*

Tertio ab elemento *Aeris,* in quo Iridem pinxit Deus, ut in ea veluti triumphali curru sancta Trinitas cerneretur : sicut enim in una Iride tres colores ita conveniunt, ut visus nequeat discernere, qua in parte color unus terminetur et distinguatur ab alio : sic in sancta Trinitate divinæ personæ ita in Deitate conveniunt, ut sint unicus Deus.

Quarto ex elemento *Aquæ*, nam fons efficit fluvium et rivum, quasi triplex aqua et tamen unica: unde Nazianz. Oratione 37. oculum fontis appellat Patrem, fontem vero Filium, et fluvium Spiritum sanctum. Tertullianus vero libro *Contra Praxeam* capite 8. Patrem Fonti, Filium Fluvio, Spiritum Rivo assimilat.

Quinto ab elemento *Terræ*, quod in ea sit Radix, Truncus et Rami, quæ omnia unicam arborem formant, ut expendit supra laudatus Tertullianus ibidem, necnon et sanctus Augustinus lib. *De fide et Symbolo* cap. 9.

Sexto illud ipsum colligit ex omnibus creaturis sanctus Augustinus 6. *De Trinitate* capite ultimo: *Oportet*, inquit, *ut Creatorem per ea, quæ facta sunt, intellectum conspicientes Trinitatem intelligamus, cujus in creatura quomodo dignum est, apparet vestigium.* Quod vestigium postmodum explicans subdit: *in illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum et perfectissima pulchritudo et beatissima delectatio.* Hoc ipsum etiam colligit libro 4. super Genesim, ex eo quod Deus Sapientiæ 11. dicatur *Omnia fecisse in numero, pondere et mensura; mensura*, inquit, *omni rei modum præfigit: numerus omni rei speciem præbet, et pondus ad quietem ac stabilitatem trahit.* Doctor Subtilis in 1. dist. 13. quæst. 5. num. 6. addit Trinitatis vestigium, quod in creatura elucet, maxime consistere in unitate, specie, ac ordine ipsarum, idque colligit ex sancto Augustino 6. *De Trinitate* cap. 10. dicente: *Hæc igitur omnia, quæ arte divina facta sunt, et unitatem quamdam in se ostendunt et speciem et ordinem.* Unitas autem reperta in creatura repræsentat summam unitatem primi Principii, quæ appropriatur Patri; et species creaturæ repræsentat suminam pulchritudinem, quæ attribuitur Filio; ordo denique creaturæ repræsentat operationem perfectissimam Dei, quæ est beatitudo ejus, et appropriatur Spiritui sancto.

Septimo denique illam suam imaginem sancta Trinitas in homine pinxit, meritoque dixit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram:* nam, ut docet Doctor in 1. distinct. 3. q. 9. num. 6., quemadmodum in Trinitate est eadem natura divina, et Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui sunt tres personæ realiter inter se distinctæ et identificatæ in eadem natura divina: ita præter animam in nobis reperitur memoria fœcunda, quæ est intellectus cum objecto, aut specie illius, et hæc correspondet Patri. Deinde in nobis reperitur intellectus informatus notitia actuali, quæ correspondet Filio. Et denique reperitur voluntas informata a volitione, quæ respondet Spiritui sancto. *Insuper* sicut Pater et Filius et Spiritus S. distinguuntur realiter inter se, et tamen identificantur Essentiæ divinæ; ita memoria fœcunda et intellectus, ut afficitur intellectione, et voluntas, ut afficitur volitione, distinguuntur realiter inter se, et tamen idem sunt realiter cum anima, quatenus nempe intellectus et voluntas considerantur in actu primo, et ut sunt facultates ipsius animæ formaliter solum ab illa distinctæ. — Hæc omnia luculenter explicat sanctus Augustinus lib. 15. *De Trinitate* cap. 20. *Quisquis* (inquit) *hæc tria, scilicet memoriam, intelligentiam et voluntatem in sua mente naturaliter divinitus instituta vivaciter perspicit, et quam magnum sit in ea, unde potest etiam sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, amplecti. Remini-*

scitur per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem: ad quam summam Trinitatem reminiscendam, videndam, diligendam, ut eam recordetur, eam contempletur, ea delectetur, totum debet referre, quod vivit.

QUÆSTIO QUARTA.

AN REVERA TRES TANTUM SINT DIVINÆ PERSONÆ REALITER DISTINCTÆ ET UNICUS DEUS.

Non unus est, sed multiplex a veritate deviantium error: inde vix recenseri possunt quot et quales hæresum tenebriones circa veritatum omnium maximam, nempe divinam Trinitatem exorbitaverint: eos tamen omnes triplicem in ordinem decet distinguere. Alii namque plures divinas personas, quam tres, asseruerunt: aliqui vero unicam in Deitate personam triplici officio, aut nomine solum distinctam fabulati sunt: cæteri denique tres divinas personas non esse unicum Deum, sed triplicem dixerunt; qui errores ut facilius appareant et refellantur

Notandum 1. Varios fuisse hæreticos, qui divinarum personarum Trinitatem multipliciter fuerunt insectati: in primis namque Anastasius Imperator edixit *non Trinitatem, sed quaternitatem adorandam esse*, et idcirco divinitus eum fuisse fulmine percussum, referunt Paulus Diaconus et Pomponius Lætus apud Cellium lib. 1. *De Trinitate* art. 4. Cui errori subscripsisse videtur quidam Clericus Gallicus, qui ut refert S. Anselmus lib. *De Incarnatione Verbi* cap. 1. et 13., tres divinas personas realiter ab Essentia divina distinguebat, dicebatque: *Si in Deo tres personæ sunt una tantum res, et non sunt tres res, unaquæque per se separata, sicut tres Angeli, aut tres animæ, ita tamen ut potentia et voluntate omnino sint idem: ergo Pater et Spiritus sanctus cum Filio est incarnatus.* Nec longe abfuit Gilbertus Porretanus, nam, ut refert Matthæus Paris in Historia Anglicana, ad annum 1119. tertia illius assertio erat: *Proprietates personarum relationes quædam æternæ sunt, quæ non sunt quidem, quod ipsæ personæ, sed divisæ numero, et divisæ substantia, et habent tres unitates, et sic multa æterna sunt, quorum nullum sit Deus.* At longe enormior fuit multiplicatio personarum, quam ita damnat Concilium Braccarense primum Can. 2. dicens: *Si quis extra sanctam Trinitatem, alia nescio quæ divinitatis nomina introducit, dicens, quod in ipsa divinitate sit Trinitas Trinitatis, sicut Gnostici et Priscilliani dixerunt, anathema sit.*

Notandum 2. Aliquos fuisse hæreticos prioribus summe oppositos, qui ex unitate omnimoda essentiæ inferebant unitatem etiam personæ divinæ; ita ut, quæ distinctionem personarum in Scriptura designant, non ad personarum ipsarum diversitatem, sed ad officiorum et actionum ejusdem personæ differentiam referrent, dicerentque, quod eadem persona, prout est ingenita et creaturarum productiva, nominetur *Pater;* quatenus vero incarnata, dicatur *Filius:* prout vero sanctificans creaturam, appelletur *Spiritus sanctus;* quasi una, eademque persona in diversos effectus, officiaque distincta distribuatur. Cui errori facem prætulisse videtur *Praxeas,* qui, ut loquitur Tertullianus in libro

quem adversus eum scripsit: *Ut de unico hæresim faciat, ipsum dixit Patrem descendisse in Virginem, ipsum ex ea natum, ipsum passum:* subditque: *Præceas duo negotia Diaboli Romæ procuravit, prophetiam expulit, et hæresim immisit. Paracletum fugavit, et Patrem crucifixit.* Unde Optatus Milevitanus lib. 5. *Adversus Parmenianum,* Praxeam *Patripassianum* appellat, quod Patrem divinum crucifixum et passum fuisse assereret. Ipsi subscripserunt *Noetus*, qui ut refert S. Epiphanius hæresi 57. dicebat, unum Deum esse eumdem Patrem, Filium, et Spiritum sanctum in carne passum et genitum. Faverunt et Montani discipuli, quamquam enim sanctus Epiphanius hæresi 48. dicat, *Montanus de Patre et Filio et Spiritu S. similiter sentit velut sancta Catholica Ecclesia:* nihilominus sanctus Hieronymus Epistola ad Marcellam qu. 54. de Montani discipulis, ait: *Trinitatem in unius personæ angustias cogebant:* unde Nicephorus lib. 4. *Historiæ* c. 22. *Montanus*, inquit, *De divina Trinitate et mundi creatione eadem nobiscum docuit, nonnulli tamen ex sectatoribus ejus postea tres Divinitatis substantias, unam esse sunt opinati.* Verum hunc errorem pene sepultum ab inferis denuo excitavit Sabellius Afer Pentapolitanus, qui, ut refert sanctus Anastasius Orat. *Contra Gregales Sabellii*, dicebat: *Dilatari Patrem in Filium sumendo carnem, et in Spiritum sanctum santificando homines*: unde Patrem et Filium et Spiritum sanctum non tres personas, sed eamdem tribus nomenclaturis appellabat; inde ejus discipuli *Patripassiani* dicti sunt, eo quod Patrem incarnatum, passum et mortuum fuisse assererent. Cui errori postmodum adhæserunt Paulus Samosatenus, deinde Photinus Syrmiensis Episcopus, necnon et plures moderniores hæretici, ut jam dictum est.

Notandum 3. Alios hæreticos per extremum prædictis oppositos distinctionem personarum in Deo quidem agnovisse; verum negasse unitatem essentiæ; qui duos adhuc in erroris rivulos distribuuntur; quidam enim negaverunt consubstantialitatem Filii cum Patre, quibus præivisse fertur *Origenes,* tamen hic error *Ario* tamquam auctori tribuitur, quia ab eo ita propagatus, ac disseminatus fuit, ut per universum orbem venenum suum effuderit. Eo autem extincto et in morem Judæ in secessu effusis ejus visceribus, suborta est *Semiarianorum* secta, qui errorem Arii, utcumque temperantes, Filium Patri similem, eique coæternum, non tamen consubstantialem et æqualem asserebant. Vocem *Homousion,* quæ consubstantialem significat, quasi emollito rigore, in *Omousion,* hoc est similem in substantia commutantes: ita ut ipsa similitudine vocis et consonantia, plerosque fallerent, quasi voce catholica utentes. Ipsis annumerari solent *Macedoniani,* qui Spiritum sanctum vere Deum esse negabant, dicebantque eorum aliqui *Patrem esse omnipotentem, Filium semipotentem, Spiritum vero sanctum nullipotentem.* Alius autem ipsis oppositus excrevit error *Tritheitarum*, qui tres asserebant naturas et substantias per omnia similes, quorum dux fuit *Philoponus*, ut refert Nicephorus lib. 18. cap. 49., de quibus Dionysius Romanus apud Athanasium in Epist. *De Decretis Nicenæ Synodi* ait: *Isti quodammodo tres Deos constituunt, dum in tres substantias alienigenas sanctam unitatem dispartiuntur.* — Hinc operæ pretium est in præsentiarum tria resolvere. 1. Tantum tres esse divinas Personas: 2. Eas realiter invicem distingui: 3. Illas esse vere

unicum Deum. In sequenti autem Quæstione Personarum consubstantialitatem probabimus.

Conclusio prima. — REVERA TRES SUNT DIVINÆ PERSONÆ REALITER INVICEM DISTINCTÆ. Quod tres sint satis, superque constat, tum Veteris, tum Novi Testamenti Oraculis supra relatis. Quod vero invicem realiter distinguantur, iisdem sacris probatur textibus ; sed insuper confirmatur idipsum ex variis illis locis, in quibus Scriptura sacra Generationem, Paternitatem et Filiationem in Deo commemorat, quæ sine reali Personarum distinctione verificari nequeunt : *Nam*, inquit S. Aug. lib. 1. *De Trinit.* cap. 1. *nulla omnino res est, quæ seipsam gignat, ut sit* : et Tertullianus *Contra Praxeam*: *Omne, quod prodit ex aliquo secundum ejus sit necesse est, de quo prodit, non ideo tamen est separatum ; Secundus autem ubi est, duo sunt, et Tertius ubi est, Tres sunt* : *Tertius enim est Spiritus S. a Deo et Filio, sicut tertius a radice, fructus ex frutice, et tertius a fonte, rivus ex flumine, et tertius a Sole, apex ex radio.* Nec dicas cum Sabellianis hæc vocabula *Patris* et *Filii* solum denotare in Deo distinctionem Personarum, non entitative et realiter, sed penes diversa officia, quæ unica divina Persona gerit et exequitur, dicaturque *Pater* ratione creationis, *Filius* ratione incarnationis, et *Spiritus sanctus* ratione justificationis : nam, ut recte replicat Tertullianus adversus Praxeam c. 10. *Fieri nullo modo possunt, ut Pater se sibi Filium faciat, et Filius se sibi Patrem præstet : quæ instituit Deus, etiam ipse custodit, habeat necesse est Pater Filium, ut Pater sit, et Filius Patrem, ut Filius sit ; aliud est autem habere, aliud esse, v. g. ut maritus sim, habeam oportet uxorem, non ipse mihi ero uxor : sic etiam ut Pater sim, Filium habeo, non ipse mihi ero Filius, et ut Filius sim, Patrem habeo, non ipse mihi ero Pater: quæ enim me faciunt, si habuero ; tunc ero Pater, si Filium habeam : Filius ero, si Patrem* : *Porro si ipse ero quid eorum, jam non habeo quod ipse ero, nec Patrem, quia ipse ero Pater, nec Filium, quia ipse ero Filius ; in quantum autem alterum ex his habere me oportet, alterum esse in tantum, si utrumque fuero, alterum non ero, dum alterum non habeo: si enim ipse ero Filius, qui et Pater, jam non habeo Filium, sed ipse sum Filius : non habendo autem Filium, dum ipse sum Filius, quomodo Pater ero ? habere unum Filium debeo, ut Pater sim, etc.* — *Præterea* idipsum constat, ex illis ipsis Scripturæ verbis Joan. 8. quibus Filius affirmat, *Ego ex Deo processi* : et ibidem: *solus non sum, sed Ego et qui misit me Pater.* Et c. 14. *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis.* Nam procedens debet realiter distingui ab eo a quo procedit, et missus ab eo a quo mittitur et rogans ab eo quem rogat : cum idem non possit a seipso procedere, nec seipsum mittere, aut rogare, ut recte urget ibidem Tertullianus, necnon S. Athanasius Orat. *Contra Gregales Sabellii.* — *Denique* Scriptura sacra diserte pronuntiat, *Filium Dei ante Luciferum genitum*, et divinam Sapientiam *prodiisse ex ore Altissimi, ante omnem creaturam:* et Verbum *esse in principio apud Deum*, et *per illud omnia esse facta* : ergo revera intra ipsum Deum admittenda est realis Personarum distinctio, et non solum ex diversa connotatione et respectu ad effectus in creaturis producendos. Adde

quod hæc divina veritas iis firmetur principiis, quibus eam convellere nituntur Sabelliani, etenim

Objiciunt 1. Varia Scripturæ loca, quibus Dei unitas prædicatur, unde inferunt unicam esse Personam : sic Deuteron. 6. *Audi Israel Dominus Deus noster, Dominus unus est.* Et c. 4. *Dominus ipse est Deus et non est alius præter ipsum.* — **Verum tantum** abest, ut verba hæc Personæ unitatem indicent, imo Trinitatem significant et denotant distinctionem : mirabili enim Dei instinctu factum est, ut Moyses et cæteri Veteris Testamenti Scriptores, ipsam Dei unitatem trina repetitione significarent, ut nempe tres Personas in unitate Divinitatis designarent, ut colligunt sancti Patres, præsertim Athanasius in libris *De Trinit.*

Objiciunt 2. Illud Joan. 14. *Ego in Patre et Pater in me est :* unde inferunt Patrem et Filium unicam esse Personam duobus tantum nominibus distinctam. Confirmant ex illo Isaiæ 43. et 45. *Tantum in te Deus et non est absque te Deus, vere tu es Deus absconditus.* — **Verum ex eis textibus** Personarum distinctionem colligunt sancti Patres, maxime Athanasius Dialogo 3. *De Trinit.* et *Hilarius* lib. 4. qui illa verba Isaiæ sic ponderat: *Habitantem ab eo, in quo habitat discernens* Isaias, *Personæ tantum distinctione non generis ; Deus enim in eo est et in quo est Deus, Deus est; non enim Deus in diversæ, atque alienæ a se naturæ habitaculo est.*

Objiciunt 3. Illud Joan., *Ego et Pater unum sumus.* — **Verum contextus** ille in eos militat : nam, ut notat sanctus August. tract. 36. in Joan. *Si unum, non ergo diversum : si sumus, ergo et Pater et Filius, sumus enim non diceret de uno, sed unum non diceret de diversis:* unde Nazianz. lib. 1. *De Fide : Unum,* inquit, *ad unitatem Divinitatis refert:* sumus *autem personis assignat.* Simili modo Tertullianus lib. 1. *Contra Marcionem, ponderat illud* 1. Joan. c. 2. *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt;* aitque, *Qui tres,* inquit, *unum sunt, non unus, quomodo dictum est, Ego et Pater unum sumus?* Respondet, *ad substantiæ unitatem, non ad numeri singularitatem.*

Objiciunt 4. Omnia, quæ Pater habet, Filius pariter obtinet: ergo nihil est, per quod Filius a Patre realiter possit distingui. *Antecedens* probant ex Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo :* et Joan. 16. *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt :* et c. 17. *Omnia mea tua sunt et tua mea sunt.*— **Verum ex illis ipsis verbis** colligunt sancti Patres personarum distinctionem, oportet enim inter dantem et accipientem, sit realis distinctio. Unde communiter præfatos contextus interpretantur, quod Pater omnia dederit Filio, præter esse Patrem. Hinc Concilium Florentinum in litteris Unionis ait : *Omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem :* cui concinit illud Nazianz. Orat. 14. in *Sanctam Pentecosten: Omnia,* inquit, *quæcumque Pater habet sunt Filii, præterquam ingenitus non est: omnia quæcumque Filius, Spiritus sancti sunt, si generationem exceperis.* Quod autem prædicta exceptio implicite contineatur in ipsis Christi verbis, docet Athanasius Orat. 4. *Contra Arianos* dicens: *Sed ne quis videns Filium habere omnia quæcumque Pater habet, ex indiscreta similitudine eorum, quæ habentur, Sabelliano more*

deceptus impie sentiat, existimetque Filium etiam Patrem esse: ea de causa hoc Verbum prolatum est: Datum est mihi et accepi et traditum est mihi, nulla alia de causa, quam ut ostenderet se Patrem non esse, etc. Et paulo inferius illud Joan. 5. *Quemadmodum Pater habet vitam in semetipso, ita quoque Filio dedit vitam habere in semetipso.* Ita ponderat: *Nam ex hac voce* dedit *indicat sese Patrem non esse, ex ipso autem dicto* ita *Filii similitudinem, proprietatemque cum Patre significat.*

Objiciunt 5. Scriptura sacra affirmat Deum esse solum, Ps. 85. *Tu es Deus solus;* et 1. ad Timotheum 1. *Regi sæculorum immortali et invisibili soli Deo:* ergo et solitarius est: sed solitudo non stat cum consortio trium Personarum: ergo tres Personæ non sunt in Deo admittendæ. — **Respondent** sancti Patres etiam Scripturas docere Patrem non esse solum, sed Filium esse cum ipso; nam Christus ipsemet Joan. 8. diserte pronuntiat: *Solus non sum; sed ego et qui misit me Pater. Et in Lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est: ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater:* quæ verba sanctus Athanasius *Contra Gregales Sabellii,* ita ponderat: *En tibi duas Personas, et nisi dicas vere duos esse, cum hæc loquitur, non permittis testimonium verum existere; id enim testimonium confirmat, sed si non ab uno, sed a duobus perhibeatur.* Idcirco Scripturæ ita conciliandæ sunt, ut priores non excludant Trinitatem Personarum, et posteriores non inducant pluralitatem Deorum. *Respondent secundo,* quod Deus dicatur *solus,* per exclusionem deorum aliorum; non vero per exclusionem Divinarum Personarum, hæcque expositio firmatur ab ipsa Scriptura sacra, nam Joan. 17. legimus: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum:* additur; *et quem misisti Jesum Christum.* Insuper de Filio dicitur Isaiæ 45. *Non est absque te Deus: vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator:* et Baruc 3. *Hic est Deus noster et non æstimabitur alius adversus eum:* subditur autem, *Post hæc in terris visus est,* ut significet priora verba de Filio Dei esse intelligenda; nec tamen sequitur inde quod Pater non sit revera Deus et Dominus; adeoque particula, *solus,* non est exclusiva Personarum, sed deorum inanium. *Respondeo* 3. Cum Doctore in 1. dist. 2. qu. unica, vocabulum, *solus,* sumi posse dupliciter, nimirum vel categorematice, vel syncategorematice: categorematice sumptum idem est, ac *solitarius,* idcirco locum non habet in divinis: unde falsæ sunt istæ enuntiationes, *Deus est solus, Pater est solus:* idest solitarius. Syncategorematice vero sumi potest quatuor modis: vel enim determinat subjectum essentiale respectu prædicati essentialis, et sic vera est hæc propositio, *Tu Deus solus et verus Deus:* vel determinat subjectum personale respectu prædicati essentialis, et sic falsa esset propositio, *solus Pater est Deus,* unde cum de Patre dicitur Joan. 17. *Ut cognoscant te solum Deum verum,* particula, *solus,* non se tenet ex parte subjecti, nempe Patris, sed ex parte prædicati, nempe veri Dei, ut sit hic sensus, *Ut cognoscant te Pater, qui es verus Deus solus.* Tertio sumi potest, *solus,* quatenus determinat subjectum personale respectu prædicati personalis, et sic vera est propositio, *Solus Pater generat, solus Filius generatur.* Quarto denique determinat subjectum personale respectu prædicati notionalis communis pluribus personis, et sic non recte jungitur subjecto importanti unam dumtaxat personam;

sed debet jungi subjecto importanti utramque, non enim recte diceres, *Solus Pater spirat,* sed dicere deberes, *solus Pater et Filius spirant.*

Objiciunt 6. Nonnulla sanctorum Patrum testimonia, quibus affirmare videntur divinas Personas solis nominibus et consideratione intellectus esse distinctas: sic S. Greg. Nazianz. Orat. 13. postquam tria supposita divina distinxit caracteribus propriis, subjungit: *Deum unumquodque si seorsim consideretur, mente videlicet ea, quæ separari nequeunt separante:* idem Orat. 35. *Unam quoque Dei essentiam et naturam et appellationem esse; tametsi per cogitationes quasdam distinctas nomina quoque simul distinguantur.* — **Verum ipsemet S. Nazianz.** hanc injuriam longe a se proscribit, nam Orat. 49. ostendens se in prioribus opusculis professum fuisse veram Personarum distinctionem realem, ait: *Quippe cum et hanc sectam*, id est Sabellianam, *in eodem libello damnaverim, et personarum distinctionem secundum vocabulum scripserim, nam et nemo pro una persona potest* unum sunt *dicere et unitatem generis nisi personis assignare:* unde Orat. 35. *Paris impietatis est*, inquit, *vel Sabellii more personas connectere, vel Arii instar naturas distinguere, ac separare.* Ergo quando dicit unam personam seorsim ab alia consideratam intellectione distingui, ita est intelligendus, quod vix intellectus noster possit revera unam personam ab alia seorsim concipere et sejungere; nam a parte rei quælibet persona habet in se manentes duas alias personas per circumincessionem, et quantum ad essentiam est idem cum ipsis, adeoque non potest ab illis realiter separari.

Objiciunt 7. Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: sed Pater, Filius et Spiritus sanctus, sunt iidem essentiæ divinæ: ergo sunt idem inter se. — **Distinguo majorem**, ut jam distinxi: quæcumque aliqua identitate sunt eadem alicui, pari identitate sunt eadem inter se, concedo; unde cum Personæ divinæ non sint eædem personaliter et suppositaliter, sed tantum essentialiter in tertio, sic nec esse debent inter se eædem personaliter, sed tantum essentialiter.

Objiciunt 8. Implicat aliquid unicum esse simul et multiplex: sed Deus unus et Trinitas est divisa, ac multiplex: ergo Deus non est Trinitas. — **Distinguo majorem**: sub eadem ratione qua unum est non potest esse divisum et multiplex, concedo; sub alia ratione qua non est unum, nego: sic ergo Deus est unus in essentia et multiplex in personis; adeoque non est unus, et divisus, et multiplex sub eadem ratione, sed sub diversa.

Objiciunt denique: nihil est admittendum in Deo, quo sublato Deus maneret infinite perfectus: sed seclusa Trinitate personarum, Deus remanet infinite perfectus, nam esse infinitum est de essentia ipsius Deitatis: ergo, etc. — **Negat minorem** Doctor, in 1. dist. 2. qu. 53.; sublata enim una persona, non manebit alia infinite perfecta, non quod una persona constituat perfectionem essentiæ, aut alterius personæ, sed quod omnes personæ realiter identificentur essentiæ, et sic realiter essentialiter etiam invicem identificentur: implicat autem, quod auferatur unum identificatum realiter alio subsistente, alias idem realiter esset ablatum et non ablatum, quod implicat. *Vel distinguo minorem:* sublata Trinitate personarum, Deus remaneret infinite per-

fectus, si illa conditio esset possibilis, concedo: si sit impossibilis, uti revera est, nego.

INSTANT: ex infinitate divinæ natura colligimus divinitatem esse unam et immultiplicabilem: sed persona divina, ut distincta formaliter ab essentia, non minus est infinita: ergo nec minus una et immultiplicabilis. — **Distinguo majorem:** ex infinitate simpliciter et absolute, concedo: ex infinitate secundum quid et in certo ac determinato quodam genere, nego. Similiter distinguo *minorem:* persona divina non minus est infinita simpliciter et absolute, nego: infinita secundum propriam suam rationem formalem, transeat. *Vel* aliter, nego *minorem;* persona enim formaliter, ut persona est, nec infinita est, nec finita, nec imperfecta, nec perfecta, ut infra probabimus.

Conclusio secunda.—IN DEO TRES TANTUM SUNT DIVINÆ PERSONÆ, NEC PLURES, NEC PAUCIORES ESSE POSSUNT. Hæc est de fide definita in pluribus Conciliis, quorum omnium doctrinam colligit et iterum probat Concilium Lateranense capite *Damnamus* his verbis: *Credimus et confitemur, quod una quædam summa res est, quæ veraciter est Pater et Filius et Spiritus sanctus, tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earum... Quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura divina... Et illa res non est generans, neque genita, nec procedens, sed est Pater, qui generat, et Filius, qui gignitur, et Spiritus sanctus, qui procedit, ut distinctiones sint in personis, et unitas in natura. Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, non tamen aliud, sed id quod est Pater, est Filius et Spiritus S. idem omnino, ut secundum Orthodoxam et Catholicam fidem consubstantiales esse credantur.*

Hoc ipsum aperte tradit S. Athanasius in Symbolo: *Unus ergo Pater, non tres Patres, unus Filius, non tres Filii, unus Spiritus S. non tres Spiritus SS.* Probant pariter omnes Scripturæ sacræ contextus, quibus in priori Quæstione sanctam Trinitatem, hoc est tres esse divinas personas, insinuavimus. Insuper ipsæ Scripturæ sacræ aperte unicum esse *Patrem* pronuntiant, dum singulari nomine Deus Pater exprimitur. Sed et diserte explicant unicum esse Filium, et unicum Spiritum sanctum, etenim Filium unigenitum appellant, sic Joann. 1. *Unigenitus, qui est in sinu Patris.* Et infra: *gloriam quasi Unigeniti a Patre.* Et cap. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Similiter de Spiritu sancto 1. *Corinth.* 12. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Et infra: *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus.* Et rursus: *in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus.* Sed evidentius hoc ipsum loquitur Joannes Epist. 1. cap. 5. dicens: *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum et Spiritus S.* Licet autem hæc propositio exclusionem non exprimat directe et explicite, nihilominus implicite illam designat et importat, juxta communem sanctorum Patrum interpretationem.

Probatur eadem veritas ratione: primo quidem, si plures quam tres essent divinæ personæ, plures pariter essent Dii, non vero unicus Deus: sed implicat plures esse Deos: ergo etiam implicat plures esse divinas personas quam tres. Probatur *major:* ideo plures personæ efficiunt unicum Deum, et non habent distinctam Divinitatem et essentiam.

quia Pater eamdem Divinitatem indivisim Filio communicat per generationem; quam præterea Pater et Filius communicant Spiritui sancto per spirationem. Sed talis communicatio ejusdem Divinitatis in Deo foret impossibilis, si plures essent Patres, plures Filii, aut plures Spiritus S. Ergo, etc. *Minorem* probant SS. Patres, qui ex ea communicatione unicum esse Deum fatentur, imprimis S. Ignatius Epistola ad Philippenses colligit: *Unus ergo Deus Pater et non duo, vel tres, unus scilicet, qui est et non est præter eum solum verus, Dominus enim inquit, Deus unus est... Unus quoque Filius Deus Verbum.* Et paucis interpositis pro unitate Spiritus sancti concludit: *Iterum ergo, neque tres sunt Patres, neque tres Filii, sed neque tres Paracleti. Sed unus Pater et unus Filius et unus Paracletus.* Quibus Ignatius observat pertinere ad unitatem Dei, quod non sint plures Patres, nec plures Filii, nec plures Paracleti. Ipsi concinit S. Basilius lib. 3. *Contra Eunomium*, *Sic*, inquit, *in Trinitate unitatis ratio conservabitur, si unum Patrem profiteamur, unum Filium, unum Spiritum sanctum.* Subscribit et Epiphanius hæresi 64. *Pater*, inquit, *et Filius et Spiritus S. unus Deus, Trinitas in veritate et Monas, propterea enim unus Deus, quoniam nec duo Patres, neque duo Filii, neque duo Spiritus sancti.* Unde S. Fulgentius in responsione ad primam objectionem Arianorum, rem totam concludit, *Si ambo*, inquit, *vocarentur Patres, essent profecto natura dissimiles, unusquisque enim ex semetipso constaret et communem substantiam cum altero non haberet, nec Deitas una esset, quibus una natura non esset.* Idem ad objectionem 5. dicit de Filio: *Duo quippe Ingeniti*, inquit, *non possunt unam habere naturam, ubi nec unus in uno veram ex se generationem invenit, nec unus ex uno vere in se substantiam nativitatis agnoscit*, etc.

Probatur 2. Tot sunt et non plures divinæ Personæ, quot improductæ et productæ: sed unica tantum est et esse potest persona improducta, et duæ productæ: ergo tantum tres possunt esse divinæ Personæ. *Major* clara est, *Minor* vero probatur, *quoad primam partem* a Doctore in 1. dist. 2. qu. 7. num. 37.: Si plures esse possent personæ improductæ, essent necessario infinitæ; sed implicat esse infinitas personas in Deo: ergo et plures personas improductas. *Minor* patet: illæ enim infinitæ personæ improductæ vel essent ejusdem speciei et solo numero distinctæ, vel diversæ. Non primum, quia implicat esse plura infinita, solo numero diversa, ut probavimus demonstrando unitatem Dei. Non etiam diversæ, quia sic nulla earum esset infinita, quippe cum non haberet perfectiones personæ alterius speciei, sicut homo non habet omnes perfectiones brutorum, nec bruta perfectiones hominis obtinent, adeoque non esset infinite perfecta, quippe cum non haberet omnes perfectiones possibiles. Probat *minorem* Doctor: quidquid potest esse in pluribus suppositis, et non determinatur ad certum numerum suppositorum per aliquid a se distinctum, ex ratione sua potest esse in infinitis, et si sit ens necessarium, de facto est in infinitis, nam ut loquitur Aristoteles 4. phys. textu 32. *In perpetuis non differunt posse et esse:* sed Persona divina improducta, si possit esse in pluribus suppositis, non posset determinari ab aliquo, ut esset in certo et determinato numero suppositorum, quia determinari ab alio, ut sit in supposito, est contra rationem personæ improductæ: ergo ex se posset

esse in infinitis, et sic de facto essent infinitæ personæ productæ: sed hoc implicat: ergo et illud unde sequitur. *Probat.* 2. eamdem partem *minoris:* nunquam pluralitas ponenda est sine necessitate: sed nulla est necessitas admittendi plures personas improductas, neque enim illud spectaret productionem personæ improductæ, neque juvaret quidquam ad perfectionem personarum productarum: ergo nequeunt esse plures. *Tertio,* quia essentia una actu existens, non potest ex se habere diversos modos existendi sine productionibus. Unde enim repetenda esset illa existendi diversitas? Ergo persona improducta non potest esse multiplex. — *Probatur eadem minor, quoad secundam partem,* nempe duas tantum esse personas productas, ab eodem Doctore ibidem numero 18.: tot sunt et non plures personæ productæ, quot sunt principia productiva adæquata et sufficientia diversæ rationis in persona improducta: sed illa principia sunt tantum duo, nempe intellectus et voluntas: ergo et duæ tantum personæ productæ. *Minor* patebit in Disputatione sequenti, ubi demonstrabimus duas tantum esse admittendas divinas processiones et productiones, adeoque tantum duas personas productas.

Hanc ipsam veritatem probat sanctus Bonaventura ex sufficienti combinatione, quam triplicem confert in 1. dist. art. 1. qu. 4. *Primam* quidem sic format: Prima Persona, quæ est innascibilis et inspirabilis, generat et spirat. Secunda vero Persona, quia inspirabilis, sed genita, non generat, sed spirat. Tertia Persona, quia spiratur et procedit a generante, nec generat, nec spirat. Et ideo impossibile est esse plures personas, quam tres. *Secundam* vero sic format cum Richardo a sancto Victore lib. 3. *De Trinit.* et 20. *Ex triplici amore*; triplex enim est amor, videlicet gratuitus, debitus, et ex utroque permixtus: ergo tantum debent esse tres divinæ Personæ, una quæ tantum dat, in qua est amor gratuitus; alia quæ tantum accipit, in qua est amor debitus; et media, quæ dat et accipit, in qua est amor permixtus ex utroque. *Tertiam* vero colligit ex origine, nam, inquit, contingit intelligere personam, quæ est principium personæ et non est principiatum, et rursum personam, quæ est principiatum et non principium personæ; et tertio modo personam, quæ est principiatum et principium. Quartus autem modus, quod nec sit principium, nec principiatum, est omnino impossibilis, nec intelligibilis.

Dices 1: In rebus creatis generatio ex naturæ fœcunditate procedit: ergo similiter in Deo præter duas processiones, quarum una est per intellectum et alia per voluntatem, admittenda est alia ex naturæ fœcunditate proveniens, et per consequens alia persona procedens distincta a Verbo et Spiritu sancto. — **Respondet** Doctor ibidem n. 21. distinguendo *consequens:* ponenda est in Deo productio ex naturæ fœcunditate, tamquam ex principio adæquato, negat: ex inadæquato et partiali, concedit. Principium enim adæquatum et totale productionis Filii includit intellectum et essentiam divinam, quorum quodlibet partialiter concurrit ad illam productionem. Idem dicendum de voluntate divina respectu productionis Spiritus sancti. Unde quamvis essentia divina concurrat ut principium *quo* ad productionem Filii et Spiritus sancti, non habet exinde rationem principii distincti adæquati et per se productivi alicujus Personæ divinæ, sed tantum quatenus con-

currit cum intellectu et voluntate; adeoque cum sint tantum duo adæquata principia productiva Personarum divinarum, etiam duæ tantum sunt divinæ Personæ productæ.

Instabis: Unius et ejusdem principii adæquati possunt esse plures productiones et distincti termini: ergo quamquam in Deo sint tantum duo principia productiva, exinde non sequitur duas tantum esse personas productas. Probatur *antecedens:* intellectus creatus, v. g. est principium adæquatum verbi mentalis; sed plura verba totalia et adæquate distincta potest producere: ergo, etc. — **Distinguo antecedens:** si termini producti non sint adæquati, tam intensive, quam extensive, hoc est, si non adæquent omnimodam perfectionem principii producentis, tam in essendo, quam in operando, concedo: si sic, nego. Idcirco autem intellectus creatus potest producere plura distincta verba mentalia, quia nullum eorum verborum adæquat perfectionem intellectus in essendo. Hic enim est substantia, illud vero accidens; nec in operando, quia intellectus, qui concurrit cum una specie impressa ad productionem unius verbi, potest iterum concurrere cum alia specie dissimilis objecti repræsentativa ad productionem alterius verbi. Secus autem est in divinis, Verbum enim divinum adæquat omnimodam perfectionem sui principii productivi, tam in essendo, quia est consubstantiale Patri, quam in operando, quia omnem intellectus divini fœcunditatem exhaurit et adæquat; adeoque neganda est *consequentia*.

Subsumes: atqui ejusdem principii productivi possunt esse distincti termini adæquati, tam in essendo, quam in operando: ergo licet duo tantum sint principia adæquate productiva in divinis, non minus plures esse possunt personæ productæ. Probatur *antecedens:* ignis productus adæquat omnem perfectionem ignis producentis, est enim ejusdem omnino naturæ et activitatis cum eo; sed ab eodem igne possunt alii duo ignes produci ex duabus distinctis materiis diversimode applicatis: ergo, etc. — **Distinguo antecedens:** si aliunde non repugnet, nempe si terminus adæquatus non sit infinitus, concedo: si sit, nego. Unde cum unius principii productivi finiti possint esse varii termini etiam finiti, quia plura entia finita ejusdem rationis non repugnant, cum unum non debeat involvere perfectionem alterius; idcirco potentia finita, non obstante sua limitatione, potest extendere se ad duos terminos simul, quos seorsim posset producere. Secus autem accidit, dum terminus productus est infinitus, quia duo infinita ejusdem omnino rationis existere repugnat, vel enim unum involveret perfectiones alterius, vel non: si sic, ergo non essent diversa, nec consequenter duo; si non, ergo neutrum esset infinite perfectum, cum non haberet eas perfectiones, quas aliud infinitum complecteretur. Ideoque neganda est *consequentia*.

Urgebis: Sicut se habet potentia finita ad effectum et terminum finitum, ita et infinita ad infinitum: sed finita potest habere plures terminos adæquatos finitos: ergo multo magis potentia infinita poterit habere varios terminos adæquatos infinitos. Probatur *antecedens*: si quod intercederet discrimen, maxime vel quia effectus infinitus exhaurit fœcunditatem potentiæ productivæ, vel quia est incompossibilis cum alio effectu infinito ejusdem rationis: at hoc non officit. *Non quidem primum,* quia non apparet ratio, cur effectus adæquatus infinitus

magis exhauriat fœcunditatem potentiæ infinitæ, quam finitus exhauriat fœcunditatem potentiæ finitæ: at hic non ita fœcunditatem suæ potentiæ exhaurit, ut illa non possit ultra producere alterum terminum adæquatum, ut patet allato exemplo ignis: ergo nec unus terminus infinitus, ita exhaurit fœcunditatem potentiæ infinitæ, ut ipsa ulteriorem terminum producere non possit. *Non etiam secundum:* tum quia cum effectus sit posterior causa, non impedit causæ fœcunditatem: tum quia omnia Attributa divina et tres divinæ Personæ sunt plura infinita ejusdem rationis in ratione Attributi et Personæ, licet aliunde discrepent: ergo etiam plures esse poterunt termini infiniti Intellectus divini, licet proprios habeant particulares characteres, quibus distinguantur.— **Distinguo majorem;** secundum aliquam proportionem, concedo: secundum omnimodam, nego. Verum quidem est, quod licet potentia finita exigat terminum finitum adæquatum, ita et infinita debet habere aliquid infinitum pro termino suo adæquato; at falsum est, quod sicut finita facultas habere potest successive varios terminos adæquatos finitos, ita infinita poterit habere varios infinitos; unde negan da est *consequentia. Ad probationem* dico varietatem terminorum infinitorum ejusdem divinæ potentiæ utrinque repugnare, nimirum *primo*, quia unicus terminus exhaurit et adæquat fœcunditatem suæ facultatis, si enim aliquid ultra posset illa facultas producere, jam non infinite ageret in productione primi termini, siquidem omnem omnino perfectionem non tribueret isti priori termino, si alium æque perfectum et si ilibus præcellentiis donatum posset producere. Repugnat *secundo*, quia implicat duo esse infinita ejusdem rationis propter tam expressas implicantias. Nec illud evincunt allata exempla, etenim personalitates divinæ formaliter consideratæ nec infinitæ sunt, nec finitæ, ut patebit infra. Similiter attributa formaliter considerata nec sunt finita, nec infinita, ut sic enim distinguuntur formaliter, tum ab infinitate formali, quæ est modus divinæ essentiæ, tum ab infinitate radicali, quæ est ipsius divinæ essentiæ differentia constitutiva et distinctiva. Unde non sunt infinita formaliter, sed tantum realiter, quatenus nimirum identificantur ipsi divinæ Essentiæ, adeoque non sunt plura infinita, sed unicum, quia non habent rationem infiniti, ut sunt distincta, sed solum ut sunt identificata.

Dices 2: Tot sunt divinæ Personæ, quot sunt principia eorum constitutiva: sed hæc sunt quatuor: ergo et illæ. *Major* patet: *Minor* probatur: Principia divinarum Personarum constitutiva sunt relationes oppositæ: at hæ sunt quatuor, videlicet Paternitas et Filiatio, Spiratio passiva et activa: ergo, etc. —**Nego minorem**, et ad probationem illius distinguo *majorem:* Relatio uni tantum Personæ conveniens est illius principium constitutivum, concedo: quæ convenit pluribus Personis, nego. Spiratio autem activa convenit Patri et Filio, qui indivisim Spiritum sanctum spirant, ideoque non est alicujus divinæ Personæ constitutiva, imo Patrem per Paternitatem et Filium per Filiationem jam constitutum supponit.

Instabis: Sicut se habet generari et spirari, sic se habet generare et spirare; sed generari et spirari, quæ significantur per relationes Filiationis et Spirationis passivæ, constituunt distinctas Personas: ergo pariter generare et spirare, quæ explicantur per Paternitatem et Spi-

rationem activam duas distinctas Personas debent constituere. — **Nego majorem**, nam generari et spirari opponuntur saltem mediate, et ideo constituunt diversas personas, nempe Filium et Spiritum sanctum. Generare autem et spirare non opponuntur ullo modo, ideoque non debent diversas Personas constituere.

Dices 3. In ente summe necessario idem est esse, ac posse: at Filius divinus potest alium Filium producere: ergo eum revera producit. Probatur *minor* ex S. Augustino lib. 3. *Contra Maximinum* asserentem Filium Dei non esse Patri æqualem, quem cum Augustinus ita perstrinxisset cap. 7. *Prorsus ad hunc articulum res colligitur, ut Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus; si noluit invidus invenitur; sed utrumque hoc falsum est. Patri ergo Deo Filius verus æqualis est*; tandem cap. 12. ita concludit: *Absit autem, ut quomodo putas, ideo sit potentior Pater Filio, quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem* (hoc est alium Filium,) *neque enim non potuit, sed non oportuit:* ergo revera censet S. Augustinus Filium Dei alium Filium sibi similem potuisse gignere, quem tamen non genuit, ne forte plures essent divini Filii. *Confirmatur:* ibi S. Augustinus totus est, ut probet quod si Pater divinus non potuit generare sibi Filium æqualem fuit impotens, et quod e converso, si sit omnipotens, debuit generare sibi Filium æqualem: ergo a pari, si Filius non possit generare alium Filium, non erit omnipotens, nec consequenter Deus, adeoque ex mente sancti Augustini revera Filius divinus potuit alium filium gignere. **Respondet** Doctor in 1. dist. 20. qu. unic. n. 12. negando *minorem*. Ad *consequentiam* vero S. Augustini dicit eam valere solum per locum extrinsecum, ita ut si Pater non gigneret sibi Filium æqualem, revera non esset omnipotens, non quod omnipotentia sit principium et ratio cur Pater possit alterum Filium producere, alias cum Filius et Spiritus sanctus sint pariter omnipotentes, etiam Filios generare deberent; sed quod si Pater Filium non posset sibi æqualem producere, illa impotentia argueret in eo aliquem defectum, qui certe alius esse non posset, quam defectus omnipotentiæ, cum nihil aliud esset in Patre, quod Filii æqualis productionem præpedire posset. At non est eadem ratio de Filio, siquidem negatio productionis alterius filii non potest refundi in defectum illius omnipotentiæ, sed in aliam rationem, nempe ex eo quod duo termini adæquati et infiniti ejusdem facultatis omnino repugnent. Et consequenter, non idcirco Filius divinus alterum filium non produxit, quia non potuit, seu quia non est omnipotens, sed quia non oportuit, seu quia duorum Filiorum productio repugnat ex seipsa. — *Respondeo* 2. S. Augustinum ibi arguere ad hominem, cum enim Maximinus concederet simul Filium Dei esse naturalem Filium, et tamen esse factum et creaturam, inde sequebatur, quod aliquis Filius Dei fuit factibilis, qui foret æqualis Patri: ergo Pater non fuit Omnipotens, si non potuit facere hunc Filium æqualem et factibilem. Hanc autem fuisse sancti Augustini mentem colligitur ex sequentibus verbis, subdit namque: *Immoderata esset divina generatio, si genitus Filius Nepotem gigneret Patri, quia et ipse Nepos, nisi Avo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille, si Nepotem non gigneret*

Avo suo et pronepotem Avo suo, non a vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur, nec eam perficeret ullus, si non sufficeret unus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium, quoniam quæcumque Pater facit, hæc et Filius facit similiter.

Conclusio tertia. — Tres divinæ Personæ sunt unus numero Deus. Hæc est de fide determinata in Conciliis Nicæno lib. 2. ubi sancta Trinitas *individua et indivisa* prædicatur; Toletano 6. c. 1. *In Trinitate tanta est unitas substantiæ, ut pluralitate careat et æqualitatem teneat, nec minor in singulis, quam in omnibus, nec major in omnibus, quam in singulis personis manet;* et Toletano 11. *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus singulariter dicitur.* Et infra: *Singulariter ergo unaquæque persona unus Deus affirmatur et creditur.* Quæ omnia Lateranense cap. *Firmiter* complectitur, dicens: *quod unus solus et verus Deus... Pater, Filius et Spiritus sanctus, tres quidem Personæ, sed una essentia, substantia, seu natura simplex omnino: Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab utroque. Pater generans, Filius nascens, et Spiritus sanctus procedens.*

Hoc ipsum constantissime tuentur sancti Patres. In primis vero Damasus Papa in professione Fidei, ubi anathematizat eum *Qui diviserit Deum Patrem et Deum Filium et Deum Spiritum sanctum, affirmans Deos dici et non Deum, propter unam Deitatem, ac potestatem, quam esse credimus Patris et Filii et Spiritus sancti.* Unde signanter S. Epiphanius in anchorato advertit, quod Seraphim apud Isaiam dicant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* non vero, *Sancti, Sancti, Sancti, quo singulare celebre pronuntient, neque trium numerum occultent, sed ter quidem dant sanctificationem, uniformiter autem et singulariter proferunt sermonem, ne multitudinem Deorum nominent.*

Hanc ipsam veritatem plurimis rationibus probant sancti Patres. *Primo* quidem a Simplicitate Dei: Simplicitas enim Divina non esset strictissima, si non esset unica et indivisibilis essentia, ut constat exemplo naturæ humanæ, quæ in omnibus hominibus non est proprie et vere simplex, quia constat multis naturis realiter et numero distinctis. Hanc rationem attigit S. Dionysius lib. *De Divinis Nominibus* cap. 1. *In omnibus,* inquit, *ferme sacris libris advertimus Divinitatem sancte prædicari, ut singularem quidem, atque unicam, ob simplicitatem, atque unitatem illius excellentis individui.* Ipsi concinit S. Gregorius Nyssenus in fine libri ad Ablabium. *Quoniam igitur,* inquit, *hypostases quidem sanctæ Trinitatis causæ ratio discernit, aliud quidem absque causa, aliud vero ex causa esse postulans, Divina autem natura et variationis et divisionis per omnem considerationem expers esse deprehenditur. Idcirco proprie una Deitas et unus Deus est, et alia omnia Deo convenientia nomina singulariter efferuntur.* Confirmat sanctus Athanasius dialogo primo *De Trinitate* contra Anomeum. *Essentia,* inquit, *neque proprietatem habet, non communem hypostasibus, quæ essentiæ subsunt, nec numeri multiplicationem admittit, cum sit unica et singularis.* — *Secundo* probant ex infinitudine divinæ essentiæ, Essentia enim infinita aliam consortem non patitur, quia careret perfectione alterius, quæ possibilis esset in eadem specie, quapropter unaquæque

essentia creata numerica circumscribitur et finitur, nec admittit perfectionem alterius. *Quod autem non circumscribitur*, inquit Nyssenus laudatus, *non numeratur et quod non numeratur, in multitudine considerari non potest.* Unde cum Essentia divina non circumscribatur, nec finiatur, nequit esse multiplex. Inde sancti Patres inferunt divinam Essentiam non plus, aut minus perfectionis habere in tribus personis, quam in unica. Quod egregie expendit S. August. lib. 7. *De Trinit.* cap. 4. 5. et 6. ubi cum varias proposuisset rationes, cur tres personæ humanæ sint tres homines, tres vero divinæ Personæ non sint tres Dii, tandem cap. 6. concludit: *Non tantum est unus homo, quantum tres homines simul et plus sunt aliqui homines duo, quam unus homo, et in statuis æqualibus plus auri est tres simul, quam singulæ statuæ, et minus auri est una, quam duæ; at in Deo non ita est, non enim major essentia est Pater et Filius et Spiritus sanctus simul, quam solus Pater, aut solus Filius: sed tres simul illæ substantiæ, sive personæ, si ita dicendæ sunt, æquales sunt singulis.* Ipsi concinit S. Bern. Epist. 190. ad Innocent. *Totum*, inquit, *est Pater, quod Pater et Filius et Spiritus S.; totum Filius, quod ipse et Pater et Filius et Spiritus sanctus; totum Spiritus S. quod et ipse et Pater et Filius; et totum unum est totum, nec superabundans in tribus, nec imminutum in singulis, nec enim verum, summumque bonum, quod sunt inter se particulariter dividunt, quoniam nec participaliter id possident, sed hoc ipsum essentialiter sunt.* — *Tertio* denique probant sancti Patres a summa Dei Unitate et Uniformitate. *Nam*, inquit S. Fulgentius lib. *De Fide ad Petrum* cap. 1. *Unus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater, Filius et Spiritus sanctus personarum sunt ab invicem proprietate distincti, sic fuissent naturarum quoque diversitate discreti.* Unde subdit: *Ob hoc ergo tres unum recte credimus et dicimus Deum, quia una prorsus æternitas, una immensitas et una numeraliter est trium Personarum divinitas.* Hoc ipsum egregie expendit S. Ambrosius lib. 5. *De Fide* cap. 1. ubi solvens hanc objectionem Arianorum dicentium; *Si unus substantiæ Patrem et Filium confitemini, non unum Deum, sed duos Deos inducitis, quia qui unius substantiæ sunt, non unus Deus, sed duo Dii videntur, sicut duo homines, etc.* Respondet autem: *Dominicis eloquiis approbamus, quia ubi plures sunt, ibi, aut naturæ, aut voluntatum et operationum est differentia. Denique, ut suis ipsis testimoniis revincantur, duo homines dicuntur, quia licet unius naturæ sint, jure nascendi tamen, et tempore, et cogitatione, et opere, et loco distant, et ideo non potest unus homo dici in significatione et numero duorum, quia non est unitas, ubi est diversitas. Unus autem Deus dicitur, et Patris et Filii, ac Spiritus sancti gloria et plenitudo signatur.* — Hic non retexam omnes illas rationes scholasticas, quas satis superque inculcavi probando deorum pluralitatem esse impossibilem, adeoque divinitatis unitatem esse numericam et singularem; nihilominus hic explicandi sunt aliqui sancti Patres, qui inter divinas Personas asserere videntur tantum intercedere unitatem speciei. Itaque

Dices: sancti Patres affirmant divinas Personas invicem convenire in unitate Divinitatis, quomodo duo homines conveniunt in unitate humanitatis: sed duo homines ita conveniunt in unitate specifica,

suntque revera duo homines invicem numero distincti: ergo pariter tres divinæ Personæ tantum conveniunt specifice, eruntque tres Dii numero distincti. Probatur *major*, nam S. Gregorius Nyssenus lib. *De Fide ad Simplicium*, ait: *In divinis dogmatibus nullam naturæ differentiam efficit genitum esse, sed quemadmodum in Adamo et Abele una humanitas, sive natura humana, eodem modo in Patre quoque ac Filio Deitas, seu divina natura una est.* Item S. Justinus in expositione fidei, *sicut Adam*, inquit, *quamvis non eodem quo ipsius posteri modo genitus, tamen communem cum eis habet essentiam, sic nulla ratio, cur propter ingeniti nomen divellatur essentia communis Patri et Filio, Spirituique sancto.* Similiter S. Athanasius *Contra Macedonium* Dialogo primo, *Ut Paulus, Petrus, ac Timotheus tres sunt*, inquit, *putant hæretici non esse Filium Patri consubstantialem, quoniam neque Pater: et propter differentiam personarum, substantiarum quoque differentiam inducunt, quomodo Abel et Adam consubstantiales dici poterunt, cum neque Abel possit esse Adam, neque Adam Abel? quod si differentia personarum, identitatem naturæ non destruit in hominibus, quomodo non erit impium, ea de causa putare supernaturalem Dei substantiam diversificari?* Quibus patet sanctos Patres asseruisse inter divinas Personas reperiri solum unitatem specificam, non vero numericam, adeoque illas dici posse tres Deos numero distinctos. — **Nego minorem**; non enim ea fuit laudatorum Patrum sententia, ut omnimodam paritatem inter tres divinas Personas et tres homines instituerent: sed cum agerent adversus hæreticos, dicentes Filium esse substantiam diversi generis a Patre, et consequenter inæqualem, sicut creatura diversi generis est et inæqualis Creatori, hos ita S. Patres redarguebant: si vere et proprie Filius naturalis est, necessario debet esse æqualis et ejusdem substantiæ cum Patre, sicut homo generans et homo genitus sunt ejusdem substantiæ et essentiæ: ergo cum vos admittatis Verbum esse Filium Dei, etiam necessario debetis confiteri divinas Personas esse ejusdem substantiæ. Prudenti autem consilio, nihil tunc pronuntiarunt Patres de numerica et reali unitate naturæ divinæ, cujus mentio haud dubie occasionem dedisset Adversariis plurium sophismatum, quibus argumentorum vim retunderent. Satis itaque judicarunt Patres eo disputationem deducere, ut negare non possent Adversarii specificam identitatem et æqualitatem substantiæ inter divinas Personas, quo semel admisso ipsis facilimum erat probare identitatem numericam, illis rationibus jam a nobis adductis. Quod autem hæc revera sit laudatorum Patrum sententia satis, superque colligitur, tum ex dictis, tum ex dicendis, in quibus patebit eos asserere tres divinas Personas unicum numero Deum esse.

QUÆSTIO QUINTA.

AN FILIUS ET SPIRITUS SANCTUS REVERA SINT DEUS ET PATRI ÆTERNO CONSUBSTANTIALES.

Ex præcedenti Quæstione liquet varios hæreticos, circa trium divinarum personarum æqualitatem, turpiter errasse: at omnium pessime a vero exorbitavit Arius, qui plures habuit sui erroris præcursores et sequaces, quod ut pateat evidentius

Notandum 1. Ariani erroris facem maxime prætulisse Tertullianum; is namque censuit Verbum Dei tunc a Patre genitum, ac Filium esse factum, quando res omnes creatas e nihilo fabricatus est, ad idque sermone est usus. Ita testatur cap. 7. *Contra Praxeam. Hæc est*, inquit, *nativitas perfecta sermonis* (qua nimirum sermonem ipsum specie, ornatuque suo protulit, cum dixit: fiat lux) *Dum ex Deo procedit conditus ab eo primum ad cogitatum nomine Sophiæ:* Dominus condidit me in initium viarum suarum; *dehinc generatus ad effectum; cum pararet cælum aderam illi simul. Exinde eum parem sibi faciens, de quo procedendo Filius factus est primogenitus, ut ante omnia genitus et unigenitus, ut solus ex Deo genitus proprie de vulva cordis ipsius.* Non minus falsa, imo etiam absurdiora contra æternitatem Filii et æqualitatem adstruit *Lib. Contra Hermogenem cap. 3.* ubi Deum asserit fuisse quidem ab æterno, ac semper Deum, non tamen semper fuisse Patrem: *Pater*, inquit, *Deus et Judex, Deus est, non tamen ideo Pater et Judex semper, quia Deus semper, nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec Judex ante delictum, fuit autem tempus cum et delictum et Filius non fuit, quod Judicem et qui Patrem Dominum faceret.* Quæ verba eumdem continent errorem, quem postea Arius disseminavit, quod ex ejus libro, quem *Thaliam* inscripsit, S. Athanasius demonstrat libro *De Synodis: Principium,* inquiebat Arius, *constituit Filium eorum, quæ facta sunt, ille, qui principio caret, eumque protulit, ac sibi adoptavit in filium proprium, nihil habet Dei secundum proprietatis hypostasim, non enim æqualis est, sed neque consubstantialis... Alienus est a Filio Pater secundum substantiam, quoniam principii est expers. Intellige Monadem initio fuisse* nempe Patrem: *Binarius vero,* nempe Filius et Spiritus S. *non erat antequam existeret, sane Filio non existente, Pater Deus est, denique Filius cum non esset, Paterna voluntate extitit, etc.*

Notandum 2. Arium ex Libya, ea videlicet quæ Ægypto vicina est, oriundum, quod Meletiani schismatis esset particeps, a Petro Alexandrino Episcopo communione primo interdictum, ut ex actis ejusdem Petri Martyris probat Baronius ad annum 301., sed postea Ecclesiæ reconciliatum, ab eodem Petro Diaconum factum fuisse. Verum, cum denuo idem ad schisma rediisset, iterum communione privatus est. Quin et Petrus in Maximini persecutione comprehensus, cum in vinculis esset, a Christo didicit desperatum esse Arium, quocirca Achillam et Alexandrum, quos divinitus noverat sibi destinatos successores, monuit ne Arium in communionem usquam reciperent. Nihilominus, cum simulasset pœnitentiam, Præsule Alexandro, Presbyter factus est, et cuidam Ecclesiæ, sive Parochiæ, cui nomen *Baucalis* erat, in urbe Alexandrina Curatus præfectus est. Cum autem Alexander ille in quodam conventu Clericorum de mysterio Trinitatis disputans subtilius exponeret, quemadmodum esset *Unitas in Trinitate*, Arius adversus illum contendere cœpit et Sabellianum errorem illi impingere. Quo factum est, ut circa annum 317. ut notat Orosius lib. 7. c. 28. suam hæresim disseminare, ac propugnare cœpit. Cui initio adhæserunt septem Presbyteri, Diaconi duodecim, Episcopus unus, nempe secundus Pentapolitanus, necnon virgines septingentæ, ut docet Epiphanius Hæresi 69., quos omnes ab Ecclesia ejecit Alexander. Inde

scripsit Epist. encyclicas ad singulos Episcopos numero septuaginta, quibus acceptis, Episcopi pro suo quisque ingenio, ac moribus varie rescripserunt. Alii factum probantes, et ut in ea perseveraret hortantes; alii e contra fautores Arii se palam profiteri et ut ejectos in gratiam reciperet admonere cœperunt, imprimis Eusebius Nicomediensis, cui demum adhæsit Eusebius Cæsariensis et Patrophilus Scythopoleos, qui Synodos cogentes, Arium in integrum restituerunt, ut narrat Sozomenus lib. 1. cap. 15. — Inde factum est, ut continuis altercationum, ac jurgiorum flabellis in oriente excitatum incendium majora per dies incrementa caperet, ac jam Christiana ipsa Religio et sacrosancta fidei mysteria in contemptum, ac ludibrium apud Gentiles venerant, eademque per scenas, ac theatra publice traducebantur, ut refert Eusebius *Lib. 2. De Vita Constantini*. Quæ dissidia, ut componeret Constantinus Imperator, primum Litteris ad Alexandrum et Arium datis per Osium Cordubæ in Hispaniis Episcopum, hortatus est eos ad concordiam. Quibus cum nihil proficeret Osius Synodum, ut in mandatis habebat, coegit Alexandriæ adversus novos suborientes Hæreticos. Verum cum recuperandæ pacis et concordiæ nulla superesse videretur spes, Constantinus Litteris ad Episcopos ubique missis, Nicææ in Bithynia primam Synodum Œcumenicam coegit anno Christi 325. ad quam convenerunt Episcopi 318. et in qua damnatus est Arius, ejusque error proscriptus et edita fidei professio, qua Filius Patri *Consubstantialis* asseritur.

Notandum 3. Damnatam in Synodo Nicæna, et ab Ario ejusque discipulis recantatam hæresim, paulatim sumptis viribus, non spatiis modo regionum, atque hominum numero longe, lateque diffusam; sed in varias etiam sectas, factionesque divisam esse, maxime vero in tres factiones, quarum prima fuit *Anomœorum*, qui aperte Filium creaturam esse dicebant, nec ulla re Patri similem, nedum parem et æqualem; quæ Arii ipsissima fuit hæresis: altera *Semiarianorum*, qui Filium quidem Patri consubstantialem esse minime asserebant, sed tantum in substantia similem: tertia denique inter ambas interjecta nonnullorum extitit, qui neque consubstantialem Filium, neque substantia similem, sed tantummodo similem esse statuebant, et eumdem creaturam ex cæterarum ordine esse, vel negabant, vel aperte profiteri non audebant, ut referunt Epiphanius, Athanasius, Hilarius, etc. Seu, ut scribit Rufinus lib. 1. Historiæ cap. 25. triplex hoc sectæ Arianæ divortium triplici diverso nomine notabatur: nam alii erant Eunomiani et Anomæi, qui nulla re prorsus similem facerent Filium; alii Ariani, qui similem esse dicerent largitate gratiæ, non proprietate naturæ; cæteri Macedoniani, qui per omnia similem asserebant; qui Macedoniani etiam dicti sunt *Pneumatomachi*, hoc est S. Spiritus impugnatores, eo quod illius divinitatem negarent, et illum esse puram creaturam assererent. Duo itaque maxime in hac Quæstione stabilienda sunt, nimirum probanda divinitas Filii et Spiritus S., et eorum cum Patre consubstantialitas propugnanda, idcirco sit

Conclusio prima. — Filius est revera Patri consubstantialis et verus Deus. Hæc est de fide determinata in variis Conciliis et expressa in omnibus fidei professionibus Catholicis, eamque

in primis probant omnia testimonia Veteris et Novi Testamenti in præcedenti Quæstione exarata ad probandam personarum pluralitatem in Deo.

Probatur insuper manifestis novi Testamenti oraculis, quorum primum est præclara illa Petri confessio Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi;* asserendo enim eum esse Filium Dei vivi, naturalem Filium Dei esse professus est. Adde, quod etiam Filius ille divinus alibi dicitur *Unigenitus*, Joannis 3. et *Proprius*, ad Rom. 8.: si autem solum esset Filius Dei adoptivus, ut reponebant Ariani, nec unigenitus, nec proprius diceretur; multi namque sunt Filii adoptivi: insuper si Petrus solum Filium Dei adoptivum Christum pronuntiaret, non esset cur ejus confessio cæteris præferretur et ob eam beatus a Christo prædicaretur, nam qui ipsum putabant esse Eliam, aut unum ex Prophetis, etiam Filium Dei adoptivum confitebantur; oportet ergo Petrus agnoverit eum revera Filium naturalem; sed si Christus sit Filius Dei naturalis, necessario debet esse in eadem natura, seu ejusdem naturæ cum suo principio; in qualibet enim alia nonnisi adoptivus esse posset. — *Confirmatur* ex eo, quod Christus ipsemet se Filium Dei verum et naturalem pluribi contes atus fuerit: unde Judæi Joannis 19. ipsum accusabant, quod Filium Dei se fecisset, aut prædicasset, *Nos*, inquiebant, *legem habemus et secundum legem nostram debet mori; quia Filium Dei se fecit.* Unde Joan. 5. *Magis quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat Sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo:* Christus autem nusquam se excusavit, quod dixisset se Deum, vel Filium Dei: imo illo ipso capite subdit: *Amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, quæcumque enim ille fecerit, hæc et similiter facit.* Quibus verbis non solum non respondet Judæis, quasi calumniatoribus, sed potius seipsum iterum asserit Filium Dei et eamdem cum Patre habere operationem et potentiam.

Reponunt Ariani Christum se excusavisse apud Judæos volentes eum lapidare, quod Filium Dei se dixisset, nam cum dixissent Judæi Joann. 10.: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum*, sese autem excusat testimonio illo Scripturæ: *Ego dixi, Dii estis*, unde intulit: *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est*, nempe Prophetas et Patriarchas, cur potiori jure non dicitur Filius Dei, *Quem Pater sanctificavit et misit in mundum?* Quo argumento Christus se nominat Filium Dei, eo modo quo justi et Prophetæ; adeoque solum Filium adoptivum se probavit. — **Verum non ea fuit Christi ratiocinatio**, ut optime notavit Hilarius 7. *De Trinit.* imo potius argumentabatur a minori ad majus hoc modo: si Justi et Prophetæ Filii Dei vocari possunt, quanto magis ille, quem Pater peculiari modo in unitate personæ divinæ, seu per humanitatem a Verbo assumptam sanctificavit? Addit Chrysostomus Christum respondisse hæc quidem primum Judæis, ut verbo tenus eorum calumniam retunderet dicendo: frustra dicitis me blasphemasse nominando me Filium Dei, siquidem idem nomen tribuitur eis, ad quos sermo Dei factus est, quos tamen viros justos et sanctos habetis: sed rejecta calumnia, postmodum ostendit ex operibus, se non solum adoptivum, sed etiam verum Deum his verbis: *Si non facio opera*

Patris mei, nolite credere mihi ut cognoscatis, quia ego in Patre et Pater in me est. Adde, quod Judæi steterunt semper in eadem opinione, quod se æqualem Deo fecisset, nam subdit Evangelista: *Quærebant eum apprehendere*, ob eamdem certe causam, propter quam eum prius lapidare volebant; animum autem haud dubie deposuissent, si solum se Filium adoptivum asserere judicassent, cum hæc appellatio cuilibet justo a Scriptura tribuatur.

Confirmatur 2. Filius verus est idem quod Filius naturalis: sed Christus dicitur verus Filius Dei 1. Joann. ultimo, *Ut simus in vero Filio ejus, hic est verus Deus:* ergo est Filius naturalis. — *Deinde* Moyses, utpote vir justus et sanctus, fuit Filius Dei adoptivus; et tamen Paulus ad Hebræos 8. illum servum appellat per comparationem ad Christum quem Filium nominat: *Moyses,* inquit, *quidem fidelis, in tota domo ejus tamquam famulus, Christus vero tamquam Filius in domo sua:* ergo Christus non erat Filius Dei ratione adoptionis et justificationis, sed ratione æternæ, ac naturalis generationis. — *Denique*, Angeli propter eminentem suam sanctitatem Filii Dei interdum appellantur in veteri Testamento: sed Christus alia ratione dicitur Filius, ac Angelus, *Cui enim*, inquit Paulus ad Hebræos 1. *dicit aliquando Angelorum: Filius meus est tu, ego hodie genui te?* Quod tamen ad Christum dictum est. Consequens est ergo, quod sit Filius verus et naturalis per propriam generationem natus.

Probatur 2. Ex illo Joannis 10. *Ego et Pater unum sumus;* illud enim, *Unum*, in neutro genere sine alio substantivo nomine, idem significat, quod *Unum ens;* unius autem entis unica est essentia. Cum ergo Pater et Filius non sint unum accidente, quia Deus accidentis sicut et mutationis est incapax; nec sint unum relatione, imo relationibus personaliter et realiter distinguantur; merito infert S. Augustinus libro *De Trinitate* capite 2. eos esse unum substantia.

Reponunt Ariani tam veteres, quam novi, nempe Transylvani, Patrem equidem et Filium unum esse non essentia, sive substantia, sed animorum consensu et unanimi voluntatum concordia. *Confirmantque* ex Joan. 17. ubi Christus orat ut fideles omnes *Unum sint, sicut tu Pater in me et ego in te; ut et ipsi in nobis unum sint:* et rursus: *Ego claritatem quam dedisti mihi dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus:* sed fideles inter se et cum Christo Domino non sunt unum substantia et essentia, sed consensu fidei et concordia charitatis: ergo ex prædicto oraculo Pater et Filius non probantur esse unum essentia, sed voluntatum concordia. — **Contra reponunt S. Patres** quotquot de divina Trinitate scripserunt; primo quod in sacris litteris quoties plura sic dicuntur unum, ut non addatur quale sint unum, significatur eadem natura, atque essentia, quia, ut notat S. August. citatus cap. 3. *unum* et *ens* convertuntur. Unum ens autem idem est quod unica essentia, quæ est abstractum entis, cujus significationis fundamentum usurpat ex 1. ad Corinth. 6. *Qui adhæret meretrici unum corpus efficitur;* non dixit *unum* absolute, sed *unum corpus:* et rursus: *Qui autem adhæret Domino unus Spiritus est*, non dicit *unum* simpliciter, sed *unus Spiritus:* nec aliquis reperietur locus, in quo plura dicantur esse simpliciter unum, non explicando, quale sint unum, nisi sunt unum substantia et essentia. Nec refert quod ibidem de fidelibus dicatur, *ut sint unum*,

non addendo quale unum, sufficienter enim intelligitur, quod illa unitas et identitas sit solum per consensum et mutuam concordiam, tum invicem, tum cum Deo, cum dicitur: *Ut omnes sint unum et ut ipsi in nobis unum sint:* aperte enim constat, quod fideles non possint invicem esse unum unitate essentiæ, nec cum Deo; unde hæc unitas non potest intelligi de unitate essentiæ, sicut intelligenda venit unitas Christi cum Patre. Adde quod illo ipso contextu volebat Christus probare, quod eamdem cum Patre haberet potentiam, nec ideirco posset quis oves de manu sua rapere, quia ipse et Pater unum sunt, et nemo potest de manu Patris rapere: unde necessario sequitur, quod unius et ejusdem sint naturæ, atque voluntatis. Ita ratiocinantur S. Chrysostomus *Hom.* 60., Hilarius lib. 7. *De Trin.*, Ambrosius lib. 3. *De Spiritu Sancto*, cap. 18., Augustinus *Tract.* 48. in Joannem. Confirmantque ex eo quod si Christus Dominus intellexisset non unum secundum potentiam, sed tantum unum secundum concordiam, inde probare non posset neminem posse suas oves de manu sua rapere, sicut nec de manu Patris; unitas enim concordiæ æqualitatem potentiæ non constituit.

Probatur 3. Ex illo primæ Joannis 5.: *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt: et tres sunt, qui testimonium dant in Terra, Spiritus, Aqua et Sanguis, et hi tres unum sunt.* Quibus verbis significat S. Joannes in Cœlo tres esse testes, non quidem Angelos, plures enim sunt, quam tres, sed divinos testes, nempe Personas Trinitatis, quæ unum sunt, scilicet una Divinitas, essentia et substantia, ut interpretantur omnes sancti Patres.

Reponunt Ariani: Primo verba illa *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo,* a solo S. Hieronymo legi. — **Sed apertum** mendacium est, nam ita quoque legerunt Higinius Papa Epist. 1., et Cyprianus lib. *De Unitate Ecclesiæ*, etc.

Reponunt 2. Quod eodem modo Pater, Filius et Spiritus sanctus dicantur unum a S. Joanne, sicut Spiritus, Aqua et Sanguis: atqui hæc tria non sunt unum essentia, sed solum testimonio, quia idem testificantur, nempe Christum Dominum non naturali et humana, sed divina virtute tormenta sustinuisse, *Spiritus* quidem, quia fortiter exclamans post tot cruciatus expiravit, *Aqua* pariter et *Sanguis*, quæ ex ejus latere ipso mortuo fluxerunt; quare Centurio hæc videns et audiens merito exclamavit Marci 15.: *Vere hic homo Filius Dei erat.* Ergo etiam Pater, Filius et Spiritus sanctus sunt tantum unum unitate testimonii, non vero unum unitate substantiæ et essentiæ. — **Respondeo** 1. Quod illud *et hi tres unum sunt,* cum sermo est de Spiritu, Aqua et Sanguine, in aliquibus exemplaribus non legi. *Secundo,* quod in Græco idiomate non legatur simpliciter *et hi tres unum sunt*, sed, *et hi tres in unum sunt*, scilicet in unum testimonium; de tribus autem cœlestibus testibus simpliciter legitur, *hi tres unum sunt*, quo significaret eos unum esse unitate essentiæ et substantiæ.

Probatur 4. Illis omnibus Scripturæ textibus, quibus Filii divinitas diserte exprimitur, sic Joannis I.: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum,* unde S. Ambrosius lib. 1. *De Fide Trinitatis; His quatuor aut quinque verbis omnes hæreses excludit Piscator noster; quod enim erat in principio non includitur tem-*

pore, non in principio prævenitur: ergo Arius conticescat, qui Filium Patri coæternum negat. Quod autem erat apud Deum non commixtione confunditur; sed manentis Dei apud Patrem solida perfectione distinguitur; ut Sabellius et Photinus obmutescant, qui nullam in personis divinis distinctionem agnoscebant. Si vero Deus erat Verbum sempiternæ divinitatis, in Patre et Filio inseparabilis unitas et consubstantialitas est, ut erubescant Eudoxius et Eunomius: ecce quomodo intra unum recte omnes conclusit, ut faceret inhabiles fraudi, quamvis essent inutiles captioni. — Confirmatur ex illo Isaiæ 45. *Te adorabunt, teque deprecabuntur; tantum in te est Deus et non est Deus absque te; vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator:* quibus aperte Christi divinitas significatur. — Secundo ex illo Baruch. 3. *Hic est Deus noster; et non æstimabitur alius ad eum;* subdit autem: *Post hæc in terris visus est, etc.* — Tertio ex illo ad Philippenses 2. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo:* ergo revera ipsi erat æqualis. — Quarto ad Rom. 9. *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.* Plures alios Scripturæ contextus Filii divinitatem insinuantes sparsim proferemus in hujus Operis decursu. — Quoniam autem Ariani impudenter jactitarunt neminem ex Patribus ante ortam de Filii divinitate et consubstantialitate controversiam, illius meminisse, operæ pretium est nonnullos Ecclesiæ nascentis Patres proferre, qui trium divinarum Personarum divinitatem et consubstantialitatem professi fuerint: hi sunt autem in primis *Clemens Romanus* lib. 8. *Const. Apostol.*, *Ignatius* in Epistola ad Antiochenos, ad Philadelphos, ad Philippenses, *Dionysius Areopagita* lib. *De mysterio Theolog.* cap. 2. et lib. *De divinis Nominibus* cap. 1. *Justinus* lib. *De Fide* et in *Apologia ad Antonium* et in *Dialogo* cum Tryphone., *Irenæus* lib. 3. c. 8. 9. 16. 19. 20. et lib. 4. cap. 11., *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Pædag.* cap. 6. et lib. ult. cap. ult., *Tertullianus* lib. *Contra Praxeam*, *Cyprianus* lib. 2. *Ad Quirinum* cap. 6. et alii priorum sæculorum Scriptores Orthodoxi ante Concilium Nicænum: post quos tam multi Doctores pro hac veritate scripserunt, ut longum et inutile foret eos recensere.

Objiciunt Ariani primo varios Scripturæ sacræ contextus, quibus Filius divinus dicitur creatus et creatura: sic Proverbiorum 8. græce legimus De Sapientia, *Dominus creavit me in initio viarum suarum in opera sua;* similiter ad Colossenses cap. 1. Christus dicitur *Imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ*, idest primaria et præcellentissima omnium creaturarum, ut interpretantur Ariani; ergo revera non est Deus, neque æterno Patri consubstantialis. — **Nego consequentiam**, et ad primum contextum *Respondeo* 1. quod versio Græca hoc in loco non videatur concordare textui Hebraico, qui loco *Creavit me* habet *Possedit me*, ut exprimit Vulgata nostra: *Inter possessionem autem* (inquit Hieronymus Epist. 139. in qua eumdem locum pertractat) *et creationem multa diversitas est; possessio enim significat, quod semper Filius in Patre et Pater in Filio fuerit: creatio autem ejus, qui prius non erat, conditionis exordium:* hinc Basilius Seleuciensis Orat. 1. *De Adamo in Paradisum translato* ait: *Factus est homo possessor eorum, quorum non fuerat creator.* — *Respondeo secundo*, quod cum in Christo duæ sint naturæ, humana scilicet et divina, quædam

ipsi tribuuntur secundum unam naturam, quæ non competunt alteri; itaque secundum naturam divinam revera est increata Sapientia, secundum humanam autem dici potest Sapientia creata, ut interpretantur sancti Patres plurimi, maxime Athanasius *Orat.* 3. ubi hunc locum tractans, *Dominus creavit me*, ait: *Non sic existimare debemus totum Verbum natura suapte creaturam esse; sed creaturam induisse corpus, ac propter nos illum a Deo creatum fuisse.* Vel, ut inquit Ambros. lib. 3. *De Fide* cap. 5. *Ariani, velut Judaici caupones miscent aquam cum vino, quia divinam generationem, humanamque confundunt, ad divinitatem referentes, quod de carne sit dictum.* Quapropter S. August. lib. 1. *De Trinitate* cap. 11. hanc regulam commendat intelligendarum Scripturarum *De Filio Dei, Ut distinguamus quid in eis sonet secundum formam Dei, in qua æqualis est Patri, et quid secundum formam servi, quam accepit a Patre.* — Similiter respondeo ad 2. contextum, quod Christus ut Sapientia incarnata dicitur primogenitus, quia prius fuit a Deo destinatus, omnia enim propter Christum; et ejus incarnatio facienda motivum Deo fuit hominis et mundi fabricandi.

Objiciunt 2. Illos Scripturæ textus, quibus Filius dicitur Patri inferior et subditus, sic Joannis 14. *Pater major me est.* Et Matth. ultimo, *Data est mihi omnis potestas in Cœlo et in Terra:* et ad Philippenses 1. *Factus obediens usque ad mortem:* ergo revera non erat Patri æqualis secundum divinitatem, auctoritatem et potentiam. — **Respondeo** 1. Hæc omnia quidem esse vera secundum humanitatem assumptam, non vero secundum divinitatem, seu, ut loquitur S. Athanasius in Symbolo, *Æqualis Patri secundum Divinitatem, etc.* Humanitatem enim induendo etiam servitutem induit: unde cum dixisset Apostolus, *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo,* subdit: *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, etc.* Et hoc modo verificari potest, quod Patri subditus fuerit et quod ipsi donata fuerit auctoritas in Cœlo et in Terra, quam jure humanæ nativitatis sibi non vendicabat. — *Resp.* 2. quod Filius etiam ab aliquibus Patribus dicatur minor Patre secundum divinitatem, quatenus nempe principium habet a Patre, qui ideirco dicitur major, quia caret principio: sic sanctus Hilarius etsi præfatum locum de humana natura assumpta exponat 9. lib. *De Trinit.* tamen etiam *de divinitate* interpretatur dicens: *Major itaque Pater Filio est et plane major, cui tantum donat esse, quatenus ipse est:* vel ut brevius habet Sebadius lib. *Contra Arianos, Pater,* inquit, *major me est, merito major, quia solus hic auctor sine auctore est.* Sed omnium clarius rem exponit sanctus Augustinus lib. *De Fide* et *Symbolo,* dicens Christum hæc dixisse, *partim propter administrationem suscepti hominis; partim propterea, quod Filius Patri debet, quod est, hoc etiam utique debens Patri, quod eidem Patri æqualis, aut par est: Pater autem nulli debet quidquid est.*

Objicies 3. Vera divinitas non patitur defectum scientiæ: sed in Filio talis scientiæ defectus et ignorantia reperitur; ut constat ex illo Marci 15. ubi Christus loquens *De die judicii: De die autem illo, vel hora nemo scit, nec Angeli in Cœlo, neque Filius, nisi Pater.* — **Respondeo** 1. Sanctum Ambrosium lib. 5. *De Fide* cap. 7. credidisse falsatos Codices Evangelii ab Arianis, quoniam a veteribus abest il-

lud, *Neque Filius;* Hieronymus quoque in *Commentario* ad cap. 24. Matthæi, ait, in quibusdam Latinis Codicibus additum est, *Neque Filius;* cum in Græcis et maxime Adamantii et Pierrii exemplaribus non habeatur. — *Secundo* dico hanc restrictionem scientiæ penes Filium esse intelligendam de eo secundum humanitatem specificative, non reduplicative, idest, non negando, quod humanitas Christi prædictum diem cognoverit, sed quod non cognoverit scientia humana; illum enim non scivit, nisi per scientiam divinitus infusam, seu per revelationem: unde Athanasius *Orat.* 4. ubi fuse hoc oraculum expendit, ait: *Manifestum est et finis universitatis horum, ut Verbum est eum cognoscere, ut autem homo est ignorare, est enim proprium hominis ignorare et ista præsertim: verum id Salvatoris nostri benignitati peculiare est: nam postquam homo factus est, non eum puduit propter carnem ignorantem dicere,* non novi, *ut ostenderet se, ut Deum scientem, nescire carnaliter.* Ita pariter plerique sancti Patres, maxime Hilarius, Augustinus, etc.

Objiciunt 4. Varias sanctorum Patrum sententias; imprimis S. Ignatii Epistola ad Magnesianos, ubi de Christo ait: *Unum et solum verum Deum Patrem suum annuntiavit:* ergo, inquiunt, solus Pater est verus Deus, non ita Filius. Secundo Epistola ad Tharsenses, ubi de Christo pariter ait: *Non est ipse ille, qui est super omnia Deus, sed Filius ipsius.* Tertio ejusdem Epistola ad Philippenses, ubi probat Patrem esse unum Deum illo *Deuteronomii* 6. *Dominus Deus tuus Deus unus est,* et circa medium introducit Christum loquentem cum Satana tempore tentationis in hæc verba: *Scio eum,* scilicet Deum, *novi unum solum, cui non denego servire, a quo tu Apostata factus es, non sum Antitheus,* hoc est contrarius Deo, *confiteor ejus eminentiam.* Ex quibus colligunt Ariani solum Patrem esse Deum, cui servitus debeatur. — **Respondeo** his et aliis similibus Ignatii verbis ab eo non excludi alias personas a consortio Divinitatis cum Patre; imo ipse aperte Filii Divinitatem affirmat in Epistola citata ad Tharsenses; subdit enim de Christo: *Quomodo ergo hujusmodi homo est purus ex Maria demum habens initium, ut esset, non potius Deus Verbum et Filius unigenitus, de quo dictum est:* in principio erat Verbum? Unde etiam in prioribus verbis consulto non dixit Ignatius: *quia non est Deus super omnia,* sed *quia non est ille, qui est super omnia Deus;* ita ut pronomen, *ille,* designaverit personam Filii distinctam a Patre, qui ideo præcipue dicitur super omnia, quia nimirum est fons totius Divinitatis. Cæteras Arianorum cavillationes et objectiones solvemus in hujus Tractatus decursu.

Conclusio secunda. — Spiritus sanctus est verus Deus, ac proinde Patri et Filio consubstantialis. Hæc infertur ex præcedenti, et specialiter probatur illis Scripturæ textibus,

Primo quibus præcipitur conferendum baptisma, *In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti:* Matth. ultimo, et ad Titum 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti:* ex quibus colligit S. Gregorius Nazianzenus: *Si non est Deus adorandus Spiritus sanctus, quomodo me Deum per baptismum efficit?* Quasi diceret; si per baptismum sanctificor et per Spiritus sancti invocationem partici-

patione divinæ sanctitatis efficior Deus : ergo ille est Deus adorandus, quia nemo remittere potest peccata, nec sanctificare, nisi solus Deus. — *Secundo*, Actorum 5. ita Petrus alloquitur Ananiam, *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto?* mox cui mentitus fuit declarat: *Non es mentitus hominibus, sed Deo*, ubi Epiphanius Hæresi 74. *Deus ergo de Deo est, et Deus Spiritus sanctus*, inquit, *cui mentiti sunt, qui de agri pretio interverterant.*

Probatur 2. Habere templum et esse creaturæ rationalis beatitudinem, ac finem ultimum, soli vero Deo convenit : sed hæc in Scriptura tribuuntur Spiritui sancto ; de primo enim dicitur 1. ad Corinth. 6. *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti?* De altero vero primæ Petri 1. *Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant Angeli prospicere.* Ille autem in quem desiderant Angeli prospicere est eorum Beatitudo, ac finis ultimus : ergo, etc.

Tertio. Ille vere Deus est, cui conveniunt Divinitatis operationes et proprietates : sed illæ omnes conveniunt Spiritui sancto : primo namque Divinitatis proprietas est esse ubique ; at Sapientiæ primo: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Secundo creatio est opus solius Dei : sed Spiritui sancto tribuitur Psalm. 13. *Emitte Spiritum tuum et creabuntur :* Judith. 16. *Misisti Spiritum et creata sunt, etc.* Tertio resuscitare et vivificare mortuos est operatio propria Dei, ut constat ex illo Joannis 5. *Sicut Pater suscitat mortuos et vivificat, sic Filius, quos vult, vivificat :* sed hæc virtus convenit Spiritui sancto, nam ut loquitur S. Paulus ad Rom. 8. *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* — *Denique* solius Dei est res futuras per Prophetas prædicere et annuntiare : sed ex 2. Petri 1. cap. *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines :* ergo Spiritus sanctus est verus Deus, quippe cum habeat operationes Deo proprias ; non per ministerium solum, ut olim dicebant Macedoniani, sed per auctoritatem ; nam inquit Paulus 1. ad Corinth. 10. *Hæc omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.* Unde inferendum est cum S. Fulgentio lib. 3. *Ad Trasimundum* cap. 25. *Dicatur igitur,* inquit, *si cœlorum virtutem potuit firmare, qui non est Deus : si potest in baptismatis regeneratione sanctificare, qui non est Deus : si potest Charitatem tribuere, qui non est Deus : si potest in credentibus habitare, qui non est Deus : si potest gratiam dare, qui non est Deus : si potest templum membra Christi habere, qui non est Deus ; et digne Spiritus sanctus negabitur Deus... Si autem hæc creaturæ possibilia numquam fuerunt, et inveniuntur in Spiritu sancto, quæ tamen soli competunt Deo, non debemus naturaliter diversum a Patre, Filioque dicere, quem in operum potentia diversum non possumus invenire, ac sic ex unitate operis unitas est agnoscenda virtutis.*

Objiciunt Macedoniani : *Primo* illud Joannis, *Omnia per ipsum facta sunt,* nempe per Verbum : ergo etiam Spiritus sanctus per ipsum factus est. *Secundo,* illud ad Rom. 8. *Spiritus postulat pro nobis :* at si esset Deus, non postularet, sed daret : ergo non est verus Deus. *Tertio*, Joan. 16. *Quæcumque audierit loquetur et annuntiabit vobis :* at qui audire debet et instrui, ut aliis loquatur, non est Deus : ergo, etc.

— **Respondeo** ad 1. cum Nazianzeno Orat. 5. de Theologia, non omnia facta esse per Verbum, sed quæcumque sunt facta; Spiritum autem sanctum esse extra ordinem earum rerum, quæ factæ sunt, nam alioquin et Pater etiam factus esset per Verbum. — *Ad secundum* dico cum S. Augustino Epistola 121. Paulum asserere, quod Spiritus sanctus postulat pro nobis, quia nempe facit nos postulare adjuvando suis gratiis et auxiliis infirmitatem nostram, ut postulemus: unde Paulus ad Galatas 4. *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba Pater.* — *Ad tertium* dico cum S. Basilio lib. 1. *Contra Eunomium*, Spiritum sanctum audire a Patre et Filio ea quæ loquitur et annuntiat, non per instructionem et disciplinam emendicatam a sapientiore et doctiore, sed per communicationem ipsius essentiæ et scientiæ divinæ, quam a Patre et Filio per æternam processionem accepit.

Appendix. — An unitas trium divinarum Personarum Consubstantialitatis vocabulo a sanctis Patribus recte explicata fuerit.

Vox *Homousios*, seu *Consubstantialis* usurpata fuit a sanctis Patribus, maxime vero in Nicæna Synodo, ad exprimendam trium personarum unitatem essentiæ et substantiæ; hæc enim vox tam Sabellium condemnat, quam Arium; Sabellium quidem, quia cum idem sibi ipsi non sit consubstantialis, si Pater, Filius et Spiritus sanctus essent una persona, non essent consubstantiales; Arium vero quia si Pater, Filius et Spiritus sanctus essent distinctæ *personæ*, non essent *homousii*, sive consubstantiales, sed ad summum juxta Arium essent *Homousii*, sive similis substantiæ; et juxta Sabellium *Synusii*, seu unius substantiæ; unde Epiphanius Hæresi 69. *Ut serpens*, inquit, *bituminis odorem refugit, aut cervæ halitum, aut gagatæ lapidis, aut styracis suffitum; sic Arius et Sabellius illam veritatem constantem consubstantialis professionem exosam habent.* Quocirca Marianus Victor in opusculo de voce *Homousios* affirmat illam *Divinitus inventam fuisse:* et S. Athanasius lib. *De Synodo Ariminensi* appellat eam *Columnam*, vel *Cippum, in quo illorum nempe Arianorum impietas proscribitur, ac velut trophæum de ea superata, prostrataque statuitur.* Concinit et Liberius Papa Epist. 11. ad Orientales, circa medium de fide Nicæna, ubi sic loquitur: *Quæ nomine consubstantialis comprehensa, tamquam propugnaculum firmum et inexpugnabile omnes impetus et machinas Arii retundit et reprimit.* Non solum autem Catholici eam vocem usurparunt, sed etiam Hæretici Nicæna Synodo antiquiores. Refert enim S. Athanasius in libro *De Synodis Ariminensi et Seleuciensi*, Paulum Samosatenum, qui Christum asserebat non esse a Deo ab æterno genitum, sed tantum in tempore ex Maria ortum habuisse, eo usum fuisse argumento, quod nisi ita esset, consequens foret illum esse Patri consubstantialem; adeoque tres esse substantias, unam primariam et duas ex illa derivatas. Interpretabatur nempe consubstantialitatem, eo modo, quo in creaturis et corporeis rebus, in quibus videlicet ab una substantia diversa et separata, altera propagatur. Unde affirmat idem S. Athanasius in fine ejusdem libri, Episcopos, qui numero septuaginta, vel ut scribit S. Hilarius octoginta convenerant Antiochiæ, adversus Paulum

Samosatenum decrevisse Filium non esse *Homousion*, idest consubstantialem Patri, eo videlicet sensu, quo Paulus Samosatenus intellexerat: unde S. Hilarius lib. *De Synodis* versus finem, *Male Homousion*, inquit, *Samosatenus confessus est; sed nunquid melius Ariani negaverunt? Octoginta Episcopi olim respuerunt; sed trecenti decem et octo nuper receperunt. Illi contra hæreticum improbaverunt, si et probando et improbando unum utrique statuerunt. Quid bene constituta convellimus?* — Hujus autem sanciendi et usurpandi vocabuli a Patribus Nicænis hanc causam fuisse prodit S. Athanasius lib. *De Decretis Synodi Nicænæ*, quod cum Episcopi Catholici in Synodo Nicæna inter se deliberarent quanam verborum formula veram fidei professionem conciperent, ut Arianam perfidiam extinguerent: primum eis venit in mentem dicere, *Filium esse Deum de Deo unigenitum;* sed cum Eusebius Nicomediensis, qui Arianorum partes tuebatur et fovebat, gregales suos admonuisset non esse, quod huic determinationi assentiri vererentur, propterea quod res omnes creatæ similiter essent ex Deo: id animadvertentes Patres addiderunt, *Ex substantia Patris esse Filium:* cum autem hæc additio etiam Arianis placeret, subjunxerunt Filium *Esse potentiam et imaginem Patris, eique per omnia similem et immutabilem:* videntes autem, quod Ariani, ne huic quidem subscribere detrectarent, tunc ad labefactandam et conterendam eorum hæresim usurparunt nomen *Homousion*, affirmando *Filium esse consubstantialem Patri,* ut non solum ei similis, sed etiam ejusdem omnino cum illo naturæ, ac substantiæ crederetur. — Hujus vero vocabuli usurpandi ansam præbuit ipsemet Eusebius Nicomediensis, ut affirmat S. Ambrosius lib. 3. *De fide* cap. 7. siquidem delata fuit ad Patres una ex ejus Epistolis, quam ad suos gregales dirigebat, in qua cavebat, ne Filium verum faterentur, quoniam hoc erat Patri consubstantialem confiteri, quod judicabat suæ sententiæ summe contrarium: *Nam,* inquit S. Ambrosius, *cur Homousion Patri nolint Filium dicere, nisi quia nolunt verum Dei Filium confiteri? Sicut auctor ipsorum Eusebius Nicomediensis Epistola sua prodidit dicens, si verum, inquit, Dei Filium et increatum dicimus, Homousion cum Patre incipimus confiteri. Hæc cum lecta esset Epistola in Concilio Nicæno, hoc Verbum in Tractatu fidei posuerunt Patres, quod id viderunt adversariis esse formidini, ut tamquam evaginato ab ipsis gladio ipsorum nefandæ caput Hæresis amputarent.* Unde merito notat S. Nazianz. Orat. 49. Arianos omnia alia admisisse vocabula quibus Divinitatem Filii profiteri simularent præter *Homousion: Potuissent*, inquit, *Homousion sicuti et cætera verbotenus nominare, si habuissent quomodo illud ad aliam intelligentiam suo sensu perverterent. Sed cum viderent se in hoc verbo concludi, nullam omnino mentionem hujus rei fieri voluerunt; ne aut profitendo crederent, aut credentes professi viderentur, subtili ingenio excusantes, quod aut scriptum non esset, aut Deum in substantia dici non oporteret; ne corporeus crederetur,* etc. Vel, ut addit S. Athanasius lib. *De Synodo Ariminensi, Vocis,* inquit, *istius exquisita ratio, cum omnium ipsorum simulationem, siquidem illum dicant ex Deo esse, redarguit, tum eorum argutias, quibus simplices circumveniunt, excludit. Sane, quum omnia sophisticis calumniis adulterare et immutare possint ad arbitrium, solam hanc dictionem, ut quæ ip-*

sarum convincit hæresim reformidant; quam quidem Patres pro munimento et arce contra omnia illorum impia commenta scriptam objecerunt.

Itaque machinas omnes et impetus ad illam abolendam distinctionem adhibuerunt Ariani; etenim OBJICIEBANT PRIMO hanc vocem esse novum commentum antiquis Patribus et Apostolis ignotum, nec inventum in Scriptura; adeoque respuendum, quoniam monet Sapiens Proverbiorum 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos;* et Apostolus 1. ad Timoth. 6. *Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates:* ergo, etc. — **Ad quæ respondebant sancti Patres 1.** hoc argumentum esse retorquendum adversus Arianos, *Nam si penitus excludenda putant vocabula omnia non scripta*, ait S. Athanasius lib. *De Synodis, cur Arius tantum acervum dictionum, quæ nusquam in Scripturis occurrunt accumulaverit quales sunt,* ex non extantibus, et non erat Filius antequam gigneretur, et erat quando non erat, et mutabilis est et ineffabilis est, *atque* invisibilis Pater suo Filio, et Filius ne suam quidem noverit substantiam, *et cætera, quæ in ridiculo, impioque commentario suo Arius evomuit, ex opinione sua, non illi contradixerunt?* Vel ut eleganter scripsit Hilarius lib. *Contra Constantium Augustum,* qui et Arianus erat: *Non novitates vocum, sed profanas devitari jubet Apostolus, tu cur pias excludis, cum præsertim ab eo dictum sit:* omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est? *innascibilem scriptum nusquam legis? nunquid et hoc negandum erit, quia novum est? Decernis similem Patri Filium: Evangelia non prædicant. Quid est, quod non refugis hanc vocem? In uno novitas eligitur, in alio submovetur. Ubi impietatis occasio patet, novitas admittitur. Ubi autem religionis maxima et sola cautela est, excluditur. — Respondebant* 2. Revera nomen *Homousion* et consubstantiale non esse novum; siquidem usurpatum fuerat a Patribus Antiquis, nempe *Tertulliano* lib. 4. *Contra Marcionem; Prochoro* in vita S. Joannis: *S. Martialis* Epist. 1 ad Burdigalenses cap. 10, etc. Quod ipsemet Ariani agnoscebant, nam refert S. Athanasius Epistola ad Africanos Episcopos, quod Eusebius Episcopus Cæsariensis, cum prius suffragaretur Arianæ Sectæ, postea tamen Nicæni Concilii decretis subscripsit, et apud suos idipsum propriis litteris affirmavit; cujus hæc sunt verba: *Novimus quosdam ex priscis eruditos et præclaros Antistites, aliosque Scriptores cum de Patris et Filii Deitate loquerentur, voce* consubstantialis *usos esse;* exemplar autem hujus Epistolæ est apud Theodoretum lib. 1. *Historiæ Ecclesiasticæ* cap. 12. Adde, quod hoc nomen Scripturis etiam sacris inseratur, utpote cum Scripturæ sacræ diserte affirment, Patrem et Filium esse unum; et Filium ex utero Patris genitum et æqualem, etc. Unde S. Aug. lib. 3. *Contra Maximinum* capite 14. *Quid est* Homousion, *nisi ego et Pater unum sumus? — Respondebant* 3. Quod novis morbis suborientibus, nova essent adhibenda remedia, et adversus nova dogmata etiam novas fidei formulas conscribendas, nam, ut recte reposuit sanctus Athanasius in disputatione Laodiceæ habita coram Probo: *Ecclesiasticæ semper moris est disciplinæ, si quando hæreticorum nova doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum novitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula mutare, et significantius*

rerum naturas exprimere, quæ tamen existentiam causarum virtutibus congruam, et quæ magis easdem antiquitatis fuisse demonstrent.

Objiciebant 2. Quod Constantinus piissimus Imperator reprehenderit vocabulum *Homousion*, ut novum et inutile, in Epistola quam per Osium Cordubensem scripsit ad Alexandrum et Arium, in qua ait: *Valde exilis et neutiquam tanta contentione digna visa est:* et post pauca: *De inani quadam quæstionis particula sciscitaberis:* et paulo inferius: *De rebus hujusmodi, nec omnino rogetis, nec ad rogatum respondeatis: tales enim quæstiones, quales nulla lex, Canonve Ecclesiasticus necessario præscribit, sed inanis dissoluti otii certatio proponit.* — **Respondebant** Sancti Patres, quod nimius zelus componendi turbas in Ecclesiis excitatas, pium Imperatorem impulerit, ut facile crederet deceptoribus affirmantibus de sola voce dissidium esse Arianorum a Catholicis, sed ut scriptum leginus lib. 2. *Concilii Nicæni* paulo ante subscriptiones in fragmento, Concilii Nicæni definitione certior factus, *Laudabat Deum, cum divina hæc audisset dogmata, et gaudens de nostrorum Episcoporum concordia, exultabat spiritu: studebat enim neminem, neque magnum, neque parvum ab hac confessione dissentire;* unde Epistolas scripsit orthodoxas adversus Arium, quæ referuntur libro 4. *Concilii Nicæni.*

Objiciunt denique, quod vox *Homousion* et consubstantialis proscripta fuerit et damnata a Conciliis Ariminensi et Sirmiensi. — **Verum respondeo**, quod quamquam Ariminensis, utpote faventis hæresi Arianæ, auctoritatem plurimi respuant, tamen in Ariminensi, quatenus Synodi rationem habuit, non solum nihil decretum fuit contra nomen, aut rem *consubstantialis,* sed potius veritas Catholica de hac re iterum definita fuit, et Valens et Ursatius Arianorum Fautores cum suis quinquaginta, aut octoginta asseclis, qui Synodo intererant, a trecentis et pluribus Patribus fuerunt condemnati, atque ita Synodus fuit dissoluta: at cum ejus definitio missa fuisset ad Constantium Imperatorem Arianis addictum, hic coegit aliquos ex illis Patribus et compulit confessioni ab Arianis fabricatæ subscribere; quocirca Ariminensis Synodus ab aliquibus damnatur: quamquam solum damnari debeat illa subscriptio facta post Synodum a Patribus morantibus Arimini et expectantibus responsum Imperatoris. Quantum ad Sirmiense Concilium, constat nihil omnino in eo libere et recte factum fuisse; sed tantum coacte et per vim; utpote præsente et urgente Constantio Imperatore Ariano; nec refert, quod Liberius et Osius ei subscripserint, hoc enim fecerunt tædio exilii, ut fusius demonstrabimus in Tractatu de Conciliis.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE ORIGINE ET PROCESSIONE DIVINARUM PERSONARUM.

Ingentem revera difficultatis Oceanum enavigandum hoc in Articulo suscipimus. Quis enim capiat, qualiter in Deo Processiones sint, et nullus motus: fluxu quodam æterno et omnino immutabiles; semper antiquæ, semper novæ; semper compleantur, semper incipiant: producant terminum, non vero causent effectum. Quis aperiet qualiter Filius et Spiritus sanctus a principio procedant, nec ipso sint poste-

riores? Non sint ex subjecto, nec tamen sint ex nihilo: ab alio sint, et non dependeant: in alio, et non recipiantur: ad aliud, et in se subsistant? Quomodo tandem sine corruptione sit fœcunditas; sine divisione pluralitas; sine inferioritate unius ab alio emanatio? Unde merito sanctus Ambrosius libro 1. *De Fide; Si Paulus ea, quæ audivit raptus in tertium Cœlum, ineffabilia dicit; quomodo nos exprimere possumus Paternæ generationis arcanum, quod nec sentire potuimus, nec audire?* Quocirca hujus mysterii curiosum indagatorem merito ita carpit Nazianzenus Oratione 5. *De Theolog.: Quæ ergo est hæc processio, inquies? Dic tu, quæ Patris ingenitura sit, et ego Filii generationem et Spiritus processionem explicare aggrediar, ut ambo mentis cæcania præcipites agamur in Dei mysteria oculos injicientes.* Nihilominus quoniam doctrinæ Theologicæ ratio postulat, ut qui de pluralitate divinarum personarum hactenus disseruimus, etiam et modum, quo illæ multiplicantur per productionem et processionem aperire debeamus: idcirco quatuor sequentes Quæstiones proponimus ventilandas 1. An sit admittenda vera et realis in Deo processio unius personæ ab alia. 2. Quotuplex sit. 3. Quid et qualis. 4. Qualiter invicem discrepent processiones Verbi et Spiritus sancti.

QUÆSTIO PRIMA.

AN SINT REALES IN DEO PESONARUM PROCESSIONES.

NOTANDUM 1. Processionis nomen in creaturis usurpari præcipue ad significandam originem, seu emanationem unius ab alio, tamquam a principio, vel causa: inde duplex emanatio, seu processio distinguitur, nimirum *immanens* et *transiens*. Prior est cujus terminus intra principium suum, vel causam permanet, qualis est productio verbi mentalis residentis in intellectu producente: transiens vero est cujus terminus exit extra suum principium, vel causam, a qua producitur, qualis est processio caloris ab igne in aquam. In divinis autem *Processionis* vocabulum significat veram et realem emanationem unius personæ ab alia, quæ non exeat extra Deum in creaturas, sed maneat intra entitatem divinæ substantiæ et velut in sinu personæ producentis æternum subsistat, de quo illud Joannis 1. *Unigenitus, qui est in sinu Patris.*

NOTANDUM 2. Quod etsi ad explicandum ineffabile mysterium unius divinæ personæ ab alia procedentis, Theologi indiscriminatim usurpent nomina productionis, processionis, originis, seu emanationis: nihilominus *Productionis* vocabulum proprie significat velut actionem personæ aliam producentis: cætera vero unius personæ ab alia exitum, vel emanationem rectius exprimunt: unde duplicem distinguunt processionem, non secus ac ipsam originem, nimirum *activam* et *passivam*. Processio activa est ipsa actio personæ producentis: passiva autem est emanatio personæ productæ. Advertendum insuper, quod licet *Processio* ex usu Ecclesiæ significet emanationem Spiritus sancti, qui in Symbolo S. Athanasii dicitur, *Non genitus, sed procedens:* ejus tamen significatio latius patet apud Theologos; illo namque vocabulo utuntur solito ad exprimendam utriusque divinæ Personæ emanantis originem.

Notandum 3. Actionem productivam in creaturis variam, sed maxime triplicem habere imperfectionem adjunctam; siquidem efficit in effectu dependentiam, contingentiam et entitatis diversitatem a principio producente. Dependentiam, inquam, quia cum effectus qui producitur transeat a non esse ad esse, certo certius est, quod ante sui productionem erat nihil; ideoque totum esse quod obtinet debet causæ producenti, et consequenter ab ea pendet, quantum ad suam entitatem, quam nonnisi ex causæ producentis fœcunditate mutuatur. Insuper contingentiam importat; cum enim ante sui productionem fuerit nihil, evidens est, quod non habeat necessitatem essendi, nec proinde sit ens necessarium, sed tantum contingens. Denique diversam numero saltem habet essentiam a suo principio, quia ens creatum propter suam finitatem communicari nequit absque sui divisione. Unde si detur aliqua actio productiva, in qua res producta ita sit simpliciter necessaria, ut non possit concipi non esse, habeatque eamdem numero essentiam cum principio producente, certo constabit eam esse ab his imperfectionibus liberam. An autem in Deo sit aliqua actio hujusmodi, absque ulla imperfectione, productiva divinarum personarum: an vero divina Essentia ex se determinetur ad tres personas, sicut ad primam absque ulla productione, ut volunt quidam hæretici, qui idcirco dicti sunt *Autotheani*, quod omnes divinas Personas a seipsis et non ab aliis esse assererent, hac in Quæstione est determinandum.

Conclusio prima. — Fide sancitum est esse in divinis realem processionem ad intra, secundum quam una persona procedit et producitur ab alia.

Colligitur primo ex variis Scripturæ textibus, quibus Verbum divinum dicitur a Patre procedere; maxime vero ex Joannis 8. *Ego ex Deo processi;* et capite 7. *Ego scio eum, quia ab ipso sum.* Quos contextus etsi Origenes, Euthymius et Theophilactus explicent de processione temporaria, seu de missione temporali Filii a Patre, ut veniret in mundum; inde tamen etiam probatur intentum, quia missio unius personæ ab alia non fit nisi ratione processionis ab ea, a qua mittitur, ut probabitur infra. — *Deinde* Eccles. 24. Verbum divinum, seu divina Sapientia dicitur, *Ex ore Altissimi,* hoc est ex intellectu Patris, *prodiisse primogenita ante omnem creaturam.* Et Sapientiæ 7. vocatur *Emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera.* Et Micheæ 5. dicitur: *Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis.* — *Denique* hoc ipsum probant ea omnia oracula, quibus Filius dicitur accepisse a Patre 1. *Vitam;* sic Joannis 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso.* 2. *Potestatem,* Joannis 17. *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis.* 3. *Auctoritatem,* Matthæi 11. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo,* etc. Cum enim Essentia divina has omnes divinas perfectiones realiter contineat et ab eis sit indistincta, consequens est Patrem dedisse essentiam, cui prædictas perfectiones contulit. — Idipsum de Spiritu sancto eadem sacra Scriptura testatur, nam Joannis 15. legimus: *cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit:* et cap. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis.* Accipit itaque Spiritus sanctus

scientiam a Filio, et consequenter essentiam et alia attributa. Ponitur autem Verbum *accipiet* in futuro, quia effectum ejusdem Spiritus sancti in fideles futurum indicat; neque id repugnat processioni, quæ cum sit æterna, omnia tempora complectitur. Insuper Spiritus sanctus ad Romanos 8. dicitur *Spiritus Christi:* Actor. 6. *Spiritus Jesu:* ad Galat. 4. *Spiritus Filii:* non potest autem una persona dici alterius, nisi quia ab ea procedit. Constat ergo ex Scriptura sacra duas esse in Deo ab æterno processiones divinarum personarum productivas.

Secundo: Hæc eadem veritas definita fuit in variis Conciliis, maxime vero Nicæno, Constantinopolitano, Lateranensi et Florentino, habeturque in omnibus fidei Symbolis ab Ecclesia probatis, præsertim Nicæno, ubi de Filio dicitur: *Deus de Deo, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, genitus non factus.* De Spiritu sancto autem: *Qui ex Patre, Filioque procedit:* et in Constantinopolitano hæc adduntur: *Credimus in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, et ex Patre procedentem, et cum Patre et Filio adorandum.* His concinit sanctus Athanasius in suo Symbolo, in quo legitur: *Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus sanctus a Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Adstipulatur et præclare cuncta edocet ac complectitur Concilium Toletanum 11. celebratum anno 675. in expositione fidei, in qua legimus: *Confitemur et credimus sanctam, atque ineffabilem Trinitatem Patrem, Filium et Spiritum unum Deum naturaliter esse . . . Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur; ipse enim a nullo originem ducit, ex quo et Filius nativitatem, et Spiritus sanctus processionem accepit,* etc.

Tertio: Hanc ipsam veritatem sancti Patres unanimi calculo probant et confirmant; idque maxime ex illo Joannis 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso.* Quem locum sic expendit sanctus Ambrosius lib. 4. *De Fide* cap. 5. *Quis non advertat,* inquit, *ad unitatem vitæ, quod eadem Patris et Filii vita sit esse referendum?* Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso, *Dedit per unitatem.* Ipsi concinit S. Hilarius lib. *De Synodis ad Canonem* 4. Orientalium, ubi eumdem textum explicans ait: *Quod in utroque vita est, in utroque significatur essentia. . . . Non enim aliud habet, quam dedit; et sicut vitam habet, ita habendam dedit vitam.* Ipsis adstipulatur S. Augustinus lib 15. *De Trinitate capite* 26. eumdem locum tractans, *Sicut Filio,* inquit, *præstat essentiam sine initio temporis, sine ulla mutabilitate naturæ de Patre generatio; ita Spiritui sancto præstat essentiam, sine initio temporis, sine ulla mutabilitate naturæ de utroque processio.* Probant similiter ex eo, quod Essentia divina communicetur per Patrem Filio et Spiritui sancto: sic Cyrillus lib. 2. *Thesauri* cap. 1. *Divina,* inquit, *substantia ineffabili quadam, supremaque natura constituta, Filium ex Patris hypostasi genuit: non enim potest esse perfecta Deitas, nisi Filium habeat et fructum ex se pariat.* Unde S. Athanasius in 3. sermone Gestorum Concilii Nicæni reprehendit Arianos, quia dicebant, *sterilem et infructuosam esse naturam paternam.* Concinit S. Hilarius lib. *De Synodis* circa medium, *Naturam,* inquit, *Filio dedit ex impassibili non nata substantia perfecta nativitas.* Plura his similia ubertim proferemus in sequentibus.

Probatur quarto ratione eaque multiplici a Theologis. Quarum *prima* colligitur ex sanctis Patribus, qui idcirco tres personas non esse tres Deos, sed unum Deum colligunt, quia Filius et Spiritus sanctus procedunt ab unico principio, videlicet Patre, qui suam eamdem essentiam Filio et Spiritui sancto communicat per originem, quam sublata sequeretur Filium esse debere alterius essentiæ: ita namque ratiocinatur Nazianzenus Orat. 37. *Nobis,* inquit, *unus Deus est, quoniam una Deitas, atque ad unum ea, quæ ex eo sunt, referuntur*: similiter S. Hilarius eodem modo colligit unicam esse personam improductam, alias vero duas productas: *Cum ergo* (inquit lib. *De Synodis, circa medium*) *Unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt: cum idcirco Deus unus sit, cum Pater Deus sit et Filius Dei Deus sit; quoniam innascibilitas sola penes unum est.* Subscribit S. Fulgentius ad quintam objectionem Arianorum: *Duo quippe,* inquit, *Ingeniti non possunt unam habere naturam, ubi, nec unus in uno veram ex se generationem invenit; nec unus ex uno vere in se substantiam nativitatis cognoscit.* — *Secunda ratio:* de fide est dari tres personas realiter invicem distinctas in unitate essentiæ: sed realis personarum in unitate essentiæ non potest esse distinctio, sine reali productione et processione unius personæ ab alia: ergo revera est admittenda. Probatur *minor:* cessante processione cessat oppositio: sed ubi non est oppositio, ibi nequit esse personarum distinctio: ergo, etc. *Minor* est evidens: siquidem natura divina propter suam infinitatem identificat sibi omnia, cum quibus non habet oppositionem. Probatur *major:* essentia divina non potest habere oppositionem, nisi propter relationes oppositas; omnia enim in divinis sunt idem, ubi non obviat relationis oppositio: sed non est in Deo ulla relationis oppositio, nisi propter processionem: quod sic probo: omnis relatio fundatur vel in mensura, vel in unitate, vel in productione: sed in ente infinito locum habere non potest ratio mensuræ; infinitum enim est immensurabile, quia est interminabile; similiter relatio unitatis in Deo reperiri nequit, quia summa unitas naturæ divinæ omnem omnino distinctionem naturæ excludit: ergo sola relatio originis in Deo reperiri potest. — *Tertio:* hanc eamdem veritatem probat Doctor in 1. dist. 2. quæst. 7.: quidquid de ratione sua formali est principium productivum sufficiens, in quocumque est a se, in eo revera est principium perfecte productivum: sed intellectus, habens objectum actu intelligibile sibi præsens et debite proportionatum, ex ratione sua formali est principium productivum notitiæ genitæ: ergo ubicumque erit, producet notitiam genitam, idque secundum proportionem suæ perfectionis. *Subsumit;* sed in Deo est intellectus habens objectum actu intelligibile sibi præsens et proportionatum, nempe essentiam divinam: ergo et in Deo intellectus est principium productivum notitiæ genitæ, non qualiscumque, sed sibi adæquatæ; omne enim principium perfectum potest producere terminum sibi adæquatum; et consequenter, cum intellectus divinus sit infinitus, est productivus notitiæ genitæ infinitæ. *Insuper,* cum nullum infinitum possit existere in alio; notitia illa genita, necessario erit per se subsistens. *Rursus,* cum extra Deum nihil sit per se subsistens infinitum, consequens est. quod intellectus divinus debeat producere notitiam genitam subsistentem, quæ revera sit Deus. — Idem argumentum formari potest de voluntate divina:

Voluntas, habens objectum amabile sibi proportionatum, est productiva amoris sibi proportionati: sed voluntas divina infinita habet essentiam divinam sibi adæquate proportionatam: ergo poterit producere amorem infinitum: amor autem infinitus est persona divina producta: ergo, etc. Quamquam autem hoc argumentum non sufficiat ad probandum mysterium Trinitatis demonstrari et cognosci posse naturaliter, ut diximus Quæstione 3. præcedentis Articuli, nihilominus efficax est, ut prævio fidei lumine evincatur necessario admittendas esse reales in Deo productiones ad intra — Simili ratione eamdem veritatem probat S. Augustinus lib. 9. *De Trinitate* cap. 11. *Loquendo tenendum est*, inquit, *quod omnis res quamcumque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui: ab utroque enim notitia paritur, a cognoscente et cognito. Itaque mens cum seipsam cognoscit, sola parens est notitiæ suæ; et cognitum enim et cognitor ipsa est.* Unde concludit: *Est quædam imago Trinitatis ipsa mens et notitia ejus, quod est proles ejus, ac de seipsa Verbum ejus, amor tertius; et hæc tria unum, atque una substantia, nec minor proles, dum tantam se novit mens quanta est: nec minor amor, dum tantum se diligit, quantum novit et quanta est.* Ut autem prætata ratio efficacior appareat ex ejus impugnationum solutione, sic eam Doctor

Impugnat 1. Tunc solum intellectus est productivus notitiæ genitæ, quando debet per illam notitiam genitam intelligere, aut per eam debet perfici: sed intellectus divinus non potest perfici, neque intelligere per notitiam aliquam distinctam a se realiter: ergo licet habeat objectum sibi adæquate proportionatum, inde non sequitur, quod sit productivus notitiæ genitæ. *Confirmatur* 1. Deus per notitiam ingenitam sufficienter intelligit omnia intelligibilia et per eam perficitur: ergo ad id prorsus esset frustranea notitia genita. *Confirmatur* 2. Notitia ingenita est adæquata intellectui divino: ergo non potest habere aliam notitiam genitam. Patet *consequentia:* idcirco enim dicimus Verbum divinum non esse productivum alterius Verbi, quia divinus intellectus habet terminum adæquatum in productione unius tantum Verbi. *Confirmatur* 3. Intellectus, cum sit potentia activa non vero factiva, non potest aliquid producere, nisi in se: sed notitia genita, si quæ esset, non esset producta in intellectu: ergo non potest producere per ipsum: et consequenter intellectus non est productivus notitiæ genitæ. — **Negat majorem Doctor**, quia ratio activi non dependet per se a ratione passivi, seu perfectibilis; sed est per accidens, quod intellectus creatus sit productivus notitiæ, qua intelligit et perficitur: cum enim non possit intelligere per aliquam notitiam ingenitam, opus est, ut producat notitiam genitam, per quam intelligat et perficitur; ideoque illam producit ex indigentia. Unde duplex in eo est distinguenda ratio: una quidem quatenus est receptivus notitiæ genitæ; altera quatenus est ejusdem productivus: prior imperfectionem denotat, quia involvit potentialitatem et perfectibilitatem; altera vero nullam imperfectionem importat, immo summam dicit perfectionem, nempe fœcunditatem et activitatem. Idcirco prior non reperitur in intellectu divino, sed tantum posterior. Unde sequitur, quod intellectus divinus potest producere intellectionem, quamvis non possit eam recipere, et consequenter non solum memoria fœcunda potest producere notitiam genitam, quando

potest per eam intelligere et perfici, sed etiam quando nec per eam intelligit, nec perficitur. — *Ad primam confirmationem* negat *consequentiam:* falsum enim est, quod omne agens idcirco agat, ut per suam productionem perficiatur: imo plura sunt agentia quæ operantur ex plenitudine perfectionis et fœcunditatis; et ideo ab Avicenna 6. Metaphysicorum cap. ultimo, dicuntur *Agentia ex liberalitate.—Ad secundam confirmationem* distinguit *antecedens:* notitia ingenita est adæquata in ratione notitiæ ingenitæ et quasi productæ, concedit *antecedens:* adæquata in ratione notitiæ revera genitæ et productæ, negat *antecedens* et *consequentiam.* Imo ex hoc retorquet argumentum: non habet intellectus divinus omnem notitiam adæquatam correspondentem sibi absque notitia genita: ergo habet notitiam genitam. — *Ad tertiam confirmationem* negat activum et factivum esse differentias potentiæ accidentales, cum possit eadem potentia esse activa et factiva, ut constat de intellectu Angelico. Quod autem omnis intellectus creatus requirat subjectum in quod agat vel efficiat intellectionem, hoc fit ex imperfectione creatæ intellectionis, quæ cum sit accidens, ideo requirit subjectum cui insit, seu in quo recipiatur connaturaliter: unde cum in divinis notitia producta sit per se subsistens, revera potest intelligi esse producta, absque eo quod intelligatur esse recepta in ipsomet intellectu.

Rursus objici potest adversus præfatam rationem: si hæc ratio quidquam concluderet, sequeretur quod Filius et Spiritus sanctus etiam producere possent notitiam genitam et amorem productum, et sic darentur plures personæ divinæ, quam tres: hoc autem fidei repugnat: ergo præfata probatio nulla est. Probatur sequela *majoris:* Filius enim et Spiritus sanctus tam habent intellectum et voluntatem divinam cum Essentia divina adæquate proportionata, in ratione intelligibilis et amabilis, quam Pater: ergo si hac ratione possit Pater producere notitiam genitam et amorem productum, idem poterunt Filius et Spiritus sanctus. — **Nego sequelam** et consequentiam probationis; siquidem non eadem est ratio de Patre, ac de Filio et Spiritu sancto: Doctor enim in *majori* sua posuit: *ubicumque est principium productivum sufficiens a se,* hoc est, non ab alio, *poterit producere:* quæ ratio non potest applicari Filio et Spiritui sancto; non enim habent principium productivum a se; ipsi enim habent suum esse a Patre. Adde quod non sit eadem ratio de Patre, ac de aliis personis, quia Pater cum sit a se, non præsupponit notitiam genitam adæquatam memoriæ suæ fœcundæ; imo ipsi præsupponitur, et idcirco ipsi non repugnat productio talis notitiæ: Filius autem, cum sit ipsamet notitia genita adæquata, tam intensive quam extensive, principio productivo, idcirco non potest aliam notitiam genitam producere: similiter Spiritus sanctus, cum habeat esse a Patre et Filio, præsupponit utrumque, et consequenter nequit producere notitiam genitam.

Objicies 1. contra veritatem conclusionis: ens a se non potest habere originem ab alio: sed quælibet divina persona est ens a se, alias non esset Deus: ergo originem habere non potest. *Major* constat, habere enim originem, est esse ab alio. — **Distinguo majorem:** ens a se non potest habere originem ab alio, ut a causa extrinseca et principio diversæ naturæ, concedo: ut a principio ejusdem naturæ et omnem

dependentiam, causalitatem et contingentiam excludente, nego: ens enim a se dupliciter sumi potest: primo, ut excludit principium extraneum et alterius naturæ; et sic revera omnes divinæ personæ sunt a se: secundo, ut excludit reale principium, quod sit ejusdem naturæ, et sic solus Pater divinus est a se.

INSTABIS: quod ab alio procedit, debet habere distinctum esse, diversamque saltem numero naturam ab eo a quo procedit: sed personæ divinæ in eadem numero natura subsistunt, suntque unus Deus, ut probavimus: ergo una non potest ab alia procedere. — **Distinguo majorem**: quod procedit ab alio processione finita, corporea et materiali, debet aliam habere diversam ab eo naturam, concedo *majorem*: processione infinita, intellectuali et spirituali; nego *majorem*. Cum enim infinitas omnia sibi identificet, quæ oppositionem non habent; cumque nulla sit oppositio inter naturam, quæ est in Patre et Filio et Spiritu S., idcirco licet Filius et Spiritus S. a Patre procedant, non propterea debent esse numero distinctæ naturæ divinæ.

OBJICIES 2. Quod procedit ab alio, recipit aliquid ab eo, a quo procedit; adeoque est indigentis et imperfectioris naturæ; indigentis quidem, nisi enim indigeret non reciperet: imperfectioris vero, quia juxta illud Act. 20. *Beatius est magis dare quam accipere*: sed inter divinas personas, cum summa sit æqualitas, nulla reperiri potest indigentia et inferioritas: ergo nec processio. — **Distinguo majorem**: produci ab alio libere et contingenter, ac per communicationem diversæ naturæ, est esse indigentis et inferioris naturæ, concedo: produci ab alio summe necessario et per communicationem ejusdem naturæ infinitæ, est indigere et esse inferioris naturæ, nego: priori modo, beatius est magis dare, quam accipere; non vero posteriori, ut diserte explicat S. Aug. lib. 3. *Contra Maximinum* c. 14. post medium: *Beatius est magis dare quam accipere*, inquit, *sed in hac vita, ubi est inopia, qua utique melior est copia; melior est enim habere, quam egere; et melius est donare, quam accipere; erogare, quam mendicare. Ubi autem, qui dedit, gignendo dedit, et qui accepit, nascendo accepit, non inopi subventum est, sed ipsa copia generata est. Nec potest, qui accepit, ei qui dedit, esse inæqualis, quia et hoc accepit, ut esset æqualis.*

OBJICIES 3. Nullum productum est ex se necessarium: sed omnis persona divina est ex se ens necessarium, utpote cum sit Deus: ergo nulla est producta. *Probat majorem* Doctor in 1. dist. 2. qu. 7. num. 1.: quod est ex se necessarium, est necessarium secluso quocumque alio: sed quod est necessarium ab alio, non est necessarium eo circumscripto: ergo nequit esse necessarium ex se et esse ab alio. *Probat secundo*: omne productum est possibile produci, seu habet potentiam receptivam ipsius esse, quod accipit, alias non posset produci, nec consequenter esset productum, aut sequeretur, quod impossibile produceretur; sed quod est possibile produci, non est ens necessarium: ergo etc. *Probat tertio*: per productionem Essentia divina habet productum, quod non haberet sine productione: ergo per productionem revera mutatur, quia de non habente productum, fit habens, et consequenter non est ens necessarium. *Probat quarto*: productio per intellectum esset vera generatio: ergo si una ex divinis personis produceretur per intellectum, vere generaretur: sed omnis generatio est

essentialiter mutatio : ergo revera in divinis esset mutatio, si daretur productio : at omnis mutatio in Deo implicat : ergo implicat pariter in Deo omnis productio. — **Respondet** Doct. ibid. n. 9. negando *majorem,* ad cujus *primam probationem* distinguit *majorem:* nihil potest esse necessarium ex se formaliter, et simul esse formaliter necessarium ab alio, concedit : nihil potest esse formaliter ex se necessarium, et simul esse necessarium ab alio efficienter, seu productive, negat. Nam in sententia veterum Philosophorum, qui censebant creaturas produci a Deo necessario, opus erat, ut assererent illas creaturas habere entitatem, qua formaliter essent necessariæ, licet illam entitatem acciperent a causa necessario producente : unde patet in eorum sententia Philosophorum aliquid posse simul esse in se necessarium formaliter, et simul necessarium ab alio productive. Major tamen est necessitas essendi, tam formaliter, quam productive in Filio divino, v. g. quam esset in creaturis si producerentur necessario ; quia creaturæ acciperent diversam essentiam a causa producente; Filius autem habet eamdem omnino essentiam cum principio, a quo producitur : unde concludit Doctor: *Si Pater creaturam naturaliter produceret et necessario, produceret eam formaliter necessariam : tamen non esset tunc necessaria tanta necessitate, quanta est Filius necessarius.* Vel brevius *distinguo majorem:* quod est ex se necessarium, per exclusionem, tam contingentiæ, quam productionis, esset necessarium secluso quocumque alio, concedo : quod est ex se necessarium tantummodo per exclusionem contingentiæ, non vero per exclusionem principii producentis, esset necessarium quocumque circumscripto, seu secluso illo principio productivo, maxime ubi habet eamdem omnino entitatem cum ipso principio producente, uti habent Filius et Spiritus sanctus cum Patre divino, nego. — *Ad secundam probationem* distinguit *majorem* Doctor n. 10.: Omne productum est possibile produci, vel possibilitate logica, quæ dicit tantum non repugnantiam, ut aliquid producatur, ita ut illi termini *possibile* et *produci* possint absque contradictione invicem componi per conceptum intellectus ; vel possibilitate physica et reali, quæ dicit aptitudinem, vel ad recipiendum aliquod accidens, vel ad accipiendam entitatem diversam a principio productivo, concedit : est tantum possibile produci possibilitate physica, negat. *Minorem* similiter distinguit; quod est simpliciter necessarium non habet potentiam, ut producatur, physicam et realem, concedit ; logicam et intentionalem, negat. Itaque Persona divina non potest habere potentiam physicam ad esse, quia oporteret eam esse prius in potentia, quam esset in actu, quod repugnat enti summe necessario. Potest vero habere potentiam logicam, quia cum de facto producatur, non repugnat eam posse produci. *Vel* brevius et clarius : quod necessarium est, non habet potentiam ad recipiendum esse, distinguo : si illud esse quod accipit per productionem non sit summe necessarium et idem essentialiter cum principio producente, concedo; si recipiat esse quod sit summe necessarium et idem omnino essentialiter cum principio producente, nego : personæ autem productæ in divinis habent idem omnino esse essentialiter et summe necessarium cum principio producente ; unde licet sint ab alio, non minus sunt ens necessarium. — *Ad tertiam probationem* negat *consequentiam,*

quia ad mutationem non sufficit, quod aliquid ita habeat esse mediante aliquo, ut sine eo revera non esset; sed ultra requiritur, quod illud esse potuerit non habere, et insuper quod illud accipere potuerit ab alio, quam ab eo, a quo accipit; Essentia autem divina numquam fuit sine productione, nec sine Persona, quam mediante productione habuit, nec potuit esse sine utraque ex illis, et consequenter non fit de non habente habens, ideoque non mutatur. — *Ad quartam denique probationem* negat *minorem;* licet enim generatio in creaturis duo importet, nempe productionem et mutationem, nihilominus essentialiter est productio, et tantum per accidens mutationem involvit: unde potest esse vera generatio, ubi est vera productio in similitudinem naturæ, etsi mutationem non importet, ut fit in divinis.

Objicies 4. Omnis productio importat dependentiam producti a producente: sed in divinis nulla potest esse dependentia; omnia namque summe sunt æqualia: ergo nec productio. Probatur *major:* si productum non dependeret a producente, utrumque ex æquo haberet naturam, et consequenter productum non exigeret, ut producens prius haberet naturam, quatenus illam ab eo acciperet; quod est contra rationem formalem productionis: ergo, etc. — **Negat majorem** Doctor ibidem n. 12., et illius probationem distinguit: si persona producta non dependeret a producente, utraque ex æquo haberet naturam, hoc est, haberet absque ulla dependentia reali unius ab alia, concedit: haberet utraque a seipsa, non vero una ab alia, negat: quamvis enim una Persona divina non dependeat ab altera, nihilominus exigit ut persona producens prius habeat naturam divinam ad se determinatam prioritate originis, quam determinetur ad productam: hæc autem præexigentia magis est præsuppositio unius personæ ad aliam, quam dependentia unius ab alia, ut fusius explicabimus agendo de consubstantialitate et æqualitate divinarum Personarum.

Objicies 5. Plures mutationes, quæ tantam imperfectionem non involvunt, quantam involvit generatio, nequeunt esse in divinis: ergo multo magis in divinis nequit esse generatio: sed si nulla sit generatio in divinis, nulla etiam poterit esse spiratio: ergo in divinis nulla erit productio. Probatur *antecedens:* nec latio, seu mutatio localis, nec altera ratio, hoc est mutatio ad qualitatem, possunt esse in divinis: sed hæ mutationes non tantam involvunt imperfectionem, quantam generatio importat, ut patet ex eo quod plura entia perfecta, v. g. Cœli et Angeli moveri possunt localiter, quæ tamen non possunt generari. — **Distinguit consequens** Doctor ibidem: non potest esse generatio in divinis, quatenus dicit imperfectionem, concedit: quatenus dicit productionem, negat: generatio enim considerari potest, ut jam diximus, vel secundum rationem mutationis, quæ connotat transitum a non esse ad esse, vel secundum rationem productionis, quæ connotat substantiam productam: priori modo æque repugnat in divinis, ac cæteræ mutationes; non vero posteriori, quia persona producta non transit a non esse ad esse, sed per sui productionem accipit idem omnino esse cum principio producente.

Objicies denique sanctos Patres; primo quidem sanctum Epiphanium hæresi 69. qui Filium vocat *Autotheon*, quod hæretici *Autotheani* interpretantur a seipso essentiam habere. Deinde S. August. in Ps. 109.

et Cyrillus lib. 6. *De Trin.* dicunt *Patrem et Filium esse unum principium*, ex quo videtur sequi Filium carere principio, ac proinde non a Patre, sed a seipso esse. Tertio, Filius dicitur *Jehova*, sicut Pater: hoc autem nomen significat ipsum esse fontem essendi: ergo a seipso habet essentiam, et consequenter non producitur. — **Nego consequentiam,** et ad primam probationem dico, S. Epiphanium tantum intendere, quod Filius Dei sit vere et proprie Deus; non vero suppositivus, nec fictitius, nec habet Divinitatem quasi alienam et indebitam, sed propriam et debitam sibi, non minus quam Patri, qui eam communicavit; nam *auto*, sive in compositione, sive extra, aliud fere nihil notat, quam *proprie* et *per se*, quemadmodum ex Platone et Aristotele notat Genebrardus lib. 1. *De Trinit.* ut observat Ruiz Disp. 1. Sect. 2. num. 4. — *Ad secundum dico*, quod cum sancti Patres Filium Dei *principium* appellant, intelligendi sunt comparative et respective, vel ad Spiritum sanctum, vel ad creaturas; ita quod cum Patre sit unicum principium Spiritus sancti ad intra; et cum Patre et Spiritu sancto sit unicum principium creaturarum ad extra. Simili modo solvitur *Tertia instantia:* Filius enim dicitur *fons essendi*, quia scilicet per fœcunditatem amoris communicat esse divinum Spiritui sancto, et per fœcunditatem potentiæ tribuit esse creatum omnibus entibus ad extra.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUOT SINT DIVINÆ PROCESSIONES ET QUALITER INVICEM DISTINGUANTUR.

Notandum 1. Quæstionem procedere de Processionibus, tum ejusdem rationis, tum diversæ; num videlicet plures sint in Deo processiones numero et specie distinctæ. Quamquam enim juxta Doctorem in 1. *dist.* 17. *n.* 3. in divinis non sit proprie genus, nec species, nec differentia specifica; quia hæc partem et compositionem, adeoque imperfectionem redolent; unde proprie inter divina non est assignanda distinctio specifica; nihilominus in Deo sunt aliqua, quæ cum plusquam numero distinguantur et diversas habeant rationes formales, idcirco dici possunt quasi specie distincta; plus enim differunt, v. g generatio et spiratio activa, quam differant duæ generationes et duæ spirationes activæ, si totidem darentur. Resolvendum itaque, an divinæ Processiones plures sint specie diversæ, pluresque ejusdem rationis solo numero distinctæ.

Notandum 2. Singulas Processiones distingui a Theologis in *activas* et *passivas*, unde invicem comparari possunt quadrifariam: *Primo* quidem Processiones activæ conferri possunt inter se, puta generatio cum spiratione: *Secundo*, una Processio passiva cum alia, ut generari cum spirari: *Tertio*, activa conferri potest cum passiva sibi correspondente, ut generare cum generari: *Quarto*, denique activa comparari potest cum passiva sibi disparata, ut generare cum spirari. Certum est autem Processiones passivas inter se realiter distingui, hoc enim necessarium est ad instituendam realem Personarum divinarum distinctionem et constitutionem, ut patebit Disputatione sequenti. Certum pariter spirationem activam distingui a passiva sibi correspondente;

inde namque colligitur distinctio realis inter personam producentem et productam; necnon a passiva disparata, ut patebit dum probabimus, quod etiamsi Spiritus sanctus a Filio non procederet, non minus ab eo distingueretur realiter; unde remanet in præsentiarum solvenda difficultas, qualiter Processiones activæ invicem distinguantur.

Notandum 3. Distinctionem rerum concipi posse duobus modis, nempe, vel *quoad nos*, vel *quoad se*. Res dicuntur differre quoad nos, dum earum distinctionem conjicimus ex quibusdam rationibus tantum extrinsecis; cum aliunde nos lateat intrinseca ratio, ex qua repeti posset illarum discrepantia; dicuntur vero differre quoad se, dum ex propriis et formalibus rationibus intrinsecis, differre cognoscuntur. Idque iterum duobus modis, videlicet adæquate, seu primo; et inadæquate, seu non primo. Priori modo invicem discrepant, quæ se totis differunt, ut differentiæ individuales. Posteriori modo illa differre dicuntur, quæ in aliquo principio intrinseco conveniunt, et per aliud sibi intrinsecum discrepant, ut species et individua, quæ in ratione generica, vel specifica invicem conveniunt; discrepant autem per differentiam specificam, aut individualem.

His præmissis, triplex est solvenda difficultas; prima quidem num revera duæ sint et non plures duabus processiones formaliter et quasi specie distinctæ. Secunda, an ejusdem rationis, seu numero plures processiones esse repugnet. Tertia, ex quibus principiis repetenda sit earum processionum diversitas et distinctio. Prima resolutio militabit adversus Raymundum Lullium, qui, si quæ Eymerico fides habenda sit, non sibi constans, modo unicam, modo plures et innumeras prope divinas Processiones affirmavit: unicam quidem, nam pluries asseruit intra Deum tantum unum esse actum *bonificandi*, idest, communicandi bonitatem et essentiam divinam, quia, inquit, si essent plures actus, quilibet eorum esset finitus et limitatus, hoc autem enti undequaque infinito summe repugnat. Plures vero itidem divinas processiones admisit, nam lib. 1. Sentent. q.2. sic loquitur: *In divinis essentia non est otiosa, sed essentia et natura naturificat, bonitas bonificat, et infinitas infinitificat, et æternitas æternificat, etc.* Quod autem prædictis verbis non intellexerit solummodo constitutionem formalem et denominationem attributorum, sed revera etiam voluerit esse varias operationes ad intra, uti sunt *intelligere et amare*, colligitur ex eodem: *Sicut Deus*, inquit, *naturale habet intelligere et amare intrinsece, ita intrinsece habet naturale bonificare, æternificare, possificare et vertuificare;* ut loquitur lib. *De Centum Dei Nominibus*. Secunda vero difficultas solvenda erit adversus Theologos, qui invicem non consentiunt in assignandis principiis unde repetenda sit divinarum Processionum distinctio.

Conclusio prima. — Revera duæ sunt et non plures divinæ Processiones formaliter et quasi specifice invicem distinctæ.

Prima pars jam satis superque probata manet ex dictis hactenus, et patebit evidentius ex dicendis in Articulo sequenti, in quo probabitur ulterius intellectum et voluntatem divinam in Deo esse duo distincta principia divinarum Personarum procedentium; unde solum incumbit probanda

Secunda pars, quam sic probat Doctor in 1. *dist. 2. q. 7. n. 18.*: Tot sunt et non plures Processiones in divinis diversæ rationis, quot sunt principia productiva distincta: sed hæc duo tantum sunt, nempe *memoria fœcunda* et *voluntas fœcunda*, quarum una productiva est per modum naturæ; alia vero per modum libertatis, seu voluntatis: ergo tantum sunt duæ Processiones diversæ rationis. *Major* patet; cum enim Processiones sint a principiis productivis, consequens est, quod earum diversitas et multiplicitas ab his principiis sit repetenda. Probatur *minor* quoad primam partem, nempe quod illa duo principia productiva sint distincta: principium agendi naturaliter, et principium agendi libere, habent oppositum modum agendi: ergo non potest dari unum principium, cui hic diversus agendi modus unice conveniat; vel enim, inquit Doctor, *illud principium productivum ageret ex se determinate, et sic per modum naturæ, vel ageret non ex se determinate, sed libere, et ita per modum voluntarii.* At hi modi agendi cum invicem directe opponantur, in unicum principium refundi non possunt: ergo, etc. Neque etiam reduci possunt ad aliquod tertium, quia oporteret quod tertium istud principium haberet etiam illos diversos modos agendi, nempe per modum naturæ et per modum voluntarii: insuper etiam unum illorum ad alium reduci non potest: tum propter eandem rationem, tum quia cum illa principia sint æque perfecte productiva, non esset potior ratio, cur unum reduceretur ad aliud, quam illud ad alterum: tum denique, quia nihil reducitur ad aliud, nisi minus perfectum ad perfectius; in Deo autem non reperitur perfectionis inæqualitas; ergo si in Deo necessario sint duo principia productiva et non plura, etiam duæ tantum sunt processiones.

Objicit 1. Doctor: diversus modus principiandi refundi potest in unicum principium: ergo quamvis principiare per modum voluntatis et per modum naturæ sint oppositi modi principiandi, inde non licet inferre duo esse principia distincta; nec consequenter duas processiones, neque duos procedentes. Patet *antecedens;* nam principiare necessario et principiare contingenter sunt oppositi modi principiandi: sed illi competunt eidem principio, nempe voluntati divinæ, respectu diversarum productionum; nam respectu productionis ad intra principiat necessario; respectu vero productionis ad extra principiat contingenter: ergo diversus modus principiandi refundi potest in unicum principium. — **Respondet** Doctor supra laudatus, n. 23. distinguendo *antecedens;* diversus modus principiandi refundi potest in unicum principium, quando duo illi modi nullam important imperfectionem, negat: quando aliquis eorum imperfectionem, vel minorem perfectionem connotat, concedit. Necesse est enim quod omne imperfectum ad perfectum reducatur; unde cum modus principiandi contingenter imperfectionem connotet, quia omnis contingentia mutabilitatem et defectibilitatem importat; hinc reduci debet ad principium necessarium. At modi principiandi per modum naturæ, et per modum voluntatis nullam admixtam habent imperfectionem, adeoque neuter eorum debet ad alium reduci. — *Vel distinguo consequens:* ex diverso modo operandi quomodocumque non licet colligere principiorum diversitatem, concedo; ex diverso modo operandi, qualem habet memoria fœcunda, et voluntas divina, nego consequentiam. Evidens enim est,

quod intellectus divinus non habeat eumdem modum operandi, quem habet voluntas; ille namque agit naturaliter, hæc vero voluntarie; evidens pariter est, quod nulla alia in Deo sit potentia, cui hic uterque oppositus modus operandi convenire possit: ergo ex illis diversis modis operandi recte colligitur diversitas principiorum productivorum in Deo; et consequenter etiam rite infertur divinarum processionum diversitas et distinctio.

Objicit 2. Natura divina, in quantum natura, non minus est principium productivum, quam intellectus et voluntas; ergo si ex diversitate principiorum juste colligatur processionum diversitas, tres necessario sunt admittendæ; quippe cum tria sint in divinis principia productiva, nempe natura, intellectus et voluntas. — **Respondet** Doctor ibidem, distinguendo *antecedens:* natura divina est principium productivum seorsim ab intellectu et voluntate considerata, negat; conjunctim cum utraque divina facultate, concedit; memoria enim fœcunda, quæ est principium adæquatum et totale productionis Filii, v. g., includit intellectum et essentiam divinam, quorum quodlibet partialiter concurrit ad illam productionem. Idem dicendum de voluntate respectu productionis Spiritus sancti. Unde natura divina cum intellectu et voluntate constituit duo principia integra et adæquata divinarum productionum, cujus rationem profert Doctor, quod notitiæ intellectivæ et amoris principium adæquatum non sit objectum solum, sed objectum cum potentia intelligendi et volendi: unde cum natura divina concurrat ad generationem Filii, et processionem Spiritus sancti tamquam objectum ad dictionem Verbi mentalis, et expressionem amoris subsistentis; hinc est, quod essentia, seu natura divina constituat duo solum productionis principia adæquata, non vero sit aliquod principium adæquatum ab eis distinctum.

Objicit 3. Doctor: potentiæ distinguuntur per actus: ergo cum ex duplici potentia essentiali in Deo, sint duo actus essentiales, nempe intelligere et velle essentiale, non possunt illis assignari alii duo actus notionales, nempe generatio et spiratio; et consequenter ex duabus illis potentiis divinis non recte infertur dualitas divinarum processionum. Patet sequela, quoniam ab eodem distinctivo nequeunt distinctiones diversarum rationum repeti: distinctio autem actuum notionalium et distinctio actuum essentialium sunt distinctiones diversarum rationum: ergo illa utrorumque diversitas a duobus illis eisdem principiis repeti nequit. — **Negat sequelam** Doctor ibidem n. 22.; necnon et consequentiam probationis ejus; quamvis enim una potentia non possit habere plures actus adæquatos distinctæ rationis, eodem modo se habendo circa illos actus, ita quod quemlibet habeat productum, aut quemlibet improductum; tamen habere potest plures actus diversæ rationis, se habendo diversimode circa illos; ita quod se habeat ad unum per modum principii operativi, seu emanativi; ad alterum vero se habeat per modum principii productivi: sic autem se habet memoria fœcunda, v. g. ad notitiam essentialem improductam et ad notitiam genitam, quia ad primam se habet per modum principii operativi, non vero productivi, ad secundam autem se habet per modum principii productivi, non operativi.

Objicies 1. Non solum potentia est principium processionis divinæ,

sed etiam objectum, nempe essentia divina: atqui licet in divinis dentur plures potentiæ, non tamen dantur plura objecta; est enim unicum intellectus et voluntatis objectum, nempe essentia divina: ergo licet sint duæ potentiæ, non tamen inde sequitur quod sint duæ diversæ processiones et productiones. — **Distinguo minorem:** in divinis non sunt distincta objecta, quasi materialia, concedo: formalia, nego. Eadem enim essentia divina, cum sit intelligibilis et amabilis, habet diversam formalitatem; adeoque distinctam rationem objecti formalis, qua diversimode attingitur ab intellectu in ratione intelligibilis et a voluntate in ratione amabilis.

Objicies 5. In divinis est unica tantum actio: ergo et unica processio. Patet *consequentia:* processio enim, vel est activa, et sic est synonima actioni; vel passiva, et sic est correlativa actionis, adeoque juxta ejus multiplicationem tantum multiplicari potest. Probatur *antecedens;* activa enim spiratio et activa generatio in Patre divino identificantur realiter, ut infra probabimus: ergo sunt unica actio realiter. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, equidem spirationem et generationem esse quidem unam rem, non vero unam actionem: si enim non obstante identificatione reali relationum cum essentia divina, non minus sunt plures relationes diversæ et distinctæ, quidni pariter non obstante identificatione reali spirationis et generationis poterunt esse diversæ actiones? Adde, quod si identificatio realis officeret multitudini productionum, seu processionum, Filius et Spiritus sanctus non essent plures, aut distincti, quia nimirum intellectus et voluntas, a quibus procedunt, non distinguuntur realiter.

Instabis: in divinis nihil est distinctum ab alio, nisi secundum originem et relationem, seu quatenus unum procedit ab alio: sed una processio, vel productio, non procedit ab altera: ergo nec ab ea distinguitur. — **Distinguo hanc majorem:** si aliunde non habeat principia, quibus distinguatur, quam per rationem originis ab alio, a quo distinguitur, concedo: si habeat, nego. Probabimus enim infra, quod etiamsi Spiritus sanctus a Filio non procederet, non minus ab eo distingueretur realiter; quia spiratio passiva, per quam constituitur, est distinctum principium constitutivum et distinctivum a filiatione, seu generatione passiva, qua Filius constituitur; ergo a pari licet una processio ab alia non oriatur, non minus ab ea distinguitur, ex eo quod sint diversi modi operandi, nempe procedere naturaliter et voluntarie, procedantque a distinctis et diversis principiis, nimirum intellectu et voluntate, quæ sufficiunt ad distinguendas illas processiones.

Objic. 6. Pater divinus producendo Filium, vel totam et totaliter vim et fœcunditatem suam impendit, vel non; si primum, non potest aliam personam producere, nam ultra totum nihil est; si non, sequitur terminum per ipsam productum non esse infinitum: ideo enim creaturæ non sunt infinitæ, quia licet Deus in earum productione totam vim suam impendat, virtus enim illius non habet partes, quarum unam occupare possit, aliam vero reservare, sed omnino indivisibiliter, ideoque illam totam impendit, quando occupat: creaturæ, inquam, non sunt infinitæ, quia Deus non totaliter occupat vim suam in illis. — **Respondeo**, Deum, dum Filium generat, occupare totam

vim suam et totaliter, quantum scilicet illam occupare potest per unam potentiam, nimirum per intellectum: ita namque intellectus divini fœcunditatem impendit Pater in productione Filii, ut non possit alterum Filium producere, sicut patebit in Conclusione sequenti: hoc autem non impedit, quominus simul exire possit in actum, etiam totaliter per voluntatem, quia est quasi alterius speciei termini productiva et per productionem quasi specie distinctam a productione, quæ fit per intellectum. *Unde in forma:* Pater divinus totam et totaliter vim suam impendit in productione Filii, ita quod illa productio adæquet et velut exhauriat omnimodam fœcunditatem divini intellectus, concedo; sermo namque est solum de generatione Verbi, sive termini intellectivi: ita quod adæquet et exhauriat omnimodam fœcunditatem Divinitatis, sic ut non possit per aliam potentiam, nempe voluntatem, exire in actum productivum alterius personæ divinæ, nego.

Instabis: virtus divina impensa in productione Filii est omnimode infinita: ergo non solum totaliter adæquat fœcunditatem intellectus divini, sed etiam ipsius Deitatis. Patet *antecedens:* si enim non esset omnimode infinita, esset in aliquibus limitata; et sic non produceret terminum omnimode æqualem principio producenti. *Consequentia* pariter est evidens; illud enim, quod est omnimode infinitum, complectitur id omne, quod est ejusdem generis, adeoque virtus infinite productiva continere debet omnem omnino excogitabilem vim productivam. — **Distinguo antec.** est omnimode infinita in ratione virtutis divinæ intellectivæ et productivæ notitiæ genitæ, concedo: in ratione virtutis divinæ simpliciter, nego. Licet enim ad quamlibet processionem requiratur infinita perfectio, seu virtus productiva, quæ in processione qualibet adæquatum habet actum in ratione formalitatis actus, non tamen habet adæquationem extensivam et secundum rationem omnium actuum, quos ad intra habere potest: sicut enim ad producendam quamlibet creaturam ex nihilo requiritur infinita virtus Dei, ut volunt aliqui, et nihilominus non quælibet creatio est adæquatus actus illius potestatis; ita a simili licet ad productionem Filii requiratur infinita perfectio et fœcunditas naturæ divinæ, illa tamen non exhauritur per illam solam processionem, quia non est adæquata omnimode virtuti communicativæ divinæ essentiæ, quæ non solum per intellectum via generationis et notitiæ, in ratione cognoscibilis; sed etiam per voluntatem, via spirationis et ut amabilis communicari potest; unde unaquæque earum productionum est adæquata suo principio, et ideirco non potest numero multiplicari, ut aperiet

Conclusio secunda. — De fide est plures, numero solum distinctas, et ejusdem rationis processiones non esse de facto, nec esse posse.

Probatur illis omnibus momentis, quibus jam ostendimus, esse tantum tres divinas personas, non vero plures. Patet insuper illis omnibus Scripturæ textibus, maxime Jo. 1. et 3. quibus Filius Dei *unigenitus* dicitur, ex quo constat Deum unicum tantum Filium habere; adeoque in divinis non sunt duæ generationes et multo minus plures. Idem firmatur ex omnibus Symbolis, quibus credimus in Jesum Christum Filium Dei unigenitum et unicum; unde in Symbolo Sancti Atha-

nasii expresse profitemur, quod sit *unus Filius, non tres Filii, unus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti.*

Probat hanc veritatem Doctor q. 2. Quodlib. art. 2. hac ratione theologica: si in divinis possunt esse plures productiones ejusdem rationis, ergo esse poterunt infinitæ, et consequenter necessario erunt infinitæ; in ente enim summe necessario idem est esse, ac posse: sed consequens est falsum: ergo et antecedens. *Minor* patet, nullus enim hactenus ita inepte desipuit, ut assereret divinas Personas esse numero infinitas: hancque veritatem S. Bonaventura in 1. dist. 2. art. 1. qu. 2. probat quadruplici argumento; nimirum ex distinctione, ordine, connexione et completione. *Primo,* quidem ex distinctione: ubi est, inquit, distinctio, non est confusio: sed ubi est infinitas, ibi est confusio: ergo cum inter Personas divinas sit distinctio, non erit confusio, nec proinde infinitas. *Secundo,* ubi est ordo, ibi est terminatio et mediatio: sed ubi est terminatio non est infinitas, quia infinitas terminum nescit: ergo si in divinis est ordo, non est infinitas. *Tertio,* ubi est connexio, necesse est, quod omnes personæ procedant ab una; nam si una ab alia, et ita consequenter, tunc est infinita distantia inter primam et ultimam: at hoc est inconveniens: ergo omnes ab una procedunt. *Denique,* ubi est summa completio, non est infinitas, completio enim fit in beatitudine: sed si essent personæ infinitæ, impossibile esset aliquem beatificari a Deo: cognitio enim cujuslibet personæ confert ad beatitudinem: ergo anima beata debet omnes Personas divinas cognoscere; sed non posset cognoscere infinitas, cum virtus ejus finita sit: ergo absurdus esset Personarum divinarum infinitus numerus. *Majorem* probat Doctor: *Primo* quidem auctoritate S. Aug. qui ita argumentatur *Contra Maximinum,* lib. 3. c. 12. *Immoderata,* inquit, *esset divina generatio, si genitus Filius nepotem gigneret Patri, quia et ipse nepos, nisi Avo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur.* Subdit deinde: *Nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero gigneretur, nec etiam ullus perficeret eam, si non sufficeret omnipotens unus.* Quasi diceret, quod si una persona producta non sufficiat ad complendam totam productionem unius actionis, pariter nec alia sufficiet, nec iterum alia, sicque necessario admittendæ erunt processiones et personæ ejusdem rationis numero infinitæ.

Probat 2. Doctor hac ratione: omne multiplicabile in plura ejusdem rationis, non determinatur ex se ad certam pluralitatem, sed si ita determinatur, necessum est, ut determinetur ab alio: at divina processio, si est multiplicabilis in plures processiones ejusdem rationis, v. g. in plures generationes, non potest ab alio determinari ad certam pluralitatem: ergo si est multiplicabilis in plures processiones ejusdem rationis, nullo modo determinatur ad certam pluralitatem, sed necessum est, ut illa divinarum processionum series fiat infinita. *Major* patet exemplo entis creati, quod cum sit multiplicabile in plura entia creata ejusdem rationis, inde fit quod non determinetur ex se ad certam pluralitatem, et nisi ab agente extrinseco, aut circumstantiis ad certum numerum determinaretur, ejus productiones possent esse infinitæ syncategorematice. *Minor probatur:* si divina processio ad certam pluralitatem determinaretur ab alio, maxime vel ab aliquo posteriori,

vel ab aliquo priori : sed a neutro fieri potest. Non quidem ab aliquo posteriori ipsa, nullum enim ens habet suam entitatem ab aliquo ente posteriori se ; ergo nec habere potest suam unitatem : neque etiam ab aliquo priori : hoc enim, vel esset principium formale divinæ processionis, nempe memoria et voluntas fœcunda, vel esset principium producens, nempe persona divina : sed a nullo horum divina processio determinaretur ad certam pluralitatem, si esset multiplicabilis in plures processiones ejusdem rationis : nam productionis principium formale seu *quo*, et producens seu *quod*, si possit habere plures productiones ejusdem rationis non potest seipsum determinare ad certum numerum productionum ; unde si ita determinaretur, necessario determinari deberet ab alio : hoc autem dici nequit : tum quia nihil est in Deo præter memoriam et voluntatem fœcundam, a quo intelligi possit hæc determinatio fieri : tum quia quidquid illud sit, de eo redit eadem quæstio, an sit prius, vel posterius; non posset autem esse posterius, quia, ut dixi, nihil accipit unitatem, nec pluralitatem a posteriori se; nec etiam posset esse prius, quia illud erit etiam necessarium, et sic non poterit alterum determinare ad certum numerum, nisi illud rursus ab alio determinetur, et sic fiet progressus in infinitum in illis processionum divinarum determinationibus, quod cum implicet, etiam implicat plures esse ejusdem rationis et solo numero distinctas divinas processiones.

Probat 3. etiam hac ratione : potentia, quæ habet actum adæquatum, interim dum illum habet, non potest alium habere: sed potentia generativa divina habet actum sibi adæquatum in generatione Filii, seu Verbi de facto : ergo non potest alium simul habere ; alioquin actus ille esset et non esset ei adæquatus. Probatur *minor:* Filius enim est terminus infinitus, sicut et intellectus ; ergo revera est ipsius terminus adæquatus.

Dices: Illa adæquatio vel intelligitur de actu adæquato extensive, vel de adæquato intensive. Si primum, petitur principium ; hoc enim idem est, ac habere actum ultra quem alius haberi non possit, cujus veritas et probatio non patet. Si secundum, illud videtur aperte falsum : nam anima Christi, v. g. habet creatam Verbi visionem sibi adæquatam intensive, et tamen præter illam habet adhuc alias visiones : similiter divinus intellectus habet visionem divinæ essentiæ sibi adæquatam intensive, nihilominus etiam ultra habet visionem rerum aliarum a se. Unde Doctor in Reportatis lib. 1. dist. 2.qu.7. adducta eadem ratione subdit, *nec hæc ratio valet ;* quod probat argumento nunc facto : ergo etc. — **Respondeo**, præfatam rationem intelligendam esse de adæquatione intensiva : explicat enim Doctor hanc adæquationem per infinitatem perfectionalem principii productivi et termini producti ; repugnat autem terminum infinitum multiplicari secundum eamdem rationem, quia infinitum de se hoc est ens, ideoque revera repugnat plures filios esse infinite perfectos. Sic autem sumpta adæquatione, *Respondeo*, exempla in objectione posita non urgere, nam nec intellectus Dei, nec intellectus animæ Christi habent plures visiones sibi adæquatas intensive, sed divinus quidem intellectus una visione sibi adæquata divinam essentiam et in ea omne visibile intuetur: intellectus autem animæ Christi licet habeat plures visiones, tamen non habet plures visiones

adæquatas suæ totali virtuti intelligendi; habet namque unam visionem Verbi et quarumdam rerum in Verbo sibi adæquatam, quatenus est instructus lumine gloriæ: habet quoque aliarum rerum extra Verbum, seu in proprio earum genere visiones proportionatas et forte adæquatas, prout est instructus et informatus aliis comprincipiis intelligendi, ita ut, inquit Smisingus noster Disput. 3. num. 109. nec creata visio Verbi, rerumque in Verbo, nec visiones extra Verbum seorsim spectatæ sint in Christo adæquatæ uni totali virtuti intelligendi, quæ in ipso est. Instantiæ, quæ contra hanc solutionem formari possent, jam solutæ sunt qu. 3. præcedentis Articuli.

Dices 2: Præfata ratio supponit, quod potentia divina generativa sit in perpetuo usu et actu generationis: sed hoc videtur falsum, quid enim vetat Deum, genito Filio suo, a generatione ipsius cessasse, ut sic alium iterum produceret? Si quid enim obesset, maxime quia Dei actiones mensurari debent æternitate, nec in præteritum transire: at hæc ratio videtur infirma; etenim, ut legimus Genesi 2. *Cessavit ab omni opere, quod patrarat:* insuper Deus jam non producit dies præteritos, aut ea quæ cum illis diebus transierunt: denique illa ipsa divina generatio dicitur transisse in præteritum, legimus enim Psal. 2. et 109. *Ex utero ante Luciferum genui te:* ergo etc. — **Nego minorem**, Deus enim est in perpetuo actu generationis Filii sui, idque necessario et indefectibiliter: Pater enim divinus est in perpetua, sive incœptione, sive conservatione sui esse: atqui illius esse est actualis generatio, seu ratio Paternitatis, per quam constituitur, ut infra patebit: ergo semper Filium necessario generat. Idem a paritate dicendum est de Spiritu sancto; si enim Deus semper sit in actuali generatione, nec ipsa transeat in præteritum, eadem ratione debet esse in perpetua spiratione. *Ad confirmationes dico*, Deum esse in perpetua creatione, seu conservatione creaturarum quandiu illæ sunt; unde cum Filius divinus semper sit, oportet etiam sit necessario continua ejusdem generatio. *Ad Scripturam* autem, respondeo præteritum quidem vere dici de illa generatione; at non præteritum nostro modo concipiendi, hoc est, quod sit pure præteritum; sed ita præteritum, ut involvat omnia tempora, sicut dicitur Apocalypsis 1. *Qui est, qui erat, et qui venturus est:* imo idipsum colligitur ex eisdem verbis Psalmi secundi: *Ego hodie genui te;* nam sicut *genui* dicit præteritum, ita *hodie* præsens denotat.

Conclusio tertia. — Processiones divinæ seipsis formaliter distinguuntur. Hæc est Doctoris in 1. dist. 13. num. 18. *Nam,* ut inquit ibidem, *generatio formaliter seipsa est generatio, et spiratio seipsa formaliter spiratio; et ex rationibus formalibus earum impossibile est generationem esse spirationem, circumscripto per impossibile quocumque alio, ita quod non oportet quærere, quibus distinguuntur, quia tota ratio formalis unius est non eadem toti rationi formali alterius.*

Probat autem primo auctoritate S. August. lib. 15. *De Trinit.* cap. 27. ubi, cum declarasset difficultatem summam explorandi differentiam inter generationem Verbi et spirationem Spiritus S., quam utique dicit solum per visionem beatificam detegendam, ait: *Attolle oculos in ipsam lucem, et eos in eam fige si potes, sic enim videbis quid distet* nativitas *Verbi divini a* processione *Dei, propter quam Filius unigenitus non de*

Patre genitum, alioqui Frater ejus esset, sed procedere dicit Spiritum sanctum : et paulo infra affirmat voluntatem de cognitione procedere, non tamen esse cognitionis imaginem, dicens: *Quam quidem voluntatem de cognitione procedere, nemo enim vult, quod omnino quid, vel qualis sit nescit: non tamen esse cognitionis imaginem, et ideo quamdam in hac re intelligitur nativitatis et processionis insinuari distantiam, quoniam non hoc est cogitatione conspicere, quod appetere.* Quibus aperte fatetur S. August. processiones illas divinas ex intrinsecis suis principiis ab invicem distingui: siquidem ex processionum distinctione concludit Personarum procedentium distinctionem. *Confirmat* Doctor ex eodem lib. 5. *De Trinit.* cap. 9. et 14. ubi S. Augustinus inquirens, cur Spiritus sanctus non sit Filius, cum tamen a Patre exeat, solvit dicens: *Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus :* quibus compertum fit S. Augustinum insinuare Personarum divinarum distinctionem esse repetendam ex distinctis earum emanationibus ; ideoque inferendum est eum docere divinarum Personarum emanationes seipsis esse distinctas ; etenim si earum distinctio alio ex capite esset repetenda, etiam ex eodem capite personarum distinctionem repetendam esse S. Augustinus affirmaret.

Probat 2. Illa per se primo differunt; quæ se totis formaliter et adæquate discrepant: sed tales sunt divinæ processiones: ergo seipsis differunt et distinguuntur formaliter. *Major* patet: siquidem aliunde differentiarum individualium discrepantia (quas omnes Philosophi seipsis ultro differri fatentur) repeti non potest. Probatur itaque *minor:* illa seipsis formaliter differunt, quæ discrepant per formam sibi intrinsecam, quæque sunt rationes formales distinctionis aliorum: sed tales sunt generatio et spiratio ; ab eis namque divinarum personarum productarum differentia repetitur, illæ vero propria sua ratione formali distinguuntur invicem: ergo etc.

Dices 1: Processiones hujusmodi conveniunt in pluribus prædicatis, puta in ente, in Divinitate, spiritualitate et ratione procedendi unius divinæ Personæ ab alia: ergo non se totis, nec seipsis formaliter differunt. — **Respondent** aliqui Scotistæ hanc convenientiam genericam et veluti transcendentalem non obesse quominus illæ divinæ processiones formaliter et adæquate seipsis primo differant: si enim per intellectus præcisionem considerentur sub propria ratione formali generationis et spirationis, et quatenus abstrahunt a præfatis prædicatis veluti trascendentalibus, et evidenter apparebit, quod sint primo diversæ ; quia nullum prædicatum spectans ad generationem, ut generatio est, clauditur in definitione spirationis, ut spiratio est; non sic dicendum de iis, quæ specifice conveniunt: homo enim, ut homo est, v. g. involvit in se prædicatum, quod est commune bruto, ut brutum est, nempe conceptum animalis, seu vitæ sensitivæ : unde homo et brutum, non per se primo, nec se totis differunt. *Respondent* alii, idcirco divinas processiones se totis differre, quia nullam involvunt realitatem communem, quæ per proprias differentias sit contrahibilis ad utramque. — Hæ quidem solutiones optimæ sunt, nihilominus *tertiam* subjicio, nempe quod generatio et spiratio oppositum significent modum procedendi: generatio enim significat modum procedendi naturaliter, spiratio vero modum procedendi libere: sed procedere naturaliter et pro-

cedere libere sunt modi procedendi seipsis diversi : ergo etiam tales sunt illæ divinæ processiones.

Ex his colligo 1. Prædictas processiones a nobis quidem colligi esse distinctas ex diversitate principiorum, idest intellectu et voluntate, a quibus oriuntur, non vero ab ipsis suam habere distinctionem formalem ; ab eo enim habent distinctionem, a quo habent esse formaliter: at non habent esse formaliter a principiis, sed tantum principiative: ergo nec ab eis suam habent rationem formalem, sed tantum originationem.

Colligo 2. Illam diversitatem non esse repetendam ex eo, quod una persona sit ab unica, alia vero a duabus, quia, ut inquit Doctor in 1. dist. 13. q. unica, unitas et pluralitas suppositorum non causat diversitatem rationis in formis, vel quasi formis, quæ sunt in ipsis, vel ab ipsis, v. g. quia Albedo de ratione sua et ex se est immutativa visus, non variat hanc rationem, ex eo quod sit vel in pariete, vel in charta, vel in aliis subjectis : ergo a simili generatio et spiratio invicem non differunt, ex eo quod sint in diversis suppositis, quorum unum emanat ab unico, nempe Filius a Patre ; aliud vero a duobus, nempe a Patre et Filio ; maxime vero, cum Spiritus sanctus ex ratione sua formali non desideret pluralitatem suppositorum ad sui productionem et spirationem, ut patebit infra.

Colligo 3. Hanc diversitatem processionum non etiam esse ex eo repetendam, quod una origine debeat esse prior altera, nempe generatio prior spiratione, neque ex eo, quod una originetur ab altera, nempe spiratio passiva a generatione passiva, seu filiatione : dum enim aliquid est prius altero, merito quæritur ratio talis prioritatis et originis ; unde præcise non distinguuntur aliqua primo ratione talis prioritatis, aut posterioritatis, quæ inter ea est invenienda : ergo neque emanationes illæ divinæ per hanc rationem prioris et posterioris etiam primo distinguuntur. Insuper etsi Spiritus sanctus non procederet a Filio, non minus propterea ab eo distingueretur realiter, ut infra docebimus: ergo tametsi non originaretur a generatione passiva, non minus ab ea distingueretur realiter, adeoque illorum diversitas non est repetenda ratione originationis unius ab alia. Consequens est ergo, quod illa ipsa divinarum processionum diversitas repetatur ex ratione formali earum.

QUÆSTIO TERTIA.

QUID ET QUALES SINT DIVINÆ PROCESSIONES.

Conveniunt pene omnes Theologi, si Durandum et paucos alios ejus asseclas excipias, divinas processiones esse intellectus divini et divinæ voluntatis operationes: quæ autem et quales sint operationes, non invicem consentiunt. Nonnulli siquidem affirmant eas esse quasdam resultantias, seu emanationes intellectus et voluntatis divinæ ; ita ut Personæ divinæ productæ procedant ex alia, eo fere modo quo proprietates ab essentiis, non per veram actionem, sed per simplicem emanationem effluunt. Ita sentire videtur Suarez lib. 1. *De Trinit.* c. 8. Unde lib. 6. c. 1. docet, solam relationem personæ producentis esse totam processionem activam, seu actionem productivam. Aliqui Thomistæ docent duplicem esse distinguendam intellectionem, unam essen-

tialem communem tribus divinis Personis; aliam notionalem Patri propriam et Verbi productivam. Alii vero hanc distinctionem, ut doctrinæ Angelici Doctoris contrariam respuunt, affirmantque in Deo esse unicam intellectionem essentialem, quæ est Verbi divini productiva, quatenus modificata est relatione Paternitatis et habet rationem dictionis et veræ actionis productivæ. Cæteri vero, cum Doctore Subtili in 1. dist. 2. q. 7. n. 13. et dist. 29. q. unica et Quodlibeto 14. contendunt, nedum divinas processiones esse veras actiones, sed etiam ex æquo et totaliter distinctas ab actibus essentialibus intelligendi et volendi; ita quod dictio non includat formaliter intellectionem, nec activa spiratio volitionem essentialem: quo fit, ut licet *intelligere* et *velle* sint operationes communes omnibus personis, non tamen dicere et spirare. Quæ sententia uti verior et constantior, ut propugnetur evidentius et efficacius,

Notandum 1. cum Doctore locis laudatis, maxime in 1. dist. 2. q. 7. n. 22., duos distingui posse actus divini intellectus, scilicet *intelligere* et *dicere*, et totidem divinæ voluntatis, scilicet *amare* et *spirare*, quorum primus est operativus et alter productivus; qui duo actus formaliter distinguuntur invicem: implicat enim unum et eumdem actum esse natura sua productivum et non productivum termini realiter a principio producente distincti. *Insuper* actus productivus necessario supponit operativum; *operans enim et producens per idem principium*, inquit Doctor, *prius est operans, quam producens:* adde quod fateantur omnes Theologi perfectiones essentiales nullum involventes respectum ad creaturas esse priores quocumque notionali: unde cum intellectio divina sit quid essentiale, dictio vero quid notionale, hæc illam præsupponit; non quidem tamquam principium *quo*, sed solum tamquam conditionem, sine qua non; non ex indigentia, sed ex conditione principii, quod prius determinatur ad operationem, quam ad productionem, ut ibidem observat Doctor: hinc fit, quod Pater divinus prius concipiatur intelligens et cognoscens seipsum et suam essentiam, quam producens et dicens Verbum.

Notandum 2. Intellectionem nostram non esse actionem formaliter et proprie: tum quia omnis actio proprie dicta habet semper aliquem terminum productum; intellectio vero non est termini productiva, sed est ipsemet ultimus actus, ultimaque perfectio potentiæ intellectivæ: tum quia *intelligere non est agere, sed quoddam pati*, inquit Philosophus 3. *De Anima* c. 4. Unde formalis intellectio est receptio illius qualitatis, nempe verbi mentis, quod producitur per dictionem et recipitur in ipsomet intellectu. Hinc inchoative et effective intellectio consistit in ea intellectus operatione, qua producitur illa qualitas, seu Verbum mentis; consummative autem et formaliter in ejusdem qualitatis receptione. Cum enim illa qualitas seu Verbum, sit rei intellectæ expressa similitudo, procul dubio intellectum informando et ei adhærendo, illum objecto cognito assimilabit, ac proinde complete intelligentem efficiet. Quod si interdum intellectio vocetur actio, id non est interpretandum de actione proprie dicta, sed quia se habet ad modum actionis, cum semper sit in fieri, et respiciat terminum, non quem producat, sed circa quem negotietur, nempe circa objectum, cujus est viva et perfecta expressio.

Notandum 3. Ex Doctore in 1. dist. 27. q. 3. n. 12. quod *Verbum mentis est actus intelligentiæ productus a memoria fœcunda, non habens esse sine actuali intellectione, repræsentans Verbum divinum.* Cujus definitionis omnes particulas colligit Doctor ex sancto Augustino. Dicitur itaque primo *actus intelligentiæ*, quia est forma actuans intellectum, eumque efficiens formaliter et actu intelligentem, sicut calor constituit aquam formaliter calidam: colligitur autem hæc particula ex S. August. lib. 9. *De Trinit.* cap. 12. et 13. ubi expresse probat solum intellectum, non autem voluntatem, producere Verbum sui perfectivum et informativum. Additur *productus a memoria fœcunda;* idest ab intellectu informato et quasi gravido specie intelligibili, nam, ut loquitur S. August. lib. 15. *De Trinit.* c. 10. *Formata cogitatio ab ea re, quam scimus, Verbum est:* et c. 14. *Verbum nostrum de nostra scientia nascitur,* et cap. 26. ait: *Verbum esse expressum de scientia memorabili,* idest ab intellectu habente scientiam habitualem, quasi semen objecti. Subditur: *non habens esse sine actuali intellectione;* cum enim Verbum intellectum informet, et illum actualiter intelligentem denominet, quamdiu subsistit, tamdiu permanet actualis intellectio: unde S. Aug. lib. 9. cap. 8. ait: *Conceptam rerum veram notitiam, tamquam Verbum apud nos habemus, et dicendo intus gignitur, nec a nobis nascendo discedit.* Subjicitur denique: *repræsentans Verbum divinum:* S. enim August. lib. 9. *Divini Verbi originem* et naturam ex quadam similitudine cum Verbo nostro investigat; unde cap. ultimo ait: *Est quædam imago Trinitatis ipsa mens et notitia ejus, quæ est proles ejus, ac de seipsa Verbum ejus et amor tertius.* — His prælibatis tria sunt resolvenda: *Primo*, quod processiones divinæ sint veræ actiones, non vero tantum emanationes et quasi resultantiæ unius personæ ab alia: *Secundo*, quod non sint actus essentiales intelligendi et volendi: *Tertio*, quod sint dictio et spiratio ex æquo ab intellectione et amore distinctæ.

Conclusio prima. — Processiones divinæ sunt vere et proprie actiones vitales, et non puræ ac simplices emanationes. Hæc videtur esse genuina sancti Thomæ et Subtilis Doctoris sententia: ille namque 1. p. q. 40. art. 2. ait: *Origo active significata significatur ut progrediens a persona subsistente: unde præsupponit eam; origo autem passive significata, ut nativitas, significatur ut via ad personam subsistentem et nondum ut eam constituens:* et q. 41. art. 2. ad secundum: *Remoto,* inquit, *motu, actio nihil importat quam ordinem originis, secundum quod a causa aliqua, vel principio procedit in id quod est a principio.* Quibus diserte pronuntiat originem, seu processionem divinam esse modum aliquem veluti medium inter personam producentem et productam, adeoque non esse simplicem resultantiam immediatam unius personæ ab alia. — Ipsi concinit Doctor in 1. d. 28. q. 3. n. 3. dicens: *Origo, ut origo, non est propria forma, nec personæ in qua est, nec personæ ad quam est, sed est quasi via; et tunc neque primæ personæ est forma, sed quasi præsupponit eam.* Quasi diceret, originem formaliter consideratam viam esse inter personam producentem et personam productam; adeoque non esse formam propriam constitutivam illius ex ipsis, sed præsupponere personam producentem

jam propria sua forma constitutam, et esse rationem, qua persona producta recipit suum esse : at hoc est veram habere rationem actionis : ergo revera illi censent divinas processiones esse veras, ac proprie dictas actiones; non vero simplices emanationes et resultantias metaphysicas. Hæc ipsa veritas firmari potest illis omnibus sanctorum Patrum sententiis, quas infra referemus, ut probemus Verbum divinum a Patre procedere per veram et proprie dictam generationem, sicut et Spiritum sanctum a Patre et Filio per activam spirationem ; generatio enim et spiratio sunt veræ actiones : ergo tales dicendæ sunt divinæ processiones.

Probatur etiam hæc ipsa veritas ratione theologica : *Primo* quidem : aliter essentia divina determinatur ad Filium et Spiritum sanctum, quam ad Patrem : sed ad Patrem determinatur per simplicem resultantiam : ergo ad Filium et Spiritum sanctum determinari non debet per simplicem resultantiam, sed per realem et proprie dictam actionem. *Major* patet : siquidem essentia divina non determinatur ad Filium et Spiritum sanctum, nisi quatenus dicuntur produci : Pater autem a nullo producitur : ergo aliter ad eum, quam ad alias personas essentia divina determinatur. *Minor* etiam est evidens : siquidem ratio formalis constitutiva primi suppositi non ab aliquo producitur, sed ab ipsomet divinæ naturæ oceano, quasi proprietas ab essentia, effluit. — *Deinde* simplex resultantia est ab ipsa natura substantiali immediate ; proprietates enim metaphysicæ ab ipsomet essentiæ sinu immediate effluunt : ergo si processio Filii et Spiritus sancti sit simplex resultantia, erit immediate a natura divina ; quod tamen Suarez ipse cum aliis Theologis negat et impugnat *contra Durandum*, ut patebit Articulo sequenti. — *Denique* persona subsistens debet produci per veram actionem : sed divinæ processiones sunt productivæ personarum subsistentium, ut fide compertum est : ergo illæ sunt veræ actiones.

Objicies 1. In rebus creatis relationes non fiunt per veram et propriam actionem, sed resultant ex positis fundamento, et termino ; unde Aristoteles in Prædicamentis cap. *De Relatione* affirmat, ad relationem non dari per se motum : ergo similiter relationes personarum divinarum constitutivæ non producuntur per veram actionem, sed per simplicem resultantiam et emanationem. Consequentia videtur aperta, a creatis enim ad divina cum proportione procedere et ratiocinari licet. — **Nego consequentiam**, et ratio disparitatis est, quod cum relationes creatæ sint *accidentia exiguæ et diminutæ entitatis*, inquit Doctor, non possunt esse termini veræ actionis productivæ ; unde aliter fieri nequeunt, quam per puram emanationem et simplicem resultantiam : secus autem est de relationibus divinis, quæ, cum sint substantiales et personarum divinarum constitutivæ, etiam habent perfectionem substantiarum et rerum per se subsistentium, quæ proprie dicuntur fieri, et idcirco possunt esse proprii termini veræ actionis productivæ.

Objicies 2. Actio proprie dicta plures involvit imperfectiones, nempe, quod sit motus, egressio ab agente, et receptio in passo, et quod illius terminus sit realiter effectus et actus, sicut principium est realiter agens et efficiens : sed omnes hæ imperfectiones Deum dedecent : ergo actio proprie dicta ab eo est removenda. — **Nego ma-**

jorem : etenim actio secundum conceptum communem actionis solum est ultima actualitas agentis ab eo egrediens, egressu quidem virtuali, in quo nulla imperfectio importatur, quia nec contingentiam, nec dependentiam significat. Nec pariter exinde sequitur, quod terminus productus sit effectus, aut actus, sed tantum, quod sit vere et realiter productus : sicut nec sequitur ex eo, quod Pater sit principium Verbi, quod Verbum dicatur principiatum, quia principiatum denotat inferioritatem, quæ Verbo repugnat.

Objicies 3. Aristoteles 9. *Metaph.* cap. 7. in hoc distinguit operationem immanentem a transeunte, quod per hanc aliquid producatur, per illam vero nihil : sentit ergo per actionem immanentem intellectus nihil revera produci posse ; adeoque illam non esse vere productivam : sed Personæ divinæ procedunt per operationes immanentes : ergo illæ vere non sunt actiones productivæ. — **Respondet** Doctor in 1. dist. 3. q. 7. circa finem, Philosophum esse intelligendum de actionibus operativis, quæ scilicet occupantur circa objectum, non quod producant, sed quod percipiant ; quales sunt intellectio, volitio, sensatio et appetitio, quæ ideirco proprius dicerentur *actus*, quam *actiones* immanentes. Non vero loquitur de actionibus productivis immanenter, quales sunt *dictio* et *spiratio activa*, quæ Aristoteli non fuerunt compertæ : si enim revera per actiones immanentes absolute nihil fieret, sequeretur, nec intellectum creatum, nec divinum esse vere productivum Verbi, quod rationi nedum, sed et fidei videtur adversari.

Conclusio secunda. — Actus essentiales intelligendi et volendi in Deo, seu intellectio et volitio divina non sunt actiones, quibus divinæ Personæ procedunt. Hæc videtur esse aperta sanctorum Patrum sequenti Conclusione laudandorum sententia, quam Subtilis Doctor locis supra citatis varie probat : *Primo* quidem, intellectio et volitio essentialis sunt communes tribus Personis : sed actus notionales, seu processiones activæ, non sunt eis communes, ut constat : ergo, etc. — *Deinde,* si actus illi intelligendi et volendi essent ex se productivi Personarum, sequeretur, quod divinæ Personæ singulæ a singulis procederent, imo etiam a seipsis : cum enim illi actus sint essentiales, revera sunt in qualibet persona, et sic in qualibet persona producerent. *Denique,* si illi actus essent productivi et deessent alicui divinæ Personæ, sequeretur eam non esse beatam : Personæ enim divinæ beantur per actus essentiales intelligendi et volendi. Concludendum ergo processiones divinas in illis actibus non consistere.

Reponunt aliqui Thomistæ, duplicem in Deo distingui posse actum intelligendi et volendi, unum quidem *essentialem*, alium vero *notionalem ;* per priorem quidem divinas Personas non produci, sed per posteriorem. — **Contra** : hæc replica directe militat in S. Thomam ; nam prima parte q. 34. art. 1. ad 2. ait : *Nihil eorum, quæ ad intellectum pertinent personaliter dici in divinis, nisi solum Verbum :* et ad 3. Intelligere *importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed* dicere *importat principaliter habitudinem ad Verbum conceptum.* Non admittit ergo duplicem illam

intellectionem, quarum una sit essentialis, alia notionalis, imo distinguit intellectionem a dictione, dicitque illam esse improductivam, hanc vero productivam. — *Deinde,* si intellectio notionalis esset ab essentiali distincta, maxime per relationem ; notionalia enim non aliter distinguuntur in Deo ab essentialibus et communibus, nisi quia illa dicunt relationem, hæc vero non ita : sed relatio non est sufficiens ad constituendam aliquam intellectionem ab essentiali formaliter, aut virtualiter distinctam ; quia omnis intellectio est actus vitalis et perceptio objecti, circa quod occupatur, quatenus objectum est. Relatio vero divina neque est actus vitalis, neque perceptio objecti, sed tantum est terminus naturæ divinæ constitutivus personæ, neque circa objectum occupatur quatenus objectum est, sed tantum illud respicit quatenus ejus terminus est : ergo, etc. — *Denique,* in Deo non possunt poni plures Deitates, quarum una sit essentialis et alia notionalis : ergo nec plures intellectiones et amores. Patet *consequentia* a paritate rationis : ideo enim Deitas non potest multiplicari, quia est formaliter infinita ; implicat autem esse plura infinita ejusdem rationis, quia infinitum complectitur omnem omnino perfectionem excogitabilem intra proprium genus : sed intellectio et amor in Deo non minus sunt quid infinitum in ratione intellectionis et amoris, quam Deitas in ratione Deitatis : ergo si non possit esse duplex Deitas, non poterit in Deo admitti duplex intellectio.

Reponunt alii, Processiones divinas active sumptas esse quidem ipsosmet actus intelligendi et volendi, non quidem absolute, sed cum hac modificatione, ut intellectio, quatenus in Patre, sit expressio Verbi, non autem in Filio et Spiritu sancto ; idem dicendum de amore divino. Quasi dicerent : intellectio et amor essentialis, prout sunt in aliquibus personis, habent terminum, in aliis vero non ; quod utique explicant et confirmant exemplo intellectus et voluntatis, quæ sunt principia harum processionum et personarum ; nam licet intellectus et voluntas sint in omnibus personis, non tamen in omnibus principiant et producunt. Ergo, inquiunt, sicut intellectus et voluntas communicantur pluribus personis, absque eo quod circumferant secum processionem et principiationem, quidni idem dicendum sit de intellectione et amore illo essentiali. — **Contra :** vel illa modificatio addit aliquid reali intellectioni et amori essentiali, vel nihil : si nihil addat ; ergo non est ratio cur in una persona producat terminum, non vero in alia : idem enim manens omnino idem, semper natum est facere idem, ut solito loquuntur Philosophi. Si addat aliquid, maxime vel aliquid essentiale, vel notionale. Non primum, quia recurrit eadem difficultas ; essentialia enim sunt communia tribus personis : non etiam secundum, nihil enim est notionale, præter relationes constitutivas personarum ; relatio autem, ut diximus, nec est formaliter intellectio, nec eadem formaliter cum intellectione ; nam totum esse relationis est ad aliud se habere ; totum vero esse intellectionis est percipere objectum et illud repræsentare ; quæ duo sunt formaliter distincta. Adde, si illa modificatio addat aliquid essentiali intellectioni, quod sit ab ea vel modaliter vel formaliter distinctum, jam intellectio non erit productio termini ut intellectio essentialis est, sed tantum, ut est intellectio notionalis ; falsum est autem distinguendas esse duas intelle-

ctiones, quarum una sit essentialis, alia vero notionalis : ergo, etc. *Ad confirmationem* dico, nullam esse paritatem ; aliud enim est posse principiare et aliud principiare de facto ; potest enim separari actualis principiatio, seu productio a potentia, a qua oritur ; non tamen principiatio potest a seipsa sejungi ; fieri enim potest, verbi gratia, ut ignis, seu calor non calefaciat ; fieri vero nequit, quod calefactio actualis non calefaciat, quia ejus essentia tota est in actu secundo, seu in actuali productione caloris : si ergo actualis productio personarum sit ipsa intellectio et volitio essentialis, implicat, ut sint in aliqua persona, nec in ea producant terminum.

Reponunt cæteri, intellectionem et volitionem esse productiones et processiones personarum, non ut actus, sed ut actiones *dicendi*, ac *spirandi*. — **Contra** : intellectio est quid formaliter distinctum a dictione : ergo non sunt unum et idem, et male confunduntur ab Adversariis. Probatur antecedens : *Intellectio* enim est quid absolutum in divinis, *Dictio* vero est quid relativum; seu quod idem est, *Dictio* est quid notionale, *Intellectio* vero quid essentiale : sed clarum est essentialia a notionalibus distingui et eodem modo analogice in divinis se habere, quo apud nos substantia et accidens, vel essentiale et accidentale. Deinde *Dicere* opponitur relative *Dicto*, seu Verbo, quod dicitur : sed *Intelligere* non opponitur ipsi Verbo; alioquin distingueretur ab eo realiter: ergo *dicere* et *intelligere* non sunt unum et idem. *Denique :* Paternitas ipsa formaliter est dictio, sed illa non potest esse intellectio, ut jam diximus : ergo intellectio et dictio non sunt unum et idem formaliter.

Reponunt aliqui, dictionem non esse quidem formaliter intellectionem, bene vero realiter : at hoc nihil aliud est, quam aperte transire in sententiam Scoti, qui dictionem tantum formaliter ab intellectione essentiali, sicut et ab essentia censet esse distinguendam ; sicque sola supererit disputatio de nomine, qua nempe Thomistæ appellant intellectionem realiter, quod nos formaliter dictionem appellamus. — **Nihilominus** in hoc etiam videntur multum a vero exorbitare, si enim sufficiat realis identificatio dictionis cum intellectione, ut dictio appelletur intellectio, jam volitio erit processio Filii, nam volitio, seu amor est realiter dictio : tum essentia erit etiam productio sibi, nam etiam essentia est realiter dictio.

Reponunt 2. aliqui *Dicere* quidem esse aliud ab *Intelligere*, sed tantum sicut includens ab incluso. Sicut enim homo est aliud ab animali, quia nimirum includit animal et ei addit aliquid aliud, nempe rationale ; ita a pari actus notionalis, præter ordinem, quem actus essentialis dicit ad objectum cognitum, addit ordinem ad terminum productum per ipsum ; intellectus enim divinus, inquiunt, simul intelligit objectum producendo terminum, et producit terminum intelligendo objectum. — **Respondeo**, quod *Dicere* divinum non includat intellectionem essentialem, sicut homo includit animal; quia homo addit rationem aliquam et differentiam perfectivam animali, nempe rationalitatem : unde rationalitas est quædam animalitas, *sicut fissio pedum est pedalitas*, inquit Aristoteles lib. 7. *Metaph.* Sed dictio non includit aliquid intellectionis in suo conceptu, alias persona dicens plus intelligeret, quia haberet aliquam intellectionem, quam non habet persona, quæ non dicit, adeoque una esset sapien-

tior altera, quod implicat. — *Deinde* dictio, ut probatum est, formaliter est actio: intellectio vero non est actio, sed operatio: ergo una aliam non includit formaliter, sunt enim disparati generis et omnino diversi. — *Denique* illud, quod adderet dictio supra intellectionem, vel esset intra lineam et rationem intellectionis, et sic esset quid essentiale et proinde commune, sicut et ipsa intellectio: vel esset quid distinctum, adeoque aliquid notionale, et sic dictio revera erit formalitas distincta ab intellectione essentiali, quod intendimus.

Probatur 2. Conclusio: Si productio Verbi divini esset formaliter intellectio essentialis, sequeretur Patrem non communicare essentiam perfecte beatam Filio, nec Patrem esse beatum ante productionem Filii: sed consequens est absurdum: ergo et antecedens. Patet sequela *majoris:* quia beatitudo consistit potius in actu voluntatis, quam in actu intellectus; beatitudo enim est fruitio, quæ est formaliter actus voluntatis: sed intellectio præcedit actum voluntatis, adeoque præcedit ipsam fruitionem, in qua formaliter consistit beatitudo: ergo si Verbum divinum produceretur per intellectionem, Pater conciperetur eum producere antequam esset beatus, et sic Filius reciperet essentiam nondum perfecte beatam. Quæ si ita sint, aut Filius deinceps est beatus, et sic habet aliquid non acceptum a Patre; aut non est beatus, et ita non erit Deus, qui est ipsamet beatitudo. — *Nec refert*, quod reponant Thomistæ beatitudinem non consistere formaliter in actu voluntatis, sed intellectus; nam quamvis hoc esset verum, quod tamen falsum esse demonstravimus in Philosophia, attamen præfata ratio eos semper urget. Inde enim etiam sequitur, quod aliquid notionale esset prius aliquo essentiali, cujus contrarium receptum est apud Theologos. Patet sequela: quia productio verbi, si fiat per intellectionem, erit prior amore essentiali; intellectio enim amorem præcedit. *Confirmatur:* nam si intellectio est actualis productio, pro quocumque instanti erit intellectio essentialis, etiam erit productio Verbi: sed intellectio necessario præcedit amorem essentialem: ergo sequitur, quod si Verbum producatur per intellectionem essentialem, ejus productio præcedit eum amorem, adeoque aliquid notionale est prius essentialibus, quod repugnat.

Tertio denique probatur eadem Conclusio: Si Verbum esset terminus divinæ intellectionis, ut intellectio est, sequeretur Patrem esse formaliter intelligentem Verbo, atque ita formaliter sapientem sapientia genita: sed consequens est contra sanctos Patres et Doctores: ergo, etc. Patet sequela *majoris:* quia Pater est intelligens formaliter; atqui intelligens formaliter intelligit intrinseco termino suæ intellectionis, quando talem terminum sibi vindicat intellectio; idcirco enim Thomistæ affirmant a nobis produci Verbum per intellectionem, ut per illud intelligatur objectum. *Minor* patebit infra, et sufficienter probatur per S. Aug. lib. 15. *De Trinit.* cap. 7. *In illa Trinitate*, inquit, *quis audeat dicere Patrem, nec seipsum, nec Filium, nec Spiritum sanctum intelligere, nisi per Filium?... Si enim ibi solus Filius intelligit, ut intelligentia sit et sibi et Patri et Spiritui sancto, ad illam redituræ absurditatem, ut Pater non sit sapiens de seipso, sed de Filio, nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia Pater dicatur sapiens esse, quam genuit. Ubi enim non est intelligentia, nec sapientia esse*

potest, ac si per hoc Pater non intelligit ipse sibi, sed Filius intelligit Patri, profecto Filius Patrem sapientem esse facit.

Objiciunt 1. Thomistæ varias sanctorum Patrum auctoritates, quibus insinuare videntur nos intelligendo et cogitando dicere in corde et producere verbum mentis; ex quo Verbi divini similem productionem colligunt: imprimis sanctus Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 10. *Etsi,* inquit, *verba non sonent, in corde suo utique dicit, quid cogitat.* Quod utique probat variis Scripturæ textibus, maxime vero Sapientiæ 2. *Dixerunt apud se cogitantes non recte* Matth. 9. *Dixerunt intra se, hic blasphemat,* quæ dictio statim explicatur cum subditur. *Cum vidisset Jesus cogitationes eorum.* Item cap. 15. *Cogitabat intra se dicens.* Et Lucæ 5. *Cœperunt cogitare dicentes.* Ex quibus concludit S. Augustinus; *Quædam ergo cogitationes locutiones sunt cordis*: et infra: *Intus cum cogitamus locutio et visio unum est..... Formata quippe cogitatio ab ea re, quam scimus, Verbum est, quod in corde dicimus.* Asserit autem ibidem hoc esse transferendum ad Verbum divinum dicens; *Quisquis hoc intelligere potest, nempe nos cogitando dicere verbum mentale: jam potest videre per hoc speculum atque in hoc ænigmate aliquam Verbi illius similitudinem, de quo dictum est* in principio erat Verbum. Ipsi concinunt S. Fulgentius l. 1. ad Monimum cap. 7. *Sic est,* inquit, *Verbum apud Deum, sicut est in mente Verbum, sicut in corde consilium: cum enim mens apud se Verbum habet, utique cogitando habet, quia nihil aliud est apud se dicere, quam apud se cogitare:* necnon et S. Anselmus in Monologio cap. 28. *Hæc,* inquit, *ipsa locutio nihil aliud potest intelligi, quam ejusdem Spiritus intelligentia, qua cuncta intelligit; quid enim est aliud illi rem loqui aliquam hoc loquendi modo, quam intelligere?* Quamvis statim in eodem capite et sequenti 29. restringat hanc locutionem, ut sit ipsum Verbum genitum. Rursus cap. 34. *Idem est,* inquit, *summo spiritui scire, quod intelligere, seu dicere:* et cap. 46. circa med. *Rem cogitare, cujus memoriam habemus, hoc est mente eam dicere.* — **Respondeo** SS. Patres his et similibus loquendi modis nihil aliud velle, quam quod dicamus et loquamur mentaliter, quando aliud cogitamus, sive interim illa cogitatio sit illa actio, qua producitur Verbum mentis, sive illius verbi in intellectu formalis receptio. Quod non ita exacte expenderunt præter unicum Augustinum, qui hæc subtilius inquirens etiam Doctori Subtili ansam præbuit, ut Verbi productionem a simplici cogitatione distingueret. Itaque cæteri Patres arbitrantes ad explicationem hujus mysterii sufficere, quod sicut nos, quando cogitamus, intra nos effingimus rei cogitatæ imaginem, quæ Verbum mentis appellatur; sic Deus Pater sŭam essentiam concipiendo efformat Verbum sibi consubstantiale, quam Verbi conceptionem, improprie cogitationem et intellectionem appellant; ita quod simplicem cogitationem cum vera dictione interna confundant. Quam etiam sermonis improprietatem notavit S. Thomas 1. part. q. 34. art. 1. ad secundum et tertium et aperte colligitur ex ipsomet S. Anselmo loco laudato; nam cap. 58. ait: *Sicut Pater est intelligens et Filius est intelligens et Spiritus sanctus est intelligens; ita Pater et dicens et Filius est dicens et Spiritus Sanctus est dicens.* Quibus aperte confundit dictionem cum intellectione simplici; certum est enim, quod Filius et Spiritus sanctus

sint revera intelligentes, sicut Pater, intellectione videlicet essentiali, non vero sunt dicentes dictione productiva Verbi. *Ad sanctum Augustinum* autem dico, eum esse intelligendum de dictione et locutione quasi in facto esse, ita quod, quemadmodum Verbum exterius prolatum his vocabulis, locutio, dictio, dictum, Verbum tamquam Synonimis, appellatur, licet proprie locutio et dictio sint expressio seu productio Verbi et quasi Verbum in fieri; ita locutio interna sumitur aliquando pro cognitione, quasi in facto esse, quæ cogitatio sic usurpata, est ipsum Verbum productum: unde sanctus Augustinus post verba superius laudata subdit: *Formata cogitatio ab ea re, quam scimus, Verbum est.*

Objiciunt 2. Omnis operatio intellectus est intelligere; sed dicere, seu loqui mentaliter est formaliter operatio intellectus: ergo dicere, seu loqui mentaliter est intelligere. — **Distinguo majorem:** est intelligere, vel radicaliter, vel formaliter, concedo; formaliter tantum, nego: itaque omnis operatio intellectus dici potest intellectio radicaliter et denominative, quia provenit a potentia intellectiva, non vero formaliter quasi esset revera intellectio et formalis cogitatio; duplicem enim intellectus habet operationem, nempe dictionem productivam Verbi, et intellectionem, quæ in creatis est ipsa formalis Verbi producti receptio.

Urgebis: si actio illa, quam dictionem appellamus, non sit formaliter intellectio, non erit ab intellectu formaliter, seu quatenus intellectus est, sed solum quatenus potentia productiva est et sic Verbum divinum tantummodo velut materialiter procedet ab intellectu, hoc est a principio, quod realiter tantum est intellectus, non vero formaliter: sed consequens est falsum; si enim Filius non proveniat ab intellectu, quatenus est formaliter intellectus, sequitur, quod ex vi suæ processionis non possit proprie appellari *Verbum mentis Paternæ*, neque *procedere de memoria Patris*, neque *esse sapientiam de sapientia* et *visionem de visione*, ut loquitur sanctus Augustinus libro 15. capite 7. et 13.; ergo, etc. Probatur *major:* intellectus enim non est intellectus formaliter, nisi quatenus sese explicat in actum intelligendi, qui est actus adæquatus intellectui, quatenus intellectus est. — **Distinguo majorem:** non erit formaliter ab intellectu, quatenus intellectus est, seu quatenus producit actum, qui sit formaliter intellectio, concedo: quatenus producit actum, qui sit intellectio saltem radicaliter, nego. *Probationem* similiter distinguo: adæquatus actus intellectus est intellectio, vel formaliter, vel radicaliter, concedo; formaliter tantum, nego. Adde, quod retorqueri possit in Adversarios argumentum; nam intellectio, ut intellectio est formaliter, non est dictio; at ipsi fatentur Verbum divinum non procedere ab intellectione divina, quatenus intellectio est formaliter; hæc enim communis est tribus divinis personis; sed tantum, quatenus modificata est in primo supposito et appellatur *Dictio*: ergo præfatum argumentum magis in eos, quam in nos militat. Nec inde sequitur Filium non recte Verbum, neque sapientiam et visionem de visione, etc. appellari; imo suam Verbi appellationem habet a memoria fœcunda Patris, a quo per dictionem producitur, et rectius nominatur Verbum, quam si fieret per intellectionem; sic enim non Verbum prolatum, sed tantum cogitatio, vel intellectio Patris esset dicendus: Verbi autem appella-

tionem sequuntur cæteræ præfatæ ipsius denominationes, quæ Verbo sunt synonimæ.

Objiciunt 3. Divinæ processiones non solum sunt personarum productiones, sed etiam communicationes naturæ, actuumque essentialium; processio enim debet continere in fieri quidquid terminus per eam productus continet in facto esse: at Verbum productum continet naturam et actus essentiales: ergo illius processio etiam divinam naturam et actum essentialem intelligendi debet continere, adeoque non alia debet esse, quam ipsamet divina intellectio. — **Respondeo**, equidem divinam processionem in fieri continere et veluti communicare essentiam et actus essentiales; sed nego exinde sequi, eam propterea esse debere formalem illum actum intelligendi, hac enim ratione Filii productio etiam dici posset actus volendi; etenim in Filio non solum est Essentia divina et actus essentialis intellectus Paterni, sed est etiam actus essentialis voluntatis ejusdem: si ergo ad hoc, ut Filius habeat actum illum intellectus Paterni vi suæ processionis, opus est, ut ipse actus in ejus processione formaliter includatur; etiam opus erit, ut actus voluntatis in ea formaliter includatur, utpote cum habeat totam essentiam et essentialia vi suæ processionis. Idem dici potest de Spiritu sancto. Non itaque idcirco essentialia Filio communicantur, quia ejus processio est actus essentialis, sed quia essentia ipsa est alterum comprincipium *quo* hujus partus et productionis. Adde, quod si vera esset Adversariorum illatio, etiam concluderet Essentiam divinam formaliter in dictione includi, quia Filius ex vi processionis suæ non minus habet Essentiam divinam, quam divinam intellectionem; hanc autem sequelam nullus Theologorum admittit: ergo nec admittere debet antecedens.

Objiciunt 4. Si intellectio præsupponeretur dictioni et esset quid commune tribus personis, sequeretur, quod Pater non magis seipsum cognosceret in Verbo, quam ipsum Verbum et Spiritus sanctus, dicerentur intelligere se in Verbo: at hoc est contra communem assertionem Theologorum dicentium Verbum repræsentare essentiam Patri; quo fit, ut illius imago appelletur: ergo, etc. Patet sequela, quia si Pater intelligit intellectione essentali, quæ non sit dictio formaliter, jam aliæ personæ erunt ipsi pares; siquidem etiam intellectione essentiali divinam essentiam intelligent et sic cognoscent in Verbo, etc. — **Distinguo sequelam**: non magis Pater diceretur seipsum cognoscere in Verbo, ratione operationis, concedo; ratione repræsentationis, nego; etenim quando dicitur, quod Pater divinus seipsum cognoscat in Verbo, non est sensus, quod per productionem Verbi suam cognoscat essentiam, alias esset sapiens sapientia genita, quod falsum esse supra dictum est ex S. Augustino; sed sensus est, quod Pater dederit Filio vim repræsentandi illam essentiam tamquam suum Verbum, non vero Verbum aliarum Personarum. Quemadmodum ergo Verbum creatum ipsi loquenti exprimit objectum; ita in divinis, licet Verbum non sit in dicente per modum informantis, sicut est in creatis, habet tamen ab eo peculiarem habitudinem, qua fit, ut magis ipsi, quam cæteris personis divinam essentiam repræsentare dicatur.

Objiciunt 5. Idcirco Doctor Subtilis distinguit dictionem ab intellectione essentiali, ne scilicet Verbum dicatur procedere per opera-

tionem essentialem intelligendi tribus personis communem: sed recurrit eadem difficultas admittendo actum in intellectu divino, ab intellectione essentiali distinctum; ergo incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Probant *minorem:* illa actio formaliter ex natura rei ab essentiali intellectione distincta, est in ratione actionis actus absolutus, sicut est intellectio ipsa; ergo in ratione actionis communis est et essentialis, sicut et ipsa intellectio. Consequentia patet; antecedens probatur: actio illa in ratione actionis ab intellectu dimanantis non est formaliter relatio, hæc enim nec productiva est, nec per modum actionis egreditur ab intellectu, cum sit terminus divinæ naturæ ipsam in ratione personæ constituens: ergo talis actio sub conceptu actionis est quid absolutum, sicut et intellectio; nam in Deo quidquid non est relativum est absolutum et pertinet ad essentialia, ac proinde sequitur ex sententia Scoti, quod Pater per actum absolutum tribus personis communem suum Verbum producat, quidni ergo idem posset concedere de ipso intelligere essentiali, ne frustra multiplicentur actiones in Deo? — **Nego minorem**: necnon et *majorem* illius *probationis: Dictio* enim divina est reipsa illa formalitas constitutiva primi suppositi; adeoque ipsamet relatio Paternitatis: non quidem quatenus consideratur sub præcisa ratione relationis referentis unum ad aliud, sed prout est illa ipsa operatio divina, qua primum suppositum suam existentiam et essentialia sua communicat secundo supposito, ad quod propterea refertur tamquam generans ad genitum: unde actio generativa in divinis dici potest formaliter relatio, secundum adæquatam entitatem, etsi non sit formaliter relatio secundum inadæquatam entitatem et diversam connotationem; unica enim et eadem formalitas constitutiva primi suppositi varias sortitur appellationes, propter diversam connotationem terminorum et varia munia; primo namque constituit primam personam subsistentem incommunicabiliter; deinde constituit principium potens producere, ut *quod*; tertio tribuit activam in generationem, sive dictionem; ac denique Patrem constituit actualiter et quasi prædicamentaliter relatum ad Filium.

Conclusio tertia. Revera verbum divinum procedit per dictionem et spiritus sanctus per spirationem activam. Hæc est Doctoris Subtilis sententia, *locis laudatis in priori Conclusione*, et veritas hujus sequitur ex præcedenti; etenim si Verbum et Spiritus sanctus non procedant per actus formales intellectionis et amoris essentialis, sive formaliter, sive modificate consideratos, consequens est, quod necessario procedere debeant per actus dicendi et spirandi, alii namque in divinis excogitari non possunt.

Probatur insuper Conclusio a Doctore in 1. d. 2. q. 7. n. 15. primo quidem auctoritate S. Aug. docentis ubique Verbum, tam divinum, quam nostrum produci a memoria fœcunda, non vero ab intelligentia: sed memoria fœcunda productiva est per dictionem, non vero per intellectionem: ergo ex sententia S. Aug. Verbum divinum revera procedit per dictionem distinctam ab intellectione. *Major* patet, nempe, quod Verbum tam divinum, quam nostrum a memoria fœcunda procedere debeat. S. August. id enim expresse habet lib. 15. *De Trinit.* c. 10. ubi de Verbo a nobis producto ita loquitur: *Necesse est cum Verbum*

loquimur ex ipsa scientia, quam memoria tenemus, nascatur Verbum, formata quippe cogitatio ab ea re, quam scimus, Verbum est, quod in corde dicimus. Dixerat autem paulo ante, ex hac nostri Verbi similitudine detegi posse productionem Verbi divini. *In hoc speculo,* inquit, *atque in hoc ænigmate videri aliquam Verbi illius similitudinem, de quo dictum: est in principio erat Verbum.* Utrumque vero tam divinum, quam nostrum Verbum a memoria fœcunda procedere satis aperte indicat ibidem c. 14. *Verbum nostrum,* inquit, *illud, quod non habet sonum, inde utcumque simile est in hoc ænigmate illi Verbo Dei, quod etiam Deus est, quoniam sic et hoc de nostra scientia nascitur quemadmodum et illud de scientia Patris natum est.* — *Minor* similiter est evidens; intelligentia enim circa objectum percipiendum, memoria vero fœcunda circa Verbum producendum versatur; illa in simplici objecti visione, hæc in termini sui productione detinetur; illa sola est operatio divinitatis, qua personæ divinæ suam essentiam et seipsas comprehendunt: hæc est dictio et productio, qua Pater Filium generat sibi omnino æqualem, vi suæ processionis et productionis. Quæ hanc adversus Conclusionem possent objici, jam soluta sunt in præcedenti et solventur in sequentibus.

Rogabis, an actus intelligendi præsupponatur ad actum dicendi in divinis? — **Affirmant** communiter Scotistæ, tum quia id perspicue videtur asserere Doctor Subtilis in 1. dist. 2. qu. ultima, ut jam observatum est in primo Notabili: tum quia essentialia priora sunt quam notionalia, intelligere autem est quid essentiale, dicere vero quid notionale: tum denique, quia ex ratione principii perfecti est, ut prius habeat suam ultimam perfectionem, quam producat: intelligere autem et velle videntur esse ultimæ perfectiones Deitatis, ideoque prius oportet quod persona divina sit intelligens et volens, quam ex fœcunditate naturæ producat Verbum. Secus autem contingit in creatis, ubi dicere præcedit intelligere, quoniam intellectus creatus non est formaliter intelligens, nisi per receptionem Verbi producti per ipsam dictionem.

Nihilominus reclamant aliqui, quibus subscribit Baronius noster Apolog. 2. act. 4. circa finem, affirmans in Patre priorem esse dictionem intellectione et volitione, quia, inquit, dictio est constitutivum Patris, nihil autem est prius in aliquo, quam sit id per quod constituitur, nihil enim potest esse in aliquo priusquam illud sit, nec potest illud esse priusquam in esse constituatur, nec potest constitui, nisi per principium sui constitutivum, adeoque nihil potest esse in Patre priusquam Pater constituatur in suo esse Patris. Non constituitur autem in illo esse, nisi per dictionem, quæ, ut supponitur, est ipsamet generatio activa. Unde concludit, quod quamvis absolute in Deo prius sit intelligere, quam dicere, tamen in Patre, prout in Patre reduplicative, prius est dicere, quam intelligere, sicut quamvis animal sit prius, quam rationale, tamen, prout est in homine prius est rationale, quam animal; unde cum Pater constituatur in esse Patris per dicere, necessum est, quod prius dicat, quam intelligat, quia prius est Patrem esse, quam intelligere. — Verum reclamant cæteri Scotistæ cum Rada prima parte Controversia 12. art. 3.: tum quia ex Doctore Subtili Pater prius est beatus, quam generet: beatitudo autem, vel

est in intellectione, vel in volitione, vel in utroque : ergo prius intelligit essentiam suam Pater divinus, quam dicat et producat Verbum suum. Tum quia quoties aliqua necessarium ordinem servant inter se, eumdem necessario servant ubicumque inveniuntur : sed intelligere secundum se est prius, quam dicere : ergo etiam in Patre intellectio dictionem præcedit. Nec juvat exemplum animalis; falsum enim est, quod in homine prius sit rationale, quam animal, nam utrumque concurrit ad constitutionem hominis, animal quidem ut prædicatum superius, rationale vero ut prædicatum inferius; ita a pari intelligere et dicere simul constituunt Patrem, intelligere quidem ut prædicatum superius, dicere vero ut prædicatum ultimum, ideoque hoc illud supponit. Tum denique quia quidquid sequitur ad prædicatum notionale non communicatur aliis personis, est enim proprius personæ divinæ character: sed intelligere divinum communicatur pluribus et transit ad omnes personas divinas : ergo non supponit dictionem, quæ est prædicatum notionale, sed præcedit.

QUÆSTIO QUARTA.

AN ET QUÆ PROCESSIO IN DIVINIS SIT GENERATIO.

Fide divina certum est in divinis admittendam esse generationem, id enim clamant Scripturæ utriusque Testamenti, quibus ipsa divina generatio expresse asseritur. Sic Psalm. 2. *Ego hodie genui te.* Psal. 109. *Ex utero ante Luciferum genui te.* Isaiæ ultimo: *Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam?* Confirmant et omnes illi textus, maxime novi Testamenti, quibus attribuitur Deo Filius; Filiatio namque infert certissime generationem. Suadent et omnia illa divina oracula, quibus Christus Dominus *Filius Dei vivi* pronuntiatur, et ipsemet Deum *Patrem suum* constanter appellat. Itaque de veritate generationis divinæ non est relictus ambigendi locus. Sed grandis, gravisque remanet solvenda difficultas, an utraque divina processio, tam Verbi, quam Spiritus sancti, vera dicenda sit generatio; anve sola Verbi emanatio veræ, perfectæque generationis nomen sibi vindicet. Quocirca

Notandum 1. Eam fuisse veterum Patrum sententiam, revera quidem in Deo admittendam esse aliquam generationem, qua vere, proprieque *Pater* sit et appelletur ille, qui genuit, et qui genitus est revera sit et nominetur *Filius.* Qualiter autem fiat illa generatio et qua de causa unica ex divinis Personis productis *Filius* appelletur, censuerunt non esse accuratius explorandum. *Indecorum enim est,* inquit S. Athanasius Orat. 3. *quærere, quomodo ex Deo Verbum existat, aut quomodo sit Dei splendor, aut quomodo generet Deus, et quis sit modus generationis Dei. Insanus enim sit, qui talia audeat, cum inexplicabilem rem, ac divinæ naturæ propriam, solique ipsi et ejus Filio cognitam, oratione sua declarare conetur.* Ei concinit Nazianzenus Orat. 1. *De Filio, Quomodo genitus est?* inquit, *(idem enim indignabundus repeto) Dei generatio honoretur silentio. Abunde tibi magnum est sciri eum esse genitum. Quo autem modo genitus sit, ne ipsis quidem Angelis, nedum tibi, intelligere concesserim, vis declarem quomodo? Ut sit Pater qui genuit, et Filius qui genitus est. Quod supra hæc est, nube tegitur et hebetudinem tuam effugit.* Ipsi præiverat Iræneus c. 48.

qui illud usque adeo ignotum esse dicit, ut id sciant *neque Angeli, neque Archangeli, neque Principes, neque Potestates, nisi solus qui generavit Pater, et qui natus est Filius. Inenarrabilis itaque generatio ejus cum sit, quicumque nituntur generationes et prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea quæ inenarrabilia sunt enarrare promittentes.* — Eadem fuit Patrum Latinorum sententia; nam S. Ambrosius lib. 11 *De Fide* cap. 5. dicit, *Impossibile esse generationis istius scire secretum.* Et rursus, *Licet scire, quod natus sit; non licet discutere, quemadmodum natus sit, illud negare mihi non licet, hoc quærere metus est.* Et ibidem hanc inquisitionem nominat *quæstionum tormenta.* Ei subscribit S. Augustinus pluribi, maxime vero lib. 3. *Contra Maximinum* cap. 14. et 15. *De Trinit.* cap. 27. et Tract. 99. in Joannem, ubi ait: *Quid illic intersit, inter* procedere *et* nasci, *longum est quærendo disserere et temerarium, cum disseruerit, definire, etc.*—Nihilominus pium est et utile humiliter ac sobrie disputando quærere rationem discriminis, quo generatio Verbi a processione Spiritus S. distinguitur, dummodo illa ipsa disputatio Fide primario nitatur et secundario clarior appareat naturali ratione, quæ fidei serviat, ut ancilla, eoque consilio disputatio suscipiatur, ut palam fiat vanas et sophisticas esse contra hoc mysterium Hæreticorum objectiones. Unde merito S. Justinus martyr in expositione fidei de Trinitate postquam ostenderat, *Nullo modo nos posse penetrare ad divinam Essentiam, nec ad ejus mysteria*, subdit: *non debemus tamen in totum ab ea quærenda desistere; sed pro sua quisque portione acceptæ a Domino scientiæ strenue rem examinet, certus non quidem exacte se percepturum, profuturum tamen per hujusmodi contemplationem accedendo ad illum propius.*

Notandum 2. Generationem viventium triplicem distingui posse; accipitur enim *Primo,* pro cujuslibet viventis productione, sive interim talis productio fiat a vivente, sive non, sive a causa ejusdem naturæ cum effectu, sive a diversa, et sic productio animalium e putri materia, Solis, aut ignis beneficio, dici potest generatio. Sic formatio Adami ex limo terræ et Evæ ex costa ipsius Adæ generationis nomen sortiri potest, terminus enim talium productionum est substantia vivens. *Secundo*, strictius generationis nomen accipitur, scilicet pro productione viventis a vivente, qualiter accepta solito describitur: *Origo viventis a vivente, medio principio vitæ conjuncto, in similitudinem naturæ.* Quæ descriptio quatuor involvit particulas ad generationem desiderandas. 1. Ut sit *Origo viventis*, quia nativitas pertinet tantum ad viventia. 2. A *Principio vivente*, ut a perfecta generationis acceptione arceantur productiones viventium ab igne, Sole et aliis causis vitæ expertibus. 3. A *Principio vitæ conjuncto,* idest, ut id, per quod genitum producitur, fuerit aliquando generanti viventi conjunctum, genitum enim fit per semen a generante vivente decisum. Qua ratione productio Adæ dici nequit generatio, quia licet fiat a Deo vivente, non tamen fit per substantiæ divinæ decisionem et communicationem. 4. *In similitudinem naturæ*, non quidem individuæ, genitum enim aliquando genitori suo in perfectionibus, tum substantialibus, cum accidentalibus prorsus absimile cernitur; sed in similitudinem naturæ, vel genericæ, scilicet animalis ab animali, qualis est generatio muli ex equo et asina, vel specificæ, qualis est generatio hominis ab ho-

mine. *Tertio denique*, generatio viventium spiritualium strictissime sumpta describi potest: *Origo viventis intelligentis a vivente vita intelligentiæ, mediante principio vitæ intelligentiæ conjuncto.* Quibus comprehenditur generatio omnium hominum, et excluditur animantium, ac plantarum productio. Hanc autem generationis descriptionem Verbi divini productioni congruere probat Doctor in 1. dist. 5. qu. 2. num. 3.

Notandum 3. Duplicem maxime differentiam assignari posse inter actum intellectus et voluntatis. Prima est, quod omnis actus voluntatis sit liber, saltem libertate essentiali, quæ consistit in ordine, quem dicit actus ad principium se eligibiliter et delectabiliter determinans ad actum. Actus autem intellectus non sit liber, sed naturalis, quæ naturalitas consistit in eo, quod actus proveniat a principio natura sua determinato ad actum, quod quidem discrimen statuit Doctor in 1. dist. 10., ut fusius patebit infra, dum expresse agemus de libera Spiritus sancti processione. Secunda differentia est, quod actus intellectus habeat rationem imaginis et similitudinis repræsentantis suum objectum, quod est ejusdem actus principium cum ipso intellectu. Per objectum enim, vel per speciem ab objecto, quasi ejus semen exceptam, intellectus redditur fœcundus ad concipiendum verbum mentale, quod est imago objecti. Actus autem voluntatis non habet illam rationem imaginis et similitudinis repræsentantis objectum suum, sed habet rationem inclinationis et propensionis in objectum, ut observat S. Thomas 1. p. q. 27. art. 4. Quam quidem amoris propensionem explicat similitudo unionis, seu vinculi, quo amans dicitur conjunctus amato, vel esse in illo et quasi pondere quodam in illud ferri; unde S. Dionysius cap. 4. *De Divinis Nominibus* amorem appellat *virtutem unitivam*, cui concinit S. August. lib. 8. *De Trinit.* cap. 10. *Quid est amor*, inquit, *nisi quædam vita duo aliqua copulans, vel copulare appetens amantem, scilicet et quod amatur?* Et lib. 13. *Confessionum*, c. 9. *Pondus meum amor meus, eo feror quocumque feror.* Subscribit et S. Bernardus serm. 83. in Cantica, ubi de Charitate ait: *Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste; parum dixi contractus, complexus est, complexus plane, ubi idem velle et nolle idem, unum facit spiritum de duobus*, etc.

His ita prælibatis, tria maxime hac in Quæstione sunt resolvenda. 1. Quod Verbi divini productio sit vera generatio. 2. Quod processio Spiritus sancti non sit dicenda generatio. 3. Inquirenda est hujus discriminis causa, et proferenda genuina ratio quare Filii processio, non ita Spiritus sancti, appelletur generatio.

Conclusio prima. — Verbi divini processio est vere, ac proprie dicta generatio. Hæc est de fide, quoad utramque partem; id namque aperte definitum est in Conciliis Nicæno, Ephesino, Toletano, etc. in illis confessionibus fidei, quibus secunda divinæ Trinitatis persona *Filius*, *genitus* et ab æterno Patre *natus*, non autem factus, nec creatus asseritur.

Colligitur pariter ex variis Scripturæ sacræ locis, quibus, ut supra diximus, nedum in divinis probatur esse vera generatio, sed etiam illa ipsa divini Verbi processioni tribuitur; sic Psalmo 2. *Filius meus es tu: Ego hodie genui te*, quem quidem textum S. Pau-

lus Epist. ad Hebræos explicat de æterna Christi Domini generatione. Insuper ex illo Psalmo 109. *In splendoribus Sanctorum ante Luciferum genui te.* Quod quidem divinum Oraculum non de temporali Christi Domini nativitate interpretandum venit, ut quidam tuentur, qualiter enim ante Luciferum genitus diceretur, qui solum in medio temporum natus est? sed de illa ipsa divina generatione, cujus æternitas, character et principium, illo ipso Oraculo, exaratur. *Character* quidem cum dicitur *in splendoribus Sanctorum,* quo designetur eum esse genitum per fœcunditatem luminis, seu divini intellectus Deitatis cognitione fœcundati, unde etiam in Symbolo Nicæno recte dicitur *lumen de lumine.* Æternitatem vero explicant sequentia verba, *ante Luciferum:* hoc est, non solum ante creaturæ cujusque productionem, sed etiam ante earum æternam ordinationem et decretum de ipsis condendis. Hinc divina illa Sapientia, Prov. 8. de seipsa dicit: *Ab æterno ordinata sum, antequam quidquam faceret a principio, nondum erant abyssi et ego jam concepta eram.* Principium denique illius originis et nativitatis designatur per sequentia verba, *ex utero genui te,* scilicet ex memoria fœcunda, per cujus actum Pater communicat substantiam suam Filio. Unde quidam non immerito arbitrantur his in verbis latere mysterium, videlicet Patrem divinum propter summam generationis perfectionem, tam Patris, quam Matris officio fungi. Matris quidem, ut indicat hæc particula, *ex utero:* Patris vero, ut significat ista *genui te.* Unde cum Synesius docte, sapienterque *Patri-Matrem* appellat, hoc est, Patris et Matris vices agentem in productione sui Filii.

Probatur etiam ratione: illa processio vere, propriequedicenda est generatio, cui tres ad perfectam generationem desiderandæ conditiones congruunt: at illæ omnes conveniunt æternæ Verbi productioni. Primo namque processio Verbi divini *est processio viventis a vivente:* Filii scilicet habentis vitam in semetipso a Patre vivente sibi communicatam, juxta illud Joannis 5. *Sicut Pater habet vitam a semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso.* Ubi quidem D. Augustinus Tract. 22. in Joannem distinguit duos modos habendæ vitæ, primus est *a semetipso,* qui soli Patri convenit, sicut enim est a se, ita habet vitam, non tantum in semetipso, idest subsistentem, sed etiam a semetipso et non ab alio. Secundus est habere vitam *in seipso* subsistentem, et non a seipso, et hic convenit Filio habenti vitam a Patre. — Secundo procedit *a principio vivente vita intelligentiæ.* Siquidem Deus Spiritus est, cujus vivere intelligere est. Verbum autem procedit per vim intellectivam, sive per intellectum fœcundum, adeoque vere et proprie dicitur procedere a principio vivente vita intelligentiæ.—Præterea eadem processio est *a principio conjuncto.* Principium enim productivum Verbi manet ipsi conjunctum, cum totam in ipsum Pater effundat naturam et substantiam suam, quod significatur his verbis *ex utero.* Nam, ut inquit S. Augustinus lib. 2. *Contra Maximinum: Ideo nasci dicitur ex ejus utero, quia de seipso, hoc est, de substantia sua Deus Deum genuit, sicut ex utero Matris, quando natus est, homo hominem genuit, ut intelligeremus in utraque generatione non diversas ejus, qui natus est et eorum, de quibus natus est, esse substantias.* Quam veritatem luculenter etiam sic expendit Victor Episcopus

in professione fidei ad Hunericum, quæ stat Tomo 4. Bibliothecæ Patrum. *Profitemur itaque Patrem,* inquit, *de seipso, hoc est de eo quod ipse est sempiterne atque ineffabiliter Filium genuisse, non extrinsecus, non ex nihilo, non ex alia genuisse materia, sed ex Deo natum esse, et qui de Deo natus est, non aliud est, quam id quod Pater est.* Concinit et Conc. Toletanum 11. dicens: *Nec enim de nihilo, neque de aliqua substantia; sed de Patris utero, idest de substantia ejus idem Filius genitus, vel natus esse credendus est.* — Denique eadem processio est *in similitudinem naturæ*, eamque perfectissimam, nam ad Colossenses primo Filius dicitur *Imago Dei*; et ad Hebræos primo appellatur *Splendor Patris et figura substantiæ ejus.* Imo nedum est in similitudinem specificam, qualis est perfecta generatio viventium; sed et numericam et identicam. Siquidem Pater divinus eamdem numero suam naturam æterna generatione Filio suo communicat, unde merito Joan. 2. Filius ipse pronuntiat: *Ego et Pater unum sumus,* non quidem unitate Personæ, ut dictum est, sed unitate substantiæ et Divinitatis.

Dices 1: Processio Verbi divini fit per intellectum: sed intellectus ex ratione sua non est generativus, imo est non generativus; nec enim Angeli, neque homines per intellectum sibi similes procreant: ergo divini Verbi productio non est generatio. — **Distinguo minorem:** intellectus non est generativus in creatis, concedo; in divinis, nego. Cum enim verbum creatum sit tantum accidentale, minimeque sit consubstantiale intellectui fœcundo illius productivo, adeoque non sit univoca ejus conceptio, inde fit, quod nec proprie, nec realiter, sed solum similitudinarie et intentionaliter sit quædam generatio, quatenus nempe producit terminum, qui sit imago quidem objecti, sed imperfecta, propter scilicet intellectus producentis limitationem et finitatem, ratione cujus non habet virtutem eliciendi adæquatam omnino et perfectam objecti similitudinem. Secus autem est de Deo, cum enim intellectus divinus sit infinitus et illimitatus, non potest non producere Verbum, intellectui ipsius fœcundo, hoc est conjuncto cum essentia divina primario ejus objecto, per omnia adæquatum et consubstantiale, adeoque nedum similitudinarie, sed etiam vere et realiter Verbi productio est generatio.

Dices 2: Ut aliqua productio veræ generationis nomen obtineat, debet producere terminum similem producenti ex vi actionis, qua ipsum producit: sed Pater æternus id non præstat producendo Filium, Verbum enim ab eo productum non fit ei simile in natura ratione actionis productivæ, nempe dictionis; sed ratione objecti concurrentis ad eam productionem cum intellectu, cujus quidem objecti Verbum productum est expressio et similitudo. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem dico, quod licet duo concurrant ad integrandam memoriam fœcundam, nempe intellectus et objectum, tamen intellectus ipse cum sit agens, seu producens, dicitur formare similitudinem objecti dum Verbum producit, adeoque illa productio magis ipsius actioni, quam concursui objecti, tribuenda est.

Instabis: ut Filius divinus assimilaretur vere Patri producenti, deberet omnes ejus proprios characteres participare, adeoque deberet habere Paternitatem, hæc enim proprius est Patris character, qui eum in

esse Patris constituit: sed id non obtinet, imo habet constitutivum, non solum disparatum, sed oppositum, scilicet Filiationem: ergo tantum abest, ut sit principio producenti similis, imo est omnino dissimilis, adeoque non est revera genitus. — **Distinguo majorem**: deberet habere proprios Patris characteres essentiales et compossibiles cum Filiatione, concedo: notionales et incompossibiles cum Filiatione, nego. Nec enim necesse est ad perfectam generationem, quod genitus per omnia et in omnibus assimiletur genitori. Constat enim filium in humanis, nedum habere filiationem oppositam Paternitati, sed etiam suppositum et differentiam individualem, qua realiter et personaliter a principio producente distinguitur. Ut ergo Verbum divinum principio sui productivo vere dicatur simile, non est necessum quod omnes ejus characteres obtineat, sed sufficit quod eamdem cum eo habeat essentiam easdemque essentiales perfectiones.

Dices 3: Idcirco divini Verbi productio diceretur revera generatio, quia illum a Deo genitum esse Scriptura affirmat: sed exinde colligere non licet eum esse vere genitum et productum de substantia Patris et per communicationem illius ejusdem essentiæ: ergo nec ejus productionem veram esse generationem affirmare licet. *Major* patet ex dictis. *Minor* probatur; siquidem non solum Verbum a Deo genitum, sed etiam homines eadem Scriptura pronuntiat: Deuteron. 32. *Deum, qui te genuit dereliquisti.* Quod utique non significat homines fuisse productos de illa Dei substantia, nec eorum productionem esse veram generationem. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem dico, Verbum *generandi* in Scriptura sacra, sicut et apud Philosophos trifariam usurpari, scilicet latius, strictius et strictissime, ut observatum est in 2. Notabili. Unde hominum productio dici potest generatio sumpta latius, quatenus nimirum est origo viventis a vivente in similitudinem saltem accidentalem naturæ. Verbi autem productio dicitur generatio strictissime sumpta, siquidem fit per communicatam sibi divinam naturam, quæ ad eum derivatur per principium naturaliter productivum, nempe per intellectum divinum, quocirca unus et verus est Deus cum Patre. *Tenet enim naturæ veritas proprietatem*, inquit S. Hilarius, *ut quod ex Deo est Deus sit, et nec demutatio sit nativitas, nec diversitas, dum et Filius non in naturam externam, ac dissimilem Patri Deo subsistit, nec Pater alienum quid a se nativitate Unigeniti acquirens, sed universa potius, quæ sua sunt, sine damno impertiens indulsit.* Vel ut subdit lib. 11.: *Nativitas Dei neque aliunde, neque aliud est, quæ si aliunde est, non nativitas est; si vero aliud est, non Deus est. Cum autem ex Deo Deus est, per id Deus Pater Deo Filio et nativitatis ejus Deus est et naturæ Pater, quia Dei nativitas et ex Deo est et in ea genitus est natura qua Deus est.*

— **Conclusio secunda**. — Sola Filii productio, non item Spiritus sancti, est vera generatio. Hæc etiam est de fide, determinata in Conciliis Toletano 1. et 11. necnon et Nicæno paulo post medium, ubi ait: *Unus ingenitus Deus et Pater, unus ex eo genitus Filius, Deus, Verbum. Sicut non est alter Deus cum Deo et Patre ingenitus, ita neque congenitus, neque prior, nec posterior Filius diversus a Deo unigenito Filio ejus.* Secundo idipsum firmatur ex omnibus

Symbolis. Primo quidem Apostolico, ubi Christus dicitur *Filius Dei unigenitus*; necnon et Nicæno, quo credimus *in Jesum Christum Filium Dei unigenitum*. Item in Symbolo sancti Athanasii ab Ecclesia recepto, ubi solus Filius dicitur genitus; *Spiritus* autem *sanctus a Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Firmatur etiam Scripturis sacris, nam si Spiritus S. processio foret generatio, sequeretur Spiritum sanctum esse Filium genitum. Sed hoc aperte militat in Scripturam sacram, in qua Verbum divinum plerumque Filius Dei unicus et unigenitus prædicatur; sic Joan. Ep. 1. c. 1. *Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis.* Et 3. cap. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret;* et iterum: *Quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Nec refert quod Joannes primo cap. pronuntiet se vidisse gloriam Verbi divini, *Quasi Unigeniti a Patre,* illud enim *quasi,* non minuit gloriam; sed potius denotat veritatem et æqualitatem secundum phrasim Hebraicam, ac si diceret: tanta erat ejus gloria, quanta decebat unigenitum Filium Dei.

Confirmant eodem argumento omnes omnino sancti Patres, qui Spiritum sanctum non esse genitum diserte pronuntiant. Sic S. Basilius lib. 3. *Contra Eunomium* circa finem, *Spiritus sanctus,* inquit, *nec ingenitus, nec genitus, quia unus Unigenitus.* Idem habet Nazianzenus oratione quinta de Theologia: *Nec Spiritus est Filius,* inquit, *quia ex Deo est, unus enim Unigenitus.* Subscribit et Athanasius Dialogo 3. *De Trinitate: Dicitur,* inquit, *unigenitus, quoniam solus ex essentia genitus est... Nec enim scriptum est: Spiritus ex me genitus est, sed ex me procedit.* Hæc ipsa veritas firmatur ex dictis Conclusione præcedenti, et patebit amplius ex dicendis in Conclusione sequenti, in qua genuinam subjiciemus rationem, cur Spiritus sancti processio non sit dicenda generatio.

Dices 1: Filius Dei plerumque in Scripturis sacris dicitur Primogenitus: ergo alium habet posteriorem genitum, scilicet Spiritum sanctum, adeoque Spiritus sancti processio etiam dicenda erit generatio. — **Respondeo** ad *antecedens,* aliquem dici posse Primogenitum duobus modis, scilicet negative et positive. *Negative* quidem, cum negatur aliquis alius primogenitus, nulla facta comparatione ad posteriores, seu non attendendo, an sint aliqui posterius geniti. Sic autem Christus nedum quatenus Deus, sed etiam ut homo dicitur primogenitus, tam ex Patre, quam ex Matre, quia nullum habet natu priorem, licet etiam nullum habeat posteriorem. Sic Matth. 1. Virgo sacra dicitur peperisse Filium suum primogenitum. *Positive* vero is dicitur primogenitus, qui nullum quidem habet priorem, habet tamen alios fratres natu minores; qua ratione Christus dici non potest primogenitus.

Instabis: nedum Scriptura sacra affirmat Filium Dei esse primogenitum negative, sed etiam positive: ergo nulla solutio. *Probatur antecedens* ex sancto Paulo ad Rom. 8. ubi Filius Dei dicitur *Primogenitus in multis fratribus:* ergo, etc. — **Respondeo**, aliquem dici posse primogenitum positive duobus modis, scilicet proprie, vel metaphorice. *Proprie* quidem, cum posteriores geniti sunt fratres, qui eamdem cum natu majore fratre habent naturam ab eisdem parenti-

bus communicatam. Qua ratione Christus Dominus dici non potest primogenitus, nec secundum temporalem, nec secundum æternam generationem, quia nec Deus Pater, nec Virgo Mater alios Filios posteriores ita genuerunt. *Metaphorice* vero, cum scilicet posteriores fratres improprie generantur et appellantur, suntque fratres non quidem per naturam, sed per adoptionem. Quo sensu Christus dicitur primogenitus in multis fratribus, habet enim plures posterius genitos per gratiam adoptionis, quos propterea *Non confunditur vocare fratres*, inquit idem Apostolus ad Hebræos 2. Hanc ipsam veritatem luculenter explicat Concilium Ephesinum cap. 4. dicens: *Filius Dei nuncupatus est primogenitus et unigenitus, primogenitus comparatione ad filios adoptivos, et unigenitus per exclusionem alterius filii naturalis.* Unde August. lib. *De Fide et Symbolo* cap. 4. sic habet: *Secundum id quod unigenitus est non habet fratres, secundum id autem quod primogenitus est, fratres vocare dignatus est omnes qui post ejus primitias in Dei gratia nascimur per adoptionem filiorum.*

Objicies 2. Si quid suadeat Verbum divinum solum esse Dei Filium, maxime quia, ut diximus, tum a Scriptura sacra, tum a Conciliis Unigenitus affirmatur: sed inde colligere non licet eum non habere alios fratres etiam revera et proprie genitos: ergo, etc. *Probatur minor* ex illo Proverbiorum 4. ubi Salomon dicit se unigenitum matris suæ, cum tamen quatuor fratres habuerit. Nam 1. Paralipomenon cap. 3. dicitur, quod Davidi nati sunt in Jerusalem quatuor de Betsabea, qui, 2. Regum cap. 5. dicuntur filii David: ergo ex eo quod Filius divinus dicatur unigenitus, non propterea sequitur illum proprie non habere fratres. — **Respondeo**, Salomonem non dici absolute unigenitum matris suæ; sed coram matre sua, seu dilectum in facie matris suæ, ut vertunt septuaginta Interpretes, quia nempe ab ea diligebatur tanto affectu, ac si unicus et unigenitus Filius fuisset; hoc autem sensu Filius Dei dici non potest unigenitus, quia Spiritus sanctus æque diligitur a Patre ac Filius. Necessum est ergo, ut idcirco dicatur unigenitus, quod unica vera generatione sit a Patre genitus.

Dices 3: Quidquid est, aut est genitum, aut ingenitum: sed Spiritus sanctus non est ingenitus, talis enim est solus Pater divinus: ergo est genitus. Hinc Eunomiani et Macedoniani Spiritus sancti Divinitatem oppugnabant hoc dilemmate: aut Spiritus sanctus est Deus genitus, aut ingenitus. Si est ingenitus, erunt duo Dii originis expertes et ingeniti. Si vero est Deus genitus; vel genitus a solo Patre, sicut Verbum, et tunc erunt duo gemelli fratres: vel Spiritus sanctus erit Filius natu posterior, quam Verbum: vel Spiritus sanctus genitus est a solo Filio, et sic erit nepos Patris et Pater erit Avus: vel denique genitus est a Patre et Filio, sicque fiet alterum parentem esse masculum et patrem, alterum vero fœminam et matrem. Quam argumentationem referunt et refellunt Nazianzenus Orat. *De Theologia* et Athanasius Epist. ad Serapionem. — **Respondeo**, ingenitum apud Patres usurpari duobus modis. Primo, quatenus idem significat ac id quod a nullo principio producitur; quo sensu solus Pater, non vero Spiritus sanctus, dicitur ingenitus. Secundo vero strictius pro quacumque re, quæ non procedit per generationem proprie dictam; quo sensu Spiritus sanctus appellatur ingenitus ab aliquibus SS. Patribus,

improprie tamen, nam ut ait S. Augustinus *Serm.* 3. infra Octavam Epiphaniæ, *Spiritus sanctus nec ingenitus, nec genitus alicubi dicitur, ne si ingenitus diceretur, sicut Pater, duo Patres in sancta Trinitate intelligerentur, aut si genitus diceretur, sicut Filius, duo itidem Filii in eadem æstimarentur esse sancta Trinitate.* Cui concinit Concilium Toletanum 11. in confessione fidei dicens: *Hic etiam Spiritus sanctus nec ingenitus dicitur, nec genitus creditur, ne si aut ingenitum dixerimus duos Patres dicamus, aut si genitum, duos Filios prædicare demonstremus.*

Conclusio tertia. — RATIO PROXIMA ET IMMEDIATA, CUR PROCESSIO VERBI DIVINI SIT GENERATIO, NON AUTEM PROCESSIO SPIRITUS SANCTI, EST QUIA VERBUM PROCEDIT ET PRODUCITUR NATURALITER ET NON VOLUNTARIE, SPIRITUS SANCTUS VERO PRODUCITUR VOLUNTARIE ET NON NATURALITER. Hæc est genuina Doctoris Subtilis sententia, quam edocet pluribi, maxime vero in 1. dist. 10 n. 13. et dist. 13. n. 20. dicens: *Quod generatio sumitur uno modo pro generatione substantiæ, vel alio modo specialiter pro productione vivi ex vivo, et hoc modo dicitur animal generari et non ignis; et ibi communiter concurrit ex parte agentis inclinatio naturalis, sive forma naturalis, quæ est principium generandi, et hoc modo ultimo videtur esse generatio in divinis.* Idem edocent Alensis 1. part. q. 33. membr. 1. necnon et Seraphicus Bonaventura, qui pluribus in locis, maxime in 1. d. 6. q. 2. ait: *Si voluntas est principium cum communicante natura, sic est processio Spiritus sancti, qui procedit per modum amoris, tamen similis in natura: si vero natura est principium cum communicante voluntate, sic est generatio Filii, qui producitur, ut omnino similis et per modum naturæ:* et in Compendio Theologico lib. 1. cap. 7. affirmat *proprium Filio procedendi modum esse instar naturæ.* Nec refert, quod dist. 13. art. 1. q. 2. ad 3. discrimen hoc assignet, nempe, quod *Spiritus sanctus procedat, ut amor, Filius vero ut imago:* hæc enim ratio tantum mediata est; immediata vero ratio, cur Filius sit imago, sive expressio similitudinis est, inquit dist. 38. art. 1. q. 2. in corpore articuli, *quia exit per modum naturæ, et ita per modum Verbi et speciei et per modum similitudinis expressæ.*

Probatur conclusio 1. Auctoritate S. Augustini, qui lib. 5. *De Trinit.* cap. 9. et 14. inquirit: *Cur Spiritus sanctus non sit Filius, cum tamen a Patre exeat.* Et solvit dicens: *Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus.* Quod idem est ac si diceret, Spiritum sanctum idcirco non esse Filium, quia non exit naturaliter, sicut secunda persona, quæ exit *quomodo natus,* seu per modum naturæ, sed procedit *quomodo datus*, videlicet voluntarie et per modum inclinationis bonæ voluntatis, sive instar amoris, qui est primum inter dona, quæ a voluntate donantis procedunt. Si autem requiras ab eodem Aug. cur Filius exeat *quomodo natus, et Spiritus S. quomodo datus;* rationem non subticet, ut minus vere dicit Vazquez quasi improbabilem hanc sententiam censeret, imo reponit lib. 9. *De Trinit.* cap. 12. rationem hujus discriminis esse, quod Filius procedit per intellectum, cujus est inquirere, et reperiendo veluti parere. *Nam inquisitio,* inquit, *est appetitus inveniendi, quod idem valet, si dicas reperiendi: quæ autem*

reperiuntur, quasi pariuntur; unde proli similia sunt, ubi nisi in ipsa notitia? ibi enim quasi expressa formaliter. Subdit autem: *Partum enim mentis antecedit appetitus quidam, quo id cognoscere volumus, quærendo et inveniendo, nascitur proles ipsa notitia: ac per hoc appetitus ille concipitur pariturque notitia, partus et proles recte dici non potest, idemque appetitus, quo inhiatur rei cognoscendæ, fit amor cognitæ, dum tenet, atque amplectitur placitam prolem, idest notitiam, gignentique conjungit.* Quasi diceret, non aliam assignandam esse rationem, cur Verbum sit Filius genitus, quam quia procedit per intellectum, cujus est inquirere veritatem et agere naturaliter, secundum omnes, et non voluntarie: Spiritus S. vero procedit per voluntatem, cujus est agere voluntarie et non naturaliter. — Ad id etiam reduci potest alia ratio hujus discriminis, quam profert ipsemet S. Aug. lib. 15. cap. 27. ubi asserit, secundam Personam esse Filium, quia procedit ab una sola persona; Spiritum sanctum vero non esse Filium, quia procedit a duabus: *Quoniam*, inquit, *si etiam ipse Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur, quod absurdissimum est; Filius quippe nullus est duorum nisi Patris et Matris: absit autem, ut inter Deum Patrem et Deum Filium aliquid tale suspicemur.* Hanc autem rationem subjicit tamquam a posteriori. ex eo namque, quod Filius procedat ab una persona, colligitur, quod procedat naturaliter et per intellectum; et consequenter, quod sit Filius; ex eo autem, quod Spiritus S. procedat a duabus Personis, infertur quod producitur voluntarie, non autem naturaliter. Hæc etiam aperta videtur esse sententia S. Athanasii in Epist. *De Decretis Synodi Nicenæ* dicentis: *Quod enim naturaliter ex aliquo nascitur et est simile in natura, neque aliunde adoptatur, id pro Filio agnoscit natura et eam vim significationis vocabulum præsefert.* Ex quibus formatur hæc ratio: omnes alii Filii producuntur naturaliter: ergo etiam idcirco secunda persona divinæ Trinitatis dicitur Filius, quod revera producatur naturaliter, seu per intellectum naturaliter determinatum ad agendum. — *Deinde*, vera generatio est origo viventis a vivente per modum naturæ et similitudinis: unde vox *natura* primitus dicta videtur a *nascendo*, et imposita ad significandam originem actualem viventis a vivente, quæ nunc appellatur *nativitas*: ergo illa processio dicenda est generatio, quæ censetur opus naturæ: sed productio Verbi censetur opus naturæ, quia est per intellectum, qui dicitur agens naturale et opponitur agenti per voluntatem, per quam fit processio Spiritus sancti, quæ idcirco dicitur voluntaria, non autem naturalis: ergo, etc. — *Denique*, constat aperte productionem voluntariam et non voluntariam esse summe oppositas; constat pariter productiones voluntarias nusquam appellari generationes, alias creatio et molitio artefactorum esset dicenda generatio, quod nullus Philosophorum admiserit. Ergo cum productio Spiritus sancti sit voluntaria et fiat per voluntatem, productio vero Filii non sit voluntaria, sed naturalis, quia fit per intellectum, ideo hac ratione vere dici potest generatio. — *Confirmatur.* Omnes aliæ quæ ab Auctoribus solito proferuntur hujus discriminis rationes, vel deficiunt, vel ad nostram, tamquam ad immediatam et primariam, sunt revocandæ: ergo propria, ac genuina ratio, cur secunda persona dicatur genita, non autem tertia, est quia illa procedit naturaliter, hæc autem voluntarie. *Probatur*

antecedens, Quatuor maxime sunt distinctæ Auctorum rationes et sententiæ, quibus probare nituntur Verbi divini processionem veram esse generationem, non autem Spiritus sancti. Quarum

PRIMAM quidem profert Richardus Victorinus lib. 6. *De Trinit.* cap. 18. quem nonnulli Recentiores sequuntur, nempe Verbum ideo dici genitum, quod naturam accipiat fœcundam ad alterius divinæ Personæ productionem, adeoque sit simile suo principio in natura divina, quatenus natura est, quæ consistit in fœcunditate alterius suppositi productiva, quam quidem fœcunditatem cum non recipiat Spiritus sanctus vi suæ processionis, inde dicitur quidem principio sui productivo similis in essentia divina, quatenus essentia est, non autem ut est natura. — **Verum contra**, ex hoc sequeretur Verbum divinum non esse proprie Filium, quia non esset perfecte Patri simile in natura, ideo enim Spiritus sanctus, inquiunt, non est similis in natura cum Patre, quia non habet vim spirandi, quam habet Pater: sed Verbum non habet vim generandi, quam habet Pater: ergo Verbum non est Patri perfecte simile in natura, adeoque nec est Filius. — *Confirmatur*, perfecta enim similitudo in natura, quatenus fœcunditatem significat, exigit ut participetur non solum essentia, sed etiam idem modus fœcunditatis: at Filius non participat eumdem modum fœcunditatis: ergo non habet similitudinem in natura. *Secundo*, si Filius debeat esse similis Patri in natura fœcunda, sequitur Filium creatum perfectiori modo esse Filium, quam sit Filius increatus, quia Filius creatus est similior Patri creato in natura fœcunda, quam Filius divinus, ille namque habet eumdem modum fœcunditatis productivæ alterius Filii, hic vero non ita. — *Denique*, si Spiritus sanctus non procederet a Filio, nec Filius haberet vim spirativam et productivam illius, non propterea Filius desineret esse Filius: ergo non est præcise Filius, quia habet vim spirativam. Unde etiam nullus Patrum Latinorum disputantium cum Græcis, ut probarent Spiritum sanctum a Filio procedere, unquam usus est hac ratione, nempe quod si Spiritus sanctus a Filio non procederet, Verbum divinum desineret esse Filius. Si autem ratio Filii constitueretur per hoc, quod assimilatur Patri in vi spirativa, hac ratione proculdubio usi fuissent. Quod cum non fecerint, argumentum est eos præfatam rationem discriminis utriusque processionis nullam duxisse.

SECUNDA SENTENTIA affirmat, idcirco Verbi processionem esse generationem, quod naturam divinam primario recipiat, ut divina est; Spiritus sanctus tantum secundario. Ita *Suarez* lib. 11. cap. 3.; nititurque duplici fundamento. *Primo*, quod natura divina secundum primariam et propriissimam differentiam est intellectio; unde cum Verbum divinum procedat per intellectum, primario recipit intellectionem. *Secundo*, quia omne agens assimilans sibi passum illud assimilat secundum formam per quam agit; cum autem Filius, inquit, procedat per intellectum, etiam assimilatur Patri in intellectione, quæ cum sit natura in Deo, etiam producit simile in natura. — **Contra** primo, falsum est essentiam divinam formaliter constitui per intellectionem, ut probavimus agendo de differentia constitutiva Deitatis. Falsum pariter, Verbum divinum produci per intellectum. Falsum denique, quod omne agens producat sibi simile secundum formam per quam agit, alias

sequeretur, quod homo generans hominem primario produceret vim generativam. Adde quod Spiritus sanctus primario et per se Deus est: ergo primario et per se recipit naturam divinam, sicut et Verbum. *Confirmatur,* quia natura divina non minus essentialiter exigit personam Spiritus sancti, quam personam Filii: ergo tam primario communicatur Filio, quam Spiritui sancto.

Tertia sententia est omnium pene Thomistarum, asserentium idcirco processionem Verbi esse generationem, non autem processionem Spiritus sancti, quia Verbum procedit in similitudinem naturæ ex vi processionis, non vero Spiritus sanctus. — **Contra**, idcirco Verbum diceretur procedere in similitudinem naturæ, quia procedit per intellectum, cujus est producere imaginem et similitudinem objecti. Sed hæc similitudo, cum sit tantum intentionalis, non sufficit ad perfectam generationem, quæ requirit similitudinem in natura, alioqui quoties Pictor alicujus imaginem exprimit, toties eum generare diceretur: ergo illa similitudo quæ fit per intellectionem non sufficit ad constituendam veram generationem. *Deinde,* quando in definitione generationis dicitur, quod sit vitalis processio ex natura sua tendens in terminum, qui ex vi processionis debeat esse similis producenti, hoc intelligitur respective ad illud, quod dicitur generare vitaliter: ergo illa similitudo deberet intelligi respective ad intellectum, objectum enim non concurrit vitaliter. Atqui falsum est, quod intellectio, aut verbum sit simile intellectui, nam in creatis intellectus est facultas substantialis, intellectio autem et verbum sunt accidentia: ergo illa similitudo, quæ producitur per intellectum, præcise non sufficit ad constituendam rationem formalem generationis. *Denique,* quamvis intellectus, ut sic, ex se produceret aliquid simile producenti, non tamen sequeretur quod produceret aliquid simile producenti in natura, alias omnis intellectus ita posset producere. At nullus intellectus ita producit præter intellectum divinum: ergo si aliquis intellectus producat terminum sibi similem in natura, hoc ipsi non competit, quatenus est intellectus, sed quatenus est divinus et perfectissimus. Atqui intellectus, quatenus divinus et perfectissimus, non majorem habet virtutem producendi aliquid simile in natura producenti, quam voluntas divina: ergo hac ratione processio Verbi per intellectum non magis dicenda est generatio, quam processio Spiritus sancti per voluntatem. Patet *minor,* tam enim voluntas quatenus divina producit Personam divinam non solum similem, sed et omnimode æqualem producenti, quam intellectus ipse divinus.

Reponunt, quod voluntas divina non sit tam assimilativa, quam intellectus, eo quod intellectus divinus sit assimilativus, et quatenus intellectus est, seu secundum rationem genericam, quia omnis intellectus producit et exprimit similitudinem objecti, et quatenus intellectus divinus est, quia ut sic producit personam omnino similem et æqualem principio producenti. Voluntas autem divina non est assimilativa secundum rationem genericam, seu quatenus est voluntas divina. — **Verum hæc replica nulla est,** quia similitudo, quæ desideratur in generatione perfecta, attenditur tantummodo penes naturam, maxime specificam: ergo, quod intellectus sit in genere magis

assimilativus, quam voluntas, non magis confert ad generationem, si voluntas sit assimilativa in natura, qualis est voluntas divina.

Quarta denique sententia est, quod ideo Verbum sit Filius, non autem Spiritus sanctus, quia licet utrique, ex vi processionis, communicetur divina natura, et consequenter uterque procedat ut similis suo principio producenti, tamen Spiritus sanctus non procedit per modum imaginis, quod ad rationem Filii et generationis requiritur. — **Contra**, hæc sententia obscurum per obscurius explicat, non enim evidentius apparet, cur secunda persona sit imago primæ personæ, quam quod sit Filius, nisi forte quia procedit ut similis principio producenti ex vi suæ processionis: sed ita est etiam de Spiritu sancto, ut mox dictum est: ergo, etc. *Deinde,* quando Filius dicitur imago Patris, vel intelligitur, quod sit ei similis in natura, vel quod speciales ejus characteres referre debeat et exprimere. Si primum, tam Spiritus sanctus erit Filius, quam Verbum, est enim æque similis in natura principio producenti, ac ipse Filius. Si secundum autem, dici nequit, quamvis enim homo genitus non referat proprios gignentis characteres, non minus ejus Filius censetur: ergo ad veram rationem generationis nihil aliud requiritur, quam quod genitum assimiletur producenti in natura, adeoque cum hanc similitudinem habeat Spiritus sanctus, non minus quam Filius, sequitur hanc rationem non sufficere ad distinguendas illas divinas processiones. — Fateor tamen, duas has postremas rationes conducere ad illam distinctionem notificandam, quasi a posteriori, siquidem id habet speciale Verbum divinum ratione suæ processionis, quod sit perfecta similitudo et imago Patris, *Brevis enim et compendiosa, facilisque Paternæ naturæ declaratio est Filius,* ait S. Nazianzenus Orat. 4. *De Theologia. Omne enim, quod genitum est, genitorem suum tacita quadam voce definit,* seu, ut loquitur S. Basilius homil. 16., *Verbum est imago genitoris totum in se monstrans genitorem.* Unde S. Athanasius Epistola *De Decretis Nicænæ Synodi: Si eum imaginem nomines, Filium hoc ipso esse judicaveris.* Nec abnuit Doctor, siquidem in 1. dist. 10. quæst. unica n. 13. ait: *Quod Spiritus sanctus non producitur, ut similis ex vi productionis suæ, et verum est, quod non est imago Patris, sicut Filius, qui ex vi productionis suæ procedit ut similis Patri.* — Verum hæc ratio est tantum a posteriori, ideo namque Filius procedit ut similis et quatenus imago, quia principium, unde oritur, intellectus nempe, est potentia naturalis, adeoque cum natura feratur in productionem sui similis, dum potest, cumque intellectus divinus sit infinitus, adeoque capax producendi terminum perfecte sibi similem, hinc est, quod ad ejus productionem naturaliter determinetur.

ARTICULUS TERTIUS.

DE PRINCIPIIS, OBJECTIS ET TERMINIS DIVINARUM EMANATIONUM.

Explorata et quantum licuit explanata divinarum Emanationum existentia et essentia, ad exactam et evidentiorem earum intelligentiam superest, ut earum principia, objecta et terminos investigemus et aperiamus. Cum enim ex sua formali ratione sint actiones vere produ-

ductivæ, necessum est, quod habeant principia ex quibus oriantur, objecta a quibus formentur, et terminos suæ fœcunditatis fœtus et partus. Quocirca præsens Articulus tribus maxime Quæstionibus absolvetur. In quarum *Prima* patebit quænam sint immediata principia formalia divinarum Emanationum. In *Secunda*, ex quibus objectis formentur, num scilicet Verbi generatio et Spiritus sancti processio creaturarum notitiam et amorem supponat et exigat. In *Tertia* denique, an earum Emanationum terminus sit vel Natura divina, vel Relatio et Suppositum, aut denique ipsamet Persona divina ex natura simul et Personalitate veluti coalescens.

QUÆSTIO PRIMA.

QUÆNAM SINT IMMEDIATA PRINCIPIA EMANATIONUM DIVINARUM.

Notandum 1. Revera in divinis esse verum, ac reale principium productivum Personarum, ubi enim est vera productio et terminus vere productus, etiam debet esse verum principium productivum. Hoc autem solito duplex distinguitur, nimirum *principium quod*, estque ipsa persona, ipsumque suppositum operans et producens; unde vulgare effatum, *actiones sunt suppositorum*. Alterum appellatur *principium quo*, estque illa formalis ratio, quæ immediate concurrit ad actionem, seu virtus qua mediante suppositum suam actionem elicit. Hoc autem iterum est duplex, nimirum radicale, seu *remotum*, et formale, seu *proximum*, ut compertum fit in illuminatione, seu diffusione luminis. Lumen enim est principium *quo* illuminationis; virtus autem illuminativa, quæ in sole substantialis est, dicitur ejusdem illuminationis principium *quo* remotum.

Notandum 2. Certum esse, nec essentiam divinam, nec intellectum et voluntatem esse principia *quod* divinarum Personarum. Hanc enim rationem sibi vindicant personæ Patris et Filii, Patris quidem respectu generationis Filii, Patris autem et Filii respectu spirationis ,quod enim realiter procedit ab aliquo tamquam a principio productivo *quod*, etiam realiter ab eo distinguitur. Constat autem Personas divinas productas non distingui realiter ab essentia, neque ab intellectu et voluntate, sed solum a personis producentibus. Idcoque illæ solum habent rationem principii *quod* divinarum personarum. Præsens itaque difficultas movetur tantum de principio *quo*, num videlicet Filius et Spiritus sanctus immediate procedant a natura divina, vel remote tantum, seu mediante intellectu et voluntate.

Notandum 3. Quod cum in Patre generante Filium, et in Patre et Filio producentibus Spiritum sanctum, sint perfectiones absolutæ et essentiales, nimirum essentia ipsa divina una cum attributis, modis et potentiis, seu facultatibus intellectus et voluntatis; necnon et relativæ, seu notionales, videlicet relationes et Personalitates divinæ; inde circa præsentis Quæstionis resolutionem, triplex maxime opposita videtur esse Auctorum sententia. Durandus enim in 1. dist. 5. qu. 2. affirmat, naturam divinam præcisam et formaliter, aut virtualiter distinctam ab intellectu et voluntate, esse nedum radicale et remotum, sed etiam proximum et immediatum principium *quo* divinarum ema-

nationum. S. Thomas in 1. dist. 11. qu. 1. art. 3. docet, emanationes oriri immediate ab ipsis relationibus, ait enim: *Generatio non egreditur ab essentia in quantum essentia, sed in quantum est Paternitas; et si ista duo scilicet essentia et Paternitas differrent in divinis, egrederetur ab utraque generatio, sed a Paternitate immediate et ab essentia sicut a primo principio.* Cum autem alibi asserat essentiam et paternitatem distingui virtualiter, consequens est, quod generationem immediate a Paternitate virtualiter oriri propugnet. Nihilominus jam communis est Thomistarum sententia, Emanationes divinas oriri immediate non ab essentia, nec a relationibus, sed ab intellectu et voluntate ad personam Patris et Filii per relationes Paternitatis et Filiationis determinatis. Quod ut fiat evidens, sit

Conclusio unica. — NATURA DIVINA, UT FORMALITER DISTINGUITUR AB INTELLECTU ET VOLUNTATE, NON EST PRINCIPIUM QUO PROXIMUM ET IMMEDIATUM DIVINARUM PROCESSIONUM, SED INTELLECTUS ET VOLUNTAS HANC FORMALEM RATIONEM SIBI VINDICANT. Hæc est communior et verior apud Theologos recepta sententia, et

Probatur primo illis omnibus Scripturæ textibus, quibus Filius Dei *Verbum* appellatur. Sic Joan. 1. *In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum, etc.* Et 1. Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in Cælo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt.* Apoc. 19. *Nomen ejus Verbum Dei.* Verbum autem est terminus productus per intellectum et formatus per dictionem, quæ est operatio intellectus; unde S. Cyrillus lib. 1. in Joann. cap. 5. *Filius,* inquit, *appellatur Verbum, ac Sapientia, quoniam ex intellectu immediate, atque indivisibiliter est.* Cui concinit Basilius hom. 16. in Joann. *Cur Verbum?* inquit, *ut quod ex mente procedat ostendatur.* Concinit et Athan. in Epist. de sent. Dion. Alex. contra Arianos dicentis: *Verbum, veluti Filius mentis, quod, ut ante mentem extiterit, impossibile est, ita nequaquam sine ea, sed una cum ea extitit, et ab illa progerminatum est, eodem quoque modo Pater Maximus et in solidum mens Filium suum Verbum interpretem et nuntium sui habet.* Unde colligit Athan. quod Dionysius *Verbum proprium substantiæ Patris esse doceat, idque eadem ratione, qua Verbum ex mentis substantia.* His subscribit Damasc. lib. 1. *De Fide* c. 8. *Verbum est naturalis mentis motio, secundum quam movetur, intelligit et cogitat, veluti lux ipsius existens, atque splendor.* His itaque Scripturæ et Sanctorum Patrum Oraculis aperte constat Filium Dei idcirco *Verbum* appellari, quoniam procedit immediate per intellectum, cujus est Verbum dicere, ut satis, superque supra probavimus. — Idipsum etiam inferri potest de Spiritu sancto, qui dicitur *charitas* et *amor* productus, eo quod a divina voluntate oriatur. Sic. 1. Joannis 4. *Diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est,* quæ verba de Spiritu sancto explicat S. Aug. lib. 15. *De Trinit.* cap. 17. Adde, quod plura attribuuntur Spiritui sancto, sive proprie, sive per appropriationem, quæ non possunt a natura provenire, imo opponuntur naturali productioni; ille enim est *donum:* at nihil minus competit dono, quam esse naturale; donum enim est liberum, naturale vero necessarium. Ille est *sanctus:* at sanctitas, cum sit laude digna, opus est non naturæ, sed libertatis; *ob naturalia* namque *nec*

laudamur, nec vituperamur, inquit Arist. 3. *Ethic.* cap. 1. Denique ille est *amor:* at amor fœtus est voluntatis, non naturæ : ergo non a natura, sed a voluntate immediate procedit.

Reponit Durandus Filium Dei equidem dici *Verbum,* et Spiritum S. *Amorem,* at non proprie, sed metaphorice, nimirum per quamdam proportionem et similitudinem ad res creatas, nempe quod, sicut intellectus est prima proprietas naturæ intellectualis, et voluntas secunda, ita Filius *Verbum* dicitur, quia primo procedit, Spiritus vero sanctus appellatur *amor,* quia oritur secundo et Filii originem præsupponit. — **Contra,** hæc replica sapit errorem Alogianorum, qui cum negarent Verbum divinum esse personam distinctam a Patre, etiam contendebant illud tantum metaphorice a Scriptura sacra divinæ personæ adpropriari. *Deinde,* si *Verbum* a S. Joanne toties usurpatum primo Capite improprie et metaphorice dictum liceret explicare, pari audacia et temeritate licebit etiam nomen *Dei* et *Filii* metaphorice et improprie dicta asserere, necnon et illud, *omnia per ipsum facta sunt,* non de vera creatione, sed de metaphorica et apparenti, vel accommodatitia; et illud denique, *Verbum caro factum est,* de incarnatione metaphorica usurpari. Quod cum sit absurdum et intolerabile, debeantque cætera omnia sumi in sensu proprio, debet pariter nomen *Verbi* proprie sumi. Quare merito Cyrill. lib. 7. *Thesauri* cap. 1. fere initio, sic ait: *Verbum Joannes appellat Filium, et hoc nomen quasi proprium et ipsius esse Filii maxime significativum elegisse videatur, etc. Vides quomodo ipsum esse Filii secundum naturam, hoc nomen significat?* Denique certum est S. Joannem eo loco suscepisse explicandam Christi Divinitatem contra Cerinthianos et Ebionitas, ut fatentur omnes Interpretes. Quis autem nisi a veritate alienus dixerit eum uti verbis impropriis et metaphoricis ad explicanda duo præcipua fidei mysteria, nempe distinctionem divinarum personarum et incarnationem unius ex illis? Unde Cyrillus supra laudatus *Frustra,* inquit, *miramur Evangelistam et quasi magnum, quid proprium tonasset, tonitrui Filium appellamus, nisi* Verbum, *quasi proprium, mirabile et inauditum pronuntiasset.* — **Confirmatur hæc responsio simul et Conclusio probatur:** Fide cautum est duas esse, easque solas processiones in divinis, quarum prior est Filii a Patre solo, posterior est Spiritus sancti a Patre et Filio, adeoque illa est prima, hæc secunda. Cum enim Filius sit principium Spiritus sancti, debet esse prius origine productus, quam Spiritus sanctus. Constat pariter primam processionem esse generationem, secundam vero non ita. Sed hæc processionum et personarum diversitas non potest aliunde repeti, quam ex eo quod Filius procedat per intellectum, Spiritus sanctus vero per voluntatem. Probatur, nam posito quod Filius non procedat immediate per intellectum, et Spiritus sanctus per voluntatem, nulla potest reddi ratio efficax, cur sint duæ processiones. Si enim immediate a natura divina orirentur, dicere posset aliquis, quod natura divina totas suas vires effunderet in unam personam, et sic nullus esset locus alterius divinæ personæ productioni. Nulla pariter proferri posset ratio, cur productio Filii sit a Patre solo, et Spiritus sancti ab utroque, neque cur illa sit prior origine, hæc posterior, nec denique, cur illa sit generatio, hæc spiratio. Ergo horum omnium ratio non potest aliunde

reddi et repeti, quam ex eo quod Filius procedat immediate per intellectum, et Spiritus sanctus per voluntatem : ergo, etc.

Objicies 1. Sanctos Patres, quorum aliqui Patrem æternum etiam *Verbum* appellant. Sic S. Ambrosius lib. unico *De Filii divinitate* cap. 50. *Sive lumen de lumine dicas, sive Verbum de Verbo, sive Spiritum de Spiritu, sive Dominum de Domino, quodcumque de eo dixeris, unius tamen essentiæ Patrem et Filium credas.* Similiter Basilius lib. 5. *Contra Eunomium* cap. 11. *Dei quidem Verbum*, inquit, *Filius est, Filii autem Verbum Spiritus. Portans* enim, ait Apost. *Hebræor.* 1., *omnia Verbo virtutis suæ, et quoniam Verbum Filii per Deum, etc.* Sed ex eo quod Pater et Spiritus sanctus appellentur *Verbum*, non licet inferre eos procedere per intellectum : ergo nec exinde colligere licet, processionem Filii immediate fieri per intellectum. — **Respondeo**, Sanctos Patres interdum nomen *Verbi* latius extendere ad impropriam et inusitatam acceptionem, ut nempe significent, nedum loquentis operationem, quæ est in Patre, sed etiam omnem appropriatam sancto Spiritui actionem et communicationem erga creaturas; nihilominus præfati Patres etiam nomen *Verbi* in propria sua significatione usurpant, ut per illud Filium divinum significent; nam S. Ambrosius ibidem ait: *Hoc Verbum nuncupatur, quia ex proprio divino ore processit, et nihil Pater sine eo, aut jussit, aut fecit.* Et S. Basilius ibidem, circa medium, etiam Verbi nomen Filio proprium esse significat, dicens: *Pater Filii genitor, ut mens Verbi Pater, ut sapiens, qui sapientiam genuit.* Adeoque ex præfatis textibus nihil quidquam adversus veritatem Conclusionis urgere licet.

Objicies 2. SS. PP. asserentes Filium, ex natura divina procedere. Sic sanctus Augustinus lib. 15. *De Trinit.* c. 20. ait, *Verbum, per quod omnia facta sunt, esse Filium Dei natura.* Item Damascenus lib. 1. *De Fide* cap. 8. vocat processionem Filii *opus naturæ.* Sed ita rite non posset appellari, nisi Verbum immediate a natura, non autem ab intellectu procederet : ergo, etc. — **Nego minorem**, non enim est ea laudatorum Patrum sententia; disputant enim ibi contra Arianos, qui dicebant Verbum divinum esse creaturam, atque adeo processionem ejus non a natura, sed a voluntate divina oriri, quod ut refellant sancti Patres asserunt illam esse *opus naturæ*, hoc est necessarium et naturale, non vero liberum et voluntarium. *Vel distinguo:* Processio Verbi procedit a natura, tamquam a principio proximo et immediato, nego; remoto et radicali, concedo.

Objicies 3. Si Filius et Spiritus sanctus procederent immediate ab intellectu et voluntate, maxime per intelligere et velle : sed hoc dici nequit. *Primo*, quia productiones personarum sunt actus notionales, et non essentiales : sed intelligere et velle sunt actus essentiales, non autem notionales. *Secundo*, quia cuicumque convenit actus, per quem persona producitur, eidem competit producere personam, ad quam actus ille terminatur, sicut cui convenit generare, etiam convenit producere Filium : sed intelligere et velle competunt omnibus Personis divinis : ergo etiam omnibus competit producere Filium et Spiritum sanctum. *Tertio*, quia productiones personarum differunt realiter; generatio enim activa differt a filiatione : sed intelligere et velle non differunt realiter : ergo, etc. — **Respondeo**, hoc argumentum Durandi

nullatenus in nos militare, non enim affirmamus processiones fieri per actus essentiales intelligendi et volendi, sed per notionales actus dicendi et spirandi.

Objicies 4. Eodem modo, servata proportione, competit fœcunditas creaturis et Deo: sed fœcunditas productiva in creaturis eis non convenit per intellectum et voluntatem; creaturæ enim pure spirituales alias non producunt, ut patet in Angelis, licet præstantissima intelligendi et volendi facultate donentur; creaturæ autem corporales et mixtæ, qualis est homo, constans corpore et spiritu, non per intellectum et voluntatem, sed per aliam facultatem generant sibi simile: ergo vis productiva divinæ Personæ non convenit Deo ratione intellectus, sed ex ipsa naturæ fœcunditate immediate procedit. — **Respondeo** 1. Retorqueri posse argumentum in Durandum; si enim proportionaliter convenire debeat fœcunditas Deo et creaturis, sequitur, quod nec Deus possit communicare suam substantiam et essentiam alteri personæ, quia nulla persona spiritualis creata potest suam substantiam communicare alteri, non solum per intellectionem et volitionem, sed neque per ullam fœcunditatem naturæ, adeoque si proportio illa sit exacte servanda, etiam natura divina nullam habebit fœcunditatem seipsam communicandi, quod tamen Durandus asserit. **Respondeo** 2. Ad *minorem:* fœcunditas in creaturis spiritualibus nulla est per intellectum, distinguo; fœcunditas, quæ sit productiva termini substantialis, concedo; termini saltem accidentalis, nego. Productio enim verbi creati est quædam spiritualis generatio, ut diximus; ab objecto enim et potentia paritur omnis notitia. Partus autem generationem significat. Idcirco autem per intellectum creatum producitur tantum Verbum accidentale, quia, inquit Doctor in 1. dist. 3. q. 8. intellectus creatus non est productivus intellectionis, nisi concurrente partialiter specie intelligibili, quæ cum sit accidens, erit tantum productiva accidentis, quia nullus effectus est perfectior sua causa. Intellectus divinus autem concurrit ad productionem notitiæ genitæ simul cum essentia divina, quæ duo sunt adæquate substantialia, proindeque mirum non est, si sint productiva substantiæ.

Ex his collige 1., Divinam essentiam esse, non quidem proximum, sed remotum saltem et radicale principium *quo* processionum divinarum. Quod patet primo ex sanctis Patribus; imprimis namque Cyrillus lib. 1. *Thesauri* cap. 7. dicit, *Generativam virtutem esse essentiam Dei.* Et Damascenus lib. 1. *De Fide* cap. 8. *Generatio*, inquit, *est naturæ, non sicut generantis, sed sicut ejus quo generat.* Quibus concinit S. Anselmus in *Monologio* c. 52. ubi de Spiritu sancto ait: *Pater et Filius non ex relationibus suis, quæ plures sunt, sed ex ipsa essentia, quæ una est, emittunt tantum bonum.* Hinc. S. Dionysius lib. *De Divinis Nominibus* c. 2. Filium et Spiritum sanctum appellat *Fœcundæ Divinitatis gemmas et germina.* Secundo, hoc ipsum suadet ratio. Principium enim *quo* et radicale generationis, est in quo genitum generanti assimilatur: sed id, in quo Filius divinus genitus cum Patre generante convenit, non est relatio, sed natura divina: ergo hæc est principium *quo* primum et radicale generationis Verbi, non quidem simpliciter et absolute considerata, sed quatenus modificata et determinata ad primum suppositum per relationem Paternitatis.

Collige. 2. Principium *quo* proximum generationis Verbi et productionis Spiritus sancti, esse quidem intellectum et voluntatem Dei, sed quatenus modificantur et determinantur per relationes Paternitatis et Filiationis. *Tum quia* eodem modo intellectus et voluntas sunt principia proxima, qu modo essentia divina est principium remotum divinarum processionum: sed essentia divina, ut diximus, talis est, quatenus est determinata per relationes personales: si enim talis esset absolute spectata, sequeretur eam formaliter esse principium generationis in Filio, et generationis ac spirationis in Spiritu sancto: siquidem est in eis formaliter: ergo pari ratione intellectus et voluntas divina sunt principia divinarum processionum, quatenus etiam determinantur per easdem relationes personales. *Tum quia* potentiæ non habent rationem principii proximi, nisi quatenus sunt in suppositis, unde actiones sunt suppositorum: ergo intellectus et voluntas divina non erunt principia proxima, nisi quatenus determinantur ad Personam Patris et Filii. *Tum denique quia* S. Athanasius Dialogo 1. *De Trinit.* ait: *Pater hypostasi gignit*, et Ambrosius lib. 4. *De Fide* cap. 4. *Generatio*, inquit, *Paternæ proprietatis est, non potentiæ.* Et S. August. lib. 1. *De Trinit.* cap. 5. ait: *Eo ipso Patrem dici et esse Patrem, quod est ei Filius:* ergo cum Pater non habeat Filium, nisi ex vi potentiæ generativæ determinatæ per Paternitatem, etiam neque gignit principio *quo*, nisi per hypostasim et relationem personalem determinato.

QUÆSTIO SECUNDA.

CUJUSNAM OBJECTI COGNITIONEM ET AMOREM DIVINÆ PROCESSIONES PRÆSUPPONANT.

Aliter proponi solet a Thomistis præsens Quæstio, cum enim doceant Verbum divinum per intellectionem, et Spiritum sanctum per amorem procedere, inde non immerito quærunt, ex cujusnam objecti cognitione et amore, hæc utraque divina Persona procedat. Nos vero Subtilis Doctoris vestigiis inhærentes, cum asseramus illas divinas processiones supponere quidem cognitionem et amorem essentialem, et esse actiones dicendi et spirandi ab illis essentialibus operationibus distinctas, consequens est, quod inquiramus et resolvamus cujusnam objecti notitia et amore divinus intellectus, divinaque voluntas fœcundetur, ut ille Verbum per actum dicendi, hæc Spiritum sanctum per actum spirandi producat. Adeoque præsens difficultas (quidquid nonnulli reclament) utriusque Scholæ Sectatores spectat, quamquam diversa sit ejus propositio, variusque eam solvendi modus.

Notandum 1. Quod cum divinæ notitiæ, divinique amoris objectum distingui possit quadruplex; nimirum 1. Essentia divina omnibus suis absolutis perfectionibus, attributis nempe, modis et facultatibus intelligendi et volendi prædita. 2. Personæ divinæ suis relationibus, hypostasibus et personalitatibus constantes. 3. Creaturæ possibiles ab omni futuritione et existentia præscindentes. 4. Denique omnes creaturæ, vel actu existentes, vel aliquando futuræ; etiam circa præsentis Quæstionis resolutionem quadruplex est maxime opposita Theologorum sententia. Prima affirmat Verbum procedere ex notitia, et Spiritum sanctum ex amore, eorum omnium objectorum, etiam creatu-

rarum futurarum. Ita *Ruiz* Disp. 63. Sect. 4. et 5. etc. Aliqui contendunt removendas esse quidem creaturas futuras e numero eorum objectorum, ex quorum amore et notitia divinæ Personæ procedunt: at volunt Verbum divinum procedere ex cognitione creaturarum possibilium, necnon et trium divinarum Personarum et essentiæ divinæ: Ita communis est *Thomistarum* sententia. Omnes *Scotistæ*, una cum Doctore Subtili, docent Verbum divinum nullam creaturarum notitiam ad sui productionem supponere. *Vasquez* Disp. 142. vult, illud quidem procedere ex notitia Patris et sui ipsius, non vero Spiritus sancti. Sunt etiam, qui asserunt illud procedere, non quidem ex cognitione creaturarum et divinarum Personarum, sed solius essentiæ divinæ, quibus maxime favere videtur Doctor locis infra proferendis. Omnes autem conveniunt, divinas illas processiones, vel esse notitiam et amorem divinæ essentiæ, vel saltem utrumque supponere, eisque esse posteriores.

Notandum 2. Illam suppositionem, aut prioritatem, qua divinus Pater dicitur prius cognoscere suam essentiam, aut Personas divinas, aut creaturas, quam Filium, aut Spiritum sanctum producat, non esse prioritatem existentiæ et rei, sed tantum signi, non quidem *in quo*, ut loquuntur, sed *a quo;* hoc est, non importare ordinem durationis in qua unum sit non existente altero, siquidem in adoranda Trinitate *nihil est prius, aut posterius* duratione videlicet, *sed totæ tres personæ coæternæ sunt*, ait S. Athanasius in Symbolo, quod enim est duratione prius altero, non potest esse illi coæternum, æternitas namque nihil prius, aut posterius agnoscit. Sunt itaque tantum signa *a quibus*, hoc est, præexigentiæ unius ad aliud, vel secundum ordinem *Naturæ*, vel *Originis*, vel *Præsuppositionis*. Ordo naturæ attenditur, non secundum causalitatem, qua causa est prior suo effectu, quia in divinis nulla est vera causalitas, nullusque verus et proprie dictus effectus; sed tantum secundum subsistendi consequentiam, quo pacto, inquit Aristoteles Prædicament. cap. *De modis prioris: Unum duobus est prius, nam si sint duo, et unum consequitur esse. At si unum sit, non necessario sequitur duo esse, quare uno posito, non convertitur consequentia, ut duo sint.* Ordo originis est ille, quo alter ex altero, idque duobus modis, nimirum, vel origine secundum quid, qualiter attributa dicuntur emanare ab essentia divina; vel origine perfecta et adæquata, qualiter persona producta emanat a producente. Denique ordo præexigentiæ est ille, quo unum præconcipitur altero, ipsique præsupponitur. *Ordo naturæ* est inter essentialia, tum inter se, tum cum notionalibus comparata, quia intellectis notionalibus et divinis attributis, necesse est, essentiam divinam intelligi, ut radicem eorum; intellecta vero essentia, non est necesse illa concipi. Est ergo inter ea ordo naturæ secundum subsistendi consequentiam. *Ordo originis* solum est inter personas divinas, quarum una procedit ab altera. Denique *Ordo præexigentiæ*, vel præsuppositionis, est inter Patrem et essentiam divinam, quia essentia divina præsupponitur tamquam radix Paternitatis, necnon et omnium proprietatum, sive absolutarum, sive relativarum in Deo.

Notandum 3. Quod quemadmodum in eodem instanti temporis possunt esse varia instantia naturæ, inquit Doctor in 2. dist. 1. q. 1.

n. 13. nam Angelus, v. g. in primo instanti temporis, in quo creatus est, potuit producere in se cognitionem et amorem, quæ licet nullum habeant ordinem, quoad durationem temporis, quia in eodem instanti producta sunt, tamen habent plura instantia naturæ, quia natura prius productus est Angelus, quam cognitio, priusque cognitio, quam amor, siquidem Angelus productus fuit a solo Deo, cognitio a Deo et intellectu Angelico, amor vero a voluntate præsupponente intellectum Angelicum et concursum divinum, prius enim natura potentia intellectiva debet operari, quam voluntas; quemadmodum, inquam, varia instantia naturæ distingui possunt in eodem instanti temporis, sic etiam varia instantia originis distingui poterunt in eodem instanti naturæ, siquidem in illo ipso instanti naturæ, in quo intellectus et voluntas divina respiciunt objectum suum primarium, nempe essentiam divinam, reperitur totus ordo originis, nihil enim requiritur ad productiones personarum præter illas potentias et objectum primarium. Unde in illo ipso instanti naturæ distingui possunt tria instantia originis. Primum quidem, in quo Pater habet esse a se, hæc autem origo est tantum secundum quid. Secundum vero, a quo Filius habet esse a Patre. Tertium vero, a quo Spiritus sanctus habet esse a Patre et Filio; quæ duæ posteriores origines sunt reales et completæ. Imo unum instans naturæ subdividi potest et distingui in plura minutiora instantia, ut colligere licet ex Doctore in 2. dist. 1. quæst. 13. ubi duo solum assignat naturæ instantia: *Primum*, quo Deus seipsum cognoscit et vult cognitione et volitione essentiali; et quo per intellectum et voluntatem fœcundam intra ipsum est duplex processio personarum, duplexque ordo originis, quem asserit in illo primo naturæ instanti contineri: *Alterum*, quo Deus unus et trinus cognoscit et vult creaturas; ita quod in primo instanti comprehendat omnia, quæ conveniunt Deo ad intra; in secundo vero complectatur quæ Deo conveniunt ad extra. Unde illud primum instans naturæ dividi potest in alia septem instantia minutiora, ita ut primum instans naturæ in divinis sit illud quo essentia intelligitur esse sub ratione hujus essentiæ: secundum, quo intelligitur habere suos modos intrinsecos: tertium, quo intelligitur habere sua prima attributa: quartum, quo intelliguntur hæc attributa habere suos primos modos intrinsecos: quintum, quo intelligitur habere sua alia attributa in primis attributis fundata: sextum, quo hæc attributa intelliguntur habere suos proprios modos intrinsecos: septimum, quo intelliguntur processiones personarum; post quæ sequitur octavum, quo creaturæ intelliguntur in esse possibili, etc. His ita prælibatis, duo sunt resolvenda: primum processiones divinas præsupponere cognitionem et amorem non solum naturæ divinæ, sed etiam personarum divinarum. Secundum, eas nullatenus præsupponere notitiam et amorem creaturarum, tam futurarum, quam possibilium.

Conclusio prima. — Generatio Verbi et spiratio Spiritus sancti non supponunt amorem et cognitionem creaturarum, tam futurarum, quam possibilium, nec ex illis tamquam ex objectis fœcundantibus intellectum et voluntatem divinam oriuntur. Hæc conclusio quoad utramque partem est Doctoris in 1.

dist. 18. quæst. unica n. 1. et 5. et in 2. jam laudat. necnon et Quodlibeto 14.

Probatur 1. a Doctore in 2. dist. 1. q. 1. n. 9.: Divinus intellectus divinaque voluntas prius terminatur ad essentiam divinam, quam ad creaturas sub esse possibili, vel futuro: sed in illo instanti priori, utraque illa potentia divina est fœcunda ad productionem Verbi et Spiritus sancti: ergo Verbum et Spiritus sanctus procedunt ab intellectu et voluntate terminatis ad essentiam divinam, priusquam sese extendant ad cognitionem et amorem creaturarum. Patet *major*, essentia enim divina est objectum primarium et adæquatum divini intellectus, divinæque voluntatis: insuper ea est quæ movet utramque facultatem divinam ad notitiam et amorem creaturarum; creaturæ vero sunt tantum objectum secundarium: sed intellectus et voluntas prius terminantur ad objectum primarium, quam ad secundarium, maxime quando primarium per se necessario movet ad notitiam et amorem secundarii: ergo, etc. *Minor* est etiam evidens: intellectus enim et voluntas fœcundantur ab objecto perfecte adæquato: sed essentia divina est objectum perfecte adæquatum intellectui et voluntati divinæ; illa namque omnimode est infinita in ratione objecti, sicut et illæ facultates infinitæ sunt in ratione potentiæ productivæ: ergo illæ potentiæ omnimode fœcundantur ab ipsa terminatione ad divinam essentiam, neque ad id opus est, quod ad objecta secundaria terminentur. — *Confirmatur:* tunc opus non est, quod facultas terminetur ad objectum secundarium, ut ex eo suam completam fœcunditatem hauriat, quando omnis illa perfectio in objecto secundario reperienda, præstantiori modo est in primario, quam in secundario: sed omnis ratio entis et perfectionis præstantiori modo est in essentia divina, quam in creaturis, sive possibilibus, sive futuris: ergo ut divinus intellectus, divinaque voluntas fiant fœcundæ ad productionem Verbi et Spiritus sancti, non opus est, quod terminentur ad creaturas, sed sufficit eas terminari ad essentiam divinam, tamquam ad objectum primarium.

Probat 2. ibidem n. 8. Prius producuntur divinæ Personæ, quam creaturæ habeant esse possibile, vel futurum: ergo Personarum divinarum productiones supponere non possunt notitiam et amorem creaturarum. *Consequentia* est evidens: si enim in illo priori creaturæ nullum habeant esse, etiam nullatenus poterunt cognosci, nec amari. Probatur *antecedens:* prius producuntur divinæ Personæ, si prius sit earum principium productivum; sed revera prius est principium productivum divinarum Personarum, quam sit principium productivum creaturarum, maxime in esse futuritionis; quod sic probat Doctor: principium productionis necessariæ prius est, quam principium productionis contingentis: sed principium productivum Personarum est necessarium; principium vero productivum creaturarum est contingens: ergo hoc debet illud præsupponere. Probat *majorem:* omnis productio egrediens a supposito, præsupponit suppositum, a quo egreditur: sed productio creaturarum egreditur a tribus personis divinis: ergo debet illas præsupponere: adeoque illarum productiones necessarias, et consequenter earum principia productiva necessaria.

Probat 3. Quodlibeto 14. Motio essentiæ divinæ ad terminum infinitum prior est, quam ad terminum finitum: sed processio Verbi et

Spiritus sancti est terminus infinitus: at vero esse creaturarum in esse cognito est terminus finitus: ergo prius præsupponuntur productiones Personarum, quam esse creaturarum possibilium. *Major* probatur, nam infinitum simpliciter non potest præexigere finitum, sed potius finitum præexigit infinitum: ergo cognitio creaturarum non præcedit productionem personarum. Et *confirmatur*: nam sublato priori, tollitur posterius, et non e contra: ergo ablato ente finito, nempe esse creaturarum possibilium, non aufertur productio Verbi: ergo prior est productio Verbi, quam esse finitum creaturarum. — *Confirmatur* 1. Illud per se ad productionem Verbi et Spiritus sancti non concurrit, quo sublato non minus illæ divinæ personæ subsisterent: sed si non adesset creaturarum, tam futurarum, quam possibilium cognitio et amor, non minus illæ divinæ personæ producerentur et subsisterent: ergo earum productio creaturarum amorem et notitiam non præsupponit. *Major* patet. *Minor* vero probatur 1. ex S. Anselmo in *Monol.* cap. 30. ubi ait: *Sive Deus cogitetur, nulla alia existente essentia, sive aliis existentibus, necesse est Verbum illius coæternum illi esse cum ipso:* et cap. 31.: *Si nihil unquam aliud esset, nisi summus ille Spiritus, ratio tamen cogit Verbum illud, quo se dicit ex necessitate esse.* Quibus aperte docet Anselmus, quod, etsi nullæ essent creaturæ, vel possibiles, vel futuræ, nihilominus Verbum divinum omnino invariatum subsisteret: at si nullæ essent creaturæ possibiles, nec futuræ, nulla pariter esset in Deo cognitio: ergo sublata creaturarum cognitione Verbum divinum omnino invariatum subsisteret: idem dicendum de Spiritu sancto. *Secundo*, ridiculum et absurdum videtur asserere, ideirco Deum esse et Verbum divinum idcirco procedere, quia musca, aut formica, v. g. est possibilis: ergo etiam ridiculum est dicere, quod si hæc, vel illa creatura, quæ possibilis est impossibilis redderetur, Verbum divinum intrinsece invariatum non maneret. *Tertio*, magis necessarium a minus necessario dependere non potest: sed necessitas processionis Verbi est major necessitate possibilitatis creaturarum, cum sit necessitas entis a se; hæc vero necessitas entis dependentis ab alio: ergo Verbum in sui productione a possibilitate creaturarum dependere non potest: ergo nec ex illarum cognitione procedere.

Reponunt Thomistæ, quod etsi Verbum divinum a cognitione creaturarum possibilium procedat per se, non sequitur inde, quod ab illis dependeat, seu quod illis indigeat, sed solum, quod cum illis necessario connectatur. — **Contra**, eo ipso quod Verbum divinum ita necessario cum possibilitate creaturarum connectitur, ut sine illa subsistere nequeat, a creaturis dependet: illa enim mutuo inter se dependent, quæ mutuo sese inferunt et auferunt; sed admissa necessaria connexione inter productionem Verbi divini et creaturarum possibilitatem, sese mutuo inferrent et auferrent: ergo si Verbum divinum sine creaturis procedere et subsistere non possit, sequitur quod ab illis dependeat.

Confirmatur 2. Maxime de creaturis futuris: Verbum divinum est simpliciter necessarium: ergo ejus processio est simpliciter necessaria, adeoque oritur ab intellectu divino fœcundato per objectum summe necessarium: sed creaturæ futuræ non sunt necessariæ, imo sunt omnino contingentes, quia Deus potest pro libito decernere, vel non de-

cernere earum futuritionem: ergo non possunt supponi tamquam objectum prærequisitum et influens ad generationem Verbi. — *Deinde*, si Verbum divinum supponeret cognitionem creaturarum futurarum, sequeretur scientiam liberam prius esse in Deo, quam Verbum produceretur: sed hoc est absurdum. Si scientia libera esset in Deo ante productionem Verbi, etiam et decreta libera illam productionem Verbi antecederent prioritate naturæ: scientia enim libera supponit decretum, atque ita si scientia libera est prior, etiam decretum est prius. Sed decreta non sunt in Deo priusquam Verbum generetur; tum quia in Deo naturalia sunt priora liberis; ergo generatio Verbi, quæ est naturalis, prior est decretis liberis; tum quia si decreta essent in Deo ante generationem et spirationem, necessario communicarentur, ut Verbum, in ipsa generatione: sed hoc implicat, quia sic decretum non esset liberum respectu Verbi cui communicatur; nam ille actus non est liber Verbo, ad quod Verbum non se libere determinat: sed si recipit decretum a Patre in sua generatione, non se determinat ad illud, adeoque respectu illius decretum non esset liberum: tum denique quia opera Dei, quæ concernunt creaturas, sunt indivisa opera Trinitatis: sed illa decreta de futuritione creaturarum sunt opera Dei concernentia creaturas: ergo indivisim spectant adorandam Trinitatem, adeoque eam supponunt, et consequenter personæ producendæ non supponunt illam creaturarum futuritionem, nec proinde creaturæ sunt objecta, ex quibus fœcundatur divinus intellectus, divinaque voluntas in productione Verbi et Spiritus sancti.

Objicies 1. Verbum divinum expressivum est eorum omnium, quæ repræsentantur in scientia Dei: ergo eorum cognitionem supponit: sed creaturæ omnes repræsentantur in essentia Dei: ergo, etc. Probatur *major* auctoritate S. Augustini lib. 15. *De Trinit.* c. 14. *Non enim*, inquit, *seipsum integre, perfecteque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in ejus Verbo, quam in ipso; quidquid enim in ea scientia est, de qua genitum est, in ipso est; quod autem in ea non est, nec in ipso est. Novit itaque omnia Deus Pater in seipso, novit in Filio; sed in seipso, tamquam in seipso; in Filio autem, tamquam Verbo suo, quod est de omnibus, quæ sunt in seipso.* Et Zeno Veronensis serm. 1. *De æterni Verbi Generat.: Nascitur de toto totus, de perfecto perfectus, totum Patris habens, nihil derogans Patri. Minor* etiam constat ex eodem S. Augustino, qui pluribi edocet, creaturas repræsentare et esse in essentia divina tamquam in entitatis oceano: unde *De Trinitate* cap. 10. vocat *Verbum perfectum, cui non desit aliquid, et artem quamdam omnipotentis, plenam omnium rationum viventium, et commutabilium, et omnes unum in ea, sicut ipsa unum de uno, cum quo unum; ibi novit omnia Deus, quæ fecit per ipsum.* — **Distinguo majorem**: pro eo instanti, quo repræsentabilia sunt, concedo; ante, nego. Quia ergo creaturæ non sunt repræsentabiles in eodem instanti, quia nondum concipiuntur possibiles, aut futuræ in illo priori instanti originis, quo producitur Verbum, sed tantum in aliquo instanti posteriori, ideo in illo priori instanti creaturas, nec repræsentare, nec exprimere dicitur. *Minorem similiter distinguo;* creaturæ repræsentantur in Essentia divina, in illo priori instanti originis, quo producitur Verbum, nego; in posteriori, concedo: *Vel aliter:* creaturæ sunt in essentia Dei,

secundum suum esse virtuale, quatenus nempe essentia divina est fons et oceanus cujuslibet entitatis, tam increatæ, quam creatæ, concedo: secundum suum esse formale et proprium, nego: unde quamvis supponantur creaturæ ad productionem Verbi, secundum illud esse virtuale, non propterea dici possunt concurrere ad illam productionem in ratione objecti, quia illud esse virtuale nihil aliud est, quam ipsamet essentia divina.

Instabis: Verbum divinum est infinitum in ratione Verbi: ergo etiam infinite repræsentativum et expressivum; et consequenter exprimere et repræsentare debet omne prorsus repræsentabile pro quocumque instanti, quo est Verbum: sed in illo priori instanti originis producitur Verbum, sub ratione formali Verbi, adeoque repræsentare debet quidquid est repræsentabile, et consequenter cum creaturæ sint repræsentabiles, eas exprimere debet, adeoque earum cognitionem, pro eo instanti suæ generationis, debet supponere. — **Distinguo sequelam majoris**: debet repræsentare omne quod est repræsentabile, pro illo priori instanti, quo est Verbum, concedo; debet repræsentare quod nondum est repræsentabile pro illo instanti, nego; ergo cum creaturæ non sint possibiles, aut futuræ pro omni instanti, quo est Verbum formaliter, sed tantum in instanti sequente processiones divinas, etiam non debet eas repræsentare pro illo priori instanti, sed tantum in instanti consequente.

Urgebis: Verbum ex ratione formali Verbi non potest repræsentare, nisi ea a quibus procedit: ergo vel Verbum divinum nullatenus repræsentat creaturas pro quolibet instanti posteriori, vel ab eis procedit: sed asserere Verbum divinum non repræsentare creaturas est aperte contra sententiam sancti Augustini supra laudatam: ergo, etc. — **Distinguo antecedens**: Verbum creatum propter suam limitationem non potest exprimere, nisi ea a quibus procedit, quia nempe illa omnia quorum est verbum concurrunt ad ejus formationem, concedo: Verbum divinum non potest repræsentare, nisi ea a quibus procedit, nego. Cum enim habeat infinitam vim repræsentandi, exprimere potest quidquid est repræsentabile pro eo instanti, quo repræsentabile est. Unde congrue dicitur *Speculum* Sapientiæ 7. Scimus enim, quod specula possunt repræsentare etiam, quæ non sunt, non quidem quando non sunt, sed postea quando sunt: hinc Verbum divinum exprimit et repræsentat creaturas secundum earum esse virtuale in priori instanti originis; in posteriori vero repræsentat eas secundum illarum esse formale, scilicet postquam completus est ordo divinarum processionum.

Objicies 2. Verbum divinum procedit ex cognitione comprehensiva divinæ essentiæ et omnipotentiæ, et consequenter ex cognitione eorum omnium sine quibus omnipotentia comprehendi non potest: sed omnipotentia comprehendi nequit, non cognitis creaturis, sub ratione saltem possibilium: ergo illarum cognitionem supponit. *Major* patet. *Minor* vero probatur: virtus causæ comprehendi non potest nisi cognoscantur omnes effectus a tali causa oriundi et in ea virtualiter contenti: sed omnipotentia est virtus operativa Dei in qua continentur omnes creaturæ possibiles: ergo illis non cognitis comprehendi non potest. — **Distinguo majorem**: procedit ex cognitione comprehensiva, hoc est, quæ intensive est infinita et adæquata objecto infinito per se

moventi et fœcundanti intellectum divinum ad productionem Verbi, concedo : hoc est, quæ in illo ipso priori instanti originis quo producitur Verbum debeat terminari ad omnia objecta secundaria, quæ tantum habeant esse in instanti posteriori, nimirum postquam completus est ordo divinarum processionum, nego : sufficit enim ad perfectam Verbi rationem, quod procedat ex objecto infinite perfecto et virtualiter continente in omnipotentia sua tamquam in radice omnia objecta secundaria, nec requiritur, ut ab eis objectis secundariis formaliter et actu cognitis procedat. *Ad majorem* dico, quod ad comprehensionem alicujus potentiæ non requiratur necessario, quod cognoscantur formaliter et actu omnes effectus et omnia objecta ad quæ sese extendere potest, sed sufficit, quod cognoscantur virtualiter et habitualiter, seu quod cognoscatur omnimoda vis illius potentiæ secundum omnes gradus activitatis si tales gradus habeat ; certum est autem, quod in illo ipso priori instanti originis, in quo Pater divinus producit Filium. etiam cognoscit omnipotentiam suam esse infinitæ virtutis et activitatis, adeoque illam comprehendit.

Objicies 3. Aut Pater æternus in instanti generationis Filii cognoscit creaturas, aut non cognoscit. Si cognoscit : ergo cum in eo instanti Filius procedat, illæ creaturæ objiciuntur intellectui divino ; adeoque ex illis Filius procedit. Si non cognoscit : ergo aliquid addiscit in generatione, quod in priori instanti nesciebat. — **Respondeo** : dici posse, quod in illo priori instanti generationis Pater equidem nondum concipiatur cognoscere creaturas, nec eas ipsius intellectui objici, sed tantum, ubi omnimode completæ sunt divinæ processiones. Nec exinde sequitur absurdum, sicut ex eo quod in illo priori instanti generationis nondum concipiatur producere Spiritum sanctum, qui producitur tantum in posteriori signo originis.

Instabis : quidquid Verbum habet accipit a Patre per æternam generationem, juxta illud Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*; et Joannis 7. *Omnia mea tua sunt et tua mea sunt;* et istud: *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me Patris :* sed Verbum divinum habet cognitionem creaturarum : ergo eam accepit a Patre per æternam generationem et ex vi suæ processionis ; adeoque in instanti generationis Filii creaturæ percipiuntur ab intellectu divino, et consequenter Filius procedit ex cognitione illorum omnium. — **Distinguo majorem:** quidquid Verbum divinum habet accipit a Patre formaliter et ex vi suæ processionis; vel concomitanter et identice, ratione scilicet communicatæ sibi naturæ divinæ cum omnibus suis attributis et potentiis infinite operativis, concedo: accipit tantum ex vi suæ generationis, nego. Similiter *minorem* distinguo: Verbum divinum habet cognitionem creaturarum quam accipit ex vi et ratione formali suæ generationis, quasi Pater æternus creaturas cognosceret in illo ipso instanti generationis, nego: eam habet concomitanter et identice, quatenus nimirum in sua generatione recepit naturam divinam et intellectum divinum infinite cognoscitivum; et proinde qui possit sese extendere ad omne cognoscibile, pro eo instanti quo cognoscibile erit, concedo. Adde quod quamvis concederemus, quod Pater divinus cognosceret creaturas in illo priori signo quo Verbum generat, non inde tamen sequeretur in nostra sententia quod Verbum procederet ex

creaturarum notitia, siquidem supra probatum est, Verbi processionem non esse intellectionem, sed dictionem: unde, quamvis creaturæ essent objecta divini intellectus, in illo priori signo in quo generatur Verbum, non ideirco conferrent ad productionem Verbi; non enim quodlibet objectum fœcundat divinum intellectum, ut sit productivus Verbi, sed id solum præstat objectum motivum et adæquatum, quales non sunt creaturæ respectu divini intellectus, sed sola natura divina; ideoque præcedentes et aliæ similes objectiones in nostram assertionem directe non militant.

Conclusio secunda. — PROCESSIONES DIVINÆ NEDUM SUPPONUNT COGNITIONEM ET VOLITIONEM ESSENTIÆ DIVINÆ ET OMNIUM PERFECTIONUM ATTRIBUTALIUM, SED ETIAM TRIUM DIVINARUM PERSONARUM. Hæc videtur esse genuina Doctoris Subtilis sententia, quoad utramque partem: de priori quidem nulla est difficultas, conveniunt enim omnes Theologi utriusque Scholæ et Angelicæ et Subtilis, essentiam divinam una cum omnibus suis perfectionibus absolutis, adeoque cum intellectu ac voluntate, et scientia ac volitione perfectissima, terminata utique ad ipsam essentiam ejusque perfectiones, esse priorem processionibus et relationibus, adeoque prius cognitam et amatam quam producatur Verbum et Spiritus sanctus. — Quod autem censeat Doctor, etiam personas divinas in illo priori signo cognosci pariter et amari, colligo ex variis ejus dictis. Primo namque in 1. dist. 6. q. unica n. 5. ait: *Pater hoc modo gignit Filium volens; quia Pater in primo signo originis intelligit formaliter; et tunc etiam potest habere actum volendi formaliter. In secundo signo originis gignit Filium, nec tantum vult illam gignitionem volitione sequente illam gignitionem; sed volitione habita in primo signo originis, qua volitione Pater formaliter vult, præsupposita aliquando intellectione, qua Pater intelligit, non autem gignitione Verbi. Sic ergo dico, quod Pater volens generat, non tantum voluntate consequente, sed voluntate antecedente:* quasi diceret, quod Pater volens generat Filium volitione quæ antecedit et terminatur etiam ad ipsam generationem, antequam sit Filius prioritate aliqua rationis, vel originis; qualiter eum explicant et propugnant Faber, Smising. disp.3. n.284., Rada controversia 12. circa quartam conclusionem; ubi dicit esse Scoto conformius asserere, quod cognitio et simplex complacentia divinæ voluntatis erga Filium, generationem ejus antecedat in Patre: estque eadem ratio cum proportione de processione Spiritus sancti; ita ut eam in Patre et Filio antecedat cognitio, simplexque volitio et dilectio Spiritus sancti. — 2. Doctor in 1. dist. 1. quæst. 2. n. 5. asserit Patrem divinum esse beatum prius origine, quam Filium generet, quia nullam perfectionem sibi intrinsecam habet a persona producta: beatitudo autem est perfectio intrinseca personæ beatæ, hæc autem beatitudo fit per visionem essentiæ, vel absolute seu quatenus est essentia, vel, inquit, *ut est in una personâ præcise*: ergo censet essentiam divinam videri posse, ut est in persona Patris, prius origine quam generetur Filius: sed ita videri nequit, quin pariter videatur Filius: non enim videri potest intuitive essentia, ut est in Patre, quin simul videatur Paternitas constituens Patrem: nec potest Paternitas videri, quin videatur Filiatio,

quia correlativa sunt simul natura et cognitione: ergo ex mente Doctoris visio et amor Filii, ac Spiritus sancti præcedunt instanti originis eorum productionem. — 3. Fatetur Doctor pluribi, maxime in 2. *distinctione* 1. *quæstione* 1. *numero* 14., Personas divinas procedere ab intellectu et voluntate fœcundatis per objectum divinum primarium: sed ibidem *num.* 3. docet, nedum essentiam et attributa, sed etiam divinas personas comprehendi sub objecto primario; ibi enim duo distinguit naturæ instantia, in quorum primo continentur divinæ productiones et operationes ad intra; in secundo vero operationes intellectus et voluntatis divinæ circa creaturas, tamquam circa objecta secundaria, *quæ*, inquit, *non sunt ex se objecta, sed producta per intellectum et voluntatem in esse objecti:* ergo censet divinas processiones supponere cognitionem et amorem nedum Essentiæ divinæ, sed etiam divinarum personarum. Nec refert, quod in 1. dist. 10. quæst. unica n. 14. dicat, Spiritum sanctum antecedenter ad sui productionem, non esse cognitum, *Oportet*, inquit, *Essentiam divinam, cujus amor spiratur, esse præcognitam Patri et Filio, ad hoc ut spirent: sed non oportet in isto instanti originis concedere Spiritum sanctum, qui est amor spiratus, esse præcognitum Patri et Filio:* hæc enim non dixit resolutive et assertive; sed quasi dubie et problematice, unde subdit, *Aliter posset dici, quod in illo priori signo originis, antequam intelligatur Spiritus sanctus spirari, Pater et Filius cognoscunt Spiritum sanctum, ut intuitive, licet non ut existentem in se, quia cognoscunt Essentiam divinam, quæ est ratio cognoscendi intuitive quodcumque objectum intelligibile.* Hoc est, cognosci potest Spiritus sanctus a Patre et Filio antequam concipiatur productus, nimirum in ipsa Essentia divina, in qua Deus cognoscit intuitive res etiam creatas, antequam existant. — Ex iis itaque constat, Doctorem Subtilem, hac in resolvenda quæstione, aut esse omnino problematicum, aut in nostram sententiam propendere; adeoque videri potest quantum allucinentur Recentiores quique Theologi qui sententiam oppositam Doctori adscribunt, quasi eam assertive docuerit et propugnaverit.

Probatur insuper Conclusio 1. Pater divinus prius cognoscit et diligit seipsum quam generet Filium: ergo etiam prius cognoscit et diligit Filium. Patet *antecedens,* quia in illo priori signo originis Pater divinus est adæquate constitutus in sua personalitate: erat ergo sub illa ratione cognoscibilis et diligibilis in illo priori signo, unumquodque enim, eo modo quo est, etiam cognoscibile et diligibile est. Ergo sub illa ratione sese actu cognoscit et diligit pro illo signo; infinita enim cognitio et dilectio, qualis est divina, non potest non attingere omne cognoscibile et diligibile, juxta modum suæ cognoscibilitatis et diligibilitatis. Probatur *consequentia:* eodem actu, quo Pater cognoscit et diligit seipsum sub ratione Patris, etiam cognoscit et diligit Filium sub ratione Filii; cum enim totum esse Patris, qua Pater est, sit relativum, nec possit quis cognoscere, aut velle relativum, qua tale, nisi eodem actu, saltem in obliquo, cognoscat et velit correlativum: inde fit, quod Pater divinus in priori signo originis quo cognoscit et diligit seipsum, etiam cognoscit et diligit Filium. Eadem ratio est de Spiritu sancto; si enim aliqua esset ratio, ob quam non posset pro illo signo cognosci et diligi Spiritus sanctus, maxime quia in illo priori signo nondum

Spiritus sanctus intelligitur esse; nihil autem sit intelligibile et diligibile, nisi dum habet esse. At eodem modo, nec Filius, pro primo signo, intelligitur esse, et tamen, pro illo signo, necesse est eum diligi et cognosci a Patre, quia Pater, in quantum Pater, non potest intelligi sine Filio: ergo, etc. — *Deinde*, Verbum supponit cognitionem comprehensivam divinæ Essentiæ: sed Essentia divina non potest comprehendi, nisi in illa cognoscantur personæ divinæ: ergo, etc. *Major* patet. *Minor* probatur: Essentia divina comprehendi non potest, nisi cognoscatur pariter quidquid est ipsi intrinsecum et omnimode identificatum: sed personæ divinæ identificantur cum essentia: ergo non potest cognosci sine personis. — *Denique*, Essentia divina comprehendi nequit, nisi pariter cognoscatur ut fœcunda et tribus Personis communicabilis: sed ut sic cognosci nequit non cognitis ipsis Personis divinis; ergo, etc. *Major* est nota: nam essentiam esse communicabilem tribus Personis est prædicatum absolutum illius divinæ Essentiæ: ergo implicat essentiam Dei comprehendi, nisi ut communicabilis tribus personis cognoscatur. *Minor* etiam patet: nam essentia, ut communicabilis tribus personis essentialiter cum illis connectitur et realiter identificatur; implicat autem cognosci comprehensive id quod essentialiter cum alio connectitur et identificatur, non cognito termino essentialis connexionis: sicut nec relatio sine termino, nec cognitio sine objecto comprehendi possunt: ergo, etc.

Dices 1: In illo signo non possunt cognosci et diligi Filius et Spiritus sanctus, in quo non sunt cognoscibiles, nec diligibiles: sed in illo priori signo nec sunt cognoscibiles, nec diligibiles. Probatur: vel enim sunt cognoscibiles abstractive, vel intuitive: sed neutrum dici potest. Non quidem *abstractive*: tum quia talis cognitio esset imperfecta et non commensurata objecto, quod præscindere non potest ab existentia, quia est ens necesse esse: tum quia personæ divinæ sunt actus puri, illa autem abstractio objectiva esset quædam potentialitas, quæ actui puro repugnat. Non etiam *intuitive*, quia intuitiva cognitio terminatur ad rem existentem, vel futuram: personæ autem divinæ, in illo priori signo, non concipiuntur existentes; nec dici possunt futuræ in posterioribus signis; futuritio enim repugnat actui puro et enti summe necessario, quales sunt divinæ personæ: ergo earum cognitio non præsupponitur ad processiones divinas. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem dico, personas productas, eodem instanti cognosci, quo producentes. Potest enim aliquid prius esse altero secundum originem, et tamen esse simul cum altero secundum cognitionem; quia prioritas originis non est prioritas *in quo*, sed tantum prioritas *a quo;* simultas autem cognitionis fit in instanti *in quo*. Licet ergo Filius et Spiritus sanctus sint Patre origine posteriores, tamen quia sunt cum illo simul duratione, natura, et subsistendi consequentia, inde eodem instanti *in quo*, sunt cognoscibiles cum Patre. Non itaque ut futuræ, vel abstrahentes ab esse; sed solum ut præsentes et ut ens necesse esse, sicut et ipse Pater.

Instabis: cognitio intuitiva supponit objectum suum existens: sed in illo priori signo, in quo divina intellectio terminatur ad essentiam, Verbum non supponitur existens, quia nondum supponitur productum: ergo in illo priori signo notitiam intuitivam terminare non potest, et

consequenter nec abstractive, nec intuitive cognosci potest in illo signo; adeoque in eo nullo modo est cognoscibilis. — **Distinguo majorem**: supponit objectum suum existens in instanti reali naturæ, vel durationis, concedo: originis et emanationis, nego. *Minorem* similiter distinguo: in illo priori signo originis Filius non concipitur productus, concedo; revera non est productus, nego. Prioritas enim originis dicit tantum Filium esse a Patre, non autem Patrem esse existentem aliquo instanti, in quo non sit Filius; in illa enim adoranda Trinitate nihil est prius aut posterius.

Urgebis: si Verbum supponat cognitionem sui ipsius et Spiritus sancti, sequitur ipsum procedere a seipso et Spiritu sancto, necnon et esse posteriorem seipso et Spiritu sancto: sed utrumque est absurdum: ergo, etc. — **Nego sequelam majoris**: nam, ut dictum est, illa prioritas originis non infert anterioritatem unius ad aliud secundum existentiam, sed tantummodo secundum terminationem cognitionis, ita quod prius operatio simplex divini intellectus, divinæque voluntatis terminetur ad essentiam et ad personas divinas, quam dictio et spiratio concipiantur terminari ad Verbum et Spiritum sanctum, quatenus sunt productiones, adeoque non sequitur personas productas esse priores, aut posteriores seipsis; sed tantum quod possint concipi et cognosci antequam producantur, non prioritate durationis, sed conceptus.

Dices 2: Si productio Verbi supponeret cognitionem Spiritus sancti, esset ejus imago: sed hoc dici nequit; est enim imago solius patris, ut dicemus infra. Patet sequela *majoris:* est enim imago et expressio illius cognitionis, quam ejus productio sequitur. — **Nego sequelam majoris**, necnon ejus probationem; Filius enim est tantum imago illius a quo producitur, quia ut sic vindicat sibi duplicem respectum imaginis, nempe respectum principiati ad principium per quod producitur, et respectum similitudinis, seu repræsentantis ad repræsentatum: unde, cum Spiritus sanctus non sit principium productivum Verbi, sed tantum terminus illius cognitionis divinæ, quam Verbi productio supponit, inde dici non potest, quod sit imago Spiritus sancti: tum quia Spiritus sanctus non est objectum motivum ad illam cognitionem præviam, sed solum essentia divina, quam divinus Pater habet a se, non vero a Spiritu sancto: tum quia ad Spiritum sanctum non habet respectum principiati ad principium: ergo, etc.

QUÆSTIO TERTIA.

QUI ET QUALES SINT DIVINARUM PROCESSIONUM TERMINI.

Notandum 1. Quod cum divinæ processiones vere sint actiones productivæ, etiam necessario requirunt terminum, sicut, et proportione servata omnes actiones creaturarum productivæ. Duplex autem actionis productivæ in creatis distinguitur terminus, nimirum *a quo* et *ad quem;* actio enim productiva est veluti tendentia ab uno ad aliud. Terminus *a quo* iterum duplex, nimirum proprie et improprie dictus: prior ex Aristotele lib. 1. *Physicorum* c. 5. et sequentibus, nihil aliud est, quam privatio illius formæ, quæ per novam productionem, seu mutationem acquiritur; quo fit, ut, producta forma, terminus *a quo*,

seu illius formæ privatio, desinat : posterior vero dici potest id unde aliquid oritur et producitur, sic natura divina dici potest terminus *a quo* generationis Filii, quia nempe est principium actionis productivæ Filii. Similiter terminus *ad quem* duplex distinguitur, nimirum formalis et totalis : prior est ratione cujus actio refertur ad totalem : posterior vero est ipsa persona producta, secundum totum suum esse, tam essentiale, quam personale.

Notandum 2. In divinis nullum esse terminum *a quo* proprie dictum, siquidem terminus *a quo* est privatio illius formæ vel rei, quæ producitur, quæ desinit eodem instanti, quo forma producitur ; nulla autem in divinis est personarum productarum privatio, nihilque est quod per productionem divinarum personarum extinguatur et cesset esse in Deo, sicut extinguitur privatio, illo ipso instanti, quo forma producta incipit esse. Difficultas autem est de termino *a quo*, secundum quid et improprie dicto, an scilicet admittendus sit in divinis, dicique possit personas divinas de substantia producentis emanare.

Notandum 3. Quod etsi omnes Catholici Doctores consentiant Filium oriri de substantia Patris, et Spiritum sanctum de substantia Patris et Filii ; non tamen conveniunt in modo, quo persona producta est de substantia, seu essentia personæ, *a qua* procedit. *Durandus* enim in 1. dist. 5. q. 2. et *Henricus* ibidem, censent Filium dici esse de substantia Patris, eo quod essentia Patris Filium constituat tamquam materia, seclusis tamen his materiæ imperfectionibus, nempe quod, inquit, *Materia sit potentia pura, quæ non fit actu, nisi per aliquam formam sibi advenientem*, item, *quod transmutetur de privatione ad formam*, et quod *acquirendo unam formam amittat aliam, etc.* Perfectiones autem materiæ convenientes essentiæ divinæ tres assignat Durandus, nempe quod *Materia præexistat producendo, et inexistat producto :* quod *cum forma constituat totum :* quod *in se recipiat formam et sit generationis subjectum.* Inde concludit Durandus, essentiam divinam habere quasi rationem materiæ respectu Filii et Spiritus sancti, nam essentia divina, quodam ordine naturæ, præexistit personæ procedenti in divinis, et productæ inexistit. Item cum proprietate relativa, quæ est forma personæ, constituit totam personam producentem. Denique eamdem relationem in se recipit, estque veluti subjectum generationis divinæ : unde fit, ut sit de essentia personæ producentis, quasi materia. Verum contra hanc sententiam reclamant omnes pene alii Doctores Catholici, asserentes, divinam essentiam, nec esse materiam, nec quasi materiam divinæ processionis : sed tantum esse principium formale subsistens, in quantum videlicet essentia Patris, Filio per generationem communicata, in eo subsistit. — His prænotatis, tria sunt in præsenti Quæstione resolvenda : *Primo*, an persona procedens vere sit de substantia ejus a qua procedit ; *Secundo*, an essentia divina sit terminus *a quo* processionum per modum materiæ, vel formæ : *Tertio*, an terminus *ad quem* divinarum processionum sit vel essentia, vel relatio, vel utrumque.

Conclusio prima. — Revera processiones divinæ sunt de aliquo, scilicet de Essentia divina. Hæc est omnium pene Theologorum, et

Probatur primo auctoritate Conciliorum ; nam Concilia Toletana 3. 4. et maxime undecimum in Confessione fidei ita loquitur : *Filius non ex nihilo, aut ex alia substantia, sed ex utero Patris, idest, ex substantia genitus credendus est :* ubi imitatur illud Patris ad Filium in Psalm. *Ex utero ante Luciferum genui te :* quo etiam testimonio utitur Concilium Hispalense 2. Can. 13. Concilium Nicænum *in Confessione fidei ;* et Ephesinum in *Epistola ad Nestorium*, *Credimus* (inquit) *in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei natum ex Patre, hoc est, ex substantia Patris, Deum de Deo.* — Denique idem habet Concilium Florentinum sess. 19. dicens : *Hanc nobis doctrinam Doctores omnes tradiderant, orationes has exponentes :* Filius est ex substantia Patris et sanctus Spiritus ex Patris, Filiique substantia. Constat etiam ex Symbolis, in quibus Filius dicitur *Deus de Deo, lumen de lumine, etc.*, maxime vero in Symbolo sancti Athanasii, ubi legimus, *Deus est ex substantia Patris, ante sæcula genitus.*

Probant hoc ipsum omnes sancti Patres, maxime vero S. Aug. lib. 3. *Contra Maximinum* cap. 14. *Aut de aliqua substantia*, inquit, *natus est Dei Filius, aut de nulla : si de nulla, ergo de nihilo ; quod vos*, Ariani, *non dicere jam tenemus : si de aliqua, nec tamen de Patris, non verus est Filius ; si de Patris, unius ejusdemque substantiæ sunt Pater et Filius.* Et c. 15. eamdem probationem, cum proportione, extendit ad Spiritum sanctum dicens: *Spiritus sanctus non est de nihilo, sed inde est unde procedit.* Simili argumento eamdem veritatem probat idem ipse, vel potius alter in lib. *Contra Felicianum* cap. 6. *Nativitatem*, inquit, *Filii Dei, ortumque rimantibus, hæc, nisi fallor, occurrunt : idest, ut aut ex Patre sit, aut ex nihilo; aut ex altero, aut ex seipso. Horum quæso consequentiam videamus: si ex seipso, non recte Filius dicitur, qui non natus, sed ingenitus prædicatur : si ex nihilo, creatura cum cæteris, non creaturæ auctor ostenditur. Si ex altero, non ejus, cui credimus, sed nescio cujus incogniti Patris Filius prædicatur. Quod si præter hæc quatuor non potest inveniri quintum ; nec de his propter evidentem blasphemiam tria prædicari penitus possunt ; restat ut substantialiter de Patre sit genitus.*

Probatur insuper Conclusio: Filius divinus non est de nihilo productus, alioqui esset creatus et creatura : igitur est de aliquo præexistente : sed nihil aliud præexistit, quam ipse Pater : ergo oriri debet de Patris substantia. — *Secundo*, omnis filius habet in se aliquid patris ; non enim filius est id quod producitur de externa materia, alias claves et tunicæ, cæteraque artefacta essent filii fabrorum, sutorum et artificum : ergo Filius etiam divinus debet in se habere aliquid Patris : at non habet Paternitatem : ergo habet essentiam, ex qua oritur. — *Denique*, si non esset de substantia Patris, non posset ei dici consubstantialis: at consequens est absurdum et contra fidem: ergo, etc.

Dices 1: Essentia et substantia divina est simplicissima et indivisim communis Patri, Filio et Spiritui sancto : ergo si Filius, v. g. oriatur ex essentia divina, qua ratione dicitur esse de substantia Patris, eadem dicitur esse de substantia propria, necnon et de substantia Spiritus sancti : sed consequens hoc est absurdum : ergo, etc. — **Nego sequelam majoris :** cum enim Filius dicitur esse de substantia Patris,

nihil aliud significatur, quam quod eadem essentia et substantia, quæ est in Patre in primo signo originis, communicetur Filio in secundo signo originis: Filius autem, in illo priori signo originis, non recte dicitur habere essentiam, quæ illi communicatur in secundo signo; nec ille sibi ipsi propriam substantiam communicat, ideoque dici non debet de sua substantia, sed de substantia Patris.

Dices 2: Si Pater divinus genuit Filium de sua substantia: ergo Verbum dici poterit Filius substantiæ Patris: sed hoc est absurdum, dicitur enim tantum Filius respectu correlativi, nempe Patris: at essentia divina non habet rationem Patris, neque correlativi ad Filium: ergo nec Filius dici potest de ea genitus. — **Nego sequelam majoris:** quamquam enim S. Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 19. explicans illud ad Colossenses 3. *Qui eruit nos de potestate tenebrarum et transtulit in Regnum Filii Charitatis suæ*, dicat, *Filium Charitatis esse Filium substantiæ Patris, seu Filium, qui de substantia ejus est genitus*, nihilominus hæc locutio est impropria; Filius enim proprie non dicitur per respectum ad principium *quo* producitur, sed per respectum ad principium *quod:* unde Verbum divinum dici non debet proprie Filius substantiæ Patris, sed potius Filius de substantia Patris, ut ipsemet S. Augustinus exponit ibidem, necnon et c. 12. vel 13. *Tale est, quod dico,* inquit, *de Patris scientia, vel de Patris essentia, ac si expressius dicerem de Patre scientia, vel de Patre essentia.*

Conclusio secunda. — Personæ procedentes sunt de substantia producentium, non per modum materiæ, sed per modum formæ.

Probatur 1. Auctoritate sanctorum Patrum, qui maximo consensu affirmant, causam materialem esse removendam a processionibus divinis; ita S. Hilarius lib. 12. *De Trinitate: Hic ergo,* inquit, *ingenitus ante omne tempus ex se Filium genuit, non ex aliqua subjacente materia, quia per Filium omnia; non ex nihilo, quia ex se Filium;* similiter S. August. lib. 3. *Contra Maximinum* cap. 14. *Vos autem*, inquit, *nec Filium de substantia Patris genitum vultis, et tamen eum, nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex Patre esse conceditis, nec videtis, quam necesse sit, ut qui non est ex nihilo, nec aliqua re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit.* Unde merito colligit Doctor in 1. dist. 5. quæst. 2. num. 11. quod *Omnes Doctores antiqui, qui a tempore Augustini, usque ad istum* (nempe Henricum) *non sunt ausi in divinis nominare materiam, nec quasi materiam. Cum tamen omnes concorditer dicant cum Augustino, quod Filius generatur de substantia Patris.*

Probat autem Conclusionem Doctor ibidem n. 5. Primo quia essentia divina est terminus formalis productionis generativæ Filii: ergo non est quasi materia ejusdem. *Consequentia* patet: quod enim est materia, vel quasi materia in generatione, est in potentia, vel quasi in potentia ad terminum formalem: non potest autem idem esse in potentia ad seipsum: ergo idem non potest esse terminus formalis et quasi materia generationis: igitur si essentia divina est terminus formalis divinæ generationis, non est ejusdem quasi materia. Probat autem *antecedens:* primo auctoritate; nam Joannis 10. Filius ait: *Pater*

meus, quod dedit mihi, majus omnibus est: majus autem omnibus non est, nisi aliquid infinitum, adeoque est essentia divina, quam Pater dedit Filio. Deinde S. Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 26. *Sicut Filio,* inquit, *præstat essentiam, sine initio temporis, sine ulla mutabilitate naturæ de Patre generatio, ita Spiritui sancto præstat essentiam, sine ullo initio temporis, sine ulla mutabilitate naturæ de utroque processio.* Secundo, terminus formalis est id quod perfectius est in generatione: sed essentia est perfectior in personis productis, quia relationes personales non dicunt perfectionem: ergo est etiam terminus formalis. Addit, quod in creatis natura est terminus formalis generationis, non autem proprietas individualis: ergo idem dicendum in divinis. Denique generatio in divinis non esset univoca, si essentia divina non esset terminus formalis, quia ad generationem univocam requiritur, quod generans et genitum conveniant in termino formali; non convenirent autem personæ productæ cum producentibus, si essentia divina non esset terminus formalis: ergo, etc.

Probat 2. Quia si Filius generaretur de essentia, ut de quasi materia, vel essentia sic accepta esset quid absolutum et commune tribus Personis, vel quatenus est in primo supposito. Si primum: ergo Filius procedit de seipso, quia procedit de essentia, ut est communis tribus Personis. Si secundum: ergo essentia, ut est in Patre, erit Filius, quia, ut est in Patre, recipit relationem filiationis, tamquam formam Filii constitutivam.

Tertio, quia Spiritus sanctus est de essentia æque ac Filius, et tamen, ex mente Henrici, non est de Essentia tamquam de materia, alias ejus productio esset naturalis: ergo nec ex ea debet esse Filius tamquam de materia.

Quamquam autem hic communior Doctorum loquendi modus, et ad Catholicam veritatem magis sit accommodatus, nihilominus non omnino improbanda est Henrici sententia: si nempe ille sit sensus, quod quemadmodum materia præsupponitur, et rei quæ fit ex ea, et reperitur et subsistit cum illa re, quæ est forma determinativa et constitutiva; ita essentia divina Patris præsupponitur in priori signo originis Filio, qui de ipsa generari dicitur, et intrinsece includitur in Filio simul cum relatione filiationis, quæ est veluti forma constitutiva Filii; unde hæc quæstio tota pene est de nomine. Certum enim est, quod in divinis non sit proprie forma, sicut nec materia: sed utraque Deo tribuitur tantum per metaphoram et quamdam proportionem, quam essentia divina habere potest cum forma et materia in creaturis: nihilominus *materiæ* nomen Deum magis dedecet, quam *formæ.* Siquidem cum sit substantia spiritualis et purus actus, hæc utraque appellatio directe militat cum materiæ vocabulo, non ita cum nomine formæ.

Conclusio tertia. — Divinarum processionum terminus totalis ad quem, est tota persona producta; terminus vero formalis est ipsamet natura divina communicata Personis productis a producentibus. Hæc Conclusio duas habet partes, quarum

Probatur prima; primo quidem a sanctis Patribus, qui Filium Dei totum de toto originatum et productum esse pronuntiant; sic Nazianzenus Orat. 50. *Filium appellat Perfectum de perfecto, totum a toto,*

plenum a pleno; et infra: *In Patre totum, quod inest, totum genuit Filium:* subscribit S. Ambrosius *De Filii Divinitate* cap. 7. *Tantus est Filius*, inquit, *quantus videbitur esse Pater, totus de toto, integer de integro, perfectus de perfecto, consummataque virtute, et sicut Apostolus dicit, in quo inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.* Concinit et Hilarius lib. 7. *De Trinit. Unum*, inquit, *ex uno, et totum a toto, Deum et Filium, neque per nativitatem Patri ademisse, quod totus est, neque hoc ipsum totum non secum nascendo tenuisse.* Idem habet S. Augustinus pluribi, maxime Sermone 125. *De Tempore: Genuit Filium*, ait, *totum a toto, perfectum a perfecto, plenum a pleno.* Idem pari ratione dici debet de Spiritu sancto; unde Concilium Florentinum sess. 18. communi consensu Latinorum et Græcorum per Joannem et Marcum statuit, *Processionem esse, qua Spiritus sanctus accipit esse, ac illud totum, quo est, quoque proprie Spiritus sanctus nuncupatur.* His itaque constat Filium et Spiritum sanctum, secundum se totos, idest, quatenus constant essentia divina et relatione personali, non autem secundum præcisam relationem filiationis, aut spirationis, esse terminos totales divinarum processionum. — Secundo, Persona producta non est composita, sed omnino indivisibilis: ergo tota producitur; maxime cum productio terminetur ad rem quatenus existit a parte rei. Hanc rationem ita urget S. Hilarius lib. 9. *De Trinit. Dum*, inquit, *non ex portione compositus est* (Filius), *sed ex simplicitate perfectus est: necesse est, ut secundum quod est Pater, ipse sit omnium suorum ei, quem ex se genuit, Pater totus; dum cum Patrem ex suis omnibus nativitas Filii perfecta consummat.* Quasi diceret, cum Persona producta sit omnino simplex, etiam et simpliciter dici debet producta.

Secunda pars est Doctoris in 1. dist. 5. q. 2., et dist. 13. n. 12. ubi loquens de productionibus divinis ait: *Productio ista non est fluxus aliquis, neque forma fluens, neque est ejusdem rationis cum forma, quia terminus formalis productionis est aliquod essentiale.* Censet ergo Doctor relationem constitutivam personæ productæ non esse terminum formalem productionis. Probatur *primo:* natura est terminus formalis in productione creaturarum, non autem personalitas, aut suppositalitas: ergo idem pariter est in divinis a plena paritate rationis. *Secundo*, ille est terminus formalis productionis, qui est forma conferens illud esse, quod primo et per se intenditur in productione: sed essentia divina confert illud esse, quod primo et per se intenditur in productionibus divinis, nempe quod Persona producta sit Deus: ergo essentia dici debet terminus formalis productionis. — *Confirmatur:* quoniam generatio tendit ad hoc, ut Filius perfecte assimiletur Patri in essentia, ex vi formalissima suæ generationis; et Spiritus sanctus ex identitate essentiæ sibi communicatæ; sed illam similitudinem et identitatem confert, non relatio, sed essentia: ergo hujus communicatio primario intenditur in productione divina. *Tertio* denique, si relatio, non vero essentia, esset terminus formalis processionum divinarum, sequeretur illas non esse univocas, sed æquivocas: at falsum consequens: ergo et antecedens. Patet sequela *majoris;* univoca enim sunt, *quorum nomen commune est, et ratio substantiæ nomini accomodata omnino eadem*, ut docet Aristoteles in Ante-prædicamentis: sed si re-

lationes Personarum constitutivæ essent termini formales earum productionum, nec personæ productæ invicem et cum producentibus haberent nomen commune, Filius enim non dicitur Pater; nec formale significatum per nomen esset eis commune, quod significatur enim per filiationem, non est commune Patri, nec Spiritui sancto, et consequenter non essent univocæ, sed æquivocæ. Hoc autem est absurdum; sequeretur enim eas esse diversæ speciei et naturæ, quod implicat; æquivoca namque sunt diversæ naturæ, adeoque diversæ speciei. Nec refert, quod personæ adæquate sumptæ, non sint ejusdem rationis, quia habent relationes oppositas et disparatas; nam ad univocationem, inquit Doctor in 1. dist. 13. n. 23., non requiritur, quod univocata adæquate sumpta sint omnino ejusdem rationis; alias Petrus et Paulus non essent univoci, quia includunt Petreitatem et Pauleitatem, quæ sunt primo diversæ; sufficit ergo quod conveniant in univocatione essentiæ.

Dices 1: Terminus formalis productionis debet esse productus: sed essentia non est producta: ergo nec est terminus formalis productionis. *Minor* constat, Essentia enim divina nec producit, nec producitur. Probatur *minor*, quia *propter quod unumquodque tale et illud magis;* sed terminus totalis, qui dicitur productus, ita denominatur propter formalem terminum; ergo hic magis debet dici productus. *Minor* patet; terminus enim formalis productionis est ratio formaliter constituens productum in esse producti: ergo, etc. — **Nego majorem**; anima enim rationalis in productione et generatione hominis est terminus formalis dans esse formale homini genito, illa tamen non producitur ab homine generante, sed sufficit, quod communicetur ex exigentia naturali illi corpori ab homine genito; sic etiam beatissima Virgo dicitur *Dei genitrix*, non quod Verbum genuerit, aut hypostaticam unionem effective produxerit, sed quod physice concurrerit ad productionem naturæ humanæ exigentis naturaliter suppositum, vel proprium, vel divinum. Ergo a simili sufficit, quod essentia divina communicetur personis productis et det eis esse divinum, ut dicatur terminus formalis productionis. *Ad probationem respondeo*, illud axioma, propter quod unumquodque tale et illud magis, non verificari in omni genere causæ, maxime in causa formali, nam propter animam rationalem Petrus est homo, nihilominus anima non est magis homo, quam Petrus. Adde quod nec in creaturis, nec in Deo terminus formalis rei productæ sit ratio formaliter constituens eam in esse producti, imo in creaturis hæc ratio est de prædicamento actionis, aut passionis, adeoque accidentalis est; qualis certe non est forma substantialis producta.

Dices 2: Terminus, qui producitur, accipit suam realitatem formaliter ex vi termini formalis: sed Filius non accipit formaliter suam realitatem ex vi essentiæ; sed ex vi filiationis, quæ est sua personalis proprietas: ergo essentia non est terminus formalis divinæ productionis. — **Distinguo minorem**: non accipit suam realitatem personalem ex vi essentiæ, concedo: essentialem et divinam, nego. Per essentiam enim sibi communicatam Filius accipit esse divinum, in quo imbibitur divina filiatio et sine quo illa nihil esset; itaque Filiatio est quasi forma constituens eum in esse Filii et personæ; quæ forma pertinet ad terminum totalem, qui producitur ut *quod;* terminus autem *ut quo* est ipsamet essentia.

Dices 3: Ille est terminus formalis, qui in termino totali habet rationem formæ constitutivæ et distinctivæ: sed sola relatio personalis hoc habet in persona producta: ergo illa sola est terminus formalis. *Major* patet ex mox dictis. Probatur *minor:* relatio est, quæ constituit personam et efficit distinctionem inter producens et terminum productum: non enim invicem distinguuntur realiter per essentiam: ergo essentia non est terminus formalis. — **Distinguo** *priorem partem minoris,* ut prius: relatio habet rationem formæ constitutivæ in esse personali, concedo: substantiali, nego. Unde essentia divina se habet quidem, ut forma dans esse divinum; relatio vero, ut modus, seu terminus essentiæ tribuens esse personale. *Ad posteriorem minoris partem* dico, equidem terminum formalem in creatis productis statuere ordinem et realem distinctionem inter producens et formalem terminum productum, quoniam terminus ille formalis in creatis ordinarie producitur. Secus autem in divinis, ubi terminus ille formalis non producitur, sed tantum communicatur. Unde quantum ad hanc partem neganda est paritas.

Instabis: Essentia, ut diximus, est terminus formalis *quo,* saltem improprie dictus: ergo non potest esse formaliter terminus *ad quem.* Patet consequentia; terminus enim *quo* et *ad quem* opponuntur. — **Nego consequentiam:** sicut enim non repugnat eamdem essentiam, quæ est in Patre, per generationem communicari Filio; ita etiam non repugnat eamdem essentiam esse principium formale *quo:* et terminum *ad quem,* quatenus consideratur in diversis suppositis et personis.

Ex his colligit 1. Doctor in 1. dist. 5. q. 2. n. 13. Filium divinum (idem dicendum de Spiritu sancto) non esse de nihilo, ex eo quod sit de substantia Patris, hoc est, quia recipit a Patre eamdem numero naturam; quemadmodum enim, inquit, illa non fiunt ex nihilo, quæ præsupponunt materiam suam, ita nec illa dici debent fieri ex nihilo, quæ præsupponunt formam suam: sed Filius præsupponit essentiam divinam in Patre, quasi formam sibi communicatam: ergo non est dicendus fieri ex nihilo.

Colligit 2. Quod hæc totalis divinæ naturæ communicatio sufficit ad veram et genuinam generationis rationem, non minus, imo multo perfectius, quam si fieret per substantiæ generantis decisionem; sicut enim, inquit, homo generans vere censetur pater, ex eo quod suæ substantiæ partem decidat, eamque ad filii formationem subministret; multo perfectius sibi Patris nomen vindicare debet divinus Pater; *Non decidendo aliquid sui, sed totam essentiam suam communicando, et hoc ut formalem terminum illius productionis... Quemadmodum enim, si Pater creatus immediate decideret a se Filium, vere esset Pater, quia illud, quod esset, de se vere esset terminus actionis,* sic multo magis æternus Pater perfecte filium generare dicitur, non solum partem, sed totam naturam suam indivisim ei communicando.

Colligit 3. Verbum divinum produci non per decisionem substantiæ divinæ, nec per illius destructionem; sed per communicationem indivisibilem ejusdem omnino, non solum identitate reali, sed etiam formali essentiæ divinæ, ut decernitur cap. *Damnamus, De summa Trinit.* nimirum, *Dici non posse, quod partem substantiæ suæ Filio dederit*

Pater et partem ipse sibi retinuerit, cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino.

Quæres: *An eodem modo et indiscriminatim uti liceat propositione* ex *et* de *ad significandam consubstantialitatem personæ procedentis cum principio producente?*

Respondeo 1. Has duas propositiones *ex* et *de* vix apud linguarum Græcæ et Latinæ peritos et interpretes discrimen habere: unde etiam indiscriminatim utrisque plurimi ex sanctis Patribus utuntur, ad denotandam consubstantialitatem personæ productæ cum producente; sic S. Chrysostomus tom. 3. de Spiritu sancto probat ejus Divinitatem et consubstantialitatem cum Patre ex Verbis Apost. 1. Corinth. 2. *Spiritum, qui ex Deo est. Ex Deo autem*, inquit, *nihil dicitur, nisi quod est ex substantia ejus:* sic utraque particula utitur Nazianzenus Orat. 2. *De Fide Nicæna*, ubi sic legimus: *Deus de Deo, lumen de lumine, vita ex vita, perfectum de perfecto, totum a toto, plenum a pleno.* Sic denique Ecclesia Latina Nicænum Symbolum effert, *Ex Patre natum, ante omnia sæcula, Deum de Deo;* et de Spiritu S. *Qui ex Patre, Filioque procedit.*

Respondeo 2. Præpositionem *de* aptiorem esse et frequentius usurpari ad significandam consubstantialitatem producti et producentis; præpositio enim *ex*, secundum vim suæ significationis, importat tantum ordinem producti ad producentem, non significando consubstantialitatem: at vero præpositio *de* significat præterea consubstantialitatem rei productæ cum principio producente, ut explicat S. Augustinus lib. *De natura boni, Contra Manichæos* cap. 26. *Ex ipso*, inquit, *non hoc significat, quod* de *ipso; Quod enim de ipso est, potest dici ex ipso, non autem omne, quod ex ipso est, recte dicitur de ipso. Ex ipso enim Cœlum et Terra, quia ipse fecit ea; non autem de ipso, quia non de substantia sua; sicut si aliquis homo gignat Filium, et faciat domum, ex ipso Filius, ex ipso domus, sed Filius de ipso, domus de terra et ligno.* Hinc etiam Ariani, ut refert Theodóretus lib. 1. *Historiæ Ecclesiasticæ* c. 8. et ut legitur in actis Concilii Nicæni cap. 2. circa finem ut simularent se Catholicæ fidei consentire, concedebant Filium ex Deo esse. Etenim, inquiebat Eusebius Nicomediensis eorum Princeps, *Nos quoque ex Deo sumus; unusque Deus, ex quo omnia;* sed Catholici Episcopi, *Fraudulento conatu explorate cognito, planius explicarunt illud:* ex Deo esse, *Ut tum creaturæ propterea, quod non ipsæ ex se, aut sine causa ortæ sint, sed principium ortus sui habeant, ex Deo esse dicantur: tum Filius solus existimetur ex Patris essentia constare: hoc enim unigeniti et veri Verbi Dei Patris proprium est: quod autem ab Episcopis scriptum est, ex Patris essentia, hæc causa fuit*: sic insidiosa Arianorum vocabula notavit Nazianzenus Orat. 49. ubi Arianum ita carpit: *Quia lumen Pater et lumen Filius, recte lumen de lumine credimus. Tu autem non lumen de lumine, sed lumen ex lumine, ita asseris, quasi a Patre, qui vere lumen est, aliud lumen sit factum, quod de ipsa Patris substantia non sit, sed sicut aliud quodlibet lumen quamquam a Deo sit factum, longe tamen aliud sit ab eo, qui fuerit; et ideo lumen ex lumine, non de lumine dicis.* — Nec refert, quod particula *de* etiam videatur interdum non significare consubstantialitatem principii et principiati, ut colligit Driedo lib. 3. *De Regulis et Dogmatibus sacræ Scripturæ*, ex

illo Matth. 1. *Quod in ea natum est de Spiritu sancto est*, et ex Symbolo Apostolorum, *Conceptus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine*, et in Symbolo Nicæno, *Incarnatus est de Spiritu sancto*: quæ verba Christi humanitatis formationem indicant, secundum quam non est consubstantialis Spiritui sancto. *Respondeo* enim particulam *de* idem ibi significare, ac præpositionem *ex*: tum quia ita præfatum Matthæi contextum explicat Sanctus Athanasius Dialogo 3. *De Trinit.* circa finem, *Inventa est*, inquit, *gravida ex Spiritu Sancto:* tum quia Maldonatus et Salmeron eumdem contextum exponentes, affirmant præpositionem *ex* magis ad verbum respondere Græco: tum denique quia Sanctus Ambrosius lib. 2. *De Spiritu sancto* cap. 5. exponens illud Matth. 1. *Inventa est in utero habens de Spiritu sancto*, observat, quod licet plerique habeant de *Spiritu;* Græcus tamen unde transtulerunt Latini, dicit: *Ex Spiritu sancto*, quod enim, inquit, *ex aliquo est, aut ex substantia ejus est, aut ex potestate ejus: ex substantia, sicut Filius, qui ait: Ex* ore Altissimi prodivi: *sicut Spiritus sanctus*, qui a Patre procedit; *ex Patre autem, sicut illud est: unus Deus Pater, ex quo omnia:* ex quibus infert Mariam sanctissimam genuisse ex Spiritu sancto, non ex substantia, sed ex potestate; adeoque supponit præpositionem *de* consubstantialitatem determinate significare, quam præpositio *ex* solum indeterminata declarat.

QUÆSTIO QUARTA.

QUOMODO FIANT DIVINÆ PROCESSIONES, AN LIBERE, VEL NATURALITER.

Notandum 1. Quatuor a Philosophis distingui operandi modos, nimirum *libere, naturaliter, contingenter et necessario*: quorum duo priores ita invicem opponuntur, ut simul subsistere non possint in eodem principio et respectu ejusdem effectus; sicut nec duæ differentiæ dividentes idem genus inesse possunt eidem speciei. Etenim quodlibet agens, vel determinatur ad agendum, et sic agit naturaliter; vel seipsum determinat, et sic libere: posteriores vero duo operandi modi non sic invicem opponuntur; eadem enim facultas agere potest *necessario*, simul et *contingenter*. Actio namque dicitur necessaria, quæ non potest non subsequi, undecumque proveniat necessitas, sive ex libera determinatione facultatis, sive aliunde: actio vero contingens ea est, quæ potest non esse, sive impediatur ab extrinseco, sive suspendatur ex libera determinatione voluntatis; quo fit, ut contingentia et necessitas stare possint cum modo operandi naturaliter et libere: ex eo enim, quod aliquid sit liberum, non sequitur illud non esse necessarium; imo quo major est libertas, eo major est necessitas; nam, ut inquit S. Anselmus lib. *De libero arbitrio* cap. 5. *Qui sic habet, quod decet et expedit, ut hoc amittere nequeat, liberior est, quam ille qui sic habet hoc ipsum, ut possit perdere.* Unde subdit: *Liberior igitur est voluntas, quæ a rectitudine declinare non potest.* Idem docet S. Augustinus in Enchiridio cap. 105. loquens de summa libertate, qua fruetur homo post hujus vitæ miserias: *Sic oportebat*, inquit, *prius hominem fieri, ut et bene velle posset et male;* idest, ut haberet libertatem contradictionis et contrarietatis: *Postea vero sic erit, ut male*

velle non possit; nec libero carebit arbitrio, multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit servire peccato; neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est aut libera dicenda est, qua beati esse sic volumus, ut esse miseri, non solum nolimus, sed nequaquam velle possimus.

Notandum 2. Multiplicem distingui libertatem, sed maxime quadruplicem, nimirum *Contradictionis*, quæ est ad positionem, vel non positionem actus, v. g. ad velle, vel non velle. 2. *Contrarietatis*, quæ est ad actus contrarios et positivos respectu alicujus objecti, cujusmodi sunt nolle et velle, amare et odisse, 3. *Complacentiæ*, qua voluntas sibi complacet in aliquo, etiamsi respectu illius non habeat rationem causæ, nec aliquem actum positivum eliciat. 4. denique *Essentialem*, seu simplicem, quæ consistit in ordine actus ad principium sese eligibiliter et delectabiliter determinans ad actum. — Similiter quadruplex est necessitas. 1. *Violentiæ*, quæ accidit reluctante natura; sic grave violenter fertur sursum, et leve deorsum. 2. *Coactionis*, quæ accidit reluctante voluntate; dum quis, v. g. aliquid facit, aut patitur contra propriam inclinationem. 3. *Immutabilitatis*, qua fit, ut oppositum non possit evenire, licet res absolute posset non esse; sic Deus necessario dicitur facere quidquid faciendum decrevit, alioqui mutaretur, potuit tamen non decernere rem illam non faciendam. 4. Denique est necessitas omnimode *Inevitabilis*, quando nimirum aliquid ita est, ut absolute non possit non esse: sic Deus se amat necessario, quia non potest se non amare.

Notandum 3. Cum quæritur, an divinus Pater Filium suum *volens genuerit*, quæstionem hanc duplicem referre sensum; quorum *Primus* est, an Pater producat Filium *voluntate*, idque voluntate, vel concurrente ad Filii, sicut ad creaturarum, productionem, vel voluntate immediate eliciente productionem Filii, sicut concurrit ad productionem Spiritus sancti; vel denique voluntate applicante, aut copulante parentem cum prole, idest, intellectum Patris ad generationem Verbi. *Secundus* sensus est, an saltem *voluntarie* Pater genuerit Filium; idque vel antecedenter, vel concomitanter, vel subsequenter, hoc est, an voluerit generationem Filii in priori signo originis, quo nondum intelligitur Filius productus, vel dum producitur in secundo signo, vel ubi productus concipitur in tertio signo.

Conclusio prima. — Verbi divini processio nullatenus est libera, sed naturalis. Hæc Conclusio probata manet ex illis quæ diximus, Filium non procedere per voluntatem, sed per memoriam fœcundam, divinumque Patris intellectum, qui, ut constat, non est facultas libere, sed naturaliter operans et producens.

Confirmatur insuper auctoritate, Primo quidem Concilii Nicæni lib. 2. circa medium; *De Patris sapientia*, inquit, *Deus vere est ex ipso Deo, æternus ex æterno, verus ex vero, cum sit natura Filius æterni Dei et Patris.* Similiter Athanasius Orat. 2. *Contra Arianos*, Filium esse dicit *ex Patre naturale germen et naturalem fœtum et partum:* et Orat. 3. Verbi generationem appellat *naturalem generationem:* et Orat. 4. invehitur adversus Arianos, qui Deo necessitatem coactionis adscribebant, eo quod Catholici Filium Dei naturaliter et necessario

a Patre genitum esse dicerent: unde subjungit: *Id enim, quod oppositum est voluntati, animadverterunt: id autem, quod majus est, altiusque non conspexerunt. Ut enim opponitur voluntati id quod est præter animi sententiam, ita altius est, priusque voluntate, id quod secundum naturam est.* Eodem modo loquitur S. Basilius, qui lib. 2. *Contra Eunomium*, Filii generationem *connaturalem ad Patrem* nominat: et Cyrillus Alexandrinus lib. 1. *Thesauri* cap. 6. ait: *Dignitatem ipse Filius habet a natura, ut videlicet Deus Pater suus naturaliter sit:* et Ambrosius lib. 4. *De Fide* cap. 4. *Sicut bonus Pater,* ait, *non ex voluntate est, aut necessitate, sed super utrumque, hoc est natura: ita non generat ex voluntate, aut necessitate Pater.* Similiter loquuntur Hilarius lib. 6. *De Trinit.* ubi ait: *Ex se Unigeniti sui naturalis docetur nativitas:* et Augustinus lib. 5. *De Trinit.* cap. 20. notat, *Verbum esse Filium naturæ, non voluntatis.* His itaque constat, Verbi generationem esse naturalem, non vero liberam.

Confirmatur etiam ratione: omnis productio, quæ fit a principio intrinseco ex se determinato ad unum, propterea que necessario operante, est omnino naturalis: sed Verbi divini generatio procedit ab intellectu intrinsece determinato ad unum et omnimode necessario operante: ergo est etiam omnimode naturalis. *Deinde:* productio illa censenda est absolute naturalis, quæ per se et formalissime communicat naturam producendo sibi simile in natura: sed talis est Verbi divini productio, ut vidimus in præcedenti Articulo: ergo, etc. *Denique*, productio illa eo magis censenda est naturalis, quo longius distat a libero: sed Verbi generatio summe distat a libertate; quia nullo modo procedit a voluntate, quæ est thronus et origo libertatis: ergo etiam absolute dicenda est naturalis.

Objicies 1. Plures ex SS. Patribus asserentes Verbum procedere per voluntatem: imprimis enim Jacobus Zebædei filius qui apud Clementem Romanum lib. 8. *Constitutionum* cap. 12. sic Patrem æternum alloquitur: *Ipsum vero ante omnia sæcula generasti voluntate, potentia et bonitate, sine ullo medio Filium unigenitum.* Idem habet c. 16. Secundo Athanasius in Evangelium de sanctissima Deipara scribit: *Verbum esse ex voluntate Paterna.* Tertio Hilarius lib. *De Synodis* proxime ante exemplum fidei Syrmicæ, *Nativitas,* inquit, *in eo adeo perfecta natura est, ut qui ex substantia Dei natus est, etiam ex consilio ejus, ac voluntate nascatur.* Similiter S. Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 20. Filium Dei appellat *Consilium de consilio, voluntatem de voluntate:* quibus concinit Concilium Toletanum 11. in *Confessione Fidei* scribens: *Secundum essentiam voluntas genuit voluntatem, Filius est voluntas ex voluntate.* Ergo Verbum divinum non naturaliter, sed voluntarie produci dicendum est. — **Nego consequentiam**; non enim ea est sanctorum Patrum sententia; sed idcirco dicunt Filium voluntate produci, quia nempe ejus productione communicatur natura divina, quæ omnia attributa, adeoque etiam voluntatem essentialiter complectitur; unde veluti omnia hæc ad Verbi formationem concurrere dicuntur, non per modum principii producentis, sed per modum divinitatis communicatæ, ita videlicet, ut Pater, qui est ipsa sua voluntas, consilium, sapientia et cæteræ perfectiones, genuerit Filium, qui sit etiam sua voluntas, consilium, etc., ut explicat præfatum Con-

cilium Toletanum scribens, eo modo Filium dici voluntatem de voluntate, quomodo dicitur *natura de natura, quoniam secundum Athanasium non aliud est voluntas, aliud natura Patris.* — *Confirmatur* hæc responsio etiam ex illis verbis S. Jacobi, *sine ullo medio,* quibus significat Filium non esse genitum concurrente voluntate, tamquam principio productivo; sed tamquam voluntate inclusa in essentia cum aliis attributis: unde ait Filium voluntate generari quomodo potentia et bonitate; certum est autem, quod Verbum non procedat a potentia et bonitate tamquam a principiis: ergo nec ita procedit a voluntate. — Quod autem ea pariter sit mens præfatorum patrum, constat; nam Hilarius et Augustinus libris *De Trinitate,* toti sunt, ut probent Verbum non adoptione, aut libera voluntate, sed natura esse Filium: similiter S. Athanasius illud pluribus evincit *contra Arianos:* unde Orat. 4. *Verbum,* inquit, *ex natura gignens non prædeliberat; cum Pater in Verbo reliqua omnia, quæ voluntate decernit, faciat et condat: quemadmodum Jacobus Apostolus docuit, volens progenuit nos Verbo veritatis.* Et infra proferens discrimen inter productionem Filii et creaturarum, subdit: *Filius proprium germen substantiæ Patris non aliunde est, sed a Patre, ideoque de illo non deliberatur, ne et de seipso deliberari videatur;* quia nimirum si decrevisset Pater non habere Filium, eo ipso decrevisset, ut ipse non esset Pater, ac subinde simpliciter non esset.

Objicies 2. Sophisma Arianorum, quod ita refert Nazianz. Orat. 3. *De Theologia: Vel volens,* inquiunt, *Pater Filium genuit, vel nolens... Si nolens, vim ergo ei allatam necesse est: et quisnam est, qui vim intulit? et quomodo cui vis allata est Deus esse potest? Si autem volens, ergo Filius voluntate est Filius: quo igitur modo ex Patre progenitus est, ita novam quamdam Matrem voluntatem Patris loco comminiscuntur.* — **Retorquet objectionem** Nazianz. ibidem: *Pater, vel volens Deus est, vel nolens: Si volens, quomodo velle cœpit? Non enim prius, quam sit?* et infra: *quid autem afferri poterit, qui juxta tuam argumentandi rationem ipse quoque voluntatis fœtus sit? Quod si nolens, quis eum coegit, ut esset?* Idem habet Aug. lib. 15. *De Trinit.* cap. 20. et Cyrillus lib. 1. *Thes.* cap. 8. Unde *Respondeo* in forma: Pater producit Filium volens voluntate effectiva, aut productiva, nego: voluntate operativa et essentiali, concedo. Triplex itaque distingui potest divina voluntas, juxta triplicem habitudinem ad tres distinctos terminos, nimirum ad creaturas, Spiritum sanctum, et Filium. Etenim est principium effectivum creaturarum, quas producit ad extra libere libertate contradictionis, quia posset eas non producere, si ita nollet: est etiam principium productivum Spiritus sancti ad intra per spirationem, quæ libera est libertate essentiali, ut dicemus infra: denique est operativa circa divinam essentiam et etiam circa Verbi divini productionem; quoniam in priori signo originis Pater divinus novit et vult et amat suam essentiam et seipsum; imo etiam Filium et Spiritum sanctum intellectione et volitione essentiali et simpliciter operativa, priusquam concipiatur producere Filium et Spiritum sanctum in posterioribus signis, ut aperiet iterum

Conclusio secunda. — Pater producit Verbum voluntarie voluntate, tam antecedente, quam concomitante et con-

SEQUENTE. Hæc est Doctoris in 1. dist. 6. n. 5. ubi primam Conclusionis partem sic probat. *Dico*, inquit, *quod Pater hoc modo gignit Filium volens, quia Pater in primo signo originis intelligit formaliter, et tunc etiam potest habere actum volendi formaliter, in secundo signo originis gignit Filium, nec tantum vult illam gignitionem a volitione sequenti primam gignitionem, sed volitione habita in primo signo originis, qua volitione Pater formaliter vult, præsupposita aliquo modo intellectione, qua Pater intelligit, non autem gignitione Verbi; sic ergo dico, quod Pater volens generat, non tantum voluntate consequente, sed voluntate antecedente.*

Quam veritatem sic exponit ille, vel quivis alius *additione* sequenti: in primo instanti Pater habet perfectum intelligere cujuscumque intelligibilis et volibilis a se: ergo in illo signo intelligit generationem Filii, et in secundo signo instantis habet terminum productum; nam et in primo signo, etsi nulla persona procederet ab eo, habet intelligere et velle; et in illo priori intelligit actum dicendi, qui est quasi posterior respectu actus intelligendi et volendi. Non igitur Pater tantum complacet voluntate in productione Filii, sed volens præcedit actum generationis Filii; quia Pater quidquid intelligit, per essentiam suam intelligit, et quidquid vult, per essentiam suam vult: unde licet intelligere Patris præcedat velle, velle tamen Patris præcedit dicere; ita quod prius Pater est perfectus in se et beatus per intelligere et velle, quam ista alteri personæ communicet per productionem; quia quod non convenit ei in primo instanti, quo Pater est, nunquam ei convenit, eo quod nulla perfectio potest sibi addi productione cujuscumque personæ, quia nulla persona habet, nisi quod est sibi communicatum ab illo: *Velle* igitur, sicut *intelligere*, præcedit *dicere*: sic *spirare* sequitur *dicere* aliquo modo, scilicet ordine originis.

Secunda et tertia pars probantur illis omnibus Scripturæ textibus, quibus insinuatur Filium a Patre diligi et Patrem in eo complacere: sic Matthæi 3. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui;* sic pariter Proverbiorum 8. Sapientia æterna ait: *Cum eo eram cuncta componens, et delectabar per singulos dies, etc.* Cujus loco septuaginta Interpretes legunt: *Ego eram, cui adgaudebat quotidie, etc.* Unde Athanasius Orat. 2. *Contra Arianos, Deus*, inquit, *ipse imaginis genitor est, quam contuendo exhilaratur;* simili modo Tertullianus lib. 6. *Contra Praxeam præfatum contextum legit: Ego eram cum illo compingens, ego eram, ad quam gaudebat, quotidie autem oblectabar in persona ipsius.* Ubi observanda est dilectio cum gaudio, non solum circa Divinitatem, sed etiam circa personas Patris et Filii. — *Confirmatur* etiam illis omnibus sanctorum Patrum sententiis, qui dicunt Filium Dei a Patre dilectum et a volente Patre genitum. Sic Clemens Romanus lib. 7. *Constitutionum* cap. 42. ait, *Filium beneplacito Patris genitum;* Justinus Dialogo cum Tryphone, *Volente Patre prognatum;* et Cyrillus Dialogo *De Trinit.* lib. 2. postquam negavit voluntatem, quæ divinam generationem præcesserit per modum principii producentis, *Est enim non absque voluntate* (generatio) *quæ est naturaliter, cum voluntas cum natura ejus simul currat, ut sit quæ est.* Quæ hanc adversus Conclusionem possent objici, soluta sunt in Quæstione 2. præsentis Articuli, ubi probavimus productionem Filii et Spiritus san-

cti supponere notitiam, et amorem nedum Essentiæ divinæ, sed etiam ejusdem Filii et Spiritus sancti.

Conclusio tertia. — SPIRITUS SANCTI PROCESSIO EST NECESSARIA, ET TAMEN LIBERA LIBERTATE ESSENTIALI. Hæc est Doctoris in 1. dist. 10. n. 10. et sequentibus, necnon et sancti Thomæ, ut constat maxime q. 10. *De potentia* art. 2. ad 5. ubi cum objecisset, *Quod si Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, oportet quod procedat per modum libertatis: quod autem procedit per modum libertatis potest procedere, vel non procedere, quia, quæ libere fiunt, non sunt determinata ad unum: ergo Pater potuit producere Spiritum sanctum, vel non producere, et dare ei quamcumque mensuram magnitudinis vellet, etc.* respondet: *Quod naturalis necessitas, secundum quam voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat, ut Augustinus docet in 5. lib.* De Civitate Dei *cap. 10. libertas enim voluntatis violentiæ, vel coactioni opponitur: non est violentia vel coactio in hoc, quod aliquid secundum ordinem suæ naturæ movetur. Sed magis in hoc quod naturalis motus impeditur, sicut cum impeditur grave ne descendat ad medium. Unde voluntas libere appetit felicitatem, licet necessario appetat illam. Sic autem et Deus sua voluntate libere amat seipsum, et necessarium est, quod tantum amet seipsum quantum bonus est: sicut tantum intelligit seipsum quantum est: libere ergo Spiritus sanctus procedit a Patre, non tamen possibiliter, sed ex necessitate, nec possibile fuit ipsum procedere minorem Patre, sed necessarium fuit ipsum Patri esse æqualem, sicut et Filium, qui est Verbum Patris.* Ex quibus aperte constat sanctum Thomam asserere non solum libertatem cum necessitate subsistere, sed etiam expresse convenit cum Doctore, Spiritum sanctum procedere libere, et tamen necessario. Nec refert quod ibidem respondendo ad 3. et prima p. q. 41. art. 2. utramque divinam processionem *naturalem* appellet, affirmetque Spiritum sanctum naturaliter procedere, quamvis procedat per modum voluntatis. Ibi namque *naturale* accipit pro necessario et ut opponitur contingenti, adeoque *voluntarium,* quod ibi opponit naturali, sumit pro libero libertate ad opposita; non vero pro libertate essentiali, quam docet subsistere cum necessario.

Probatur itaque Conclusio: Spiritus sanctus procedit per voluntatem, seu per proprium modum operandi voluntatis: sed proprius modus operandi voluntatis est liber: ergo procedit libere. *Major* probata manet ex dictis et conceditur ab omnibus. *Minor* vero probatur: libertas est de intrinseca ratione voluntatis, ita ut non magis repugnet hominem concipi sine animali rationali, quam voluntatem sine libertate; *Aut enim voluntas non est, aut libera dicenda est,* ut inquiebat S. Augustinus laudatus in 1. Notabili: ergo quidquid a voluntate tamquam principio *quo* producitur, libere producitur.

Deinde quidquid procedit ut *amor* et ut *donum* libere procedit. nihil enim est liberius amore et dono: sed ex S. Augustino lib. 15. *De Trinit.* Spiritus sanctus procedit, *non quomodo natus, sed quomodo datus:* ergo procedit ut amor et donum, et consequenter libere.

Denique idcirco Adversarii negant Spiritum sanctum procedere libere, quia contendunt nullam libertatem cum necessitate subsistere,

et omnem libertatem esse vel contrarietatis, seu specificationis, vel contradictionis, seu exercitii : at hoc falsum est : ergo et illud unde sequitur. Probatur *minor ;* primo namque actus amoris et desiderii, quo appetimus felicitatem, est absque dubio liber, ut experimur : sed non est liber libertate specificationis, quia ille actus non potest fieri odium, aut aversio, non enim possumus odisse felicitatem : ergo ille actus simul est necessarius et liber, non quidem libertate specificationis, qua possumus amare, vel odisse aliquod objectum : ergo debet esse liber illa libertate, quam essentialem appellamus ; quæque definiri potest: *Potentia volitiva agens ex plena deliberatione, absque coactione et violentia*, seu ut alii loquuntur, *Potentia eligibiliter et delectabiliter agens. Secundo.* Christus libere mortuus est, juxta illud Joan. 10. *Nemo tollit animam meam, sed ego pono eam,* et tamen non potuit non acceptare mortem sibi imperatam a Patre, cum fuerit impeccabilis, si enim mori refugisset, Paternæ voluntati fuisset inobediens, adeoque peccasset : ergo simul libere et necessario mortuus est ; non quidem libertate specificationis, vel exercitii : ergo libertate essentiali. *Tertio*, in Deo est vera sanctitas, eaque infinita laude digna, juxta illud Psalmi 98. *Quoniam sanctus Dominus Deus noster ;* sed sanctitas necessario requirit libertatem in actibus, nullatenus enim compati potest cum sola naturalitate actionum, in his enim, quæ naturalia sunt, nec laude, nec vituperio digni sumus. Ergo Deus debet dici liber in illis suis actibus, non solum erga creaturas (quamvis enim creaturæ non essent possibiles, Deus nihilominus esset infinite sanctus), sed maxime erga seipsum amandum, et amor Dei erga seipsum est summe necessarius, tam secundum specificationem, quam secundum exercitium, nullatenus enim eum omittere potest, et multo minus mutare in odium. Ergo datur aliquis actus, qui sit simul necessarius et liber, non quidem libertate specificationis, aut exercitii, adeoque libertate essentiali.

Confirmant has omnes rationes Scotistæ, ex eo quod perfectissimus modus operandi, quem concipere possumus, concedendus et assignandus est divinæ voluntati : sed modus operandi libere simul et necessario est omnium præstantissimus : ergo illum debemus Deo assignare. *Major* constat. Probatur *minor:* bonum, quo firmius possidetur, eo melius : at certum est, quod libere operari sit bonum principio libero : ergo quo certius et fixius ab ipso possidetur, eo melius et perfectius ei inest : atqui certissime possidetur, quod necessario habetur : ergo libertas operationis potest necessario competere alicui, imo et debet, ut perfectissimo modo operetur.

Dices 1: Spiritus sanctus procedit naturaliter : ergo non libere. *Consequentia* patet ex dictis, modus enim operandi naturaliter et libere sunt directe oppositi. Probatur *antecedens* ex S. Cyrillo libro 13. *Thesauri* cap. 1. et 2. Ubi dicit *Spiritum sanctum, ex ipso Filio et in ipso naturaliter existentem :* et infra; *non est igitur alius, Spiritus a Deitatis essentia, sed ex ipsa et in ipsa naturaliter, sicut digitus in manu et manus in corpore.* Denique circa finem ejusdem capitis, Spiritum sanctum appellat *ex ipsa essentia Divinitatis naturaliter emissum :* ergo ejus processio non est libera, sed naturalis.— **Distinguo antecedens**: Spiritus sanctus procedit naturaliter, hoc est, a natura ipsa divina, quæ est principium remotum suæ processionis sicut et Filii,

concedo ; idest, modo naturali, quatenus *naturale* opponitur libero, nego. Similiter probatio est distinguenda ; nec enim aliud voluit S. Cyrillus, quam quod Spiritus sanctus producatur per sibi communicatam divinam essentiam : unde ibidem c. 1. *Spiritus sanctus*, inquit, *in ipso Deo essentialiter est, et inseparabiliter ex eo procedit,* hoc est, habet eamdem essentiam cum principio suo productivo.

Instabis: Spiritus sanctus procedit a principio determinato ad unum, ergo ejus processio est naturalis, etiam quoad modum producendi naturaliter. Patet *antecedens* quia Spiritus sanctus nequit non esse, adeoque necessario provenit a principio determinato ad sui productionem. — **Distinguo antecedens ;** provenit a principio determinato ad unum ex propria et voluntaria sua determinatione, concedo ; ex determinatione per formam naturalem, sicut determinatur grave a sua forma naturali ad motum deorsum, nego : determinatur ergo voluntas divina a seipsa propter suam rectitudinem circa objectum infinitum: *Essentia enim divina,* inquit Doctor laudatus nu. 11., *quæ est primum objectum illius voluntatis est ex se volenda ; igitur voluntas de necessitate est in actu recto volendi illud objectum, quod est ex se recte volendum, et sicut ex necessitate est principium volendi, ita ex necessitate est principium producendi amorem illius... Et talis voluntas habens tale objectum præsens, est principium communicandi divinam naturam, quia est principium producendi amorem infinitum productum :* talis enim amor productus proportionatur tam potentiæ, quam objecto : unde sequitur, quod actus productivus Spiritus sancti sit necessarius, tam ex parte objecti infiniti, quam ex parte rectitudinis voluntatis, quæ non potest non amare bonum infinitum et producere terminum adæquatum ipsi objecto.

Dices 2: Talis est actio productiva alicujus termini, qualis est terminus productus : sed Spiritus sanctus naturaliter est Deus ; non enim potest dici Deus libere in ullo sensu libertatis : ergo ejus productio est etiam naturalis et nullatenus libera. — **Nego majorem:** Deus enim libere producit lapidem, cum omnia ad extra liberrime faciat ; lapis tamen nullo modo est liber, imo pure naturaliter existit. Ergo potest esse libertas in actione producentis cum naturalitate termini producti ; adeoque, quamquam Spiritus sanctus nullatenus libere sit Deus, tamen ejus productio potest esse aliquatenus libera.

Dices 3: Etsi Spiritus sancti processio sit libera, non minus potest esse naturalis : ergo ex hac parte deficit nostræ Conclusionis veritas. Probatur *antecedens:* sicut naturale et liberum dividunt principium agendi ; ita pariter illud dividunt necessarium et contingens : sed idem principium potest agere contingenter et necessario : ergo etiam poterit agere naturaliter et libere. *Major* patet ex dictis in 1. *Notabili.* Probatur *minor :* voluntas divina eadem et simplex, simul est principium agendi contingenter et necessario ; etenim necessario producit Spiritum sanctum, et contingenter creaturas : ergo, etc. — **Distinguo minorem :** idem principium potest agere contingenter et necessario, respectu termini primarii, et adæquati, nego : potest agere necessario circa terminum adæquatum, et primarium, ac intrinsecum, et contingenter circa terminum secundarium inadæquatum, et extrinsecum, concedo : itaque voluntas divina, ut habet rationem actus primi, per se,

et ab intrinseco est productiva Spiritus sancti, qui est ejus terminus adæquatus primarius, et intrinsecus: sed respectu creaturæ, quam contingenter producit, non terminatur ejus actus volendi, nisi tantum secundario, extrinsece, et inadæquate: unde cum diversitas hujus actus proveniat ex diversitate terminationis, et hæc ex diversitate termini; cumque creatura sit ens contingens, etiam illa terminatio divinæ voluntatis ad creaturam dicitur contingens. Vel absolute *nego minorem*, et ad ejus probationem dico, voluntatem divinam non esse principium productivum creaturarum immediatum, sed omnipotentiam divinam, quæ formaliter a divina voluntate distinguitur, adeoque illa productionum diversitas, nempe Spiritus sancti, et creaturarum, non in idem principium, sed in diversa est refundenda.

Dices 4: Si Spiritus sanctus procedat libere, sequitur eum præcognosci, antequam producatur: sed hoc est absurdum: ergo, etc. *Major* patet, nihil enim producitur actu voluntatis, nisi quod præcognoscitur. *Minor* probatur; si enim cognoscatur Spiritus sanctus, vel dum præcognoscitur est aliquid, vel nihil; non potest dici nihil, quia, ut sic non posset præcognosci, et insuper sequeretur eum præsupponere nihil ante sui productionem, quod nemo dixerit: si sit aliquid, vel aliquid existens, vel aliquid possibile: non primum, quia sic existeret ante existentiam: non etiam secundum, quia Spiritus sanctus non potest habere esse possibile. — **Respondet Doctor** ibidem n. 14. *Quod in illo priori signo originis, antequam intelligatur Spiritus sanctus spirari, Pater et Filius cognoscunt Spiritum sanctum, ut intuitive, licet non ut existentem in se, quia cognoscunt essentiam divinam, quæ est ratio cognoscendi intuitive quodcumque objectum intelligibile:* quod etiam nos supra docuimus, nempe Spiritum sanctum, et Filium præintelligi ad eorum productionem, adeoque præfatum argumentum aliis quidem vim infert, non vero nobis; qualiter autem præcognoscatur dictum est Articulo præcedenti.

DISPUTATIO SECUNDA.

DE PROPRIETATIBUS CONSTITUTIVIS, DISTINCTIVIS, ET NOTIFICATIVIS DIVINARUM PERSONARUM.

Evulgata quantum licuit divinarum Personarum origine, et existentia, ordo doctrinæ postulat, ut earum quidditas, seu constitutiva principia inspiciantur penitus, et limatius explicentur. Etenim præter divinam naturam illis adorandis Personis communem; præter unius ab alia procedentis discrepantiam, certum est proprietates eis inesse aliquas, quibus in formali ratione Personæ constituuntur, invicemque distant. — At si cujusvis, etiam exilis, et vilissimi vermiculi naturam detegere nequeat oculatissimus quisque Philosophus; quis Theologorum audebit ad ipsum Divinitatis sinum assurgere, ibique indagatione curiosa scrutari, quibus characteribus divinæ Personæ constituantur, et invicem distinctæ appareant? Imo quis non cum S. Hilario lib. 2. *De Trinitate* pronuntiet: *Immensum est quod exigitur, incomprehensibile est quod audetur, ut ultra præfinitionem Dei sermo de Deo sit. Posuit naturæ nomina Patrem, Filium, et Spiritum sanctum: Extra significationem sermonis est, extra sensus intentionem, extra intelligentiæ com-*

ceptionem, quidquid ultra quæritur, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur? Verum subdit ipse: *Euntes de importuosis locis in altum, turbato mari sumus; nec regredi, nec progredi sine periculo licet; plus tamen difficultatis in emetiendis est, quam in emensis.* — Attamen, ut ingentes, quæ hac in Disputatione difficultates occurrunt, aliquantulum emoliamus, eas omnes ordine justo tribus claudemus Articulis, quorum *Primus* aperiet qualiter divinæ Personæ constituantur, et distinguantur: *Secundus* refert relationes divinarum Personarum in esse personali constitutivas, et distinctivas: *Tertius* tamdem complectetur characteres, seu notiones, quibus illæ adorandæ Personæ invicem distinctæ nobis innotescunt.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PERSONIS, HYPOSTASIBUS, ET SUBSISTENTIIS DIVINIS.

Docte, sapienterque monet S. Hilarius lib. 2. *De Trinit. Hæreticos cœlestium verborum simplicitatem pro voluntatis suæ sensu, non pro veritatis ipsius absolutione suscipere, aliter interpretantes, quam dictorum virtus postulet; de intelligentia enim hæresis, non de Scriptura est, et sensus, non sermo fit crimen.* Subdit: *Ita et imperitos perdunt dum rationem prædicationis hujus affirmant; et audientes fallunt, dum naturam nominibus adimunt.* Concludit: *Ergo... quia malignitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, veritatem rerum per naturæ nomina eludit; nos naturam nominum proferamus.* Maxime vero nominum hypostasis, Personæ, et subsistentiæ aperienda est genuina significatio; siquidem compertum est eorum variam interpretationem pluribus fuisse in lapidem offensionis, et petram scandali. Quocirca ad faciliorem, et securiorem determinandorum hoc in Articulo intelligentiam, operæ pretium duxi nonnulla de præfatis nominibus delibare, et quidem primo

De nomine Hypostasis. — Negotium *Hypostasis*, et *Subsistentiæ* olim totam Ecclesiam turbasse merito refert Nicephorus lib. 10. *Histor.* cap. 15. diu namque pugnatum est apud sanctos Patres circa ipsius nominis significationem, num videlicet idem quod *substantia*, aut quod *suppositum* significaret. Scribit autem idem Nicephorus huic controversiæ primum occasionem dedisse *Osium* Cordubensem Episcopum, qui missus Alexandriam ab Imperatore Constantino, ut excitatam ab Ario turbam sedaret, primus de substantia, et subsistentia, hoc est, *Usia*, et *Hypostasi* mentionem fecit, et an idem omnino significarent, in quæstionem vocavit. Quam quidem quæstionem indignam, quæ tractaretur in Concilio, primum judicavit Nicæna Synodus, ut refert ibidem Nicephorus, sed cum paulo post in Concilio Alexandrino (teste Rufino lib. 1. *Historiæ* cap. 29.) iterum suborta fuisset controversia inter Patres, circa utriusque præfati nominis significationem, quidam asserentes eamdem esse, alii vero diversam, inde factum est, ait idem Nicephorus, ut in eodem Concilio Alexandrino definitum fuerit, ne quis communiter uteretur vocabulo hypostasis, cum in sacris Litteris non contineatur, et S. Paulus tantum docendi necessitate coactus abusus fuerit nomine subsistentiæ ad Hebræos 1. ut essentiam

significaret. Cæterum litem illam in Concilio Alexandrino anno 362. composuisse videtur Magnus Athanasius, siquidem ipsum Concilio Alexandrino interfuisse affirmat ibidem Nicephorus c. 16. et de ipso loquens Nazianzenus Orat. 21. quæ est de laudibus Athanasii, ait: *Utraque parte leniter, et humane accersita, verborumque sententia diligenter, et accurate perpensa, posteaquam concordes reperit*; *nec quantum ad doctrinam quidquam inter se dissidentes, ita negotium transegit, ut nominum usum ipsis concedens rebus eos adstringeret:* idipsum præstitit ipsemet Nazianzenus Constantinopoli, ut testatur Orat. 32. quæ est ad 150. Episcopos, qui cum fuissent a Theodosio convocati Constantinopolim, et similis inter eos fuisset orta controversia, probavit Nazianzenus nullam de rebus inter eos esse dissensionem, qui dicunt tres hypostases, et eos, qui unam fatentur; illi namque per *Hypostasim* personas; hi vero essentiam intelligebant. Unde liberum videbatur ad hæc usque tempora indifferenter uti nomine *Hypostasis*, ad significandam naturam, et essentiam, quæ dicitur *Usia*, aut persona, quæ *Prosopon* appellatur. Verum non ibi sedata, nec omnino exhausta fuit de *Hypostasi* controversia; eam namque paulo post innovarunt Episcopi Antiochenæ Ecclesiæ, quidam admittentes cum Occidentalibus unicam hypostasim; alii cum Orientalibus tres hypostases, ut patet ex Epistola 10. S. Athanasii, in qua Occidentales arguit, quod hæresim per se stabiliant. Rursus hanc litem tempore sanctorum Hieronymi, et Augustini etiam viguisse ex eorum scriptis colligimus. Cum enim S. Hieronymus ab Antiocheno Episcopo Arianæ hæresis patrono urgeretur, et interpellaretur, ut tres hypostases in divinis confiteretur, et admitteret; hac de re Romanam Ecclesiam, veluti cæterarum matrem, et ad quam majores fidei quæstiones referuntur consulens, quid credere debeat, a sancto Damaso summo Pontifice postulat Epist. 57. ubi inter alia hæc scribit: *Tota*, inquit, *sæcularium Litterarum Schola nihil aliud*, Hypostasim, *nisi* Usiam *novit:* unde post pauca infert: *Quisquis tria esse, hoc est, tres esse hypostases, idest,* Usias *dicit, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere:* et paulo inferius: *Taceantur tres hypostases si placet, et una teneatur.* Atque iterum: *Venenum sub melle latet, transfiguravit se Angelus Satanæ in Angelum lucis.* — Eadem difficultas S. Augustinum agitavit, et detinuit, nam lib. 5. *De Trinitate* cap. 8. sic ait: Essentiam, *dico, quæ* usia *græce dicitur, quam usitatius* substantiam *vocamus: dicunt quidem et illi, (scilicet græci)* hypostasim, *ita ut plerique nostri, qui hæc græco tractant eloquio dicere consueverint* μιὰν ουσιαν τρεις ὑποστασεις, *quod idem prorsus est unam essentiam tres substantias.* Et continuo cap. 9. subjungit: *Sed quia nostra loquendi consuetudo jam obtinuit, ut hoc intelligatur, cum dicimus* Essentiam, *quod intelligitur cum dicimus* Substantiam, *non audemus dicere unam essentiam tres substantias.* Et lib. 7. cap. 4. *In principio*, inquit, *dictum est a nostris græcis una essentia, tres substantiæ, a latinis una essentia, vel substantia, tres personæ, sicut jam diximus, non aliter in sermone nostro, idest, latino essentia, quam substantia solet intelligi.* Ex quibus constat Augustinum eodem modo suspectam habuisse dictam vocem *Hypostasis* apud Latinos, sicut eam habuit Hieronymus; nisi, quod tandem lib. 7. *De Trinitate* cap. 6. concedit latine dici posse *tres substantias* in Deo,

sicut græce dicuntur *tres hypostases*, ubi scandalum non esset, et de sensu Catholico constaret. Inde factum est successu temporis, ut vocabulum *Hypostasis*, ex usu Ecclesiastico, non substantiam, seu essentiam, sed personam, seu suppositum significaret. Imo quidquid reclament Grammaticuli quidam hæretici, si antiquitatem ipsam consulamus, patebit, *Hypostasim* pro subsistentia fuisse a doctioribus usurpatam : constat enim in primis Aristotelem, vel alium auctorem libri *De mundo ad Alexandrum*, circa medium, dixisse: *Eorum, quæ ex aere nobis observantur, ut strictim hæc attingantur, alia apparent, alia substant*, seu græce, *alia sunt secundum hypostasim*, hoc est, vere existunt. Item Dionysius cap. 1. *De Divinis Nominibus* Deum appellat *Henada Trishypostaton*, hoc est, unitatem ter subsistentem, et c. 3. ter utitur nomine *hypostasis* ad designandam subsistentiam personarum. Eodem nomine, et in eadem significatione usus est Justinus Martyr in expositione veræ Confessionis Trinitatis, etc. Quibus patet, perperam Nicephorum lib. 10. *Historiæ* cap. 15. et Socratem lib. 3. c. 7. dixisse vocem *Hypostasis*, qua utuntur Ecclesiastici, barbaram esse, et a nullo ex Antiquis ad significandam personam fuisse usurpatam.

De nomine subsistentiæ. — Subsistentiæ vocabulum varias antiquitus habuit significationes ; nam, ut ait Rusticus in disputatione contra Acephalos, *Subsistentia interdum personam significat, nonnunquam vero substantiam ; in sancta enim Synodo Ephesina utrumque monstratur.* Imo Athanasius in Quæstionibus quæst. 4. *Subsistentiæ* nomen extendere videtur ad quodlibet individuum, etiam accidentis, significandum, ait enim: *Tres subsistentiæ orbis solaris, radius, et lux:* insuper, *tres subsistentiæ subjectum ignis, urens, et lucens.* Frequentius tamen usurpatum fuit in Conciliis ad significandam hypostasim, vel personam; ita Concilium Nicænum 1. lib. 2. ait: *Una divinitas sanctæ Trinitatis in tribus subsistentiis perfectis æqualibus consideratur.* Et circa finem ejusdem libri, postquam personas, et hypostases divinas distinxit, adjungit: *Quidquid per se subsistit, quatenus per se subsistit, proprie naturæ personam, sive faciem, sive figuram habere dicitur.* Similiter Constantinopolitanum 1. Epistola ad Damasum dicit, Deum, *in tribus perfectissimis subsistentiis, sive in tribus perfectis, ut neque Sabellii languor locum habeat confusione subsistentiarum personis, aut peremptione proprietatum.* Denique Constantinopolitanum secundum anathematismo 2. ait: *Si quis non confitetur unam Deitatem in tribus subsistentiis, sive personis adorandam, anathema sit.* Idem repetit Concilium Lateranense sub Martino primo, *Consultatione* 5. Can. 1. dicens: *Si quis non confitetur, secundum sanctos Patres, proprie, et vere Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus, anathema sit.* — Hoc ipsum confirmant omnes sancti Patres, quos in longum profert Ruiz disp. 31. sect. 3. Unde Theodoretus in breviario Liberati capite ultimo additionum ait: *Subsistentia et persona in nullo significatorum differunt, nisi nomine ; subsistentia enim persona est; sed natura quidem, et substantia generale quoddam, subsistentia vero atque persona quoddam proprium significat.*

De Nomine Personæ — Nomen *Personæ*, ut affirmat Boetius lib. *De duabus naturis*, videtur traductum ex iis, quæ in comœdiis, tragœdiisque eos, quorum interest homines repræsentabant, seu, ut addit Anitius, *Quoniam personis inductis Histriones, quorum intererat in tragœdia, vel comœdia repræsentabant, idcirco cæteros homines, quorum certa esset pro sui forma agnitio, et Latini*, personas, *et Græci* prosopa *vocaverunt.* Inde juxta primariam sui institutionem, usurpatum fuit ad designandam cujusque faciem et figuram; qualiter Patres Concilii Nicæni lib. 2. personam usurpaverunt: *Cum personam audimus*, inquiunt, *ne suspicemur quod est divinum habere humanam effigiem, expers est enim compositionis, atque figuræ;* cum autem probasset ex Evangelio, maxime ex illo Matth. 16. *Faciem cœli dijudicare nostis,* ubi pro *facie* græce legitur *Prosopon;* concludit: *quidquid enim per se subsistit, quatenus per se subsistit propriæ naturæ personam, sive faciem, sive figuram habere dicitur.* — Nihilominus usus invaluit, ut *Personæ* nomen significaret idem ac suppositum, sive ultimum complementum naturæ individualis, qua ratione etiam usurpatur passim in Scripturis, ubi legimus Deum non esse acceptatorem personarum, maxime Actorum 10., Romanorum 2. etc. Unde, ut Græcis morem geramus, essentiam pro *Usia*, substantiam pro *Hyparsi*, suppositum pro *Hypostasi*, personam pro *Prosopo* usurpabimus. His prælibatis, tria sunt in præsenti Articulo resolvenda. Primum, an, et quomodo nomen, et ratio personæ Deo conveniat. Secundum, quibusnam divinæ Personæ constituantur, an videlicet proprietatibus absolutis, vel relativis. Tertium denique, an præter tres subsistentias relativas, et personarum constitutivas admittenda sit una absoluta, qua divina Essentia subsistit.

QUÆSTIO PRIMA.

AN, ET QUOMODO RATIO PERSONÆ DEO CONVENIAT.

Notandum 1. Variam esse, sed maxime duplicem personæ definitionem. Primam tradit Boetius supra laudatus, dicens: *Persona est rationalis naturæ individua substantia.* Quam definitionem, licet non improbet Doctor, in 1. dist. 23. n. 4. nihilominus censet eam exponendam esse per definitionem traditam a Ricardo lib. 4., *De Trinit.* cap. 22. dicente, quod *Persona est intellectualis naturæ incommunicabilis existentia.* Etenim secundum definitionem Boetii sequeretur animam rationalem, imo et Deitatem, quatenus præscindit a suppositis divinis, esse personam, quia tam Divinitas, quam anima rationalis, est rationalis naturæ individua substantia; nullus tamen Deitatem sic consideratam personam appellabit; alias quatuor essent Personæ divinæ; nullus pariter asserere debet animam rationalem esse personam; siquidem non est ultimate completa, nec incommunicabilis, semper enim dicit ordinem ad corpus, vel quod informat, vel quod informare potest. Non tamen me latet plures huic sententiæ quantum ad animam rationalem refragari; at de his viderint Physici, et Metaphysici.

Notandum 2. Ex eodem ibidem, *naturam* in hoc a *persona* distingui, quod natura sit communicabilis, persona autem sit incommunicabilis, *ut quo*, et *ut quod*. Communicari *ut quod* est communicari ut superius suis inferioribus, cum quibus sit idem; sic natura humana est communica-

bilis *ut quod* Petro, et Paulo, qui uterque revera est homo; communicari *ut quo* est communicari vel ut natura singularis suo supposito, vel ut forma subjecto, a qua denominatur sic v. g. natura humana in Christo, esto sit singularis, tamen est communicabilis *ut quo*, quia est unibilis supposito Verbi; sic pariter albedo, quæ est in pariete, est communicabilis *ut quo*, quia ipsi unitur tamquam subjecto, quod informat; hanc utramque communicabilitatem excludit ratio personæ et suppositi, siquidem natura personata nec est alteri communicabilis per modum superioris, et naturæ communis, quia est singularis, et individua: neque etiam *ut quo*, quia non potest communicari alteri, nec ut supposito, nec ut subjecto. Siquidem non habet rationem partis, sed totius omnimode completi, et terminati.

Notandum 3. Quod quamvis natura divina secundum se præcise spectata, et prout præscindit a personis Patris, Filii, et Spiritus S. sit perfecta in esse naturæ divinæ, et infinitæ; quia ut sic constat omnibus prædicatis essentialibus, modis intrinsecis, et attributis eam undequaque in esse naturæ infinitæ constituentibus; nihilominus ut sic, non est completa in esse hypostatico, nec est ultimo terminata secundum existentiam. Siquidem communicatur Patri, Filio, et Spiritui sancto, secundum se subsistentibus, et naturam divinam ultimo terminantibus. Inde fit, quod quamvis natura divina sic considerata habeat existentiam, et subsistentiam, ut constabit Quæstione tertia sequenti; tamen ut sic non habet rationem suppositi, neque personæ; sed constituitur in ratione personæ per proprietates relativas, quæ naturam divinam determinant ad suppositum Patris, Filii, et Spiritus sancti. His notatis, tria sunt in præsenti Quæstione resolvenda. *Primum*, quod ratio personæ proprie Deo conveniat. *Secundo*, quod illa ratio non sit aliquid positivum, sed negativum. *Tertium*, quod univoce tribus conveniat personis.

Conclusio prima. — Nomen, et ratio Personæ revera proprie Deo competit. Hæc est communis, et de fide, ut constat omnibus illis tum Scripturæ, tum Conciliorum oraculis, quibus tres divinæ Personæ invicem distinctæ in Deo affirmantur.

Probatur etiam ratione: Persona ex dictis est naturæ rationalis incommunicabilis existentia: sed evidentissimum est hæc tria in definitione personæ posita, nempe naturam rationalem, existentiam, et existendi modum incommunicabilem Deo perfecte competere; naturam quidem rationalem, quippe cum Deus inter naturas spirituales primarium, et excellentissimum gradum teneat, et infinita non quidem discurrendi, sed intelligendi virtute, ac sapientia sit præditus: similiter existentiam, nam ipsi primo et maxime convenit esse ens necessario existens; denique existentiam incommunicabilem ipsi competere, ipsamet naturalis ratio demonstrat, quoniam primo, et maximo enti necessario competit modus existendi independenter ab alio, et consequenter modus per se subsistendi, quod idem est, ac incommunicabiliter existere: ergo, etc.

Deinde: si existeret in alio tamquam forma in subjecto, vel tamquam natura in supposito, non existeret per se præcise, sed tantum

ratione alterius, a quo sustentaretur: sed hoc Deum primum ens omnino independens dedecet: ergo, etc.

Denique: tanto verior, atque perfectior erit in Deo ratio personæ, quanto perfectius illi convenit per se subsistere, atque omnino incommunicabiliter existere: sed Deo perfectissime convenit modus subsistendi per se, quippe cum a nullo pendeat tam in esse, quam in conservari: competit pariter ratio existendi perfectissime independenter ab alio, tamquam a subjecto, et supposito extraneo, et quod non sit divinum, ac idem realiter cum Deitate: ergo pariter ipsi perfectissime competit ratio personæ.

Dices 1: Nomen personæ Deo non tribuitur in sacris Litteris. *Insuper* inusitatum fuit, et ignotum primis Christianis, ut refert Coccius lib. 1. *De Trinit.* articulo 4. *Denique* proprie nihil est in Deo, quod nomen istud significet, et Theologi utuntur nomine personæ, non ut aliquid exprimant, sed ne tacentes videantur, ut ait sanctus August. 5. *De Trinit.* cap. 9. *Cum quæritur,* inquit, *quid tres? magna prorsus inopia humanum laborat eloquium. Dictum est tamen tres Personæ, non ut illud diceretur, sed ne taceretur.* Ergo fatendum est nomen personæ vere Deo non convenire, aut certe Theologos hac de re nihil exploratum habere. — **Nego consequentiam,** et ad primum dico: quamquam nomen *personæ* nullibi reperiatur in sacris Litteris de Deo dictum; nec ullibi legamus personam Dei; nihilominus, quod personæ nomen significet multipliciter in Scriptura sacra invenitur affirmatum de Deo, nempe, quod sit Spiritus, infinita sapientia præditus, adeoque quod sit rationalis naturæ: similiter, quod existentiam habeat incommunicabilem, *ut quo,* et *ut quod,* quippe cum propter suam singularitatem communicari non possit tamquam natura communis, et propter suam independentiam communicari nequeat vel tamquam forma subjecto, vel tamquam natura individuali supposito: ergo cum ratio personæ Deo perfectissime competat, etiam personæ nomen ipsi congrue tribuitur. — Ad secundum dico, quod equidem personæ nomen non fuerit primitus usurpatum a fidelibus, Deoque attributum, sed tamen factum est, inquit Richardus lib. 1. *De Trinit.* cap. 5. ut, *Qui hoc nomen personæ primo ad divina transtulerunt, hoc ipsum ex necessitate fecerunt, ut quid responderent quærentibus, quid tres illi in Trinitate essent, cum tres Deos esse respondere non possent.* Subdit: *Non jam quæramus, ex qua necessitate sit postea ad divina translatum, sed in qua veritate per Spiritum veritatis sit translatoribus inspiratum, et a Latina Ecclesia universaliter frequentatum.* Certum est ergo, ex inspiratione S. Spiritus, et communi usu Ecclesiæ, personæ nomen Deo proprie competere. — Ad tertium dico, equidem nomen personæ non perfecte declarare quidditatem, et peculiares proprietates, ex quibus tria Divinitatis supposita distinguuntur ab invicem; nihilominus sapienter illud nomen a Catholicis usurpatum fuisse, ut uno vocabulo respondere possent Sabellianis interrogantibus, quid essent illa tria. Nec aliud voluit S. Augustinus loco citato: cui quadrat, quod addit lib. 7. cap. 4. *Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inveniendum aliquod speciale, vel generale nomen, quo complectamur hæc tria: neque occurrit animo, quia excedit superemi-*

nentia Divinitatis usitati eloquii facultatem: verius enim cogitatur Deus quam dicitur, et verius est, quam cogitatur.

Dices 2: Ratio personæ reddit naturam eamdem numero incommunicabilem alteri supposito; natura enim humana, v. gr. quæ est personata in Petro, communicari nequit alteri: sed natura divina, quæ communicatur Patri, eadem etiam communicatur Filio, et Spiritui sancto: ergo in Patre non est incommunicabilis, adeoque nec personata. — **Respondeo** 1. distinguendo *majorem:* natura personata est incommunicabilis præcise quatenus natura singularis est, nego: natura enim humana Christi vere et proprie singularis ac individualis est, et tamen communicatur et unitur Verbo: est incommunicabilis reduplicative, ut personata, hoc est, quatenus significat præcise naturam determinatam per personalitatem, seu personam in concreto, concedo. Et similiter distincta *minore*, nego *consequentiam:* itaque natura divina est quidem in Patre communicabilis alteri, quatenus natura divina est: non vero quatenus personalitas est Patris; ut sic enim nihil aliud significat, quam suppositum constans natura divina, et Paternitate; adeoque nihil aliud significat, quam Patrem. Certum est autem, quod Pater divinus non sit communicabilis Filio, ut cum eo sit unum, et idem; imo ab eo distinguitur realiter. — *Respondeo* 2. hoc esse peculiare divinæ naturæ, quod eadem omnino, et indivisibilis communicari possit tribus suppositis, quia nec plures numero naturas divinas patitur illius infinitas, nec aliquam multiplicationem et divisionem summa illius unitas, et simplicitas sustinet; secus est autem de naturis creatis, quæ cum finitæ sint et multiplicabiles, inde fit, quod eadem numero natura non possit esse in pluribus suppositis.

Dices 3: Natura divina quatenus præscindit a divinis Personis est omnimode completa, et incommunicabilis alteri naturæ; siquidem est individua, et singularis: ergo ipsi non opus est ulla superveniens ratio personæ, et suppositi, quæ ipsam compleat, et incommunicabilem efficiat. — **Distinguo antecedens:** est omnimode completa in ratione naturæ divinæ, nimirum, quia constat prædicatis essentialibus, modis intrinsecis, et attributis ipsam perficientibus et constituentibus in ratione entis infinite perfecti, concedo: est completa in esse hypostatico, et ultimo incommunicabili, nego. Natura enim divina præcise sumpta, tota et integra inest Patri, Filio, et Spiritui sancto. Unde ex se non habet rationem suppositi neque personæ; siquidem non est ultimo terminata secundum existentiam; sed constituitur in esse personæ per proprietates illas relativas, quæ sunt ultimus terminus existentiæ naturæ divinæ, et cum illa constituunt tres subsistentes ulterius incommunicabiles aliis, ut terminantibus.

Conclusio secunda. — Probabilius est Personalitates divinas esse modum aliquem positivum terminantem naturam divinam, et illam veluti complentem in esse incommunicabili. Hæc videtur esse genuina Doctoris sententia in 3. dist. 1. quæstione 1. n. 10. ubi cum dixisset naturam creatam dici posse communicabilem tribus modis, nempe vel *actualiter*, sicut anima communicatur cor-

pori quod actu informat; vel *aptitudinaliter*, sicut anima separata, quæ habet inclinationem ad corpus informandum, vel *obedientialiter;* qualis est potentia obedientialis in anima rationali ad informandum corpus ejus, subdit: *Persona divina non tantum habet negationem communicationis actualis et aptitudinalis, sed etiam habet repugnantiam ad communicationem* ut quod, *et* ut quo. *Repugnantia autem talis non potest esse, nisi per entitatem positivam, et ideo sequitur personam istam nunquam esse sine tali entitate sed et persona creata, quia non repugnat ei communicari, cum sit in potentia obedientiali, non est sic incommunicabilis, et ideo non oportet tribuere talem entitatem personalem* positivam, sed ei sufficit duplex negatio communicationis actualis, et aptitudinalis.

Probatur insuper: personalitas divina duplex munus sortitur; complet enim naturam divinam, eamque ultimo terminat, et personas divinas constituit, ac distinguit: sed natura divina non potest compleri per simplicem negationem, neque Personæ divinæ constitui, et realiter invicem distingui per aliquid pure negativum: ergo ratio personæ in divinis debet esse aliquid positivum. — *Deinde* ex S. Augustino lib. *De Doctrina Christiana: Res, quibus fruendum est, sunt Pater, Filius, et Spiritus sanctus.* Insuper ex eodem 7. *De Trinit.* cap. 5. *Non est aliud Deum esse, et personam esse:* sed res, et Deitas sunt aliquid positivum: ergo pariter divina personalitas pro formali est aliquid positivum. — *Denique*, Persona divina est ens reale positivum: ergo formale illius constitutivum debet etiam esse reale et positivum.

Dices: Personalitas creata formaliter consistit in duplici incommunicabilitate, *ut quo*, et *ut quod*, nihilque positivum importat præter rationem individui; ergo ita dicendum de personalitate divina. — **Nego consequentiam**: et ratio disparitatis est primo, quia, ut supra dixit Doctor, Personalitas divina dicit repugnantiam ad omnimodam communicationem, qualem non dicit persona creata; negatio autem fundata in repugnantia, cum sit omnimode inseparabilis a subjecto, ideo requirit aliquid in subjecto, ratione cujus ab eo nequeat separari: unde fit, ut omnis repugnantia sit alicujus repugnantia, hoc est, alicujus non habentis potentiam ad aliquid: negatio vero simplex, quam dicit personalitas creata, non ita est a subjecto inseparabilis, quia de facto separatur in natura humana a Verbo divino assumpta. Adde, quod etiam seclusa personalitate creata, adhuc remaneat ratio individui, quæ sufficienter distinguit naturam singularem ab alia; seclusa autem divina personalitate, nihil superesset, quo personæ divinæ constituerentur, et invicem distinguerentur.

Conclusio tertia. — Abstrahi potest divinis personis aliquis conceptus communis, qui sit ipsis univocus in ratione personæ. Ita Doctor in 1. dist. 25. n. 1. et

Probat: quia quælibet ex tribus personis divinis dicitur persona; et revera tres conveniunt in ratione personæ, ut sic, non autem sicut Petrus et Paulus conveniunt in *hoc homine*, nam *hic homo* dicitur tantum æquivoce de Petro et Paulo: pronomen enim *hic* significat quod demonstrat: unde quando dicitur de Petro *hic homo*, demonstratur res illa singularis, quæ est Petrus, quæque diversa es omnimode

ab alia re singulari, quæ est Paulus: unde fit ut *hic homo* non dicatur de eis univoce: at Persona divina vere de tribus secundum propriam suam rationem; siquidem quælibet earum revera est naturæ divinæ incommunicabilis existentia; ergo ipsis convenit univoce. — *Confirmat*: si personæ nomen non conveniret ipsis univoce, non dicerentur tres personæ; nihil enim numeratur, nisi quod est univocum: unde canis cœlestis, et terrestris non recte dicuntur duo canes, quia nomen *Canis* non est univocum cœlesti et terrestri: sed revera dicuntur tres divinæ personæ: ergo personæ nomen, et ratio ipsis univoce convenit.

Dices: tam vere, et proprie dicuntur tria individua, et singularia creata, quam tres Personæ divinæ: sed ex Doctore singularia creata non conveniunt in ratione communi univoca; etenim *hic homo* univoce non convenit Petro et Paulo: ergo quamvis dicantur tres Personæ divinæ, non recte infertur personæ nomen, et rationem ipsis convenire univoce. — **Respondeo** ad *majorem*, eatenus dici tria individua, quatenus verum est, quod numeratur in eis natura creata, quæ ipsis univoce convenit; unde cum ita numerari non possit natura divina in personis divinis, quia eadem numero est in tribus; ideo debet numerari in ipsis aliud univocum eis conveniens; hoc autem aliud nequit esse, nisi id quod formaliter dicit persona: ergo ratio personæ debet esse ipsis univoca.

Instabis: non solum tria individua creata, sed etiam tres differentiæ individuales, et singularitates proprie dicuntur: sed tres differentiæ individuales non conveniunt in ratione communi univoca: ergo quamvis dicantur tres personæ divinæ, non inde sequitur eas univoce convenire. — **Respondeo**: equidem tres singularitates recte dici, non propter communitatem naturæ conceptus univoci, sed propter proportionem officii, quia æque distinguunt ultimo, et reddunt naturam incommunicabilem pluribus inferioribus. At personæ divinæ non solum ita conveniunt propter proportionem officii, sed etiam propter definitionem, et rationem Personæ divinæ, quæ ipsis competit; quælibet enim earum revera est naturæ divinæ incommunicabilis existentia, *ut quo*, et *ut quod*. Unde non est paritas.

QUÆSTIO SECUNDA.

AN, ET QUIBUS PROPRIETATIBUS DIVINÆ PERSONÆ IN ESSE PERSONALI CONSTITUANTUR, ET DISTINGUANTUR.

Notandum 1. Variam esse, sed maxime triplicem, circa præsentis Quæstionis resolutionem, Theologorum sententiam: quarum *Prima*, inquit Doctor in 1. dist. 2. n. 1. fuit *Præpositivi* affirmantis divinas Personas se totis constitui, et distingui, quam sententiam pridem a Scholis eliminatam, denuo revocavit *Gregorius Ariminensis* in 1. dist. 26. et 27. *Secunda* est *Linconiensis*, et *Joannis a Ripa*, ibidem dicentium, esse quidem in divinis aliquas proprietates personarum constitutivas, et distinctivas, sed eas esse absolutas, non relativas; quam sententiam, quia Doctor laudatus variis probat argumentis, et solvit ea omnia, quæ in eam solent objici, nonnulli Recentiores eamdem ipsi

perperam tribuunt. *Tertia* tandem communis, et universalis Theologorum sententia jam prævalet, divinas personas constitui per proprietates relativas: qualiter autem id fiat non eodem modo omnes explicant, etenim argumenta Scoti, inquit *Vazquez* disp. 189. cap. 1. usque adeo exercuerunt Thomistarum ingenia, ut in varias opiniones eos diviserint, quidam enim asserunt personas non constitui relationibus quatenus relationes sunt, sed quatenus formæ hypostaticæ; dicunt enim divinam relationem duo sibi vindicare, nimirum esse *in se,* seu per se; et esse *ad aliud;* ac secundum esse *in se,* constituere personam, secundum vero esse *ad aliud*, non constituere, sed referre personam ad aliam sibi correlativam: aliqui cum S. Bonaventura in 1. dist. 26. q. 3. docent, tres personas constitui relationibus, ut origines sunt, v. g. Patrem divinum in ratione personæ constitui Paternitate, non ut Paternitas est, sed ut generatio activa. Cæteri denique cum Subtili Doctore censent relationes divinas esse divinarum Personarum constitutivas quatenus formaliter sunt relationes.

Notandum 2. Hic non moveri quæstionem de constitutione reali, quæ fiat per constitutiva realiter invicem distincta, sed formali, quæ nimirum fit per constitutiva formaliter distincta; licet enim quælibet divina persona sit ens realiter simplex, et indivisibile propter indistinctionem realem proprietatum personalium ab essentia; nihilominus duplex in ea concipitur entitas, quarum una est absoluta, et simpliciter; altera relativa, et modalis, seu modus taliter essendi: per primam Deus est unus, et constituitur formaliter in ratione Dei: per secundam vero est trinus, et constituitur in ratione Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Esse absolutum prius est prioritate rationis, et signi, quam relativum; est enim primarium, quod per relativum tamquam per esse secundarium contrahitur, et determinatur ad personam; unde relationes recte concipiuntur, quasi advenire naturæ divinæ, illamque constituere in esse personali, quod secundum se considerata, nempe quatenus divinitas est, non habet.

Notandum 3. Quod etsi proprietates relativæ concipiantur advenire naturæ divinæ, jam essentialiter constitutæ, non tamen sunt accidentales, sed substantiales; quemadmodum formæ, licet non sint materiæ essentiales, sed advenientes et, ut inquiunt Logici, accidentales, tamen sunt in se substantiales, et una cum materia constituunt compositum, non ex accidente et subjecto, sed ex substantiis diversis. Insuper, nedum illæ proprietates sunt substantiales, et constituunt substantias, seu res per se existentes, verum etiam sunt formæ hypostaticæ, et rationes suppositorum, ac personarum, quæ una cum essentia divina constituunt Personam divinam in esse naturæ intellectualis completæ, et ultimo terminatæ secundum existentiam. His prænotatis, tria sunt determinanda: *primo*, quod Personæ divinæ constituantur proprietatibus. *Secundo*, quod illæ proprietates sint relativæ. *Tertio*, quod divinas Personas formaliter constituant præcise quatenus sunt relationes.

Conclusio prima. Personæ divinæ non constituuntur, nec distinguuntur se totis, sed per aliquas proprietates personales. Hæc est communis inter Theologos, et colligitur, ac

Firmatur primo, ex variis Conciliis, præsertim ex Lateranensi cap.

Firmiter. ubi dicitur, quod *Sanctissima Trinitas, secundum communem essentiam est indivisa, secundum vero personales proprietates discreta:* item in Concilio Florentino sess. 1. asseritur *Personas divinas per suas proprietates differre:* denique Ecclesia cantat in præfatione Missæ Festi sanctissimæ Trinitatis: *Ut in personis proprietas, in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas.*

Probatur 2. auctoritate sanctorum Patrum. Primo quidem S. Dionysii lib. *De Divinis Nominibus* cap. 2. dicentis: *Ea, quæ sunt divinæ fœcunditatis inter se non reciprocari, sed solum Patrem fontem esse cœlestis Divinitatis, ita ut non sit Pater Filius, nec Filius Pater, sed laudes sanctæ suas cuique Personæ divinæ proprietates conservent.* Item sanctus Basilius lib. 2. *Contra Eunomium: Proprietates,* inquit, *ac notæ quasi characteres quidam, ac formæ in substantia inspectæ distinguunt quidem, quod commune est appropriatis characteribus, communicationem vero substantiæ non amputant.* Sanctus Athanasius Dialog. 1. *Hypostasis,* ait, *proprietatem habet minime communem hypostasibus, quæ essentiæ subsunt, nec numeri multiplicationem admittit cum sit unica, et singularis; quidquid vero numeri multiplicationem admittit omnino proprietatem habet, et quod proprietatem habet numerum admittit.* Sanctus Ambrosius in *Symbolum Apostolorum* cap. 11. *Nos,* inquit, *Deitatis personas in proprietatibus suis distinguentes, unitatem tamen sanctissimæ Trinitatis inseparabilem confitemur.* His adstipulatur S. Augustinus serm. 38. *De Tempore: Habent,* inquit, *singulæ in Trinitate personæ aliquid proprium, quo inseparabili æqualitate aliquam in se ostendant proprietatem:* unde Concilium Toletanum 11. in *Confessione Fidei* merito concludit, *Est,* inquit, *unicuique personæ manens sua proprietas: Pater enim æternitatem habet sine natiritate, Filius æternitatem cum nativitate, Spiritus Sanctus processionem sine nativitate.*

Probat 3. **Doctor** ratione theologica: quæcumque non sunt primo diversa, sed habent aliquid, in quo conveniunt, non distinguuntur se totis; sed aliquo sui: at Personæ divinæ non sunt primo diversæ, quia sunt ejusdem essentiæ: ergo non distinguuntur se totis, sed aliquo sui. — *Deinde*, plures proprietates sunt in eadem persona, sicut in Patre innascibilitas, et generatio activa, quæ secundum S. Augustinum 5. *De Trinit.* cap. 6. invicem distinguuntur, nam, inquit, *Si Pater non esset ingenitus, posset tamen esse Pater, et e converso:* ergo etsi per impossibile una non distingueret Patrem ab aliquo, posset alia distinguere, et e converso; adeoque Pater semper habet aliquid, quo distinguitur a Filio, et consequenter non distinguuntur se totis. — *Denique*, in Patre est generatio activa, et spiratio activa: sed spiratione activa non distinguitur a Filio: imo illa est cum Filio communis: ergo Pater non seipso toto distinguitur, sed aliquo sui. — *Confirmantur* hæ rationes: si personæ se totis distinguuntur: ergo etiam essentia distinguuntur: sed hoc fieri nequit; quia in essentia conveniunt, idem autem non potest esse principium conveniendi, et distinguendi. *Insuper*, aut Persona divina, v. g. Pater, habet aliquid ultra essentiam, quod non habet Filius, aut non habet: si primum, habemus intentum: si secundum, non potest reddi ratio, cur hæc persona sit Pater potius quam altera; imo neque cur sit persona distincta ab altera: ergo me-

rito oppositam Conclusionis sententiam temerariam esse, et pene hæreticam nonnulli Recentiores pronuntiant; nihilominus ipsius assertores

Objiciunt 1. Persona divina est æque simplex, ac essentia: sed essentia ipsa divina seipsa distinguitur a quocumque alio: ergo et persona. *Confirmatur:* Paternitas non magis est simplex, quam Pater: sed Paternitas, quia simplex est, nullo a se distincto constituitur: ergo nec Pater. — **Nego majorem:** nam, ut observavimus in 2. Notabili, Persona divina constituitur in esse personæ completæ per entitatem Deitatis, et personalitatis, adeoque persona duas dicit entitates, seu formalitates sui constitutivas, et sic minus dici posset simplex, quam essentia. *Vel distinguo:* est æque simplex ac essentia, simplicitate reali, quæ excludit compositionem realem ex partibus realiter distinctis, concedo: simplicitate formali, quæ excludit pluralitatem formalitatum, nego: hæc autem simplicitas formalis non convenit Deo, sed realis, ut probavimus agendo de divina Simplicitate. Similiter distinguenda est confirmatio. Addo insuper, Paternitatem non ideo non constitui aliquo ab ipsa distincto, quia simplex est, sed quia concipitur per modum formæ, quæ non constat formalitatibus aliis: unde cum Pater per modum totius, et concreti significetur, constetque natura, et Paternitate, quæ formaliter distinguuntur, etiam per aliud a natura divina distinctum constitui debet, adeoque non eadem est ratio de Paternitate, ac de Patre.

Objiciunt 2. Constitutum dependet et causatur a constituente: sed Personæ divinæ sunt omnino independentes, et incausatæ: ergo non constituuntur aliquo distincto. — **Distinguo majorem:** constitutum reale, quod fit per unionem constituentium realiter distinctorum, qualis est constitutio compositi physici, quæ fit per unionem materiæ cum forma, dependet a constituente, et uniente constitutiva, concedo: constitutum formale, quod fit per formalitates realiter indistinctas, quæque seipsis, et independenter ab aliquo extrinseco uniuntur, et totum constituunt, ita dependet, nego.

Objiciunt 3. Ex Concilio Lateranensi capite *Firmiter*, dicitur, quod *Pater totam substantiam dedit Filio:* sed proprietates illæ, si quæ sint, sive relativæ, sive absolutæ, sunt substantiæ: ergo illas dedit Filio; adeoque per eas non distinguitur a Filio: ergo nec per eas Pater divinus in esse personæ constituitur. — **Respondeo** Concilium nomine *substantiæ* intelligere essentiam, et naturam divinam, quatenus præscindit a proprietatibus personalibus; qualiter etiam sancti Patres soliti sunt in hac materia opponere substantiam relationi: unde Boetius circa finem lib. *De Trinit.: Substantia continet unitatem, relatio multiplicat Trinitatem;* quibus opponit unitatem multitudini, substantiam relationi.

Conclusio secunda. — Personæ divinæ constituuntur, et distinguuntur proprietatibus non absolutis, sed relativis. Hæc est communior, et verior Theologorum sententia, et

Probatur primo illis omnibus Scripturæ sacræ textibus, quibus divinæ Personæ nominibus relativis *Patris, Filii, et Spiritus veritatis a Patre procedentis* appellantur, maxime vero ex illo Matthæi ultimo,

ubi Christus mittens Apostolos ad Gentium conversionem præcipit, ut baptizent eos, *in nomine Patris,et Filii, et Spiritus sancti,* ex quibus locis sic arguo : Scriptura sacra, et Christus Dominus Personas divinas designat nominibus maxime propriis, et personales proprietates significantibus : sed hæc nomina ex primaria sua impositione significant relationem, non vero quid absolutum : ergo proprietates illæ personales sunt relativæ. *Major*, constat Christus enim Dominus ea nomina personis imposuit, quæ optime quadrant in illas, prout a nobis in hac vita possunt concipi, atque distingui.

Probatur 2. Ex Conciliis, maxime Toletano 11. in *Confessione Fidei*, capite 1. *In relativis,* inquit, *personarum nominibus, Pater ad Filium, et Filius ad Patrem, et Spiritus sanctus ad utrosque refertur; quæ cum relative tres personæ dicantur, una tamen natura per substantiam creditur:* et infra: *In relatione personarum numerus cernitur.* Idem colligitur ex Concilio Florentino, ubi Joannes Theologus Ecclesiæ Latinæ causam agens, tacite approbante Concilio dixit: *Sola relatio apud omnes Græcos, et Latinos Doctores divina processione personas multiplicat; cui etiam duo illa* a quo, *et* ad quod, *de quibus supra dictum est, conveniunt. Siquidem igitur relationes hujusmodi personas multiplicant, ita ut non alia ratione, quam vi relationis, Pater a Filio, una persona ab alia differant.* Censet ergo Personas divinas relationibus constitui, et distingui ; quod confirmatur insuper ex oratione, quam habuit Bessarion Patriarcha pro unione utriusque Ecclesiæ Græcæ scilicet, et Latinæ, ubi cap. 6. ait: *Ideo utroque quidem modo distinguuntur divinæ Personæ; prius tamen et principaliter, secundum modum intelligendi per relationes, per quas etiam constituuntur divinæ Personæ:* et paucis interjectis: *utroque quidem modo distinguuntur divinæ Personæ, sed principalius relatione, sive proprietatibus.*

Probatur 3. Auctoritate sanctorum Patrum ; etenim Nazianzenus Orat. 37. *Mutuæ eorum relationis differentia*, inquit, *diversa quoque ipsis nomina procreavit;* nimirum Patris, et Filii. Similiter Chrysostomus homil. 5. *De incomprehensibili Dei natura*, sic distinguit *Nomina Dei propria, ut personarum denotetur proprietas, Pater namque, et Filius nomen personæ proprium est, Deus vero, et Dominus commune:* S. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. *Thesauri* cap. 15. *Nulla*, inquit, *differentia est inter Patrem, et Filium, nisi sola personalis, quia Pater est, et ille Filius, quomodo Filius erit creatus, cum Pater increatus sit? præsertim cum relativa nomina alterum ad alterum dicantur, et uno dicto alterum statim intelligat? nam, qui Patrem dicit, Filium illico intellexit, et qui Filium appellavit, ad Patrem confestim retulit.* Concinit et Damascenus *De Fide* cap. 11. *Unum,* inquit, *Deum agnoscimus, in solis autem proprietatibus, nimirum Paternitatis, Filiationis, et Processionis, atque quantum ad causam, et ea quæ ad causam proficiscuntur, at personæ perfectionem, hoc est, existendi modum discrimen advertimus.* Denique S. Anselmus libro *De Processione Spiritus sancti* capite 1. ita scribit: *Hæc itaque sola causa pluralitatis est in Deo, ut Pater, et Filius, et Spiritus sanctus dici non possint de se invicem, sed alii sint ad invicem, etc.* Quibus omnibus patet apertam esse sanctorum Patrum sententiam divinas Personas proprietatibus non absolutis, sed relativis constitui.

Ratione efficaci hæc veritas probari nequit: nam omnes, quæ excogitari possunt, proponit, et subtiliter solvit Doctor in 1. dist. 23. n. 31.; sola itaque hæc formari potest: in mysteriis Fidei, maxime in mysterio Trinitatis, nihil debet affirmari, nisi quod conformius appareat Scripturæ sacræ, et sanctorum Patrum dictis: sed tam Scriptura sacra, quam sancti Patres significant Personas divinas constitui non absolutis, sed relativis: ergo ita tenendum est. — *Deinde*, sancti Patres plerumque docent omnia absoluta esse tribus divinis personis communia: sed proprietates personales non sunt tribus communes: ergo non sunt quid absolutum. — *Denique*, per id formaliter divinæ Personæ constituuntur, per quod formaliter distinguuntur, et multiplicantur: sed id fit per solas relationes, ut constat ex dictis; sola enim relatio multiplicat Trinitatem: unde commune illud effatum: *In divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio:* ergo, etc.

Objicies 1. Illud Proverbiorum 20. ubi Salomon de Deo loquens quærit inter alia: *Quod est nomen ejus*, idest Patris, *et quod nomen Filii ejus si nosti?* Ex quo sic arguitur: omnis quæstio supponit aliquid, et aliud inquirit: sed hic supponuntur Pater, et Filius divinus esse; et insuper quæruntur eorum propria nomina: ergo Salomon supponit proprium nomen primæ, et secundæ personæ non esse *Patrem*, et *Filium*, alias non esset locus quæstioni, sic enim sciret, et nesciret idem, seu scire supponeret, et investigaret, quo nihil ineptius. — **Respondeo**, Salomonem ibi quidem merito quærere aliud, quod adæquate, et exacte explicet naturam, et proprietatem, tum Patris, tum Filii divini; quia licet hæc nomina Pater, et Filius significent personas divinas constitui, et distingui per relationes, non tamen sufficienter explicant, quæ, et quales sint illæ divinæ relationes constitutivæ, et qualiter illæ divinæ Personæ constituantur: constitutionem quidem personarum per relationem significant; personarum dignitatem non explicant.

Objicies 2. Una Persona divina refertur ad aliam per relationem: ergo per eam non constituuntur in esse personæ. Patet antecedens; id enim, quod refertur, nec est essentia, quia relatum distingui debet realiter a termino; essentia autem divina, quæ est in Patre non distinguitur realiter a seipsa in Filio; imo est eadem realiter; neque etiam relatio refertur, quia ipsamet est causa referendi; ideoque, quod refertur est persona. Probatur consequentia 1. auctoritate S. Augustini dicentis libro 7. *De Trinit.* cap. 2. *Omne relativum est aliquid, excepta relatione.* Et cap. 3. *Si Pater*, inquit, *non est aliquid ad se, non est quod refertur.* — *Deinde*, quod refertur per relationem est prius relatione, quia est fundamentum, et subjectum relationis; fundamentum autem præsupponitur ad id quod in eo fundatur. — *Denique*, quod denominatur relatum, non est essentia, nec relatio: ergo est suppositum, et persona: ergo quemadmodum paries, qui denominatur albus, præsupponitur ad albedinem, ita persona præsupponi debet ad relationem, per quam refertur, adeoque per eam non constituitur in ratione personæ. — **Negat consequentiam** Doctor n. 41. Illud enim, quod refertur, est totum suppositum constans essentia, et relatione, quod quidem suppositum ita constitutum dicitur relativum, seu relatum. — *Ad pri-*

mam probationem respondet n. 42. S. Augustinum non velle, quod illud relatum, *ut quod,* sit quid absolutum, sed tantum, quod includat aliquod absolutum, tamquam fundamentum relationis. *Ad secundam probationem*, dicit antecedens esse verum de relationibus creatis, quæ non constituunt suppositum in esse suppositi, non vero de divinis, quæ sunt suppositorum constitutivæ; constitutum enim est posterius omnibus suis constitutivis, aut saltem simul natura cum eis; adeoque persona constituta per relationem est simul natura cum ipsa relatione, per quam constituitur in esse Personæ divinæ. Adde quod idcirco relationes creatæ debent supponere id quod referunt, quia sunt accidentia, quæ adveniunt fundamentis, tamquam subjectis: secus autem est de relationibus divinis, quæ cum sint substantiales, non præexigunt subjectum, quod referant, sed solum præsupponunt essentiam, ex qua oriuntur, et cum qua personam constituunt. *Eodem modo solvitur tertia probatio;* ideo namque albedo supponit album, quia est accidens ipsi extrinsecus adveniens, et ab eo realiter distinctum; essentia autem divina nec distinguitur realiter a relatione, sicut nec persona relata, ideoque non debet ad eam præsupponi.

Objicies 3. Relatio realis supponit extrema constituta realiter distincta: sed relationes divinæ sunt reales: ergo supponunt personas relatas ad invicem, realiter constitutas et distinctas, adeoque illas non constituunt. Probatur *major:* tum quia id, quod refertur, prius constituitur, quam referatur: tum quia Aristoteles probat identitatem idcirco non esse relationem realem, quia non præexigit extrema realiter distincta: tum denique, quia persona producens, in esse personali constituta, est prior origine, et ratione, quam persona ab illa procedens: atqui relatio neutro modo potest esse prior, quia relata sunt simul natura, et cognitione: ergo persona producens non constituitur in suo esse personali per relationem. — **Negat majorem** Doctor ibidem n. 42.; imprimis enim illud falsum est de relationibus transcendentalibus, quæ non supponunt extrema jam constituta, et distincta, sed sunt unum extremorum, quod seipso formaliter, et ex natura sua refertur ad aliud, estque per se formaliter relatio ad aliud; sic v. g. refertur cognitio ad objectum, potentia ad possibile, etc.; relationes autem Personarum divinarum sunt transcendentales. *Ad primam probationem dico,* id quod refertur per aliud debet prius constitui, quam referatur, concedo; quod refertur per seipsum, nego: personæ autem divinæ referuntur ad se invicem per seipsas: unde fit quod Persona divina non prius constituatur in esse, quam referatur. *Ad secundam probationem* dicit Doctor, non ex eo solum Aristotelem colligere identitatem non esse relationem realem, quia non præexigit extrema realiter distincta; sed præterea, quia supponit quod identitas unius ad se non faciat etiam extrema realiter distincta. *Ad tertiam probationem,* distinguo *majorem;* Persona producens est prior origine producta, prioritate *in quo*, seu durationis, nego: prioritate *a quo,* seu originis, concedo. *Ad minorem* dico, relata esse simul natura, et cognitione, quia a productione unius colligitur existentia illius correlati; vel in esse existendi, vel in esse objectivo. Inde fit quod in primo signo originis quo concipitur Pater, etiam cognoscatur Filius, non quidem in esse existenti pro illo priori signo, sed tantum in esse objectivo,

ut dictum est agendo de objectis divinarum processionum. Adde, quod, inquit Doctor n. 44. quamvis relationes sint simul natura, tamen ex aliquibus correlationibus una potest esse prior altera prioritate originis, sic enim actio prior est passione sibi correlativa.

INSTABIS: suppositum præintelligitur aliquo modo actioni, quia prius intelligitur unumquodque per se existere, quam per se agat; ergo in priori signo originis, vel suppositum Patris intelligitur ut aliquid absolutum, vel ut aliquid respectivum; si primum, habetur intentum; si secundum, ergo in illo priori signo originis etiam præsupponitur Filius, antequam generetur, et sic non erit terminus generationis. *Confirmatur*, quia quacumque prioritate etiam unum correlativum præintelligatur alicui, eadem prioritate etiam illius correlativum præintelligitur. Adde quod, si Paternitas sit constitutiva Patris, sic erit prior Patre; ergo Filiatio, quæ simul est cum Paternitate, erit etiam prior Patre, et sic Filius non erit a Patre productus. — **Distinguit majorem Doctor**: quando suppositum non constituitur per actionem productivam, concedit; quando ita constituitur, negat. Pater autem divinus constituitur in esse Patris, et primæ personæ per generationem activam; adeoque ad illam non debet præsupponi. Negat etiam secundam partem consequentis, simul et ejus confirmationem, quia, ut mox dictum est, simultas naturæ, quam habent correlativa, non tollit prioritatem originis, et consequenter non impedit, quin prius origine Paternitas competat Patri, quam sit Filiatio, aut intelligatur convenire Filio.

OBJICIES 4. Omnis relatio realis terminatur ad absolutum: sed hoc esset falsum, si persona, ad quam terminatur Paternitas, constitueretur per relationem, sic enim non esset quid absolutum, sed quid respectivum: ergo, etc. — **Negat majorem Doctor** n. 43. Quamvis enim verum sit de relationibus non constituentibus extrema, quod terminari debeant ad absolutum; falsum tamen est de iis, quæ constituunt extrema realiter distincta: sicut enim earum fundamentum est quid respectivum, ita pariter earum terminus *qui* potest esse quid respectivum, quia constituitur in esse termini per relationes.

Conclusio tertia. — PERSONÆ DIVINÆ CONSTITUUNTUR IN ESSE PERSONALI PER RELATIONES, SUB FORMALI RATIONE RELATIONUM. Hæc videtur esse genuina Doctoris sententia, ut colligitur ex variis locis, maxime vero q. 1. quodlibetica n. 1., et q. 19. n. 5., et in 1. dist. 2. q. 7., dist. 5. q. 2. et dist. 11. q. 4.; denique fusissime dist. 26. per totam, et probatur primo auctoritate Concilii Toletani 11. c. 1. ubi dicitur, quod *Personæ divinæ hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, et in hoc numero carent, quod in se sunt:* ergo ex definitione Concilii relationes non constituunt, nec distinguunt personas, secundum earum *esse in*, ut volunt Thomistæ, sed secundum earum *esse ad*, hoc est sub formali ratione relationis. Colligitur pariter ex discursu Joannis Theologi in Concilio Florentino sess. 18. dicentis: *Igitur relationes hujusmodi personas multiplicant, ita ut non alia ratione, quam vi relationis Pater a Filio, ac una persona ab alia differant.* Quid est autem *vi relationis differre*, nisi sub ratione formali relationis? proprium autem esse relationis, inquit Philosophus, est *esse*

ad, non vero *esse in* : ergo revera personas divinas constituunt sub formali ratione relationis.

Probatur ratione : relatio non potest constituere, aut distinguere personas divinas, nisi secundum rationem formalem, quam habet : at non habet aliam rationem formalem, quam relativam : ergo præcise constituit personas, quatenus est relativa, seu quatenus respicit terminum. — *Confirmatur* : non potest relatio concipi, nisi intelligatur secundum suam essentiam, et rationem formalem, qua a cæteris entibus differt : sed propria essentia relationis est respicere terminum, per hoc enim a cœteris entibus differt, cœtera enim entia habent esse in se ; hoc verò totum est ad aliud : ergo, etc. — *Secundo*, illud per quod relatio formaliter constituit personam, vel est aliquid formaliter per se, vel ad aliud. Si primum, illud est absolutum ; adeoque personæ non constituuntur per relationem : si secundum, ergo revera constituit formaliter Personas divinas, quatenus est relatio. — *Tertio*, impossibile est concipere formam aliquam inesse alicui, quin tribuat ipsi suum effectum formalem : sed effectus formalis relationis est referre actu unum ad aliud : ergo eo ipso quo intelligitur Paternitas divina, v. g. etiam intelligitur actu referens Patrem ad Filium, et consequenter implicat quod Paternitas intelligatur constituere Patrem in ratione personæ, quin intelligatur ut actu referens Patrem, et Filium. Insuper illud *esse in*, quod dicit relatio, vel significat essentiam, cum qua personam constituit, vel personam constitutam : non primum, quia relatio Paternitatis non dicitur esse in essentia, sed in Patre : non etiam secundum, sic enim relatio Paternitatis non constitueret primum suppositum, sed jam constitutum supponeret, sicut forma supponit subjectum, in quo est.

Objiciunt 1. S. Augustinum lib. 7. *De Trinit.* cap. 2. dicentem : *Substantia ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est ita dicitur Persona Patris, ad se quippe dicitur persona, non ad Filium, vel Spiritum Sanctum* : ergo ex mente S. Augustini persona divina non est formaliter ad aliam ; adeoque non constituitur in esse personæ per relationem reduplicative, ut relatio est. — **Respondeo** S. Augustinum per illud *esse ad se* non negare personam esse relativam ad aliam, illud enim ibidem astruit, sed tantum quod quælibet persona habeat in se principium sui constitutivum, et realiter distinctum ab alia persona : *Vel dico* eum ibidem velle, quod divinæ relationes personales sint substantiales, et per se, non autem accidentales, et in alio tamquam in subjecto inhæsionis, ut sunt relationes creaturarum.

Objicies 2. Ratio personæ, et ratio relationis sunt oppositæ ; persona enim est quid in se subsistens ; relativum autem est essentialiter ad aliud ; personalitas est ipsa substantia in se, relatio vero est ipsa referentia ad aliud : ergo persona non constituitur in ratione personæ per relationem reduplicative, ut relatio est. — **Distinguo antecedens** : rationes personæ, et relationis sunt oppositæ in creatis, concedo ; in divinis nego : disparitas enim est, quod relatio creata sit accidens præsupponens subjectum jam undequaque substantialiter completum, adeoque habens rationem subsistentis, et personæ ; secus autem in divinis, ubi relatio ipsa personas constituit, et distinguit.

Objicies 3. Si divinæ relationes, quatenus relationes sunt reduplicative

cative, divinas Personas constituerent, et distinguerent, maxime vel quatenus relationes sunt, vel quatenus sunt relationes divinæ. Non primum, quia tunc quælibet relatio etiam creata esset constitutiva, et distinctiva personæ: non etiam secundum, alias cuilibet relationi divinæ competeret personam constituere, adeoque spiratio activa, quæ relatio divina est, personam divinam constitueret, quod falsum est: ergo, etc. — **Respondeo**, rationem illam constitutivam personæ competere divinis relationibus non præcise quatenus divinæ sunt, sed quatenus habent invicem oppositionem ratione processionis, et originem unius personæ ab alia: vel potius quatenus important, et significant distinctionem realem unius ab alia: spiratio autem activa talem distinctionem non importat, quia fit per unum, et idem principium formale *quo*, nempe per voluntatem.

Corollarium I. — Ex dictis infertur 1. contra Thomistas divinas relationes non esse constitutivas personarum, quatenus sunt formæ hypostaticæ, ut recte probat Doctor in 1. dist. 28. q. 3. n. 2. *Tum quia* relatio considerata ut forma hypostatica concipitur ut entitas vel absoluta, vel respectiva: licet enim conceptus entis in communi nec sit respectivus, nec absolutus, quia ens ut sic, præscindit ab ente respectivo, et absoluto, ac utrumque sub se complectitur: tamen entitas singularis, qualis est entitas constitutiva personæ in esse incommunicabili, debet esse vel absoluta, vel respectiva, siquidem inter ens singulare absolutum, et respectivum non datur medium: sed entitas constitutiva personæ non potest esse absoluta, alioquin sequeretur divinas personas constitui per absoluta, quod improbatum est: ergo concipi debet ut relativa. *Tum quia* illa ratio formæ hypostaticæ vel significat aliquid distinctum a ratione formali Paternitatis, v. g. ut relatio est formaliter, vel non; si primum, ergo Pater non constituitur per relationem, sed per formalitatem distinctam a formalitate relationis, quod tamen omnes Thomistæ improbant. Si secundum: ergo personæ formaliter constituuntur per relationes, ut relationes sunt, siquidem constituuntur per entitatem, quæ est formaliter relatio. *Confirmatur* a simili: quamvis albedo, v. g. possit concipi ut disgregativa visus, absque eo quod concipiatur ut est qualitas; tamen sicut nemo dicere potest eam non esse albificativam, nec disgregativam visus, ut est talis qualitas; ita a pari quamquam possimus formare aliquem conceptum de Paternitate divina, in quo explicite non involveretur conceptus relationis, tamen non propterea debet inferri, quod non constituat personas, ut relatio est.

Corollarium II. — Infertur 2. ex eodem ibidem n. 3. quod etsi divinæ origines non sint distinctæ formaliter a relationibus, *tum quia* alias essent quid absolutum, adeoque essent tribus personis communes, quod implicat: *tum quia* nihil tam ad aliud, quam generatio, et spiratio activa, aut passiva; adeoque generatio activa nihil aliud est formaliter, quam Paternitas, sicut et generatio passiva idem est formaliter cum Filiatione: attamen non præcise divinas Personas constituunt, ut origines sunt reduplicative, sed tantum ut relationes. *Primo quia*, inquit Doctor, origo, ut origo formaliter est tantum via

inter personam producentem, et productam: ergo non est forma constitutiva earum; imo videtur supponere in persona producente formam propriam constitutivam; etenim prius aliquid concipitur habere suum esse, quam concipiatur operari: ergo prius Pater concipitur constitutus in ratione personæ, saltem inadæquate, quam concipiatur adæquate producere Filium: idem dicendum de persona producta. Origo enim est via, qua persona producta recipit suum esse, et consequenter, qua recipit formam sui constitutivam in esse personæ. — *Secundo* constitutivum rei habentis esse fixum et permanens, debet exprimi per modum fixi et permanentis, non autem, ut via ad esse, hoc est, non ut *in fieri*, sed ut *in facto esse*: at personæ divinæ habent esse fixum et permanens: origo autem significat aliquid fluens, et tantum præcise significat esse quod fit, et producitur: ergo personæ divinæ in facto esse non constituuntur adæquate per origines, sed per relationes. — *Tertio denique* origo, ut origo formaliter, est quid absolutum, vel quid respectivum; non primum, ut dictum est, et insuper sequeretur, quod personæ constituerentur per aliquid absolutum, si in suo esse personali per origines absolutas essent constitutæ: si secundum; ergo personas non constituunt, ut origines præcise, sed ut relationes. — Itaque divinæ origines personas quidem realiter distinctas proprie significant, non autem formaliter constituunt. Quo sensu intelligendi sunt illi sancti Patres, qui divinas personas per origines constitui, et distingui videntur asserere. Sic S. Cyrillus lib. 2. *Thesauri* cap. 3. *Ut hypostasim*, ait, *quæ generat, et quæ generatur divina Scriptura rationibus distingueret, Patris, et Filii nominibus usa est.* Sic S. Anselmus libro *De processione Spiritus sancti* cap. 2. *Hæc*, inquit, *sola causa pluralitatis est in Deo, ut Pater, et Spiritus sanctus dici non possint de invicem, sed alii sint ab invicem, quia prædictis duobus modis est Deus de Deo, quod totum dici potest relatio.* Sic denique S. Damascenus lib. 1. *De Fide* cap. 2. dicit: *Patrem, Filium, et Spiritum sanctum omnino esse unum, excepta ingeniti, generationis, et processionis proprietate:* non quod revera Patres velint Personas divinas constitui per origines, sed quod constitutæ, et realiter distinctæ melius innotescant per relationes, quatenus origines sunt, quam prout concipiuntur sub formali conceptu relationum. Hanc ipsam doctrinam ex Doctore Subtili mutuatam luculenter expendit Cardinalis Bessarion in Concilio Florentino, Oratione pro unione utriusque Ecclesiæ Græcæ, et Latinæ c. 6. dicens: *Relatio, et origo, etsi secundum modum intelligendi differant (siquidem origo significatur per modum actus, ut generatio; relatio vero per modum formæ, ut paternitas) re tamen non differunt, ideo utroque quidem modo distinguuntur divinæ Personæ; prius tamen, et principaliter secundum modum intelligendi per relationes, per quas etiam constituuntur divinæ Personæ; consequenter autem per diversum modum, sive per originem. Non enim generare, et genitum esse, quod originis est, constituit principaliter personam, sed Paternitas, et Filiatio, sive Patrem, et Filium esse, quod relationis est; sed quia relatio, et origo idem sunt re, et relatio consequitur originem (secundum conceptum) ideo utroque quidem modo distinguuntur divinæ Personæ, sed principalius relatione.*

Corollarium III. — Infertur 3. Patrem divinum non constitui per rationem *ingeniti*, sed per relationem Paternitatis, quia, inquit Doctor in 1. dist. 28. q. 2. num. 11., ingenitum dicit formaliter negationem : sed divina persona non potest formaliter constitui per negationem : ergo, etc. *Major* patet, ingenitum enim est negatio geniti. *Minorem* probat Doctor: nulla negatio potest esse de se incommunicabilis ; sed debet esse incommunicabilis ratione alterius : ergo non potest efficere per se personam incommunicabilem, sed tantum ratione alterius incommunicabilis, cui inest : at nihil est in essentia divina, quod sit incommunicabile : ergo nulla negatio cum essentia divina potest constituere personam. — *Confirmatur*, et præcedens ratio magis illustratur : in prima Persona divina debet esse negatio communicabilitatis inseparabilis a suo fundamento, et reddens illud fundamentum omnino incommunicabile tam actualiter, quam aptitudinaliter, et obedientialiter, quia persona divina habet repugnantiam ad sui communicationem : sed illud fundamentum non est essentia divina ; nec aliquod absolutum commune tribus Personis : ergo debet esse aliquod illud positivum absolutum, quod sit constitutivum, et distinctivum primæ personæ. Ergo prima Persona formaliter non constituitur per negationem, adeoque nec per rationem ingeniti, quæ est formaliter negatio.

Reponunt aliqui : Rationem ingeniti non esse negationem puram, et simplicem, sed importare aliquid positivum, nempe rationem primi principii, et fontalis Divinitatis : — **Sed Contra** instat Doctor *Quodlibeto* 4 : ratio illa primi principii significat Patrem esse a se, idque vel effective, quia ipse est causa sui ipsius, vel tantum negative, quia nempe nullum habet principium sui ipsius : non primum, quia repugnat ut aliquid sit auctor, et causa sui esse ; alioqui esset antequam esset, ut pluries jam dictum : si secundum, ergo esse primum principium est tantum negatio alterius prioris principii, adeoque non est aliquid positivum. *Secundo*, si ingenitum dicat aliquid positivum, maxime vel aliquid absolutum, vel relativum : si absolutum, ergo prima persona constituitur per aliquid absolutum, quod sancti Patres, et Concilia denegant : si relativum, vel illa relatio est eadem formaliter cum Paternitate, et habetur propositum ; vel est ab ea distincta formaliter, et sic erunt plures quam quatuor relationes Personarum divinarum distinctivæ, quod nullus Theologorum admittit. *Tertio* denique fontalis illa ratio Divinitatis, quæ est in Patre, vel est essentia, vel relatio. Si essentia, non potest esse constitutiva, et distinctiva personæ: si relatio, vel est Paternitas, vel a Paternitate distincta : et sic recurrit prior instantia. Fatendum est ergo primam personam constitui formaliter per Paternitatem, quæ in suo conceptu formali relationis constitutivæ primi suppositi importat rationem ingeniti, et primi principii, etc.

QUÆSTIO TERTIA.

AN SINT IN DEO TRES SUBSISTENTIÆ RELATIVÆ PERSONALES, ET UNA ABSOLUTA.

Notandum 1. Nomen *subsistentiæ* hic usurpari ad significandum modum existendi per se. Hic autem sumitur dupliciter : primo prout

opponitur existentiæ in alio per inhæsionem, qualiter omnis substantia dicitur ens per se subsistens, sive interim illa sit completa, sive incompleta: sic quælibet pars corporis physici, sive integralis, sive essentialis, licet existens in toto, dicitur ens per se subsistens, non minus quam ipsummet corpus physicum. *Secundo* sumitur *per se existere*, quatenus significat existentiam perfectissimam, et independentem ab alio tamquam a perfectivo, vel sustentante, qualiter natura quævis omnimode completa, constansque suis prædicatis essentialibus, necnon et attributis ac proprietatibus, prius natura, quam sit in proprio supposito, vel alieno, dicitur ens per se subsistens; sic humanitas prius natura, quam assumatur a Persona Verbi, dicitur per se existens, seu subsistens, neque enim nomine *subsistentiæ* significatur persona, seu hypostasis, sed etiam res quæcumque per se, et in se existens, ut diserte edocet Rusticus lib. *De Incarnatione* contra Acephalos: *Clarissime igitur*, inquit, *subsistentiæ nomen nonnunquam personam, interdum vero naturam significat.*

Notandum 2. Modum existendi *per se complete* iterum esse duplicem, nimirum communicabilem, et incommunicabilem. Prior convenit naturæ cuilibet communi substantiali, quæ quatenus præscindit ab iis, quibus communicatur, sicut dicitur natura vere completa, et realis, ita pariter dicenda est per se existens, sive subsistens; posterior vero convenit naturæ singulari non modo completæ in ratione naturæ singularis, sed etiam in ratione personæ, seu suppositi. Inde duplex circa præsentem Quæstionem oritur difficultas: prima, an natura divina quatenus præscindit a divinis personis, et relationibus constitutivis personarum, dici possit per se subsistens, habeatque existentiam absolutam, et subsistentiam distinctam a subsistentiis relativis: secunda, an ex hypothesi, quod hæc detur subsistentia absoluta, tres aliæ admittendæ sint relativæ realiter invicem, et formaliter ab existentia absoluta distinctæ.

Notandum 3. Circa duas præfatas difficultates duplicem esse oppositam Auctorum sententiam: primo namque Vazquez Disp. 125. affirmat naturam divinam subsistere in divinis personis per proprias tantum earum subsistentias relativas; adeoque negat dari in divinis aliquam subsistentiam absolutam communem tribus personis, et propriam divinæ naturæ. Durandus vero in 1. dist. 13. quæst. 2. existimat tres Personas divinas totam rationem subsistendi desumere a subsistentia absoluta essentiæ divinæ in illis inclusa; incommunicabilitatem vero habere a relationibus suis constitutivis; adeoque tres subsistentias relativas ad constituendas divinas personas esse omnino superfluas. Has inter extremas sententias media, et tutiori via incedunt Doctoris Subtilis discipuli, quos sequuntur graviores Thomistæ, affirmantes admittendam esse unam subsistentiam absolutam, et tres relativas.

Conclusio prima. — Revera tres sunt subsistentiæ relativæ in divinis Personis. Hæc Conclusio sufficienter constat ex SS. Patribus laudatis initio præsentis Articuli in explanatione nominis *subsistentiæ*, et insuper probatur: plures sunt subsistentiæ in divinis: sed non sunt plures absolutæ subsistentiæ: ergo plures sunt relativæ. *Major* patet, tum ex dictis, tum maxime ex Sexta Synodo

Generali, actione 11. ubi dicitur, quod *Sanctissima Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentiis.* Similiter ex sanctis Patribus, maxime Cyrillo Alexandrino Dialogo *De Trinit.* lib. 3. ubi ait: *Omnis nostræ fidei sermo huc tendit, ut unam videamus Deitatis naturam, quæ in tribus subsistentiis proprie subsistit.* Sic pariter Athanasius, Sermone *De Deipara*, ait: *Unum Deum in tribus subsistentiis prædicamus, in quibus una sit substantia.* Sic denique sanctus Ambrosius in *Symbolum Apostolorum* cap. 2. dicit: *Catholicum est, ut et unum Deum secundum unitatem substantiæ fateamur, et Patrem, et Filium in sua quemque subsistentia sentiamus.*

Reponunt aliqui: Quod dum Concilia, et sancti Patres plures in Deo subsistentias prædicant, subsistentiam accipiunt pro personalitate. — **Contra**: Acceptio ista, vel est propria, vel impropria locutio: si primum, habetur propositum, scilicet subsistentiam in aliqua sui propria acceptione in Deo esse multiplicem: si secundum, sane dedecet absque ulla urgenti necessitate Conciliorum, et Patrum verba ad imperfectum sensum detorquere. Adde, quod si Patres, et Concilia usurpaverint subsistentiam pro personalitate, revera concluditur propositum; sicut enim plures sunt personalitates relativæ in divinis, ita etiam plures erunt subsistentiæ relativæ.

Reponunt alii, Concilia, et sanctos Patres sumere subsistentiam, non pro personalitate in abstracto, sed pro personis, et re subsistente in concreto; itaque quando affirmant in Deo admittendas esse plures subsistentias, idem est ac si dicerent esse plures personas, et res subsistentes eadem subsistentia essentiali. — **Contra**: loquuntur sancti Patres, et Concilia de subsistentiis, quasi de formis, quibus divinæ Personæ constituuntur, distinguuntur, et numerantur: sed hoc est usurpare subsistentiam in abstracto, et non in concreto: ergo, etc. *Deinde*, etiamsi usurpent subsistentiam in concreto, semper inferre licet distinctas esse subsistentias relativas: etenim ad multiplicationem concreti substantivi necessarium est multiplicari formas: unde tres Personæ dici nequeunt tres Dii, quia nomen *Deus* substantivum est; et una est solum forma per illud nomen significata scilicet *Deitas*: ergo si tantum datur una subsistentia absoluta, non poterit multiplicari in personis, sicut nec ipsa Deitas multiplicatur. Et consequenter cum Concilia, et sancti Patres affirment subsistentias multiplicari, necessum est, quod distinguant subsistentias relativas ab absoluta.

Probatur insuper Conclusio ratione theologica: quidquid convenit divinis Personis ratione relationum, quibus constituuntur in esse personali, in eis multiplicatur: sed subsistentiæ ipsis ita conveniunt: ergo multiplicantur. *Major* constat, multiplicata enim ratione formali necessum est multiplicari etiam id quod est idem formaliter cum ipsa; sed subsistentiæ sunt idem formaliter cum relationibus constitutivis divinarum Personarum: subsistentia enim, ut dicit modum subsistendi incommunicabiliter est ipsamet ratio constitutiva personæ in esse personali: etenim Personæ divinæ, quatenus Personæ sunt, per se subsistunt independenter, et incommunicabiliter, ergo revera habent subsistentias incommunicabiles. — *Deinde*; ubi sunt diversa principia productiva *quod* debent esse diversæ subsistentiæ: sicut enim operari sequitur esse, ita principium productivum *quod*, supponit esse comple-

tum, adeoque per se subsistens: sed in Deo sunt diversa principia productiva *quod* Filii, et Spiritus sancti; Pater enim est principium *quod* Filii, et Pater et Filius sunt principium *quod* productionis Spiritus sancti: ergo Pater et Filius debent habere distinctas subsistentias. — *Denique*, humanitas Christi assumpta est tantum, et terminata per subsistentiam Verbi, non vero per subsistentiam Patris, aut Spiritus sancti. Ergo subsistentia Verbi distinguitur a subsistentia Patris, et Spiritus sancti, adeoque non subsistunt unica subsistentia absoluta.

Dices 1: Subsistere est perfectio simpliciter simplex: sed relatio in divinis nullam dicit perfectionem, ut constabit Articulo sequenti: ergo pariter nulla relatio est subsistentia. — **Distinguo majorem:** per se subsistere communicabiliter, et absolute dicit perfectionem, concedo: per se subsistere incommunicabiliter, et relative dicit perfectionem, nego.

Objicies 2. Ratio subsistentiæ est aliquid absolutum: ergo nulla datur in divinis subsistentia relativa. *Consequentia* patet. Probatur *antecedens* ex Sancto Augustino 7. *De Trinit.* cap. 1. dicente: *Omnis res subsistit ad se, quanto magis Deus?* Sed illud, quod est ad se, et non ad aliud, absolutum est. Ergo ratio subsistendi est aliquid absolutum.—**Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, S. Augustinum ibi loqui de subsistentia, ut dicit perseitatem independentem ab alio substentante, qualis est subsistentia absoluta conveniens Personis divinis ratione essentiæ ipsis communicatæ, non vero ratione relationum. *Vel dico* ipsum velle tantum, quod subsistentia, vel subsistens non sit ad alterum; ita ut sit alterius rei subsistentia, vel subsistens, sicut Pater, v. g. est Filii Pater: hoc tamen non impedit quin subsistentia sit relativa, sicut persona, quæ licet dici nequeat persona alterius personæ, non minus tamen est relativa.

Dices 3: Natura divina, ut mox probabimus, subsistit subsistentia absoluta; ergo non subsistit subsistentiis relativis. Patet *consequentia;* subsistentia enim est ultimus terminus in linea subsistendi. Ergo per aliam terminari non potest, et consequenter præter absolutam admitti non debet relativa. — **Distinguo antecedens:** subsistit subsistentia communicabili, concedo; incommunicabili, nego. Similiter distinguo consequens: non debent admitti aliæ subsistentiæ communicabiles, et absolutæ, concedo: incommunicabiles, et relativæ, nego. — *Probationem pariter distinguo:* subsistentia personalis, et incommunicabilis est ultimus terminus in ratione subsistendi, concedo: non personalis, et communicabilis, nego. Subsistentia enim absoluta, et essentialis, sicut non est incommunicabilis, ita nec habet rationem ultimi termini, sed tantum termini constituentis naturam undequaque completam in ratione naturæ divinæ, et reddentis illam capacem, ut communicetur tribus Personis divinis.

Conclusio secunda. — Subsistentia usurpata pro modo existendi per se, et excludente dependentiam ab alio extrinseco in existendo, convenit naturæ divinæ, quatenus præscindit a personalitatibus. Hæc est Doctoris in 2. distin. 7. quæst. 1. et in 3. dist. 1. quæst. 1. n. 6 ubi loquens de natura divina, quatenus præscindit a relationibus personalibus, affirmat eam potuisse esse terminum unionis hypostaticæ, *Quia,* inquit, *ipsa nullum esse habet a*

persona, sed est prius naturaliter, quam sit in persona, et dat esse personæ, est enim natura de se hæc, et per se subsistens, licet non incommunicabiliter.

Probatur Conclusio: Primo quidem auctoritate sanctorum Patrum, imprimis namque Agatho Papa in Epistola decretali, quæ habetur sexta Synodo art. 4. ait: *Confitemur Deum Patrem, Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum, non tres Deos, sed unum Deum; non trium nominum subsistentiam, sed trium subsistentiarum unam subsistentiam.* Similiter sanctus Augustinus 7. *De Trinit.* cap. 4. *Omnis res,* inquit, *ad seipsam subsistit; quanto magis Deus?* Et cap. 5. circa finem: *Hoc est Deo esse, quod subsistere; et ideo si una essentia Trinitas, una etiam subsistentia.* Ipsi concinit S.Hieronymus Epistola 57.ad Damasum: *Una est,* inquit, *Dei, et sola natura, quæ vere est; id enim, quod subsistit, non aliunde habet, sed suum est.* Idipsum suadet S. Hilarius lib. *De Trinit. Non est,* inquit, *corporalium naturarum ista conditio, ut insint sibi invicem; ut subsistentiis naturæ habeant perfectam unitatem;* paucis interpositis: *Inesse autem non aliud in alio, ut corpus in corpore, sed ita esse, ac subsistere, ut in subsistente insit; ita vero inesse, ut ista subsistat solius Dei est.* Subscribit et S. Anselmus in *Monologio* cap. 43. ubi ait, *Pater gignendo, Filio dedit, ut non per extraneam, sed per suam essentiam, sapientiam, et vitam subsistat, sapiat, et vivat, etc.* Concludit denique Boetius lib. *de duabus naturis* circa medium: *Deus,* inquit, *est hypostasis, idest, subsistentia, subsistit enim nullo indigens; unde dicimus unam esse* usiam, *vel* usiosim, *idest, essentiam, vel subsistentiam Deitatis.*

Probatur Conclusio ratione: Essentiæ divinæ quatenus præscindit a divinis Personis competit omnis perfectio simpliciter simplex: sed per se subsistere est perfectio simpliciter: ergo ipsi est tribuenda. *Major* patet: essentia enim divina præcisis relationibus est infinite perfecta in genere entis, estque verus Deus, ac subinde ens completum in ratione Deitatis. Ergo ipsi tribuendæ sunt omnes perfectiones compossibiles. *Minor* etiam constat: siquidem longe præstat per se subsistere, quam existere, vel in alio, vel dependenter ab alio. Ergo est perfectio simpliciter simplex essentiæ divinæ tribuenda; non quidem per relationes personales, quæ nullam dicunt perfectionem. Ergo illa per se, et immediate subsistit. — *Secundo*, essentia divina quatenus præscindit a personis, existit per se complete, et independenter ab ullo extrinseco, necnon et a personis. Ergo revera subsistit. Consequentia patet: siquidem per subsistentiam absolutam nihil aliud intelligimus, quam substantiam completam per se existentem, et incommunicabilem ulli extrinseco complemento a se realiter distincto. Antecedens vero probatur; essentia divina nullam perfectionem accipit a Personis, sed tribuit eis plurimas perfectiones, imo omnes, siquidem omnes perfectiones divinarum Personarum ab essentia profluunt. Ergo independenter ab eis subsistit: multo magis independenter ab omni extrinseco realiter distincto, adeoque per se subsistit. — *Tertio*, quod est principium sufficienter activum per se, est etiam per se subsistens: sed Deus, ut præintelligitur personis, est principium sufficienter activum, et productivum: ergo est per se subsistens. *Major* constat: cum enim subsistentia sit complementum naturæ, cumque natura prius debeat

esse completa in esse, quam operans, quia prius est esse, quam operari; ideo prius debet esse subsistens, quam agat. *Minor* etiam constat: tum quia opera Trinitatis ad extra sunt indivisa, ratione scilicet individuæ Deitatis, quidquid enim convenit omnibus omnino personis, id eis convenit ratione essentiæ illis communis; atqui creare, v. g. illis indivisim convenit: ergo ratione essentiæ communis, sive Deitatis. Ergo prius Deo convenit producere, quam personis; et producere non potest competere essentiæ, nisi sit subsistens, quoniam actiones sunt subsistentium; et consequenter Deus quatenus præscindit a personis est subsistens. — *Confirmatur* auctoritate sanctorum Patrum, qui affirmant creaturas a Deo subsistente produci. Sic S. Dionysius cap. 1. *De Divinis nominibus* dicit: *Bonitatis subsistentiam per suum esse, causam esse omnium subsistentium;* et Nyssenus libro *De Vita Moysis: Nihil*, inquit, *præter supremam essentiam, quæ omnium causa est, et a qua omnia dependent, vere subsistunt.*

Dices 1: Si divina Essentia subsisteret quatenus præscindit a personis, illa esset persona: sed hoc est absurdum; alioquin in Deo daretur personarum quaternitas, quod damnatum fuit in Concilio Lateranensi: ergo Deus quatenus præscindit a personis, non subsistit. Probatur sequela *majoris:* persona nihil aliud dicit, quam subsistentiam naturæ intellectualis: sed Essentia divina quatenus præscindit a personis est natura intellectualis; ergo si per se subsistat, revera erit persona. *Confirmatur*, nam juxta sanctos Patres laudatos initio hujus Articuli, idem significat *Subsistentia*, quod *Hypostasis:* sed hypostasis in Deo idem est, ac persona: ergo si Essentia divina subsistit, revera erit persona.— **Distinguo majorem**: si subsistat subsistentia personali, et incommunicabili alteri, ut supposito, erit persona, concedo: si subsistat subsistentia absoluta, et incommunicabili quidem alteri extraneo, ac distincto realiter ab ipsa essentia subsistente, sed communicabili suppositis divinis realiter ab ipsa essentia indistinctis, erit persona, nego: de ratione enim personæ est, quod subsistens sit natura intellectualis incommunicabilis alteri, tum extraneo, tum supposito. *Ad confirmationem distinguo majorem:* subsistentia idem significat latine, quod græce hypostasis, secundum aliquam sui acceptationem, eamque frequentiorem, concedo: secundum omnimodam sui acceptationem, nego. Etenim, ut observavimus, nomen *Subsistentiæ* dupliciter accipitur a Patribus: primo quidem pro perseitate excludente dependentiam a substentante: secundo, pro perseitate excludente communicabilitatem supposito. Priori modo non idem significat, ac hypostasis; sed tantum posteriori: juxta priorem acceptationem, dicimus unicam esse subsistentiam absolutam in Deo; juxta posteriorem, revera sunt tres subsistentiæ relativæ.

Dices 2: Subsistentia est ultimus terminus naturæ, quam afficit: sed Essentia divina antecedenter ad personalitates non habet aliquid, quod sit ejus ultimus terminus. Ergo non habet subsistentiam. Probatur *minor:* ultimus terminus terminum posteriorem excludit; at essentia divina non excludit terminum posteriorem; siquidem adhuc terminatur subsistentiis relativis: ergo, etc. — **Distinguo majorem**: subsistentia personalis, et incommunicabilis alteri supposito est ultimus naturæ terminus, qui nullum posteriorem agnoscit, concedo; sub-

sistentia absoluta, et naturalis, quæ naturam per se existentem efficit, et nihilominus communicabilem alteri, ut supposito, debet esse ejus ultimus terminus, nego : ut sic enim natura divina cum sit infinite fœcunda, ex ratione sua postulat divinis Personis communicari, et ab eis ultimo terminari, et ultra incommunicabilis fieri.

Dices 3: Subsistere est per se existere, non solum independenter ab alio, sed etiam cum repugnantia ad essendum in alio ; sicut *inhærere* est esse in alio cum repugnantia ad existendum per se : at natura divina, quatenus præscindit a Personis, hoc modo per se existendi non gaudet ; imo potius postulat Personis existere : ergo ut sic non vere subsistit. — **Distinguo majorem** : est per se existere, et non in alio, tamquam in substentante, concedo ; tamquam in ultimo terminante, nego. Et similiter distincta *minore*, nego consequentiam. Natura namque divina, etsi postulet esse in Personis, tamquam in terminis suæ fœcunditatis ; non tamen in eis est tamquam in substentante, et eam complente ; Essentia enim divina nullam perfectionem accipit a Personis, imo omnis Personarum perfectio ab ipsa profluit ; neque ab eis completur in ratione naturæ divinæ, sed tantum in eis ejus infinita fœcunditas derivatur, et ab eis terminatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE RELATIONIBUS DIVINARUM PERSONARUM CONSTITUTIVIS.

Duplex maxime relationum genus in Deo distinguunt Theologi, quarum aliquas *ad extra*, alias *ad intra* nominant. Relationes *ad extra* sunt, quibus Deus ad creaturas refertur, vel ab æterno, ut sunt relationes Omnipotentiæ, et Notitiæ simplicis ad res possibiles, necnon et Prædestinantis, Reprobantis, etc. ad creaturas rationales futuras ; vel in tempore, ut sunt relationes Creatoris, Gubernatoris, Redemptoris, etc. Relationes *ad intra* sunt, quibus divinæ Personæ ad invicem mutuo referuntur. Quæ iterum duplicis sunt generis, aliquæ enim sunt *propriæ* singulis divinis Personis ; aliæ sunt tribus *communes*. Propriæ alio nomine dicuntur relationes originis, quibus maxime constituuntur divinæ Personæ ; eæque sunt Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, et Spiratio passiva, quæ omnes, si Spirationem activam excipias, sunt in singulis personis alterius, et alterius rationis, invicemque distinguuntur realiter. Communes sunt, quæ in singulis personis reperiuntur, fundanturque super unitatem, et metaphoricam quantitatem, et qualitatem divinam, et dicuntur æqualitas, identitas, et similitudo.— De Relationibus *ad extra* non est præsenti loco disputandum ; sed de relationibus *ad intra* ; de quibus maxime tria veniunt resolvenda. 1. An omnes relationes ad intra, tam communes, quam propriæ, sint reales. 2. Quænam ex propriis sint revera divinarum Personarum constitutivæ. 3. An relationes Personarum constitutivæ aliquam perfectionem importent, et connotent.

QUÆSTIO PRIMA.

AN OMNES RELATIONES DIVINÆ AD INTRA SINT REALES.

Notandum 1. Nomine relationis nos intelligere illam veluti formam, qua una res aliam respicit, et cum ea comparatur. Unde fit, ut in qualibet relatione duplex distinguatur esse, nimirum esse *in*, et esse *ad*. Cum enim relatio sit habitudo unius ad aliud, necessario est in subjecto, quod refert, et ad terminum, quem respicit. An autem relatio secundum illud duplex esse sit realis, non conveniunt Auctores; quidam enim cum Guillelmo Parisiensi laudato a Carthusiano in. 1 dist. 26. q. 2. affirmant, tam in Deo, quam in creaturis omnibus relationes non esse reales entitates, sed tantum entia rationis; aut saltem solum denominationes extrinsecas, ut docuit Ocamus in 1. dist. 30. q. 4. Nonnulli contendunt relationes non esse reales quatenus sunt *ad aliquid*, sed tantum, prout sunt *in aliquo;* ita plerique Thomistæ cum S. Thoma *De potentia*, quæst. 4. art. 5. et in dist. 26. quæst. art. 2. ad 3. Cæteri denique cum Doctore Subtili conveniunt relationes divinas ad intra esse reales secundum illud esse duplex, nempe *in aliquo*, et *ad aliquid*.

Notandum 2. Ex Doctore, Quodlibet. 6.n. 33. ad realitatem relationis tria maxime desiderari: *Primum*, fundamentum reale, quod sit in re, et ex natura rei. *Secundum*, extrema realia, et realiter distincta. *Tertium*, quod ipsum ex natura rei insit extremis, absque scilicet omni consideratione intellectus, vel absque operatione potentiæ extrinsecæ. Advertendum insuper relationum realium, maxime earum quæ appellantur mutuæ, tres esse proprietates, quarum *Prima* est, quod sint simul natura: *Secunda*, quod sint simul cognitione, seu definitione: *Tertia*, quod dicantur ad convertentiam; quas omnes ex Aristotele, sic expendit S. Cyrillus lib. 2. *Thesauri* c. 3. *Quæ ad aliquid sunt*, inquit, *et natura, et ratione simul sunt, et alterum ex altero infertur.* Consequens est ergo relationes eas esse dicendas reales, quibus tres prætatæ conditiones, tresque designatæ proprietates competunt: an autem hæ omnes divinis relationibus *ad intra* quadrent, hic erit determinandum.

Notandum 3. Relationes divinas in tribus maxime a creatis discrepare; *Primo* namque creata relatio nullius fere est entitatis et existentiæ, nullius activitatis ac efficaciæ, nullius denique soliditatis ac permanentiæ; imo propriæ fragilitatis, et tenuitatis defectu, eodem pene momento, quo nascitur, evanescit: divina vero relatio tantæ est, tamque sublimis entitatis, ut augustissimam Trinitatem instituat, divinasque Personas in esse personali constituat. *Secundo*, creaturarum relationes sunt accidentales, adeoque egent subjecto, tum ut existant, tum ut conserventur: divinæ vero relationes substantiales sunt, ac per se subsistentes, et licet ab Essentia divina, tamquam ab omnis entitatis, et perfectionis pelago profluant, ipsamque ad constitutionem Personarum determinent, tamen ipsi divinæ essentiæ non insunt, tamquam subjecto, sed ei realiter identificantur. *Tertio*, relationes intrinsecus advenientes in creaturis supponunt sua extrema, hoc est, fundamentum, et terminum, realiter existentia, et distincta, quia oriuntur tantum ex positione fundamenti, et termini: at divinæ relationes non

supponunt, sed constituunt divinas Personas, easque realiter distinctas efficiunt.

His prælibatis, tria supersunt statuenda: *Primum*, an divinæ relationes personales, et propriæ sint vere reales: *Secundum*, an sint reales, tam secundum esse *ad aliquid*, quam secundum esse *in aliquo*: *Tertium*, an relationes communes identitatis, æqualitatis, et similitudinis sint etiam vere reales.

Conclusio prima. — RELATIONES DIVINIS PERSONIS PROPRIÆ SUNT SIMPLICITER REALES. Hæc sufficienter constat ex iis, quæ diximus probando divinas Personas constitui per relationes, reduplicative ut relationes sunt.

Probatur insuper auctoritate Conciliorum, maxime Toletani 11. cap. 1. dicentis: *In relativis personarum nominibus Pater ad Filium, et Filius ad Patrem, et Spiritus Sanctus ad utrosque refertur. Quæ cum relative tres personæ dicantur, una tamen natura per substantiam creditur.* Patet idipsum ex Concilio Florentino sessione 18. ubi Joannes Theologus, ex communi sententia Græcorum Patrum, et Latinorum ait: *Sola relatio apud omnes Græcos, et Latinos Doctores, divina processione personas multiplicat, ita ut non alia ratione, quam vi relationis una persona ab alia differat.* Ex quibus sic argumentor: divinæ Personæ realiter constituuntur. et distinguuntur: ergo per aliquid reale constitutivum, et distinctivum: sed illud, ex Conciliis, non est aliud quam relatio: ergo illa revera est realis.

Probatur 2. Illæ relationes revera sunt dicendæ reales, quibus competunt tres ad realem relationem proprietates desiderandæ; sed illæ conveniunt relationibus notionalibus: ergo hæ sunt reales. *Major* constat: proprietas enim sequitur entitatem; adeoque si illa sit realis hæc pariter realis erit. Probatur *minor:* tres conditiones sunt, quod relationes mutuæ sint simul natura, simul cognitione, et reciproca illatione, ut dictum est in secundo Notabili: at illæ quadrant in relationes divinarum Personarum constitutivas quidem; Pater, et Filius divinus, verbi gratia, simul sunt natura, et ex unius existentia, infertur existentia alterius, ut diserte probat S. Cyrillus Dialogo *De Trinit.* lib. 4. *Si non est Filius existens genitus*, inquit, *neque Pater esset juxta rationem congruam; Pater siquidem est quia genuit: igitur et simul subsistere, et simul tolli utrumque verum.* Sunt etiam simul cognitione; nam inquit Basilius lib. 2. *Contra Eunomium: Ex quo Pater est, et Filius est, et illico cum quis Patris cogitationem capit, Filii etiam incurrit, nam Pater Filii videlicet Pater.* Cui concinit Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 7. *Patris nomen*, ait, *simul cum ipsius nominis appellatione exhibet intelligendum et Filium; quemadmodum similiter Filium quis nominans etiam et Patrem intelligit;* nam, ut subjicit Gregorius Nyssenus Epist. *Contra Apollinarem: Ubi quis Patrem nominaverit, certum est eum Filii cujuspiam significationem intulisse; quomodo enim Pater appellabitur nisi Filius etiam intelligatur?* Favet sanctus Hilarius libro 7. *De Trinitate: Nomen Patris*, inquit, *habet in se Filii nomen, non enim nisi per Filium Pater est; et significatio Filii demonstratio Patris est, quia nonnisi ex Patre sit Filius.* Ergo si realis relationis proprietas personalibus relationibus competat, illæ revera dicendæ erunt reales.

Probatur 3. Illæ relationes revera sunt dicendæ reales, quibus competunt tres conditiones ad relationem realem requisitæ, nempe quod ejus fundamentum sit reale, quod sit inter extrema realia, quodque fundamento insit ex natura rei, et citra considerationem intellectus: sed hæ tres conditiones conveniunt relationibus personalibus: prima quidem, quia origo activa, et passiva in quibus fundantur relationes producentis, et producti, est revera fundamentum reale: secundo relationes illæ sunt inter extrema realiter distincta, producens enim, et productum distinguuntur realiter invicem: denique relationes illæ, et habitudines unius Personæ ad aliam ipsis competunt citra quamlibet intellectus operationem; etsi enim nullus unquam fuisset intellectus creatus, non minus revera Pater divinus esset Filii Pater, et Filius Patris Filius: ergo non minus revera habuissent relationem invicem.

Dices 1: Relatio realis exigit extrema realiter distincta: sed relationes divinæ non habent extrema realiter distincta. Probatur: nam relationes illius sunt inter Essentiam, quæ ab una Persona communicatur alteri: sed Essentia divina in Persona eam communicante non distinguitur a seipsa quatenus est in Persona cui communicatur; imo est omnino eadem: ergo, etc. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem dico, essentiam ipsam divinam non esse extremum, seu fundamentum proximum relationis quæ intercedit inter divinas Personas; sed illæmet divinæ Personæ sunt ipsa relationum extrema; non enim Essentia, sed ipsæ divinæ Personæ realiter referuntur ad invicem; adeoque cum Personæ sint realiter distinctæ, etiam earum relationes sunt inter extrema realiter distincta.

Instabis: non solum relatio exigit, sed etiam præexigit realitatem, et distinctionem extremorum: at relationes divinæ non supponunt extrema realia, et realiter distincta: ergo non sunt reales. — **Distinguo majorem**: relatio creata præexigit realitatem, et distinctionem realem extremorum, quia non oritur nisi ex positis fundamento, et termino, concedo: relatio increata, et divina ita exigit extrema realiter distincta, nego. Cum enim hæc sit constitutiva, et distinctiva divinæ Personæ, quia est terminativa communicationis divinæ Essentiæ, idcirco non supponit, sed efficit distinctionem extremorum.

Dices 2: Idcirco affirmantur esse in Deo relationes reales, quia Personæ divinæ denominantur nominibus relativis: sed exinde non licet colligere in eis esse aliquas relationes reales: ergo, etc. *Major* constat ex probationibus Conclusionis; *minor* probatur: tam enim revera Deus realiter dicitur Dominus, Creator, etc. quam prima persona dicitur Pater: sed ex eo quod Deus appelletur nomine relativo *Domini*, non sequitur in eo esse relationem realem, quæ intercedit inter dominum, et servum in creatis: ergo ex eo quod prima persona appelletur Pater, concludere non licet eamdem esse relationem, quæ est inter Patrem, et Filium in creatis. — **Nego minorem**, et ad ejus probationem distinguo *majorem*: tam realiter Deus dicitur *Dominus* quam prima persona dicitur *Pater*, realitate terminationis, quia nempe relatio Dominii terminatur ad creaturas realiter existentes, sicut proportione servata relatio Paternitatis terminatur ad Filium realiter existentem, concedo: tam realiter intrinsece, seu per formam relativam

intrinsecam, nego. Relatio enim Domini tantum oritur ab extrinseco, et Deo convenit jam constituto undequaque in suo esse tum essentiali, tum personali: idcirco dicitur relatio ipsi adveniens ab extrinseco, nempe ex productione creaturæ; relatio vero Paternitatis ipsi ab intrinseco competit, non solum quia fluit ab essentia cum qua est eadem realiter, et a qua solum formaliter distinguitur, sed etiam quia cum Essentia divina concurrit ad intrinsecam constitutionem personæ divinæ in suo esse personali.

Dices: 3. Boetius libro 1. *De Trinit.* circa medium, enumeratis omnibus prædicamentis, ait: *Hæc cum quis in divinam verterit prædicationem cuncta mutantur quæ prædicari possunt: ad aliquid vero omnino non potest prædicari.* Ergo ex eo sequitur relationem, quæ est prædicamentum *ad aliud*, non Deo realiter competere, sicut convenit substantia, et quæ ultra substantiam significantur per modum vel quantitatis, vel qualitatis, vel actionis, etc. — **Respondeo**, Boetium velle quod relationes non eodem modo prædicentur de Divinitate, quomodo enuntiantur cætera prædicamenta, sed modo omnino diverso: cum enim inquisivisset libro *proxime sequenti, Utrum Pater, et Filius, et Spiritus sanctus de Divinitate substantialiter prædicentur:* post medium libri ita concludit: *Ex his igitur intelligimus, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum non de ipsa Divinitate substantialiter dici, sed alio quodam modo: Si enim substantialiter prædicaretur de singulis, et de omnibus singulariter diceretur: Nunc vero ad aliquid dici manifestum est, nam, et Pater alicujus Pater est.* Fatetur ergo Boetius relationes prædicari, et dici de Deo tamquam *ad aliquid;* qui est alius quidam modus prædicationis distinctus a prædicatione substantiæ, et cæterorum prædicamentorum, quæ de singulis personis verificantur. Singulæ namque dicuntur per se existentes, æquales, similes, etc., non autem singulæ dicuntur Pater, etc.

Conclusio secunda. — Relationes originis personarum divinarum constitutivæ revera sunt reales secundum esse ad aliquid.

Probatur ex illis omnibus quibus jam insinuatum est relationes divinas esse personarum constitutivas, quatenus relationes sunt; etenim relationes originis sunt personarum divinarum constitutivæ quatenus reales sunt, et secundum propriam rationem, qua sunt relationes: sed sunt relationes propriæ secundum esse *ad aliud*: ergo sunt etiam relationes, et constitutivæ secundum esse earum ad aliquid. *Major* constat ex dictis. Probatur *minor:* secluso esse ad aliquid a relatione, nihil amplius remanet per quod unum intelligatur referri ad aliud: sed ablata a relatione ratione referendi unum ad aliud, non remanet amplius relatio: ergo secluso esse ad aliquid non erit amplius vera relatio. *Confirmatur:* eo modo divinæ relationes personas constituunt, quomodo eas distinguunt: sed eas distinguunt tantum secundum esse *ad.* Probatur: non distinguunt nisi quatenus opponuntur invicem tantum secundum esse *ad;* non vero secundum esse *in* quod est ipsis commune cum formis absolutis: ergo, etc.

Secundo: Paternitas secundum formalissimam rationem Paternitatis, est relatio ad Filium: ergo relatio secundum formalissimam ra-

tionem relationis, seu secundum esse *ad aliud* est entitas realis. *Major* patet: si enim Paternitas secundum formalissimam rationem non esset entitas realis, Deus non esset vere, et proprie Pater, sed tantum per quamdam comparationem intellectus humani; ideoque minus proprie esset Pater, et Filius quam homo generans, et genitus, qui realiter sunt Pater, et Filius. *Minor* autem constat ex dictis, quibus probavimus plurimis sanctorum Patrum auctoritatibus, rationem propriam Paternitatis totam esse ad Filium, sicut tota ratio Filii est ad Patrem. Et probatur insuper ex Concilio Wormatiensi in professione fidei, ubi repetens verba Concilii Toletani 11. dicentis: *In relativis personarum nominibus Pater ad Filium, et Filius ad Patrem, et Spiritus sanctus ad utrosque refertur,* etc.; subdit: *Quod Pater est, non ad se sed ad Filium; et quod Filius est, non ad se sed ad Patrem est.* Cui concinit sanctus Bernardus Epist. 192. ad Innocentium ubi ait: *Non quod ad se, sed quod ad Filium est, Patris nomine designatur.* Ergo vera ratio relationis est ad aliud.

Tertio denique: si relatio secundum esse ad aliud, non esset ex se proprie realis, sed ex eo solum quod realis est substantia Dei, vel ejus amor, et intellectio; sequeretur relationes divinas æternas non esse reales perfectiori, et veriori modo, quam sint reales relationes ex tempore convenientes Deo, a quibus realiter denominatur *Dominus*, et *Creator;* etenim istæ similiter fundantur in operationibus intellectus, et voluntatis divinæ; Deus enim in tempore realiter, et proprie Dominus appellatur a reali subjectione creaturarum, supposito fundamento volitionis, et imperii, quo Deus ab æterno prædefinivit creaturas producere, et gubernare: sed hoc consequens est absurdum, alias relationes originis essent tantum denominationes extrinsecæ; adeoque non essent realia, et intrinseca principia constitutiva divinarum Personarum: ergo, etc.

Objicies: Esse ad aliquid formaliter tantum respicit terminum: sed respicere formaliter terminum, non est aliqua ratio realis: ergo esse ad aliquid non est reale. *Major* patet. Probatur *minor:* illud per se non est reale, quod commune est enti reali, et rationis: sed respicere terminum est quid commune relationi reali, et rationis: utraque enim refert fundamentum ad terminum: ergo, etc. — **Nego minorem**, et ad probationem ejus nego *minorem:* relatio enim rationis revera non respicit terminum, sed concipitur ad modum earum relationum, quæ terminum respiciunt, sicut quodlibet ens rationis non est ens, sed concipitur ad modum entis. *Deinde* tam esse *in aliquo* dicitur de relatione reali, et rationis, quam esse *ad aliud*, etenim relationes rationis tam concipiuntur ad modum accidentium inhærentium subjectis quam concipiuntur esse ad aliud: ergo si ex eo quod esse ad terminum dicatur de relatione reali, et rationis, sequeretur relationem non esse realem quatenus est ad aliquid, etiam non esset dicenda realis quatenus est in aliquo, sicque relatio secundum nullam sui rationem esset realis; quod est absurdum.

Dices 2: Tota realitas cujuslibet entis in ipso est: ergo realiter tantum potest esse realis secundum esse *in*, non vero secundum aliud esse oppositum huic, quale est esse *ad*. — **Distinguo majorem:** tota realitas entis absoluti est esse *in se*, et *ad se*, concedo: entis relativi,

negó. Imo ex relativorum definitione totum eorum esse est ad aliud; nam inquit Aristoteles definiendo relationem: *Sunt ad aliquid quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid se habere*, idest habitudinem habere ad alterum. Cætera quæ possent objici depromuntur ex Philosophia, et jam solvimus in nostra *Philosophia Academica* probando relationes esse entia realia; idcirco sit

Conclusio tertia. — Revera in Deo sunt relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis: Eæque sunt reales. Hæc Conclusio duas habet partes. Quarum

Probatur prima: In eis sunt relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis, in quibus est perfecta identitas, æqualitas, et similitudo: sed illa perfectissime intercedit inter divinas Personas. — *Primo* namque inter eas est summa *Identitas* essentialis: tum quia eadem est essentia numero in tribus personis: tum quia Essentia divina, ratione suæ infinitatis, identificat sibi relationes divinarum Personarum constitutivas, quo fit, ut licet tres sint personæ, tamen est unicus Deus; ergo inter illas est summa, et perfecta identitas. *Secundo* est etiam omnimoda *Æqualitas* inter divinas Personas, ut colligitur ex illo ad Philippens. 2. ubi de Verbo divino Paulus ait: *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, idest non tyrannice, nec per rapinam usurpavit æqualitatem Dei, sed ei fuit connaturalis. Hæc autem divina æqualitas in tribus potissimum attenditur, nimirum in perfectionum infinita magnitudine, in existentiæ æterna immutabilitate, et in potestatis inexausta fœcunditate, ut expendit sanctus Fulgentius libro *De Fide ad Petrum* cap. 1. dicens: *Quod nullus horum*, scilicet Patris, et Filii, et Spiritus sancti, *extra quemlibet ipsorum est, quia nemo alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio, nec Spiritu sancto, aut anterior, aut major Pater est, nec Filii æternitas, atque immensitas velut anterior, aut major Spiritus sancti immensitatem, æternitatemque aut præcedere, aut excedere naturaliter potest.* Concinit et Concilium Toletanum 6. n. professione fidei ante medium: *In hac*, inquit, *Trinitate tanta est unitas substantiæ ut pluralitate careat, et æqualitatem teneat, nec minor in singulis quam in omnibus: nec major in omnibus quam in singulis personis manet.* Firmatur pariter ex Symbolo sancti Athanasii dicentis: *In hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, et coæquales.* — *Tertio* denique hoc ipsum patet de *Similitudine:* est enim inter divinas Personas perfecta assimilatio, ratione attributorum, et perfectionum divinarum, in quibus illæ divinæ Personæ dicuntur omnino similes: unde Athanasius in Symbolo: *Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus:* hinc oratione prima *Contra Arianos* ait: *Filius quatenus est Verbum, et Sapientia Patris omnia habet quæ sunt Patris, æternitatem, immutabilitatem, et per omnia, et in omnibus eamdem similitudinem.* Quam etiam similitudinem habet Spiritus Sanctus, non quidem vi formalissima suæ processionis sicut Filius, sed ratione sibi communicatæ naturæ divinæ; quamobrem nonnulli Patres eo processerunt, ut Spiritum sanctum appellarent formam, et imaginem, et Verbum Filii, ut patebit Disputatione sequenti. — Hanc divinam similitudinem probat S. Hi-

larius lib. 3. *De Trinit.* ex illo Genesis *faciamus hominem*, etc. *Qui dicit*, inquit, *faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, invicem esse sui similes in eo quod similitudinem nostram dicat, ostendit.* Probat vero Richardus Victorinus libro 3. *De Trinitate* cap. 7. ex perfecta charitate, quæ est inter divinas Personas: *Plenitudo Charitatis exigit*, inquit, *ut uterque ab altero sit summe dilectus, et consequenter secundum prædictam discretionis normam, uterque sit summe diligendus. Ubi autem uterque est æque diligendus, oportet ut uterque sit æque perfectus: oportet itaque utrumque esse æque potentem, æque sapientem, atque bonum, æque beatum.* etc. Quæ hanc adversus veritatem possent objici, jam soluta sunt ex dictis de consubstantialitate, et æqualitate divinarum Personarum.

Probatur itaque secunda pars: Nempe, quod illæ relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis revera sint reales, ut affirmat Doctor in 1. dist. 31. et alibi. *Probatur* 1. Relatio realis est, quæ competit extremis, secluso opere intellectus: sed tales sunt præfatæ relationes: ergo sunt reales. *Major* patet. *Minor* probatur ex sanctis Patribus, et Conciliis, maxime Nicæno, Toletano 1., Constantinopolitano 1. in quibus Filius divinus dicitur esse ejusdem essentiæ cum Patre, et illi in omnibus æqualis, et perfecte similis. *Confirmatur:* a parte rei Filius divinus habet omnia requisita ex parte fundamenti ad relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis cum Patre: ergo revera etiam a parte rei habet illas rationes. Patet consequentia; nam in istis relationibus intrinsecus advenientibus, posito sufficienti fundamento, et termino, necessario resultat relatio. Probatur antecedens, nam ex Aristotele lib. 5. *Metaphysicorum* cap. 5. *Eadem sunt, quorum substantia est una; similia vero, quorum qualitas una; æqualia autem, quorum quantitas una;* sed a parte rei in Patre et Filio est una substantia, nempe naturâ divina; una pariter qualitas, nempe perfectiones attributales, et modales; una denique quantitas, non molis, sed *moris*, nempe Divinitas, Majestas, et Celsitudo: ergo pariter in eis sunt a parte rei relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis. — *Secundo*, æqualitas, et similitudo sunt relationes reales in creaturis: ergo multo magis in Deo. Patet antecedens: Probatur consequentia: Æqualitas, et similitudo multo perfectius sunt in divinis, quam in creaturis: ergo multo fortius constabit eas esse reales in Deo. Antecedens est ipsius S. Augustini lib. 3. *De Trinitate* cap. 4. et 5. ubi summam æqualitatem personarum probat ex summa simplicitate illarum, et capite 10. de Filio quatenus imagine loquens ait: *Ubi jam est tanta congruentia, et prima æqualitas, et prima similitudo, nulla in re dissidens, et nullo modo inæqualis, et nulla ex parte dissimilis, sed ad identidem respondens ei cujus imago est.* — *Tertio*, probat Doctor laudatus numero 2.: Illæ relationes sunt reales, quibus competunt omnes conditiones ad relationem realem desiderandæ, nempe: primo, ut extrema sint realia: secundo, ut realiter distinguantur: tertio, ut relatio resultet ex natura rei, seu extremorum, adeoque absque ulla comparatione intellectus: sed tres illæ conditiones revera præfatis relationibus congruunt. Primo namque essentia, et perfectiones divinæ, quæ sunt fundamenta identitatis, æqualitatis, et similitudinis Personarum, revera sunt reales: secundo, Personæ ipsæ, inter quas intercedunt illæ relationes, sunt

realiter existentes, invicem realiter distinctæ : tertio denique, nulla opus est intellectus comparatione, ut illæ divinæ Personæ sint eædem, æquales, et similes : ergo revera tres illæ conditiones ad relationem realem necessariæ prædictis relationibus conveniunt.

Replicant Thomistæ, præter tres assignatas conditiones, quartam desiderari, nempe quod sit fundamentum *quo* realiter distinguatur in utroque extremo: hoc autem in divinis non occurrit; nam eadem est essentia, eædemque numero perfectiones in tribus adorandis Personis; adeoque propter defectum hujus conditionis præfatæ relationes in Deo non possunt esse reales. — **Contra** 1. Paternitas, et Filiatio in creaturis sunt relationes reales: sed fundamentum Paternitatis non distinguitur realiter a fundamento Filiationis; fundamentum enim Paternitatis est generatio activa, et fundamentum Filiationis, generatio passiva: sed actio, et passio realiter non distinguuntur ex Philosopho 3. *Physic.* ut etiam ultro fatentur Thomistæ : ergo fundamentum Paternitatis creatæ non distinguitur realiter a fundamento Filiationis ; adeoque, ut relationes sint reales, non est necessaria distinctio realis fundamentorum. *Secundo,* si eadem numero quantitas, aut qualitas constitueretur in diversis subjectis, intercederet inter illa subjecta relatio æqualitatis, et similitudinis : sed in tali casu fundamentum non esset distinctum realiter in illis extremis ; ergo unitas, et identitas essentiæ, et perfectionum divinarum in Personis divinis, non obstat quin in eis sint realis identitas, æqualitas et similitudo.

Replicant 2. Quod in eo casu non exurgeret æqualitas, et similitudo inter illa subjecta, quia, inquiunt, forma posita in duobus subjectis non reddit illa duo talia ; etenim ad dualitatem opus est multiplicari formas.— **At replica falsa ostenditur** duabus instantiis : primo enim in Patre æterno, et in Filio est unica spiratio activa, et tamen Pater, et Filius sunt duo spirantes : item in tribus Personis ejusdem sanctissimæ Trinitatis est unica æternitas, et tamen S. Athanasius in Symbolo docet, quod illi tres sunt coæterni : ergo albedo v. g. posita in duobus subjectis vere faciet duo alba, adeoque duo similia, quamquam tamen unica sit numero forma; et consequenter ad realitatem relationis non est necessaria realis distinctio fundamenti in extremis, sed satis est, quod ipsa extrema sint realiter distincta,

Replicant 3. Si non multiplicaretur fundamentum, sequeretur, quod idem referretur ad seipsum : fundamentum enim est id quod refertur. — **Nego sequelam** : fundamentum enim est quidem ratio referendi, non vero id quod refertur ; extrema enim sunt ea quæ referuntur, hæc autem sunt divinæ personæ realiter invicem distinctæ.

Confirmantur supradictæ rationes: præfatæ relationes fundantur in unitate : ergo quanto major erit unitas essentiæ, perfectionis, et magnitudinis, tanto præstantior erit identitas, æqualitas, et similitudo, et per consequens si exurgat relatio identitatis inter duas substantias numero, vel specie distinctas, multo magis exurget inter extrema, in quibus erit unica numero substantia. Insuper

Dices 1: Si æqualitas, et aliæ relationes essent reales in divinis, sequeretur in Deo dari plures relationes reales quam quatuor : sed consequens videtur falsum, et contra communem Theologorum sententiam : ergo et antecedens. Sequela *majoris* est evidens, nam rela-

tiones identitatis, æqualitatis, et similitudinis distinguuntur formaliter a relationibus originis : ergo revera essent in Deo plures relationes quam quatuor. Imo ipsemet Doctor duas relationes similitudinis, duas æqualitatis, et duas identitatis in qualibet Persona divina constituit, quarum una ad unam, et altera ad alteram Personam refertur ; ex quibus resultant 18. relationes reales, quibus si quatuor relationes originis adjungas, erunt in Deo viginti duæ relationes reales. *Rursus*, cum omnes perfectiones divinæ distinguantur ex natura rei, sintque omnes infinitæ intensive, consequens erit tot esse relationes æqualitatis, et similitudinis, quot attributa quæ certe ingentem relationum numerum in divinis efficient. — **Negat minorem** Doctor ibidem n. 7. *Potest concedi*, inquit, *quod quot sunt perfectiones in Deo simpliciter, tot sunt etiam habitudines, et tot æqualitates: sicut tamen illæ omnes sunt simpliciter una res, ita et æqualitates secundum eas sunt simpliciter una res.* Itaque non implicat in Deo plures esse formalitates relativas, sicut plures sunt absolutæ.

Dices 2: Non sunt multiplicandæ formalitates, nec entitates in Divinis absque ulla urgente necessitate : at nulla videtur esse necessitas multiplicandi tot entitates relativas ; etenim Personæ divinæ seipsis possunt dici invicem æquales, eædem, et similes ; per hoc enim dici potest nihil aliud significari, quam quod habeant eamdem essentiam, et perfectionem, seu quod una non habeat aliam essentiam, nec majorem, aut minorem perfectionem, quam altera : ergo ad id entitates illæ positivæ superfluunt. — **Nego minorem** et ad ejus probationem dico, quod cum æqualitas, identitas, et similitudo divina sint positivæ, etiam illæ denominationes fieri debent per aliquid positivum ; adeoque per aliquam formalitatem positivam: at habere eamdem essentiam, et perfectionem, seu non habere aliam essentiam, et perfectionem non est formaliter aliquid positivum, sed pure negativum ; ideoque hoc non sufficit ad illam denominationem identitatis, æqualitatis, et similitudinis ; sed ad id requiritur entitas aliqua, seu formalitas relativa, tum ab essentia, et attributis, cum ab ipsis relationibus originis formaliter, aut saltem modaliter distincta.

Dices 3: Æqualitas est relatio simpliciter simplex : sed relatio in divinis non est talis : ergo æqualitas non est relatio. — **Distinguit majorem** Doctor in 1. dist. 19. qu. 1. n. 8.: Æqualitas fundamentaliter sumpta est perfectio simpliciter simplex, quia præexigit naturam perfectam, et omnimode infinitam in Personis, concedo: æqualitas sumpta formaliter, quatenus nimirum est formalitas relativa, qua Personæ divinæ referuntur ad invicem est perfectio simpliciter, nego ; seu, ut loquitur Doctor ibidem: *Dico, quod perfectio simpliciter, idest, quæ formaliter posset esse infinita, non dicit, nisi aliquid, quod potest esse essentiale in divinis, et ad se, et tale aliquo modo præintelligitur relationibus originis ejusmodi, sicut sapientia, bonitas, etc.; æqualitas autem non præintelligitur relationibus originis, nec potest esse ad se : Pater enim non est æqualis sibi, sed Filio, et ideo æqualitas hoc modo non dicit perfectionem simpliciter, dicit tamen perfectionem, quæ in omni natura comparando ad aliquid ejusdem naturæ, melior est suo opposito, quia oppositum ejus de necessitate dicit imperfectionem, non enim est inæqualitas in eadem natura, nisi alterum individuum imperfecte ha-*

beat illam naturam. Nec obstat, quod *dist.* 26. affirmet *æqualitatem* pro to mali dicere perfectionem, id enim non dicit ex propria sententia, sed ex mente aliorum, qui ex eo quód personæ dicerentur constitui absoluto, inferebant inde sequi, quod esset aliqua perfectio in una persona, quæ non esset in alia; quam illationem nullam esse ostendit Doctor dicens, quod melius concluderent, quod relatio non constitueret personam. *Nam probabilius videtur,* inquit, *quod relatio possit esse perfectio, quam quod sit proprietas hypostatica, etc.,* supple, in sententia arguentis.

QUÆSTIO SECUNDA.

QUÆNAM RELATIONES SINT DIVINARUM PERSONARUM CONSTITUTIVÆ.

Notandum 1. Communem esse Theologorum sententiam, quatuor admittendas esse relationes personales, et originis, nimirum *Paternitatem, Filiationem, Spirationem passivam, et Spirationem activam.* Hæ namquæ solæ sunt relationes, quæ fundantur in processionibus divinis consideratis per modum actionis, et passionis: duæ namque tantum sunt reales processiones, ut supra probavimus, nempe generatio Verbi, et processio Spiritus sancti. Quæ possunt considerari bifariam, nimirum active, vel passive; generatio *active* sumpta dicitur Paternitas: *passive* autem Filiatio nominatur. Similiter processio Spiritus sancti, spectari potest active, vel passive: priori modo, dicitur spiratio activa, quæ est in Patre, et Filio, et per quam a Spiritu sancto distinguuntur: posteriori vero appellatur spiratio passiva.

Notandum 2. Omnes etiam pene Theologos convenire Paternitatem esse revera constitutivam primæ personæ divinæ, Filiationem secundæ, et Spirationem passivam tertiæ; at non levis difficultas de spiratione activa, num videlicet etiam distinctam aliquam Personam divinam constituat: etenim si non sit alicujus personæ constitutiva, cur cum relationibus personalibus constitutivis locum obtinet? si vero sit, jam non solum tres, sed revera quatuor erunt divinæ Personæ; adeoque ruit omnino divinæ Trinitatis mysterium. Hos erroris scopulos ut declinent Theologi, censent aliqui cum Gregorio in 1. dist. 26. spirationem activam a relationibus originis esse ablegandam; quibus partim subscribit *Baro* noster Apologia 3. actione 3. Thomistæ eam quidem non respuunt, sed contendunt eam a Paternitate, et Filiatione solum virtualiter esse distinctam. Durandus vero contendit eam a Paternitate, et Filiatione realiter distingui. Doctor vero Subtilis *Quodlibeto* 5. affirmat spirationem esse quidem realem, non tamen realiter sed solum formaliter et actu a Paternitate et Filiatione esse diversam.

Notandum 3. Certo certius esse, Patrem, et Filium distingui realiter a Spiritu sancto, et Spiritum sanctum similiter ab eis esse distinctum: at qua virtute fiat hæc distinctio non conveniunt omnes. Volunt enim aliqui hanc distinctionem a Paternitate et Filiatione esse repetendam, ita quod ad id superflua sit spiratio activa. E contra cæteri affirmant hanc realem distinctionem non aliunde, quam a spiratione activa esse colligendam. Inde duo maxime veniunt in præsentí

Quæstione statuenda: *Primum,* quod Spiratio activa sit relatio realis ad personarum distinctionem necessaria: *Secundum,* quod a Paternitate et Filiatione non realiter nec solum virtualiter, sed formaliter distinguatur.

Conclusio prima. — Spiratio activa est relatio realis, et ad Personarum divinarum completam distinctionem colligendam necessaria.

Probatur Conclusio: Inter principium, et terminum realiter a principio procedentem, realis relatio intercedit, maxime quando terminus procedens est ejusdem naturæ cum suo principio: sed Pater et Filius sunt unum principium, a quo realiter procedit Spiritus sanctus, qui est ejusdem naturæ cum Patre et Filio: ergo Pater et Filius reali et mutua relatione respiciunt Spiritum sanctum. *Subsumo:* sed cum ita non respiciunt per Paternitatem, et Filiationem: ergo respicere debent per aliam relationem; adeoque per Spirationem activam. *Major* syllogismi constat; non enim est potior ratio, cur inter primam, et secundam Personam intercedat mutua relatio realis principii, et termini procedentis, videlicet Paternitas, et Filiatio, quam inter Spiritum sanctum, et Patrem, et Filium, a quibus procedit tamquam terminus a principio. Illatio autem probatur a. S. Augustino Serm. 38. *De Tempore,* ubi ait: *Ipsa relatio Spiritus sancti non ita reciproca ratione converti poterit sicut Pater, et Filius, nam Pater Filii Pater dicitur, et Filius Patris Filius dicitur, Spiritus vero sanctus, uniformiter dicitur ad Patrem et Filium, quia Patris et Filii Spiritus est, dicimus enim Spiritum sanctum Spiritum Patris... Sed non vicissim dicimus Patrem Spiritus sancti, ne Filius ejus intelligatur Spiritus sanctus; item dicimus Spiritum sanctum Spiritum Filii, sed non dicimus Filium Spiritus sancti, ne Pater ejus intelligatur Spiritus sanctus:* ergo illa relatio mutua non est ratione Paternitatis et Filiationis, adeoque alia relatio est admittenda. — *Confirmatur* ex eodem libro 5. *De Trinitate* cap. 11. ubi probat inter Patrem, ac Filium, et Spiritum sanctum esse mutuam relationem, non sub ratione *Spiritus,* sed sub ratione *Doni:* ait enim: *Ipsa relatio non apparet ex hoc nomine videlicet* Spiritus sanctus, *apparet autem cum dicitur* donum Dei, *Donum enim est Patris, et Filii, quia et a Patre procedit, et Apostolus ait:* qui Spiritum Christi non habet, hic non est ejus... *Donum ergo donatoris, et donator doni cum dicimus, relative utrumque ad invicem dicimus:* ergo censet inter Patrem, Filium, et Spiritum sanctum esse relationem mutuam: sed Pater, et Filius non mutuo referuntur ad Spiritum Sanctum per relationem Paternitatis, et Filiationis, sed sub ratione doni, ut ipsemet docet cap. 12. ubi probat relationi Spiritus sancti non esse correlativam relationem Patris, nec relationem Filii. *Cum dicimus,* inquit, *donum Patris, et Filii, non quidem dicere possumus Patrem doni, aut Filium doni, sed ut hæc sibi vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, et donatorem doni, quia hic potuit inveniri usitatum vocabulum, illic non potuit; Dicimus ergo relative Pater, idemque relative dicitur principium, et si quid forte aliud: sed Pater ad Filium dicitur, principium vero ad omnia, quæ ab ipso sunt;* ergo censet S. Augustinus Patrem, et Filium revera referri ad Spiritum sanctum, non per rela-

tionem Paternitatis, et Filiationis, sed per relationem principii : at hæc relatio dicitur Spiratio activa : ergo hæc revera est realis.

Hoc ipsum luculenter ex sanctis Patribus probavit Bessarion in Concilio Florentino Oratione pro unione cap. 6. ubi cum suasisset inter Filium, et Spiritum sanctum esse relationem mutuam, ut causæ ad causatum, et causati ad causam, more Græcorum usurpando nomen *causæ* pro *principio*, probat inde illam relationem non fieri per Filiationem: unde concludit, quod *cum Filius prout Filius non referatur ad Spiritum, non enim dicitur Filius Spiritus, restat ut referatur ad Spiritum tamquam spirans, cum Spiritus etiam referatur ad Filium tamquam Spiritus; Spiritus enim Spiranti, et passiva spiratio activæ spirationi correspondet, Spiritus vero, et Spiritus Filii multis locis sacræ Scripturæ dicitur, et Spiratio ejus; hic enim Spiritus (ut sacer Athanasius) Spiratio est Filii; cum igitur ad Filium Spiritus, et tamquam spiratio, et tamquam Spiritus referatur, Filius quoque tamquam spirans refertur ad Spiritum.* In quibus duo concludit: primum, quod inter Filium, et Spiritum sit relatio mutua. Secundum, quod hæc relatio ex parte Filii non sit Filiatio, sed spiratio activa, et consequenter, quod cum realiter Filius referatur ad Spiritum Sanctum, spiratio activa necessario debet esse realis.

Dices 1 : Nihil est asserendum in mysterio Trinitatis, nisi vel Scripturæ, vel Conciliorum, aut sanctorum Patrum oraculis fulciatur: at Spirationis activæ nulla mentio apud sanctos Patres, imo Albinus Flavius lib. 1. *De Trinit.* c. 5. dicit, *Relationem Spiritus sancti ad Patrem, et Filium non esse reciprocam*, idest, mutuam : ergo hæc spiratio activa non est asserenda. — **Nego minorem** : quamquam enim sancti Patres relationem inter Patrem, et Filium non appellaverint *Spirationem activam*, eam tamen sufficienter designarunt statuendo relationem mutuam inter omnes Personas, ut nedum supra asseruimus ex S. Augustino, sed etiam ut constat ex Concilio Toletano 11. dicente: *Hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt;* et Nazianz. Orat. 37. *Manifestationis*, inquit, *ut ita dicam, mutuaque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsis nomina procreavit.* Est igitur inter illas divinas Personas mutua relatio realis : at hæc ex parte Patris, et Filii non est Paternitas, et Filiatio respectu Spiritus sancti : ergo sufficienter affirmant sancti Patres aliam esse admittendam, nempe Spirationem activam, quam tacite approbavit Concilium Florentinum, ut supra diximus; imo et indicaverat Concilium Lugdunense sub Gregorio X. cap. unico *De summa Trinitate*, non solum dicens, *Una spiratione* Patrem, et Filium producere Spiritum Sanctum, sed etiam esse *Unum principium* Spiritus Sancti; adeoque eadem ratione habent relationem ad Spiritum sanctum, qua sunt ejus principium : at ex Concilio sunt ejus principium per Spirationem activam, et consequenter ex mente Concilii ad eum referuntur per Spirationem activam. *Ad Albinum Flavium*, respondeo ipsum velle quidem Patrem, et Filium non referri ad Spiritum sanctum relatione mutua sub ratione Patris, et Filii, sed tantum sub ratione principii, ut supra diximus ex S. Augustino.

Dices 2: Sancti Patres solummodo assignant tres relationes personales. *Insuper* Concilium Lateranense capite *Damnamus* excludit

quaternitatem realem in divinis: sed si Spiratio activa esset realis, revera esset quaternitas relationum realium in divinis: ergo etc. *Denique* sanctus Damascenus lib. 1. *De Fide* cap. 10. et 11. copiose de relationibus divinis disserit: at nullatenus meminit Spirationis activæ: ergo censet eam non esse admittendam. — **Respondeo** 1. Sanctos Patres idcirco assignasse tantum tres proprietates personales realiter distinctas, quia tantum agebant de relationibus personarum constitutivis, et distinctis realiter; unde cum activa Spiratio Personam non constituat, nec realiter distinguatur a Paternitate, et Filiatione, idcirco de ipsa eis non fuit sermo. *Ad Concilium Lateranense* dico, illud eatenus excludere quaternitatem in divinis, quatenus ex ea inferretur quaternitas Personarum: at ex admissa spiratione activa illud non infertur, hæc enim non est Personæ divinæ constitutiva: ergo Concilium illam non excludit. Adde, quod excludat Concilium quaternitatem distinctorum realiter, tamquam res a re: at Spiratio activa non ita distinguitur a Paternitate, et Filiatione, ut statim probabimus: ergo in nos non pugnat. *Ad sanctum Damascenum* respondeo ab auctoritate negativa nihil certo colligi, maxime quando contrarium inferre licet: at S. Damasc. sufficiens subministrat fundamentum in eodem cap. 11. asserendi realem relationem Spirationis activæ, dum circa medium ait: *In solis proprietatibus Paternitatis, Filiationis, et Processionis secundum causam, et causale Deum intelligi:* quibus denotat mutuam esse reciprocationem principii producentis, et termini producti inter Spiritum sanctum, et Patrem, ac Filium: at hæc non potest esse Paternitas, et Filiatio: ergo Spiratio activa.

Dices 3: Relatio principii in Deo non est semper realis, nam revera Deus est principium creaturarum, nec tamen ad eas habet relationem realem: ergo licet Pater, et Filius sint principium Spiritus sancti, non inde sequitur, quod habeant relationem realem Spirationis activæ. — **Distinguo antecedens**: quando principium producens, et terminus productus sunt diversi ordinis, et diversæ naturæ, concedo: quando sunt ejusdem, nego. Relatio autem Creatoris ad res creatas est ad res alterius ordinis, et naturæ, et Deo solum advenit in tempore: at vero Spiratio activa est ad terminum ejusdem ordinis, et naturæ, illaque Deo convenit ab æterno, et idcirco est realis.

Dices 4: Spiratio activa supponit Patrem, et Filium constitutos: ergo si sit realis, ipsis adveniet tantum ex resultantia, et per modum accidentis: sed hoc Deum dedecet: ergo etc. — **Nego minorem**: hæc enim resultantia non fit secundum rem, sed secundum formalitatem nec advenit ab aliqua actione extrinseca, ut relationes creatæ, sed ab intrinseco, et ex fœcunditate divinæ voluntatis: sicut ergo non repugnat, quod ab essentia resultent attributa, ab ea non realiter, sed tantum formaliter distincta, sic etiam non repugnat, quod a Patre, et Filio resultet illa Spiratio activa.

Conclusio secunda. — Spiratio activa non distinguitur realiter, sed formaliter actu a Paternitate, et Filiatione. Hæc est omnium pene Theologorum quantum ad primam partem, et

Probatur 1. Ex Concilio Lateranensi cap. *Damnamus,* ubi proscribitur sententia Abbatis Joachim, dicentis quaternitatem esse ad-

mittendam in Deo, eo quod essentia realiter esset distincta a Personis realiter etiam ab invicem distinctis; statuitque Concilium, quod ideo solummodo Trinitas est non quaternitas, quia quælibet trium Personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura; ex quo sic licet argumentari: statuit Concilium non esse quaternitatem rerum in divinis: at si Spiratio activa distingueretur realiter a Paternitate, et Filiatione, esset in divinis rerum quaternitas; ergo ex mente Concilii ita non distinguitur. *Confirmatur,* nam Concilium ibidem maxime proscribit quaternitatem Personarum: at si Spiratio distingueretur realiter, esset Personarum quaternitas, esset enim illa relatio per se subsistens, adeoque esset suppositum, et consequenter foret Persona, quia quodlibet suppositum intellectualis naturæ est persona.

Secundo, ex sanctis Patribus, et plurimis Conciliis jam a nobis sæpe laudatis, maxime vero ex S. Anselmo libro *De Spiritu sancto, in divinis omnia sunt unum, nisi ubi obviat relationis oppositio*, sive sit oppositio relativa, ut volunt Thomistæ, sive disparata, ut patebit infra, agendo de distinctione Spiritus sancti a Filio: sed inter Paternitatem, et Spirationem activam non est oppositio relativa, quia una non producitur ab alia; nec est inter principium producens, et terminum productum; nec etiam est disparata, quia ad hanc requiritur, quod sit constitutiva Personæ, Spiratio autem activa non constituit Personam: ergo nullam dicit oppositionem cum Paternitate, et Filiatione, adeoque ab illis realiter non distinguitur.

Tertio denique, in divinis quod non procedit ab alio, non distinguitur realiter ab illo: sed Spiratio activa non procedit a Paternitate, et Filiatione: ergo non distinguitur realiter ab illis. *Minor* constat, duæ namque tantum sunt divinæ processiones. *Major* etiam est evidens; tria enim sunt tantum distinctionis realis indicia, nimirum quorum unum est producens, et aliud productum, quorum unum existere potest, alio non existente, et quæ inexistere possunt in subjectis realiter distinctis; duo autem posteriora nequeunt esse in divinis: ergo solum primum distinctionis indicium ibi admittitur: unde merito Joannes Theologus in Concilio Florentino sess. 18. *Sola,* inquit, *relatio, quam principalem habitudinem superius nominamus, apud omnes, tam Græcos, quam Latinos Doctores divina processione personas multiplicat.*

Secunda pars sufficienter colligitur ex dictis, etenim Spiratio activa est relatio realis: sed non est eadem formaliter cum Paternitate, et Filiatione, neque ab ea distinguitur realiter: ergo saltem formaliter distinguitur. *Major* patet ex prima Conclusione: patet etiam *minor*, quantum ad secundam partem, ex mox dictis. — *Probatur itaque illius prima pars:* illæ relationes distinguuntur saltem formaliter, quæ habent per se distinctos terminos, suntque rationes, ex quibus colligitur personarum distinctio, et diversitas; sed talis est Spiratio activa respectu Paternitatis, et Filiationis, siquidem Paternitas per se respicit Filium, et Filiatio Patrem, Spiratio autem activa Spiritum sanctum, estque ratio cur Pater, et Filius distinguantur a Spiritu sancto. *Insuper* ipsamet efficit mutuam relationem inter Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, quam ita non efficit Paternitas, nec Filiatio, ut probatum

est in præcedenti Conclusione: ergo ad minus Spiratio activa formaliter distinguetur a Paternitate, et Filiatione. *Insuper* relatio disparata non est eadem formaliter cum relatione directe opposita: sed Paternitas, et Filiatio sunt relationes disparatæ tantum respectu Spirationis passivæ, Spiratio vero activa est ipsi directe opposita: ergo hæc a Paternitate, et Filiatione saltem formaliter distinguitur, *Denique*, si Spiratio activa idem esset formaliter cum Paternitate, tam verum esset dicere, quod Pater produceret Filium per spirare, quam per generare; et sic Verbum tam posset dici Spiritus, quam Filius: sed consequens est absurdum: ergo etc. Patet sequela; ubi enim nulla est in re distinctio, non potest etiam esse prædicatorum realium ipsius rei diversitas; adeoque si Paternitas, et Spiratio activa nullatenus distinguantur a parte rei, quidquid affirmatur de una, etiam affirmari potest de altera.

Dices: Sicut datur oppositio disparata inter Filiationem, et Spirationem passivam, ita pariter datur inter Filiationem, et Spirationem activam: sed prior oppositio sufficit ad distinguendam realiter Filiationem a Spiratione passiva: ergo posterior etiam sufficiet ad eam distinguendam a Spiratione activa, adeoque non solum formaliter, sed etiam realiter distinguentur. — **Respondeo** ad *majorem*, non ideireo solum Filium a Spiritu sancto distingui realiter sub formali ratione Filii, quia Filiatio est relatio opposita disparate cum Spiratione passiva, sed maxime quia Spiratio passiva est omnino incompossibilis cum Filiatione in eodem supposito; si enim Filiatio, et Spiratio passiva essent in eodem supposito Filii, sequeretur, quod his esset productus, scilicet per generationem ab intellectu, et per spirationem a voluntate: at vero idipsum non sequitur ex spiratione activa, et Filiatione; licet enim Filius spiret, et producat Spiritum sanctum, non propterea desinit esse Filius.

Dices 2: Sicut se habent generari, et spirari, sic se habent generare, et spirare: sed generari, et spirari distinguuntur realiter, efficiuntque relationes realiter distinctas: ergo etiam generare, et spirare realiter distinguuntur, et distinctas realiter relationes efficiunt. — **Nego majorem**, nam generari, et spirari opponuntur saltem med'ante spiratione activa, constituuntque diversas Personas; generare autem, et spirare non opponuntur proprie; ideo generari, et spirari distinguuntur realiter, non ita generare, et spirare.

Instabis: Sicut se habet generare ad generari, ita se habet spirare ad spirari: ergo a permutata proportione, sicut se habet generare ad spirare, ita se habet generari ad spirari: sed generari, et spirari realiter distinguuntur: ergo generare et spirare etiam distinguentur realiter. Consequentia patet; quia non est major ratio distinctionis in uno binario extremorum, quam in altero. — **Nego consequentiam**: licet enim permutata proportio in quantitate vim habeat inferendi, cæteris tamen in rebus nihil probat, imo falsa apparet multis exemplis. Verbi gratia: sicut se habet ignis ad calorem, ita se habet aqua ad frigus: ergo permutata proportione, sicut se habet calor ad frigus, ita se habet ignis ad aquam: sed calor, et frigus possunt esse simul in eodem subjecto in gradibus remissis; ergo etiam aqua, et ignis poterunt esse simul in eadem materia secundum aliquos sui gradus; quæ

consequentia omnino falsa est. Ratio itaque disparitatis est, quoniam spirari passivum, hoc est Spiritus sanctus, realiter procedit a generari activo, quod est ipsemet Filius productus; ideoque necessario distinguitur ab illo, tamquam a principio producente: at vero spirativum non procedit a generatione activa, tamquam a principio producente, adeoque non servant eamdem proportionem permutatam.

QUÆSTIO TERTIA.

AN RELATIONES ORIGINIS SINT FORMALITER INFINITÆ ET PERFECTÆ.

Notandum 1. Ex Doctore q. 5. Quodlibet. quod Relationes originis considerari possunt bifariam, nimirum vel realiter, et identice; quatenus nempe idem sunt realiter cum essentia divina, necnon et cum Personis, quas cum illa essentia constituunt: vel formaliter, et secundum propriam suam entitatem relativam, seu quatenus formaliter ab essentia divina distinguuntur, suntque veluti formæ hypostaticæ eam determinantes ad constitutionem divinarum Personarum. Priori modo certum est eas esse realiter infinite perfectas, ut sic enim sunt una eademque res cum ipsa Divinitate, cujus infinitam perfectionem in se imbibunt: at difficultas est, an ipsæ relationes posteriori modo consideratæ aliquam perfectionem, et infinitatem importent; ita quod quemadmodum Attributa addunt essentiæ divinæ aliquam perfectionem absolutam formaliter distinctam a perfectione ipsius essentiæ, ita pariter relationes originis præter absolutam perfectionem essentiæ, quam realiter includunt, adjiciant ei aliquam perfectionem relativam etiam formaliter ab ejus essentiali perfectione distinctam.

Notandum 2. Ex eodem ibidem num. 27. quod ens reale, ut sic, primo dividitur in ens *quantum*, et in ens *non quantum*. Deinde ens quantum in ens *finitum*, et *infinitum:* postea ens finitum in decem Prædicamenta. Per ens *quantum* intelligit ens perfectum, seu quantum quantitate perfectionis: per ens vero *non quantum* intelligit ens non habens hanc perfectionem. *Insuper* advertendum quod triplex distingui possit perfectio: prima est *moralis*, quæ in Deo est absoluta, et unica, nempe divina Sanctitas, de qua hic non est sermo. Secunda est *transcendentalis*, seu entitativa, quæ est integritas rei constantis omnibus, quæ desiderantur ad ejus constitutionem in ratione talis entis; et hæc convenit omni prorsus enti. Tertia est perfectio *virtutis*, seu *qualificativa*, quæ est perfectio gradualis uniuscujusque naturæ, secundum quam natura dicitur magis, aut minus, vel æque perfecta. Conveniunt omnes, divinas relationes esse perfectas perfectione illa transcendentali, siquidem habent quidquid desiderari potest ad complementum divinæ relationis hypostaticæ: verum non ita consentiunt eas esse perfectas perfectione qualificativa, qua dici possint perficere essentiam divinam relative, sicut attributa eam absolute perficiunt.

Notandum 3. Ex eodem ibidem, duplex esse infinitum, scilicet intensive, et extensive. *Infinitum extensive* est, quod ad plura numero in infinitum extenditur, qualis est numerus infinitus creaturarum possibilium. *Infinitum intensive* duobus modis ab eodem describitur: primo quidem *absolute*, ita quod infinitum sit illud, cui nihil entita-

tis, et perfectionis deest, eo modo quo possibile est illud habere in aliquo uno, scilicet vel formaliter, vel realiter, et identice, vel eminenter, qualiter infinitas describi potest: *Omnis entitatis, et cujuslibet excogitandæ perfectionis simplicissima, et eminentissima complexio: comparative* autem infinitum describi potest: *Id quod excedit quodcumque ens finitum ultra omnem determinatam, vel determinabilem proportionem entis*: sic, inquit Doctor, infinitum distinguitur a quolibet ente finito quantumcumque perfecto; nullum enim est ens finitum, quod ab alio non excedatur; albedo enim, v. g. excediturr a scientia in triplo, scientia ab anima intellectiva in decuplo, hæc ab Angelis in centuplo, Deus autem, qui est infinitus, excedit omne finitum ultra omnem proportionem assignabilem entitatis, et perfectionis. Per priorem descriptionem infinitas exigit, ut ab ente infinito removeatur carentia entitatis, et perfectionis qualiscumque; quippe cum ens sic infinitum nulla omnino perfectione carere debeat: per posteriorem removetur ab infinito quodcumque superius, a quo possit excedi. His ita prælibatis, resolvendum est, an relationes divinæ Personarum constitutivæ, et distinctivæ sint formaliter perfectiones infinitæ.

Conclusio unica. — Relationes originis nullam formaliter dicunt perfectionem, neque finitæ sunt, nec infinitæ. Ita Doctor Subtilis pluribi, sed maxime in 1. dist. 8. q. 3. n. 16. ait, *Quidquid communiter dicitur de Deo, et creatura, est indifferens ad finitum, et infinitum, loquendo de essentialibus; vel saltem ad finitum, et non finitum, loquendo de quibuscumque; quia relatio divina nec est finita, nec infinita.* Idem habet q. 4. n. 23. ubi dicit, quod si Paternitas et Deitas concipiantur in abstracto, hæc prædicatio: *Deitas est Paternitas,* non potest esse vera, *Quia,* inquit, *unum eorum non est formaliter infinitum, sed tantum Deitas est formaliter infinita.* At ex professo hanc conclusionem amplectitur, et probat q. 5. Quodlibetica: *De secundo Articulo,* inquit, *teneo hanc conclusionem: Paternitas non est formaliter infinita, et ad hoc sunt tres rationes: prima ratio sumitur ex entis infiniti unitate: secunda ex ejus communicabilitate: tertia ex ejus simplicitate, et incompossibilitate, siquidem ens infinitum intensive est unicum, implurificabile, et non arctatum, sed communicabile, et cuicumque incomponibile.*

Primam rationem sic formal: Non possunt esse plura realiter distincta formaliter intensive infinita: sed plures sunt relationes originis realiter distinctæ: ergo non sunt formaliter infinitæ intensive. *Minor* constat ex dictis: *majorem* probat tribus mediis, nimirum ex comparatione illorum infinitorum inter se: secundo ex comparatione inter finitum, et infinitum: tertio ex comparatione illorum plurium infinitorum ad intellectum, et voluntatem. *Primo* quidem infinitum intensive realiter sibi vindicat omnem perfectionem simpliciter; sed non vindicat sibi realiter perfectionem illam, quam habet aliud ens, a quo distinguitur realiter: ergo non possunt esse duo infinita simpliciter invicem realiter distincta. *Ex secundo medio sic probat majorem:* in entibus essentialiter subordinatis tandem devenitur ad aliquod ens, quod sufficienter terminat dependentiam omnium entium finitorum, quodque necessario debet esse infinitum, et unicum; infinitum qui-

dem, quia debet a se habere omnem perfectionem, alias rursum dependeret ab alio, nec in ipso esset entium subordinatorum status. unicum vero quia non possunt esse ejusdem effectus plures causæ totales ejusdem ordinis. *Denique ex tertio medio eamdem majorem sic probat:* ens infinitum est objectum adæquatum intellectus infiniti, et voluntatis infinitæ: sed non possunt esse plura objecta adæquata ejusdem intellectus, et voluntatis: ergo non possunt esse plura entia infinita realiter distincta.

Secundam rationem sic format: Omnis perfectio simpliciter est communicabilis: sed omne infinitum intensive est perfectio simpliciter: ergo infinitum omne intensivum est communicabile. *Subsumit:* at nulla proprietas Personalis est communicabilis, quia ipsa est formalis ratio existendi incommunicabiliter: ergo nulla proprietas Personalis est perfectio simpliciter; adeoque relatio originis, quæ est proprietas Personalis in divinis, non est perfectio simpliciter. *Majorem* primi syllogismi probat ex descriptione perfectionis simpliciter, *Quæ,* ex S. Anselmo, *est in quolibet melior ipsa, quam non ipsa,* hoc est, ut exponit Doctor quæ in quolibet, quatenus entis suppositum est, melior est ipsa, quam alia secum incompatibilis in eodem: sed quod est formaliter incommunicabile est formaliter incompossibile alteri in eodem supposito entis : ergo quod est formaliter incommunicabile non est perfectio simpliciter: sed omnis perfectio simpliciter in divinis est communicabilis: ergo relationes originis cum sint incommunicabiles, non sunt perfectiones simpliciter. — Ex quo colligo cum Doctore ibidem, nullam perfectionem simpliciter simplicem esse alteri perfectioni simpliciter simplici incompossibilem; nam si esset v. g. *A.* incompossibilis cum *B.*, et sint perfectiones simpliciter simplices: ergo *A.* est melior quam *B.* quæ est non ipsa; et *B.* cum sit etiam perfectio, erit melior quam *A.* quæ est non ipsa, et consequenter *A.* esset perfectior, et imperfectior respectu *B.*, quod est impossibile.

Tertia denique ratio Doctoris sic formatur: Perfectio simpliciter, et infinita, debet ita realiter identificari cum omni perfectione compossibili secum in eodem supposito, ut una earum possit de altera prædicari in abstracto: sed relatio originis non ita realiter identificatur cuilibet secum compossibili in eodem supposito: ergo relatio originis non est perfectio simpliciter, et infinita. *Minor* patet: licet enim spiratio activa v. g. realiter identificetur generationi, ut supra probatum est, tamen hæc propositio non est vera, *generatio activa est spiratio activa;* alias verum esset, quod Pater divinus æque Filium produceret per *spirare,* quam per *generare;* sicque Filius, tam procederet per voluntatem, quam per intellectum, quod aperte falsum est. *Majorem* probat quoad *primam partem* nempe quod perfectio simpliciter, et infinita debeat realiter identificari cuilibet secum compossibili in eodem subjecto: tum quia nihil est essentiale in divinis, quod non sit realiter idem Essentiæ divinæ, et cuilibet essentiali, quod aliunde non provenit, quam quia omne essentiale est perfectio simpliciter simplex: tum quia infinitum non potest componi cum altero, alias esset pars ejus, et excederetur a toto; excessus autem repugnat infinito; sed si aliquid compossibile sibi in eodem supposito non esset sibi omnino idem realiter, non possent constituere unum, nisi per

aliquam compositionem: ergo omnis perfectio simpliciter, et infinita debet esse realiter eadem cuilibet secum compossibili in eodem supposito. Ex quibus infertur *secunda pars*, quæ enim sunt idem realiter vere de se invicem prædicantur, et affirmantur ratione identitatis prædicati cum subjecto; quantumcumque enim fiat abstractio a subjecto, cum semper remaneat identitas prædicati cum subjecto, etiam semper vera est affirmatio unius de alio.

Confirmatur Conclusio ab absurdis, quæ sequuntur ex opposita sententia. Primo quidem si relationes divinæ dicant perfectionem aliquam, sequitur, quod una persona continebit aliquam perfectionem, quam alia non continet; quia nimirum quælibet continet relationem personalem sibi propriam alteri non convenientem; Patri enim non convenit Filiatio, nec Filio Paternitas, nec Spiritui S. Paternitas, et Filiatio; et consequenter Personæ divinæ non erunt infinitæ, quia cuilibet deest aliqua perfectio: infinite perfecto autem nulla perfectio simpliciter simplex deesse debet. *Insuper*, cum in Patre, et Filio sint duæ relationes, nempe in Patre Paternitas, et Spiratio activa, similiter in Filio Filiatio cum eadem activa Spiratione; in Spiritu S. vero sit tantum unica, nempe Spiratio passiva; consequens est, quod si relationes sint perfectiones simpliciter simplices, Pater, et Filius perfectiores erunt Spiritu S., siquidem habent unam perfectionem simpliciter simplicem, cui nullam correspondentem habet Spiritus sanctus: hoc autem est absurdissimum: ergo et illud unde sequitur.

Objicit Doctor ibidem quatuor difficultates adversus præfatam suam doctrinam. *Primo*, quod non est comprehensibile ab intellectu creato, et finito est infinitum: sed relatio divinæ originis non est comprehensibilis ab intellectu finito juxta illud Isaiæ 43. *Generationem ejus quis enarrabit?* Ergo est formaliter infinita; omne enim finitum est comprehensibile. *Secundo*, omnis actio adæquata principio, et termino infinito, est formaliter infinita: sed generatio divina est actio adæquata principio formali infinito, nimirum memoriæ infinite fœcundæ, et termino infinito *qui*, nempe Filio, et termino *quo*, nimirum essentiæ communicatæ, quorum uterque terminus est infinitus: ergo generatio divina est formaliter infinita. *Tertio*, ratio subsistendi per se est perfectissimus modus essendi: sed relationes originis sunt rationes subsistendi per se: ergo sunt perfectissimæ. *Quarto*, quod est idem essentiæ infinitæ non potest non esse infinitum; at relationes originis identificantur Essentiæ divinæ: ergo non possunt non esse infinitæ. **Respondet Doctor ad primum** negando *majorem*, ad rationem enim incomprehensibilitatis alicujus, sufficit identificatio ejus cum infinito; non enim potest aliquid comprehendi, nisi perfecte cognoscatur illius esse; neque hoc potest ita cognosci, nisi apprehendantur omnes illius modi, omnesque ejus perfectiones; infinitæ autem perfectiones comprehendi nequeunt ab intellectu finito; adeoque, ut aliquid sit incomprehensibile, sufficit quod identificetur infinito: at relationes originis identificantur essentiæ infinitæ: ergo licet ex se non sint formaliter infinitæ, non propterea sunt comprehensibiles ab intellectu creato, et finito. — *Ad secundum* respondet duplicem esse adæquationem, nimirum proportionalem, et quantitativam: et proportionalem rursus duplicem, videlicet intensivam, et extensivam. Unde in forma, distinguit

minorem: generatio divina est adæquata suo principio, et termino adæquatione proportionali extensiva, quæ tantum requirit, ut origo, seu actio, ita sit a tali principio, et ad talem terminum, ut ab alio, et ad alium esse nequeat; neque tale principium possit sese extendere ad aliam actionem eliciendam, nec talis terminus ab alia actione produci, concedit: est adæquata adæquatione quantitativa, aut proportionali intensiva, quæ nempe requirat eamdem perfectionem in origine, et termino, qualis est in principio, negat; nam neque etiam origo creata sic adæquatur suo principio, quod semper est perfectius sua actione, et termino producto, quia minus dependet. Ex adæquatione autem proportionali extensiva non sequitur, quod si unum sit infinitum formaliter, alterum quoque similiter infinitum esse debeat, quia infinitas formalis intensiva quantitatem, et graduum intensionem respicit, non vero extensionem. — *Ad tertium* respondet *per se subsistere* esse æquivocum, et accipi dupliciter: primo quidem pro modo existendi per se, et independenter a quolibet alio; et sic est quid absolutum in divinis; adeoque est perfectio simpliciter simplex, estque existentia absoluta, de qua superius. Secundo, pro modo existendi incommunicabiliter alteri, tamquam supposito, sicque nec est perfectio simpliciter simplex, neque secundum quid; hoc autem tantum posteriori modo relationes divinæ dicuntur rationes per se subsistendi, adeoque nec sunt perfectæ, nec imperfectæ. — *Ad quartum* distinguit *majorem:* quidquid identificatur infinito, est infinitum, si sit capax infinitatis, concedit; secus negat: relationes autem originis non sunt capaces infinitatis ratione suæ incommunicabilitatis, et propter jam assignatas rationes, adeoque neganda est consequentia.

Objicies 2. Relationes divinæ tam a Conciliis, quam a Patribus dicuntur perfectiones: ergo revera tales sunt. Probatur antecedens ex Concilio Constantinopolitano Epistola ad Damasum, *Credimus,* inquit, *æqualem honorem ac dignitatem, et imperium coæternum in tribus perfectissimis subsistentiis, seu tribus perfectis personis:* similiter Justinus in expositione fidei de Trinitate, *Maluimus,* inquit, *unius Deitatis in tribus perfectis subsistentiis notitiam exponere.* Item Cyrillus Alexandrinus libro 1. *Thesauri* c. 6. *Perfectus,* inquit, *est non solum quia Deus, sed etiam quia Pater.* Subscribit Damascenus 1. Fidei c. 11. dicens: *In proprietatibus Paternitatis, Filialitatis, et Processionis, secundum causam, et causale* (seu causatum) et *Personalem perfectionem, idest existentiæ modum differentiam intelligimus:* idem lib. *De Decretis primæ institutionis: Hypostases,* inquit, *et personæ Pater, Filius, et Spiritus sanctus, unusquisque enim eorum perfecta est hypostasis, et perfecta persona.* Ergo revera relationes personales sunt perfectiones, et perfectæ. — **Nego antecedens,** et ad ejus probationem dico, sanctos Patres, et Concilia laudatis textibus, et aliis similibus accipere divinam hypostasim, et personam, non in abstracto pro formali subsistentia, et personalitate, quatenus formaliter distinguitur ab essentia divina, et cum ea concurrit ad constituendam divinam personam; sed in concreto pro ipsamet divina Persona, quatenus nempe simul importat essentiam, et personalitatem, qualiter revera Personæ divinæ sunt perfectissimæ. Quod autem aliter non sint accipienda dicta sanctorum Patrum, sufficienter colligitur ex eorum verbis laudatis. Ad sanctum Damascenum

maxime *respondeo* cum nolle proprietates personales formaliter esse perfectiones : contrarium enim docet c. 9. dicens: *Omnia quæ Pater habet sunt Filii, hoc uno excepto quod* ingenitus *non est: quæ quidem vox nec naturæ discrimen, nec dignitatem atque auctoritatem, sed existentiæ modum indicat.* Solum itaque eas proprietates in concreto, et pro personis acceptas, perfectiones nominat.

Objicies 3. Mysterium Trinitatis, quatenus Trinitas est, est summe adorandum, adeoque infinite perfectum : sed Trinitas, quatenus Trinitas, divinas relationes connotat, et importat : ergo verum est quod relationes dicant summam, et infinitam perfectionem. — **Distinguo majorem** : mysterium Trinitatis dicit summam perfectionem se tenentem ex parte naturæ divinæ, quæ tribus Personis communicatur, una cum suis attributis, et perfectionibus, concedo : provenientem a relationibus divinis, quæ sunt termini divinæ communicationis, et fœcunditatis, nego : tota namque perfectio, quæ in adorando Trinitatis mysterio relucet, repetenda est ex parte naturæ divinæ, quæ summe, et infinite divinas Personas constituit, et perficit ; non vero ex parte relationum, quæ sunt puri termini divinæ fœcunditatis, et naturæ, nullam ipsi addentes perfectionem, sed tantum dantes illi modum subsistendi incommunicabiliter.

Objicies 4. Subsistentia Verbi divini, quatenus formaliter ab essentia distincta, terminat naturam humanam assumptam, eique necnon et ejus actionibus summam perfectionem, et dignitatem confert : ergo ipsamet illam perfectionem habet formaliter. Patet consequentia: quod enim præstat Verbi divini personalitas naturæ humanæ, non confert in ratione causæ efficientis, sed formalis; adeoque seipsa tamquam forma significat actiones, et perficit naturam hominis assumpti, et consequenter ipsamet aut est perfectio, aut formaliter continet summam perfectionem. Probatur antecedens : nam homo assumptus ratione personalitatis ei communicatæ, est adorabilis, idque adoratione latriæ : ergo continet bonum, non qualecumque, sed infinitum, et summum, quia summum cultum meretur. — **Nego antecedens** quantum ad secundam partem, nempe quod subsistentia Verbi, quatenus formaliter ab Essentia divina distinguitur, conferat summam perfectionem humanitati Christi ; et ejus probationem distinguo : homo assumptus est adorabilis, et summe perfectus ratione solius personalitatis Verbi, nego : ratione Deitatis sibi conjunctæ hypostatice, concedo : Christus enim idcirco dicitur summe perfectus, et dignus summo cultu, non præcise tantum quia subsistit subsistentia Verbi, sed quia ratione hujus subsistentiæ unitur hypostatice Deitati, estque Homo-Deus.

ARTICULUS TERTIUS.

DE NOTIONIBUS DIVINIS.

Notionis nomine nihil aliud prætendunt Theologi quam propriam rationem cognoscendi unam personam. Quæ ratio sumitur vel pro conceptu formali, quo illam divinam Personam specialiter cognoscimus, et discernimus ab alia, de qua S. Aug. lib. 5. *De Trinit.* c. 6. *Alia notio est, qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus ;* vel pro conceptu

objectivo, seu aliqua nota speciali, et veluti charactere se tenente ex parte ejusdem personæ, ratione cujus ipsam cognoscimus, ut ab alia distinctam, de qua S. Basilius lib. 2. *Contra Eunomium: Proprietates,* inquit, *ac notæ quasi characteres quidam, et formæ in substantia inspectæ, distinguunt.* De notionibus secundum hanc posteriorem acceptationem duo veniunt resolvenda. 1. An sint admittendi aliqui characteres in divinis Personis, quibus invicem distinctæ appareant. 2. Quod illi characteres solito quinque numerentur. Quoniam autem præcipuæ difficultates, quæ hanc materiam spectant, superius enodatæ sunt ex iis, quæ diximus de proprietatibus, et relationibus personalibus; idcirco tres præfatas inquisitiones involvet, et resolvet

QUÆSTIO UNICA.

AN, QUOT, ET QUALES SINT DIVINARUM PERSONARUM NOTIONES.

Notandum 1. Quod etsi una eademque realis formalitas simul sit proprietas, relatio, et notio, hæc tamen invicem juxta variam habitudinem discrepant; paternitas enim v. g. dicitur *Relatio,* quatenus respicit terminum, et Personam generantem refert ad genitam: dicitur autem *Proprietas,* quatenus convenit tantum primo divino supposito, primamque Personam afficit; nominatur autem *Notio* comparative ad intellectum, quoniam est ipsi ratio cognoscendi primam Personam ab aliis distinctam; quæ omnia licet unam eandemque formalitatem significent, hunc tamen servant ordinem, ut prius illa formalitas dicatur relatio, deinde proprietas, ac tandem notio; nihil enim potest esse ratio manifestandi aliud, nisi sit illi proprium, nec potest esse proprium, nisi ab aliis distinguatur. Distinctio autem divinarum Personarum petitur ab earum principio constitutivo, quod est ipsa relatio personalis.

Notandum 2. Tres maxime ad notionem conditiones desiderari. *Prima,* ut sit proprietas alicujus, vel aliquarum personarum, non tamen tribus sit communis, qua ratione nec divina essentia, nec quid essentiale habet rationem notionis. *Secunda,* ut significetur, et exprimatur in abstracto; notiones enim sunt veluti formæ, quibus divinæ Personæ cognoscuntur; inde fit, quod nomina *Pater, Filius, et Spiritus sanctus* non sint, nec dici possint notiones, quia personas ipsasmet directe significant in concreto, non autem denotant per se illas formas quibus personæ possint innotescere, quales sunt *Paternitas, etc. Tertia,* quod significet illam formam non veluti in fieri, sed quasi in facto esse, cujus defectu *generare,* et *generari,* item *spirare,* et *spirari* dici nequeunt notiones, quia significantur ut in fieri. Aliqui etiam Scotistæ quartam addunt, nempe quod notio significet, et importet dignitatem Personæ: at hoc repugnat Doctori, et veritati: siquidem, ut supra diximus, relationes personales nullam formaliter perfectionem connotant.

Notandum 3. Notionem sic describi a Theologis: *Notio est propria ratio seu nota cognoscendi personam divinam ut distinctam ab alia.* Hæc satis superque patet ex mox dictis; dicitur namque *ratio* seu

nota, quia est veluti character seu sigillum, quo designatur, et notatur una persona ab alia distincta; unde Justinus in expositione fidei de Trinit. *Dum geniti vocabulum*, inquit, *quasi notam quamdam audimus, mox cogitamus Filium, quemadmodum et per procedentis notam Spiritus propriam personam dicimus.* Additur secundo, propria ratio cognoscendi personam; *Nam*, inquit S. Basilius lib. 2. *Contra Eunomium, cum una Deitas sit, impossibile est propriam notionem Patris vel Filii capere, nisi proprietatum acceptione cogitatio nostra confirmata sit.* Subditur denique, ut distinctam ab alia: *Nec enim*, inquit S. Basilius lib. unico *De Spiritu sancto* cap. 5. explicans illud Apostoli ad Ephes. 4. *Unus Deus, et Pater, etc, in hoc adhibentur notiones, non ut naturæ diversitatem inducant, sed ut impermixtam Patris ac Filii notionem approbaret: sic eas adhibuit Apostolus.*

Conclusio prima. — Admittendæ sunt notiones, veluti quidam characteres quibus divinæ Personæ nobis facilius innotescunt. Hæc est communis inter Theologos nedum, sed et SS. PP. Patet hæc veritas ex 3. Notabili, et

Probatur insuper maxime ex S. Gregorio Nysseno Epist. 43. *Necessarium est*, inquit, *ut per proprias quasdam notiones inconfusa habeatur in Triade comparatio:* et infra de Spiritu sancto: *Causæ Patris insertam habet essentiam; unde et progreditur, hanc notionem ac cognoscibile signum ejus, quæ secundum hypostasim est, proprietatis habet, quo cum Filio simul, et ipse se facit internosci:* et post pauca de Filio dicit: *Nullam prorsus notionum communicationem secundum proprietatem suam tam cum Patre, quam cum Spiritu sancto habet, sed ex dictis jam signis solus agnoscitur.* Tandem de Patre subjungit: *Pater vero, qui super omnia Deus est, peculiarem hypostaseos suæ notionem solus habet, quod Pater est, et quod ex nulla omnino causa subsistit, atque isto iterum indicio, et ipse proprie, ac separatim agnoscitur.* Quibus aperte fatetur divinas Personas suis notis, et characteribus invicem distinctas agnosci, ubi quamquam notionis vocabulum usurpet in concreto, quod et faciunt plerique Patres, rectius tamen in abstracto accipi constat: siquidem quærentibus quomodo tres divinæ Personæ invicem conveniant, et differant, facilius, et rectius respondetur, dicendo, Patrem distingui a Filio per Paternitatem, quam si utendo nomine concreto *Patris*, diceretur Patrem idcirco differre a Filio, quia generat illum; hæc namque circumlocutio est, non vero ratio formalis. — *Confirmatur* ex aliis SS. Patribus, qui notiones in abstracto usurpant; primo quidem ex S. Basilio lib. 2. *Contra Eunomium* dicente: *Proprietates, ac notæ quasi characteres quidam, ac formæ in substantia inspectæ distinguunt quidem, quod commune est appropriatis characteribus.* Consentit Tertullianus lib. *Contra Praxeam* cap. 2. ubi docet, quod Pater, Filius, et Spiritus sanctus *tres sunt non substantia, sed forma, nec potestate, sed specie:* cujus rationem reddit, *quia unus Deus ex quo et gradus isti et formæ, et species in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti deputantur.* Quasi diceret tres divinas Personas invicem distinctas agnosci, non per concreta earum nomina, sed per relationes ac veluti formas earum constitutivas, et distinctivas; quas idcirco S. Damascenus lib. 3. *De Fide* cap. 6. *Proprietates*

characterícas signalesque appellat: unde cap. 7. ait: *Dei Verbi filiationis characterícam, et discretivam proprietatem, secundum quam discreta est a Patre, et Spiritu sancto.*

Probatur eadem Conclusio ratione: illud admittendum est in divinis, quod maxime conducit ad facilius percipiendam, et explicandam divinarum Personarum distinctionem: sed ad id mirum in modum conferunt notiones divinæ: ergo sunt admittendæ. *Major* constat, siquidem usurpanda sunt a Theologis ipsa vocabula, quæ magis conferunt ad explanationem, et reserationem tam abstrusi, tamque ineffabilis Mysterii. *Minor* probatur: Duobus modis innotescere potest, et exprimi divinarum Personarum proprietas, et distinctio, nimirum per nomina concreta, et abstracta: sed convenientiora sunt abstracta vocabula ad significandam non modo simplicitatem, sed etiam distinctionem Personarum, quam concreta, quoniam abstracta concipiuntur ut simplicissimæ formæ, propterea que sunt magis apta divinæ simplicitati concipiendæ, atque significandæ: unde Nazianzenus Oratione 39. *Spiritus sanctus,* inquit, *procedens a Patre, non tamen Filiationis modo, ut nec generationis, verum processionis: Liceat enim perspicuitatis gratia nomina fingere.* Censet ergo abstracta nomina perspicuitatem, et claritatem conferre distinctioni personarum: ergo, etc.—*Confirmatur:* tres notiones conveniunt Patri, duæ Filio, et unica Spiritui sancto: Patri namque convenit *Innascibilitas, Paternitas,* et *Spiratio activa;* Filio convenit *Filiatio,* et *Spiratio activa;* sed Spiritui sancto sola *Processio,* sive *Spiratio passiva* congruit: ergo per proprium uniuscujusque Personæ nomen concretum sufficienter ab alia non intelligitur distingui; adeoque conveniens fuit notiones in abstracto significari per peculiares proprietates uniuscujusque Personæ, quibus facilius innotescerent omnes modi per quos ab alia Persona distinguitur. Patet consequentia, facile namque per hæc abstracta nomina explicamus Patrem, et Filium distingui a Spiritu sancto, non per Paternitatem, et Filiationem, sed per Spirationem activam; qua tamen invicem inter se conveniunt, sed differunt per Paternitatem, et Filiationem: ergo, etc.

Objic. 1. Quæ sunt simplicia, cognoscuntur, et distinguuntur seipsis, nec formis seu notis indigent, quibus distincta apparcant: sed Personæ divinæ sunt simplicissimæ: ergo non indigent notionibus, ut distincte cognoscantur. — **Distinguo maj.:** Quæ sunt simplicia tam formaliter quam realiter, notis et characteribus non egent, concedo: quæ sunt simplicia tantum realiter, non vero formaliter, nego. *Minorem* similiter distinguo: Personæ divinæ sunt simplicissimæ realiter, hoc est non constituuntur ex partibus realiter distinctis, concedo; sunt simplicissimæ formaliter, nego; plures enim complectuntur entitates formaliter invicem distinctas; constant namque divina essentia, necnon et relationibus, quibus constituuntur in ratione personæ, unde sicut concreta realiter simplicia melius cognoscuntur per aliquam formam in abstracto significatam, quam per ipsum nomen concretum, sic etiam divinæ Personæ facilius innotescunt per divinas notiones, quam per nomina concreta Patris, Filii, etc.

Instabis: Nihil significatur nomine *Patris,* quod itidem non significetur nomine *Paternitatis,* tam enim Paternitas denotat generationem, quam nomen *Pater:* ergo vel neutrum sufficit, vel alterutrum

superfluit. — **Distinguo antecedens:** idem significatur realiter, et diverso modo, concedo; formaliter, et eodem modo, nego. Etenim vocabulum *Pater* non solum importat formam Paternitatis, sed insuper Deitatem connotat, vel in recto, vel saltem in obliquo; Paternitas autem neque in recto, neque in obliquo formaliter significat Deitatem, sed in recto dicit proprietatem, atque in obliquo connotat personam Patris, cujus est proprietas; licet autem in Paternitate imbibatur, et contineatur realiter Divinitas, hæc tamen inclusio provenit tantum ex re significata, non vero ex modo significandi vocis.

Conclusio secunda. — Recte solito numerantur a Theologis quinque notiones, quibus Personæ divinæ nobis innotescunt, nimirum Innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio Activa, et Passiva.

Probatur: tot sunt admittendæ notiones, quot sunt modi, quibus divinæ Personæ cognosci possunt invicem distinctæ: sed ille modus est quintuplex: ergo, etc. *Major* patet; notiones enim tantum admittuntur ad facilius detegendam, et percipiendam distinctionem Personarum. Probat *minorem* S. Bonaventura in 1. distinct. 26. art. unico, quæst. 4. *Ratio distinguendi*, inquit, *accipitur a parte originis: aut igitur positive, aut privative: si privative, aut privat originem per modum producentis, et hoc non dicit nobilitatem, scilicet, non producere, ideo non est notio. Aut privat originem, per modum producti, et hoc vel specialiter, vel generaliter: si specialiter, non dicit nobilitatem: si generaliter, sic dicit nobilitatem, et ideo notio privativa est una sola, scilicet Innascibilitas. Si autem accipiatur a parte originis positive cum duplex sit origo, et cuilibet respondeat de necessitate duplex habitudo, de necessitate erunt quatuor, generatio activa et passiva, et Spiratio activa, et passiva, et in universo quinque.* — Simili pene modo probat S. Thomas prima parte, quæst. 32. art. 3. Cum notio pertineat ad ordinem originis, tot debent admitti notiones, quot sunt ordines originum: sed isti sunt quinque: ergo totidem sunt divinæ notiones. Probatur *minor:* in divinis duæ tantum sunt processiones, ex quibus quælibet importat duplicem ordinem positivum originis, nempe *a quo est alius*, et *qui est ab alio:* primo namque processio per intellectum importat ordinem ejus, a quo est alius, qui ordo vocatur *Paternitas*, et est notio Patris: similiter importat ordinem ejus, qui est ab alio, diciturque *Filiatio*, quæ est notio Filii. Similiter processio per voluntatem etiam hunc duplicem importat ordinem, nempe ejus, a quo est alius, qui ordo est *Spiratio activa*, per quem producitur Spiritus sanctus, et hæc notio distinguit Patrem, et Filium a Spiritu sancto; et ejus, qui est ab alio, et hic ordo dicitur *Spiratio passiva*, quæ est notio Spiritus sancti. Præter autem illos ordines originis positivos, est adhuc alius ad originem spectans negative, nempe ordo ejus, a quo est alius, et qui non est ab alio, et sic est *Innascibilitas*, quæ est alia notio Patris. Præter hos autem quinque non apparet alius modus originis. Ergo sunt tantum quinque notiones.

Dices: Tot, et non plures debent esse notiones, quot sunt proprietates constituentes, et distinguentes personas divinas: notiones enim statuuntur in ordine ad cognitionem Personarum, prout in se

constituuntur, et distinguuntur: atqui proprietates illæ sunt tantum quatuor, nempe Paternitas, Filiatio, et Spiratio tam activa, quam passiva: ergo totidem sunt notiones; adeoque cum Innascibilitas non constituat personam, etiam non potest habere rationem notionis. — **Distinguo majorem**: tot debent esse notiones positivæ quot proprietates, concedo: tot debent esse tam positivæ, quam negativæ, nego. Quatuor enim illæ proprietates possunt fundare plures, quam quatuor conceptus positivos, vel negativos: etenim personæ divinæ cognosci possunt a nobis, vel *positive* penes habitudinem, et oppositionem relativam, quam habent ad seipsas, vel *negative* penes exclusionem principii externi, vel interni: inde fit, quod quamvis Persona Patris sufficienter innotescat positive distincta ab aliis personis per Paternitatem, et Spirationem activam, nihilominus quoniam remaneret dubitandi locus, an Pater sit productus ab alio necne, ut intelligatur persona omnino improducta, necessario opus est tribuatur ipsi Innascibilitas, quæ est negatio generationis, et productionis ab alio.

Dices 2: Spiratio activa est communis Patri, et Filio: ergo non est propria notio alicujus divinæ Personæ. Patet *antecedens* ex dictis, et patebit amplius ex dicendis: *consequentia* etiam certa fit ex conditionibus ad notiones desiderandis, quas assignavimus. — **Respondeo**, proprietates esse duplicis rationis: aliquæ enim sunt singulares, et uni soli Personæ convenientes, ut Paternitas, Filiatio, et Spiratio passiva: alia vero est non singularis, nec tamen omnibus communis, sed tantum duabus personis propria, nempe Spiratio activa, quæ Patri, et Filio convenit, non autem Spiritui sancto. Unde fit, ut sub ea ratione, qua non convenit Spiritui sancto, sufficienter eum distinguat a Patre, et Filio, cumque sit Patri, et Filio propria, etiam dicenda est notio Patris, et Filii.

Dices 3: Innascibilitas in Patre, vel sumitur pro materiali, vel pro formali: si primum, non est quid distinctum a Paternitate, ut sic enim pro formali significat Paternitatem: si secundum, non potest dici notio, cum sit pura negatio principii productivi, et consequenter dignitatem non explicet, quæ videtur desiderari ad rationem notionis. — **Respondet** Divus Thomas, Innascibilitatem pro formali dicere negationem, et nihilominus inferre dignitatem: negatio enim, inquit, dignitatem importat, quando affirmatio ipsi opposita dicit imperfectionem; etenim in Rege, v. g. est dignitas, quod non sit artifex, mercator: innascibilitas autem negat processionem ab alio, quæ licet in Filio, et Spiritu sancto non dicat imperfectionem, sed perfectionem, tamen in Patre imperfectionem importaret, significaret enim cum non esse primum principium, fontem, et originem totius Trinitatis. — Resp. Doctor in 1. d. 28. q. 2. n. 7. *Quod ingenitum sub propria ratione sua, ut significat non habere genitorem, est proprietas Patris, et sufficienter importat dignitatem, idest, non indignitatem, hoc enim sufficit ad personalem proprietatem, quod non sit indignitas, sicut et personalia in divinis non dicuntur esse imperfectiones: non tamen perfectiones simpliciter, idest, universaliter in quolibet melius ipsum, quam non ipsum.* Deinde ad mentem S. Thomæ reponit, *Quod ingenitum, in quantum negat habere genitorem, dicit dignitatem personalem primæ personæ in divinis, quia sicut dignitas est in secunda persona habere*

principium originans, ita est dignitas in prima persona non habere, et tamen non oportet, quod ista dignitas sit dignitas formaliter alicujus positivi proprii connotati per hoc quod est ingenitum. *Unde negatio potest dici esse dignitatis in aliquo, pro quanto indignitatis esset, si opposita affirmatio poneretur in eo, sicut dignitas est in Rege non esse ignavum, et impudicum.*

Dices 4: Qua ratione *Innascibilitas* statuitur notio propria Patri, eadem et *Inspirabilitas* tribuenda erit Filio, necnon et *Ingenerativitas*, seu negatio virtutis generativæ alterius Filii: similiter Spiritui sancto tribuenda erit *Ingenerabilitas*, necnon et *Inspirativitas*, seu negatio virtutis spirandi, et generandi; nam et Filius potest intelligi generare alium Filium, si enim sit simul Filius, et Spirator, quidni simul erit genitus, et generans? Spiratus quoque intelligi potest generativus, nam in rebus creatis amor potest applicare intellectum ad concipiendum verbum, atque ita potest esse principium verbi, si non elicitivum, saltem imperativum. Ergo ut appareat hæc Filio, et Spiritui sancto non convenire, oportet, ut eis prætatæ notiones tribuantur, adeoque multo plures, quam quinque, possunt esse notiones. — **Respondet Doctor** in 1. dist. 28. q. 1. n. 9. non esse inconveniens, quod plures admittantur notiones, quam quinque, sicut enim tempore S. Ambrosii notio *Innascibilitatis*, et *Ingeniti* erat ignota, ab ipso S. Ambrosio, et aliis Patribus rejecta: postea vero a S. August. et aliis Patribus accepta fuit, vel ut addit ipsemet Doctor, *Si a principio fuerunt tantum notæ tres proprietates notionales, scilicet* Paternitas, Filiatio, *et* Spiratio, *hoc ex verbo Salvatoris in Evangelio, et Joannis in Canonica sua cap.* 1., *tamen postea per investigationem innotuerunt aliæ notiones, et proprietates, quæ prius erant in se, licet non prius notæ, et ita sicut posteriores concesserunt plures notiones, quam priores, non tamen priores eas negaverunt, licet non eas dixerint: ita non videtur inconveniens de posterioribus ad illos Doctores ponere tales notiones, dum tamen possint concludere illas ex dictis priorum.* Censet itaque Doctor revera admitti posse plures notiones, quam quinque: attamen, ut communiori Theologorum sententiæ morem geramus, *respondeo* 2. prætatas notiones vel ad priores reduci, vel ab aliis excludi: etenim cum Spiratio activa tribuatur Filio, per eam sufficienter intelligitur, quod ipse non possit per Spirationem produci, alias produceret seipsum. Adde, quod spiratio activa, et passiva relative opponuntur, adeoque requirunt terminos realiter distinctos, et sic esse nequeunt in eadem Persona, et consequenter ad positionem Spirationis activæ in Filio sufficienter intelligitur ab eo excludi ratio Spirationis passivæ, sicque alia ratione nempe *Inspirabilitate* non eget ad eam exclusionem significandam. Similiter cum, ut supra probatum est, non possint esse plures processiones, pluresque Personæ ejusdem rationis in Deo, nec una Persona procedens per intellectum possit procedere per voluntatem, et viceversa; consequens, quod cum sit unus Filius in divinis procedens per intellectum, et unus Spiritus sanctus procedens per voluntatem, sufficienter cognoscitur, quod non possit alius Filius, aut Spiritus sanctus produci: adeoque ad id significandum non est opus notionibus *Inspirativitatis* in Spiritu sancto, aut *Ingenerativitatis* in

Filio, et Spiritu sancto: hæc negatio virtutis generativæ, aut spirativæ, aliunde sufficienter cognoscitur excludenda.

Dices 5: Ratio *Verbi*, et *imaginis* est propria Filio, sicut et ratio *amoris*, et *doni* Spiritui sancto: at utraque ratio divinas illas Personas ut distinctas significat: ergo habet utraque vim notionis; adeoque plures sunt notiones, quam quinque. — **Respondeo**, quod hæc nomina non tam significent proprietates, quam appropriationes, significant enim modum processionis Filii per intellectum, et Spiritus sancti per voluntatem, qui modi procedendi satis, superque diversi apparent per origines, et relationes divinarum Personarum constitutivas, adeoque ad id exprimendum non est necessaria notionum divinarum ultra quinarium multiplicatio. Adde quod etiamsi huic veritati aperta ratio non suffragaretur, non tamen idcirco a communi Theologorum sententia recedere congrueret; sapiendum enim, et loquendum, ut multi. maxime circa hoc abstrusum Trinitatis mysterium.

DISPUTATIO TERTIA.

DE DIVINIS PERSONIS IN PARTICULARI

Narrat sacer Textus *Exodi* 19. et 20. quod cum Moyses divino urgente mandato per duos dies integros seipsum parasset ad Dei conspectum, et consortium, tandem die tertio montis Synai cacumen subiens, *accessit ad caliginem, in qua erat Deus*. Ex duabus jam absolutis Disputationibus liquet, nos dies veluti duos mysticos implevisse, ut divinæ Trinitatis montem, et celsitudinem circumiremus, quatenus, exploratis illius existentia ac principiis, paratior ac vegetior esset noster animus ad intimum illarum divinarum Personarum intuitum. Jam itaque cujusque divinæ Personæ conspectum, et thronum subire licet, et proprios, ac singulares earum characteres inspicere, et sigillatim reserare; quod utique præstabimus tribus in sequentibus Articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PRÆCELLENTIIS PRIMÆ DIVINÆ PERSONÆ.

Tribus maxime gloriæ titulis illustratur prima in divinis Persona, juxta triplicem illius considerationem; spectari namque potest, vel secundum suam primitatem, et quatenus a nulla alia ducit originem, diciturque *Innascibilis*, seu *Ingenita:* vel per respectum ad Filium, quem sola producit, et *Pater* nominatur; vel denique per habitudinem ad duas simul Personas productas, quibus Deitatem ex infinita sua fœcunditate communicat, et earum *principium* appellatur; de quibus quædam sunt tribus sequentibus Quæstionibus delibanda.

QUÆSTIO PRIMA.

AN, ET QUOMODO NOMEN PATRIS PRIME IN DIVINIS PERSONÆ CONVENIAT.

Notandum 1. Nomen *Patris* Deo attributum in sacris Litteris sumi tripliciter: *Primo* quidem generaliter pro principio productivo creaturarum, juxta illud Deuteronomii 32. *Numquid non ipse est Pater tuus*,

qui possedit te, et fecit, et creavit te? Qualiter nomen Patris tribus divinis Personis est commune, non minus quam potentia creandi, et ejus exercitium. *Secundo*, specialius pro Deo justificante, et sibi adoptante creaturam rationalem in Filium beneficio gratiæ sanctificantis, de quo Paulus ad Romanos 8. *Accepistis Spiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus, Abba Pater*, etc. Et hoc modo etiam tribus Personis est commune, sicut et voluntas, ac potentia creandi, ac justificandi; appropriatur tamen Spiritui sancto, quia hæc gratia sanctificans conceditur, et justificatio fit per amorem; Spiritus autem sanctus est amor vi suæ processionis. *Tertio* tandem sumitur notionaliter pro principio generativo Filii consubstantialis, et ejusdem naturæ cum suo principio; qualiter Patris nomen soli primæ Personæ proprie convenire dicitur, aliis autem divinis Personis tantum analogice.

Notandum 2. Adverbium *proprie* maxime trifariam usurpari; primo quidem ad idem significandum, quod vere, et non ficte, qualiter Christus Joan. 15. ait: *Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est.* Secundo ad designandam propriam, et non metaphoricam locutionem, qualiter Christus dicitur Salvator, etc. Tertio denique, quatenus proprium dicitur, quod non est commune pluribus, sed uni soli convenit; sic Paternitas dicitur propria primæ Personæ, Filiatio secundæ, et Spiratio passiva tertiæ. Hoc autem ultimo modo vocabulum *proprie* usurpamus in præsenti Quæstione.

Notandum 3. Quod etsi hac in mortali vita non possimus nomen aliquod ita proprium Deo tribuere, ut eum significet, et notificet, qualis est in se; tamen ex rebus creatis aliqua mutuari licet nomina, quibus res divinas significemus secundum quamdam similitudinem, et proportionem, quam habent cum ipsis creaturis, quibus significandis prius imposita fuerunt hæc vocabula; *Infinitas enim nostræ intelligentiæ*, inquit Hilarius lib. 1. *De Trinit., cogit species quasdam ex inferioribus tamquam superiorum indices quærere, ut rerum familiarium consuetudine admonente ex sensus nostri conscientia ad insoliti sensus opinionem educeremur.* Unde provenit, ut modus significandi eorum vocabulorum, quatenus Deo tribuuntur, semper sit improprius, nisi prius resecaverimus ab ejusmodi vocabulis omnes passiones sensuum, et reliquas imperfectiones, quæ comitantur creaturarum entitatem, vel operationem per illa vocabula significatam. His prænotatis, duo restant statuenda: Primum, quod res significata nomine Patris proprie conveniat soli primæ divinæ Personæ; secundo, quod longe præstantius hoc augustum nomen ipsi quadret, quam ulli creaturæ.

Conclusio prima. — Prima in divinis Persona proprie Pater appellatur. Hæc est de fide, et colligitur ex innumeris Scripturæ textibus, quibus Verbum incarnatum Personam, a qua suam æternam ducit originem, et vitam, ac esse divinum accipit, Patrem suum appellat, ut pluribus insinuatum est supra, maxime ex illo Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris*, etc. Unde S. Cyrillus, dialogo *De Trinitate* cap. 2. *Baptizare jussit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nimirum, quia collegit, et præ aliis proposuit nomina distinctissima nobis constituentia uniuscujusque significati propriam existentiam.* Constat pariter ex iis, quæ diximus probando di-

vinas Personas constitui per veras relationes originis: at hæ aliæ non sunt, quam Paternitas, Filiatio, et Spiratio passiva; ergo vere, ac proprie Deo convenit relatio Paternitatis; adeoque prima Persona vere dicitur Pater.

Probatur insuper: nomen Patris vere, ac proprie primæ Personæ congruit, si significatum per hoc nomen ipsi vere, ac proprie competat: at ita est. Probatur: quod proprie significatur nomine Patris, est quod Persona, cui tribuitur, producat aliam per veram generationem, quæ sit origo viventis a vivente in similitudinem naturæ: at prima Persona divina secundam ita producit, ut probatum est: ergo, etc. *Confirmatur* ex eo, quod Christus ipsemet profiteatur se in mandatis et commissis habere, ut proprium nomen sui principii hominibus notum faceret; sic enim circa vitæ finem Patrem alloquitur Joann. 17. *Manifestavi nomen tuum hominibus*, etc; videlicet nomen *Patris*, ut intelligunt SS. Patres Augustinus tract. 106. in Joannem, Chrysostomus Homil. 80. et merito quidem, prius namque Christus Joann. 16. dixerat: *Venit hora cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis:* unde Cyrillus libro 10. Thesauri cap. 6. *Manifestavi nomen tuum hominibus, quia videlicet verus Pater es, et Filium verum habes.* Joannes etiam ait 1. cap. 5. *Ut simus in vero Filio ejus.*

Probat 2. S. Athanasius Orat. 2. nomen Patris primario competere Deo, ab eoque in hominum genus proprietatem ejus transisse; adeoque magis proprie Deo, quam hominibus tribuendum, eo quod nullus hominum simpliciter sit Pater dicendus, quia nullus est, qui non sit alterius parentis filius, nullusque qui filio, adeoque sua paternitate carere non possit: *Verum,* inquit, *in Divinitate non sic accidit... nam neque Pater ex Patre est altero... neque Filius ex fluxione Patris, aut ab genito Patre genitus:* inde concludit, unde sola in Divinitate *Pater proprie est Pater, et Filius proprie Filius est; in iisque solis hoc consistit, ut et Pater semper Pater sit, et Filius sit semper Filius.* Ipsi concinit Faustinus lib. 2. *Contra Arianos; Solus,* inquit, *proprie verus est Pater, qui sine initio, et fine Pater est; non enim aliquando cœpit esse, quod Pater; sed semper Pater est, semper habens Filium ex se genitum.*

Dices: Sancti Patres negant Patris, ac Filii nomen Deo convenire: ergo nulla Conclusio. Probatur *antecedens:* primo quidem ex. S. Dionysio, qui libro *De Theologia mystica* cap. 5. circa medium ait, *Deum, nec Spiritum esse, ut nos sciamus, nec Filii, nec Patris rationem esse, nec aliquid eorum, quæ nobis, aut cuipiam naturæ sunt cognita.* Similiter S. Basilius Tractatu *De vera, et pia fide,* circa medium, ait: *Vocabulum Patris, si cum integra significatione, sicut apud nos est in usu, accipiamus in Deo, impie facimus*; ergo, etc. — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, non eam esse laudatorum Patrum sententiam, ut nomen, et rationem Patris censeant esse a Deo removendam, sed tantum quod Deo non conveniant eo modo, quo creaturis tribuitur: quod ut pateat evidentius, ad præfatas auctoritates sigillatim respondeo: sanctum Dionysium eo modo negare Deum esse Patrem, quomodo ibidem antea dixerat eum non esse *Scientiam, nec Veritatem, nec Regnum, nec Sapientiam; neque Unum, neque Unitatem, neque Divinitatem, aut Bonitatem:* eo scilicet modo, quo hæc concipere solet imbecillis, et infirma nostræ mentis tenuitas; sed hæc sit omnia, modo quodam superexcel-

lenti; quippe cum inquit in fine capitis: *Et omnem affirmationem superet perfecta illa, et singularis causa omnium, et omni negatione superior sit præstantia ejus, qui et ab omnibus omnino secretus est, et universa multum superat.* Ad S. Basilium similiter dico eum non excludere rationem Patris a Deo; siquidem in lib. 5. *Contra Eunomium* affirmat, quod vere generat Deus, et edit Verbum vere: et lib. 2. dixerat loquens de vocibus, *Generatio, Pater, et Filius,* quod qui *has negligere voces audet, universam Evangelii simul delet virtutem*: itaque vult tantum esse resecandam passionis significationem, quæ in generationibus creatis invenitur; ac retinendam solummodo productionem similis in natura, ubi sermo est de generatione divina: unde post verba in objectione laudata subdit: *Quandoquidem una cum eo necessario simul, et affectio, et defluxio seminis genitivi, et ignorantia, et infirmitas, et talia quæcumque in ipso nomine* Patris *evulgantur in creaturis.*

Conclusio secunda. — Nomen, et ratio Patris longe præstantius Deo convenit, quam creaturis. Hæc est certissima apud sanctos Patres, eamque variis rationibus confirmant.

Primo quidem, quod quæcumque creaturarum paternitas a divina Paternitate ducit originem: unde Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Joannem c. 8. ita scribit: *Paternitatis nomen non habet Deus ex nobis; sed nos potius ab illo videmur accepisse; fidelis est quippe sermo Pauli clamantis* ad Ephesios 3. *Ex ipso omnis Paternitas in cælis, et in terra nominatur.* Ipsi subscribit S. Hieronymus in eadem Apostoli verba dicens: *Quomodo Deus essentiæ suæ nomen, atque substantiæ cæteris impertit, ut ipsa quoque dicantur, etc, sic et Paternitatis nomen ex semetipso largitus est omnibus; sicut ergo solus bonus bonos facit, et solus immortalis immortalitatem tribuit, et solus verus veritatis nomen impertit; ita solus Pater, qui Creator est omnium, et universorum causa, substantiis præstat cæteris, ut Patres esse dicantur.*

Secundo, excellentiam divinæ Paternitatis supra creatam deducunt ex eo quod Pater divinus nullum alium Patrem agnoscat, nec Filius alterum Filium gignat; sic S. Athanasius Epist. ad Serapionem. *Ob id,* inquit, *solus, et unus Pater solius, et unius Filii Pater est, atque in sola Deitate istud Patrem esse, ac Filium constituit, et semper est: nam inter homines, si quis Pater dicitur, ille alterius fuit: et si quis hujus Filius, ille vicissim alterius Pater appellatur, adeo ut in hominibus proprie non servetur Patris, et Filii appellatio.*

Tertio, quod Paternitas quidditative, et substantialiter Deo competat, non autem accidentario tantum, ut creaturis; quocirca S. Cyrillus lib. 12. *Thesauri* cap. 5. profitetur *ex Patre essentialiter prodire Filium.*

Quarto denique hanc præcellentiam inferunt, ex eo quod Pater æternus respiciat perfectissimum Filium, præstantissima generatione productum, et sibi perfectissime assimilatum: unde has omnes, et alias præcellentias divinæ Paternitatis, ita perstringit S. Nazianz. Orat. 23. *Patrem esse credamus, Patrem multo verius, quam qui apud nos id nomen obtinet; tum quia proprio, et singulari modo Pater est: tum quia solus, non enim cum mulieris conjunctione, atque congressu; tum quia solius nempe Unigeniti; tum quia solum, nec enim ipse prius quam Pater esset fuit Filius; tum quia in totum, et totius Pater,*

quod de nobis certo affirmari nequit; tum quia a principio, nec enim posterius Pater esse cœpit.

Ex his COLLIGE, longe præstantius Deum dici Patrem sui Filii, quam dicatur Pater creaturarum. *Primo*, quia Deus dicitur Pater creaturarum non naturaliter et necessario, sed contingenter et libere. *Secundo*, non per principium conjunctum, et actionem immanentem, ac generativam ad intra, sed per actionem factivam, et creativam ad extra. *Tertio*, non ab æterno, sed in tempore. *Quarto*, Paternitas in Deo nihil est reale, sed mera denominatio extrinseca. *Quinto* denique in creaturas non influit similitudinem in natura, nec eas perfecte sibi assimilat in substantia, sed tantum, vel in similitudine vestigii, quæ convenit rebus irrationalibus respectu quarum dicitur interdum Pater; sic Job 38. *Quis est pluviæ Pater?* vel in similitudine imaginis, quæ reperitur in qualibet creatura rationali, juxta quam omnes homines dicere possunt: *Pater noster, qui es in Cœlis;* vel denique in similitudine gratiæ, qua ratione frequens est Patris appellatio, tam in Veteri, quam in Novo Testamento. Nec refert, quod S. Basilius lib. 2. *Contra Eunomium* circa medium, dicat: *Pater noster est Deus non abusione, aut translatione, sed proprie, primo, et vere dictus;* his verbis nihil aliud indicare voluit Basilius, quam quod Deus præstantiori modo sit nostrum principium, quam parentes, a quibus ortum ducimus: tum quia ipse solus animam creat, et corporis format partes, et organa: tum quia omnibus nobis ad vitam necessaria subministrat: tum denique quia ex suavi sua providentia omnia disponit, tuetur, ac conservat: unde merito Christus Matth. 23. monebat Discipulos: *Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester, qui in Cœlis est.*

QUÆSTIO SECUNDA.

AN, ET QUOMODO PRIMÆ PERSONÆ CONVENIAT NOMEN, ET RATIO *INGENITI.*

NOTANDUM 1. Ingeniti vocabulum primo excogitatum fuisse ab Aetio Eunomii Magistro, ut refert sanctus Athanasius Dialogo 2. *De Trinit.* Hoc ipsum usurparunt Ariani, quo facilius Verbi divini consubstantialitatem impugnarent, et Catholicos impeterent, interrogando utrum sint plures Ingeniti, vel unus tantum; ut si responderent esse unicum ingenitum, illico inferrent Ariani Filium non esse Ingenitum, sed solum Patrem; ac subinde Filium connumerarent inter creaturas factas, et creatas: si vero reponerent Catholici esse duos, aut tres Ingenitos, videlicet Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, inde colligerent Ariani tres Deos a Catholicis affirmari: Ariani namque pro certo habebant naturam Dei in eo consistere, quod sit Ingenitus. Hinc observat S. Epiphanius hæresi 76. amplius quadraginta argumenta ex nomine *Ingeniti* deprompta, ab ipso Aetio adversus Catholicos fuisse vibrata. Quapropter Gregorius Nazianzenus Oratione 37. vocabulum *Ingeniti* appellat *arcam, ac murum perfugii Hæreticorum istorum:* Nyssenus vero lib. 1. *Contra Eunomium, Propugnaculum unde in Catholicum Dogma impressionem faciebat Eunomius.* Inde nonnulli sancti Patres *Ingeniti* nomen exosum habuerunt, et putaverunt rejiciendum a theologicis disputationibus; sic sanctus Athanasius Oratione 2. *Contra*

Arianos circa medium, ait; *Vanam esse institutionem hujus vocis, cum nihil aliud in se contineat nisi meram præstigitationem.*

Notandum 2. Hoc ipsum Ingeniti vocabulum plures, sed maxime quatuor habere significationes, ut observat S. Athanasius Oratione 2. *Contra Arianos.* Primo, quatenus opponitur infecto, seu non existenti, sed quod potest existere: *Sic,* inquit, *Ingenitum dicitur, quod nondum factum est, ut lignum, quod nondum abiit in formam scaphæ.* Secundo, pro eo quod opponitur rei, quæ nec existit, nec potest existere: *Sicut,* ait, *triangulus nulla ratione fieri potest quadrangulus.* Tertio, quatenus opponitur improducto, et sic dicit Ingenitum esse, *Quod jam est, sed natum ab aliquo non est, nec aliqua ratione suæ originis Patrem habet:* et in hac acceptione notat, *unicum, et solum Patrem esse Ingenitum.* Quarto denique dicitur Ingenitum, *quod factum non est, sed est sempiternum, et incorruptum:* et sic tam Filius, et Spiritus sanctus, quam Pater dici possunt Ingeniti; imo hac acceptione Maximus Taurinensis in homilia de Symbolo, Deitatem Ingenitam, et Innascibilem pronuntiat, dicens: *In Deo natura Innascibilis, in Patre Unigeniti veritas, in Omnipotente plenitudo virtutis ostenditur; est namque per ingenitam Deitatem Omnipotens, et per Omnipotentiam Pater.* Hic autem *Ingeniti* vocabulum in tertia acceptione usurpamus, quæ acceptio ut pateat evidentius,

Notandum 3. Ingeniti nomen, quatenus æterno Patri tribuitur, accipi debere *privative*, quatenus nempe negat omnem productionem, et idem quod *improductum*, et *improducibile* significat. Si enim hac voce negetur tantum generatio, vel nativitas proprie sumpta, æque Spiritus sanctus dicetur Ingenitus, ac Pater; quoniam uterque incapax est nativitatis, et generationis: si vero negetur quæcumque productio, sed negative tantum, non autem privative, hoc est, significando puram negationem producibilitatis, Ingeniti ratio Deitati æque conveniet, ac Patri; Deitas enim omnino incapax est realis productionis; quocirca, ut ingenitum esse, seu improducibile soli æterno Patri proprium sit, debet *ingeniti* nomen sumi privative: non quidem quatenus privatio dicit carentiam alicujus positivi, quod possit, aut debeat inesse Patri, sed quod *ingenitum* neget productionem, quæ non repugnat illi convenire, non quatenus Pater, sed quatenus Persona divina est: ita quod hæc privatio dicatur similis ei, quæ a Philosophis appellatur privatio secundum genus, non secundum speciem; qua ratione talpa dicitur privari visu, quia in quantum est animal, non repugnat ei videre, licet repugnet ei, ut talpa est: sic (si ita a vilioribus ad divina explicationis gratia argumentari liceat) cum Pater divinus sit Persona divina, cumque in genere Personarum divinarum non repugnet produci, quia reipsa Filius, et Spiritus sanctus producuntur, inde fit, quod productio non repugnet Patri, ut Persona divina est, sed tantum quatenus Pater est; adeoque *ingeniti* ratio sumi debet in eo privative. An autem hæc ratio ipsi tamquam proprietas Personalis tribuenda sit, aperiet

Conclusio unica. — Nomen, et ratio ingeniti, quatenus omnem productionem privative excludit, revera est proprietas Patris divini.

Probatur primo ex Concilio Antiocheno 1. *In Professione Fidei*, ubi decernitur *esse unum Deum ingenitum sine principio*, ubi nomen *Dei* supponit pro persona Patris, juxta morem Scripturæ sacræ. Insuper Nicæni Patres lib. 2. Disputatori hæc credenda, et non scrutanda proponunt: *Unus ingenitus Deus, et Pater: unus ex eo genitus, unigetus Filius Deus Verbum. Sicut non est alter Deus cum Deo, et Patre ingenitus; ita neque congenitus, neque prior, neque posterior Filius:* unde S. Athanasius Epist. *ad Serapionem*, ut refert S. Thomas Opusculo primo *Contra errores Græcorum* cap. 8. ait: *Inprincipiatum esse, et ingenitum soli Deo Patri Catholica Ecclesia congregata apud Nicæam fideliter attribuit, et toti mundo sic esse credendum sub anathemate mandavit.*

Idipsum probant sancti Patres; imprimis enim Athanasius in *Quæstionibus de Natura Dei* q. 5. ait, *Proprium Patris ingenitum esse, Filii vero genitum, Spiritus sancti procedere:* hoc ipsum pluries inculcat Nazianzenus, maxime vero Orat. 23. ubi ait: *Patris proprietas hæc est, quod ingenitus sit:* similiter Nyssenus lib. *De Differentia essentiæ, et hypostasis*, ait: *Eximium insigne, notamque solius Patris esse, quod a nulla causa subsistit*: subscribit et Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 2. ubi ait: *Pater solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus; non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium:* idem proferunt cæteri Patres, quotquot de adoranda Trinitate scripserunt.

Probatur eadem ipsa veritas ratione theologica: Pater divinus non tantum id habet proprium, et singulare, ut per fœcunditatem generativam sit principium Filii, et per Spirativam una cum Filio sit principium Spiritus sancti, sed etiam, ut inter Personas divinas ipse solus existat sine alio principio, a quo realiter producatur, quemadmodum producuntur aliæ duæ Personæ: at hæc improductionis ratio appellatur nomine *ingeniti:* ergo revera tamquam proprietas æterno Patri convenit. *Deinde* unica est in divina Trinitate Persona improducta, nimirum Pater: ergo ratio producti ipsi soli propria est. Patet *antecedens* ex dictis in tertia Quæstione primæ Disputationis, ubi probavimus impossibile esse plures divinas Personas esse ingenitas, seu improductas.

Dices 1: Sancti Patres censuerunt proscribendum esse vocabulum *ingeniti*, eo quod in Scripturis sacris non exprimatur, et hæreticis fallendi, ac blasphemandi ansam præbeat: insuper quod vocabulum *Patris* sufficienter significet quidquid exprimere potest nomen *ingeniti:* ergo nomen hoc æterno Patri pro singulari proprietate non est adscribendum. Probatur *antecedens*, quantum ad omnes partes ex S. Basilio lib. 1. *Contra Eunomium: Ego*, inquit, *ingeniti, sive innascibilis appellationem, quamvis summopere cogitationibus nostris congruat, tamen quoniam nullo loco in Scripturis ipsam invenio, et quoniam primum est elementum blasphemiæ istorum, silentio tradendam merito dixerim: præsertim cum Patris vox et id possit, quod ingeniti.* — **Respondeo**; equidem vocabulum *ingeniti* ab aliquibus sanctis Patribus his de causis fuisse explosum; nihilominus rite interpretatum, et acceptum usurparunt ad significandum discrimen Patris æterni a duabus aliis divinis Personis, ut ipsemet etiam usurpat S. Basilius lib. 2. *Contra Eunomium*, ubi docet *Genitum, atque Ingenitum, esse specificas quasdam*

proprietates Filii, et Patris divini: nec refert, quod verbum istud in divinis litteris non exprimatur, in ipsis enim etiam non legitur vocabulum *Trinitatis;* nec tamen idcirco deneganda est divina Personarum Trinitas: unde Sixtus I. *Epist.* 1. *Decretali* post medium ait: *Patrem in divinis litteris ingenitum proprie positum, nec legere possunt, neque probare; sed quia id ipsum fides exigit Christiana, absque ulla dubitatione ingenitus creditur;* cui concinit Fulgentius ad objectionem septimam Arianorum, *Ingenitus*, inquit, *Pater nusquam in Scripturis Canonicis legitur, et tamen secundum fidei veritatem ingenitus prædicatur.*

Dices 2: Ingenitum secundum vocis genuinam significationem idem significat, ac increatum: at non solum Pater, sed etiam Filius, et Spiritus sanctus vere sunt increati: ergo etiam ingeniti. — **Respondet ad majorem** S. Cyrillus lib. 11. *Thesauri* cap. unico: *Quod ingenitum unico N. Græce scriptum, non factum, neque creatum significat, et de Deo universaliter prædicatur, idest de singulis personis divinis, gemino autem N. N. scriptum, non natum, nec ex alio esse significat, et Patri accommodatur;* videlicet ut principium solius Patris: cui concinit Hugo Etherianus lib. 2. *Contra Græcos* cap. 5. *Ingenitum*, inquit, *quoniam per unum N. apud Græcos scribitur quantum hoc nomen increatum significat, et non solum divinæ naturæ, si sic dicatur, rerum tribus competit Personis, etenim naiura pariter cum Personis incausata est, cum autem per duo N. N.* ἀγεννητον *scribitur, soli proprie Patri, non Filio, non Spiritui, neque alicui creaturæ convenit.*

QUÆSTIO TERTIA.

AN, ET QUOMODO PATER DICATUR PRINCIPIUM, CAUSA, AUCTOR, ET FONS IN DIVINIS.

Notandum 1. Principii nomen tripliciter in divinis usurpari posse, nimirum *Essentialiter, Notionaliter, et Principaliter.* Primo modo significat fœcunditatem Divinitatis *ad extra* convenientem tribus Personis, qua per Omnipotentiam creaturas omnes producunt. Secundo modo designat ejusdem Divinitatis fœcunditatem *ad intra*, qua Pater, Filium, et Pater una cum Filio, Spiritum sanctum producunt: tertio modo significat dignitatem illam, qua prima in divinis Persona a nulla producta cæteras producit. Principium essentialiter acceptum convenit tribus Personis indivisim, opera enim divinæ Trinitatis ad extra sunt indivisa; quia divinæ illæ Personæ per unicam voluntatem, et potentiam creaturas producunt: principium notionaliter sumptum, commune est Patri, et Filio, siquidem Pater, et Filius unicum sunt principium Spiritus sancti: unde sanctus Augustinus libro *Contra Maximinum* capite 17. *Pater*, inquit, *principium non de principio, Filius principium de principio, sed utrumque simul, non duo, sed unum principium:* tandem principium principaliter usurpatum soli Patri proprium esse dicitur.

Notandum 2. Quod quamvis Aristoteles 5. *Metaph.* textu 1. enumeratis omnibus modis, quibus *Principium* dicitur, affirmet etiam tot modis *causam* dici: quasi vellet idem esse causam, quod principium; nihilominus, ut notat Asclepius in *Commentario* ad illum locum, id

non dicit Philosophus ex rei veritate, neque ex opinione sua, sed ex vulgi sensu. *Nam*, inquit, *amplior est principii significatio, quam causæ: ideo priori loco, et ante causam commemoravit principium: etenim quidquid est causa, idipsum et principium est, non tamen vicissim quidquid est principium, id causa esse debet.* Hoc autem maxime discrimen est inter causam, et principium, quod principium sit, *id ex quo aliud, vel alius*, causa vero, *quæ influit esse in aliud antea non existens:* inde causa significat superioritatem, et perfectionem majorem in producente, quam in producto; adeoque in effectu dependentiam, contingentiam, et imperfectionem quamdam denotat. *Neque enim*, inquit sanctus Dionysius *De divinis Nominibus* c. 2., *perfecta est inter effecta, et causas, similitudo, sed effecta quidem causarum, quas possunt, præferunt imagines; causæ autem secretæ sunt ab effectis, suntque principii sui ratione superiores.* Hinc causa proprie sumpta longe a principio discrepat.

Notandum 3. Nomen *Auctoris* interdum apud Latinos idem perinde, ac principium significare; dixi apud Latinos, nam Græci, vel nullum habent, quod illi respondeat; vel si quod proprie ad illud accommodarunt, eo minime in divinis utuntur, ut observat S. Thomas in opusculo c. 1.; quare soli quidem Latini Patres hanc appellationem a creaturis ad divina transferunt. In qua tamen usurpanda, cautione aliqua opus est; siquidem *Auctor* interdum dicitur is penes quem in alterum est potestas, seu qui jure, ac dignitate antecedit, sic Tertullianus lib. *De Fuga* c. 1. Primores, ac Magistros Ecclesiæ, Auctores, idest, duces, et antesignanos, quibus sunt alii inferiores, appellat, *Sed cum*, inquit, *ipsi Auctores, idest, ipsi Diaconi, Presbyteri, et Episcopi fugiunt, quomodo Laicus intelligere poterit, qua ratione dictum*, Fugite de Civitate in Civitatem? *Itaque quum duces fugiunt, quis de gregario numero substinebit ad gradum in acie figendum suadentes?* Itaque nomen Auctoris non aliter alicui divinæ Personæ tribuendum est respectu alterius, quam ad idem quod principium significandum.

Conclusio prima. — Patri divino proprium est, quod sit principaliter principium, et fons Divinitatis communicatæ duabus divinis Personis productis. Hæc Conclusio duas partes complectitur, quarum

Probatur prima auctoritate sanctorum Patrum, qui divinum Patrem principium esse sine principio prædicant. Sic Gregorius Nazianzenus Orat 32. *Nomen porro ejus, qui principio caret, est Pater, principii Filius, ei qui est cum principio, Spiritus sanctus;* sic Phæbadius libro *Contra Arianos: Hic est*, ait de Patre, *principium sine principio:* sic Cyrillus Alexandrinus lib. 2. *Thesauri* c. 1. *Alius*, inquit, *est Pater, alius Filius, et alius est principium, alius ex principio;* sic Augustinus *De Trinit.* c. 14. *Si gignens*, inquit, *ad id, quod gignitur principium est, Pater ad Filium principium est, quia gignit eum:* unde merito Magister Sententiarum in 1. dist. 29. cap. 1. ait: *Pater principium sine principio, Filius principium de principio, Spiritus sanctus principium de utroque.* Cui concinit S. Thomas Opusc. 1. *Contra errores Græcorum* cap. 32. *Necessarium*, inquit, *est credere sanctam Trinitatem, Patrem scilicet sine principio, Filium vero principium a Patre principio: Spiritum autem sanctum cum principio Filio unum Deum esse.*

Probatur secunda pars: primo quidem ex Concilio Toletano 6. c. 1. *Confitemur*, inquit, *Patrem ingenitum, increatum, fontem, et originem totius Divinitatis.* Idem repetit Wormaciense in *Professione Fidei.* Confirmatur Testimonio sanctorum Patrum, maxime Dionysii lib. *De Divinis Nominibus* c. 2. *A divinis Scripturis accepimus*, inquit, *Patrem quidem esse, ut ita dicam, fontanam Divinitatis; Jesum autem, et Spiritum fœcundæ Divinitatis, si ita fas est loqui, gemmæ, seu germina.* Concinit Athanasius *Contra Gregales Sabellii*, ubi de Patre ait: *Solus fons Deitatis*, et circa finem: *Pater radix, et fons Filii, et Spiritus S.* Subscribit et Augustinus, quarto *De Trinit.* c. 20. ubi ita declarat Joann. 15. *Spiritum veritatis, quem ego mittam vobis a Patre; Videlicet*, inquit, *ostendens, quod totius Divinitatis, vel si melius dicitur, Deitatis principium Pater est.* Quam loquendi formulam servavit etiam Eugenius quartus in Litteris Unionis dicens: *Pater fons, et principium totius Deitatis.*

Dices 1: Non solus Pater, sed etiam Filius, imo et Spiritus sanctus dicuntur esse sine principio: ergo nomen, et ratio principii principaliter æterno Patri non competit. Probatur *antecedens* ex Zacharia Mitylenæo lib. *De Mundi opificio: Pater*, inquit, *expers principii, et ingenite: Filii sine principio genite; Spiritus Dei sine principio a Patre procedens:* similiter Athanasius in Quæstionibus qu. 19. asserit, *Esse principio carentes, et principii expertes simul tres Patrem, Filium, et Spiritum sanctum.* Et Hippolytus martyr Homil. de consummatione mundi, sic Filium alloquitur: *Tu una cum Patre cares principio.* Eamdem appellationem *Principio carentis* ipsi tribuit Athanasius ad Liberium. — **Respondeo** sanctos Patres ita esse intelligendos, quod velint divinas Personas esse expertes principii durationis, creationis, et effectionis: non autem principii emanationis unius ab alia, ut luculenter explicat S. Gregorius Nyssenus lib. *Contra Eunomium. Quando*, inquit, *in voce ἀνάρχον* (hoc est principii expertis,) *nihil intelligitur aliud, nisi id, quod ex nullo penitus principio habet, ut subsistat; hoc ipsum solius esse Patris proprium confitemur. Cum autem de reliquis principii significationibus inquisitio fit; quoniam et creationis principium est, et temporis, et ordinis; etiam in iis unigenitum Filium omni principio superiorem esse testamur, ut supra omne creationis principium, et temporis motionem, et ordinis consecutionem illum esse credamus, per quem omnia facta sunt; itaque quem ratione subsistentiæ non expertem esse principii putamus, in reliquis omnibus carere principio fatemur: et Patrem quidem principio carentem, et ingenitum, Filium vero principio quidem eo, quem diximus modo carentem, non tamen ingenitum esse dicimus.* Quibus nihil magis ad rem.

Dices 2: Principium est, a quo aliquid procedit, aut producitur: sed Deitas non procedit, neque producitur a Patre: ergo nec est illius fons, nec principium. — **Distinguo minorem**: Deitas in abstracto, et quatenus præscindit a Personis, non procedit a Patre, neque Pater est ejus principium, concedo; Deitas in concreto, et accepta pro Personis divinis, quæ a Patre ducunt originem, et producuntur, nego: unde signanter in conclusione dixi, *Patrem esse principium Divinitatis communicatæ*, hoc est principium, ex quo communicatur Divinitas duabus Personis productis. Quod si per Filium etiam communi-

cetur Divinitas Spiritui sancto, non tamen propterea dici potest Filius principium totius Divinitatis communicatæ, prout communicata est per productionem, quoniam non est ratio communicandi divinam naturam sibi ipsi, sed eam accipit a Patre.

Conclusio secunda. — Pater revera dicitur Causa, et Auctor Filii, sed non in propria utriusque nominis significatione.

Probatur prima pars auctoritate Patrum Græcorum, maxime Basilii lib. 1. *Contra Eunomium: Vox ipsa Patris*, inquit, *quid aliud significat, nisi hoc, quod causa est, et principium ejus, qui ex ipso genitus est?* Sic etiam Gregorius Nyssenus lib. *Ad Ablavium: Eam*, inquit, *quæ circa causam, et causatum consideratur, differentiam non negamus, per quod solum discerni alterum ab altero deprehendimus; nimirum, ex eo quod credimus aliud quidem causam esse, aliud vero ex causa.* Item Chrysostomus in cap. 1. Epist. ad Hebræos homil. 2.: *Si enim*, inquit, *causa Filii Pater est, multo amplius eorum causa est, quæ per Filium facta declarantur:* subscribit etiam Damascenus lib. 1. *De Fide* c. 11. *Unus*, inquit, *Pater sine principio, hoc est sine causa; non enim ex aliquo. Unus Filius, et qui Filius est, et non sine principio, hoc est, sine causa, ex Patre enim est.* — Idipsum colligitur ex Patribus Latinis; nam Hilarius lib. 12. *De Trinit. Ejus qui est*, inquit, *ad id, quod est causa, Pater est.* Similiter Augustinus lib. 7. *De Trinit.* ait: *Quæ causa, illi est, ut sapiens sit, ipsa illi causa est, ut sit: proinde si Sapientia, quam genuit, causa illi est, ut sapiens sit, etiam ut sit ipsa illi causa est.*

Hoc ipsum probatur de nomine Auctoris; nam S. Gregorius Nazianzenus Orat. 29. affirmat Patrem *Esse causam, et Auctorem Divinitatis, quæ in Filio, et Spiritu sancto consideratur.* Similiter sanctus Athanasius Dialogo 2. *Contra Anconæum*, cum dixisset, *Patrem esse causam, et auctorem Filii:* subjungit: *Deus est fons Spiritus sancti, et auctor ejusdem, non extrinsecus eum recipiens, sed ex se sinens scaturire.* — Idipsum affirmant Patres Latini, maxime Augustinus lib. 3. *Contra Maximinum* cap. 14. ubi sic eum carpit: *Sed habet, inquis, Dei Filius auctorem Patrem: si propterea Deum Patrem Deo Filio dicis auctorem, quia ille genuit, genitus est iste, quia iste de illo est, non ille de isto, fateor, et concedo; si autem per nomen Auctoris minorem eis facere Filium, Patremque majorem, nec ejusdem substantiæ Filium, cujus est Pater, detestabor, et respuam.* Ipsi concinit S. Hilarius 9. *De Trinitate*: *Cum enim*, inquit, *innascibilis Deus ad perfectam divinæ beatitudinis nativitatem unigenito Deo auctor sit, auctorem nativitatis esse sacramentum Paternum est.*

Quod autem hæc Auctoris, et Causæ appellatio omnino sit impropria, quatenus Personis divinis producentibus tribuitur, satis liquet tum ex ratione ipsius Causæ, et Auctoris, quæ inferioribus in producto sonat, tum ex S. Augustino mox laudato; unde S. Cyrillus lib. 2. *Dialogorum de Trinitate*, ait: *Causa, et causatum, neque nominare fas est, decet item de Deo potius dicere Patrem, ac genitum Filium:* quod luculenter explicat Bessarion in *Oratione*, quam habuit in Concilio Florentino: *Notandum*, inquit, *quod sancti Doctores Orientales etiam in divinis utantur nomine causæ, et causati largo modo; non quidem.*

ut limitationem, et dependentiam importat, sed prout productionem, et emanationem a principio ejus, quod est a principio, significat. Itaque catenus Persona divina producens dicitur causa productæ, quatenus solum est ejus principium.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE PROPRIIS SECUNDÆ DIVINÆ PERSONÆ CHARACTERIBUS.

QUEMADMODUM *Theologi,* inquit S. Dionysius 1. *De Divinis Nominibus, multis nominibus appellatam* Deitatem *laudant, velut cum rursus eam inducunt dicentem,* ego sum qui est, vita, lux, Deus, veritas: *et cum iidem Theologi omnium causam, et auctorem multis nominibus ex effectis omnibus laudant, ut bonum, ut pulchrum, ut sapientem, ut diligendum, ut Deum Deorum, ut Dominum Dominorum, ut Sanctum Sanctorum, etc.;* sic inquit S. Thomas 1. p. qu. 15. art. 2. ad 3. *Ad exprimendas diversas Filii Dei perfectiones, diversa ei attribuuntur nomina: nam ut ostendatur connaturalis Patri, dicitur Filius, ut ostendatur coæternus, dicitur* splendor; *ut ostendatur omnino similis, dicitur* Imago; *ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur* Verbum, *etc.* — Omnia autem nomina, quæ Filio Dei Scriptura sacra attribuit, sub duodenario complectitur S. Ambrosius lib. 2. *De Trinit.* vocatur enim Filius Dei, Verbum, Imago, Idea, Principium, Sapientia, Lux, Candor lucis æternæ, Figura Substantiæ, Character, Speculum, Veritas. *Hi sunt* (inquit ibidem Ambrosius) *pretiosi illi lapides, sardius, jaspis, smaragdus, chrysolitus, et alii, quibus sancti Aaronis, qui Christi figuram gessit, vestimentum intexitur: hic veri amictus est Sacerdotis, hæc vestis nuptialis, hoc pretiosum rationale...* Filius Dei *dicitur, quia ex Deo Patre nascitur:* Verbum, *quia ex ore Altissimi, cum perfecta ejus notitia prodit:* Imago, splendor gloriæ, et speculum, *quia nihil ei deest, quominus perfecte Patrem exprimere possit:* Vapor virtutis Dei, *quia ejusdem cum Patre naturæ:* Candor lucis æternæ, *quia ei coæternus:* Character, *quia a Patre personali differentia, non essentiali perfectione, discretus.* — Ex his autem omnibus nominibus aliqua sunt communia tribus Personis, et Filio solum appropriata, ut *Lux, Virtus, Idea, etc.* Alia vero notionalia, et propria, ut *Filius, Verbum, Imago, Character, Figura Substantiæ.* Nomen *Filii* proprium esse secundæ divinæ Personæ satis liquet ex dictis Quæst. 5. primæ Disput. et Quæst. 3. secundæ. Superest itaque expendamus alia nomina *propria* et *appropriata* tribus in sequentibus Quæstionibus.

QUÆSTIO PRIMA.

AN NOMEN, ET RATIO *VERBI* SOLI FILIO DIVINO CONVENIAT.

NOTANDUM 1. Circa Dei Verbum varios hæreticos hallucinatos fuisse. Primo namque *Valentinus* somniavit Verbum non esse Filium Dei, nec a Deo immediate processisse, sed conjugio inenarrabilis tamquam Patris, et silentii tamquam Matris partam fuisse mentem, quæ cum unigenito Filio peperit veritatem: deinde post multa sæcula proces-

sisse Verbum ex mente simul, et veritate, ut refert Irenæus lib. 1. cap. 1. Secundo *Paulus Samosatenus* asserebat Verbum divinum non esse subsistens, sed prolatitium et transitorium, ut narrat Epiphanius hæresi 65. ait: *Quidam ex Discipulis Samosatensis,* inquit Athanasius Orat. 5. *Contra Arianos, dividentes Verbum a Filio, dicunt Filium quidem esse Christum, Verbum tamen alium.* Quorum rationem objiciemus, et solvemus infra. Tertio *Alogii,* hoc est sine Verbo, respuebant appellationem Verbi, eo quod, inquiebant, Filius Dei, nec ore, nec mente sit pronuntiatus, quocirca rejiciebant omnia scripta S. Joannis, quod in eis Verbi divini fieret mentio. Ita August. Hæresi 30. Hoc ipsum asseruisse videntur Arius, et Eunomius existimantes omne Verbum esse prolationem vocis, ut narrat S. Athanasius libro *De Decretis Nicænæ Synodi.* At magis non consentientes Discipuli quidam Ariani dicebant Verbum semper fuisse, sed non semper fuisse Filium: aliqui hominem assumptum a Verbo volebant esse Filium: cæteri, duo cum Ario variante sententiam distinguebant Verba; alterum existens in Deo, quod est ejus Sapientia ab eadem Persona Patris indistincta: alium extraneum a Patris substantia, de quo, dicebat Arius, locutum fuisse S. Joannem, quando dixit: *in principio erat Verbum.* Tandem Michael Servetus anno 1540. præcedentes jampridem sepultos errores ab inferis evocans, asseruit Verbum Dei nihil aliud esse, quam *dispositionem, qua placitum est ei arcanum voluntatis suæ nobis revelare.* Quos omnes errores, ut in interos unde emerserunt retrudamus

Notandum 2. Ex S. Augustino libro *De Fide, et Symbolo* cap. 3. Filium Dei *Verbum Patris ideo dictum esse, quia per ipsum innotescit Pater. Sicut ergo verbis nostris id agimus, quum verum loquimur, ut noster animus innotescat audienti, et quidquid secretum in corde gerimus per signa hujusmodi ad alterius cognitionem proferatur: sic illa Sapientia, quam Deus Pater genuit, quoniam per ipsam innotescit animus secretissimus Patris, Verbum ejus convenientissime nominatur.* Inde Richardus Victorinus libro 6. *De Trinit.* cap. 12. colligit solum Filium esse Verbum, non ita Spiritum sanctum, *Quia,* inquit, *Verbum nascitur de corde solo, et ipso propalatur proferentis intentio: Jure igitur solius Patris sola genitura Verbum nominatur, per quod ipse, qui principatis est Sapientia manifestatur.* Subjicit nihilominus aliam, et quidem genuinam rationem, cur Filius dicatur Verbum, nempe quod dictione producatur, nam ut ibidem observat, idem est Verbum, quod corde concipitur, et quod voce profertur: *Quid enim,* inquit, *est vox, nisi verbi vehiculum, vel si magis placet verbi indumentum? nunquid est alius aliquis homo indutus, et alius aliquis cum fuerit exutus?* Unde infert, *Quod si aurem haberet aliquis ad locutionem cordis, quemadmodum habet ad locutionem oris, non omnino opus haberet, ut ei exterior locutio fieret.* Ratum itaque, ac constans est Filium Dei recte Verbum appellari, vel quia Patrem repræsentat et manifestat, vel quia dictione producitur.

Notandum 3. Quod etsi S. Athanasius Orat. 3. *Contra Arianos, dixerit, non tale esse quærendum Dei Verbum, quale nostrum est, quia non talis est Deus, quales nos sumus,* nihilominus Verbum increatum, et creatum in tribus maxime conveniunt. Primo namque utrumque spirituale est, ac mentis fœtus permanens, et non transitorius: nam

ut loquitur quisquis est Auctor libri *De cognitione veræ vitæ apud Augustinum* tom. 9. *Summus Pater Verbum suum, seipsum cogitando genuit, quod in Patris, et Spiritus sancti essentia simul coessentiale subsistit.* Secundo utrumque est immanens intra ipsum dicentem, sic enim Verbum divinum exit a Patre, ut numquam extra ejus sinum exeat; *Processit a Patre,* inquit S. Chrysologus, *sed a Patre penitus non abscessit;* vel, ut ait Tertullianus libro *Contra Praxeam, Protulit Deus sermonem quemadmodum radix fruticem, fons fluvium, et Sol radium.... Nec tamen frutex a radice, nec flumen a fonte, nec radius a sole discernitur, nam, ut ait Joannes,* Verbum erat apud Deum. Unde Zeno Veronensis serm. 3. *De æterna Verbi generat.* Filium Dei appellat *nobilem cordis Patris inquilinum.* Tertio utrumque repræsentat, et exprimit objectum, ad cujus intuitum formatur, *Quamcumque enim rem,* inquit Anselmus in *Monol.* cap. 31., *mens, seu per corporis imaginationem, seu per rationem cupit veraciter cogitare, ejus utique similitudinem, quantum valet in ipsa sua cogitatione, conatur exprimere.*

Differunt pariter Verbum creatum, et increatum maxime in tribus: 1. quia illud est accidens; hoc substantia: 2. illud est forma constituens intelligentem in actu secundo, unde producitur ex indigentia intelligentis, nempe ut fiat intelligens; hoc vero producitur ex fœcunditate, non autem ex ulla indigentia, quia Pater prius est essentialiter intelligens, quam Verbum dicat: 3. illud non est ejusdem naturæ cum dicente; hoc vero est ejusdem omnino naturæ cum Patre, a quo dicitur et producitur.

Conclusio unica. — Ratio, et appellatio Verbi soli Filio divino proprie convenit. Hæc est omnium pene Theologorum *contra Durandum* in 1. dist. 27. q. 2. ubi docet *Verbum* proprie sumptum esse prædicatum essentiale, et commune tribus Personis

Probatur primo ex omnibus Scripturæ sacræ textibus, quibus Filius *Verbum* signanter appellatur, maxime ex 1. cap. Joannis, ubi pluries Verbi nomen exprimitur, *Ut hoc nomen,* inquit Cyrillus lib. 7. *Thesauri* cap. 1. *quasi proprium Filii elegisse videatur,* in principio, *inquit,* erat Verbum, et Verbum erat, *etc. Vides quomodo ipsum esse Filii secundum naturam hoc nomen significat;* et infra: *Frustra miramur Evangelistam, et quasi magnum quid proprium tonasset, tonitrui Filium appellamus, nisi* Verbum, *quasi proprium, mirabile, et inauditum pronuntiasset.*

Hanc eamdem veritatem suis testimoniis probant alii Patres; imprimis vero S. Augustinus libro 7. *De Trinit.* cap. 2. *Pater igitur,* inquit, *et Filius simul una essentia, et una magnitudo, et una veritas, et una sapientia; sed non Pater, et Filius simul ambo unum Verbum, quia non simul ambo unus Filius: sicut enim Filius ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur: ita et Verbum ad eum, cujus Verbum est, refertur, cum dicitur Verbum. Eo quippe Filius, quo Verbum, et Verbum, quo Filius.* Itaque ratio Verbi non est proprietas distincta, sed formaliter eadem cum Filiatione; unde concludit: *Quoniam igitur Pater, et Filius, simul non utique unus Filius, consequens est, ut Pater, et Filius simul, non ambo unum Verbum.* At ratio Verbi, quæ est propria Filio, distinguitur a Sapientia, quæ est tantum appropriata,

unde subdit: *Et propterea non eo Verbum, quo Sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relative ad eum, cujus est Verbum, sicut Filius ad Patrem; Sapientia vero eo, quo Essentia, et ideo quia una Essentia, una Sapientia. Quoniam vero, et Verbum Sapientia est, sed non eo Verbum, quo Sapientia; Verbum enim relative, Sapientia vero essentialiter intelligitur, id dici accipiamus, cum dicitur Verbum, ac si dicatur nata sapientia, ut sit Filius, et imago.*

Probatur 3. ratione theologica: Illa appellatio censenda est propria Filio Dei, qua ordinarie Scriptura sacra utitur ad designandam secundam in Deitate Personam: sed hæc ad id usurpat nomen *Verbi*, ut patet, tum ex dictis, tum ex primæ Joan. 1. cap. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus*: nam ea dictione *tres*, significatur Personarum numerus, et distinctio, quapropter oportuit singulis tribuere proprium nomen, quo distinguitur quælibet persona ab alia: ergo sicut nomen *Patris* non est metaphoricum, sed proprium; ita tale debet esse nomen *Verbi*. — *Deinde* ratio formalis Verbi consistit in eo, quod sit terminus productus per dictionem repræsentans objectum: sed Filius Dei, ut probatum est disp. 2., est terminus productus per dictionem, et objectum suum perfectissime repræsentat: ergo solus Filius est proprie, et revera Verbum.

Dices 1: Ubi Vulgata Joan 1. exprimit *Verbum*, plures e sanctis Patribus, maxime Cyprianus, Hieronymus, etc. legunt *Sermonem*, et *Rationem:* atqui sermo, et ratio non est proprietas Filii divini: ergo neque Verbum. — **Respondet** S. Augustinus lib. 83. Quæstionum q. 63. *Quod græce λογος dicitur, latine, et rationem, et Verbum significat, sed hoc loco Joannis* 1. *melius* Verbum *interpretamur, ut non significetur solum ad Patrem respectus, sed ad illa etiam, quæ per Verbum facta sunt operativa potentia.* Ratio autem, etsi nihil per illam fiat, recte ratio dicitur; quamvis enim Filius ab æterno foret Verbum, etiamsi nihil faciendum esset in tempore, nihilominus illa vis, et quidditativa proprietas, ut per Verbum fiant quæcumque facienda sunt, aptius significantur nomine *Verbi*, quam nomine *Rationis*, aut *Sermonis*.

Dices 2: Verbum in divinis commune est tribus Personis: ergo non est proprietas solius Filii. Probatur antecedens: primo quidem a S. Irenæo lib. 2. cap. 48. *Deus totus*, inquit, *existens mens, et totus existens logos*, idest, *Verbum;* similiter S. Ambrosius libro unico *De Filii divinitate* cap. 5. *Sive*, inquit, *lumen de lumine dicas, sive Verbum de Verbo, sive Spiritum de Spiritu, sive Dominum de Domino, quodcumque de eo dixeris, unius tamen essentiæ Patrem, et Filium credes.* Insuper S. Athanasius, *Adversus eos, qui dicunt passus est Deus sermo carne*, ait: *qui dicit Deum logon, essentiam simplicem significat.* Hoc ipsum profitetur S. Dionysius lib. *De Divinis Nominibus* cap. 1. ubi nomina Deo convenientia referens inter ea hæc commemorat, ut nempe dicatur, *Vitæ largitor, Sapientia, Mens, Verbum*, etc. Ergo revera nomen Verbi censet esse prædicatum non notionale, sed essentiale. — **Nego antecedens:** nec enim ea fuit mens SS. Patrum; imprimis enim Irenæus ibidem affirmat, *ex cogitatione, et sensu Verbum emitti;* adeoque censet solum illud esse dicendum Verbum, quod producitur per dictionem, sive internam, sive externam: solus autem Filius, ut constat, sic producitur, et consequenter solus est Verbum

appellandus: quod si *totum Deum esse logon* dicat, non aliud vult significare, quam quod Verbum non est pars Dei, sed est totus Deus insuper. Ad Ambrosium dico, eum ibi non asserere ex propria mente, quod Filius sit *Verbum de Verbo*, quod si quis hæc diceret, non propterea derogaret fidei consubstantialitatis. Ad Athanasium repono ibi non negare *Sermone*, seu *Verbo* significari Personam, sed negat significari duas naturas in una Persona; sicut significantur nomine Christi: unde subdit: *Qui vero dicit Christum, is duarum conjunctionem naturarum declarat.* Denique ad S. Dionysium dico eum ibi complecti adunatum omnia nomina, sive Personalia, sive essentialia, quæ Deo tribuuntur a Theologis, adeoque nomen *Verbi* cum aliis Personalibus recenset.

Dices 3: Nomen *Verbi* metaphorice tantummodo Deo tribuitur: ergo non designat peculiarem Filii proprietatem. Probatur antecedens ex Theophilacto ad illud Joannis 1. *Hoc erat in principio apud Deum*, ubi ait: *Neque ullum aliud proprium nomen quis invenerit dignum Deo: Verbum ipsum substantialiter et proprie nomen non est Unigeniti, sed tantum manifestat absque affectione, natum de Patre Filium*, etc. Similiter Chrysostomus, Homil. 1. in Joannem dicit: *Præcipuam causam ob quam Joannes Filium appellavit* Verbum, *fuisse, quoniam Patrem nobis annuntiaturus erat*, omnia enim, *inquit*, quæcumque audivi a Patre, nota feci vobis. — **Respondeo:** Præfatos Patres nihil aliud velle, quam quod nullum a nobis excogitari possit nomen proprium, et dignum Deo, et illius vere significativum, et expressivum: unde Chrysostomus paulo superius dixerat: *Deum, neque dicere, neque intelligere pro ipsius magnitudine quisquam potest, et cum dici nequeat quænam sit Dei substantia, eam nobis ex operibus manifestat:* unde nomen Verbi Deo tribuitur ad significandum, quod procedat ab intellectu divino tamquam terminus expressivus sui objecti, qui nullum nomen aptius a nobis est usitatum ad idipsum exprimendum.

Dices 4: Nomen, et ratio Verbi etiam Spiritui sancto convenit: ergo non est peculiaris Filii divini proprietas. Probatur antecedens ex S. Basilio lib. 5. *Contra Eunomium* cap. 11. dicens: *Dei quidem Verbum Filius est: Filii autem Verbum Spiritus*, quod probat ex illo ad Hebræos 1. *Portans omnia Verbo virtutis suæ*, addit, *et quoniam Verbum Filii per Deum,* inquit idem Apostolus Ephes. 6. *Gladium Spiritus, quod est Verbum Dei:* ergo, etc. — **Distinguo antecedens:** tribuitur proprie, et ex natura rei, nego: figurate, et metaphorice concedo: metaphora autem consistit in eo, quod sicut Verbi proprium est ab aliqua Persona procedere, et emitti ad exprimendum ejus sensum, et voluntatem; qua ratione Christus se Patris æterni Verbum esse probat dicens: *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me, Patris:* ita Spiritus sanctus dici potest Verbum Filii, quia a Filio emittitur, ad ejus sensus, et voluntatem fidelibus intimandam, juxta illud Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annunciabit vobis.* Adde quod etiam dici possit Verbum Filii, ab effectu, quem operatur in cordibus Evangelizantium veritates a Christo propalatas; *Non enim*, inquit Christus Apostolos alloquens Matth. 10., *vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Ad S. Paulum dico primo quod Filius divinus *portet omnia Verbo virtutis suæ:* hoc est

potentissimo suo imperio omnia conservat eadem facilitate, qua producit, juxta illud Psalmi 148. *Ipse dixit, et facta sunt,* etc. Ita exponit S. Chrysostomus Homil. 2. *Vel* quod omnia contineat, et servet seipso, quod est Verbum omnipotens, quemadmodum Joan. 12. ait: *Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum;* hoc est, ipse Ego qui sum sermo Patris, ut interpretatur S. Augustinus lib. 1. *De Trinit.* cap. 12. *Ad secundum* repono, quod per *Gladium Spiritus*, non intelligendus sit Spiritus sanctus qui sit Verbum Filii, sed gladius spiritualis, qui est ipsa divina doctrina, qua ubique nos pugnare oportet adversus omnes tum visibiles cum invisibiles salutis adversarios.

Dices 5: Verbum Divinum distinguitur a Filio Dei: ergo ratio Verbi non est Filii divini proprietas. Probabant antecedens Samosatenses ex illo Act. 10. *Verbum misit Deus Filiis Israel annuntians pacem per Jesum Christum, etc.* — **Nego antecedens**, et ad ejus probationem dico, primo, quod Verbum ibi non accipitur pro Persona divina, sed pro nuntio, quod extra Deum dicitur, et annuntiatur hominibus. Secundo dico, quod per hæc possit etiam intelligi divinus Filius, quem Deus Pater misit in mundum, evangelium pacis prædicaturus in assumpta humanitate; nec enim novum est in Scripturis eamdem Personam in eadem sententia repeti, non adhibito ejus nomine, aut pronomine relativo, ut patet ex illo 1. ad Corinth. 1. *Expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine in die adventus Domini Nostri Jesu Christi.* Ita respondet S. Athanasius oratione 5. *Contra Arianos* circa finem.

Dices ultimo: Unius, et ejusdem Personæ non sunt duæ proprietates hypostaticæ, sed unica: sed ratio Verbi distinguitur a Filiatione: ergo non est Filii divini proprietas. — **Respondeo** 1. negando *majorem,* etenim in Patre, et Filio est Spiratio activa formaliter a Paternitate, et Filiatione distincta, ex qua etiam arguitur eorum realis distinctio a Persona Spiritus sancti; adeoque uni, et eidem Personæ non repugnant duæ formalitates, seu relationes, aut proprietates hypostaticæ — *Respondeo* 2. rationem Verbi non esse distinctam formaliter a ratione Filii, neque duas esse relationes, sed unicam diversimode conceptam; ut constat tum ex S. Augustino supra laudato, tum ex S. Athanasio, Oratione 2. *Contra Arianos*, dicente: *Eo ipso, quo Verbum Patris sui est Filius, est Verbum Patris*, etc. Ipsi concinit Nazianzenus Orat. 35. circa finem: *Filius,* inquit, *mihi dici videtur, quia essentia idem est cum Patre, tum etiam quia ex illo est. Verbum porro, quia ita se habet ad Patrem, ut sermo ad mentem*, etc. Unde una, eademque est ratio Verbi, et Filii, sed tantum diversimode considerata; adeoque neganda est *minor.*

QUÆSTIO SECUNDA.

AN, ET QUOMODO VERBO DIVINO COMPETAT RATIO *IMAGINIS.*

Notandum 1. Imaginem esse similitudinem alicujus ab ipso procedente, ita ut ad rationem imaginis duo necessario concurrant, nimirum *Similitudo*, et *Processio*. Similitudo, inquam, vel in specie, seu in natura specifica, aut saltem in signo speciei, idest in aliquo spe-

vialiter repræsentativo naturæ specificæ, sicut se habet imago picta respectu prototypi; nam, ut loquitur S. Aug. *De Genesi ad litteram* c. 16.: *Omnis imago similis est ei cujus imago est.* Secundo, ad propriam rationem imaginis requiritur Processio ejus ab eo cujus dicitur imago: *Nam*, inquit S. August., *imago tunc est cum de aliquo exprimitur.* Cujus processionis defectu Pater non est imago Filii, licet ei perfecte similis, neque pictura censetur imago objecti, quo velut exemplari non est usus pictor, licet alioqui pictura sit illi objecto similis; nec denique inter homines, licet duo sint inter se simillimi, si tamen unus ab altero non procedit, non dicitur illius imago. Duo ergo illa ad imaginem necessaria sunt, nempe Similitudo, et Processio.

Notandum 2. Quod quemadmodum triplex potest reperiri similitudo ab alio expressa, scilicet, vel in re artificiali, vel in intentionali, vel in naturali, ita triplex dari potest imago, nimirum *Artificialis,* ut statua, vel tabella ad alicujus expressionem formata; *Intentionalis,* ut species impressa, et expressa ab objecto; et *Naturalis*, ut Filius respectu Patris, cujus similitudinem specificam refert. Inde sequitur, quod tanto perfectior est imago, quanto major est similitudo procedentis ab alio: hinc imago artificialis omnium est imperfectissima, quia tantum refert similitudinem in qualitate, nempe in figura illius rei, quam imago repræsentat: imago intentionalis perfectior est, quia importat similitudinem non solum in signo speciei, sed etiam in ipsa specie, seu natura, sub modo essendi, non quidem naturali, sed intelligibili, vel intentionali: at omnium præstantissima est imago naturalis, quia importat similitudinem in specie, seu natura sub modo essendi naturali, et entitativo.

Notandum 3. Ex S. Aug. lib. 83. quæst. 74. quod imago, æqualitas, et similitudo invicem distinguantur, *Quia*, inquit, *ubi imago continuo similitudo, non continuo æqualitas: ubi æqualitas continuo similitudo, non continuo imago: ubi similitudo non continuo imago, nec continuo æqualitas: ut in speculo est imago hominis, quia de illo expressa est; est etiam necessario similitudo, non tamen æqualitas, quia multa desunt imagini, quæ tamen insunt illi rei, de qua expressa est. Ubi æqualitas continuo similitudo, non continuo imago, velut in duobus ovis paribus, quia inest æqualitas, inest similitudo, quæcumque enim adsunt uni, adsunt et alteri, imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est. Ubi similitudo non continuo imago, non continuo æqualitas, omne quippe ovum omni ovo, in quantum ovum est, simile est, sed ovum perdicis quamvis in quantum ovum est, simile est ovo gallinæ, nec imago tamen ejus est, quia de illo expressum non est, nec æquale, quia brevius est, et alterius generis animantium.* Ubi ergo in aliquo alium repræsentante non solum est similitudo, sed etiam perfecta æqualitas repræsentantis ad repræsentatum, tunc pariter in eo ratio imaginis perfectissime inexistit. Quibus præmissis, duo sunt resolvenda: Primum, an vera et perfecta ratio imaginis competat Filio. Secundum, an ipsi soli quadret. Quæ duo, ut simul definiantur, sit

Conclusio unica. — Ratio imaginis perfecte, et proprie soli Filio convenit in divinis. Patet hujusce Conclusionis veritas ex dictis de generatione Filii, et

Colligitur insuper ex variis Scripturæ textibus, quibus Filius divinus vocatur Imago Patris; sic ad Colos. 1. *Qui est imago Dei invisibilis:* ad Hebræos 1. *Qui cum sit Splendor gloriæ, et Figura substantiæ ejus*, seu ut vertit S. Chrysostomus ibidem homil. 3. *Character substantiæ ejus*, utpote inquit, *Quemadmodum ipse Pater in seipso subsistit, nullius indigens, ita et Filius.*

Probatur etiam a sanctis Patribus: imprimis namque Athanasius Epistola de decretis Nicenæ Synodi, ait: *Quod si eum imaginem nominas, Filium hoc esse eo ipso indicaveris, quid enim est simile Deo, nisi sua ipsius progenies?* Subscribit Nazianz. Orat. 4. *De Theologia: Brevis, et compendiosa, facilisque Paternæ naturæ declaratio est Filius: omne enim quod genitum est genitorem suum tacita quadam voce definit.* Concinit Nyssenus libro *De Differentia essentiæ, et hypostaseos: Filii hypostasis*, inquit, *quasi forma, ac facies est, qua Pater cognoscitur, et Patris hypostasis in forma Filii cognoscitur manente ea, quæ in his consideratur, proprietate ad discretionem Personarum.*

Probatur insuper ratione theologica: Soli divino Filio conveniunt duæ præfatæ conditiones ad rationem imaginis desiderandæ, nempe similitudo, et processio ab eo cujus similitudinem refert: ergo solus Filius est imago. Patet antecedens ex iis quæ diximus ad evincendum processionem Verbi esse veram generationem, quia procedit ut simile principio producenti. — *Confirmatur* insuper ex sanctis Patribus, qui ex hac duplici conditione colligunt Filium esse imaginem Patris; sic S. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. *Thesauri* cap. 1. *Propter hoc*, inquit, *Filius Verbum, et Imago Dei est, quia ex ipso Patre vere, ac proprie genitus est.* Et Athanasius Orat. 4. *Contra Arianos: Licet*, inquit, *ille solus sit imago vera, et genuinus Patris sui fœtus, nihil inde obstaculi nascitur, quod et nos ad imaginem Dei creati recitemur, et quod gloria, et imago Dei nuncupati simus; cum id non ex nostra indole fiat, sed ob imaginem Dei, et veram ejus gloriam in nobis habitantem, quæ quidem ipsa est ratio, sive Verbum Dei, quod nostri gratia postmodum caro factum est.* — *Confirmatur* iterum Filium esse veram imaginem Patris, ex aliis nominibus, quæ solo modo significandi ab imagine differunt, sed in re significata idem omnino quod imago exprimunt, quorum primum est nomen *facies*, quæ interdum usurpatur a Scriptura ad significandum Filium divinum, sic Ps. 138. *Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a Facie tua fugiam?* nam inquit Nyssenus laudatus: *Filii hypostasis quasi forma, ac facies est, qua Pater cognoscitur:* unde antiqui Patriarchæ Verbi divini incarnationem exorantes, dicebant Ps. 79. *Ostende nobis Faciem tuam, et salvi erimus.* Cui nomini etiam quadrat appellatio *Vultus*. Unde Cyrillus lib. 3. *In Joan.* cap. 29. *Hoc modo*, inquit, *illud etiam intelligimus:* signatum est super nos lumen Vultus tui, Domine: *Vultum enim Dei Patris Filium appellat, idest Patris Characterem.—Secundum* nomen est *Species:* unde Christus ipsemet Joan. 5. *Pater testimonium perhibet de me, neque vocem ejus unquam audistis, neque Speciem ejus vidistis, et Verbum ejus non habetis in vobis manens, quia quem misit ille huic vos non creditis:* quod expendens Athanasius Oratione 4. laudata, ait: *Pulchre sic Verbum conjunxit formæ, ut palam faceret se esse Verbum Dei, et Imaginem, Characterem, et Speciem sui Patris.* Hinc Danielis cap. 3. dicitur,

quod *Species quarti erat similis Filio Dei:* ex quo idem S. Athanasius sermone *Contra omnes hæreses* infert, Arianos *deteriores esse Nabuchodonosore, quia Filium Deo, neque similem, neque consubstantialem esse volunt.* — *Tertio* appellatur *Sigillum*, et *Character:* colligiturque ex Verbis Joan. 6. *Hunc Pater signavit Deus.* Quæ sic ponderat Basilius libro unico *De Spiritu sancto* cap. 6. dicens: *Christus splendor gloriæ hunc Pater signavit Deus, seque totum in eo expressit.* Cui concinit Nazianzenus supra laudatus, ubi docet Filium appellari *Characterem, ut purum Patris sigillum, minimeque mendax:* cujus hanc rationem reddit S. Ambrosius libro *In Prœmio* lib. 2. *De fide*: *Imago,* inquit, *et splendor, et character dicitur Dei Filius, quia hæc incomprehensibilem et investigabilem Paternæ Divinitatem majestatis in Filio, et expressam similitudinem revelarunt.* Alias hujusmodi appellationes legere poteris apud Ruiz disp. 64. sect. 8.

Dices 1: Homo dicitur factus ad imaginem, et similitudinem divinæ Trinitatis, juxta illud Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram:* unde Chrysostomus sermone *De Trinitate: Significans,* inquit, *Scriptura esse unam imaginem S. Trinitatis dicit:* et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit eum : et Hilarius lib. 5. *De Trinitate: Ad Patris,* inquit, *et Filii imaginem homo conditur, nomen non discrepat, natura non differt, una enim est imaginis ad quam homo creatus est species:* et Fulgentius libro *De Fide* ad Petrum: *Una est,* inquit, *sanctæ Trinitatis Divinitas, et imago, ad quam factus est homo:* ergo ratio imaginis non competit Verbo divino personaliter, sed etiam ipsi Divinitati, imo et Trinitati. — **Respondeo** nomen *Imaginis* sumi dupliciter, nimirum vel pro exemplari, et prototypo ad cujus similitudinem aliquid formatur, vel pro similitudine producta ad alterius imitationem. Priori modo sumitur nomen imaginis tum a Scriptura, tum a Patribus laudatis in objectione; Divinitas enim est quidem exemplar, ad cujus imitationem factus est homo, non autem est imago proprie dicta.

Dices 2: Spiritus S. revera etiam appellatur imago: ergo hæc ratio soli Filio non convenit. Probatur antecedens ex illo ad Romanos 8. *Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui:* unde Cyrillus Dialogo *De Trinit.* lib. 7. *Quod autem similitudo vera Filii Spiritus sit,* inquit, *scribentem audiat Beatum Paulum, quia quos prænovit, hos prædefinivit conformes imagini Filii ejus:* unde Damascenus lib. 1. *De Fide* cap. 18. ait: *Imago Patris est Filius, et Filii Spiritus Sanctus, per quem Christus homini inhabitans dat ei, secundum quod est, imaginem:* ergo etc. — **Respondeo** cum nostro De Bassoli in 1. dist. 27. q. 3. art. 3. prædictos Patres usurpare improprie nomen imaginis, et ampliasse latitudine tanta, quæ comprehenderet quamcumque similitudinem perfectam in natura Personæ procedentis cum principio, a quo procedit; licet non procedat ab eo tamquam ab exemplari; nec consequenter procedat, ut similis ex vi processionis formaliter: quod idcirco fecerunt, ut evidentius probarent Spiritum sanctum esse Patri consubstantialem non minus, quam Filium; quoniam Spiritus S. reipsa non est minus similis, et æqualis Patri, nec minus potest in cognitionem Patris deducere, quam ipse Filius.

Instabis: Spiritus S. est infinite similior Patri, et Filio, quam creaturæ Deo: sed creaturæ spirituales puta homines, et Angeli sunt revera perfectæ imagines Dei: ergo multo magis Spiritus S. est perfecta Patris, et Filii imago. — **Respondeo primo** negando *minorem:* creaturæ enim non sunt imagines Dei nisi valde imperfectæ, quia non habent eamdem specie, aut numero naturam, nec aliquod perfectum naturæ divinæ signum; quamquam habeant aliquam imperfectam cum ea similitudinem, nimirum secundum spiritualitatem substantiæ, et operationem intellectus, et voluntatis. — **Respondeo secundo**, quod etsi illæ creaturæ imperfectæ sint imagines Dei, nihilominus ratio imaginis divinæ magis proprie ipsis convenit, quam Spiritui sancto, quia habent illam imperfectam similitudinem cum Deo formaliter ex vi suæ productionis: siquidem ab eo formantur tamquam artefacta ab artifice, atque ita sicut artifex opus efformat ad similitudinem ideæ, quam mente præconcepit; ita Deus creaturas condidit respiciendo ad seipsum, ut ad earum exemplar: at Spiritus sanctus non habet similitudinem cum principio producente formaliter vi suæ processionis; sed solum identice, et ratione infinitatis; adeoque ratio imaginis non æque proprie ipsi convenit, ac Spiritui sancto.

Ex his collige Filium divinum duobus modis esse Patris imaginem: primo *Naturalem,* quatenus ab ipso procedit realiter in omnimodam similitudinem naturæ divinæ. Secundo *Intentionalem*, quatenus vi suæ productionis procedit ut Verbum, et notitia; sicque procedit ut exprimens intentionaliter Patrem: atque ita ejus imago est, non solum quatenus est ejusdem naturæ, et substantiæ cum illo; sed etiam quatenus est notitia producta ejusdem Patris; quæ postrema imaginis ratio maxime propria est Filio divino; solus enim procedit ut Verbum, et ut notitia perfecte exprimens suum principium.

QUÆSTIO TERTIA.

AN, ET QUOMODO RATIO *SAPIENTIÆ* FILIO DIVINO CONVENIAT.

Tertium nominum genus, quibus Dei Filius in Scripturis sacris designatur, est *Sapientia.* Hoc enim vocabulum plerumque supponitur pro Persona Verbi, ut constabit infra. Quapropter tria maxime hic sunt resolvenda. 1. An revera Sapientiæ nomen ita conveniat Verbo, ut pro ejus Persona supponere possit 2. Qualiter hæc appellatio Verbo divino quadret, an videlicet proprie, vel appropriate. 3. An Pater divinus sit sapiens ea sapientia, quæ est Verbum. Quocirca

Notandum 1. Hoc esse discrimen inter essentialia, propria, et appropriata in divinis, quod *Essentialia* sint illa prædicata, vel quidditativa, vel modificativa, vel attributiva communia tribus divinis Personis, qualeş sunt natura divina immensitas, bonitas etc. *Propria* autem sunt illæ proprietates, seu formalitates relativæ, quibus unaquæque Persona constituitur, et ab alia distinguitur. *Appropriata* vero sunt illa prædicata essentialia, et absoluta, revera quidem communia tribus Personis, nihilominus propter singularem quamdam rationem, et affinitatem uni potius Personæ, quam alteri accommodata: sic ad extinguendam hæresim eorum, qui dicerent Patrem divinum esse im-

potentem ob senectutem, attribuitur ei Omnipotentia, quæ tamen tribus divinis Personis indivisim convenit: sic pariter, quia Verbum divinum procedit per intellectum cujus est nosse, et sapere, et quia Spiritus S. procedit per voluntatem, quæ est sacrarium amoris, bonitatis, et sanctitatis, idcirco Filio appropriatur notitia, sapientia etc., Spiritui vero sanctitas, bonitas et amor specialiter attribuitur.

Notandum 2. Conveniens fuisse, quod uni Personæ, vel alteri specialiter appropriarentur aliqua attributa essentialia, et aliquæ operationes ad extra, quamvis hæc essent revera tribus divinis Personis communia; cujus assertionis veritas colligitur nedum ex Scriptura sacra, in qua plures tales appropriationes conspicimus, sed etiam ex sanctis Patribus, qui varias appropriatas perfectiones uni potius divinæ Personæ, quam alteri accommodarunt; *Ut per proprietatem vocis, aut operis, insinuetur nobis veritas Trinitatis, et non dividat intellectus, quod distinguit auditus,* inquit S. Leo serm. 2. *De Pentec.* c. 2. *Nunquam enim,* ut subdit, *intelligitur Trinitas, si semper inseparabiliter diceretur.* Favet etiam ratio, conveniens namque fuit obscuriora, et difficiliora manifestari per ea quæ facilius percipiuntur: at attributa, et operationes Dei ad extra clarius intelliguntur a nobis, quam proprietates, ac distinctiones; siquidem per evidentem demonstrationem ex cognitis creaturis possumus assurgere ad notitiam divinorum attributorum; non ita ad cognitionem personalium proprietatum; adeoque conveniens fuit uni divinæ Personæ accommodare aliquod speciale attributum naturaliter notum, quo illius ab alia distinctio facilius innotesceret. Unde Richardus Victorinus Opusculo *De tribus appropriatis* c. 2. loquens de Potentia, Sapientia et Bonitate divina, ait: *In his tribus forma, et imago summæ Trinitatis exprimitur, ut invisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciantur. Quæ igitur sunt in Trinitate illa, tres tribus, similia similibus, propria propriis etc.*

Notandum 3. Ad perfectam appropriationem duo desiderari: *Primum,* quod sit cognitio, et quædam affinitas attributi cum proprietate Personæ, sicut mox dictum est, quoniam Filius procedit per intellectionem, ei appropriatur Sapientia, ut audito hoc nomine moveantur audientes ad deprehendendum aliquid peculiare in secunda Persona, quod non sit commune cæteris, nempe rationem Verbi, Imaginis etc. *Secundum,* quod per appropriatam perfectionem removeatur imperfectio, quam rudiores possent in divina Persona suspicari; sic inquit Alensis 1. p. qu. 67. membro 3. art. 1. tribuitur Patri Potentia, ne crederetur infirmior ob vetustatem; Filio Sapientia, ne imbecillior ob juventutem; et Spiritui Bonitas, ne crudelis audiretur: inde fit, quod appropriationem S. Thomas appellet *Viam similitudinis, et dissimilitudinis:* Albertus 1. p. qu. 48. *Accessum, et recessum:* Henricus 2. p. art. 72. q. 1. *Correspondentiam secundum similitudinem:* sed omnium optime hanc utramque appropriationis conditionem colligit Alensis laudatus ex fine, nempe, *Ut instruatur veritas, et occurratur errori.* His ita præmissis, tria jam prælibata probare incumbit, itaque sit

Conclusio prima. — Revera Sapientia tribuitur Filio, et interdum pro ejus nomine supponitur.

Probatur ex Scriptura sacra. Primo quidem, quia plerumque Sapientia appellatur genita: sed nullum attributum essentiale, quatenus tale, potest dici genitum: ergo tunc sapientiæ nomen supponitur pro Persona Verbi. *Minor* constat: quia essentia nec generat, nec generatur. Probatur *major*, nam Proverb. 8. divina illa Sapientia ait: *Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram:* et iterum: *Ante omnes colles ego parturiebar:* et Eccl. 24. *Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam.* Hinc. S. Paulus 1. ad *Corinth.* 1. Christum Dominum appellat *Dei virtutem, et Dei sapientiam.* Unde S. Basilius lib. 4. *Contra Eunomium* merito colligit, quod, *Si est Christus Dei virtus, et Dei sapientia, hæc autem increata, et coæterna sunt Deo, (non enim fuit aliquando sapientiæ, aut virtutis expers) increatus, et coæternus est Deo Christus.*

Confirmatur ex sanctis Patribus, qui simili modo probant Filium Dei esse æternum, adeoque coævum, et consubstantialem Patri: sic S. Ambrosius, libro *De symbolo* c. 11. Arianos dicentes: *Erat aliquando tempus, quando non erat; et antequam nasceretur non erat;* ita refellit, *Numquid potuit esse tempus quando Pater sine vita, sine Sapientia, sine Virtute, sine Verbo, quod Christus est, fuerit?* Ipsi concinit S. August. Oratione *Contra hæres.* c. 6. *Vides ergo, quia semper erat, de quo tu audes dicere,* non erat. *Aut si dicis Deum aliquando sine Verbo, aut sine ratione fuisse, jam non Filio tantum, sed et Patri adversarius eris.* Unde lib. 7. *De Trinit.* cap. 1. ait: *Impium est dicere Deum non esse Patrem Sapientiæ suæ:* Hinc Theophilactus in 1. Joannis: *Impossibile est,* inquit, *Deum esse absque sermone, et sapientia, et virtute: idcirco, quia Verbum, Sapientia, et Virtus Patris existit Filius, credimus ipsum semper esse apud Deum, hoc est, cum Patre.* Hæc omnia luculenter explicat Eusebius ille quisquis sit Auctor homiliæ primæ de Symbolo: *Sicut,* inquit, *esse non potest Sol sine splendore, vel ignis sine calore, vel immortalitas sine æternitate, vel æternitas sine immortalitate, vel virtus sine fortitudine; sicut, inquam, esse non potest vel ratio sine sapientia, vel veritas sine justitia, vel bonitas sine misericordia; ita numquam potuit esse Pater sine Filio: Omnes enim virtutes continentur in Filio.* Quibus omnibus patet, revera nedum in Scriptura sacra, sed etiam apud SS. Patres Sapientiam supponi pro Filio.

Conclusio secunda. — Sapientia tribuitur Filio divino non proprie, sed appropriate. Hæc est communis, et eam probat S. August. lib. 7. *De Trinit.* cap. 2. ubi cum dixisset: *Quia in illa simplicitate non est aliud sapere, quam esse, eadem ibi sapientia est, quæ essentia;* concludit: *Pater igitur, et Filius simul una essentia, et una magnitudo, et una veritas, et una sapientia; sed non Pater, et Filius simul ambo unum Verbum, quia non simul ambo unus Filius:* cujus rationem ibidem reddit, quod Filius Imago, et Verbum non ad se, sed ad Patrem, ac relative dicitur. Exinde infert, quod Filius non eo sit Verbum, quo Sapientia, quia Sapientia eo est, quo essentia: *Propterea,* inquit, *non eo Verbum, quo Sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relative ad eum cujus est Verbum, sicut Filius ad Patrem; Sapientia vero, quo essentia: et ideo, quia una Essentia, una Sapientia.* Quibus aperte constat, quod Sapientia sit attributum essen-

tiale, adeoque tribus Personis divinis commune, non autem soli Filio proprium. Hinc S. Aug. ibidem infert, quod quando Sapientiæ nomen supponitur pro Persona Filii, non Sapientia simpliciter dici debet, sed Sapientia nata, seu genita: *Quoniam vero,* inquit, *et Verbum Sapientia est, sed non eo Verbum, quo Sapientia: Verbum enim relative, Sapientia vero essentialiter intelligitur: Id dici accipiamus cum dicitur Verbum, ac si dicatur nata Sapientia, ut sit Filius, et Imago: et hæc duo cum dicuntur, idest nata Sapientia in uno eorum, eo quod nata est, et Verbum, et Imago, et Filius intelligitur, et in his omnibus nominibus non intelligatur essentia, quia relative dicuntur.*

Ex his aperte constat Sapientiæ nomen non simpliciter esse Filio proprium, sed tantum cum addito, nempe cum dicitur nata, vel genita Sapientia; hac enim ratione soli Filio non solum appropriate, sed etiam proprie congruit, nec aliud, quod nomen Verbi, et Filii exprimit.

Conclusio tertia. — Pater divinus non est Sapiens Sapientia genita. Hæc est communis, et eam sic

Probat Doctor in 1. dist. 32. q. 1. n. 9.: Si Pater divinus esset Sapiens Sapientia genita, *vel* Sapientia genita esset forma, qua Pater fieret formaliter Sapiens, sicut Paternitate est Pater: *vel* Sapientia genita esset principium Sapientiæ quæ est in Patre, quo sensu Magister sententiarum concedit Filium esse Sapientem Sapientia ingenita principiative, nimirum quia Sapientia ingenita Patris est principium Sapientiæ genitæ, quæ est Filius: *vel* denique sensus esset, quod Filius esset principium subauctoritativum respectu actus Sapiendi, qui est in Patre, sicut Verbum est principium subauctoritativum respectu actus creandi; Pater enim dicitur creare Verbo: at neutrum horum licite, et vere dici potest. Non quidem primum, nec secundum, alias Pater divinus reciperet Sapientiam a Filio, quod est absurdum: *Si enim,* inquit S. Aug. lib. 15. *De Trinit.* cap. 7. *solus sibi Filius intelligit, ut intelligentia sit, et sibi, et Patri, et Spiritui sancto, ad illam reditur absurditatem, ut Pater non sit sapiens de seipso, sed de Filio, nec Sapientia Sapientiam genuerit, sed ea Sapientia Pater dicatur Sapiens esse, quam genuit . . . . . Et si hoc est Deo esse, quod sapere, et ea illi essentia est, quæ Sapientia, non Filius a Patre, quod verum est; sed a Filio potius habet Pater essentiam, quod absurdissimum, atque falsissimum est.* Nec etiam tertium, quia principium subauctoritativum habet veram actionem respectu cujus dicitur tale principium; Filius enim, v. g. vere influit in creaturas, quas per eum, et cum eo Pater producit: sed Sapientia genita nullum habet influxum respectu actus sapiendi in Patre. Unde concludit S. August. ibidem: *Est ergo Deus Pater sapiens ea, qua ipse sua est Sapientia, et Filius Sapientia Patris de Sapientia, quod est Pater, de quo genitus est Filius.* Unde merito revocavit libro primo retractationum cap. 26. quod docuerat in lib. 83. quæstionum q. 23. *Deum dici Sapientem, quod ipse eam genuerit, qua Sapiens dicitur, Sapientiam.* Quam utique sententiam retractavit, et ibidem asserit se accuratius in libris *De Trinit.* illam expendisse.

Dices 1: Pater divinus dicit Verbo, secundum S. August. 7. *De Trinit.* c. 1.: sed ex S. Anselmo in *Monologio* cap. 63. *Nihil aliud est*

summo Spiritui dicere, quam quasi cogitando intueri: ergo Pater intuetur Verbo, adeoque etiam sapit Verbo. — **Distinguit minorem** Doctor n. 10.: Si dicere accipiatur essentialiter quatenus idem significat, ac intelligere, uti accipit S. Anselmus, concedit: si usurpetur notionaliter; et quatenus idem importat, ac producere Verbum, negat *minorem,* similiter et *consequentiam,* ut sic enim dictio ab intellectione essentiali distinguitur. Itaque eatenus tantum Pater dicit Verbo, quatenus nempe est principium Verbi, quod ex sua ratione est formaliter declarativum, et expressivum omnis declarabilis, et manifestabilis; sicque Pater tantum est causa activa, non vero formalis illius repræsentationis, et expressionis: non secus ac si Petrus efficeret speculum, in quo omnes species, et rerum imagines exciperentur; speculum istud esset quidem causa formalis istius repræsentationis, Petrus vero tantum causa effectiva. Hinc est, quod quamvis Pater hoc modo dicat Verbo, non tamen dici potest sapere Verbo, quia sapere accipitur essentialiter, non vero notionaliter.

Dices 2: Fatetur Doctor ibidem q. 1. n. 7. quod Pater divinus recte dicatur diligere se Spiritu S.: ergo a pari etiam non incongrue dicitur, quod sit Sapiens Sapientia genita. Probatur sequela: ideo Pater dicitur diligere se Spiritu S. quia producit Spiritum S. qui est amor Patris per appropriationem: sed etiam producit Verbum, quod appropriate dicitur Sapientia Patris: ergo etc. — **Nego sequelam**, et ad ejus probationem dico hoc esse discrimen inter *diligere,* et *sapere* in divinis, quod *diligere* potest accipi notionaliter, quatenus significat productionem Spiritus S. qui dicitur amor productus, qua ratione diligere nihil aliud est, quam spirare amorem productum: *sapere* autem non ordinatur ad significandam productionem Sapientiæ, sed tantum attingentiam, et perceptionem objecti, quo fit, ut tantum accipiatur essentialiter pro tota intellectione, non autem notionaliter pro dictione productiva Verbi divini; adeoque inter utrumque non est paritas.

ARTICULUS TERTIUS.

DE PERSONA SPIRITUS SANCTI.

Tertiam in divina Trinitate Personam *Spiritum sanctum* peculiari vocabulo nominari omnibus Fidelibus ultro compertum est; *Licet enim,* inquit S. Ambr. in Symbolo c. 1., *Pater sit Spiritus, et Filius sit Spiritus, et Pater sit sanctus, et Filius sit sanctus, sola tamen tertia Persona Spiritus sanctus nuncupatur.* Cujus appellationis proprietatem colligit S. Hieron. in 4. cap. ad *Galatas* ex Ps. 50. ubi Psaltes Regius tres divinas Personas Spiritus nominans, tribus eas peculiaribus titulis designat; etenim inquit ille S. Doctor, *Principalem Spiritum Patrem appellat, quia Filius ex Patre, et non ex Filio, Spiritum autem* rectum *veritatis atque justitiæ Christum Dominum significat, quia Pater omne judicium dedit Filio, ut David ait;* Deus Judicium tuum Regi da. *Porro Spiritum* sanctum *aperto nomine vocat.* At hanc appellationem tertiæ divinæ Personæ propriam clarius edicit novum Testamentum, in quo quoties de divinis Personis expressa fit mentio, toties tertia Spiritus S. appellatur: sic Matthæi ultimo, *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*; 1. Joan.

5. *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus:* unde S. Chrysost. hom. 3. *De Spiritu sancto,* ait: *Dicitur Spiritus; ista enim est prima, et propria appellatio; et ut evidentiorem habens intelligentiam Spiritus sancti naturam demonstrat.* — Porro hanc appellationem *Spiritus* potius a respiratione, seu halitu spirativo, quam a spiritualitate, et immortalitate deductam volunt Theologi: et quidem congrue ob singularem analogiam, et similitudinem, quam habet illius processio cum halitus, et vitalis spiritus emissione, sicut enim (ut omittam cætera) ipse halitus ex corde, et ore ducit originem, ita, inquit S. Cyrillus lib. 13. *Thesauri* c. 3., Spiritus sanctus *ex ipsa Dei substantia prodit, sicut et Spiritus, qui ex humano prodit ore:* id aperte docet Job dicens cap. 33.: *Spiritus Domini fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me.* Idcirco Christus Dominus Joan. 20. *Insufflavit in Discipulos, et dixit; accipite Spiritum sanctum:* quod ita ponderat idem Cyrillus lib. 9. c. 14. *Proterea corporaliter Christus sufflavit, ostendens hoc signo, quod quemadmodum ab ore humano corporaliter humanus Spiritus procedit; sic ex divina substantia, Deitati congruenter, spiritus, qui ab ea est, profunditur.* Hæc autem deductio, et appropriatio nominis *Spiritus,* etsi propria sit, non ideo tamen omnimoda, sed valde imperfecta analogia cum halitu convenit; etenim, ut docte observat S. Basilius libro unico *De Spiritu sancto* cap. 16.: *Nec Verbum est significativus aeris ictus, per vocis instrumenta prolatus; nec Spiritus oris halitus e partibus respiratoriis effluxus; sed Spiritus oris Dei Spiritus est veritatis, qui a Patre procedit.* De quo tria maxime hic supersunt resolvenda: 1. An a Patre, et Filio revera procedat, 2. An si ex hypothesi, quod a Filio non procederet, ab eo realiter distingueretur. 3. Quæ sint ejus proprietates, et peculiares dotes.

QUÆSTIO PRIMA.

AN REVERA SPIRITUS SANCTUS A PATRE, FILIOQUE PROCEDAT.

Spiritum sanctum a Patre procedere in confesso habent quicumque ejus Divinitatem fatentur: Eunomius enim, qui asserebat eum a solo Filio originem ducere, non Deum, sed facturam Verbi, sicut et Verbum ipsum facturam Patris esse somniabat, ut refert, et refellit S. Basilius lib. 2. *Contra Eunomium,* dicentem: *Si e creaturis subvehatur aliquis ab substantiæ comprehensionem, intelligit Filium Ingeniti* (idest Patris) *esse facturam; Unigeniti vero Paracletum.* At celebris adhuc remanet controversia Græcos inter et Latinos de processione ipsius Spiritus S. a Filio, quæ contentio ut solvatur evidentius, primum ejus origo est detegenda. Itaque

Notandum 1. Nondum exploratum esse quisnam primus asseruerit Spiritum S. a solo Patre procedere, uti deviantes Græci contendunt. Nam quod existiment aliqui primum hujus erroris assertorem fuisse Macedonium Spiritus S. Divinitatis impugnatorem, vix habet speciem veritatis; neque huic assertioni quidquam suffragatur illa Epistola Justiniani Episcopi Siciliæ ad Petrum Episcopum Antiochenum, quæ habetur in quinto Concilio Generali, in qua legitur: *Macedonius spirat*

a Patre solo Spiritum sanctum, quidam enim viri doctissimi pro verbo *spirat,* legendum putant *separat,* idque valde congruit hæresi, et sententiæ Macedonii, qui cum Spiritus sancti Divinitatem negaret, negabat pariter ejus cum Patre consubstantialitatem; adeoque illum a Patre divellebat, et separabat. Nihilominus communiori Historicorum Ecclesiasticorum calculo hujus erroris primus Assertor creditur Theodoretus dum adhuc Nestorianus esset, is enim scribens pro Nestorianis adversus Anathematismos Cyrilli Alexandrini, quibus damnabantur errores Nestorii; et impugnans nonum anathematismum, quo Cyrillus dixerat *Spiritum sanctum proprium esse Filii,* sic reponit Theodoretus: *proprium Spiritum Filii, siquidem, ut ejusdem naturæ a Patre procedentem, dixit* Cyrillus, *simul et nos confitemur; si vero tamquam ex Filio, vel per Filium suam habere existentiam, et essentiam dicit, id esse blasphemum, et impium dicimus.* Quam utique futilem, ac interpositam erroneam sententiam Theodoreti in responsione sua consulto omisit Cyrillus, ut intentam disputationem prosequeretur, ostendendo nempe Spiritum S. esse Filio proprium, hoc est, non adventitium, et ex accidente illi inditum, cujus contrarium cum Nestorianis docebat Theodoretus, qua de causa a Concilio Ephesino fuit anathematizatus: verum paulo post resipiscens, ejurata priori sententia, summo omnium applausu Catholicus exceptus, et proclamatus fuit in Concilio Chalcedonensi. Quocirca hic error de processione Filii a solo Patre, hoc ipso tempore videtur fuisse expunctus, et sopitus.

Notandum 2. Hunc errorem rursus innovatum fuisse circa annum 766.; nam circa hoc tempus Annales nostri referunt celebratum fuisse Concilium *Gentiliacense,* juxta Parisios, in quo præter quæstionem de cultu sacris Imaginibus exhibendo, etiam hæc agitata fuit, *Utrum Spiritus sanctus sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio,* ut tradit Ado Viennensis in Chronico: cujus convocandæ Synodi causa hæc fuit, nempe quod cum Imperator *Constantinus Copronymus* Iconoclasta legatos misisset ad *Pipinum* Regem Galliæ pro ipsius confœderatione impetranda; contigit, quod dum Galli Græcos arguerent ob suarum imaginum despectum; Græci e contra Gallis, et Ecclesiæ Latinæ exprobrabant, quod ad Symbolum vocem *Filioque* adjecissent, quocirca ne hæc impietatis seminatæ zizania longius serperent, Concilium utrumque statuit, et sacras Imagines colendas, et vere Spiritum S. a Patre, et Filio procedere. Verum non ita extirpari potuerunt hæc erroris semina, quin brevi regerminarent: etenim ipsemet Ado refert sub annum 809. celebratam fuisse Synodum *Aquisgrani* ex mandato Caroli Magni, in qua actum est *De processione Spiritus sancti a Patre, et Filio. Quam quæstionem Joannes quidam Monachus Hierosolymis primo concitavit, cujus definiendæ causa Barnharicus Episcopus Wormaciensis, atque Jesse Episcopus Ambianensis, et Adelhardus Abbas Monasterii Corbejæ Romam ad Leonem Papam missi sunt, etc.,* ut referunt Annales Francorum ad annum 809. Hunc porro Joannem illius erroris innovatorem Joannes Pithœus suspicatur fuisse *Damascenum* illum sanctissimum, et eruditissimum monachum, qui Hierosolymis degebat circa annum 730. Nec abs re, is quippe Spiritum S. non procedere a Filio videtur pronuntiare lib. 1. *De Fide* cap. 11. ubi cum pluries dixisset eum a Patre procedere, circa finem capitis addit: *Ex*

Filio autem Spiritum sanctum non dicimus, sed Spiritum Filii nominamus: at quam facile excusari possit Damascenus infra patebit. Advertendum nihilominus obiter in Synodo Aquisgranensi, non tam de processione ipsa a Filio videri actum fuisse, quam de additione illa quatuor Syllabarum *Filioque* ad Symbolum, ut colligitur ex collatione Leonis Papæ cum Legatis hujus Synodi, ut infra dicemus.

Notandum 3. Hunc tamdem errorem apertam in hæresim erupisse auctore Photio, qui ejecto S. Ignatio Constantinopolitano Patriarcha, in ejus sedem, et locum intrusus anno 858. qui hac de causa a Nicolao I. summo Pontifice damnatus, exinde furens in Romanam Ecclesiam varias in eam calumnias commentus est, ac multa illi capita hæresum objecit, maxime quod Latini Spiritum S. a Patre, Filioque procedere assererent. *Hoc enim est,* inquit Hugo Ætherianus lib. 2. *Contra Græcos* c. 15., *qui post Theodoretum in æquorea puteum fodiens arena, non semina, sed venena sepeliendo viri valde languioris fidei Christianorum causa factus est.* Ex tunc enim omnes pene Græci in eam erroneam opinionem conspirarunt, eamque velut publicam tesseram habuerunt, qua inconsutilem Christi tunicam scinderent nefario nedum schismate, sed et variis hæresibus ab Ecclesia Latina Catholicæ veritatis firmissima columna recedendo. Exinde pluries tentatum est eos ad fidem, et unitatem Ecclesiæ revocare: *At,* inquit Cardinalis Osius lib. *De Communione sub utraque specie, Toties doctrinis variis, et peregrinis abducti sunt a fide, ut decies, et quater ad Ecclesiæ gremium redierint, toties se abdicaverint.* Quocirca enitendum est quæstionem hanc exactissime discutere, ut quam vecors, quamque tetra Græcorum insania sit, clarius innotescat. Idcirco sit

Conclusio unica. — Revera Spiritus sanctus a Patre, Filioque procedit. Hæc est de fide determinata in variis Conciliis, et propugnata a sanctis Patribus utriusque Ecclesiæ Orientalis, et Occidentalis infra proferendis.

Colligitur, et probatur 1. ex Scriptura sacra. — Primo quidem ex Joan. cap. 16. v. 14. ubi Christus promittens Apostolis se missurum Paracletum Spiritum veritatis, qui eos doceret omnem veritatem, ait; *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.* Quem textum sic ponderat S. Ignatius Epistola ad Ephesios, ubi refert Filium ad Patrem dixisse: *Ego te clarificavi super terram, opus perfeci, quod dedisti mihi, ut facerem; de Spiritu sancto ait: ille me clarificabit super terram, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis: Ergo uterque eorum ipsum glorificat, a quo et accipit, quod faceret.* Quibus verbis infert Ignatius, quod sicut Filius Patrem glorificavit, quia recipit a Patre ab eo procedendo; ita Spiritus S. Filium glorificat, quia accipit ab eo procedendo, nam verbum *accipiet* non aliud, quam processionem significat: quoniam in Evangelio nunquam dicitur unam Personam divinam dare alteri, et hanc ab illa accipere, nisi hæc ab illa procedat; quocirca nusquam legimus, quod Pater divinus accipiat aliquid a Filio, aut Spiritu sancto, nec Filium a Spiritu sancto, quia nec Filius a Spiritu S. nec Pater ab eo, et Filio procedit. Quod clare probat S. Epiphanius in *Ancorato,* ubi cum initio dixisset: *Spiritus sanctus in medio Patris, et Filii ex Patre, et Filio,* circa medium ait:

Si vero Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, et Spiritus ex Christo, aut ab utrisque, sicut Christus dicit, qui a Patre procedit, et hic de meo accipiet, etc. — *Confirmatur* ex verbis sequentibus versu 15. *Omnia, quæ Pater habet, mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet:* ergo Filius habet a Patre non solum essentiam, sed virtutem spirandi, seu fœcunditatem producendi Spiritum S. Omnes enim perfectiones substantiales Patris sunt ipsi Filio communes, hoc uno excepto, quod Filius non est Pater. Insuper ideo Christus dicit, quod ab eo Spiritus S. accipiet, quia ipse habet omnia, quæ Pater; particula enim *propterea* causam refert, cur dixerit *de meo accipiet*, nempe quia, *Omnia, quæ habet etc.* Unde S. August.: *A quo habet Filius, ut sit Deus, ab illo habet utique, ut etiam de illo procedat Spiritus sanctus.* Et lib. 3. *Contra Maximinum* c. 14. *Qui talem Filium genuit, gignendo dedit, ut etiam de ipso procederet Spiritus sanctus.* Quæ omnia luculenter explicat Egenius IV. in Litteris Unionis: *Quoniam*, inquit, *omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit præter esse Patrem; hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est.* — His autem subscribit ipsemet S. Damascenus, quem pro suo tuendo errore Græci nobis objiciunt, nam lib. 1. *De Fide* c. 9. ait: *Omnia, quæ habet Pater, Filii sunt, hoc uno excepto, quod ingenitus non est.* Et c. 11. *Unum denique omnino sunt Pater Filius, et Spiritus sanctus, nisi quod Pater genitus non est, Filius genitus est, et Spiritus S. processit.* At si Spiritus S. non procederet a Filio, nec hic illum spiraret, non sola generatione, sed etiam spirandi virtute a Patre distingueretur: ergo cum S. Damascenus affirmet Patrem, et Filium omnia habere communia præter Paternitatem, et Filiationem, haud dubie sentit eos habere vim spirandi communem, adeoque Spiritum S. ab utroque procedere.

Secundo, probatur ex iis Scripturæ sacræ textibus, quibus Filius divinus spondet Apostolis se missurum eis Spiritum S. Sic eodem cap. 16. v. 7. *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.* Et prius cap. 15. dixerat: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre:* at missio unius Personæ ab alia intelligi nequit, nisi substantialiter ab illa procedat, a qua mittitur, maxime quando Personæ sunt ejusdem naturæ, et substantiæ, sicut ipsimet Græci de Filio, et Spiritu S. affirmant: ergo revera Spiritus S. a Filio procedit, siquidem ab eo mittitur. Unde Gregor. Magnus, Hom. 26. in Evangelia, *Spiritus*, ait, *sancti missio est ipsa processio, quia de Patre procedit, et Filio.* Cui concinit Athanasius Epist. ad Serapionem, ubi ait: *Filius in nomine Patris venit, Spiritum vero sanctum, quem mittet Pater in nomine meo, cum istiusmodi ordinem, et naturam habeat Spiritus ad Filium qualem Filius habet ad Patrem, etc.* Quasi diceret: quia Filius a Patre procedit, etiam a Patre mittitur, ita etiam Spiritus S. mittitur a Filio, quia ab illo procedit.

Reponunt Græci, quod Filius ipse mittatur a Spiritu sancto, a quo tamen non procedit: ergo ex eo quod Spiritus S. mittatur a Filio, non sequitur, quod ab eo procedat. Probatur antecedens ex illo Isaiæ 48. *Et nunc Dominus misit me Spiritus ejus:* et Lucæ 4. *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, et evangelizare pauperibus misit me.*

— Verum **Respondeo** Christum Dominum equidem mitti a Spiritu S. in quantum est, ratione humanitatis assumptæ, inferior Spiritu S. adeoque ab eo mitti potest missione auctoritativa; cujus quidem missionis denominatio per communicationem idiomatum licet tribui possit Verbo, revera tamen Christus immediate, et præcise non mittitur a Spiritu S., quatenus est Verbum increatum, adeoque ex hoc nihil contra præsentem assertionem evincitur.

Tertio, probatur ex illis omnibus textibus, quibus Spiritus S. dicitur *Spiritus Christi, et Filii;* sic ad Romanos 8. *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Et ad Galatas 4. *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra:* sed nulla ratione posset dici Spiritus Filii, nisi ad Filium referretur; nec ad eum referri, nisi ab eo procederet: si enim, aut naturæ identitas et potentiæ, aut alia causa sufficeret, ut diceretur Spiritus Filii, posset eadem ratione dici Filius Spiritus S. *Confirmatur:* nam sicut Filius quidditative respicit Patrem generantem, sic etiam Spiritus respicit spirantem; unde sicut Verbum non potest vocari Filius Personæ, quæ non est Pater; ita Spiritus S. non potuisset vocari Spiritus Personæ, quæ non esset spirator.

Probatur 2. ex definitionibus, et doctrina Conciliorum. — *Primo* quidem hæc veritas definita est in Epistola, quam misit Cyrillus cum Concilio Alexandrino ad Nestorium, quæque recepta fuit, ac probata a toto Concilio Ephesino, quod est Generale tertium, et decima est inter Epistolas Cyrilli, ubi dicitur: *Spiritus veritatis nominatur, et est Christus veritas, et effunditur ab eo sicut et ex Deo Patre;* seu ut in antiqua Conciliorum compilatione habebatur *procedit ab eo sicut a Patre.* Atque in universum approbatæ sunt omnes Epistolæ Synodales Cyrilli a Concilio Chalcedonensi, quod est Generale quartum, actione quinta, et a sexta Synodo, quæ est Constantinopolitana tertia, actione decimaseptima; et Concilium Generale septimum, nempe Nicænum 2. actione 7. referens, et approbans Symbolum Nicænum conscriptum in primo generali Concilio addit, *Qui ex Patre, Filioque procedit:* cum tamen illud Concilium maxima ex parte fuerit Græcorum Patrum. — *Nec refert,* quod in Concilio Florentino sess. 6. et 7. Græci recentiores dixerint in suis codicibus hujus Concilii non legi particulam *Filioque;* docte namque, et apprime reposuit Andreas Theologus Ecclesiæ Latinæ, et in illa sess. 7. testificatus est se habuisse codicem vetustissimum manuscriptum, in quo particula illa continebatur. Præterea citatus est ibidem Historicus antiquus ejusdem particulæ testis. — *Nec pariter refert,* quod S. Damascenus, qui tempore prædicti Concilii septimi floruit, scripserit, *Ex Filio Spiritum sanctum non dicimus,* ut relatum est in tertio Notabili. Etenim probabile est, vel illum prius obiisse ante celebrationem prædicti Concilii, aut prius illum librum de fide scripsisse; cujus indicium est, quod in suis operibus non citat Concilia, nisi usque ad sextum. — Hæc pariter veritas definita est in pluribus Conciliis Latinis; primo namque Agatho Papa in Epist. 2. quæ est etiam Romanæ Synodi, habeturque in 6. Synodo Generali, dicit: *Ex Patre, Filioque procedit,* quem locum depravatum fuisse a Græcis conquestus est Julianus Cardinalis in ea Disputatione, quam habuit contra eos in Concilio Florentino. Nec mirum ita decrevisse hunc Pontificem cum suo Romano Concilio; siquidem multis annis

ipso antiquior Leo magnus, Epistola ad Turribium Austeriensem Episcopum cap. 1. dicit: *Ex utroque processit.* — Insuper sub Anastasio Papa Christi 400. anno celebratum est Concilium *Toletanum primum*, in quo pariter hæc veritas definitur his verbis: *Credimus Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedens:* necnon et in *Toletano tertio* sub Pelagio 2. anno 589. ubi in confessione fidei a 150. Patribus exposita Can. 3. dicitur: *Quicumque Spiritum sanctum non credit a Patre, et Filio procedere, anathema sit.* Idem definitur in Concilio *Toletano* 4. cap. 1. et in 8. circa tempora Martini primi, et in 11. sub Adeodato summo Pontifice, quæ omnia Concilia celebrata sunt ante sextam Synodum generalem.—Eamdem etiam veritatem legimus in Concilio *Gotfeldensi*, anno 650. apud Bedam libro 4. *Historiæ Anglicanæ* cap. 17. ubi aperte profitentur Patres Spiritum sanctum *a Patre, et Filio.* Demum celebrata sunt Concilia Gentiliacense, anno 766. *Aquisgranense* circa annum 809. *Vuormaciense* sub annum 860. et circa annum millesimum nonagesimum tempore Urbani secundi apud *Barum* celebratum est Concilium ex Græcis, et Latinis, ut auctor est S. Anselmus, cui ipse interfuit, et fusius rem totam narrat, ut testis oculatus, scriptor vitæ ejusdem S. Anselmi lib. 1. — Similiter hanc ipsam veritatem definierunt Concilia generalia, *Lateranense* sub Innocentio III. cap. 1. præsentibus etiam Græcis, et eisdem consentientibus, ut constat ex illius cap. 4.; *Lugdunense* sub Gregorio X. in quo præsentibus, et consentientibus Græcis hæc veritas definita est, terque cantatum est Symbolum Nicænum Græce, et Latine cum explicatione illa *ex Patre, Filioque procedit:* denique Concilium *Florentinum* anno millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, post diuturnas, et exactas hac de re disputationes inter Patres Græcos, et Latinos, tandem definitum est *Spiritum sanctum a Patre, Filioque procedere,* ut constat in Litteris Unionis, quibus Patres tam Latini, quam Græci subscripserunt. — Verum, ut levia, et mobilia sunt Græcorum ingenia, non diu in fide, ac concordia manserunt; sed subinde pristinum in schisma, et errores suos relapsi sunt, suumque vomitum resorbuerunt, quo adhuc inquinantur. Nec mirum, siquidem in primitiis ipsis Ecclesiæ *factum est murmur Græcorum adversus Hebræos*, quibus solis Ecclesia tunc constabat, ut inde fatale præsagium esset, Græcos ad divisionem, et contentionem propensos, lugendo suo schismate Ecclesiam, Christi tunicam inconsutilem divisuros.

Probatur 3. ex Patribus Græcis. — *Primo* quidem ex Symbolo S. Athanasii in quo legimus *Spiritus sanctus a Patre, et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Reponunt 1. Græci hoc Symbolum non esse Athanasii. — **At contra** primo Gregorius Nazianzenus Oratione de laudibus S. Athanasii testatur cum edidisse perfectam fidei confessionem, quam obtulit Imperatori, quamque totus Oriens, et Occidens veneratur, *Imperatori*, inquit, *donum vere regium, et magnificum offert, scriptam nimirum confessionem adversus novum dogma* (scilicet Arianorum); et post pauca: *Hujus confessionis, ut mihi videtur auctoritate permoti tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale est, etc.* Deinde S. Augustinus in Psalmum 120. nomine Athanasii præcedentem versiculum recitat, *De hoc*

sole, inquit, *Pater Athanasius Alexandrinus Episcopus ita pulchre locutus est: Filius a Patre solo est, etc.* Aliis quoque locis ejusdem Symboli meminit, sed suppresso Athanasii nomine, puta 5. *De Trinit. c.* 8 et in Enchiridio c. 35. etc. Quibus constat tempore S. Augustini nemini dubium fuisse hoc Symbolum a S. Athanasio fuisse editum. Denique affirmant *Genebrardus* lib. 3. *De Trinit.*; et *Nauclerus* in Chronologia extare pervetustum codicem in Cœnobio S. Germani Parisiensis, in quo asseritur Athanasium prædictum Symbolum edidisse Treviris, dum propter ingruentes Arianorum persecutiones in quodam puteo latitaret.

Reponunt 2. Particulam *et Filio* additam fuisse a Latinis. — **At contra** 1. in Græco etiam Athanasii Symbolo hæc particula legitur. Deinde in Concilio Toletano 4. anno 633. celebrato, ac proinde ante schisma Græcorum, refertur idem Symbolum Athanasii cum illa particula, *et Filio:* quæ autem tunc fuisset ratio hanc additionem faciendi, cum nulla adhuc publica inter utramque Ecclesiam lis moveretur? Denique, quod caput est, hanc eamdem veritatem pluribus docet ipsemet Athanasius, maxime Oratione 4. Contra Arianos: *Non enim*, ait, *tria principia, aut tres Patres introducimus, quemadmodum Marcionistæ: cum non tres Soles ad comparationem adducamus; sed unicum Solem, ejusque splendorem, unicamque ex ambabus lucem.* Quibus comparat Patrem Soli, Filium splendori, et Spiritum sanctum luci, non a Sole tantum, sed a Splendore orientem. Et in Epist. ad Serapionem *De Spiritu sancto* sic loquitur: *Mandat Apostolus*, hæreticum hominem post unam, aut alteram correptionem de vita, *etiamsi quos videas cum Helia volantes per aera, et cum Petro, et Moyse sicco pede calcantes maria, nisi Spiritum sanctum profiteantur Deum essentialiter ex Deo Filio existentem, sicut et Filium naturaliter Deum genitum essentialiter ex Deo Patre existentem, ut nos profitemur, eos non recipias.*

Secundo S. Basilius lib. 3. Contra Eunomium, ait: *Cur necesse est si dignitate, et ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? dignitate namque ipsum secundum a Filio, cum ab ipso esse habeat, et omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit: Natura vero tertium, uti neque ex sanctis Scriptoribus didicimus, neque ex prædictis colligere possibile est.* Similiter Epiphanius Hæresi 62. *Ex eadem*, inquit, *essentia, ex eadem veritate, ex Patre et Filio, cum Patre et Filio semper in substantia Spiritus sanctus:* et Hæresi 69. *Quo*, inquit, *ostendat Christus Dominus lumen Patrem, et lumen Filium, et lumen Spiritum sanctum, et fontem ex fonte, ex Patre, et Unigenito Spiritum sanctum, flumina enim ex alvo ejus fluent.* Subscribit et Cyrillus Alexandrinus nedum anathematismo nono, sed et pluribi, maxime lib. *De recta fide ad Reginam*, ubi concludit circa finem: *Ex Patre procedit Filius per omnia illi æqualis, et similis. Procedit autem per utrosque vivificans quoque Spiritus.* Et lib. 11. in Joannem cap. 27. *Ex ipsa*, inquit, *substantia Dei Patris prodiens (Spiritus sanctus), profusus autem ad sanctos per consubstantiale Verbum, a quo est secundum emissionem ad esse, atque subsistere.* Quæ clarius lib. 13. Thesauri c. 1. declarat, dicens: *Necesse est omnino confiteri Spiritum sanctum ex substantia Patris, et Filii esse:* et c. 2. *Ex Filio autem naturaliter, ac essentialiter Spiritum sanctum sicut ex Patre provenire credimus.* Hanc ipsam veritatem egregie explicat Nazianzenus Ora-

tione 37. ubi divinam Trinitatem comparat tribus Personis generis humani, scilicet Patrem Adæ, quia Pater a nulla Persona, ut Adam a nullo homine originem duxit: Filium vero Evæ, quia Eva ex solius Adami substantia processit, ut Filius a solo Patre; Spiritum vero Seth, quia ab Adamo, et Eva ortus est, ut Spiritus sanctus a Patre et Filio procedit. Missas facio aliorum Patrum Græcorum sententias, quas abunde legere poteris in Concilio Florentino, necnon et apud S. Thomam Opusculo 1. Contra Græcorum errores, cap. 32., Hugonem Etherianum, Petavium, et innumeros alios tum Recentiores, tum Antiquiores, qui Patres Græcos huic veritati adstipulari demonstrarunt.

Probatur quarto ex Patribus Latinis. — *Primo* quidem S. Martialis Epist. 1. Ad Burdigalenses cap. 10. ait: *Spiritus sanctus in divina æqualitate gloriosus processit ineffabiliter ab eo qui genuit, et ab eo qui genitus est: itaque Spiritus Dominus Domini procedens est a Patre, et Verbo.* Favet Tertullianus lib. Contra Praxeam cap. 8. *Tertius* inquit, *est Spiritus a Deo, et Filio, sicut tertius a radice, fructus ex frutice, et tertius ex fonte rivus et flumine, et tertius a Sole apex ex radio.* — Similiter Hilarius lib. 8. *De Trinit.* asserit Spiritum *a Filio accipere* idem esse, quod procedere a Filio, sicut accipit, et procedit Filius a Patre. Subscribit Ambrosius lib. *De Symbolo* c. 3. *Spiritus autem sanctus*, inquit, *vere Spiritus est, procedens quidem a Patre, et Filio, sed non est ipse Filius, quia non generatur, neque Pater, quia procedit ab utroque, non genitus, non ingenitus, non factus.* At omnium optime, et subtilissime hanc veritatem edocuit S. Augustinus pluribi, maxime in 4. *De Trinit. Nec possumus*, inquit, *dicere, quod Spiritus sanctus a Filio non procedat, neque enim frustra idem Spiritus, et Patris et Filii Spiritus dicitur.* Et libro 15. c. 26. hanc veritatem sæpius inculcat; *De utroque autem splendore*, inquit, *sic docetur, quia ipse Filius ait: de Patre procedit: et cum resurrexisset a mortuis et apparuisset Discipulis suis, insufflavit, et ait:* accipite Spiritum sanctum, *ut etiam de se procedere ostenderet.* Frustraneum esset alios sanctos Patres Latinos ad hujus veritatem contestandam advocare, sunt enim innumeri, et ad unum omnes in idem dogma conspirant. Quocirca maxime culpandi sunt omnes Græci, quod tot, tantisque divinæ veritatis fidissimis testibus fidem non faciant, quos tamen præ cæteris audiendos clamant Patres quintæ Synodi generalis profitentes ita aperte: *Sequimur per omnia sanctos Patres, et Doctores Ecclesiæ, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Probum, et suscipimus omnia, quæ de recta fide, et damnatione hæreticorum scripserunt.* Hæc omnia probavit lugenda Ecclesiæ Orientalis jactura, qua scilicet Deus ipse videtur suum suffragium tulisse pro Latinis: nam a tempore quo Græci ab eorum communione sese subduxerunt propter simultates has de Processione Spiritus sancti; Græci semper ruerunt in pejus, et illa natio olim doctrina ad invidiam conspicua, sanctitate ad miraculum celebris, imperio Gentium Domina; hodie sub dira Turcarum captivitate luget, et sine Rege, sine Principe, sine Academiis, et Scholis barbaricum Saracenorum jugum sustinet, et quod mirum Constantinopolis expugnata, et Græcorum Imperium disturbatum fuit anno 1452. die 28. Maji, juxta celebriores Auctores, in quo

die incurrerat Festum Pentecostes Spiritui sancto sacrum, ut verificetur illud, quod Christus dixit Matth. 12. *Qui blasphemiam dixerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.*

Probatur ratione theologica a Doctore Subtili in 1. *dist 11. q.* 1.: Habens principium perfectum productivum priusquam intelligatur habere productum, potest illo principio producere, quando scilicet principium est ita perfectum, quod non dependeat a passivo, nec potest per aliquid impediri: sed Filius habet voluntatem, quæ est principium productivum amoris adæquati, et habet etiam ut præintelligatur producto actui voluntatis: ergo potest ea producere: igitur ea producit. Probat *minorem:* Generatio, et Spiratio habent aliquem ordinem inter se, ita quod aliquo modo generatio est prior spiratione, et in illo priori communicatur genito omnis perfectio divina, quæ sibi non repugnat, et ita voluntas: ergo habet tunc voluntatem ut priorem producto per actum voluntatis, quia adhuc non intelligitur productio aliqua facta per modum, vel actum voluntatis. — *Confirmatur* ex eo, quod si dubitandum esset de influxu Patris, et Filii in productionem Spiritus sancti, potius videretur ambigendum de Patre, quam de Filio, utpote cum Pater in productione sui Filii jam habeat actionem sibi adæquatam, si rationem naturalem spectes, ipsius enim actio productiva Filii est infinita, et consequenter adæquat principium, idcirco videtur non posse cum illa aliam ullam habere saltem adæquatam; propterea videtur, quod non possit amplius per novam actionem infinitam occupari ad novam productionem alterius Personæ: Filius autem nullam productivam actionem habet antecedenter ad productionem Spiritus sancti, neque aliam habere potest ad intra, nisi solam spirationem; adeoque si ratio naturalis spectetur, hæc actio spirativa potius ipsi quam Patri videretur esse concedenda, si uni tantum divinæ Personæ tribueretur.

Objiciunt Græci *primo* quidem Scripturam sacram, quæ quoties Spiritus sancti processionem commemorat, toties solius Patris meminit; sic Joan. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit.* Ergo censet a solo Patre ipsum procedere. — **Nego consequentiam:** nam ut advertit S. Aug., lib. 3. *Contra Maximinum, his verbis non excluditur Filius,* sed exprimitur Pater, ut auctor principalis, quia nempe est principium sine principio, ad quod totum refert, quod ipsemet habet. Qua ratione dicebat Joannis 7. *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me, Patris;* quæ sic ponderat August. tractatu 29. in Joannem; *Quia,* inquit, *Verbum non potest esse nullius,sed alicujus, et suam doctrinam dicit seipsum, et non suam, quia, Patris est Verbum. Quid enim tam tuum, quam tu, et quid non tam tuum, quam tu, si alicujus es, quod es?* Itaque Filius divinus totum quod est, refundit in Patrem, adeoque illam fœcunditatem productivam Spiritus sancti quam a Patre accepit, ipsi attribuit. Quod S. August. lib. 15. *De Trinit.* cap. 17. egregie explicat dicens: *Non frustra,* inquit, *in hac Trinit. non dicitur, de quo procedat principaliter Spiritus sanctus, nisi Deus Pater, ideo autem addidi* principaliter, *quia et de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur, sed hoc quoque illi Pater dedit.* — *Respondet* 2. S. An-

selmus lib. *De Processione Spiritus sancti,* quod asserendo Patrem esse productivum Spiritus sancti, non propterea excludatur Filius, quia affirmatio unius non est negatio alterius: imo, inquit, etiamsi diceretur aperte: *Nullus producit Spiritum sanctum, nisi Pater;* illa dictio non idcirco excluderet Filium, siquidem dictiones exclusivæ additæ uni Personæ divinæ non excludunt alias Personas, nisi prædicatum illis opponatur relative, ut patet his verbis Matth. 11. *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius:* quibus tamen non excluditur Filius a cognitione sui, neque Spiritus sanctus a cognitione utriusque.

Objiciunt 2. In Concilio Ephesino coram Patribus lectum est Symbolum Nestorianorum, in quo expresse continebatur, quod Spiritus sanctus non procederet a Filio; neque tamen ullus Patrum reclamavit, adeoque videntur huic propositioni omnes consensisse. — **Respondeo** 1. Argumentum ab auctoritate negativa, quod nullibi multum, hic nihil concludere, utpote cum taciturnitas Judicum ad aliud, quam ad istam propositionem detinebatur; de hac enim quæstione processionis Spiritus sancti a Filio, tunc noluit Concilium ex professo disputare, quoniam propter aliam convenerat, scilicet de unica Persona Christi Domini, et de Divinitate ejus, quem peperit Virgo Maria. Cæterum satis aperte Concilium suam sententiam signiñcavit, quando probavit doctrinam Cyrilli, damnavitque contrariam Nestorianorum, et Theodoreti.

Objiciunt 3. Varias sanctorum Patrum auctoritates; primo quidem sancti *Dionysii,* lib. *De Divinis nominibus.* cap. 2. ubi ait: *Solus fons supersubstantialis Deitatis est Pater.* Secundo *Nazianzeni* Orat. 24. ubi ait: *Omnia, quæ habet Pater, habet etiam Filius, excepta causa:* vel ut vertunt alii, *Excepta causalitate:* ergo Filius non habet a Patre, ut sit causa, seu principium Spiritus sancti. Tertio *Basilii* Epist. 43. ad Gregorium Nyssenum, ubi ait: *Nullam secundum propriam notionem communionem habet Filius cum Patre:* at si Filius spiraret, haberet spirationem activam tamquam notionem communem cum Patre: ergo etc. Denique proferunt *Damascenum* lib. 1. *De Fide* cap. 7. et 8. ubi ait: *Spiritus sanctus a Patre procedit, et in Filio quiescit:* et paulo infra: *Spiritum sanctum dicimus ex Patre, ex Filio non dicimus:* et iterum: *Spiritus sanctus ex Patre quidem est, non autem ex Filio:* ergo revera Spiritus sanctus non procedit a Filio. — **Nego consequentiam,** et ad *S. Dionysium* dico, idcirco eum appellare Patrem fontem supersubstantialem; quia solus est principium sine principio; Filius vero est veluti fluvius ab ipso fonte emanans, a quo sicut et a fonte derivatur stagnum, nempe Spiritus sanctus. Quo sensu etiam Epiphanius hæresi 69. appellat Filium *fontem ex fonte.* Ad *Nazianzenum* dico ipsum loqui de causalitate, qua Pater, et Filius mutuo referuntur, non vero qua Spiritum sanctum respiciunt. Ad *Basilium* respondeo ipsum ibi loqui non de omni notione harum duarum Personarum, sed de propria uniuscujusque, scilicet de Paternitate, et Filiatione, secundum quas nullam omnino communionem habent; Patri enim soli convenit Paternitas et Innascibilitas, sicut soli Filio propria est Filiatio. Denique ad *Damascenum* dico, quod quamvis S. Thomas 1. p. q. 36. art. 2. ad 3. respondeat, *Plures ex Græcis in hoc fuisse secutos*

Theodoretum Nestorianum, inter quos fuit etiam Damascenus, nihilominus benigne interpretari potest, ut eum Bessarion exposuit, Orat. pro unione cap. 6., nempe quod Damascenus non negaverit absolute Spiritum sanctum a Filio procedere, sed tantum dissensisse a Catholicis in modo loquendi, putans esse tutius dicere *per Filium,* quam *ex Filio,* videbatur enim ei præpositio *ex* denotare primam causam non procedentem ex alia causa, cujus contrarium denotabat præpositio *per,* quæ haud dubie vim causalem habet.

APPENDIX.

DE ADDITIONE PARTICULÆ *FILIOQUE* AD SYMBOLUM NICÆNUM.

Certo certius est additionem particulæ *Filioque* ad Symbolum Nicænum Istmum fuisse, qui duo Maria nedum semiorbes terræ, sed et utramque Ecclesiam Orientalem, et Occidentalem divisit, et Græcis ansam præbuit sese ab unione, et obedientia Romanæ Ecclesiæ subducendi. Ita enim Græcorum Orator Marcus Ephesinus in Concilio Florentino cum professus esset illam Symbolo factam additionem, neque veram, neque convenientem fuisse, subdidit: *Quam sane constat nostri schismatis, ac dissidii præcipuam causam fuisse;* et infra: *Romana Ecclesia dogma sibi proprium finxerat, idque propterea solvendæ amicitiæ nostræ causam, simultatumque nostrarum initium dubio procul fuisse constat;* unde Photius, qui censetur Schisma incœpisse in Epistola Encyclica ad Patriarchales sedes Orientis, suo a Romana Ecclesia discessui, hanc causam principem prætexuit, *Quæ est,* inquit, *malorum summa, et apex, sacrum etiam Symbolum, quod ab omnibus Synodicis, et Œcumenicis calculis vim habet irrefragabilem, et auctoritatem, spuriis, et falsis quibusdam disceptationibus.... adulterare non dubitarunt* (Latini) *Spiritum sanctum non ex Patre solo, sed ex Filio procedere noviter docentes.* Orta autem est hæc tragædia, quod in Conciliis Ephesino, et Chalcedonensi Patres statuerint nulli licere tradere aliam fidem a Nicæna, contrarium audentes anathemate videntur præstringi; at vero in Symbolo Nicæno non habetur hæc particula *Filioque,* nec quidquam æquivalens; adeoque jam videbantur Latini incurrisse censuram ab Ephesino Concilio vibratam. Itaque duo præcipue hac in Appendice sunt statuenda, nempe quod illa additio legitima fuerit, et inquirendum tempus, quo primo fuerit facta.

Primum affirmant Patres tam Græci, quam Latini in Florentino Concilio; omnes enim subscripserunt Litteris Unionis omnium nomine ab Eugenio quarto editis, in quibus inter cætera hæc leguntur: *Definimus explicationem verborum illorum* Filioque, *veritatis declarandæ gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse additam.* Unde jam non est hujus veritatis relictus ambigendi locus. Verum ad ampliorem persuasionem, sic urgeo: additio foret illicita, vel quia falsum enuntiat, vel quia Symbolo Nicæno, præter leges sancitas a Conciliis Ephesino et Chalcedonensi, facta est; vel denique quia fuit edita absque consensu utriusque Ecclesiæ Orientalis, et Occidentalis: at neutrum horum obstat. — *Non quidem primum,* ex dictis namque liquet Spiritum sanctum revera a Patre, Fi-

lioque procedere; adeoque particula hanc veritatem enuntians, nullam falsitatem redolet. — *Non etiam secundum;* alias imprimis culpandi essent illimet Græci, qui toties sua Symbola post Nicænum editum mutaverunt; nam Marcus Ephesinus, qui Græcorum partes omnium obstinatissime tuebatur in Concilio Florentino, fatetur circa finem illius, quod *inter primum Concilium, a quo divinum illud Nicænum Symbolum fuerat editum, ac secundum, non parum sane temporis intercesserat, in quo quidem temporis intervallo fere triginta alia Symbola a particularibus, ac privatis Conciliis prodita fuere.* Deinde damnandi essent. et suo fulmine percutiendi Patres Ephesini, Constantinopolitani, et Chalcedonensis Concilii; nam si, ut volunt Græci, Symbolo Nicæno ne Verbum quidem addere licet, cur itaque ipsimet plura addiderunt? Etenim, ut objectum fuit Græcis in Concilio Florentino, particulæ *Cæli et Terræ* habentur in Symbolo Constantinopolitano, quæ in Ephesino, et Nicæno non leguntur: similiter *ex substantia* habetur in Nicæno, in Ephesino vero et Constantinopolitano non habetur: item *ex Maria Virgine* est in Constantinopolitano, non autem in Ephesino, et Nicæno: insuper constat in Symbolo Nicæno de Spiritu sancto non plura fuisse pronuntiata, quam illud, *et in Spiritum sanctum;* postea vero a Patribus Concilii Constantinopolitani addita fuerunt illa verba, *Dominum vivificantem, qui ex Patre procedit;* de quibus tamen Græci non conqueruntur: ergo immerito etiam queruntur de additione particulæ *Filioque*. Denique par non habet imperium in parem, neque potest quispiam ligare manus suo successori; adeoque non potuit prohibere Ephesinum et Chalcedonense Concilium, ne futura Concilia, data opportunitate et urgente necessitate, novam Symboli explicationem et additionem traderent; liberum enim est successoribus, utpote æqualibus, alio modo, et aliis verbis fidem explicare, modo nihil contra rectam fidem addere velint, aut detrahere. — *Non denique tertium:* siquidem, ut demonstrarunt Latini in Concilio Florentino, additio illa *Filioque* a Græcis priusquam a Romana Ecclesia universaliter probata est, nempe in 7. Synodo generali, quæ tota fere fuit Patrum Græcorum. Adde, quod sicut ipsimet Græci datis opportunitatibus plura Concilia celebrarunt, nullo præsente Patre Ecclesiæ Latinæ, in quibus nonnulla de fide determinarunt, hæresesque proscripserunt, et Symbola condiderunt; quidni pariter Latini Patres hanc additionem *Filioque,* explicandæ scilicet fidei gratia, Symbolo potuerunt adjicere? Insuper Romana Ecclesia ad convocandas cæteras nequaquam obstricta est, præsertim cum veteres multæ Synodi diverso Patrum numero celebratæ fuerint, et approbatæ, absentibus quandoque Latinis Patribus.

Secundum dubium, nempe quo tempore hæc additio facta fuerit, nondum est sufficienter exploratum; quidam enim volunt illam additionem factam a Concilio Romano sub Damaso, quod hac ratione deducit Stanislaus Socolovius in cap. 1. annotationis censuræ Orientalis Ecclesiæ factæ per Hieremiam Patriarcham Constantinopolitanum, ubi ait, quod cum Patres Ecclesiæ Orientalis Constantinopoli congregatos Damasus evocasset Romam, ut ibi cum Latinis Concilium universale celebrarent, cumque propter varia incommoda illuc procedere non liceret, suam fidem ad Concilium Romanum miserunt, quam probavit Damasus cum Concilio Romano, addita solum particula illa *Filioque*

Symbolo fidei in eo Concilio edito ad majorem explicationem Symboli Nicæni; quod iterum Constantinopolitani Patres confirmarunt. Hoc autem probat ex Epistola Concilii ad Damasum, et ex Symbolo Damasi, quod habetur apud Hieronymum, ubi addita est prædicta particula. Verum hæc sententia parum constat: tum quia in præfata Epistola Concilii Constantinopolitani ne verbum quidem de additione particulæ *Filioque:* tum quia inter decreta illius Concilii Romani, quæ habentur in 9. libro *Tripartitæ historiæ* c. 16. nihil de processione Spiritus sancti a Filio decernitur, sed Canone 16. tantum damnatur, qui negaverit Spiritum sanctum esse a Patre. Quod vero ex Symbolo Damasi profertur parum juvat: tum quia non constat, an Symbolum illud sit revera Damasi; insuper longe diversum est a Nicæno, et Constantinopolitano: hic autem non movetur quæstio, ubi hæc veritas primum fuerit definitâ, sed ubi primum addita fuerit particula *Filioque* Symbolo Nicæno, quod in Ecclesia decantatur. Suspicari quis posset non sine fundamento factam fuisse hanc additionem per Patres Concilii Toletani primi celebrati anno Christi 400. nam in Confessione fidei, quam Idatius Lemovicensis indicat in hac Synodo fuisse editam, legimus: *Spiritum quoque esse Paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedens.* Quod iterum constanter affirmatur in tertia Synodo Toletana. *Verum* cum illa fidei Confessio longe diversa sit a Symbolo Nicæno, quod in Ecclesia cantatur, inde concludere non licet ex tunc hanc particulam *Filioque* additam fuisse Symbolo, de quo conquerebantur Græci. Quocirca satius dicendum arbitror hanc additionem factam fuisse a quibusdam Ecclesiis particularibus circa annum Christi 620. et inde ab aliis fuisse usurpatam, approbante summo Pontifice: quod inde colligo primo ex verbis Andreæ Theologi nomine Latinorum in Florentino Concilio sessione 7. dicentis: *Maximo in Gallia et in Hispaniis Schismate imminente, cum jam* Filioque *passim celebraretur, Romano Pontifici fuit necesse in multorum Occidentalium amplæ dignitatis, magnoque Concilii Patrum conventu addito* Ex Filioque, *Symbolum magis illustrare.* Deinde in Concilio Toletano 8. anno 653. recitatur idem Symbolum Nicænum cum hoc additamento: *Crédimus et in Spiritum sanctum vivificatorem ex Patre, et Filio procedentem, cum Patre, et Filio adorandum, et glorificandum.* Denique hujus veritatis indicium est, quod in Synodo Gentiliacensi agitata est quæstio inter Græcos, et Latinos de præsenti controversia, et quod caput est, in 7. Synodo generali actione 7. Symbolum cum hac additione recitatur; adeoque reri licet hanc additionem prius fuisse factam.

Dices: Magister sententiarum lib. 1. dist. 11. cap. 2. asserit, *Leonem Tertium,* qui sedit circiter anno 796., dedisse repulsam Oratoribus Caroli Magni, petentibus ejus nomine, atque etiam Concilii Aquisgrani additionem, ac celebrationem particulæ *Filioque* in Missa: ergo signum est hanc additionem nondum ab Ecclesia Romana fuisse probatam; cur enim Leonem pigeret hoc concedere, si tot annis ante fuisset approbatum, et concessum a suis prædecessoribus? Renuit tamen, nam, ut refert Baronius tom. 9. ad annum 809. præfatis Oratoribus respondit: *Si priusquam ita cantaretur interrogatus essem, ne inferretur utique respondissem:* et statim suum consilium, suamque sen-

tentiam confirmans subdit: *Numquid magis salutare est credere, periculosumve non credere Spiritum sanctum a Filio, sicut a Patre procedere, quam Filium Sapientiam Deum a Sapientia Deo, veritatem Deum a veritate Deo genitum esse; et tamen utrumque unam sapientiam, unam veritatem essentialiter Deum esse; quum tamen id a sanctis Patribus eidem Symbolo constet non additum esse?* — *Insuper* affirmat idem Magister sententiarum, quod Pontifex statim a recessu prædictorum Oratorum curaverit Symbolum Constantinopolitanum exarari duabus tabulis argenteis, in una quidem latine, in altera græce, utrobique sine additamento illo *Filioque:* ergo consequens est, quod in illo ipso tempore hæc additio nondum erat legitime facta, nec ab Ecclesia Romana probata. — **Respondeo**, merito quidem hæc præstitisse Leonem Tertium, quoniam forte illo ipso tempore nondum hæc additio legebatur ab Ecclesia Romana in sacrificio Missæ, licet in aliquibus Ecclesiis particularibus mos invaluisset hanc particulam *Filioque* pridem Symbolo Constantinopolitano additam inter Missarum solemnia recitandi: non tamen propterea additionem damnavit, sed quod in Missa cantaretur absque prævia ordinatione Romanæ Ecclesiæ non probavit. Nec refert, quod iste curaverit Symbolum ita exarari sine præfata particula: id enim fecit, ut salvaretur memoria integri Symboli Constantinopolitani, quæ poterat obliterari nova explicatione Symboli; utque constaret, nihil contrarium antiquitati doceri, sed integram retineri fidem antiquam, solis explicationibus denuo positis.

QUÆSTIO SECUNDA.

UTRUM SPIRITUS SANCTUS DISTINGUERETUR REALITER A FILIO, SI AB IPSO NON PROCEDERET.

Notandum 1. Ex Doctore in 1. distinct. 11. quæst 2. nu. 2. Godfredum Quodlib. 7. quæst. 4. quæstionem hanc inutilem judicasse, et solutionis indignam, propterea quod supponat impossibile, nempe Spiritum sanctum non procedere a Filio; talis autem suppositio non videtur admittenda a respondente, quia exinde redargui posset, et adigi ad concedenda contradictoria, quod maxime respondentem urgeret, et in errorem induceret. Verum ceteri omnes Scholastici tanti fecerunt eam quæstionem, ut accuratas, et subtiles in ejus resolutione disputationes texuerint; nec fuit cassus eorum labor. Sicut enim utiliter similes aliæ quæstiones agitantur in Scholis, puta an si Deus non esset immutabilis, foret æternus: an si homo non esset risibilis, esset distinctus ab equo, prima quidem ad investigandum, an immutabilitas sit formalis ratio æternitatis: secunda ad cognoscendum formale principium constituens hominem, et eum a brutis distinguens, tametsi istæ suppositiones sint impossibiles, ita pariter quamvis suppositio a nobis facta sit impossibilis; quia tamen maxime conducit ad percipiendam rationem formalem distinctivam Filii a Spiritu sancto, idcirco nec superflua, nec implicans censeri debet. Adde quod S. August. lib. *De Trinitate* cap. 6. similem hypothesim impossibilem admittat, docens, quod *si Pater Filium non genuisset, nihil prohiberet eum dici ingenitum;* certum est enim, quod Patrem non gignere Filium sit omnino impossibile; attamen ex hac suppositione impossibili recte concludit

sanctus Augustinus, quod etsi in divinis Persona non esset generans, non minus foret ingenita.

Notandum 2. Ex eodem Doctore ibidem, propositiones illativas esse duplicis generis, aliæ namque inferuntur per prædicatum primo intrinsecum; aliæ vero per locum extrinsecum. Prioris generis sunt, ex quibus per locum intrinsecum, et consequentia essentiali unum sequitur ex alio; ut ex hac *homo est*, intrinsece sequitur ista: ergo *est rationalis;* quia rationale est prædicatum intrinsecum et essentiale homini. Posterioris generis sunt, quæ consequentia tantum veluti accidentali inferuntur ex altero, necessario tamen; sic ex hac *homo est*, sequitur tantum extrinsece licet necessario: ergo *risibilis est;* quia risibilitas non est de primaria intrinseca et essentiali ratione hominis, sed est quid extrinsecum constitutioni ejus essentiali. In prioribus suppositionibus hypotheticis, certum est, quod sublato posteriori, sequitur per locum intrinsecum ablatio prioris, v. g. *Si Petrus non esset rationalis,* consequentia intrinseca sequeretur *ipsum non fore hominem:* in posterioribus vero quantumcumque removeatur posterius, non sequitur per locum intrinsecum ablatio prioris, v. g. in hac hypothesi, *si homo non esset risibilis,* non sequitur per locum intrinsecum, *non fore hominem,* quia sublata risibilitate adhuc remanent intrinseca, et essentialia principia constitutiva hominis, nempe animal, et rationale. Unde ad propositum, hæc propositio *Filius est Spirator,* dicitur esse posterioris generis respectu constitutionis Filii, et per consequens respectu distinctionis ejus a quovis alio, quia sublata Spiratione activa adhuc remanet adæquatum principium constitutivum Filii, nempe essentia, et Filiatio.

Notandum 3. Huic quæstioni ansam præbuisse Angelicum Doctorem 1. p. quæst. 36. art. 2. Ut enim probaret adversus Græcos, Spiritum sanctum revera a Filio procedere, hac præsertim ratione usus est, nimirum quia Spiritus sanctus non distingueretur realiter a Filio, si revera ab ipso non procederet. Quam rationem expendens Doctor quæst. laudata, illam esse infirmam demonstrat, utpote cum Spiritus sanctus realiter a Filio non minus distingueretur etiamsi revera ab ipso non procederet: duæ namque in Filio distinguendæ sunt relationes, nempe *Filiatio* et *Spiratio activa* formaliter, aut saltem modaliter invicem distinctæ, quarum priore Filius constituitur, nedum in ratione Filii divini, sed et in ratione Personæ divinæ omnimode completæ, et perfectæ: posterior autem velut ex priore resultat, eamque supponit; adeoque supponit etiam Personam Filii omnimode completam et a qualibet alia Persona distinctam: quod ut pateat evidentius, sit

Conclusio unica. — Etsi per impossibile Spiritus sanctus non procederet a Filio, revera tamen ab eo distingueretur realiter. Hæc est Doctoris, et omnium ejus Discipulorum, et colligitur

Primo quidem ex sanctis Patribus, docentibus Spiritum sanctum distingui a Filio, non præcise, quod ab eo procedat, sed quia ipsius emanatio est alterius rationis ab emanatione Filii; sic S. Augustinus lib. 5. *De Trinitate* cap. 14. proferens rationem, ob quam Spiritus

sanctus non sit Filius, ait: *Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus; et ideo non dicitur Filius, quia nec natus est sicut Unigenitus.* Favet etiam Gregorius Nyssenus laudatus a Bessarione in Oratione pro unione ex lib. 1. in Evangelia, nondum latine edito; ubi inter alia hæc habet: *Spiritus Patri conjunctus est, et secundum quod uterque increatus, et secundum quod uterque ex primo principio suam substantiam habet conjunctus: distinguitur sua proprietate, quæ est quod, nec Unigenitus ex Patre productus est, et quod per ipsum Filius sit manifestus.* Quibus apertam assignat rationem distinctionis Patris a Spiritu sancto, non ex spiratione, sed ex proprietate eorum constitutiva. Idem dicendum de Filio: atque adeo non est vera eorum doctrina, qui distinctionem Spiritus sancti a Patre, et Filio ex sola spiratione activa, et passiva repetunt. — Subscribit aperte Anselmus, Tractatu contra Græcos de processione Spiritus sancti, capite 2. ubi ait: *Quoniam Filius existit de Deo nascendo, et Spiritus procedendo, ipsa diversitate nativitatis, et processione referuntur ad invicem, ut diversi et alii ab invicem.* Rursus ibidem: *Filius autem (ut interim aliam taceam causam, quoniam nondum constat, quod Spiritus sanctus de ipso sit et procedat) ideo non est Spiritus sanctus, nec Spiritus sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet esse de Patre, Spiritus sanctus autem non nascendo, sed procedendo.* Quam rationem sic urget c. 3. *Alii sunt ab invicem per hoc, quod dictum est, ut puta, quia alter nascitur, alter vero procedit, et ideo cum nascitur unus non potest cum eo nasci ille, qui per hoc est alius ab eo, quia non similiter nascitur, sed procedit; et cum unus procedit, nequit ille simul procedere: qui per hoc est alius ab illo, quia non similiter procedit, sed nascitur.* Unde cap. 4. concludit: *Si per aliud non essent plures Filius, et Spiritus sanctus, per hoc solum essent diversi, scilicet quia alter nascendo, alter existit procedendo.* Quibus certe clarissime et subtilissime nostram sententiam comprobat: unde *Urbanus* Pontifex, qui in Concilio Barensi sancti Anselmi doctrinam cum universo Patrum cœtu, et applausu probavit, nonne similiter Scoti doctrinam ex tunc definivisse videtur? — Sed, quod caput est, hanc ipsammet sententiam approbat Doctor Angelicus Quodlib. 4. artic. 3. ubi docet rem distingui per suam formam, non solum ab opposita, sed a disparata, et exemplum ponit de saphiro, quem dicit per suam formam distingui non solum ab aliis lapidibus, sed a plantis: unde concludit: *Sic ergo dicendum, quod Filius sua Filiatione distinguitur quidem a Patre secundum oppositionem relativam Filiationis ad Paternitatem: sed a Spiritu sancto distinguitur Filiatione, per quod Spiritus sanctus non habet Filiationem, quam Filius habet:* ergo revera censet Filium per Filiationem, non vero præcise per Spirationem activam distingui a Spiritu sancto; adeoque etiam per impossibile sublata Spiratione activa a Filio, non minus ab eo realiter distingueretur per Filiationem.

Probat Doctor conclusionem *primo:* eodem principio, quo res constituitur, etiam a quocumque alio distinguitur; quia, inquit, eodem est aliquid ens, et unum unitate conveniente tali entitati: quod autem in se unum est, etiam distinctum est a quolibet alio; adeoque principium rei constitutivum est etiam ejusdem distinctivum; unde homo distinguitur per animalitatem, per quam constituitur in esse

animalis, a quocumque non habente animalitatem ; et per rationalitatem, qua constituitur in esse hominis, distinguitur ab eo omni quod non est homo : sed Filius divinus constituitur in esse Personali per Filiationem : ergo etiam per Filiationem distinguitur ab ea omni Persona, in qua non est illa divina Filiatio. At in hypothesi, qua Spiritus S. non procederet a Filio, non propterea includeret realiter Filiationem : ergo in eo casu non minus realiter distingueretur a Filio. Probatur subsumptum, in quo solum videtur esse difficultas: Spiritus sanctus ex sua ratione intrinseca debet produci per voluntatem : sed quod producitur per voluntatem non potest esse Filius; siquidem Filius divinus produci debet in ratione Filii per facultatem assimilativam ex ratione sua formali, qualis solus est intellectus : quod autem producitur per intellectum produci nequit per voluntatem, et viceversa: ergo Spiritus sanctus productus per voluntatem produci nequit per intellectum, alias idem produceretur duplici productione totali, quod implicat ; adeoque in nullo casu potest esse Filius, et consequenter in omni casu necessario distinguitur realiter a Filio. — *Confirmatur:* distinctio Personalis est a forma, et proprietate Personali : sed sola Filiatio est proprietas Personalis in secunda Persona : Filius enim non constituitur in esse Personali a Spiratione activa, quia eam habet communem cum Patre : ergo per solam Filiationem, non vero per Spirationem activam distinguitur personaliter a Spiritu sancto. *Deinde,* Filiatio ratione sui est incommunicabilis realiter Spiritui sancto ; alias non esset proprietas Personalis : ergo ratione sui Filium distinguit realiter a Spiritu sancto. *Denique,* Filius distinguitur realiter a Spiritu sancto per id quo formaliter constituitur in esse Filii : at non constituitur in esse et ratione Filii per Spirationem activam ; alias etiam Pater dicendus esset Filius, siquidem etiam Pater habet illam Spirationem activam ; sed ita constituitur per Filiationem : ergo etiam per eam a Spiritu sancto distinguitur.

Probat 2. Unum, et idem non potest accipere esse duabus productionibus totalibus, et adæquatis : sed Generatio passiva, et Spiratio passiva, si essent a solo Patre, fierent per duas productiones totales, et adæquatas : ergo etiam in eo casu non essent unum, et idem realiter ; adeoque essent realiter distinctæ. *Major* patet, alias enim neutra earum productionum foret adæquata, si alterius consortium admitteret ad producendum effectum. *Minor* probatur : productio per intellectum in divinis, et productio per voluntatem sunt duæ productiones adæquatæ, quælibet enim earum facultatum cum essentia divina est potens ad producendum terminum infinitum : sed Generatio passiva, seu Filiatio etiam in eo casu fieret per intellectum, et Spiratio passiva per voluntatem : ergo utraque fieret per productionem adæquatam, adeoque non potest esse unum, et idem. — *Confirmatur:* Filiatio, et Spiratio passiva ex ratione sua intrinseca distinguuntur realiter : ergo quamquam a solo Patre procederent, non minus forent realiter distinctæ. Probatur antecedens : si ita non distinguerentur, possent ex ratione sua formali in eamdem Personam coincidere: at hoc falsum est. Probatur; quia si coinciderent in eamdem Personam, sequeretur, quod illa Persona haberet esse per duas productiones adæquatas, quarum quælibet ipsam adæquate produceret. Probatur : nam Filiatio produ-

citur per intellectum, et Spiratio passiva per voluntatem : sed utraque facultas est infinite productiva, adeoque productiva termini infiniti seorsim, quia utraque seorsim, et non tantum conjunctim est infinita: sed facultas ex se productiva termini infiniti est productiva adæquate, et totaliter ; ergo si Filiatio, et Spiratio passiva in eamdem Personam coinciderent, sequeretur eam produci duabus productionibus totalibus, et adæquatis ; quod cum implicet, etiam implicat unam eamdem Personam fore simul Filium, et Spiritum sanctum : ergo quamvis Spiritus sanctus non procederet a Filio, non idcirco sequeretur eum esse eumdem realiter cum Filio.

Probat 3. Si per impossibile Pater non spiraret, nec produceret Spiritum sanctum, sed solùs Filius, adhuc tamen a Filio, et Spiritu sancto distingueretur realiter per Paternitatem, quæ non esset in Filio, nec in Spiritu sancto : ergo similiter si Filius non spiraret, adhuc distingueretur a Spiritu sancto per Filiationem, qua constituitur in esse personæ, et quæ non reperitur in Patre, nec in Spiritu sancto. Patet consequentia a paritate rationis. — *Confirmatur*: Spiratio passiva nunc, et de facto non identificatur Paternitati : ergo nec tunc, et in præfata hypothesi identificaretur Filiationi, sive generationi passivæ. Patet antecedens, quia Paternitas, et Spiratio passiva constituunt duas Personas distinctas, nempe Patrem, et Spiritum sanctum. Consequentia probatur: idcirco Paternitas non identificatur modo Spirationi passivæ, quia sunt relationes disparatæ, et personales : at in casu proposito etiam Spiratio passiva, et Filiatio essent relationales personales, et disparatæ : ergo quæ ratio suadet non esse nunc identificationem prioris, eadem suadet, neque tunc fore identificationem posterioris. *Minor* patet a paritate rationis. Probatur *Major:* idcirco Paternitas non identificatur modo Spirationi passivæ, vel quia est ipsi opposita relative, vel quia est ipsi relatio disparata : non primum, Paternitas enim soli Filiationi relative opponitur, quia soli Filiationi est correlativa, non vero Spirationi passivæ : prima namque Persona ad suum Filium, non autem ad Spiritum sanctum per Paternitatem refertur : ergo non alia ratione Paternitas non identificatur realiter spirationi passivæ, quam quia est relatio ipsi disparata.

Reponunt aliqui Thomistæ, idcirco Paternitatem distingui a Spiratione passiva, non quia est ipsi disparata, sed quia identificatur omnimode cum Spiratione activa, quæ correlative opponitur Spirationi passivæ. Verum hujus replicæ falsitas aperte constat, etenim si hoc sufficiat, Spiratio activa non poterit esse in Filio ; at consequens est falsum, adeoque etiam id unde sequitur. *Reponunt* alii idcirco Paternitatem distingui a Spiratione passiva, quia est in Persona, quæ ratione Spirationis activæ, seu Personæ spirantis distinguitur a Spiratione passiva, seu spirata Persona. — **Contra** 1. Si hæc replica subsisteret, sequeretur, quod quidquid est in Patre spirante distingueretur realiter a Spiritu sancto : at hoc est falsum : siquidem eadem essentia, quæ est in Patre, est etiam in Spiritu sancto. *Deinde*, quod Spiratio activa distinguatur a passiva realiter, solum efficit, quod concretum *Spirans* a spirato realiter etiam distinguatur: at paternitas non est formaliter aliquid hujus concreti ; concretum enim *Spirans* duo tantum dicit, scilicet essentiam, et relationem spirationis activæ; Paternitas autem

neutrum horum est : siquidem Paternitas cum essentia facit, ut generans sit Pater, et ad solum Filium in ratione generantis, et Patris referatur : ergo Paternitas nihil conducit ad rationem spirantis. *Denique,* principium spirativum idem est in Patre, et Filio ; at vero Paternitas non est eadem in utroque : ergo Paternitas non est aliquid hujus principii, adeoque formaliter nihil conducit ad formalem rationem spirantis.

Objiciunt 1. Thomistæ auctoritatem Conciliorum : *Primo* quidem Concilii Toletani 1. in Confessione fidei: *Credimus in Spiritum sanctum, qui nec Pater, nec Filius, eo quod a Patre, Filioque procedat.* Sed in casu nostro non procederet a Filio : ergo in eo casu non esset distinctus a Filio. *Secundo*, Toletani 11. *Hoc solo numerum insinuat, quod ad invicem sunt, et in hoc numero carent, quod ad se sunt:* sed non sunt ad invicem, nisi secundum relationes originis: ergo ubi non essent illæ relationes, (ut non forent in nostro casu) etiam non esset Personarum numerus, et distinctio. *Tertio*, Concilii Florentini sess. ultima: *Nam credentes Spiritum sanctum ex Filio nequaquam procedere, necesse est, ut intelligant Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, ac consequenter eum esse Filium.* Confirmatur per verba sequentia: *Qui proferunt Spiritum sanctum distingui a Filio, et cum hoc procedere a solo Patre, substantiam ab hypostasi separant, et partitionem imaginantur divinæ substantiæ.* Urgetur ex sess. 18. ubi legimus: *Secundum omnes Doctores, tam Græcos, quam Latinos sola processionum differentia, quæ principalius dicitur, multiplicat Personas in divinis, ad quam sola accommodantur, qui est ab alio, et a quo est alius, etc.* Quæ verba proferuntur a Latinorum Theologo, ut evinceret, quod cum Græci admittant Spiritum sanctum a Filio distingui realiter, etiam debent admittere, quod ab eo procedat : ergo casu, in quo ita non procederet, ab eo non distingueretur. — **Respondeo** *ad primum*, verba Concilii non fideliter referri, siquidem non habetur particula causalis *eo quod*, sed absolute dicitur, *Qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre, Filioque procedens,* quod ultro fatemur. — *Ad secundum,* dico Concilium nihil aliud velle, quam quod Personæ divinæ sint revera plures ratione relationum, non vero ratione essentiæ, et absolutorum, ita quod plures, quia relativæ sunt, sive interim relationes illæ sint oppositæ, sive tantum disparatæ : unde illud *ad invicem* non debet intelligi determinate, et formaliter de relatione opposita, sed de relatione, ut sic, et quatenus præscindit ab opposita, et disparata ; Concilium enim ibi opponit *esse ad invicem,* seu relativum, modo essendi *a se*, seu absolute : at hæc divisio, et oppositio non foret adæquata, si sub priori membro comprehenderet solum relationes oppositas, non vero etiam disparatas ; hæ namque non possunt sub posteriori membro comprehendi, quia non sunt ad se : ergo hæc auctoritas nobis non officit. — *Ad Concilium Florentinum dico,* duos priores textus mala fide referri, nam in priori Concilium non habet *eum esse Filium*, imo contradictorium, nempe *eum non esse Filium*, ut patet in omnibus exemplaribus hactenus editis. Nec verum est, quod reponunt aliqui, nempe quod si ponatur particula *non*, nullus erit sermonis sensus : nam sensus clarus est, Græcos dicentes Spiritum sanctum non procedere a Filio, sed a solo Patre, necessario

nihilominus admittere, quod non sit Filius, ne contradicant mysterio Trinitatis : unde illud *consequenter* non ibi habet vim illationis, quasi ex eo, quod Græci admittant Spiritum procedere a solo Patre, consequens esset secundum eos, quod Spiritus sanctus non sit Filius, hæc enim esset inepta illatio, sed hæc particula idem significat, ac *sequenter* seu *ulterius*, aut *præterea*. Pariter in secundo textu non legitur illud, *Distingui a Filio:* sed, *qui proferunt Spiritum sanctum, ex sola Patris Persona procedere, hi procul dubio re substantiam ab hypostasi separant, etc.* Quæ verba nobis non adversantur. — *Ad posteriorem textum dico,* Concilium loqui de facto, nempe, quod nunc aperta magis ratio distinctionis unius Personæ ab alia sit, quia procedit, et refertur : inde tamen non est inferendum, quod non suppetat alia ratio distinctionis, si talis non adesset unius ab alia processio.

Objiciunt 2. Ex Boetio libro 1. *De Trinitate* cap. 22. *Essentia continet unitatem ; relatio vero multiplicat Trinitatem :* ergo nulla Persona distinguitur ab alia, nisi quæ refertur ad illam. Insuper ex S. Anselmo libro *De Process. Spiritus sancti* cap. 3. *Unitas non amittit suam consequentiam, ubi non obviat aliqua relationis oppositio,* ex quo vulgatum axioma: *Omnia in divinis sunt idem, ubi non obviat relationis oppositio.* Denique S. Augustinus libro 2. *De Civit.* cap. 10. *Ideo simplex Deus, quoniam quod habet, hoc est, excepto eo, quod relative quæque Persona ad alteram dicitur, sicut Pater habet Filium, et non est Filius.* Ergo si Spiritus sanctus non procederet a Filio, esset Filius, quia tunc relative non diceretur ad illum. — **Respondeo** *ad primum* negando *consequentiam,* aliud enim est, quod Persona distinguatur solum ab illa, ad quam refertur ; et aliud, quod nulla Persona distinguatur, nisi habeat relationem, per quam distinguatur : in eo autem casu Filius etiam haberet Filiationem, qua constitueretur, et distingueretur ab aliis Personis. Adde quod etiam per Filiationem in eo casu referretur ad Spiritum sanctum, non quidem per modum producentis, aut producti, sed per modum distincti realiter ad illud, a quo distinguitur. *Ad secundum dico,* S. Anselmum admittere etiam oppositionem relationum inter relationes disparatas : nam eodem capite paulo ante verba in objectione laudata dicit illam oppositionem relationis esse oppositionem *Nativitatis*, et *Processionis*, quæ, ut constat, non est relativa, sed disparata : unde etiam signanter non dixit omnia in divinis esse unum, ubi non obviat relativa, sed *relationis* oppositio ; quæ scilicet oppositio, tam relativam, quam disparatam complectitur : adde, quod ipsemet nostram conclusionem aperte propugnet, ut dictum est. *Ad tertium* Doctor negat consequentiam, non enim S. Augustinus vult, quod quælibet Persona esset alia, ad quam non haberet correlationem: sed tantum, quod habeat quidquid habet alia, præter relationem ejus Personalem. In casu autem nostro Spiritus sanctus non haberet Filiationem, nec Filius Spirationem passivam : ergo non esset unica Persona, sed duæ realiter invicem distinctæ.

Objiciunt 3. Si relatio Filiationis esset sufficiens ratio distinguendi Filium realiter a Spiritu sancto in casu proposito, aut hoc faceret secundum quidditatem, et formalitatem suam, aut secundum esse reale, et entitativum : non secundum, quia ut sic idem est, quod Essentia divina : ergo primum. Sed relatio, ut relatio est, formaliter tantum

respicit oppositum : ergo tantum distinguit, ut est correlatio : at in casu proposito non essent in Filio, et Spiritu sancto correlationes, seu relationes oppositæ : ergo Filius non distingueretur a Spiritu sancto. — **Distinguo minorem** : respicit oppositum relative, nego : disparate, concedo. Ad subsumptum : in illo casu non essent relationes oppositæ, hoc est, veræ correlationes, concedo : non essent relationes oppositæ, hoc est, distinctæ realiter, nego : siquidem Spiratio passiva, et Filiatio sunt relationes disparatæ, et invicem distinctæ realiter, ut dictum est, quæ ratio disparata sufficit ad distinctionem illam Personalem. Itaque sicut Paternitas distingueret Patrem a Spiritu sancto in eo casu, quo a Patre non procederet, quamvis Spiritus sanctus non haberet correlationem ipsi oppositam relative, sed tantum disparate ; ita Filius distingueretur ab ipso, quia Spiritus sanctus habet relationem distinctam realiter a Filiatione, quamvis illa relatio in Spiritu sancto non esset correlatio Filiationis, hoc est, Paternitas.

Instabis : Relatio eo modo distinguit, quo constituit : sed constituit tantum in ordine ad terminum : ergo tantum a termino distinguit. Atqui terminus relationis est id quod habet correlationem : ergo tantum distinguit ab eo, quod habet correlationem : sed Spiritus sanctus in illo casu non haberet correlationem Filiationis, nec esset terminus ejus : ergo Filius per Filiationem, quatenus relatio est, non potest distingui realiter a Spiritu sancto. — **Respondeo** 1. Distinguendo *majorem :* eo modo distinguit, quo constituit, hoc est, si constituat essentialiter, distinguit essentialiter ; si constituat accidentario, ita pariter distinguit, concedo *majorem :* hoc est, si constituat relative in ordine ad unum tantum terminum, ab illo solo distinguit, nego *majorem ;* quamvis enim Paternitas constituat formaliter Patrem in ordine ad Filium ; nihilominus etiam illum distinguit a Spiritu sancto. *Respondeo* 2. Admissa *majore,* distinguendo *minorem :* constituit in ordine ad terminum, quem respicit tantum per modum correlativi proprii, sicut Pater habet pro correlativo Filium, nego : quem respicit per modum termini aliquo modo, concedo. Similiter distinguo subsumptum : in illo casu Spiritus sanctus non haberet Filiationem pro termino, quem respiceret per modum producentis, concedo : quem respiceret per modum Personæ a se realiter distinctæ, nego.

Objiciunt 4. Si ad distinctionem Personarum sufficerent relationes disparatæ, quæ non essent correlationes, sequeretur quod Paternitas, et Spiratio activa deberent constituere duas Personas : sed hoc est falsum secundum omnes : ergo ad Personalem distinctionem non sufficiunt relationes disparatæ. *Confirmatur,* quia non magis deberet Paternitas, et Spiratio passiva constituere duas Personas, quam Paternitas, et Spiratio activa : sed hæ non constituunt : ergo nec illæ ; et consequenter in casu proposito non distingueretur realiter Filius a Spiritu sancto. — **Negat Doctor sequelam** objectionis, et antecedens confirmationis ejus, et hanc ait disparem esse rationem duarum harum combinationum, scilicet *Generationis* et *Spirationis* activæ cum *Generatione* et *Spiratione passiva,* quia duæ productiones activæ respectu diversorum terminorum non repugnant in eodem supposito ; bene enim intelligi potest, quod quispiam habeat plures actiones plurium productivas, ut de facto contingit non solum in Patre æterno, qui est pro-

ductivus Filii, et Spiritus sancti; sed etiam in Sole respectu plurium effectuum; duæ vero productiones totales passivæ repugnant in eodem supposito, quia sequeretur, quod simul, et semel unum bis produceretur productione totali, quod implicat: ex eo autem, quod Paternitas, et Spiratio activa sint in eadem prima Persona, nihil aliud sequitur, quam quod illa Persona duas habeat productiones totales respectu duorum diversorum terminorum; si autem Filiatio, et Spiratio passiva essent in una, eademque Persona, sequeretur in ea esse duas productiones passivas, eamque bis produci, quod implicat; adeoque si unum non repugnet, inde non sequitur, quod etiam aliud non pugnet.

Instabis: duæ relationes ex se non sunt incompossibiles, nisi invicem opponantur: sed Filiatio, et Spiratio passiva non opponuntur: ergo ex se non sunt incompossibiles. — **Distinguo majorem**: nisi opponantur formaliter per modum duarum correlationum, nego *majorem:* nam duæ productiones passivæ totales ejusdem effectus ab eadem, vel diversa causa non sunt correlationes, et tamen repugnant in eodem effectu, seu eadem re: nisi opponantur disparate, ita ut una alterius exigat exclusionem, concedo *majorem:* et similiter distincta *minore*, neganda est consequentia.

Objiciunt 5. In divinis non est asserenda distinctio, nisi ubi eam aut fides astruit, aut ratio probat: at in eo supposito, nec fides asserit, nec ratio probat fore distinctionem realem inter Spiritum sanctum, et Filium: ergo non est asserenda. — **Respondeo primo** in *minore* peti principium, de hoc enim quæritur utrum id ratio probet, necne. *Deinde* retorqueri potest argumentum hoc modo: in divinis non est asserenda identitas, nisi eam aut fides doceat aut ratio convincat: sed in casu posito, nec fides, nec ratio evincit fore identitatem Filii cum Spiritu sancto: ergo nec id est asserendum.

Objiciunt denique: inter divinas relationes quatuor concipi possunt oppositiones disparatæ: prima quidem inter *Generare*, et *Spirare:* secunda inter *Generari*, et *Spirari:* tertia inter *Generare*, et *Spirari:* quarta denique inter *Generari*, et *Spirare:* sed nulla istarum est sufficiens principium formale distinctivum Personarum; non quidem prima, aut secunda, quia tunc sequeretur Genitum, et Spiratum esse duas Personas, et similiter Genitorem, et Spiratorem duas alias, quod est falsum. Non etiam tertia, aut quarta; nam illæ oppositiones disparatæ ita essent Personarum distinctivæ, vel quatenus sunt tales: non primum, etenim si propositioni disparatæ relationum, quatenus disparatæ sunt, vel quatenus disparata est, convenit esse principium formale distinctivum Personarum, jam omnis oppositio relativa disparata distinguet, et ita *Generare* ac *Spirare*, sicut et *Generari* ac *Spirari* constituent duas Personas: non etiam secundum, quia non videtur potior ratio, cur hæ sint personarum distinctivæ, quam aliæ: ergo, etc. — **Respondeo primo**, dici posse, quod sint Personarum distinctivæ præcise quatenus sunt disparatæ; nec inde sequi, quod omnes relationes disparatæ ita debeant esse Personarum distinctivæ: maxime cum non omnes etiam relative oppositæ relationes sint Personarum distinctivæ; etenim Spiratio activa et passiva sunt correlationes, et relative oppositæ, et tamen non distinguunt personaliter; Spiratio enim

activa in Patre non est Personalis, cum ille ante ipsam jam concipiatur constitutus in esse Personæ per Paternitatem, et generationem activam; quæ instanti originis præcedit Spirationem. *Secundo* dico, non omnes quidem relationes disparatas esse Personarum distinctivas, sed tantum eas, quæ Personales sunt, seu quibus divinæ Personæ constituuntur, quales sunt Paternitas, Spiratio passiva, et Filiatio cum ipsa Spiratione passiva comparata.

Corollaria. — Ex his sequitur primo, quod etsi Spiritus sanctus procedat a Patre et Filio, tamen absolute posset procedere ab unica Persona. Siquidem Pater et Filius seorsim habent sufficiens principium productivum Spiritus sancti, nempe voluntatem infinitam ab objecto infinito, scilicet essentia divina, fœcundatam: ergo si de facto non procederet a duabus; nihilominus revera procedere posset ab unica Persona æque perfectus.

Collige 2. Quod Pater et Filius sint unicum principium Spiritus sancti: tum quia, ut inquit S. Augustinus 5. *De Trinit.* c. 14. *Sicut Pater et Filius unus Deus, et ad creaturam relatus; sic relative ad Spiritum sanctum, unum principium:* tum quia sicut Pater gignendo Filium communicat ei eamdem essentiam, ita et eamdem vim spirativam: ergo ratione illius unius vis spirativæ, dicendi sunt unum principium Spiritus sancti. Consequentia patet, sicut enim ex eo Pater, Filius, et Spiritus sanctus dicuntur unus Deus, quia habent unicam Divinitatem; et unus Creator, quia habent unicam vim creativam; sic etiam Pater et Filius dicendi sunt unus Spirator, seu unicum principium Spiritus sancti, quia habent unicam vim spirativam.

Collige 3. Quod Pater et Filius non possint quidem dici *duo Spiratores*, bene vero *duo Spirantes*, ut docet Doctor in 1. dist. 12. q. 1. quia, inquit, terminus pluralis *duo* junctus nomini *Spirator* significaret vim spirativam in Patre et Filio esse distinctam et duplicem, quoniam vocabulum *Spirator* formaliter designat vim spirandi: secus est autem de participio *Spirante*, quod significat Personam habentem illam vim spirativam; ita ut sicut sunt duæ personæ producentes Spiritum sanctum, ita possunt dici duæ spirantes, hoc est duæ Personæ habentes vim spirativam. Ratio autem disparitatis est, quod ad pluralitatem nominum substantivorum concretorum, non sufficit pluralitas suppositorum, sed etiam requiritur pluralitas formarum: ad pluralitatem vero adjectivorum, et participiorum, sufficit pluralitas suppositorum. Hinc veræ sunt istæ propositiones: Pater, Filius, et Spiritus sanctus *sunt unus Creator, una Causa, unus Gubernator, etc.*; quia habent unicam, eamdemque vim creandi, causandi, etc. Similiter propter pluralitatem suppositorum, veræ sunt etiam istæ: Pater, Filius, et Spiritus sanctus *sunt tres Creantes, Causantes, et Gubernantes.*

QUÆSTIO TERTIA.

QUINAM SINT PROPRII, ET APPROPRIATI SANCTI SPIRITUS CHARACTERES.

Jam diximus in præludio hujusce Disputationis, *Spiritus* nomen, quatenus Amorem spiratum significat, esse soli tertiæ divinæ Personæ

proprium; remanet vero solvenda difficultas de tribus maxime vocabulis, quæ ipsi tum a Scriptura, tum a Patribus tribuuntur, dum videlicet appellatur *Sanctus, Donum Dei*, et *Charitas*, ac *Amor:* an autem hæc nomina sint ipsi propria, vel tantum appropriata, resolvendum est impræsentiarum. Quocirca

Notandum 1. Sanctum tribus modis usurpari: *Primo* quidem pro eo, quod est purum, et omni immunditia defœcatum; et sic sanctificatio dicitur emundatio a peccato per gratiam. *Secundo*, Sanctum idem est, quod cultui divino deputatum, et consecratum; et hoc modo dicitur Templum sanctificari, sicut et vasa quæ in ministerium Templi deserviunt; sed multo magis rationalis creatura sancta dicitur, quando ad divinum obsequium applicatur. *Tertio* Sanctum idem est, quod firmum, seu in bono confirmatum. Certum est autem his tribus modis sanctitatem effective Spiritui sancto appropriari, ille enim per infusionem gratiæ sanctificantis creaturam rationalem emundat ab omni inquinamento carnis, et spiritus, et eam a terrenorum affectuum colluvione defœcans, in Deum totius puritatis centrum evehit; ex qua evectione secundus sanctitatis radius erumpit, videlicet consecratio et divino cultui mancipatio et applicatio: amor enim est principium ordinationis in Deum, et per eum maxime Deo dedicamur et consecramur; quo demum fit, ut anima in virtute firmetur ac roboretur, et quamdam immobilitatem in bono consequatur, quæ totius est sanctitatis character. An autem præter hanc sanctitatis effectivæ appropriationem, etiam divina essentialis sanctitas Spiritui sancto peculiari titulo conveniat, hic determinandum est.

Notandum 2. Ex Aristotele lib. 4. *Topicorum* cap. 4. quod *Donum alicujus, et alicui dicitur, et datio alicujus, et alicui dicitur: est autem datio genus Doni: nam Donum datio est irredibilis*, idest, liberalis sine ulla spe retributionis: ex qua definitione colligitur tria reperiri in Dono: *Primum* rem ipsam, quæ donatur; *Secundum* relationem rei datæ ad donantem: *Tertium* denique respectus tum dantis, tum dati, ad ipsum cui fit datio. Non est autem necesse distinctionem realem intercedere inter donans, et datum, namque unum et idem, cum alteri dat seipsum, simul donans et datum est. Observandum insuper, quod quamquam ratio doni in divinis primario et per se connotet respectum rationis ad creaturas, nihilominus etiam secundario connotat processionem per modum libertatis: unde in illo connotato duo reperiuntur, scilicet emanatio, et modus emanationis, ita quod donatum in divinis primo debeat emanare ab eo, qui donat; secundo ita emanare, ut producatur libere, seu per voluntatem; in quibus duobus maxime fundatur relatio rationis doni, quæ tantum in tempore terminatur ad creaturam, cui fit donatio.

Notandum 3. Dilectionem, seu Amorem in divinis usurpari trifariam: *Primo* quidem essentialiter, quatenus significat actum volitionis, et dilectionis, qui est communis tribus Personis, sicut enim Intelligere et Intellectio est essentialis Deo, ita Diligere et Amor est quid essentiale absolutum, et commune. *Secundo* sumitur interdum notionaliter, quatenus nempe significat actionem productivam termini producti per voluntatem; et sic Diligere idem est, ac Spirare, et terminus illius non est alius, quam ipsa Persona spirata, quæ dicitur

Spiritus sanctus. *Tertio denique* usurpatur mixto quodam modo pro habitudine diligentis ad res dilectas: quod rursus duobus modis usurpari potest, nimirum principiative, et formaliter; quatenus nempe Pater, et Filius producunt Spiritum sanctum, qui est Amativus (si ita loqui liceat) seu amor omnis amabilis; dicuntur etiam principiative esse Amorem omnis amabilis: quatenus vero Spiritus sanctus per Amorem vi suæ processionis sibi communicatum respicit quidquid est amabile, censetur esse amativus formaliter omnis amabilis: qua ratione habet duplicem respectum; unum realem ad principium sui productivum, alterum rationis ad res amatas, vel amabiles. Qualiter autem Amoris nomen ipsi proprie conveniat, infra resolvendum est; interim sit

Conclusio prima. — Sanctitas maxime appropriatur Tertiæ in divinis Personæ. Hæc est de fide, siquidem hæc adoranda Persona, nedum Scripturæ sacræ, sed et Conciliorum et Sanctorum Patrum Oraculis constanter *Spiritus sanctus* appellatur, quocirca S. Augustinus lib. 10. *De Civitate* cap. 21. eum appellat sanctitatem Patris et Filii, quam utique appellationem lib. 11. cap. 24. ita expendit: *Utrum boni Patris, et boni Filii Spiritus sanctus, quia communis ambobus est, recte* bonitas *dici possit amborum, non audeo temerariam præcipitare sententiam; Verumtamen amborum eum dicere* sanctitatem, *facilius ausus fuero, non amborum, quasi qualitatem, sed ipsum quoque substantiam, et tertiam in Trinitate Personam. Ad hoc enim me probabilius ducit, quod cum sit, et Pater spiritus, et Filius spiritus, et Pater sanctus, et Filius sanctus, proprie tamen ipse vocatur* Spiritus sanctus, *tamquam sanctitas substantialis, et consubstantialis amborum.* Ipsi præcinit S. Cyrillus lib. Dialogo 7. *De Trinitate; Sanctus est,* inquit, *Spiritus ipsius, non participatione, neque externa ad Filium habitudine, sed natura, et veritate: Nam ut stupidum, et insulsum est hominem appellari, revera quidem hominem, tamen aliud ab eo quiddam intelligi: ita stultum admodum est Spiritum quidem sanctum nominare Spiritum, et tamen ipsum excludere ab eo, ut natura sit sanctus, et absurde aliam in naturam excludere. Non enim gloriæ, aut excellentiæ modum aliquem nomen istud illi significabit, quemadmodum hæc Principatus, et Thronus, et Dominatio, quæ iis tribuuntur, quæ ab illo sunt condita: sed substantialem potius qualitatem exprimet, veluti nomen illud Pater Patri, et Filius Filio, etc.* Quibus aperte dicere videtur sanctitatem nedum appropriatam, sed etiam veluti propriam esse Spiritui sancto, sicut Patri propria est Paternitas, et Filio Filiatio.

Quod utique etiam ratio suadet, si attendatur modus amoris, quo tertia illa divina persona procedit: omnis enim sanctitas, aut malitia ab amore et voluntate originem habet: unde etiam peculiari ratione ad illam tertiam divinam Personam spectat homines, et Angelos sanctificare; quare S. Cyrillus Alexandrinus lib. 13. *Thesauri* cap. 4. *Sanctus,* inquit, *Spiritus dicitur, quia sanctus essentialiter dicitur, naturalis enim, et viva, et subsistens Dei operatio est, quæ creaturas per suam participationem sanctificando perficit.* Et paulo inferius: *Ipsam sanctificandi virtutem, quæ ex Patre naturaliter prodit, et creaturas sanctificat, atque perficit, Spiritum sanctum appellamus.* Qualiter autem

creaturarum sanctificatio ipsi approprietur, jam sufficienter dictum est in secundo Notabili.

Conclusio secunda. — Nomen, et ratio Doni Spiritui sancto maxime appropriatur. Hanc Conclusionem plurimis Scripturæ textibus probat S. Augustinus lib. 15. *De Trinitate,* capite 19. maxime vero ex sequentibus Joannis 4. Christus Samaritanam alloquens, ait: *Mulier si scires Donum Dei,* loquebatur autem Christus de aqua vitæ, quam capite 7. Joannes dicit esse Spiritum sanctum his verbis: *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, hoc autem dicebat de Spiritu, quem acceptari erant credentes in eum:* item Actorum 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia Donum Dei existimasti pecunia possideri.* Hoc autem dixit S. Petrus, quando Simon Magus *videns, quia per impositionem manuum* Apostolorum *daretur* Spiritus sanctus *obtulit ei pecuniam.* Hoc ipsum probat S. Augustinus ex ratione ipsa originis sancti Spiritus, qui, inquit lib. 5. *De Trinitate* cap. 14., *exiit non quomodo natus, sed quomodo datus,* quia scilicet procedit ut amor, qui prima radix est gratuitæ donationis. Ideo namque donamus gratis, quia volumus bonum personæ accipienti, quapropter amor habet rationem primi doni, per quod omnia gratuita donantur; cum igitur Spiritus sanctus ex vi suæ processionis formaliter procedat ut amor productus per voluntatem; consequens est ipsi ratione suæ proprietatis Personalis convenire peculiarem aliquam rationem doni, quoniam ex vi suæ originis formaliter procedit secundum primam radicem liberalitatis gratuitæ.

Dices 1: Spiritus sanctus est ab æterno: sed ab æterno non potest habere rationem doni: ergo ratio doni ipsi non competit ratione proprietatis Personalis. *Major* constat. Probatur *minor:* donum necessario duplicem respectum importat, unum ad personam a qua datur, et alium ad personam, cui datur: sed ab æterno nulla fuit creatura, cui Spiritus sanctus donari posset: ergo nec potuit habere rationem doni. — **Respondent** aliqui Spiritum sanctum habere rationem *Doni* non solum respectu creaturarum, sed etiam respectu Patris, et Filii, est enim veluti donum, quod Pater donat Filio, vicissimque Filius Patri, quatenus unus alteri suum amorem impendit, atque rependit. *Respondeo 2.* Donum non dici ex eo, quod actu detur, sed ex eo, quod habeat aptitudinem, ut possit dari: unde ab æterno divina Persona dicitur donum, licet in tempore tantum donetur, ut explicat S. Augustinus *De Trinitate* cap. 15. *Quia sic procedebat ut donabile, jam donum erat, et antequam esset cui daretur, aliter enim intelligitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum, nam donum potest esse et antequam detur, donatum autem, nisi datum fuerit nullo modo dici potest:* et paucis interpositis: *Sempiterne Spiritus donum, temporaliter autem donatur.*

Dices 2.: Spiritus sanctus non solum a Deo, sed etiam a creaturis datur, siquidem Actorum 8. legimus, quod per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus: ergo non solum est donum Dei. — **Respondet** S. Bonaventura in 1. distinct. 14. artic. 2. quæst. 2. Spiritum sanctum dari posse quatuor modis: vel sicut a præparante, seu ministrante Sacramenta; vel sicut ab annuntiante salutaria

documenta; vel sicut ab impetrante per operationem, sive per bona opera; vel sicut a producente. Primo, et secundo modo, tam confertur a bonis, quam a malis: tertio modo tantum confertur a bonis: quarto modo tantum donatur a Deo, siquidem a solo Patre et Filio producitur, et donatur creaturis, tamquam donorum omnium maximum, et inexhausta bonorum omnium, quæ in nos a Deo fluunt, origo. Nam, inquit sanctus Basilius in libro *De Spiritu sancto: Per Spiritum sanctum datur in Paradiso restitutio, in Regnum Cœlorum reditus, in adoptionem Filiorum reversio: datur fiducia Deum appellandi Patrem, consortem fieri gratiæ, Christum Filium lucis appellari, æternæ gloriæ participem esse, et ut semel omnia dicam, esse in omnis benedictionis plenitudine:* siquidem, ut addit sanctus Chrysostomus homil. 2. *De Spiritu sancto: ille est nostræ imaginis reformatio, mentis perfectio spiritualis, mentalium oculorum nostrorum sol, interni nostri hominis lumen, copula unionis nostræ cum Christo, animarum exultatio, cordis tripudium, mentis requies, sapientiæ communicatio. Hoc Prophetæ illustrantur, Reges inunguntur, Sacerdotes ordinantur, Doctores illuminantur, Ecclesiæ sanctificantur, altaria fundantur, unguentum consecratur, aquæ purgantur, dæmones abiguntur, morbi curantur, peccatores Deo reconciliantur.*

Conclusio tertia. — Spiritui sancto maxime convenit nomen, et ratio divini Amoris. Hæc pariter colligitur ex Scriptura sacra illis maxime locis, quibus charitas, et amor appellatur; sic ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quod ita expendit sanctus Augustinus 15. *De Trinitate* cap. 18. *Dilectio, quæ ex Deo est, et Deus est, proprie Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei Charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas;* et cap. 19. appellat Spiritum sanctum Charitatem, et Amorem amborum, nempe Patris et Filii: *Et si Charitas,* inquit, *qua Pater diligit Filium, et Patrem diligit Filius ineffabiliter, communionem demonstrat Amborum, quid convenientius, quam ut ille Charitas dicatur proprie, qui Spiritus est communis Amborum?* Licet autem affirmet charitatem proprie convenire Spiritui, non diffiteor illum *Proprie,* pro appropriate usurpasse, nam subdit: *Sicut non solus est in illa Trinitate, vel Spiritus, vel Sanctus: sed Pater est Spiritus, et Filius Spiritus, et Pater sanctus, et Filius sanctus, quod non ambigit pietas, et tamen iste non frustra proprie dicitur Spiritus sanctus: quia enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter.* Nihilominus non solum appropriate, sed etiam proprie Spiritus sanctus nominari potest Amor, tum ratione processionis, quia procedit per voluntatem, qua proprie spiratur amor; tum ex additione alicujus prædicati, si nempe dicatur amor productus, vel spiratus. Primum egregie explicat S. Petrus Damianus in Opusculo primo cap, 2. dicens: *Et hæc summa illa Charitas est, qua genitus a gignente diligitur, suumque diligit genitorem: ideoque non amplius, quam tria sunt, et essentialiter indivisa, et tripartita proprietate distincta; unus diligens illum qui de illo est, unus diligens eum, a quo est; et ipsa dilectio, de qua dicitur, quia Deus Charitas est.* Secundum vero pluribus inculcat sanctus Augustinus locis laudatis.

Cæterum ita Charitas, vel amor, aut dilectio Patris, et Filii putandus est Spiritus sanctus, ut tamen non sit ipsa essentialis Charitas, qua divinæ Personæ se invicem diligunt, nam 1. Joan. 4. *Deus Charitas est;* unde quidam, uti refert S. Augustinus libro *De Fide,* et *Symbolo* cap. 9. ut Spiritum sanctum distinctam a Patre et Filio Personam negarent, *ausi sunt... ipsam communionem Patris et Filii, atque, ut ita dicam, Deitatem... Spiritum sanctum credere, etc.*

Itaque Spiritus sanctus est amor *appropriate,* quia procedit per voluntatem, cujus est amare; et *proprie,* quia est terminus per amorem spiratus, seu amor productus; et *effective,* quia *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.* Quod ita expendit S. Bernardus Epistola 107. *O geminum ipsum firmissimum erga nos amoris argumentum! Christus moritur; meretur amari: Spiritus afficit, et facit amari: ille facit cur ametur; ille ut ametur: ille multum dilectionem in nobis commendat, iste dat: in illo cernimus, quod amemus, ab isto sumimus, unde amemus: Charitas ergo ab illo occasio, ex isto affectio.* — Insuper hic advertendum, quod cum Spiritus sanctus mutuus sit amor Patris et Filii, sive mutui amoris fructus ac terminus, non solum *amborum unitas,* et *communio* appellatur ab Augustino 6. *De Trinit.* cap. 5. sed, et *osculum, amplexus, vinculum utriusque* a nonnullis dicitur: sic S. Bernardus serm. 8. in Cantica, *Si,* inquit, *recte Pater osculans, Filius osculatus accipitur; non erit abs re osculum Spiritum sanctum intelligi, utpote Filii, qui imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, individua unitas.* Et serm. 1. in Octava Paschæ: *Spiritus est indissolubile vinculum Trinitatis, per quem sicut Pater et Filius unum sunt, sic et nos unum sumus in ipsis.* Similiter Laurentius Justinianus libro *De Obedientia, Spiritum sanctum vocat Charitatis indissolubile vinculum, et pacis suavissimum osculum, mutuique amoris beatissimum amplexum.*

Aliæ sunt hujusce divini Spiritus appellationes, quarum aliquas ita expendit Seraphicus Bonaventura in compendio Theologico lib. 1. cap. 9. *Dicitur enim* 1. Fons vivus, *quia septemplici rivo donorum (quæ recenset Isaias* 11.) *in nos fluit.* 2. Ignis, *quia affectum nobis accendit.* 3. Charitas, *non solum quia est amor Patris et Filii, sed quia nos amantes facit.* 4. Spiritualis unctio, *quia omnes tribulationes mundanas suaves facit, et mundas, secundum illud prosæ: in labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium.* 5. Dextræ Dei digitus, *quia sicut corporales res digito demonstrantur, ita per Spiritum sanctum ostenduntur res spirituales oculo spirituali.* 6. Paracletus, *quia consolationes cœlestes mentibus instillat.* 7. Magistrorum optimus, *quia intellectum ad Dei cognitionem, et sui ipsius illuminat.*

Plures alios characteres ei tribuit divina Sapientia cap. 7. nam *Spiritus intelligentiæ dicitur* Rectus, *Quia* (inquit Cornelius Mussius lib. 3. Historiæ sacræ) *prava vertit in directa, et aspera in vias planas:* Bonus, *Quo omnia mala pelluntur, vel cooperantur in bonum:* Principalis, *Quia principes nos facit, perturbationum Dominos, vitiorum triumphatores:* Dulcis, *Per quem amara omnia dulcescunt dum Charitas diffunditur in cordibus nostris:* Sanctus, *Quo peccata remittuntur, et peccatores sanctificantur:* Mundus, *Quo nihil mundius, qui facit mundos, cui non placent, nisi mundi:* Simplex, *Qui effugit fictos, et*

odit omnem dolum: Subtilis, *Ad illabendum, et ad scrutanda et examinanda judicia profunda Dei:* Modestus, *Sancti pudoris, et verecundiæ auctor:* Disertus, *Qui aperit ora mutorum, et linguas infantium facit esse disertas:* Securus, *Futuri et præsentis:* Certus, *Quia nec fallitur, nec fallit:* Mobilis, *Abrumpens omnes injustas moras impii otii, negligentiæ, et tarditatis impatiens:* Humanus, *Omnium hominum amans animas.*

APPENDIX

DE MISSIONE DIVINARUM PERSONARUM.

Divinarum Personarum aliquas ab aliis ad creaturas mitti fide constat pluribus Scripturæ textibus exarata, nam Joan. 3. Christus ait: *Misit Deus Filium suum in mundum, non ut judicet mundum, etc.* Et 15. *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum.* Et 16. *Exivi a Patre, et veni in mundum;* nam, inquit Augustin. 2. *De Trinit.* cap. 5. *A Patre exire, et venire in hunc mundum, hoc est mitti.* Similiter de Spiritu sancto idem Filius ait: *Cum assumptus fuero a vobis mittam eum ad vos,* Joann. 16.; et ad Galatas 6. *Misit Deus Spiritum Filii sui.* 1. Petr. 1. *Spiritu sancto misso de Cœlo.* Et Psalm. 103. *Emitte Spiritum tuum, et creabuntur, etc.*

Adde, quod missionis definitio infra tradenda divinis Personis conveniat. Superest itaque determinandum, quid sit illa divina Missio, et quibus, ac qualiter divinis Personis quadret, quæ ut fiant evidentiora

Observandum ex S. Bonaventura in 1. dist. 15. part. 1. quæst. 1. Missionem a creaturis ad divina secundum aliquam analogiam transferri. Missio autem in creatis maxime triplicem dicit respectum; primum quidem ad principium, sive ad mittentem: secundum ad terminum, quo aliqua res mittitur: tertium ad missum, sive ad eum, qui mittitur. In ordine autem ad principium, sive ad mittentem, varia potest esse Missionis comparatio: sive tamquam ad dantem alteri esse; sic radius mittitur a Sole, radix, aut flos ab arbore: sive tamquam ad dantem virtutem; et sic mittitur jaculum a projectore: sive tamquam ad dantem jurisdictionem, seu auctoritatem; et sic mittitur nuntius a prætore, et legatus a Pontifice. Juxta autem hanc triplicem acceptionem revera Missio est in divinis, nam Filius mittitur a Patre, et Spiritus sanctus a Patre et Filio tamquam habens esse, et virtutem, adeoque etiam auctoritatem a mittente.

Juxta autem alias comparationes, quibus mittens se habet ad missum, ut dans consilium, sicut Consiliarii mittunt Regem ad bellum; vel ut imperans, sicut Dominus mittit servum, manifeste non convenit missio divinis Personis, consilium enim accipere imperitiæ indicium est; imperio autem subdi diminutæ est potestatis.

Similiter in ordine ad terminum Missio triplicem habere potest respectum; mittitur enim aliquis ad aliquid, vel tamquam ad locum, in quo quiescat; sic lapis mittitur deorsum; vel tamquam ad possessorem; sic mittitur donum alicui: vel tamquam ad operationem in aliquo, aut cum aliquo faciendam; sic autem Persona divina mittitur, ut nobiscum sit, seu in nobis per internam habitationem quiescat; ut a nobis pos-

sideatur, et ut nobiscum operetur bona; nam Spiritus sanctus dicitur primo, *Habitare in cordibus nostris:* secundo esse *Donum Dei altissimi:* tertio, *Operari in nobis omnia, prout vult.* Insuper ad perfectiorem dicendorum intelligentiam removendæ sunt tres imperfectiones Missionis creatæ a Missione divina. Primo namque in Missione creata est separatio Missi a mittente: secundo, subjectio Missi ad mittentem, et auctoritas mittentis in Missum: tertio, mutatio in Misso dum unum locum deserit, alterum acquirit: has autem imperfectiones removent a divinis Personis earum essentiæ unitas, immensitas, et æqualitas; etenim unitas separationem, æqualitas submissionem, et immensitas mutationem localem excludit. His ita ex Seraphico Doctore prænotatis,

Dico primo: *Non tantum dona creata, quæ appropriantur Filio, et Spiritui sancto, sed etiam ipsasmet Personas Filii, et Spiritus sancti revera mitti;* quod utique.

Patet ex Scriptura sacra, quorum unum, aut alterum textum ponderare sufficit. Joannis 14. *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia;* sed munus consolatoris, docentis, et suggerentis non exercet, nisi Persona subsistens: ergo qui mittitur revera est Persona Spiritus sancti. Similiter cap. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me;* idem itaque, qui procedit a Patre, quique per infallibilem auctoritatem testimonium perhibet de Filio, ille idem mittitur a Filio simul, et a Patre: ergo missio non tantum intelligitur de ipsius donis, sed etiam de ipsamet Persona. Denique ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quibus patet nobis dari Spiritum ipsum, qui distinguitur a dono creato charitatis, tamquam auctor illius.

Confirmatur ex sanctis Patribus, maxime Augustino lib. 15. *De Trinit.* cap. 26. ubi probans Divinitatem Spiritus sancti, ex eo quod jusserit Christus baptizari omnes gentes in nomine Patris, concludit: *Ipse est igitur, qui de Cœlo etiam datus est die Pentecostes: Quomodo ergo Deus non est, qui dat Spiritum S., imo quantus Deus est, qui dat Deum?* Quibus aperte docet ipsum Spiritum, in cujus nomine baptizamur, et qui vere Deus est, fuisse datum die Pentecostes. Item serm. 13. *De verbis Domini: Magna est,* inquit, *misericordia Dei, donum dat æquale sibi, quia donum Dei Spiritus sanctus est, et unus Deus tota Trinitas, Pater, Filius, et Spiritus sanctus:* confirmat autem Apostoli verbis *Charitas Christi diffusa est, etc.*

Probatur etiam ratione: si tantummodo mitteretur donum, et non ipsa Persona Spiritus sancti, sequeretur ipsum non posse dici ratione personalitatis donum: sed hoc falsum est, ex dictis, quia Personalis notio Spiritus sancti est esse donum, et amorem Spiratum: ergo quemadmodum ei convenit esse amorem in seipso, et non tantum in effectu: ergo etiam convenit donari. Deinde si tantum mitteretur penes dona, posset eludi mysterium Incarnationis, et dici, quod missio Filii facta sit in aliquibus donis: cur enim hæc sic exponetur, illa vero non, cum Scriptura sacra æqualiter utramque nomine missionis exprimat?

Dico secundo: *missionem supponere processionem Personæ missæ a mittente.*

Colligitur pariter ex Scriptura sacra, nam Joannis 7. Christus ait: *A meipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis: Ego scio eum, quia ab ipso sum, et ipse me misit.* Similiter cap. 16. *Exivi a Patre, et veni in mundum:* quem textum ita ponderat Cyrillus Alexandrinus libro 11. in cap. 9. *Exivisse,* inquit, *a Deo, nihil aliud est, nisi natum esse, effulsisseque ex substantia Patris eo processa, quo est, et in propria intelligitur subsistentia... Aut exivisse a Patre dicit, idest Homo factus sum, et ad vestram naturam descendi.* Unde Augustinus Tract. 102. in Joann. *Exiit a Patre, qui de Patre est, et in mundum venit, quia mundo suum corpus ostendit.*

Probatur, et colligitur spiritus sancti processio a Filio, ex eo quod ab ipso mittatur, ut supra diximus: ergo processio præsupponitur ad missionem. Confirmat S. Anselmus Tractatu *De Processione Spiritus sancti* dicens: *Nimis difficile, imo impossibile est ostendere quomodo non procedat ab utroque; Unde enim Filio cum Patre dare simul, vel mittere Spiritum sanctum, et hunc esse utriusque, si simul non est de utroque? Cur enim magis det Filius Spiritum sanctum, quam Spiritus sanctus Filium? Aut cur magis Spiritus Filii, quam Filius Spiritus sanctus nisi quia Filius non est ita de Patre simul et de Spiritu sancto, sicut Spiritus sanctus est de Patre simul et Filio.* Eodem modo processit Joannes Theologus in Concilio Florentino, sessione 24. ubi expendens illud Joannis 15. *Quem ego mittam vobis,* ait: *mittam, quid aliud, obsecro, significat quam quod ex aliquo mittitur? Qui vero quippiam mittit, is suum mittere videtur, id quod mittitur ex ipso dicitur esse, ut si Præfectus provinciæ quidquam fecerit, is non ex se, verum Imperatoris jussu id fecisse videtur; ita etiam Filius, qui cum in generatione a consubstantiali Patre Spiritum sanctum accepisset, eamdem, et Paternam facultatem ac naturam habens, eumden Spiritum mittere creditur.*

Confirmatur, ex eo quod sanctus Augustinus asserat missionem non tantum includere apparitionem alicujus divinæ Personæ per creaturam visibilem; si enim, inquit lib. 4. *De Trinit.* cap. 1. *Si voluisset etiam Deus Pater, per subjectam creaturam visibiliter appareret; absurdissime tamen aut a Filio quem genuit, aut a Spiritu sancto, qui de illo procedit missus diceretur, non alia certe ratione, nisi quia,* ut dixerat cap. 20., *Pater, cum ex tempore a quoquam cognoscitur, non dicitur missus; non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat;* sed insuper missio requirit processionem Personæ missæ a Persona mittente; etenim in missione servari debet auctoritas Personæ mittentis, et subauctoritas Personæ missæ, seclusa tamen omni superioritate, et interioritate: sed hæc auctoritas, et subauctoritas reperitur tantum inter Personam producentem, et productam: ergo Missio ipsa arguit processionem ad intra. Denique missio includit egressum missi a mittente: sed inter divinas Personas non est egressus nisi secundum processionem: ergo missio passiva includit processionem.

Dices: Filius divinus mittitur a Spiritu sancto, ut constat ex illo Isaiæ 48. *Dominus Deus misit me,* et *Spiritus ejus:* unde sanctus Augustinus 2. *De Trinit.* 5. attribuit missionem Filii Spiritui sancto: misit, *inquit,* Deus Filium suum factum ex muliere; *ubi satis ostendit*

eo ipsum missum Filium quo factum ex muliere. Proinde mitti a Patre sine Spiritu sancto non potuit, quia Pater intelligitur misisse cum eum fecit ex femina; quod utique non fecit sine Spiritu sancto. Item sanctus Ambrosius libro 2. *De Spiritu sancto: Qui est qui dicit:* me misit Dominus, et Spiritus ejus, *nisi qui venit a Patre, ut salvos faceret peccatores, idest, Christus? Ergo, et Pater Filium misit, et Spiritus sanctus.* Item idem Ambrosius ibidem: *Rursus datus est a Patre, ut Isaias dicit:* puer natus est nobis, et Filius datus est nobis. *Datus est, audeo dicere, et a Spiritu sancto, quia et a Spiritu sancto missus est. Dicit enim Filius Dei:* Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me. Item Concilium Toletanum 11. in Confessione fidei: *Filius missus non solum a Patre, sed a Spiritu sancto credendus est in eo, quod per Prophetam dicitur:* et nunc Deus misit me, et Spiritus ejus: sed Filius non procedit a Spiritu sancto: ergo Missio processionem non supponit. — **Respondeo**, hanc Missionem intelligi de Filio secundum humanitatem, quatenus nempe in natura assumpta missus fuit, idque non per naturam, sed per voluntatem, et imperium, ad prædicandum, aliaque salutis nostræ opera exequenda; eatenus enim humanitas missa dicitur a tota Trinitate, atque a Deo, etiam a Verbo ipso, ut sequentia verba Concilii Toletani declarant: *A seipso quoque,* inquit, *missus accipitur, per quod inseparabilis non solum voluntas, sed operatio totius Trinitatis agnoscitur.* — *Confirmat* Doctor in 1. dist. 15. nu. 4. ex S. Ambrosio in 3. libro *De Spiritu S.* cap. 2. ubi expendens illud Isaiæ 16. *Spiritus Domini super me,* bene inquit, dicit Ambrosius, *Spiritus sanctus Domini misit me ad prædicandum*: quia quasi Filius hominis est missus, et unctus, nam secundum Deitatem, non super Christum est Spiritus, sed in Christo: ergo illa auctoritas Isaiæ, quæ dicit Christum missum a Spiritu sancto intelligitur de Christo homine, non autem de Missione Verbi æterni incarnandi. Fatetur tamen Doctor non esse improbabilem sententiam Magistri affirmantis Missionem non necessario requirere processionem unius Personæ ab alia, sed sufficere manifestationem ejus per aliquem effectum visibilem. Nec refert quod quælibet divina Persona possit donare seipsam; inde enim non sequitur, quod etiam possit seipsam mittere, quia plura ad missionem, quam ad donationem requiruntur; siquidem in mittente requiritur velut auctoritas, et in misso subauctoritas, quæ in divinis per *producere,* et *produci* explicantur.

Dico tertio: *Missionem necessario importare manifestationem Personæ missæ per productionem alicujus doni creati invisibilis, aut visibilis.*

Probatur 1. ex verbis Christi Joann. 4. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me ut perficiam opus ejus:* et cap. 6. *Descendi non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris. Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo, etc.* Unde merito Sapiens cap. 9. orabat Missionem Sapientiæ divinæ his verbis: *Mitte illam de Cœlis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, et mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore.*

Confirmatur ex eo quod sancti Patres non aliter divinarum Personarum Missionem exponant, quam per productionem alicujus effe-

ctus in creatura; unde merito colligit Doctor, quæstione laudata, Missionem divinam semper connotare mutationem realem in creatura; quæ mutatio licet fiat a tota Trinitate, quoniam opera Trinitatis ad extra sunt indivisa, tamen peculiariter tribuitur Personæ missæ propter novum personalem, aut moralem vel mysticum modum, quo ipsa Persona incipit esse de novo in creatura, ut diserte explicant sancti Patres, maxime Athanasius Oratione 5. contra Arianos, ubi expendens illa Christi verba: *Qui misit me Pater, etc.* ait: *unitionem cum homine quo hominibus invisibilis natura Dei per visibilem innotescere posset Missionem nominavit: non enim Deus locum mutat more nostro. Sed quia se in carne præsentem sistebat, ideo sancti viri vocabulo Missionis uti voluerunt:* et August. 2. *De Trinitate* c. 5. *Pater invisibilis,* inquit, *una cum Filio secum invisibili eumdem Filium visibilem faciendo misisse eum dictus est:* et in fine capitis infert: *jam in promptu est intelligere etiam de Spiritu sancto, cur Missus et ipse dicatur; facta est enim quædam creaturæ species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus.... Hæc operatio visibiliter expressa, et oculis oblata mortalibus Missio Spiritus sancti dicta est.* Quibus verbis non excludunt sancti Patres rationem processionis æternæ Personæ missæ a mittente; sed eam cum operatione externa connectunt.

Hinc Missio divina recte describi potest: *Processio alicujus Personæ divinæ a Persona mittente ad creaturam in qua incipit esse novo modo.* Ex quibus liquet solum Patrem non posse mitti, etsi seipsum det, et veniat cum aliis divinis Personis ad inhabitandum in anima per gratiam sanctificantem juxta illud Joannis 14. *Si quis diligit me, Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.* Nam, inquit S. Augustinus lib. contra Arianos cap. 4.: *Solus Pater legitur non missus, quia solus non habet Auctorem, de quo sit genitus vel a quo procedat.* Liquet pariter Filium a Patre solo proprie mitti in mundum ad incarnationem, juxta illud Joan. 8. *Ego a Deo exivi, et veni in mundum:* sicut enim a solo Patre procedit, ita ab eo solo, mittitur: Spiritus sanctus vero a Patre simul et Filio mittitur, utpote ab utroque procedens.

Dico quarto: *Missionem ex parte effectus esse duplicem, nimirum visibilem, et invisibilem.*

Invisibilis est, qua Filius, et Spiritus sanctus mittuntur ad inhabitandam peculiari modo creaturam rationalem per gratiam sanctificantem, ut communiter affirmant Doctores cum Seraphico Bonaventura *dist.* 15. *part.* 2. *articulo* 1. *quæst.* 1. Siquidem ad Missionem requiritur ut Persona missa existat in eo ad quem mittitur, et ab eo possideatur: divinæ autem illæ Personæ perfecte non possidentur a creatura rationali nisi per gratiam gratum facientem, per quam mirum est in facultate habentis, et recte utentis, ut per eam divina illa Persona missa tamquam objecto fruatur. An autem Missio illa invisibilis fiat non solum ad illos qui primo innovantur per gratiam, seu primo justificantur, sed etiam ad illos qui crescunt in gratia per augumentum justificationis, non invicem conveniunt Auctores; quidam enim hoc affirmant, alii negant. Rectius tamen cum Seraphico Doctore *ibidem quæst. 3.* et accommodatius ad conceptum Missionis videntur opinari, qui novam Missionem fieri per gratiæ augmentum

negant; eatenus enim præcise non incipit in justo Persona missa esse novo modo, nisi quatenus hujusmodi augmenti seu protectus occasione operatur in justo quædam peculiaria dona, vel effectus, v. g. donum Prophetiæ vel simile: qua ratione dum super Eliseum requievit duplex Spiritus Eliæ, recte dicitur ad eum missus Spiritus sanctus.

Missio visibilis, ut observat noster *Herinx Disp. 3. quæstione 4. num.* 16., alia est substantialis in essendo, sive est ad subsistendum; uti est sola Incarnatio Verbi: alia solum est ad repræsentandum, sive ad apparendum in forma visibili; ut missus est Spiritus sanctus in Specie Columbæ, in linguis igneis, in sono, in nube lucida, quæ non fuerunt a Spiritu sancto substantialiter assumpta, sed solum usurpata tamquam signa ex instituto significantia, non quidem omnes Personas, sed specialiter Spiritum sanctum, ac repræsentantia interiorem sanctificationem. Fuerunt autem hæc symbola formata sive immediate a Deo, sive (ut censet Augustinus 3. *De Trinit.* cap. 4. et 10. et seq.) ministerio Angelorum: unde Columba erat quidem verum corpus, sed non vera nec viva Columba, juxta veriorem sententiam, quam tradit S. Bonaventura 1.*dist.* 16. *Art.* 1.*Quæst.* 3. *ad* 4. ideoque statim desiit; hinc etiam apud Evangelistas Matth. 3. et Luc. 3. *Sicut Columba* legitur Spiritus descendisse. Similiter juxta S. Bonaventuram supra, ignis quidem fuit verum corpus, non tamen verus ignis, quia non comburebat; ideoque dicuntur apparuisse *Dispertitæ linguæ tamquam ignis*, Act. 1.

Pluribus autem mysticis de causis divinus ille Spiritus apparuit in die Pentecostes sub specie Ignis, Columbæ, et Venti, seu Spiritus vehementis. *Ignis* enim figuram assumpsit primo, ut suam Divinitatem testaretur: ignis enim Divinitatis symbolum est, juxta illud Deuteron: *Deus noster ignis consumens est:* unde præclare sanctus Gregorius Homil. 30. in Evangelia, *Patri, et Filio coæternus Filius in igne monstratur, quia incorporeus invisibilis atque ineffabilis ignis Deus est.* Insuper hac ipsa ignis adumbratione seipsum notionalem Amorem Patris, et Filii testabatur: Amor namque ignis quidam est, et sub ignis specie effingi solet, ac semper a Poetis cum ignibus, et flammis describitur. — Secundo, ut divinam suam erga creaturas fœcunditatem exprimeret, sicut enim ignis in propria sphæra infœcundus videtur, nihilque producit, at in sublunaribus omnium prorsus productionum parens est, et causa: sic etiam divinus ille Spiritus in ipso Deitatis sinu nihil equidem producit, at inquit Cornelius Mussius lib. 3. *De sacra Historia: Cœlos ille, Terram, Elementa, cunctaque animantia producit; productaque fovet, conservat, vivificat, et renovat: Naturæ Conditor, gratiæ Auctor, gloriæ Consummator, rerum omnium universale Principium:* ab ipso namque omnia fluunt Charismata gratiarum, ipse enim est qui in Christo renascentes, in Dei filios adoptat in Baptismate, *Eodem Spiritu replente fontem, qui replevit et Virginem*, inquit S. Leo; quam utique mirandam fœcunditatem respiciens Sponsa, exorabat, Canticorum primo, *osculetur me osculo oris sui*, quæ sic expendit Sanctus Bernardus Serm. 9. *Tantæ*, inquit, *efficaciæ, et fœcunditatis osculum sanctum est* (nempe Spiritus sanctus, qui Patris et Filii suavissimum est osculum) *ut ex ipso mox cum acceperit illud Sponsa*

concipiat, tumescentibus nimirum uberibus, et lacte quasi pinguescentibus: per charitatem enim anima sancta nedum Dei Filium concipit, sed ipsamet Dei Filia efficitur. — Tertio: ignis tres præcipuos habet effectus, nimirum *urere, purgare, illuminare*, quos omnes Spiritus sanctus operatur in nobis, siquidem sui amoris igne corda nostra succendit; unde S. Augustinus in Soliloquio: *O ignis sancte quam dulciter ardes! quam desideranter aduris!* urit, inquam, non quidem ut destruat, et consumat, sicut ignis corporeus, sed potius, ut augeat, et perficiat. Unde merito Christus dicebat: *Ignem veni mittere in terram, quid volo nisi ut ardeat?* Quod præclare expendit S. Ambrosius Serm. 18. in Psalmum 118. *Ignem Dominus misit in terram, non ut eam Sodomitano rursus inflammaret incendio, nec ut eam donatæ munere fœcunditatis, aut usu, vel flore viriditatis excluderet: Opus enim suum probare magis, atque augere quam minuere aut damnare consuevit. Divinum ergo Dominus ignem in novo sparsit Testamento, qui secretos mentium divinæ cognitionis ardore inflammaret affectus, qui vaporem fidei, et devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet.* Similiter purgat et illuminat, juxta illud Threnorum: *De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudivit me:* unde sanctus Gregorius felicissimam Spiritus sancti Scholam pronuntiat: *In qua nulla est ad discendum mora mox enim ut tetigerit mentem, docet, solumque tetigisse docuisse est:* nam, ut addit Homil. 30. in Evangelio: *ecce implet Citharœdum puerum, et psalmistam facit, implet Pastorem armentarium, et Prophetam reddit; implet Piscatorem, et efficit Prædicatorem: implet persecutorem, et Doctorem Gentium instituit: implet Publicanum, et Evangelistam facit. O qualis artifex est iste Spiritus!*

Induit similiter speciem *Columbæ:* primo, ut testaretur puritatem, et munditiam, quam Spiritus sanctus specialiter efficit, et exquirit, cujusque egregium symbolum est Columba: unde pulchre Basilius *Columba castissima tota cœlestibus incumbit, nec unquam, vel minimum granum e terra attollit, quin statim in cœlum oculos attollat; non circa cadavera, et carnes volitat, sed residet juxta fluenta aquarum, ubi Cœli imago relucet, semper ejus obtutibus objiciuntur cœlestia, semper superna contemplatur.* Secundo assumpsit Columbæ figuram, ut se mansuetudinis Auctorem et Amatorem ostentaret: unde Paschasius lib. 2. in Matthæum: *Spiritus sanctus in specie Columbæ apparuit, ut per eam exponeret quales futuri erant qui ad gratiam ejusdem Spiritus pervenirent: Columba enim fel non habet, et ex hoc insinuat, quod in felle amaritudinis esse non debet quisquis ad gratiam Spiritus sancti venire exoptat.* Tertio denique hac specie Columbæ se Pacis Artificem pronuntiavit; nam, ut ait Tertullianus lib. *De Baptismo* cap. 8. *Quemadmodum post aquas diluvii, quibus iniquitas purgata est, pacem cœlestis iræ præco Columba terris annuntiavit demissa ex Arca, et cum OLEA reversa, quod signum etiam apud nationes paci prætenditur: ita post vetera delicta Columba sancti Spiritus advolat, pacem Dei afferens emissa de Cœlis.*

Denique suum in animas illapsum testatus est specie *Venti*, et *Spiritus vehementis:* primo quidem, ut suam originem significaret, et proprietatem Personalem demonstraret, procedit enim ut amor; amor autem impulsum quemdam significat quo voluntas amantis in amatum im-

pellitur: secundo quemadmodum ventorum origo nos latet, illique soli comperta, qui educit ventos de thesauris suis, ita dicebat Christus Joannis 8. *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat.* Tertio tandem ventus, seu aer necessarius est ad vitam; sine enim halitu et respiratione non vivitur: sic etiam Spiritus sanctus omnino necessarius est ad vitam spiritualem: unde sanctus Ambrosius expendens illa verba Genesis 2. *Formavit hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ:* necnon et illa quæ Christus insufflans in Discipulos ait: *Accipite Spiritum sanctum*: sic loquitur: *Insufflaverat tibi Deus ut inspirationis suæ dono haberes gratiam, quam culpa sustulerat; factus eras in animam viventem, sed quia peccator signaculum tenere non potuit, propterea venit Jesus, et cum hæc dixisset insufflavit dicens:* accipite Spiritum sanctum.

Plura dicenda aggrederer, nisi me deterreret Ecclesiastici capite 43. oraculum: *Multa*, inquit, *de Deo dicemus, et non perveniemus, et consummatio sermonum universa ipse est.* Quapropter finem dicendi faciam inclamando divini Spiritus illapsum hisce sancti Augustini verbis Tract. 74. in Joannem: *Veni, Spiritus alme, veni divini amor Numinis, Patris omnipotentis, prolisque Beatissimæ sancta communicatio, Omnipotens Paraclete, mœrentium consolator, cordis mei penetralibus potenti illabere virtute, et tenebrosa quæque mentis meæ corusci Numinis fulgore pius habitator lætifica. Veni fortitudo fragilium, humilium Doctor, superborum destructor. Veni Pater Pauperum, veni dator munerum, veni lumen cordium. Da virtutis meritum, da salutis exitum, da perenne gaudium.* Amen.

IMPRIMATUR:

Fr. Albertus Lepidi O. P. S. P. Ap. *Magister.*

IMPRIMATUR:

Joseph Ceppetelli, Archiepiscopus Myrensis, *Vicesgerens.*

INDEX

DISPUTATIONUM, ARTICULORUM, SECTIONUM, ET QUÆSTIONUM

Quæ in hoc Tertio Tomo continentur.

pag.

TRACTATUS TERTIUS.

De Adorando divinæ Trinitatis Mysterio. 5

DISPUTATIO PRIMA.

De Existentia, Origine, et Principiis divinarum Personarum.

ARTICULUS I. De Existentia trium divinarum Personarum in unitate essentiæ. 30
QUÆSTIO I. An, et quomodo Trinitas, et æqualitas Personarum in unitate divinæ Essentiæ probari possit adversus Judæos . . . . . ib.
QUÆSTIO II. An mysterium Trinitatis detegi, et probari possit ratione naturali a Philosophis 36
QUÆSTIO III. An, et quomodo supposita divina revelatione, probari possit divinæ Trinitatis mysterium adversus repugnantes Philosophos 46
QUÆSTIO IV. An revera tres tantum sint divinæ Personæ realiter distinctæ, et unicus Deus 52
QUÆSTIO V. An Filius et Spiritus sanctus revera sint Deus, et Patri æterno consubstantiales 66
APPENDIX An unitas trium divinarum Personarum Consubstantialitatis vocabulo a sanctis Patribus recte explicata fuerit 76
ARTICULUS II. De Origine, et Processione divinarum Personarum 79
QUÆSTIO I. An sint reales in Deo personarum Processiones 80

pag.

QUÆSTIO II. Quot sint divinæ Processiones, et qualiter invicem distinguantur . . 89
QUÆSTIO III. Quid, et quales sint divinæ Processiones . . 99
QUÆSTIO IV. An, et quæ Processio sit in divinis generatio 112
ARTICULUS III. De Principiis, objectis, et terminis divinarum emanationum . 124
QUÆSTIO I. Quænam sint immediata principia emanationum divinarum . . . 125
QUÆSTIO II. Cujusnam objecti cognitionem, et amorem divinæ processiones præsupponant 130
QUÆSTIO III. Qui, et quales sint divinarum processionum termini 141
QUÆSTIO IV. Quomodo fiant divinæ processiones, an libere vel naturaliter . . . 150

DISPUTATIO SECUNDA.

De Proprietatibus constitutivis, distinctivis, et notificativis divinarum Personarum. 158

ARTICULUS I. De Personis, hypostasibus, et subsistentiis divinis 159
QUÆSTIO I. An, et quomodo ratio Personæ Deo conveniat. 162
QUÆSTIO II. An, et quibus proprietatibus divinæ Personæ in esse personali constituantur, et distinguantur. 167
QUÆSTIO III. An sint in Deo tres subsistentiæ relativæ personales, et una absoluta. 178
ARTICULUS II. De Relationibus divinarum Personarum constitutivis 184

pag.

Quæstio I. An omnes relationes divinæ ad intra sint reales 185
Quæstio II. Quænam relationes sint divinarum personarum constitutivæ 194
Quæstio III. An relationes sint formaliter infinitæ, et perfectæ 200
ARTICULUS III. De Notionibus divinis 205
Quæstio Unica An, quot, et quales sint divinarum personarum notiones. . . 206

DISPUTATIO TERTIA.

De Divinis Personis in particulari.

ARTICULUS I. De Præcellentiis primæ divinæ Personæ 212
Quæstio I. An, et quomodo nomen Patris primæ Personæ conveniat. . . . . ib.
Quæstio II. An, et quomodo primæ Personæ conveniat nomen, et ratio Ingeniti . 216
Quæstio III. An, et quomodo Pater dicatur Principium, Causa, Auctor, et Fons in divinis 219
ARTICULUS II. De propriis secundæ Personæ characteribus 223
Quæstio I. An nomen, et ratio Verbi soli Filio divino conveniat . . . . . ib.
Quæstio II. An, et quomodo Verbo divino competat ratio Imaginis. 228
Quæstio III. An, et quomodo ratio Sapientiæ Filio divino conveniat. 232
ARTICULUS III. De Persona Spiritus Sancti. . . . 236
Quæstio I. An revera Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat 237
APPENDIX. De additione particulæ Filioque ad Symbolum Nicænum 247
Quæstio II. Utrum Spiritus sanctus distingueretur realiter a Filio, si ab ipso non procederet 250
Quæstio III. Quinam sint proprii, et appropriati sancti Spiritus characteres. . 259
APPENDIX De Missione divinarum Personarum . . 265

INDEX

RERUM ET SENTENTIARUM, QUÆ IN HOC TERTIO VOLUMINE CONTINENTUR.

pag.

A

Actio productiva in creaturis triplicem habet imperfectionem adjunctam 81
Actio secundum conceptum communem nullam involvit imperfectionem . . . 103

Activum.

Ratio activi non dependet per se a ratione passivi . . . 84

Actus.

Actus essentiales, et notionales non exigunt distinctas potentias 92
Duplex intellectus actus . . 100
Duplex differentia inter actum intellectus, et voluntatis . 114

Adæquatio.

Adæquatio duplex, proportionata, et quantitativa. . . 203
Adæquatio quantitativa iterum duplex 204

Æqualitas.

Æqualitas fundamentaliter sumpta est perfectio simpliciter, non item æqualitas formaliter spectata . . . 193

Anima.

Anima rationalis est terminus formalis generationis, tamen non est genita 147

Appropriatio.

Duo ad perfectam appropriationem desiderantur . . . 233

Arius, Ariani.

Tertullianus facem prætulit Arianis 67
Qualiter Arius hæresim suam disseminaverit . . . . . ib.
Quinam, et quot fuerint primi ejus Asseclæ. . . . . ib.
Qualiter Ariana hæresis post Concilium Nicænum tres in factiones abierit 68
Quinam Patres ante Arianam hæresim exortam filii Divinitatis meminerint . . . 72

Auctor.

Quid Auctoris nomen significet apud Latinos 220

Axioma.

Illud Axioma: propter quod unumquodque tale, etc. non est semper verum. . . . 147

B

Boëtius.

Boëtius censuit relationes non prædicari de Deo eodem modo, quo cætera prædicamenta; sed diverso 188

C

Christus.

Christus est verus Dei Filius. 68
Quomodo Christus dicatur unus esse cum Patre . . . 70
Quædam conveniunt Christo secundum unam naturam, quæ non conveniunt ei secundum alteram 72
Christus non habet unicam visionem sibi adæquatam . 96
Christus quatenus Deus, et homo dicitur primogenitus negative, non positive, nisi improprie, et metaphorice. 118
Christus mortuus est libere, et necessario. 156
Christus est adorandus non sub ratione personalitatis, sed sub ratione naturæ. . 205

Cognitio.

Cognitio intuitiva supponit objectum suum existens in instanti reali naturæ, vel durationis, non originis, et emanationis 140

Communicari.

Quid sit communicari ut quod, et ut quo. 162

pag.

Comprehensio.

Ad comprehensionem potentiæ sufficit ut cognoscatur secundum omnes gradus quos habet, non quos habere potest 137

Constitutio.

Constitutio rerum duplex, realis, et formalis. 168

D

Deus.

Deus non dicitur esse solus per exclusionem personarum, sed plurium Deorum. 56

In Deo est intellectus habens objectum præsens, cujus proinde gignit notitiam. . . 83

Deus est in perpetuo actu generationis 97

Deus non dicitur hominum genitor, sive Pater nisi late, et improprie. 117

Deus dicitur realiter Pater, et realiter Dominus, sed Pater intrinsece, et Dominus extrinsece 187

Non implicat in Deo esse plures formalitates relativas. 193

Deus est magis Pater Filii sui, quam creaturarum . . 216

Dicere.

Dicere opponitur relative dicto 105

Dicere præsupponit intelligere, et velle essentiale . . 151

Dictio.

Dictio non se habet per modum includentis, et intellectio per modum inclusi. . 105

Dictio, et Verbum spectari possunt vel in fieri vel in facto esse. 108

Dictio non est actus absolutus in ratione actionis. . . . 110

Dictio est constitutiva Patris, quæ varias sortitur appellationes propter diversos respectus . . . . . ib.

Nonnulli Scotistæ affirmant dictionem in Patre priorem esse intellectione, sed alii rectius negant. 111

Dilectio.

Dilectio, seu Amor in Divinis trifariam accipitur. . . . 260

pag.

Distinctio.

Inter dantem et accipientem est realis distinctio . . . 55

In Deo nulla est distinctio specifica, nec numerica, sunt tamen quæ quasi plusquam numero distinguuntur . . 89

Distinctio rerum concipi potest vel quoad se, vel quoad nos. 90

E

Ens.

Ens a se non cognoscit causam. 85

Totum esse entis absoluti est in se, non vero entis relativi. 189

Essentia.

Qui essentiæ Divinæ unitatem impugnaverint 53

Essentia Divina non mutatur per productionem Personarum. 88

Essentia Divina est idem objectum materiale, non formale. 93

Prius movetur Essentia divina ad objectum infinitum, quam ad finitum 134

Essentia Divina necessario cognoscibilis est ut fœcunda 140

Essentia Divina in diversis Personis est simul terminus formalis a quo, et ad quem. 148

Filius recipit a Patre eamdem numero essentiam sicut, et Spiritus Sanctus a Patre, et Filio . . . . . ib.

Talis Essentiæ Divinæ communicatio sufficit ad veram, et perfectam generationem. ib.

Essentia est principium sufficienter activum per se independenter a Personis. . . 182

Essentiale.

Quodnam discrimen inter essentialia, propria, et appropriata 232

Cur uni Personæ approprientur aliqua essentialia. . . 233

Existere.

Per se existere duobus modis intelligitur 178

Modus existendi per se duplex. 179

F

Filiatio.

Filiatio est incompossibilis cum spiratione passiva . . 199

pag.

Filius.

Filius est Patri consubstantialis, et unus Deus . . . 68
Qualiter Filius dicatur minor Patre ab Hilario 73
Quomodo Filius dicatur ignorare diem Judicii . . . . ib.
Filius, et Spiritus Sanctus procedunt ab unico principio . 83
Quomodo Filius dicatur Autotheos, idest, sine principio, et Jehova sicut et Pater . 89
Filius exhaurit totam, et totaliter divini intellectus, non item voluntatis fœcunditatem. 94
Virtus impensa in productione Filii non est infinita in ratione virtutis divinæ simpliciter, sed tantum in ratione virtutis intellectivæ . . ib.
Si Filius produceretur per intellectionem, Pater non esset beatus ante generationem; vel saltem aliquid notionale prius esset aliquo essentiali. 106
Filius rectius nominatur Verbum a dictione, quam ab intellectione 108
Ut Filius assimiletur Patri non debet habere Paternitatem. 117
Si Filius non haberet vim spirativam, non ideo desineret esse Filius 122
Dei Filius in Scripturis Verbum dicitur non metaphorice, sed proprie 127
Omnia quæ habet Filius accipit a Patre, vel formaliter, vel identice 137
Filius est tantum Imago illius a quo producitur, non objecti quod repræsentat. . . 141
Qualiter Filius dicatur esse de substantia Patris, non de propria, nec tamen Filius substantia Patris nominetur. 144
Filius accipit realitatem personalem ex vi Filiationis, et essentialem ex vi essentiæ sibi communicatæ . . 147

G

Generatio.

Generatio non importat sempter mutationem, nec dependentiam 88
Generatio reperitur in Deo, seclusa omni imperfectione. ib.
Fide constat esse in Deo generationem, qualiter autem fiat, est explicatu difficillimum, ut Sancti Patres constanter edocent, tam Græci, quam Latini. 112
Generatio viventium triplex. 113
Quatuor ad Generationem desideranda. . . . . ib.
Major similitudo generica nihil confert ad generationem. 123
Productio Verbi creati est quædam spiritualis generatio. 129

Generari.

Generari, et spirari magis opponuntur, quam generare, et spirare. 199

H

Homousion.

Vox Homousion usurpata fuit in Concilio Nicæno contra Sabellium et Arium, quam longe ante hæretici quidam usurparant 76
Quæ causa Patres Nicænos impulerit ut illa voce uterentur. 77
Hujus vocabuli præbuit causam Eusebius Nicomediensis . . . . . ib.
Quomodo Constantinus Imperator vocem Homousion reprehenderit 79
In Ariminensi Concilio nihil Decretum fuit contra vocem Homousion . . . . . ib.

Hypostasis.

Maxima olim controversia circa Hypostasis significationem, cui occasionem dedit Osius Cordubensis Episcopus. 159
Hypostasis vocabulum personam significat ex usu Ecclesiæ, imo et antiquitatis . . 161

I

Jactura.

Unde lugenda Ecclesiæ orientalis jactura ortum habuerit 244

pag.

Imago.

Quid sit Imago. 228
Sicut triplex est similitudo, ita triplex est Imago. . . 229
Imago, similitudo, æqualitas invicem distinguuntur . . ib.
Ratio imaginis proprie soli Filio tribuitur. . . . . ib.
Duplex conditio ad rationem Imaginis necessaria . . . 230
Sigillum, et Character solo modo significandi ab Imagine differunt 231
Nomen Imaginis vel pro exemplari, vel pro similitudine producta usurpatur . . . ib.
Quomodo Spiritus Sanctus appelletur Imago. . . . , . ib.
Creaturæ rationales non sunt perfectæ Imagines Dei . . 232
Creaturæ magis proprie dicuntur Dei Imagines, quam Spiritus Sanctus . . . . . ib.
Non solum Filius est Imago Patris naturalis, sed etiam intentionalis. . . . . ib.

Infinitum.

Infinitum aliud intensive, aliud extensive 200

Ingenitum.

Ingeniti nomen duobus modis apud Sanctos Patres usurpatur 119
Ingenitum non constituit primam Personam. 178
Quomodo Ingenitum dicat dignitatem 210
Ingeniti nomen ab Aëtio excogitatum ab Arianis deinde usurpatum est adversus Catholicos 216
Quatuor maxime habet significationes. 217
Ingeniti Vocabulum si soli Patri tribuatur accipi debet privative . . . . . ib.
Ingenitum privative sumptum est proprietas Patris divini. ib.
Ingeniti nomen ab aliquibus Patribus proscriptum quibus de causis 218
Ab iisdem tamen rite interpretatum, et acceptum est ad dignoscendum Patrem ab aliis Personis . . . . . ib.

pag.

Ingenitum quid significet apud Græcos. 219

Instans.

Sicut varia instantia naturæ in eodem instanti temporis, sic varia instantia originis distingui possunt in eodem instanti naturæ. 131
Unum instans naturæ subdividi potest in alia minutiora instantia 132

Intellectio.

Intellectio creata non est actio formaliter, et proprie dicta. 100
Intellectio a dictione formaliter distinguitur. 105

Intellectus.

Licet intellectus creatus non sit generativus in creatis, secus tamen in Divinis. . 116
Nullus intellectus præter divinum producit aliquid simile producenti in natura. 123

L

Libertas.

Quotuplex Libertas? . . . 151
Optime stat libertas essentialis cum necessitate . . . 156
Libertas essentialis est potentia eligibiliter, et delectabiliter agens . . . . . ib.
Potest esse libertas in actione producentis cum naturalitate termini. 157

M

Missio.

Sicut Missio in creatis triplicem habet respectum, sic in Divinis 265
Missio necessario importat manifestationem Personæ missæ per effectum aliquem externum. 268
Missio divina quid 269
Missio ex parte effectus duplex est . . . . . ib.
Missio visibilis alia est substantialis in essendo, alia in repræsentando 270

Mitti.

Filius, et Spiritus Sanctus a Patre mittuntur, non solum quoad dona, quæ ipsis attribuuntur, sed etiam quoad ipsorum personas 266

pag.

Modus.

Modi principiandi per modum naturæ, et voluntatis non possunt reduci ad unicum principium 91
Quadruplex operandi modus. 150
Modus operandi libere simul et necessario est omnium præstantissimus 156
Quinque sunt modi quibus divinæ Personæ innotescunt. 209

N

Natura.

Quare Natura divina sit immultiplicabilis 58
Natura seorsim sumpta non est principium distinctum ab intellectu, et voluntate. 60
Natura divina est quidem principium productivum, non seorsim, sed quatenus conjuncta est cum intellectu, et voluntate. 92
Natura divina est remotum principium *quo* processionum divinarum. 129
Divinus intellectus, et divina voluntas a sola Natura divina tamquam ab objecto primario, et adæquato fœcundantur 133
Natura est terminus formalis in productione creaturarum. 146
Natura Divina præcise secundum se considerata est perfecta in esse Naturæ divinæ, et infinitæ, non vero in esse Personæ 163
Natura singularis non est communicabilis, sed ut personata 165
Natura divina etiam personata in Patre adhuc communicatur Filio, et Spiritui Sancto. ib.
Natura divina quatenus præscindit a personis est omnimode completa in ratione Naturæ, non Personæ . . ib.
Natura creata est communicabilis tribus modis . . . ib.
Natura divina est incommunicabilis tribus modis . . 166
Natura divina ut præscindit a Personis habet subsistentiam absolutam 181

pag.

Natura divina ut præscindit a Personis existit per se . . 182

O

Omnipotentia.

Omnipotentia formaliter a voluntate distincta est principium immediatum productivum creaturarum . . . 158

P

Particula.

Particula *de*, non significat semper consubstantialitatem. 149
Particula, *et Filio*, non fuit addita a Latinis 243

Pater.

Non solum Pater, et Filius denotant diversa officia, sed etiam diversas entitates . . 54
Pater non est sapiens sapientia genita. 106
Quomodo Pater seipsum cognoscat in Verbo 109
Pater cum generat non concipitur cognoscere creaturas 137
Pater prius cognoscit, et diligit seipsum, quam generet Filium. 139
Patrem genuisse Filium voluntarie duobus modis potest intelligi. 151
Pater producit Verbum voluntate antecedente, concomitante, et consequente . . 153
Pater, et Filius sunt simul natura, illatione, et notitia. . 186
Pater refertur mutuo ad Spiritum Sanctum, sed non sub ratione Patris 196
Pater Deitatem, et relationem, Paternitas vero solum relationem connotat 208
Nomen Patris tripliciter usurpatur 212
Pater æternus perfectissime sibi assimilat Filium. . . 215
Pater non est fons Divinitatis in abstracto, sed in concreto 221
Pater divinus non est sapiens sapientia genita 235
Pater, et Filius diligunt se Spiritu Sancto 236

pag.

Pater etiamsi non spiraret, tamen a Spiritu Sancto distingueretur 254

Paternitas.

Paternitas divina est fons, et origo cujuscumque paternitatis creatæ 215
Paternitas substantialiter Deo competit, accidentario tantum creaturis . . . . . ib.
Paternitas distinguit Patrem a Spiritu Sancto 257
Paternitas et spiratio activa non constituunt Personas distinctas. . . . . ib.

Perfectio.

Perfectio triplex 200
Tota Trinitatis perfectio repetenda est ex parte naturæ, non ex parte relationum . 205

Persona.

Persona divina beata esse posset, etsi unica. . . . 49
Si plures essent Personæ quam tres, essent plures Dii. 58
Quare possit tantum in Divinis esse una Persona improducta, et duæ productæ. . 59
Gravis difficultas ex verbis Sancti Augustini contra divinarum Personarum numerum proponitur, et solvitur. 63
Tres Personæ Divinæ sunt unus Deus 64
Non censuere Patres Personas divinas convenire tantum specifice, sicut duo homines conveniunt in natura humana 65
Sancti Patres non excludunt alias Personas cum solum Patrem Deum nominant . 74
Non potest esse realis distinctio Personarum sine reali productione 83
Personæ Divinæ non procedunt per actus essentiales. 103
Prius producuntur Personæ Divinæ, quam creaturæ habeant ullum esse 133
Sublatis creaturis, non minus Personæ divinæ subsisterent. 134
Personæ productæ eodem instanti cognoscuntur, quo Personæ producentes. . . 140

pag.

Quomodo una Persona sit de essentia alterius, non consentiunt Theologi. . . . 142
Primaria Personæ significatio. 162
Duplex Personæ divinæ definitio . . . . . ib.
Discrimen inter Naturam, et Personam . . . . . ib.
Nomen Personæ proprie Deo competit 163
Ratio Personæ in Divinis est aliquid positivum. . . . 166
Potest abstrahi a Divinis Personis aliquis conceptus communis, qui sit ipsis univocus. ib.
In qualibet Persona Divina est duplex Entitas. . . . 168
Personæ divinæ non constituuntur, nec distinguuntur se totis . . . . . ib.
Personæ divinæ non sunt primo diversæ 169
Personæ divinæ constituuntur per relationes sub ratione formali relationum . . . 174
Rationes Personæ, et relationis sunt oppositæ in creaturis, non in Divinis. . . 175
Personæ divinæ non possunt dici seipsis æquales . . . 193
Duodecim nomina, quæ secundæ Personæ Scriptura tribuit, e quibus alia sunt communia, alia propria. . 223
Eidem Personæ non repugnant diversæ proprietates . . . 228
Aliquæ divinæ Personæ ab Aliis mittuntur. 265
Persona missa producitur a mittente 267

Præpositio.

Præpositionibus *de*, et *ex* indiscriminatim usi sunt Sancti Patres ad significandam consubstantialitatem Personæ productæ, et producentis 149
Præpositio *de* est ad illam significandam aptior . . . ib.
Præpositione *ex* usi sunt Ariani ad decipiendos Catholicos circa præsentem materiam . . . . . ib.

Principium.

Duplex in Divinis Principium 125

pag.
Principium *quo* duplex. . . 125
Nec essentia, nec intellectus, et voluntas possunt esse Principium *quod* divinarum Personarum . . . . . ib.
Solus intellectus, et Voluntas sunt principium *quo* divinarum Processionum. . . 126
Idem principium non potest agere necessario, et contingenter circa eumdem terminum; potest tamen agere necessario circa terminum primarium, et contingenter circa terminum secundarium 157
Principii nomen in divinis essentialiter, notionaliter, et principaliter accipitur . . 219
Quod discrimen inter principium, et causam . . . . ib.

Prioritas.

In divinis non est prioritas durationis, seu rei, sed tantum signi, et quidem *a quo*, non vero *in quo* 131
Prioritas duplex 173

Processio.

Processio duplex. 80
In quo conveniant, et differant Processio, productio, origo, et emanatio. . . . ib.
Processio in Deo fit in unitate naturæ 86
Processiones sunt activæ, vel passivæ 89
Divina Processio non potest determinari ad certam pluralitatem 95
Processiones divinæ seipsis formaliter distinguuntur . 97
Licet processio communicet essentialia, non tamen ipsa est actus essentialis, sed tantum essentia est comprincipium *quo* hujus productionis 109
Ratio proxima cur Processio Verbi non item Spiritus Sancti sit generatio, est quia Verbum producitur naturaliter, et Spiritus Sanctus voluntarie 120
Sanctus Augustinus aliud etiam discrimen profert, sed plane coincidit cum priori, sicut et omnia alia discrimina a diversis Auctoribus afferri solita . . . . . ib.
Validum Durandi contra Thomistas de Processionibus Verbi, et Spiritus Sancti argumentum, sed nullatenus in nos militat 128
Processiones divinæ sunt de aliquo 113
Verbi divini Processio est naturalis. 151
Affertur sophisma Arianorum contra Verbi divini Processionem, et solvitur . . . 153
Spiritus Sancti Processio est necessaria, libera tamen . 155

Produci.

Produci ab alio summe necessario non est inferioris, aut indigentis naturæ . . 86
Unum, et idem non potest produci bina productione totali. 253

Productio.

Duæ productiones activæ non repugnant eidem supposito, bene vero duæ productiones passivæ 257

R

Ratio.

Ratio Verbi, et Imaginis item ratio Amoris, et Doni non tam significant proprietates, quam appropriationes . . 212

Raymundus.

Demonstratio Raymundi Lullii non sufficit ad probandum evidenter Sanctissimæ Trinitatis Mysterium. . . 59
Raymundus censuit omnes articulos fidei demonstrari posse 13

Relatio.

Relationes divinæ possunt esse termini veræ actionis, non creatæ. 102
Si relatio esset terminus passionum, non essent univocæ 146
Relatio est forma constituens in esse personali, non vero in esse substantiali . . . 148
In qualibet relatione duo sunt distinguenda 165

pag.

Relatio creata præsupponit subjectum, non divina. . . 173
Relatio transcendentalis non præsupponit extrema constituta et distincta. . . . . ib.
In Divinis una Relatio potest esse altera relatione prior origine, non natura . . . 174
Relationes extrema constituentes non debent terminari ad absolutum . . . . . ib.
Relatio non habet aliam rationem formalem, quam relativam 175
Effectus formalis Relationis est referre unum ad aliud. ib.
Relationes personas constituunt quatenus significant distinctionem realem unius ab alia. 176
Relationes non constituunt personas quatenus sunt formæ hypostaticæ . . . . ib.
Quid Relationes ad intra . . 184
Quid Relationes ad extra . . ib.
Relationes aliæ propriæ, aliæ communes . . . . . ib.
Relatio habet duplex esse. . 185
Ad Relationem realem tria maxime desiderantur. . . ib.
Relationes divinæ in tribus a creatis discrepant. . . . ib.
Relationes propriæ in divinis sunt simpliciter reales . . 186
Relationes originis sunt reales secundum esse *ad* . . 188
Relationes constituunt Personam secundum esse *ad* . . ib.
Relationes originis magis sunt reales, quam relationes ex tempore Deo convenientes. 189
Revera in Deo sunt relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis, quæ sunt reales. 190
Ad relationem realem non est necesse ut fundamentum *quo* realiter distinguatur . 192
Inter duo subjecta eadem numero quantitate affecta intercederet relatio æqualitatis . . . . . ib.
Quo major est unitas essentiæ, eo perfectior relatio identitatis . . . . . ib.
Quatuor sunt relationes originis 194

pag.

Relatio principii in Deo non est semper realis, et quando 197
Relationes originis nullam dicunt formaliter perfectionem 201
Relationes originis non sunt capaces infinitatis. . . . 204
Relatio disparata est sufficiens ratio distinguendi Spiritum Sanctum a Patre et Filio 256
Duæ Relationes disparatæ sunt interdum incompossibiles . 258

S

Sapere Sapientia.

Magnum discrimen inter diligere, et sapere in Divinis. 236
Sapientia interdum supponitur pro nomine Verbi . . 234
Sapientia tribuitur Filio divino, non proprie, sed appropriate. . . . . ib.

Spiratio.

Spiratio activa non constituit distinctam Personam. . . 62
Spiratio, et generatio est quidem una res, non vero una actio 93
Licet spirationis activæ nulla sit mentio apud Sanctos Patres, eam tamen sufficienter designarunt per relationem mutuam inter omnes Personas 196
Spiratio activa non infert quaternitatem 197
Spiratio activa resultat a Patre, et Filio, non secundum rem, sed secundum formalitatem . . . . . ib.
Spiratio activa non distinguitur realiter a Paternitate, et Filiatione . . . . . ib.
Spiratio activa producitur a Paternitate, et Filiatione . 198

Spiritus Sanctus.

Spiritus Sanctus est verus Deus 74
Eximia Sancti Fulgentii de Divinitate Spiritus Sancti sententia 75
Lepidum, sed ineptum Eunomianorum dilemma contra Divinitatem Spiritus Sancti. 119
Spiritus Sanctus, Charitas, Amor, et Donum in Scriptu-

pag.

ris appellatur proprie, non metaphorice 126
Spiritus Sanctus non est de essentia, ut de materia. . 145
Spiritus Sanctus procedit per modum voluntatis, qui est liber 155
Per quid Pater, et Filius distinguantur a SpirituSancto. 194
Cur tertia Persona Trinitatis Spiritus Sanctus nuncupetur 236
Spiritus etymon traditur, et expenditur 237
Quis Spiritum Sanctum a solo Patre procedere primus asseruit non um compertum est . . . . . ib.
Theodoretus videtur primus asseruisse SpiritumSanctum a solo Patre procedere . . 238
Spiritus Sanctus a Patre, Filioque procedit. 239
Spiritus Sanctus non exigit per se produci a duabus Personis 259
Pater, et Filius sunt unicum Spiritus Sancti principium. ib.
Spiritus Sanctus habet rationem doni, non solum respectu creaturarum, sed etiam respectu Patris, et Filii . 262
Spiritus Sanctus donum dicitur ex eo quod dari possit ib.
Spiritus Sanctus dari potest quatuor modis . . . . . ib.
Cur Spiritus Sanctus apparuerit sub specie ignis, columbæ, et venti 270

Subsistentia.

Multiplex subsistentiæ significatio 161
Subsistentia absoluta non est ultimus terminus Naturæ divinæ, sed relativa, quæ Naturam non substentat, aut perficit, sed tantum terminat. 183
Tres sunt subsistentiæ relativæ in Divinis 179
Subsistentia incommunicabilis est ultimus terminus in ratione subsistendi, non vero communicabilis . . . 181
Subsistentia dupliciter accipitur a Patribus 183

pag.

T

Terminus.

Repugnat duos adæquatos terminos ab infinita potentia produci 62
Intellectus, et voluntas habent terminum sibi adæquatum tum intensive, tum extensive 96
In creatis duplex est terminus actionis productivæ, terminus scilicet *a quo*, et terminus *ad quem* 141
In Divinis nullus est terminus *a quo* proprie dictus. 142
Terminus totalis *ad quem* processionum divinarum est Persona producta, formalis vero est essentia communicata 145
Terminus formalis in creatis efficit distinctionem realem quia producitur, non autem in Divinis 148
Respicere terminum non est commune enti reali, et rationis 189

Trinitas.

Tria maxime docet fides de Mysterio Trinitatis . . . 30
Trinitatis mysterium haud obscure deducitur ex veteri Testamento 31
Quinam ex Gentilibus, et Philosophis Trinitatem aliquatenus agnoverint. . . 37
Unde Philosophi notitiam Trinitatis habuerint 42
Intellectus creatus fide divina illustratus non potest demonstrare Mysterium Trinitatis 47
Variæ ex rebus naturalibus similitudines, quibus Mysterium Trinitatis explicatur 50
Trinitatis Vestigium maxime consistit in unitate, specie, ac ordine creaturarum . . 51
Qui Trinitatem fuerint insectati 52
Seclusa Trinitate, Deus non esset infinite perfectus . . 57

pag.

V

Verbum.

Verbum procedit ab intellectu, quatenus intellectus est, saltem radicaliter . . 108
Verbi productio intellectui potius, quam objecto est tribuenda 116
Verbum Divinum est expressivum omnium repræsentabilium, sed pro illo instanti, quo repræsentabilia sunt, non ante, nec id officit illius infinitati 135
Verbum nascitur ex cognitione comprehensiva essentiæ divinæ, adeoque et Personarum 140
Verbum Divinum producitur per communicationem indivisibilem Naturæ divinæ. 118
Quinam hæretici circa Dei Verbum erraverint . . . 223
Cur Filius Verbum Dei appelletur 224
In tribus conveniunt Verbum creatum, et increatum . . ib.
Spiritus Sanctus dicitur interdum Verbum ab effectu quem operatur in evangelizantibus 227
Verbum non est forma qua Pater est formaliter sapiens, nec est principium Sapientiæ Patris, nec est principium subauctoritativum respectu actus sapiendi, qui est in Patre. 235

CATHOLIC THEOLOGICAL UNION
B765.D7F861900 C001
SCOTUS ACADEMICUS ROMAE
V.2-3
3 0311 00001 1960
BX
890
.D71
1900
V.2-3
WITHDRAWN

42962

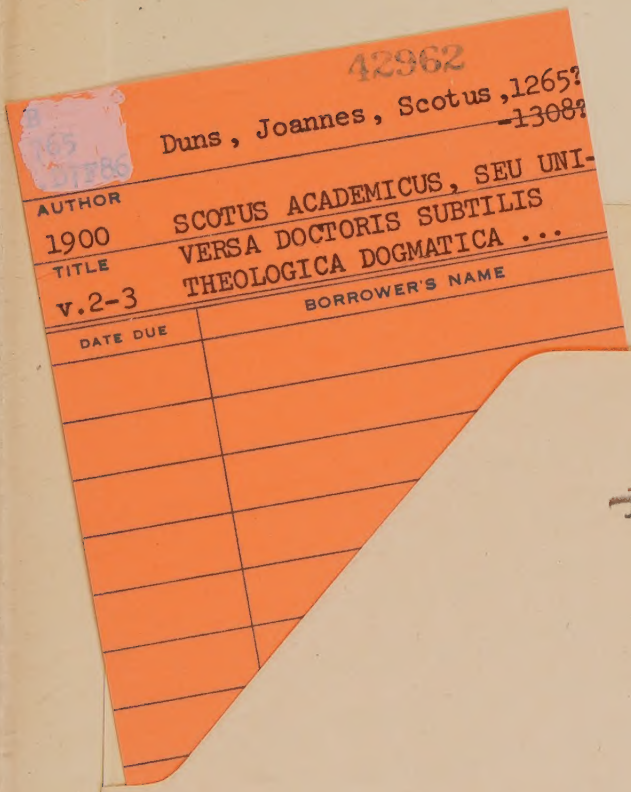
42962
Duns, Joannes, Scotus, 1265?-1308?
AUTHOR
1900
TITLE
SCOTUS ACADEMICUS, SEU UNIVERSA DOCTORIS SUBTILIS THEOLOGICA DOGMATICA ...
v.2-3
DATE DUE
BORROWER'S NAME

12343